

שבוע שביעי של פסח ופרשת אחרי־מות - באה"ק

(17 - 23 April 2022)

ט"ז - כ"ב ניסן תשפ"ב

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ לְבִהְמֹתֶךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתובות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפץ ל"חדר ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶם מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וָאָרֶץ:
ג אֲלִי־תֵן לְמוֹט רִגְלִי אֲל־יָנוּם שְׁמִרָתִי: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמִרָתִי
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יָד יְמִינִי: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכְבֶּה וַיְרַח בְּלִילָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאתְךָ וּבֹאֲךָ
מִמָּוֶתָה וְעַד־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְדִּי: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ
יְרוּשָׁלָּם: ג יְרוּשָׁלָּם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחִבְרָה־לָּהּ
יְחָדוּ: ד שִׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָטִים שְׂבַט־יִהוּדָה עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לִשְׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יִשְׁכְּבוּ
כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָּם יִשְׁלֹוּ אֶהְבִּידִי: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹהָ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה־
נָא שְׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

אגרות קודש

ב"ה, י"ד ניסן, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר מנחם זאב שי הלוי

שלום וברכה!

... אתענין לדעת מסיפורי התלמידים שי שביקרו כאן בחזירתם להשיבה במאנטרעאל, ובעיקר מה שסיפרו לחברים שלהם, שלאחר ככלות הכל, אפשר שכ"ז ישאר עליהם בדרך מקיף ורק בהשתדלות תלוי הדבר שהענין יתקבל בפנימיות לטוב להם לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות, ומתאים למהות התלמידים הנה עליו להסביר להתלמידים אם בדבור עם כל אחד בפני עצמו, שאז יכול לדבר נאהגנטער או שאדברה עם כולם ביחד שאז אפשר לדבר שארפער כיון שאין מבליטים איש אחד אלא מדברים עם רבים.

ולקראת ימי החג הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה להביע ברכתי לחג הפסח כשר ושמח.

ולקיום היעוד המקווה כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, בגאולתנו האמיתית והשלמה, בימיו ובימינו ע"י משיח צדקנו.

בברכת החג.

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא
חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כָּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֲנוֹת בָּהֶם
בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כג) עין יעקב מסכת יומא	רלא
ב) מזמורי תהלים קכא, קכב	ג	כד) מסכת יבמות עם ביאורים	
ג) מאמר ד"ה והניף ידו על הנהר		מדף מא עד דף מז	רלב
ה) אחרון של פסח, ה'תשי"א	ה	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד :	
ד) מאמר ד"ה ונחה עליו רוח הוי' גו'		כה) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
ה) אחרון של פסח, ה'תשכ"ה	טז	אדמו"ר הזקן	רס
ו) שיחת שביעי של פסח ה'תשי"א	כט	כו) שולחן ערוך הלכות עירובין	
ז) שיחת אחרון של פסח ה'תשי"א	כט	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רסא
ח) שיחות אחרון של פסח ה'תשכ"ה	לו	כז) לקוטי תורה ביאור הדברים בענין "לטהר", "תטהרו"	
ט) לקוטי-שיחות פרשת אחרי כרך יז, ג	סד	אדמו"ר הזקן	רסג
י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		כח) תורת חיים	
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	עב	אדמו"ר האמצעי	רסו
יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת אחרי	עד	כט) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	
יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת אחרי	עה	אדמו"ר ה"צמח צדק"	רסז
יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת אחרי	צז	ל) תורת שמואל תרל"ב	
יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר מוהר"ש	רסט
לשבוע פרשת אחרי	צח	לא) ספר המאמרים – המשך תער"ב	
טו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת אחרי	קט	אדמו"ר מוהרש"ב	רסט
טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קיב	לב) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	
שיעורי רמב"ם		אדמו"ר מוהרי"צ	ער
יז) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת אחרי	קטו	לג) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	
יח) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת אחרי	קעג	אדמו"ר מוהרי"צ	ערב
יט) – ספר המצוות, לשבוע פרשת אחרי	קצא	לד) ספר הזכרונות פרק קה	עדר
כ) מסכת סוטה עם ביאורים		לה) אגרות קודש	
מדף ב עד דף ז	קצד	אדמו"ר מוהרי"צ	רעז
כא) נביאים וכתובים		לו) חומש לקריאה בציבור	רעח
יחזקאל פרק יט-כ, דברי הימים פרק ב	רכב	לז) קריאת התורה למנחת שבת-קודש	רפד
כב) משניות – מסכת כלאים		לח) לוח זמנים לשבוע פרשת אחרי	רפה
ביאור קהתי	רכד	לט) סדר מצות הדלקת נרות לערב שביעי-אחרון של	
		פסח וערב שבת קודש	רפז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 נאמר בנבואת ישעיה, והיא ההפסטה של יום אחרון של פסח:

2 והניף ידו על הנהר בעים בחוזק ובחוקף רוחו והקהו את הנהר
3 כך שיתחלק לשבעה נחלים¹, דפסוק זה קאי מכוון על משיח,
4 כמו שכתוב לעיל מיניה² בפסוק למעלה ממנו, לפניו יוצא חטר
5 מגזע ישי צאצאי דוד המלך שהוא
6 בן ישי ונצח משרשיו יפרה,
7 ונחה ותשרה עליו על מלך המשיח
8 רוח הו' רוח חכמה ובינה
9 רוח עצה וגבורה רוח דעת
10 ויראת ה', והריחו ביראת ה',
11 כדברי הגמרא שלמשיח תהיה יכולת
12 לחרוץ דין על-פי חוש הריח - "מורח
13 ודאין" (=מורח ודן). וכפי שמפרש
14 רש"י: "שמריח באדם ושופט יודע מי
15 החייב" ולא למראה עיניו
16 ישפוט ולא למשמע אזניו
17 יוכיח, ושפט בצדק דלים
18 וגו'.

בס"ד. אחרון של פסח, ה'תשי"א (הנחה בלתי מוגה)

1 והניף ידו על הנהר בעים רוחו והקהו לשבעה
2 נחלים¹, דפסוק זה קאי על משיח, כמו
3 שכתוב לעיל מיניה² יוצא חטר מגזע ישי ונצח
4 משרשיו יפרה, ונחה עליו רוח הו' רוח חכמה
5 ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה',
6 והריחו ביראת ה', ולא למראה עיניו ישפוט
7 ולא למשמע אזניו יוכיח, ושפט בצדק דלים
8 וגו'. וצריך להבין מהו ענין והריחו ביראת הו',
9 שעל זה אמרו רז"ל³ דמורח ודאין, דלכאורה
10 אינו מוכן, הלא ענין הדין הוא בירור הדבר,
11 ומה שייך ענין זה לריח. וגם צריך להבין מה
12 שענין זה הוא עיקר מעלתו של משיח, שלכן,
13 באשר הוצרכו לנסות את משיח בדיקו אי מורח
14 ודאין³, והיינו, שפול המעלות דרוח חכמה
15 ובינה עצה וגבורה דעת ויראת ה', אינם
16 מספיקים עדיין, אלא עיקר המעלה היא והריחו
17 ביראת הו', דמורח ודאין. ומטעם זה הנה בכל
18 שאר המעלות דמשיח, ונחה עליו רוח הו' רוח
19 חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת
20 ה', נאמר רק ענין החיוב, אבל בענין והריחו
21 ביראת הו', נאמר גם ענין השלילה, לא למראה
22 עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח, שמזה
23 מוכח שעיקר מעלתו של משיח היא בענין זה.

(ב) וביאור הענין⁴, דהנה אמרו רז"ל⁵ איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף, הוי אומר זה הריח. וזהו ההפרש בין אכילה ושתיה לריח,

26 שאכילה ושתיה הם דברים שהגוף נהנה מהם, מה שאין בן ריח הוא דבר
27 שהנשמה נהנית ממנו. ולכן חלוקים הם באופן פעולתם בהתקשרות הנפש
28 בגוף. דהנה, הנפש בעצם מהותה היא רחוקה מן הגוף, והתקשרותה בגוף

(1) ישע"י, יא. טו. (2) שם, א"ד. (3) סנהדרין צב, ב. (4) בהבא לקמן - ראה המשך תער"ב ח"א פרי"ג. פרי"ח. פרכ"ב-ג. וראה גם ד"ה והי' ביום ההוא תשכ"ב פ"ג ואילך (סה"מ תשכ"ב ע' רכח ואילך). (5) ברכות מג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בגוף היא רק בכח הקדוש-ברוך-הוא המפליא לעשות⁶, וביכולתו
 2 לעשות דבר שמצד עצמו הוא דבר פלא שמקשר רוחניות הנפש
 3 וגשמיות הגוף ויוצר חיבור ביניהם. ולכן מאחר שכל עצמו של החיבור
 4 בין הנפש והגוף הוא דבר פלא וחידוש, כי בעצם מהותם הרי הם רחוקים זה
 5 מזה, יכולה להיות לפעמים
 6 חלישות או התעלמות
 7 בהתקשרות זו ויצור מצב שבו
 8 השייכות וההתקשרות של הנפש בגוף
 9 נחלשת או אפילו נעלמת לגמרי והגוף
 10 מרגיש שחסר לו כוח וחיות. ועל זה
 11 היא פעולת האכילה ושתיה,
 12 האדם אוכל ושותה כדי לחזק את
 13 התקשרות הנפש בגוף.
 14 וכידוע הפירוש⁷ בתורת
 15 החסידות בכתוב⁸ בתורה כי לא
 16 על הלחם לבדו יחיה האדם
 17 כי על כל מוצא פי הוי' יחיה
 18 האדם, שהפנונה בזה בדברי
 19 הכתוב שחיות האדם איננה מהלחם
 20 עצמו היא למוצא פי הוי' שבלחם,
 21 היינו הניצוץ
 22 האלקי שבלחם שנמשך ויורד על
 23 'מוצא פי הוי', הוא דבר ה' שמכוחו
 24 הלחם קיים, שהוא הניצוץ האלוני
 25 שבלחם, ולא גשמיות הלחם, מחיה
 26 את האדם, דכין שששרשו
 27 ומקורו למעלה באלוקות הוא ניצוץ
 28 זה בבחינת אור פנימי שיורד
 29 ונמשך למטה ופעולתו והארתו היא
 30 בהתלבשות פנימית במקום שבו הוא
 31 פועל ומאיר, לכן בכוח של ניצוץ
 32 זה לחזק את התקשרות הנפש
 33 בגוף בבחינת חיות פנימי כך
 34 שהנפש תפעל ותאיר את הגוף ותחיה
 35 אותו בהתלבשות פנימית בתוכו.
 36 אמנם, בהסתלקות הנפש מן
 37 הגוף, שאז יש חלישות בהאר
 38 ופעולת הנפש בגוף והתקשרות הנפש
 39 עם הגוף כמו למשל בהתעלפות רחמנא-ליצלן, אזי כאשר
 40 ההתקשרות של הנפש והגוף נחלשת מאד, אין מועיל אכילה ושתיה
 41 כדי לחזור ולחבר את הנפש עם הגוף, כי אם ריח דוקא, אלא דווקא
- כשנותנים למתעלף להריח ריח חזק, שפכחו של הריח להמשיך את
 עצם הנפש שתפעל בגוף ותומשך בגוף להחיותו, כיון ששרש ומקור
 הריח למעלה הוא מבחינת אור מקיף הנעלה יותר מאור פנימי
 ובכוחו לפעול ולהאיר גם כאשר יש חלישות באור הפנימי. וזהו גם
 הטעם שהריח אינו פועל
 חסרון כלל בעצם הדבר
 שמריחים אותו (בשונה מאכילה
 שכאשר אוכלים דבר מסוים הרי הוא
 נחסר, הנה בריח אפשר להריח, למשל,
 פרי שיש לו ריח טוב, וההרחח לא
 מחסירה מהפרי כלל), שלכן קול
 ומראה וריח אין בהם משום
 מעילה⁹, כמבואר בגמרא שהנחנה
 מדברים שהם הקדש מעל, אבל אם
 נחנה משיעת קול (של כלי שיר) של
 הקדש, או ראיית חפץ של הקדש או
 שהריח את ריח הקטורת, אין זו מעילה
 להיותו כי הריח הוא בבחינת אור
 מקיף בלבד שאינו יורד למטה
 להיות נמשך בפנימיות. ולהיותו
 בבחינת אור מקיף שכוחו רב יותר
 מאור 'פנימי', בכוחו להגיע
 וללגעת' ולהמשיך מעצם
 הנפש. ולכן הדין הוא שמי
 שנפלה עליו מפולת ורוצים
 לברר האם הוא עדיין בחיים צריכים
 לבדוק אותו עד חטמו¹⁰,
 האבר שבו נמצא חוש הריח (ופירש
 רש"י בגמרא: "ואם אין חיות בחוטמו
 שאינו מוציא רוח, ודאי מת ויניחוהו")
 ואיתא מובא בבחינת¹¹ הטעם
 על זה, שבדיקת החיות היא דווקא
 בחוטם דכשם שהמשכת הנפש
 בגוף הוא על ידי החושים,
 כמו שכתוב¹¹ בתורה לגבי בריאת
 אדם הראשון ויפח הקדוש ברוך הוא
 באפיו האף שלו, הוא החושים
 נשמת חיים, כמו כן גם
 סילוקה של הנפש מהגוף הוא על ידי החושים, ולכן גם אם
 בדקו את כל האברים של האדם שנפלה עליו מפולת, כדי לבדוק אם
 הוא חי, ואפילו בדקו את הלב, ולא מצאו בהם חיות, אין זה

(6) ראה רמ"א או"ח סימן ו סעיף א. (7) לקוטי תורה להאר"ז עקב ח, ג. כש"ט סימן קצד. לקו"ת צו יג, סע"ב. ובכ"מ.

(8) עקב שם. (9) פסחים כו, א. כריתות ו, א. (10) יומא פה, א. וראה סוטה מה, ב. וראה גם "רשימות" חוברת טו ע' 65

ואילך. (11) בראשית ב, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מִסְפִּיק, ויתכן שגם בליבו לא ניכרת שום חיות עדיין הוא חי אֲלֵא צָרִיף
 - 2 לְבָדוֹק עַד הַחוּטִם, כִּי, בְּאֶשֶׁר יֵשׁ חַיִּית בַּחוּטִם שֶׁהוּא
 - 3 הַחַיִּית הַעֲצָמִי כִּי הַנֶּפֶשׁ נִמְשַׁכֶּת (וגם יוצאת) דרך החוטם, אֲזִי אֶפְשָׁר
 - 4 לְהִמָּשִׁיכוֹ אֶת עַצֵּם הַחַיִּית בְּגִילּוֹי עַל יְדֵי פְעוּלוֹת שׁוֹנוֹת שִׁיעוּרוֹ
 - 5 אֶת הָאָדָם וְיִחְזֹק אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁל נֶפֶשׁ
 - 6 וְגוֹפֵה. וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁהַחוּטִם
 - 7 הוּא שֶׁעַר הַמוֹחִין¹², כִּמְבוּאָר
 - 8 בְּתוֹרַת הַסּוּר, שֶׁהַפְּנוּנָה בְּזָה הִיא
 - 9 לְפָנִימִיּוֹת הַמוֹחִין, שֶׁהִרִי
 - 10 מִחֻלְקִים אוֹמְרִים שִׁישׁ חִילוּק וְהַבְדֵּל
 - 11 שֶׁהַחוּטִם הוּא שֶׁעַר הַמוֹחִין
 - 12 דּוֹקָא, וְאֵילּוֹ שֶׁעַר הַלֵּב הוּא
 - 13 הֶפֶה, שֶׁהוּא הֶפֶה עֲנִין
 - 14 הַדִּיבּוּר, שֶׁהַתְּגִלוֹת הַמַּדּוּת
 - 15 הָרְגוּשׁוֹת שֶׁבֵּלֵב הִיא עַל יְדֵי
 - 16 הַדִּיבּוּר, וְגַם גּוֹף וְעֶצֶם
 - 17 הַדִּיבּוּר שָׁרְשׁוֹ מִהֶבֶל הַלֵּב,
 - 18 וְלִכְאוּרָה, הַדִּיבּוּר הוּא גַם בֵּן
 - 19 שֶׁעַר הַמוֹחַ, וְלֹא רַק שֶׁעַר הַלֵּב,
 - 20 שֶׁהִרִי הַתְּגִלוֹת הַשִּׁכֹּל הִיא עַל
 - 21 יְדֵי הַדִּיבּוּר, וְאִם-כֵּן לִמָּה נֹאמַר
 - 22 שֶׁהַחוּטִם הוּא רַק שֶׁעַר הַמוֹחִין וְלֹא
 - 23 שֶׁעַר הַלֵּב וְאֵילּוֹ שֶׁעַר הַלֵּב הוּא הֶפֶה
 - 24 אֲלֵא שֶׁהַתְּגִלוֹת שֶׁל הַשִּׁכֹּל
 - 25 שֶׁבִּרְאֵשׁ שֶׁעַל יְדֵי הַדִּיבּוּר הוּא
 - 26 עֲנִין חִיצוֹנִיּוֹת הַמוֹחִין שֶׁזֶּהוּ
 - 27 הַשִּׁכֹּל, שֶׁהַשִּׁפְעָה הַשִּׁכֹּל הִיא
 - 28 הַשִּׁפְעָה חִיצוֹנִית בְּלִבָּהּ,
 - 29 שֶׁלֹּכֶן הַשִּׁפְעָה הַשִּׁכֹּל הִיא רַק
 - 30 לְמִי שֶׁהוּא בֶּר שִׁכֹּל מִצַּד
 - 31 עֲצָמוֹ, גַּם לּוֹלִי הַשִּׁפְעָה שֶׁל שִׁכֹּל
 - 32 נֹסֵף אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ בֶּר שִׁכֹּל
 - 33 מִצַּד עֲצָמוֹ לֹא תוֹעִיל לוֹ
 - 34 הַשִּׁפְעָה הַשִּׁכֹּל, וְעַל יְדֵי שִׁישְׁפִּיעוֹ
 - 35 לוֹ שִׁכֹּל לֹא יִהְיוּ לְחַיִּית בְּרִשְׁכֹּל, כִּי
 - 36 הַשִּׁפְעָה הַשִּׁכֹּל אֵינָה מְחַדֶּשֶׁת
 - 37 דְּבָר שֶׁלֹּא הִיא קִיִּים לְפָנֶיהָ,
 - 38 לְהִיּוֹתָהּ הַשִּׁפְעָה חִיצוֹנִית
 - 39 בְּלִבָּהּ. וְיִמָּה שְׁאוּמְרִים
 - 40 שֶׁהַחוּטִם הוּא שֶׁעַר הַמוֹחִין,
 - 41 הַפְּנוּנָה הִיא לְפָנִימִיּוֹת
- הַמוֹחִין עֲנִין הַשִּׁיךְ לְפָנִימִיּוֹת וְעַצֵּם הַנֶּפֶשׁ, וְכִמּוֹ הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָה נִמְשָׁךְ (וְגַם יוֹצֵא) עַל יְדֵי הַחוּטִם (וְלֹא עַל יְדֵי הֶפֶה).
- וְהֵנָּה¹³ בַּחוּטִם עֲצָמוֹ יֵשׁ שְׁתֵּי מְדִרְיָנוֹת, כְּדֹאִיתָא כְּמוֹבָא בְּאֶדְרָא רַבָּא¹⁴ שְׁבוּהָרָא שֶׁבַּחוּטִם יֵשׁ שְׁנֵי נֶקְבִים, נֶקֶב הַיָּמִינִי וְנֶקֶב הַיָּמִינִי וְנֶקֶב הַשְּׂמָאלִי, מִחַד נֶקֶבָא וְנֶקֶבָא אַחַד (נֶקֶב הַיָּמִינִי) חִיין, וְנֶקֶב הַיָּמִינִי אַחַד (נֶקֶב הַשְּׂמָאלִי) חִיין דְּחִיין.
- וְכִמְבוּאָר בְּזָה, בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁבִּנְיָן הַיָּמִינִי נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַמְּקִיף דְּאוֹר יֵשׁ, אֹר אֱלוֹקִי הַנִּמְשָׁךְ בְּדֶרֶךְ הַרְגִּילָה וְהִשְׁרָה, הֵינּוּ הַמְשַׁכָּה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה שְׂמִינִי יֵשׁ 'נִגְעָה' וְהוּא פּוֹעֵל בְּבְּחִינַת חִיין, בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת עֵתִיק, בְּבְּחִינַת 'עֵתִיק יוֹמִין' (שֶׁהִיא הַבְּחִינָה הַעֲמוּקָה וְהַפְּנִימִית יוֹתֵר בִּכְתוּר עֲלוֹן' שֶׁלְמַעְלָה מִהַסְפִּירוֹת, וְלִפִּי אַחַד הַפִּירוּשִׁים נִקְרָאת כֵּךְ עַל שֵׁם שֶׁבְּבְּחִינַת זֶה הָאוֹר הָאֱלוֹקִי נִעְתָק וְנִבְדֵּל מִיּוֹם' וְגִילּוֹ) יֵשׁ חִיצוֹנִיּוֹת וּפְנִימִיּוֹת, וְכִמּוֹכֵן הַפְּנִימִיּוֹת נִעְלִית מִהַחִיצוֹנִיּוֹת וּבְּנֶקֶב הַשְּׂמָאלִי נִמְשָׁךְ בְּחִינַת מְקִיף דְּאוֹר חוּזָר, הָאוֹר הַמֵּאִיר כֹּאשֶׁר יֵשׁ הַתְּעִלוֹת מִצַּד הַנִּבְרָאִים לְהַתְּעִלוֹת מִלְמַטָּה, לְחוּזֵר וְלִהְיוֹת קִרְבֵּן לְשׁוֹרְשׁוֹ לְמַעְלָה שְׂמִינִי וְהַשִּׁפְעָה שֶׁל הָאוֹר חוּזֵר הִיא נִעְלִית יוֹתֵר 'נִגְעָה' וְיֵשׁ לָהּ הַשִּׁפְעָה בְּבְּחִינַת חִיין דְּחִיין, בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת עֵתִיק שֶׁכֹּאמֹר נִעְלִית מִ'חִיצוֹנִיּוֹת עֵתִיק'.
- וְעֲנִינוֹ שֶׁל שְׁנֵי אֹפְנִים אֵלֶּה בְּבְּחִינַת הַמְּקִיף, 'אוֹר יֵשׁ וְאוֹר חוּזֵר', כִּפִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּקֵּף בְּעִבּוּדָת ה' שֶׁל הָאָדָם, שֶׁמְקִיף דְּאוֹר יֵשׁ עֲנִינוֹ לְהִמָּשִׁיךְ גִּילּוֹי אֱלֹקוֹת מִלְמַעְלָה בְּהַגְשָׁמִיּוֹת, וְעֲנִינוֹ זֶה מְגִיעַ יֵשׁ לוֹ 'נִגְעָה' וּפְעוּלָה בְּבְּחִינַת חִיין, וְמְקִיף דְּאוֹר חוּזֵר שְׁעִינֵנו הַעֲלָא מִלְמַטָּה לְמַעְלָה עֲנִינוֹ לְעֲשׂוֹת אֶת

(12) "וכ"מ בגמ' [יומא] שם" – המשך תע"ב שם. וראה גם ד"ה והריחו ביראת ה' במאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א ע' סג ואילך. אוה"ת בראשית ח"ג תקכ, ב. במדבר ח"ד ע' א'תסד. (13) בהבא לקמן – ראה גם סידור (עם דא"ח) ט, ב ואילך. אמרי בינה שער התפילין (חלק ג) פקנ"א-קנד. (14) בזהר ח"ג קל, ריש ע"ב – נתבאר במקומות שצויינו בהערה הקודמת.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 העולם הגשמי כלי לאלקות, ועננן זה הוא בחינה נעלית יותר
2 ולכן הוא מגיע יש 'נגיעה' ופעולה בדרגה יותר גבוהה ויותר עמוקה
3 בבחינת חיין דחיין.
4 והמשל לדבר בגשמיות, שבהתעלפות רגילה מועיל לעורר
5 את האדם מהעילפון גם ריח סתם,
6 אבל בהתעלפות חזקה ביותר
7 כשהקשר בין הנפש והגוף נחלש ביותר
8 אינו מועיל ריח סתם, אלא
9 ניתן לעורר את האדם מהעילפון
10 דוקא על ידי ריח מדבר שיש
11 בו חימוץ וקיוהא, דבר
12 חריף, שיש לו ריח חזק שפכחו
13 להשיב את הנפש שתחזור אל
14 הגוף גם מהתעלפות חזקה
15 ביותר, כיון שמגיע ויש לו
16 'נגיעה' ופעולה בעומק הנפש
17 יותר מאשר ריח סתם.
18 וכן הוא דומה לאמור לעיל על
19 ההבדל בין מקיף של 'אור ישר' למקיף
20 של 'אור חוזר' לגבי התעוררות אדם
21 מהתעלפות גם בעבודה שהאדם
22 עובד את ה', שפאשר העבודה
23 היא בדרך אור ישר, באופן
24 הגיל, בדרך של מלמעלה למטה
25 שאין העלמות והסתרים כל
26 כך, וממילא לא נדרש מאמץ מיוחד
27 אזי מגיעים לבחינת חיין,
28 מקיף דחיה, כמבואר בחסידות
29 שלנשמה יש חמישה שמות, נפש רוח
30 ונשמה המשתייכים לכוחות הנפש
31 הפנימיים (השכל והרגש) וחיה יחידה
32 המשתייכים לכוחות הנפש המקיפים
33 (הרצון והענוג) כך שבמקיף עצמו יש
34 שתי בחינות, האחת מקיף דחיה
35 והנעלית יותר מקיף דיתידה' וכאשר
36 עובדת ה' היא בדרך 'אור ישר' היא
37 מגעת רק למקיף דחיה' בבחינת
38 רעוּתא דליבא, רצון הלב, שעם
39 היותו למעלה מטעם ודעת,
40 כי הרצון הוא עניין יותר עמוק ויותר
41 פנימי בנפש מאשר השכל וההיגיון, בכל זאת הרי הוא רצון הלב קשור
42 במידה מסוימת עם טעם ודעת, שהשכל הוא כלי לבחינת
43 רעוּתא דליבא והשכל מכיל את רצון הלב וקולט אותו. ודוקא פאשר
- העבודה שהאדם עובד את ה' היא בדרך אור חוזר, כשיש
העלמות והסתרים בו', ולמרות כל הקשים האדם מתאמץ להתעלות
מלמטה למעלה ולהתקרב לאלקות אזי מגיעים בבחינת חיין
דחיין, בבחינת פנימיות עתיק שהיא הדרגה היותר נעלית ב'עתיק'.
והנה ההמשכה מבחינת
פנימיות עתיק פועלת ויש לה
השפעה גם בעננן השכל,
שנעשה השכל באופן אחר
לגמרי, והוא ענן האמור בתורת
הסוד פנימיות אבא פנימיות
החכמה, הבחינה הראשונה והנעלית
שבכוחות השכל, פנימיות עתיק¹⁵
והיינו שבעומק ופנימיות בחינת
החכמה יש הארה והשפעה של בחינת
פנימיות עתיק (שמצד עצמה היא
למעלה מהשכל והיא בחינה ביכור
עליון שלמעלה מהחכמה), וכפי
שמשיך ומבאר.
והעננן הוא¹⁶, דהנה המשכת
השכל היא מכח המשפיל
הכוח להבין ולהשכיל שקיים בנפש.
אמנם, המשכה זו של התגלות
רעיון שכלי מהכוח להשכיל אינה
בהכרח, וכמו שרואים בפועל
שלפעמים אין השכל נמשך
מכח המשפיל אלא למרות שכוח
המשכיל קיים בכל התוקף, לא נמשכים
ומתגלים ממנו רעיונות שכליים.
והעצה לזה לגרום לידי כך שכן
תהיה התגלות שכל מכוח המשכיל
הוא ענן הרצון, כמאמר
רז"ל¹⁷ לעולם ילמד אדם
תורה במקום שלבו חפץ, הרי
שהחפץ והרצון מועילים להצלחת
הלימוד, וטעם הדבר הוא משום
שהרצון ממשך ומגלה את כח
המשכיל שביבוא ויפעל בגילוי.
אף לפעמים הנה מפני סיבות
שונות, סיבות צדדיות שמחוץ
לאדם עצמו או סיבות פנימיות
(כמו טמטום סתימות ואטימות המוח), הרי גם הרצון אינו
מועיל שתהיה המשכת השכל ולפעמים, למרות שהרצון קיים, בכל
זאת למעשה אין גילוי והמשכה של שכל מכוח המשכיל. והעצה לזה

(15) ראה לקו"ת נצבים מט, ד. ושי"נ. הערה בסה"מ ה'ש"ת ע' 49 ואילך. (16) בהבא לקמן – ראה המשך תער"ב שם פרכ"ג.
וראה לקו"ת מטות פז, ג. המשך וככה תרל"ז פצ"ו. המשך תרס"ו ע' תכת. (17) ע"ז יט, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 'לעולם ילמדו אדם במקום שלבו חפץ' הרי הוא מוגבל כפי ערך ומידת
 2 הרצון ואם הרצון מועט וחלש, גם המשכת השכל תהיה מצומצמת. וגם
 3 השכל שנמשך מצד חיצוניות התענוג (שקשור עם רצון
 4 שאמנם התענוג הוא למעלה מהרצון, אבל מכלי-מקום, חיצוניות התענוג
 5 קשורה עם הרצון, ולכן) הרי הוא
 6 שכל מוגבל לפי מדת
 7 השלימות שבשכל שישנה
 8 בחיצוניות התענוג ולא יותר.
 9 אבל כאשר הלימוד הוא
 10 בדרך קבלת עול, מתוך
 11 התמסרות מוחלטת, שזה ממשיך
 12 מפנימיות התענוג, ולא רק
 13 מחיצוניות התענוג אזי השכל
 14 הנמשך ומתגלה על ידי זה הוא
 15 למעלה מכל הגבלה, שאף
 16 שנמשך במציאות שכל גלוי,
 17 והשכל מטבעו הוא מוגבל מכל
 18 מקום אין בו הגבלה כי ניכרת
 19 בו הפעולה וההשפעה של פנימיות
 20 התענוג שהוא בלתי מוגבל.
 21 ג) ועל פי זה יובן המובא לעיל
 22 שעיקר מעלת המשיח היא
 23 בענין הריח, דמורח ודאין,
 24 שיוכל לדון ולפסוק על פי הריח
 25 שזהו מצד מעלת ענין הריח
 26 שקשור בדרגה גבוהה בנשמה
 27 שמגיע בהעצם, שהעצם הוא
 28 בחינת פנימיות עתיק,
 29 ובאופן שממש מפנימיות עתיק
 30 נמשך ובא בגלוי גם בחכמה
 31 ושכל הגלוי, שזהו ענין
 32 מורח ודאין, שעם היותו
 33 ענין של דין ופסק הדין צריך
 34 להיות מובן ומתקבל בשכל, מכל
 35 מקום, הנביא אומר על מלך המשיח
 36 לא למראה עיניו וישפוט ולא
 37 למשמע אזניו ויכיה, היינו,
 38 שלא ידון על פי הבנה
 39 והשגה, המתבססת על ראייה
 40 בעיניים ושמיעה באזניים וגם לא
 41 על פי השכלה של המוח,
 42 ואפילו לא על פי ראייה דחכמה, החלק הנעלה בשכל שבו הדברים
 43 השכליים מאירים בבהירות כמו דבר הנראה בעיניים כי אם מורח

1 היא העסק בתורה בקבלת עול, מתוך קבלת עול מלכות שמים
 2 שמכריח האדם עצמו ללמוד, למרות שלעת עתה אינו מבין ומוסר
 3 את עצמו בכל עצמותו אל הלימוד, ועל ידי זה ע"י הקבלת
 4 עול וההתמסרות נעשה בסופו של דבר התגלות השכל. אמנם
 5 שורש גילוי זה הנמשך על ידי
 6 הקבלת עול וההתמסרות הוא
 7 למעלה מכל המושג, ממקור
 8 עמוק ופנימי בנפש הנעלה יותר מהכוח
 9 להבין להשכיל והוא בחינת
 10 אוריא שעל גבי קרוקא
 11 דחפניא על מוחא¹⁸, בחינה
 12 הנקראת בתורת הסוד אור (חלל) שעל
 13 גבי הקרום המכסה על המוח (הכוונה
 14 לבחינה רוחנית בנפש והשתקפותה
 15 בראש היא בחלל זה) שהיא בחינת
 16 מוחא דעתיקא, מוחין ד'עתיק
 17 יומין' דדעת דעתיק אחזי
 18 נהורא בהאי אוריא¹⁹, כי
 19 בחינת הדעת (מוחין) של 'עתיק יומין'
 20 מאיר ומראה אור באוויר זה שבו
 21 את הקרום המכסה על המוח
 22 וממשיך אל המוח מבחינת
 23 חכמה סתימאה, ממדריגת
 24 החכמה הסתומה, היינו שהיא נעלמת
 25 כיון שהיא בחינה נעלית ביותר של חכמה
 26 היינו בחינה נעלית ביותר של חכמה
 27 שעל ידי זה הארת 'דעת דעתיק'
 28 הממשיכה את בחינת 'חכמה סתימאה'
 29 נעשה התגלות השכל באופן
 30 נעלה ביותר, הרבה יותר מאשר
 31 בהתגלות השכל מכוח המשכיל על
 32 דרך הרגיל. וזהו ענין פנימיות
 33 אבא פנימיות עתיק, והיינו שיש
 34 קשר ושייכות בין העומק והפנימיות
 35 של 'עתיק יומין' לעומק והפנימיות של
 36 החכמה שמצד פנימיות עתיק
 37 בהכרח שיומשך מציאות
 38 השכל, גם אם יש העלמות והסתרים
 39 על המשכת וגילוי השכל באופנים
 40 הרגילים ושכל זה שנמשך
 41 ומתגלה על ידי פנימיות עתיק
 42 הוא שכל נעלה מאד למעלה מכל
 43 שנמשך ומתגלה מכל המושג על ידי הרצון, כמובא לעיל לגבי

והניף ידו על הנהר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְדַאִין, שֶׁהֵדִין הוּא עַל פִּי עֲנִין הָרִיחַ שְׁמָגִיעַ בְּהֶעָצָם, 2 וּמִשָּׁם מֵהֶעָצָם, הִיא בַּחֲנִית פְּנִימוֹת עֲתִיק כִּמְבוּאָר לַעִיל, נִמְשָׁךְ הַגִּלּוֹי 3 שֶׁעַל יְדֵי הָרִיחַ גַּם בְּחֻכְמָה עַד לְשִׁכְלֵי הַגִּלּוֹי שְׁמוּשָׁפַע מֵהֶעָצָם וְנִהְיָ 4 שֶׁכֵּל בְּלִי גָבוּל.
- 5 וְזֶהוּ גַם תּוֹכֵן דְּבָרֵי כְבוֹד 6 קְדוּשַׁת מוֹרֵי חָמִי אֲדָמוֹר 7 בְּשִׁיחָתוֹ²⁰ בְּבִיאֹר מֵה 8 שְׁכָתוֹב בְּמִשְׁחָה בִּנְכוּאָה זֹו 9 וְהָרִיחוּ בִּירְאָת ה' וְלֹא 10 לְמִרְאָה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא 11 לְמִשְׁמַע אָזְנוֹ יוֹכִיחַ, 12 שֶׁהַמִּשְׁפָּט דְּמִשְׁחָה שֶׁעַל יְדֵי וְכֹל 13 לְשִׁפּוֹט אֶת הָאָדָם יִהְיֶה כְּזֶה 14 שְׂדֵיעַ אֶת הַסִּיבּוֹת שֶׁהִבִּיאוּ 15 אֶת הַזּוּלָת לְמַצֵּב שְׁנִמְצָא בּוֹ, 16 וּבְמִאֲמָר²¹ הַמִּשְׁנָה בַּפְּרָקִי אֲבוֹת 17 אֶל תְּדִין אֶת חֲבֵרְךָ עַד 18 שְׁתִּגִּיעַ לְמִקּוֹמוֹ, דִּהְאָדָם 19 בְּעֶצְמוֹ מְכִיר וְיִדְעַ אֶת הַסִּיבּוֹת שֶׁהִבִּיאוּ אוֹתוֹ 20 הַסִּיבּוֹת שֶׁהִבִּיאוּ אוֹתוֹ לְמַצֵּב 21 וְהַמִּשְׁנָה אוֹמֶרֶת לַחֲבֵרוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ 22 זֹאת לֹא לִדְוֹן אוֹתוֹ, וְכֵן צָרִיךְ 23 לִהְיוֹת גַּם בְּמִשְׁפָּט הַזּוּלָת, 24 שְׁצָרִיךְ כְּדֵי לְשִׁפּוֹט אֶת הַזּוּלָת 25 לְדַעַת אֶת הַסִּיבּוֹת שֶׁהִבִּיאוּהוּ 26 לְמַצֵּב זֶה, וְהֵינּוּ, שְׁבַעֲצָם 27 הוּא טוֹב, וְיֵמָּה שְׁנִמְצָא בְּמַצֵּב 28 בְּלִתִּי רְצוֹי הוּא רַק מִחֻמַּת 29 סִיבּוֹת צְדָדִיּוֹת וְלֹא מִצַּד עֲצָם 30 מֵהוֹתוֹ.
- 31 וּבִהְקָדִים, שֵׁשׁ חוֹשְׁבִים 32 בְּטַעוֹת שִׁשְׁיָחָה וּבְכֹל זֶה הִשִּׁיחָה 33 הָאִמּוּרָה בַּעֲנִין אוֹפֵן הַשְׁפִּיטָה שֶׁל מֶלֶךְ 34 הַמִּשְׁחָה אֵינָה אֶלָּא דְּבָרֵי דְּרוּשׁ 35 בְּעִלְמָא. אָף בְּאֻמַּת הָרִי 36 שִׁיחָתָן שֶׁל תְּלִמְדֵי חֻכְמִים גַּם 37 אִם נִרְאָה שֶׁאֵין אֵלּוֹ דְּבָרֵי תוֹרָה מִמֶּשׁ 38 צָרִיכָה לִימּוּד, כְּפִי שְׁדָרְשׁוֹ 39 חַז"ל²² בְּגִמְרָא מִמָּה שְׁכָתוֹב²³
- בְּתַהֲלִים וְעָלָהּ שֶׁל הַתְּלִמִּיד חֹכֵם לֹא יִבּוֹל (וּכְפִירוֹשׁ רִש"י: צִרִיכָה לִימּוּד - צָרִיךְ לְשׁוּמַעַם שִׁיתֵּנוּ לִהְיוֹן לֵב. וְעָלָהּ - דְּבָר קֵל שְׁבוֹר), וְכָל שְׁכָן וְקָל וְחוֹמֶר אִם שִׁיחָה שֶׁל כָּל תְּלִמִּיד חֹכֵם צִרִיכָה לִימּוּד, קָל וְחוֹמֶר שֶׁהַדְּבָרִים אֲמוּרִים לְגַבִּי שִׁיחָה שֶׁל רַבִּי, נִשְׂאִי וּמִנְהִיג הַדּוֹר (שְׁעַל זֶה אֵין צוֹרֵךְ בְּדִרְשָׁת רַז"ל הַנִּזְכָּרֶת לַעִיל וְגַם לֹוִי דְּרִשָׁה זֹו, בּוּדָאִי), שִׁשְׁיָחָתוֹ הָאִמּוּרָה שֶׁל הָרַבִּי הַרִי"צ מְיוֹסְדָת עַל עֲמָקֵי הַקִּבְלָה. וְהֵינּוּ שְׁדַבְרֵי הָרַבִּי הַרִי"צ הָאִמּוּרִים עַל הַשְׁפִּיטָה שֶׁל מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָה, שֶׁהִיא מְבוֹסֶסֶת עַל הַכְּתוּבָה אֶת הַנְּסִיכּוֹת שֶׁל הָאָדָם, מְבוֹסֶסֶת עַל עֲמָקֵי הַקִּבְלָה עַל פִּי מֵה שְׁנִתְבָּאָר לַעִיל בְּמַעֲלָת עֲנִין הָרִיחַ שְׁמָגִיעַ בְּהֶעָצָם שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, וּבְאֻפֹּן כְּזֶה יִהְיֶה הַמִּשְׁפָּט דְּמִשְׁחָה, שִׁירְאָה אֶת עֲצָם הָאָדָם שְׁבִרְךָ כָּלל הָעֲצָם נֶעֱלָם וּמְכוּסָה אֲבָל לִפְנֵי מִשְׁחָה יִהְיֶה גָלוּי, וְהוּא יִרְאֶה שְׁבַעֲצָם הוּא טוֹב כִּי וְאִם הִיָּה בּוֹ מִשְׁחָה לֹא רְצוֹי הָרִי זֶה רַק מִפְּנֵי סִיבּוֹת צְדָדִיּוֹת. וּמוֹכֵן עֲנִין זֶה שֶׁל מַעֲלָת הָעֲצָם וְהִיחֹס שֶׁל עֲצָם הַנֶּפֶשׁ לְשֹׂאֵר הַכּוֹחוֹת גַּם עַל פִּי הַמְּבוּאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר²⁴ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת בְּעֲנִין מֵה שְׁאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי²⁵ לְתַלְמִידָיו, זִמְנָן קֶצֶר לִפְנֵי הַחֲסִידוֹת מֵהָעוֹלָם אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ מוֹלִיכִין אוֹתִי בְּעוֹלָם הָאֵמֶת וְהִיָּה לוֹ סֶפֶק אִם יוֹלִיכּוּ אוֹתוֹ לִגֵּן עַדן אוֹ לְהִפָּךְ, אָף שְׁלֹא הַגִּיט דְּבָר קָטָן וְדָבָר גָּדוֹל בְּתוֹרָה שֶׁלֹא לִמּוּד אוֹתוֹ וְכֹו²⁶, וְכֵן הִיָּה לוֹ מַעֲלּוֹת רַבּוֹת נִסְפּוֹת, וְאִם כֵּן יֵשׁ לְתַמּוּהָ אֵיךְ יִיתְכֵּן שֶׁלֹא הִיָּה בְּרוּר לוֹ בְּאִיזוֹ דֶּרֶךְ יוֹלִיכּוּ אוֹתוֹ, וְהֵינּוּ, לְפִי שְׁכַחוֹת הַגִּלּוֹיִים אֵינִם מוֹרִים עַל הָעָצָם, וְגַם אִם מִצַּד בְּכּוֹחוֹת

(20) שיחת שמח"ת תר"ץ סל"ט ואילך. סמ"ו (לקו"ד ח"ב שיו, א ואילך. שכב, ב. ספר השיחות תר"ץ ע' 117 ואילך. ע' 123). (21) אבות פ"ב מ"ד. (22) סוכה כא, ב. ע"ז יט, ב. — נתבאר בסהמ"צ להצ"צ קה, א ואילך. ובכ"מ. (23) תהלים א, ג. (24) לקו"ת ויקרא בהוספות נ, סע"ד. מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שט. נעתק (עם הגהות) באוה"ת ר"פ פינחס (ע' אינט ואילך), ובד"ה אך בגורל תרכ"ו (סה"מ תרכ"ו ע' קעא). רד"ה אשרנו תרצ"ו (סה"מ תרצ"ו ע' 50), ובהנסמן שם הערה 1. (25) ברכות כח, ב. (26) סוכה כח, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הגלויים נעלה ביותר, אין זו הוכחה מה מצבו בעצם שִׁכּוּל לְהִיּוֹת
2 שֶׁהַפְּחוּת הַגְּלוּיִים שְׁלוֹ הֵם כְּדָבָעִי, כפי שבוודאי היה אצל רבי
3 יוחנן בן זכאי, ומִכָּל מְקוֹם הָעֵצָם הוּא בְּעַמְּקֵי הַקְּלִיפּוֹת.
4 וְרֹאֵה לְדָבָר, מִיּוֹחֲנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁשִּׁמְשׁ בְּכַהֲנֹת גְּדוֹלָה
5 שְׂמוֹנִים שָׁנָה וְלִבְסוּף נַעֲשֶׂה
6 צְדוּקִי²⁷, כדברי הגמרא, דְּמִזְזָה
7 שֶׁשִּׁמְשׁ בְּכַהֲנֹת גְּדוֹלָה
8 שְׂמוֹנִים שָׁנָה מוֹכַח שֶׁהִיא
9 צְדִיק, שֶׁהָיָה כֹהֵן גָּדוֹל שְׁלֹא
10 הָיָה צְדִיק כְּדָבָעִי וְהָיָה נִכְנָס
11 לְקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים בְּיוֹם כְּפוּר
12 לֹא הָיָה מוֹצִיא שְׁנָתוֹ²⁸, וְאִם
13 כֵּן מִכָּאן מוֹכַח שֶׁבְּמִשְׁךָ שְׁנֵים רִבּוּת כֵּן
14 הִיא צְדִיק וּמִכָּל מְקוֹם, בִּיּוֹן
15 שֶׁהָעֵצָם שְׁלוֹ הָיָה בְּעַמְּקֵי
16 הַקְּלִיפּוֹת, הִנֵּה בְּמִשְׁךָ הַזְּמַן נִמְשָׁךְ זֶה גַם בְּפִחּוּת
17 נִמְשָׁךְ זֶה הַקֶּשֶׁר שֶׁל הָעֵצָם לְעַמְּקֵי
18 הַקְּלִיפּוֹת נִמְשָׁךְ וְכֵן לִירֵד בִּיטוּי גַם
19 בְּפִחּוּת הַגְּלוּיִים, עַד שֶׁלִּבְסוּף
20 נַעֲשֶׂה צְדוּקִי וְגַם בְּכַוֻּנוֹת הַגְּלוּיִים
21 כִּכְרֵ לֹא הִיא צְדִיק, וּמִזְזָה מוֹכַח
22 שֶׁכַּוֻּנוֹת הַגְּלוּיִים אֵינָם מוֹרִים
23 עַל מִצַּב הָעֵצָם. וְלִכְּנֹן, מִצַּד
24 עֲנוּתוֹתָיו שֶׁל רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן
25 זְכַאי הָיָה יָרָא וְהָיָה לוֹ חֲשֵׁשׁ וּסְפֵק
26 בְּנוֹגֵעַ לְהָעֵצָם שְׁלוֹ כו', וְזוֹה
27 בֵּא הַסֵּפֶק בִּיאורוֹ דֶּרֶךְ יוֹלִיכוֹ אוֹתוֹ.
28 וּמִזְזָה מוֹכֵן גַם לְאִידֹף גִּיסָא,
29 לְצַד שְׁנֵי, לְגַבִּי אֲנָשִׁים שֶׁכַּוֻּנוֹת
30 הַגְּלוּיִים מִצַּבם אֵינוֹ כְּדֹרֶשׁ אֲבָל בְּעֵצָם
31 הֵם בְּמִצַּב טוֹב וּמַעֲוֵלָה שֶׁשִּׁמְשׁ לֹא
32 יִשְׁפּוּט לְפִי הַמִּצַּב הַחִיצוֹנִי
33 כו', כפי שהם בְּכַוֻּנוֹת הַגְּלוּיִים, כִּי
34 אִם לְפִי הָעֵצָם, שֶׁזֶהוּ עֲנִין
35 מוֹרֵחַ וְדֹאֵין וְלִכְּנֹן מִכּוּוֹן עֲנִין
36 מַעֲלָתוֹ שֶׁל מִשִּׁיחַ בְּעִנִּין הָרִיחַ שֶׁהוּא
37 הִיכּוֹלַת הַמִּיּוּחָדָת לְרֹאשׁוֹ אֵת הָעֵצָם
38 וְלִשְׁפּוֹט לְפִי הָעֵצָם.
39 (ד) וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁכְּתוּב בַּפְּסוּק
40 הַפּוֹתַח אֵת הַמֶּאֱמָר וְהִנֵּי יָדוֹ עַל
41 הַנֶּהָר בְּעֵינֵי בְּחֻקֹּךָ וּבְחֻקֶּךָ רִיחֹו
42 וְהִכְהִי אֵת הַנֶּהָר כִּי שִׁיבִקֵּעַ
43 לְשִׁבְעָה נְחָלִים. וְהָעֲנִין בְּזֶה,
- אֵינָם מוֹרִים עַל הָעֵצָם, שִׁכּוּל לְהִיּוֹת שֶׁהַפְּחוּת
הַגְּלוּיִים שְׁלוֹ הֵם כְּדָבָעִי, וּמִכָּל מְקוֹם הָעֵצָם
הוּא בְּעַמְּקֵי הַקְּלִיפּוֹת. וְרֹאֵה לְדָבָר, מִיּוֹחֲנָן כֹּהֵן
גָּדוֹל שֶׁשִּׁמְשׁ בְּכַהֲנֹת גְּדוֹלָה שְׂמוֹנִים שָׁנָה
וְלִבְסוּף נַעֲשֶׂה צְדוּקִי²⁷, דְּמִזְזָה שֶׁשִּׁמְשׁ בְּכַהֲנֹת
גְּדוֹלָה שְׂמוֹנִים שָׁנָה מוֹכַח שֶׁהִיא צְדִיק, שֶׁהָיָה
כֹהֵן גָּדוֹל שְׁלֹא הָיָה כְּדָבָעִי וְהָיָה נִכְנָס לְקֹדֶשׁ
הַקֹּדְשִׁים בְּיוֹם כְּפוּר לֹא הָיָה מוֹצִיא שְׁנָתוֹ²⁸,
וּמִכָּל מְקוֹם, בִּיּוֹן שֶׁהָעֵצָם שְׁלוֹ הָיָה בְּעַמְּקֵי
הַקְּלִיפּוֹת, הִנֵּה בְּמִשְׁךָ הַזְּמַן נִמְשָׁךְ זֶה גַם בְּפִחּוּת
הַגְּלוּיִים, עַד שֶׁלִּבְסוּף נַעֲשֶׂה צְדוּקִי. וּמִזְזָה מוֹכַח
שֶׁכַּוֻּנוֹת הַגְּלוּיִים אֵינָם מוֹרִים עַל מִצַּב הָעֵצָם. וְלִכְּנֹן,
מִצַּד עֲנוּתוֹתָיו שֶׁל רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן זְכַאי הָיָה יָרָא
מִצַּד עֲנוּתוֹתָיו שֶׁל רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן זְכַאי הָיָה יָרָא
בְּנוֹגֵעַ לְהָעֵצָם שְׁלוֹ כו'. וּמִזְזָה מוֹכֵן גַם לְאִידֹף
גִּיסָא, שֶׁשִּׁמְשׁ לֹא יִשְׁפּוּט לְפִי הַמִּצַּב הַחִיצוֹנִי
כו', כִּי אִם לְפִי הָעֵצָם, שֶׁזֶהוּ עֲנִין מוֹרֵחַ וְדֹאֵין.
(ד) וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁכְּתוּב וְהִנֵּי יָדוֹ עַל הַנֶּהָר
בְּעֵינֵי רִיחֹו וְהִכְהִי לְשִׁבְעָה נְחָלִים.
וְהָעֲנִין בְּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוֹעֵה²⁹, שֶׁשִּׁשְׁשׁ שְׁעֵנִין קְרִיעַת
יָם סוּף הָיָה הִכְנָה לְמַתַּן תּוֹרָה, כִּף גַם בְּקִיעַת
הַנֶּהָר דְּלַעֲתִיד הִיא הִכְנָה לְגִילּוֹי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
עַל יְדֵי מִשִּׁיחַ. וְכִפִּי שֶׁמִּבְּכָר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי
חֲמִי אֲדָמוֹר³⁰ בְּהַמְּאָמֶר שֶׁבְּקוֹנְטֶרֶס חֵג הַפֶּסַח³⁰,
שְׁעֵנִין קְרִיעַת יָם סוּף לֹא הָיָה בְּשִׁבִּיל הַהִילּוּף
בְּמִדְבָּר, שֶׁהָיָה בְּאֹתוֹ צַד שֶׁיִּרְדּוּ לִיָּם בְּאֹתוֹ צַד
עָלוֹ מִהֵימָּן³¹, אֲלֹא עֲנִין קְרִיעַת יָם סוּף הוּא
הִכְנָה לְמַתַּן תּוֹרָה. דְּהִנֵּה, בְּעֵנִין מַתַּן תּוֹרָה
אֵיתָא בְּמִדְרָשׁ³² מִשְׁל לְמַלְךְ שֶׁגָּזַר וְאָמַר בְּנֵי
רוֹמִי לֹא יִרְדּוּ לְסוּרְיָא וּבְנֵי סוּרְיָא לֹא יַעֲלוּ
לְרוֹמִי כו', וּבְמַתַּן תּוֹרָה בִּישְׁל הַגְּזִירָה וְאָמַר
שֶׁהָעֲלִיּוֹנִים יִרְדּוּ לְמַתַּתוֹנִים וְהַתַּתַּתוֹנִים יַעֲלוּ לְעֲלִיּוֹנִים. וְזֶהוּ הַחִידוּשׁ בְּקִיּוֹם
הַמִּצְוֹת שֶׁלֹא חָרִי מַתַּן תּוֹרָה, דְּאִף שֶׁגַם קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיָה עֲנִין קִיּוֹם
עֲנִין קִיּוֹם הַמִּצְוֹת עַל יְדֵי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָאֲבוֹת בְּדִבְרֵים גִּשְׁמִיִּים, כְּמוֹ הַכִּנְסָת אוֹרְחִים דְּאֲבִרְהָם
2 אָבִינוּ שֶׁנֶּחֱזַק לְאוֹרְחִים מִזֶּה גִשְׁמִי וְעֵנִין חֲפִירָת הַבָּאֵרוֹת דִּי־צִחָק
3 בֶּאֱרֵךְ הַגִּשְׁמִית וְעִבְדוּת הַמִּקְלוֹת דִּי־עֶקֶב עִם צֶאֱן לֶבֶן, שְׁזָה הָיָה
4 בְּדִבְרֵים גִּשְׁמִיִּים, מִכָּל מָקוֹם, לֹא נִשְׁאַרָה פְּעוּלַת וְהַשְׁפַּעַת
5 הַמִּצְוָה בְּדִבְרֵי הַגִּשְׁמִי וְהַקְדוּשָׁה
6 שֶׁל הַמִּצְוָה לֹא חִדְרָה בְּדִבְרֵים 1
7 הַגִּשְׁמִיִּים שֶׁבָּהֶם נִתְקִימָה הַמִּצְוָה, 2
8 וּפְעוּלַת הַמִּצְוָה הִיְתָה רַק 3
9 לְמַעַלָּה בְּרוּחָנִית³³. וְהַחִידוּשׁ 4
10 דְּמִתֵּן תּוֹרָה הוּא שֶׁעַל יְדֵי 5
11 קִיּוֹם הַמִּצְוֹת נַעֲשֶׂה שִׁנּוּי 6
12 וְעִלּוּי בְּהַדְבָּר הַגִּשְׁמִי שֶׁהוּפֵךְ 7
13 לְהִיּוֹת מִדְּבַר שֶׁל חוּל לְחַפֵּץ שֶׁל 8
14 מִצְוָה, וְיִתִּירָה מִזֶּה, וּבְהַמְשַׁכַּת 9
15 הַקְדוּשָׁה בְּמִצְיאוֹת הַגִּשְׁמִית אַחֲרֵי מִתֵּן 10
16 תּוֹרָה יֵשׁ חִידוּשׁ גָּדוֹל עוֹד יוֹתֵר 11
17 שֶׁהַמְשַׁכַּת הַקְדוּשָׁה בְּדִבְרֵי 12
18 הַגִּשְׁמִי נַעֲשִׂית כְּכֹר בְּאֶשֶׁר הוֹכֵן לַעֲשׂוֹת בּוֹ 13
19 הוֹכֵן וְיוֹחֵד לַעֲשׂוֹת בּוֹ הַמִּצְוָה, 14
20 עוֹד טָרֵם שֶׁנַּעֲשִׂית בּוֹ הַמִּצְוָה 15
21 בְּפוּעַל, (כְּמִבּוֹאֵר בְּשַׁעֲרֵי אוֹרָה 16
22 לְאֲדָמוֹר הָאֲמֻצָּעִי בְּדִיבּוֹר 17
23 הַמִּתְחִיל בְּאִמֹּר הַפּוֹתָח בְּפִסּוֹק 18
24 יְכִיאוֹ לְבוֹשׁ מַלְכוּת³⁴). 19
25 וְהַהֲכָנָה לָזֶה לְהַשְׁפַּעַת וְהַחֲדִירָת 20
26 הַקְדוּשָׁה בְּעוֹלָם מֵאֹד מִתֵּן תּוֹרָה הִיא 21
27 עַל יְדֵי עֵנִין קָרִיעַת יָם סוּף, 22
28 שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּקִיעָה בְּהֵימֹ, 23
29 וְהַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הַדְּבָרִים עַל 24
30 פִּי תוֹרַת הַסּוּד הִיא שֶׁהִי' הוּא 25
31 בְּחִינַת מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת³⁵, 26
32 שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁבְּחִינַת מַלְכוּת 27
33 דְּאֲצִילוֹת 'עֲבָקָה' וְאוֹר הַאֲצִילוֹת יֵרֵד 28
34 וְנִמְשָׁךְ לְעוֹלָמוֹת שֶׁלֹּמֶה מְעוֹלָם 29
35 הַאֲצִילוֹת נַעֲשֶׂה חִיבּוּר אֲצִילוֹת 30
36 וּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהָ וְאוֹר עוֹלָם 31
37 הַאֲצִילוֹת שֶׁהוּא אֱלוֹקוֹת מִמֶּשׁ הָאִיר 32
38 בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה וְיִצִּירָה וְעֲשִׂיהָ, שֶׁבָּהֶם יֵשׁ נִתְּנִית מָקוֹם לְמִצְיָאוֹת הַעוֹלָמוֹת 33
39 וְהַנְּבִאִים.

- וּבְזֶה גּוֹפֵא בְּעֵינֵי זֶה עֲצוּמוֹ שֶׁבְּקִרְיעַת יָם סוּף אוֹר הַאֲצִילוֹת הָאִיר בְּבִרְיָה 40
וְיִצִּירָה וְעֲשִׂיהָ יֵשׁ שְׁתֵּי דְּעוֹת [וּבְכָאֲמַת אֵין מִחְלוּקַת בֵּין שְׁתֵּי 41
הַדְּעוֹת, אֲלֹא שְׁנֵיהֶם אֶמֶת, שְׁלִשְׁנָם בְּפוּעַל שְׁנֵי הָעֵנִינִים³⁶], 42
דְּעַת הָאֲרִיז"ל³⁷ שְׁקָרִיעַת יָם סוּף הוּא עֵנִין הַמְשַׁכַּת 43
הָאֲצִילוֹת לְבְרִיאָה יְצִירָה 44
עֲשִׂיהָ, הֵינּוּ הַמְשַׁכָּה בְּאוֹפֵן שֶׁל 45
מִלְמַעְלָה לְמַטָּה וְדְּעַת הַזֹּהֵר³⁸ 46
שְׁקָרִיעַת יָם סוּף הוּא עֵנִין 47
הַעֲלֵאָת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהָ 48
לְאֲצִילוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁל מִלְמַטָּה 49
לְמַעְלָה. 50
וְיֵשׁ לֹמֵר שֶׁהוּא שְׁנֵי אוֹפְנִים 51
אֱלֹהִים בְּהִאֲרֹת אֲצִילוֹת בְּכִי"ע בְּקִרְיעַת 52
יָם סוּף עַל דְּרָךְ הַהִפְרָשׁ בֵּין 53
שְׁנֵי סוּגֵי הָעֲבֹדָה, שְׁתֵּי גִישּׁוֹת 54
בְּעִבְרוֹת ה' אִם אֲלֻקוֹת הוּא 55
הַכֹּל הֵינּוּ שֶׁהָאֱלוֹקוֹת מֵאִירָה בְּכֹל 56
הַמִּצְיָאוֹת, בְּדֶרֶךְ שֶׁל הַמְשַׁכָּה מִלְמַעְלָה 57
לְמַטָּה אוֹ שֶׁהַכֹּל הוּא 58
אֲלֻקוֹת³⁹, הֵינּוּ שֶׁהַכֹּל, כֹּל 59
הַמִּצְיָאוֹת שֶׁל כֹּל הָעוֹלָמוֹת וְכֹל 60
הַנְּבִאִים, מִתְקַרְבִּים לְאֱלוֹקוֹת בְּדֶרֶךְ 61
שֶׁל הָעֲלֵאָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה כְּפִידוּעַ 62
שְׁזָהוּ הַהִפְרָשׁ בֵּין הָרֶב 63
הַמְּגִיד שֶׁעֲבֹדוֹת ה' שֶׁל הִיְתָה בְּדֶרֶךְ 64
שֶׁל 'אֱלוֹקוֹת הוּא הַכֹּל' וְרַבֵּינוּ 65
הַזְּקֵן⁴⁰ שֶׁעֲבֹדוֹת ה' שֶׁל הִיְתָה 66
בְּדֶרֶךְ שֶׁל 'הַכֹּל הוּא אֱלוֹקוֹת'. 67
וְלְמַעַלָּה יוֹתֵר, בְּדִרְגוֹת גְּבוּהוֹת 68
יוֹתֵר בְּאֱלוֹקוֹת, הִנֵּה הָעֵנִין 69
דְּקָרִיעַת יָם סוּף הוּא לֹא רַק 70
הַבְּקִיעָה וּפְעוּלַת הַגִּלּוּי וְהַמְשַׁכָּה 71
בְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת שֶׁהוּא 72
בְּחִינַת מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת שֶׁמִּצַּד אֶחָד 73
הִיא חֶלֶק מְעוֹלָם הַאֲצִילוֹת וְאַחַת 74
מִהַסְפִּירוֹת שֶׁלּוֹ וּמִצַּד שְׁנֵי הִיא הַבְּחִינָה 75
שֶׁדְּרָכָה וּבְאִמְצָעוֹתָה אוֹר הַאֲצִילוֹת 76
נִמְשָׁךְ לְעוֹלָמוֹת שֶׁלֹּמֶה מֵאֲצִילוֹת, וְלִכְּ מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת הִיא הַמְּמוֹצָע 77
הַמִּתְחַבֵּר בֵּין אֲצִילוֹת לְבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיהָ, אֲלֹא גַם 78

(33) ראה סה"מ תרס"ה ע' רכ ואילך. לקו"ש חט"ו ע' 57 ואילך. ובכ"מ. (34) פ"ה ואילך. שם פע"ז ובקיצורים לשם.
(35) מקומות שצוינו בהערה הבאה. ובכ"מ. (36) ראה סידור (עם דא"ח) רצ, א. שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פנ"ד.
(37) ראה פרי עץ חיים שער חג המצות פ"ח. שער הכוונות ענין ספירת העומר דרוש יב. (38) ח"ב מח, ב. (39) ראה המשך
תרס"ו (הוצאת קה"ת, תנש"א) ע' תקסח. ספר השיחות תורת שלום ע' 63 ואילך. סה"מ ה'ש"ת ריש ע' 141. אג"ק אדמו"ר
מהור"י"צ ח"ג ס"ע תקלט. ספר השיחות: תר"פ-תרפ"ז ע' 229; תר"ץ ע' 86; תש"א ע' 47; תש"ג ע' 25. (40) ראה המשך
תרס"ו ותורת שלום שבהערה הקודמת.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **הַבְּקִיעָה בְּכֶתֶר**⁴¹, שמשמעותה גילוי והמשכה של אור אלוקי מבחינת
2 'כתר עליון' שלמעלה גם מעולם האצילות **שְׁהוּא** בחינת הכתר **הַמְּמוּצָע**
3 המחבר **בֵּין אֲצִילוֹת וְהַעֲלָמוֹת שְׁלֹמֶעֱלָה מְאֻצִּילוֹת** על ידי
4 שמצד אחד בחינת הכתר היא קרובה לעולם האצילות ודרכה עוברת ההשפעה
5 וההארה לעולם האצילות, ומצד שני
6 הרי היא למעלה מעולם האצילות
7 (**שְׁזָהוּ עֲנִין שְׁתִּי הַבְּחִינֹת**)
8 **שֶׁבְּכֶתֶר, עֲתִיק** 'עתיק יומין' שהיא
9 בחינת פנימיות הכתר **וְאֶרֶץ** 'ארץ'
10 אנפין' שהיא בחינת חיצוניות הכתר,
11 **בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שְׁבַעֲלִין**
12 בחינת 'עתיק' שדרכה הכתר מחובר
13 למה שלמעלה ממנו **וּבְחִינָה**
14 **עֲלִיוֹנָה שְׁבַתְחָתוֹן** בחינת 'ארץ'
15 שדרכה הכתר מחובר למה שלמעלה
16 ממנו).
17 **וּלְמַעֲלָה עוֹד יוֹתֵר** בדרגות עוד
18 יותר גבוהות באלוקות, למעלה אפילו
19 מבחינת הכתר, **הָעֲנִין דְּקָרִיעַת יָם**
20 **סוּף** הוא **הַבְּקִיעָה** והארת
21 והתגלות אור **בְּבְחִינַת מַלְכוּת**
22 **דָּאִין סוּף**⁴², **שְׁהִיא הַמְּמוּצָע**
23 המחבר **בֵּין הָאוֹר** האין-סוף
24 **שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם** שנעשה באין-
25 סוף כדי לברוא עולמות ונבראים
26 מוגבלים **וְסֹדֵר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת**
27 שבו האור האלוקי נמשך מבחינה
28 לבחינה בהדרגה **שְׁאֲחֹר**
29 **הַצִּמְצוּם, וְעֲנִין הַבְּקִיעָה** הוא
30 **שְׁיֵהָה הַחִיבוֹר דְּקוֹדֶם**
31 **הַצִּמְצוּם וּלְאַחֵר הַצִּמְצוּם**
32 והיינו שהאור האין-סוף שלפני
33 הצמצום, יאיר ויתגלה בדרגות של
34 'סדר השתלשלות' שלאחר הצמצום.
35 **וְהִנֵּה כְּשֶׁם שְׁבִיציאַת מְצָרִים**
36 **הַוּצָרָף לְהִיּוֹת הָעֲנִין דְּקָרִיעַת**
37 **יָם סוּף בְּשִׁבְלִי הַהֲכָנָה לְמַתָּן**
38 **תּוֹרָה הַנִּגְלִית**, כמבואר לעיל
39 שגילוי האלוקות בקריעת ים סוף
40 (שהיה בדרגות שונות עד לבחינות
41 נעלות ביותר) היה ההכנה הרוחנית הראויה למתן תורה בו נפעל והתחדש
42 שהקדושה תחדור במציאות הגשמית **כְּמוֹ כֵּן בְּגָאוּלָּה הַעֲתִידָה עָלֶיהָ**
- נֶאֱמַר⁴³ בנבואת מיכה **כִּימִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאֲנוּ**
נִפְלְאוֹת, היינו שיש דמיון בין מה שהיה ביציאת מצרים למה שיהיה
בנאולה העתידה, **שֶׁלִּפְנֵי גִילּוֹי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ,**
צָרִיף לְהִיּוֹת עֲנִין בְּקִיעַת הַנֶּהָר ועל זה נאמר הכתוב הפותח את
המאמר 'והניף ידו... על הנהר והכהו
לשבעה נחלים'. **וְגַם בְּזָה** בעניין
בקיעת הנהר לעתיד לבוא **יֵשׁ שְׁתִּי**
שִׁטוֹת⁴⁴, **אִם עֲנִין בְּקִיעַת**
הַנֶּהָר הוא **בְּאוֹפֶן שֶׁהַנֶּהָר**
נַעֲשֶׂה יִבְשָׁה, שְׁהוּא עֲנִין
הַמְּשַׁכֵּת הָאֱלֻקוֹת מלמעלה
לְמַטָּה, לפעול שינוי במציאות
התחתונה או **שִׁישְׁאָר נֶהָר אֶלָּא**
שִׁיבְקֵעַ, שְׁזָהוּ עֲנִין הַעֲלָאָת
הַתַּחְתּוֹן מלמטה למעלה.
וּמִהַחִילוּקִים אחד ההבדלים
שֶׁבֵּין קָרִיעַת יָם סוּף לְבְּקִיעַת
הַנֶּהָר, שֶׁקָרִיעַת יָם סוּף
בִּיציאַת מְצָרִים הִיָּתָה עַל יְדֵי
מָטָה⁴⁵, כמפורש בתורה, **וְאִילוּ**
בְּקִיעַת הַנֶּהָר דְּלַעֲתִיד תִּהְיֶה
בִּיד⁴⁶, **כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב** כאן **וְהִנִּיף**
יָדוֹ גו', כִּי, בַּתְּחִילַת הָעֲבוּדָה
דַּעֲשִׂית הַגִּשְׁמִי כָּלִי לְאֱלֻקוֹת
שְׁכָמוֹר דבר זה נפעל במתן תורה
הַוּצָרָכָה לְהִיּוֹת הַבְּקִיעָה עַל
יְדֵי מַקֵּל דִּוָּקָא, וְכַמּוּבֵן גַּם
מִמֶּאֱמַר רַ"ל⁴⁷ **בְּמִדְרַשׁ עַל**
הַפְּסוּק⁴⁸ **הָאִמּוֹר בַּתּוֹרָה לִגְבִי**
הַמוֹפֵת שֶׁמֶשֶׁה וְאֵהָרן יִרְאוּ לַפְּרָעָה קָח
אֶת מִטָּה, כְּשֶׁם שֶׁדָּרְכוֹ שֶׁל
כָּלֵב לְלָקוֹת בְּמַקֵּל כָּף כו' (וזה)
לשון המדרש: "הוא הוא דכתיב מטה
עוֹךְ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן, אֵין הַקְּדוּשָׁה"
ברוך-הוא ורודה את הרשעים אלא
במטה, ולמה לפי שנמשלו לכלבים
שנאמר ישובו לערב יהמו ככלב, כשם
שדרכו של כלב ללקות במקל, כך הם
לוקים, לכך נאמר מטה עוֹךְ, אמר להן
הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוא פָּרַעַה רָשִׁעַ הוּא, אִם
אוֹמֵר לָכֵן תִּנוּ מוֹפֵת הִכָּה אוֹתוֹ בְּמַקֵּל שֶׁנֶּאֱמַר אֵל אֶהְרֹן קָח אֶת מִטָּה".
מֵה שָׁאִין כֵּן לַעֲתִיד לְבֹא שְׁיֵהָה סִיּוֹם וְגַמֵּר הָעֲבוּדָה, אֲזִי

(41) ראה אוה"ת בשלח ע' תקעב ואילך. סה"מ עז"ת ע' קסג ואילך. סה"מ תר"פ-תרפ"א ע' טז ואילך. ועוד. (42) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקמב. ועוד. (43) מיכה ז, טו. (44) ראה המשך והחרים תרל"א ע' א. (45) בשלח יד, טז. (46) ראה המשך והחרים תרל"א ס"ע כד ואילך. המשך וככה תרל"ז פקט"ז ואילך. ועוד. (47) שמו"ר פ"ט, ב. (48) וארא ז, ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לא יצטרף להיות ענין בקיעת הנהר על ידי מטה, שנועד
2 להכות את הרשעים הדומים לכלבים כי אם והניף ידו על הנהר,
3 ללא צורך במטה, ועל ידי זה הנפת היד על הנהר תהיה העלאת
4 הגשמי מלמטה למעלה להיות כלי לאלקות, ועד לאופן
5 שיוכל להיות כאן למטה בתוך
6 המציאות הגשמית ראית מהות
7 האלקות.
8 ובאופן כזה של ראית המהות
9 יהיה גם לימוד התורה על
10 ידי משיח שילמד תורה את
11 העם כולו⁴⁹, דלכאורה, איך
12 יוכל ללמוד עם כל ישראל
13 כבת אחת ואיך ייתכן שאדם אחד ילמד
14 ריבוי מופלג של אנשים?
15 אף הענין הוא⁵⁰, שהלימוד
16 שילמד משיח עם כל ישראל
17 יהיה באופן של ראית
18 המהות, אשר בזמן הזה בזמן
19 הגלות, כאשר יש העלם והסתר על
20 האלוקות אין לנו שום ציור
21 בזה, אין לנו אפילו את היכולת
22 לתאר לעצמנו דבר מופלא כזה של
23 השגה באופן של ראית המהות כי
24 כל השגתנו היא רק במציאות
25 הדבר שאנו יודעים על עצם מציאותו
26 וקיומו אבל לא במהות,
27 ובביאת המשיח יתחדש ענין
28 ראית המהות של האלוקות
29 הרוחניות.
30 (ה) ובזה יובן⁵¹ גם מה
31 שאמרו רז"ל משיח אתא
32 לאתבא צדיקא בתיובתא⁵²,
33 משיח בא להשיב צדיקים בתשובה
34 דלכאורה מהו ענין התשובה
35 בצדיקים והרי הצדיקים לא חטאו
36 ועל מה עליהם לשוב בתשובה?
37 אף הענין הוא, דהנה ידוע⁵³
38 בתורת החסידות שענין התשובה
39 אינו על חטא ועון דוקא,
40 אלא ענין התשובה הוא
- 1 להיות ענין בקיעת הנהר על ידי מטה, כי אם
2 והניף ידו על הנהר, ועל ידי זה תהיה העלאת
3 הגשמי להיות כלי לאלקות, ועד לאופן שיוכל
4 להיות ראית מהות האלקות. ובאופן כזה יהיה
5 גם לימוד התורה על ידי משיח שילמד תורה
6 את העם כולו⁴⁹, דלכאורה, איך יוכל ללמוד עם
7 כל ישראל. אף הענין הוא⁵⁰, שהלימוד שילמד
8 משיח עם כל ישראל יהיה באופן של ראית
9 המהות, אשר בזמן הזה אין לנו שום ציור בזה,
10 כי כל השגתנו היא רק במציאות הדבר אבל לא
11 במהות, ובביאת המשיח יתחדש ענין ראית
12 המהות.
- 13 (ה) ובזה יובן⁵¹ גם מה שאמרו רז"ל משיח
14 אתא לאתבא צדיקא בתיובתא⁵²,
15 דלכאורה מהו ענין התשובה בצדיקים. אף
16 הענין הוא, דהנה ידוע⁵³ שענין התשובה אינו
17 על חטא ועון דוקא, אלא ענין התשובה הוא
18 שתהיה היציאה ממעמדו ומצבו הקודם, על ידי
19 זה שלא יהיה שבע רצון ממצבו הקודם. וענין
20 זה שייך גם בצדיקים שלא שייך אצלם ענין של
21 חטא ועון, שהרי גם הם יכולים לצאת ממצבם
22 הקודם, על דרך מאמר רז"ל⁵⁴ הנה רגיל ללמוד
23 פרק אחד ילמד שני פרקים כו'. ומזה מובן גם
24 בנוגע לענינו של משיח, דכיון שעל ידו יהיה
25 ענין ראית המהות, ויהיה מורח ודאין, שהוא
26 ענין גילוי עצמות ומהות אין סוף ברוך הוא,
27 הרי לגבי העצמות גם במלאכיו ישם תהלה⁵⁵.
- 28 ולכן יהיה אז ענין התשובה בצדיקים, שתהיה אצלם היציאה ממעמדם
29 ומצבם הקודם מצד גילוי העצמות שגם במלאכיו ישם תהלה. וזהו גם מה
30 אלא ענין התשובה הוא

(49) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. (50) ד"ה והניף שבערה 29. שער האמונה פנ"ו ואילך. סה"מ תרל"ה ח"א ע' רסט.
תרח"ץ ע' רא. וש"נ. (51) בהבא לקמן – ראה המשך תער"ב ח"א שם ס"פ רכב. וראה בארוכה מאמר שלאח"ז – ד"ה
ויאמר לו יהונתן (לקמן ע' 50 ואילך). (52) ראה לקו"ת דרושים לשמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנג, ב.
(53) לקו"ת דרושים לר"ה ס, ד. סה"מ תרח"ץ ע' יג. ובכ"מ. (54) הובא באגה"ת ספ"ט בשם תנ"כ"א. וראה ויק"ר פכ"ה,
א. (55) איוב ד, יח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְזֶהוּ גַם הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי עַל מַה שֶּׁכָּתוּב⁵⁶ בַּתּוֹרָה וְהָאִישׁ מֵשָׁה
2 עָנִיו מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, וּמִבּוֹאֵר
3 בְּזֶה⁵⁷, שֶׁמֶשֶׁה הָיָה עָנִיו כִּי הוּא רָאָה אֶת הַדּוֹר דְּעִקְבֶּתָא
4 דְּמִשְׁיחָא, בְּסוּף זְמַן הַגְּלוּת, קֶרֶב לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ שְׁלֹא יִהְיוּ שְׂיָכִים
5 לְהִכָּנָה וְהַשְׁגָּה בְּעֵינֵי אֱלֹקִים,
6 וְיִהְיוּ אֲזַי בְּתַקּוּפַת עִקְבֶּתָא דְּמִשְׁיחָא
7 הַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים, וְיִהְיֶה
8 חוֹשֶׁךְ כְּפֹל וּמְכֹפֵל, וּמְכַל
9 מְקוֹם לִמּוֹת כָּל הַקְּשִׁיִּים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
10 יִקְיִימוּ מִצְוֹת בְּמִסִּירַת נֶפֶשׁ,
11 וְהֵינּוּ, שְׁלֹא זֶה בְּלִבְד
12 שֶׁהַעֲלָמוֹת לֹא יִפְרִיעוּ
13 בְּעִבּוּדָתָם וְלֹא יִמְנְעוּ מֵהֶם לַעֲבֹד
14 אֶת ה' כְּרֹאֵי, אֲלֵא עוֹד זֹאת,
15 שֶׁמֶצֶד הַהַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים
16 גּוֹפָא עֲצָמָם יִהְיֶה אֲצֵלָם
17 הַתְּאֻמָּצוֹת וְהַתְּחֻזָּקוֹת וְהַתְּסַפָּת
18 כֹּחַ, וְעֵנִין זֶה פֶּעַל בִּיטוּל
19 אֲצֵל מֵשָׁה וְגַם לֹא לְהִיטוּ עָנִיו.
20 וְיֵשׁ לֹמֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר
21 בְּפִירוּשׁ הַדְּבָרִים, שֶׁמֶשֶׁה
22 הִגִּישׁ אֶת הָעִילּוּי דְּמִשְׁיחָא
23 שֶׁהוּא עֵנִין גִּילּוּי עֲצָמוֹת
24 וּמַהוּת אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא,
25 שֶׁעַל יָדֵי זֶה בִּכּוּחַ גִּילּוּי הַעֲצָמוֹת
26 אֶתָּא בֹא מִשְׁיחַ לְאַתְבָּא צִדִּיקָא
27 בְּתִיבְיָתָא, לְהַשִּׁיב צִדִּיקִים בְּתִשְׁבָּה
28 וְעֵנִין זֶה פֶּעַל גַּם אֲצֵל מֵשָׁה
29 תְּנוּעַת הַתְּשׁוּבָה כו'⁵⁸ כִּי
30 שֶׁהָעֵנִין שֶׁל יִצְיָא מִהַמְצָב הַקּוֹדֵם
31 וְהַתְּעֻלּוֹת לְמַצָּב יוֹתֵר נֹעֵלָה שִׁיךְ
32 בְּמִשָּׁה רִבִּינוּ (וְרָאָה בְּהַעֲרוֹת הַמּוֹלֵל
33 שְׂכָאן חֶסֶד קֶצֶת בְּרִשְׁמֵת דְּבָרֵי הַרְבֵּי
34 בַּמֶּאֱמָר).
35 (ו) וְזֶהוּ גַם מַה שֶּׁכָּתוּב⁵⁹
36 בְּנִבְּוֹת יִשְׁעִיָּהוּ עַל לַעֲתִיד לְבוֹא
- אֲדָרְךָ הַיּוֹי' כִּי אֲנַפְתָּ בִּי יָשׁוּב אֶפְךָ וְתִנְחַמְנִי, הֵינּוּ שְׂבִימוֹת
הַמְּשִׁיחַ, כְּשִׁירָאוּ כִּי־צַד הַגְּלוּת הֵייתָ יְרִידָה צוֹרֵךְ עֲלֶיהָ, יוֹדוּ עַל הַגְּלוּת וְעַל
הַסִּבָּל שֶׁהָיָה בָּהּ, שֶׁהַכְּנוּנָה בְּזֶה, שֶׁתִּהְיֶה הַהוֹדָאָה עַל זֶה גּוֹפָא
עֲצָמוֹ שֶׁאֲנַפְתָּ בִּי הֵינּוּ עַל הַצֶּעֶר וְהַיִּסּוּרִים שֶׁל הַגְּלוּת. וְהָעֵנִין בְּזֶה,
כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל בְּמַעֲלָת
הָעִבּוּדָה דְּאוֹר חוּזַר, הַהִתְקַרְבוּת
לְאֱלֹקִים מִצַּד הַתְּחֻזָּתוֹ, בְּדֶרֶךְ שֶׁל
הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעֲלָה, שְׁדִּיקָא
עַל יְדֵי הַהַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים
מִגִּיעִים לְמַעֲלָה יוֹתֵר כו'.
וְלִכְּנֹן אֲדָרְךָ ה' עַל זֶה שֶׁאֲנַפְתָּ
בִּי, בִּינּוֹן שְׁסוּף סוּף הֵנָּה דִּיקָא עַל יְדֵי הָעִבּוּדָה דְּאוֹר
חוּזַר שֶׁהִיא עֲבוּדָה קֶשֶׁה יוֹתֵר אֶךְ
נֹעֲלִית יוֹתֵר יִהְיֶה הַגִּילּוּי
דְּמִשְׁיחָא, וְזֶה (אוֹן אֶט-אֶדְעֵר
וְאוֹתוֹ אַחֵד) שֶׁהוּא מְחוּלָּל
מִפְּשָׁעָנוּ וּמִדְּכָא
מַעֲוֹנוֹתֵינוּ⁶⁰, אֶת חֲלִינֵנוּ הוּא
נִשְׂא וּמִכְאוּבֵינוּ סְבָלָם⁶¹, כִּמוֹ
שֶׁכָּתוּב בְּנִבְּוֹת יִשְׁעִיָּהוּ עַל מֶלֶךְ
הַמְּשִׁיחַ, אוֹתוֹ אַחֵד יוֹלִיכֵנוּ
לְקִרְאָת הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה
וְהָאֱמִיתִית⁶², וְתִתְגַּלֵּה מַעֲלָת
הָעִבּוּדָה דְּאוֹר חוּזַר⁵⁸ שְׂכַת
מַעֲלָה זֶה הִיא בְּהַעֲלָה וְהַעֲבֹדָה בְּאוֹפֵן
שֶׁל 'אוֹר חוּזַר' קְשׁוּרָה בְּהַעֲלָמוֹת
וְהַסְתָּרִים, בְּקִיּוֹם הִיעוֹר הָאוֹמֵר יָשׁוּב
אֶפְךָ וְתִנְחַמְנִי.⁶⁵

(56) בְּהַעֲלוֹתְךָ יב, ג. (57) רָאָה סה"מ עֲטֵרָת ע' תִּסְד. תִּרְפ"ט ס"ע 215 וְאִילָךְ. וְש"נ. (58) חֶסֶד קֶצֶת (הַמּוֹלֵל). (59) יִשְׁעִיָּהוּ יב, א. (60) שֶׁם נג, ה. (61) שֶׁם, ד. (62) רָאָה גַם סד"ה בְּאֵתִי לִגְנֵי פ"ט (תו"מ ח"ב ע' 202. תו"מ סה"מ שְׁבַט ע' רַעָא).

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בנבואת ישעיהו, בפסוקי ההפסטה של אחרון-שלי-פסח (בחוץ לארץ),
 2 לגבי מלך המשיח:
 3 וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' וְהָרִיחוּ בִּירְאָת ה' הוֹי', גו'
 4 ועל מצב העולם בימות המשיח נאמר בהמשך וְגַר זָאב עִם כְּבֶשׂ גו',¹
 5 וּמִכְבָּאָר כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי-
 6 וְחָמִי אֲדָמוֹ"ר בְּמִאֲמָרוֹ מִשְׁנַת
 7 תש"ט דְּבוּר־הַמַּתְחִיל הַפּוֹתַח
 8 בַּפְּסוּק זֶה², שְׂבַפְסוּקִים אֱלוֹ
 9 מִתְאַר הַנְּבִיא יִשְׁעִיָּהוּ אֶת בִּיאַת
 10 מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ שְׂבִיא לְגֻלְגָּלוֹ
 11 בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן, וְאוֹמֵר
 12 הַנְּבִיא בְּזֶה כְּמָה דְּכָרִים כְּנוֹגֵעַ
 13 לְמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ וְהַנְּהַגְתּוֹ.
 14 בְּתַחֲלָה מִכְבָּאָר הַנְּבִיא מַעֲלַת
 15 מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עֲצָמוֹ - וְנָחָה
 16 עָלָיו רוּחַ ה' וְגו', וְאַחֲרֵיכֶן
 17 מִכְבָּאָר אֶת הַנְּהַגְתּוֹ - וְהָרִיחוּ
 18 בִּירְאָת ה' וְגו' וְשָׁגַם
 19 "וְהָרִיחוּ" הוּא עֲנִין
 20 בְּהַנְּהַגְתּוֹ, דְּמוּרָח³ וְדִאִין⁴
 21 מְרִיחַ וּדִין, כְּלוּמַר מְכַרֵּעַ אֶת הַדִּין לְפִי
 22 הַרִיחַ, מְבַלִּי צוּרֵךְ לְגִבּוֹת עֲדוֹת
 23 וְלַהֲרֹבוֹת (בַּחֲקִירוֹת), וְלֹאֲחֲרִיזָה
 24 מוֹסִיף הַנְּבִיא וְאוֹמֵר עוֹד עַל בִּיאַת
 25 הַמְּשִׁיחַ וְגַר זָאב עִם כְּבֶשׂ גו',
 26 שֶׁהַנְּהַגְת הַמְּשִׁיחַ תִּהְיֶה
 27 בְּאוֹפֶן כְּזֶה שְׂבִיפְעוּל⁵ גְּלוֹי
 28 אֱלֻקוֹת בְּכָל הָעוֹלָם, לֹא רַק
 29 בְּסוּג הַמְּדַבֵּר בְּנֵי אָדָם אֲלֵא גַם
 30 בְּסוּג הַחַי בְּעָלֵי חַיִּים (זָאב וְנֹמֵר
 31 וְכו')⁶ וְאַפִּילוּ בְּסוּג הַדּוֹמִם⁷
 32 גַּם יַפְעַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ גִּלְדֵי אֲלוּקוֹת,

ביאור בדרך אפשר

33 וּכְמוֹ שְׂמִמְשִׁיף בְּכַתּוּב⁸ פִּי מְלָאָה הָאֶרֶץ דְּעָה אֶת הוֹי',
 34 שְׁגַם הָאֶרֶץ הַגְּשָׁמִית (דּוֹמִם) שֶׁאֵין בָּהּ אִפִּילוּ חַיּוֹת שֶׁל צוּמָח וּבוֹדָאִי
 35 לֹא שֶׁל בְּעָלֵי חַיִּים וּבְנֵי אָדָם) תִּהְיֶה מְלָאָה דְּעָה אֶת הוֹי'.
 36 וּמִדִּיִּיק הַרְבֵּי הַרִיזָה⁹ בְּמִאֲמָרוֹ הַנּוֹכַח מִשְׁנַת תש"ט, דְּצָרִיף לְהַבִּין,
 37 דְּמַכְיִין שְׂיִהְיָה אֲזִי בִימֹת הַמְּשִׁיחַ
 38 מְלָאָה הָאֶרֶץ דְּעָה אֶת הוֹי',
 39 לְמָה יִצְטָרְכוּ לְמֶלֶךְ וְהָרִי
 40 בַּפְּשׁוּטוֹת תַּפְקִיד הַמֶּלֶךְ הוּא לַעֲשׂוֹת
 41 מִשְׁפָּט וְסֹדֶר, וְכֹאשֶׁר כָּל הָעוֹלָם מֵלֵא
 42 בִּידֵיעַת ה' אֵין צוּרֵךְ בְּכָךְ?
 43 וְנִקְדַּחַת הַבְּאוּר בְּזֶה⁹ דְּמְלוּכָה
 44 הוּא עֲנִין שֶׁהַתְּנַשְׂאוֹת וְהוֹרֹמוֹת
 45 שֶׁל הַמֶּלֶךְ, מָה שְׂהַמְלֶךְ מוֹבְדֵל
 46 וּמְרוֹמֵם מִהָעֵם וְנִמְצָא בְּדִרְגָּה
 47 נְעֻלִית מִהֶם. וְגַם הַצִּיּוּרִים שֶׁל
 48 הַמְלֶךְ הַפְּקוּדוֹת שֶׁהַמֶּלֶךְ מְצוּוֹה עַל
 49 הָעָם (אֵף שֶׁלְּכֹאדָּרָה הֵם
 50 תְּנוּעָה פְּעוּלָה בְּכִיוִן דְּקִירוּב,
 51 שְׂהַמְלֶךְ מִתְקָרֵב אֶל הָעָם
 52 לְהַנְהִיגֵם כְּרִצּוֹנוֹ וְהַפְּקוּדוֹת הֵם
 53 כְּתוּבָה מִהִקְרִיב וְהַתְּיַחֲסוּת שֶׁל
 54 הַמֶּלֶךְ אֶל הָעָם) הֵם¹⁰ בְּאוֹפֶן

בס"ד. אחרון של פסח, ה'תשכ"ה*

13 בְּאוֹפֶן כְּזֶה שְׂבִיפְעוּל⁵ גְּלוֹי אֱלֻקוֹת בְּכָל הָעוֹלָם, לֹא רַק בְּסוּג הַמְּדַבֵּר אֲלֵא גַם
 14 בְּסוּג הַחַי (זָאב וְנֹמֵר וְכו')⁶ וְאַפִּילוּ בְּסוּג הַדּוֹמִם⁷, וּכְמוֹ שְׂמִמְשִׁיף בְּכַתּוּב⁸
 15 פִּי מְלָאָה הָאֶרֶץ דְּעָה אֶת הוֹי', שְׁגַם הָאֶרֶץ הַגְּשָׁמִית (דּוֹמִם) תִּהְיֶה מְלָאָה דְּעָה
 16 אֶת הוֹי'.

17 וּמִדִּיִּיק בְּמִאֲמָרוֹ, דְּצָרִיף לְהַבִּין, דְּמַכְיִין שְׂיִהְיָה אֲזִי מְלָאָה הָאֶרֶץ דְּעָה אֶת הוֹי',
 18 לְמָה יִצְטָרְכוּ לְמֶלֶךְ. וְנִקְדַּחַת הַבְּאוּר בְּזֶה⁹ דְּמְלוּכָה הוּא עֲנִין
 19 שֶׁהַתְּנַשְׂאוֹת, מָה שְׂהַמְלֶךְ מוֹבְדֵל וּמְרוֹמֵם מִהָעֵם. וְגַם הַצִּיּוּרִים שֶׁל הַמְלֶךְ (אֵף
 20 שֶׁלְּכֹאדָּרָה הֵם תְּנוּעָה דְּקִירוּב, שְׂהַמְלֶךְ מִתְקָרֵב אֶל הָעָם לְהַנְהִיגֵם כְּרִצּוֹנוֹ)

(*) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ויצא לאור בקונטרס אחרון של פסח - תשמ"ז. (1) ישע"י יא, ב ואילך. -
 הפטורת אחרון של פסח. (2) דשנת ה'תש"ט. נדפס בסה"מ ה'תש"ט ע' 123 ואילך. (3) סנהדרין צג, ב. (4) ועפ"ז מובן
 בפשטות מה שמוסיף בהמאמר "דמורח ודאין". (5) ראה אוה"ת נ"ך ע' קפז מס' כלי פז, "שע"י וחי" צדק אזור מתניו..
 עי"ז יהי וגר זאב עם כבש כו"*. ועפ"ז יובן מ"ש בהמאמר (רק) "במלך המשיח ובהנהגתו" - אף שמדובר גם במצב
 העולם שיהי' אז - דיש לומר, שזה נכלל ב"הנהגתו". (6) כהפס"ד בקבלה ובחסידות שהכתובים הם כפשוטם - ראה ד"ה
 כי פדה לאדה"ז (סה"מ אתהלהל לאוניא ע' נח), ועם הגהות - באוה"ת נח (כרך ג) תרע, א. וראה שם תרע, ב ואילך. מאמרי
 אדה"ז ענינים ע' פז, ועם הגהות - באוה"ת שם תרלג, ב ואילך. המשך וככה תרל"ז פצ"ד. ועוד. וראה "סיום הרמב"ם"
 (משיחות יו"ד שבט ה'תשמ"ז) ס"ט (תורת מנחם - הדרנים על הרמב"ם ויש"ע ע' קל. וש"נ). ועוד. (7) להעיר מהכתוב
 (חבקוק ב, יא) אבן מקיר תזעק וגו'. וראה מדרש תהלים סוף מזמור עג. (8) ישע"י שם, ט. (9) וראה ספר המצות להצ"צ
 מצות מינוי מלך פ"ג (ק, ב ואילך).

(*) ולהעיר גם מרמב"ם ה' מלכים ספ"א "ויתקן את העולם כו", שמשיח יתקן את העולם. ואף שכונת הרמב"ם שם ב"לתקן את העולם"
 היא לסוג המדבר ("אהפוך אל עמיס") - הרי לדעת הרמב"ם (רפ"ב) "וגר זאב עם כבש" הוא משל.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דְּרוֹמָמוֹת וְהַבְּדֵלָה של המלך מהעם, בְּדֶרֶךְ פְּקוּדָה וּגְזָרָה ולא
- 2 באופן שהמלך יורד אל העם, מסביר לעם את הנימוקים להחלטות שלו
- 3 ומשכנע אותם לקבל את הדברים. וְכֵן כשם שמצד המלך הפקודות והגזירות
- 4 ניתנות לעם מתוך רוממות והתנשאות, כך הוא גם מצד העם, דְּמָה
- 5 שֶׁהֵם מְקַיְמִים צִוּוֵי הַמֶּלֶךְ
- 6 הוא לא מְפַנֵּי שֶׁהֵם יוֹדְעִים
- 7 וּמְשִׁיגִים בשכלם והבנתם אֵת
- 8 טַעַם הַצִּוּוִּי, כִּי־אֵם אלא מִצַּד
- 9 יִרְאַת וְאִמָּת הַמֶּלֶךְ, כמאמר
- 10 חכמינו ז"ל על הפסוק שְׁתֵּהָא
- 11 אִימְתוּ עֲלֶיךָ¹¹. וְנִמְצָא, שֶׁגַם
- 12 הַהֲשָׁפָעָה מִהַמֶּלֶךְ לָהֶעָם ולא
- 13 רק מצבו של המלך מצד עצמו הוא
- 14 בְּאֹפֶן דִּהְתַּנְשְׂאוֹת וְהַבְּדֵלָה.
- 15 וְזֶהוּ הַהֲפָרֵשׁ הַחֲבֹדֵל שֶׁבֵּין
- 16 הַשְּׁפָעָה דָּרָב לַתַּלְמִיד לַהֲשָׁפָעָה
- 17 דְּמֶלֶךְ לַעַם, דַּעֲנִין הַשְּׁפָעָה
- 18 דָּרָב הוא מֶה שֶׁהָרַב מִתְקָרֵב לַתַּלְמִיד
- 19 לַתַּלְמִיד (שְׁמַצְמָצֵם אֵת שִׁכְלוֹ לִפְי־עֲרֶךְ כְּלִי הַתַּלְמִיד)
- 20 שִׁכְלוֹ שמצד עצמו הוא גדול ועמוק
- 21 לִפְי־עֲרֶךְ יכולת הקליטה וההכלה
- 22 של כְּלִי הַשִּׁכְלֵי של הַתַּלְמִיד
- 23 בְּאֹפֶן שֶׁהַתַּלְמִיד יִשְׁגֶּה אֵת
- 24 הַשִּׁכְלֵי והתאמת הדברים לתלמיד
- 25 היא על ידי התקרבות של הרב
- 26 לתלמיד, מִה־שְׁאִין־כֵּן הַשְּׁפָעָה
- 27 דְּמֶלֶךְ לַעַם היא מוֹבְדֵּלָת
- 28 מִהָעָם, לַמַּעֲלָה מִהַשִּׁכְלֵי
- 29 שִׁלְהֵם כאמור שהמלך מצווה לעם
- 30 פקודות וגזירות ואינו מסביר ומשכנע
- 31 מדוע יש לעשות כך.
- 32 וְהַשְׂרֵשׁ דִּשְׁנֵי עֲנִינִים אֵלּוּ
- 33 (שני סוגי ההשפעה האמורים לעיל
- 34 הַשְּׁפָעָה דָּרָב וְדְמֶלֶךְ) הוא¹²
- 35 גַּם בַּתּוֹרָה, דִּישׁ בָּהּ (דוֹגְמָת)
- 36 שְׁנֵי עֲנִינִים אֵלּוּ הַשְּׁפָעָה בְּדֶרֶךְ
- 37 קִירּוֹב אל המקבל והשפעה באופן של
- 38 רוממות והבדלה. דִּישָׁנֵם עֲנִינִים
- 39 בַּתּוֹרָה שְׁנִיתִלְבְּשׁוּ בַשִּׁכְלֵי
- 40 והלימוד בהם הוא מתוך קירוב כלימוד הרב עם תלמידו, אֲבָל עֲצָם

- הַתּוֹרָה היא לַמַּעֲלָה מִהַשִּׁכְלֵי¹³ ואינה נתפסת בשכל האנושי המוגבל
- ומצד עצם התורה, לימוד התורה הוא בדרך רוממות, כמו השפעת המלך על
- העם. וְלַעֲתִיד־לָבֹא, יִתְגַּלּוּ שְׁנֵי הָעֲנִינִים האמורים שבתורה. דְּזֶהוּ
- הטעם הפנימי על מֶה שְׁמִשִּׁיחַ נִקְרָא בשני שמות בְּשֵׁם רַב עניין
- הקירוב וּבְשֵׁם מֶלֶךְ עניין הרוממות,
- הֵינּוּ, דְּנוֹסָף עַל זֶה שְׁמִשִּׁיחַ
- ילמד תורה לעם ישראל מתוך קירוב כי
- הוא יִלְמַד תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל¹⁴
- וְיִשְׁפָּעֵי לְכוּלָם טוֹב טַעַם
- וְדַעַת בְּסוּדוֹת, בְּפִנְיָמוֹת
- הַתּוֹרָה, שְׁמַצַּד הַשְּׁפָעָה זֶה
- נִקְרָא מִשִּׁיחַ בְּשֵׁם רַב, הֵנָּה
- הוא בַּעֲצָמוֹ יִשְׁגֶּה בלימוד התורה
- הַרְבֵּה יוֹתֵר לְאִין קֵץ ללא סוף,
- לֵאמֹר שִׁיעוֹר מִמֶּה שְׁיִשְׁפָּעֵי לְבִנֵי
- יִשְׂרָאֵל בַּהֲשָׁגָה, וְהַהֲשָׁפָעָה
- דְּעֲנִינִים אֵלּוּ שִׁיעוֹר מִהַדְּבָרִים שֶׁהֵם
- נעלים לֵאמֹר שִׁיעוֹר מִהַדְּבָרִים שֶׁהֵם
- מִשְׁפָּעֵי לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה בְּבַחֲנִית
- מִקֵּץ מַלְמַלָּה ואינו מושג ונקלט
- בְּפִנְיָמוֹת, בְּדוֹגְמָת הַשְּׁפָעָה
- דְּמֶלֶךְ שֶׁהיא מתוך הבדלה ורוממות.
- וְיֵשׁ לְהוֹסִיף לְכַאֲוָרָה, דְּעַל־
- פִּי הַיְדוּעֵי¹⁵ בתורת החסידות
- שְׁלִימוֹד הַתּוֹרָה דְּמִשִּׁיחַ (ואין
- הכוונה רק ללימוד התורה של משיח
- עצמו אלא גם מֶה שְׁיִלְמַד אֵת כָּל
- הָעָם) יִהְיֶה בְּאֹפֶן דְּרִאָּה
- שְׁלִמְעֵלָה מִהַשָּׁגָה (וכמובאר על
- כך ב'לקוטי תורה' פרשת צו: "...
- בבחינת ראייה ממש שלמעלה מבחינת
- שמיעה והבנה שהיא על־ידי אותיות ...
- על־דרך מֶה שֶׁכָּתוּב ... גְּבִי הָאִרְיוֹל
- שבשעת השינה ביום השבת שמע
- בישיבה של מעלה בפרשת בלק ובלעם
- דברים נפלאים מה שלא יכול לפרשם
- בשמונים שנים רצופים. וזה תמוה
- לכאורה איך יכול לתפוס במחשבתו
- בשעה אחת מה שצריך לומר בדבור
- שמונים שנה ... הענין הוא שהשגתו היה בבחינת ראייה דהיינו ראיית עצמיות

(10) ראה בארוכה סה"מ ה'תש"ח ע' 45. 11) סנהדרין כב, א במשנה. ספרי עה"פ שופטים יז, טו. רמב"ם הלי' מלכים רפ"ב.
(12) ככל הענינים דעולם שמשלשלים מענינים בתורה - אסתכל באוריייתא וברא עלמא (זח"ב קסא, א"ב). 13) ראה בארוכה
ד"ה ת"ר מצות נ"ח ה'תשל"ח (תורת מנחם - ספר המאמרים כסלו ע' קסד ואילך) פ"ד. וש"נ. 14) ראה לקו"ת צו יז, א.
מאמרי אדה"ז פרשיות התורה ח"א ע' רסא. שער האמונה פנ"ו. 15) לקו"ת שם, א"ב. שער האמונה פ"ס. סד"ה וידבר
אלקים (השני) תרצ"ט. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 החכמה ולא כמו שמתלבשת בבניה והשגה בבחינת אותיות והיא למעלה
2 מעלה מבחינת השכל כמו שמלוכב בהשגה ואותיות עד שיתכן שמה שמשיג
3 בבחינת ראיית החכמה בשעה ושתיים, כשרצה להלבישה באותיות יצטרך על
4 זה זמן ס' או פ' שנה", מובן מזה, דהענינים שישפיע משיח
5 באופן דמלך הם ענינים
6 פאלו שאינם יכולים לבא
7 בגלוי אפילו בראיה
8 שלמעלה מהשכל שאותם ילמד
9 משיח את כל העם בתור רב, ואף-
10 על-פי-כן, מצד זה שמשיח
11 יהיה (גם) מלך, יגלה
12 לישראל גם ענינים אלו שהם
13 למעלה מהתגלות לגמרי, אפילו
14 למעלה מהתגלות באופן של ראייה,
15 אלא שהגלוי דענינים אלו
16 יהיה בדרך מקיף כלומר, אכן גם
17 ענינים אלו יתגלו אבל לא יחדרו
18 בפנימיות אלא יישארו בדרך 'מקיף'
19 מלמעלה.
20 (ב) וממשיך הרבי הרי"צ
21 במאמר¹⁶ הנזכר של שנת תש"ט,
22 דכל זה (הינו), הן ההשפעה
23 דרב הבאה בדרך של קירוב, והן
24 ההשפעה דמלך¹⁷ הבאה בדרך
25 של רוממות והתנשאות, שמשיח
26 ישפיע לעם ישראל לעתיד לבוא) בא
27 דוקא על-ידי הקדמת
28 העבודה עבודת ה' של בני ישראל
29 דזמן הגלות שהיא הקדמה והכנה
30 להשפעות של ימות המשיח, כפי
31 שיתבאר להלן.
32 ולהבין השיכות של העבודה
33 של בני ישראל דזמן הגלות
34 להגילוי של האור האלוני
35 וההשפעות דלעתיד-לבא,
36 מקדים במאמר¹⁸, שמצד גודל ורבותי ההעלמות וההסתרים
37 על הרוחניות ועל האלוות שבזמן הגלות, עקר העבודה בזמן
38 הגלות הוא לא כל כך בעבודה נעלית של דרגות גבוהות בהבנה והשגה
39 באלקות או באהבת ה' ויראת ה' אלא בדרך נצחון והתגברות על
- 40 ההעלמות וההסתרים, להיות חזק בקיום התורה ומצות במעשה
41 בפועל ממש, גם כאשר האדם לא נמצא בדרגה רוחנית גבוהה בעבודת
42 המוח והלב מבלי להתחשב עם שום מונע ומעכב מקיום התורה
43 והמצוות במעשה בפועל. דבכללות באופן כללי עבודת ה' בדרך ניצחון
44 הוא ענין העבודה דמסירות-
45 נפש שלמעלה מטעם ודעת,
46 מעל ומעבר למה שההיגיון והשכל
47 האנושי מחייב, דענין המסירות-
48 נפש הוא שאינו נכנס בשום
49 שקלא-וטרף, וההחלטה להיות
50 חזק בלימוד התורה ובקיום המצוות
51 בפועל היא לא לאחר דיון ובחינת
52 השיקולים השונים כפי-אם מתוך
53 הנחה והחליטה תקיפה שאי-אפשר
54 לא ייתכן כלל¹⁹ להיות באופן
55 אחר.
56 והענין הוא, דבזמן הפית
57 כאשר בית המקדש היה קיים היו כל
58 ישראל במדרגה רוחנית
59 עליונה²⁰, דנוסף על זה
60 שהיו פעלי השגה והבנה שכלית
61 גדולה²¹ בתורה ובעניני אלוות,
62 הנה בעליהם לרגל לבית
63 המקדש בחג הפסח, בחג השבועות
64 ובחג הסוכות היתה אצלם גם
65 ראייה באלקות (שלמעלה
66 מהשגה שכלית, שהרי אינה דומה
67 ראייה לשמיעה ובחוש הראיה הקליטה
68 היא הרבה יותר חזקה והרבה יותר
69 מוחשית מאשר הבנה והשגה שכלית)
70 כמו שכתוב²² בתורה אודות
71 המצווה לעלות לרגל בחגים שלש
72 פעמים בשנה יראה גו'
73 וכשם שפא לראות, כך בא לראות-
74 כד לראות לפני ה', כך בא
75 לראות²³ את הגילוי האלוני, מה-שאין-כן בזמן הגלות לאחר
76 חורבן בית המקדש, כאשר אין אפשרות לראות אלוות בגלוי כתיב²⁴ אני
77 ישנה, ואמר ר' ל²⁵ שמצב זה בו כנסת ישראל נמצאת במצב רוחני
78 ירוד הדומה ל'שינה' בה כוחות הנפש של האדם נמצאים בתרדמה ובחלישות,

(16) ד"ה הנ"ל תש"ט בתחילתו. (17) כפירוש הפשוט ב"כ לזה". וכמובן גם מזה שכל הגילויים דלע"ל תלויים במעשינו ועבודתנו בזמן הגלות (ראה תניא רפ"ז). (18) במאמר הנ"ל בתחילתו "יש להקדים תחילה מה שנתבאר לעיל", ו"לעיל", במאמרי המשך חגה"פ תש"ט שלפני המאמר ד"ה ונחה, מבאר ענינים אלו באריכות. (19) ראה תניא ספי"ח. (20) ד"ה אין הקב"ה בא בטרונא תרפ"ה פ"ו (סה"מ תרפ"ה ע' רסג ואילך). (21) שם. וראה גם המשך חגה"פ תש"ט סיד" (ע' 122). (22) משפטים כג, יז. תשא לד, כג. (23) ראה חגיגה ב, א. (24) שה"ש ה, ב. (25) זח"ג צה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לאין שיעור לעומת האהבה והיראה שהיו בזמן שבית המקדש קיים. וממשיך
2 ומפרט מדוע האהבה והיראה שבזמן הגלות היא ברמה נמוכה **דנוסף לזה**
3 **שבזמן הגלות אי-אפשר** לא יכול להיות הבטול להשתחוות
4 (בטול פנימי) בזמן שבית המקדש היה קיים, העולים לרגל בחגים היו
5 משתחוים לפני ה' וההשתחויה שבה
6 האדם נשכב על הקרקע כשראשו
7 ורגליו הם בשווה מסמלת התבטלות
8 פנימית עמוקה של המציאות והיישות
9 העצמית שלו, וביטול זה לא יכול
10 להיות בזמן הגלות כיוון ש**בא**
11 **דוקא מצד הראיה באלקות,**
12 הביטול נובע מעוצמת הגילוי האלוהי
13 שהאדם רואה בבית המקדש בעלותו
14 לרגל, וכמו שכתוב³⁰ בנוסח
15 תפילת מוסף לגבי זמן הגלות, ואין
16 אנו יכולים בזמן הזה לעלות
17 ולראות ולהשתחוות לפניך,
18 דמכין שאין אנו יכולים
19 לעלות לבית המקדש ולראות
20 ולראות אלוהות בגלוי כפי שהיה בזמן
21 שבית המקדש קיים, במילא אין
22 אנו יכולים (גם) להשתחוות
23 להיות בבחינת בטול פנימי³¹
24 כפי שהיה בעלייה לרגל, בנוסף לכך,
25 הנה גם הביטול חיצוני
26 (בטול דכריעה) כאשר האדם לא
27 משתחוה באופן שהראש והרגל הם
28 בשווה אלא רק כורע ומתכופף, הדבר
29 מסמל ביטול ברמה יותר נמוכה מאשר
30 השתחוואה, ביטול חיצוני³², ש**בא**
31 מצד השגת אלקות (שישנו),
32 בכללות, גם בזמן הגלות אלא
33 שאינו ברמה הגבוהה והנעלית שהייתה
34 בזמן שבית המקדש היה קיים), הנה
35 גם ביטול זה, החיצוני, אינו
36 כדכעי, כפי שצריך להיות, מכין
37 שגם ההשגה באלקות שבזמן
38 הגלות למרות שבאופן כללי היא

1 הוא כאשר בני ישראל נמצאים בגלות, דכמו שבשינה
2 בפשוטה מתעלמים כל כחות הנפש הפנימיים ואינם פועלים
3 בגלוי, מתחיל מכח השכל, שבעת השינה מסתלק עולה ונעלם
4 כח השכל ולא נשאר וממשיך לפעול אלא כח המדמה²⁶, כוח
5 הדמיון שהוא אמנם פועל של המוח
6 והשכל, אבל לעומת כוח ההבנה
7 וההשגה, כוח הדמיון הוא דבר מועט
8 ונחות, ועקר ההתעלמות וההסתר
9 (שמצד השינה) הוא בכח
10 הראיה (ועד שזה ההתעלמות
11 של כוח הראיה נפר גם באברי
12 הגוף, ובשונה משאר האברים, כמו
13 למשל הידיים והרגליים שהתעלמות
14 הכוחות שבהם (כוח המעשה, כוח
15 ההליכה) אינה פועלת בהם שום שינוי
16 חיצוני, הרי ההתעלמות של כוח
17 הראיה בעת השינה ניכרת בעין
18 הגשמית שבעת השינה נסגרים
19 העינים²⁷, כמו כן הוא גם
20 בשינה במובן הרוחני דגלות,
21 דעקר ההעלם על האור האלוהי
22 ומצב ה'שינה' דגלות הוא מה
23 שבזמן הגלות לא ישנה לא
24 קיימת הראיה באלקות, וההעלם
25 וההסתר הוא באופן של אתותינו
26 לא ראינו²⁸, לא רואים אותות
27 ומופתים, וגם ההשגה באלקות
28 (שישנה) אם כי בדוגמה הרבה יותר
29 נמוכה גם בזמן הגלות אינה
30 בערך קלל היא ללא כל יחס
31 והשוואה להשגה של בני ישראל
32 באלקות שבזמן הבית, ועד כדי
33 כך גדול הפער בין ההשגה בזמן הבית
34 באלקות להשגה שישנה כעת
35 באלקות שההשגה שבזמן
36 הגלות (לגבי ההשגה שבזמן
37 הבית) היא בדוגמת כח
38 המדמה שבשינה²⁹ כוח הדמיון
39 הפועל בעת השינה, לעומת כוח השכל של התפיסה וההבנה הפועל בשעה
40 שהאדם ער. ומצד זה, מאחר שההבנה וההשגה שבזמן הגלות היא ברמה
41 נמוכה לאין שיעור מזו שבזמן הבית, גם האהבה ויראה הרגשות של
42 אהבת ה' ויראת ה' (שבזמן הגלות) אינה כדכעי אלא ברמה נמוכה

(26) תו"א וישב כח, ג. (27) סה"מ תרס"ט ס"ע צט ואילך. ובארוכה - ד"ה פדה בשלום תשי"ג [פ"ג ואילך (סה"מ תשי"ג ע' מט ואילך)]. (28) תהלים עד, ט. (29) תו"א שם. סה"מ תרס"ט שם ע' קא. ובכ"מ. (30) בתפלת מוסף דיו"ט. (31) לקו"ת ברכה צח, ב. המשך חגה"פ תש"ט פ"ב (ע' 108). (32) ראה בארוכה המשך הנ"ל פ"ג (ע' 109).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

האלוקי ועל הנשמה (כולל גם ההעלם וההסתר הגדול במיוחד
 דְּרָא דַּעְקָבְתָּא דְּמִשְׁיָחָא הדור של סוף הגלות) הוא רק על
 כחות הפנימיים דְּהַנְשָׁמָה כוחות השכל והרגש ולא על מדת
 הנצח הקשורה במעשה בפועל, שהוא דבר חיצוני לעומת הכוחות
 הפנימיים, ולכאורה צריך להבין מדוע
 דווקא הכוחות הפנימיים, הנעלים
 יותר, מושפעים מההעלם וההסתר יותר
 מכוח הנצחון שהוא יותר חיצוני ויותר
 נוחת, מְבָאָר הרבי הרי"צ
 בַּמָּאָמֶר³⁵, שָׁהוּ לְפִי שְׁשָׁרֵשׁ
 הַנְּצִיחַ³⁶ הוא בַּעֲצָם הַנֶּפֶשׁ,
 כלומר, אמנם בסדר המדרגות של
 הכוחות בנפש האדם, הכוחות הפנימיים
 השכל והרגש, יותר נעלים ממידת
 הנצח, אבל בשורש הדברים בעומק
 הנפש השורש של מידת הנצח הוא
 עמוק ונעלה יותר והוא בעצמות
 הנפש, ולכן גם ההעלמות וההסתרים
 הגדולים לא מעלימים עליו, דְּכִמּוֹ
 כֵּן הוא לְמַעְלָה, בספירות
 העליונות באלוקות, שְׁשָׁרֵשׁ מידת
 הַנְּצִיחַ האלוּקִית הוא בַּפְּנִימִיּוֹת
 הַכֶּתֶר, בעומק ובפנימיות בחינת
 'כתר עליון' (שלמעלה מעשר הספירות
 שהתחלתן בענין המוחין, ספירת
 החכמה, כשם שכתר גשמי הוא מעל
 הראש) ובַּפְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר לֹא
 שִׁיף עֲנִיָּן הַשִּׁינּוּי וּשְׁוֹם דְּבַר לֹא
 יכול להסתיר על בחינת זו או למנוע
 את פעולתה. וְכִמּוֹ שְׁכַתּוּב³⁷ על
 הקדוש־ברוך־הוא כפי שהוא מתגלה
 ופועל באמצעות מידת הנצח וְגַם
 נִצְחַת יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקֹר לֹא יִתְכַּן
 שיהיה בו שינוי מהאמת ולא נִחְסֵם
 ולא ייתכן שתהיה בו חרטה כִּי לֹא
 אָדָם הוא לְהַנְחִים כִּי אֵין הוא כְּמוֹ
 אדם שעשוי לשנות את דעתו
 ולהתחרט, ולפי המשמעות הפנימית של הדברים, במידת הנצח אין מקום
 ל'הנחם' דַּעְנָן הַנְּחָמָה וְהַשִּׁינּוּי למעלה באלוקות שִׁיף ייתכן רק
 בַּבְּחִינַת 'אָדָם', כפי שהקדוש־ברוך־הוא נקרא 'אדם', תואר המורה על
 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, האור האלוּקִי כפי שיורד מלמעלה למטה בהשתלשלות
 ממדרגה למדרגה (כחוליות של שלשלת האחוות זו בזו) וּמִפִּינָן שְׁשָׁרֵשׁ
 מידת הַנְּצִיחַ העליונה הוא בַּבְּחִינַת "לֹא אָדָם", לְמַעְלָה

הַמוֹחִין וְהַלְבָבוֹת, והשכל והרגש הולכים ונחלשים כַּמָּאָמֶר רַז"ל³³
 רבותינו זכרונם־לברכה בגמרא לִפְנֵי רֵאשׁוֹנִים היה רחב מאד כפתחו
 של האולם בבית המקדש כו' ושל אחרונים פחות רחב ורוחבו כרוחב פתח
 ההיכל שבבית המקדש, וְאֵנּוּ ליבנו פתוח כרוחב פתח צר מאד כַּמָּלֵא נֶקֶב
 מַחֲט סִידָקִית, וכך המוחות
 והלבבות מתמעטים מדור לדור
 וּבִפְרֹט בְּדָרָא דַּעְקָבְתָּא
 דְּמִשְׁיָחָא בדור עקבותיו של
 המשיח, הדור של סוף הגלות
 שְׁתַּרְבּוּ הַהֶעְלָמוֹת
 וְהַהֶסְתָּרִים יותר מאשר בדורות
 הקודמים (נוסף לזה שנתמעטו
 הַמוֹחִין ההולכים ומתמעטים מדור
 לדור, כאמור לעיל). וְלִכְּנֵן בִּזְמַן
 הַזֶּה נוֹגֵעַ עוֹד יוֹתֵר מאשר
 בדורות הקודמים עֲנִיָּן הַנְּצִיחַוֹן
 וההתגברות לקיים תורה ומצוות
 למרות הקשיים וההסתרים
 וְהַמִּסִּירוֹת־נֶפֶשׁ לעבודת ה'
 שְׁלִמְעָלָה מִשְׁעֵם־וִדְעָתָּה מעל
 ומעבר למה שמתחייב על־פי ההיגיון.
 וְגַם ה'בְּעָלִי מוֹחִינ' הַנִּמְצָאִים
 עֲכָשׁוּ גם אלה שהם כן בעלי שכל
 ומסוגלים לעבוד את ה' בעבודת המוח,
 בהבנה והשגה, צְרִיכִים לְהִנִּיחַ
 שְׁכֻלָם הצידה ולא לִילֹךְ אַחֲרֵי
 הַשְׁעֵם־וִדְעָתָּה לא להסתמך על
 השכל וההיגיון ולפעול על פיהם (כִּי
 מִצַּד הַשְׁכָּל האנושי אֶפְשָׁר
 לְנִטּוֹת חִס־וְשָׁלוֹם מִדְּרָךְ
 הָאֱמֶת, כי השכל עלול להמציא
 נִימוּקִים שוֹנִים שאינם נכונים על פי
 האמת וּבִפְרֹט עֲכָשׁוּ בתקופת
 'עקבתא דמשיחא' שְׁתַּרְבּוּ
 הַהֶעְלָמוֹת וְהַהֶסְתָּרִים יותר
 מאשר בדורות הקודמים, פְּנִיכָר
 לְעִילָה, רק אלא צריך לַעֲמּוֹד
 חֲזָק בתוקף רב שְׁלֹא לְנִטּוֹת חִס־וְשָׁלוֹם מִה'שְׁלַחַן עֲרוּף'
 ההלכה הפסוקה בספר 'שולחן ערוך' אֶפִּילוּ קְרוּצוֹ שֶׁל יו"ד אֶפִּילוּ
 נִטְיָה מוֹעִירִית כגדול ה'קוץ' שעל גבי האות יו"ד שהיא האות הקטנה ביותר,
 ולעבוד את ה' עֲבוּדָה בְּדִרְךָ נִצְחוֹן וּמִסִּירוֹת־נֶפֶשׁ שְׁלִמְעָלָה
 מִהַשְׁכָּל³⁴ כמבואר לעיל.
 (ג) וְהִנֵּה הַשְׁעֵם עַל זֶה שֶׁהֶעְלָם וְהֶסְתָּר דִּהְגָּלוֹת על האור

(33) עירובין נג, א. (34) המשך הנ"ל פ"ד (ע' 122-3). (35) ד"ה ונחה תש"ט פט"ו ואילך (ע' 124 ואילך) (36) ראה גם המשך
 באתי לגני השי"ת פ"א ואילך. ובכ"מ. (37) שמואל-א טו, כט. וראה תו"א יתרו עב, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מהשְׁתַּלְשְׁלוֹת, לְכֵן אֵין שִׁיךְ בּוֹ שִׁינוּי, וְיִשְׁנֹו עֲנִיין הַנִּיצְחוֹן
- 2 בְּגִילּוּי גַם בְּזִמְן הַגָּלוּת לְמִירוֹת כָּל הַהַעֲלָמוֹת וְהַהִסְתָּרוֹת. וְלֹא עוֹד,
- 3 וְלֹא זֶה בְּלִבְדּוֹ שֶׁהִנִּיצְחוֹן קִיִּים גַם בְּזִמְן הַגָּלוּת לְמִירוֹת הַהַעֲלָמוֹת וְהַהִסְתָּרוֹת
- 4 אֲלֵא יִתִּירָה מִזֶּה שֶׁבְּזִמְן הַגָּלוּת בְּכָלל, וּבִפְרָט בְּעֶקֶב הַתְּשִׁיחָא
- 5 כְּשֶׁהִסְתַּר גְּדוֹל עוֹד יוֹתֵר, כִּחַ
- 6 הַנִּיצְחוֹן וְהַמְסִירוֹת-נֶפֶשׁ שֶׁל
- 7 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַתְּגַבֵּר עַל כָּל מוֹנֵעַ
- 8 וּמַעֲכָב וּלְקִיִּים תּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּפֹעַל
- 9 הוּא בְּגִילּוּי יוֹתֵר מִבְּזִמְן
- 10 הַבֵּית³⁸.
- 11 וְיֵשׁ לּוֹמֵר, דְּמָה שֶׁמֶבְאָר
- 12 בְּמֶאֱמָר (וּבִאֲרוּכָה) בְּמַעֲלַת
- 13 שְׂרָשׁ הַנֶּצֶחַ כִּפִּי שְׁהוּא בְּאִלּוּקוֹת
- 14 וְכֵן כִּפִּי שְׁהוּא בְּכוֹחוֹת הַנִּשְׁמָה
- 15 הָאִלּוּקִית, הוּא (גַם) כְּדִי לְבָאֵר
- 16 הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁהַגִּילּוּי דִּלְעֵתִיד-לְבָא בָּא דְּוָקָא
- 17 הָאִלּוּקִית דִּלְעֵתִיד-לְבָא בָּא
- 18 דְּוָקָא עַל-יְדֵי הַקְּדָמָת
- 19 הָעֲבוּדָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּזְמָן
- 20 הַגָּלוּת. דְּלֵהִיּוֹת שֶׁהָעֲבוּדָה
- 21 בְּזִמְן הַגָּלוּת הִיא בְּדֶרֶךְ
- 22 נִצְחוֹן, כְּמִבּוֹאָר לַעֲלִי, דְּשִׁרָשׁ
- 23 הַנֶּצֶחַ הוּא מְפִינִימִיּוֹת הַכֶּתֶר,
- 24 בְּחִינַת יֵשֶׁת חֲשֹׁךְ סְתֵרוֹ³⁹
- 25 שֶׁלְּמַעְלָה מְגִלּוּי, בְּפִשְׁטוֹת
- 26 הַמוֹשָׁג "חוֹשֶׁךְ" מִשְׁמַעוֹ הַעֲלָם וְהַסְתָּר
- 27 שֶׁמוֹנֵעַ אֶת הַתְּגָלוֹת הָאוּר הָאִלּוּקִי, אֵךְ
- 28 יֵשׁ גַם "חוֹשֶׁךְ" בְּמִשְׁמַעוֹת נַעֲלִית שֶׁל
- 29 בְּחִינַת נַעֲלִית כָּל כֵּךְ שֶׁהִיא לְמַעֲלָה
- 30 מִלְּבֹאָ לִידֵי גִילּוּי, וְעֵינֵין זֶה נִרְמָז
- 31 בְּכַתּוּב "יֵשֶׁת חֲשֹׁךְ סְתֵרוֹ", הַקְּדוּשָׁה
- 32 בְּרוּךְ-הוּא שֵׁם אֶת הַחוֹשֶׁךְ לְהִיּוֹת נִסְתָּר,
- 33 לְמַעֲלָה מִהַתְּגָלוֹת, וְזֶה עֲנִינָה שֶׁל
- 34 פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר, הַבְּחִינָה הָעֲלִיּוֹנָה שֶׁהִיא
- 35 הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל מִידַת הַנֶּצֶחַ, לְכֵן עַל-
- 36 יְדֵי הָעֲבוּדָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 37 הָעוֹבְדִים אֶת ה' דִּזְמָן הַגָּלוּת
- 38 יִתְגַּלּוּ לְעֵתִיד-לְבָא בִּימֹות
- 39 הַמְּשִׁיחַ גַם הָעֲנִינִים הַלָּלוּ בְּאִלּוּקוֹת
- 40 שֶׁלְּמַעְלָה מִהַשְׁגָּה וְרֵאִיָּה⁴⁰, כִּיוּן שֶׁהָעֲבוּדָה בְּזִמְן הַגָּלוּת הִיא לֹא
- 41 עַל יְדֵי הַכֹּהֵן וְהַשֹּׁהֵן אוֹ רֵאִיָּה אֲלֵא בְּמִידַת הַנִּיצְחוֹן וְהַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעֲלָה
- 42 מִהַשְׁגָּה וּלְמַעֲלָה מִרֵּאִיָּה, וְלִכֵּן עֲבוּדָה זֶה הִיא הַכֹּהֵן וְהַקְּדָמָה רֵאִיָּה לְהַתְּגָלוֹת

- עֲנִינִים שֶׁלְּמַעֲלָה מִהַשְׁגָּה וְרֵאִיָּה (לְמַעְלָה גַם מִהַשְׁגָּה וְרֵאִיָּה
- בְּאִלּוּקוֹת דִּלְעֵתִיד שֶׁתִּהְיֶה לְעֵתִיד לְבֹא), וְרַק שְׁמִשְׁיִים יִגְלֶה אוֹתָם
- בְּאִוְפֵן דְּמִלּוּכָה, בְּדֶרֶךְ שֶׁל רוֹמְמוֹת וְהַבְּדִלָּה, וְלֹא בְּדֶרֶךְ שֶׁל קִירּוֹב
- בְּנִזְכָּר לַעֲלִי.
- (ד) וּמִמְשִׁיךְ בְּמֶאֱמָר⁴¹,
- דְּבִאֲוִר דְּכָר זֶה (מָה) שֶׁהַגִּילּוּי
- הַגְּדוֹל וְהַמּוֹפֵלֵא דִּלְעֵתִיד בָּא
- דְּוָקָא עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה שֶׁל
- הַהַתְּגָבְרוֹת עַל הַהַעֲלָמוֹת וְהַהִסְתָּרוֹת
- שֶׁבְּזִמְן הַגָּלוּת) יוֹכֵן מַעֲנִין
- יְרִידַת הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה,
- שֶׁהִירִידָה שֶׁל הַנִּשְׁמָה הָאִלּוּקִית
- מִשּׁוֹרֶשָׁה וּמִקּוּרָה הַגְּבוּהָ מֵאֵד
- בְּאִלּוּקוֹת לְעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי לְהַתְּלַבֵּשׁ
- בְּגוֹף גִּשְׁמִי הִיא לְצוּרָה עֲלִיָּה כְּדִי
- שֶׁבִסּוּפּוֹ שֶׁל דְּבַר תְּתַעֲלֶה לְמַעֲמַד וּמִצְבָּה
- נַעֲלָה עוֹד יוֹתֵר מִכִּפִּי שֶׁהִיִּתָּה לְפָנֵי
- הִירִידָה. דְּמָזָה מוֹכֵן גַם בְּיְרִידָה
- דְּגָלוּת, שֶׁהִיא גַם יְרִידָה גְּדוֹלָה
- מֵאֵד בִּיחֹס לְמִצְבָּה הָרוּחָנִי שֶׁל בְּנֵי
- יִשְׂרָאֵל וּמִצְבָּה הָעוֹלָם קוֹדֵם הִירִידָה,
- וְהַמְטָרָה שֶׁל הִירִידָה הִיא לְצוּרָה
- עֲלִיָּה לְמַעֲמַד וּמִצְבָּה נַעֲלָה מֵאֵד, יוֹתֵר
- מִכִּפִּי שֶׁהִיא קוֹדֵם הַגָּלוּת. שְׁעַל-יְדֵי
- הָעֲבוּדָה בְּזִמְן הַגָּלוּת דְּוָקָא
- מִתּוֹן מְסִירוֹת נֶפֶשׁ לְהַתְּגַבֵּר עַל
- הַהַעֲלָמוֹת וְהַהִסְתָּרוֹת יִהְיֶה בְּסוּפּוֹ שֶׁל
- דְּבַר, לְאַחַר הִיצִיאָה מִהַגָּלוּת, הַגִּילּוּי
- שֶׁל הָאוּר הָאִלּוּקִי דִּלְעֵתִיד לְבֹא,
- בִּימֹות הַמְּשִׁיחַ שֶׁהוּא נַעֲלָה יוֹתֵר
- מִהַגִּילּוּי שֶׁהִנָּה בְּזִמְן הַבֵּית
- לְפָנֵי הִירִידָה וְהַהַעֲלָם בְּגָלוּת.
- וְיֵשׁ לּוֹמֵר, דְּהוֹסְפֶת בְּאוּר זֶה
- כְּטַעַם עַל כֵּךְ שֶׁהַגִּילּוּי דִּלְעֵתִיד יִבּוֹא
- עַל יְדֵי הָעֲבוּדָה בְּזִמְן הַגָּלוּת (שֶׁכְּפִינָה
- הִירִידָה דְּהַגָּלוּת הִיא
- מִלְּכַתְּחִלָּה לְצוּרָה עֲלִיָּה לְמִצְבָּה
- נַעֲלָה יוֹתֵר מִכִּפִּי שֶׁהִיא קוֹדֵם הִירִידָה)
- הוּא בְּכָדִי לְבָאֵר הַטַּעַם עַל
- זֶה שֶׁגַם הַגִּילּוּי דְּמְשִׁיחַ שֶׁיִּגְלֶה בְּתוֹר רַב, בְּהַשְׁגָּה וְרֵאִיָּה,
- וְלֹא רַק הַגִּילּוּי שֶׁיִּגְלֶה הַמְּשִׁיחַ בְּתוֹר מֶלֶךְ, בָּא דְּוָקָא עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה
- דִּזְמָן הַגָּלוּת (אֵף) שֶׁעֲנִין הַהַשְׁגָּה וּמִכְּלִי-שֶׁפֶן הָרֵאִיָּה, הִנָּה

(38) המשך חגה"פ תש"ט פ"א ואילך (ע' 118 ואילך). וראה להלן סעיף ט. (39) תהלים יח, יב. (40) וכמבואר במאמר הנ"ל פ"ז (ובארוכה בהמשך באתי לגני), דע"י התעוררות הנצחון דנה"א, מתגלים האוצרות שלמעלה, "בחינת ההעלם והסתימות דא"ס". (41) פ"ב (ריש ע' 130).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

גופא באור זה הצמצום גורם שינוי באור עצמו, ובכמה ענינים ופעולות
הצמצום באור הגבול היא בכמה היבטים, כפי שממשיך ומפרט.
אחד, שלפני הצמצום היה אור זה אור הגבול מעורב וכלול
באור הכלי-גבול, ועל-ידי הצמצום נבדל האור הגבול מהאור
הכלי-גבול להיות ניכר ורגש בפני
עצמו⁴³, שעל-ידי זה ירד
ממעלתו הקודמת בה היה קודם
הצמצום, כאשר היה מעורב בתוך
האור הכלי-גבול וכלול בו ולא ניכר
כמצאות בפני עצמה.
ב', דעל-ידי שנמשך דרך
דלוג, הצמצום שלא בהדרגה
המשכת וירידת האור האלוקי ממדרגה
למדרגה בסדר השתלשלות' היא בסדר
והדרגה כך שיש יחס קרוב בין כל דרגה
ודרגה לזו שמעליה וזו שמתחתיה, אבל
המעבר בין לפני הצמצום לאחר
הצמצום הוא בדרך דילוג, לא בסדר
והדרגה, כך שלאחר הצמצום נמשך
אור מצומצם שאין לו יחס וערך לאור
האין-סוף הכלי-גבול שהאיר קודם
הצמצום, ולכן הוא האור המאיר
לאחר הצמצום בא ונמשך ומתגלה
בבחינת התחלקות באופנים
שונים של עשר ספירות עשרה
כוחות אלוקים שונים, בעוד שלפני
הצמצום מאיר אור עליון פשוט לא
מוגרד בשום הגדרה ואין בו התחלקות
לספירות שונות, וכמבואר ב'המשך'
תער"ב: "דהצמצום הוא שנתעלם האור
ונשאר מקום פנוי כו' והמשכת האור
אחר-כך באה בדרך דילוג הצמצום
והיינו שלא בהדרגה כו', וכמו על-דרך-משל המדלג וקופץ ממקום למקום
שהוא נעתק ממקום למקום שלא בהדרגה בהילוך מעט מעט על הארץ אלא
הוא כפורה באויר כו', וכמו כן הוא למעלה שנמשך האור דרך דילוג הצמצום
שלא בהדרגה ועל ידי זה הוא בא בבחינת התחלקות כו', והיינו שאין זה רק
שהצמצום מגביל את האור (...) כי אם שהאור עצמו בא בהתחלקות כו'
נכמבאר בארוכה⁴⁴, דענין הספירות שבאור שלאחר הצמצום
הוא לא רק מצד הפלים שבהם האור מתלבש ובאמצעותם הוא מאיר,
כי ענינים הוא שהאור יאיר במדידה והגבלה, כִּי-אם שֶׁעֵנִן הַסְפִּירוֹת
הוא גם מצד האור, כי האור שמאיר לאחר הצמצום הוא אור שמצד
עצמו כבר שייך להגדרות והתחלקות לבחינות שונות].

דוקא בזמן הבית, פנזפר לעיל ולכאורה לא מובן איך העבודה בזמן
הזה, שהיא מתוך קבלת עול ומסירות נפש, ונעדרת הכנה והשגה, וכל שכן
שהיא נעדרת ראייה, יכולה להיות הכנה והקדמה לגילויים שיהיו לעתיד
לכבוא).
ויוכן זה מענין הירידה של
האור האלוקי היורד ונמשך מלמעלה
למטה שבכללות ההשתלשלות
של האור ממדרגה למדרגה, דתחלת
הירידה הוא צמצום
הראשון, הצמצום של האור
האלוקי האין-סוף שנסתלק הצידיה,
כביכול, והתעלם האור, וכן נוצרה
נתינת מקום לבריאת עולמות ונבראים
מגובלים, וידוע⁴² בתורת החסידות
דפעולת הצמצום הראשון הנזכר
לעיל היא הן באור-אין-סוף
הכלי-גבול עצמו שנסתלק הצידיה,
כביכול, והן בהאור שבבחינת
גבול (האור שלהאיר
העולמות) שגם בו יש צמצום
ומיעוט ואינו מאיר בעולמות כמו
שהוא מצד עצמו אלא רק הארה
מועטת ממנו יורדת להחיות את
העולמות. דפעולת הצמצום
באור הכלי-גבול האין-סוף עצמו
הוא מה שנתעלם לא להאיר
למטה, וחזר ועלה למעלה ונכלל
במקורו במקור האור, ואינו
מאיר בגלוי במקום החלל
שנוצר בעקבות סילוק וצמצום האור,
היינו דפעולת הצמצום באור
זה האין-סוף, הכלי גבול הוא לא
בהאור גופא עצמו אלא באופן הארתו שקודם הצמצום האיר ללא גבול
ולאחר הצמצום אינו מאיר. ויש לומר השעם, מדוע באמת הצמצום לא
פועל באור הכלי גבול עצמו אלא רק באופן הארתו, דמפנין שאור זה
האין-סוף הוא בעצם מהותו למעלה מערך העולמות המוגבלים,
אין ביכולת הצמצום שנועד כדי לברוא עולמות מוגבלים לפעול בו
באור הכלי-גבול ירידה והגבלה, וכל פעולת הצמצום באור זה
אינה פועלת שינוי באור עצמו אלא הוא שלא יאיר אור אין-סוף
במקום החלל המקום הפנוי (נתינת המקום הרוחנית) לצורך עמידת
העולמות שנוצר כתוצאה מהצמצום. מה-שאין-כן פעולת הצמצום
בהאור שלהאיר העולמות שהוא אור מוגבל ומועט הוא בהאור

(42) בהבא לקמן ראה בארוכה ד"ה ויהי הענין וד"ה שלאחריו תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תתקלד ואילך). (43) ראה גם המשך חגה"פ תש"ט פכ"ג וכו' (ע' 133 ואילך). (44) המשך תער"ב שם ס"ע תתקלח ואילך. המשך ר"ה תרצ"ד (תשי"א) פ"כ וכו' (סה"מ תשי"א ע' 84 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ג', דַּעֲלִידֵי הַצִּמְצוּם מִתְלַבֵּשׁ (אַחֲר־כֶּף) הָאוֹר בְּהַפְלִים,
- 2 הַצִּמְצוּם גֵּרם לִכֵּךְ שֶׁהָאוֹר הֵמָּאיר לֵאחֹר הַצִּמְצוּם יִהְיֶה מְסוּגֵל לַהֲתַלְבֵּשׁ בְּכָלִים
- 3 שְׁעַל־יְדִידָה הוּא הָאוֹר כֹּא בְּהַגְשָׁמָה, שְׁנַעֲשֶׂה כְּמוֹ הַכְּלִים
- 4 וְהַהֲגֵדוֹת וְהַהֲגַבְלוֹת שֶׁל הַכְּלִים חֲלוֹת גַּם עַל הָאוֹר עֲצֻמוֹ.
- 5 (ה) וְהִנֵּה עַל־דֶּרֶךְ־זֶה כְּדוּמָה
- 6 לַפְעוֹלֹת הַהֶעֱלָם בְּאוֹר הָאֱלֹקִי עַל יְדֵי
- 7 הַצִּמְצוּם הוּא גַם בְּהַעֲלָם
- 8 דִּירִידָת הַנִּשְׁמָה לְמִטָּה
- 9 לַהֲתַלְבֵּשׁ בְּגוֹף גִּשְׁמִי בְּעוֹלָם הַזֶּה
- 10 (שְׁכָל הַהֶעֱלָמוֹת מִכֹּל הַסּוּגִים
- 11 שְׂרָשָׁם הוּא מִהֶהָעֲלָם
- 12 (דִּצְמָצוּם) הָרָאוּשׁוֹן כִּי כָל הָעֵלָם
- 13 וְהִסְתֵּר עַל עֲנִיין אֱלֹקִי רוּחָנִי, בְּכָל
- 14 הַמִּדְרֻגוֹת, נִמְשָׁךְ וּמִשְׁתַּלְשֵׁל מִהָהָעֵלָם
- 15 שֶׁל צִמְצוּם הָרָאוּשׁוֹן), שִׁישׁ בּוֹ
- 16 בַּהֶעֱלָם שֶׁל יְרִידַת הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף שְׁנִי
- 17 עֲנִינִים, דּוּגְמַת שְׁנֵי עֲנִינִים
- 18 הַנִּלְשָׁב צִמְצוּם הָרָאוּשׁוֹן⁴⁵,
- 19 כְּפִי שִׁמְשִׁיךְ וּמִפְרֹט.
- 20 א', שְׁבִיחֵי הַנִּשְׁמָה לְמַעְלָה,
- 21 לִפְנֵי הִירִידָה לְעוֹלָם הַזֶּה וּלְגוֹף הַגִּשְׁמִי,
- 22 כָּל כַּחוּתִּיהָ שֶׁל הַנִּשְׁמָה הָאִירוֹ
- 23 בְּגִלּוֹי, וּבִירִידָתָהּ לְמִטָּה, הֵם
- 24 בְּהַעֲלָם. דִּהְעֵלָם הִזָּה אֵינוֹ
- 25 מִה שֶׁהִגּוֹף הַגִּשְׁמִי מַעֲלִים עַל
- 26 הַתְּגַלּוֹת כּוֹחוֹת הַנִּפְשׁ, כִּי־אֵם
- 27 שְׁנַעֲנִינִים וּכְחוֹת אֱלֹי דִּהֲנִשְׁמָה
- 28 נִשְׁאָרִים לְמַעְלָה בְּאֱלֹקוֹת,
- 29 בְּדֻרְגוֹת שֶׁחֵן שׁוֹרֵשׁ הַנִּשְׁמָה וְאֵינָם
- 30 מִתְּלַבָּשִׁים לַפְעוֹל בְּגוֹף⁴⁶,
- 31 בְּדוּגְמַת מִה שֶׁאוֹר הַבְּלִי־
- 32 גְּבוּל שֶׁהָאִיר בְּגִלּוֹי לִפְנֵי הַצִּמְצוּם
- 33 הָרָאוּשׁוֹן אֵינוֹ מֵאִיר בְּמִקּוֹם
- 34 הַחֲלָל הַמִּקּוֹם הַפְּנוּי לְבִרְיָא
- 35 הַעוֹלָמוֹת שֶׁנוֹצֵר בְּעַקְבוֹת הַצִּמְצוּם
- 36 הָרָאוּשׁוֹן אֵלָּא נִשְׁאָר נִעְלָם.
- 37 וּב', שְׁגָם עֲנִינִים וּכְחוֹת אֱלֹי
- 38 שֶׁל הַנִּשְׁמָה שֶׁמִּתְלַבָּשִׁים בְּגוֹף,
- 39 הֵם בְּהַגְשָׁמָה, בְּדוּגְמַת
- 40 הַהֶעֱלָם שֶׁבְּאוֹר הַקּוֹ לֵאחֹר הַצִּמְצוּם הָרָאוּשׁוֹן חֹזֵר וְהָאִיר אוֹר מוֹעֵט
- 41 וּמְצוּמָם הַנִּמְשָׁל לְקוֹ דֵּק וְבָאוֹר זֶה יֵשׁ הָעֵלָם וְהַגְשָׁמָה, כְּבִיכּוֹל, שֶׁמִּצָּד

- 42 הַכְּלִים⁴⁷ כְּחֻצָּאָה מִכֵּךְ שֶׁהִתְלַבֵּשׁ בְּכָלִים שְׁעִינִים הוּא לַהֲגַבִּיל אֶת הָאוֹר,
- 43 וְהַהֲגֵדוֹת שֶׁל הַכְּלִים חֲלוֹת עַל הָאוֹר, וְכֵן גַּם הַהֲתַלְבֵּשׁוֹת בְּגוֹף גּוֹרֵמַת
- 44 לְהַגְשָׁמָה שֶׁל אוֹר הַנִּשְׁמָה.
- 45 וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַם בְּהַעֲלָם עַל גִּילּוֹי הָאֱלֹקוֹת דְּגִלּוֹת, שִׁישׁ
- 46 בּוֹ דּוּגְמַת שְׁנֵי עֲנִינִים אֱלֹי⁴⁸
- 47 שִׁישֵׁם בַּהֶעֱלָם שֶׁל הַצִּמְצוּם הָרָאוּשׁוֹן
- 48 וּבַהֶעֱלָם שֶׁל יְרִידַת הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף, כְּפִי
- 49 שִׁמְשִׁיךְ וּמִפְרֹט.
- 50 א', מִה שֶׁבְּזִמְנֵן הַגִּלּוֹת לֹא
- 51 יִשְׁנָם אֵינָם הַגִּלּוֹתִים דְּבִית
- 52 הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָאִירוֹ בּוֹמֵן שְׁבִית
- 53 הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קִיָּם, וְהוּא מִה
- 54 שֶׁמִּשְׁחָרְבַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין
- 55 אָנוּ יְכוּלִים לַעֲלוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ
- 56 בְּשִׁלוּשַׁת הָרִגְלִים וְאֵין אָנוּ יְכוּלִים
- 57 לִקְבֹּל אֶת הַגִּילּוֹי הָאֱלֹקִי שֶׁהִיָּה
- 58 בְּמִקְדָּשׁ וְלִרְאוֹת, וְאֵין לָנוּ אֶת
- 59 הַיְכוּלָת "לְרִאוֹת" הֵינּוּ שְׁלֹא יִשְׁנָה
- 60 שֶׁאֵין רְאִיָּה בְּאֱלֹקוֹת בְּגִלּוֹל הַהֶעֱלָם
- 61 וְהִסְתֵּר שְׁשׁוֹר בּוֹמֵן הַגִּלּוֹת אֵין לָנוּ
- 62 אֶת הַיְכוּלָת לִקְלוֹט אֱלֹקוֹת בְּאוֹפֵן שֶׁל
- 63 רִאִיָּה.
- 64 וּב', שְׁגָם הַהֶעֱלָם בְּאֱלֹקוֹת
- 65 שֶׁבְּזִמְנֵן הַגִּלּוֹת בְּאִמְצָעוֹת הַבְּנָה
- 66 בְּשִׁכָּל (שֶׁהִיָּה בְּדֻרְגָּה יוֹתֵר נְמוּכָה
- 67 מִרְאִיָּה) אֵינָה הַהֶעֱלָם אֲמִיתִית כִּי
- 68 הָאָדָם אֵינוֹ מְסוּגֵל לִקְלוֹט בְּשִׁכָּלוֹ אֶת
- 69 עוֹמֵק הַדְּבָרִים לְאִמְיִתּוֹת, שְׁזָהוּ
- 70 חֹסֶר הַיְכוּלָת לִקְלוֹט עֲנִינֵי אֱלֹקוֹת
- 71 כְּרָאוֹי וְלִאִמְיִתּוֹת (לֹא רַק מִצָּד
- 72 זֶה שְׁלֹא יִשְׁנָם שְׁבוֹמֵן הַגִּלּוֹת לֹא
- 73 מֵאִירִים הַגִּלּוֹתִים דְּבִית
- 74 הַמִּקְדָּשׁ, אֲלֵא גַם) מִצָּד
- 75 הַהֶעֱלָם וְהִסְתֵּר דְּגִלּוֹת, שֶׁמִּעֲלִים
- 76 וּמִסְתִּיר עַל הַשְּׁבִית
- 77 אֱלֹקוֹת וְלֹא מֵאִפְשֵׁר לְהַשִּׁיג אֱלֹקוֹת
- 78 כְּרָאוֹי.
- 79 (ו) וְהִנֵּה יְדוּעֵ⁴⁹ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
- 80 דְּכֻנּוּת הַמִּטְרָה וְהַתְּכִילִת שֶׁל
- 81 הַצִּמְצוּם הוּא בְּכִדֵי שֶׁהִגִּילּוֹי דָּאוֹר אֵין־סוּף הַבְּלִי־גְבוּל יִהְיֶה
- 82 וְיֵאִיר בְּגִלּוֹי גַם בְּעוֹלָמוֹת הַמּוֹגַבְלִים (כְּלוֹמֵר, פְּעוֹלֹת הַצִּמְצוּם הֵיָּה הָעֵלָם

(45) המשך חגה"פ תש"ט פ"כ ע' (130). (46) ראה המשך הנ"ל שם, דזה שבירידת הנשמה מתעלמים הכחות שלה הוא "כמו האדם בעת השינה דאינו רואה ואינו שומע מאומה" - והרי ההעלם דשינה הוא לא מה שהגוף מעלים אלא אדרבא מה שהכחות דהנשמה מסתלקים מהגוף. (47) כמפורש בהמשך תער"ב שם ע' תתקצ. (48) להעיר, דענין הראי' (ובפרט דביהמ"ק) הוא מצד גילוי עצמות ואו"ס, כדלקמן ס"ו. משא"כ ענין ההשגה (שיש בה התחלקות, והיא באופן דחידוש) הוא מצד אור הקו. (49) המשך תרס"ו ע' ד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והסתר והגבלה, אבל המטרה והתכלית היא בשביל הגילוי). דְקוֹדֶם
- 2 הַצְמָצוֹם, לפני הצמצום הראשון, כְּשֶׁהָיָה אור-אין-סוף האור
- 3 האלוקי הבל-יגבול, מְמַלֵּא מְקוֹם הַחֲלָל כל המציאות, מבלי שתהיה
- 4 נתינת מקום (רוחנית) לקיום עולמות מוגבלים, לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לא הייתה
- 5 יכולה לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת
- 6 הַעוֹלָמוֹת המוגבלים, וּבְמִלָּא
- 7 מאחר שלא יכולה להיות מציאות של
- 8 עולמות לֹא הָיָה הַגְּלוֹי
- 9 בַּעוֹלָמוֹת, וְעַל-יְדֵי הַצְמָצוֹם
- 10 נִתְחַדֵּשׁ שֶׁהַגְּלוֹי דָּאוֹר-אֵין-
- 11 סוֹף יִהְיֶה ויאיר גַּם בַּעוֹלָמוֹת.
- 12 וְיֻכָּן זֶה בְּהַקְדִּים הַיְדוּעֵ50
- 13 הַחֲסִידוֹת50 (בְּעֵנִן הַהֶעָלִם על
- 14 האור האלוקי הַצְמָצוֹם, מֵה
- 15 שְׁאוֹר הַבְּלִי-גְבוּל האין-סוף
- 16 נִתְעַלֵּם הַתְּעֵלָה וְחֹדֵל מִלְּהֵאִיר בְּגִלּוֹי
- 17 וְנִכְלָל בְּמִקְוֹרוֹ ושוורשו באלוקות
- 18 מבלי להאיר כמציאות בפני עצמה),
- 19 דְקוֹדֶם הַצְמָצוֹם, לפני הצמצום
- 20 הראשון, כְּאֶשֶׁר אור-אין-סוף
- 21 הַבְּלִי-גְבוּל הָיָה מְמַלֵּא אֵת
- 22 מְקוֹם הַחֲלָל מבלי שתהיה נתינת
- 23 מקום למציאות כלשהי (הַיְנוּ)
- 24 שֶׁהֵאִיר בּוֹ ב'מקום החלל, אור-
- 25 אֵין-סוֹף הַבְּלִי-גְבוּל) הָיָה
- 26 אֱלֻקוֹת בַּפְּשִׁיטוֹת וּמְצִיאוֹת
- 27 בְּהִתְחַדְּשׁוֹת, האלוקות הַתְּקַבְּלָה
- 28 כדבר פשוט ומובן מאליו, ואילו
- 29 המציאות של העולמות והנבראים
- 30 כדבר גשמי הייתה חידוש ופלא וְעַל-
- 31 יְדֵי סְלוֹק הָאוֹר הצידה, כביכול,
- 32 שווהי פעולת הצמצום, נַעֲשֶׂה
- 33 מְצִיאוֹת בַּפְּשִׁיטוֹת המציאות של
- 34 העולמות והנבראים נתפסת כדבר
- 35 פשוט ומובן מאליו וְאֱלֻקוֹת
- 36 בְּהִתְחַדְּשׁוֹת האלוקות נתפסת כדבר
- 37 חידוש ופלא.
- 38 וּבְחִלּוֹק דְּשִׁנֵּי עֲנִינִים אֵלוֹ בַּעֲבוּדַת הָאָדָם, ההבדל בין שני
- 39 הדברים הללו, אלוקות בפשיטות ומציאות בהתחדשות מצד אחד, ומציאות
- 40 בפשיטות ועולמות בהתחדשות מצד שני, כפי שהוא משתקף בעבודת ה' של
- 41 האדם בְּמֵה מְדַרְגּוֹת דרגות שונות, כפי שממשיך ומפרט.
- 42 בְּכִלְלוֹת באופן כללי הוא הַחֲלּוֹק הַהִבְדֵּל בֵּין רֵאִית אֱלֻקוֹת

- 43 תפיסת וקליטת האלוקות באופן ברור ומוחשי כמו ראייה לְהַשְׁגֵּת אֱלֻקוֹת
- 44 תפיסת וקליטת האלוקות על ידי השגה שכלית. דְּכַאֲשֶׁר הַיְדִיעָה
- 45 וההכרה בְּאֱלֻקוֹת הָיָה בְּאוֹפֵן דְּרָאִיָּה כמו ראייה ברורה ומוחשית
- 46 בעיניים, אֶפְיֻלוֹ בְּרָאִיָּה דְּחֻכְמָה, אֶפְיֻלוֹ אִם מְדוּבָר על ראייה כפי שהיא
- 47 במדריגת ה'חכמה' שבשכל וְעַל-
- 48 אַחַת-פְּמָה-וְכַמָּה בְּרָאִיָּה
- 49 דְּנִבְוָאָה אם הידיעה וההכרה
- 50 באלוקות היא נעלית הרבה יותר, כפי
- 51 שהקדוש-ברוך-הוא מתגלה לנביאים
- 52 שְׁהֵיָא רֵאִיָּה מְמַשׁ51, ממש כמו
- 53 ראייה בעיניים גשמיים, אוי הַיְדִיעָה
- 54 וההכרה באלוקות הִיא בַּפְּשִׁיטוֹת
- 55 כדבר פשוט ומובן מאליו שְׁאֵין
- 56 צְרִיךְ האדם ה'רואה' אלוקות בדרגה
- 57 זו לְרֵאִיוֹת וְהוֹכָחוֹת עַל זֶה
- 58 והדבר נקלט בו ומתקבל אצלו
- 59 'בפשיטות', מֵה-שְׁאֵין-בֵּן
- 60 כְּשֶׁהַיְדִיעָה וההכרה של האדם
- 61 בְּאֱלֻקוֹת הִיא מִצַּד הַכֶּרֶחַ
- 62 הַשֶּׁכֶל ידיעה המבוססת על הוכחות
- 63 הגיוניות, הִיא בְּדֶרֶךְ הַתְּחַדְּשׁוֹת
- 64 חידוש ופלא.
- 65 אֲבָל בַּפְּרִטִּיּוֹת יותר, ההבדל בין
- 66 שני האופנים בידיעת אלוקות בצורה
- 67 יותר מפורטת, לאמיתו של דבר,
- 68 הַעֲנִין דְּאֱלֻקוֹת בַּפְּשִׁיטוֹת
- 69 תפיסת אלוקות וידיעה והכרה
- 70 באלוקות כדבר פשוט ומובן מאליו
- 71 יִהְיֶה רק לַעֲתִיד-לָבָא, בימות
- 72 הַמְּשִׁיחַ, מֵה-שְׁאֵין-בֵּן עַכְשָׁו
- 73 בזמן הגלות גַּם הַגְּלוֹי דְּנִבְוָאָה
- 74 הַתְּהַלּוֹת האלוקות לנביאים, למרות
- 75 שהיא בדרגה גבוהה ביותר, הוּא
- 76 בְּדֶרֶךְ הַתְּחַדְּשׁוֹת ולא נקלטת
- 77 כדבר פשוט ומובן מאליו. שְׁהֵרִי
- 78 בְּדִבְרֵים גְּשָׁמִיִּים מוחשיים יָכוֹל
- 79 לְרֵאִוֹת כָּל אֶחָד וְאֵין בָּזֶה
- 80 הַפְּלָאָה ושום חידוש כָּלֵל, מֵה-שְׁאֵין-בֵּן עֲנִין דְּנִבְוָאָה אינו מסור
- 81 לכל אחד אלא הוּא דְּוָקָא בְּמִי שֶׁהוּא רֵאִי לְזֶה, להיות נביא,
- 82 דָּאֵין הַנְּבִוָּאָה חָלָה אֶלָּא עַל מִי שֶׁהִתְקִימוּ תְּנָאִים מִיּוֹחֲדִים והוא
- 83 חֲכָם גְּדוֹל בְּחֻכְמָה גְּבוּר בְּמִדּוֹתָיו וכו'52, וְכֵן הוּא בְּרָאִיָּה
- 84 דְּחֻכְמָה שאמנם היא לא ראייה בדרגה נעלית כמו הנבואה אבל גם זו דרגה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לפלא גם בדורו כו', אבל לעתיד לא יהי' זה בדרך נפלא כלל וסודות התורה
לא יקראו כלל בשם סוד ולא בשם נפלאות כו'".
(ז) ועל-דרך-זה בדומה למבואר לעיל על גילוי האלוקות שהאיר קודם
הצמצום באופן טבעי, לא כדבר חידוש היה גם בראית אלוקות על-ידי
בני ישראל שהיתה בבית
המקדש, דזה שהגילוי דראיה
שבבית המקדש היה בכל
אחד ואחד מבני ישראל שעלו
לרגל, "יראה כל זכורך", מבלי
יוצא מן הכלל, לא כמו הגילוי בנבואה
או אפילו הגילוי בחכמה שהוא רק
לראויים לזה, כמבואר לעיל, הוא
מפני שבבית המקדש האיר
גילוי אור-אין-סוף שקודם
הצמצום שאין גבול להתגלותו,
והארתו היא כדבר טבעי מובן מאליו,
אלא שאף-על-פי-כן, למרות
שבאופן כללי הגילוי בבית המקדש היה
דומה לגילוי שלפני הצמצום גם
הגילוי דבית המקדש לא היה
כמו דבר טבעי ומובן מאליו
ממש שאין בו חידוש והפלאה.
דמפנין שהגילוי היה רק בבית
המקדש ולא במקום אחר [ולא
כמו ראית דברים גשמיים
שאין צריך לזה מקום מיוחד
אלא הדברים הגשמיים נראים במוחש
ונתפסים בעיני בשר בכל מקום
ומקום], הרי מובן, דזה שבבית
המקדש היה ראית אלוקות
היה מצד איזו סבה, מצד
גילוי דאור-אין-סוף שהאיר
בבית המקדש, ואם כן יש בו
חידוש וייחודיות מה-שאין-כן
לעתיד-לבא⁵⁵ תהיה ראית
אלוקות כמו דבר טבעי ממש
שאין בו כל חידוש (ועל-דרך המובא לעיל מהמשך, תער"ב שלעתיד-לבוא
העניינים העמוקים והנסתרים של תורה לא ייקראו 'סודות' אלא יתכללו בדברים
גלויים ומובנים מאלהם), כמו שכתוב⁵⁶ על ימות המשיח וראו כל
בשר גו', דהתכונות של עיני בשר⁵⁷ העיניים הגשמיות עצמן יהיו
באופן כזה שיראו אלוקות⁵⁸.

גבוהה בהשגת אלוקות שהיא רק ביחודי סגולה, הרי שגילוי
הנבואה עכשו בזמן הגלות הוא בדרך חידוש והפלאה ולא
בדרך פשיטות כדבר פשוט ומובן מאליו, והוא מה שאומרים
עליו חידוש שהוא נביא. והוא מפני שכללות הגילוי של
האלוקות עכשו, גם הגילוי
דנבואה, הוא מאור הקו
שאחר הצמצום ולאחר הצמצום,
ענייני אלוקות מתקבלים כחידוש
ופלא, שהרי בעולם שורר העלם
והסתור על אלוקות. מה-שאין-כן
לעתיד-לבא בימות המשיח שאז
יהיה הגילוי דאור-אין-סוף
שקודם הצמצום, אור בלי-גבול
שלמעלה מכל הגבלה וגדר ושום דבר
לא מעלים ומסתיר עליו תהיה
הנבואה כמו דבר טבעי
ממש, שלכן יהיה בראית אלוקות
בנבואה בכל אחד ואחת, גם
בילדים וילדות, כמו
שכתוב⁵³ ביעודי הגאולה השלימה
אשפוך את רוחי על כל בשר
ונבאו בניהם ובנותיהם⁵⁴ היינו
שכולם יהיו נביאים, וכפי שמבואר
ב'המשך' תער"ב אודות גילוי האלוקות
לעתיד לבוא 'בפשיטות' וכדבר טבעי:
"דכמו שעכשיו תפיסת היש
והמציאות הוא דבר טבעי, כמו כן יהי'
לעתיד תפיסת האלוקות כדבר טבעי
(כו'), ולא כמו התגלות סודות התורה
עכשיו ליחודי סגולה כמו הרשב"י
והחב"ד שזהו רק ליחודי סגולה, והי'
דבר פלא שסודות התורה נקראו
נפלאות והתגלותו הוא כמו התגלות
דבר הנפלא כו', וכמו נס נפלא שנעשה
בהיפך הטבע שנקרא נפלאות וכמו
שכתוב נגד כל עמך אעשה נפלאות
כו', שמפליא מאוד לב הרואים שמתפעל כל רואה בחידוש גדול ונורא כזה,
וכמו כן סודות התורה נקראים נפלאות וכמו פליאות חכמה נפלאות מתורתך
כו', והתגלות הסוד הוא כמו גילוי דבר הנפלא כו', וכמו הרשב"י עליו-השלום
שהי' נפלא מאד הן בעבודתו בהביטול שלו בדבר קטירא אתקטנא כו', והן
בידיעה והשגה שלו בנפלאות התורה ובמופתים שלו שהי' מלומד בנסים והיה

(53) יואל ג, א. (54) וכמבואר כ"ז בד"ה ויהי הענן שם. (55) ראה ד"ה ויהי הענן שם (ע' תתקלו) "שבביהמ"ק הי' גילוי
אוא"ס. וביותר מזה יהי' לעתיד". (56) ישעי' מ, ה. וראה שער האמונה פנ"ה. (57) ראה ד"ה ויהי הענן שם "דכמו שעכשיו
תפיסת היש והמציאות הוא דבר טבעי, כמו"כ יהי' לעתיד תפיסת האלוקות כדבר טבעי כו'". (58) ועפ"ז תומתק ההוספה
ד"וראו כל בשר" על "ונגלה כבוד הוי'" (שלפנ"ז) - אף שזה מובן לכאורה מ"ונגלה גו'", כי אמיתית הענין ד"ונגלה"

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ח) וְצִרְיָהּ לְהִבִּין, הָרִי הַגָּלִי דְאֹר־אֵין-סוֹף הַבְּלִי-גְבוּל,
- 2 וּמַצִּיאוֹת הָעוֹלָמוֹת הַמּוֹגְבִּלִים וּבִמְיֻחַד הָעוֹלָם הַזֶּה הַגֶּשְׁמִי - הֵם שְׁנֵי
- 3 הַפְּכִים הַסּוֹתְרִים זֶה לָזֶה, שְׁלֹכַן כִּיווֹן שֶׁהָאֵין-סוֹף וְהָעוֹלָמוֹת הֵם בִּסְתִירָה
- 4 זֶה לָזֶה כְּשֶׁהִיָּה אֹר־אֵין-סוֹף הַבְּלִי-גְבוּל, שֶׁהוּא לִמְעַלָּה מִכָּל מִדְיָה
- 5 וְהַגְבֻלָּה, מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם
- 6 הַחֲלָל, וְכָל ה'חֲלָל' הִיָּה מִלֵּא בְּגִלּוֹי
- 7 אֱלוֹקוֹת מִבְּלִי כָּל נִתְּנֵת מְקוֹם לִמַּצִּיאוֹת
- 8 אַחֲרֵת לֹא הִיָּה אֶפְשָׁר יִכּוֹלָה
- 9 לְהִיּוֹת הַתְּהִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת כִּי
- 10 אֵל מוֹל גִּלּוֹי הָאֵין-סוֹף אֵין מְקוֹם
- 11 לְשׁוֹם מַצִּיאוֹת אַחֲרֵת, וּבִכְדִּי
- 12 שִׁיְהִיָּה מְקוֹם שֶׁתִּהְיֶה נִתְּנֵת מְקוֹם
- 13 לְעוֹלָמוֹת (בְּרוּחָנִיּוֹת, בְּתוֹכָן הָעֲנִיּוֹן) לְעוֹלָמוֹת
- 14 הַנּוֹצֵרָף לְהִיּוֹת סְלוֹק הָאֹר אֵין-
- 15 סוֹף הַצִּידָה, כְּבִיכּוֹל, שֶׁלֹּא יֵאִיר,
- 16 וּמִפִּינֵן שֶׁתִּהְיֶה הַמַּצִּיאוֹת
- 17 הָעוֹלָמוֹת וְהַקִּיּוֹם שֶׁלֹּהֵם בְּתוֹר
- 18 עוֹלָמוֹת מּוֹגְבִּלִים הִיא דְּוָקָא
- 19 מִסְּלוֹק וְהַתְּעַלְמוֹת הָאֹר (הַפֶּךְ
- 20 עֲנִין הַגָּלִי), הִיאֲךָ אֶפְשָׁר אֵין
- 21 יִתְּכֵן שֶׁהַמַּצִּיאוֹת דְּעוֹלָמוֹת
- 22 (וְעַל-אַחַת-כְּמָה-וְכְּמָה
- 23 הַמַּצִּיאוֹת דְּבִשָׁר גֶּשְׁמִי שֶׁהִיא
- 24 מַצִּיאוֹת גֶּשְׁמִית וְחֻמוֹרִית וּבְכָל זֹאת
- 25 עֲלֶיהָ מְדוּבָר בִּיעוֹד "וִירוֹא כָּל בִּשָׁר
- 26 יִחְדִּי כִּי פִי ה' דִּבֶּר", כֹּאמֹר לְעִיל)
- 27 תִּהְיֶה בְּאֹפֶן שֶׁמְמַצִּיאוֹתָהּ
- 28 יִהְיֶה בָּהּ גָּלִי אֱלֻקוֹת שֶׁמַּצֵּד
- 29 אַחַד חִישָׁאֵר בְּגִדֵּי הַמַּצִּיאוֹת שֶׁלֹּה,
- 30 וּמַצֵּד שְׁנֵי יִהְיֶה בָּהּ גִּלּוֹי שֶׁל הָאֵין-סוֹף
- 31 שֶׁאֵין לוֹ גְבוּל?
- 32 וְהָעֲנִין בְּזֶה, דְּמִפִּינֵן שֶׁפְּנוֹנָת
- 33 הַמִּטְרָה וְהַתְּכִלִּית שֶׁל הַצְּמִצּוֹם
- 34 שֶׁהוּא אִמְנֵם פְּעוּלָה שֶׁל הָעוֹלָם וְהַסּוֹתֵר
- 35 אֲבָל כּוֹוֹנָתָה וְתִכְלִיתָה הִיא בְּשִׁבְלִי
- 36 הַגָּלִי (כְּדִי שֶׁהַגָּלִי יִהְיֶה גַם

- 37 בְּמַצִּיאוֹת הָעוֹלָמוֹת, וְאֵילוּ בַּעוֹד שֶׁהָאֵין-סוֹף מֵאִיר בְּלִי-גְבוּל לֹא יִכּוֹלָה
- 38 לְהִיּוֹת מַצִּיאוֹת שֶׁל עוֹלָמוֹת מּוֹגְבִּלִים, בְּנִזְכָּר לְעִיל), הָרִי שֶׁפְּנִימִיּוֹת
- 39 הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַצְּמִצּוֹם עֲצֻמוֹ [וּבְמִילָא גַם הָעוֹלָמוֹת הַמּוֹגְבִּלִים
- 40 שֶׁנִּתְּהוּ מִהַצְּמִצּוֹם] לֵאמֹתוֹ שֶׁל דְּבַר אֵינוֹ סוֹתֵר לְגָלִי,
- 41 וְאֶדְרָבָא, זֶהוּ (עֲנִין הַגָּלִי)
- 42 עֲנִינוֹ הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי דְּהַצְּמִצּוֹם
- 43 כְּלוּמָר, לֹא זֶה בְּלִבְדֵּי שֶׁהָאֹר הָאֵין-סוֹף
- 44 לֹא סוֹתֵר לְעוֹלָמוֹת, כִּי גַם הַצְּמִצּוֹם
- 45 שֶׁעַל יָדוֹ נִבְרָא הָעוֹלָמוֹת נִוָּעַד בַּעֲצֵם
- 46 בְּשִׁבְלִי הַגִּלּוֹי, אֲלֵא יִתִּירָה מִזֶּה הַתּוֹכֵן
- 47 הַפְּנִימִי שֶׁל הַצְּמִצּוֹם עֲצֻמוֹ הוּא הַגִּלּוֹי.
- 48 אֲלֵא שֶׁבְּכַדִּי לְגָלוֹת הַפְּנִימִיּוֹת
- 49 דְּהַצְּמִצּוֹם, שֶׁמַּצֵּב רִגִּיל אֵינְנָה
- 50 גְלוּיָהּ וְלִכְאוּרָה נִרְאָה שֶׁאֵין הוּא הָעוֹלָם
- 51 וְהַסּוֹתֵר עַל הָאֵין-סוֹף, וְלִגְלוֹת שֶׁבַּעֲצֵם
- 52 עֲנִינוֹ הוּא גִלּוֹי, זֶה נַעֲשֶׂה עַל-
- 53 יְדֵי הָעֲבוּדָה דִּישְׁרָאֵל בְּכָלֵל,
- 54 וּבְכַפְּרָט בְּזִמְנֵן הַגָּלוֹת כֹּאשֶׁר
- 55 הָעֲבוּדָה הִיא מִתּוֹךְ מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ
- 56 לְהַתְּגַבֵּר וּלְנַצַּח אֶת הַיֵּצֶר (כְּדִלְקֶמֶן
- 57 סְעִיף ט).
- 58 וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן מֵה שְׁמוֹסִיף
- 59 הַרְבֵּי הַרִּי"צ בְּמֵאֲמָר הַנּוֹכַח
- 60 שֶׁהִירִידָה שֶׁל הַנִּשְׁמָה הָאֱלוּקִית
- 61 לְמַטָּה, לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף גֶּשְׁמִי בְּעוֹלָם
- 62 הַזֶּה, הִיא לְצוּרָף עֲלִיָּה לְדִרְגָּה
- 63 גְבוּהָה יוֹתֵר מִכִּפֵּי שֶׁהִיָּתָה קוֹדֵם
- 64 הִירִידָה, שֶׁפְּזָה מְבָאֵר כֹּאמֹר
- 65 (בְּנִזְכָּר לְעִיל סְעִיף ד) דְּזֶה
- 66 שֶׁעַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 67 דִּזְמָן הַגָּלוֹת יִהְיֶה הַגָּלִי
- 68 דְּלַעֲתִיד-לְבֹא הוּא לֹא רַק
- 69 הַגָּלִי דְּהָעֲנִינִים הָאֱלוּקִיִּים
- 70 שֶׁלְמַעֲלָה מִהַשְׁגָּה וְרֵאִיָּה
- 71 וְהַתְּגָלוֹת שֶׁלֹּהֵם הִיא בְּדֶרֶךְ רּוֹמְמוֹת
- 72 וְהַבְּרָלָה שֶׁמְשִׁיחַ יְגַלֶּה אוֹתָם

הוא שהוא בגלוי בכל מקום? וע"פ מ"ש בפנים מוכן, שהחידוש ד"וראו כל בשר" הוא שהבשר יראה (לא רק מצד הגילוי דכבוד הוי', אלא גם) מצד הבשר גופא. 59) להעיר ממ"ש בההמשך (חגה"פ תש"ט) ספ"ל שהתכלית דירידת הנשמה בגוף הוא "בכדי לחזות בנועם הוי'", ענין הראי'. ומבאר שם, דקודם הירידה הי' ראי' באלקות רק בעצם הנשמה, והעלי' שנעשית ע"י הירידה הוא "שגם בחינת הגילוי של הנשמה תבוא לחזות בבחי' ראי' ממש". - הרי שהעלי' דהנשמה שמדובר כאן הוא (לא רק) שנמשך ענין נעלה יותר שלא הי' בהנשמה קודם הירידה, כי אם גם) שאותו הענין שהי' מקודם (ראי') יהי' גם ב"בחינת הגילוי של הנשמה". ומזה מוכן עד"ז בהעלי' שע"י הירידה דגלות, שהעלי' היא (לא רק) הענינים שמשיח יגלה אותם מצד זה שהוא מלך, שלא היו אפילו בזמן הבית, כי אם גם) שהענינים דהשגה וראי' (שהיו בזמן הבית) יהיו גם מצד המטה, כפנים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מצד זה שהוא מִלֵּךְ המרום מהעם), אֵלָא⁵⁹ גַם הָעֵנִינִים
- 2 דְּהִשְׁגָה וְרֵאִיָּה⁶⁰, שהם אמצעים לקלוט ולתפוס דברים בצורה פנימית
- 3 שְׁמִשִּׁיחַ יִגְלָה אוֹתָם בְּתוֹר רַב⁶¹ מתוך קירוב, שֶׁגַם הַגְּלוֹי
- 4 דְּעֵנִינִים אֵלֹו הוּא עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּזִמְן הַגְּלוֹת לְמִוֹת שְׁחִיא
- 5 עבודה במסירות נפש ומירת הניצחון
- 6 מתוך קבלת עול ללא השגה וללא
- 7 ראייה, כִּי זֶה שְׁלַעְתִּיד-לְבֹא
- 8 יְהִיָּה "וְרֵאוּ כָל בְּשָׂר" גו'⁶²
- 9 מִצַּד הַטָּבַע וְהַתְּכוּנוֹת דְּבִשְׂר
- 10 גּוֹפָא עצמו וגילוי האלוקות בעולם
- 11 יִהְיֶה לְחַיִּית דְּבִר טַבְעִי מוֹבֵן מֵאֲלוֹי,
- 12 הוּא דְּוָקָא עַל-יְדֵי שְׁמַגְלִים
- 13 הַפְּנוּהַּ הַפְּנִימִית דְּהִירִידָה,
- 14 שְׁהִירִידָה הִיא צוּרָה עֲלֵיהָ
- 15 ולאחר שמתברר שכל הירידה וכל
- 16 הצמצום וכל ההעלם נועדו בעצם
- 17 בשביל הגילוי, אִי גַם הָעֲבוּדָה דְּזִמְן
- 18 הַגְּלוֹת שֶׁאִין בָּהּ הַשְׁגָה וְאִין בָּהּ רֵאִיָּה
- 19 מֵהוּוּה הַקְּדָמָה וְהַכְּנָה רֵאִיָּה לְגִילּוֹי
- 20 אלוקות.
- 21 (ט) וְהִנֵּה עֲנִין זֶה (שְׁהִצְמָצוּם
- 22 הוּא בְּשִׁבִּיל הַגְּלוֹי) מִתְּגַלָּה
- 23 (בְּעֵקֶר) עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה
- 24 דְּזִמְן הַגְּלוֹת שְׁחִיא עֲבוּדָה שֶׁל
- 25 מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ, כְּמִבּוֹאָר לְעִיל, וְכִפִּי
- 26 שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמִבְּאָר.
- 27 דְּהִנֵּה הִירִידָה דְּגְלוֹת, כְּמוֹ
- 28 יִירִידַת הַנִּשְׁמָה בְּנוּף, הִיא לְצוּרָה
- 29 עֲלֵיהָ כִּדִּי שֶׁלֹּאחַר סִיּוּם הַגְּלוֹת
- 30 כִּשְׁתִּבּוּא הַגְּאוּלָּה תִּהְיֶה הַתְּעֻלּוֹת לְמַצֵּב
- 31 נִעְלָה עוֹד יוֹתֵר מִכִּפִּי שְׁחִיא לִפְנֵי
- 32 הַגְּלוֹת (בְּדוּגְמַת מַה שְׁהִצְמָצוּם
- 33 הוּא בְּשִׁבִּיל הַגְּלוֹי, כְּמִבּוֹאָר לְעִיל). אֵלָא שְׁבַעֲנִין זֶה (הִירִידָה

- 34 דְּגְלוֹת) מִתְּנוּסָף חִידוּשׁ מִיּוֹחַד שֶׁלֹּא קִיִּים בְּעֵינֵי הַצְמָצוּם וְהַגְּלוֹי, שֶׁגַם
- 35 בְּזִמְן הַגְּלוֹת גּוֹפָא עצמו, בַּעַת הִירִידָה שְׁקוּדִם הַעֲלִיָּה, רוֹאִים
- 36 בְּפוֹעֵל אִיךְ שְׁהִעֲלֵם דְּהַגְּלוֹת הָעוֹבְדָה שֶׁלֹּא רוֹאִים אֲלוֹקוֹת בּוֹמֵן
- 37 הַגְּלוֹת מְעוֹרֵר בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל אֵת כַּח הַמְּסִירוֹת-נֶפֶשׁ לְהַתְּגַבֵּר עַל
- 38 הַהֲעֻלּוֹת וְהַהֲסִתֵּרִים, כִּפִּי שֶׁמִּשְׁמִיךְ
- 39 וּמִפְּרֹט.
- 40 וְהָעֲנִין הוּא בְּמִבְּאָר
- 41 בְּמִצְוָה⁶², דְּבִזְמַן הַגְּלוֹת
- 42 בְּכָל, וּבְפֶרֶט בְּדָרָא דְּעֵקֶבְתָּא
- 43 דְּמִשְׁחִיא, כֹּאשֶׁר הִהְעֵלֵם וְהַהֲסִתֵּר
- 44 גְּדוּל עוֹד יוֹתֵר, כַּח הַמְּסִירוֹת-
- 45 נֶפֶשׁ לְהַתְּגַבֵּר עַל כָּל הַמְּנִיעוֹת וְלִקְיִים
- 46 תּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּפוֹעֵל הוּא בְּגִילּוֹי
- 47 יוֹתֵר מִבְּזִמְן הַבִּיַּת כֹּאשֶׁר הִיָּה
- 48 גִּילּוֹי אֲלוֹקוֹת. וּמִבְּאֵי מִשְׁל עַל
- 49 זֶה מִכַּח הָרִצּוֹן שְׁבַעֲנִינֶשׁ
- 50 הָאָדָם, שֶׁעִם הָיִיתוֹ כַּח מִקְרָה
- 51 שֶׁאִינוֹ מִתְּלַבֵּשׁ בִּאֲבָרִים בְּפִנִּימִיּוֹת כְּמוֹ
- 52 הַכּוֹחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁעִיָּקֵם הַשְׁכַּל
- 53 וְהַרְגֵּשׁ, שְׁלֵכֵן הוּא נִמְצָא בְּכָל
- 54 הָאֲבָרִים בְּאוֹתָה מִידָה כִּי הוּא פּוֹעֵל
- 55 בְּדֶרֶךְ 'מִקְרָה' מִלְּמַעְלָה וְלֹא
- 56 בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית כְּמוֹ כּוֹחַ הָרֵאִיָּה
- 57 שֶׁמִּתְּלַבֵּשׁ דּוּוֹקָא בְּעֵין וְכוֹחַ הַשְּׁמִיעָה
- 58 שֶׁמִּתְּלַבֵּשׁ דּוּקָא בְּאוּזוֹן, מִפְּלִ-מְקוֹם
- 59 עֵקֶר גְּלוֹי הָרִצּוֹן שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הוּא
- 60 בְּהִצְמָצוּת⁶³, שְׁלֵכֵן נִקַּל יוֹתֵר
- 61 לְאָדָם לְהִכְנִיס עֲקֵבוֹ בְּמִים
- 62 רוֹתְחִים, אִיךְ שֶׁהִדְרָב כְּרוּךְ בְּסִבָּל,
- 63 מִקְּמוֹ לְתַת מִים רוֹתְחִים עַל
- 64 רֵאשׁוֹ כִּי הָרִצּוֹן מִתְּגַלָּה וּפּוֹעֵל בְּעֵקֶב,
- 65 בּוֹ אֵין הַכְּנָה וְהַשְׁגָה וּבְדֶרֶךְ כָּלל
- 66 דְּכְמוֹ-כֵן הוּא גַם בְּצִיּוֹר

60) הענין דהפיכת הצמצום לאור (ע"י שמגלים את כוונת הצמצום, שהוא בשביל הגילוי) הוא הן בנוגע לגילוי אור הבל"ג (כנ"ל בארוכה בפנים), והן בנוגע להגילוי דאור הקו (ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקצא "שהכלי מתהפך ונעשה ג"כ כמו האור.. ומאיר בזה האור.. כמו שהוא בעצם"). ולכן הן הענין דראי' (שמצד גילוי אור הבל"ג) והן הענין דהשגה (שמצד גילוי הקו) באים ע"י העבודה בזמן הגלות, שעל ידה נתגלה שכוונת הצמצום הוא בשביל הגילוי. 61) בהמשך תרס"ו שבהערה 49, דנוסף לזה שע"י הצמצום דוקא יהי' לע"ל הגילוי דאוא"ס (שהאיר גם מקודם) גם בעולמות, יהי' גם הגילוי דפנימיות ועצמות אוא"ס שלמעלה גם מהאור שהאיר לפני הצמצום. ויש לומר, דזה שלעתיד יהי' הראי' באלקות "כמו דבר טבעי ממש" - הו"ע מה שלעתיד יהי' הגילוי דאוא"ס (שהאיר בגילוי גם קודם הצמצום) גם בעולמות; והענינים שלמעלה מראי' (למעלה מבחינת גילוי) שמישיח יגלה אותם מצד זה שהוא מלך - הוא דוגמת הגילוי דפנימיות ועצמות אוא"ס שלא האיר גם קודם הצמצום. 62) ד"ה אני ישנה בהמשך חגה"פ תש"ט. 63) לכאורה הי' אפ"ל, שהשכל שבראש מעלים על הרצון, משא"כ העקב. אבל ראה לקו"ש ח"ט ע' 75 הערה 30, דמהלשון בתו"א (א, ב) "ובבחינה זו נקרא הרגל ראש" משמע דהעקב (מצד פחיתותו) הוא כלי לבחינת תחילתו. עיי"ש בארוכה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 קוֹמָה' דְּכִנְסַת יִשְׂרָאֵל כשהיא נמשלת לדמות של אדם שיש לו גם
2 'ראש' וגם 'עקב', שִׁכְחַת הַמְסִירוֹת־נֶפֶשׁ (כַּח בְּלִתי מוֹגֵבֵל,
3 שְׁלִמְעֵלָה מִהֶתְלַבְּשׁוֹת בְּכָלִים וכל עניינו הוא לעבוד את ה' מעל
4 ומעבר למתחייב מצד השכל או הרגש שעם כל מעלתם הרי הם מוגבלים)
5 הוא בְּגִלּוֹי יוֹתֵר בְּאָנְשִׁים
6 פְּשׁוּטִים שבוֹדֵךְ כָּלֵל הֵם בְּדִרְגָּה
7 יוֹתֵר נְמוּכָה (בְּחִינַת עֲקָבִיִּים)
8 מִבְּעֵלִי מוֹחִין' שהם בדרך כלל
9 בְּדִרְגָּה יוֹתֵר גְּבוּהָה, אֲבָל כְּשִׁיש צוֹרֵךְ
10 בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ הִדְבֵּר מִתְגַּלָּה בְּאֻנְשִׁים
11 פְּשׁוּטִים יוֹתֵר מִבְּעֵלִי מוֹחִין. וְעַל־
12 דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּצִיּוֹר קוֹמָה'
13 דִּקְלָלוֹת כָּל הַדּוֹרוֹת שִׁיש דּוֹרוֹת
14 נְעִלִים שֶׁהֵם בְּדוֹגְמַת 'ראש' ויש דּוֹרוֹת
15 נְחוּמִים שֶׁהֵם בְּדוֹגְמַת 'עקב' שְׁעָקֵר
16 גִּלּוֹי כַּח הַמְסִירוֹת־נֶפֶשׁ הוּא
17 בְּדָרָא דְעֻקְבָּתָא דְמִשְׁיָחָא שְׂבו
18 יש יוֹתֵר אֻנְשִׁים פְּשׁוּטִים וּפְחוּת 'בעלי
19 מוֹחִין, וְכוּ מִתְגַּלָּה כּוֹחַ הַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ
20 יוֹתֵר מִבְּדוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים. דְּהִסְפָּה
21 לְזֶה מָה שֶׁהָעֵלֶם הִגְלוֹת
22 מְעוֹרֵר וּמְגַלָּה כַּח הַמְסִירוֹת־
23 נֶפֶשׁ (אֵף שֶׁהָעֵלֶם וּגְלוֹי הֵם
24 שְׁנֵי הַפְּכִים וְלִכְאוּרָה לֹא מוֹכֵן אֵין
25 הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר מִבְּאִי כּוֹחוֹת לִידֵי גִלּוֹי)
26 הוּא מִפְּנֵי שֶׁשָּׂרֵשׁ הָעֵלֶם
27 דְּגִלּוֹת הוּא הָעֵלֶם דְּצִמְצוּם
28 הָרֵאשׁוֹן, שֶׁכּוֹנֵנוֹ הוּא בְּשִׁבִּיל
29 הַגִּילּוֹי כִּמְבוּאָר לַעֲלֹל שִׁכֵּל
30 הַהֶעֱלֵמוֹת נִמְשָׁכוֹת מִהָעֵלֶם שֶׁל
31 הַצִּמְצוּם הָרֵאשׁוֹן, וְכֵן נִתְבָּאָר שִׁכְסֵם
32 שֶׁהָעֵלֶם שֶׁל הַצִּמְצוּם הָרֵאשׁוֹן נִוְעַד
33 לְאִמְיָתוֹ שֶׁל דְּבַר בְּשִׁבִּיל הַגִּילּוֹי, כִּךְ
34 הָעֵלֶם שֶׁל יִרְדַּת הַנִּשְׁמָה לְמַטָּה הוּא
35 בְּשִׁבִּיל הָעֲלִיָּה, וְכֵן גַּם הָעֵלֶם שֶׁל
36 הַגִּלּוֹת מִטְּרָתוֹ וְתַכְלִיתוֹ הוּא הַגִּילּוֹי,
37 וּמִמִּילָא אֵין סִתִּיָּה בִּכְךָ שֶׁהָעֵלֶם שִׁיש
38 עַל הָאֵלּוּקוֹת בּוֹמֵן הַגִּלּוֹת מְעוֹרֵר
39 וּמְגַלָּה אֶת כּוֹחַ הַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ.
40 וְעַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּמִסִּירוֹת־
41 נֶפֶשׁ בּוֹמֵן הַגִּלּוֹת, עַל־יְדֵי־זֶה
- מִתְגַּלָּה בְּפִועֵל עֲנִיָּן הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי דְּהֶהָעֵלֶם (דְּהֶהָעֵלֶם
הַגִּלּוֹת, וְעַד לְשָׂרְשׁוֹ הָעֵלֶם דְּצִמְצוּם הָרֵאשׁוֹן), שֶׁעֲנִיָּנו
וּמִטְּרָתוֹ וְתַכְלִיתוֹ הוּא בְּשִׁבִּיל הַגִּלּוֹי.
י"ד) וְעַל־פִּי כָּל הַנֶּ"ל יוֹכֵן גַּם־כֵּן מָה שֶׁהָעֲבוּדָה שֶׁל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל הָעוֹבְדִים אֶת ה' דְּזִמְנָן
הַגִּלּוֹת, וּבְפֶרֶט בְּדָרָא
דְּעֻקְבָּתָא דְּמִשְׁיָחָא, יִשְׁנֵם שְׁנֵי
עֲנִיָּנִים הַנִּדְרָשִׁים בְּמִיּוֹד בְּתַקּוּפָה
זו, לִימּוּד פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
בְּהִכָּנָה וְהַשְׁגָּה דְּוָקָא, וּבִיַּחַד
עִם זֶה הָעֲבוּדָה דְּמִסִּירוֹת־
נֶפֶשׁ שִׁכֵּל עֲנִיָּה הוּא לַעֲבֹד אֶת ה'
לְמַעַל מִטַּעַם וּדְעָת, מְעַבֵּר לְמָה
שֶׁמִּתְבַּקֵּשׁ וּמִתְחַיֵּב עַל פִּי הַשִּׁכֵּל, וְאֵין
זו סִתִּיָּה אֲלֵא שְׁנֵי הַדְּבָרִים מְשֻׁלָּמִים
זֶה אֶת זֶה. כִּי בְּפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
שֶׁתְּתַגַּלָּה לְעֵתִיד, יִשְׁנֵן שְׁתֵּי
מִדְּרָגּוֹת, מָה שֶׁאֲפָשֵׁר יִכּוֹל
לְבֹא בְּהַשְׁגָּה, וְעֵצָם פְּנִימִיּוֹת
הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעַל מִהַשְׁגָּה
(וְלְמַעַל גַּם מִרְאִיָּה) וְלַעֲתִיד
לְבֹא גַם זֶה יִתְגַּלָּה, וּמִפְּנֵי שֶׁכֵּל
הַגִּילּוֹיִים הָאֵלּוּקִיִּים דְּלַעֲתִיד שֶׁל
יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינֵנו
וְעַבְדוּתֵנוּ עֲכָשׁוֹ⁶⁴ וְזוּ הַהִכָּנָה
וְהַקְדָּמָה לְגִילּוֹיִים שֶׁל לַעֲתִיד לְבֹא,
לְכֵן כַּעַת, בּוֹמֵן הַגִּלּוֹת דּוֹרְשִׁים
מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד שְׁתֵּי
הָעֲבוּדוֹת הָאֵמוּרוֹת, הַהִתְעַסְקוֹת
בְּלִימּוּד הַחֲסִידוֹת (מַעֲיִן
תּוֹרָתוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ) בְּהִכָּנָה
וְהַשְׁגָּה⁶⁵ עַד כִּמָּה שָׂרָךְ אֲפָשֵׁר,
וּבִיַּחַד עִם זֶה הָעֲבוּדָה
דְּמִסִּירוֹת־נֶפֶשׁ, מְסִירַת
הָרָצוֹן, לְמַעַל מִטַּעַם וּדְעָת,
שֶׁעַל־יְדֵי שְׁתֵּי עֲבוּדוֹת אֵלּוּ
יִהְיֶה גִלּוֹי הַמְּשִׁיחַ בְּשְׁנֵי
הָאוֹפָנִים דְּרַב' (הַשְּׁפָעָה פְּנִימִית,
עֲנִיָּן הַהִכָּנָה וְהַשְׁגָּה) וְיִמְלֹךְ'
(הַשְּׁפָעָה בְּאוֹפֵן שֶׁל רוּמָמוֹת, עֲנִיָּן
הַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ) בְּקִרְבֵּי מִמֶּשׁ.

(64) תניא רפ"ז. (65) ועי' המבואר לעיל ס"ח ובהערה 60, גם הענינים שמשיח יגלה אותם מצד שהוא רב - באים ע"י העבודה דמס"נ שבזמן הגלות, כי ע"י דוקא מתגלה שכונת הצמצום הוא בשביל הגילוי. אבל: זהו (העבודה דמס"נ) בכדי שהגילוי דענינים אלו יהי' בעולמות, משא"כ הגילוי דהענינים עצמם שמשיח יגלה בתור רב הוא ע"י העבודה דהכנה והשגה דוקא, מדה כנגד מדה.

בס"ד. שיחת שביעי של פסח, ה'תשי"א.

— לאחר תפלת מנחה —

בלתי מוגה

- שביעי¹ של פסח הוא יומו של משה רבינו, כמודגש בקריאת היום: "אז ישיר משה"² [ולא עוד אלא שגם השירה של בני נכללת בהשירה של משה, שלכן נאמר "ישיר משה ובני ישראל" בלשון יחיד³, מפני ההתכללות דבני במדרגתו של משה], ואחרון של פסח הוא יומו של משיח, כמודגש בהפטרת היום (לאחרי ההקדמה "עוד היום בנוב וגו'⁴) בענינו של משיח: "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'⁵. משה ומשיח שייכים זל"ז, ולא עוד אלא ש"גואל ראשון (משה) הוא גואל אחרון" (משיח)⁶. ואף שמשה הוא משבט לוי, ומשיח הוא משבט יהודה⁷, הרי, חילוק זה הוא רק בחיצוניות, אבל בפנימיות ה"ה שייכים זל"ז, כאמור, "גואל ראשון הוא גואל אחרון". ובכל אופן — שניהם (משה ומשיח) "שיינע אידן"...
- ובעמדנו ברגעים שבין יומו של משה רבינו ליומו של משיח — צריכים להשתדל לנצל זמן זה כדבעי.

בס"ד. שיחת אחרון של פסח, ה'תשי"א.

בלתי מוגה

- [כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה].
- א. כ"ק מו"ח אדמו"ר אומר בא' משיחותיו¹: שביעי של פסח קשור עם משה רבינו, ולכן קורין בו "אז ישיר משה"²,
- ויש להוסיף, שבפסוק זה מודגשת מעלתו של משה כפי שהוא בכל עצמותו ("ווי ער שטייט מיט זיין גאנצע עצמיות"): בפסוק זה מדובר אודות השירה של "משה ובני ישראל", ואעפ"כ נאמר "ישיר" לשון יחיד (אף שלכאורה מתאים יותר לומר "ישירו" לשון רבים³), להורות על ההתכללות דכל בני במדרגתו של משה, שזוהי מעלתו של משה בתור נשיא ישראל, שכן, מעלתם של נשיאי ישראל היא בהיותם יחד עם צאן מרעיתם, שאז עומדים הם בכל עצמיותם, וכיון ששביעי של פסח הוא יומו של משה רבינו, כפי שהוא בכל עצמיותו, ה"ה כולל את כל בני, "אז ישיר משה ובני ישראל", "ישיר" לשון יחיד —
- ואחרון של פסח קשור עם משיח, ולכן קורין בו (בהפטרה) "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'⁴.
- משה ומשיח שייכים זל"ז, ועד ש"גואל ראשון (משה) הוא גואל אחרון" (משיח)⁵. וכמשנת"ל⁶ שהחילוק ביחס לשבטים [שמשה הוא משבט לוי, ומשיח ("חוטר מגזע ישי") הוא משבט יהודה] הוא רק בחיצוניות, אבל בפנימיות, "גואל ראשון הוא גואל אחרון". ויש מעלה מיוחדת לכל א' מהם.

אג"ק חי"ח ע' תקטו.

(1) שיחת ליל אחש"פ תש"ד בתחלתה (סה"ש תש"ד ע' 105).

(2) בשלח טו, א.

(3) ראה שמו"ר פכ"ג, ט.

(4) ישע' יא, א.

(5) ראה שמו"ר פ"ב, ו. זח"א רנג, א. שער הפסוקים פ' ויחי.

(6) שיחת שש"פ (לעיל ע' 29).

(1) בהבא לקמן — ראה גם שיחת אחש"פ בתחלתה (לקמן ע' 39 ואילך).

(2) בשלח טו, א.

(3) ראה שמו"ר פכ"ג, ט.

(4) ישע' י"ד, לב.

(5) שם יא, א.

(6) ראה שמו"ר פ"ב, ו. זח"א רנג, א. שער הפסוקים פ' ויחי.

(7) ראה אוה"ח ויחי מט, יא. וראה לקו"ש חי"א ע' 8 ואילך.

1 — בא' הביכלאך⁷ ישנו סיפור שפעם אמר הצמח-צדק דרוש שהי' משמע ממנו שמעלת משה רבינו
2 גדלה ממעלת משיח, חלשה דעתו ונתנמנם, ובא אליו רבינו הזקן (בחלומו) ואמר לו שיש מעלה במשה
3 ויש מעלה במשיח: משה הי' "א פראקטיקער דאָקטאָר" (רופא בעל נסיון מעשי), ולכן ניתנו על ידו
4 מצוות מעשיות, ואילו משיח אינו "פראקטיקער דאָקטאָר", כי אם, שעל ידו תתגלה פנימיות התורה.

* * *

6 ב. מאמר ד"ה והניף ידו על הנהר גו'.

* * *

8 ג. המעלה המיוחדת דחג הפסח לגבי שאר ימים טובים — שבו ניזון הגוף הגשמי מאכילת מצה שהיא
9 מצוה.

10 ואף שגם אכילת שבת ויו"ט מצוה היא, שהרי בשבת ישנו החיוב "לענגו בעונג אכילה ושתיה"⁸,
11 וביו"ט ישנו החיוב ד"שמחה . . במאכל ומשתה"⁹, "אין שמחה אלא בבשר כו' אין שמחה אלא ביינ"⁹
12 [בזמן שביהמ"ק הי' קיים היו אוכלין בשר שלמים לשמחה, ועכשיו . . אין יוצאים ידי חובת שמחה
13 אלא ביינ"¹⁰] — מ"מ, יש הפרש בין אכילת שבת ויו"ט לאכילת מצה בפסח, שבשבת וביו"ט אין המאכל
14 והמשקה עצמם מצוה, כי אם, שעל ידם מתקיימת מצוה, אבל אין המצוה שייכת לגוף המאכל, שאינו
15 אלא כמו טיבה לקיום המצוה, משא"כ בפסח, המצה עצמה היא מצוה.

16 וע"ד המוזכר לעיל (בהמאמר¹¹) ההפרש בין קיום המצוות ע"י האבות לקיום המצוות לאחר מ"ת,
17 שאף שגם קיום המצוות דהאבות הי' בדברים גשמיים, מ"מ, "ריחות היו"¹², כיון שקיום המצוה לא פעל
18 בגוף הדבר הגשמי, משא"כ לאחר מ"ת פועלת המצוה בהגשם עצמו, שגוף הדבר הגשמי שנעשית בו
19 המצוה מתברר ומזדכך עד שנעשה חפצא דקדושה.

20 ד. וביאור העניין¹³:

21 מצה — נקראת "מיכלא דמהימנותא"¹⁴ (מאכל האמונה), ש"ע"י אכילת מצה תתחזק האמונה בלב
22 נשמות ישראל¹⁵.

23 והמשל לזה — ממארז"ל¹⁶ "אין התינוק יודע לקרות אבא כו' עד שיטעום טעם דגן", ודוגמתו בנמשל,
24 שע"י אכילת המצה (טעם דגן) נעשית אצל כאו"א מישראל הידיעה לקרות לאביהם שבשמים, שתקבע
25 בלבם האמונה בו ית'.

26 ומזה מובן גודל העילוי דאכילת מצה — כמו התינוק שטועם טעם דגן, שאף שבעת טעימת הדגן
27 עדיין אינו קורא אבא (שהרי ע"י טעימת הדגן נעשית הידיעה לקרות אבא, ואילו קריאת אבא בפועל
28 באה לאחר ז'), ולא עוד אלא שגם "קריאתו אבא כו' אחר טעימתו טעם דגן אינה ידיעה והשגה אמיתית
29 מהו אביו, שהוא היותו מולידו . . ושטבעי רחמי האב על הבן לפרנסו ולכלכלו ולהספיק כל צרכיו, כי
30 התינוק אינו מכיר בכל זה, רק קוראהו אבא בלבד", מ"מ, "בקריאה זו שקורא אבא יש בהעלם כל ענין
31 האמיתי"¹⁷ ("דער גאנצער עצם"), וקריאה זו (שיש בה כל העצם) באה מצד טעימת הדגן, שדוגמתה
32 בנמשל היא אכילת המצה.

בקיצור בהקדמה לקונטרס שי"ל לקראת חג הפסח (סה"מ תשי"א ע' 218-9. לעיל ע' 44).

(14) זח"ב קפג, ב. וראה לקו"ת צו יב, ב. יג, ד. ובארוכה — בשער האמונה לאדמו"ר האמצעי. ובכ"מ.

(15) סהמ"צ להצ"צ מצות חמץ ומצה בתחלתה (דרמ"צ כב, ב).

(16) ברכות מ, סע"א. וראה לקו"ת ושער האמונה שם.

(17) סהמ"צ שם פ"ב (דרמ"צ שם כג, א).

(7) מכת"י של הרש"ב מבאריסאָו (נעתק במגדל עוז (כפ"ח, תש"מ) ריש ע' קפז).

(8) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רמב.

(9) פסחים קט, א.

(10) שו"ע אדה"ז שם סתקכ"ט ס"ז.

(11) לעיל ע' 35.

(12) שהש"ר פ"א, ג (א). וראה לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך.

וש"נ.

(13) בהבא לקמן — ראה המשך וככה תרל"ז פרק ס (נעתק

ובלשון הקבלה והחסידות¹⁸ – שהמצה היא קטנות אבא, אבל, יש בזה גם גדלות אבא, עצמות ומהות
א"ס ב"ה.

ה. ומזה מובן גם בנוגע להפעולה על הגוף הגשמי שניזון מאכילת מצה:
באכילת שבת ויו"ט שנעשית דם ובשר כבשרו – אף שחלק הדם והבשר שנעשה מאכילה זו הוא
נעלה יותר משאר חלקי הגוף, הרי, להיותו חלק פרטי בלבד, אין בכחו לפעול על כללות הגוף ונה"ב
שלא יעלים ויסתיר; משא"כ באכילת מצה – אין הפעולה בחלק וענין פרטי, אלא בענין האמונה ("מיכלא
דמהימנותא"), ובנוגע לענין האמונה לא שייך העלם והסתור ובלבול מצד הגוף ונה"ב.
אמונה¹⁹ ענינה אמת (כמאמר²⁰ "איהו אמת ואיהי אמונה"), שנקרא בריח התיכון שמברית מן הקצה
אל הקצה²¹, שחודר לגמרי ("עס נעמט דורך דורך-און-דורך"), ובמילא, לא יתכן שיהי' דבר המעלים
על אמונה.

* * *

ו. בנוגע לפרטי הענינים דקריעת ים סוף (בשביעי של פסח), מצינו שבהקדמה לקריעת הים (שהיתה
לפנות בוקר²², ולפני זה, במשך כל הלילה) כתיב²³ "ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה".
ומבואר בחסידות²⁴ שמשמעות הכתוב הוא שהענן והחושך גופא האיר את הלילה²⁵, היינו, לא זו בלבד
שנתבטל החושך, אלא יתירה מזה, שמציאות²⁶ החושך גופא נעשית אור המאיר ("דער חושך אַליין האָט
געלויכטן").

ועי' נעשה הענין דקריעת ים סוף – קריעת ההעלם, ולא רק ההעלם דמלכות דאצילות (שיומשך
ויאיר גם בבי"ע, חיבור אצילות עם בי"ע), אלא גם ההעלם שלמעלה מזה ולמעלה מזה ("העכער און
העכער"), עד לקריעת ההעלם דצמצום הראשון, שנתגלה בחי' האוא"ס שלפני הצמצום, עצמות ומהות
א"ס ב"ה.

ונקודת הענין – שע"י ההעלם ("הענן והחושך") באים לגילוי נעלה יותר, וזוהי כוונת ההעלם שעל
ידו יבואו לגילוי נעלה יותר. ומתחיל מההעלם דצמצום הראשון שהוא בדרך סילוק – שאי-אפשר לומר
שכוונת הצמצום היא בשביל המשכת הקו בלבד, אלא הכוונה היא שלאחרי הצמצום יומשך כל האור
שהאיר לפני הצמצום, ויתירה מזה, שיומשך ויאיר אור נעלה יותר שלא הי' יכול להאיר לפני הצמצום,
כי אם לאחרי וע"י הצמצום דוקא²⁷.

ז. וכשם שהגילויים דקרי"ס נעשו ע"י הקדמת הארת החושך, כן הוא גם בנוגע להגילויים דלעתיד
לבוא – שעז"נ²⁸ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" – שההכנה אליהם נעשית ע"י הארת החושך:
ידוע²⁹ שהגילויים דלעתיד לבוא נעשים ע"י מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות, אשר, כללות
העבודה בזמן הגלות היא במעמד ומצב של העלם והסתור דוקא, ואעפ"כ, לא זו בלבד שלא מתפעלים
מההעלמות וההסתרים, אלא אדרבה, מנצלים את מציאות³⁰ ההעלם וההסתור גופא שעל ידו יתוסף עוד
יותר בתוקף העבודה כו'.

האש את הלילה" (כפירוש רש"י), אלא בחדא מחתא – "ויהי
הענן והחושך ויאר (הענן והחושך עצמו) את הלילה".
(26) להעיר מב' הדעות בענין החושך – אם הוא העדר האור
בלבד, או שהוא מציאות בפ"ע, ומבואר בחסידות שישנם ב'
הענינים, העדר האור, ומציאות בפ"ע (ראה לקו"ש ח"י ע' 180.
וש"נ).

(27) ראה המשך תרס"ו ע' ד. סה"מ תש"ב ע' 28 ואילך.

(28) מיכה ז, טו.

(29) תניא רפ"ז.

(30) שהרי החושך הוא מציאות בפ"ע (כנ"ל הערה 26).

(18) לקו"ת ושער האמונה וסהמ"צ שם. ועוד.
(19) נזכר גם הפירוש דאמונה מלשון רגילות כמו אומן המאמן
את ידי (תניא פמ"ב) – חסר הענין (המו"ל).

(20) ראה זח"ג קצח, ב. לקו"ת ואתחנן ה, רע"ג.

(21) ראה תניא ספי"ג. ובכ"מ.

(22) בשלח יד, כו.

(23) שם, כ.

(24) ראה המשך תרס"ו ע' רכו. המשך תער"ב ח"ב ע'

תתקלד-מב. ח"ג ע' א'שכח-ח. סה"מ תשי"א ע' 339.

(25) שהרי לא נאמר "ויהי הענן והחושך למצרים ויאר עמוד

- 1 ולדוגמא – בנוגע לכללות העבודה עם ההעלם וההסתר של הגוף דוקא:
- 2 נתבאר לעיל³¹ ההפרש שבין יצי"מ ללעת"ל – שביצי"מ (שאז היתה רק התחלת העבודה) נאמר³² כי
- 3 ברח העם, "מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו כו"³³, היינו, שהגוף לא נתברר עדיין אלא
- 4 נשאר בשיקוצו ותיעובו, ועד שהוצרכו "לברוח" מהמעמד ומצב של הגוף, משא"כ לעתיד לבוא כתיב³⁴
- 5 "ובמנוסה לא תלכון", משום שיהי' זה לאחר שלימות העבודה עם הגוף דוקא, לפעול בירור וזיכוך
- 6 הגוף עד שהגוף עצמו יאיר ("דער גוף אליין וועט לייכטן").
- 7 ודוקא ע"י העבודה עם הגוף יתחדש לעתיד לבוא העילוי דראיית מהות האלקות בראי' מוחשית בעיני
- 8 בשר:
- 9 בזמן הזה אין אנו יודעים ואין אנו יכולים לצייר בשכלנו המושג של ראיית המהות דאלקות. – ראיית
- 10 המהות שייכת אצלנו בדברים גשמיים בלבד, ובגשמיות גופא רק במציאות המהות, ולא באמיתת מהותו
- 11 (מהות המהות) שהיא הנפש שבו, שבוזה שייך רק ידיעה והבנה, ועד לראיית עין השכל, אבל לא ראי'
- 12 מוחשית. והחידוש דלעתיד לבוא, בביאת המשיח – שבמהות האלקות תהי' ראי' מוחשית בעיני בשר,
- 13 שהחידוש בזה הוא בשמים: (א) ראיית מהות האלקות, (ב) בראי' מוחשית בעיני בשר.
- 14 וחידוש זה (ראי' מוחשית בעיני בשר במהות האלקות) הוא מצד הגוף דוקא, כי, מצד הנשמה שייך
- 15 הענין של הכנה והשגה, הרגש, ועד לראיית עין השכל, אבל ראי' מוחשית בעיני בשר שייכת רק מצד הגוף,
- 16 אלא שע"י העבודה בכירור וזיכוך הגוף, פועלים שתהי' לעתיד לבוא ראי' מוחשית בעיני בשר במהות
- 17 האלקות.
- 18 ח. ומזה מובן גם בנוגע לענין ההסתלקות:
- 19 ענין ההסתלקות הוא העלם והסתר הכי גדול – יותר מההעלם וההסתר (שמצד הגוף, ובפרט) שבזמן
- 20 הגלות – כמארז"ל³⁵ "סילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר . . . מחורבן ביהמ"ק".
- 21 אלא שע"י דוקא באים לעילוי גדול יותר – כמרומו בלשון הזהר³⁶ "אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו
- 22 עלמין", שקאי על המשכת וגילוי אור נעלה ביותר שהוא באופן של רוממות שלכן נקרא בלשון של
- 23 סילוק³⁷.
- 24 – האמת היא שכל שתגדל מעלת האור, לא מסתפקים בבחינת הגילויים בלבד. לא בשביל זה סבלו
- 25 בניי ("ניט צוליב דעם זיינען אידן אויסגעריסן געווארן"...) כל משך זמן הגלות, ולא בשביל זה הי' ענין
- 26 ההסתלקות ש"קשה . . יותר . . מחורבן ביהמ"ק". אלא, רצונם של בניי, יהודים בכלל וחסידים בפרט,
- 27 שתהי' התגלות עצמותו ית'³⁸ ("עצמות אליין")!...
- 28 וזה יהי' במהרה בימינו – כאשר הרבי יוליכנו לקראת משיח צדקנו.
- 29 * * *
- 30 ט. (כ"ק אדמו"ר שליט"א עמד מלא קומותו ואמר:)
- 31 כאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר כתב את הספר-תורה לקבלת פני המשיח, אמר³⁹, שבתחילה עלה ברעיונו
- 32 לכתוב הס"ת בעצמו, ואח"כ החליט לזכות בכתיבת הס"ת את כלל ישראל. – הרבי רצה וזיכה את כלל
- 33 ישראל, הן אלה שרצו והשתתפו בכתיבת הס"ת בשעתו, הן אלה שירצו וישתתפו לאח"ז, ואפילו אלה
- 34 שגם לאח"ז לא ירצו בכך ברצון הגלוי, כיון שזהו רצונם האמיתי⁴⁰.

(37) תו"א ס"פ ויקהל. סה"מ תשי"א ע' 112. ד"ה באתי לגני שנה זו פ"ז (תו"מ ח"ב ע' 201. תו"מ סה"מ שבט ע' ער).
(38) ראה גם שיחת ליל ב' דחגה"פ ס"ז (לעיל ע' 13).
(39) ראה אג"ק שלו ח"ו ע' רעה. וראה גם לקו"ש ח"ב ע' 589. שיחת יו"ד שבט ס"ג (תו"מ ח"ב ע' 213). ועוד.
(40) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(31) שיחת ליל ב' דחגה"פ ס"ט (לעיל ע' 14).
(32) בשלח יד, ה.
(33) תניא פל"א.
(34) ישעי' נב, יב.
(35) איכ"ר פ"א, לו.
(36) ח"ב קכח, ב. תניא פכ"ז. לקו"ת ר"פ פקודי.

כתיבת ס"ת היא (לא כדי שתהא מונחת בקרן זוית⁴¹, אלא) כדי שילמדוה ויקיימוה, ללמוד וללמד, להרביץ תורה ברבים. וכיון שכן, צריכים כל המשתתפים בכתיבת הס"ת להתעסק בהרבצת תורה ברבים. ובפרטיות יותר:

אלה שקיבלו הוראות מהרבי בנוגע להרבצת התורה – בודאי צריכים לעסוק בהרבצת התורה, ולא טוב הדבר שיש ביניהם כאלה שנעשית אצלם חלישות בהרבצת התורה.

וגם אלה שלא קיבלו הוראות מהרבי בנוגע להרבצת התורה, אלא שנודמנה להם אפשרות לעסוק בהרבצת התורה – צריכים לידע שלאמיתו של דבר ה"ז גופא הוראה של הרבי, שהרי, כל הענינים הם בהשגחה פרטית, ואצל חסידים קשורים כל הענינים עם הרבי, שגם לאחר ההסתלקות לא יעזוב צאן מרעיתו⁴², כך, שהעובדה שנודמנה להם אפשרות לעסוק בהרבצת התורה, מהוה הוראה של הרבי שעליהם לעסוק בהרבצת התורה.

וכיון שזוהי ההוראה של הרבי – הולך הרבי בעצמו, ובכל עצמותו ("דער גאנצער רבי") עם כאו"א ("דער גאנצער רבי גייט מיט דעם, און דער גאנצער רבי גייט מיט דעם"), שהרי העצם כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו⁴³.

ולכן, חוב קדוש וזכות קדוש על כאו"א להתעסק בהרבצת התורה, לא להסתגר בד' אמותיו אלא להתעסק בהרבצת התורה, ולידע גודל האחריות שהוטלה עליו ע"י הרבי, שכאמור, הולך עמו בכל עצמותו.

וע"י קיום הוראותיו של הרבי לעסוק בהרבצת התורה – נזכה שהרבי יוליכנו אל הגאולה האמיתית והשלימה.

– דיוק הלשון "גאולה האמיתית והשלימה" הוא לא ביחס לענין מסויים⁴⁴ שיש שוטים שמחשיבים אותו כ"אתחלתא דגאולה"⁴⁵, כי אם, ביחס ל"אתחלתא דגאולה" שבהתגלות תורת החסידות הכללית ע"י הבעש"ט והתגלות תורת חסידות חב"ד ע"י רבינו הזקן ורבותינו נשיאנו שלאח"ז, שזוהי "אתחלתא דגאולה" שממנה באים אל הגאולה האמיתית והשלימה.

י. כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן יין בידו הק' להעוסקים בהרבצת התורה, ובירכם בהצלחה בהרבצת התורה, ולכמה מהם נתן גם ברכות פרטיות.

במעמד זה ביקשו יין אחדים מהבעלי-בתים התומכים בישיבה, והשיב להם כ"ק אדמו"ר שליט"א: אינני רוצה לערב הגשמיות עם הרוחניות, שכן, כאשר תומכי הישיבה יעסקו ברוחניות, אזי יחסר בהגשמיות⁴⁶.

יא. (אח"כ אמר:)

כ"ק מו"ח אדמו"ר רצה ודרש שזקני רבני אנ"ש יתמסרו להדרכת הצעירים. – אינני יודע אם עושים כן, ובכל אופן, צריכים לעשות כן.

ולכן, אתן להם יין בשביל ההתעסקות בעבודה שהרבי הטיל עליהם, ויה"ר שיצליחו בעבודתם.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן יין לזקני רבני אנ"ש, ובירכם בברכות פרטיות].

יב. [אח"כ נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א יין להבעלי-בתים תומכי הישיבה, "תמכין דאורייתא", וברך לכאו"א בפרטיות.

(45) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 149 בהערה. חט"ו ע' 491 ואילך. ועוד.

(46) בהמשך ההתוועדות (ראה לקמן סי"ב) נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א יין גם להתמכין דאורייתא, בפני עצמם (המו"ל).

(41) ע"ד לשון חז"ל – קידושין סו, א.

(42) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' קמא.

(43) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סרכ"ז. וש"נ.

(44) הכוונה, כנראה, לתקומת מדינת ישראל (המו"ל).

- 1 לא' אמר:]
- 2 חסיד – אומר הרבי⁴⁷ – הוא כמו עז, שממלאת את תפקידה ליתן חלב, ואינה יודעת שום דאגה
- 3 למזונותי, כיון שבעלי דואג לספק לה כל צרכי, וכך צריך חסיד למלא את התפקיד שדורש ממנו הרבי,
- 4 ובמילא ידאג הרבי לכל ענינו.
- 5 [לא' אמר:]
- 6 שמחה פורצת גדר⁴⁸.
- 7 השמחה – אומר כ"ק מו"ח אדמו"ר בהשיחה⁴⁹ – היא מהטוב של הזולת ("פון יענעם'ס טוב"), שכן,
- 8 מעצמו, אין מה לשמות... אלא השמחה היא מהזולת, כי הזולת הוא טוב ("יענער איז דאך טוב").
- 9 ושמחה זו פורצת גדר. – לאמיתו של דבר אין מציאות של גדר, ורק נדמה שיש גדר, אלא שזה גופא
- 10 (שנדמה שיש גדר) הוא הגדר. ופריצת הגדר היא ע"י השמחה.
- 11 [לא' אמר:]
- 12 צריכה להיות היציאה ממציאותו ("מ'דארף אַרויסגיין פון זיך").
- 13 – בפורים יש עצה, ע"פ נגלה⁵⁰, לישון... אבל באחרון של פסח לא קיימת עצה זו!
- 14 יג. [כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שיתן יין לתלמידי הישיבה, ולפנ"ז אמר:]
- 15 חומר בלתי מצויר – יכולים לעבדו ("אויסאַרבעטן") באופן היותר נעלה, ועד כדי כך, שמצד כח
- 16 הפועל שישנו בהנפעל, יכולים לפעול בהחומר עילוי שבאין-ערוך, אף שמצד עצמו אין לו שום ערך
- 17 לזה.
- 18 וכמו ברב ותלמיד, שעם היות שאינם בערך זה לזה, עד כדי כך, ש"עד ארבעין שנים לא קאי איניש
- 19 אדעתא דרבי"⁵¹, מ"מ, מצד כחו של הרב, כח הפועל בנפעל, נעשה בהתלמיד עילוי שבאין-ערוך, ועד
- 20 שבמשך הזמן נעשים חושי התלמיד כחושי הרב⁵².
- 21 וכל זה ברב ותלמיד – שאף שעליית התלמיד ע"י הרב היא בעילוי שבאין-ערוך, ה"ז סו"ס בסדר
- 22 והדרגה, כיון שכללות ההשפעה מהרב אל התלמיד היא בסדר והדרגה, צמצום והתפשטות כו'; ואילו
- 23 אצל רבי וחסיד – העלי' שהרבי מעלה את החסיד היא בלי גבול.
- 24 והנה, אף שעלי' זו היא מצד כח הפועל, שמצדו דוקא יכולה להיות הפעולה בהחומר להעלותו לדרגה
- 25 כזו שמצד עצמו אינו שייך אלי' כלל, מ"מ, נדרש תנאי מסויים גם מצד החומר – שלא יהי' לו ציור משלו
- 26 ("ער זאָל ניט האָבן קיין אייגענעם ציור"), ואז, יכולה להיות עלייתו מצד כח הפועל ללא שיעור.
- 27 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
- 28 יש כאלה שכבר נעשה אצלם הציור שלהם ("זיי האָבן שוין אַליין געקראָגן אַ ציור"), ובמילא, אי
- 29 אפשר (ואולי אין צורך...) לשנות אותם מהציור שלהם; אבל הבחורים, תלמידי הישיבה, הם חומר בלתי
- 30 מצויר, ובמילא, העלי' שלהם מצד כח הפועל של הרבי⁵³ יכולה להיות ותהי' בלי שיעור!
- 31 (קודם שנתן יין לתלמידי הישיבה, אמר:)
- 32 גם אני הנני תלמיד של כ"ק אדמו"ר, ולכן אצטרף עם התלמידים, ובודאי לא יתרעמו עלי... (והוסיף
- 33 בבת-שחוק: וגם אם יתרעמו – לא איכפת לי).

(51) ע"ז ה, רע"ב.

(52) ראה סה"מ תש"ט ע' 51. תש"י ע' 13. ועוד.

(53) נתבאר שכח הפועל של הרבי הוא באופן של זריעה ונטיעה – חסר הביאור (המו"ז).

(47) ראה גם אג"ק ח"ז ע' קיא.

(48) סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(49) שיחת אהש"פ תרצ"ה ס"ט – שי"ל בקונטרס חג הפסח

(סה"מ תשי"א ס"ע 246 ואילך).

(50) ראה רמ"א או"ח סתרצ"ה ס"ב.

יד. [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן יין לא' השו"בים, ואח"כ אמר:]

אמרו חז"ל⁵⁴ "אין ושחט אלא ומשך", היינו, שפעולת השחיטה (בעבודה) היא בדוגמת הקנין דמשיכה, שמושכים החפץ מרשות לרשות, שעיי"ז יוצא מהרשות הקודמת ומתעלה לרשות אחרת.

ובהקדמה:

בשחיטה – יש חילוק בין בהמה לעוף⁵⁵, שבעוף מספיק שחיטת רוב סימן אחד, ושט שהוא המיוחד שבסימנים⁵⁶, משא"כ בבהמה יש צורך בשחיטת רוב שנים, לא רק ושט אלא גם קנה; "בהמה שנבראת מן היבשה הכשרה בשני סימנים . . עוף שנברא מן הרקק הכשרו בסימן אחד"⁵⁷. וההסברה בזה, ש"הבהמה . . מחומר הגס . . בב' סימנים (ושט וקנה) שנשחטו יזדכך חומרה שהוא יותר גס", משא"כ "עופות שנבראו מרקק צריך זיכוך בסימן א"⁵⁸, ושט בלבד.

וענינו בעבודה:

החילוק בין הושט להקנה – שהושט משמש לאכילה ושתי', והקנה משמש להרוח-חיים. ולכן, מי שאינו חומרי כ"כ (בדוגמת עוף), מספיק לו שחיטת סימן א', הושט, היינו, להזהר מחומריות בנוגע לאכילתו ושתייתו שתהי' כדבעי; ומי שהוא חומרי יותר (בדוגמת בהמה), זקוק לשחיטת ב' סימנים, לא רק הושט אלא גם הקנה, היינו, שצריך זהירות מחומריות (לא רק בנוגע לעניני אכילה ושתי', אלא) גם בנוגע להרוח-חיים שלו, עניניו הרוחניים, שיהיו כדבעי ("ער דארף באוואַרענען אויך זיינע רוחניות").

ולדוגמא – בנוגע ללימוד התורה – להזהר מהלימוד שלא לשמה, החל מהפירוש הפשוט דשלא לשמה, ע"מ שיקרא רב, וכיו"ב, אלא ללמוד לשמה⁵⁹. ועד"ז בנוגע להרבצת התורה – שכאשר לומד עם תשב"ר, צריך להשתדל ללמדם (לא רק תורה לבד, אלא) תורה ויראת שמים, ע"י לימוד החסידות, כולל גם להשתדל לפעול על הורים שישלחו את ילדיהם לתלמוד-תורה שמלמדים בו תורה ויראת שמים, ולקרב גם את ההורים עצמם – תחילה ליהדות בכלל, ואח"כ גם לחסידות.

טו. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) צריכים לעסוק בהרבצת והפצת התורה בכלל, ובהרבצת והפצת תורת החסידות בפרט,

– לדאבוננו עוסקים בהרבצת התורה מועטים בלבד, ובנוגע להפצת תורת החסידות, כמעט שאין בכלל מי שעוסק –

ועיי"ז ממהרים ומקריבים ביאת משיח צדקנו⁶⁰.

האמת היא שמשיח כבר נמצא ("ער איז שוין דא"), וזוהי רק אשמתכם... – אסור לומר על יהודים ענין של אשמה, אבל...

משיח כבר "עומד אחר כתלנו"⁶¹, וממתין לצאת ולגאול את בני ישראל ואינו מתעכב אפילו כדי קשירת שני נגעים (אלא "שרי חד ואסיר חד")⁶², ברגע שיעשו תשובה, יגאלם מיד⁶³, ובמילא, הרי הוא מצדו כבר נמצא, ואין הדבר תלוי אלא בנו.

ולכן צריכים לעסוק בהפצת תורת החסידות חוצה,

וכדבריו של רבינו הזקן⁶⁴ – שלהיותו נשיא, בודאי יתקיים רצונו ("ער וועט זיכער אויספירן") – שתורת החסידות אינה ענין של מפלגה, אלא תהי' נחלת כלל ישראל,

המשך בעמוד רל

(54) חולין ל, ב. וראה לקו"ש חיי"ט ע' 206. וש"נ.

(55) חולין כז, רע"א (במשנה).

(56) שם כח, א (לדעת רב אדא בר אבהו).

(57) שם כז, ב.

(58) חדא"ג מהרש"א שם.

(59) ראה בארוכה תו"מ ח"א ע' 134 ואילך.

(60) ראה אגה"ק דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו).

(61) ש"ש ב, ט.

(62) סנהדרין צח, א ובפרש"י.

(63) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(64) ראה שיחת יום ב' דחגה"פ תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 93).

סה"מ תשי"א ע' 136. לקו"ש ח"ט ע' 344. ועוד.

בס"ד. ר"ד יום שביעי של פסח, בעת הסעודה, ה'תשכ"ה.

רשימה פרטית בלתי מוגה

- 1 כשיברו אודות ה"שפאלער זיידע"¹, שאל אחד המסובים על דבר שייכותו לחב"ד. ואמר
- 2 כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א:
- 3 ישנו הסיפור ששמעתי מכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר²:
- 4 אדמו"ר הזקן התחיל לכתוב גם "ספר של צדיקים" (נוסף ל"ספר של בינונים"), ואמר לו ה"סבא
- 5 משפאל", שהעולם אינו יכול להכיל זאת, ונתעורר קטרוג למעלה ופסקו שישרף, ואני אעלה באותו להב
- 6 השמימה. וכן היה, שבזמן השריפה נסתלק ה"סבא משפאל".
- 7 - שאלתי אצל כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר: הרי ה"סבא משפאל" היה בריחוק מקום? ולא ענה
- 8 על זה. -
- 9 ונמצא, שיש איזו שייכות ביניהם כו'.
- 10 עוד סיפר כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר³:
- 11 פעם ביקר ה"סבא משפאל" אצל אדמו"ר הזקן (בשנת תקס"ט או תק"ע), וסיפר לו, אשר בהיותו
- 12 בן ג' שנים זכה לראות את הבעל-שם-טוב, והניח הבעל-שם-טוב ידו הקדושה על לבו, ומאז "חס" לו
- 13 ("פון יעמאלט אן איז מיר ווארעם"), והיינו, שבכך נטע בו הבעל-שם-טוב את מדת אהבת ישראל.
- 14 [אחד המסובים אמר שרוצה לשאול דבר-מה, ואמר לו כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א (בבת שחוק):
- 15 הרי אין זה ליל ראשון של פסח⁴!...].

בס"ד. שיחת אחרון של פסח, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 16 כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה. ולאחרי שניגנו הניגון "אתה בחרתנו",
- 17 צוה כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ממצרים גאלתנו", והניגון "אני מאמין".
- 18 א. בסעודת אחרון של פסח לפני עשרים שנה¹, אמר כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר: לחיים,
- 19 (ופירש), יתן ה' יתברך שכל הגילויים של יום-טוב זה, והגילוי של יום זה, אחרון של פסח, הגילוי של
- 20 משיח, יומשכו בהתגלות בחסד וברחמים.
- 21 [כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א לקח כוס יין ואמר: "לחיים, יתן ה' יתברך וכו' בחסד וברחמים".
- 22 ואחר-כך המשיך:]
- 23 ופירוש הדברים:
- 24 יום-טוב (סתם) - קאי על כל הימים-טובים, כפי שאומרים בנוסח "אתה בחרתנו" בתפלת כל יום-טוב.
- 25 ולכן הוסיף כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר והדגיש "יום-טוב זה", שכוונתו להיום-טוב דחג הפסח
- 26 בפרט.

¹ ב"היום יום" יד טבת).

(4) ראה שיחת ליל ב' דחה"פ תרצ"ט סי"ג (סה"ש תרצ"ט ע' 324).

(1) שיחת אחש"פ בסעודת היום תש"ה בסופה (סה"ש תש"ה ע' 100).

(1) כשהזכירו המסובים שיש בימינו משפחות בשם "זיידמן" ו"זיידה" וכיו"ב שמתייחסים ל"סבא משפאל", אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שמכיר כמה משפחות כאלו.

(2) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ב ע' 342. וש"נ.

(3) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ריש ע' תנא. וש"נ (נעתק)

ואכן בחג הפסח ישנם ב' הענינים: (א) ענין היום-טוב שבו, אשר נוסף על היותו אחד משלשת הרגלים, הרי הוא "ראש" (השנה) לרגלים² (לא רק תחילה לרגלים, תחילה בזמן, אלא "ראש לרגלים"), דכשם שהראש שבאדם כולל את החיות של כל האברים ומנהיג אותם³, כמו כן כולל חג הפסח את כל הימים-טובים ומנהיג אותם. (ב) חג הפסח. וכוונת כבוד-קדושת מורי-יחמי אדמו"ר בדברו אודות "הגילויים של יום-טוב זה" היא - הן להגילויים של יום-טוב בכלל (שכל הימים-טובים כלולים בחג הפסח), והן להגילויים של חג הפסח ביחוד.

וממשיך כבוד-קדושת מורי-יחמי אדמו"ר - "והגילוי של יום זה, אחרון של פסח, הגילוי של משיח": כיון שאומר "והגילוי כו'" (בוא"ו המוסיף), מובן, שאין כוונתו לענינו של אחרון של פסח כפי שהוא אחד מימי הפסח (דכשם שבכל יום-טוב חוגגים בחוץ לארץ יום-טוב שני של גלויות, כך גם בשביעי של פסח יש יום-טוב שני) - שהרי אין זה ענין נוסף, אלא רק פרט ממה שכתוב לפני זה אודות "הגילויים של יום-טוב זה"; ועל כן צריך לומר, שכוונתו לענין מיוחד שישינו באחרון של פסח שאינו בשאר ימי הפסח שלפני זה.

וממשיך לבאר שזהו "הגילוי של משיח", שאין זה ענין בפני עצמו (שלכן אינו אומר "והגילוי כו'"), אלא זהו פירוש ל"הגילוי של יום זה", היינו, שענינו המיוחד של יום זה, אחרון של פסח, הוא: "הגילוי של משיח" (כדלקמן).

ב. על-פי הנזכר לעיל יש לבאר הטעם שיום זה נקרא בשם "אחרון של פסח": ובהקדמה - ששמא מילתא היא⁴. שם של דבר מסויים, שם שנתקבל אצל בני ישראל, ובפרט כאשר שם זה הובא בספרים שהם חלק מתורה שבעל-פה - אינו שם הסכמי, היינו, שבכדי שידעו במה דברים אמורים, הסכימו לקרותו בשם מסויים (מבלי הבט על כך אם זהו שם המורה על תוכן הדבר הנקרא בשם זה אם לאו), אלא זהו שם שמבטא ומכיל את התוכן של הדבר הנקרא בשם זה.

ועל-פי-זה אינו מובן מדוע נקרא יום-טוב זה בשם "אחרון של פסח": יום אחרון של יום-טוב - ישנו (לא רק בחג הפסח, אלא) גם בחג השבועות ובחג הסוכות, ואף-על-פי-כן אינם נקראים בשם "אחרון", אלא בחג הסוכות נקרא יום האחרון בשם "שמחת תורה", שמבטא את ענינו המיוחד של יום זה לגבי כל שאר ימי חג הסוכות, ובחג השבועות נקרא היום האחרון בשם "שבועות" (סתם), או (כאשר רוצים להדגיש את ענינו המיוחד ולהבדילו מיום הראשון דשבועות) בשם "יום-טוב שני דשבועות".

ואם כן, גם בחג הפסח היה היום האחרון צריך להקרא בשם "פסח" (סתם), או "שמיני של פסח", כדי לידע איזה יום זה), או בשם שמורה על הענין דקריעת ים סוף (מצד היותו יום-טוב שני של שביעי של פסח שבו היתה קריעת ים סוף), או (אם רוצים להדגיש את ענינו המיוחד ולהבדילו משביעי של פסח) בשם יום-טוב שני של היום-טוב דקריעת ים סוף. ומהו הטעם שנקרא בשם "אחרון של פסח"? ובהכרח לומר שיש מעלה מיוחדת ביום זה לגבי כל שאר ימי הפסח שמתבטאת בשם "אחרון של פסח" דוקא.

ג. והענין בזה:

השם "אחרון" מורה על היותו סיום וחותם כל הענין, שכולל את כולו ופועל בו שלימות כו'. ובנדון דידן: "שביעי של פסח" - עם היותו בהמשך לימים שלפניו, כי ללא ששת הימים שלפניו אינו יכול להיות שביעי, הרי הוא רק בהמשך לימים שלפניו, אבל אינו כולל אותם, וכמודגש בכך שאינו

תש"ב (סה"מ תש"ב ע' 10). ועוד.
(4) ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. ובארוכה - אג"ק ח"א ע' רפט ואילך. וש"נ.

(2) ר"ה ד, א.
(3) ראה לק"ת תבוא מא, ג. נצבים מז, א"ב. דרושי ר"ה נח, א"ב. סידור (עם דא"ח) שער ר"ה רלד, ג. עט"ר שער ר"ה בתחלתו. מאמרי ר"ה דשנת תש"א (סה"מ תש"א בתחלתו);

- 1 נקרא בשם "שבעה", מספר הכולל, אלא בשם "שביעי", מספר סידורי; מה-שאינ-כן "אחרון של פסח"
- 2 - הרי השם "אחרון" מורה שהוא כולל את כל ימי הפסח שלפניו ומשלים אותם.
- 3 ועל-דרך שמצינו במחנה דן, שלהיותו האחרון לכל המחנות⁵, היה "מאסף לכל המחנות"⁶, ש"כל מי
- 4 שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו"⁷. וכמו כן גם בנוגע ל"אחרון של פסח", שמתקן ומשלים את כל ימי
- 5 הפסח שלפניו.
- 6 ומזה גופא שביכלתו לתקן ולהשלים את כל ימי הפסח, מוכח, שיש בו ענין נעלה יותר מכל ימי
- 7 הפסח, שלכן ביכלתו לתקנם ולהשלים.
- 8 ד. ועל-פי האמור לעיל (סעיף א) שכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר מפרש מעלת הגילוי דאחרון
- 9 של פסח שזהו הגילוי של משיח - יש לבאר השייכות של מעלת אחרון של פסח שמשלים את כל ימי
- 10 הפסח עם ענינו של משיח:
- 11 ויובן על-פי הידוע שמשיח יפעל קיבוץ גלויות⁸: משיח יקבץ את כל בני ישראל מכל המקומות
- 12 שנמצאים בגלות, ויביא אותם לארץ ישראל.
- 13 ובהקדמה:
- 14 אצל בני ישראל קשורה הגשמיות עם הרוחניות: כדי ש"עץ השדה יתן פרי"ו בגשמיות, צריכה להיות
- 15 ההנהגה ד"בחוקתי תלכו וגו'"⁹, שעל-ידי-זה "עץ השדה יתן פרי"ו ברוחניות, כדברי הגמרא¹⁰: "מאי
- 16 פירות .. מצוות", ואז, "עץ השדה יתן פרי"ו בגשמיות.
- 17 ועל-דרך-זה בנוגע לקיבוץ גלויות - שמשיח יקבץ את נדחי ישראל בגשמיות, מצד זה שיקבץ את
- 18 כל ניצוצות הקדושה שנמצאים בגלות, וכפי שמבאר כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן
- 19 במכתבו הידוע¹¹ (בענין ביאת המשיח, והחילוק שבין "דוד" ל"בן דוד") תוכן הענין דקיבוץ גלויות
- 20 ברוחניות.
- 21 הסיבה לכך שניצוצות הקדושה נמצאים בגלות - תחילתה מצד שבירת הכלים, ולאחרי כן - מצד
- 22 ענין החטאים כו'.
- 23 כאשר יהודי משקיע את כחותיו - כח המעשה והדיבור והמחשבה, שבעיקרם הם כחות נפשו האלקית,
- 24 כחות דקדושה - בעניני עולם הזה, הרי הוא לוקח את ניצוצות הקדושה שבו ומכניס אותם למעמד ומצב
- 25 של גלות.
- 26 [ובפרטיות יותר:
- 27 ביחס לכח המעשה והדיבור, שתמורת זה שכח המעשה צריך להיות מלוכש במעשה המצוות, וכח
- 28 הדיבור צריך להיות מלוכש בדיבור התורה והתפלה, וכן בדברי אהבה וקירוב לחבירו, שזה נכלל במצות
- 29 "ואהבת לרעך כמוך"¹², וכדאיתא בתניא¹³: "לא הפסיד שכר מצות אהבת רעים" [ואדרבה: בדברי אהבה
- 30 וקירוב יש מעלה לגבי עשיית טובה, כמובן מדברי הגמרא¹⁴ אודות מעלת "המפייסו" לגבי "הנותן
- 31 פרוטה"] - הרי הוא מלביש את כח המעשה והדיבור בעניני עולם הזה.
- 32 ובעיקר - ביחס לכח המחשבה, שזה נוגע יותר מאשר כח המעשה והדיבור, כי: (א) בג' הלבושים
- 33 מחשבה דיבור ומעשה, הנה כח המחשבה הוא היותר זך ונעלה, ולכן הרי זה נוגע בנפש יותר. (ב) בנוגע
- 34 למעשה ודיבור יש לו תירוץ - דכיון שהנשמה ירדה למטה ונתלבשה בגוף, זקוק הוא לעניני עולם הזה

(10) סוטה מו, סע"א.
 (11) אג"ק שלו ח"א ע' שט ואילך.
 (12) קדושים יט, יח.
 (13) פל"ב.
 (14) ב"ב ט, ב.

(5) ראה במדבר ב, לא.
 (6) בהעלותך יו"ד, כה.
 (7) פרש"י עה"פ (מירושלמי עירובין פ"ה ה"א).
 (8) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ד.
 (9) ר"פ בחוקתי.

- כו'; מה-שאינ-כן בנוגע למחשבה אין לו תירוץ - דכיון שמחשבה היא לעצמו, הרי יכול לעשות את כל הענינים שצריך לעשותם גם מבלי לחשוב אודותם.
- ובמחשבה גופא - נוגע בעיקר מחשבה שבמחשבה עוד יותר מאשר מחשבה שבדיבור, כי: (א) מחשבה שבמחשבה מגעת בעומק יותר בנפש, (ב) בנוגע למחשבה שבמחשבה בודאי אין תירוץ כלל, כי אפילו אם הוא טוען שמוכרח להשתמש בכח המחשבה בשביל דיבור ומעשה, הרי זה רק בחינת מחשבה שבדיבור כו', אבל לא בחינת מחשבה שבמחשבה, שאינה נוגעת לענינים של פועל].
- וזהו ענינו של משיח - שיקבץ את כל ניצוצות הקדושה, כחותיו של יהודי, שנאבדו (ע"ד מאמר רז"ל¹⁵ "המאבד מה שנותנים לו") בנפש הבהמית, ויחזיר אותם לנפש האלקית, שהיא הה'בעל בית' האמיתי אשר אליו שייכים כל הכחות של איש ישראל - בדוגמת מחנה דן שהיה מחזיר האבידות לבעליהן,
- ועל-ידי קיבוץ גלויות ברוחניות יפעל גם קיבוץ גלויות בגשמיות - שיקבץ את כל בני ישראל מכל מקומות גלויותיהם, ויביא אותם לארץ ישראל, "ארץ אשר הוי' אלקיך דורש אותה תמיד עיני הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹⁶, שזהו המקום שאליו שייכים בני ישראל.
- ה. ועל-פי-זה מובנת השייכות בין ענינו של משיח, שזהו הגילוי שמאיר באחרון של פסח, עם מעלת אחרון של פסח שכולל ומשלים את כל ימי הפסח:
- איתא ב'פרי עץ חיים'¹⁷ בנוגע לז' הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים, שכוללים את כל שבועת ימי השבוע - שיום ראשון מתקן את כל ימי ראשון של השנה שעברה, יום שני מתקן את כל ימי שני, וכן בשאר ימי השבוע.
- ועל-דרך-זה יש לומר בנוגע לז' ימי הפסח, שגם הם כוללים את כל שבועת ימי השבוע - שהם פועלים בסדר דמלמעלה למטה על כל שבועת ימי השבוע שבמשך השנה הבאה: העבודה של יום ראשון דחג הפסח, שבקביעות שנה זו חל בשבת - פועלת על כל השבתות של השנה הבאה; העבודה של יום השני דחג הפסח (שחל ביום ראשון בשבוע) - פועלת על כל ימי ראשון, ועל-דרך-זה בשאר הימים, עד לעבודה דשביעי של פסח, שפועלת על כל ימי ששי של השנה הבאה.
- וכל זה - כאשר העבודה היא כרבעי;
- אבל כאשר נחסר בעבודה דשבועת ימי הפסח, ויהודי איבד את הכחות שניתנו לו - הנה על זה באה הנתינת-כח באחרון של פסח, שבו מאיר גילוי הארת המשיח¹⁸, שניתן הכח לקיבוץ גלויות, לתקן ולהשלים את העבודה שהיה צריך לעשות במשך כל ימי חג הפסח, שעל-ידי-זה נמשך גם על כל הימים של השנה הבאה.
- ו. וככל ענין שבתורה, שלאחרי שנתגלה הרי זה נעשה נחלתו של כל אחד מישראל, כן הוא בנדון דידן - שלאחרי שכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר גילה ופירסם שבאחרון של פסח מאיר גילוי הארת המשיח, ולכן צריכה להיות בו העבודה דקיבוץ גלויות, הרי זה נעשה חובתו וזכותו של כל אחד מישראל, שצריך לעסוק בעבודה זו. ובמילא מובן גודל האחריות כאשר חסר בעבודה זו.
- ועל זה הביע כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר את ברכתו "שכל הגילויים .. יומשכו בהתגלות בחסד וברחמים":
- ענין החסד הוא - שמצדו נותנים לכולם.
- וכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר לא הסתפק בענין החסד, אלא הוסיף גם ענין הרחמים - שמעלת הרחמים על החסד היא בשתיים: (א) מצד חסד - הרי אף שנותנים לכולם, הרי זה באופן של "נהמא

(15) חגיגה ד, רע"א. וראה לקו"ת פינחס עו, ריש ע"ב. (18) שיחת יום אש"פ תש"ב ס"ג (סה"ש תש"ב ס"ע 109 ואילך) - נעתק ב"היום יום" כב ניסן (אחש"פ). וראה גם לעיל ס"א. לקמן ס"ח.

(16) עקב יא, יב.

(17) שער תפלת ר"ה ספ"ז.

1 דכיסופא¹⁹, מה-שאינ-כן מצד רחמים, ניכרת ענינו של המקבל²⁰. (ב) ענין הרחמים מגיע בעומק יותר
2 מאשר ענין החסד, כידוע²¹ שרחמים "לוקח" ("דערנעמט") את הפנימיות, ועל-ידי הפנימיות - גם את
3 העצמיות.

4 ובתור הקדמה לכל הענין המדובר אז, אמר כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר "לחיים" על יין -
5 בהתאם למאמר רז"ל²² "אין אומרים שירה אלא על היין".

* * *

6 ז. שנה זו היא שנת המאה להסתלקות ה'צמח-צדק', שהרי הסתלקותו היתה בי"ג ניסן תרכ"ו, ונמצא,
7 שבערב פסח השתא התחילה שנת המאה להסתלקותו.

8 [ובהקדמה - שכבר דובר פעם²³ שאף-על-פי שמדידת הזמן שלמטה לא קיימת למעלה, וכמוזכר
9 לעיל²⁴ שבעולם היצירה נכללים עשר או חמש עשרה שנים שלנו בבת אחת, מכל-מקום גם למעלה יש
10 ענינים מסויימים שבהם מתחשבים עם אופן הזמן שלמטה, וכדברי הגמרא²⁵: "יש בגר בקבר".

11 וזהו גם מה שמצינו בנגלה דתורה, ובארוכה בספרי מוסר, קבלה וחסידות²⁶, שלאחרי הסתלקות
12 הנשמה מהגוף יש חילוקים בין י"ב חודש (שבהם גופא יש כמה חילוקים²⁷) למשך הזמן שלאחרי זה²⁸,
13 וגם לאחרי י"ב חודש, הנה בכל שנה ושנה בבוא יום ה"אָרצייט" (מצד מציאות הזמן למטה) נעשית
14 עליה בנשמה למעלה.

15 וכידוע רשימת כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר שרשם ביומנו, שראה בחלום את אביו, כבוד-קדושת
16 אדמו"ר (מהורש"ב) נשמת-עדן, באמרו דרוש חסידות על קאָפיטל פ' בתהלים, שהיה הקאָפיטל המתאים
17 למספר שנותיו בשנה ההיא (כידוע המנהג שביום ההולדת בכל שנה מתחילים לומר הקאָפיטל תהלים
18 המתאים למספר השנים²⁹), אף שהיה זה עשרים שנה לאחרי הסתלקותו³⁰.

19 ומזה מוכח, שגם לאחרי ההסתלקות יש עליות הקשורות עם שינויי הזמן למטה. וענין זה שייך לא
20 רק אצל נשיאי ישראל, אלא גם אצל כל בני ישראל, כדמוכח מהחילוקים בנוגע ל"ב חודש וכו', שישנם
21 אצל כל בני ישראל].

22 ובהתאם לכך, יש להתעכב על מאורע שאירע אצל ה'צמח צדק' באחרון של פסח האחרון בחיים
23 חיותו בעלמא דין, בשנת תרכ"ה, כפי שסיפר כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר באחרון של פסח בבואו
24 לאמריקא בפעם השניה³¹. וכיון שהסיפור נדפס כבר, אזכיר את נקודת הדברים בקיצור - הנוגע לענינו.

25 ח. וזה דבר הסיפור:

26 כאשר אדמו"ר מהר"ש סעד עם בני הבית סעודת יום-טוב, ואמר לילדיו שהיום הוא אחרון של פסח,
27 שאל בנו הרש"ב מדוע היום האחרון של פסח הוא יום-טוב? והשיבה אחותו המבוגרת, דבורה לאה,
28 שכאשר בני ישראל נזהרים מאיסור חמץ, שהוא איסור חמור, במשך שבועה ימים, לכן עושים יום-טוב
29 ביום האחרון של פסח. וכאשר אדמו"ר מהר"ש שמע את הביאור של בתו דבורה לאה, אמר לה: דבורה
30 לאה, יש לך ראש טוב.

(19) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. רש"י.
(20) ראה גם תורת מנחם סה"מ אלול ע' רנג. וש"נ.

(21) ראה תורת מנחם סה"מ תשרי ס"ע קנד ואילך. וש"נ.
(22) ברכות לה, א. וש"נ.

(23) ראה תורת מנחם - התועדויות חכ"ו ע' 115 ואילך. וש"נ.

(24) שיחת ליל ב' דחה"פ סי"ז (לעיל ע' 177). וש"נ.

(25) כתובות לח, סע"ב.

(26) ראה תורת מנחם - התועדויות חל"ט ס"ע 58 ואילך. וש"נ.

(27) שבהם תלויים חילוקי הדעות בזמן אמירת קדיש (נעתקו ונסמנו בתורת מנחם - התועדויות ח"ב ע' 151).

(28) ראה שבת קנב, סע"ב.

(29) ראה תורת מנחם - התועדויות ח"מ ע' 251. וש"נ.

(30) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ד ע' 111. וש"נ.

(31) שיחת אחש"פ בסעודת הלילה ה'ש"ת ס"ג (סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 71 ואילך).

- 1 לאחרי כן, כאשר אדמו"ר מהר"ש נכנס עם ילדיו אל אביו ה'צמח צדק' כדי לשמשו - סיפר לו מה
2 ששאל הרשב"ב, ומה שהשיבה דבורה לאה, ואמר ה'צמח צדק', שזהו תירוץ שכלי טוב.
- 3 ואחר-כך קרא ה'צמח צדק' את הילדים שיתקברו אליו (כי מקודם לכן עמד רק אביהם, אדמו"ר
4 מהר"ש, בקירוב מקום לה'צמח צדק'), ואמר להם: היום האחרון של חג הפסח נקרא בשם "אחרון של
5 פסח", היינו, שאחרון של פסח הוא סיום הענין שהתחיל בלילה הראשון של פסח. הלילה הראשון של
6 פסח הוא היום-טוב שלנו על הגאולה שגאלנו הקדוש-ברוך-הוא ממצרים.. אחרון של פסח הוא
7 היום-טוב שלנו על הגאולה האחרונה שהקדוש-ברוך-הוא יגאל אותנו מהגלות האחרון על-ידי משיח
8 צדקנו וכו'.
- 9 ובהמשך לסיפור הנזכר לעיל מה'צמח צדק', סיפר אז כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר עוד סיפור
10 שסיפר לו אביו, כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן³², ותוכנו:
- 11 בליל אחרון של פסח תרס"ו נכנס כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן לחדר הספרים, ושמע
12 שמתנהל ויכוח חזק בין נכדו, בנותיו של כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר: אחת אומרת שאחרון של
13 פסח הוא יום-טוב כמו כל הימים-טובים, ואחת אומרת שאינו יום-טוב כמו כל הימים טובים, והראיה,
14 שבהדלקת הנרות אין אומרים ברכת שהחיינו.
- 15 וכרגע - סיים כבוד קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן לספר לכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר
16 - נזכרתי על המאורע דאחרון של פסח בשנת תרכ"ה.
- 17 ט. סיפור הנ"ל כשלעצמו - אילו היה מופיע בספר סיפורי מעשיות, הרי זה סיפור נאה; אבל, לאחרי
18 העיון וההתבוננות - כאשר לוקחים בחשבון שסיפור זה מכיל פתגם של נשיא בישראל, ה'צמח-צדק',
19 שנמסר על-ידי נשיא ישראל, עד לכבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר, שסיפרו באחרון של פסח (שנוסף
20 על מעלת ימי הפסח בכלל, יש בו מעלה מיוחדת על כל ימי הפסח, כנזכר לעיל), ואחר-כך רשם אותו
21 וצוה להדפיסו, כך, שבודאי כל פרטי הענינים שבו הם מכוונים כו'³³ - הרי הסיפור כולו מוקשה מתחילתו
22 עד סופו³⁴:
- 23 (א) היום-טוב דאחרון של פסח - כפשוטו - הוא מצד היותו יום-טוב שני דשביעי של פסח, ולא -
24 כדברי ה'צמח צדק' - מצד הגאולה האחרונה?
- 25 (ב) וקושיא גדולה יותר - שה'צמח צדק' סותר את עצמו: על הטעם שהיום-טוב הוא בגלל שבני
26 ישראל נזהרו מאיסור חמץ, אמר ה'צמח צדק' שזהו תירוץ שכלי טוב, והיינו, שמסכים לזה; ואחר-כך
27 אומר שהיום-טוב הוא מטעם אחר - מצד הגאולה האחרונה?
- 28 וכל זה - בנוגע לסיפור אודות ה'צמח צדק'; ופלא גדול יותר - בנוגע לסיפור כבוד קדושת אדמו"ר
29 (מהורש"ב) נשמתו-עדן, שכאשר שמע את הויכוח של בנות כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר אם אחרון
30 של פסח הוא יום-טוב כמו כל הימים טובים או לא, נזכר על פתגם ה'צמח צדק' שהיום-טוב דאחרון
31 של פסח הוא מצד הגאולה האחרונה [והיינו, שנוסף לכך שמעצם הסיפור משמע שב' הענינים שייכים
32 זה לזה, הנה כדי שלא יהיה מקום לטעות הוסיף כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן והדגיש
33 "וכרגע נזכרתי כו'"] - דלכאורה: מהי השייכות של ב' הענינים זה לזה?
- 34 ואדרבה - לא זו בלבד שאינם שייכים זה לזה, אלא עוד זאת, שהם בסתירה זה לזה: כאשר אומרים
35 שהיום-טוב דאחרון של פסח אינו כמו שאר הימים טובים, והראיה, שאין אומרים ברכת שהחיינו,
36 נמצא,

(34) ראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ג סי"ג (תורת מנחם -

התועודיות חל"ו ע' 313 ואילך).

(32) שיחה הנ"ל ס"ד (שם ע' 72).

(33) ראה גם תורת מנחם - התועודיות חמ"ב ע' 113. וש"נ.

- 1 שמעלתו פחותה מכל ה'ימים טובים'; ואילו לפי דברי ה'צמח צדק' שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא מצד הגאולה האחרונה, נמצא, שמעלתו גדולה יותר מכל ה'ימים טובים'³⁵.

* * *

- 3 י. סיפור הנ"ל (סעיף ח) מאחרון של פסח שנת תרס"ו, שכאשר כבוד קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן שמע את הויכוח של נכדתי בנוגע להיום-טוב דאחרון של פסח, נזכר אודות המאורע שאירע באחרון של פסח תרכ"ה - אירע בליל אחרון של פסח; ונוסף לזה היה עוד מאורע ביום אחרון של פסח: ביום אחרון של פסח שנת תרס"ו, ערך כבוד-קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן סעודת יום-טוב - בפעם הראשונה - עם תלמידי תומכי תמימים, וצוה לתת לכל תלמיד ד' כוסות³⁶.
- 8 (ואמר כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:) ובכן, גם עתה יש לקיים מנהג זה³⁷.

* * *

- 9 יא. בהמשך להאמור לעיל (סעיף ח) בשם ה'צמח צדק' שהיום האחרון של פסח הוא סיום הענין שהתחיל בלילה הראשון של פסח - הרי כאן המקום להשלים הענינים שדובר אודותם בימים הראשונים דפסח:
- 12 ענין הא', בנוגע למילת בני ישראל בליל הפסח לצורך אכילת הפסח³⁸ - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמוד 125 ואילך.
- 14 וענין הב', בנוגע לפסח שחל בשבת, שלא גזרו שלא לאכול מצה ומרור משום גזירה דרבה³⁹ - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ז עמוד 48 ואילך.

* * *

- 16 יב. ענין נוסף בהמשך לימים הראשונים דחג הפסח:
- 17 בג' הענינים דפסח מצה ומרור - הנה הענין דפסח אינו שייך כלל בזמן הזה, מרור הוא רק מדרבנן, ומצה היא מדאורייתא גם בזמן הזה⁴⁰.
- 19 החילוק בין ג' הענינים פסח מצוה ומרור בגשמיות הוא: מרור - הוא דבר שיש בו טעם מרירות; מצה - אין בה טעם (אמנם אין בה טעם של מרירות, אבל גם טעם טוב מיוחד אין בה); ואילו פסח - יש בו טעם טוב מיוחד, ועד שנאכל על השובע⁴¹, ואינו נאכל אלא צלי⁴², כדרך שהמלכים אוכלים⁴³.
- 22 וההוראה מזה בנוגע אלינו⁴⁴:
- 23 ישנם הטוענים⁴⁵: אילו היה הקדוש-ברוך-הוא נותן שיהיה מעמד ומצב של הרחבה - אזי היה קיום התורה ומצוות בנקל יותר.
- 24 והמענה על זה:
- 26 הרחבה מיוחדת - פסח - היתה רק בזמן הבית, שאז היו "חטים ככליות"⁴⁶ וכיוצא בזה; אבל בזמן הגלות לא שייך סדר כזה, וכדברי הגמרא⁴⁷: "מיום שחרב בית המקדש .. דיו לעבד שיהא כרבו כו".

(41) שם ע, א. רמב"ם הל' ק"פ פ"ח ה"ג.

(42) פסחים שם.

(43) חינוך מצוה ז.

(44) ראה בארוכה "רשימות" חוברת לח ע' 19 ואילך. וראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תש"כ ס"ה (תורת מנחם - התועדויות חכ"ח ע' 15). וש"נ.

(45) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ע' 98. וש"נ.

(46) ראה תענית כג, רע"א.

(47) ברכות נח, ב. ועוד.

(35) המשך הענין - ראה לקמן סמ"ט ואילך.

(36) ראה גם שיחת אחש"פ הנ"ל סט"ז (תורת מנחם שם ע' 312). וש"נ.

(37) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שאין לשנות ד' הכסות בבת אחת, שאז אין יוצאים י"ח (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ב סט"ז. וש"נ), ויש להפסיק ביניהם לכל הפחות בניגון.

(38) שנתבאר בשיחת ליל ב' דחה"פ ס"ט (לעיל ע' 172).

(39) שנתבאר בשיחת הנ"ל ס"ז (לעיל ס"ע 169 ואילך).

(40) פסחים קכ, א. שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ה סט"ו.

אמנם, כל זה אינו אלא בנוגע לענין של הרחבה מיוחדת; אבל כאשר מדובר אודות אכילת מצה, ¹
 ענין שנוגע לצורך האדם, לחבר גופו ונפשו - על זה לא מוותרים כו'; ענין זה ישנו גם בזמן הגלות, ²
 ומן התורה. ³
 ועל-דרך-זה ברוחניות: אף-על-פי שבזמן הגלות לא מאיר גילוי אלקות - הרי זה רק בנוגע לענינים ⁴
 של הרחבה כו'; אבל הענינים העיקריים הדרושים לכל אחד מישראל - צריכים להיות וישנם תמיד, ללא ⁵
 חילוקים. ⁶
 ולכן גם בזמן הגלות יכולים וצריכים לעסוק בכל עניני העבודה כו', עד שפועלים את הגאולה ⁷
 האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש. ⁸

* * *

יג. בין הענינים שבהם משתווית הגאולה העתידה ליציאת מצרים (כפי שלמדים ממה שכתוב⁴⁸ "כימי ⁹
 צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות") - הרי זה מ"ש⁴⁹ "והדריך בנעלים" (שזהו בהוספה על מה שכתוב⁵⁰ ¹⁰
 "בנהר יעברו ברגל", "ברגל" סתם, ואילו כאן נתפרש גם ענין ה"נעלים"), שזהו על-דרך מה שנאמר ¹¹
 ביציאת מצרים "נעליכם ברגליכם"⁵¹. ¹²
 ומזה מובן, שטעם הציווי "נעליכם ברגליכם" אינו בגלל שהיציאה ממצרים היתה "בחפזון"⁵² (כפי ¹³
 שמצינו במפרשים⁵³ בנוגע לציווי "מתניכם חגורים" ו"מקלכם בידכם") - שהרי טעם זה שייך רק ביציאת ¹⁴
 מצרים, ולא בגאולה העתידה, עליה נאמר⁵⁴ "לא בחפזון תצאו", אלא אדרבה, "בשובה ונחת תושעון"⁵⁵, ¹⁵
 וכיון ש"והדריך בנעלים" שנאמר בגאולה העתידה הוא מטעם אחר, צריך לומר שגם "נעליכם ברגליכם" ¹⁶
 שביציאת מצרים הוא מאותו טעם כמו בגאולה העתידה, שהרי "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו ¹⁷
 נפלאות"⁵⁶. ¹⁸
 וכשם ש"והדריך בנעלים" שנאמר בגאולה העתידה מכריח לומר ש"נעליכם ברגליכם" שנאמר ביציאת ¹⁹
 מצרים אינו מצד ענין החפזון, הרי זה מכריח גם שאין זה בכדי להנצל מקוצים וברקנים או מנחשים ²⁰
 (דכיון שבנחש נאמר⁵⁷ "ואתה תשופנו עקב", עלול העקב להנזק מן הנחש) - כי: טעם זה שייך רק ²¹
 ביציאת מצרים, דכיון שאז הלכו במדבר שיש בו קוצים וברקנים וגם נחשים, כמו שכתוב⁵⁸ "המוליך ²²
 במדבר .. נחש שרף ועקרב גו'", הנה כדי שלא ינזקו מהם (ובפרט כאשר ההליכה היא בחפזון, שאז ²³
 לא מעיינים ומתבוננים בדרך), הוצרכו לנעלים; מה-שאינ-כן בגאולה העתידה, שאז יקויים היעוד "וגר ²⁴
 זאב עם כבש גו' ונער קטן נוהג בס"⁵⁹, "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי"⁶⁰, וכמאמר רז"ל⁶¹ על ²⁵
 הפסוק⁶² "מזמור שיר ליום השבת", "למשבית מזיקין מן העולם" - הרי לא שייך טעם זה. ²⁶
 וכיון שכאשר התורה מבארת את אופני הגאולה (יציאת מצרים וגאולה העתידה) מדגישה התורה ²⁷
 שצריך להיות "נעליכם ברגליכם", "והדריך בנעלים"⁶³ - הרי מובן, שזהו (לא רק מצד סיבה צדדית, ²⁸
 אלא) ענין עיקרי בגאולה. וצריך להבין: מהי השייכות של נעלים לענין הגאולה? ²⁹

(58) עקב ח, טו.

(59) ישעי' יא, ו.

(60) שם, ט.

(61) יל"ש בחוקותי רמז תערב (נתבאר בהמשך מים רבים

תרל"ו פקס"א ואילך).

(62) תהלים צב, א.

(63) ראה גם שיחת אחש"פ תשי"ט סי"ד ואילך (תורת מנחם

- התוועדות חכ"ה ע' 233 ואילך). תשכ"א סי"ח ואילך (תורת

מנחם - התוועדות ח"ל ע' 259 ואילך).

(48) מיכה ז, טו.

(49) ישעי' יא, טו.

(50) תהלים סו, ו.

(51) בא יב, יא.

(52) פ' ראה טז, ג.

(53) ראה פרש"י וספורנו עה"פ ב שם.

(54) ישעי' נב, יב.

(55) שם ל, טו.

(56) ראה גם המשך וככה תרל"ז פק"ח ואילך.

(57) בראשית ג, טו.

1 גם צריך להבין:

2 ידוע שכל הגילויים דלעתיד-לבוא תלויים "במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות"⁶⁴. והיינו, שלא
3 זו בלבד שהגילויים דלעתיד-לבוא באים על-ידי עבודה (סתם), ולא באופן של "נהמא דכיסופא"⁶⁵, אלא
4 עוד זאת, שהעבודה צריכה להיות מעין הגילוי, כיון שהיא גורמת וממשכת את הגילוי, כמאמר רז"ל⁶⁶
5 "שכר מצוה מצוה", "כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה"⁶⁴.

6 וכיון ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", הרי מובן, שכשם שהגילויים של הגאולה העתידה
7 תלויים בעבודתנו בגלות זה, כך היו עניני יציאת מצרים תלויים בעבודתם של ישראל בהיותם בגלות
8 מצרים.

9 וצריך להבין: מהי העבודה שצריכה להיות עתה, וכן העבודה שהיתה בגלות מצרים - שפועלת
10 שתהיה הגאולה באופן של הליכה בנעלים?

11 יד. ויש להקדים תחילה ביאור ענין הנעל - הלבוש של העקב שברגל:

12 העקב שברגל הוא אבר היותר תחתון בגשמיות. וכיון שכל הענינים הגשמיים נמשכים מענינים
13 ברוחניות, ובפרט באדם, שכיון שענינו להגביר את הצורה על החומר, הרי בודאי שאצלו תלויים עניני
14 החומר בעניני הצורה - הרי מובן, שהעקב שברגל הוא היותר תחתון גם ברוחניות.

15 וכידוע שעיקר החיות הוא בראש, ואילו בגוף יש פחות חיות, וברגל החיות הוא פחות ביותר, ועד
16 שבעקב אין החיות בגילוי כלל, שלכן נקרא "מלאך המות שבאדם"⁶⁶.

17 וזהו גם הטעם לכך שההליכה על הארץ היא באמצעות העקב, שנמצא בסמיכות לארץ: ארץ היא
18 בחינת דומם (כללות יסוד העפר). וכדי שיוכל להיות החיבור של האדם, מין המדבר, עם הארץ שמבחינת
19 הדומם, שהם רחוקים זה מזה בתכלית - צריך להיות "ממוצע" ביניהם, שזהו ה"עקב", בחינת הדומם
20 שבאדם, דכיון שביחס לאדם עצמו הרי הוא דומם, לכן יכול להיות בסמיכות לארץ, בחינת דומם ממש.

21 אך גם העקב שברגל זקוק ללבוש הנעל:

22 אף-על-פי שהעקב שברגל הוא בחינת הדומם שבאדם, ועל-ידו הולך האדם על הארץ, בחינת דומם
23 ממש - אף-על-פי-כן, צריך להיות הפסק בין העקב שברגל ובין הארץ.

24 האברים והכחות העליונים של האדם - הרי מלכתחילה אין להם שייכות אל הארץ; החידוש הוא
25 שאפילו בחינת הדומם שבאדם, שיש לו כבר שייכות אל הארץ - צריך להיות דבר המפסיק בינו ובין
26 הארץ.

27 טו. והענין בזה:

28 הנשמה - היא חצובה מתחת כסא הכבוד⁶⁷, ולמעלה יותר. ולאחרי שהקדוש-ברוך-הוא הורידה לעולם
29 הזה להתלבש בגוף גשמי, הנה כדי שיהיה קישור הנשמה בגוף, זקוקים לארץ - "ארץ ממנה יצא לחם"⁶⁸,
30 ש"לבב אנוש יסעד"⁶⁹, ועל ידו תתחבר הנשמה עם הגוף. אך למרות שצריכים לעסוק בענינים ארציים,
31 צריך להיות בשעת מעשה "נעל" - דבר המפסיק בינו לארץ, היינו, שיהיה מנותק מהענינים הארציים,
32 לעשותם בלא לב ולב⁷⁰.

33 כלומר: לא די בכך שבענינים הארציים, עניני מסחר וכיוצא בזה, יעסוק רק זמן מועט, כפי המוכרח
34 לפרנסתו בלבד, ואילו במשך כל שאר הזמן יהיה מונח בתורה ותפלה, ללא טרדות ומחשבות זרות
35 מענינים גשמיים; הדרישה היא - שגם בעת המסחר גופא יהיה מנותק מענינים ארציים.

(68) איוב כח, ה.

(69) תהלים קד, טו.

(70) ראה סד"ה יגיע כפיך דליל ב' דחה"פ דאשתקד (תורת

מנחם - התוועדות חל"ט ע' 279). וש"נ.

(64) תניא רפ"ז.

(65) אבות פ"ד מ"ב.

(66) אדר"נ ספ"א.

(67) ראה זח"ג כט, ריש ע"ב. וראה הנסמן בנצו"ז לזח"א קיג,

ובדוגמת הנעל שהוא לבוש של העקב שברגל; הנעל אינו לבוש של המוח ולב, ואפילו לא לבוש
 על חלק הרגל שלמעלה מהעקב - אברים אלו מלכתחילה אינם בסמיכות אל הארץ; החידוש של הנעל
 הוא - שאפילו העקב שהוא בסמיכות לארץ, הרי הוא מנותק מן הארץ.
 ועל־דרך־זה בעבודה: אפילו בזמן שהאדם עוסק בענינים הארציים - הרי זה בלא לב ולב, כי־אם
 מצד ההכרח בלבד. וכמאמר רז"ל⁷¹ "יכול יהא יושב ובטל, תלמוד לומר⁷² אשר תעשה": מצד עצמו
 היה יושב בטל ממלאכה בענינים גשמיים, אלא שהוא "אנוס על פי הדיבור"⁷³, לקיים את הציווי "בכל
 אשר תעשה".
 טז. על־פי־זה יובן מאמר רז"ל⁷⁴ "לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו":
 לכאורה אינו מובן: מהי השייכות בין קורות ביתו למנעלים? - קורות ביתו הם למעלה מראשו, ואילו
 מנעלים הם למטה אפילו מעקבי רגליו, ואם כן, מהי השייכות ביניהם, ולא עוד אלא שמוטב למכור
 קורות ביתו למעלה מראשו בשביל מנעלים שלמטה אפילו מעקבי רגליו?
 והביאור בזה:
 ראש - הוא הכלי לשכל, וקורות ביתו שלמעלה מהראש - היינו שמכיר בשכלו שיש ענין שלמעלה
 ממנו. ובדוגמת דברי הגמרא⁷⁵ שביסוד הראש הוא סגולה ליראת שמים, כי הלבוש שלובש על גבי הראש
 מורה שיש ענין שלמעלה מראשו.
 אך יש חילוק בין לבוש שעל גבי הראש לקורות ביתו:
 לבוש - הוא מדוד לפי מדת האבר המלובש בו, מה־שאינ־כן קורות ביתו אינם מדודים לפי מדות
 האדם.⁷⁶
 וזוהי מעלת קורות ביתו לגבי הלבוש שעל גבי הראש: כיסוי הראש - עם היותו סגולה ליראת שמים,
 כיון שנרגש אצלו ענין האלקות שלמעלה ממנו, אבל זהו ענין שמדוד לפי אופן השגתו, וכאשר
 הקדוש־ברוך־הוא מדוד לפי ראשו - אין זה כדבעי. ולכן צריך להיות הענין דקורות ביתו - שיהיה נרגש
 אצלו שאלקות אינו מוגבל כלל לפי אופן ההשגה.
 אבל לאידך, לא צריך להיות מקיף שאינו שייך אליו כלל, אלא "קורות ביתו" דוקא, והיינו, שצריך
 להיות נרגש אצלו ש"הוי" - היה הוה ויהיה כאחד⁷⁷, למעלה מהגבלה - הוא "אלקינו", כחנו וחיותנו⁷⁸.
 ובלשון הקבלה והחסידות הוא ענין מקיף דיחידה, ובאותיות פשוטות הוא ענין האמונה שהקדוש־
 ברוך־הוא הוא לא רק ממלא כל עלמין, אלא הוא גם סובב כל עלמין, וכולא קמיה כלא חשיב, וביחד
 עם זה, הנה "כמצביה עבד בחיל שמיא"⁷⁹, שמנהיג את העולם כולו, עם היותו קדוש ומובדל מהעולמות.
 ובכדי שיהיה הענין ד"קורות ביתו", דרושה ההקדמה ד"מנעלים לרגליו" (שלכן "לעולם ימכור אדם
 קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו"), כי כאשר חסר אצלו ענין ה"מנעלים", אזי גם "קורות ביתו" אינם
 פועלים מאומה; דוקא לאחר שפועל על עצמו להתנתק מענינים ארציים, שעל־ידי־זה מבטיח גם את
 שלימותם של כחותיו התחתונים ("מנעלים לרגליו") - אזי יכולה להיות אצלו ההשגה בבחינת האלקות
 שלמעלה מגדר עולמות באופן של "קורות ביתו", שתחדור בכחותיו ופעולותיו ותשפיע עליהם, כמו
 קורות ביתו בגשמיות שהם מחסה מזרם וממטר⁸⁰.

(77) זח"ג רנו, ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהי"ה א פ"ז (פב, א).

(78) ראה טושו"ע ואדה"ז אר"ח ס"ה. לקו"ת בלק עג, ג. פינחס פ, א. ובכ"מ.

(79) דניאל ד, לב.

(80) ע"פ לשון הכתוב - ישעי' ד, ו.

(71) מדרש תהלים קלו, יג. ויל"ש שם (רמז תתפג). וראה לקו"ש ח"א ע' 189 הערה 11. חיי"ז ע' 245 הערה 20. וש"נ.

(72) פ' ראה טו, יח.

(73) נוסח הגש"פ (פיסקא וירד מצרימה).

(74) שבת קכט, א.

(75) שם קנו, ב. שו"ע אדה"ז אר"ח ס"ב ס"ז.

(76) ראה לקו"ת ברכה צח, ד ואילך. ובכ"מ.

1 ההתחלה צריכה להיות - לא מענינים נעלים ב"עשה טוב", השגת בחינת סובב כל עלמין כו', אלא
 2 - מ"סור מרע", שלא תהיה לו שייכות לענינים ארציים. ובדוגמת חינוך התינוק, שלא מתחילים ללמוד
 3 עמו ענינים עמוקים באחדות הוי', אלא התחלת הלימוד הוא מ"תורה צוה גו'"⁸¹, אמירת ברכה, קריאת
 4 שמע, וכיוצא בזה. ועל-דרך-זה בכל יום, שהתחלת העבודה אינה בקריאת שמע, התבוננות באחדות הוי',
 5 אלא באמירת "מודה אני", שזהו ענין פשוט שאין בו אפילו הזכרת שמות הקדושים, ורק לאחר זה
 6 מגיעים לקריאת שמע, שענינה ההתבוננות ב"אחד", שז' הרקיעים והארץ וד' רוחות השמים הם בטלים
 7 לאור אין-סוף, אלופו של עולם⁸².

8 יז. ועל-פי-זה יובן הענין ד"נעליכם ברגליכם" שהוצרך להיות ביציאת מצרים:

9 יציאת מצרים היתה הקדמה למתן-תורה, כמו שכתוב⁸³ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את
 10 האלקים על ההר הזה". וכדי שיהיו ראויים לגילוי הנעלה דמתן תורה, צוה הקדוש-ברוך-הוא שיהיה
 11 הענין ד"נעליכם ברגליכם", היינו, שיהיה הפסק בינם ובין הארץ, בדוגמת הקדמת ה"מנעלים" ל"קורות
 12 ביתו", שעל-ידי-זה יהיו ראויים לקבלת התורה.

13 ובדוגמת הענין דמתן תורה שבכל יום, כמו שכתוב בנוסח ברכת התורה "אשר בחר בנו מכל העמים
 14 ונתן לנו את תורתו": לכל לראש צריך להיות הענין ד"בחר בנו מכל העמים", שיהודי נבחר ומובדל מכל
 15 העמים, ואין לו שייכות לעולם - "מנעלים לרגליו"; ולאחרי כן יכול להיות הענין ד"נתן לנו את תורתו".

16 וכיון שהענין ד"נעליכם ברגליכם" הוא הכנה לקבלת התורה, שזוהי התכלית דיציאת מצרים - אין
 17 זה ענין צדדי, אלא ענין עיקרי ביציאת מצרים.

18 יח. והענין ד"נעליכם ברגליכם" בשעת יציאת מצרים - היה בתור שכר על עבודתם של ישראל
 19 במצרים שהיתה מעין השכר:

20 בהיות בני ישראל במצרים היו מובדלים מן המצריים - לא רק בכך ש"הטיל הקדוש-ברוך-הוא שמו
 21 עליהם וכו'"⁸⁴, אלא גם בכך ש"לא שינו" ונזהרו בכל ד' הענינים שנימנו במדרשי רז"ל⁸⁵. ועל-ידי-זה
 22 שהיו מובדלים מן המצריים, היו מובדלים גם מכל העמים, שהרי מצרים היתה אז מושלת בכיפה על כל
 23 העולם כולו⁸⁶.

24 ועל זה בא השכר, שבשעת יציאת מצרים היה הענין ד"נעליכם ברגליכם" - שמבלי הבט על כך
 25 שהלכו "במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב גו'" בגשמיות וברוחניות, הבדיל הקדוש-ברוך-הוא
 26 אותם על-ידי עשיית דבר המפסיק בינם ובין המדבר.

27 יט. וכשם שביציאת מצרים היה הענין ד"נעליכם ברגליכם" - כמו כן יהיה הענין ד"והדריך בנעלים"
 28 בגאולה העתידה:

29 לכאורה, הנה כשם שלעתיד-לבוא לא יהיה צורך במנעלים בגלל חשש מקוצים וברקנים או נחשים,
 30 שהרי "לא ירעו ולא ישחיתו גו'" (כנזכר לעיל סעיף י"ג) - כמו כן לא יהיה צורך בדבר המפסיק בין
 31 האדם ובין הארץ, דכיון שהארץ עצמה תהיה במעמד ומצב ש"מלאה הארץ דעה את הוי'"⁶⁰, אם כן מהו
 32 הצורך בהבדלה מן הארץ.

33 לעתיד-לבוא יקויים היעוד "לתקן עולם במלכות שדי"⁸⁷, על-ידי-זה שיהיה בעולם גילוי אלקות,
 34 ועד להגילוי דשם הוי', כמאמר רז"ל⁸⁸ "לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא
 35 באל"ף דל"ת, אבל לעולם הבא כולו אחד, נכתב ביו"ד ה"י ונקרא ביו"ד ה"י . . כשאני נכתב אני נקרא".

(85) ראה מכילתא בא יב, ו. ויק"ר פל"ב, ה.

(86) מכילתא בשלח יד, ה. תרגום שני מג"א בתחלתו.

(87) נוסח התפלה - "ועל כן נקוה".

(88) פסחים נ, א.

(81) ברכה לג, ד. סוכה מב, א.

(82) ראה סמ"ק הובא בב"י או"ח סס"א. שו"ע ואדה"ז שם
 ס"ו. לקו"ת תזריע כג, ג. ובכ"מ.

(83) שמות ג, יב. וראה שמו"ר פ"ג, ד. פרש"י עה"פ.

(84) פרש"י פינחס כו, ה. וראה יל"ש תהלים רמז תתעט.

והרי החילוק בין שם אד' לשם הוי' הוא, שאד' הוא מלשון אדנות⁸⁹, והיינו, שהקדוש-ברוך-הוא הוא
'בעל הבית' על כל העולם, אבל אף-על-פי-כן, העולם הוא מציאות בפני עצמו, ובדוגמת אדון ועבד
שהם ב' דברים נפרדים; מה-שאי-כן שם הוי' שענינו היה הוה ויהיה כאחד, היינו, שבגדר הזמן (היה
הוה ויהיה) גופא הרי זה באופן שלמעלה מהזמן (כאחד), והיינו, שלא זו בלבד שאלקות הוא 'בעל הבית'
על העולם, אלא שהעולם עצמו הוא אלקות, שלכן הנה הזמן עצמו הוא למעלה מהזמן.
אמנם, למרות זיכוך העולם לעתיד-לבוא, יהיה גם אז הענין ד"הדריך בנעלים":
לעתיד-לבוא כאשר העולם יהיה בתכלית הזיכוך - יהיו בני ישראל במדריגה נעלית עוד יותר.
ועל-דרך מה שכתוב⁹⁰ "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת
הימים", והיינו, שאף-על-פי שאור הלבנה יגדל להיות כמו אור החמה עכשיו, הנה אור החמה
דלעתיד-לבוא יהיה גדול יותר⁹¹.
ולכן, אף שלעתיד-לבוא כתיב⁹² "אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד", אין זה מגיע להעילוי
שיהיה אז אצל בני ישראל, שלכן הנה גם אז יהיה הענין ד"בחר בנו מכל העמים".
וזהו גם שלעתיד-לבוא כתיב⁹³ "ועמדו זרים ורעו צאנכם":
"זרים" - לא קאי על אומות העולם כפי שהם ב'ציור' שבזמננו, שהרי לעתיד-לבוא יקויים היעוד⁹⁴
"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", אלא הכוונה היא על אומות העולם כפי שיהיו לאחר ש"אהפוך
אל עמים גו' לעבדו שכם אחד".
ואף-על-פי-כן, הנה לא זו בלבד שיהיו למטה במדריגה מבני ישראל, אלא עוד זאת, שיהיו בריחוק
שבאין-ערוך, ועד כמו דבר זר לגמרי - "זרים", ותפקידם יהי' - "ורעו צאנכם", ואילו לענינים היותר
פנימיים, לא תהיה להם שייכות.
ועל-פי-זה מובן, שגם לעתיד-לבוא, כאשר יזדכך עולם הזה הגשמי עד ש"מלאה הארץ דעה את הוי'",
- והרי ענין זה גופא יהיה על-ידי בני ישראל, שכן, אף-על-פי שבני-ישראל מובדלים מן העולם,
הרי ידוע המשל שכאשר פועלים באדם הגבהת הראש, אזי נגבהים בדרך ממילא כל חלקי הגוף, עד
לעקביים, כולל גם המנעלים, ואפילו כל מה שנדבק תחת המנעלים -
הנה גם אז יהיה הענין ד"הדריך בנעלים" כדי להפסיק בין עקב הרגל של איש ישראל ובין הארץ,
וכידוע⁹⁵ שגם בענין של מחיצה והבדלה יש כמה דרגות: בין טמא לטהור, בין קודש לחול, ובין טוב
ליותר טוב.
כ. וענין "והדריך בנעלים" בגאולה העתידה יהיה על-ידי עבודתנו עתה בזמן הגלות - עבודה כזו
שהיא מעין השכר ד"הדריך בנעלים":
יהודי צריך לדעת, שאף-על-פי שנמצא בגלות בין העמים, וכל ההשפעות הגשמיות שמושפעות אליו
באים באמצעות ע' השרים, על-ידי השר של המדינה שנמצא בה, אף-על-פי-כן, צריך להיות ניכר שהוא
יהודי; עליו להיות מובדל מן העולם - "אתה בחרתנו מכל העמים".
וענין זה צריך להיות לא רק בפנימיותו, אלא באופן ש"ראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך"⁹⁶,
היינו, שאפילו אומות העולם צריכים לראות ששייך ל"זרע ברך הוי'"⁹⁷, וצריכים לראות זאת לא רק
ב"תפילין שבראש"⁹⁸, במוח ולב, אלא גם בעקביים, והיינו, שגם כאשר עוסק בעובדין דחול, באמצעות

(93) ישע' סא, ה.

(94) זכרי' יג, ב.

(95) ראה גם תו"א לך לך יג, א. דרמ"צ ז, ב.

(96) תבוא כח, י"ד.

(97) ישע' סא, ט.

(98) ראה ברכות ו, א.

(89) ראה טושו"ע ואדה"ז שבהערה 78. שעהיה"א שבהערה

77.

(90) ישע' ל, כו.

(91) ראה סד"ה וחי' אור הלבנה בלקו"ת צו יו"ד, א. רד"ה

וחי' אור הלבנה תרס"ז (המשך תרס"ו ע' תט).

(92) צפנ"ג, ט. וראה רמב"ם הלי' מלכים ספ"א.

- 1 העקביים (שהרי הכחות הנעלים הם באופן שמלכתחילה אין להם שייכות לארציות, אפילו לא באופן
2 שיש דבר המפסיק ביניהם), הרי זה באופן שיש "מנעלים לרגליו", היינו, שהוא מובדל מהם, ועושה
3 אותם רק בגלל היותו "אנוס על פי הדיבור" (כנזכר לעיל סעיף ט"ו).
- 4 וכאשר נועל מנעלים לרגליו - הרי מלבד הריחוק שיש לו עתה, שהמנעלים מגינים עליו לא רק מסכנת
5 הנחשים, אלא גם מקוצים וברקנים, הנה עוד זאת, שעל-ידי-זה יזכה לקיום היעוד "והדריך בנעלים"
6 לעתיד-לבוא - שגם כאשר יקויים היעוד "אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד", ו"מלאה הארץ
7 דעה את הוי'", אזי יהיו בני ישראל בהבדלה מן העולם.
- 8 כא. והנה, ב'ספר חרדים' מצינו חלוקת המצוות לפי שייכותם לאברי גוף האדם, ונימנו שם המצוות
9 התלויות ברגל. וביניהם יש גם ענין הריצה לכל דבר מצוה⁹⁹, שהריצה היא ברגל, ובפרטיות יותר - בעקב
10 שברגל.
- 11 ובנוגע לענינו:
- 12 כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר תיקן והנהיג שבכל ה'מים טובים', מועדים לשמחה, ילכו
13 לבתי-כנסיות כדי לשמח יהודים, והרי קיום תקנה זו קשור עם ענין ההליכה על-ידי העקב שברגל.
- 14 ובנוגע להליכה זו - הנה כיון שקודם שמגיעים לבתי-כנסיות צריכים לעבור באמצע חלק מעולם הזה
15 שאינו קדושה, לכן יש צורך ב"מנעלים", כדי שלא ידבק בו מהענינים הארציים שבאמצע. והיינו, שאף
16 שזוהי הליכה לדבר מצוה, מכל-מקום כאשר נמצאים בדרך, קודם שמגיעים לדבר מצוה, יש צורך בענין
17 המנעלים;
- 18 אבל כאשר מגיעים כבר לבתי-כנסיות ונפגשים עם יהודים - אזי צריך להסיר את המנעלים והמחיצות,
19 כי: (א) נמצאים בבית-כנסת, "מקדש מעט"¹⁰⁰, והרי בבית המקדש היו צריכים לילך דוקא בלי מנעלים,
20 בכדי שלא יהיה דבר החוצץ בינו לבין המקדש¹⁰¹. ועל-דרך מה שכתוב¹⁰² "של נעליך מעל רגליך כי
21 המקום גו' אדמת קודש הוא". (ב) כאשר נפגשים עם יהודי ומדברים עמו כו', צריך להסיר את המחיצות
22 ולהתאחד עמו - "ואהבת לרעך כמוך"¹².
- 23 כב. (וסיים כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א:)
- 24 כל אלו שקיימו את תקנת כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר והלכו למקומות רחוקים [בגשמיות, אבל
25 לא ברוחניות חס-ושלום, וכאמור, שכאשר פוגשים יהודים בבתי-כנסיות צריך להסיר את כל המחיצות],
26 כדי לשמח יהודים בחג הפסח,
- 27 - וכיון שחג הפסח הוא ראש לרגלים², תהיה הליכה זו התחלה טובה להליכה גם בכל שאר המועדים
28 לשמחה -
- 29 יאמרו "לחיים" וינגנו ניגון שמחה, מתוך החלטה טובה לקיים תקנה זו גם בשאר הרגלים, ומתוך
30 שמחה וטוב לבב.
- 31 וזו תהיה הכנה להיעוד "והדריך בנעלים" שיהיה בגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו,
32 בקרוב ממש.
- 33 [אחד המסובים אמר "לחיים" עבור יהודי רוסיא, ואחר-כך הורה כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א לאחד
34 האורחים מיהודי רוסיא שיאמר "לחיים", וניגנו "הושיעה את עמך", וכבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א
35 עמד מלא קומתו ורקד על מקומו בשמחה גדולה].

* * *

(101) ראה זכאים טו, ב. רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ה הי"ז.
(102) שמות ג, ה.

(99) ראה ספר חרדים חלק מ"ע מד"ק ומד"ס פ"ו.
(100) יחזקאל יא, טז. וראה מגילה כט, א.

כג. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור-המתחיל ונחה עליו רוח הוי' (הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א).¹
2

* * *

כד. בהמשך להמדובר לעיל³⁹ אודות הענין המיוחד בשנה זו, שחג הפסח מתחיל ביום השבת (ובמילא גם סיומו של חג הפסח, אחרון של פסח, הוא ביום השבת) - יש להתעכב על ענין נוסף המיוחד בשנה זו, שהיא שנת העיבור (ששייך במיוחד לחג הפסח, כדלקמן),
ונקראת גם "שנה תמימה", כדרשת חז"ל (במסכת ערכין¹⁰³) על הפסוק¹⁰⁴ "עד מלאת לו שנה תמימה" (גבי מכירת בתי ערי חומה), "כשהוא אומר תמימה, להביא את חודש העיבור" (שאם היתה שנה מעוברת אינה נחלטת עד שלשה עשר חודש).
8

ועל-פי תורת הבעל-שם-טוב¹⁰⁵ שמכל ענין צריך ללמוד הוראה בעבודת ה' - יש לבאר ההוראה בעבודת האדם שלמדים מהענין דשנת העיבור, שנה תמימה.
10

כה. ויובן זה מתוכן ענין שנת העיבור כפשוטו¹⁰⁶ - שעל ידה משתווה החילוק שבין שנת הלבנה לשנת החמה, ש"יתירה שנת החמה על שנת הלבנה קרוב מאחד עשר יום"¹⁰⁷ :
12

"ישראל מונין ללבנה¹⁰⁸ - "המאור הקטן"¹⁰⁹, כי גם בני ישראל הם במעמד ומצב של קטנות - "אתם המעט מכל העמים"¹¹⁰, "יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן"¹¹¹, ולכן הסדר הוא ש"קטן מונה לקטן"¹¹², שזהו מנין חדשי השנה, שהם חדשי הלבנה, החל מחודש ניסן, עליו נאמר¹¹³ "החודש הזה לכם ראש חדשים".
16

אמנם, ישנו גם הציווי "שמור את חודש האביב"¹¹⁴, "כדי שיהיה פסח בזמן האביב"¹¹⁵ [ועל-דרך-זה בנוגע לשאר המועדים, שחג השבועות צריך להיות בזמן הקציר והביכורים, וחג הסוכות בזמן האסיף, אלא שהציווי "שמור גו'" נאמר בנוגע לחג הפסח דוקא], והרי זמן האביב [ועל-דרך-זה זמן הקציר וזמן האסיף] תלוי במהלך השמש.
20

ועל זה נותנת התורה עצה - להוסיף עוד חודש אחת לב' או ג' שנים: "כשיתקבץ מן התוספת הזאת (י"א יום שיתירה שנת החמה על שנת הלבנה) כמו שלושים יום או פחות מעט או יותר מעט, מוסיפין חודש אחד ועושים אותה השנה שלשה עשר חודש, והיא הנקראת שנה מעוברת"¹⁰⁷, "ואין מוסיפין לעולם אלא אדר .. ולולי הוספת החודש הזה, הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים"¹¹⁶ (ולדעת כמה מוני המצוות - מצוות-עשה לעבר השנים כדי שיהי' חג הפסח בחודש האביב¹¹⁷).
25

וכמו כן שנה זו, שהיא שנה ששית למחזור קטן של י"ט שנה, היא שנה מעוברת, כפי שמבאר הרמב"ם בהלכות קידוש החודש¹¹⁸ שכל מחזור של תשע עשרה שנה יש בו שבע שנים מעוברות (שנה השלישית ושנה הששית וכו') ושתים עשרה שנים פשוטות, ובסיום המחזור משתנים שני החמה עם שני הלבנה.
29

ונמצא, שענינה של שנת העיבור, שנקראת שנה תמימה, הוא - שעל-ידי הוספת חודש העיבור נשלם החסרון של שנת הלבנה לגבי שנת החמה.
31

(111) ראה חולין ס, ב.

(112) ב"ר פ"ו, ג. וראה חדא"ג מהרש"א לסוכה שם.

(113) בא יב, ב.

(114) פ' ראה טז, א ובפרש"י.

(115) רמב"ם שם פ"ד ה"ב.

(116) שם ה"א.

(117) ראה רמב"ן ובה"ג - הובאו במכתב י"א ניסן שנה זו

בהערה (אג"ק חכ"ג ס"ע שם ואילך).

(118) פ"ו ה"י"א. רפ"י.

(103) לא, א (במשנה) ובפרש"י. וראה גם יהל אור ע' סז.

(104) בהר כה, ל.

(105) ראה חתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).

(106) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ג ע' 70. וש"נ.

(107) רמב"ם הל' קידוש פ"א ה"ב.

(108) סוכה כט, א.

(109) בראשית א, טז.

(110) ואתחנן ז, ז.

- 1 ועוד פרט בזה - שלא זו בלבד שנשלם החסרון שנחסר בעבר, אלא עוד זאת, שעל-ידי-זה ניתוסף
2 מספר ימים בתור "מקדמה" על העתיד, לשנה הבאה.
- 3 ולהעיר, שגם בסיום מחזור קטן של י"ט שנה שמשותפים שני החמה עם שני הלבנה, הרי חודש העיבור
4 האחרון הוא חודש אדר של שנה הי"ט, ולאחריו יש עוד חצי שנה, ששה חדשי הלבנה, שבכל אחד מהם
5 נחסר כמעת-לעת לגבי מהלך החמה, ונמצא, שכ"ד ימים של חודש העיבור משלימים את החסרון שנחסר
6 בעבר, ואילו ששה ימים האחרונים שבו הם בשביל העתיד, להשלים את החסרון של ששה החדשים
7 שלאחרי זה.
- 8 [ועל-דרך-זה מצינו בענין נוסף בשנה שלימה:
- 9 בנוגע לסדר החדשים המלאים והחסרים, הנה "שני החדשים שהם מרחשון וכסלו . . שנה שיהיה בה
10 שני חדשים אלו מלאים היא שנקראו חדשיה שלמים, ושנה שיהיו . . חסרים נקראו חדשיה חסרין, ושנה
11 שיהיה בה מרחשון חסר וכסלו מלא נקראו חדשיה כסדרין"¹¹⁹.
- 12 וכיון שגם בשנה כסדרה (כאשר מרחשון חסר וכסלו מלא) אין חסרון (שהרי רק כאשר שניהם חסרים
13 נקראת שנה חסרה), הרי מובן, שבשנה שלימה (כאשר שניהם מלאים) נעשה לא רק שלימות החסרון
14 שנחסר בעבר, אלא גם הוספה על העתיד¹²⁰].
- 15 כו. ומזה למדים הוראה בעבודת האדם:
- 16 החילוק שבין חמה ללבנה הוא - שבחמה אין שינויים, ואילו בלבנה יש שינויים, שלפעמים הולכת
17 ומתמעטת ולפעמים הולכת ומתמלאת.
- 18 ועל-דרך-זה בנוגע לבני ישראל שנמשלו ללבנה - נוסף לכך ש"אתם המעט מכל העמים", מעט בכמות
19 לגבי ריבוי הכמות של אומות העולם, כפי שהיה בכל הדורות, כולל גם בימי שלמה כאשר בני ישראל
20 היו במעמד ומצב ד"קיימא סיהרא באשלמותא"¹²¹, ומכל הארצות באו והביאו מתנות כו'¹²², הרי גם אז,
21 כשהסתכלו בעיני בשר על הכמות בלבד, ראו שבני ישראל הם מתי מספר לגבי ה"רוב עם" שמחוץ לבני
22 ישראל - שיש בהם שינויים של עליות וירידות, כפי שרואים בדברי ימי ישראל במשך כל הדורות.
- 23 ועל-דרך-זה בכל אדם, שיש אצלו ענינים שאין בהם שינויים, ויש אצלו ענינים שהם באופן של עליות
24 וירידות, ולדוגמא: בנוגע לג' הדברים שבהם משתנה אדם לבהמה, כמו אכילה ושתייה¹²³ - אין שינויים
25 בין קטנותו נעורו וזקנותו, שהרי מהרגע הראשון שנולד ועד לרגע האחרון במשך כל ימי חייו זקוק
26 הוא לאכילה ושתייה [אמנם יש ביכולתו להתענות למשך זמן מסוים, אבל זהו באופן שמכריח וכופה את
27 עצמו לעשות היפך טבעו כו']; ואילו בנוגע לכחותיו הפנימיים, כמו כח השכל - הרי "עיר פרא אדם
28 יולד"¹²⁴, ואחר-כך כשהולך וגדל אזי מתפתח כח שכלו והבנתו עד לימי הזקנה, ובימי הזקנה גופא יש
29 חילוקים בין זקני תלמידי חכמים לזקני עמי הארץ כו'¹²⁵, והיינו, שיש בזה שינויים, עליות וירידות.
- 30 ועל-דרך-זה יש חילוק בין ענינים שאין בהם שינויים (חמה) לענינים שיש בהם שינויים (לבנה) -
31 בעבודת ה':
- 32 אצל איש ישראל ישנם ענינים שמזעזעים אותו ("עס גיט אים אַ טרייסל"), ולדוגמא: כאשר מדובר
33 אודות ציווי מפורש בשולחן-ערוך ועל-אחת-כמה-וכמה בתורה-שבכתב - הרי בודאי לא שייך בזה
34 שינויים; אבל כאשר מדובר אודות ענין שהוא רק מדרבנן, דקדוק קל של דברי סופרים - אזי יתכן
35 שבמקום שמכירים אותו הרי הוא מקפיד ונוזהר בזה, מה-שאין-כן בהיותו בדרך, במרחקים, במקום שאין
36 מכירים אותו, אזי עלול לוותר ולא להקפיד על חלב ישראל ופת ישראל. - הוא יודע אמנם שאצל

(122) ראה מלכים-א ה ואילך. שם יו"ד.

(123) ראה חגיגה טז, א.

(124) איוב יא, יב.

(125) ראה משנה סוף קנים.

(119) שם פ"ח ה"ו.

(120) ראה גם "פירוש" לרמב"ם שם ה"ה.

(121) זח"א קנ, רע"א. רכג, א"ב. רכה, סע"ב. ועוד. וראה גם

שמור"ר פט"ו, כו.

הקדוש־ברוך־הוא אין שינויים, שנמצא בבוהו ובדרך כו', אבל אף־על־פי־כן, אצלו יש שינויים, עליות וירידות.

וענין זה הוא בב' הקצוות: גם קל שבקלים, שכל הענינים אצלו הם באופן של עליות וירידות - הנה כאשר בא לענין שנוגע לנקודת היהדות, אזי מוסר נפשו על קדושת השם (כמבואר בתניא¹²⁶); ולאידך גיסא - "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"¹²⁷, אמנם לא בענין המפורש בתורה שבכתב ותורה שבעל־פה, אבל בענין של הידור מצוה בלבד - אם רק אין בזה חילול השם, כדברי רב: "היכי דמי חילול השם .. כגון אנא אי שקילנא בשרא מטבחא ולא יהבינא דמי לאלתר"¹²⁸, אבל במקום שאין מכירים אותו, ובמילא לא יהיה בזיון וזלזול התורה, יכול לוותר על זה.

ולהוסיף, שגם בנגלה דתורה רואים שיש ענין של שינויים: איתא במשנה¹²⁹ ומבואר בירושלמי¹²⁹ ש"עם הארץ אינו משקר בשבת", ולכן יכולים לסמוך על דבריו בנוגע לדמאי כו'. ולכאורה אינו מובן - דממה־נפשך: כיון שאסור לומר דבר שקר, כציווי התורה "מדבר שקר תרחק"¹³⁰, מהו החילוק בין יום השבת לימות החול; ואם ביום חול ביכלתו לומר דבר שקר למרות האיסור שבדבר (שאינו שייך אליו...) - מדוע בשבת אינו משקר?!

אך הענין הוא - שביום השבת מתעלה העולם כולו, ולכן מתעלה גם הוא, ועילוי זה מתבטא בכך שמתירא לומר דבר שקר, מה־שאינ־כן בימות החול כו'.

ועל־דרך־זה יש שינויים בכמה ענינים בכללות העבודה בכל יום: בשעת התפלה ולימוד התורה הרי הוא נמצא במעמד ומצב נעלה, בבחינת שבת ("א שבת־דיקער"), כראוי ליהודי; אבל לאחר התפלה, בצאתו לרחוב לעסוק בעניני פרנסה, שאז צריך להתמודד עם ה"תחרות" שמתנהלת מסביב - איך יכול להזהר ולשמור על כל פרטי הדקדוקים שנתבארו ב"שולחן ערוך" חושן־משפט בנוגע לדיני השגת גבול, או בנוגע לאבק לשון הרע וכיוצא בזה, בה בשעה שצריך לדאוג לפרנסתו ופרנסת בני ביתו? ...!

כז. וכיון דאתינן להכי, יש להעיר גם בנוגע להיתר הכי גדול שבעולם שנתחדש במדינה זו: יש ענין בלתי־רצוי שגם אם הוא לא יעשה זאת, יתקיים הדבר בלא־הכי (כפי שהתפרסם בעיתון שישנם כבר האמצעים הכספיים הדרושים לכך), ואם כן, מה החסרון בכך שהוא ינצל זאת כדי להשיג פרנסתו?!

ואדרבה - יש לו ראיות שונות ומשונות שהוא צריך לעשות זאת: גם אם הוא לא יעשה זאת, הרי יהיה הדבר בעולם, ובלשון חז"ל¹³¹: "אי אפשר לעולם בלא בורסקי", וכיון שכן - טוען הוא - מוטב שייעשה הדבר על ידו, כי בנוגע אליו - הרי להיותו בבחינת כהן גדול ששימש שמונים שנה, וכבר עברו רוב שנותיו, לא ישפיע הדבר לרעה; וגם בנוגע לעולם - הרי כשייעשה הדבר על ידי אחרים, אזי יהיה הרע במילואו, ואילו כשייעשה הדבר על ידו, אזי ישתדל למעט את הרע עד כמה שאפשר - שלא תהיה עבירה גדולה, אלא עבירה ממוצעת או עבירה קטנה; ובינתיים תהיה גם תועלת עבורו - בנוגע לעניני פרנסה... ובודאי ינצל זאת עבור עניני יהדות, כמו הוספה בצדקה וכיוצא בזה.

כאשר שואלים אותו: האם גם בהיותו בשיבה היה סבור כך - הרי הוא מזדעזע... בודאי לא היה מעלה על דעתו מחשבה כזו. ואם כן, מה נשתנה עכשיו - הרי התורה היא נצחית¹³² (וכמודגש בנוסח ברכת התורה: "נותן התורה", לשון הוה¹³³), ומצוותיה נצחיות הן, כולל גם הציווי ד"לפני עור"¹³⁴. ואפילו לפי הדעה¹³⁵ שהאיסור ד"לפני עור" מן התורה הוא רק "בתרי עברי נהרא", הרי לכל הדעות יש בזה איסור דרבנן¹³⁶, כיון שהוא ה"ממוצע" שעל ידו נעשה האיסור.

(132) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(133) של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. ובכ"מ.

(134) קדושים יט, יד.

(135) ע"ז ו, ריש ע"ב.

(136) ראה ר"ן ע"ז שם. תוד"ה בבא - שבת ג, רע"א.

(126) פי"ד. פי"ח ט.

(127) קהלת ז, כ.

(128) יומא פו, א. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ה.

(129) דמאי רפ"ד.

(130) משפטים כג, ז.

(131) פסחים סה, רע"א. וש"נ.

1 ולהעיר גם מביאור אדמו"ר הזקן באגרת הקודש¹³⁷ בענין שמעי בן גרא שקלל את דוד, שאף שלהיותו
2 "בעל בחירה .. מתחייב .. על רוע בחירתו, אף-על-פי-כן, על הניזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים
3 למקום, ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמכהו או מקללו מתלבש בו כח ה' ורוח פיו יתברך
4 המחיהו ומקיימו, וכמו שכתוב¹³⁸ כי ה' אמר לו קלל, והיכן אמר לשמע, אלא שמחשבה זו שנפלה
5 לשמעי בלבו ומוחו, ירדה מאת ה' ורוח פיו המחיה כל צבאם, החיה רוחו של שמעי בשעה שדיבר
6 דברים אלו לדוד, כי אילו נסתלק רוח פיו יתברך רגע אחד מרוחו של שמעי, לא יכול לדבר מאומה,
7 וזהו כי ה' אמר לו בעת ההיא ממש קלל את דוד, ומי יאמר וגו'."

8 ולכאורה היה שמעי בן גרא יכול לעשות חשבון, שגם אם הוא לא יקלל את דוד, הרי ימצא מישהו
9 אחר שיקלל אותו, ואם כן, מוטב שתהיה הקללה על ידו, בהיותו תלמיד חכם וכו' (כדאיתא בגמרא¹³⁹
10 גודל הפלאת מעלתו), מאשר על-ידי מישהו אחר שאינו במעלה זו, שאז מי יודע באיזה אופן תהיה
11 הקללה. ואף-על-פי-כן, היה זה ענין בלתי רצוי, ועד שנתחייב מיתה על זה!

12 ועל-דרך-זה בנדון-דידן - שגם כאשר טוען שכוונתו רצויה, כדי להמעיט בדבר הבלתי-רצוי (שיהיה
13 כמו קללת שמעי), אין לו לדחוף את עצמו ("שפאָרן זיך") להיות השליח שעל ידו ייעשה דבר שהוא
14 היפך הקדושה, הטוב והרצוי כו'.

15 כח. ובנוגע לענינו - הנה כאשר כל אחד יתבונן בחייו, יווכח, שגם אצלו יש ענין של שינויים כו',
16 אלא, ש"לא ברשיעי עסקינן"¹⁴⁰, כך, שכאשר מדובר אודות ענין שאין לו היתר, בודאי לא יעלה על
17 דעתו לעשותו, ובזה אכן לא נשתנה מכמו שהיה בישיבה כו'; אבל יש ענינים שבהם נשתנה מכמו שהיה
18 בישיבה - שאז היה בעולם הזה הגשמי, ואילו עתה נמצא הוא בעולם הזה החומרי... במעמד ומצב שהעולם
19 הוא בפשיטות ואלקות הוא בהתחדשות¹⁴¹.

20 ולדוגמא: בהיותו בישיבה, היתה שייכותו ל"פרה" ו"חמור" אך ורק בלימוד הסוגיא ד"המחליף פרה
21 בחמור"¹⁴², שעל-ידי-זה מקיים מצות תלמוד תורה; ואילו עתה, מתעסק בפרה וחמור כפשוטם.

22 ובזה גופא יכולה להיות ההתעסקות עם פרה וחמור באופן של רשות, ועד ש"כל מעשיך יהיו לשם
23 שמים"¹⁴³ ו"בכל דרכיך דעהו"¹⁴⁴; אבל יכול להיות גם מצב שאינו אוחד בדרגא זו, אלא הנהגתו היא
24 כפי המתחייב מצד נפשו הבהמית, ובפרט אם הוא גם להוט אחר תאוות הממון וכו'.

25 ומובן, שבאופן כזה ההתעסקות היא לא רק עם פרה וחמור גשמיים שאפשר למששם בידים, אלא
26 פרה וחמור ששייכים לקליפות, ועד לג' קליפות הטמאות - בריחוק הכי גדול מפרה וחמור כפי שהם
27 בגמרא ובפירוש התוספות וב"שולחן ערוך" חושן-משפט.

28 וזהו כללות החילוק שבין חמה ולבנה בעבודת האדם - שיש ענינים שבהם לא שייך שינויים, החל
29 מנקודת היהדות, ועל-דרך-זה בכמה ענינים בעבודה בפועל שבהם מתנהג בעולם כמו בהיותו בישיבה,
30 בבית-הכנסת ובית-המדרש; ויש ענינים שבהם יכולים להיות שינויים כו', כמו הלבנה שלפעמים היא
31 מלאה ולפעמים היא חסרה, ועד למעמד ומצב שבענינים מסויימים מתנהג באופן שלא ניכר החילוק בינו
32 לבין אינו-יהודי.

33 כט. ועל זה באה ההוראה משנת העיבור - שכדי להשלים את החסרון של שנת הלבנה לגבי שנת
34 החמה, צריך להוסיף חודש העיבור, שעל-ידי-זה נעשה לא רק מילוי החסרון, אלא גם הוספה יתירה
35 עבור העתיד:

(141) ראה סה"מ תש"ו ע' 30. ועוד.

(142) ב"מ ק, רע"א.

(143) אבות פ"ב מ"ב.

(144) משלי ג, ו.

(137) סכ"ה (קלח, ב).

(138) שמואל-ב טז, יו"ד.

(139) ראה גיטין נט, רע"א. וש"נ.

(140) ראה יומא ו, א. וש"נ.

- 1 כאשר יש מצב של שינויים, מיעוט וירידה, שזהו ענין של חטא, מלשון חסרון¹⁴⁵ - אזי צריך להיות
2 ענין התשובה לא רק באופן שמכאן ולהבא תהיה הנהגתו כמו קודם החסרון, אלא צריך להוסיף זהירות
3 גדולה יותר,
4 - כמובא באגרת התשובה¹⁴⁶ מה שכתוב ב'תנא דבי אליהו' [ולפנינו הרי זה במדרש¹⁴⁷] "אדם עבר
5 עבירה ונתחייב מיתה למקום, מה יעשה ויחיה, אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים, לשנות פרק
6 א' ישנה ב' פרקים". וזהו כללות הענין המבואר בספרי מוסר¹⁴⁸, שבעל-תשובה צריך זהירות יתירה בענין
7 שנכשל בו בעבר -
8 כשם שכדי להשלים את החסרון של שנת הלבנה לא די בהוספת מספר הימים החסרים, אלא צריך
9 להוסיף חודש שלם (שהרי "אי אפשר להיות השנה שנים עשר חודש וכך וכך ימים, שנאמר¹¹³ לחדשי
10 השנה, חדשים אתה מונה לשנה, ואי אתה מונה ימים"¹⁰⁷), שעל-ידי-זה ניתוסף במספר הימים יותר
11 מאשר בשנה רגילה.
12 ואז נעשית "שנה תמימה", והיינו, שענין התמימות והשלמות בעבודת ה' ניכר דוקא כאשר היה ענין
13 של חסרון, ואף-על-פי-כן נעשית השלמת החסרון בהוספה יתירה לגבי המעמד ומצב שהיה לפני החסרון.
14 וזהו גם הענין ד"תשובה שלימה":
15 בענין התשובה מבאר רבינו הזקן¹⁴⁹ שיש ב' מדרגות: תשובה תתאה ותשובה עילאה. אמנם, מלשון
16 חז"ל "תשובה שלימה"¹⁵⁰, מובן, שכללות ענין התשובה, גם תשובה תתאה, צריך להיות באופן של
17 שלימות דוקא, ולדוגמא - שהתשובה אינה מפני יראת העונש, שאז התשובה אינה בשלימותה, שהרי
18 לולי יראת העונש, הנה מצד עצמו אוהז הוא במעמדו ומצבו הקודם, שסומך על "כחו ועוצם ידו"¹⁵¹,
19 ולא נוגע לו מאומה כו'.
20 ונוסף לכך, יש בזה גם הרמז שענין השלימות בעבודת ה' הוא דוקא כאשר ישנו ענין התשובה, כי: גם
21 כאשר מדובר אודות מי שנמצא במעמד ומצב ש"לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם"¹⁵², ועד לצדיק
22 במדרגת דוד ש"לבי חלל בקרבי"¹⁵³, ולכן אמר "בחנני ה' ונסני"¹⁵⁴ - הרי סוף כל סוף יכול ליפול
23 ממדרגתו כו'; מה-שאין-כן מי שחטא ושב בתשובה, היינו, שהיה אצלו ענין של חסרון, בדוגמת החסרון
24 דשנת הלבנה, והשלים את החסרון, ולא עוד אלא שהוסיף מעט, ועל-אחת-כמה-וכמה אם הוסיף הרבה,
25 כשם שחודש העיבור מוסיף על העתיד - אזי יודעים שעבודתו היא בשלימות.
26 ל. והוראה נוספת מזה שהוספת חודש העיבור קשורה עם "חודש האביב", כדי שיהא חג הפסח
27 בחודש האביב (כנזכר לעיל סעיף כ"ה):
28 נתבאר במכתב הכללי¹⁵⁵ בנוגע לשייכות דיציאת מצרים לחודש האביב ("כי בחודש האביב הוציאך
29 ה' אלקיך ממצרים"¹¹⁴), שחודש האביב הוא הזמן שבו יוצאים ורואים אילנות מבלבלין וכו'¹⁵⁶, והיינו,
30 שנעשה חידוש כחות הטבע במילואם ובאופן של התגברות מיום ליום, ולכן, כאשר בחודש האביב פועל
31 יהודי בעבודתו הענין ד"משכו וקחו גו"¹⁵⁷, "משכו ידיכם מעבודה-זרה"¹⁵⁸, לבטל את העבודה-זרה של
32 מצרים שדוגלת בשלטון כחות הטבע כו' - אזי יודעים שאכן היה אצלו ענין היציאה ממצרים.
33 וזהו גם מה שחודש העיבור שייך לחודש האביב - כי גם השלמת החסרון, ענין התשובה, צריך להיות
34 כאשר האדם נמצא בשלימות כחותיו, ולא לאחרי שהזקין ותש כחו כו' - כדרשת רבותינו זכרונם-

(151) ע"פ לשון הכתוב - עקב ח, יז.

(152) תניא רפי"ב.

(153) תהלים קט, כב.

(154) שם כו, ב.

(155) די"א ניסן שנה זו - אג"ק חכ"ג ע' שסה.

(156) ברכות מג, ב.

(157) בא יב, כא.

(158) מכילתא עה"פ. הובא בפרש"י עה"פ שם, ו.

(145) ראה ויצא לא, לט ובפרש"י. ס' שופטים כ, טז.
מלכים-א א, כא ובפרש"י. לקו"ת מטות פב, א. נצבים נא, א.
ובכ"מ.

(146) ספ"ט.

(147) ויק"ר רפכ"ה.

(148) ראה לקו"ש חל"ט ע' 97. וש"נ.

(149) תניא אגה"ת פ"ד ואילך.

(150) נוסח תפלת העמידה דימי החול.

- 1 לברכה¹⁵⁹ על הפסוק¹⁶⁰ "אשרי איש ירא את ה'", "אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש" (כשהוא בחור
2 בכחו .. קודם ימי הזקנה), וכדאיתא בגמרא¹⁶¹ "היכי דמי בעל תשובה .. כגון שבאת לידו דבר עבירה
3 פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה .. באותה אשה באותו פרק באותו מקום", והיינו, שעומד בכח גופו
4 בכל תוקף רתיחת הדמים, ואף-על-פי-כן עומד בנסיון כו' - שאז יודעים שהתשובה היא בשלימותה.
5 לא. וכאשר חג הפסח הוא בחודש האביב (על-ידי הוספת חודש העיבור), אזי נעשים גם שאר ה'מים
6 טובים' בזמנם - חג השבועות בזמן הקציר, וחג הסוכות בזמן האסיף:
7 כאשר ישנו הענין ד"משכו ידיכם מעבודה-זרה", היינו, שאינו מתפעל מהעבודה-זרה של המדינה גם
8 בהיותה בתקפה, ומתנהג באופן הפכי, "קחו לכם צאן של מצוה"¹⁵⁸ - הרי זה פועל ומשפיע על כללות
9 העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות, שזהו ענינם של חג השבועות - "זמן מתן תורתנו", וחג הסוכות,
10 חג האסיף, "באספך מגרנך ומיקבך"¹⁶², אסיפת הפירות - "מאי פירות מצוות"¹⁶³,
11 כולל גם בפרטיות יותר בנוגע ללימוד התורה גופא - הן ההשגה בתורה לפני ריבוי היגיעה, בדוגמת
12 תבואת השדה (ענינו של חג הקציר) שצומחת ללא ריבוי יגיעה, והן ההשגה בתורה שלאחרי ריבוי
13 היגיעה, עד ש"קאי אדעתיה דרביה"¹⁶³, בדוגמת צמיחת הפירות (ענינו של חג האסיף) לאחר ריבוי
14 יגיעה.
15 ובאופן כזה נמשך מהענין ד"משכו וקחו לכם" עד ל"עצרת תהיה לכם"¹⁶⁴ - "יהיו לך לבדך ואין
16 לזרים אתך"¹⁶⁵ - המשכת כל טוב רוחני וכל טוב גשמי לנפש האלקית ועל ידה גם לנפש הבהמית ולגוף,
17 וזוכים לשנה טובה ומבורכת בגשמיות וברוחניות גם יחד.
- * * *
- 18 לב. על הפסוק¹⁵⁷ "משכו וקחו לכם גו'" - יש מקשים:
19 כיון שנאמר "קחו לכם צאן גו' ושחטו הפסח", בה בשעה שהצאן היה ה"עבודה-זרה" של מצרים¹⁶⁶
20 - הרי בדרך ממילא לא היו שייכים כבר לעבודה-זרה, ואם כן, לשם מה צריך הכתוב להוסיף ולהקדים
21 תיבת "משכו", שפירושה "משכו ידיכם מעבודה-זרה"¹⁵⁸, ורק אחר-כך "וקחו"?
22 ומשמעות הדברים - שהענין ד"קחו לכם גו'" לאמיתו אינו יכול להיות ללא ההקדמה ד"משכו ידיכם
23 מעבודה-זרה".
24 והביאור בזה - בפשטות - על-פי הכלל בדרכי התשובה, שכדי שהתשובה תהיה כדבעי, לא די לתקן
25 מקצת מהענינים שקלל, אף אם זהו החלק העיקרי, ואילו שאר הדברים ישארו כמו שהם, אלא התשובה
26 והתיקון צריך להיות בנוגע לכל הענינים.
27 לא די בהתעוררות כללית בלבד, ללא שימת-לב לענינים פרטיים, בחשבו, שכיון שנעשה בעל-תשובה,
28 אזי נשתנה לגמרי ונעשה מציאות חדשה ("א' נייער מענטש")¹⁶⁷, אלא יש צורך להתבונן ולשים לב גם
29 לפרטי הענינים - כל פרטי הענינים שעבר על רצון העליון, החל מענינים המפורשים בתורה שבכתב,
30 ועד להענינים ד"כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש", שגם הם ניתנו למשה מסיני¹⁶⁸.
31 וכפי שמצינו בהלכה, שהגזול את חברו, הנה גם לאחר שמתחרט על מעשיו ושב בתשובה כו',
32 צריך להחזיר את הגזילה, גם כאשר מדובר אודות "שוה פרוטה" בלבד, ועד ש"יוליכנו אחריו אפילו
33 למדי"¹⁶⁹.

(165) משלי ה, יז. וראה שמו"ר פט"ו, כג.

(166) פרש"י ויגש מו, לד. וארא ח, כב.

(167) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ד.

(168) ראה מגילה יט, ב. ועוד. הנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.

(169) ב"מ נה, א (במשנה). וש"נ.

(159) ע"ז יט, א (ובפרש"י).

(160) תהלים קיב, א.

(161) יומא פו, ב. וראה רמב"ם הל' תשובה רפ"ב.

(162) פ' ראה טז, יג.

(163) ע"ז ה, ריש ע"ב.

(164) פינחס כט, לה.

וזהו גם שאמיתית ענין התשובה הוא על-ידי ההתבוננות בהענין ד"רע ומר עזבך את הוי' אלקיך¹⁷⁰

- אף שלכאורה העיקר הוא שמחליט שמהיום והלאה יתנהג כדבעי, בהתאם לרצונו של הקדוש-ברוך-
הוא, ואף-על-פי-כן יש צורך לחזור ולהתבונן בפרטי הענינים הבלתי-רצויים שהיו בעבר, ולא לחשוב
שהם ענינים טפלים, שיתבטלו בדרך ממילא על-ידי הענין העיקרי.

וזהו מה שנאמר "משכו וקחו לכם צאן גו'":

"צאן" - ה'עבודה-זרה' של מצרים - הם הענינים שהמדינה משתחוה להם כו'; ועל זה נאמר "משכו
וקחו גו'" - שלא די בביטול ושלילת ה'עבודה-זרה' על-ידי-זה שמכאן ולהבא יקח "צאן של מצוה",
אלא יש צורך בהקדמה ד"משכו ידיכם מעבודה-זרה", למשוך ידו מכללות אופן החיים שהביאו לידי
ההנהגה שלא כדבעי, ולעקור את עצמו מהסביבה שבגללה הגיע למעמד ומצב זה.

ואם אינו רואה נחיצות בדבר, וטוען, שדי בכך ש"עמד בנסיון" ושחט את הטלה וביטל את
ה'עבודה-זרה' של מצרים, ושוב לא יזיק לו להשאיר במצרים ולהמשיך להשתייך לחברתם של עובדי
'עבודה-זרה' כו' - אומרים לו, שהסימן לכך שהענין ד"שחטו הפסח" הוא כדבעי, הרי הוא דוקא כאשר
ישנו הענין ד"משכו ידיכם", וכל זמן שאינו עוקר עצמו מהסביבה, ולא עוד אלא שנוח לו ומתענג
בסביבה זו, הרי זה סימן שיש לו עדיין שייכות ל'עבודה-זרה'!

כאשר יהודי שב בתשובה אבל חסר אצלו הרגש ד"רע ומר עזבך את הוי' אלקיך", הרי זו הוכחה
שתשובתו אינה שלימה; וכאשר יש אצלו רגש המרירות, הנה כשמתמרמר על המסובב, צריך להתמרמר
ולשנוא גם את הסיבה שהביאה לידי מסובב זה.

וזהו הענין ד"תשובת המשקל"¹⁷¹ - שבאותה מדה שהיה לו התענוג בעשיית העבירה, במדה כזו צריך
להיות הצער שבהתשובה, כדי לבטל את התענוג שהיה לו על-ידי העבירה; וכאשר חסר בהמשקל,
שהצער אינו במדה זו, אזי חסר גם בתשובה.

לג. ומזה באים לענין נוסף¹⁷²:

לאחרונה נתפשטה במדינה זו "מגיפה" - שיש כאלו שנהנים לערוך "ויכוחים" עם אלו שאינם מודים
בעניני יהדות.

כאשר הויכוח הוא עם אדם מישראל - אזי יש בזה משום מצות "הוכח תוכיח"¹⁷³, ובפרט כשהויכוח
הוא עם אדם כזה שעליו פוסקת הגמרא¹⁷⁴ "אסור לרחם עליו", וכידוע¹⁷⁵ פתגם אדמו"ר נשמתו-עדן
בענין זה: עד כמה גדולה הרחמנות על מי שאפילו התורה אומרת שאסור לרחם עליו...

אבל כאן מדובר אודות ויכוחים עם "מצרים" - שזהו דבר שאין בו תועלת, שהרי מדובר אודות גוי
שארין צורך כלל לגיירו, ואף-על-פי-כן, נהנה לערוך ויכוחים עם הגוי.

ובכן: מהו פשר ההנאה בויכוחים עם גויים? ! - אין זו אלא הוכחה שחסר אצלו בענין ד"משכו ידיכם
מעבודה-זרה", והיינו, שהוודאות בשלילת מציאות ה'לעומת זה' אינה בשלימות אצלו, וכנראה שזוהי
הסיבה שהוא להוט אחר ויכוחים עם הגוי, כדי לנסות לשכנע את עצמו!...

לד. וזהו הטעם ל"דבר פלא" שרואים בענין זה:

אילו היה צורך בויכוחים עם גויים כדי להוכיח את האמת כו' - היה צריך להיות הסדר, שמי שהוא
למדן יותר, ירא-שמים יותר, ונוגע לו יותר "לתקן עולם במלכות שדי"⁸⁷, ישתדל וירדוף יותר אחרי
ויכוחים אלו.

205 ואילך); ש"פ בראשית תשל"ב; וא"ו תשרי תשמ"ח (נעתקו
ב"התקשרות" גליון כג ע' 9 ואילך).

(173 קדושים יט, יז.

(174 ברכות לג, א. וש"נ.

(175 ראה גם לעיל ע' 153. וש"נ.

(170 ירמ' ב, יט.

(171 ראה לקו"ת ואתחנן ט, ד. ובכ"מ.

(172 בהבא לקמן - ראה גם אג"ק חכ"ז ריש ע' תצה. וש"נ.
מכתב ט' טבת; כ"ו אדר שני; כ"ה ניסן; ט"ו אייר שנה זו
(תורגמו מאנגלית ב"כפר חב"ד" גליונות 1235; 1238). שיחות
פורים תשכ"ז סכ"ח ואילך (תורת מנחם - התוועדות חמ"ט ע')

- 1 ובפועל רואים אנו, שבין בני ישראל גופא, הנה דוקא מי שהוא עס-הארץ גדול יותר, ופחות
- 2 ירא-שמים - רודף הוא יותר אחרי ויכוחים אלו; ודוקא מי שאינו מייחס חשיבות ל'שולחן ערוך' כלל
- 3 - עוסק בויכוחים אלו מתוך להט והתלהבות, בטענה שאי אפשר להניח לעולם להתהלך בעיוורון!...
- 4 בצעירותו - למד ב"פאבליק סקול", ב"היי סקול" וב"קאָלעדזש", ובזמנו הפנוי שיחק "פוט-באָל";
- 5 ואילו עתה, מצד ה"משרה" שמכהן בה, ומשלמים לו עבודה כך וכך - קרא כמה ספרים מתורגמים
- 6 לאנגלית (שהרי אינו מבין לשון הקודש, וגם אם מבין - אין לו פנאי לזה, אלא יש לו ספרי קיצורים
- 7 שבהם הוא מעיין, וסומך על "כחו הגדול" שישפיקו לו קיצורים אלו כדי לנצח בויכוח), ומכה על
- 8 ה"שטענדער", ומכריז שרצונו להביא ולגלות "אמת¹⁷⁶ הוי' לעולם"!!! - איזו "אמת", ה"אמת" שקיבל
- 9 ממי ש"שנה ופירש"!!!
- 10 ישנו פתגם שכאשר יש ספק ולא יודעים כיצד לנהוג, יש לשאול עס-הארץ ולעשות להיפך¹⁷⁷.
- 11 ועל-דרך-זה בנדון דידן: כאשר רואים מי הם אלו שנהנים להתווכח עם גויים, מה מצבם בשמירת התורה
- 12 ומצוות כו' - יודעים בבירור שצריכים להתנהג להיפך.
- 13 [ולהעיר גם מהפתגם הידוע של הרב הצדיק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב¹⁷⁸, שבא בטענה להקדוש-ברוך-
- 14 הוא על כך שה"גן-עדן" נמצא "בספרים", שכן, אילו היה הגן-עדן נראה במוחש בעולם, אזי היתה הנהגת
- 15 בני ישראל כדבעי. ובנדון דידן - הרי זה ענין שנראה במוחש!...].
- 16 לה. ולגופו של ענין:
- 17 עריכת ויכוחים עם אינם-יהודים - לא זו בלבד שאין בה משום "קידוש השם", אלא עוד זאת, על-פי
- 18 פסק הרמב"ם הרי זה איסור מן התורה, ובזה גופא - לא בהלכות מאכלות אסורות וכיוצא בזה, אלא
- 19 בהלכות עבודה-זרה, כמו שכתב הרמב"ם¹⁷⁹ ש"על ענין זה הזהירה תורה ונאמר בה¹⁸⁰ ולא תתורו אחרי
- 20 לבבכם ("זו מינות").. אשר אתם זונים, כלומר, לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה וידמה
- 21 שמחשבתו משגת האמת", "ונמצא יוצא לידי מינות".
- 22 וכל זה - גם כאשר מנצח בויכוח, כי בשעה שמתווכח עם הזולת, עליו לשמוע את טענותיו, ודבר
- 23 זה פועל בו, וכמאמר רז"ל¹⁸¹ "המתאבק עם מנוול מתנוול גם כן".
- 24 ולהעיר גם מהידוע אודות אחד מחכמי ישראל (שנזכר בספרי ה'צמח צדק'), שעסק בתרגום תורה
- 25 שבכתב עבור גויים, ובסופו של דבר, ירד מנכסיו ונעשה עני מדוכא, ומיוצאי חלציו היו כאלו שהמירו
- 26 את דתם רחמנא-ליצלן.
- 27 לו. ועל-פי דברי הרמב"ם הנ"ל, מובן, שמי שעוסק בויכוחים כאלו - אין כוונתו לשם שמים, לשם
- 28 קיום וחזוק התורה והמצוות ("ניט ער איז אויסן דעם אויבערשטן, און ניט ער איז אויסן תורה ומצוות"),
- 29 אלא לשם מילוי תאוותו; אין זה ענין הבא מצד השכל שבראש, אלא מצד תאוות הלב - "ולא תתורו
- 30 אחרי לבבכם גוי' אשר אתם זונים גוי'".
- 31 אם היה נוגע לו חיזוק היהדות - היה עוסק בעצמו בלימוד התורה, ופועל גם על אשתו ובניו, על
- 32 קהילתו, ועל אלף ומאה בתי-כנסיות שישנם בניו-יאָרק; ורק לאחר כן, אם ישאר לו עדיין פנאי - אזי
- 33 יוכל להתעסק בהענין ד"אז אהפוך גוי"⁹²...
- 34 ובנוגע לפועל - הנה מאז שעזב את הישיבה (ושכח כל מה שלמד שם...), אין לו פנאי לעיין בספר;
- 35 יש לו ספרי קיצורים, עד לקיצור של ה'קיצור שולחן ערוך' - שהרי הוא "אורטודוקסי"... ומי שהוא
- 36 למטה מזה - הרי הוא פטור אפילו מלימוד 'קיצור שולחן ערוך', וגם מלימוד קיצור של ה'קיצור שולחן
- 37 ערוך', אלא "מקלו¹⁸² יגיד לו"...

(179) פ"ב ה"ג.

(180) שלח טו, לט.

(181) תניא ספכ"ח.

(182) לשון הכתוב - הושע ד, יב.

(176) תהלים קיו, ב.

(177) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ד ע' 155. וש"נ.

(178) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ו ע' תכ. וראה גם

תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 98. וש"נ.

1 הוא עסוק בהכנת "נאום" ("ספִיטש") עבור מסיבת "תנאים", "בר-מצוה" או "ברית-מילה", או בהכנת
2 "נאום" כדי לאומרו ב"בית החיים" רחמנא-ליצלן;

3 בכל אסיפה - עליו להיות ה"נאום אורח" ("גאסט רעדנער"), ולא רק באסיפה בענין שהוא דבר
4 הרשות, אלא גם בענין שהוא דבר איסור... אלא ש"עושה טובה" ואינו אוכל בסעודה החגיגית
5 ("באנקעט"), אבל מכל-מקום דואג שיזמינו אותו לשם, שכן, איך יתכן שיתקיים "באנקעט" והוא לא
6 יישב ב"שולחן הכבוד"? ...!

7 וכן בנוגע לענין הויכוחים: רצונו להיות "עסקן", "יועץ" ו"דברן", ולהראות שביכלתו לנצח בויכוח;
8 וכשרואה שיהודי פלוני מתווכח עם יהודי, מתווכח הוא עם אינו-יהודי...

9 ומוסיף לטעון:

10 איך יוכל לעסוק בלימוד, ולהניח שהעולם ימשיך ללכת בחשיכה? ... הרי עליו מוטל להביא את קדושת
11 האלקות בכל העולם כולו, ולכן עורך ויכוחים עם גוי, כדי להשמיע את דעתו, ולהראות לו שהוא "בעל
12 הסברה" ו"דרשן טוב" (לא מפני ה"ישות" שלו, כמובן... אלא כדי שיקויים מה שכתוב¹⁸⁶ "וראו כל עמי
13 הארץ גו'..."), ולקבל ממנו "סמיכה" על גדלותו...

14 בשנים שעברו, היה רב צריך להיות ירא-שמים, ונוסף לזה היה צריך להיות למדן, כדי שיוכל לפסוק
15 שאלות, ולאחרי כן החליטו, שיראת-שמים - מהיכא תיתי, העיקר הוא שיהיה למדן; אחר-כך הוסיפו
16 שצריך להיות "למדן" (להבדיל) בהוויות העולם (שהרי לולי זאת יקרא "בטלן"...), ובשביל זה צריך
17 ללמוד לימודי חול, על-כל-פנים בדרך טפל; ועד שלאחרי זה, כאשר "אכשור דרי"¹⁸³ (כמאמר רז"ל¹⁸⁴)
18 "אם ראשונים כמלאכים כו'")... נעשה הטפל עיקר - שהתחילו להרבות בלימודי החול ולמעט לימודי
19 הקודש, שכן, אם ילמד "קיצורים" בלימודי חול - לא יקבל "תואר אקדמי", מה-שאין-כן אם ילמד
20 "קיצורים" בלימודי קודש - עדיין יוכל לקבל "סמיכה"...

21 ובכל זה ניתוסף עתה ענין חדש:

22 פעם היה הסדר, שקבלת ה"סמיכה" היתה איש מפי איש עד משה רבינו¹⁸⁵; לאחר שנתבטלה סמיכה
23 זו - היו המסמיכים רבנים מיוחדים, גדולי הדור, ואחר-כך היתה קבלת ה"סמיכה" מרב למדן סתם;
24 אך לאחרי זה התחילה להיות קבלת ה"סמיכה" מהמוסד שעבורו נתן אביו ממון רב יותר; ולאחרי
25 זה, התחילה להיות קבלת ה"סמיכה" מאשתו של ה"פרעזידענט"...

26 - כידוע מה שכתוב בכתבי האריז"ל¹⁸⁶ בנוגע לדורנו, דרא דעקבתא דמשיחא (שהוא גלגול מדור
27 יציאת מצרים), שיהיו נשמעין לנשותיהן, וממילא הולכת ה"רבנית" שלו אל אשתו של ה"פרעזידענט",
28 והיא פועלת על ה"פרעזידענט" שימנה אותו ל"ראב"י"... -

29 ובכל אופן, הרי זו לכל-הפחות "סמיכה" מאיש או אשה מבני ישראל;

30 אמנם, מעתה יהיה בזה סדר חדש - שכאשר ה"גלח" (הכומר) יאמר שהוא "דברן" ו"דרשן" טוב, ויש
31 לו ידיעה אודות "אותו האיש" (שהרי כדי לקבל מחמאה מה"גלח" - עליו להיות בקי בעניניו של "אותו
32 האיש"), וגם אודות ענינים שאמר "מחמד המשוגע" (כפי שכותב עליו הרמב"ם¹⁸⁷) - אזי ראוי הוא
33 להיות רב, מאחר שהוסמך על-ידי ה"גלח"....

34 וכאשר אומרים לו שתמורת קריאה בספרי האפיקורסים, מוטב שיקרא פסוק חומש (על-כל-פנים עם
35 תרגום אנגלי), או קטע ב"עין יעקב", או סעיף ב'קיצור שולחן ערוך' - טוען שהוא "עסוק" ("ביזי")
36 בצרכי הרבים, וממילא פטור הוא מכל הענינים... אם רצונך להיות עסוק בצרכי ציבור - היה עסקן

(183) יבמות לט, ב. וש"נ.
(184) ע"פ שבת קיב, ב (וראה לקו"ש חט"ו ע' 281 הערה הקדמה כ.
14. וש"נ).
(185) ראה רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ד.
(186) ראה ל"ת וסה"ל להאריז"ל שמות ג, ד. שער הגלגולים
(187) באגרת תימן.

- 1 ציבורי, אבל למה חפץ אתה להיות "רב" ומנהיג רוחני, כשאינך מוצא פנאי לעיין בספר יהודי, אפילו
2 בשפה האנגלית? ... ולאיך, כדי להראות לגויים שהוא יודע מה שאמר "אותו האיש", ויודע מה שנאמר
3 ב"חוקה" ("קאנסטיטושאן"), ויודע כיצד לשמור על ה"חוקה" - בשביל זה יש לו פנאי!
- 4 כיצד יכול אדם כזה להיות רב בישראל ("ראַבבי"), בה בשעה שהקדיש את כל זמנו עבור לימודי
5 חול, ופיטם עצמו בספרי מינות (כנראה מצד "דע מה שתשיב"¹⁸⁸), ומאבד את כל ימיו על ענינים של
6 מה בכך, ולכל היותר, על ענינים של בריאות הגוף וכיוצא בזה! ...
- 7 ולא עוד אלא שהוא זה שמתיימר לייצג את בני ישראל בויכוח עם גויים! ... - עד עתה לא הבלית
8 את יהדותו בגלוי, לא במשפחתו ("למשפחותיכם"¹⁵⁷) ולא ברחוב; אבל בנוגע לויכוח - צריך הוא להיות
9 הראשון, וסבור שינצח, ולא עוד אלא שרצונו לזכות לסייעתא דשמיא, שסייעו לו להשיב לאפיקורוס! ...
- 10 וכאשר אומרים לו שהרמב"ם פוסק שיש בזה איסור מן התורה, "ולא תתורו אחרי לבבכם גו'" -
11 טוען הוא, שהדברים אמורים רק במי שאינו מקורב למלכות, אבל הוא - להיותו מקורב למלכות, יש לו
12 שייכות עם ה"נשיא" ("פרעזידענט") ועם "סגן הנשיא" ("ווייס פרעזידענט"), ועם נשיאת "ארגון
13 הנשים", ועד שהתאספו יהודים נבחרים מעם, ובחרו בו להיות "ראַבבי על גבי ראַבבי", "פרעזידענט" של
14 הארגון הרבני... כך, שהרי יהודים פוסקים שהוא "גדול בישראל" - הרי הכל מוטל על כתפיו, ומוכרח
15 הוא להאיר את העולם באור האלקים! ...
- 16 הוא טוען שצריכים להאיר את העולם לרגל "זמן חירותנו" - בה בשעה שלאמיתו של דבר הוא עצמו
17 אינו בן-חורין:
- 18 אצל גויים - יש אופנים שונים של חירות; אבל אצל בני ישראל - אם חפצים ב"חירות" ("פרידאם"),
19 הרי הדרך היחידה לזה היא (לא על-ידי הליכה ל"קאַלעדזש", השתתפות בויכוחים, קריאת "עיתונים"
20 וספרי קיצורים, אלא) על-ידי לימוד התורה, כמאמר רז"ל¹⁸⁹ "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד
21 תורה", ובהקדמת ברכת התורה - "ברכו בתורה תחלה"¹⁹⁰ - "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את
22 תורתו".
- 23 ואילו הוא טוען שאי-אפשר לחיות ב"גטו" (שזהו היפך ההנהגה של "בן חורין"), ושההבדלה
24 מהגויים היא "אפליה" ("דיסקרימינאַציע"), ושם רצונו לחיות ב"גטו" היה יכול לחיות באירופא, ולשם
25 מה צריכים לחיות ב"אמריקא"! ...
- 26 לז. ועל זה באה ההוראה - "משכו ידיכם מעבודה-זרה" וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח
27 וגו'":
- 28 עבודתו של יהודי היא באופן ד"משכו ידיכם מעבודה-זרה" - שבורח ומסתלק מהגויים, כולל גם
29 מהגוי שבקרבו¹⁹¹ [ולא איכפת לו שילעגו עליו ויאמרו שהוא שייך ל"גטו" ומאמין ש"אתה בחרתנו",
30 ולא משתדל להשיג "תואר אקדמי" ("דיגרי") שהיה מסייע לו לכסות את הוצאותיו, בידעו ש"אפילו
31 ריש גרגותא משמיא מנו לי"¹⁹²], ואז יכול לשחוט הפסח.
- 32 וכך מתנהג לא רק בנוגע לעצמו, אלא כהמשך הכתוב: "למשפחותיכם", גם בנוגע לבני ביתו וכל
33 הנמנים עמו על הפסח, ובמובן הרחב - ובפרט כשמדובר אודות "רב", "מלמד", "מנהל" ו"מנהיג רוחני"
34 הרי זה כולל גם את כל אלו הנמצאים תחת השפעתו.
- 35 וכל זה לא נעשה בצנעא, באופן שבצאתו לרחוב לא ניכר שהוא יהודי, אלא כהמשך הכתוב: "והגעתם
36 אל המשקוף ואל שתי המזוזות"¹⁹³ ("שלש מתנות"¹⁹⁴, "בתלת זימני הוי חזקה"¹⁹⁵, והיינו שזוהי פעולה

(192) ברכות נח, סע"א. וש"נ.

(193) בא יב, כב.

(194) פרש"י עה"פ.

(195) ב"מ קו, ריש ע"ב.

(188) אבות פ"ב מ"ד.

(189) אבות פ"ו מ"ב.

(190) נדרים פא, א. וש"נ.

(191) ראה שבת קה, ב.

נצחית, לו, לבניו ולבני בניו), כך, שיהיה הדבר ניכר גם ברחוב, ואפילו ה"מלאך המשחית" ידע שכאן
גר יהודי ששחט את ה'עבודה-זרה' של המדינה!
אבל הוא - לא עולה על דעתו ליתן מדם הפסח על המשקוף ועל שתי המזוזות, כך שיהיה מוקף
מכל הצדדים בהכרזה שהוא ובני ביתו שחטו את ה'עבודה-זרה'. - וכי איך אפשר לתבוע דבר כזה? ...!
בגד ארוך - אינו לובש; זקן (שאפילו לדעת המתנגדים הרי זה הידור, ולדעת ה'צמח צדק' חיוב
דאורייתא¹⁹⁶) - אין לו; ובנוגע לציצית - נוהג הוא באופן ד"הצנע לכת", עד שאפילו בני ביתו אינם
יודעים שהוא יהודי...
את ילדיו - שולח הוא ל"קאלעדזש" ללמוד לימודי חול, וחפץ שיצליחו בזה בתכלית השלימות;
אבל בנוגע לזקן (עבור בנו) ופאה נכרית (עבור בתו) - חס-ושלום, זה לא "מודרני"! - לפני כמה מאות
שנים (וכן אצל אלו שמתנהגים כמו לפני כמה מאות שנים...) היה זה "ענין", אבל בנוגע אליו - "רחמנא
ליבא בעי"¹⁹⁷, ומה איכפת לו כיצד נראה חיצונית הגוף? - עליו להיות חלק מה"חברה" ("סאָסייטעט"),
וכאמור, שאי-אפשר להיות ב"גטו" ...!
בשעת ה"דרשה" ("סערמאָן") ביום-הכפורים - בהיותו לבוש בכיפתו הלבנה - מכריז הוא "שמע
ישראל"; אבל מיד במוצאי יום הכיפורים, כשיוצא לרחוב - נזהר הוא שלא להתגרות בגויים, באמרו
שזוהי גמרא מפורשת במסכת מגילה¹⁹⁸: "אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו"...
ולעומת זאת, כאשר מדובר אודות כל עניני המדינה, כל ענין של כבוד שאין בו קורטוב של
יראת-שמים - נאבק הוא להיות הראשון! וכמו כן בנוגע ל"דר-שיח" ("דייאָלאָג") עם גויים - צריך הוא
להיות הראשון, שהרי יש לו "תארים אקדמיים" מכל ה"קאלעדזשעס" הגדולים... - לא של יהודים אלא
של גויים דוקא, שהרי אי אפשר שיהיו "קאלעדזשעס" יהודיים שמעורבים בהם לימודי קודש ולימודי
חול, ועל-דרך מה שכתוב ב'חובת הלבבות'¹⁹⁹ שכשם שלא ישכנו אש ומים בכלי אחד, כך לא ישכנו
בלב אחד אהבת ה' ועניני עולם הזה (ורק אהבת ה' ויראת ה' יכולים לשכון יחד²⁰⁰).
לח. וה"צרה" הכי גדולה בזה - שאין פוצה פה ומצפצף!
ישנם שחוששים לדבר אודות ענין זה, באמרם שזהו דבר שנעשה כבר "אופנתי" ("געוואָרן אַ מאָדע"),
ו"אחרי רבים להטות"²⁰¹, ומה גם שנמצאים ב"אמריקא", וצריכים "לחיות עם הזמן", ו"מוטב שיהיו
שוגגין כו"²⁰², ומודים להקדוש-ברוך-הוא שהמצב אינו גרוע יותר כו'.
וישנם גם "ממוצעים", שמתרצים את התעסקותם בזה, באמרם, שכיון שבפועל מתקיימים הויכוחים,
ועלול לצאת מהם קלקול, הרי מוטב שילך אל הויכוח (לא "עם-הארץ", אלא) "בן-תורה", ששמו מופיע
בספרון שעל "דף-השער" שלו מתנוסס שם של ארגון "אורטודוקסי"...
[וזאת - למרות שכתוצאה מזה ימשכו אחריו תלמידיו, שלא הגיעו לקרסוליו (אף שגם "קרסוליו"
הם יו"ד טפחים למטה מתחת לארץ...), וגם הם ילכו לשם (מבלי לשאול אותו וללא ידיעתו), שהרי
ה"ראַביי" שלהם הלך לשם, "ונמצא שם שמים כו"²⁰³ - היפך קידוש השם!].
אבל האמת היא - שאילו היו יוצאים בפומבי נגד ענין זה, היו מצליחים בעזרת ה' יתברך.
לט. ויש להוסיף, שהענין האמור לעיל מודגש גם בנוגע ליציאת מצרים (שדוגמתה תהיה גם הגאולה
העתידה, כמו שכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁴⁸):

199) שער ח פ"ג אופן כה.
200) ספרי ואתחנן ו, ה.
201) משפטים כג, ב.
202) ביצה ל, א. ויש"נ.
203) אבות פ"א מ"א.

196) ראה בארוכה תורת מנחם - התוועדות ח"ח ע' 138
וראילך. ויש"נ.
197) סנהדרין קו, ב ובפרש"י. זהר ח"ב קסב, ב. ח"ג רפא, ב.
198) ו, ב. ויש"נ.

- 1 ידוע שפרעה וחרטומי מצרים היו חכמים גדולים ביותר²⁰⁴. וכיון שמשנה רבינו ענינו חכמה²⁰⁵, היה
- 2 יכול לנהל עמהם ויכוח (ובפרט שמשנה רבינו עצמו נתגדל בבית פרעה, וידע דרכי המצריים ואיך להתנהג
- 3 עמהם כו'), ולהוכיח להם שאלהי מצרים אין בהם ממש, ורק אלקי ישראל הוא האלקים, ואז בוודאי
- 4 היו מציינים לו מרצונם הטוב.
- 5 ומה גם שאז לא היה הדבר נמשך י"ב חדשים (כפי שנמשכו עשר המכות), אלא במשך שעות אחדות
- 6 היה יכול לקבץ יחד את כל חרטומי מצרים, והיה מנצחם בויכוח, והיו מתגיירים והולכים יחד עם בני
- 7 ישראל לקבל את התורה!
- 8 זאת ועוד:
- 9 בשביעי של פסח, בעת קריעת ים-סוף, כשרצו לומר שירה, אמר הקדוש-ברוך-הוא "מעשה ידי טובעין
- 10 בים ואתם אומרים שירה"²⁰⁶; והרי היה אפשר לחסוך זאת, אילו רק היה משה רבינו מתווכח עם
- 11 המצריים!
- 12 ועל-דרך-זה בנוגע למכת בכורות, וכן כל שאר המכות שלפני זה - ש"לא עבד קודשא-ברוך-הוא
- 13 ניסא למגנא"²⁰⁷ - אילו היה משה מתווכח עם המצריים, לא היה צורך בכל הנסים דעשר המכות!
- 14 ואף-על-פי-כן, לא נרמז בשום מקום, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל-פה, שמשנה הכניס את
- 15 עצמו בויכוחים עם המצריים!
- 16 כאשר מציעים להכנס עם המצריים בויכוחים כו' - אומרת התורה: לא! אלא ההנהגה עמהם צריכה
- 17 להיות דוקא באופן ד"והרביתי את אותותי גו"²⁰⁸.
- 18 ומהטעמים לדבר - כי, אף שמצד הענין דיציאת מצרים היה נקל יותר שמשנה יפעל זאת על-ידי
- 19 ויכוחים כו', מכל-מקום, בנוגע למשה עצמו, הרי עצם הויכוח הוא בבחינת "המתאבק עם מנוול כו'",
- 20 כנזכר לעיל.
- 21 ומכאן ראייה נוספת לשלילת ענין הויכוחים בימינו אלו. - והלואי שיפסיקו זאת מצד התעוררות "דעת
- 22 הקהל" של בני ישראל עצמם, בחסד וברחמים, ולא יצטרכו להגיע למעמד ומצב - שהיה ביציאת מצרים
- 23 - ש"ביד חזקה יגרשם" ("על כרחם של ישראל")²⁰⁹, שכן, אף שהלה טוען שהוא "קרוב למלכות", הרי
- 24 אין זה באופן שהגויים רודפים אחריו... ואדרבה: סוף כל סוף ישליכוהו מחוץ לדלת בבזיונות לא עלינו
- 25 ("ניט פֿאַר קיינעם געדאַכט").
- 26 מ. אלא מאי, השאלה היא מי יעמיד את אומות העולם על-דרך האמת?!
- 27 ובכן: ענין זה יכול להיעשות על-ידי אלו השקועים בלימוד התורה והמסוגלים ומוכשרים לזה,
- 28 כשירגישו שעליהם לעסוק בענין זה.
- 29 ובעיקר - יתקיים הדבר בעת קץ הימין, שזהו הזמן לקיום היעוד "אז אהפוך גו'" (כמבואר גם
- 30 בתנאי²¹⁰); ובינתיים - אין שום מצוה לעסוק בגירות,
- 31 [ואדרבה: גם מי שבא להתגייר מדעת עצמו בזמן הזה²¹¹ - הנה לפני שמקבלים אותו "ומודיעין אותו
- 32 מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות כו'", מתווכחים עמו ו"אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר
- 33 כו'"²¹²],

204 ראה מדרש הנעלם בזה"א כה, סע"א. הובא בלקו"ת
ס"פ צו. וראה גם מלכים-א ה, יו"ד.
205 ראה לקו"ת עקב יז, א. ובכ"מ.
206 מגילה יו"ד, סע"ב.
207 ראה דרשות הר"ן דרוש ח (נעתק בלקו"ש ח"ג ע' 966
הערה 3). וראה שבת נג, ב. ועוד.
208 וארא ז, ג.
209 ס"פ שמות (ובפרש"י).
210 ספ"י.
211 משא"כ לימות המשיח - אין מקבלים גרים כלל (יבמות
כד, ב).
212 שם מז, א.

וכאמור לעיל - שההנהגה צריכה להיות באופן ד"משכו וקחו לכם גו"⁸³, שזוהי ההנהגה שהביאה לחירות האמיתית - החירות ד"תעבדון את האלקים גו"⁸³, ועל-דרך-זה בימינו אלה - שהנהגה זו היא שתביא את הגאולה, שתהיה בחסד וברחמים, על-ידי-זה שנלך - מתוך הרחבה ברוחניות ובגשמיות - בדרך הוי', ונלמד תורת הוי', ונפיץ יהדות בלי פשרות בקרב בני ישראל, והנהגה זו תביא את הגאולה, שאז יקויים היעוד ד"אז אהפוך גו" - אבל לא על-ידינו, אלא על-ידי משיח צדקנו, בקרוב בימינו ממש.

* * *

מא. דובר לעיל (סעיף ח) אודות דברי ה'צמח צדק' באחרון של פסח תרכ"ה (אחרון של פסח האחרון לפני הסתלקותו), שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה האחרונה שהקדוש-ברוך-הוא יגאל אותנו מן הגלות האחרון על-ידי משיח צדקנו.

ובהקדמה:

אף-על-פי שדברי ה'צמח צדק' הנ"ל נאמרו לילדים, מכל-מקום, בודאי מיוסדים הדברים ומתאימים על-פי התורה, שכן, דבר שאומר "איש אמת" (אפילו רק לילדים וכיוצא בזה), הרי זה דבר אמת, והיינו, שמתאים על-פי 'תורת אמת', ועל-אחת-כמה-וכמה כשהדברים נאמרו על-ידי "שר התורה", ועל-אחת-כמה-וכמה נשיא בישראל, ונמסרו הדברים על-ידי נשיאי ישראל שלאחריו - הרי בודאי שהדברים מתאימים על-פי 'תורת אמת'.

ובנודון דידן: אף שהטעם הפשוט להיום-טוב דאחרון של פסח הוא להיותו יום-טוב שני דשביעי של פסח - יש בו גם הענין שהיום-טוב הוא מצד הגאולה העתידה לבוא על-ידי משיח צדקנו.

וככל הענינים שבפנימיות התורה²¹³ - מרומז הדבר גם בנגלה דתורה:

באחרון של פסח מפטירין "עוד היום בנזב לעמוד גו"²¹⁴, וטעם הדבר, "לפי שבליל פסח היתה מפלתו של סנחריב"²¹⁵.

ולכאורה אינו מובן: הרי מפלת סנחריב היתה בליל ראשון של פסח, שנאמר²¹⁶ "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג", ומה שייכותה לאחרון של פסח?

והביאור בזה²¹⁷:

מפלת סנחריב היתה על-ידי חזקיה. וכיון שעל חזקיה אמרו רז"ל²¹⁸ "ביקש הקדוש-ברוך-הוא לעשות חזקיה משיח", לכן מפטירין אודות נצחוננו של חזקיה באחרון של פסח, לרמז על השייכות של היום-טוב דאחרון-של-פסח עם הגאולה העתידה לבוא על-ידי משיח צדקנו.

מב. ובהקדמה לכך שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה האחרונה, אמר ה'צמח צדק', שאחרון של פסח הוא סיום הענין שהתחיל בלילה הראשון של פסח, וביאר, שהלילה הראשון של פסח הוא היום-טוב שלנו על הגאולה שגאלנו הקדוש-ברוך-הוא ממצרים,

- אף שלכאורה אינו מובן מהו הצורך בהקדמה זו, שהרי השאלה היתה בנוגע להיום-טוב דאחרון של פסח, ואם כן, היה לו לומר מיד שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה האחרונה -

כי בזה מרומז התיווך בין דברי ה'צמח צדק' שהיום-טוב דאחרון של פסח הוא על הגאולה העתידה, ובין הטעם הפשוט שאחרון של פסח הוא אחד מימי חג הפסח, יום-טוב שני דשביעי של פסח:

(213) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ס"ע 107. (217) ראה גם שיחת אשכ"פ תשכ"א בתחלתה (תורת מנחם - התועדויות ח"ל ע' 244 ואילך). תשכ"ב סכ"ג (תורת מנחם - התועדויות חל"ג ע' 349). וש"נ. (214) ישעי' י"ד, לב. (215) שו"ע אדה"ז אר"ח סת"צ ס"ג. (216) ישעי' ל, כט. (218) סנהדרין צד, א.

- 1 כיון שאחרון של פסח הוא (לא רק האחרון בזמן, אלא גם) הסיום והשלימות של כל ימי הפסח
 2 (כנזכר לעיל סעיף ג) - הרי הוא כולל גם את הגאולה האחרונה, שהיא הסיום והשלימות של הגאולה
 3 ממצרים.
 4 והענין בזה:
 5 כתיב⁴⁸ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". וידועה קושיית הזהר²¹⁹: מדוע נאמר "כימי צאתך
 6 גו'", "ימי" דייקא, לשון רבים, הרי יציאת מצרים היתה ביום אחד (בט"ו ניסן שנת ב'תמ"ח), ואם כן,
 7 הוה-ליה-למימר "כיום צאתך גו"?
 8 ומבאר בזה כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר²²⁰, שהחל מזמן יציאת מצרים עד לגאולה העתידה לבוא
 9 במהרה בימינו אמן, ממשיכים תמיד לצאת ממצרים, וכל זמן שעדיין לא באה הגאולה העתידה, נמצאים
 10 עדיין במצרים, ולכן נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים", "ימי" לשון רבים.
 11 כשם שבנוגע ליציאת מצרים כפשוטה נאמר⁸³ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על
 12 ההר הזה", היינו, שנקודת השיא של יציאת מצרים היא מתן-תורה, וכדאיאת ב'זהר חדש²²¹ "בכל יום
 13 (מיציאת מצרים עד מתן-תורה) אפיק לך מן גלותא", כיון שעד מתן-תורה היו עדיין ב"מצרים" - כך גם
 14 בכללות יותר, שתכלית השלימות דיציאת מצרים תהיה לעתיד-לבוא, שאז יהיה תכלית השלימות
 15 דמתן-תורה, בהתגלות תורתו של משיח, כמו שכתוב²²² "ישקני מנשיקות פיהו", שהוא ענין טעמי תורה
 16 שיתגלו לעתיד-לבוא.
 17 מג. והביאור בזה:
 18 החל מיציאת מצרים, כאשר "היום הזה נהיית לעם"²²³, התחילה עבודתם של ישראל (לא רק בנוגע
 19 לעצמם, אלא גם) לפעול בעולם - להאיר את העולם שגם הוא יהיה כלי לאלקות. וכיון שגמר הענין
 20 יהיה רק בגאולה העתידה, ש"אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד"⁹², ועד ש"ראו כל בשר גו'"²²⁴,
 21 הנה עד אז לא הסתיימה היציאה ממצרים; כל זמן שעדיין לא נתבררו כל הניצוצות שנמצאים בכל חלקי
 22 העולם - הנה מצד זה שהניצוצות נמצאים בגלות, תקועים ("שטעקן") גם בני ישראל בגלות.
 23 ואף שלכאורה איזה ערך יש לעולם (עם ניצוצות הקדושה שבו) לגבי בני ישראל - הרי כיון שבני
 24 ישראל הם הכוונה הפנימית של העולם, כמאמר רז"ל²²⁵ "בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית",
 25 והשליחות של בני ישראל היא לזכך את העולם, לכן, קשורים בני ישראל עם ניצוצות הקדושה שבעולם,
 26 וכל זמן שניצוצות הקדושה הם בגלות, חסר עדיין בגאולה של בני ישראל.
 27 וככל הענינים משתקף גם ענין זה בהלכה בפועל²¹³ - כפי שמצינו בנוגע לטבילה במקוה, שכל זמן
 28 שישנו חלק השייך לגוף, אפילו שערות שהם טפל לבשרו²²⁶, שנשאר מחוץ למים, ולא נטהר, אזי לא
 29 נטהר האדם כולו, אפילו ראשו²²⁷. ועד כדי כך קשורה טהרת הראש וטהרת השערות, שלא זו בלבד
 30 שתלויים זה בזה (שהראש אינו יכול להטהר ללא השערות), אלא עוד זאת, שטהרתם מוכרחת להיות
 31 בבת אחת, שהרי אי אפשר לחלק את הטבילה לחלקים, תחילה חלק זה ואחר-כך חלק אחר, תחילה
 32 העיקר ואחר-כך הטפל, או להיפך, אלא טבילת כל אברי הגוף יחד עם השער הטפל מוכרחת להיות בבת
 33 אחת.
 34 וכמו כן בנוגע לגאולת עם ישראל - שאינה יכולה להיות בשלימותה אלא רק כאשר עם ישראל ישלים
 35 את שליחותו ויברר גם את ניצוצות הקדושה שבעולם (אף שהם טפלים ובאין-ערוך לבני ישראל עצמם),
 36 וענין זה יושלם בגאולה העתידה, ש"אז אהפוך אל עמים וגו'".

(223) תבוא כז, ט.

(224) ישע"י מ, ה.

(225) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית. ובכ"מ.

(226) עירובין ד, ב. וש"נ.

(227) ראה רמב"ם הל' מקוואות פ"א ה"ז.

(219) ח"ג קעו, רע"א. וראה גם זח"א בהשמטות סי' כה

(רסא, ב), הובא באוה"ת נ"ך עה"פ סק"ז (ע' תפז).

(220) רד"ה כימי צאתך דאש"פ תש"ח (סה"מ תש"ח ע')

(159). וראה גם שם רפ"ב (ע' 164).

(221) ר"פ יתרו.

(222) שה"ש א, ב ובפרש"י.

- ומוכן, שאין הכוונה שצריכים לרדוף אחרי אומות העולם כדי לקרב אותם. פעולה זו תהיה על-ידי הקדוש-ברוך-הוא, ובלשון הכתוב: "אז אהפוך (אני אהפוך) אל עמים גו"; מה שדורשים מבני ישראל הוא - שהנהגתם תהיה באופן שתאיר את כל הסביבה, ובדרך ממילא יקויים היעוד "והלכו גוים לאורך" 228.

אמנם, ביציאת מצרים לא נזדכך העולם עדיין;

בני ישראל יצאו אמנם ממצרים, ולא עוד אלא שכל בני ישראל יצאו ממצרים [שבזה דומה יציאת מצרים לגאולה העתידה, שהרי לעתיד-לבוא יצאו כל בני ישראל מהגלות, וכך גם ביציאת מצרים יצאו כל בני ישראל מהגלות, ועד שאפילו יהודי אחד לא נשאר בגלות מצרים, ולא כמו בשאר הגלויות, מדי ויון כו', שגם לאחר הגאולה נשארו יהודים בגלות] 229, אבל העולם עדיין לא הכיר בכך.

ולא זו בלבד שמיד לאחר שיצאו בני ישראל ממצרים כתיב 230 "וירדפו מצרים אחריהם", אלא אפילו לאחר קריעת ים סוף, שכבר נתבטל המנגד באופן ש"לא נשאר בהם עד אחד" 231, הרי ישנו הדיוק "עד אחד, אבל אחד נשאר, והוא פרעה" 232, שנעשה אחר-כך מלך בנינוה 233, וגם לאחר ששב בתשובה על-ידי ההתעוררות של יונה הנביא 234 - נשאר "פרעה".

וכיון שביציאת מצרים לא נשלם עדיין בירור הניצוצות שבעולם, הרי עדיין לא נשלמה היציאה ממצרים; ואילו גמר שלימות היציאה ממצרים תהיה בגאולה העתידה, שאז יתבררו כל הניצוצות שבעולם.

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת קדושים

(231) שם, כח.

(232) דעת זקנים מבעה"ת עה"פ.

(233) ראה יל"ש יונה רמז תקנ.

(234) ראה יונה ג, ו ואילך.

(228) ישע' ס, ג.

(229) ראה לקר"ש ח"א בתחלתו. וראה גם שיחת אחש"פ

תשכ"ג סכ"ג (תורת מנחם - התועודיות חל"ו ע' 322). שם חמ"ב

ע' 197 הערה 94. ורש"י.

(230) בשלח יד, ט.

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' א

להינשא. והארוסות שהתאלמנו או שנתגרשו ינשאן - מותרות אף להינשאן מיד, ורק גרושות ואלמנות מן הנישואין אסורות להינשא עד לאחר שלשה חדשים. חוץ מן הארוסות שפארץ יהודה שנתגרשו ונתאלמנו, שדינן כנשואות וצריכות להמתין שלשה חדשים כדי להינשא, כיון שביהודה היו מייחדים את החתן והכלה לפני כניסתן לחופה, כדי שיהא רגיל ומצחק עמה, ולא יתביישו זה מזה בבעילת מצוה, ומפני שכל של החתן גם כה בארוסתו, יש לחוש שמא כשהתייחד עמה בא עליה. ובגמרא תבואר מחלוקת זו. רבי יוסי אומר, אכן כל הנשים הנשואות ויתארסו מיד ללא המתנת שלשה חדשים, וכדברי רבי יהודה, שלא גזרו אירוסין משום נישואין, וכדברי רבי יהודה, חוץ מן האלמנה מן הנישואין, שאסורה להתארס עד לאחר שלושים יום ממיתת בעלה,

אחי בעלה, אלא רק קודם לכן בחייו. אבל הפא במקדש את אחות יבמתו ומתה אשתו, דאיתפסר - שנאסרה) היבמה לאחר שנפלה ליבום משום אחות אשתו, אפילו רבנן מודו לרבי אלעזר, שכל שנאסרה שעה אחת אסורה עולמית.

משנה

היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם, עד שיש לה המתנת שלשה חדשים ממיתת הבעל. וכן כל שאר הנשים שמתו בעליהן או נתגרשו, לא יתארסו ולא ינשאן לאחר עד שיהיו להן המתנת שלשה חדשים. אחד בתולות ואחד בעולות, אחד גרושות ואחד אלמנות, אחד נשואות ואחד ארוסות, צריכות להמתין שלשה חדשים ממיתת הבעל או מהגירושין עד שינשאו לאחרים. ובגמרא ביאר טעם הדברים. רבי יהודה אומר, הנשואות שנתאלמנו או נתגרשו ויתארסו - מותרות להתארסן מיד, ואינן צריכות להמתין שלשה חדשים אלא בכדי

לקוטי שיחות פרשת אחרי כרך יז שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

- בלשון "חטאתי" לבד (מבלי לומר "עויתי ופשעתי")²²
 מספיק על כל העבירות, אפילו על "זדונות" ו"מרדים"²³
 – ולכאורה: מדוע יספיק הוידוי "חטאתי"²⁴
 (שמשמעותו שהוא עבר בשוגג) גם על מרדים²⁵
 וזדונות?²⁶

ב.

שלימות הוידוי

- אף על פי ש"עיקר הוידוי" הוא אמירת "חטאתי"²⁷
 ובוה יוצא ידי חובת "מצות וידוי" – אמנם לכתחילה,²⁸
 כדי לקיים בשלימות את מצות הוידוי, צריך לומר²⁹
 (כנזכר לעיל מהרמב"ם) "אנא השם חטאתי עויתי³⁰
 פשעתי כו' והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני³¹
 חוזר לדבר זה". יתירה מזו: בספר המצות³² אומר
 הרמב"ם, שבוידוי כולל גם בקשת כפרה ("ויבקש³³
 כפרה"³⁴).
 נמצא איפוא, שבוידוי יש שני עניינים: (א) "עיקר³⁵
 הוידוי" (או "מצות הוידוי") שלזה מספיק לומר סתם³⁶
 "חטאתי". (ב) שלימות הוידוי, שבזה נכללים עוד כמה³⁷
 פרטים (כנ"ל).³⁸
 בדומה לכך מוצאים גם בנוגע לכללות מצות³⁹
 התשובה: היא כוללת את מצות התשובה, ושלימות⁴⁰
 במצות התשובה (כדלקמן סעיף ה' ואילך בארוכה);⁴¹
 ויש לומר, כי מאחר וענין הוידוי הוא (לא פרט⁴²

א.

האומר "חטאתי" – יצא חובת וידוי

- בנוגע לוידוי הכהן הגדול על השעיר המשתלח¹
 נאמר בפסוק²: "והתודה עליו את כל עונות בני ישראל³
 ואת כל פשעיהם לכל חטאתם". מפסוק זה לומד רבי⁴
 מאיר⁵ אשר סדר הוידוי הוא "כיצד מתודה) עויתי⁶
 פשעתי וחטאתי". חכמים⁷ חולקים על רבי מאיר –
 בנימוק כי "עונות אלו השגגות", "פשעים אלו⁸
 המרדים" ו"חטאתם אלו השגגות", ו"מאחר שהתודה⁹
 על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות?¹⁰
 (בתמיהה); ולכן לדעת חכמים סדר הוידוי הוא¹¹
 "חטאתי ועויתי ופשעתי".
 ביחס לוידוי אשר מחוייב כל אחד לומר בעת¹²
 שהוא עושה תשובה, פוסק הרמב"ם¹³: כיצד מתודין,¹⁴
 אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי¹⁵
 כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר¹⁶
 לדבר זה וזהו עיקרו של וידוי.
 אך¹⁷ בהמשך הדברים מביא הרמב"ם (בנוגע לוידוי¹⁸
 בו חייב כל אחד ביום הכפורים) "הוידוי שנהגו בו כל¹⁹
 ישראל, אבל אנחנו חטאנו (כולנו) והוא עיקר הוידוי".²⁰
 וכך גם נפסק בטור²¹ וברמ"א²², ובלשון אדמו"ר הזקן²³
 בשולחן²⁴: אמר סתם חטאתי יצא ידי מצות וידוי.
 צריך להבין: מסתימת לשון הנ"ל משמע שהוידוי²⁵

(9) אבל להעיר מראב"ע פשרתנו (טז, ל): חטאת שם כלל ע"כ תמצא על השגגה ועל הזדון.
 (10) מ"ע עג. וכ"ה בחינוך מצוה שסד. יראים ס"י שסג (בוידוי בעת הבאת חטאת). ובחובת הלבבות שער התשובה רפ"ד ב"גדרי התשובה": שיתודה בהם ויבקש המחילה עליהם. ועד"ז בחבור התשובה להמאירי (מאמר א' פ"ח) בארבעה "תנאי התשובה". וברס"ג (בס' האמונות והדעות מ"ה פ"ה) בד' "עניני התשובה" הזכיר רק "בקשת כפרה" (ולא – וידוי**).
 ולהעיר מאגה"ת לאדה"ז פ"א: "לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג כו' רק הוידוי ובקשת מחילה***. ובסהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה רפ"א: הוידוי הנק' בקשת מחילה כדאי ברמב"ם פ"א כו'***.
 (11) כ"ה בהוצאת קאפח. ובדפוסים לפנינו: ויבקש המחילה.

(1) פשרתנו טז, כא.
 (2) יומא לו, ב.
 (3) הל' תשובה פ"א ה"א.
 (4) שם פ"ב ה"ח. ע"פ יומא פז, ב.
 (5) או"ח סתר"ז.
 (6) שם ס"ג (אבל להעיר משל"ה הובא במג"א שם).
 (7) שם סעיף ד.
 (8) בלח"מ הל' תשובה פ"ב שם כתב שצריך לומר גם עוינו פשענו אלא שהרמב"ם סמך על מה שמפרש לעיל רפ"א*. וראה גם פר"ח או"ח שם סק"ג (בסופו). פרמ"ג שם א"א סק"ה. מנ"ח מצוה שסד.
 אבל בשו"ע אדה"ז (וכן בטור ורמ"א שם) מוכרח שכוונתו רק ל"חטאתי" (שהרי אינו מוכיר כלל עויתי פשעתי בעיקר הוידוי). וראה ג"כ כד הקמח ע' וידוי מדרד"ל.

(*) ובפרט שבכ"כ דפוסים וכת"י (נסמנו ב"ספר המדע" לרמב"ם ירושלים תשכ"ד) הגירסא "אבל אנחנו חטאנו כול' (או: וגו')".

(**) ולא מנה וידוי במנין המצות שלו (ראה ביאור הרי"ף פ' פטולא לשהמ"צ רס"ג פרשה מב).

(***) ב"בקשת מחילה" לכאורה כוונתו רק להרמב"ם (בסהמ"צ) ולא להסמ"ג, שהרי בסמ"ג (מ"ע טז) לא נזכר (בפירושו) בקשת מחילה. וראה שו"ע שלאח"ז.

(****) וצנ"ק שחרי ברמב"ם שם לא נזכר "בקשת מחילה". ואולי הכוונה ל"אנא (השם)" שברמב"ם (ועד"ז בסמ"ג) שם. ולהעיר ממנ"ח שם (ע"ד אמירת "אנא השם").

בתשובה לתלות ולא ביום-הכפורים לכפר ולא ביסורין
למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת כו".
שואלים על כך המפרשים: הרי גם ר' אלעזר בן
עזריה מונה ארבעה חלוקי כפרה, ומדוע אומר
ש"שלשה הן"?
נאמרו על כך שני ביאורים:
(א) המהרש"א¹⁶ מפרש (וכך נאמר בפירוש
בירושלמי¹⁷), אשר תשובה עצמה, מכיוון שהיא צריכה
להיות "עם כל אחד ואחד", אין היא נחשבת כאחד
החילוקים בכפרה¹⁸; "חילוקי כפרה" הם רק שלושה:
יום-הכפורים, יסורים ומיתה.
(ב) פירושו של ה"עקידה"¹⁹ – שב"חילוקי כפרה"
נמנים רק אלה אשר "האדם יתכפר בהם בחייו" (לפי
ש"אין המתים נכנסים למנין חלוקי כפרה אלא בעלי-
תשובה שהם חיים²⁰); ולכן אין חילול השם נמנה
בחשבון ה"חילוקי כפרה"²¹, כי חילול השם הוא דבר
ש"לא יכופר עד ימותו".
אחד הקשיים²² בפירוש המהרש"א הוא: לפי
פירושו יוצא, שהשינוי והחידוש של ר' אלעזר בן

צדדי (בתשובה, אלא) – שהתשובה שבלב צריכה
להיאמר בדיבור¹² – לכן בהכרח שגם בוידוי יהיו שני
ענינים אלו: (א) "עיקר הוידוי" המבטא את עיקר
התשובה (או בלשון אדמו"ר הזקן באגרת התשובה¹³:
מצות התשובה); (ב) שלימות¹⁴ הוידוי, בו מתבטאת
שלימות¹⁴ התשובה – ובזה נדרשים כל הפרטים הנ"ל
בוידוי.

ג.

"חלוקי כפרה" – שלשה או ארבעה

כדי להבין זה, יש להקדים ולבאר את מחלוקת
התנאים¹⁵ אודות "חילוקי כפרה":
"שאל ר' מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה
ברומי שמעת ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל
דורש. אמר שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד. עבר
על עשה ושב אינו זו משם עד שמוחלין לו כו' עבר
על לא-תעשה ועשה תשובה, תשובה תולה ויום-
הכפורים מכפר כו' עבר על כריתות ומיתות בית-דין
ועשה תשובה, תשובה ויום-הכפורים תולין ויסורין
ממרקין כו' אבל מי שיש חילול השם בידו אין כח לא

למנותה בה"חילוקי כפרה", כי: (א) מכיון דבמ"ע צריך רק תשובה, הרי
זה התשובה לבד מכפרת הוי חלוקה בפ"ע. וראה גם פסקי הרי"ד שם.
(ב) בפרט את"ל דבכל אחד מהחילוקי כפרה צ"ל התשובה באופן אחר
(בעבירות חמורות – תשובה חזקה יותר וכו'), ** הרי ודאי דזה שבמ"ע
תשובה לבד מכפרת הוי חלוקה בפ"ע (מכיון שאינה דומה תשובה זו
להתשובה שצ"ל בשאר חלוקי כפרה). (ג) ודוחק קצת – "חלוקי כפרה"
פירושו (לא דברים המכפרים, כ"א) חלוקי העבירות*** בנוגע (לא לעונש
שלהם, קרבנם וכו' – כ"א) לכפרתם, שהם ד'.

נוסף ע"ז שרק לפירוש העקידה מודגש בלשון ראב"ע גופא מה
הם הג' חלוקים – כי תיכף לאחריו אמרו "ג' הן כו'" מונה הג' חלוקים
עבר על עשה כו' ל"ת כו' כריתות ומיתות ב"ד כו", ואח"כ מסיים "אבל
(המורה) על ענין חדש שלפעמים אינו במשך להקדומו. וראה גם תוס'
יוהכ"פ שם) מי שיש חילול השם בידו כו'":

משא"כ לפירוש המהרש"א נמצא, ש"ג' הן" קאי – לא על הבבא
שבאה תיכף לאחריו, כ"א מתחיל מהבבא "עבר על ל"ת כו'" (ומפסיקה
ביניהם הבבא "עבר על עשה כו'")!

נאף שגם בירושלמי הלשון – (א) "ג' הם כו'" ולא קאי על הבבא
שלאח"ז "עבר על מ"ע כו'" (כנ"ל בפנים והערה 17), (ב) גבי חילול
השם "אבל מי שנתחיל בו ש"ש כו'",

הרי שם מפורש "חזון מן התשובה" ואין מקום לטעות ד"עבר על
מ"ע כו'" נכלל ב"ג' הם"****: משא"כ בבבלי, אם כוונתו כן הול"ל
(לא "תשובה עם כל אחד, כ"א) "חזון מן התשובה" (כבירושלמי).

(12) ועד שרק מצות וידוי נמנה במנין המצות להרמב"ם, כמשנ"ת
בארוכה במ"א נלקו"ש חל"ה ע' 18 ואילך. חידושים וביאורים בש"ס
סי"ח. – נדפס גם בלקו"ב לתניא ח"ב ע' מב ואילך. ועיי"ש (ולקו"ב ס"ע
מא ואילך) שזהו הביאור במ"ש הרמב"ם (שם פ"ב ה"ג) ד"כל המתודה
דברים ולא גמר בלבו לעווב ה"ז דומה לטובל ושרץ בידו כו'" – כי
ע"י דוגמא זו מוכן איך שוידוי ענינו ביטוי התשובה שבלב בדיבור,
עיי"ש].

(13) פ"א.

(14) להעיר מהמבואר (לקו"ד ח"א נ, סע"א ואילך. סה"מ תש"ד ע'

30) בענין יתודה בלחש בעת תקיעת שופר.

(15) יומא פו, א. וראה ירושלמי סוף יומא (וש"ג) – בשינוי (כדלקמן
בפנים והערה 17). אבות דר"ב פכ"ט, ה. מדרש משלי פ"י. וראה תוספתא
יומא פ"ד, ט. מכילתא יתרו כ, ז.

(16) חרא"ג שם. וכ"ה בפסקי הרי"ד יומא שם.

(17) שם (ג' ה' חזון מן התשובה).

(18) כפשטות לשון הגמרא "ג' הן ותשובה עם כל אחד", וכפ"ש
ד"ה א"ל יומא שם (כמ"ש בחדא"ג שם) – "אבל תשובה אינה מן
החלוקין שהיא צריכה לכולן". וראה שוה"ג הג' להערה 21.

(19) פרשתנו שער סג ד"ה ועתה ראה. הובא בתוספות יוהכ"פ
(למהר"ם חביב) יומא שם ד"ה שאל (ושם, שכן מפרש בכס"מ הל'
תשובה ספ"א, עיי"ש). וכן מוכח דעת מנורת המאור בהקדמה לנו ה'.

(20) תוספות יוהכ"פ שם.

(21) ואף שתשובה "צריכה לכולן" (לשון רש"י שם) – מ"מ אפשר

(*) ובלא"ה"כ מוכרח לפרש כן בתוספתא (ומכילתא) שם שמונה ארבעה חלוקי כפרה כו' (גם) עבר על עשה כו'.

(**) ענין תניא ח"א פ"א: אם שב בתשובה הראוי' כו' בשלשה חלוקי כפרה כו'.

(***) וכן משמע בפרש"י שם ד"ה חלוקי כפרה (שחלוקין בכפרתו). ד"ה א"ל (שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה). אבל ראה הערה 18.
(****) וכן בתוספתא יומא שכותב "אבל" בבבא דחילול השם – אין מקום לשעות שלא נכלל בה"חלוקי כפרה. שהרי מפורש שם "ארבעה חלוקי כפרה".
ומה שמדגיש (בירושלמי ותוספתא שם) "אבל" – הוא מכיון שסו"ס חילול השם שונה מג' בבות שלפ"ז בענין עיקרי. כבפנים (וראה תוס' יוהכ"פ שם באו"א קצת).
ועוד י"ל. ואכ"מ.

מזה מוכן, שאדמו"ר הזקן לומד, שבדברי ר' אלעזר בן עזריה "שלשה הן" – כוונתו לשלול (לא) "עבר על מצות עשה כו", (כפירוש המהרש"א, אלא) חילול השם (כפירוש ה"עקידה").

לכאורה: מה נוגע ב"אגרת התשובה" – בה מבאר אדמו"ר הזקן את "מצות התשובה" ועבודת התשובה על פי נגלה ועל פי הסוד כו' – להקדים אשר רק "שלשה חלוקי כפרה הם" ובהדגשה אשר חילול השם אינו בכלל?

ניתן לומר, כי היא הנותנת: בכך שמביא את "חלוקי כפרה" מיד בתחילת 'אגרת התשובה' מדגיש אדמו"ר הזקן, ששלימות התשובה היא מה שמביאה כפרה [שלכן מביא באגרת התשובה²⁹ גם עניני תעניות וכו' הנדרשים לגמר כפרה – לפי שכל זה נכלל בתכלית ושלמות התשובה], וכדלקמן סעיף ז'.

ובזה שמדגיש, שישנם רק "שלשה חלוקי כפרה, וחילול השם אינו בכללם – כוונתו להסביר, כי ענין הכפרה המהוה חלק מ(שלימות) מצות התשובה (שלכן יש לבאר ב"אגרת התשובה") – כלומר כפרה תכליתית התשובה – הוא רק בכפרה זו הנעשית מחיים (ולא כפרה על חילול השם הבאה לאחר מיתה), לפי שאחד מעיקרי מצות התשובה הוא – שעניינה הוא מחיים דוקא, כדלקמן סעיף ח'.

ה.

"עצם התשובה" - עזיבת החטא

והביאור בכל זה: מיד לאחר שמביא את הברייתא של סוף יומא, אומר אדמו"ר הזקן ב('אגרת התשובה'): והנה מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד. שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה כו' ולא יעבור עוד מצות המלך כו'.

מדיוק הלשון "מצות התשובה מן התורה היא

עזריה (ש"שלושה הן" – ולא "ארבעה חילוקי כפרה") אינו ענין הנוגע להלכה, ואינו חידוש בענין הכפרה – כי הן השואל ר' מתיא בן חרש והן העונה ר' אלעזר בן עזריה הנם בשיטה אחת, שכאשר "עבר על עשה" די בתשובה לבדה – והחילוק ביניהם מסתכם רק בחשבון הדברים, האם גם תשובה נמנית בין חילוקי הכפרה או לא²³;

עוד יש להבין: מהו בסיס המחלוקת בין ר' מתיא בן חרש (שכדבריו נאמר בתוספתא²⁴) הסובר ש"ארבעה חילוקי כפרה" מאחר ותשובה בכללם, ובין ר' אלעזר בן עזריה הסובר ש"שלושה הן"?

מכח שאלות אלה, לומד ה"עקידה" שב"שלושה הן" שולל ר' אלעזר בן עזריה את חילול השם, ובוה מחדש, שכפרה היא מחיים דוקא, אבל לאחר מיתה "לא שייכא ביה [=לא שייכת בו] כפרה"²⁵.

אך גם לפירושו של ה"עקידה" דרוש ביאור: מכיוון וגם בחילול השם הוא רק ש"לא יכופר עד ימותו", אבל גם לדעת ר' אלעזר בן עזריה על-ידי מיתה ישנה כפרה על-כל-פנים²⁶ עבור הנשמה, ו"אין מזכירין לו דבר כו' לענשו על זה חסידו שלום בעולם הבא"²⁷ – אם כן, סוף כל סוף מה ההבדל להלכה²⁸ בין דעת ר' מתיא בן חרש ור' אלעזר בן עזריה?

ד.

תשובה קשורה בכפרה הנפעלת מחיים

אדמו"ר הזקן כותב בתחילת 'אגרת התשובה': "תניא בסוף יומא שלשה חלוקי כפרה הם ותשובה עם כל אחד", ומביא אחר כך את שלושת הפיסקאות – "עבר על מצות-עשה כו' עבר על מצות לא-תעשה כו' עבר על כריתות ומיתות בית-דין כו'" – ומסיים "עד כאן לשון הברייתא" – ולא מביא כלל את הפיסקא אודות חילול השם (ואפילו לא מרמזה על-ידי הוספת "וכו'" לאחר הפיסקא "עבר על כריתות ומיתות בית-דין").

(23) אבל ראה שירי קרבן לירושלמי סנהדרין ר"פ חלק.

גם אפשר לומר דלרמב"ח כיון שהתשובה בכאור' היא באופן אחר (כנ"ל הערה 21) אפשר למנות תשובה בחלוקי כפרה, משא"כ לראב"ע כיון שהתשובה היא בעיקרה ובנקודה שווה בכאור'א לכן אינה מה' חלוקי כפרה",

אבל – ה"ז דוחק גדול לומר שהתשובה בכהנ"ל נחשבות לאחת כיון ששווה היא בנקודתה (משא"כ בהבדלה). ומלשון אדה"ז (נעתק לעיל בשו"ג ה' להערה הנ"ל) מוכח, שגם לראב"ע דג' חלוקי כפרה הן יש חילוק באופן התשובה בכ"א מהחלוקי כפרה.

(24) שם. ומזה מוכן דלא בטלה דעה זו גם לאחר מענה ראב"ע.

(25) לשון העקידה שם.

(26) בעקידה שם: "לא זכרו בו כפרה.. כי אחר המות אינו הוא עצמות האדם.. אבל הוא במציאות נבדל מהראשון". אבל צריך ביאור, שהרי עיקר האדם הוא נשמתו (ועוד שהכפרה לאחר מיתה – נוגעת גם להגוף, כמדר"ל (סנהדרין צא, ריש ע"ב) "מביא נשמה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד"). ולכן נראה ככפנים.

(27) לשון אדה"ז – אגה"ת רפ"ב.

(28) ודוחק גדול לומר דנפק"מ בנוגע להגוף כשיקום בתחיה"מ.

(29) פ"ב"ג.

ויתירה מזו יש לומר: אין זאת אלא שרצה הקדוש-
ברוך-הוא שבשעה שהאדם יעשה תשובה – יכפר לו.
[ולכן, אפילו רבינו יונה, הכולל ב"יסודות
התשובה" חרטה על העבר ויודי (כנ"ל סעיף ה') –
עם זאת אין הוא מונה³⁶ ביניהם בקשת כפרה. מכיוון
שבקשת כפרה היא ענין של תפלה, בעשיית תשובה גם
מבקשים מהקדוש-ברוך-הוא שיכפר על החטאים³⁷;
אך אין היא מגדרי התשובה].
יתירה מזו: כפרה אינה אפילו תוצאה הכרחית
מהתשובה – ועל-אחת-כמה-וכמה שלגמרי אינה
מעכבת בתשובה³⁸; כמוכח מזה, שישנן עבירות כמו
"בא על הערוע והוליד ממנה ממזר" – שאינו מתכפר
אפילו על-ידי יום-הכפורים ויסורים כו'³⁹, ואף על פי
כן, מיד כאשר עושה תשובה הוא מפסיק להיות רשע,
ונחשב "עושה מעשה עמך"⁴⁰.

ז.

כפרה - תכלית ומבוקש בתשובה

עם זאת, מביא אדמו"ר הזקן ב"אגרת התשובה" גם
ענינים הקשורים לכפרה (כנ"ל סעיף ד'). שמזה מובן,
שגם הכפרה נוגעת במצות התשובה.
והענין בזה: בתשובה ישנם שני ענינים: א) התשובה
עצמה, שהאדם עושה, וענינה הוא – מכאן ולהבא כנ"ל.
ב) התכלית⁴¹ והמבוקש (ומסובב⁴²) מהתשובה,
שהקדוש-ברוך-הוא יכפר לו על עוונותיו, עד שיהיה
"מרוצה וחביב לפניו יתברך כקודם החטא"⁴³. ומצד זה
צריכים להיות (ביחד עם "עזיבת החטא") גם שאר
גדרי התשובה – חרטה על העבר, ויודי וכו'⁴⁴.

עזיבת החטא בלבד" מובן בפשטות, שאדמו"ר הזקן
שולל בזה את כל שאר הענינים (חוץ מ"עזיבת
החטא") – גם חרטה ויודי.
– בספר "חובת הלבבות"³⁰ נאמר אמנם, כי גם
החרטה והיודי, בנוסף לעזיבת החטא (וקבלה על
להבא), הנם מגדרי התשובה; וכ"תנאי גדרי התשובה"
מונה שם³¹ עשרים ענינים (וגם רבינו יונה ב'שערי
תשובה'³² מונה את שלושת הדברים כ"יסודות
התשובה", ועשרים ענינים כ"עיקרי התשובה"³³);
אך מזה שאדמו"ר הזקן אומר שמצות התשובה
היא "עזיבת החטא בלבד" מוכח, כי דעתו היא: הגם
שחרטה ויודי הנם מגדרי התשובה ו"יסודות
התשובה" – עם זאת אינם עצם³⁴ התשובה. עצם
התשובה הוא "עזיבת החטא בלבד"³⁵, ולכן על-ידי
עזיבת החטא בלבד יוצאים ידי חובת מצות
התשובה.

ו.

תיקון העבר אינו מעצם התשובה

הטעם מדוע מצות התשובה היא בעיקר (לא
החרטה על העבר כו', אלא) ההחלטה גמורה בלב על
להבא, לא לעבור יותר על שום חטא – הוא לפי
שמצות התשובה צריכה להתבטא בכך שתפעל על
האדם מכאן ולהבא: שיחדל מלהיות רשע ויהיה צדיק
גמור; אך לא בנוגע לעבר, שיימחל ויתכפר לו החטא
שעשה בעבר.
זאת אומרת: בפועל באה על-ידי התשובה (גם)
כפרה על העבר, אך אין זה חלק מעצם התשובה.

"קובץ תשובות" (ירושלים תשל"ג) תשובה כא. בית אלקים (להמבי"ט)
שער התשובה פ"ב.

(39) חגיגה ט, א (במשנה). יבמות כב, ב.

(40) יבמות שם.

(41) אף שנקודתה – כבכל המצות – לקיים זה שציונו לעשות תשובה.
(42) ואף שנעטם התשובה היא "עזיבת החטא בלבד" (שאינה שייכת
לכאורה לכפרה), כנ"ל סעיף ו' – מ"מ, הכפרה היא מסובבת מעצם
התשובה (שלכן יכולה היא להיות המבוקש ותכלית שלה), כי ע"י עזיבת
החטא נעשה (כדוגמת) מציאות אחרת (ויתרה מזו מציאות הפכית: צדיק
– הופך לרשע) – ואיך יענישוהו או אפילו יזכירוהו דבר וחצי דבר* ע"ז
שנעשה אחר (ע"ד שינוי השם דמבטל גזר דין – סמ"ג (מ"ע טז) ור"ן
הובאו בחדא"ג מהרש"א לר"ה טז, ב).

(43) וי"ל שלכן ס"ל להרמב"ם ועוד, שבקשת כפרה היא בכלל היודי
וגדרי התשובה (ראה לעיל ס"א והערה 10 ובהנסמן בהערה 34) – כיון
שזוהי התכלית והמבוקש של תשובה.

(30) שער התשובה רפ"ד.

(31) פ"ה.

(32) שער א' בעיקר הח' (סי"ט). ועד"ז ברס"ג וחבור התשובה דלעיל

הערה 10.

(33) שער א' ס"י ואילך.

(34) "ל מעין דוגמא בהלכה – בלעז"ל: משהו איסור – למ"ד חצי
שיעור מותר (לאוכלו וכו') מה"ת.

(35) להעיר מלשון הרמב"ם הל' תשובה (פ"ב ה"ב): ומה היא
התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא
יעשה עוד כו' וכן יתנחם על שעבר כו'. וראה לקמן הערה 51.

(36) משא"כ ברס"ג הנ"ל. ולהעיר אשר בחובת הלבבות ומאירי שם
הזכירו בקשת מחילה ב"גדרי (תנאי) התשובה".

(37) עיי"ש פ"א "העיקר הט"ו התפלה. יתפלל אל השם ויבקש רחמים
לכפר את כל עונותיו", עיי"ש.

(38) עיין מנ"ח מצוה שסד (ומוכיח כן מש"ס קידושין מט, ב. עיי"ש.
וראה חלקת מחוקק לשו"ע אה"ע סל"ח סקמ"ד). ועיי"כ תשובת חת"ס

כפי שהיא מלובשת בגוף, עד שהוא מזכך את הגוף
עצמו⁴⁹, שיהיה כלי לאלוקות.

מכך מובן גם בנוגע ל"מצות התשובה": העובדה
שהמבוקש בה ותכליתה הוא "כפרה" – הוא (בעיקר)
הכפרה הנעשית בנשמה כפי שהיא מלובשת בגוף
ובגוף עצמו⁵⁰; אך לא הכפרה הנעשית כתוצאה מכך
ש"מיתה ממרקת" (למרות שגם ענין זה, שתהיה כפרה
על-ידי מיתה, נעשה על-ידי תשובה).

זהו איפוא החידוש של ר' אלעזר בן עזריה האומר
"שלשה הן": ר' מתיא בן חרש מדבר אודות עניני כפרה
בתור כפרה. ולכן מונה ארבעה חלוקי כפרה, גם חילול
השם, כי גם במקרה זה ישנה כפרה עבור הנשמה,
על-כל-פנים לאחר צאתה מן הגוף;

אך רבי אלעזר בן עזריה⁵¹ מדבר אודות ענין
הכפרה הקשור למצות תשובה⁵² (או יתירה מזו: הוא
מדבר ביחס לענין התשובה עצמה, כיצד על-ידי
תשובה נעשה "ונקה" – "מנקה הוא לשבין"⁵³), ולכן
מונה רק שלשה חלוקי כפרה – אלה מהם שכפרתם
מחיים, לפי שרק כפרה זו היא ביטוי לפעולה
(העיקרית) של מצות התשובה⁵⁴ (ושל המצוות בכלל),
כנ"ל.

מתנחומא – באבער – הוספה לפ' חוקת).

(52) שלכן מדגיש "ותשובה עם כל אחד".

(53) יומא שם. ואת"ל ש"שאל רמב"א כו" הוא המשך הברייתא
"מנקה הוא לשבין כו" (כדמשמע קצת ג"כ בע"י שם. ס' המוסר (לר"י
כלץ) פ"ב) – יומתק ביותר מה שאדה"ז מפרש דראב"ע בבבלי מפרש
הג' חלוקי כפרה בשייכות לתשובה (ככפנים), כי הוא המשך הברייתא
ד"מנקה הוא לשבין כו": משא"כ בירושלמי שלא הובאה שם התחלת
הברייתא, חלוקי הכפרה אינם בשייכות לענין התשובה, ולכן גם ראב"ע
מודה שחילול השם הוא בכלל חלוקי כפרה.

[ומה שראב"ע מונה רק ג' חלוקי כפרה (ולא ד', כרמב"ח) – יש
לומר, שמונה רק החלוקות שהכפרה בהן היא חידוש, מכיון שבאה
מלמעלה (משא"כ בכפרה שמצד תשובה, אין בה חידוש (כ"כ), מכיון
שהאדם שב ותיקן עונותיו. ע"ד מ"ש"כ בצפ"ע (להרי"מ ט) רלג, ב). ועוד
י"ל ואכ"מ].

(54) י"ל שנפק"מ גם בפועל. כי לפי ראב"ע [שהכפרה שהיא תכלית
התשובה היא מחיים דוקא], וע"פ הכלל דאין לך דבר שעומד בפני
התשובה [שהכוונה בזה לא רק שנעשה צדיק, כ"א שיכול לתקן החטא,
כפרה, כדמוכח באגה"ת רפ"ד וספ"ט] – צריך לומר, שגם בחילול השם
אפ"ל כפרה מחיים (ע"י אופנים שונים – כמבואר בשע"ת לר"י שער א'
עיקר הי"ז (סמ"ז). שער ד' ס"ה. שם סט"ו. וראה זח"ג קכ, סע"ב ואילך.
ועוד].

1 [ברם, אף שהמבוקש בתשובה הוא כפרה (על
2 העבר), עם זאת, כאמור, גם כאשר התשובה אינה
3 מביאה לכפרה, אין זה מעכב את מצות התשובה
4 ואפילו לא את פעולתה ותוצאתה העיקרית⁴⁴ (שהיא
5 מכאן ולהבא)].

ח.

קיום המצוות ופעולתן - לנשמה שבגוף

6 לאור המבואר עד כה, ניתן להבין את שיטתו של
7 ר' אלעזר בן עזריה, המשמיט את "חילול השם"
8 מחילוקי הכפרה:

9 כידוע, קיום המצות הוא דוקא בעולם הזה כנשמות
10 בגופים, ולא בגן-עדן לאחר צאתם מהגוף. וכדרשת
11 רז"ל על הפסוק⁴⁵ במתים חפשי.

12 וכשם שקיום המצות הוא בהיות הנשמה בגוף, כך
13 הוא גם בנוגע לפעולה ולתוצאה העיקרית של קיום
14 המצוות (אין הכוונה כאן לשכר הבא לאחר הקיום,
15 לנשמה בגן-עדן, אלא:) כאשר האדם מקיים את תכלית
16 בריאתו – אני נבראתי לשמש את קוני⁴⁶, ואתם תהיו
17 לי ממלכת כהנים וגוי קדוש⁴⁷ – הרי בלשון החסידות
18 הוא נעשה בצוואתו וחביבור עם השם מְצַנֵּה המצוות
19 ("מצוה" מלשון "צוותא"⁴⁸), הוא ממשיך אור בנשמה

(44) וע"ד זה (ולא ממש) מצינו בתפלה, שענינה בקשת צרכיו (רמב"ם
ריש הל' תפלה. ועוד), שיש בה ב' ענינים: א) המצוה שעל האדם –
לבקש ולהתפלל כו', ב) המבוקש דתפלה, שהקב"ה ימלא בקשתו: ומ"מ
גם כשיודע שלא תמולא בקשתו – כי עליו נאמר (ישעי' א, טו. רמב"ם
הל' תשובה פ"ז ה"ז) "גם כי תרבו תפלה אינני שומע" – הרי פשוט
שבתפלתו מקיים מצות התפלה. וראה לקו"ש חכ"ב ע' 119.

(45) תהלים פח, ו. שבת ל, א. וש"נ.

(46) קידושין בסופה.

(47) יתרו יט, י.

(48) לקו"ת בחוקותי מה, ג. ד"ה רבי אומר ה"ש"ת ספ"א ואילך. ועוד.

(49) עיין תניא פל"ז.

(50) ונפק"מ גם באופן התשובה – שצ"ל באופן ששייך להגוף*
ותשובת ראב"ד ש"עצה בבכ"י עד שיצתה נשמתו" (ע"ז יז, סע"א) הייתה
ע"ד הוראת שעה (ראה תניא ספמ"ג, מאמרי אדה"ז תקס"ב (ע' 2**), יג).
וראה המשך תער"ב פש"ב: וגם לא ע"י סיגופים ותעניות ששורבים הגוף
(ראה תורת הבעש"ט – היום יום ע' כג).

ואולי י"ל שהוא טעם הפנימי למ"ש אדה"ז הענין ד"אסור לו
להרבות בתעניות כו" באגרת התשובה (פ"ג). וי"ל דמ"ש שם (בנוגע
למספר הצומות העודפים על רנ"ב וכו') "יפדה בצדקה" הוא בדוקא (ולא
שיכול לפדותם בצדקה). ואכ"מ.

(51) להעיר אשר ה' כהן, איש החסד ונשיא ועשיר בבהמות (שבת
נד, ב), משא"כ רמב"ח שמוכר בתור ראש ישיבה (סנה' לב, ב. – ולהעיר

(* להעיר מד"ה אחרי מות, תרמ"ט (קה"ת, תשכ"ב) בפ"י בקרבנות ג' רצוא בלי שוב. וראה אור"ח ריש פרשתנו.
(** ומש"כ בל"ת ובס' הליקוטים להארי"ז תהלים לב – הוא לתרץ במה בא לעוה"ב ובמה יתכסה.

מבקש מהקדוש־ברוך־הוא מחילה על כך (דבר) 26
המחוייב לפי כמה דעות⁵⁷. 27

ובזה מובן מדוע באמירת "חטאתי" לבד יוצאים 28
ידי חובת מצות וידי גם על הזדונות – לפי שבוה 29
מבטא האדם את "מצות התשובה מן התורה (ש)היא 30
עזיבת החטא בלבד". 31

י.

המספרים שלוש וארבע – אורות וכלים

כל הענינים בנגלה דתורה, גופי תורה – קשורים 32
עם נשמתא דאורייתא⁵⁸, ויתירה מזו – משתלשלים 33
מענינים בפנימיות ("נשמת") התורה. ומזה מובן, ששתי 34
השיטות בברייתא – שלשה או ארבעה חלוקי כפרה – 35
יש דוגמתם בפנימיות התורה – על פי קבלה וחסידות. 36
בענינים של המספרים שלוש וארבע⁵⁹, מבאר 37
הצמח־צדק⁶⁰ כי ב"כלים" ישנם שלוש בחינות, 38
וב"אורות" – ארבע בחינות (שלוש בחינות אורות 39
המתלבשים בכלים, והדרגא הרביעית – אורות הנעלים 40
מהתלבשות בכלים). 41

לכן, נחלקים העולמות באופן כללי לשלוש דרגות: 42
בריאה יצירה ועשיה – לפי שהעולמות ענינים כלים 43
(ועולם האצילות שעינקו אורות, אינו נכלל במנין זה). 44
ועל פי זה יובנו שיטותיהם של ר' מתיא בן חרש 45
ור' אלעזר בן עזריה: 46

מובא בקבלה⁶¹ שארבעה חלוקי כפרה הם כנגד ד' 47
עולמות אבי"ע (=אצילות, בריאה, יצירה ועשיה) 48
"מצוות עשה" – עשיה, "מצוות לא־תעשה" – יצירה, 49

ומשום כך, ב"אגרת התשובה", בה מבאר אדמו"ר 1
הזקן את ענין הכפרה הקשור לתשובה, מביא הוא 2
"שלשה חלוקי כפרה" וחילול השם אינו בכללם. 3

ט.

"חטאתי" מבטא (רק) קבלה על להבא

כשם שבתשובה ישנם שני ענינים אלה – (א) 4
תשובה עצמה, שעיקרה הוא מכאן ולהבא. (ב) שלימות 5
התשובה, המביאה את התיקון והכפרה על העבר – כך 6
גם בנוגע למצות הוידי (שעניינה שהתשובה שבלב 7
באה ונמשכת בדיבור, כנ"ל סעיף ב') אשר גם בה יש 8
שני ענינים אלה: 9

(א) עיקר ("מצות") הוידי היא אמירת "חטאתי", 10
לפי שבוה מתבטאת "מצות התשובה"⁵⁵ – קבלה על 11
להבא⁵⁶: מכיוון והוא מכיר בעובדה שהמעשה שעשה 12
היה חטא, ממילא כוונת הדבר שהוא מחליט שלא 13
לעשות כן פעם נוספת. 14

אך עדיין לא משתמעת כאן חרטה נכונה על העבר, 15
מאחר ובאמירתו "חטאתי" – המתייחס בעיקר 16
ל"שווג" – אין הוא מודה שעבר עבירה ברצון 17
ובידיעה, וכי הוא באמת אשם בכך (אין זאת אלא שעל 18
ידו – אך בלי ידיעתו – נגרמה תקלה בעולם, עבירה 19
והעברה על מצות המלך מלכו של עולם, וגם על כך 20
יכולים להיות לו כמה תירוצים); ובשעה שאין הוא 21
מרגיש אשם בכך, אין הדבר מעורר אצלו שום רגש 22
של חרטה. 23

(ב) שלימות מצות הוידי – שהוא מבטא בדיבור 24
(את שלימות התשובה) – חרטה על העבר, ועד שהוא 25

ואולי י"ל דזה שחילול השם – שפירושו "מחטא אחוים" (רש"י
ד"ה חה"ש יומא שם) – אין לו כפרה מחיים הוא ע"ד מ"ש רש"י (ד"ה
השתא יבמות כב, ב – לענין העון הדוליד ממזר שאינו יכול לתקון)
ד"עונו גלוי ונוכר (כל זמן שממזר קיים): "וא"כ י"ל, שעי"ז שמחזיר
בתשובה אותם שהחטא ומקדש ש"ש בהם, שעי"ז שוב אין "עונו גלוי
ונוכר", יש לו כפרה*. ועדמ"ש בשע"ת לאדהאמ"צ (ח"ב מב, סע"ד.
וראה גם ח"א נד, סע"ד) ה"מעשה שהי' בבע"ת א'.. ומתו פתאום.. כל
ממזרים הנולדים מעונו כו".

(55) אלא שמ"מ, גם "עיקר הוידי" אינו מעכב במצות התשובה
עצמה (שהיא עזיבת החטא, קבלה בלב) – ראה קרית ספר ריש ה'ל

תשובה. מנ"ח דלעיל הערה 36.
(56) ובזה יומתק זה שהרמב"ם (הל' תשובה פ"ב ה"ג) מביא הדוגמא
ד"טובל ושרץ בידו" למי ש"מתודה בדברים ו)לא גמר בלבו לענוב" (ולא
הזכיר כאן "חרטה" כדלעיל ה"ב) – ראה לעיל הערה 12.
(57) נסמנו לעיל הערה 10.
(58) ראה זח"ג קנב, א.
(59) להעיר מצפצפ"נ עה"ר ר"פ ויצא.
(60) דרוש ג' מיני אדם ס"י (אוה"ת בלק ע' תתקעט ואילך). עיי"ש
בהבא לקמן.
(61) שער הגלגלים הקדמה כא.

(*) ומה שמיתה ממזקת – אף שהעון עדיין "גלוי ונוכר" – כי ע"י מיתה בטלה (וראה עקדה – הרבא בהערה 26) מציאות החוטא. במכש"כ מהנ"ל בהערה 39. ולהעיר
שבכלל אין להעניש הנשמה (או הגוף) בפ"ע. כמש"ל ד"חזק" ו"סומא" כו' (מהדרי"ן צא. סע"א ואילך). ולהעיר מהרמב"ם בזה דהאשה קונה א"ע במיתה הבעל (משנה
ריש קידושין) – שהוא (מפני דין – שהמיתה מתירה, או) מפני מציאות טבעי – שבטלה מציאות הבעל – צפצפ"נ מהד"ס סא. אב"ל.
ולכאורה צ"ע עפ"י גם בבא על הערה והוליד ממזר (או קודם השבת הגזילה – אף שיצאה מרשותו) צ"ל מיתה ממזקת (שהרי בטלה מציאות החוטא). ומרש"י וכי'
משמע שנא"פ לו להתכפר "כל זמן שממזר קיים"? ואולי י"ל שקיים חלק השתופות שלו בהוליד שהוליד (וכח הענש' שלו בהגזילה).
– ולהעיר מזה"ג מד, ב שלכאורה משמע שהפסוק "כיפר העון הזה לכם עד תמותן" קאי גם על הוליד ממזר (אלא שמוסיף שם שצריך גם גיהנם).

מהמובא בסעיף הקודם) – כי סכום המספר שלוש
מורה על אורות, וארבע – על כלים⁶⁶:

כידוע, נחלקים עשר הספירות לארבע בחינות:
חכמה; בינה; זעיר-אנפין ומלכות⁶⁷; שלושת הבחינות
הראשונות, הנן בבחינת "משפיע" ומלכות היא בחינת
"מקבל" (שלכן עיקר הכלים הוא במלכות).

לפי זה מורים שלושת הבחינות הראשונות (חכמה;
בינה; זעיר-אנפין) על אורות (משפיע)⁶⁸, והבחינה
הרביעית – ארבע⁶⁹ (מלכות) – על כלים (מקבל)⁶³.
וכך הוא גם בעולמות [אשר ארבעת הבחינות הנ"ל
הנם כנגד ארבעת העולמות⁷⁰]: מספר שלוש מורה על
אצילות בריאה ויצירה, והמספר ארבע – על כל
ארבעת העולמות, גם עשיה.

נמצא, שגם המספר שלשה חלוקי כפרה שבירושלמי
(בו מצות עשה – שכנגד עשיה – אינה נמנית) מתאים
על פי קבלה⁷¹ – לפי ששלושת הבחינות מורות
(לפירוש זה) על אצילות בריאה ויצירה, שכנגדם:
חילול השם; כריתות ומיתות בית-דין; ומצוות לא-
תעשה⁷².

יב.

דווקא "עשיה" קשורה ל"אצילות"

כל הפירושים בענין אצות בתורה שייכים זה לזה⁷³
– ומכאן, ששני הפירושים הנ"ל [האם ב"שלשה הן"
שולל ר' אלעזר בן עזריה חילול השם (אצילות), או
מצות עשה (עשיה)], אף שהם נראים כפירושים
סותרים, לאמיתו של דבר יש שייכות ביניהם:

1 "כריתות ומיתות בית-דין" – בריאה, "חילול השם" –
2 אצילות.

3 ר' מתיא בן חרש מדבר אודות האור, אשר בו ישנם
4 ד' בחינות, לכן מונה ארבעה חלוקי כפרה; ואילו ר'
5 אלעזר בן עזריה מדבר אודות הכלים, ולכן מונה רק
6 שלשה חלוקי כפרה (ואינו מונה חילול השם שהוא
7 כנגד אצילות⁶²).

8 הדבר מתאים עם הביאור על-פי נגלה בדעת ר'
9 אלעזר בן עזריה – שאינו מונה חילול השם לפי
10 שהמירוק שלו הוא על-ידי מיתתו – יציאת הנשמה
11 מהגוף,

12 וטעם זה עולה בקנה אחד עם הביאור על פי קבלה,
13 משום שמציאות הנשמה בגוף נמשכת⁶³ מענין (והיא
14 בדוגמת⁶⁴) אורות וכלים (נשמה – אורות, וגוף –
15 כלים); ולכן אין נמנית כאן הכפרה על חילול השם
16 שכנגד אצילות, להיותו אור שלמעלה מהתלבשות
17 בכלים.

יא.

ארבע מורה על בחינת ה"מקבל"

18 דובר לעיל שבירושלמי נולפי המהרש"א כך גם
19 הפשט בבבלי⁷⁴, מונה ר' אלעזר בן עזריה יום-הכפורים
20 יסורים ומיתתו, ולא תשובה.

21 ובהתאם לביאור האמור על פי קבלה – הוא מונה
22 אצילות בריאה ויצירה ולא עשיה (שמצות עשה
23 (תשובה⁶⁵) הוא כנגדה).

24 והביאור בזה: לפעמים מבואר (באופן שונה

דל"ת... כרעי דדל"ת לגבי גימ'ל"ל) כמבואר בגמרא שם, כ"א] גם במספר
דג' וד'. וראה לקו"ש ח"י"ח ע' 322 ואילך.

(69) וגם: במלכות יש ד' בחינות (ג' הנשפעות בה ובחי' המקבל):
ביסוד (ראה הערה הקודמת) – ג' (שכונס בתוכו ג' בחי' חכמה בינה
וז"א).

(70) לקו"ת מסעי צה, א. וש"נ.

(71) ע"פ המבואר לעיל (הערה 48) בשיטת הירושלמי, דזה שראב"ע
מונה ג' חלוקי כפרה (ולא – תשובה), הוא מפני שמונה רק החלוקות
שהכפרה באה מלמעלה (ולא מצד עבודת האדם עצמו) – יש להתאים גם
ביאור שיטת הירושלמי ע"פ קבלה שבפנים (שג' חלוקי כפרה הם כנגד
מספר האורות, משפיע), עם ביאורו ע"פ נגלה.

(72) ע"פ המבואר בפנים – דלכלי ג' חלוקי כפרה קאי על כלים,
ולירושלמי על האורות – י"ל, שהוא כחלוק דתלמוד בבלי וירושלמי
בכלל, שבכלי נוגע ענין הכלים ובירוש' ענין האור (ראה בארוכה לקו"ש
המתורגם) חט"ו ע' 381 ואילך, וש"נ.

(73) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 35. ועוד.

(62) ובוזה יומתק מה שכתוספתא יומא שם מונה ד' חלוקי כפרה ומ"מ
כותב בבבא הדי' (ח"ה"ש) "אבל" (כנ"ל הערה 22 בשוה"ג) – כי עולם
האצילות, גם כשנמנה במנין העולמות, הוא נבדל מג' עולמות ב"ע.

(63) ראה שעה"ה"א פ"ו (פא, רע"א) דנשמה היא משם הוי' והגוף
משם אלקים.

(64) ראה אוה"ת בלק שם: ומבשרי אחזה ציור גוף האדם שהוא הכלי
נחלק לג' בחי' אלו... ג' בחי' מהאור המלוכשים בג' בחי' דכלים נק' גר"ן
אבל בחי' הרביעית שבהאור נק' נשמה לנשמה.

(65) שדוקא היא (משא"כ י"כ וכו') אפשרית רק בעוה"ז (ראה מצות
התשובה בסהמ"צ להצ"צ – פ"ד).

(66) ראה צפע"נ הנ"ל בהערה 54 ממו"נ ח"ב פ"י.

(67) כנגד ד' אותיות שם הוי' – אנה"ת פ"ד. ובכ"מ.

(68) וי"ל שרמז במד"ל (שבת קד, א) "גימ'ל דל"ת – גמול דלים",
ומבואר בתו"א (נט, א. ביאורו"ז בלק קד, ו ואילך. אוה"ת ויחי שפג, א)
דגימ"ל קאי על יסוד (שגמול) ודל"ת (מקבל) מלכות.

וע"פ המבואר בפנים (והערה הבאה) י"ל שמרומז [לא רק בשמות
האותיות (גימ"ל – גמול, דל"ת – דלים) ותמונתן (כרעי"ד גימ"ל לגבי

עולמות בריאה יצירה עשיה – היא למטה מ"ארבע".²⁷
ומבואר על כך בחסידות⁷⁸, ש"לא פליגי [=אין הם
חולקים] כלל כי שרש ג' עולמות בריאה יצירה עשיה
הם מג' ראשי ראשים דוקא שהם למעלה מאצילות".³⁰
ועל פי זה נמצא, ששני הפירושים בבחינת שלוש
[ג' המורה על כלים וג' המורה על אורות] שייכים זה
לזה, ואדרבה: אמיתית ענין האור, שהוא נעלה לגמרי
מכלים, הם ה'תלת ראשי ראשין' שלמעלה מאצילות,³⁴
ואור זה "לוקחים" דוקא על-ידי בחינת ג' המורה על
הכלים שלמטה מאצילות.⁷⁹

יד.

כפרה על הנשמה בגוף - מבחינת "יחידה"

כשם ששלושת העולמות בריאה יצירה עשיה
קשורים עם "תלת ראשי ראשין" שלמעלה מאצילות,³⁸
כך גם ה"שלושה חלוקי כפרה" – שענינם כפרה על
הנשמה שבגוף דוקא (שלכן אין ר' אלעזר בן עזריה
כולל בהם חילול השם כנ"ל) – קשורים עם דרגא
הנעלית מארבעת בחינות הנשמה: נפש; רוח; נשמה;
חיה – דרגא המופשטת מהגוף, מקיף הרחוק, יחידה
– עד כפי שהיא מאוחדת עם "יחיד", ניצוץ נברא עם
ניצוץ בורא, כביכול⁸⁰.

לפי שדוקא על-ידי העבודה בנשמה למטה בגוף
וקיום התורה ומצוות בגשמיות דוקא – וכנ"ל (סעיף
ח') שגם מצות התשובה צריכה להיעשות (ככל
המצוות) נשמה בגוף דוקא – נעשית העליה בנשמה
לדרגה נעלית מכפי שהייתה קודם ירידתה, למעלה
מבחינת "טהורה היא" (אצילות⁸¹).

(משיחות י"ט כסלו)

והתועודיות שלאח"ז תשכ"ט

1 על הפסוק⁷⁴ "ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"
2 נאמר בלקוטי־תורה⁷⁵, שבתבת "אף" (לשון ריבוי)
3 מרבה הפסוק ענין נוסף ונעלה יותר מ"בראתיו גו'" –
4 בחינת אצילות; והריבוי של "אף" נאמר ב"עשיתיו"
5 דוקא, לפי שהגילוי של אצילות⁷⁶ מגיע על-ידי
6 העבודה בעשיה דוקא.

7 וזוהי השייכות של שני הפירושים הנ"ל – לפי
8 שדוקא "עשיה" קשורה עם "אצילות".

יג.

הקשר בין הפירושים במספר "שלוש"

9 ויתירה מזה יש לומר: שייכות שני הפירושים היא
10 (לא רק בסוג הרביעי שר' אלעזר בן עזריה שולל –
11 אצילות או עשיה – אלא) גם בשלושת הסוגים שהוא
12 כן מונה; כלומר שלושת הבחינות המורות על כלים
13 (כפירוש אדמו"ר הזקן והבבלי) קשורות עם שלושת
14 הבחינות המרמזות על אורות (כבירושלמי).

15 הביאור בזה: אודות מספר שלוש־עשרה (מדות
16 הרחמים) מובאים בפרדס⁷⁷ שני פירושים: א) עשר –
17 מורה על עשר הספירות דאצילות, ושלוש – על "תלת
18 [=שלושה] ראשי ראשין" שלמעלה מאצילות. ב) עשר
19 – עשר הספירות, שלוש – שלושת העולמות בריאה
20 יצירה עשיה שלמטה מאצילות.

21 [ושני הפירושים מתאימים לשני הביאורים הנ"ל
22 ב"שלוש" ו"ארבע": עשר הספירות דאצילות נחלקות
23 לארבע בחינות כנ"ל; ואם כן, לפי הפירוש הראשון,
24 שבשלוש הכוונה "תלת ראשי ראשין" שלמעלה
25 מאצילות, נמצא, שבחינת "שלוש" נעלית מבחינת
26 "ארבע"; ואילו לפי הפירוש השני בחינת "שלוש" –

(80) ראה ע"ח ש' דרושי אבי"ע רפ"א הובא ונתבאר בד"ה ועתה אם
נא, תרע"ח.

(81) בלקו"ת בלק שם מבואר שעליית הנשמה היא לבחי' הרביעית
[אצילות]. אלא ששם מבאר ע"פ האופן שאצילות הוא בחי' כתר, וחכמה
– בריאה]. אבל בלקו"ת ראה (כו, א"ב) יו"כ (סט, א ואילך) מפורש
כבפנים. ובהמשך תרס"ו (ד"ה קדש ישראל) שעליית הנשמה היא בבחי'
שלמעלה גם מבחי' טהורה היא שקודם הצמצום. עיי"ש.

(74) ישע"י מג, ז.

(75) ר"פ בלק.

(76) ובאצילות גופא – "אצילות שבאצילות" (לקו"ת שם סט, סע"ג).

(77) שער עשר ולא תשע פ"ז.

(78) ד"ה גדולה מילה תרכ"ו. ולהעיר גם מריש וסוף ד"ה כל המאריך

ה'ש"ת. עיי"ש.

(79) ולהעיר מהמבואר במ"א דבחי' "אף" (שנאמר גבי "עשיתיו")

מרבה גם בחי' שלמעלה מאצילות (ואצילות שבאצילות).

שמות ג, ד - וירא ה' כי פר לראות ויקרא אליו
אלקים מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני

ל

ביאור, מצד בחי אמונה אברהם גדול ממש, ומצד בחי
התורה משה גדול מאברהם.

ויאמר משה משה ויאמר הנני, ויאמר הנני הנני
לכהונה הנני למלכות א"ל הקב"ה במקום עמודו של
עולם אתה עומד, [[משלי כה, ו] אל תתהדר לפני מלך
ובמקום גדולים אל תעמוד], אברהם אמר הנני ואתה
אומר הנני.

שמות רבה פרשה ב, ו

לפעמים אברהם¹ גדול ממש, שאברהם נק' גדול
לגבי משה כמ"ש במד"ר פ' שמות בפסוק אל תקרב
הלום ע"ש. שמשו בחי דעת² ואברהם בחי אריך³,

(1) מבאר, דלפעמים כתוב ד"אברהם" למעלה מן "משה", ולפעמים
כתוב ד"משה" למעלה מן "אברהם", וע"ז מבאר דיש שני ענינים.

(א) אמונה, וביטול.

(ב) בחי השגת התורה "דעת".

ומצד "אמונה" אברהם גדולה ממש, ומצד "השגת התורה" משה
גדול מאברהם. וכמבואר בחסידות דדוקא ע"י תורה שבכתב ותורה
שבע"פ בחי "דעת" מתמלא פנימיות רצון העליון, וזהו שדעת
שרשו מפנימיות הכתר בחי "עתיק" דנתאוה הקב"ה להיות לו דירה
בתחתונים דוקא.

(2) משה בחי דעת: ראה דרך מצותיך פא, א וז"ל: מ"ש וזרעתי את
בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה (ירמי' ל"א כ"ו) שיש ב' מינים
בנשמות ישראל א' הנק' זרע אדם, והב' הנק' זרע בהמה, ופי'
שהנשמות שנמשכו מבחי אדם העליון שעל הכסא והם שיש להם
דעת באלקות ועש"ז נק' אדם שעיקר ההבדל בינו לבהמה הוא הדעת
שחננו ה', ופי' וענין הדעת היינו שמרגישים חיות האלהות בהרגשה
גמורה כמי שמרגיש חיי נפשו וכו' וכשהאדם יש בו בחי' זו הוא
בחי' הדעת בנקל לו מאד לעבוד את ה' בלב שלם מפני שאין העולם
מסתיר להם כלל ויש נשמות הנק' זרע בהמה הם אותם שאין להם
דעת והרגשה באלהות, ואין ר"ל שאין להם שכל להשיג גדולת ה'
אלא אע"פ שמשכילים הרבה מאד בגדולת ה' איך שהקב"ה מחי' את
כל העולם ואיך שלגדולתו אין חקר וכולא קמי' כלא כמו שנתבאר
בספרים כיון שאין השכלה זו בבחי' הרגשה ממש אצלו כמי שמרגיש
חיי נפשו כנ"ל שהוא כאילו רואה, אלא כמי שמשכיל איזו דבר וענין
שחור ממנו שאינו מרגישו אלא שסיפרוהו לו והוא מאמין בו ומשכיל
איכותו ומהותו בהשגתו אע"פ שמשכילו בטוב מאד וכיון לאמתתו,
לכך נק' זרע בהמה שנמשל כבהמה לגבי אדם שיש לו דעת שה"ז
מחוסר דעת והרגשה אלא בבחי' אמונה לבד כי ישראל מאמינים בני
מאמינים להאמין באחדות ה' ולמסור נפשו על קדושת שמו,

והנה משרע"ה הוא המשפיע בחי' דעת לכנ"ז ור"ל לאותן שהם זרע
בהמה שגם הם יהי' להם בחי' דעת באלהות, וזהו שנצטווה מרע"ה
בסדר וארא לאמר לישראל במצרים שתחלת דבריו וידעתם כי אני ה'

ועיין במד"ר פ' יתרו בפסוק ומשה עלה אל האלקים
בפירוש לקחת מתנות באדם שנעשה קלסטירין של פניו
של משה דומה לאברהם ע"ש.

הנה בחי' תורה⁵ ביחוד שייך ביותר למשה דוקא,
שהתורה ניתנה ע"י משה דעת דוקא. ונקראת ע"ש
משה תורת משה⁶ מפני שנתן נפשו עלי' כדאיתא
במד"ר משפטים פ"ל ס"ד ע"ש.

(שמות ו' ז') כי מקודם סוף סדר ואלה שמות כתוב ויאמן העם שהיו
מאמינים בה' אך באמונה פשוטה בלי דעת וזאת שהשפיע להם משה
שמדרגתו מוח הדעת ולכן הוא גואל ראשון וגואל אחרון שהעיקר
גאולה דלע"ל הוא שיהי' בחי' דעת ממש בכאור"א מישאל כמ"ש
ומלאה הארץ דעה את ה' וגו' (ישעי' י"א ט') כי כולם ידעו אותי
ע"ש.

(3) ראה הערה 5. אור התורה שמות ע' שיג וז"ל: אברהם נתנסה
בעשר נסיונות נגד כל העשר ספירות, א"כ הגיע לבחי' כתר, ביטול
שלמעלה מהשכל וזהו האדם הגדול בענינים ע"ש.

(4) ראה שמות רבה פרשה כח, א וז"ל: ומשה עלה אל האלקים באותה
שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה עשה בו הקב"ה קלסטירין של
פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישים
הימנו לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו. אמר הקב"ה למשה
לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם שנאמר לקחת מתנות באדם,
ואין אדם האמור כאן אלא אברהם שנאמר (יהושע יד, טו) האדם
הגדול בענינים, הוי ומשה עלה אל האלקים. ע"ש.

(5) ראה אור התורה פ' כי תשא עמוד ביט וז"ל: צריך להבין ממ"ש
במד"ר פ' אמור סוף פכ"ט גבי כל השביעין חביבין באבות שביעי
חביב אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה וכתוב ומשה עלה
אל האלקים כו' בימים שביעי חביב שנאמר ויברך אלקים את יום
השביעי. א"כ כמעלת השבת על ו' ימי המעשה כך מעלת משה.
והיינו כי ו' ימי המעשה הם ו"ק חג"ת נה"י ושביעאה היינו בינה,
שבה התגלות עתיקא קדישא, וכך אברהם יצחק ויעקב הם חג"ת
ומשה זכה לבניה כו' וזהו ומשה עלה אל האלקים, ובמד"ר פ' וירא
פנ"ו אמר ריב"ל בשני מקומות דימה משה עצמו לאברהם אמ"ל
הקב"ה אל תתהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמוד כו'.

ואפ"ל שבבחי' ההשגה והנבואה ודאי היה משה גבוה יותר מן
האבות כמ"ש וארא אל אברהם כו' ושמי הוי' לא נודעתי להם והיינו
כי משה הי' בחי' חכמה ונחנו מה ובחכמה שורה אור א"ס. והאבות
היו בחי' חג"ת ולכן גם גבי מן שירד בזכות משה כתיב ולא ידעון
אבותיך. כי האבות הם בחי' חג"ת. ואעפ"כ יש בחי' בחג"ת מה
שהוא למעלה מהחכמה ע"ז ז"א בעתיקא אחיד ותליא ואו"א במזלא
אתכלילן שהמדות שרשם למעלה מהשכל כמ"ש בת"א פ' יתרו [עג,
א] בד"ה ענין האבות הן הן המרכבה ובלק"ת בשה"ש בהביאור [מו,
ד] ע"פ שימני כחותם ועמ"ש כה"ג בת"א פ' מקץ סד"ה ת"ר מצות
נ"ח [לג, ג] בענין שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם* דלא ראי זה כו'.
ועמ"ש ע"פ המד"ר פ' חיי בענין יפה שיחתן של עבדי בתי אבות
מתורתן של בנים. לפי שהם כל ימים לא פסקו מבחי' השתחווה
וביטול וזהו גבוה מתורתן של בנים. עיי"ש.

(* ראה לקמן סי' ס חודש כסלו (ג).

(6) מלאכי ג, כב "זכרו תורת משה עבדי". ראה גם לקמן סי' מט.

(7) וז"ל: ד"א ואלה המשפטים שלשה דברים נתן משה נפשו עליהם
ונקראו על שמו, ואלו הן ישראל והתורה והדינים. ישראל כמה נצטער

אריך, והיינו מה שדעת בכח להגדיל כלי הכתר הוא, מפני ששרשו בעתיק רדל"א שלמעלה מאריך. ודל"פ. מלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד חצר

וי"ל שבחי' זו מה שתורה ניתנה ע"י משה דוקא ולא ע"י אברהם. הוא מצד שדעת שרשו מפנימיות הכתר עתיק⁸ רדל"א שלמעלה מאריך. ואברהם הוא ע"ד

עליהם ונקראו על שמו שנאמר (ישעיה סג, יא) ויזכור ימי עולם משה עמו. התורה שנאמר (מלאכי ג, כב) וזכרו תורת משה עבדי. הדינין שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. וכן אסתר נתנה נפשה על ישראל ונקראו על שמה שנאמר (אסתר ד, ח) ולבקש מלפניו על עמה ע"ש.

(8 ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן ביאור מ"ש (ישע' מה, ח)

"הרעיפו שמים ממעל" ר"ת משה, שבחי' דעת ממשיך מבחי' כתר ע"ש.

(9 "והיינו מה שחכ' בינה ודעת הוא מספר כת"ר" (לקוטי לוי יצחק). היינו: חכמ"ה 73 + בינ"ה 67 + ודע"ת 480 = 620 כת"ר.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שני לעומר עמ' ב

1 יותר מתקבלת תשובת חכמים שיש לחשוש שמתוך כעסו יאמר
2 שקינא לה. מתרצת הגמרא, אלא אי איתמר ה"י איתמר - כך
3 נאמרו הדברים, אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן לרב
4 רבי יוסי ברבי יהודה ואף למשנתנו אין לדבר סוף, ואכן עיקר
5 תשובת חכמים היא על שיטת רבי יוסי ברבי יהודה, וחידשו שאף
6 למשנתנו יש תשובה לשיטת רבי אליעזר.
7 אמר רבי חנינא מפורא, לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה
8 שאין בית המקדש קיים ולא ניתן להשקות את הסוטה, לא תיפתרי
9 ביהדי פלוני - אל תתייחד עם פלוני, ואפילו בינו לבניה בלא עדים
10 לא יאמר כך לאשתו, משום דילמא קיימא לן ברבי יוסי ברבי
11 יהודה - שמא הלכה ברבי יוסי ברבי יהודה דאמר בשם רבי אליעזר
12 קינוי על פי עצמו, ומיתתה - והאשה תתייחד עם אותו פלוני
13 בפני שנים, והרי היא סוטה וליבא האירנה מי סומה למיבדקה -
14 ואין בזמן הזה מי סוטה לבדקה, וקאמר לה עילוייה איסורא
15 דילעולם - ומספק תדיה אסורה עליו לעולם. לכן לא יקנא הבעל

16 לאשתו בזמן הזה, וממילא לא תיחשב סוטה להיאסר עליו.
17 אמר ריש לקיש, מה לשון קינוי - מפני מה נקרא ציווי הבעל
18 לאשתו 'קינוי', משום שהוא דבר המטיל קנאה לבין אחרים
19 - הקינוי גורם שאחרים יבעסו עליה, וקינוי מלשון כעס. מדייקת
20 הגמרא מדבריו, אלא קסבר שקינוי על פי עצמו - שאין צריך
21 לקנאות בפני עדים, וכולי עלמא לא ידעי דקנוי לה - ולכן האנשים
22 לא ידעו שקינא לה, ואמר מ"י דקמא דקא בדה - ויאמרו מפני
23 מה היא מתרחקת מהאנשים, ואתו למיעבד קנאה בדה - ויבאו
24 לידי כעס ומריבה עמה. ורב י"מ בר רבי שלמיא משמיה דאבאי
25 אמר, נקרא 'קינוי' משום שהוא דבר המטיל קנאה בינו לבניה -
26 שבאה לידי כעס ומריבה עם בעלה על שחושד בה. מדייקת הגמרא
27 אלא קסבר כמשנתנו שקינוי על פי שנים עדים, וממילא וכולי
28 עלמא ידעי דקנוי לה ואינם באים עם האשה לידי כעס, ואיהו הוא
29 דאיתי למיעבד קנאה בדה - ורק לבעל יגרם כעס ומריבה עם
30 האשה.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ' א

1 על כל העניין שבביל החידוש שמתחדש שם. ולכן סובר רבי
2 ישמעאל שאין לדרוש ממה שחורה התורה על הפסוק 'וקנא לאשתו'
3 שחייב לקנאות, שהרי הייתה צריכה התורה לכתוב 'והיא לא
4 נטמאה' כפי שהתבאר, ולכן חזרה שוב גם על ענין הקינוי.
5 מבארת הגמרא את מחלוקתם השנייה של רבי ישמעאל ורבנן. "לה
6 יטמא" רשות - מותר לכהן להיטמא לקרוביו, דברי רבי ישמעאל,
7 רבי עקיבא אומר חובה - מצוה עליו להיטמא לקרוביו. שואלת
8 הגמרא, מ"י טעמא דרבי ישמעאל שבכל מצוות עשה שבתורה
9 חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, שאין
10 ללמוד מהפסוק שחובה עליו להיטמא, אלא אידי דבתיב - מאחר
11 שכתוב 'אמר אל חפזנים בני אהרן ואמרתי אלהם לנפש לא
12 יטמא בעמיו' - שאסרה התורה על הכהנים להיטמא למתים,

13 איצטריבא למיתב לה יטמא' - הוצרכה התורה לכתוב 'לה
14 יטמא', ללמדנו שמותר לכהן להיטמא לאחותו ולכל קרוביו, אך אין
15 זו חובה. שואלת הגמרא, ורבי עקיבא מניין לו שחייב להיטמא, הרי
16 פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין איסור בדבר ומניין שחובה עליו
17 להיטמא. ומשיבה, סובר רבי עקיבא שדבר זה נלמד מהפסוק 'מבי
18 אם לשארו' נפקא, וכיון שכן, לה יטמא' למה לי - לשם מה חזרה
19 התורה וכתבה 'לה יטמא', לחובה - ללמדנו שמצוה עליו להיטמא
20 לקרוביו. שואלת הגמרא, אם כן ורבי ישמעאל שסובר שאין חיוב
21 להטמא מה דורש מהפסוק 'לה יטמא', שהרי למדנו שאין איסור
22 בדבר מהפסוק 'כי אם לשארו'. ומשיבה, דורש 'לה מייטמא' ואין
23 מייטמא לאיברהי - שאסור לכהן להטמא לאברים של קרוביו, אלא
24 רק לכל גופם.

טז, כב – ונשא השעיר עליו את כל עוונותם אל ארץ גזרה ושלח את השעיר במדבר

א. בגמ' יומא סו: שאלו את ר"א בנוגע השעיר, דחפו ולא מות, מהו שירד אחריו וימיתנו, א"ל כן יאבדו כל אויביך ה' (שופטים ה, לא) וכו', ובגמ' שם מסיים דהטעם דלא ענה להם ר"א הדין מפני שלא שמע מפי רבו.

ויש לבאר דמה ענה להם ר"א כן יאבדו כל אויביך ה', מה הקשר של תפלת ושירת דבורה להשעיר הנשלח לעזאזל.

ויש לומר עפ"י המבואר במפרשים (עיין אברבנאל, עקידת יצחק שער לו, ובמהרש"א בגמ' שם) דהשעיר מרמז על עשו כמ"ש איש שעיר וכו', וכן על שר שלו הס"ם, ובעיקר מרמז על גלות עשו הוא אדום מלכות הרביעי היא גלות רומי (עי' רש"י סוף פרשת וישלח).

ומבואר ברמב"ם סוף הלכות מלכים דבזמן שיבוא משיח אז האומות כולם מודים על טעותם, דת המוסלמים ודת הנוצרים, כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה', והיתה לה' המלוכה, וביום ההוא יהי' ה' אחד וישמו אחד.

וזהו שאמר ר"א, כששאלו, השעיר שדחפו למטה ולא מות, ענה להם כן יאבדו וכו', דהשעיר שנפל הוא רמז אל נפילת האומות לע"ל, היינו לא שיחרבו וימותו כל האומות כשיבוא משיח, אלא כמ"ש לעיל ברמב"ם שכל האומות יחזרו בתשובה ויאמינו בה' אלקי עולם, אלא יהי' להם נפילה ולא מיתה.

וזהו שהביא הפסוק "כן יאבדו כל אויביך ה'", דאופן אבידת האומות העולם לע"ל, יהי' ע"ד השאלה ששאלו לו, היינו, "דחפו ולא מות", דלא יהי' מיתה לכל האומות לע"ל כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה', אלא יהי' כמשל "דחפו" דיהי' להם נפילה במלכותם, למטה, ולא מיתה.

והשעיר מרמז לעשו, הרומים, וכמבואר באברבנאל על ישעי' דקאי על דת הנוצרי, דלע"ל כולם, כל האו"ה יפסיקו מלהאמין במשיח שקר שלהם, ויאמינו בה' אלקי עולם, והי' ה' למלך על כל הארץ.

פדי דוד

יה, ט – ואל אשה בנידת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה

ב. כתב הש"ך סוף פרשת אחרי, טעם למה קורין פרשת עריות במנחה דיום הכפורים בשם מדר"א שאומרים להקב"ה אתה כתבת ערות אמן לא תגלה אמן היא, וישראל קראת אמי, כתבת ערות אחותך לא תגלה וישראל

קראת אחותי כו', לזה קורין אלו העריות לומר להקב"ה שלא יגלה ערותינו בין שרי העובדי כוכבים בעת החתימה כו' ע"ש.

והיינו כי הגלות ויסורים נק' גילוי ערות כנסת ישראל כמ"ש ביחזקאל סי' ט"ז ל"ז וגיליתי ערותך אליהם יעו"ש דתרגם יונתן ואגלי בהתתך להון ויחזון כל עמא קלונך וע' בהושע סי' ב' י"א ובישעי' סי' מ"ז ה', וזהו הפי' שמבקשים ממנו ית' שלא יגלה עוונותינו כי אם אדרבה יכסה על פשעינו כמ"ש ביחזקאל סי' הנ"ל פסוק ח' ואפרש כנפי עליך ואכסה ערותך ות"י ואעדת חוביכון.

וזהו ענין יום כפורים לשון כסוי שמסיר עוונותינו היפך וגיליתי ערותך, וזהו כנ"ל בענין כסית כל חטאתם. אור התורה אחרי עמוד שיא (בהוטפות)

יה, טו – ערות כלתך לא תגלה אשת בןך היא לא תגלה ערותה

ג. בזהר פרשתינו (עא:): אמר ר' יהודה מחציפותא' דצדקת חדא נפקא כמה טבאן לעלמא, ומאן היא תמר וכו', והכי אוקימנא תמר אוקימת מלה לתתא, ופרחת פרחין ואניצת ענפין, ומבואר במפרשים (הרמ"ק ומקדש מלך ועי' בליקוטי תורה מאריז"ל פ' וישב), דהכוונה דע"י מעשה תמר עם יהודה בא שורש מלכות בית דוד ומשיח, שבא מפרץ בנה.

וי"ל דהטעם דהזהר מביא זה בפ' אחרי, דהרי בפ' פרשתינו כתוב "ערות כלתך לא תגלה", וכדי שלא להוציא לעז ח"ו על מלכות בית דוד ומשיח, ע"כ מביא הזהר דאדרבה ע"י מעשי' הטובים, יצאה ממנה פרחים טובים שמהם נשתלשל מלכות בית דוד ומשיח.

ואם תאמר הא גופא שאלה, דהאיך התיר יהודה לבוא על כלתו, וי"ל דמרומו בפ' גופא התירוץ, דהכתוב מדויק "אשת בןך", ולא "ערות בןך" (ועיין בפרש"י), דהרי מבואר בפרשת דרכים דרך האתרים – דרוש ראשון – דער ואונן שמשו שלא כדרכם (יבמות לד), ובבני נח אין האשה נקנית אלא כדרכה ע"ש באריכות. וא"כ מעולם לא הי' אישות בין ער ואונן עם תמר, ומותרת היא ליהודה, ואדרבה דזכתה לשלשלת הקדושה דדוד ומשיח (עיין מכות כג: ממני יצאו כבושות ובפרש"י, ועיין ב"ר פפ"ה הקב"ה עסק לברוא אורו של משיח ע"ש).

זרע יצחק

(1) [תרגום ללה"ק:] מחציפות של צדקת אחת, יצאו כמה טובות בעולם כו', וכך ביארנו כי תמר העמידה ועשתה פעולה למטה, ועי"ז יצאו ממנה פרחים והניצה ענפי הקדושה וכו'.

♦ יום ראשון ט"ז ניסן ♦

טז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֹהֶרֶן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמָתוּ:

א ומליל י' עם משה בְּתַר דְּמִיתוּ תְרִין בְּנֵי אֹהֶרֶן בְּקִרְבֵּיהוֹן אֲשֶׁתָּא נִזְכְּרִיתָא קֳדָם יי ומיתו:

לו: אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, שלא תמות בדרך שמת פלוני. זה זרזו יותר מן הראשון, לכך נאמר: "אחרי מות שני בני אהרן".

כט"ו וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֹהֶרֶן וַגו'. מה תלמוד-לומר? הֲיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מוֹשְׁלוֹ מִשָּׁל לְחֹלָה שְׁנֵיכֶנָס אֶצְלוֹ רוּפָא. אָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צֹנָן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחֲב. בָּא אַחֵר וְאָמַר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרי שיחות כרך כו ע' 117)

עניני קדשה, לעניני העולם - להבדיל בין הטמא לטהור. ולאחר-מכן מגיעה פרשת אחרי - העוסקת בדניי יום-כפור - לאחר ש'אדם שמע את מצוות התורה, ונכשל בהם, אל לו להתנאש, בגלל שישנו יום הכפור, ביום זה "כפר עליכם לטהר אתכם".

פרשת אחרי סדר הפרשיות מתחלת חמש ויקרא ועד פרשת אחרי, הוא בסדר מלמעלה למטה: ראשית מגיעות פרשיות ויקרא, צו וחלק מפרשת שמיי - בהם מדבר על עניני קדשה בלבד, המשפן, בגדי הכהונה, הקרבנות וכו'. לאחר-מכן פרשיות שמיי, תזריע ומצורע - פרשיות שעוסקות בהבדלה שבין

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרי שיחות כרך ז ע' 117)

החולה היא לקרר את גופו. רק אזהרה ופחד שאם יעשה כך ימות בדרך שמת פלוני, גורמת לחולה שלא לעשות דברים אלו.

וַיְדַבֵּר ה' . . אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֹהֶרֶן (טז, א) מִשָּׁל לְחֹלָה שְׁנֵיכֶנָס אֶצְלוֹ רוּפָא . . וְאָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צֹנָן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחֲב, שְׁלֹא תָמוּת בְּדֶרֶךְ שְׁמַת פְּלוֹנִי . . לָכֵן נֹאמַר 'אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֹהֶרֶן' שְׁלֹא יָמוּת בְּדֶרֶךְ שְׁמָתוֹ בְּנִי. (רש"י) בדרך כלל אדם חולה, סובל מחם גבוה, ולכן יש לו תשוקה גדולה לצנן את גופו ע"י אכילת דברים צוננים, ושהות במקומות קרים. אזהרה לבד שלא יאכל צונן ולא ישכב במקומות קרים, לא תועיל, כי תשוקתו של

על-דרך זה בענין אהרן והכהנים, תשוקתם הטבעית של הכהנים להתעלות ולהתקרב אל ה' היא כל-כך עצומה, שאזהרה לבד לא תועיל. רק הפחד שהם ימותו בדרך שמתו בני אהרן, היא תגורם להם להתגבר על תשוקתם הטבעית.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 117)

פאכילת מאכל צונן. שכיבה בטחב - כנגד האסור להכנס לקדש הקדשים ללא קרבנות (אפילו ביום כפור). כי השהיה שם ללא הקרבת קרבנות דומה לשהיתו של חולה במקום קר, ללא אכילת מאכל צונן.

אַל תֹּאכַל צֹנָן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחֲב (רש"י טז, א) אֲכִילַת צֹנָן - כְּנֶגֶד הָאִסוּר הַלְּהַכֵּס לְקַדֵּשׁ הַקִּדְשִׁים בְּכָל יוֹם (מלביד יום כפור) אֶפְלוּ לִשְׁם הַקִּרְבָּת קִרְבָּנוֹת. כִּי הַקִּרְבָּנוֹת נִמְשָׁלִים לָלֶחֶם וּלְמֵאֲכָל, וְהַקִּרְבָּתָם שְׁלֹא פָדִין כְּמוֹהוּ

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטרי שיחות כרך ג עמוד 987 - מתוך 'לקראת שבת')

חטאם של בני אהרן

ויש לומר הביאור בזה: תורת החסידות מבארת (עיי' באור החיים' הקדוש), שהחטא של שני בני אהרן לא היה חטא כפשוטו חס-נישולם, אלא חטאם התבטא בכך שנתנו שדבקותם העצומה בהקב"ה תביאם לידי פלות הנפש בפועל. וזהו פירוש "בקרבתם לפני ה' וימותו" שקירובם אל ה' היה באופן המביא ל"וימותו", וזה נחשב לחטא, כי בד בבד עם הרצון להתפשט מהגשמיות ולהדבק באלקות - "רצוא", צריכה להיות גם התנועה ד"שוב", העבודה הנשמה בגוף והתעסקות בעניני העולם. ועל-פי-זה יובן שכל הענינים שנאמרו על חטא בני אהרן

אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֹהֶרֶן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמָתוּ: (טז, א)

ואינו מובן: מה מוסיפה תיבת "וימותו" על הנכתב קודם "אחרי מות שני בני אהרן"?

עוד צריך להבין: מבין הדברים שעליהם נענשו בני אהרן, מונה המדרש גדלהלן: נכנסו לפני ולפנים [לקודש הקדשים], מחוסרי בגדים היו [לא לבשו את כל בגדי הכהונה שחייבים ללבושם בעת עשיית העבודה], לא היו להם בגדים, לא היו להם נשים.. וצריך להבין, היכן מרומזים הם בפסוק?

לבושי המצות (עיין תניא פרק ה) שנתלבשו בגשמיות העולם. לא היו להם נשים ובנים – לא עסקו במצות פריה ורביה שמטרתה להמשיך נשמות בגופים.

נרמזים בפסוק, שכולם ענינם הוא שהיה להם 'רצוא ללא שוב' "בקרבתם לפני ה' וימותו": נכנסו לפני ולפנים – ענין הרצוא. מחוסרי בגדים – נכנסו ללא לבושים הנרמזים על

בואמר יי למשה מלל עם אהרן אחיו ולא יהי עלל בכל עדן לקודשא מגיו לפרכתא לקדם פפרתא די על ארונא ולא ימות ארי בעננא אנא מתגלי על בית פפרתא:

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶל־יִבְנָא בְּכַל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֶכֶת אֶל־פְּנֵי הַפִּפֶּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאֹרֶן וְלֹא יָמוּת כִּי בַעֲנֹן אֲרָאָה עַל־הַפִּפֶּרֶת:

נראה שם עם עמוד ענני. ולפי שגלוי שכינתי שם, יזהר שלא יגיל לבא, זהו פשוטו; ומדרשו: לא יבא כִּי־אם בענן הקטרת ביום הכפורים.

כ"י וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶל־יִבְנָא • שלא ימות כְּדֶרֶךְ שְׁמָתוֹ בְּנִי. וְלֹא יָמוּת • שאם בא, הוא מת. כִּי בַעֲנֹן אֲרָאָה • כי תמיד אני

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג, פרשת אחרי)

על ידי ה"ואל", הלא, ביטול עצמי - כשהרצון הוא לא בקירוב האישי לקדוש־ברוך־הוא, אלא רק למלא את רצון העליון - אזי "בוא אל הקודש".

גבא יהי עלל אהרן לקודשא בתור בר תורי לחטאתא ודכר לעלתא:

(ג) בָּזָאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בִּפְרֹן־בָּקָר לַחֲטָאת וְאֵיל לְעֹלָה:

בכל עת, כִּי־אם ביום־הכפורים, כמו שמפרש בסוף הפרשה: "בחדש השביעי בעשור לחדש".

כ"י בָּזָאת • גִּמְטְרִיא שְׁלוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, רָמַז לְבֵית רֵאשׁוֹן. בָּזָאת יָבֹא אַהֲרֹן וְגו' • ואף זו, לא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א כרך ב עמ' 215)

האמתי בקדש הקדשים, והוא שיהי לקדשה זו. וכפסק הרמב"ם: "כל איש . . אשר נדבה רוחו . . נתקדש קדש קדשים" (וימתק על פי המספר בנביא, שהחביאו את יואש בעליה קדש־הקדשים שש שנים).

בזאת יבא אהרן אל הקדש (טז, א) בכל שעה שהוא רוצה לנס ינס, רק שינס בסדר הזה (ויקרא רבה) משמע, שמקומו האמתי של אהרן הוא בקדש הקדשים. והנה, כל יהודי הוא 'כהן גדול', כדאיתא ב'בעל הטורים' על הפסוק "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים", ואם כן, מקומו

~ נקודות משיחות קודש ~

זו אשתו, אינה יכולה להיות כלל הפניסה לפני ולפנים, כי תכלית ה"רצוא" היא - שיומשך ב"שוב". וכך גם היה ביציאה מלפני ולפנים - מידי ביציאה מקודש הקדשים, היה מתפלל אותו כהן גדול תפילה על "פרנסת עמך בית ישראל" - פרנסה בעניני העולם - בגשמיות.

"זאת" לפי ביאור הזהר - הוא יראה וביטול, ו"דא תרעא לאעלאה", כשישנה ההקדמה של "זאת", יראה וביטול, הרי גם אם "בוא אהרן אל הקודש" (רצוא), ינס "לפני ולפנים", לא יפריע לו הדבר ל"וכפר גו' ובעד ביתו - זו אשתו", אל ה'שוב' לעניני עולם (ואדרבה, אם חסר ה"ביתו")

דבתונא דבוצא קודשא ילבש ומכנסין דבוין יהון על בסרה ובהמנא דבוצא יסר ובמצנפתא דבוצא יחת ברישה לבושי קודשא אנון ויסחי במיא ית בסרה וילבשנן:

(ד) בַּתְּנֵת־בֶּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמְכַנְסֵי־בֶד יִהְיוּ עַל־בִּשְׂרוֹ וּבִאֲבִנֵּי בֶד יַחְגֹּר וּבְמִצְנַפֶּת בֶּד יַצְנֹף בְּגֵרֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרִחֵן בְּמִים אֶת־בִּשְׂרוֹ וּלְבָשֶׁם:

בארבעה, ככהן הדיוט, וכלן של בוין. קדש ילבש • (ח"ט) שיהיו משל הקדש. יצנף • בתרגומו: יחת ברישה, יגית בראשו, כמו (בראשית לט טז): "ותצנח בגדו",

כ"י בַּתְּנֵת־בֶּד וְגו' • מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ שיש בהם זקב, לפי שאין קטגור נעשה סגור (ר"ה כח), אלא

שיעור יומי ליום ראשון ט"ז ניסן ושנים מקרא ואחד תרגום – טז – פרשת אחרי

מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב, ובכל חליפה טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים מן הכיור.

וְאַחַתְתָּהּ. וְרַחֵץ בַּמַּיִם. אוֹתוֹ הַיּוֹם טָעוֹן טְבִילָה בְּכָל חֲלִיפוֹתָיו (וימא ל), וְחָמֵשׁ פְּעָמִים הָיָה מְחַלֵּף מַעְבֹּדֶת פָּנִים לַעֲבֹדֶת חוּץ, וּמְחוּץ לַפָּנִים, וּמִשְׁנָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (הדוסיום כ"ו באייר)

בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם (טז, טז)
בגדים - רומזים למחשבה ודבור, שנקראו לבושים לנפש.
בגדי קדש - מחשבה ודבור בענינים של תורת החסידות.

בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם (טז, טז)
בגדים - רומזים למחשבה ודבור, שנקראו לבושים לנפש.
בגדי קדש - מחשבה ודבור בענינים של תורת החסידות.

ה וימן פנשאת דבני ישראל יסב תרין צפירי עזין לחטאתא ודבר חר לעלתא:

(ה) ומאת עדת בני ישראל יקח שני-שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעלה:

ויקרב אהרן ית תורא דחטאתא די לה ויכפר עלוהי ועל אנש ביתה:

(ו) והקריב אהרן את-פר החטאת אשר-לו וכפר בעדו ובעד ביתו:

בעדו ובעד ביתו • (וימא לו, ת"כ) מתודה עליו עונותיו ועונות ביתו.

כ"י • את-פר החטאת אשר-לו • האמור למעלה. ולמדך כאן, שמשלו הוא בא ולא משל צבור. וכפר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי משיחות כרך ג פרשת אחרי)

היציאה מהקודש.
נשי ישראל לא צריכות לחשש, שאם הבעל יאריך בתפילתו בשעה או יותר, או אם ימשיך בלימודו בשעה או יותר, יחסר בענינים הגשמיים; כן אין מקום לדאגה, שאם יחנכו את הילדים ללמוד תורה יום שלם, תחסר אחר-כך בהסתדרות שלהם כו' - אלא אדרבה, עליהם להסביר לבעליהן ולבניהן, שדוקא על-ידי ההוספה בתורה ומצוות, "בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו", יתוסף ב"ונתתי גשמיכם בעתם וגו'".

בכניסת הכהן הגדול ביום הפיפורים לקודש הקדשים, היה נוגע ה"ביתו - זו אשתו".
והרמז בזה: בכדי שהכניסה אל הקודש תהיה פראוי, שאז היא מביאה ל"יציאה בשלום", שזהו תכלית הכניסה - הרי זה תלוי בנשי ישראל. שגם כאשר הבעל נמצא "לפני ולפנים", גם אז יש התאמה בין "ביתו" לדרגתו שלו, ועוד יותר:
זכותו ותפקידו של נשי ישראל היא להשפיע על בעליהן ובניהן, שלגביהם תהיה הכניסה אל הקודש קשורה עם

ו יסב ית תרין צפירין ויקים יתהון קדם יי בתרע משפן זמנא:

(ז) ולקח את-שני השעירים והעמיד אתם לפני יהוה פתח אהל מועד:

ח וימן אהרן על תרין צפירין עדבין עדבא חר לשמא דיי ועדבא חר לעזאזל:

(ח) ונתן אהרן על-שני השעירים גרלות גורל אחד ליהוה וגורל אחד לעזאזל:

שפכתוב בו "לשם", הוא לשם, ואת שפכתוב בו "לעזאזל", משתלח לעזאזל. עזאזל • (וימא סז, ת"כ) הוא הר עז וקשה, צוק גבה, שנאמר: "ארץ גזרה", חתובה.

כ"י • ונתן אהרן על-שני השעירים גרלות • מעמיד אחד לימין ואחד לשמאל, ונותן שתי ידיו בקלפי, ונוטל גורל בימין וחברו בשמאל, ונותן עליהם את

ט ויקרב אהרן ית צפירא די סליק עלוהי עדבא לשמא דיי ויעבדנה חטאתא:

(ט) והקריב אהרן את-השעיר אשר עלה עליו הגורל ליהוה ועשהו חטאת:

כ"י • ועשהו חטאת • כשמניח הגורל עליו, קורא לו שם, ואומר: "לה' חטאת".

(י) וְהִשְׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּזֶל לַעֲזֹאזֹל יַעֲמִד־חִי
לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזֹאזֹל
הַמִּדְבָּרָה:

כ"י • יַעֲמִד־חִי • כמו "יַעֲמִד חִי", על-ידי אחרים;
וּתְרַגְמוּ: "יתקם כד חִי". מה תלמוד-לומר? לפי
שנאמר: "לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזֹאזֹל", ואיני יודע שלוחו אם
למיתה אם לחיים, לְכַד נֶאֱמַר: "יַעֲמִד־חִי" – עמידתו
חִי עד שישתלח; מִכָּאן, ששליחותו למיתה. לְכַפֵּר
עָלָיו • שיתודה עליו, כדכתיב: "והתודה עליו וגו'".

(יא) וְהִקְרִיב אֶהָרֹן אֶת־פֶּר הַחֲטָאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכַפֵּר
בַּעֲדוֹ וּבַעֲד בֵּיתוֹ וְשַׁחַט אֶת־פֶּר הַחֲטָאת אֲשֶׁר־לוֹ:

כ"י • וְכַפֵּר בַּעֲדוֹ וגו' • (כ"ט) ודוי שני עליו ועל אחיו
הכהנים, שהם כלם קרויים ביתו, שנאמר: (תהלים קלח)
"בית אהרן ברכו אֶת־ה' וגו'". מִכָּאן, שֶׁהַכֹּהֲנִים
מתכפרים בו, וְכָל כֹּפֶרֶת אֵינָה אֵלָּא עַל טְמֵאת
מקדש וקדשיו, כמו שנאמר: "וְכַפֵּר עַל־הַקֹּדֶשׁ
מטמאת וגו'".

(יב) וְלָקַח מִלֹּא־הַמִּחְתָּה גִּחְלִי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ
מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמִלֹּא חֲפָנָיו קִטְרֶת סָמִים דָּקָה וְהֵבִיא
מִבֵּית לִפְרֹכֶת:

כ"י • מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ • החיצון (יזמא מה) • מִלִּפְנֵי ה' •
מצד שלפני הפתח, והוא צד מערבי. דָּקָה • (יזמא שם)
מה תלמוד-לומר "דָּקָה", והלא כל הקטרת דָּקָה

(יג) וְנָתַן אֶת־הַקִּטְרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּה
עֵנַן הַקִּטְרֶת אֶת־הַפָּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֲדוּת וְלֹא
יָמוּת:

כ"י • עַל־הָאֵשׁ • שבתוך המחתה. וְלֹא יָמוּת • הא אם לא עשאה כחֲקִנָּה, חֵיב מִיתָה.

(יד) וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַפָּרֶת
קִדְמָה וּלִפְנֵי הַפָּרֶת יִזָּה שִׁבְע־פְּעָמִים מִן־הָדָם
בְּאֶצְבָּעוֹ:

כ"י • וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ • הִזָּה אחת במשמע. וּלִפְנֵי הַפָּרֶת יִזָּה שִׁבְעֵי • הרי אחת למעלה ושבע למטה.

(טו) וְשַׁחַט אֶת־שְׁעִיר הַחֲטָאת אֲשֶׁר לָעֹם וְהֵבִיא
אֶת־דָּמּוֹ אֶל־מִבֵּית לִפְרֹכֶת וַעֲשֵׂה אֶת־דָּמּוֹ כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה לְדָם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַפָּרֶת וּלִפְנֵי
הַפָּרֶת:

טו וְיִכְפֹּס יָת צִפִּירָא דְחֲטָאתָא דִּי לַעֲמָא
וְעַל יָת דָּמָה לְמַגִּיז לִפְרֻכְתָּא וְיַעֲבֹד לְדָמָה
כָּמָא דִּי עֲבַד לְדָמָא דְתוֹרָא וְיָדִי יָתָה עַל
כְּפָרָתָא וְלִקְדָם כְּפָרָתָא:

כ"י אֲשֶׁר לָעֵם • מִה שֶׁהָפַר מִכָּפֶר עַל הַכֹּהֲנִים, מִכָּפֶר הַשָּׁעִיר עַל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַשָּׁעִיר שֶׁעָלָה עָלָיו

(טו) וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטְמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשָׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טְמֵאֹתָם:

כ"י אֲשֶׁר לָעֵם • מִטְמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • (ת"כ) עַל הַנִּכְנָסִין לַמִּקְדָּשׁ בְּטִמְאָה, וְלֹא נִדְעָ לָהֶם בְּסוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל־חַטָּאתָם", וְחַטָּאת הִיא שׁוֹגֵג. וּמִפְשָׁעֵיהֶם • אֵף הַנִּכְנָסִין מִזִּיד בְּטִמְאָה. וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד.

(יז) וְכָל־אֲדָם לֹא־יִהְיֶה | בְּאַהֲל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲד בֵּיתוֹ וּבַעֲד כָּל־קֹהֶל יִשְׂרָאֵל:

♦ יום שני י"ז ניסן ♦

(יח) וַיֵּצֵא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֶשֶׁר לִפְנֵי־יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשָּׁעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

כ"י אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֶשֶׁר לִפְנֵי־ה' • זֶה מִזְבֵּחַ הַזֶּהב, שֶׁהוּא לִפְנֵי ה' בַּהֵיכָל, וְמִה תִּלְמוּד־לוֹמַר "וַיֵּצֵא"? לִפִּי שֶׁהָיָה הַהֲזָאוֹת עַל הַפֶּרֶת וְעַמֵּד מִן הַמִּזְבֵּחַ לִפְנֵים וְהָיָה, וּבְמִתְנֹת הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה הָיָה לְצֵאת מִן

(יט) וְהָיָה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטָהֲרוּ וְקִדְּשׁוּ מִטְמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י וְהָיָה עָלָיו מִן־הַדָּם • אַחֵר שֶׁנָּתַן מִתְנֹת בְּאֶצְבָּעוֹ עַל קַרְנוֹתָיו, מִזֶּה שֶׁבַע הַזָּאוֹת עַל גִּגּוֹ (ת"כ). וְטָהֲרוּ • מִמָּה שֶׁעָבַר. וְקִדְּשׁוּ • לְעֵתִיד לְבֹא.

(כ) וְכָל־הַ מִכָּפֶר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אַהֲל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהַקֹּרִיב אֶת־הַשָּׁעִיר הַחִי:

(כא) וְסִמֵּךְ אֶהֱרֹן אֶת־שְׁתֵּי יָדָיו עַל־רֹאשׁ הַשָּׁעִיר הַחִי וְהִתְוֹדָה עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם וְנָתַן אִתָּם עַל־רֹאשׁ הַשָּׁעִיר וְשָׁלַח בְּיַד־אִישׁ עֵתִי הַמִּדְבָּרָה:

כ"י אִישׁ עֵתִי • (יזמא טז) הַמּוֹכֵן לְכָף מִיּוֹם אֶתְמוֹל.

טז וַיִּכְפֹּר עַל קוֹדֶשׁא מִטְמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִמִּדְּוִהוֹן לְכָל חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲבֹד לְמִשְׁכַּן זִמְנָא דְשָׁרִי עִמָּהוֹן בְּגוֹ סוֹאֲבִתָּהוֹן:

(יזמא טז) כָּשֶׁם שֶׁהָיָה מִשְׁנִיָּהֶם בְּפָנִים אַחַת לְמַעַל וְשֶׁבַע לְמַטָּה, כִּף מִזָּה עַל הַפֶּרֶת מִבְּחוּץ מִשְׁנִיָּהֶם אַחַת לְמַעַל וְשֶׁבַע לְמַטָּה. הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טְמֵאֹתָם • אֵף־עַל־פִּי שֶׁהֵם טְמֵאִים, שֶׁכִּינָה בִּינֵיהֶם.

יז וְכָל אָנָשׁ לֹא יִהְיֶה בְּמִשְׁכַּן זִמְנָא בְּמַעַלָּה לְכַפֵּרָא בְּקוֹדֶשׁא עַד מִפְקָה וַיִּכְפֹּר עַל־וְהִי וְעַל אָנָשׁ בֵּיתָה וְעַל כָּל קֹהֶל דְּיִשְׂרָאֵל:

יח וַיִּפּוֹק לְמִדְבָּחָא דִּי קָדָם יְיָ וַיִּכְפֹּר עַל־וְהִי וַיִּסֵּב מִדְּמָא דְתוֹרָא וּמִדְּמָא דְצִפְרִיא וַיִּתֵּן עַל קַרְנֵת מִדְבָּחָא סָחֹר סָחֹר:

הַמִּזְבֵּחַ וְלַחוּץ, וַיִּתְחִיל מִקְרָן מִזְרְחִית צְפוֹנִית (יזמא טז). וְכִפֶּר עָלָיו • וְמִה הִיא כִּפְרָתוֹ? "וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וּמִדָּם הַשָּׁעִיר" – מִעֲרֹבִין זֶה לְתוֹךְ זֶה.

יט וַיִּדִּי עַל־וְהִי מִן דְּמָא בְּאֶצְבָּעָה שֶׁבַע זִמְנִין וַיִּדְכֶּנָּה וַיִּקְדִּשְׁנָה מִסּוֹאֲבָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ וַיִּשְׁעִי מִלְכַּפְרָא עַל קוֹדֶשׁא וְעַל מִשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל מִדְבָּחָא וַיִּקְרַב יָת צִפְרִיא חֵטָא:

כא וַיִּסְמֹךְ אֶהֱרֹן יָת תְּרִמִּין יְדוֹהִי עַל רִישׁ צִפְרִיא חֵטָא וַיִּדִּי עַל־וְהִי יָת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן כָּל מִדְּוִהוֹן לְכָל חַטָּאתָם וַיִּתֵּן יְתָהוֹן עַל רִישׁ צִפְרִיא וַיִּשְׁלַח בְּיַד גִּבֹּר דְּזִמְנִין לְמַהֲרָא לְמִדְבָּרָא:

(כב) וְנָשָׂא הַשָּׁעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹתָם אֶל־אָרֶץ גִּזְרָה וַיִּשְׁלַח אֶת־הַשָּׁעִיר בַּמִּדְבָּר:

כב וַיִּשְׁלַח אֶת־הַשָּׁעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹתָם אֶל־אָרֶץ גִּזְרָה וַיִּשְׁלַח אֶת־הַשָּׁעִיר בַּמִּדְבָּר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 124)

עברה קלה (שמתכפרת בלי תשובה) כחמורה (שמתכפרת רק לשבים). אף יום כפור מכפר על **האדם** ("ביום הזה יכפר עליכם"), ומי שלא שב הוא 'מנגד' לכפרה זו ומעכבה מלחול עליו, בלי הבדל בין קלה לחמורה.

וְנָשָׂא הַשָּׁעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹתָם אֶל־אָרֶץ גִּזְרָה (טז), כב הרמב"ם פסק, שהשעיר מכפר על עברות קלות גם בלי תשובה, ואלו יום כפור מכפר רק לשבים. ויש לבאר, דהנה השעיר מכפר על **העברה** ("ונשא . . עונתם"), ולא הרי

(כג) וּבָא אֶהָרֶן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדֵי הַכֹּהֵן אֲשֶׁר לְבָשׁ בְּבָאוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם:

כג וַיִּיעֹל אֶהָרֶן לְמִשְׁכַּן זִמְנָא וַיִּשְׁלַח יָת לְבוּשֵׁי בּוּצָא דִּי לְבָשׁ בְּמַעְלָה לְקוּדְשָׁא וַיַּצְנַעְנִין תַּמָּן:

הפנימיים וקטרת של מחתה בבגדי לכן, ואילו ואיל העם ומקצת המוספין בבגדי זהב, והוצאת כף ומחתה בבגדי לכן, ושירי המוספין ותמיד של בין הערבים וקטרת ההיכל שעל מזבח הפנימי בבגדי זהב. וסדר המקראות, לפי סדר העבודות, כף הוא: "וישלח את השעיר במדבר", "ורחץ את בשרו במים וגו'", "ויצא ועשה את עלתו וגו'", "ואת חלב החטאת וגו'", וכל הפרשה עד "ואחרי כן יבוא אל המזבח", ואחר כך: "ובא אהרן". והניחם שם. מלמד שטעונין גניזה, ולא ישתמש באותן ארבעה בגדים ליום כפורים אחר.

כג וּבָא אֶהָרֶן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד. אמרו רבותינו שאין זה מקומו של מקרא זה, ונתנו טעם לדבריהם במסכת יומא (דף לב), ואמרו: כל הפרשה כלה נאמרה על הסדר, חוץ מ'ביאה' זו שהיא אחר עשיית עולתו ועולת העם והקטרת אמורי פר ושעיר שנעשים בחוץ בבגדי זהב, וטובל ומקדש ופושטן ולובש בגדי לכן. ובא אל־אהל מועד. להוציא את הפך ואת המחתה, שהקטיר בה הקטרת לפני ולפנים. ופשט את־בגדי הכהן. אחר שהוציאם, ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים. והו סדר העבודות: תמיד של שחר בבגדי זהב, ועבודת פר ושעיר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 224)

המעשים" (רמב"ם). מובן אפוא, שגם הכהן הגדול עצמו צריך להגיע להתחדשות כזו; ולכן לבש בכל שנה בגדים חדשים, שכן הוא נהיה אדם חדש ונעלה יותר, ובגדי השנה הקודמות אינם ראויים לו עוד.

וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ . . לַיּוֹם כְּפוּרִים אַחֵר (רש"י טז, כג) עבודת הכהן הגדול ביום כפור הביאה את ישראל לתשובה, וכן נתפסו עונותיהם. והנה ידוע, שבעל־תשובה אמתית נהפך כביכול לאיש אחר: "איני אותו האיש שעשה אותך

(כד) וַיִּרְחֹץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמִּים בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וּלְבָשׁ אֶת־בְּגָדָיו וַיֵּצֵא וַעֲשֶׂה אֶת־עֹלֹתוֹ וְאֶת־עֹלֹת הָעָם וּכְפָר בַּעֲדוֹ וּבַעֲדֵי הָעָם:

כד וַיִּרְחֹץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמִּים בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וּלְבָשׁ אֶת־בְּגָדָיו וַיֵּצֵא וַעֲשֶׂה אֶת־עֹלֹתוֹ וְאֶת־עֹלֹת הָעָם וּכְפָר בַּעֲדוֹ וּבַעֲדֵי הָעָם:

ליום, אבל הראשונה היתה בחיל. ולבש את־בגדיו. שמונה בגדים שהוא עובד בהן כל ימות השנה. ויצא. מן ההיכל אל החצר שמזבח העולה שם. ועשה את־עולתו. איל לעולה האמור למעלה: "בזאת יבא אהרן וגו'". ואת־עלת העם. (יומא עג) "ואיל אחד לעלה" האמור למעלה "ומאת עדת בני ישראל וגו'".

כג וַיִּרְחֹץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וְגו' • (יומא לב) למעלה למדנו מ"ורחץ את־בשרו ולבשם", שפשהווא משנה מבגדי זהב לבגדי לכן, טעון טבילה. שבאותה טבילה פשט בגדי זהב שעבד בהן עבודת תמיד של שחר, ולבש בגדי לכן לעבודת היום; וכאן למדנו, שפשהווא משנה מבגדי לכן לבגדי זהב, טעון טבילה. במקום קדוש • (ת"כ, יומא שם) המקדש בקדשת עזרה, והיא היתה בגג בית הפרה, וכן ארבע טבילות הבאות חובה

♦ יום שלישי י"ח ניסן ♦

(כה) וְאֵת חֶלֶב הַחֲטָאֹת יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ: כה וְיֵת תִּרְבָּא דְחֲטָאֹת יִסַּק לְמִדְבָּחָא :

כ"י- וְאֵת חֶלֶב הַחֲטָאֹת • אַמּוּרֵי פֶר וְשָׁעִיר. יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ • עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, דָּאלוּ בִּפְנֵימִי כְּתִיב: "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קֶטֶר זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה" (שמות ל ט).

(כו) וְהִמְשַׁלַּח אֶת־הַשָּׁעִיר לְעִזְאֵזֹל יִכְבֶּם בְּגִדָיו וְרִחֵן אֶת־בָּשָׂרוֹ בַּמִּיִּם וְאַחֲרֵיכֵן יָבֹא אֶל־הַמִּחֲנֶה: כו וְיֵת תִּרְבָּא דְחֲטָאֹת וְיֵת צִפְרִיא לְעִזְאֵזֹל יַעֲבַע לְבוּשֵׁיהִי וְיִסְחִי יֵת בְּסָרְהָ בְּמִיא וּבְתֵר בֶּן יִיעוֹל לְמִשְׁרִיתָא :

(כז) וְאֵת פֶּר הַחֲטָאֹת וְאֵת שָׁעִיר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר הֹבֵא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמִּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֲרֹתָם וְאֶת־בָּשָׂרָם וְאֵת פְּרָשָׁם: כז וְיֵת תִּרְבָּא דְחֲטָאֹת וְיֵת צִפְרִיא דְחֲטָאֹת וְיֵת אֶתְעֵל בְּקוֹדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמִּשְׁכָּן וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֲרֹתָם וְאֶת־בָּשָׂרָם וְאֶת־פְּרָשָׁם:

כ"י- אֲשֶׁר הֹבֵא אֶת־דָּמָם • לְהִכָּל וּלְפָנֵי וּלְפָנִים.

(כח) וְהִשְׂרַף אַתָּם יִכְבֶּם בְּגִדָיו וְרִחֵן אֶת־בָּשָׂרוֹ בַּמִּיִּם וְאַחֲרֵיכֵן יָבֹא אֶל־הַמִּחֲנֶה: כח וְיֵת תִּרְבָּא דְחֲטָאֹת וְיֵת צִפְרִיא לְעִזְאֵזֹל יַעֲבַע לְבוּשֵׁיהִי וְיִסְחִי יֵת בְּסָרְהָ בְּמִיא וּבְתֵר בֶּן יִיעוֹל לְמִשְׁרִיתָא :

(כט) וְהִיִּיתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תַּעֲנוּ אֶת־נַפְשֵׁיכֶם וְכָל־מִלְאָכָה לֹא תַעֲשׂוּ הַיּוֹרֵחַ וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם: כט וְיֵת תִּרְבָּא דְחֲטָאֹת וְיֵת צִפְרִיא לְעִזְאֵזֹל יַעֲבַע לְבוּשֵׁיהִי וְיִסְחִי יֵת בְּסָרְהָ בְּמִיא וּבְתֵר בֶּן יִיעוֹל לְמִשְׁרִיתָא :

(ל) כִּי־בָיִים הָיָה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְמַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חֲטָאֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ: ל אַרִי כְיוּמָא דְדִין יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְדַבָּחָא וְיִתְכֹּן מִכָּל חֲטָאֵיכֶם קָדָם יְיָ תִּדְפֹּן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 338)

לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ (טז, ל) קְטַב הַרְמַב"ם: "כָּל הַבְּהֵמוֹת הַקְּרֵבִים בַּיּוֹם זֶה, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה". וְקִשְׁיָה, מִדּוּעַ נִקְט "בְּהֵמוֹת", וְלֹא "קְרֵבִיּוֹת". וְיֵשׁ לֹמֵר, שְׂרָמָז רָמַז לָנוּ שְׁבָעִים כְּפֹר נִפְעַל הַחֲבוּר שֶׁל תַּכְלִית הַעֲלִי עִם הַדְּרָגָה הַפְּחוּתָה בְּיוֹתֵר. שָׁכַן "לִפְנֵי ה'" קָשׁוּר בְּעֵקֶר עִם הַתַּחֲלֵת שֶׁם הַנִּי' וּפְנִימִיּוּתוֹ, הָאוֹתִיּוֹת י"ה, מְסַפֵּר ט"ו; וּמִתְכַּלִּית הַעֲלִי שֶׁל שֶׁם הַנִּי' נִמְשָׁךְ לַדְּרָגָה הַנְּמוּכָה בְּיוֹתֵר - 'חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה בְּהֵמוֹת'.

(לא) שִׁבְתַּת שְׁבִתוֹן הִיא לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: לא לֹא שְׁבִתָּה שְׁבִתָּא הִיא לָכֶם וְיִתְעַנּוּ יֵת נַפְשֵׁיכֶם בְּכֹחַ קָדָם יְיָ:

(לב) וְכַפֵּר הַפֶּהן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח אֹתוֹ וְאֲשֶׁר יִמְלֹא אֶת־יָדָיו לְכַהֵן תַּחַת אֲבָיו וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדֵי הַבָּד בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ: לב לְכַפֵּר בְּהֵנָּה דִּי רַבִּי יֵתָה וְדִי יִקְרַב יֵת קְרֵבָנָה לְשִׁמְשָׁא תַחֲוֹת אֲבוּהִי וְלָבַשׁ יֵת לְבוּשֵׁי בֹרָא לְבוּשֵׁי קוֹדֶשׁ:

בגדים מנין? תלמוד-לומר: "ואשר ימלא את ידו וגו'", והם כל הכהנים הגדולים שעמדו מיאשיהו ואילך, שבנימיו נגנזה צלוחית של שמן המשחה. לכהן תחת אביו • (ת"ס) ללמד שאם בנו ממלא את מקומו, הוא קודם לכל אדם.

כ"י • וכפר הכהן אשר ימשח וגו' • (ת"ס) כפרה זו של יום-הכפורים אינה כשרה אלא ככהן גדול, לפי שנאמר כל הפרשה באהרן, הצרף לומר ככהן גדול הבא אחריו שיהא כמוהו. ואשר ימלא את-ידו • (ת"ס) אין לי אלא המושח בשמן המשחה, מרבה

לג יכפר על מקדש קודשא ועל משכן זמנא ועל מדבקה יכפר ועל כהנא ועל כל עמא דקהלא יכפר:

(ג) וכפר את-מקדש הקדש ואת-אהל מועד ואת-המזבח יכפר ועל הכהנים ועל-כל-עם הקהל יכפר:

לד ותהי דא לכוז לקים עלם לכפרא על בני ישראל מפל חוביהון דא בשתא ועבר דמא די פקיד יי ית משה:

(ד) והיתה-זאת לכם לחקת עולם לכפר על-בני ישראל מפל-חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר צוה יהוה את-משה: פ

צוה יהוה את-משה: פ

שלא היה לובשן לגדלתו, אלא במקום גזרת המלך • (ת"ס)

כ"י • ויעש כאשר צוה ה' וגו' • כשהגיע יום-הכפורים עשה כסדר הזה; ולהגיד שבחו של אהרן,

~ נקודות משיחות קודש ~ (נקודות שיחות כרך I עמ' 131)

ללבש אותם). אף לגבי בגדי הלבן, שהיו מיוחדים לו ליום כפור זה (רש"י פסוק כג), היה עלול לחשוב שנועדו לצנן את גדלתו, ולכן ביום כפור הבא יש צורך בחדשים, בהתאם לדתו אז.

שלא היה לובשן לגדלתו (רש"י טז, לד) יש לשאל, מדוע נאמר שבו זה בבגדי הלבן, לא בבגדי הזהב. ויש לומר, דהנה לגבי בגדי הזהב אין חדוש בכך שלא לבשם לגדלתו, שהרי לא היו מיוחדים לו (גם הכהן הגדול הבא אחריו יכול

♦ יום רביעי י"ט ניסן ♦

א ומליל יי עם משה למימר:

יז (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

ב מלל עם אהרן ועם בנוהי ועם כל בני ישראל ותימר להון דין פתגמא די פקיד יי למימר:

(ב) דבר אל-אהרן ואל-בניו ואל כל-בני ישראל ואמרת אליהם זה הדבר אשר-צוה יהוה לאמר:

ג גבר גבר מבית ישראל די יכוס תור או אמר או עזא כמשריתא או די יכוס מברא למשריתא:

(ג) איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או-כשב או-עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה:

כ"י • אשר ישחט שור או-כשב • במקדשין - הפתוח מדבר, שנאמר: "להקריב קרבן". במחנה • (ובחים ק) חוץ לעזרה.

ד ולתרע משפן זמנא לא איתא לקרבא קרבנא קדם יי קדם משפנא דיי דמא יתחשב לגברא ההוא דמא אשד וישתיצי אנשא ההוא מגו עמה:

(ד) ואל-פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן ליהוה לפני משכן יהוה דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו:

כ"י • דם יחשב • כשופך דם האדם, שמתחייב בנפשו. דם שפך • (ת"ס) לרבות את הזרק דמים בחוץ.

(ה) לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר
הֵם זֹבְחִים עַל־פְּנֵי הַשֹּׁדֶה וְהֵבִיִּימָם לַיהוָה אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה
אוֹתָם:

כ"י • אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים • אֲשֶׁר הֵם רִגְלִים לְזִבְחָם.

(ו) וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת־הַדָּם עַל־מִזְבֵּחַ יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְהַקְטִיר הַחֶלֶב לְרִיחַ נִיחַח לַיהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קמד)

וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם (יז, ו) | נָתַן לַהֲפֹךְ אוֹתוֹ לַדָּם וּבָשָׂר כְּבָשָׂרוֹ שֶׁל גֹּוֹף יְהוּדִי, שֶׁקָּדוֹשׁ
דָּם מְסַמֵּל חַיִּית וְחַמִּימוֹת ("כִּי נִפְשׁ הַבָּשָׂר בְּדָם הִיא"),
וְהוּא קָרֵב עַל הַמִּזְבֵּחַ לְרִמּוֹ שֶׁהִלַּחַט וְהִתְלַהֲבוֹת יֵשׁ לְשִׁמּוֹר
רַק לְדָבָרִים שֶׁבִקְדָּשָׁה. וְלִכֵּן הַדָּם אֲסוּר בְּאֲכִילָה, הֵינּוּ שֶׁלֹּא
לְקַדְּשָׁה.

(ז) וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לְשִׁעִירִם אֲשֶׁר הֵם
זִנִּים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה־זֹאת לָהֶם לְדֹרֹתָם:

כ"י • לְשִׁעִירִם • לְשָׂדִים, כְּמוֹ (ישעיה יג כא): "וְשִׁעִירִים יִרְקְדוּ־שָׁם".

♦ יום חמישי כ' ניסן ♦

(ח) וְאֱלֹהִים תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר
אֲשֶׁר־יִגּוֹר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עָלָה אוֹזֵבַח:

כ"י • אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עָלָה • לְחַיֵּב עַל הַמִּקְטִיר אֵיבָרִים בַּחוּץ [עַיֵּן בְּרֵא'ם] כְּשֹׁחַט בַּחוּץ, שָׂאֵם שִׁחַט אֶחָד וְהֶעֱלָה
חֲבֵרוֹ, שְׂגִיחָן חִיבִין (ת"כ. חולין קט) ♦

(ט) וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יָבִיִּיאוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ
לַיהוָה וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוֹ:

כ"י • וְנִכְרַת • וְרָעוּ נִכְרַת וְיָמִיו נִכְרַתִּין.

(י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם
אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל־דָּם וְנִתְּתִי פָנָיו בַּנֶּפֶשׁ הַאֲכָלָה
אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ:

כ"י • כָּל־דָּם • לְפִי שְׁנָאֵמַר: "בַּנֶּפֶשׁ יִכְפֹּר", יָכוֹל לֹא
יְהֵא חַיֵּב אֵלָּא עַל דָּם הַמִּקְדָּשִׁים? תִּלְמוּד־לֹמֶר:
"כָּל־דָּם". וְנִתְּתִי פָנָיו • (ת"כ) פָּנָיו שְׁלִי, פּוֹנֶה אֲנִי
מִכָּל עֶסְקִי וְעוֹסֵק בּוֹ.

הַבְּדִיל דִּי זִיתוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת דְּבִחִיהוֹן דִּי
אֲנִין דְּבִחִין עַל אִפִּי חִקְלָא וְיִתְגַּוֵּן לְקָדָם
יֵי לְתַרְע מִשְׁפָּן זִמְנָא לֹת פְּהִנָּא וְיִכְסוֹן
נִכְסַת קוּדְשִׁין קָדָם יֵי יִתְהוֹן:

וְיִזְרִיק פְּהִנָּא יֵת דְּמָא עַל מִדְּבָחָא דִּי
פְּתַרְע מִשְׁפָּן זִמְנָא וְיִסַּק תְּרַבָּא לְאַתְקַלָּא
בְּרַעְוָא קָדָם יֵי:

וְלֹא דְּבִחִין עוֹד יֵת דְּבִחִיהוֹן לְשָׂדִין דִּי
אֲנִין טָעֵן פְּתִרִיהוֹן קָנִים עָלָם תְּהִי דָּא לְהוֹן
לְדִרִיהוֹן:

ח וְלֵהוֹן תִּימַר גְּבֵר גְּבֵר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן
גִּיּוֹרָא דִּיתְגִּירוֹן בִּינִיכּוֹן דִּי יִסַּק עָלְתָּא אוֹ
נִכְסַת קוּדְשִׁיא:

ט וְלְתַרְע מִשְׁפָּן זִמְנָא לֹא אִיתְגַּוֵּה לְמַעְבַּד
יֵתִי קָדָם יֵי וְיִשְׁתִּיבִי אֲנָשָׁא הֵהוּא מַעְמָה:

י וְגִבֵּר גְּבֵר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא
דִּיתְגִּירוֹן בִּינִיכּוֹן דִּי יִיכּוֹל כָּל דְּמָא וְאַתָּן
רוּגְזִי בְּאַנְשָׁא דִּיכּוֹל יֵת דְּמָא וְאַשִׁיבִי יֵתִי
מַגּוֹ עַמָּה:

(יא) כִּי נִפֶּשׁ הַבֶּשֶׂר בָּדָם הוּא וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם
עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּיְהוָה הוּא
בְּנֶפֶשׁ יִכְפֹּר:

כ"י • כִּי נִפֶּשׁ הַבֶּשֶׂר • שֶׁל כָּל בָּרִיָּה, "בָּדָם הוּא" תְּלוּיָהּ, וְלִפְיָקָהּ נִתְּתִיו עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם;
תְּבֹא נֶפֶשׁ וְתִכְפֹּר עַל הַנֶּפֶשׁ.

(יב) עַל־כֵּן אֶמְרָתִי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם
לֹא־תֹאכַל דָּם וְהִגַּר הִגַּר בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם:
כ"י • כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם • לְהַזְהִיר גְּדוּלִים עַל הַקְטָנִים.

(יג) וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְךָ
אֲשֶׁר יֵצֵא יֵצֵא חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשִׁפְף
אֶת־דָּמֹו וְכִסְהוּ בַּעֲפָר:

כ"י • אֲשֶׁר יֵצֵא • (ת"כ. חולין פד) אֵין לִי אֶלָּא צִיד, אֲזוּזִין
וְתַנְגּוּלִין מִנֵּין? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "צִיד", מִכָּל־מְקוֹם.
אם כן, לָמָּה נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵצֵא"? שֶׁלֹּא יֹאכַל בֶּשֶׂר,
אֶלָּא בְּהִזְמִנָּה זֹאת. אֲשֶׁר יֹאכַל • פָּרָט לְטִמְאִים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות כרך לו, עמוד 52 - מותד 'לקראת שבת')

ביסווי הדם בחיני האדם

בשִׁבִּיל הַנָּאֵת גּוֹפּוֹ, אֶלָּא כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת הַבּוֹרָא. וְזֶה תוֹכֵן
מִצְוֹת כִּסּוּי הַדָּם, שֶׁבְּעִנְיָנוּ חוֹלִין צָרִיכִים לְכַסּוֹת אֶת הַדָּם,
שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִיכָר בְּהֵם חַיּוֹת.
וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁכִּסּוּי הַדָּם צָרִיךְ לִהְיוֹת בַּעֲפָר
דִּקְאָ - כִּי עָפָר מוֹרָה עַל שְׁפָלוּת וְהַכְנָעָה "וְאֵנֹכִי עָפָר
וְאֶפֶר", "וְנִפְשִׁי כָּעָפָר לְכָל תְּהִיָּה", וְכֹאֲשֶׁר הָאָדָם עוֹסֵק
בְּדַבְרֵי הָרְשׁוּת, צָרִיךְ לַעֲזֹר בְּנִפְשׁוֹ הַבְּטוּל וְהַהֲכָנָעָה, לִהְיוֹת
חֲרָד שֶׁלֹּא לְהִמָּשֵׁף אַחֵר תַּאֲוֹת הַלֵּב (לַעֲסוֹק בְּדַבְרֵי הָרְשׁוּת
בְּשִׁבִּיל הַנָּאֵת הַגּוֹרֵף), אֶלָּא כָּל כְּוָנָתוֹ תְּהִיָּה רַק לְשֵׁם שְׁמַיִם.
אִךְ כֹּאֲשֶׁר הָאָדָם חֲדוּר כּוֹלֹ בְּקִדּוּשָׁהּ, וְגַם דַּבְרֵי הָרְשׁוּת
שֶׁלּוֹ הֵם חֵלֶק מַעֲבֻדָּת ה' שֶׁלּוֹ, מוֹבֵן שֶׁגַּם עֲסָקִי הַחוּלִין
שֶׁלּוֹ יְכוּלִים לִהְיוֹת בְּחַיִּית וְהַתְּלַהּבוּת, וְאֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹת
הַדָּם כִּיֹּן שֶׁחַיִּית שֶׁלּוֹ הִיא בְּקִדּוּשָׁהּ שֶׁבְּדַבְרֵי, וְתוֹ לֹא. וְזֶה
נִרְמָז בָּזֶה שֶׁבְּהִמָּת חוֹלִין אֵינָה צָרִיכָה כִּסּוּי דָּם, מֵאַחֵר
שֶׁרֹב מִינֵי בְּהֵמוֹת רֹאוּיִין לְמִזְבֵּחַ.

וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְךָ אֲשֶׁר
יֵצֵא יֵצֵא חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשִׁפְף אֶת־דָּמֹו
וְכִסְהוּ בַּעֲפָר: (יז, ג)
צִוָּה . . לְכַסּוֹת כָּל דָּם בְּחַיָּה וְעוֹף כִּי לֹא יִתְקַרֵּב דָּמָם עַל
הַמִּזְבֵּחַ, כִּי גַם בַּעֲזוֹפּוֹת לֹא יִקְרַב מֵהֶם רַק שְׁנֵי מִינִים בְּלִבָּד
וְגַם הֵם אֵינִם נִשְׁחָטִים, אֲבָל בְּבִהֻמוֹת רֹב הַמִּצְוִיִּים
נִשְׁחָטִים לְשֵׁם הַנִּכְבָּד, וְדָמָם לְכַפֵּר וְאֵין רֹאוּי לְכַסּוֹתוֹ. וְלֹא
חֲשֵׁשׁ לְכַסּוֹת דָּם הַחוּלִין בְּבִהֻמָּה, כִּי אֵין חוֹלִין בְּמִדְּבָר וְגַם
אַחֲרֵי כֵן עַל הָרֹב יִצְוָה. (רמב"ן בַּפְּרָשְׁתּוֹ)
וְיֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן בַּעֲבֻדַּת הָאָדָם:

"דָּם" הוּא עִנְיָן חַיִּית, "הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ", וְתַכְלִיתוֹ הוּא
לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּעִנְיָנֵי קִדּוּשָׁהּ, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁבְּקִדּוּשָׁהּ צָרִיכִים
לַעֲשׂוֹתוֹ בְּחַיִּית וְהַתְּלַהּבוּת גְּלוּיָהּ דִּקְאָ. מֵה־שְּׂאִי־כֵן בְּעִנְיָנֵי
חוּל - דַּבְרֵי הָרְשׁוּת שֶׁל הָאָדָם, צָרִיכִים לַעֲשׂוֹתָם כְּפִי חַיִּית,
"בְּלֹא לֵב וְלֹב", דְּ"כָּל מַעֲשִׂיָּךְ יִהְיֶה לְשֵׁם שְׁמַיִם" דִּקְאָ לֹא

(יד) כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בֶּשֶׂר דָּמֹו בְּנִפְשׁוֹ הוּא וְאֶמְרָ לְבָנֵי
יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל־בֶּשֶׂר לֹא תֹאכְלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בֶּשֶׂר
דָּמֹו הוּא כָּל־אֲכָלְיוֹ יִכְפֹּר:

יִדְאִי נֶפֶשׁ כָּל בֶּסֶרָ דָּמָה בְּנִפְשָׁהּ הוּא
וְאַמְרִית לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל בֶּסֶרָ לֹא
תִּכְלִין אֲרִי נֶפֶשׁ כָּל בֶּסֶרָ דָּמָה הִיא כָּל
דְּמִלְגָּה יִשְׁתַּיֵּצִי:

כ"י • דָּמֹו בְּנִפְשׁוֹ הוּא • דָּמֹו הוּא לֹו בְּמְקוֹם הַנֶּפֶשׁ,
שֶׁהַנֶּפֶשׁ תְּלוּיָהּ בּוֹ. כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בֶּשֶׂר דָּמֹו הוּא •
הַנֶּפֶשׁ הִיא הַדָּם. 'דָּם' ו'בֶּשֶׂר' לְשׁוֹן זִכְר. 'נֶפֶשׁ' לְשׁוֹן
נִקְבָּה.

(טו) וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נִבְלָה וּטְרֵפָה בְּאֶרֶץ
וּבְגֵר וּכְכֶם בְּגֵדָיו וְרֹחַץ בָּמִים וְטֵמֵא עֲרֵה־עֶרֶב
וְטָהַר:

כִּי־אֲשֶׁר תֹּאכַל נִבְלָה וּטְרֵפָה • בְּנִבְלַת עוֹף טְהוֹר
דָּבָר הַפְּתוּב, שְׁאִין לָהּ טֵמְאָה אֶלָּא בְּשַׁעַה שְׁנִבְלַעַת
בְּבֵית הַבְּלִיעָה. וְלִמְדוֹךְ כָּאן, שֶׁטֵּמְאָה בְּאִכְלָתָהּ
וְאִינָה מִטֵּמְאָה בְּמַגֵּעַ, ו"טְרֵפָה" הֶאֱמִירָה כָּאן, לֹא

נִכְתְּבָה אֶלָּא לְדַרְשׁ. וְכֵן שְׁנִינוּ: יָכוֹל תִּהְיֶה נִבְלַת עוֹף
טֵמֵא מִטֵּמְאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה? תִּלְמוּד־לוֹמַר "טְרֵפָה"
— מִי שֵׁשׁ בְּמִינוֹ טְרֵפָה. יֵצֵא עוֹף טֵמֵא, שְׁאִין בְּמִינוֹ
טְרֵפָה.

(טז) וְאִם לֹא יִכְבֶּם וּבִשְׂרוּ לֹא יִרְחֹץ וְנִשָּׂא עוֹנוֹ: פ

כִּי־יִנָּשֵׂא עוֹנוֹ • אִם יֹאכַל קֹדֶשׁ אוֹ יִכְנֹס לְמִקְדָּשׁ,
חִיָּב עַל טֵמְאָה זוֹ כָּכָל שָׂאֵר טֵמְאוֹת. וּבִשְׂרוּ לֹא

יח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם:

כִּי־אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • אֲנִי הוּא שְׂאֵמְרָתִי בְּסִינִי (שְׁמוֹת
ו'): "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", וְקִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מַעֲתָה
קִבְּלוּ גִזְרוֹתַי. רַבִּי אוֹמֵר: גְּלוּי וַיְדוּעַ לְפָנָיו שְׁסוּפָן

לְנִתְקַבַּל בְּעֲרִיּוֹת בִּימֵי עֶזְרָא, לְפִיכֶךְ כָּא עֲלֵיהֶם בְּגִזְרָה:
"אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" — דָּעוּ מִי גּוֹזֵר עֲלֵיכֶם, דִּין לְהַפְרֵעַ
וְנִצָּמֵן לְשֵׁלֶם שְׂכָר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 89)

וְאֵף שֶׁדְּבָרִים שְׁבַע־לִפָּה אֲסוּר לְאִמְרוֹן בְּכַתְּבִי, הִתִּירוּ זֹאת
מִשּׁוּם "עַתָּה לַעֲשׂוֹת לָהּ" הַפָּרוּ תוֹרָתָךְ". הֵרִי שְׂרָבִי מִפְּרֹשׁ
פְּסוּק שֶׁאִמַּר דָּוִד עַל זְמַן קְתִיבַת הַמִּשְׁנָה; וְאֵף כָּאן אֲזִיל
לְשִׁטְתִּיהָ וּמִפְּרֹשׁ שֶׁפְּנוּת הַפְּתוּב הִיא לְזִמְן עֶזְרָא.

רַבִּי אוֹמֵר . . שְׁסוּפָן לְנִתְקַבַּל בְּעֲרִיּוֹת בִּימֵי עֶזְרָא (רש"י
יח, ב) בְּדֶרֶךְ הַפֶּשֶׁט קֹשֶׁה לומר שֶׁפְּנוּת הַפְּתוּב הִיא לְמִאֲרַעַ
שִׁיִּאֲרַע זְמַן רַב אַחֵר כֶּה, וּכְדִי לְתַרְץ קֶצֶת קִשִּׁי זֶה, אוֹמֵר
רש"י דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ. דְּהֵנָּה, רַבִּי סִדֵּר וְכַתְּבָה אֶת הַמִּשְׁנָה,

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין לקוטי שיחות כרך יב עמוד 83 ואילך – מותנ' 'לקראת שבת')

'קבלו גזרותי' גם בשמנוגדות לשכל

הַמִּנּוּגָת לִסְבָּרָה הַמִּתְבַּקֶּשֶׁת, הִזְהִירָם עַל קִבְּלַת הַגְּזֵרוֹת.
וְהַטַּעַם שֶׁ'עֲרִיּוֹת' הֵיוּ בְּגֵדֵי גִזְרָה הוּא:
תְּכַלִּית הַנִּשְׁוֹאִין הוּא "פָּרוּ וּרְבוּ", וְעַד שֶׁנִּשְׁעָשִׂים ל"בִּשְׂרָ
אַחֲד" בְּתוֹלְדוֹתֵיהֶם, וְעַל כֵּן מוֹכֵן שֵׁשׁ שְׁלֵמוֹת בְּזֶה כְּאֲשֶׁר
הָאִשָּׁה הִיא "שֹׂאֵר בִּשְׂרוֹ" שֶׁל הָאִישׁ. וּבִפְרֹשׁ דְּחִינָן שֶׁכָּל
קִיּוֹם הָעוֹלָם תְּלוּי בְּכָךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם הֵרָאשׁוּן הִתְחַתְּנוּ עִם
אֲחִיּוֹתֵיהֶם, וְאֵף בִּיעָקֵב מִצִּינוּ שֶׁנִּשָּׂא אֲחִיּוֹת וְהִזְתָּה מִסְתּוֹ
שְׁלָמָה, וְכֵן עִמָּרָם נִשָּׂא דוֹדָתוֹ, וְנִלְוִדוּ אֶהָרָן מִרִּים וּמִשָּׁה.
אִם־כֵּן נִמְצָא שֶׁהַסְבָּרָה נִתְּנָה כִּי קִרְבָּה בְּנִישׁוּאִין צְרִיכָה
לְהִיּוֹת מַעֲלָה וְלֹא אִיסוּר, וּמוֹנֵבֶת ה"גִּזְרָה" בְּכָךְ שֶׁ'אִישׁ
אִישׁ אֵל כָּל שֹׂאֵר בִּשְׂרוֹ לֹא תִקְרָבוּ וְגו', וְלָכֵן הַקְדִּימָה
הַתּוֹרָה "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" - מַעֲתָה קִבְּלוּ גִזְרוֹתַי.

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
אֲנִי הוּא שְׂאֵמְרָתִי בְּסִינִי אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ וְקִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם
מַלְכוּתִי, מַעֲתָה קִבְּלוּ גִזְרוֹתַי (יח, ב. ובפירוש רש"י).
וְצִרִיךְ בִּיאוֹר, לְכַאוֹרָה תוֹכֵן קִבְּלַת הַמַּלְכוּת ("קִבַּלְתֶּם
עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי") הוּא שֶׁמִּקְבֵּל עַל עֲצֻמוֹ כָּל מַה שִׁיִּצְוָהוּ
הַמֶּלֶךְ, כּוֹלֵל גַּם גִּזְרוֹתַי, וְאִם־כֵּן מִדּוּעַ מִחֻלַּק רש"י "קִבַּלְתֶּם
עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי (וּבִנְסוּף לָכֵךְ) מַעֲתָה קִבְּלוּ גִזְרוֹתַי"?
וְהַבִּיאוֹר בְּזֶה: יֵשׁ מְקוֹם לומר שֶׁבְּקִבְּלַת מַלְכוּת שְׁמִיָּם,
שֶׁקִּבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהֵרָ סִינִי, קִבְּלוּ רַק מִצְוֹת הַמּוֹצֵבוֹת
בְּשִׁכְלָם, אוֹ לְכָל־הַפְּחוּת שֶׁאִין מִנְּגֻדוֹת לְשִׁכְלָם, אֲבָל לֹא
קִבְּלוּ גִזְרוֹת שְׁמִנּוּגָדוֹת לְשִׁכְלָם.
וְלָכֵן, לְפָנֵי שֶׁהַקֶּב"ה צִוָּה עַל הָעֲרִיּוֹת שֶׁהֵם בְּגֵדֵי גִזְרָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת אחריקדושים, תשל"א)

ובכלל ועיקר: תכלית הנישואין הוא שיהיה פרו ורבו, ונעשו ל"בשר אחד" - בילדיהם, הרי מובן שזהו בשלימות יותר כשהאשה היא שאר בשרו של האיש. ובדיני עריות נהפוך הוא, והתחלתם: איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו גו'!

ועוד: ברא הקב"ה את העולם באופן שקיימו היה תלוי בזה שבני אדם הראשון ישאו אחיות שלהם, נעקב נשא אחיות והיתה מטתו דוקא שלימה, עמרם נשא דודתו ונולדו מרים אהרן ומשה, שעלפי כל זה - האיסור ד"כל שאר בשרו" הרי הוא על-דרך פירוש רש"י בענין העקידה "אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, והזרת ואמרת קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח דרך אל הנער". לכן בא ציווי מיוחד על קבלת ה"גזירות" בכללות, ואחר-כך בא הציווי על ה"גזירה" הפרטית, על העריות.

והטעם שהציווי על העריות נקרא "גזירה": דבר מובן הוא, שבנוגע לנישואין, מעלת היוחסין תופסת מקום חשוב ועיקרי, ובפרט כשהבא להשתדף הוא בר יחוס נעלה. וכמו שלמדנו וראינו שהתורה האריכה ביוספה של אשת אהרן, שנשא את "אלישבע בת עמינדב אחות נחשון" - לבאר שהיתה מצויינת ביוספה, בהיותה (בת עמינדב וגם) אחות נחשון [וכדפירש רש"י: "מקאן למדנו, הנושא אשה צריך לבדוק באחיה"]; וכן אברהם כששלח את אליעזר לקחת אשה לבנו ליצחק, אמר לו "כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק", כי בנות ארצו ומולדתו מיוחסות הן, בהיותן ממשפחת אברהם. ולפי זה, הסביר נותנת שהשידוך הכי טוב לאיש המיוחס הוא - ממשפחתו, וכל הקרוב אליו יותר, הגון ומתאים יותר לענין השידוך.

ג. בעובדי עמא דארעא דמצרים די יתבתין פה לא תעבדון ובעובדי עמא דארעא דכנען די אנא מעל יתכון תמן לא תעבדון ובנימוסיהון לא תהכון:

(ג) כמעשה ארץ-מצרים אשר ישבתם-בה לא תעשו וכמעשה ארץ-כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחקתיהם לא תלכו:

ובחקתיהם לא תלכו • מה הניח הכתוב שלא אמר? אלא אלו נימוסות שלהן, דברים הנקוקין להם, כגון טרטיאות ואצטדיאות. רבי מאיר אומר: אלו דרכי האמורי שמנו חכמים.

כ"י • כמעשה ארץ-מצרים • (ת"י) מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנעניים מקלקלים מפל האמות, ואותו מקום שישבו בו ישראל מקלקל מן הכל. אשר אני מביא אתכם שמה • מגיד שאותן עצמין שכבשו ישראל, מקלקלים יותר מכלם (ת"י).

ד. ית דיני תעבדון וית קנמי תטרון להלכא ללכת בהון אנא וי אללכון:

(ד) את-משפטי תעשו ואת-חקתי תשמרו בהם אני יהוה אלהיכם:

שעטנו וטהרת מי חטאת, לכך נאמר: "אני ה'", גזרתי עליכם, אי אתם רשאים להפטר! • ללכת בהם • אל תפטר מתוכם, שלא תאמר: למדתי חכמת ישראל, אלף ואלמד חכמת האמות.

כ"י • את-משפטי תעשו • אלו דברים האמורים בתורה במשפט, שאלו לא נאמרו, היו כדאי לאמרן. ואת-חקתי תשמרו • דברים שהם גזרת המלך, שיצר הרע משיב עליהם: 'למה לנו לשמרן'? ואמות העולם משיבין עליהן, כגון: אכילת חזיר ולבישת

ה. ותטרון ית קנמי וית דיני די יעבד ויהון אנשא ויחי בהון לחיי עלמא אנא וי:

(ה) ושמרתם את-חקתי ואת-משפטי אשר אתם האדם וחי בהם אני יהוה: ם יעשה

לפי שלא נתן אלא עשיה למשפטים ושמירה לחקים. וחי בהם • לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה, ויהא סופו הוא מת! • אני ה' • נאמן לשלם שכר.

כ"י • ושמרתם את-חקתי • לרבות שאר דקדוקי הפרשה, שלא פרט הכתוב בהם (ת"י). דבר אחר: לתן שמירה ועשיה לחקים, ושמירה ועשיה למשפטים,

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם התנועדות כרך ב עמוד 288. על"פי ביאורי החומש)

מוסיף על כך המדרש במילים "לא שימוות בהם"? ויש לפרש, שפונת המדרש להזהיר את האדם ש"לא ימות" אפילו מרב התלהבות ודבקות בקב"ה עד כלות הנפש - כפי שארע לבני אהרן.

ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (יח, ה)
וחי בהם - לא שימוות בהם (תורת הכנים)
 יש לתמונה: מאחר שנאמר בפתוב במפרש "וחי בהם" - מה

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת אחרי, שבת הגדול, י"ב אייר, ה'תשכ"ז)

מתוך חיות ולהט גם בענין החוקים. ובהסיפור הידוע, שפאשר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר לקח "מלמד" עבור בנותיו, טען המלמד שילמד עמקו רק ענינים שעל-פי שכל, אבל לא יספר להן אודות ענינים שהם למעלה מהשכל והטבע, כמו סיפורים מבהילים מהבעל-שם טוב ואדמו"ר הנקן וכו'. ואמר לו אדמו"ר נשמתו-עדן, שאין לעשות כן, אלא מיד בהתחלת החינוך צריך להדגיש את היסוד - שהקב"ה משדד את המערכות על-ידי ענינים שהם למעלה מהטבע.

וכן הוא בנדין-דין - שצריך להיות חיות ולהט ולהכריז ברחובות ("שריינען אין די גאסן") אודות ענין ה"חוקים" שהם למעלה מן השכל.

וזהו גם תוכן הפירוש "ליתן שמייה ועשייה לחוקים ושמייה ועשייה למשפטים" - שהקיים של חוקים ומשפטים צריך להיות באופן שונה, וכמובאר הפתגם של כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, שגם המצוות ד"משפטים" צריך לקימן (לא מצד חייב השכל, אלא) מתוך אותה "קבלת עול" שבה מקיימים המצוות ד"חוקים", "שהן גזרת המלך", שזהו תוכן הענין ד"שמייה ועשייה למשפטים".

וכידוע גם בענין "קרבת אלקים לי טוב", שפאשר העבודה היא מצד הרגש עצמו, אין זה תכלית הפונה כו'.

הלשון שמייה - פירושו (גם) מלשון המתנה, כפי שה'בן חמש למקרא' זוכר פירוש רש"י בפרשת וישב על הפסוק "ואביו שמור את הדבר", "היה ממתין ומצפה מתי יבוא". וכיון שהפתוב מדייק לומר "ושמרתם את חקותי", בלשון שמייה דוקא - יש בזה גם המשמעות של המתנה וציפייה, שזה מורה על החיות וההתלהבות ("קאץ") והעריבות ("געשעמאק") שצריכה להיות בדרך.

וזהו מה שמסיים רש"י בפירוש הפסוק "ואת חקותי תשמרו", דקאי על "דברים שהן גזירת המלך כו'", "אי-אתם רשאים ליפטר", וכן בהמשך הפתוב: "ללכת בהם", "אל תפטר מתוכם, שלא תאמר למדת חכמת ישראל, אלך ואלמד חכמת האומות" - שלא מדובר כאן אודות עצם הלימוד והקיום, אלא אודות החיות וההתלהבות בזה. יהודי יכול לטעון: פיצד יכולים לדרוש ממנו שתהיה לו חיות והתלהבות ("ער זאל זיך קאכן") ב"חוקים" שאין עליהם טעם?! - הוא יכול לעסוק בלהט ולדבר עם גוים רק אודות "משפטים", שמובינים על-פי שכל, ובלשון הפתוב: "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"; אבל לא בנוגע ל'חוקים'. ואדרבה - טוען הוא - להרעיש בנוגע ל'חוקים' הרי זה 'חילול השם'!...

ועל זה אומרים לו: "אי-אתה רשאי להפטר"; עליך לעסוק

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת אחרון שלפסח תשמ"ו. התנועדות תשמ"ו כרך ב, עמ' 451)

ה"וחי בהם" (שעשית מצוה ממשיכה בחיות) בחוטי הציצית הגשמיים ממש.

וחי בהם (יח, ה)
 מספר שאצל הבעל-שם טוב התנועעו חוטי הציצית מעצמם, כאלו היו דבר חי. כי אצל הבעל-שם טוב נתגלה

~ נקודות משיחות קודש ~ (היוסי'ים י' בשבט)

צדק, אמר לה:

על קיום המצוות נאמר "וחי בהם", הינו שיש להכניס חיות במצוות. כדי לעשות זאת מוכרחים להיות בעל כח, בריאים וחזקים, ולהיות בשמחה.

וסים ואמר: אינך חזקת להתפלל לפני האכילה. מוטב לאכל בשביל התפלה, מלהתפלל בשביל האכילה!

הרבנית רבקה, זוגתו של כבוד קדושת אדמו"ר המהר"ש, חלתה פעם, והרופא צוה עליה לאכל תיכף בקומה משנתה. הרבנית, שלא רצתה לטעם קדם התפלה, נהגה להתפלל תחלה בהשקפה, ורק לאחר מכן לאכל פת שחרית.

כשנודע הדבר לחותנה, כבוד קדושת אדמו"ר ה'צמח-

♦ יום שישי כ"א ניסן ♦

וְגֵבֶר גָּבֵר לְכָל קָרִיב בְּסֵרָה לֹא תִקְרְבוּ
 לְגִלְעָדָה עֲרִיאָה אָנָּה יְיָ

(ו) אִישׁ אִישׁ אֶל-כָּל-שָׂאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגִלְתָּה
 עֲרֹהָ אֲנִי יְהוָה: ם

כ"י • לא תקרבו • להזהיר הנקבה בזכר, לכך נאמר לשון רבים. אני ה' • נאמן לשלם שכר.

(ז) עֲרוֹת אֲבִיךָ וְעֲרוֹת אִמְךָ לֹא תַגְלֶה אִמְךָ הִוא
לֹא תַגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ם

כ"י • עֲרוֹת אֲבִיךָ • (סנהדרין נד) זו אשת אביך. או אינו
אלא כמשמעו? נאמר כאן: "עֲרוֹת אֲבִיךָ", ונאמר
להלן (לקמן כ): "עֲרוֹת אֲבִיו גִּלָּה". מה להלן אשת אביו,

(ח) עֲרוֹת אִשְׁת־אֲבִיךָ לֹא תַגְלֶה עֲרוֹת אֲבִיךָ הִוא: ם
כ"י • עֲרוֹת אִשְׁת־אֲבִיךָ • לרבות לאחר מיתה.

(ט) עֲרוֹת אֲחוֹתְךָ בַת־אֲבִיךָ או בַת־אִמְךָ מוֹלֶדֶת
בֵּית או מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תַגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ם

כ"י • בַת־אֲבִיךָ • אף בת אנוסה כמשמעו. מוֹלֶדֶת
בֵּית או מוֹלֶדֶת חוּץ • בין שנוֹלֶדֶת מאִתָּה שְׂאוֹמְרִים

(י) עֲרוֹת בַּת־בְּנֶךָ או בַת־בָּתְּרֶךָ לֹא תַגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ
כִּי עֲרוֹתֶיהָ הֵנָּה: ם

כ"י • עֲרוֹת בַּת־בְּנֶךָ וְגו' • (יבמות צד) בבתו מאנוסתו -
הפתיב מדבר. ובתו ובתו מאשתו, אנו למדין
מ"עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּה" שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "לֹא תַגְלֶה", בֵּין
שֶׁהִיא מִמֶּנּוּ, בֵּין שֶׁהִיא מֵאִישׁ אֲחֵר. עֲרוֹת בַּת־בְּנֶךָ •
קִלְיָנֶיךָ לְבָתְּךָ, אֵלָּא לְפִי שֶׁאֵין מְזִהֲרִין מִן הַדִּין,
לְמַדוּהָ מ'גִּזְרֵה־שְׁוֵה' (מסכת יבמות ג. סנהדרין עח) •

(יא) עֲרוֹת בַּת־אִשְׁת־אֲבִיךָ מוֹלֶדֶת אֲבִיךָ אֲחוֹתְךָ
הִוא לֹא תַגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ם

כ"י • עֲרוֹת בַּת־אִשְׁת־אֲבִיךָ • למד שאינו חייב על אחותו משפחה ונכרית, לכך נאמר: בַּת־אִשְׁת־אֲבִיךָ,
בְּרִאיוֹנָה לְקַדוּשִׁין.

(יב) עֲרוֹת אֲחוֹת־אֲבִיךָ לֹא תַגְלֶה שְׂאֵר אֲבִיךָ הִוא: ם

(יג) עֲרוֹת אֲחוֹת־אִמְךָ לֹא תַגְלֶה כִּי־שְׂאֵר אִמְךָ
הִוא: ם

(יד) עֲרוֹת אֲחִי־אֲבִיךָ לֹא תַגְלֶה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב
וְדָתְךָ הִוא: ם

כ"י • עֲרוֹת אֲחִי־אֲבִיךָ לֹא תַגְלֶה • ומה היא ערוֹתוֹ? "אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב".

ז עֲרוֹת אֲבִיךָ וְעֲרוֹת אִמְךָ לֹא תַגְלֶה אִמְךָ הִוא
לֹא תַגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ:

ט עֲרוֹת אֲחוֹתְךָ בַת־אֲבִיךָ או בַת־אִמְךָ מוֹלֶדֶת
מִן אֲבִיךָ מִן אִמְת־אֲבִיךָ או מִן אִמְךָ לְגַבֵּר
אֲחֵרֶךָ לֹא תַגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ:

לו לְאֲבִיךָ: קִים אֶת אִמְתִּי, וּבֵין שְׂאוֹמְרִים לוֹ: הוֹצֵא
אֶת אִמְתִּי, כְּגוֹן: מִמִּזְרָה או נְתִינָה.

י עֲרוֹת בַּת־בְּנֶךָ או בַת־בָּתְּרֶךָ לֹא תַגְלֶה
כִּי עֲרוֹתֶיהָ הֵנָּה: ם

יא עֲרוֹת בַּת־אִשְׁת־אֲבִיךָ מוֹלֶדֶת אֲבִיךָ אֲחוֹתְךָ
הִוא לֹא תַגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ:

יב עֲרוֹת אֲחוֹת־אֲבִיךָ לֹא תַגְלֶה שְׂאֵר אֲבִיךָ הִוא: ם

יג עֲרוֹת אֲחוֹת־אִמְךָ לֹא תַגְלֶה כִּי־שְׂאֵר אִמְךָ
הִוא: ם

יד עֲרוֹת אֲחִי־אֲבִיךָ לֹא תַגְלֶה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב
וְדָתְךָ הִוא: ם

(טו) עֲרוֹת פִּלְתָּךְ לֹא תִגְלֶה אִשֶּׁת בְּנֶךְ הוּא לֹא
טו עֲרוֹת פִּלְתָּךְ לֹא תִגְלֶה אִשֶּׁת בְּנֶךְ הוּא לֹא
תִגְלֶה עֲרוֹתָהּ: ם
תגלי עריתה:

כט"ו אִשֶּׁת בְּנֶךְ הוּא • לֹא אִמְרָתִי אֶלָּא בְּשִׁישׁ לְבָנֶךְ אִשׁוּת בָּהּ, פָּרַט לֶאֱנוּסָה וְשִׁפְחָה וְנִכְרִית (סנהדרין עה) •

(טז) עֲרוֹת אִשֶּׁת־אֲחִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אֲחִיךָ
טז עֲרוֹת אִשֶּׁת אֲחִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אֲחִיךָ
הוּא: ם
היא:

(יז) עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת־בִּתְּכָה
יז עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת־בִּתְּכָה
וְאֶת־בִּתְּכָהּ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ שְׂאֵרָה הִנֵּה
זְמָה הוּא:
וְאֶת־בִּתְּכָהּ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ שְׂאֵרָה הִנֵּה
זְמָה הוּא:

כט"ו עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ • (יבמות צו) לֹא אָסַר הַכֹּתוּב
כט"ו עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ • (יבמות צו) לֹא אָסַר הַכֹּתוּב
אֶלָּא עַל־יְדֵי נְשׁוּאֵי הָרָאוּשׁוֹנָה, לְכַךְ נֶאֱמַר: "לֹא תִקַּח",
לְשׁוֹן קִיּוּחַ, וְכֵן לְעִנְיַן הַעֲנֵשׁ: "אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה
עָצָה, כְּתָרְגוּמוֹ: "עֲצַת חֲטָאִין", שִׁיָּצְרָךְ יוֹעֲצֶךָ לְחֲטָא.

(יח) וְאִשָּׁה אֶל־אֲחִתָּהּ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ
יח וְאִשָּׁה אֶל־אֲחִתָּהּ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ
עָלֶיהָ בְּחִיָּה:
יח וְאִשָּׁה אֶל־אֲחִתָּהּ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתָהּ
עָלֶיהָ בְּחִיָּה:

כט"ו אֶל־אֲחִתָּהּ • (קידושין א) שְׁתִּיחָהּ כְּאִתָּהּ. לְצָרֵר •
כט"ו אֶל־אֲחִתָּהּ • (קידושין א) שְׁתִּיחָהּ כְּאִתָּהּ. לְצָרֵר •
לְשׁוֹן צָרָה, לְעִשׂוֹת אֶת זֶה צָרָה לְזֶה. בְּחִיָּה • לְמַדָּךְ

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּשֵׁי שִׁיחוֹת כִּדָּךְ הַ עַמ' 144)

וְאִשָּׁה אֶל אֲחִתָּהּ לֹא תִקַּח לְצָרֵר (יח, יח) "בְּכָאן יִפְרֹשׁ
וְאִשָּׁה אֶל אֲחִתָּהּ לֹא תִקַּח לְצָרֵר (יח, יח) "בְּכָאן יִפְרֹשׁ
הַכֹּתוּב טַעַם הָאִסּוּר . . הֵן רְאוּיֹת שְׁתִּיחָהּ אֲחֵבוֹת זֶה אֶת
זֶה, לֹא שְׁתִּיחָהּ צָרוֹת" (רמב"ם, ו) "וְלִכֵּן לֹא אָסְרָה זִוְלָתִי בְּחִי

(יט) וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדָּת טַמְאָתָהּ לֹא תִקְרָב לְגִלּוֹת
יט וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדָּת טַמְאָתָהּ לֹא תִקְרָב לְגִלּוֹת
עֲרוֹתָהּ:
יט וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדָּת טַמְאָתָהּ לֹא תִקְרָב לְגִלּוֹת
עֲרוֹתָהּ:

(כ) וְאֶל־אִשֶּׁת עַמִּיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׂכָבְתְּךָ לְזֹרַע
כ) וְאֶל־אִשֶּׁת עַמִּיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׂכָבְתְּךָ לְזֹרַע
לְטַמְאָתָהּ־בָּהּ:
כ) וְאֶל־אִשֶּׁת עַמִּיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׂכָבְתְּךָ לְזֹרַע
לְטַמְאָתָהּ־בָּהּ:

(כא) וּמִזְרַעְךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ וְלֹא תַחֲלֹל
כא) וּמִזְרַעְךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ וְלֹא תַחֲלֹל
אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:
כא) וּמִזְרַעְךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ וְלֹא תַחֲלֹל
אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

כט"ו לְמַלְךְ • עֲבוֹדַת אֱלִילִים הִיא שְׁשֻׁמָּה מַלְךְ, וְזֶה
כט"ו לְמַלְךְ • עֲבוֹדַת אֱלִילִים הִיא שְׁשֻׁמָּה מַלְךְ, וְזֶה
הִיא עֲבוֹדָתָהּ, שְׁמוֹסֵר בְּנוֹ לְכַמְרִים, (סנהדרין סד) וְעוֹשִׂין
שְׁמֵי מַדּוּרוֹת גְּדוּלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֵּן בְּרִגְלָיו בֵּין
לְכַמְרִים. לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ • זֶה הַעֲבֵרַת הָאֵשׁ.

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים

וַיִּדְבֹק דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְכֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר
אֲתוּ לִעַת וְקִנְיִי מִכָּפַר מִדֵּי כָּל־אֲשָׁוִי וּמִכָּפַר שְׂאֵל וְנָצַל מִכָּל־בָּרָא
יְהוָה סֻלְעִי מִחַסֵּי וּמִצָּדֹתַי מִכָּבֵד חֶזֶק וּמִפְּלִסְתֵּי־לִי וְנִצַּל אֹתִי׃ ג אֲלֵהִי
צוּרִי חֶזֶק אִשֶּׁר אֲחַסֶּה מִתְּהַפֶּה בּוֹ מוֹנֵי מַגֵּן לִי וְקֶרֶן וְחֶפֶז יִשְׁעֵי מִשְׁפָּלִי

הפטרה לשביעי של פסח בשמואל ב פרק כב

הַיָּאֵת בַּיּוֹם הַצֵּיל יְהוָה אֶתוֹ מִכַּף

סִלְעֵי וּמִצְדֹתַי וּמִפְלְטֵי-לִי: ג אֱלֹהֵי צוּרֵי

וּמְנוּסֵי מִשְׁעֵי מַחֲמָם תִּשְׁעֵנִי: דְּמַהֲלִל

מִשְׁפְּרֵי-מוֹת נַחֲלִי בְּלִיעַל יִבְעֲתֵנִי:

וּבְצֶרֶלִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהֵי אֶקְרָא

חַיִּיתָגְעָשׁ וְתֵרַעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת

ט עֵלָה עֵשֶׁן בָּאֵפוֹ וְאֵשׁ מִפִּי תֹאכֵל

וְעֶרְפֶּל תַּחַת רִגְלָיו: יֵא וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוֹב

חֲשֶׁרֶת-מִים עָבִי שִׁחָקִים: יְיָ מִנֵּה נֶגְדִי

חֲשֵׁד סְבִיבוּתָיו סְכוּת, שֶׁם אֵת חֲשֵׁד סְבִיבוּתָיו לִסְפָּה לְהֵגן עָלָיו. כְּעֵנִין שְׁנֵאִמֵּר "וַיְהִי הָעֵנָן וַחֲשֵׁד" (שְׁמוֹת י"ד), שֶׁהִיא מִפְסִיק בֵּין הַמִּצְוִים לְיִשְׂרָאֵל. חֲשֵׁרֶת מִים עֲבִי שִׁחִקִים, קִשּׁוֹר הַמִּים כְּעֵנִין הַשְּׂמִים, מֵהֶם בָּא חֲשֵׁד. יוֹג' מִנְּגִית נִגְדָּו וְגו', מִתּוֹךְ הָאֵד שֶׁלִּפְנֵינוּ אֲשֶׁר חֲפָצוֹ לְהֵאֵר וּלְחַשְׁעֵי לִי, מִזֶּה עֲצֻמוֹ כְּעוֹר

מהאורה נגדו מאיר לאהבו, ולשונאיו יד ירעם מן־שמים יהוה ועליון יתן קולו: טו וישלח חצים הם האישים המצרים שידרו בחזק מהענן ויפיצם בַּרְק והם מתחדשים מנוף הבקר ויהם: טז ויראו היו נראים אֶפְקִי ים מרקעות מי הים פי נבקעו המים

וגלו מסדות תבל פי נבקעו התהום בגערת יהוה בקמים עלי מנשמת מנשיבת רוח אפו והכל הוא בדרד משל: יז וישלח מפרום עורתי יקחני מיד האוב ימ־שני הוציאני ממים רבים מיד הרבים תמים עלי: יח יצילני מאיבי עז משנאי פי כאשר אמצו התחזקו ממני: יט כאשר יקדמני הרע ביום אירי בעת יקרני מקרה רע ויהי יהוה משען לי ואף פי נפילתי, הנה קמתי: כ ויצא למרחב למקום רחב אתי יחלצני יוציאני מן המצר כִּי־חַפֵּץ בי: כא וגמלני יהוה בצדקתי כפי צדקתי כבד פנקית ידי ישיב לי: כב כי שִׁמְרתי דרכי יהוה ולא רשעתי לנשות מאלהי: כג כי כל־משפּטיו לנגדי לנגד עיני תמיד להנחני עצמי בהם, וחקתיו לא־ אסור אפילו מאחת ממנה: כד כשעלה בלבי לחטוא בדרך ואהיה תמים לו ואשתמרה מעוני שמרתי מאותו עון: כה לקד וישב יהוה לי בצדקתי כבד לנגד עיניו ולא נגר בני אדם ולהתנחל: כו מן דרך להתנהג עם־ חסיד התחפד עם־גבור תמים תתקם: כז עם־גבור איש ברור ונקר תתברר תתנהג בבריות ועם־עקש תתפלל השלם לאיש כמעשהו: כח ואת־עם עני תושיע ועיניך תתן על־רמים על המתנאים ותשפיל אותם: כט כי־אתה נירי יהוה כנר ויהוה יגיה יאיר לי חשקי יוציאני מן הצרה: ל כי בכה בעזרתך ארוץ לקראת גִּדְדֹ אוֹיְבִי באלהי ובמאמר אלהי אֲדַלֵּג־שׁוֹר אֶקְפוֹץ על החומה, לכבוש עירות: לא האל תמים דרכו לגמול לאיש

נחלי אש באויבי יד ירעם, יתן בהם רעמים. טו) ויהם, עשה בהם מהומה. טז) ויראו אֶפְקִי ים, ויראו מעמקי הים. כלומר, נתגלו דברים סתומים ונפלאים. וגלו מוסדות תבל, נתגלו תיסודות העמקים של ישוב העולם. יז) ימ־שני ממים רבים, כלומר, שהצליחו מצרות רבות. יח) מאויבי עז, מאויבי שהיה חזק. פי אמצו ממני, כאשר התחזקו ממני. יט) יקדמני ביום אירי, ביום שהיה קורה לי מקרה רע היו אויבי מקדמים לבוא עלי.

כא) כבר יד, כפי שידו ברורות ונקיות מעול. כג) פי כל משפּטיו לנגדי, פי כל משפּטיו תורוה לנגד עיני תמיד להתנהג לפיהם. כה) כבר לנגד עיניו, כברותי אשר היא לנגד עיניו. כו) גבור תמים, כמו "גבר תמים". תתקום, אתה הנה עמו בתמימות. כז) עם נבר תתברר, עם איש ברור ונקר, תתנהג בבריות. ועם עקש תתפלל, ועם איש המתנהג בעקמומיות, תבוא עליו בדרך הנפתלת והמעקמת. כח) עם עני, כמעט כעני וענייך על רמים תשפיל, ותתן עיניך על המתנאים להשפילם. כט) פי אתה נירי, פי אתה תאיר לי כנר. יגיה חשקי, יאיר לי את החשך, כלומר, יוציאני מן הצרה. ל) פי בכה ארוץ גִּדְדֹ אוֹיְבִי בעזרתך ארוץ אל גִּדְדֹ אוֹיְבִי שׁוֹר, אֶקְפוֹץ על החומות של ערי אויבי לכבושם. לא) תמים דרכו, לגמול לאיש כמעטעול. צרופה, נקיה מפסלות, כבשה צרופה. לג) מעוני חיל, מחזק אותי בכח. ויתר תמים דרכי, ויתר ופתח דרכי בפליקחה באפן תמים ושלם, שלא נחסר אהר מאנש בפליקחה. לד) משונה רגלי

בכה ארוץ גִּדְדֹ אוֹיְבִי אֲדַלֵּג־שׁוֹר: לא האל תמים דרכו אמרת יהוה צרופה מִגֵּן הוּא לְכָל הַחֲסִים בּוֹ: לג כי מִי־אֵל מִבְּלַעְדִּי יהוה ומי צור מִבְּלַעְדִּי אֱלֹהֵינוּ: לה האל מעוני חיל ויתר תמים דרכי: לה משונה רגלי פאילות ועל־במתי יעמידני:

כמעטעל אמרת יהוה צרופה ברורה, שאין בה סתים ודבר ללא תועלת מִגֵּן הוּא מחסה כמִגֵּן לְכָל הַחֲסִים בּוֹ: לג כי מִי־אֵל מִבְּלַעְדִּי יהוה אשר יוכל לעמוד נגדו ומי צור מִבְּלַעְדִּי אֱלֹהֵינוּ: לה האל מעוני חיל מחזק אותי בכח ויתר מִדְּלֵג אותי בדרך, להיות תמים דרכי מבלי ממשל: לה משונה

שי למורא

עטרת מרים

משים רגלי קלות לרוץ מהר אחר האויב, ועל־במותי יעמידני שם בטוח: לה מלמד ידי למלחמה להלחם בטוב ונחת נחת בי כח לשפר קשת־נחושה ורעתי בעת המתחיל לירות: לו ותתן־לי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ יִשְׁעֵךָ הִיא לִי לִמְגֵן וְעֵתָהּ מִדַּת עֲנֻתִי וְהִיא תִּרְבְּנִי עֲשֵׂתָהּ כֹּאֵל הָיִיתִי עִם רֵב: לו תרחיב

הרחבת צַעְדִּי פְסִיעוֹתִי תַּחְתָּנִי וְלֹא לֵב יִמְעֲדוּ קִרְסֵי רַגְלִי לִנְפֹל בְּאַרְצִי: לה אַרְדָּפָה אִיבִי וְאַשְׁמִידֶם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כְּלוֹתָם: לט וְאַכְלֶם וְאַמְחָצֶם עִם פְּצָעִים וְלֹא יִקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלִי: מ וּתְאוֹרֵנִי חֵיל לִמְלַחְמָה לְהִלָּחֵם, וְאַתְּ שׁוֹנֵא תִּכְרִיעַ קִמִּי תִּפְּלֵ לְכָרַע תַּחְתָּנִי: מא וְאַיִבִּי שִׁבְּחֻהוּ לִפְנֵי תַּתָּה לִי הִפְּכוּ לִי עֶרְפָּה מִשְׁנָאִי עִם כִּי יָנוּסוּ, אֲשֵׁינָם וְאַצְמִיתָם אֲכָרוֹת אוֹתָם: מב וְיִשְׁעוּ יָפְנוּ אֶל מַלְכִּי הָאֲדָמָה וְאִין מִשִּׁיעַ לְאַחֵר וְזֶנוּ יִפְּנוּ אֶל־יְהוָה לְהִתְפַּלֵּל אֵלָיו, אֲכָל וְלֹא עָנָם: מג וְאַשְׁחֶקֶם אֲכַתֵּשׁ אוֹתָם לְחַיּוֹת דָּק כַּעֲפַר אֶרֶץ פְּטִיט מְוִשְׁלָד בְּחוֹצוֹת אֲדָקָם אַעֲשֶׂה אוֹתָם דָּק דָּק אֲרָקֶם־ם: מד וּתְפַלְטֵנִי מְרִיבֵי עַמִּי כִּמּוֹ שֹׂאֵל וְנָכַל וְאַחִיוֹפֵל וְכַשְׁלוֹם תִּשְׁמְרֵנִי מִיַּד בּוֹלָם, עַד שְׁהִיִּיתִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם אֲשֶׁר לֹא־יִדְעֵתִי וְהֵם יַעֲבֹדֵנִי: מה בְּנִי נָכַר יִתְּבַח־שׁוּלִי יִכְבְּדוּ לִי מִדִּקְדָּתָם אוֹתִי, וְיֹאמְרוּ לֹא חָטָאנוּ לָךְ, אֲפִילוֹ שְׂלֹא בָּנִי לְשִׁמְעֵי אֹזֶן יִשְׁמְעוּ לִי יְהִי נִשְׁמָעִים אֵלַי לֵב אֲשֶׁר אֲצוּם: מו בְּנִי נָכַר יִבְּלוּ יְהִי וְאֲבֹדִים וְיִחְגְּרוּ וְיִהְיוּ חֲגֻרִים מִמִּסְגְּרוֹתָם מִקִּשֵׁי יִסּוּרֵי מִסְגֵּר שְׁאֵנִי מִיִּסְרוֹ בָּהֶם: מז חִי־יְהוָה הַעֲוֹשֶׂה לִי אֵלֶּה וְכִרְוֹד עַל כָּל בְּרָכָה וְתַהֲלֵה צוּרֵי תִּקְפִּי וְחִזֹּק וְיִרְם הוּא רֵם עַל כָּל רֵמִים אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי וְלֹהֵה לֹא אִירָא שְׁתַּקְצֹר יָדוֹ מִלְּחַשְׁיָעִנִּי: מח הָאֵל הַגִּתָּן נִקְמֹת לִי תִּהְיֶה נִקְמֹתִי וּמִרִיד עַמִּים תַּחְתָּנִי: מט וּמוֹצִיאִי מֵאִיבֵי וּמִקְמִי תִּרְוַמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: נ על־כֵּן אֲוֹדֶךָ יְהוָה בְּגוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: נא מְגִדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכוֹ וְעֲשֵׂה־חֶסֶד לְמִשְׁיְׁחוֹ לְדוֹר וּלְדוֹר עַד־עוֹלָם:

כְּאֵילֹת, מְשִׁים רַגְלִי קָלוֹת לְרוֹץ אַחֲרֵי הָאוֹיֵב, כְּאֵילָה זֹו שְׂרָצָה מִהֵרָה. וְעַל בְּמוֹתַי יַעֲמִידֵנִי, וְהַעֲמִיד אוֹתִי עַל גְּבוּהִי וְגִדְּלֵתִי. (לה) וְנָחַת קִשְׁתְּךָ נְחוּשָׁה וְרַעְתִּי, וְנִדְרָכָה קִשְׁתְּךָ נְחוּשָׁה עַל יְדֵי וְרוּעוֹתַי. "קִשְׁתְּךָ נְחוּשָׁה" הוּא כְּנֹפִי לְקִשְׁתְּךָ עֲשׂוּיָהּ מִפְּתִיכַת חֲזָקָה וְנִמְיִשָּׁה. (לו) מִגֵּן יִשְׁעֶךָ, יִשְׁעֶךָ הִיא לִי לִמְגֵן, וְעֵתָהּ תִּרְבְּנִי, הַעֲנֵההּ שְׂפָדִי לְהִשְׁנִים בִּי, עֲשֵׂתָהּ אוֹתִי כֹּאֵל הָיִיתִי עִם רֵב. (לו) תַּרְחִיב צַעְדִּי וְגו', הַרְחַבְתָּ פְסִיעוֹתַי, כִּדִּי שְׂלֹא יִמְעֲדוּ רַגְלִי. כְּלוּמָר, שְׂלֹא נִפְלֵתִי בִידֵי שׁוֹנֵא. (מ) וּתְאוֹרֵנִי חֵיל לִמְלַחְמָה, אֲוֹתָהּ אוֹתִי בְּכַח לְהִלָּחֵם. תִּכְרִיעַ קִמִּי תַּחְתָּנִי, וְאַתְּ שׁוֹנֵא תִּפְּלֵ לְכָרַע תַּחְתָּנִי. (מא) תַּתָּה לִי עֶרְפָּה, נָחַת אוֹתָם שִׁנְנוֹם וְהִפְּכוּ לִי עֶרְפָּם. מִשְׁנָאִי וְאַצְמִיתָם, וְגַם מִשְׁנָאִי וְגַם, וְגַם כִּי זֶה אֲשֵׁינָם וְאַכְרִיתָם. (מב) יִשְׁעוּ וְאִין מוֹשִׁיעַ וְגו', כִּמּוֹ "יִשְׁעוּ אֵל ה' וְלֹא עָנָם וְאִין מוֹשִׁיעַ", כִּי הֵם יִרְשָׁעִים וְקוֹרְאִים אֵל ה' וְלֹבֵם לֹא יִכְבְּדוּ עִמּוֹ. אֲדָקָם אֲרָקֶם, אַעֲשֶׂה אוֹתָם דָּק דָּק וְאֲדַרְדֹּר אוֹתָם עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. (מד) מְרִיבֵי עַמִּי, מֵאֲנָשֵׁי מִלְחָמָתִי אֲשֶׁר בְּבִנִי עַמִּי הַלּוֹחֲמִים נִגְדִי. תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם, שְׁמִרְתִּנִּי מִיַּד כָּל־עַד שֶׁהִבְאֵתִנִּי לְחַיּוֹת לְרֹאשׁ גּוֹיִם. עִם לֹא יִדְעֵתִי, עַמִּים אֲשֶׁר הֵם מֵאַרְצֵי רְחוֹקָה. (מה) לְשִׁמְעֵי אֹזֶן יִשְׁמְעוּ לִי, מִפְּנֵי מִשְׁמַע אֲזִינָהּ בְּלִבִּי, אֲפִילוֹ שְׂלֹא בָּנִי, וְהִיוּ נִשְׁמָעִים לִי. (מו) בְּנִי נָכַר יִבְּלוּ, אוֹיְבֵי תְּהִים וְיִבְּלוּ וְיִכְשְׁשׁוּ: וְיִחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם, וְיִהְיוּ חֲגֻרִים בְּרַגְלֵיהֶם מִמִּשְׁכֵּי מִסְגְּרֵי בְּרִיד בְּכַבְלֵי בְּרִיל. (מז) וְיִרְם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי, וְהָאֱלֹהִים שֶׁהוּא תִּקְפִּי יִשְׁעִי הוּא רֵם עַל כָּל רֵמִים, וְלֵבֵן לֹא אִירָא מֵאִיבֵי. (מח) הַגִּתָּן נִקְמֹת לִי, תִּהְיֶה נִקְמֹתִי וּמִרִיד עַמִּים נִקְמֹתִי. (מט) וּמוֹצִיאִי מֵאִיבֵי, וּמִקְמִי תִּרְוַמְמֵנִי, וְזֶמֶן חֲקִמִים עָלֶי תַּגְּבִיחֵנִי. (נ) מְגִדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכוֹ, מְגִדֵּל יְשׁוּעוֹת הוּא לְמַלְכוֹ, שֶׁכֶּשֶׁם שְׂאֵרָם גַּם בְּמִגְדֵּלֵנוּ וְהוּא נִגְדֵּל מֵאִיבֵינוּ, כִּמּוֹ כֵּן נִסְתִּי אֵלָיו וְנִשְׁעֵתִי מֵאִיבֵי. וְעֲשֵׂה חֶסֶד לְמִשְׁיְׁחוֹ, כְּלוּמָר, לֹא בַּעֲבוּר תִּשְׁלוֹם

לה מלמד ידי למלחמה ונחת קשת־נחושה ורעתי: לו ותתן־לי מגן יִשְׁעֶךָ וענתך תרבני: לי תרחיב צעדי תחתני ולא מעדו קרסלי: לה ארדפה איבי ואשמידם ולא אשוב עד־כלותם: לט ואכלם ואמחצם ולא יקומון ויפלו תחת רגלי: מ ותאורני חיל למלחמה תכריע קמי תחתני: מא ואיבי תתה לי ערף משנאי ואצמיתם: מב יִשְׁעוּ ואין מושיע וגו': מ ויתאורני חיל למלחמה תכריע קמי תחתני: מא ואיבי תתה לי ערף משנאי ואצמיתם: מב יִשְׁעוּ ואין משיע אליהוה ולא ענם: מג ואשחקם כעפר ארץ פטיט־חוצות אדקם ארקעם: מד ותפלטני מריבי עמי תשמרני לראש גוים עם לא־ידעתי מארץ רחוקה. מה לשמעיו און ישמעו לי, מפני משמע אניהם בלבי אפלו שלא בפני, יהיו נשמעים לי. (מו) בני נכר יבלו, אויבי תהים ויבלו ויכששו: ויחגרו ממסגרותם, ויהיו חגרים ברגליהם ממש שיחיו מסגרים בריד בכבלי ברזל. (מז) וירם אלהי צור יִשְׁעִי, והאלהים שהוא תקף יִשְׁעִי הוא רם על כל רמים, ולכן לא אירא מאיבי. (מח) הגתן נקמות לי, תהיה נקמותי ומיריד עמים תחתני: מט ומוציאי מאיבי ומקמי תרוממי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: נ על־כֵּן אֲוֹדֶךָ יְהוָה בְּגוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: נא מְגִדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכוֹ וְעֲשֵׂה־חֶסֶד לְמִשְׁיְׁחוֹ לְדוֹר וּלְדוֹר עַד־עוֹלָם:

גְּבוּל, כִּי־אֵם בְּחֶסֶד הַגְּדוֹל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לְמִשְׁיְׁחוֹ יוֹד תִּפְלֶה. וְלִזְרְעוֹ עַד עוֹלָם, כִּמּוֹ שֶׁעֲשֵׂה לְדוֹר, כֵּן יַעֲשֶׂה לְדוֹר עַד עוֹלָם.

ולשמך אֲזַמֵּר: נא דעו אשר ה' מגדול עושה יְשׁוּעוֹת גְּדוֹלוֹת לְמַלְכוֹ וְעֲשֵׂה־חֶסֶד וְעֲשֵׂה חֲסִדִּים לְמִשְׁיְׁחוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה לְדוֹר וּלְדוֹר עַד־עוֹלָם:

♦ שבת קודש כ"ב ניסן ♦

עטרת מרים

לב מלך אשר אמר עוד היום בנב לעמוד כי משם נראית ירושלים ואי ינפף ידו עליה בדרך לעג כאומר הלא בנגל אבשנה להר בתציון גבעת ירושלים: לג אבל לא היה כמו שחשב כי הגה בלילה ההוא האדון יהוה צבאות מסעף פארה כרת ענפיו במערצה במשור, כלומר, שלח

המלאך והכה בהם ורמי הקומה השרים הגדולים גדעים נכרתו והגבהים ישפלו: לד ונקף ויכרת סבכי היער הענפים המסבכים זה בזה בפרול רוצה לומר: חילו הרב יומתו על ידי המלאך והלכנו מרבית חילותיו באדיר על ידי המלאך האדיר והחוק יפול: א אל תתמהו מהפלא הגדול הזה שעשה בימי חזקוני במפלת מחנה אשר, כי יבוא זמן בימות המשיח שפלא לעשות עוד יותר מזה ויצא חמר שבט מלכה מוגזע ישי מנוע דוד הוא מלך המשיח ונצח נטע משרשיו יפרח יעשה פרי: ב ונחה עליו רוח יהוה רוח נבואה רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יהוה: ג והריחו במקט הנחה כמו ריח, נרגש ויבחנו בבני אדם הטובים הקה אם רעים, והכל ביראת יהוה שיש לו ולא יצטרך למראה עיניו כדי שישפוט ולא למשמע אזניו כדי שיוכיח כי בלבבו יבין מדעתו: ד ושפט בצדק את משפט דלים והוכיח במישור כפי הראוי לעניו

הפטרת אחרון של פסח לבני חו"ל

ישעיה פרק י

לב עוד היום בנב לעמוד ינפף ידו הר בתציון גבעת ירושלים: לג הנה האדון יהוה צבאות מסעף פארה במערצה ורמי הקומה גדעים והגבהים ישפלו: לד ונקף סבכי היער בפרול והלכנו באדיר יפול: א ויצא חמר מנוע ישי ונצח משרשיו יפרח: ב ונחה עליו רוח יהוה רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יהוה: ג והריחו ביראת יהוה ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח: ד ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לעניו-ארץ והפה-ארץ בשבט פיו

עטרת מרים

ארץ שלא יגלו עוד והכה רשעי ארץ בשבט בקללת פיו ויכרתו שפתיו ימית רשע: ה והיה צדק אמונה שחוק בהן יהיו לו אזור מתניו לחוק והאמונה אזור חלציו: ו וגר דוד זאב עם-פכש ונמר עם-גדי ירבץ ועגל וכפיר יחדו ונער קטן נהג

בם יולד אותם: ז ופרה ודב תרעינה יחדו ולא יחרדו זה מזה ירבצו ילדיהן ואריה פבקר יאכל-תבן: ח ושעשע יונק יתעסק לשמוח בחוששת ידו על-חר פתן אשר הפתן יושב שם ולא יזקק ועל מאורת הבקע שיושב שם צפעוני גמול ידו הרה יושיט שם: ט הנחשים תרעים לא-ירעו עוד ולא-ישחיתו מישחו בכל-הר קדשי הטובה הזאת תהיה פרי מלאה הארץ דעה את-יהוה כמים לגם מכסים: י והיה ביום ההוא משיח היוצא משרש ישי אשר עמד לגם עמים ביום קבץ גליות אליו כל גוים ידרשו כדי לעשות מה שצוים והיתה מנחתו לפבור כי כל הגוים יכבדוהו ועבדוהו: יא והיה א שנית בנגד האות יוסף אדני א ואלות מצרים ידו לקנות את-שאר עמו את הנשאים בגולה אשר לא מתו אשר-ישאר מאשור וממצרים ומפתרום ומכוש ומעילם ומשנער וממחמת ומא

ויכרתו שפתיו ימית רשע: ה והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו: ו וגר זאב עם-פכש ונמר עם-גדי ירבץ ועגל וכפיר יחדו ונער קטן נהג בם: ז ופרה ודב תרעינה יחדו ירבצו ילדיהן ואריה פבקר יאכל-תבן: ח ושעשע יונק על-חר פתן ועל מאורת צפעוני גמול ידו הרה: ט לא-ירעו ולא-ישחיתו בכל-הר קדשי פרי-מלאה הארץ דעה את-יהוה כמים לגם מכסים: י והיה ביום ההוא שרש ישי אשר עמד לגם עמים אליו גוים ידרשו והיתה מנחתו פבור: יא והיה א ביום ההוא יוסף אדני א שנית ידו לקנות את-שאר עמו אשר-ישאר מאשור וממצרים ומפתרום ומכוש ומעילם ומשנער

עטרת מרים

הַיֵּם: יב וְנָשָׂא גַם לְגוֹיִם לְעוֹר לֵב הַפְּרָסִים לְשַׁלֹּחַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹלָה, וְכֵן וְאָסַף גִּדְחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפָצוֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ מֵאַרְבַּע בְּנִפּוֹת הָאָרֶץ: יג וְסָרָה קִנְיַת אֶפְרַיִם לֹא יִתְקַנֵּא בַיהוּדָה וְצִרְרֵי יְהוּדָה הֵם בְּנֵי אֶפְרַיִם יִפְרֹתוּ אֶפְרַיִם מִשִּׁית בֶּן יוֹסֵף לֹא יִקְנֵא אֶת־יְהוּדָה אֶת מִשִּׁית בֶּן דָּוִד וְיַהוּדָה לֹא יִצֹר אֶת־ אֶפְרַיִם: יד וְעָפוּ וַיִּהְיוּ כְּעוֹף הַפִּזּוֹר לִלְכַת בְּכַתֵּף בְּצֵד פְּלִשְׁתִּים יִמָּה כְּמַעֲרָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יִחָדּוּ יְהוּדָה וְאֶפְרַיִם יָבֹזוּ אֶת־בְּנֵי־קָדֶם אָדָם וּמוֹאֵב מִשְׁלֹחַ יִשְׁלֹחַ יָדָם לָבוֹם וּבְנֵי עַמּוֹן יִסּוּרוּ אֶל מִשְׁמַעְתָּם לִקְבֹּל מִצִּוּתָם: טו וְהַחֲרִים יְהוָה אֶת לִשְׁוֹן יָם מִי נַהֵר מִצְרַיִם וְהַגִּיף יָדוֹ עַל־הַנָּהָר פֶּתַח בְּעִיֵּם רוּחוֹ וְהִפָּהּוּ וַיִּחַל אוֹתוֹ לְשַׁבְּעָה נְחָלִים עִם דְּרֹד בַּעֲיָהּ וְהַדְרִיד דְּרֹד עֲלֵיהֶם אֶת בְּנֵי הַגּוֹלָה בְּנִעְלָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם לָשׁוּב מִתְּהוֹמָה: טז וְהִיתָה מִסְלָה דְרֹד סְלֹקָה לְשָׂאֵר עַמּוֹן שֶׁלֹּא מָתוּ בַּגּוֹלָה

עטרת מרים

אֲשֶׁר יִשְׂאֵר מֵאֲשׁוֹר כְּאֲשֶׁר הִיתָה לְיִשְׂרָאֵל מִסְלָה בֵּין סוּף בָּיוֹם עָלְתוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: א וְאָמַרְתָּ בָיוֹם הַהוּא אֹדֶךְ יְהוָה כִּי אֲנַפְתָּ בִּי וַתִּגְלִיתֵנִי וְכִפַּר גִּלּוּתִי עָלַי יָשָׁב אִפְּךָ וַתִּנְחַמְנִי בְּהִבָּאת הַמּוֹכֵחַ: ב הוּאִיל הִנֵּה עָמִי אֵל יִשׁוּעָתִי אֲבַטַח אֲשַׁכּוֹן בְּטַח וְלֹא אֶפְחָד עוֹד כִּי עוֹי הַתְּשׁוּעָה הִתָּה לְמַעַן תִּרְאוּת תִּזְקֹן וְזָמַרְתָּ יְהוָה וְלִמְעַן אֲמַר בְּשִׁבְחוֹ יְהוָה וְהִי־לִי לִישׁוּעָה: ג וְשִׁאֲבַתְּם בָּיוֹם בְּשִׁשּׁוֹן כְּמוֹ תְּשׁוּבָה מִיָּם מִן הַמַּעַן הַנּוֹכַח כִּי לֹא יִדָּאן פֶּן וְכָל הַמַּעַן כֵּן תִּשְׁאָבוּ בְּשִׁשּׁוֹן אֶת הַתְּשׁוּעָה מִמַּעַיְנֵי הַתְּשׁוּעָה: ד וְאָמַרְתָּם בָּיוֹם הַהוּא הוֹדִיו הוֹדִיו לַיהוָה קִרְאוּ בְּשִׁמּוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילָתוֹ הוֹפִירוּ כִּי נִשְׁגַּב שָׁמוֹ: ה זָמְרוּ יְהוָה כִּי גֵאוֹת עָשָׂה מוֹדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ: ו צַהֲלִי וְרָנִי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־נִגְדָּל בְּקִרְבָּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

וּמִחֲמַת וּמֵאֵי הַיָּם: יב וְנָשָׂא גַם לְגוֹיִם וְאָסַף גִּדְחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפָצוֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ מֵאַרְבַּע בְּנִפּוֹת הָאָרֶץ: יג וְסָרָה קִנְיַת אֶפְרַיִם וְצִרְרֵי יְהוּדָה יִפְרֹתוּ אֶפְרַיִם לֹא יִקְנֵא אֶת־יְהוּדָה וְיַהוּדָה לֹא יִצֹר אֶת־אֶפְרַיִם: יד וְעָפוּ בְּכַתֵּף פְּלִשְׁתִּים יִמָּה יִחָדּוּ יָבֹזוּ אֶת־בְּנֵי־קָדֶם אָדָם וּמוֹאֵב מִשְׁלֹחַ יָדָם וּבְנֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם: טו וְהַחֲרִים יְהוָה אֶת לִשְׁוֹן יָם־מִצְרַיִם וְהַגִּיף יָדוֹ עַל־הַנָּהָר בְּעִיֵּם רוּחוֹ וְהִפָּהּוּ לְשַׁבְּעָה נְחָלִים עִם דְּרֹד בַּעֲיָהּ וְהַדְרִיד דְּרֹד עֲלֵיהֶם אֶת בְּנֵי הַגּוֹלָה בְּנִעְלָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם לָשׁוּב מִתְּהוֹמָה: טז וְהִיתָה מִסְלָה דְרֹד סְלֹקָה לְשָׂאֵר עַמּוֹן שֶׁלֹּא מָתוּ בַּגּוֹלָה

נְחָלִים וְהַדְרִיד בְּנִעְלָם: טז וְהִיתָה מִסְלָה לְשָׂאֵר עַמּוֹן אֲשֶׁר יִשְׂאֵר מֵאֲשׁוֹר כְּאֲשֶׁר הִיתָה לְיִשְׂרָאֵל בָּיוֹם עָלְתוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: יב א וְאָמַרְתָּ בָיוֹם הַהוּא אֹדֶךְ יְהוָה כִּי אֲנַפְתָּ בִּי יָשָׁב אִפְּךָ וַתִּנְחַמְנִי: ב הִנֵּה אֵל יִשׁוּעָתִי אֲבַטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עוֹי וְזָמַרְתָּ יְהוָה וְהִי־לִי לִישׁוּעָה: ג וְשִׁאֲבַתְּם בָּיוֹם בְּשִׁשּׁוֹן מִמַּעַיְנֵי הַתְּשׁוּעָה: ד וְאָמַרְתָּם בָּיוֹם הַהוּא הוֹדִיו הוֹדִיו לַיהוָה קִרְאוּ בְּשִׁמּוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילָתוֹ הוֹפִירוּ כִּי נִשְׁגַּב שָׁמוֹ: ה זָמְרוּ יְהוָה כִּי גֵאוֹת עָשָׂה מוֹדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ: ו צַהֲלִי וְרָנִי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־נִגְדָּל בְּקִרְבָּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

(כב) וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכַּבִּי אִשָּׁה תוֹעֵבָה הוּא: כב וְעַם דְּכִירָא לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכַּבִּי אִתְּתָא תוֹעֵבָתָא הִיא: (כג) וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכִבְתְּךָ לְטִמְאָה־בָּהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְּהֵמָה לְרִבְעָהּ תִּבֵּל הוּא: כג וּבְכָל־תַּמָּאָה לֹא־תִתֵּן שְׁכִבְתְּךָ לְטִמְאָה־בָּהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְּהֵמָה לְרִבְעָהּ תִּבֵּל הוּא: (כד) תִּבֵּל הוּא • לְשׁוֹן קֹדֶשׁ וְעֲרֹה וְנֹאֵף, וְכֵן: "וְאִפִּי עַל־תִּפְלִיתָם" (ישעיה י כה). דָּבָר אַחֵר: "תִּבֵּל הוּא", לְשׁוֹן בְּלִילָה וְעֶרְבּוֹב זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה.

(כד) אֶל־תַּמָּאָהּ בְּכָל־אֵלָהּ כִּי בְכָל־אֵלָהּ נִטְמָאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלַּח מִפְּנֵיהֶם: כד לֹא תִסְתַּאֲבוּן בְּכָל אֵלִין אֲרִי בְּכָל אֵלִין אֲסִתַּאֲבוּ עִמָּמִיָּא דִּי אָנָּא מִגְּלִי מִן קִדְמִיכוֹן:

(כה) וַתִּטְמֵא הָאָרֶץ וַאֲפָקַד עֲוֹנֶיהָ וַתִּקָּא הָאָרֶץ אֶת־יִשְׁבִּיהָ:

כה וַאֲסַתְּאֲבַת אַרְעָא וַאֲסַעֲרִית חֻבְבָּה עֲלֶיהָ וְרוֹקִינַת אַרְעָא יֵת יִתְבַּהֵּא:

(כו) וַשְׁמֵרְתֶּם אֹתָם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הַאֲזִיחַ וְהַגֵּר הַנֶּגֶר בְּתוֹכְכֶם:

כו וַתִּשְׁרֹן אֶתְּוֹן יֵת קִזְמִי וְיֵת דִּינִי וְלֹא תַעֲבֹדוֹן מִכָּל תּוֹעֲבַת הָאֵלִין נְצִיבָא וְגִיּוֹרָא דִּיתְגִּירִין בִּינִיכּוֹן:

(כז) כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אֲנָשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמֵא הָאָרֶץ:

כז אַרְי יֵת כָּל תּוֹעֲבַת הָאֵלִין עֲבֹדוּ אָנְשֵׁי אַרְעָא דִּי קִדְמִיכּוֹן וַאֲסַתְּאֲבַת אַרְעָא:

(כח) וְלֹא־תִקְיֹא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטִמְאַכֶּם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגֵּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם:

כח וְלֹא תִרוֹקֵן אַרְעָא יִתְכּוֹן בְּסַאֲבִיכּוֹן יִתְהָ קִמָּא דְרוֹקִינַת יֵת עֲמִמָּא דִּי קִדְמִיכּוֹן:

כט"א וְלֹא־תִקְיֹא הָאָרֶץ אֶתְכֶם • מִשָּׁל לָכֵן מִלֶּךְ שְׁהֶאֱכִילוּהוּ דָּבָר מָאוּס שְׂאִין עוֹמֵד בְּמַעֲיו אֶלָּא מְקִיאוֹ, כֹּף אַרְץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָה מְקִימַת עוֹבְרֵי עֲבֵרָה.

כט וַתִּרְגֹּמוּ: 'וְלֹא תִרוֹקֵן', לְשׁוֹן רִקּוֹן, מְרִיקָה עֲצָמָה מֵהֶם.

(כט) כִּי כָל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפֹשׁוֹת הָעֹשִׂת מִקֶּרֶב עִמָּם:

כט אַרְי כָּל דִּי יַעֲבֹד מִכָּל תּוֹעֲבַת הָאֵלִין וְיִשְׁתַּיְצוֹן נַפְשָׁתָא דִּינְעֲבֹדוֹן מִגּוֹ עֲמֵהוֹן:

כט"ב הַנְּפֹשׁוֹת הָעֹשִׂת • הַזֵּכֶר וְהַנִּקְבָּה בְּמִשְׁמַע.

(ל) וַשְׁמֵרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֵרֹתַי לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת מַחֲקוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

ל וַתִּשְׁרֹן יֵת מִשְׁרַת מִימְרֵי בְדִיל דְּלֹא לְמַעַבְד מְזִימּוּסִי תּוֹעֲבַת דְּאֶתְעֲבַדָּא קִדְמִיכּוֹן וְלֹא תִסְתַּאֲבּוֹן בְּהוֹן אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵיכּוֹן: פ פ פ

כט"ג וַשְׁמֵרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֵרֹתַי • לְהַזְהִיר בֵּית־דִּין עַל כֹּף. וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • הָא אִם תִּטְמְאוּ, אֵינִי אֱלֹהֵיכֶם וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרֵי, וּמֵה

הַנָּאָה יֵשׁ לִי בְכֶם, וְאַתֶּם מִתְחַיְבִים כְּלִיָּה? לָכֵן נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם":

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 100)

וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרֵי, וּמֵה הַנָּאָה יֵשׁ לִי בְכֶם, וְאַתֶּם מִתְחַיְבִים כְּלִיָּה (רש"י יח, ל) רש"י כְּתָב לְעִיל "דְּעוּ מִי גִזְרֵי עֲלֵיכֶם, דִּין לְהַפְרַע וְנֶאֱמָן לְשִׁלֵּם שְׂכָר". נִפְסָלִים (מְבַדְּלִים) – הוּא הַנִּגּוֹד שֶׁל "מִי גִזְרֵי", כִּי הַעֲבָדָה שֶׁה' גִּזְרֵי עֲלֵינוּ גִזְרוֹת, מוֹכִיחָה שֶׁהוּא קָרוֹב לָנוּ וּמִתְעַשֵּׂק אֵתנוּ. הַנָּאָה –

הַנִּגּוֹד שֶׁל שְׂכָר, שְׁמוּרָה עַל הַנָּאָה מְעַבֹּדֶת יִשְׂרָאֵל. כְּלִיָּה – הַנִּגּוֹד שֶׁל פְּרַעוֹן, שְׁמוּרָה עַל קֶשֶׁר בֵּין ה' לְיִשְׂרָאֵל ("וְכָ אֶתְכֶם יִדְעִיתִי... עַל כֵּן אֶפְקֹד... אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם"); כַּאֲשֶׁר מִתְבַּטֵּל קֶשֶׁר זֶה, שֶׁהוּא חֲטִינִי, הַתּוֹצָאָה הִיא כְּלִיָּה ר"ל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 101)

וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם, אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם (יח, ל) הָא אִם תִּטְמְאוּ אֵינִי אֱלֹקֵיכֶם... וּמֵה הַנָּאָה יֵשׁ לִי בְכֶם (רש"י י) יֵשׁ לְשִׁאֵל, מִדּוּעַ נִקֵּט לְשׁוֹן שְׁאֵלָה, וְלֹא כְּתָב "וְאִין לִי הַנָּאָה בְכֶם". וְיֵשׁ לִזְמֹר: גַּם מִי שֶׁהִקְבֵּה אֹמֵר עֲלָיו "אֵינִי אֱלֹקֵיכֶם" – אֵל לֹ

לְהַתְנַאֵחַ וְלַחֲשֹׁב שְׂאִין לוֹ עוֹד תִּקְוָה לְגֵרָם נַחַת רוּחַ לַה' ("אִין לִי הַנָּאָה בְכֶם"). אֵלָּא, עֲלָיו לְהַתְבּוֹנֵן בְּכֹף שֶׁהִקְבֵּה שׁוֹאֵל אוֹתוֹ, כְּבִיכּוֹל: "מֵה הַנָּאָה יֵשׁ לִי בְכֶם"? וְלַחֲפֹשׁ דְּרָךְ לְשׁוֹב וְלַהֲתַקְרֵב אֵלָיו וְלְגֵרָם לֹא נַחַת רוּחַ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 101)

וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (יח, ל)

הָא אַם תִּטְמְאוּ - אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם, וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרֵי, וְמֵהַ
הִנָּה יֵשׁ לִי בָכֶם (רש"י)

לְכַאזְרָה, הִיָּה לוֹ לומר "אֵין לִי הִנָּה בָכֶם" (על מִשְׁקַל "אֲנִי
אֱלֹהֵיכֶם"). וְלָמָּה אָמַר "וְמֵהַ הִנָּה יֵשׁ לִי בָכֶם"?

כְּתוּב (משלי טז): "כָּל פֶּעַל ה' לְמַעַנְהוּ, וְגַם רִשָּׁע לְיוֹם רָעָה",

פ' פסוקים, כ"י כ"ל סימן. עד"ו סימן. הסלת פרשת אחרי

ההפמרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפב - רפג

המשך ביאור למס' יבמות ליום שישי עמ' א

לגרים שמלו ולא טבלו, שֶׁהֵם מְזוּרִים. וְעַל יֵינָם שֶׁנִּמְזַג בְּמִים עַל
יְדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים צֵא וְהִכְרֹז אִסּוּר מִשּׁוּם יֵין נֶכֶד. וְעַל
תּוֹרְמוֹסֶן שֶׁהִתְבַּשֵּׁל עַל יְדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים צֵא וְהִכְרֹז שֶׁהוּא אִסּוּר
מִשּׁוּם בִּישׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. ואף שֶׁמַּעֲיָקָר הִדִּין יֵשׁ לְהַקֵּל
בְּתוֹרְמוֹסִים כִּפִּי שִׁיבּוּר לְהֵלֵךְ, מִכָּל מָקוֹם בְּבִנֵי גִבְלָא יֵשׁ לְהַחֲמִיר,
לִפִּי שְׂאִינִן בְּנֵי תוֹרָה, וְאִם נִתֵּיר לָהֶם בִּישׁוּל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בָּהֶם,
יִבּוֹאוּ לְהִתִּירוֹ אֶף בְּדַבְרֵים אַחֲרֵים.

מִפְרֶשֶׁת הַגִּמְרָא אֵת דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן: מַה שֶּׁאִמַּר עַל בְּנֵיהֶן שֶׁהֵם
מְזוּרִים, הוּא מִשּׁוּם שֶׁרַבִּי יוֹחָנָן לְמַעֲמִיָּה. דְּאָמַר רַבִּי הֵיִיא בַר אֲבָא
אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם אֵין הִגִּי נַעֲשֶׂה גַר עַד שִׁיְמוּל וְיִטְבּוֹל, וְכֵיִן
לֹא מְבִיל עֲדִין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הוּא, וְנִמְצָא שְׁבוּת יִשְׂרָאֵל אִלּוּ
הִתְעַבְרוּ מִגּוֹיִים, וְהִרִי אָמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (לעיל
שם), עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְעוֹבְדֵי הָאָל יֵשׁ בְּתֵי יִשְׂרָאֵל הוֹלֵךְ הַנּוֹלֵד לֵה מִמֶּנּוּ
מְזוּר.

וְמֵה שֶׁאִמַּר רַבִּי יוֹחָנָן עַל יֵינָם שֶׁהוּא אִסּוּר מִשּׁוּם יֵין נֶכֶד וְאִפְּלוּ
הִגִּי מִזַּג אוֹתוֹ רַק בְּכוּחַ וְלֹא נִגַּע בּוֹ בִּידִיו, הוּא מִשּׁוּם 'לֹךְ לָךְ אֶמְרִין
נִזְרָא, סְחוֹר סְחוֹר לְכִרְמָא לֹא תִקְרַב' - כְּדָרֵךְ שֶׁאוֹמְרִים לְנוֹזֵר, לֹךְ
רְחוֹק מִהֶכֶרֶם וְאֵל תִּקְרַב אֶל סְבִיבוֹתָיו. ואף שֶׁמּוֹתֵר לְנוֹזֵר לִלְכַּת
בְּכֶרֶם וְלֹא נֹאסֵר אֵלֶּא בִּאכִילַת עֲנָבִיו, מִכָּל מָקוֹם אוֹמְרִים לוֹ
לְהִתְרַחֵק מִסְבִּיבוֹתָיו כִּדִּי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח בְּאִיסוּר. וְנִמְטַעַם זֶה אֶף אִסּוּר
רַבִּי יוֹחָנָן יֵין שֶׁמּוֹז הִגִּי אֶף שֶׁלֹּא נִגַּע בּוֹ, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִבּוֹאוּ לְהִיכְשֵׁל
בְּשִׁתִּית יֵין שֶׁנִּגַּע בּוֹ גּוֹי.

וְמֵה שֶׁאִמַּר רַבִּי יוֹחָנָן עַל תּוֹרְמוֹסֶן שֶׁהוּא אִסּוּר מִשּׁוּם בִּישׁוּלֵי עוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים, הוּא לִפִּי שְׂבִנֵי גִבְלָא אֵינֶן בְּנֵי תוֹרָה, וְחֲשַׁשׁ רַבִּי יוֹחָנָן
שִׁיבּוּאוֹ לִזְלוֹל בְּאִיסוּר בִּישׁוּל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְכִי
רַק מִשּׁוּם שֶׁאִינֶם בְּנֵי תוֹרָה אִסּוּר לָהֶם רַבִּי יוֹחָנָן תּוֹרְמוֹסִים אִלּוּ, הָא
לְכֵנִי תוֹרָה שְׂרִי [-מוֹתֵר] לְאוֹכְלֵם, וְהָאִמַּר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק
מִשְׁמִיָּה דְרַב, כֹּל דְּבַר הִנָּאכְלָל בְּמוֹת שֶׁהוּא חַי וְבִישְׁלוֹהוּ גּוֹיִים, אֵין
בּוֹ מִשּׁוּם אִיסוּר בִּישׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְרַק דְּבַר שֶׁאֵי אִפְשָׁר לְאוֹכְלוֹ
לֵלֵא בִישׁוּל יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אִיסוּר בִּישׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וְהָא
תּוֹרְמוֹסִים אֵינִי נֶאֱכָל בְּמוֹת שֶׁהוּא חַי, וְאִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם בִּישׁוּלֵי
עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאִסּוּר אֶף לְבִנֵי תוֹרָה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: רַבִּי יוֹחָנָן
בְּאִירְךָ לִישְׁנָא [-כִּלְשׁוֹן הַשְּׁנִיָּה] שֶׁנֶּאֱמַר בְּשֶׁם רַב בְּקִירָא לִיָּה. דְּלִפִּי
לִשׁוֹן זֶה אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מִשְׁמִיָּה דְרַב, כֹּל תְּבִשְׁלִי שְׂאִין
הוּא חֲשׁוֹב דִּי כִּדִּי לְהִיתּוֹ עוֹלָה עַל שְׁלִחָן מְלָכִים לְאֹכְלוֹ בּוֹ [-עֲמוֹן]
אֵת הַתָּא, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אִיסוּר בִּישׁוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. ואף תּוֹרְמוֹסִים
אֵינֶם חֲשׁוּבִים דִּינֵם כִּדִּי לְעֵלוֹת עַל שׁוֹלְחָן מְלָכִים, וְעַל כֵּן רַק מִשּׁוּם

מִקְשָׁה דְאֵינִן בְּנֵי תוֹרָה אִסּוּר רַבִּי יוֹחָנָן לְבִנֵי גִבְלָא לְאוֹכְלוֹ תּוֹרְמוֹסִים
שֶׁנִּתְבַּשְׁלוּ עַל יְדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, הָא לְכֵנִי תוֹרָה שְׂרִי לְאוֹכְלֵם,
מִשּׁוּם שֶׁאֵין לְחֲשׁוֹשׁ בָּהֶם שֶׁמֶא יִבּוֹאוּ לִזְלוֹל בְּאִיסוּר זֶה.
הַגִּמְרָא חֲזוֹרָת לְדַבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאֵין גִּירוֹת בִּלֹּא מִילָה וְטְבִילָה,
וּמִבִּיָּאָה מִחֲלוּקַת תְּנָאִים בְּדִין זֶה: תִּנּוּ רַבֵּנָן גַּר שְׂמָל וְלֹא מְבִיל לִשְׁם
גִירוֹת, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אוֹמַר, תָּרִי זֶה גַּר, ואֵין הִטְבִּילָה מִעֲכַבְתָּ אֵת
גִירוֹתוֹ. שְׂכָן מְצִינוּ בְּאֲבוֹתֵינוּ שְׂמָלוֹ בִּיצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם וּבִכֵּךְ יִצְאֻ
מִכָּלֵל בְּנֵי נַח וְנִכְנָסוּ תַּחַת כִּנְפֵי הַשְּׁכִינָה לְקַבֵּל אֵת הַתּוֹרָה, וְאִף
שֶׁלֹּא מִצְוָה שֶׁשְׂכָלוֹ בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה. וְגַר שְׂמָל לִשְׁם גִירוֹת וְלֹא מֵל,
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמַר, תָּרִי זֶה גַּר, ואֵין הִמִּילָה מִעֲכַבְתָּ אֵת גִירוֹתוֹ. שְׂכָן
מְצִינוּ בְּאֲמָרוֹת שֶׁיִצְאוּ מִמִּצְרַיִם, שְׂמָלָם קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה וּבִכֵּךְ
נִכְנָסוּ תַּחַת כִּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא מֵל. וְהַקְדָּמָה חוֹלָקִים
עַל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וּרְבִי יְהוֹשֻׁעַ וְאוֹמְרִים, אִם מְבִיל וְלֹא מֵל אוֹ שְׂמָל
וְלֹא מְבִיל אֵין הוּא נַעֲשֶׂה גַר, עַד שִׁיְמוּל וְגַם יְטְבּוֹל.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נִמְי גִּילָף מִאֲבִית שְׁטִילָה אֵינָה
מִעֲכַבְתָּ, וּמִדּוּעַ לְשִׁיתָהּ טְבִילָה מִעֲכַבְתָּ. וְכֵן רַבִּי אֲלִיעֶזֶר נִמְי גִּילָף
מִאֲמָרוֹת שְׁמִילָה אֵינָה מִעֲכַבְתָּ, וּמִדּוּעַ לְשִׁיתָהּ מִילָה מִעֲכַבְתָּ. וְכִי
תִּקְיָא לְתַרְץ, שֶׁרַבִּי אֲלִיעֶזֶר אֵינוֹ לִמַּד מִהֶאֱמָרוֹת שְׁמִילָה אֵינָה
מִעֲכַבְתָּ מִשּׁוּם שֶׁאֵין דִּנְיָן אֲפָשָׁר מִשְׁאֵי אֲפָשָׁר, וּמִכֵּיִן שְׁמִילָה אֵינָה
שְׁיִיכָת בְּנָשִׁים, אֵין לְלַמּוֹד מִזֶּה עַל אֲנָשִׁים שֶׁשְׁיִיכָת בָּהֶם מִילָה שֶׁנֶּם
בָּהֶם לֹא תַעֲכַב, הֵלֵא אֵי אִפְשָׁר לומר כֵּן בְּשִׁיתָת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר.
וְהַתְנָא - שְׁכָן שְׁנִינֵי בְּבִרְיָתָא, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אוֹמַר, מִנֵּין לְקַרְבֵּן פֶּסַח
שֶׁל דּוֹרוֹת שְׂאִין בָּא ו-נִקְנְהוּ אֶלָּא מִן הַחֹלִין וְלֹא מִכֶּסֶף מַעֲשֵׁר שֶׁנִּי,
שְׁכָן נֶאֱמַר צִיּוּי עַל הַפֶּסַח בְּמִצְרַיִם, וְנֶאֱמַר צִיּוּי עַל הַפֶּסַח בְּדוֹרוֹת.
מֵה פֶּסַח הָאֱמֹר בְּמִצְרַיִם אֵין בָּא אֶלָּא מִן הַחֹלִין, שְׁחִירֵי לֹא נִהְיָ
מַעֲשֵׁר שֶׁנִּי אֵלֶּא בֶּאֱרֵץ יִשְׂרָאֵל, וְעַדִּין לֹא הִיָּה לָהֶם כֶּסֶף שֶׁקֻּדֵּשׁ
בְּקִדּוּשַׁת מַעֲשֵׁר שֶׁנִּי, אֶף פֶּסַח הָאֱמֹר לְדוֹרוֹת אֵין הוּא בָּא אֶלָּא מִן
הַחֹלִין. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר, וְכִי דִּנְיָן אֲפָשָׁר מִשְׁאֵי
אֲפָשָׁר, הֵלֵא מֵה שֶׁפֶסַח מִצְרַיִם לֹא בָא מִכֶּסֶף מַעֲשֵׁר שֶׁנִּי הוּא
מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הִיתָה אִפְשָׁרוֹת בְּמִצְיָאוֹת לְהִבְיָאוֹ מִמֶּנּוּ, ואֵין לְלַמּוֹד
מִמֶּנּוּ עַל פֶּסַח דּוֹרוֹת שֶׁשִׁשׁ אִפְשָׁרוֹת לְהִבְיָאוֹ מִכֶּסֶף מַעֲשֵׁר שֶׁנִּי. אָמַר
לוֹ רַבִּי אֲלִיעֶזֶר לְרַבִּי עֲקִיבָא, אֶף עַל פִּי שְׁבַפְסַח מִצְרַיִם אֵין אֲפָשָׁר
הִיָּה לְהִבְיָאוֹ מִמַּעֲשֵׁר שֶׁנִּי, מִכָּל מָקוֹם רָאִיָּה גְדוּלָּה הֵיָּא, וְנִלְמַד
הִיָּמְנָה אֶף לְפֶסַח דּוֹרוֹת. הִרִי שֶׁשְׁבוֹר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר שְׁדִינֵם דְּבַר
שֶׁאִפְשָׁר מְדַבֵּר שֶׁאֵי אִפְשָׁר, וְאִם כֵּן מִדּוּעַ לֹא לִמַּד מִהֶאֱמָרוֹת
שְׁמִילָה אֵינָה מִעֲכַבְתָּ אֵת הַגִירוֹת אֶף בְּאֲנָשִׁים.
מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֶלָּא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט"ז ניסן פרק כ, מפרק עט עד סוף פרק פב	יום רביעי - י"ט ניסן פרק כ, מפרק צ עד סוף פרק צו
יום שני - י"ז ניסן פרק כ, מפרק פג עד סוף פרק פז	יום חמישי - כ' ניסן פרק כ, מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שלישי - י"ח ניסן פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט	יום שישי - כ"א ניסן פרק כ, מפרק קד עד סוף פרק קה
שבת קודש - כ"ב ניסן פרק כ מפרק קו עד סוף פרק קז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט"ז ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 114, אך אמנם אמרו... עד עמ' 116, ברוך אתה וכה"ג.

ליקוטי אמרים

אך אמנם

אמרו רז"ל לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל לכן יתכוין ליחד ולדבקה בו ית' מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל שהוא רוח פיו ית' הנק' בשם שכינה על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותן ולקיימן והיא היא המשפעת בו כח הדבור הזה שמדבר בדברי תורה או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו ויחוד זה הוא ע"י המשכת אור א"ס ב"ה למטה ע"י עסק התורה והמצוות שהוא מלוכש בהן ויתכוין להמשיך אורו ית' על מקור נפשו ונפשות כל ישראל לייחדן וכמ"ש לקמן פי' יחוד זה באריכות ע"ש. וזהו פי' לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל*

הגהה

(וגם על ידי זה יתמתקן גם כן הגבורות בחסדים ממילא בהתכללות המדות ויחודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה

אין-סוף, את מקור כוח הדיבור או כוח המעשה, שהוא גם מקור נפשו האלקית ונפשות כל ישראל. ויחוד זה, - של מקור נפשות ישראל באור אין-סוף הוא על-ידי המשכת אור אין-סוף ברוך-הוא למטה, על-ידי עסק התורה והמצוות שהוא - אור אין-סוף ברוך-הוא, מלכש בהן. - בתורה ובמצוות; ויתבאר להמשיך אורו יתברך על מקור נפשו ונפשות כל ישראל ליחדן, - לאחד את מקור נפשו ונפשות כל ישראל באורו יתברך, וכמו שיתבאר לקמן פירוש יחוד זה באריכות, ע"נ שם. וזהו פירוש "לשם יחוד קדשא-ברוך-הוא ושכינתה בשם כל ישראל". - שאומרים לפני קיומן של מצוות, שעל ידי קיום מצוות, יהיה יחוד קדשא-ברוך-הוא (הקב"ה), מקור התורה והמצוות, ושכינה, וזאת "בשם כל ישראל", כי

כאמור, שכינה היא מקור כל נפשות ישראל. הגהה בהגהה שאנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן, שנוסף על הדבקות באור אין-סוף ברוך-הוא, שלימוד התורה וקיום המצוה יוצרים בנפשו ובמקור נפשות כל ישראל - "יחוד קדשא-ברוך-הוא ושכינתיה" - מביא הדבר גם ל"המתקת הדינים", שה"גבורות" נהפכות ל"חסדים", שיהיה חסד בלבד. דבר זה בא מהיחוד של המדות למעלה, שחסד וגבורה, שהן הפכיות ומנוגדות זו לזו, יהיו לענין אחד, על ידי המשכת אור שלמעלה משתי מדות אלו, עד ששתיהן בטלות לעומת אור זה, והניגוד שבין מדה אחת לחברתה - מתבטל ממילא. אור זה, המביא יחוד זה במדות, הוא הרצון העליון הנמשך על ידי קיום תורה ומצוות - שכן, תורה ומצוות הן הרי רצונו של הקב"ה שלמעלה מעלה מהמדות חסד וגבורה - וכשרצון עליון זה, שהוא מקור החסדים, נמשך ומתגלה על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, מתאחדות מדות אלו, ו"גבורה" נהפכת ל"חסד". * (וגם על-ידי-זה - על ידי קיום תורה ומצוות, יתמתקן גם-כן הגבורות בחסדים - התוקף של ה"גבורות" יומתק ממילא, בהתכללות - על ידי התכללות, המדות ויחודם, - שהמדות למעלה יתאחדו ויתכללו אחת בשניה, על-ידי גילוי רצון העליון ברוך-הוא,

למדנו שכוונתו של יהודי בשעת קיומו תורה ומצוות, צריכה להיות, כדי לדבק את נפשו בהקב"ה, - ורבנו הזקן ממשיך ומוסיף, יהודי הרי צריך להכליל את עצמו ב"כלל ישראל", ולכן עליו לשאוף ולכוון בעבודתו, לא רק שנפשו תהיה דבוקה בהקב"ה, אלא שגם מקור נפשו ומקור נפשות כל ישראל - יהיה דבוק בהקב"ה, על-ידי-זה מייחדים, כלומר - מאחדים ומדבקים את קודשא-ברוך-הוא ושכינתיה (הקב"ה) ושכינתיה (ושכינתו), שכן "קדשא-ברוך-הוא" הוא מקור התורה והמצוות, ו"שכינה" היא מקור נפשות כל ישראל - והו' פירוש הנוסח "לשם יחוד" שאומרים לפני קיום מצוה, שיהיה "יחוד קדשא-ברוך-הוא ושכינתיה" וזאת "בשם כל ישראל" - "שפי" - ודיחוד (עשיית המצוה) הוא בשם כל ישראל - וע"פ הנ"ל

מובן ההכרח בזה, כיון שצ"ל היחוד עם שכינת' שהיא מקור נפשות כל ישראל - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: משמעות "בשם כל ישראל" היא, שהיחוד (זאת אומרת: מעשה המצוה) הוא בשם כל ישראל - שעשיית המצוה היא בשביל ובשם כל כלל ישראל, מכיון שהיחוד, ההתייחדות וההתאחדות (של קדשא-ברוך-הוא), הנוצרת על-ידי קיום המצוה הוא עם "שכינתיה" (השכינה שלו), שהיא מקור כל ישראל.

אך אמנם אמרו רבותינו וקרונום לברכה: "לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל", - ולכן, לא די במה שהוא מתכוון בשעה שהוא לומד תורה ומקיים מצוה, לדבק את נפשו שלו בהקב"ה, אלא - לכן יתבאר בעבודתו, ליחד ולדבקה בו יתברך, מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל, שהוא - מקור נפשו האלקית ונפשות כל ישראל, הוא רוח פיו יתברך, הנקרא בשם "שכינה", על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין - בתוך כל העולמות, להחיותן ולקיימן, והיא - ה"שכינה", היא המשפעת בו - באדם הלומד תורה, כח הדבור הזה שמדבר בדברי תורה, או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו. - שהוא עוסק בהן כעת - הרי שעל-ידי לימוד התורה או קיום המצוה, יתכוון לדבק ולאחד באור

איין־סוף ברוך־הוא, צריך להיות בלבו אהבה רבה לה' לבדו, 50
- שכן, כל אהבה "חוזרת אל האהב", כלומר: הוא אוהב דבר 51
מה מפני שזה טוב לו, (והיינו שבעצם הוא אוהב את עצמו - 52
את מה שטוב לעצמו); על־דרך־זה גם באהבתו של יהודי 53

להקב"ה ורצונו להיות 54
דבוק בו על ידי קיום תורה 55
ומצוות - הרי גם זה נובע 56
ממה שהוא רוצה את 57
הטוב שלו, מה שטוב 58
לנפש שלו. אך כדי לרצות 59
שמקור נפשות כל ישראל 60
יהיה דבוק בהקב"ה, והרי 61
אין בכך משום ענין שטוב 62
לו עצמו, שמספיקה לשם 63
כך אהבה להקב"ה 64
שמורגש בה מה שטוב 65
לעצמו - אלא, לשם כך, 66
נדרשת אהבה כזו שהיא 67
כל כולה רק להקב"ה 68
בלבד - לעשות נחת רוח 69
לפניו לבד, ולא לרוות - 70
צמאון, נפש - הנפש 71
שלו, הצמאה לה', אלא 72
כברא דאשתדל בתי 73
אביו ואמיה - כבן 74
המסור ונמשך אחרי אביו 75
ואמו, דרחים לון יתיר 76
מגרימה ונפשיה כו' - 77

שהוא אוהב אותם יותר מאשר גופו ונפשו, [כמו שנתבאר 78
לעיל - בפרק י', בשם דעניא מהימנא] - שכן היתה אהבתו 79
של משה רבנו, שמסר את נפשו לשם יחוד קודשא־ברוך־הוא 80
ושכינתיה, כבן המוסר את נפשו עבור אביו ואמו - כיצד, 81
איפוא, אנו אומרים שעל כל אחד מישראל לכוון את הכוונה 82
האמורה, בשעה שכדי שתהא זו כוונה אמיתית, נדרשת לכך 83
מדיגה נעלה ביותר של אהבה? מכל־מקום יש לכל אדם 84
להרגיל עצמו בכוונה זו, כי אף שאינה באמת לאמתו 85
לגמרי בלבו שיפנין בזה בלבד, - שכאמור, נדרשת לכך 86
מדיגה נעלה ביותר של אהבה, מכל־מקום מעט מועד - 87
במדה מועטה לפחות, חפץ לבו בזה באמת, מפני אהבה 88
הטבעית שבלב כל ישראל - ואהבה טבעית זו מניעה אותו 89
לעשות כל מה שהוא רצון העליון ברוך־הוא, ויחוד זה - 90
של מקור נפשות כל ישראל באור איין־סוף ברוך־הוא, הוא - 91
הרי, רצונו האמתי, - של הקב"ה, והיינו יחוד העליון 92
שכאצילות, הנעשה באתערותא דלתתא, - על ידי 93
התעוררות מלמטה, על־ידי יחוד נפש האלהית והתכללותה 94
באור ה' המלבש בתורה ומצוות שעוסקת בה, והיו - 95
הנפש האלקית ואור ה', לאחדים ממש, - מאוחדים כדבר אחד 96
ממש, כמו שנתבאר לעיל, - שעל־ידיה נעשה היחוד 97
ב"עולם האצילות", כי על־ידיה מתחדים גם־כן מקור 98

המתגלה למעלה באתערותא דלתתא, - על ידי התעוררות 1
מלמטה, הוא גלוי למטה בעסק התורה והמצוה - בעסק זה 2
מתגלה הרצון העליון, שהן - התורה והמצוות, הן רצונו 3
יתברך; - ובשעה שיהודי, ממשיך ומגלה, על ידי עיסוקו בתורה 4

ובמצוות, את הרצון 5
העליון למטה - מתגלה 6

גם למעלה במדות 7
העליונות, הרצון העליון, 8
וזה מביא את ההתכללות 9
וה"יחוד" במדות, 10
שה"גבורות" נמתקות 11
ונהפכות ל"חסדים". וכמו 12
שכתוב ב'אדרא רבא' 13
וב'משנת חסידים' 14
מסכת ארין־אנפין פרק 15
ד, שתרין ג מצות 16
התורה נמשכות 17
מ'תורתא ד'אריך' 18
אנפין, שהוא רצון 19
העליון, מקור החסדים; 20
- אלו הן לשונות של 21
"קבלה", ותוכנן הוא 22
כאמור, שעל ידי לימוד 23
תורה וקיום מצוות, נמשך 24
חסד וטוב בעולם. 25
למדנו, שבשעה שיהודי 26
לומד תורה או מקיים 27
מצוה, לא די שיכוון לדבק 28

על־ידיה את נפשו בלבד עם הקב"ה, אלא, עליו גם לכוון 29
לדבק ולאחד על־ידיה את מקור נפשות כל ישראל באור 30
איין־סוף ברוך־הוא. אך, יש הבדל בין שני סוגי הכוונה: רצונו 31
וכוונתו של יהודי לדבק את נפשו בהקב"ה - באים מהאהבה 32
שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה (שכן, מתוך שיש לו אהבה 33
להקב"ה - הוא רוצה להיות דבוק בו), וממילא - כוונה זו היא 34
בודאי אמיתית. ואילו, כדי לרצות שעל־ידי התורה והמצוות 35
שלו יהיה יחוד מקור כל נפשות ישראל באור איין־סוף - "יחוד 36
קודשא־ברוך־הוא ושכינתיה" - יש להזדקק כבר לאהבה גדולה 37
ומיוחדת להקב"ה: לרצות גם לגרום נחת רוח להקב"ה, אי לכך, 38
יתכן שכוונה זו לא תהיה בו כל כולה אמיתית - ובעבודת ה' יש 39
להיזהר מדבר שאינו כולו אמת, כיצד, איפוא, אומרים שעל כל 40
יהודי לכוון כוונה זו? - מסביר רבנו הזקן להלן, שגם אם אין 41
כוונה זו אצלו כולה אמת, אבל מכיון שיש בה קצת מן האמת - 42
שהרי כל יהודי רוצה לקיים רצונו של הקב"ה (וענין זה, שיהיה 43
יחוד קודשא־ברוך־הוא ושכינתיה, הוא הרי רצונו האמיתי של 44
הקב"ה), לכן, בל ימנע עצמו מלכוון כוונה זו, כי אין בכך משום 45
רמיה עצמית, שהרי, מצד הנשמה גם כוונה זו היא אמיתית 46
כולה. 47

ואף שלהיות כונה זו אמיתית בלבד, שיהיה לבו חפץ 48
באמת יחוד העליון הזה, - של מקור כל נפשות ישראל באור 49

ליקוטי אמרים

הנהגה

(וגם על ידי זה יתמתקו גם כן 1
הגבורות בחסדים ממילא 2
בהתכללות המדות ויחודם על ידי 3
גלוי רצון העליון ב"ה המתגלה 4
למעלה באתערותא דלתתא הוא 5
גלוי למטה בעסק התורה 6
והמצוה שהן רצונו ית' וכמ"ש 7
באדרא רבא ובמשנת חסידים 8
מסכת א"א פ"ד שתרין ג מצות 9
התורה נמשכות מחוורתא דא"א 10
שהוא רצון העליון מקור 11
החסדים):

יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו כי אף שאינה 1
באמת לאמתו לגמרי בלבו שיחפון בזה בכל לבו 2
מ"מ מעט מועד חפץ לבו בזה באמת מפני אהבה 3
הטבעית שבלב כל ישראל לעשות כל מה שהוא 4
רצון העליון ב"ה ויחוד זה הוא רצונו האמיתי והיינו יחוד 5
העליון שכאצילות הנעשה באתערותא דלתתא ע"י 6
יחוד נפש האלהית והתכללותה באור ה' המלוכש 7
בתורה ומצוות שעוסקת בהן והיו לאחד' ממש כמש"ל 8
כי ע"ז מתחדים ג"כ מקור התורה והמצוות שהוא 9

שהוא אוהב אותם יותר מאשר גופו ונפשו, [כמו שנתבאר 10
לעיל - בפרק י', בשם דעניא מהימנא] - שכן היתה אהבתו 11
של משה רבנו, שמסר את נפשו לשם יחוד קודשא־ברוך־הוא 12
ושכינתיה, כבן המוסר את נפשו עבור אביו ואמו - כיצד, 13
איפוא, אנו אומרים שעל כל אחד מישראל לכוון את הכוונה 14
האמורה, בשעה שכדי שתהא זו כוונה אמיתית, נדרשת לכך 15
מדיגה נעלה ביותר של אהבה? מכל־מקום יש לכל אדם 16
להרגיל עצמו בכוונה זו, כי אף שאינה באמת לאמתו 17
לגמרי בלבו שיפנין בזה בלבד, - שכאמור, נדרשת לכך 18
מדיגה נעלה ביותר של אהבה, מכל־מקום מעט מועד - 19
במדה מועטה לפחות, חפץ לבו בזה באמת, מפני אהבה 20
הטבעית שבלב כל ישראל - ואהבה טבעית זו מניעה אותו 21
לעשות כל מה שהוא רצון העליון ברוך־הוא, ויחוד זה - 22
של מקור נפשות כל ישראל באור איין־סוף ברוך־הוא, הוא - 23
הרי, רצונו האמתי, - של הקב"ה, והיינו יחוד העליון 24
שכאצילות, הנעשה באתערותא דלתתא, - על ידי 25
התעוררות מלמטה, על־ידי יחוד נפש האלהית והתכללותה 26
באור ה' המלבש בתורה ומצוות שעוסקת בהן, והיו - 27
הנפש האלקית ואור ה', לאחדים ממש, - מאוחדים כדבר אחד 28
ממש, כמו שנתבאר לעיל, - שעל־ידיה נעשה היחוד 29
ב"עולם האצילות", כי על־ידיה מתחדים גם־כן מקור 30

הנשמה, מן הגוף במלאת - לה, שבעים שנה, שאינה
מהרהרת - אז, בצרכי הגוף, אלא מחשבתה מיוחדת
ומקבלת באותיות התורה והתפלה, שהן דבר ה' ומחשבתו
יתברך, והיו - הנפש ואותיות התורה והתפלה, שהן דיבורו

ומחשבתו של הקב"ה,
לאחרים ממש, שהיו כל
עסק הנשמות בגן עדן,
כדאיא - כמו שכתוב,
בגמרא ובהר, - שכל
עיסוקה של הנשמה בגן
עדן הוא באותיות התורה
והתפלה בלבד - כך
הדבר גם כעת, בשעה
שהוא לומד תורה ועוסק
בעבודת התפלה, הרי זה
גם כן מסירות נפש:
הנשמה משתחררת מכל
צרכי הגוף, ונתונה כל
כולה באותיות התורה
והתפלה, כך שגם דבר זה
הוא ענין של מסירות נפש
ממש, הבא מהאבה
המסותרת שבכל אחד
מישראל. אלא - ההבדל
הוא, ששם - בשעה
שהנשמות נמצאות כבר
ב"גן עדן" ומתעסקות שם
באותיות התורה
והתפלה, הן מתענגים
בהשגתם והתפללותם

באור ה'. - ואילו כאן למטה בעולם הזה, כשיהודי נתון כולו
באותיות התורה והתפלה, אין הוא מרגיש בתענוג הגדול שיש
לנשמה ב"גן עדן". ברם, בעצם הענין שני הזמנים שווים. והוא
שתקנו - אנשי כנסת הגדולה, לומר בתחלת ברכות השחר
קדם התפלה: "אלהי, נשמה וכו' ואתה נפתחת כו' ואתה
עתיד לפלח ממני כו'", כלומר - יהודי אומר: מאחר ש"אתה
- הקב"ה נפתחת בי ואתה עתיד לפלח ממני", לכן מעתה
אני מוסרה ומחזירה לך ליחודה באחידי, וכמו שכתוב:
"אליך, ה' נפשי אשא", - שהנפש תתאחד עם הקב"ה; והינו
עלידי התקשרות מחשבתי במחשבתך - במחשבתו של
הקב"ה, ודיבורי בדיבורך, באותיות התורה והתפלה, -
שיהודי חושב ומדבר בהן, מתאחדים ומתקשרים מחשבתו
ודיבורו במחשבתו ודיבורו של הקב"ה, ובפרט באמירה לה'
לנכת, כמו "ברוך אתה", ובהאי גונא. - וכדומה, שפונים
אל הקב"ה בברכה זו, באופן בלתי אמצעי, בלשון נוכח,

התורה והמצות, שהוא הקדוש ברוך הוא, עם מקור נפשו
האלהית, הנקרא בשם "שכינה", - על ידי יחוד הנפש עם
אור ה' שבתורה ומצוות, מתחווה היחוד של מקור הנפש -
"שכינה", עם מקור התורה והמצוות - "קודשא בריך הוא", שהן

ביחס לאורות העליונים
הכלליים: כחית "ממלא
כל עלמין" ובהית
"סוכב כל עלמין", כמו
שנתפאר במקום אחר
באריכות. - אך, כל
האמור הוא ביחס לכך
שעל יהודי לכוון לפעול
יחודו של מקור נפשות כל
ישראל במקור התורה
והמצוות, ולמרות שאין
הוא נמצא במדריגה
עילאית זו של אהבת ה'
היוצרת ומעוררת בנפש
שאיפה ל"יחוד" כזה -
בכל זאת, יש קצת מן
האמת בכך בכל אחד
מישראל, שהרי כל יהודי
רוצה למלא את רצון
הקב"ה. ואילו, הרצון בכל
אחד מישראל לאחד את
הנפש שלו באור ה' -
הוא, כפי שיוסכם להלן,
רצון אמיתי, שהוא כולו
אמת לאמיתו, ובא
מהאבה המסותרת
שבכל אחד מישראל להקב"ה.

אבל יחוד נפשו והתפללותה באור ה' - שהנפש שלו תהיה
מאוחדת וכלולה לגמרי באור ה', להיות - הנפש ואור ה',
לאחרים, כזה חפץ כל אדם מישראל באמת לאמתו לגמרי
בכל לב ובכל נפש - ובא, מהאבה המבעית המסותרת בלב
כל ישראל, לדבקה בה, ולא לפרד ולהיות נכרת ונבדל
חס-ושלום מיחודו ואחידותו יתברך בשום אופן, אפילו
במסירת נפש ממש. - האבה המסותרת שבכל כל אחד
מישראל להקב"ה, מעוררת ויוצרת את הרצון להתאחד עם
הקב"ה ושלא להיות בשום אופן נפרד ונבדל מאחדות ה', גם אם
זה קשור במסירת נפש ממש, ולמשל: כשכופים עליו לעבוד
חלילה עבודה זרה, או אפילו רק להשתחוות בצורה חיצונית
בלבד לעבודה זרה - ימסור את נפשו שלא לעשות זאת, כדי
שלא להיות נכרת מאחדות ה'. ועסק התורה ומצות והתפלה
הוא גם-כן ענין - של מסירת נפש ממש, כמו בצאתה - של

יום שני י"ז ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 116, והנה בהכנה זו... עד עמ' 116, בלילה כנורע.

לכוון, בתחילת לימודו, שהלימוד יהיה במסירה ונתינה
 32 האמורות לעיל. ובשלומד שעות הרבה רצופות - יש לו
 33 להתבונן בהנהגה זו הנזכרת לעיל בכל שעה ושעה
 34 על כל פנים, - כלומר, מדי שעה עליו להתבונן שוב באמור,
 35 כי בכל שעה ושעה
 36 היא המשכה אחרת
 37 אמרים

ליקוטי אמרים

והנהגה בהכנה זו של מסירת נפשו

דורך אתה כו' וכן בהכנה
ע מיד אחר התפלה וכן
ללמוד צריכה הכנה זו
לשמה לעכב הוא בתחל'
ו וס"ת שצריכים לשמה
הכתיבה הריני כותב לשם
שמה כו' וכשלומד שעות
גונן בהכנה זו הנ"ל בכל
שעה ושעה היא המושכה
חיות התחתונים והמושכת
רת למקורה [בסוד רצוא
מתורה ומעשים טובים של
מ צירוף אחד מ"ב צירופי
היום וצירופי שם אדני

55 כָּל הַתּוֹרָה וּמַעֲשִׂים
56 טוֹבִים שֶׁל - הַנְּבִיאִים הַתַּחְתּוֹנִים, - שֶׁלֹּמְדוּ וְקִיִּימוּ בְּאוֹתָהּ
57 שְׁעָה; כִּי בְּכָל שְׁעָה שׁוֹלֵט צִדּוֹק אֶחָד מִ"ב צִירופֵי שָׁם
58 הַיְי"ה בְּרוּךְ-הוּא בִי"ב שְׁעוֹת הַיּוֹם, וְצִירופֵי שָׁם אֲדֹנִי
59 בְּלִילָה, בְּנֹדַע. - שֶׁבִשְׁעוֹת הַיּוֹם שׁוֹלֵטִים בְּעוֹלָם צִירופֵי שָׁם
60 הַיְי"ה,¹⁹ וּבִלְיֵלָה - צִירופֵי שָׁם אֲדֹנִי. וּמִכּוּון שֶׁבֶּכֶל שְׁעָה מֵאִירָה
61 חַיִּית אַחֶרֶת - יֵשׁ גַּם לְחֹדֶשׁ בְּכָל שְׁעָה לַפְּחוֹת, אֵת הַהִכְנָה
62 וְהַכּוֹנֵנָה שֶׁל "לְשִׁמְדָּה".

וְהִנֵּה, בְּהֻכָּנָה זֶה שֶׁל מְסִירַת נַפְשׁוֹ לָהּ, - שְׁהוּא מוֹכֵחַ
שְׁתּוּרְתּוֹ וְתַפְּלוּתוֹ תְּהִינָה בְּאוֹפֶן שֶׁל מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַהֲקַב"ה, כְּמוֹ
בְּשֶׁעָה שִׁיחֻדִּי נִגְרַד מִגּוֹפּוֹ, יִתְחַלֵּל - לֹאמֹר, בְּרָכּוֹת הַשֹּׁחַר,
”בְּרוּךְ אַתָּה כּו"י”. - בְּרָכּוֹת הַשֹּׁחַר הֵן רֵאשִׁיתָהּ שֶׁל עֲבוֹדַת
הַתְּפִלָּה, וְכֵן בְּהֻכָּנָה זֶה
יִתְחַלֵּל לְלַמֵּד שְׁעוֹר
קָבֹעַ מִדֶּ אַחֵר הַתְּפִלָּה.
1 - שְׁכֵן, הִרִי צִרִיךְ לִהְיוֹת
2 - מִבֵּית הַכִּנְסֹת לְבֵית
3 - הַמְדוּרֶשׁ, שְׁמִיד אַחֲרֵי
4 - הַתְּפִלָּה, עֲלִיו לְלַמֵּד
5 - שִׁיעוֹר בְּתוֹרָה - יִתְחַלֵּל
6 - לְלַמֵּד גַּם שִׁיעוֹר זֶה מֵתוֹךְ
7 - הַהֻכָּנָה וְהַכּוּוֹנָה לְמִסּוֹר
8 - אֵת נַפְשׁוֹ בְּכָךְ לַהֲקַב"ה,
9 - וְכֵן בְּאַמְצָע הַיּוֹם, קִדְּם
10 - שִׁתְּחַלֵּל לְלַמֵּד, צִרִיכָהּ
11 - נִדְרֶשֶׁת, הֻכָּנָה זֶה
12 - לְפָחוֹת, כְּנֻדָּע שְׁעֵקֶךְ
13 - הֻכָּנָה - וְהַכּוּוֹנָה,
14 - ”לְשִׁמָּה” לְעֵצֶב - בְּאוֹפֶן
15 - הַכְּרֻז, וְאִי אִפְשָׁר בְּלַעֲדֵי
16 - זֵאת. הוּא בְּתַחֲלָת

24 **הַלְמוֹד בְּיָנוּנִים,** -
 25 שבתחילת הלימוד יכוון שלימודו יהיה "לשמה", וְכִמּוֹ בְּגִמַּ
 26 וְסִפְרֵי-תוֹרָה, שְׁאֵרֵיכֶם - לכתוב אותם, "לְשִׁמָּה" - הרי זה,
 27 לְעֵבֶב, - שבאם לא נכתבו בכוונה "לשמה" - הם לא כשרים,
 28 אך יחד עם זה - וְדִין שְׂאִמֵּר - הכותב, בְּתַחֲלַת חֲבִיתִיכָה
 29 "הָרִיני בּוֹתב לְשֵׁם קֹדֶשֶׁת סִפְרֵי-תוֹרָה", - בתחילת כתיבת
 30 ספר תורה, אִזּוֹ - לומר בתחילת כתיבת גט, "לְשִׁמּוֹ" - של
 31 איש זה, וְ"לְשִׁמָּה" - של אשה זו ב'ו'. - כר גם די ל"בינוני"

יום שלישי י"ח ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 116, והנה כל כוונתו... עד עמ' נט, וכו' כנ"ל:

ליקוטי אמרים

והנה כל כוונתו במסירת נפשו לה'

ת ניצוץ אלהות שבתוכה
פונתו במסירת נפשו לה' על־יד

69 בעבודה זו – תהיה כוונתו
70 במסירות נפש זו (לא לשם
71 החזרת הנפש למקורה,
72 אלא) לגרום נחת רוח
73 להקב"ה. **וְהָיָה, כָּל**
74 **תְּמוּרָה וְהַתְּפִלָּה, לְתַעֲלוֹת**

ליקוטי
והנה כ
להע
ע"י התורה והתפלה להע
מסור ונתון כל כולו

19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן לכאורה אפ"ל אבל אינו דוא באדנ' יש כ"ד צירופים (נוסף ע"ז ששני ההי"ן דהוי' אינן שווין ברוחיותם - זהה נוגע כאן). ולכן נ"ל הפי' - שלא ברור כלל שכל הצירופים מאירים כו', כ"א שמ"ב צירופי כו' מאיר אחד בכל שעה, ועד"ז באד' - וישנם צירופים שלהם - שלא שייכים בכלל לענין השעות. - עד"ז נמצא בתפירות תש"י שהם 12 וכוונתם לי"ב צירופי אד' (משנת חסידים מס' תיקון תפלין פי"ג) המפורשים שם ואין שייכות לשאר הי"ב. ובע"ח ש' השמות פ"ה ז' די"ב צירופים ראשונים דאד' הם בז"א וי"ב צירופים אחרונים במל"ו."

כשהכוונה היא לאחד את המקור של נפשות כל ישראל) לא
נדרשת לשם כך אהבה גדולה כל כך, אלא די באהבה מסותרת
שבכל אחד מיישראל כדי לרצות לגרום להקב"ה נחת רוח כזו.
ובלשון ה"תניא": וְהִנֵּה, כְּפִנֵּה זו – לגרום להקב"ה נחת רוח על
ידי השבת הנפש שלו
למקורה, היא אִמְתִּית
בְּאִמַּת לְאִמְתּוֹ לְנִמְרִי,
בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל,
בְּכָל עַת וּבְכָל שָׁעָה, –
וְהִיא בָּאָה מֵאַהֲבָה
הַטְּבָעִית שֶׁהִיא יְרֻשָּׁה
לְנוּ מֵאַבּוֹתֵינוּ. – שלא
כמו שהדבר הוא
כשרוצים לגרום נחת רוח

להקב"ה על ידי יחוד מקור כל נפשות ישראל להקב"ה, שרצון
זה, כאמור, אינו בכל ישראל, באמת לאמיתו, אלא ב"קצת"
אמת. ואילו הרצון לגרום נחת רוח להקב"ה על ידי השבת
הנפש שלו למקורה – הוא אכן באמת לאמיתו. רַךְ – אין
להסתפק באהבה הטבעית, אלא שְׁצָרִיךְ לְקַבֵּעַ עֲתִים
לְהַתְּבֹנֵן בְּגִדְלָת ה', לְהַשִּׁיג דְּחִילוֹ וְדַחֲלֵי שְׂכָלִיִּים, – יראה
ואהבה שכליות בגדלות ה' וְכָלִי הָאִי וְאוֹלֵי וְכוּ', – ועל ידי
כל זאת אולי יגיע גם ליראה ואהבה שכליות, כְּפִנֵּה לְעֵיל: –
שלמרות ששוררת בקרבו אהבה מסותרת שבכוחה להביאו
ללימוד תורה ולעבודת התפילה באופן של מסירות נפש – בכל
זאת, עליו להשתדל להגיע ליראה ואהבה הבאות על ידי
התעמקותו בגדלות ה'.

נִיצוּץ אֱלֹהִים שֶׁתּוֹכָה – שבתוך הנפש, לְמִקְוֵוֹ – תִּהְיֶה רַךְ
כְּדִי לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יְהִיָּה, – והנחת-רוח היא:
כְּמִשְׁל שְׂמַחַת הַמֶּלֶךְ בְּבּוֹא אֵלָיו בְּנוֹ יְחִידוֹ, בְּצִאָתוֹ מִן
הַשְּׂכֵנָה וּבֵית הָאֲסוּרִים, כְּפִנֵּה לְעֵיל. – בפרק ל"א, שהשבת
הנפש למקורה, על ידי
לימוד תורה ועבודת
התפילה, היא כמשל בן
מלך המשתחרר מבית
הכלא ושב אל אביו
המלך – דבר המביא
לשמחה גדולה ביותר.
שכן, מבחינת הנפש
האלקית, יהודי הוא בן
מלך – "בנים אתם לה'

אלקים" – ובהיותה בגוף ובנפש הבהמית, שבויה הנפש
האלקית בכלא; וכשהנפש האלקית שבה למקורה, להקב"ה, על
ידי תורה ותפילה, הרי זה שובו של בן המלך (מהכלא) אל אביו
המלך, דבר הגורם למלך שמחה עצומה. ואכן, זו צריכה להיות
כוונתו בשעת לימודו ותפילתו – לגרום בכך שמחה ונחת רוח
להקב"ה. אך, הרי למדנו, שכדי שהעבודה תהיה מתוך רצון
אמיתי להביא נחת רוח להקב"ה בלבד – כמו לרצות את היחוד
של קודשא־בריך־הוא ושכינתיה – על האדם להיות במדריגה
גבוהה מאד של אהבת ה', מדריגה שרק צדיקים עומדים בה,
ואם כן, כיצד שייך דבר זה לכל אחד מיישראל, גם בשאינו
בדרגה של צדיקים? – מסביר רבנו הזקן: כשהנחת-רוח מבוססת
על שובה של הנפש שלו למקורה (ולא כפי שלמדנו לעיל,

יום רביעי י"ט ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נט, פרק מב והנה במ"ש... עד עמ' 118, והאדם ידע וגו'.

להגיע אליה, על ידי התבוננותו איך הקב"ה "עומד" עליו וכו' –
יִבֶּן הֵיטֵב מֶה שֶׁכָּתוּב בְּמִקְרָאֵי עַל פְּסוּקִים: "וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל
מֶה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׂאֵל
מַעֲמָךְ כִּי אִם לִירָאָה
אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ" –
שואלת הגמרא: "אִמָּו
יִרָאָה מִלְּתָא זּוּמְרָתִי
הִיא? – וכי יראה היא
דבר קטן? שהרי הפסוק
אומר שזאת בלבד (כי
אם)" דורש הקב"ה מכל

אחד מיישראל, כאילו הוא דבר קטן וקל. והגמרא עונה: אִין,
לְגַבִּי מִשָּׁה מִלְּתָא זּוּמְרָתִי הִיא וְכוּ'. – הן – לגבי משה
(רבנו) נחשבת יראה זו לדבר קטן. משמעות הדברים בפשטות
היא: פסוק זה הרי נאמר לבני ישראל על ידי משה רבנו, ולגבי
משה – יראה היא דבר קטן. דְּלִכְאוּרָה אִינוּ מוֹכֵן הַתִּירוּן, –
של הגמרא, שלגבי משה מהווה יראה דבר קטן, דְּהָא "שֹׂאֵל

פְּרָךְ מִב. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שלעבודת ה' יש
צורך גם ביראה; והוסיף, שביכולת כל יהודי להגיע ליראה
הנדרשת ממנו בעבודת
ה', לשם קיומן של מצוות
ה'עשה' ומצוות הלא-
תעשה, זאת, על ידי
התבוננותו שהקב"ה
"עומד" עליו ובוזן כליות
ולב, אם עובדו כראוי. על
ידי התבוננות זו, ימשיך,
את ענין היראה, לכל-
הפחות במוחו ובמחשבתו, וביראה זו יתאפשר לו ללמוד תורה
ולקיים מצוות; יראה זו – אומר רבנו הזקן – נקראת בכלל "יראה
תתאה", ומשמשת כהקדמה לתורה ולמצוות, שכדי ללמוד
תורה ולקיים מצוות באופן שנקרא "עבודה" – נחוצה יראה זו.
וְהִנֵּה, בְּמֶה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעֵנֵינוּ יִרָאָה תִתְבָּאֵר, – שהיא
היראה הנדרשת לקיום תורה ומצוות, ואשר כל יהודי יכול

ליקוטי אמרים

פרק מב והנה במ"ש לעיל בענין יראה תתאה
יִבֶּן הֵיטֵב מ"ש בגמ' על פסוק

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה
את ה' אלהיך אטו יראה מילתא זומרתי היא אין לגבי
משה מילתא זומרתי היא וכו' דלכאורה אינו מובן
התירוץ דהא שואל מעמך כתיב. אלא הענין הוא כי

הפחות במוחו ובמחשבתו, וביראה זו יתאפשר לו ללמוד תורה
ולקיים מצוות; יראה זו – אומר רבנו הזקן – נקראת בכלל "יראה
תתאה", ומשמשת כהקדמה לתורה ולמצוות, שכדי ללמוד
תורה ולקיים מצוות באופן שנקרא "עבודה" – נחוצה יראה זו.
וְהִנֵּה, בְּמֶה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעֵנֵינוּ יִרָאָה תִתְבָּאֵר, – שהיא
היראה הנדרשת לקיום תורה ומצוות, ואשר כל יהודי יכול

ליקוטי אמרים

באה משורש נמוך יותר - ה"קביעה" אצלו קטנה יותר, ויניקתה
 - ולפי יניקת נשמתו, משרש נשמת משה רבנו עליו
 השלום, - אם יניקתו משורש נשמת משה רבנו, גדולה או
 פחותה יותר, המשרשת - נשמת משה רבנו, פדעת העליון
 שפעושר המצילות, המצילות
 במצילין ברוך-הוא, -
 כמו שאומרים ביחס
 ל"נברא", שהקב"ה הוא
 ה"בורא" שברא את
 ה"נברא", כך אומרים
 ביחס ל"נאצל" (על ענין
 שם"עולם האצילות")
 שהקב"ה האציל אותו,
 כלומר, גילה והפריש
 אותו. שכן, "אצילות"
 פירושה: האצלה והפרשה
 מאור אינסוף ברוך-הוא,
 שהוא - הקב"ה
 המאציל, ודעתו אחר, והוא - הקב"ה, המדע בו'. - היודע
 והידוע - כפי שנתבאר בפרק ב', ששונה הדבר בהקב"ה מאשר
 בבני אדם: ה"מדע", ה"יודע" וה"ידוע" - בן אדם, הם שלשה
 דברים נפרדים - "מדע" - כוח-ההבנה המביא אותו להבין את
 הדבר; "יודע" - נפש האדם המבין ויודע על ידי כוח-ההבנה;
 "ידוע" - הדבר שהוא מבין ויודע; ואילו, הקב"ה "הוא המדע,
 הוא היודע והוא הידוע" הוא עצמו, הוא החכמה או הדעת,
 הוא עצמו, הוא מי שיודע, והוא עצמו, הוא מה שהוא יודע. כך
 - ה"דעת" שלמעלה, היא דבר אחד עם הקב"ה. ובבחינת דעת
 זו, מושרשת נשמתו של משה רבנו. ועל ידי שיהודי מקבל את
 ענין הדעת מנשמת משה רבנו - "מונח" אצלו אלקות, שיהיה
 באפשרותו לדעת ולהרגיש אלקות. וכשיהודי משתמש בכוח
 הדעת, לדעת ולהרגיש אלקות - איך הקב"ה עומד עליו ומביט
 במעשיו וכו' - קל לו לעורר בקרבו יראה מהקב"ה. ברם, עד
 כאן למדנו על מה שכל אחד מישראל מקבל ממשוה רבנו,
 הרועה שמפרנס וממשיך בחינת הדעת בבני ישראל. להלן
 יוסבר, שיש "יתר על כן", ענין נעלה יותר במה שמקבלים
 ממשוה רבנו, והוא - בחכמים ובמנהיגים שבכל דור, ישנם
 "ניצוצין" - ניצוצות - מנשמת משה רבנו ("ניצוצין") הוא הרי חלק
 מהשלהבת, לא הארה בלבד שאינה חלק מהמאור. כך -
 שהניצוצות מנשמת משה רבנו שנמצאים בחכמי ומנהיגי הדור
 - הם חלק מנשמת משה רבנו) וענינם הוא ללמד את העם
 "דעת", שידעו גדולת ה', ושידיעה זו תביא אותם לעבוד את
 הקב"ה בלב שלום. ובלשון ה"תניא": ועוד זאת יתר על כן, -
 יותר מאשר למדנו - ישנו במה שמקבלים מנשמת משה רבנו:
 בכל דור ודור יורדין ניצוצין מנשמת משה רבנו עליו
 השלום ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי הדור "עניי
 העדה", - מנהיגי העדה. שלכן נקרא חכם בגמרא בשם משה:

1 מעמך בתיב. - שהרי כתוב "שואל מעמך" - מכל אחד
 2 מישראל, ולגבי בני ישראל בכלל, אין ה"יראה" דבר קטן וקל
 3 כזה. במה, אפוא, מתרצת הגמרא את השאלה בקבעה שלגבי
 4 משה זה דבר קל? - בתשובה יסביר רבנו הזקן להלן, שבמלים
 5 "לגבי משה" אין הגמרא
 6 מתכוונת שלגבי משה
 7 בלבד יראה היא דבר קל,
 8 אלא, לגבי ה"משה"
 9 שבכל אחד מישראל - מה
 10 שמשוה רבנו נותן כוח
 11 ודעת לכל אחד מישראל,
 12 שיוכל לקשר את דעתו
 13 באלקות - ולגבי בחינת
 14 "משה" זו, שבכל אחד
 15 מישראל, יראה היא אכן
 16 דבר קטן; שכן, כשיהודי
 17 משתמש בכוח זה של
 18 משה הנמצא בקרבו,
 19 כלומר, כשהוא מקשר את
 20 ה"דעת" שלו באלקות, מהווה אז "יראה", דבר קטן, ועל-ידי-זה
 21 קל להגיע ל"יראה". לכן אומרת הגמרא "לגבי משה", למרות
 22 שהפסוק אומר "שואל מעמך" - ממך, כי כאן מדובר אודות
 23 ה"משה" שישנו "עמך", בכל אחד מישראל. ובלשון התניא:
 24 אלא הענין הוא, כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה
 25 מבחינת משה רבנו עליו-השלום, כי הוא - משה רבנו,
 26 משרש רועים - שכל אחד מהם מפרנס את בני ישראל
 27 בחיות ואלקות מבחינתו הוא: אברהם - מבחינת חסד ואהבה
 28 שלו, וכך הלאה, הממשיכים חיות ואלקות לכללות נשמות
 29 ישראל, שלכן - הם, נקראים בשם "רועים", - כמו רועה
 30 המפרנס את צאנו ובכך מכניס בהם חיות, כך מפרנסים שבעת
 31 הרועים את נשמות ישראל בחיות ואלקות. חסידים מספרים,
 32 שרבנו הזקן התעכב כאן שבועות רבים וחשב אם לכתוב "חיות
 33 אלקות" (כלי ו' החיבור) - שהרועים ממשיכים חיות של אלקות,
 34 או "חיות ואלקות" (עם ו' החיבור), שהרועים ממשיכים חיות
 35 ואלקות, והחליט לכתוב "חיות ואלקות". "חיות" - היינו אהבת
 36 ה' ויראת ה', כי הן מכניסות חיות בקיום התורה והמצוות,
 37 ו"אלקות" - ענין הביטול, להיות בטל אל הקב"ה. ו"שבעת
 38 הרועים" הם הם שממשיכים "חיות ואלקות" לנשמות ישראל.
 39 ומשה רבנו עליו-השלום הוא כללות כלם, - משה רבנו
 40 כולל את כל הרועים, ונקרא "נביא מתימנא", הרועה
 41 הנאמן, דהיינו שממשיך בחינת הדעת לכללות ישראל לידע
 42 - שתהיה להם ידיעה והכרה, את ה', - כלומר שהאלקות
 43 "תיקלט" ביהודי, שירגיש אלקות, כל אחד בפני השגת
 44 נשמתו, - עד כמה ששכלו מבין ומשיג אלקות - "ייקבע"
 45 הדברים בקרבו וירגיש אותם, ושרשם למעלה, - ולפי רום
 46 שורש נשמתו למעלה; מי שנשמתו באה משורש עליון יותר -
 47 "נקבעת" אצלו אלקות בצורה טובה יותר, ואילו מי שנשמתו

1 (הניצוצות ממשה רבנו) - הוא ענין פנימי, השפעה פנימית
 2 בעבודת ה'. אך עקר הדעת - המביאה לעבוד את ה' בלב
 3 שלם ונפש חפצה, אינה הידיעה לבדה, שידעו גדלת ה'
 4 מפי סופרים ומפי ספרים, - ממה שלומדים את עניני גדלות
 5 ה' מפי החכמים
 6 והמנהיגים, הנקראים
 7 "סופרים", וממה שלומדים
 8 בספרים, אלא העקר
 9 הוא להעמיק דעתו -
 10 את ה"דעת" העצמית
 11 שלו, בענינים של גדלת
 12 ה', ולתקע מחשבתו
 13 בענינים של גדלות ה'
 14 בחזק ואמץ הלב והמה,
 15 עד שתהא מחשבתו
 16 מקשרת בה' בקשר
 17 אמין וחזק, כמו שהיא
 18 - המחשבה, מקשרת
 19 בדבר נשמי שרואה
 20 בעיני בשר ומעמיק בו מחשבתו, - כלומר מחשבתו תהיה
 21 קשורה בה' באותה מדה שהיא קשורה בחפץ גשמי אותו הוא
 22 רואה בעיניו, שאז הוא קשור חזק באותו דבר ואינו יכול
 23 להינתק ממנו - כך צריכה מחשבתו להיות קשורה באלקות, על
 24 ידי התעמקות בענין של גדלות ה'. בנוגע שדעת הוא לשון
 25 "התקשרות", כמו - שכתוב: "והאדם ידע וגו'". - "דע"
 26 (דעת). במובן של "התקשרות", כלומר: "דעת" משמעה, לדעת
 27 באופן של להיות מקושר; וגם בענין ה"דעת" באלקות, לא די
 28 בידיעת אלקות בלבד - אם כי גם בכך יש משום מצוה: לדעת
 29 גדלות הבורא - אלא נדרשת ההתקשרות באלקות, על ידי
 30 התעמקות ה"דעת" בעניני גדלות ה'.

1 "משה שפיר קאמרת"⁴, מפני שבחכם ובגדול הדור, מלובש
 2 ניצוץ מנשמתו של משה רבנו - ולא רק בנפש החכמים
 3 מתלבשים ניצוצות ממשה רבנו, אלא גם בגופם⁵. ולכן אומרים
 4 חסידים שאדם אינו מסוגל לרוות את צמאונו מלהסתכל על
 5 רבי, כי גם בגופו של רבי,
 6 מלובש ניצוץ מנשמת
 7 רבנו. התלבשות זו של
 8 הניצוצות - מביאה את
 9 "חכמי הדור" ו"עניני
 10 העדה": ללמד דעת את
 11 העם, ולידע גדלת ה',
 12 ולעבדו בלב ונפש, -
 13 "דעת" זו וידיעת גדלות
 14 ה', מביאים את האדם,
 15 לעבוד את הקב"ה במלוא
 16 הלב והנשמה - כי
 17 העבודה שכלל - אהבת
 18 ה' ויראת ה' שביהודי,
 19 היא לפי הדעת, -
 20 בהתאם למדת הבנתו וידיעתו את גדלות ה', כמו שכתוב:
 21 "דע את אלהי אביך - ועל-ידיה, ועבדו בלב שלם
 22 ונפש חפצה", - כלומר: ה"עבדו בלב שלם ונפש חפצה"
 23 תלוי ב"דע את אלקי אביך", בידיעת והבנת גדלות ה', דבר זה
 24 לומדים בני ישראל מחכמי הדור, שיש בהם ניצוצות מנשמת
 25 רבנו. ולעתיד - ורק לעתיד לבוא, הוא אומר: "ולא ילמדו
 26 איש את רעהו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו'".
 27 - אומר הקב"ה. כל זה יהיה רק לעתיד לבוא, ואילו כיום
 28 זקוקים ל"רבי" שילמד לדעת ולהבין גדלות ה', כדי להגיע
 29 על-ידיה לעבוד את הקב"ה בלב ובנשמה, באהבת ה' וביראת
 30 ה'. ענין זה מה שמקבלים מנשמת רבנו על ידי חכמי הדור

יום חמישי כ' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 118, וכח זה ומדה זו... עד עמ' 118, כמ"ש שם.

69 ביניקתה - על ידי שהיא מקבלת באופן של יניקה, מנשמת
 70 משה רבנו עליוהשלוש.
 71 - שעל-ידיה מקבלת
 72 הנפש כוח זה ומדה זו,
 73 שתוכל להרגיש אלקות
 74 ולהיות קשורה באלקות,
 75 רק מאחר שנתלכשה בגוף
 76 הנפש בגוף, צריכה

61 וכן זה ומדה זו לקשר דעתו בה', - שיהיה באפשרותו של
 62 יהודי, לקשר את "דעתו"
 63 בעניני אלקות, שלא זו
 64 בלבד שיהיה אותם, אלא
 65 שגם ירגיש אלקות, שאז
 66 הוא קשור באלקות - הרי
 67 כוח זה ומדריגה זו, יש
 68 בכל נפש מבית ישראל,¹²

ליקוטי אמרים

וכח זה ומדה זו

לקשר דעתו בה' יש בכל נפש מבית ישראל ביניקתה

מנשמת משרע"ה רק מאחר שנתלכשה הנפש בגוף

צריכה ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת.

4. שבת קא, ב ועוד. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועוד יותר בזה - שמדייק הסדר "בגוף ונפש" - שלא נאמר שההתלבשות בגוף היא לא באופן ישר, כ"א ע"י שמתלבשת מקודם בנפש החכמים, אלא - בלא ממוצע דנפש, וע"ד ודוגמת שהי' במשה, ניצוץ מרע"ה מלובש ישר בגוף החכם [ובזה יומתק דקרי ל' משה - גם מצד הגוף]". 6. דברי הימים א כח, ט. 7. ירמ' לא, לג. 8. ראה לעיל בפרק ג.

15 וחומריות הגוף ולהכניעו שלא יחשיך על אור הנפש, -
16 שאור הנפש, שהוא יכולת הנפש להבין ולהרגיש אלקות, יוכל
17 להאיר, כמו שנתבאר לעיל בשם הוהר ד"גנופא דלא
18 סליק ביה נהורא דנשמתא מכמשיין ליה, - גוף שלא חודר
19 בו אור הנשמה - מבטשן
20 אותו, והינו עלידי
21 הרהורי תשובה מעמק
22 הלב, כמו שנתבאר שם
23 - שעל ידי הרהורי
24 תשובה מעומק הלב,
25 מחלישים את חומריות
26 וגסות הגוף, ואז מוחדר בו
27 "נהורא דנשמתא" - אור ואש הנשמה. זהו סוג אחד של יגיעה,
28 הנקרא "יגיעת בשר", המביא להרחקת הפרעות שמצד הגוף.

ליקוטי אמרים

האחת היא יגיעת בשר לבטש את הגוף ולהכניעו שלא יחשיך על אור הנפש כמ"ל בשם הוהר דגנופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מכמשיין ליה והיינו על ידי הרהורי תשובה מעומק הלב כמ"ש שם.

1 ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכפלת. - כדי ש"יונח"
2 אלקות בנפש, ותהיה קשורה באלקות. ואם כי אמנם הכוח לכך
3 מקבלת הנפש על ידי יניקתה מנשמת משה רבנו (שכן, בלעדי
4 כוח זה, לא היתה תועלת בשום יגיעה, אף הגדולה ביותר,
5 שהרי כיצד יכול נברא
6 להבין ולהרגיש "בורא"?
7 כיצד יכולה נפש
8 המלוכשת בגוף, להרגיש
9 אלקות ולהיות קשורה
10 (באלקות?) אך, גם
11 בשישנם כוח זה ומדה זו,
12 נדרשת יגיעה עצומה,
13 כפולה ומכופלת: האחת - היא יגיעת פשר, - יגיעה המסירה
14 את ההפרעות שמצד הגוף, לבטש את גסות

יום שישי כ"א ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 118, והשנית היא יגיעת... עד עמ' ס, ואוזן שומעת כו'.

57 משך זמן להתבוננות; ויש נפש שפלה בטבעה ותולדתה,
58 ממקור חצבה ממדרגות תחתונות דעשר ספירות דעשרה,
59 - שהוא העולם התחתון ביותר, וב"עולם העשיה" עצמו, באה
60 נפשו, מהמדרגות התחתונות ביותר שבעשר הספירות שבו,
61 ושלכן נפש זו בטבעה,
62 היא "נפש שפלה", שענין
63 אלקי אינו "מונח" בה,
64 ולא תוכל למצוא
65 במחשבתה - את
66 האלהות, כ"א בקשי
67 ובחזקתו, - לנפש זו
68 דרושה, יגיעה רבה, כדי
69 להתעמק במחשבתה
70 במשך שעה ארוכה,
71 שתוכל לעורר בקרבה
72 התגלות של הארה
73 אלקית, ש"יונח" בה ענין
74 אלקי, עד כדי כך שתרגיש
75 בענין האלקי ויעורר בה
76 יראה מהקב"ה. ובפרט
77 אם - בנוסף לנחיתותה
78 של נפש זו בטבעה,
79 הטמאה בחטאת נעורים, - שאז, קשה לה עוד יותר, להרגיש
80 אלקות במחשבתה, מפני שהעונות מבדילים כו' [כמו
81 שכתוב ב'ספר חסידים' סימן לה]. - שהעונות המבדילים
82 בין יהודי להקב"ה, מפריעים לו להגיע בקלות ליראת ה'.
83 ומכל-מקום, בקשי ובחזקה, שתתחזק מאד מחשבתו
84 באמין ויגיעה רבה ועמק גדול, להעמיק בגדלת ה' שעה

ליקוטי אמרים

והשנית היא יגיעת הנפש שלא תכבד עליה העבודה ליגע מחשבתה להעמיק ולהתבונן בגדולת ה' שעה גדולה רצופה כי שיעור שעה זו אינו שוה בכל נפש יש נפש זכה בטבעה שמיד שמתבוננת בגדולת ה' יגיע אליה היראה ופחד ה' כמ"ש בש"ע א"ח סימן א' כשיתבונן האדם שהמלך הגדול מ"ה הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו מיד יגיע אליו היראה וכו' ויש נפש שפלה בטבעה ותולדתה ממקור חוצבה ממדרגות תחתונות ד"ס דעשיה ולא תוכל למצוא במחשבתה האלהות כ"א בקושי ובחזקה ובפרט אם הוטמאה בחטאת נעורי שהעונות מבדילים כו' [כמ"ש בס"ח סי' ל"ח] ומ"מ בקושי ובחזק' שתתחזק מאד מחשבתו באומץ ויגיעה רבה ועומק גדול להעמיק

29 והשנית - היא יגיעת הנפש, - כדי לגלות כוחות הנפש,
30 שלא תכבד עליה העבודה ליגע מחשבתה, להעמיק
31 ולהתבונן בגדלת ה' שעה גדולה רצופה. - שבדרך כלל
32 קשה מאוד להתעמק שעה ארוכה בענין של אלקות; כי שיעור
33 שעה זו - הנדרשת
34 להתעמק בענין אלקי, כדי
35 לעורר עלידידיזה בקרבו
36 אהבת ה' או יראת ה',
37 אינו שוה בכל נפש, -
38 ישנם כאלה שנדרש מהם
39 זמן רב יותר, וישנם כאלה
40 שנדרש מהם זמן פחות
41 יותר; יש נפש זכה
42 בטבעה, שמיד
43 שמתבוננת בגדלת ה' -
44 יגיע אליה - מיד, היראה
45 ופחד ה', כמו שכתוב
46 ב'שלחן ערוך' אר"ח
47 ת"י סימן א';
48 ב'שיתבונן האדם
49 שהמלך הגדול מלא
50 מלכי המלכים הקדוש

51 ברוך-הוא, אשר מלא כל הארץ כבודו", עומד עליו
52 ורואה במעשיו - מיד יגיע אליו היראה כו'. - וכפי
53 שמסיים שם, שהתבוננות זו תביא לו הכנעה ובושה מהקב"ה.
54 דבר זה אמור להיות במי ששוכנת בו נפש עדינה, ולכן הוא
55 אומר: "מיד יגיע אליו היראה" - שבלי כל יגיעה, אלא מיד
56 יתעורר בו רגש היראה מהקב"ה, מבלי שיצטרך אף להקדיש

44 בְּחִינָה וּמְדֻרָּה שֶׁלְמַעֲלָה מִהוֹמָן, - הרי שלא שייך כלל לומר
45 שבשעה מסויימת אין באפשרותו להגיע אליה, שבשעה
46 מסויימת האוצר לא נמצא - שכן, היא הרי בחינה ומדרגה
47 שלמעלה מן הזמן, והיא הִירָאָה הַמְּבַעֲרֵת הַמְּסַתֶּרֶת
48 הַנּוֹכֶרֶת לְעֵיל. אלא, אם
49 היראה היא טבעית
50 ונמצאת תמיד בקרבו של
51 כל אדם מישראל, לשם
52 מה, איפוא, עליו להזדקק
53 לפעולות שונות של
54 התעמקות ה"דעת"
55 בגדולת ה', כדי להגיע
56 ל"יראה"? - אומר על כך
57 רבנו הזקן להלן, כי מכיוון
58 שיראה זו מוסתרת בלב,
59 ולכן אין בכוחה להשפיע
60 במה שנוגע למעשה
61 בפועל, שימנע מעשיית
62 עבירה - לפיכך זקוק
63 האדם לפעולות שונות,
64 כדי לגלות יראה זו,
65 ושיהיה בכוחה להשפיע
66 בדברים הנוגעים למעשה.
67 ובלשון ה"תניא": רַק
68 שְׂכָרִי שֶׁתָּבֵא - היראה
69 האמורה, לִידֵי מַעֲשֵׂה
70 בְּבְחִינַת יִרְאָת חֹטֵא, -

71 שירא לעשות חטא, לְהִיּוֹת "סוֹר מֵרַע" בְּמַעֲשֵׂה דְבוֹר
72 וּמִחֲשָׁבָה - שלא יעשה, לא ידבר ולא יחשוב את מה שאסור,
73 צָרִיךְ לְגַלּוֹתָהּ אֶת הִירָאָה, מִמַּצְפּוֹנֵי בֵּינַת הַלֵּב שֶׁלְמַעֲלָה
74 מִהוֹמָן, לְהַבִּיאָהּ לְבְּחִינַת מַחֲשָׁבָה מִמַּשׁ שְׂכָמָה, לְהַעֲמִיק
75 בָּהּ מַחֲשַׁבְתּוֹ מִשָּׁךְ זֶמַן מַה מִּמַּשׁ, עַד שֶׁתֵּצֵא פְּעֻלָּתָהּ
76 מִחֶפֶץ אֶל הַפֶּעַל מִמַּשׁ, - שְׂכוּחַ הַפּוֹעֵל שְׂבִאוּתָהּ יִרְאָה,
77 שהיתה מקודם רק "בכוח", מוסתרת בנפש - תבוא עתה לידי
78 ביטוי ול"פועל", ולפעול בנפשו ובגופו של האדם; דְּהִינּוּ לְהִיּוֹת
79 "סוֹר מֵרַע וְעֹשֶׂה טוֹב" בְּמִחֲשָׁבָה דְבוֹר וּמַעֲשֵׂה, מִפְּנֵי ה'
80 הַצּוֹפֶה וּמִכִּיט וּמֵאֲזִין וּמִקְשִׁיב וּמִכִּין אֶל כָּל מַעֲשֵׂהוּ,
81 וּבִחוּן כְּלִיּוֹתָיו וְלִבּוֹ, - כלומר: רעיונותיו הפנימיים. ומשום כך,
82 ימנע את עצמו מלעשות עבירה איזו שהיא וישתדל בעשיית
83 טוב. וּבְמֵאֲמָר רַ"ל¹¹: "הַסִּתְּכָל - בעיני השכל, בְּשִׁלְשָׁה
84 דְבָרִים כו' - ואין אתה בא לידי עבירה: עֵצָן - של הקב"ה
85 כביכול, רוּאָה וְאֵין שׁוֹמֵעַת כו'". - ההתבוננות איך הקב"ה
86 רואה ושומע את כל מעשיו - תימנע אותו מלעבור עבירה;

1 גְּדוּלָּה - שעה ארוכה, - כפי שאמר הרבי מוהריי"צ נ"ע באחת
2 משיחותיו, ש"שעה גדולה" משמעה גם: שעה היום ושעה מחר
3 וכך הלאה, שעל ידי שהוא חוזר ומתעמק באותו ענין יום יום,
4 הרי אז - בּוֹדָאי אֵלָיו עַל-כָּל-פְּנִים הִירָאָה תִתָּאָה
5 הַנּוֹכֶרֶת לְעֵיל, - מורא
6 מהקב"ה, שימנע אותו
7 מלעשות דבר נגד רצונו
8 של הקב"ה. ועל דבריו¹
9 אלה של רבנו הזקן, שגם
10 נפש שפלה כזו, וגם אם
11 בנוסף לכך עוונותיה²
12 מבדילים בינה לבין
13 הקב"ה - בכל זאת,³
14 בהתאמצות יתירה⁴
15 והתעמקות גדולה בגדלות
16 ה' - תגיע בודאי גם "נפש"⁵
17 שפלה זו ל"יראה תתאדה"⁶
18 על-כל-פנים - מעיר כ"ק⁷
19 אדמו"ר שליט"א: "שמך"⁸
20 גם מובן, שבודאי תגיע גם
21 - ועוד לפני זה - להסרת⁹
22 ההבדלה מהעונות
23 המבדילים - כלומר:¹⁰
24 לחזור בתשובה¹¹
25 עליהם¹². וּבְמֵוֹ שְׂאֵמָרוֹ
26 רַ"ל¹³: "יִגְעִתִּי וּמִצְאִתִּי
27 - תֵּאֱמִין". - יגיעה -

28 עוזרת. ובהסברת הרבי שליט"א, שיגיעה עוזרת לא רק להשגת
29 ענין שלפי ערך היגיעה - כמו השכר שאדם מקבל לפי ערך
30 העבודה שעשה - אלא יגיעה עוזרת, ש"מצאתי": הוא מוצא
31 מציאה, שאינה כלל לפי ערך היגיעה שיגע בכך. וּבְדִבְתֵּיכִי¹⁴:
32 - וכמו שכתוב לגבי "יראה", שהביקוש והיגיעה ביחס ליראה -
33 מן ההכרח שיעזור: "אִם תִּבְקֶשְׁנָה - את היראה, כְּכֶסֶף
34 וְכַמְטָמוֹנִים תִּתְּשֶׁנָּה - אִזְ תִּבְיִן יִרְאָת ה'", פֶּרוּשׁ בְּרִיךְ
35 שְׂמַחֲשֵׁשׁ אָדָם מִטָּמוֹן וְאֹצֵר הַטָּמוֹן בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ,
36 שְׁחוֹפֵר אַחֲרָיו בִּיגִיעָה עֲצוּמָה - בהיותו בטוח, שהאוצר
37 טמון באותו מקום - לא יתעייף וימשיך ביגיעתו עד למציאת
38 המטמון, כִּךְ צָרִיךְ לַחֲפֹר בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, לְגַלּוֹת אוֹצֵר שֶׁל
39 יִרְאָת שָׁמַיִם, הַצּוֹפֵן וּמִסְתֵּר בְּבִינַת הַלֵּב שֶׁל כָּל אָדָם
40 מִיִּשְׂרָאֵל, - ומכיוון שהאוצר של יראת שמים, נמצא בוודאי
41 בתעלומות הלב היהודי, ב"בינת הלב" - אין לו לאדם מישראל,
42 לחדול ממאמצים בלתי נלאים לחפור ולחפש התגלות האוצר
43 של יראת שמים, שְׁהִיא - "בינת הלב" של אדם מישראל,

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזהו מה שאדה"ז בשו"ע שלו מדה"ת - שבה הענינים מבוארים - גם בגילוי - כפרטיות ובפניית יותר - מוסיף על הכתוב בש"ע (הנ"ל בתניא, והועתק במהד"ק דשו"ע אדה"ז): 'ואם לא יגיע אליו מיד יעמיק הרבה וכו' וגם ישוב בתשובה שלימה... שהם המונעים מהגיע כו'". 12. מגילה י' ב. 13. משלי ב, דה. 14. אבות ג, א.

יום שבת קודש כ"ב ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ס, וגם כי אין לו... עד עמ' 120, כנ"ל פ"כ:

ליקוטי אמרים

וגם כי אין לו דמות הגוף הרי

אדרבה הכל גלוי וידוע לפניו שאת לאין קץ מראיית העין ושמיעת האזן עד"מ רק הוא עד"מ כמו אדם היודע ומרגיש בעצמו כל מה שנעשה ונפעל באחד מכל רמ"ח איבריו כמו קור או חום ואפי' חום שבצפרני רגליו עד"מ אם נכוה באור וכן מהותם ועצמותם וכל מה שמתפעל בהם יודע ומרגיש במוחו וכעין ידיעה זו עד"מ יודע הקב"ה כל הנפעל בכל הנבראים עליונים ותחתונים להיות כולם מושפעי' ממנו ית' כמ"ש כי ממך הכל וז"ש וגם כל היצור לא נכחד ממך וכמ"ש הרמב"ם [והסכימו לזה חכמי הקבלה שבידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים הנמצאים מאמיתת המצאו וכו' רק שמשל זה אינו אלא לשכך את האזן אבל באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי נפש האדם אפי' השכלית

1 וגם כי אין לו – להקב"ה כביכול, דמות הגוף – כיצד,
2 אפוא, שייך הענין של "עין" ו"אוזן" למעלה, אברים השייכים
3 לחושי וציורי הגוף? – אלא, הרי אדרבה – אכן, משום כך
4 הכל גלוי וידוע לפניו, בדרך שאת לאין קץ מראית העין
5 ושמיעת האזן על-דרך
6 משל, – כלומר: בשעה
7 שאומרים שלמעלה לא
8 קיים כלל דמות וציור של
9 "גוף" – הכוונה היא,
10 שלמעלה לא קיימים
11 ההגבלות והחסרונות
12 הנובעים מן הגוף; ולמשל:
13 העין הגשמית מוגבלת
14 לראות דברים גשמיים
15 בלבד, ולא עצמים
16 רוחניים; כוח הראיה של
17 העין, מוגבל בשטח וזקוק
18 לאור וכדומה. באותה
19 מדה ישנם הגבלות
20 וחסרונות גם בחוש
21 השמיעה של האוזן
22 הגשמית. ואילו ב"ראיה" של
23 וב"שמיעה" למעלה – לא

24 קיימים כלל כל אותם חסרונות והגבלות שבראיה ובשמיעה
25 הגשמיות – למעלה קיימת רק המעלה והשלימות שבראיה
26 ובשמיעה; שכן, כל דבר של "שלימות" שישנו בנברא – ישנו
27 בודאי בבורא, רק הוא, – ה"ראיה" וה"שמיעה" למעלה, ומה
28 שהכל גלוי וידוע למעלה, הוא על-דרך-משל, כמו אדם
29 היודע ומרגיש בעצמו כל מה שנעשה ונפעל באחד מכל
30 רמ"ח איבריו, כמו קר או חם, – כהשפעתם של קור וחום
31 על כל אחד מאברי גוף האדם, שהוא יודע אותם וחש בהם,
32 ואפילו חם שבצפרני רגליו, על-דרך-משל, אם נכוה
33 באור, – כשאדם נוטל את צפורניו אין הוא חש בכאב כלל,
34 ואילו כשנכוות הצפרניים באש – מרגיש האדם בכאב; וכן
35 מהותם ועצמותם – של האברים עצמם – חש האדם בהם.
36 לפני כן למדנו שאדם יודע ומרגיש בכל המתרחש באבריו,
37 ואילו כאן אנו לומדים שהוא חש את האברים עצמם, וכל
38 מה שמתפעל – ומשתנה, בהם¹⁵ יודע – האדם, ומרגיש
39 במוחו, – הוא אינו צריך להשתמש לשם כך בעיניו ובאזניו,
40 אלא הוא יודע וחש את המתרחש באבריו מעצמו. ובעין
41 ידיעה זו, על-דרך-משל, – בדומה לידעה זו למשל, יודע

42 הקדוש-ברוך-הוא – את כל הנפעל בכל הנבראים, –
43 שבעולמות, עליונים ותחתונים, להיות – מפני שהם כלם
44 מושפעים – מקבלים השפעתם וחיותם, ממנו יתברך, כמו
45 שכתוב¹⁶: "כי ממך – מהקב"ה, הכל", – הרי, כשם
46 שהמוח – המקור שממנו
47 נמשכת חיות לכל
48 האברים – יודע ומרגיש
49 בכל המתרחש באברים,
50 כך, כביכול, יודע הקב"ה
51 – בהיותו מקור חיותם
52 וקיומם של כל הנבראים
53 – בכל המתרחש בכל
54 הנבראים; וזהו
55 שכתוב¹⁷: "וגם כל
56 היצור לא נכחד ממך",
57 – מפני שכל היצור הרי
58 נוצר ממך, וכמו שכתב
59 הרמב"ם – על פי
60 חקירה, [והסכימו לזה
61 חכמי הקבלה, כמו
62 שכתב הרמ"ק – רבי
63 משה קרדוברו,
64 בפרד"ם] שבידיעת

65 עצמו כביכול – יודע – הקב"ה, כל הנבראים הנמצאים
66 מאמתת המצאו וכו'. – מכיוון שהימצאותם של כל
67 הנבראים באה מאמיתת הימצאו של הקב"ה, לכן יודע הקב"ה,
68 כביכול, את כל הנבראים, על ידי שהוא יודע את עצמו. אך,
69 כשאנו אומרים שהקב"ה יודע את כל הנבראים שהוא מחיה,
70 באותה מדה שנפש האדם יודעת וחשה בנעשה באברים
71 המקבלים חיותם ממנה – יכול להיות מקום לטעות חז', לחשוב
72 שכשם שהנפש לבושה בגוף ומשום כך היא מתפעלת ממקרי
73 הגוף (שכן, "התלבשות" משמעה שהמלוכב מתפעל ממי
74 שהוא מלוכב בו), – אותו דבר, ח"ו, גם למעלה ביחס לחיות
75 האלקית שבנבראים – יוסבר להלן שבנקודה זו אין המשל
76 דומה לנמשל. שכן, החיות האלקית המחיה את העולם – אינה
77 מתפעלת מהעולם, ואין העולם וכל המתרחש בו גורם בה שום
78 שינוי. ובלשון ה"תניא": רק שמשל זה – של הנפש והגוף,
79 אינו אלא לשכך את האזן, – להקל על האזן ועל הרעיון
80 של האדם, "לקלוט", כיצד אפשר לדעת דבר מבלי לראותו
81 בעינים ולשמעו באזנים, אבל באמת אין המשל – של
82 הנפש והגוף, דומה לנמשל – של אלקות ועולם, כלל, כי

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (1) זה כבר נאמר לפני זה. (2) בזה צ"ל ה' נפעל. פי' מתפעל – ראה ע"כ כמה פעמים. לולא דמסתפינא אפ"ל שכאן טה"ד וצ"ל: מהם (וקאי על האדם בכללותו). ואז יתאים למש"כ (רע"ב) שאין המשל דומה כלל. 16. דברי הימים-א כט, יד. 17. במוסף ראש השנה.

19 באחדותו, אלא, כשם שהיה יחיד ומיוחד לפני שברא את
20 העולמות, כך הוא יחיד ומיוחד גם אחרי שבראם. וְהָנָה, כְּדִי
21 לְהַשְׁכִּיל זֶה הַיָּמִם בְּשִׁכְלָנוּ, - כיצד אין העולם פועל שינוי
22 בבורא, כְּכִר הָאֲרִיכוֹ חֲכָמֵי הָאֲמֶת - בעלי תורת הקבלה,
23 בְּסִפְרֵיהֶם, אֲדָּךְ כָּל
24 יִשְׂרָאֵל מְאֲמִינִים בְּנֵי
25 מְאֲמִינִים - הם מאמינים
26 בהיותם בנים לאבות
27 שהאמינו בקב"ה, בְּלִי
28 שׁוֹם חֲקִירַת שִׁכְלָ
29 אֲנוּשִׁי, וְאֻמְרִים:¹⁸
30 "אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא
31 נִבְרָא הָעוֹלָם וְכוּ'", -
32 "ואתה הוא משנברא
33 העולם", בלי שום שינוי
34 כלל, כלומר, יהודים
35 מאמינים באמונה שלימה, שאין העולם פועל שום שינוי
36 בבורא, כְּנֹכַר לְעֵיל פֶּרֶק ב:

ליקוטי אמרים

והאלהות היא מתפעלת ממאורעי הגוף וצערו מחמת
התלבשותה ממש בנפש החיונית המלוכשת בגוף
ממש אבל הקב"ה אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם
ושינויו ולא מהעול' עצמו שכולם אינן פועלים בו שום
שינוי ח"ו והנה כדי להשכיל זה היטב בשכלנו כבר
האריכו חכמי האמת בספריהם אך כל ישראל מאמינים
בני מאמיני' בלי שום חקירת שכל אנושי ואומרי' אתה
הוא עד שלא נברא העולם וכו' כנ"ל פ"כ:

1 נֶפֶשׁ הָאָדָם, אֶפְלוֹ הַשְׁכָּלִית וְהָאֱלֹהִית, הִיא מִתְפַּעֶלֶת
2 מִמְּאֻרְעֵי הַגּוּף וְצִעְרוֹ, מִחֲמַת הַתְּלַבְשׁוּתָהּ - של הנפש
3 השכלית והאלקית, מִמֶּשׁ בְּנֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּגוּף
4 מִמֶּשׁ, - הנפש החיונית, המחיה את הגוף, מלוכשת ממש
5 ומאוחדת עם הגוף, ובה
6 מלוכשת הנפש השכלית
7 והאלקית. אֲבָל חֲקִירוֹשֶׁר
8 בְּרוּךְ־הוּא - כביכול,
9 אֵינוֹ מִתְפַּעֵל חֲסִינְשָׁלוֹם
10 מִמְּאֻרְעֵי הָעוֹלָם
11 וְשִׁנּוּיָיו, וְלֹא מִהָעוֹלָם
12 עֲצָמּוֹ, - הקב"ה אינו
13 מתפעל ממצאות (מהות)
14 (ועצמות)¹⁸ העולם, ואין
15 מציאות זו פועלת שינוי
16 ח"ו בהקב"ה, שִׁכְלָם -
17 כל העולמות והאירועים שבהם, אֵינָן פּוֹעֲלִים בּוֹ -
18 בהקב"ה, שׁוֹם שְׁנוֹי חֲסִינְשָׁלוֹם. - לא בהקב"ה ולא

18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מתאים למש"כ במשל (סע"א). [ההתהוות] אינה במשל כלל, כי אין הנפש בוראה הגוף. ולכן לא מדבר בזה גם בהנמשל לשוללן". 19. בתפילת שחרית.

המשך ביאור למס' יבמות ליום שני עמ' א

27 את עֹיִבְרָה הראשון בְּנִדָּל - ולד שאין לו צורת פנים, שכן העובר
28 השני דוחק את הראשון ומקלקל את צורתו.
29 מקשה הגמרא: אִי הָכִי מדוע חששו דווקא במעוברת חבירו, הרי
30 גם באשה מעוברת דִּידִיה נָמִי יש לחשוש לכך שתתעבר שוב
31 ויעשה העובר הראשון סנדל. מתרצת הגמרא: נחלקו רבי מאיר
32 וחכמים (לעיל יב) האם מותר למעוברת לשמש על ידי מוך כדי
33 שלא תשוב ותתעבר. ואם כן אִי לְמָאן דְּאָמַר שמשמשת בְּמוֹךְ,
34 מותר לאדם לשמש עם אשתו המעוברת בְּמוֹךְ ואין לחשוש
35 שתתעבר, וְאִי לְמָאן דְּאָמַר שאסורה לשמש במוך, אלא משמשת
36 כדרכה, וְמִן הַשָּׂמִים יִרְחָמוּ שלא יגיע העובר לידי סכנה, מותר לכל
37 אדם לבוא על אשתו מעוברת ולסמוך על כך שְׁמֵן הַשָּׂמִים יִרְחָמוּ.
38 שוב מקשה הגמרא: אם כן הָכָא במעוברת חבירו נָמִי יהיה מותר,
39 אִי לְמָאן דְּאָמַר שמשמשת בְּמוֹךְ אף כאן ישאנה ותשמש בְּמוֹךְ. וְאִי
40 לְמָאן דְּאָמַר שְׁמֵן הַשָּׂמִים יִרְחָמוּ, אף כאן ישאנה וְמִן הַשָּׂמִים יִרְחָמוּ
41 שלא יעשה עוברת סנדל.
42 הגמרא חוזרת בה מטעם זה ומביאה טעם אחר: אֵלָּא אסור לשאת
43 את מעוברת חבירו מִשּׁוּם דְּחָקָה [הדחק] - שחששו שמא ימנע
44 את הולד בשעת תשמיש ויהרגו. מקשה הגמרא: אִי הָכִי באשה
45 מעוברת דִּידִיה נָמִי יש לאסור עליו לבוא עליה שמא ימנע את
46 הולד בביאתו. מתרצת הגמרא: עובר דִּידִיה חָיִים עִלְיָה - אדם חס
47 על בנו העובר ויזהר שלא למעכו בביאתו. שוב מקשה הגמרא: אם
48 כן הָכָא במעוברת חבירו נָמִי חָיִים עִלְיָה שלא למעכו, שהרי
49 בודאי יזהר שלא להרוג נפש ואפילו שאינו בנו.
50 הגמרא חוזרת מטעם זה ומביאה טעם אחר: אֵלָּא אסור לישא את
51 מעוברת חבירו משום שְׁחָתָם אשה מְעוּבֶּרֶת לְמִנְיָקָה קְרִימָא -
52 עומדת היא להניק את בנה לכשיוולד,

1 ללדת ולד חי לאחר שעברו יומים מתחילת החודש השביעי
2 לעיבורה.
3 עוד מקשה הגמרא: וְתַתִּין מִשְׁוֶה - שבוע או שבועים בלבד,
4 וְתִנְשָׂא, וְכִי מָלוּ [וכשימלאו] שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים למיתת בעלה לְבִדְקָה
5 [יבדקו] בדדיה אם היא מעוברת. ואם תמצא מעוברת ודאי בן
6 הראשון הוא, שכן אם הוא בן השני הרי עדיין לא מלאו שלשה
7 חדשים מנישואיה, ואין העובר ניכר אלא לאחר שלשה חדשים
8 לעיבורו. ואם ימצא שאינה מעוברת באותה שעה, ולאחר מכן
9 ניכר עיבורה, ודאי בן השני הוא, שכן אם היה בן הראשון היה
10 עיבורו ניכר לאחר שלשה חדשים ממיתת אביו. מתרצת הגמרא:
11 אָמַר רַב סְפָרָא, אֵין בּוֹדֵקִין אֶת הַנִּשְׁוֹאוֹת בדדיהן אם הן מעוברות,
12 כדי שֶׁלֹּא יִתְנַנוּ בבדיקה זו עַל בְּעֻלָּהָ, ואם תינשא לשני שוב לא
13 נוכל לבדוקה.
14 שוב מקשה הגמרא: וְנִבְדְּקָה אם מעוברת היא בְּהִלּוּכָה - על ידי
15 שתלך על עפר תיחוח, שכן פסיעות המעוברת ניכרות ומעמידות
16 יותר משאר נשים משום כובד הולד. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי פִּרְ
17 הָקָא, אִשָּׁה זו אם תינשא בתוך שלשה חדשים ממיתת בעלה
18 נזחרת בפסיעותיה וּמִהָפָה [ומסתירה] עֲצָמָה שלא יראה עיבורה,
19 כְּדִי שֶׁלֹּא יִדְעוּ שהולד הוא בן הראשון, משום שרוצה שִׁיִּירֶשׁ בָּנָה
20 בְּנִכְסֵי בְעֻלָּתָהּ השני.
21 מקשה הגמרא: אם טעם ההמתנה הוא משום הבחנה, הִיכָא דְּכַבֵּר
22 קִים לָן [שידוע לנו] דְּמַעוּבֶּרֶת הִיא מהראשון תִּנְשָׂא מִיד, אֵלָּמָה
23 [ומדוע] תִּנְשָׂא, לֹא יִשָּׂא אָדָם את מְעוּבֶּרֶת חֲבִירוֹ וּמִינְקָתָה בן חֲבִירוֹ
24 שהתגרשה או התאלמנה, וְאִם נָשָׂא אותה יוֹצִיא [יגרשנה], וְלֹא
25 יִחְיֶיךָ אותה עוֹלָמִית. מתרצת הגמרא: איסור נישואי מעוברת
26 חבירו הוא משום נִזְרָה, שְׁמָא תתעבר שוב מבעלה השני ותַּשְׁשָׂה

יום ראשון

יום רביעי טז ניסן, ב דחהמ"צ, אחד לעומר ה'תש"ג
ליל ב' דחג המצות – קריאת שמע שְׁעַל המִטָּה בְּמוֹר בְּכָל יוֹם טוֹב.
שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עט"פב.
תניא: אך אמנם . . . 116 אתה וכה"ג.

גם מי שאין לו אב, ר"ל, אומר לפני מה נשתנה "טאטע איך וועל בא דיר פרעגן פיר קשיות". וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, ר"ל, צ"ל בברכת המזון: הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

גם מי שאין לו אב, רחמנא לצלן, אומר לפני "מה נשתנה": "אבא, אשאל אותך ארבע קושיות". וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, רחמנא לצלן, צריך לומר בברכת המזון: הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

יום שני

יום חמישי יז ניסן, שני לעומר ה'תש"ג
שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תניא: והנה בהכנה . . . 116 כנודע.
"הרי זה משבח" – "זה" מורה על מדרגה דקדושה, "הנה אלקינו זה" – וכל המרבה כו', "זה" שְׁלוֹ הוּא מְשַׁבַּח.

יום שלישי

יום ששי יח ניסן, שלשה לעומר ה'תש"ג
שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תניא: והנה כל . . . וכו' כנ"ל.
במנחה אין אומרים הודו, אֲבָל אומרים פתח אליהו.
שְׁנַת תר"ח אָמַר הַצִּמְח צִדֵּק מֵאֲמָר עַל הַפְּסוּק "אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה גו'", כֶּסֶף הוּא הַנִּשְׁמָה, עַל שֵׁם שֶׁהִיא תְּמִיד בְּכֶסֶף [=בְּגַעְגּוּעִים] וְתִשׁוּקָה לַעֲלוֹת לְמַעְלָה, וּכְדֻכָּתִיב "רוּחַ הָאֵדָם הִיא הָעוֹלָה לְמַעְלָה", דָּאֵדָם הֵם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, "אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם", וְהַנִּשְׁמָה נְתוּנָה בְּהַלּוּאָה לְהָאָדָם, וְכִתִּיב "יָמִים יֵצְרוּ גו'", דִּישׁ מִסְפָּר קְבוּעַ כּו', וְחִסֵּר יוֹמָא תָּדָא – חִסֵּר לְבוּשָׁא תָּדָא [וּכְשֶׁחִסֵּר יוֹם אֶחָד – חִסֵּר לְבוּשׁ אֶחָד].

יום רביעי

שבת יט ניסן, ארבעה לעומר ה'תש"ג
גם בשמחה ובצחלה.
שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם, אֵשֶׁת חַיִּל, מְזֻמֹּר לְדוֹד, דָּא הִיא סְעוּדָתָא, וַיִּתֵּן לָךְ – אומרים בלחש.
שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: פרק מב. והנה . . . 118 ידע וגו'.
פעם פִּרַשׁ אֲדֹנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב]: מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה – גְּלוּת שְׁנִמְשַׁל לְלֵילָה – הֵזָה – הָאֲחֵרוֹן – מִכָּל הַלֵּילוֹת – גְּלוּת שְׁקֵדְמוּהוּ.

שְׁבָכַל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין - לְשׁוֹן מְרוּק, נִקְיוֹן וְטְהָרָה - אֲפִילוּ פַעַם אַחַת - לֹא נִגְמַר הַמְרוּק בָּהֶם, כִּי הָרִי הָיָה אַחֲרֵיהֶם עוֹד גָּלוּת - הַלֵּילָה הָיָה שְׁתֵּי פְעָמִים - מְרוּק גּוֹף וְגִלּוּי הַנֶּפֶשׁ. שְׁבָכַל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֲמֵץ אוּ מִצָּה - הֵינּוּ כִּי גַם אַחֵר הַגָּלוּת, הַעֲבוּדָה הִיא מִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מִצָּה בְּטוֹל, וּמִצַּד נֶפֶשׁ הַבְּהֻמִּית, חֲמֵץ יִשּׁוּת - הַלֵּילָה הָיָה - אַחֵר גָּלוּת הָאֲחֵרוֹן - בְּלוּ מִצָּה - שְׂעֵבֶר רוּחַ הַטְּמָאָה.

שְׁבָכַל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יְרָקוֹת - כָּל הַמִּקְנָא פָּנִיו מוֹרִיקוֹת, וּבְכָל הַגָּלוּת הַרְבֵּה בַּחֲנִינוּת בַּקְּנָאָה: קְנָאת סוּפְרִים וְהִדּוּמָה - הַלֵּילָה הָיָה - אַחֵר גָּלוּת הָאֲחֵרוֹן - בְּלוּ מְרוּר - קְנָאָה הַיּוֹתֵר גְּדוּלָּה, עַל-דֶּרֶךְ מֵאֲמֵר רז"ל כָּל צָדִיק נִכְוָה מִחַפְּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ.

שְׁבָכַל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין בֵּין מְסֻבִּין - כָּל הַגִּלּוּיִים שְׁעַל-יְדֵי הַגָּלוּת - אוֹכְלִין - בַּחֲנִינָת הַתַּעֲנוּג, וַיֵּשׁ הַתַּפְשֻׁטוֹת הַתַּעֲנוּג וְהַתַּעֲנוּג הַעֲצָמִי, וַיֵּשׁ מִי שֶׁמַּגִּיעַ בַּעֲבוּדָתוֹ לַהֲתַפְשֻׁטוֹת הַתַּעֲנוּג וַיֵּשׁ לַתַּעֲנוּג הַעֲצָמִי - הַלֵּילָה הָיָה - אַחֵר גָּלוּת הָאֲחֵרוֹן - בְּלוּ מְסֻבִּין - שְׁכָל יִשְׂרָאֵל יִגִּיעוּ לַבְּחִינָת תַּעֲנוּג הַעֲצָמִי.

יום חמישי

יום ראשון

כ ניסן, חמשה לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צזקג.
תניא: וכח . . . 118 כמ"ש שם.

פַּעַם נִכְנַס כ"ק ה'ר' חַיִּים אַבְרָהָם (בֶּן רַבִּינוּ הוֹקֵן) אֶל אֲדָמוֹר הָאֲמִצְעִי בַּחַג הַפֶּסַח לֵאמֹר גּוֹט יוֹם טוֹב. וְסִיפֵר אֵז - הַרְח"א - שֶׁרַבְּנוּ הוֹקֵן אָמַר: פֶּסַח דֹּאֲרָף אֵינְעֵר דַּעַם אֲנִדְעֵרְעֵן נִיט מַכְבֵּד זֵיין בֹּאכִילָה וְשִׁתִּי, אָבֵעֵר נַעֲמֵעֵן אֵלִיין מַעַג מַעַן.

פַּעַם נִכְנַס כְּבוֹד קִדְשֵׁת הָרַב חַיִּים אַבְרָהָם (בֶּן רַבְּנוּ הוֹקֵן) אֶל אֲדָמוֹר הָאֲמִצְעִי בַּחַג הַפֶּסַח לֵאמֹר גּוֹט יוֹם טוֹב [=חַג שְׁמִחָה]. וְסִיפֵר אֵז - הָרַב חַיִּים אַבְרָהָם - שֶׁרַבְּנוּ הוֹקֵן אָמַר: בְּפֶסַח אֵין לֵאחֹד לְכַבֵּד אֶת זוּלָתוֹ בֹּאכִילָה וְשִׁתִּיָּה, אֵין לְקַחַת לְבַד מִתֵּר.

יום שישי

יום שני

כא ניסן, שביעי של פסח, ששה לעומר

ה'תש"ג

בַּעַת קְרִיאַת הַשִּׁירָה - עוֹמְדִים.
שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: והשנית . . . ס שומעת כו'.

אֵין לְיוֹבֵאָוּיטש פֿלֶעגט מַעַן זֵיין אוֹיף שש"פ - אוֹיךְ שְׁבֻעוֹת און הוֹשַׁעְנָא רַבָּה. אַז אֵיךְ בֵּין אֵלֶּט גַּעוּוֹעֵן נִיין יֵאָהֵר הָאָב אֵיךְ זֵיךְ שוֹיֵן נִיט גַּעֲלִיגט שְׁלֶאפֶּען שש"פ - מ'דֹּאֲרָף לַעֲרַנְעֵן א גִּאנְצֵע נֶאכְט.

בְּלִיובֵאָוּיטש הָיוּ נַעֲוָרִים בְּשַׁבְּעֵי שֶׁל פֶּסַח - גַּם בְּשַׁבְּעוֹת וְהוֹשַׁעְנָא רַבָּה. כְּשֶׁהֵיטִי בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנִים, כְּכֹר לֹא שְׁכַבְתִּי לִישֹׁן בְּשַׁבְּעֵי שֶׁל פֶּסַח - יֵשׁ לְלַמֵּד לִילָה שְׁלֵמָה.

שבת
קודש

יום שלישי כב ניסן, אחרון של פסח [בחול], שבעה לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קודקו.

תניא: וגם . . . 120 כנ"ל פ"ב.

ביום מנהגים: לקדש, אחר-כך מתפללים תפלת המנחה, ואחרי-כך סעודת יום-טוב.
הבעש"ט היה אוכל ג' סעודות באחש"פ.

סעודת אחרון של פסח היתה נקראת – אצל הבעש"ט – משיח'ס סעודה. אחש"פ
איזו משיח'ס סעודה, ווייל אחש"פ איזו מאיר גילוי הארת המשיח.

בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחד בחד"פ בהיכל
הלימוד והי' אז ש"י תלמידים וח"י שלחנות. סעודת אחש"פ אכל אאמו"ר ביחד עם
התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ד' כוסות. ואמר אז: דאס איז סעודת משיח.

הבעל-שם-טוב היה אוכל ג' סעודות באחרון-של-פסח.

סעודת אחרון-של-פסח היתה נקראת – אצל הבעל-שם-טוב – "סעודת משיח". "סעודת
משיח" היא באחרון-של-פסח, כי באחרון-של-פסח מאיר גילוי הארת המשיח.

בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחד בחד"פ בהיכל
הלימוד. והיה אז ש"י תלמידים וח"י שלחנות. סעודת אחרון-של-פסח אכל אדני אבי מורי ורבי
[הרש"ב] ביחד עם התלמידים, וצוה לתת לכל תלמיד ד' כוסות. ואמר אז: זוהי סעודת משיח.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג ניסן, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מדי' ניסן עם הפ"נ המוסגר בו, אשר אקראהו בל"נ על הציון הק' של כ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

בשאלתו בענין תפילין דר"ת, הנה לע"ע לדעתי עדיין לא יניחם, ובעוד איזה זמן בטח יבוא
עמדי בכתובים עוד הפעם אודות זה, ועד אז הנה יוסיף אומץ בלימוד תורת הדא"ח שע"פ המבואר
בכ"מ הנה זה מהשייך לתפילין דר"ת שע"פ המבואר בספרי קבלה, זהו ענין מוחין דאבא.

בטח נותן לצדקה בכל יום מימות החול איזה פרוטות קודם התפלה ושומר שלשת השיעורים
השונים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר בחומש תהלים ותניא הידועים ופשיטא אשר נזהר בטבילת
עזרא, והשי"ת יזכהו לתלמוד תורה ביראת שמים ומבלי מפריעים ומונעים המדומיים שאינם באים
אלא להגדיל את השכר והחביבות של הענין.

בברכה לחג הפסח כשר ושמח ולת"ת ביר"ש.

יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשפ"ב

איזהו הסמוך על שולחן אביו?

לו ממה לחיות (כגון קטנים שאינם משתכרים כלל בעצמם) הרי הוא בגדר סמוך על שולחן אביו ומציאתו לאביו, אולם אם הבן מתפרנס בעצמו ואף אם תינטל תמיכת אביו יוכל לעמוד בכוחות עצמו, אינו נקרא סמוך על שולחן אביו (משפטיק ליעקב ו, עמ' שנה).

אך יש שדייקו מאריכות לשון הרמב"ם כאן "שהוא סומך על שולחנו של אביו ונחשב בכלל בני ביתו" שמדובר רק כאשר הם מצויים בקרבה כה גדולה שהבן חי בבית האב (בדוגמת בנים קודם נישואיהם), אך אם הבן מנהל אורח חיים נפרד ואביו רק תומך בו, אין זה נחשב שהבן 'סמוך על שולחן אביו' (קובץ הישר והטוב יב עמ' של).

ולמעשה כתבו הפוסקים שלעניין חזקה הכל תלוי בשיקול דעת הדיין, ואף אם הבן אינו עונה להגדרה של 'סמוך על שולחן אביו', אך אם הם חיים בקירבה כזו שאינם מקפידים על שימוש של אחד בנכסי השני, אין להם חזקה זה על זה, וממילא אין לקבוע מסמרות בדבר אלא הדבר תלוי בשיקול דעת הדיין בכל מקרה לגופו (ראה ט"ז חר"מ סי' קמו ס"ו, נתה"מ שם סק"ב, משפטיק ליעקב שם).

הלכות טוען ונטען פרק יג, הלכה ח: וכן ה"ב שהוא סומך על שולחנו של אביו, ונחשב בכלל בני ביתו – אם אכל נכסי אביו שני חזקה... אין אכילתו ראיה.

מאחר והבן סמוך על שולחן אביו, אין האב והבן מקפידים זה על זה. ולכן, אף אם החזיק הבן בנכסי האב ונהג בהם כבשלו, אין ראייה משתיקת האב שמכר את נכסיו לבנו. אמנם, יש לעיין האם 'סמוך על שולחן אביו' הוא דווקא כאשר הבן חי בבית האב וכל פרנסתו עליו או די בכך שהאב נוטל חלק בפרנסתו, כגון בן נשוי שאביו מסייע לו בפרנסתו בנוסף למקורות ההכנסה של הבן עצמו?

ושאלה זו נוגעת גם לדינים נוספים שנאמרו בבן הסמוך על שולחן אביו, כגון שמציאתו שייכת לאביו – מהו היקף הסיוע שמחמתו ייחשב הבן כ'סמוך על שולחן אביו'?

ולכאורה יש ללמוד זאת מדיוק הלשון "סמוך על שולחן אביו", לפי המבואר בפוסקים לגבי העמידה בתפילת שמונה עשרה שמותר להיסמך מעט על איזה דבר באופן שאם יינטל הדבר האדם לא ייפול, כי אז עיקר העמידה היא בכוחות עצמו. והוא הדין בנידון דידן שאם ללא סמיכת אביו לא ייהא

יום שני י"ז ניסן ה'תשפ"ב

מה כוחה של נאמנות מדין 'יכיר'?

הבכורה נאמן אף בנכסים הבאים אחר מכן, כל-שכן בחלק פשיטות.

והקשה על כך ה'קצות החושן' (סי' רעז סק"ב): האומר 'בני הוא זה וכהן הוא', לדעת רבי נאמן להחזיקו ככהן ולהאכילו בתרומה, כי "בידו להאכילו בתרומה" (כתובות כה,ב), היינו שנאמן ב'מיגור', כי היה יכול להימנע מלומר שהוא בנו ויהיה נאמן הוא להעיד שהוא כהן שעד אחד נאמן בזה. ולשיטת הרמב"ם שמדין 'יכיר' יכול לומר שהוא בנו אף אם אינו מוחזק בכך, הרי גם בלא 'מיגור' יהא נאמן להעיד שכהן הוא?

ותירץ ה'שערי יושר' (שער ו פ"ג ד"ה ובה): התורה נתנה נאמנות לאב על בנו, מדין 'יכיר' רק לדינים הנוגעים לו מצד שהוא בן, אבל לא נתנה לו 'הכרה' נוספת, כגון שהוא גם בכור. ומה שכתב הרמב"ם שנאמן לומר 'זה בני ובכורי הוא', הוא רק כאשר ידוע לכל שהוא גדול הבנים ובאומרו שזה בנו ממילא ידוע שזה בכורו. ולכן, כאשר מעיד 'בני הוא זה וכהן', כלומר שהוא כהן כשר שאינו בן גרושה וחלוצה – על זה אין עדותו מועילה מדין 'יכיר' ונאמן רק משום ה'מיגור'.

הלכות נחלות פרק ב, הלכה יד: אפלו אמר האב על מי שלא החזק בנו כלל, 'זה הוא בני ובכורי' – הוא נאמן.

לדעת הרשב"ם והתוספות (בבא בתרא קלד, ב. ד"ה ליורשו), האב נאמן לומר על מי שלא החזק כבנו 'זה בני' להוריש לו נכסים שהיו בידו בשעה שהעיד, כי נאמן ב'מיגור' שהיה יכול לתת לו את הנכסים במתנה, אבל לגבי נכסים שהגיעו לידו לאחר מכן, ולא היה יכול להקנותם לו במתנה באותה שעה (ש'אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם) – אינו נאמן.

ומהפסוק "כי את הבכור... יכיר לתת לו פי שנים" למדו (שם קכו, ב) שיש לאב נאמנות מיוחדת ('יכירו לאחרים') לומר 'זה בני בכורי' שייטול פי שנים אף בנכסים שבאו לרשותו לאחר מכן, אבל זהו רק אם היה מוחזק כבנו ולא ידוע אם הוא בכורו, כי חידוש התורה שהאב נאמן מדין 'יכיר' הוא לגבי הבכורה, אך אם אינו ידוע כבנו, אין לו נאמנות מדין 'יכיר' ונאמן רק ב'מיגור', ורק לגבי הנכסים שברשותו בעת העדות.

אך לשיטת הרמב"ם האב נאמן לומר 'זה בני' מדין 'יכיר' גם 'על מי שלא החזק בנו כלל' ואף לנכסים שיבואו לרשותו אחר כך, כמו שכתב הריטב"א (שם קלד, ב) ש'נאמן בלי שום מיגור'. וכן ביאר ה'מאירי' (שם) "שמאחר שבחלק

יום שלישי י"ח ניסן ה'תשפ"ב

ספק בירושת היבם

בן שבקעה לאחריו – זה הספק אומר: 'שקמא בן המת אני, ואירש נכסי אבי בלם, ואין אתה ראוי ליבם, שאין אמי בת יבום',

הלכות נחלות פרק ה, הלכה ד: יבמה שלא שָׁהָת שְׁלִשָּׁה חֳדָשִׁים, וְנִתְיַבְמָה... ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קיג

והרי זו טענת ספק (כי הוא זוכה בנכסי אחיו המת רק אם לא הניח זרע וזהו ספק) וגם טענת הבן היא מספק, לכן חולקים.

וכן פסק הטור (אהע"ז סי' קסג) שרק כשהסבא חי הבן והיבם חולקים, אבל "אם מת הסבא אז יטול היבם הכל" כיון שהוא ודאי, והבן שהוא ספק אינו מוציא מידי ודאי ובשור"ע שם ס"ג הובאה שיטת הרא"ש בשם יש אומרים.)

והעיר ה'לחם משנה': דברי הרמב"ם צריכים עיון, כי משמעות לשון הרמב"ם היא שהבן והיבם חולקים גם אם הסבא אינו קיים, והרי היבם הוא יורש ודאי!

וה'בית שמואל' (אהע"ז שם סק"ד) מבאר את שיטת הרמב"ם: הבן והיבם חולקים גם אם הסבא אינו קיים, כי היבם אינו יורש ודאי שהרי אם יש לאח המת זרע אין היבם יורש אותו, וכדי שיוכל לרשת אותו מוכרח הוא לטעון שהבן (הספק) אינו בן האח המת (אלא 'בן שבעה לאחרון'), והרי זו טענת ספק, ולכן היבם והבן חולקים, כי שניהם טוענים טענות ספק.

והיבם אומר: 'שָׁמָּא בְּנִי אֶתָּה, וְאִמְךָ רֵאוּיָה לְיָבוֹם, וְאִין לָךְ בְּנִכְסֵי אֲחִי בְּלוֹם' – הואיל וגם זה היבם ספק, שָׁמָּא יָבָם הוּא או אינו יָבָם – חוֹלְקִין בְּשֵׁנָה.

הבן שנולד ליבמה וספק אם הבעל הראשון הוא אביו (בן תשעה לראשון) והוא יורשו לאחר מיתה, או שהוא בן היבם (בן שבעה לאחרון) ואז היבם הוא היורש, הרי זה 'ממון המוטל בספק' וחולקים ביניהם.

והקשה הרא"ש (יבמות פ"ד סי' ח):

מכח מעשה היבום, היבם הוא אמנם ספק יורש (כי יתכן שהבן הוא בן תשעה לראשון), אבל גם בלעדי היבום הוא יורש בהיותו אחי המת, ואם כן הוא ודאי יורש ואילו הבן שנולד הוא ספק, והרי הלכה היא (לעיל ה"ג) שאם יש יורש ודאי, הוא יורש את הכל והספק אינו יורש כי "אין ספק מוציא מידי ודאי"!

ותירץ: בהלכה זו מדובר שהסבא (אביהם של היבם ואחיו המת) חי והוא קודם ליבם, וכיון שהיבם אינו טוען אלא מכח היבום,

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשפ"ב

מי יורש את הגוי?

קונהו", היינו שעבד עברי אינו עובד את בן הגוי שקנהו; ומכך שצריך לימוד מיוחד למעט שעבד עברי אינו עובד את 'יורשי קונהו' משמע שאת שאר נכסיו של הגוי יורשים יורשיו.

ורב חייא בר אבין לומד את הדין מהאמור בלוט "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" (דברים ב, ט). כלומר, אף שבני לוט היו גויים, המקום ששמו 'ער' ניתן להם בירושה. ומעתה:

רבא הלומד דין ירושת הגוי מ'חייב את קונהו' סובר שרק הבן יורש את אביו, כי המיעוט 'ולא יורשי קונהו' בעבד עברי הנמכר לגוי בא למעט רק את הבן היורש, ואת שאר היורשים אין צורך למעט כי גם עבד עברי הנמכר לישראל – אינם יורשים. ואם כן הדיוק שיש ירושה בגוי הוא רק בבן. ואילו רב חייא הלומד זאת מהפסוק "לבני לוט נתתי את ער ירושה", סובר שגם שאר הקרובים יורשים את הגוי, שהרי לוט יורשו של אברהם, אינו בנו אלא בן אחיו.

הלכות נחלות פרק ו, הלכה ט: הגוי יורש את אביו מן התורה; אבל שאר ירושתו, מניחין אותן לפי מנהגן.

לגבי המשמעות המעשית של ירושת הגוי את אביו, כתב המאירי (קידושין יז, ב) – "ואין אומרים שיהא כל המחזיק בהן זוכה בהן, אלא כל המחזיק בהן – צריך להחזיר" והנה, לדעת הרמב"ם שאר הקרובים, חוץ מבן, אינם יורשים אלא "מניחים אותו לפי מנהגם" כי "לא מצינו שיהיה סדר נחלות אלא לישראל בלבד" (מגיד משנה) אבל לדעת המאירי (שם) הגוי "יורש את אביו ושאר מורישין". וכן כתב ה'חתם סופר' (יור"ד סי' קכז) ש"נכרי מוריש ליורשיו, לאו דוקא לבניו יוצאי חלציו, אלא כל יורשיו".

ובספר 'המקנה' (קידושין יח, א ד"ה מי כתיב) תלה דין ירושת הגוי לשאר קרובים, במחלוקת אמוראים (שם) במקור הדין שהגוי יורש את אביו:

רבא לומד זאת מהפסוק האמור בעבד עברי הנמכר לגוי 'וחייב עם קונהו' (ויקרא כה, ג) ודורשים – "ולא יורשי

יום חמישי כ' ניסן ה'תשפ"ב

צדקה מנכסי יתומים

קצוב, כשם שלוקחים מהם לשאר מצוות. וה'חכם צבי' (הובא בשו"ת שאלת יעבץ ח"א סי' א ד"ה ועיקר) הקשה על כך: מדוע בכלל נקראת צדקה דבר שאין לו קצבה, והרי חכמים נתנו קצבה למצות צדקה – מעשר מהנכסים?

אלא בהכרח לבאר כי אין לוקחים מנכסי יתומים אלא למצוות שזמנן קבוע וחובה לעשותן בזמנן, אך מצוה שאפשר להשהותה עד שגידלו היתומים ויקיימוה בעצמם, עדיף להשהותה כי מצוה בו יותר מבשלוחו (האפטרופוס), ועוד, שעכשיו הם מצווים מדרבנן, מדין 'חינוך', וכשיגדלו יתחייבו מדאורייתא וגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. ולכן אין נותנים צדקה מנכסי יתומים, מאחר ויוכלו

הלכות נחלות פרק יא, הלכה י: האפטרופין עושין לקטנים סָכָה, ולוֹלֵב, וצִיצִית, וְשׁוּפָר... אֲבָל אִין פּוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צִדְקָה, וְאִפְּלוּ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים, מִפְּנֵי שִׁמְצוּת אֱלוֹ אִין לָהֶן קִצְבָּה.

המהר"ר מינץ (שו"ת סי' א) נשאל אודות יתומים קטנים שהיו להם קרובים עניים ואביהם היה נוהג להעניק להם מידי שנה קצבה קבועה – האם רשאי האפטרופוס להמשיך לתת להם את הקצבה מנכסי היתומים?

והשיב: אמנם אין נותנים צדקה מנכסי יתומים, אך הטעם הוא משום שאין לה קצבה ולכן אין לתת זאת מנכסיהם שמה יכלו, אך ניתן לתת צדקה מנכסיהם בסכום

קיד הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

להשלים כשיגדלו.

שלדבריו אין עיקר הטעם משום שאין לצדקה קצבה אלא משום שניתן לדחותה.

ולכן יש לפרש שאמנם הטעם הוא משום שאין לה קצבה, ומה שקבעו לצדקה שיעור מעשר, אינו אלא למצוה מן המובחר ולא חובה, ולכן אין נותנים צדקה מנכסי היתומים, כי אין בידנו לאמור כמה ירצו לתת, מעט או הרבה.

נמצא כי בכל אופן אין לתת צדקה מנכסי היתומים אפילו בסכום קבוע, שהרי יוכלו לקיים זאת בעצמם כשיגדלו. והנזכר הקודש' השיב על כך (שאלת יעבץ שם סי' ב): מה שכתב שלצדקה אין זמן קבוע וניתן לדחותה לכשיגדלו היתומים – הרי 'מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה'. ועוד,

יום שישי כ"א ניסן ה'תשפ"ב

דין זקן בסנהדרין

ואם הושיבוהו בסנהדרין קודם שנזדקק, ולאחר זמן נזדקק ונעשה 'זקן מופלג', כתב הרשב"א (הובא ב'שבועת יעקב' שם): "נראה לי דכל שהוא תלוי בסיבה, כל שישנה לסיבה, הענין נגרר אחר הסיבה. וסיבת הזקנה – האכזריות, ולפיכך אין מושיבין אותו אחר שנזדקק... שהרי נתחדשה לו הסיבה הגורמת".

אולם יש סוברים (ראה עיקרי הד"ט אור"ח, סי' ל אות י) שמי שנתמנה בהיתר לא מורידים אותו גם אם נעשה 'זקן מופלג'. ובכך הסבירו את דברי שמואל הנביא שהוכיח את העם (שמואל א יב, ב): "ואני זקנתי ושבתתי... ואני התהלכתי לפניכם מנעורי עד היום הזה" שבא להסביר מדוע אין למאוס בו אף אם הגיע לגיל זקנה שכבר אין מעמידים בסנהדרין, מפני שתחילת המינוי היה 'מנעורי', ולפיכך גם מאוחר יותר, כאשר 'זקנתי ושבתתי', אין להעביר אותו.

הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ג: אין מעמידין בכל סנהדרין לא פרים ולא זקן מופלג בשנים, מפני שיש בהן אכזריות.

האם 'זקן' בסנהדרין הוא מעלה או חסרון? בגמרא (סנהדרין יז, א) נאמר: "אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה... ובעלי זקנה". וכך פסק הרמב"ם (הלן(ה"ט): "צריך להשתדל ולבדוק ולחפש שיהיו כולן בעלי שיבה". הרי ש'זקן' יש בו מעלה בסנהדרין. ואילו בהלכה זו פסק הרמב"ם שאין להעמיד זקן, מפני שיש בו אכזריות! וכתבו המפרשים (לח"מ, שבות יעקב ח"א סי' כט) שלכך דקדק הרמב"ם לכתוב שאין להעמיד 'זקן מופלג בשנים', כי דווקא מי שנזדקק זקנה גדולה והשכחה גברה עליו "ששכח כבר צער גידול בנים" (רש"י סנהדרין לו, ב ד"ה זקן) אינו ראוי להיות בסנהדרין מחמת האכזריות שיש בו. אבל זקן רגיל, הרי אדרבה, יש לו מעלה וחשיבות בסנהדרין.

שבת קודש כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

ניסיון חידוש הסמיכה בצפת

בלשון רבינו. ובפירוש המשניות (סנהדרין פ"א מ"ג) פירש הרמב"ם את שיטתו שניתן לחדש את הסמיכה באמצעות "הסכמה מכל החכמים והתלמידים להקדים עליהם איש מן הישיבה וישמו אותו לראש". והוכיח כן מחזרת הסנהדרין לעתיד לבוא שתהיה "לפני בוא המשיח", כדברי הפסוק "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצין כבתחילה" ורק "אחרי כן יקרא לך עיר הצדק וגו'". ואם כן, כיצד יוסמכו חכמי הסנהדרין? אלא שהסמיכה תיעשה ע"י הסכמת כל חכמי ישראל. ועל הוכחה זו כתב הרדב"ז: "מי יתן ואדע, שהרי אליהו בא לפני המשיח כמבואר בכתובים... והרי הוא סמוך מפי סמוך ויסמוך אחרים לפני בוא המשיח! אולם ה'תומים' (הל' דינים סי' א ס"ק ב) כתב כי הרמב"ם הולך לשיטתו (הל' מלכים פ"ב ה"ב) בנוגע לזמן ביאתו של אליהו, ש"לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים שתומין הן אצל הנביאים וגם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו", ונמצא כי אין הדבר ברור שאליהו יבוא קודם משיח.

הלכות סנהדרין פרק ד, הלכה יא: נראין לי הדברים, שאם הסמיכו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דינין ולסמוך אותן – הרי אלו סמוכים, ויש להם לדון דיני קנסות, ויש להם לסמוך לאחרים. על יסוד דברי הרמב"ם אלה, התעוררו חכמי צפת לפני כחמש מאות שנה לחדש את הסמיכה: "הסמיכו רוב חכמי ישראל שבארץ ישראל לסמוך לגדול בדורו מורינו הרב רבי יעקב בירב ז"ל, והוא סמך קצת מתלמידיו המובהקים" (קרית ספר למבי"ט כאן). אולם הדבר עורר התנגדות מצדו של ראש חכמי ירושלים דאז, רבי לוי בן חביב (הרלב"ח), ששלל את הרעיון מכמה טעמים ('קונטרס הסמיכה' בסוף שו"ת מהרלב"ח). פרשה זו מוזכרת גם בפירוש הרדב"ז כאן: "על לשון זה [נראין לי הדברים שאם הסמיכו...] סמכו חכמי צפת והגדול שבהם לסמוך סמוכין לדון דיני קנסות ולא עלה בידם לפי שהחכם שהיה בירושלים לא הסכים עמהם". ומוסיף הרדב"ז: "ושאלו את פי בעודי במצרים ואת פי חברי ולא הסכמנו, ואני הארכת באותה תשובה לבטל דעתם, ושלא דקדקו יפה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ז ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קטו
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ט"ז כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

וכשירצו יוציאום מידי המחזיקים בכוח אף על פי שלא מיחו. (11) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא, והרי אמרו: חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה. [ובמגיד משנה בשם יש מפרשים מנמק, שחזקה מועילה משום שבעל השדה לא מיחה, ואין מוחים בקטן]. (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ז). לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה. והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו וסוברים שחזקת קטן היא חזקה. (12) מימרא של רבא, בבא מציעא לט.

ג. ביצד אין מעמידין את הקרקע בידן? ראובן 16
שאכל שדה שמעון שני חזקה, והוא טען שהיא 17
לקוחה בידו, והביא שמעון עדים שהיא ידועה לו, 18
וכן הביא עדים שראובן ידוע שהוא שפפו או 19
אריסו או אפוטרופוסו, ומפני זה לא מכה - תחזור 20
השדה לשמעון, וישבע הסת שלא מכר ולא נתן. 21
והוא הדין לשארן¹³. אבל אם לא הביא שמעון 22
ראיה שראובן היה שפף או אריס, אלא ראובן הודה 23
מעצמו ואמר: הן הוא שפפי ומכר לי, הואיל ואכל 24
שני חזקה, ויכול לומר: לא היה שפפי מעולם - 25
הרי זה נאמן¹⁴ פשאר פל אדם. 26

(13) לכל אלה שנמנו למעלה. (14) במיגו, מתוך שיכול היה לטעון אינני שותף שלך.

ד. האמנין ביצד? כגון שהיו בונין בה או מתקנין 27
אותה שנים רבות. ירדו מאמנות¹⁵, אם אכלו אותן 28
שלש שנים מאחר שירדו מאמנותן - יש להן 29
חזקה¹⁶. 30

(15) ברייתא שם מז. (16) אפילו בבית שנמסר לידו לפני שירד מאומנתו (ראה למעלה פרק ט הלכה ג בדין חזקת מטלטלין).

ה. האריסין¹⁷ ביצד? כגון שהיה אריס לאביו¹⁸ של 31
בעל השדה או לאנשי משפחתו; שפינו שהיה אריס 32
של בתי אבות¹⁹, אין ממחין הבעלים בידו²⁰. אבל 33
אם זה הוא שנעשה אריס תחלה²¹, הואיל ואכלה 34
פלה שני חזקה - מעמידין אותה בידו; ואומרי 35
לבעלים: היאך אכל שנה אחר שנה ולא מחית בו. 36

(17) שם מז: (18) אריס קבוע במשך שנים רבות. (19) משפחות. (20) אין הבעלים מקפידים שיאכל כל הפירות שלוש שנים ואחר כך יאכלו הם שלוש שנים או יותר כפי שהותנה ביניהם. בגמרא שם הקשו, למה אריס אין לו חזקה כשאכל כל הפירות שלוש שנים, הרי יכול הוא לטעון: כשהייתי אריס נטלתי חלק מהפירות. ועכשיו, כשנטלתי הכול שלוש שנים - למה לא מחית? ומתוך רבי יוחנן: "באריסי בתי אבות". ופירש רבינו כמבואר כאן. (21) פעם ראשונה במשפחתו.

יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשפ"ב

הלכות טוען ונטען

פרק שלשה עשר

(1) מבאר דין אלה שאין להם חזקה, כגון האומנים והשותפים.

א. ואלו שאין מעמידין הקרקע בידן אף על פי 1
שאכלום שלש שנים: האמנין² והאריסין³ 2
והאפוטרופין והשתפין, והאיש בנכסי אשתו, 3
והאשה בנכסי בעלה, וכן בנכסי אביו, והאב בנכסי 4
הבן⁵. שכל אחד מאלו אין מקפידין זה על זה, 5
לפיכך אין אכילתן ראיה אף על פי שלא מחו בהן 6
הבעלים. אלא תחזור הקרקע לבעלים שהביאו ראיה 7
שזאת הקרקע ידועה להן, וישבע הסת שלא מכרו 8
ושלא נתנו, כמו שבארנו⁷. 9

(2) משנה בבא בתרא מב. (3) שמקבלים בניינים לתקנם או בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. [רשב"ם מפרש המשנה, במטלטלין שמעמידים אותם בחזקת האדם שהם תחת ידו (דיניה מבוארים למעלה פרק ט). ורבינו גרשום בפירוש הנדפס בגליונות הגמרא שבידינו מפרש גם כן שהמדובר במטלטלין, ומלמדת המשנה, שאפילו היו הכלים בידיהם שלוש שנים אין להם חזקה. ובהגהות מיימוניות כאן אות א, כתב, שרבינו גרשום אינו גורס "האומנין" במשנתנו, ומי שגורס מתכוון לעבד שמסרו רבו לאומן ללמדו אומנות, ועבדים דינם כקרקעות ומכאן שהוא מפרש משנתנו בקרקעות, ולא כהגירסא בספרים שבידינו. (4) חוכרי שדות על מנת לקבל חלק מהיבול - אחוז מסויים או מידה קבועה. (5) לקמן מבאר רבינו בפרטות דיניהם של כל אלה שמנה כאן. (6) שלא מכר. (7) למעלה פרק ט הלכה א בדין חזקת מטלטלין.

ב. וכן⁸ ראשי גליות של אותו זמן⁹ והגזלן והעובד 10
פוכבים - אין אכילתן ראיה, מפני שהן בעלי 11
זרוע¹⁰. וכן חרש שוטף וקטן - אין אכילתן ראיה, 12
מפני שאין להם טענה¹¹ כדי שתעמד הקרקע בידו, 13
אלא תחזור לבעלים. וכן המחזיק בנכסיהן¹² - אין 14
אכילתן ראיה. 15

(8) שם לו. (9) אותה התקופה שבה אמרו דין זה. (10) אנשים תקיפים ובעל השדה מפחד למחות בהם. [בגמרא שם אמרו: הני דבי ריש גלותא לא מחזקי בן ולא מחזיקינן בהו (=אלה מבית ראש הגולה אין להם חזקה בנכסינו ואין לנו חזקה בנכסיהם). הדין הראשון ונימוקו כתב רבינו כאן ודילג לגמרי על הדין השני. והרשב"ם שם מנמק את הדין השני, משום שיש להם הרבה קרקעות ואינם יכולים לעבד את כולם, אינם מקפידים שאחרים יעבדום וישביחום,

פרות בנכסי בעלה ונשתמשה בהן כחפצה במה
שנים, אף על פי⁴³ שיחד לה שדה במזונותיה
ואכלה שדות אחרות - אין אכילתן ראיה⁴⁴. וכן
הבין⁴⁵ שהוא סומך על שלחנו של אביו ונחשב
בכלל בני ביתו, אם אכל נכסי אביו שני חזקה, וכן
האב שאכל נכסי בן זה שהוא סומך עליו שני חזקה
- אין אכילתן ראיה⁴⁶.

(34) בבא בתרא מב: (35) שדה קטנה, שאם יחלוקה לא
יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל (בפרק א מהלכות שכנים
הלכה ד מבאר רבינו שיעורם של קרקעות שונים שאין בהם
דין חלוקה, ראה שם). (36) השותף יכול לטעון הסכמתי
שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך
אני אוכל תקופה דומה, משום שהיכול קטן ולא רצוי
לחלקו לשני חלקים. (37) בגמרא שם עמדו על הסתירה
שבדברי שמואל, שבמקום אחד אמר שותף אין לו חזקה
ובמקום אחר אמר שיש לו חזקה, ותיירץ רבינא, כאן כשיש
בה דין חלוקה, וכאן כשאין בה, [בגמרא שם משמע
ששמואל לא גרס במשנה: "השותפין"]. מלשנו של רבינו
שכתב "ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחד כולה שני
חזקה", משמע ששני תנאים כאן: א. שיש בה דין חלוקה;
ב. שאכלה כולה, אבל אם אכל חצייה אין זו חזקה, אפילו
יש בה דין חלוקה, וכן אם אכלה כולה ואין בה דין חלוקה.
[בטור חושן משפט סימן קמט מביא שיטת רבינו חננאל,
שורבינא אין כל הבדל בין אכלה כולה לאכלה חצייה,
וקובעת רק העובדה אם יש בה דין חלוקה. והרי"ף דעתו
כשיטת רבינו שהרי כתב: "בדאית (כשיש) בה דין חלוקה
וקא נחית (וירד) לכולה". ראה בית יוסף חושן משפט שם].
(38) משנה שם מב. וגמרא מט. (39) כשלא התנה כך אינו
צריך להשמיענו שאין לו חזקה, שהרי הבעל אוכל פירות
נכסי האשה מן הדין ואכילתו אינה הוכחה שקנה את
השדה. (40) ותנאי זה, אם הותנה לפני הנישואין, מועיל,
כרב כהנא שם מט. ומשמיענו רבינו, שאף על פי שהסתלק
לגמרי מכל זכות שהיא בנכסי אשתו - אין לו חזקה כשאכל
פירות, משום שיכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי.
(פרטי דין ויתור הבעל על זכויותיו בנכסי אשתו מבוארים
בפרק כ"ג מהלכות אישות. ראה שם וראה סמ"ע חושן
משפט סימן קמט סעיף קטן י, יא ויב). (41) לטובת
הנכסים, אבל אם הויזק וקלקל את הקרקע, צריכה למחות,
כרב שם (נ:): כגון שחפר בשדה בורות שיחין ומערות. ואם
לא מיחתה - יש לו חזקה. [במגיד משנה פירש דברי רבינו
בקלקל ואף על פי כן אין לו חזקה, ומזה הסיק שרבינו לא
פסק כרבא אלא כרב יוסף. אולם אין הוכחה מכרעת מדברי
רב יוסף שם, שבחפר בה בורות והויזק אינה צריכה למחות,
שהרי אפשר שהוא רק מפרש דבריו של רב באופן אחר,
ולמה לנו לקבוע מחלוקת בין הרב והתלמיד (רב יוסף הוא
רבו של רבא)]. (42) משנה שם מב. (43) גמרא שם נא.
(44) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת למזונותיה יותר
מזה שקצב לה. (45) משנה שם מב. (46) שאין דרכם
להקפיד זה על זה. ורשב"ם שם מפרש, שהם
כאפטרופוסים זה לזה.

1 ו. אריס²² של בתי אבות שהוריד אריסין תחת ידו²³
2 - יש לו חזקה; שאין מורידין אריסים אחרים²⁴
3 לנכסי אדם והוא שותק. אבל אם חלק לאריסין
4 אחרים שהיו בה - אין לו חזקה; שמא ממה על
5 האריסין עשו אותו²⁵. ואריס²⁶ שירד מאריסותו²⁷
6 ואכלה שלש שנים מאחר שירד - החזיק²⁸.

(22) מימרא של רב נחמן שם. (23) בגמרא שם: "תחתיו",
כלומר, מסר להם את כל האריסות וסילק ידיו מטיפול
בשדה. (24) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה.
(25) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים
שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. (26) ברייתא שם מז.
(27) הפסיק מלהתעסק באריסות. (28) אפילו כשקיבל
באריסות לפני שירד מאריסותו.

7 ז. האפטרופוסין כיצד? בין שהיה אפטרופוס על
8 שדה זו בין על שאר נכסים, בין שמנו אותם בית
9 דין²⁹ בין שמנה אותם אבי יתומים³⁰, וגדלו
10 היתומים והניחו אותן³¹, בין שמנה אדם
11 אפטרופוס על הוצאתו והקנסתו, הואיל והן
12 משתמשין ברשות - אין להן חזקה³². עברו
13 האפטרופין ממנו, ואכלו שלש שנים אחר
14 שעברו - הרי זו חזקה³³.

(29) על נכסי יתומים. (30) כל שכן הוא שמינוהו בית דין
(מגיד משנה. ונראה כוונתו: שהרי בית דין בודקים יפה
מהימנותו של אדם לפני שמוסרים לידו נכסי יתומים ואם אין
מאמינים לו כל שכן שאין מאמינים לאפטרופוס שמונה על
ידי אביהם, שאינו בודק כל כך). (31) השאירו את הנכסים
בידי האפטרופוס. (32) לקמן (פרק יד הלכה ז) כותב רבינו:
"אין מחזיקים (איש נכרי שאינו אפטרופוס) אפילו הגדיל ...
עד שיאכל שלוש שנים רצופות אחר שיגדיל", ומכאן,
שאפטרופוס שברשות ירד - אין לו חזקה אפילו כשיאכל
שלוש שנים אחר שיגדיל, שאם לא כן, מה הוא ההבדל בין
אפטרופוס לשאר בני אדם, ולמה הוצרך כאן לטעם
שמשתמשים ברשות? (מקור דין זה בבבא מציעא לט:): (ראה
רש"י שם ולחם משנה כאן) ולקמן פרק י"ד הלכה ז יתבאר
עוד, ראה הערותינו שם). (33) בגמרא שם נאמר דין זה לגבי
אומנים ואריסים, ומהם למד רבינו לאפטרופוס.

15 ח. השתפין³⁴ כיצד? אם היה שתף בשדה זו, ואין
16 בה דין חלקה³⁵, אף על פי שאכל את פלה האחד
17 מהן במה שנים - הרי היא בחזקת שניהם³⁶. ואם
18 יש בה דין חלקה, ואכלה האחד פלה שני חזקה -
19 יש לו חזקה³⁷; שהרי אומר לשתפו: אם באמת
20 שלא מכרת ולא נתת, היאך אכלתי את פלה ואתה
21 שותק ולא מחית כל שלש שנים? וכן האיש³⁸
22 שאכל בנכסי אשתו שני חזקה, אף על פי שהתנה
23 עמה שאין לו פרות בנכסיה³⁹, ואפילו התנה עמה
24 כשהיא ארוסה שלא יירשנה⁴⁰, ואחר כך אכל וקנה
25 והרס⁴¹ ועשה כל מה שעשה; וכן האשה⁴² שאכלה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ז ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען ק"ז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

5 שֶׁחֲזִיק בְּנִכְסֶיהָ, אֶפְלוּ אֶכָּל בָּמָה שְׁנִים - אֵין
6 אֲכִילָתוֹ רָאִיהָ. לְפִי שְׁאִינָן מִמַּחֲזִין, מִפְּנֵי שִׁידָן
7 תִּקְיָפָה, כָּל זְמַן שִׁירְצוּ מִסְּלָקִין זֶה מִמֶּנָּה. אֶכָּל
8 נִשְׁבְּעִין הַסֵּת⁵² שֶׁלֹּא מְכָרוּ וְשֶׁלֹּא נָתַנוּ. וְאִם הֵן
9 הִחֲזִיקוּ בְּנִכְסֵי אַחֵר, וְאָמַר שֶׁלֹּא מְכָר - נִשְׁבַּע הַסֵּת
10 שֶׁלֹּא מְכָר לָהֶן וְלֹא נָתַן לָהֶם.

(51) נתבאר בהלכה ב. (52) נתבאר כבר כמה פעמים, שנשבעים היסט בתביעות של קרקעות.

11 יֹא. הַגִּזְלָן פִּיצֵד⁵³? מִי שֶׁחֲזִיק גִּזְלָן עַל שָׂדֶה זֶה,
12 אוּ מִי שֶׁחֲזִיקוּ אֲבוֹתָיו⁵⁴ שֶׁהֵן הוֹרְגִין נִפְשוֹת עַל
13 עֲסָקֵי מָמוֹן, אָף עַל פִּי שְׁאָכָל שָׂדֶה זֶה בָּמָה שְׁנִים -
14 לֹא הִחֲזִיק, וְתַחֲזִיר שָׂדֶה לְבַעֲלָם.

(53) שם מז. אמר רב יוחנן: "כגון שהוחזק על שדה זו בגזלונותא" כלומר, אם הוחזק פעם כגזלן על אותה שדה והוציאה מידו - אין לו לעולם חזקה על אותה שדה (טור שם). (54) אף על פי שהוא עצמו לא הוחזק בכך. רב חסדא שם: "כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון". מובן שאין להם חזקה על שום קרקע בעולם. ופסק רבינו כשניהם - כרב יוחנן וכרב חסדא, וכן כתב הרשב"ם שם: וקיימא לן כתרומיהו (והלכה כשניהם).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) מבאר דין אלה שאין אכילתם ראייה אם הביאו עדים שמכרו להם, ודין הגוי שאין אכילתו ראייה, ודין בורח שאין מחזיקים בנכסיו, ודין חזקה בנכסי אשת איש, ודין חזקה שאין עימה טענה, ודין בא מחמת ירושה או טוען קניתי מפלוני שקנה ממך.

15 א. כָּל² אֱלֹו³ שְׁאִין אֲכִילָתָן רָאִיהָ, אִם הִבִּיאוּ יְעִידִים
16 שֶׁמְכָרוּ לָהֶם הַבְּעָלִים שָׂדֶה זֶה אוּ נִתְּנוּהָ לָהֶן בְּמִתְּנָה
17 - רָאִיתָן רָאִיהָ⁴, חוּץ מִן הַגִּזְלָן⁵ וְהַבֶּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ⁶.
18 בְּאִי זֶה נִכְסִים אָמְרוּ⁷? בְּנִכְסֵי צֶאֱן בְּרִזְל⁸, אוּ בְּשָׂדֶה
19 שִׁיחִיד לָהּ בְּכַתְּבָתָהּ⁹, וּבְשָׂדֶה שֶׁכָּתַב לָהּ בְּכַתְּבָתָהּ,
20 וּבְשָׂדֶה שֶׁנָּתַן לָהּ בְּשׁוּם מַשְׁלוֹ; אֲכָל בְּנִכְסֵי מְלוּג¹⁰ -
21 יֵשׁ לָהּ רָאִיהָ, כִּמּוֹ שֶׁבְּאִרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת¹¹.

(2) בבא-בתרא מז: (3) שנמנו בפרק הקודם. (4) ומעמידים השדה בידם, אף-על-פי שלא אכלו שלש שנים. (5) יבואר בהלכה הבאה. (6) שני אלה, אפילו הביאו עדים שקנו הנכסים - מוציאים מידם. (7) שאין ראיית הבעל ראייה. (8) הנכסים שהכניסה לבעלה בנדוניא, וקיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלים את ההפסד כשתגרוש, ואם הותירו (יהיה רווח) - הותירו לו. (9) בגמרא שם מט: ונ. נמנו שלש שדות: אחת שכתב לה בכתובתה, ואחת שייחד לה בכתובתה, ואחת שהכניסה לו שום משלה (ויש גורסים: "שהכניס לה שום משלו", וזו גירסת רבינו). ונאמרו פירושים שונים בשלש שדות אלו (ראה רשב"ם ו'תוספות' ד"ה ה"ג). ובין לרשב"ם ובין ל'תוספות', אחת מהשדות היא נכסי צאן ברזל. ורבינו מנה כאן נכסי צאן ברזל, וגם שלש השדות, ויצאו לו ארבע. וכן

1 ט. וּבֵין⁴⁷ שְׁפִרְשׁ⁴⁸ מֵאֲבִיו, וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְּגַרְשָׁה אֶפְלוּ
2 סִפֵּק גְּרוּשִׁין⁴⁹ - הֲרִי הֵן כְּשֶׁאָר כָּל אָדָם⁵⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ובן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה... כו' הרי הן כשאר בני אדם".

הקב"ה וישראל נמשלו לאב ובן, שנאמר "בנים אתם לה' אלוקיכם", וכמו כן נמשלו לבעל ואשה כמבואר במדרשי חז"ל רבים המדמים את הקב"ה וישראל לחתן וכלה. ואם נבוא להסביר הלכה זו במשמעותה הרוחנית, יקשה להסביר את הדין שכן בנכסי אביו ואשה בנכסי בעלה אין להם חזקה, והלא כל עבודת ה' קשורה בשכר, הן שכר רוחני בעולם הבא והן שכר גשמי בעולם הזה ("שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כו' ... וישפיע לנו כל הטובות כו'"). ולא עוד, אלא שתכלית עבודתו של אדם היא שנעשה "שותף לקב"ה במעשה בראשית", ואין מתאים כל זה עם הדין ש"בן בנכסי אביו אין לו חזקה". וההסבר הוא: הן אמת שעבודת הבן לאביו היא בלשון הזוהר שהוא בתניא "כברא דאשתדל בתר אביו ואימי דרחם לון יתיר מגרמי' ונפש' ורוחי' ונשמת' כו' ומסר גרמי' למיתה עלייהו כו'" כלומר תכלית הביטול, וכן הוא גם לגבי "אשה כשרה שעושה רצון בעלה" ואף שהעבודה והביטול הוא יסוד וראשית העבודה, בכל זאת רצונו של הקב"ה שהעבודה תהיה גם באופן החודר את כל מציאותו, היינו שתהיה מציאות האדם עם כל פרטי כוחות נפשו ובכל זאת תהיה מציאותו חדורה באלקות.

וזהו "בן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה מבעלה", שמלבד תנועת הביטול ומסירות הנפש, נדרשת מיהודי גם עבודה בכח עצמו וזו מתאפשרת רק ב'פירש' או "נתגרשה".

כסדר הזה הוא גם בלימוד התורה שהגם שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, מכל-מקום תלמוד תורה כרוך בשאלות והבנות שבשכלו של אדם כדי שהתורה תחדור את כל מציאותו. וכן הוא בנוגע ל'אשה ובעלה' היינו עבודת התפילה שכללות עבודת התפילה היא אהבת ה' באופן שאינו מציאות כלל, וביחד עם זאת צריכה אהבת ה' לחדור את מציאות האדם "בכל לבבך ובכל נפשך" דווקא. (על פי י"ן מלכות ספר משפטים סימן יז)

(47) שם מז. (48) עזב את בית אביו ואינו מתעסק בנכסיו. שם נב. אמרו: והלכתא חלקו - לא (פירוש: לא אמרו אין לו חזקה). (49) שם מז: כרבי זירא שאמר בשם שמואל: "כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת (=ספק גירושין) בעלה חייב במזונותיה". (50) בתוספות שם דיבור המתחיל מגורשת כתבו, שהמדובר כשייחד לה שדה למזונותיה והיא אכלה גם משדות אחרות.

3 י. רָאִשִׁי גְּלִילוֹת⁵¹ שֶׁהִיוּ בִּימֵי חֲכָמִים, לְפִי שֶׁהָיָה פָּהֶן
4 פֶּתַח לְרִדּוֹת אֶת הָעָם - אֵין אֲכִילָתָן רָאִיהָ. וְכֵן אַחֵר

12 יִרְשֶׁה לְהֵן מֵאֲבִיהֶם שְׁאֲכִלְיָהּ שְׁנֵי חֻזְקָה - אֵין לְהֵן
13 חֻזְקָה¹⁹. וְאִם הֵבִיאוּ עֲדִים, שְׁהוּדוֹ הַבְּעָלִים לְאֲבִיהֵן
14 שְׁמִכְרוּהָ לְהֵן אוֹ נִתְּנָה - מַעֲמִידִין אֶת הַשְּׂדֵה
15 בְּיָדָן²⁰.

(18) מימרא של רבי יוחנן, שם מז. (19) בגמרא שם אמרו:
"אי אתו בטענתא דאבוהון, הנך נמי לא (אם באו בטענה
של אביהם, אפילו אלה - בן אומן ואריס ואפוטרופוס -
גם-כן אין להם חזקה)". (20) רבינו גורס בגמרא (שם)
"דקאמרי עדים: בפנינו הודה לו", וכן גירסת הרי"ף
בהלכותיו. וב'תוספות' שם ד"ה כגון, דחו גירסא זו, שהרי
אם יש עדים שהודה לו, גם אומן עצמו וכן אריס
ואפוטרופוס נאמנים. ועוד, כשהודה - גם בלי חזקה
נאמנים. וכדי להימלט מקושיות אלו, גורס רבינו-תם: "כגון
דקאמר בפנינו הודה" כלומר, הבן טוען: בפני הודו הבעלים
לאבינו, ונאמן ב'מיגור' שיכול היה לטעון: אני קניתי ממך,
והרי יש עדים שאכל שני חזקה.

ד. בְּן הַגְּזֵלָן²¹, אָף עַל פִּי שֶׁהֵבִיאוּ רֵאָיָה שְׁהוּדוֹ
16 הַבְּעָלִים לְאֲבִיו שְׁמִכְרָה - אֵינָה רֵאָיָה, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוֹ²².
17 אֲכָל²³ בְּן הַגְּזֵלָן, אֲפִלּוּ בֶּאֱטָעָנָה אֲבִיו - יֵשׁ לוֹ
18 חֻזְקָה²⁴; בֶּאֱטָעָנָה אֲבִיו אֲבִיו²⁵ - אֵין לוֹ חֻזְקָה. 19

(21) שם, המשך המימרא של רבי יוחנן, ומדובר כשטען
שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתי ממך - נאמן, כמו
בן אריס. (22) בהלכה הקודמת. (23) שם. (24) שהרי
אביו אינו גזלן, ולא מפני היראה הודה לו. (25) ירושה
היא בידו מאביו אביו שקנה אותה.

ה. הַעוֹבֵד כּוֹכְבִּים²⁶, אֲפִלּוּ אֲכָלָה כְּמָה שְׁנִים²⁷ - אֵין
20 אֲכִילָתוֹ רֵאָיָה²⁸; וְאִם לֹא הֵבִיאוּ שָׁטֵר - תַּחֲזוֹר הַשְּׂדֵה
21 לַבְּעָלִים²⁹. בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה, שְׁלֹא תִקְנוּ שְׁבוּעַת
22 הַסֵּת אֶלֶּא לְיִשְׂרָאֵל. וְיִשְׂרָאֵל³⁰ הֵבִיאוּ הַעוֹבֵד
23 כּוֹכְבִּים³¹ - הֲרִי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכְבִּים³² שְׁאֵין אֲכִילָתוֹ
24 רֵאָיָה³³. 25

(26) שם לה: (27) וטוען: קניתי השדה מבעליה.
(28) שסתם גוי הוא אלם, והישראל מיוחד למחות. ויש
לעייין בזה, מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות
דמוקרטיות, שהחוק מגן על כל אדם]. (29) אבל שטר
מועיל. רב שם: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר". מובן, שאם
יש בידו שטר - נאמן בלי שני חזקה. [למעלה בהלכה ב
בדין גזלן וסיקריקין, כתבנו בדעת רבינו, שאפילו שטר אינו
מועיל, כדעת שמואל, ולכאורה כאן סתירה לדברינו. ונראה
שיש לחלק בין אדם הידוע כגזלן או אנס, לבין סתם גוי.
וסיוע להבדל זה: הרי לא מצאנו ששמואל חולק על רב
בדין גוי שהביא שטר]. (30) שם. (31) וטוען: קניתי מן
הגוי שאכל שלש שנים, ואמר לי שקנאה ממך. (32) לכל
האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. ולמה אין
משיבעים אותו היסט? ביאר במגיד-משנה: הישראל הקונה
אינו טוען טענת 'בר' שהגוי קנה השדה מן המערער, אלא
שהגוי אמר לו כך, ורבינו לשיטתו (למעלה פ"א ה"ו) שאין
נשבעים על טענת 'שמא'. (33) אפילו אכלה הישראל שלש

כתב גם בהלכות אישות פכ"ב הי"ח. ונלאו נושאי-כלי רבינו
למצוא ביאור מספיק (ראה לחם-משנה שם). ונראה שרבינו
מפרש "שכתב לה בכתובתה", היינו שלפני הנישואין כתב
בכתובתה שדה מסוימת שתהיה אפותיקי לגבות ממנה את
הכתובה העיקרית - מאתיים לכתולה, ומנה לאלמנה
וגרושה; "ושייחד לה" היינו אחר הנישואין קבע שדה
כאפותיקי לכתובתה, ולא נכתב הדבר בשטר הכתובה
(כפירוש הרשב"ם שם); "ושנתן לה בשום משלו" היינו
התוספת שהוסיף לה בעלה על ערך הנדוניא שהכניסה לו,
ודינה כדין הנדוניא עצמה. ודעת רבינו, שבגמרא נכללו
בשדה השלישית נדוניא והתוספת, ושתייהן הן נכסי צאן
ברזל, ורבינו עצמו מנה כל אחת לחוד, כדי שלא לטעות
לחשוב שהכוונה לתוספת בלבד. ולמה אין המכירה
מועילה? נתבאר בגמרא (שם נט), שיכולה לומר: נחת רוח
עשיתי לבעלי, למען שלום הבית, ולא התכוונתי להקנות לו.
(10) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, ולא קיבל עליו כל
אחריות בנוגע להם - נקראים "נכסי מלוג", מפני שהבעל
אוכל פירותיהם (מולג = מורטט - ערוך השלם).
(11) פכ"ב הי"ז. וטעם ההבדל הוא: נכסי צאן ברזל הם
לגמרי ברשות הבעל והיא תקבל אותם בחזרה רק
כשתתגרש, ומשום כך, אם תסרב למכור לו, יאמר: את
חושבת על גירושין. אבל נכסי מלוג, גופם שלה גם כשהם
נשואים, ולפיכך לא ירגו הבעל כל-כך על סירובה למכור.

ב. פִּיצֵד הַגְּזֵלָן¹² אֵין לוֹ רֵאָיָה? פִּינֵן שֶׁחֻזְקוֹ גְּזֵלָן
1 על שְׂדֵה זו¹³, אָף עַל פִּי שֶׁהֵבִיאוּ רֵאָיָה שְׁהוּדָה הַבְּעַל
2 בְּפָנֵי עֲדִים שְׁמִכְרָה לוֹ שְׂדֵה זוֹ וְלִקַּח דָּמִים¹⁴,
3 וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: לֹא מִכְרָנוּ לָךְ, אֶלֶּא מִפְּנֵי הִירָאָה
4 הוּדִינוּ לוֹ - מוֹצִיאִין אֶת הַשְּׂדֵה מִיָּדוֹ, וְאֵין לוֹ
5 כָּלִים¹⁵. וְאִם הֵעִידוּ הָעֲדִים שֶׁבְּפָנֵיהֶם מָנָה לוֹ כֶּף
6 וְכָף - מוֹצִיאִין אֶת הַשְּׂדֵה מִיָּד הַגְּזֵלָן¹⁶, וּמַחֲזִירִין לוֹ
7 הַבְּעָלִים אֶת הָדָמִים, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוֹ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה¹⁷.

(12) שם מז: (13) מבואר בפרק הקודם הי"א.
(14) כלומר, הודה שלקח דמים. (15) אין המוכר מחזיר לו
הכסף שהודה בו. (16) משום שמכר שלא מרצונו הטוב
אלא מפני היראה - אין מכירתו מכירה. (17) פ"ט הט"ו.
רבינו סתם ולא פירש מה הדין כשמכר בשטר, ומסתבר שגם
בשטר לא קנה, כדעת שמואל שם נגד דעת רב, לפי הכלל
שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות. [ואולם תמוה הדבר,
שלא פירש רבינו, שאם כתב בשטר שקיבל על עצמו
אחריות - המכירה קיימת, כמו שאמר שמואל שם? ואולי
דעת רבינו, ששמואל לא אמר שבשטר המכר קיים אלא
בסיקריקין (אדם אנס, שבעל השדה נתנה או מכרה לו כדי
שלא יהרגנו), אבל בהחזק בגזלנות על שדה זו - גם
אחריות אינה מועילה (לחם-משנה). וראה מה שחילק רבינו
בהלכות גזילה שם הט"ז, בין גזלן לבין אנסוהו למכור
(תליוהו וזבין)].

ג. בְּן הָאֶמֶן¹⁸ וּבֶן הָאֵרִיס וּבֶן הָאֲפוֹטְרוֹפּוֹס שְׁאֲכָלוּ
9 שְׂדֵה זוֹ שְׁנֵי חֻזְקָה: אִם טָעְנוּ שֶׁהַבְּעָלִים מִכְּרוּ לָהֵן
10 אוֹ נִתְּנוּ לָהֵן - יֵשׁ לָהֵן חֻזְקָה; וְאִם טָעְנוּ שֶׁהִיא
11

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ז ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה - מבואר ברשב"ם שם, שזו חזקה שאין עמה טענה (ראה לקמן הי"ב), משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיע השדה לידי הגוי. ומזה יוצא, שאם טען הלווקח: הגוי מסר לי שטר קנין ממך, ואחר שאכלתי שלש שנים לא נזהרתי בו יותר - נאמן ב'מיגר', שיכול לטעון: ממך קניתי (ראה הלכה הבאה).

ו. טען³⁴ זה הישראל הפא מחמת העובד כוכבים ואמר: בפני לקחה העובד כוכבים שפכר לי מזה הישראל המערער עלי - הרי זה נאמן, וישבע הסת על כך; מתוך שפכר לומר: אני לקחתי ממך והרי אכלתי שני חזקה, יכול לומר: מפלוני לקחתי שפכר לי לקחה ממך.

(34) כרבא, שם לו.

ז. אין מחזיקין³⁵ בנכסי קטן ואפילו הגדיל³⁶ כיצד? אכלה בפניו פשהוא קטן שנה אחת, ושנים אחר שהגדיל, וטען: אתה מכרת לי, אתה נתת לי - אין זה כלום, עד שיאכל שלש שנים רצופות אחר שהגדיל³⁷.

(35) בבא-מציעא לט. (36) שם "אמר רבא, שמעמינה מדרב הונא (מזה שאמר רב הונא אין מורידין קרוב כאפוטרופוס לנכסי קטן, יש ללמוד) אין מחזיקין בנכסי קטן". פירוש, נימוקו של רב הונא הוא שמא יישכח הדבר שכאפוטרופוס ירד, ויטען: בירושה בא לידי, ומכאן דיין רבא שבאפוטרופוס שאינו קרוב, אין מה לחשוש, ולמה? הלא אחר שלש שנים יכול לטעון קניתי מהמוריש ואכלתי שני חזקה? אלא ודאי אין מחזיקים בנכסי קטן. רבינו (למעלה פי"ג ה"ז) נימק למה אפוטרופוס אין לו חזקה, משום שירד ברשות. ולפי"ז קשה: כיצד הסיק רבא מדברי רב הונא שאין מחזיקים בנכסי קטן כלל, אפילו אדם שאינו אפוטרופוס על נכסיו? הרי רב הונא עוסק בדיני אפוטרופוס? בלחם-משנה שם מבאר, שלדעת רבינו הוכחתו של רבא היא כך: מדברי רב הונא, אנו לומדים שני דברים: א. שחוששים לרמאות בנכסי קטן; ב. קטן אינו מכיר בנכסי אביו ואינו יודע למחות. ומכאן שאין מחזיקים בנכסי קטן אפילו מי שלא ירד ברשות בית-דין, שהרי בכל אדם ישנם שני תנאים אלה המבטלים את החזקה (כן פירשו גם ב'תוספות' שם ד"ה שמעמינה). ולמעלה (שם) ביארנו למה נימק רבינו "מפני שירד ברשות", ראה שם. (37) הר"י מיגש, רבו של רבינו, מפרש מה שאמר רבא שם "ואפילו הגדיל" - אפילו השלים שנות החזקה אחר שהגדיל, מכיון שלא אכלה בפניו שלש שנים כשהוא גדול - אינה חזקה, אבל כשאכלה שלש שנים אחר שהגדיל הרי זו חזקה, שאנו אומרים, שבוודאי חקר הבן איפה נכסי אביו, ונודע לו ששדה זו היא של אביו והיה לו למחות. ורשב"ם שם פירש, שאפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, מכיון שירד לשדה זו בקטנותו של הבן - לא נודע לו, ששדה זו של אביו היתה. וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן, והסכימו לדעתו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שם. [ב'טור' חו"מ סי' קמט, מביא דעת רב האי גאון בתשובה,

ח. מי שהחזיק³⁸ בנכסי קטן שנים רבות³⁹, וטען ואמר: משפונה הן בדי, ויש לי חובה עליהן פך וכך, הואיל ואלו רצה אומר: לקוחים הן בדי⁴⁰ - נאמן, שהרי אינה מחזקת שהיה לאביו של זה⁴¹; והרי זה גובה משבחה⁴² מה שטען, ותחזר ליתומים. אבל אם יצא עליה קול שהיא של יתומים⁴³ - אינו נאמן, שהרי אין מחזיקין בנכסי קטן⁴⁴; ותחזר השדה וכל הפרות שאכל ליתומים, עד שיגדלו⁴⁵ וינעשה עמהן דיין⁴⁶.

(38) בבא-בתרא לב: ולג. מעשה ברבא בר שרשום. (39) אפילו לא החזיק שלש שנים בחיי אביו (על-פי פירושו של הר"י מיגש שם). (40) מאביו. (41) נתבאר למעלה (פי"א ה"א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער, נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. למעלה בפרק יב מהל' מלוה ולוה ה"ז נתבאר, שאפילו אכלה שני חזקה אין מוציאים השדה מידי יתומים קטנים, משום שאין מקבלים עדים שלא בפני בעל-דין, וקטנים - כשלא בפניהם הם, ואין בזה ניגוד להאמור כאן, כי שם המדובר כשהשדה בחזקת היתומים, אבל כשאינה ידועה כלל שהיא של אביהם, וזה מחזיק בה - אין אנו צריכים לעדי חזקה, ואפילו לא לטענת חזקה. (42) מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש. ונראה שנוטל בלא שבועה (ראה לקמן ה"ט). (43) ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. (44) ומכיון שאין לו חזקת שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה, אבל חזקת שלש שנים אין הקול מבטל. [הראב"ד בהשגותיו כאן חולק על רבינו, וסובר שהקול מבטל אפילו חזקת שלש שנים. וכן כתב רשב"ם בפירושו שם. וב'טור' חו"מ סי' קמט, כתב שזאת היא גם דעת רב האי גאון, ורבינו יונה ביאר דבריהם, שאם יצא הקול לפני גמר שלש שנים, הוא מבטל את החזקה, שמכיון שיצא קול, היה על המחזיק לשמור את שטרו, ואם לא שמר - גרם הפסד לעצמו, אבל כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב - אין מוציאים את השדה מידו. ולפי ביאורו, אפשר לומר שהרמב"ם אינו חולק על רב האי גאון, ודבריו כאן ובהלכה הבאה (ראה שם) נאמרו כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב]. (45) יגיעו לגיל שלש-עשרה ויביאו סימני בגרות. ומה שאמרנו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ז, שאינו יכול למכור קרקע שירש עד גיל עשרים, היינו להוצאתיו, אבל לפירעון חובות - מוכר (רשב"ם שם). ויש להוסיף עוד: כאן בית-דין מוכרים ולא הוא עצמו, ומה שאמר: אין בית-דין נזקקים לנכסי יתומים קטנים (לגבות מהם חוב אביהם) הכוונה לקטנים ממש, למטה משלש-עשרה. (46) יזמינם לבית-דין ויתבע את כל חובו.

ט. אָכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַי אֲבִיהֶן⁴⁷ - מִתּוֹךְ שְׂכֻל לומר: לְקֹחַהּ הִיא בְּיָדֵי מֵאֲבִיהֶן, נֶאֱמַן לומר: חֹב יֵשׁ לִי עַל אֲבִיהֶן, וְגֹבָה אוֹתוֹ מִן הַפְּרוֹת⁴⁸. וְגֹבְהוּ שְׂלָא בְּשִׁבּוּעָה⁴⁹, מִתּוֹךְ שְׂכֻל לומר: שְׁלִי הֵן.

(47) וטוען: משכון הם בידי. (48) אפילו אם יצא קול ראה ראב"ד ומגיד-משנה). (49) למעלה פ"ח ה"ב גבי מטלטלין הידועים שהם של התובע, והנתבע טוען משכון הם בידי, כתב רבינו שנוטל בשבועה בנקיטת חפץ, ולמה כתב כאן "שלא בשבועה"? הראב"ד השיג כך על רבינו. ובמגיד-משנה מיישב, שאין לדמות קרקע למטלטלין, משום שמדין תורה אין נשבעים על הקרקעות, וחכמים תיקנו שבועת היסט, וכבר נתבאר דעת רבינו, שאין נשבעים היסט על טענת 'שמא', וכאן אין היתומים טוענים טענת 'ברי'.

י. בֹרַח⁵⁰ שֶׁפָּרַח מִחֲמַת סִפְנַת נַפְשׁוֹת⁵¹, כְּגֹן שֶׁהִיהָ הַמֶּלֶךְ מִבְּקֵשׁ לְהַמִּיתוֹ - אֵין מִחְזִיקִין בְּנִכְסָיו. אָפְלוּ אָבִל הַמְּחִזִּיק בְּמָה שְׁנִים וְטָעַן שְׁלָחָה - אֵין אָכְלִיתָו רְאִיָּה. וְאֵין אוֹמְרִים לְבַעַל הַשְּׂדֶה: לָמָּה לֹא מַחִיתָ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְּעַסֵּק בְּנַפְשׁוֹ. אָבִל הַבֹּרַח מִחֲמַת מָמוֹן - הָרִי הוּא כָּל אָדָם⁵², וְאִם לֹא מַחָה - מִחְזִיקִין בְּנִכְסָיו.

(50) שם לח: אמר רבא: "הלכתא - אין מחזיקין בנכסי בורח". (51) כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד למחות, פן על-ידי מחאתו יודע למלך מקום מחבואו. (52) כשחיייו אינם בסכנה - אינו חושש למחות, שסומך הוא שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף, ורוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע (רשב"ם שם).

יא. מִחְזִיקִין⁵³ בְּנִכְסֵי אִשָּׁת אִישׁ. בִּיצֵד? אָכְלָה מִקְצֵת שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַי הַבַּעַל וְשְׁלֹשׁ שְׁנִים אַחֵר מִיתַת הַבַּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: מִכְרָתָה לִי אֶת וּבַעֲלֶיהָ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בִּידוֹ; מִתּוֹךְ שְׂכֻל לומר: מִמֶּךָ לְקַחְתִּיהָ אַחֵר מוֹת בַּעֲלֶיהָ, שֶׁהִרְי אָכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה אַחֵר מִיתַת הַבַּעַל וְלֹא מַחָת בּוֹ. אָבִל אִם אָכְלָה בְּחַי בַּעֲלָהּ בְּמָה שְׁנִים, וְלֹא אָכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה אַחֵר מִיתַת בַּעֲלָהּ - אֵין לֹא חֲזָקָה⁵⁴.

(53) שם נ: (54) שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי אינו זוכה בנכסיה אלא לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד שתתגרש. ואין זה דומה לאכל מקצת שני חזקה בחיי האב ומקצתן בחיי הבן, שאמרנו (למעלה פ"ב ה"ז) הרי זו חזקה; שם אילו אכל שלש שנים בחיי האב היתה החזקה מועילה, וכאן אכילה כזו אינה חזקה ('תוספות' שם ד"ה כגון).

יב. כָּל חֲזָקָה⁵⁵ שֶׁאֵין עִמָּה טַעְנָה - אֵינָה חֲזָקָה. בִּיצֵד? הָרִי שֶׁאָבִל פְּרוֹת שְׂדֶה זוּ בְּמָה שְׁנִים, וְבֹא הַמַּעֲרָעֵר וְאָמַר לוֹ: מֵאֵין לָךְ שְׂדֶה זוּ? שְׁלִי הוּא! הִשְׁכִּיבוּ וְאָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הִיא, וְכִיּוֹן שְׂלָא אָמַר לִי אָדָם כְּלוֹם יִרְדְּתִי לְתוֹכָהּ - אֵין זוּ חֲזָקָה,

שֶׁהִרְי לֹא טָעַן שְׁלָקְחָהּ וְלֹא שְׁנַתְנָה לוֹ וְלֹא שִׁירְשָׁה⁵⁶. וְאָף עַל פִּי שְׂלָא טָעַן⁵⁷, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שֶׁיָּבִיא זֶה הַמַּעֲרָעֵר עֲדִים שֶׁהִיא שְׁלוֹ. הָבִיא עֲדִים - תַּחֲזֹר לוֹ הַשְּׂדֶה, וּמוֹצִיאִין מִזֶּה כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאָבִל. וְאֵין פּוֹתְחִין⁵⁸ לָזֶה הַמְּחִזִּיק תַּחֲלָה, וְאֵין אוֹמְרִים: שְׂמָא שְׂטֵר הִיָּה לָךְ וְאָבִד, עַד שִׁיטָּעַן מַעֲצָמוֹ⁵⁹; וְאִם לֹא טָעַן - תַּחֲזִיר כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאָבִל. וְכֵן הָאוֹכֵל שְׁנֵי חֲזָקָה מִחֲמַת שְׁנֵי שְׂטֵר בִּידוֹ, וְנִמְצָא הַשְּׂטֵר בְּטָל⁶⁰ - בְּטָלָה הַחֲזָקָה⁶¹, וְתַחֲזֹר הַשְּׂדֶה עִם כָּל הַפְּרוֹת לְבַעֲלִים.

(55) משנה וגמרא שם מא. (56) ראה לקמן הי"ד. (57) קנייתה ממך או נתונה לי. (58) כשהביא המערער עדים שהשדה שלו - אין בית-דין פותחים לעורר תשומת לב המחזיק, שירדע שקנה או קיבל במתנה. (59) משמע, שאפילו טען תחילה: "איני יודע וכו'" יכול הוא לחזור ולטעון קניתי ממך ואבד שטרי, ומשום כך טענתי מה שטענתי. [וכן כתב רשב"ם שם, ומנמק, שאין כאן הכחשה ממש של טענתו הקודמת. ולדעת רבינו (למעלה פ"ז ה"ח) אפילו אם הוא מכחיש ממש טענתו הראשונה - הרי זה טוען וחוזר וטוען, כל זמן שלא הוכחש על-ידי עדים ולא יצא מבית-דין]. (60) מאיזו סיבה שהיא. (61) תוספתא בבא-בבא פ"ב ה"א. ב'מנחת ביכורים' שם מנמק שהחזקה מועילה כשטוען: שטר היה לי ואבד, ונאמן משום שאין אדם שומר שטרו יותר משלש שנים, ובנידון שלפנינו, כשהשטר בידו ואין לו תוקף - אין החזקה מועילה.

יג. הַבֵּא⁶² מִחֲמַת יִרְשָׁה - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאִיָּה שְׂדֶר אָבִיו בְּשְׂדֶה זוּ אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אָפְלוּ יוֹם אַחֵד⁶³, וְכִיּוֹן שֶׁאָכְלָה הוּא שְׁלֹשׁ שְׁנִים מִחֲמַת אָבִיו - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בִּידוֹ. אָבִל אִם לֹא הָבִיא רְאִיָּה שְׂדֶר בָּהּ אָבִיו כָּלֵל - תַּחֲזֹר הַשְּׂדֶה וְכָל הַפְּרוֹת לְמַעֲרָעֵר שְׁנֵי לוֹ עֲדִים שֶׁהִיא שְׁלוֹ; שֶׁהִרְי אֵינִי טוֹעֵן עָלָיו שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן לוֹ, וְלֹא נוֹדְעָה קִרְקַע זוּ לְאֲבוֹתָיו. הָבִיא רְאִיָּה שֶׁנִּגְרָה בָּהּ אָבִיו⁶⁴ - אֵינָה כְּלוֹם⁶⁵, שְׂמָא בָּא לְבַקֵּר אוֹתָהּ וְלֹא קִנְאָה; אֲלֵא צָרִיךְ לְהָבִיא רְאִיָּה שְׂדֶר אָבִיו בָּהּ אָפְלוּ יוֹם אַחֵד.

(62) משנה, שם מא. (63) במשנה, אמרו: "הבא משום ירושה - אינו צריך טענה". פירוש, אינו צריך לברר כיצד הגיעה השדה לידי המוריש. ובגמרא שם עמוד ב, מבאר רבא: "טענה הוא דלא בעי (אינו צריך), אבל ראייה בעי (צריך)". (64) ראו את אביו מסייר באותה שדה. (65) כרבא, שם.

יד. הָרִי שֶׁאָבִל⁶⁶ שְׂדֶה זוּ שְׁנִים רַבּוֹת, וְבֹא הַמַּעֲרָעֵר וְאָמַר לוֹ: מַה לָּךְ וּלְשְׂדֶה זוּ? הוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהִיתָה שְׁלִיךְ, אָבִל פְּלוֹנִי מִכְרָה לִי וְהוּא לְקַחְתָּה מִמֶּךָ⁶⁷, וְאָמַר לוֹ הַמַּעֲרָעֵר: פְּלוֹנִי שֶׁמָּכַר לָךְ גִּזְלָן הוּא, הוֹאִיל וְהוֹדָה שֶׁהִיא שְׁלוֹ וְשְׂלָא לְקַחְתָּה מִמֶּנּוּ - תַּחֲזֹר הַשְּׂדֶה וְכָל הַפְּרוֹת⁶⁸ לְמַעֲרָעֵר⁶⁹, אָף עַל פִּי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ז ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זו גירסת הרא"ש שם, ולדברי המגיד-משנה, גם רבינו גורס כך. ובספרים הנדפסים שבידינו הגירסא: הלכה כרשב"ג, ואף רבי לא אמר אלא לברר. ופירושה של מסקנא זו לפי דעת רבנו, יתבאר בהמשך דברינו. (5) מטילים עליו לברר (להוכיח) שיש בידו שטר שחתמות עדי נתיימו בבית-דין. (6) ואינו צריך להביא עדי חזקה. (7) כגון שמתו העדים או הלכו למדינות הים, ואין כאן אנשים שמכירים חתימות ידיהם. (8) וכל זמן שלא נתברר שאין אפשרות לקיים החתימות - וכל-שכן כשהתברר שהשטר מזוייף - אין בית-דין נוקמים לחזקה, ומוציאים מידו את השדה (דעת רב האי גאון, הובאה ב'טור' חושן-משפט סי' קמ. ורבינו חננאל מוסיף, שאם טען אחר-כך: אבד השטר - אינו נאמן). (9) נתבארה כבר כמה פעמים דעת רבינו, שהמחזיק שלש שנים - מחוייב שבועת היסט (ראה למעלה פ"א ה"ב).

ב. עדי החזקה¹⁰ שהעיד אחד משניהם שאכלה¹³ חטים שגני חזקה, והשני העיד שאכלה שעורים - עדותן חתומה; שאין העד מקדקק בזה¹¹. העיד האחד¹² שאכלה זה שנה ראשונה שלישית וחמישית, והשני מעיד שאכלה שנה ורביעית ויששית - אין עדותן מצטרפות¹³; שבשנה שמעיד בה זה לא העיד בה זה¹⁴. ותחזור הקרקע והפרות¹⁵.

(10) מימרא של רב יהודה, שם נו: (11) אינו שם לב לזה לקבוע איזה מין תבואה אכל, ואפשר שטעה, ולפיכך אין כאן הכחשה. [בתוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שאם אחד אומר אכל חטים או שעורים, והשני אומר קטנית אכל - הרי זו הכחשה, שאין אדם טועה בין תבואה לקטנית. ורבינו הביא דברי רב יהודה ככתבם, ולא גילה דעתו בזה]. (12) שם. (13) מדובר במקומות שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה, שהרי במקומות שזורעים שנה שנה, אפילו אם העידו שניהם שאכלה ראשונה, שלישית וחמישית או שניה רביעית וששית אין כאן חזקה, משום שלא אכל שלש שנים רצופות (ראה למעלה פ"ב ה"ד). (14) ועל כל שנת אכילה, מעיד רק אחד. בגמרא שם אמרו: "בשנת (בשנה) דקא מסהיד מר, לא מסהיד מר". בתוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שזה נאמר כשהעדים מכחישים זה את זה, היינו כשהשני אומר: לא אכלה א. ג. ה אלא ב. ד. ו, אבל כשאניס מכחישים זה את זה - הרי זו חזקה במקומות שמובירים, משום ששניהם מעידים שאכלה שני חזקה. ומלשנו של רבינו, שנימק "שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה", יוצא ברור שגם כשאין הכחשה - אין זו חזקה. [נה'טור' שם סי' קמה דחה גם כן שיטת ה'תוספות' מנימוק אחר: שאם תצרף עדות שניהם, יצא מזה שאכלה שלא כמנהג אנשי המקום, שהרי כולם מובירים והוא אכל רצופות (על-פי שיטתו בסימן קמא, אכלה רצופות במקום שמובירים - אינה חזקה. ראה שם דעת רבינו ישעיה, ורבינו לא כתב כלום בדין זה)]. (15) ב'טור' שם כתב שאם אחד מעיד שאכל א. ב. ג. והשני מכחישו ואומר ד. ה. ו. אכל - אינו מחזיר הפירות. ובלחם-משנה כאן מנמק, שנאמן לומר: שלי אכלתי ב'מיגו' שיכול לטעון לא אכלתי, ואין זה 'מיגו' נגד עדים, משום שהעדים מכחישים זה את זה, נתבטלה

1 שאין לזה המערער עדים שהיא שלו⁷⁰. וכן כל
2 פיוצא בזה. הביא זה המחזיק עדים, שפלוני שמכר
3 לו דר בה אפלו יום אחד, או שאמר לו: בפני לקח
4 ממך ואחר כך מקרה לי - מעמידין אותה בידו⁷¹;
5 שהרי יש לו טענה⁷² עם חזקתו, ואלו רצה טען
6 ואמר: ממך לקחתיה, שהרי יש לו שני חזקה⁷³.

(66) שם ל. (67) המוכר אמר לי כך. (68) שאכל המחזיק. (69) מעשה שם, שטען המערער כך ואמר למחזיק: אין אתה בכלל בעל-דין שלו, שהרי הנך מודה שהשדה שלי ולא קנית אותה ממני, ואם-כן מה היא זכותך נגדי? לך ותבע לדין את המוכר. ואמר רבא: דינא טעין (טוען כדין). (70) הודאת הלוקח היא כמאה עדים - וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. (71) כמו בדין שבהלכה יג, בבא מחמת ירושה. (72) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. (73) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף-על-פי שאין למערער עדים שהיא שלו. במגיד-משנה מעיר, שיש חולקים וסוברים שאם אין לו עדים שהיא שלו, מעמידים השדה ביד הלוקח, אפילו כשלא אכלה שלש שנים. ומביא שם מחלוקת פוסקים, אם הלוקח יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו מעותיו. יש אומרים, שהמוכר יכול לטעון: למה אמרת שידוע לך שהיא שלו? היה לך רק לטעון קניתיה מפלוני, ואם היה התובע אותי לדין, הייתי נאמן לטעון לקחתיה ממך, ב'מיגו' שלא היתה שלך מעולם. ויש אומרים שמחוייב להחזיר לו, משום שבית-דין הוציא מידו השדה. וממשיך וכותב שהרי"ף בהלכותיו פסק כסברא ראשונה. חיפשתי ולא מצאתי כל סמך לדבריו ברי"ף, ומה שכתב "ואי אית ליה פסידא בהאי דאורי ליה - איהו דאפסיד אנפשיה" הכוונה להפסד אחר, כגון שהמוכר עני או אלם וכדומה. ולשונו: ואי אית ליה (ואם יש לו), מוכיח קצת שלא בכל מקרה יש הפסד ללוקח, ואם הכוונה למעותיו - הרי בכל מקרה יש הפסד.

פרק חמישה עשר

(1) מבאר דין עורר על השדה והמחזיק יש לו שטר וגם אכל שני חזקה, ודין עדי חזקה אימתי מצטרפים לעדות ואימתי אין מצטרפים, ודין זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ודין הלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו.

7 א. מי שערער על שדה זו³⁹, והביא עדים שהיא
8 ידועה לו, והביא זה שבתוכה שטר שלקחה ממנו,
9 והביא עדים שאכלה שני חזקה⁴⁰ - אומרים לו
10 בתחלה: קיים שטרך⁴¹. אם נתקם - הרי טוב, וידון
11 בשטר⁴²; ואם אי אפשר לו לקימו⁴³ - סומכין על עדי
12 חזקה⁴⁴, וישבע הסת⁴⁵ שלקחה.

(2) בבא-בטרא קסט: - קע: (3) שנמצאה בידו של אחר. (4) שם קסט: שנינו: "תנו רבנן, הבא לידון בשטר ובחזקה - נידון בשטר, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר - נידון בחזקה". והאריכו בגמרא שם בפירוש מחלוקת זו, ובמסקנא (שם קע:). "אמר רב גידל אמר רב, הלכה כרבי

19 אַבֹּתָיו, וּמִוִּרְדִּין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ²⁴. חֲזַר הַשְּׁנִי²⁵ וְהִבִּיא
20 אָף הוּא עֲדִים שֶׁהִיא שֶׁל אַבֹּתָיו, שֶׁהָיָה נִמְצָאת גַּם
21 עֲדוֹת זֶה מִכְחָשֶׁת - חוֹזְרִין בֵּית דִּין וּמִסְלָקִין מִמֶּנָּה
22 אָף הָרֵאשׁוֹן²⁶, וּמִנִּיחִין אוֹתָהּ בְּיַד שְׁנֵיהֶם²⁷, וְכָל
23 הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ.

(23 שם לא. 24) משום שלא הוכחשה עדותם בענין האבות. פסק כרב נחמן שם, משום שבית-דין עשו מעשה כמותו (רשב"ם). (25 גם זה שם. 26) ואין חוששים שמה ילגלו על הדיינים שמחליטים כך וחוזרים בהם ומחליטים אחרת. כרב אשי (שם לב). שאמר: לזילותא דבי דינא, לא חיישינן. (27) המדובר, כשלא היה אחד מהם מוחזק בה לפני שבאו לבית-דין, ובית-הדין הוריד לה את זה שהביא ראייה שהיא של אבותיו, אבל כשהשני היה מוחזק בה ובית-הדין הוציאה מידו ונתנה לראשון שהביא עדי אבות, ואחר-כך הביא השני עדי אבות - מחזירים את השדה לידו. וכל-שכן אם הראשון היה מוחזק בה - שאין מסלקים אותו ('טור' שם).

24 ו. זֶה אוֹמֵר²⁸ שֶׁל אַבֹּתָיו²⁹, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אַבֹּתָיו,
25 זֶה הִבִּיא עֲדִים שֶׁהִיא שֶׁל אַבֹּתָיו, וְזֶה הִבִּיא עֲדִים
26 שֶׁאֵכָלָה שְׁנֵי חֲזָקָה - תְּחִילָה לִּזְה שֶׁהִבִּיא עֲדִים שֶׁהִיא
27 שֶׁל אַבֹּתָיו, וְיַחְזִיר הַפְּרוֹת שֶׁאֵכָל; שֶׁהָיָה לֹא טַעַן
28 בְּלוֹם³⁰, וְאֵין אֵכִילָתוֹ רְאִיָּה, שֶׁכָּל חֲזָקָה שֶׁאֵין עִמָּה
29 טַעֲנָה עַל הַבְּעָלִים - אֵינָה בְּלוֹם³¹. חֲזַר³² זֶה הַמִּיחִין
30 וְאָמַר: בֵּין שֶׁל אַבֹּתֶיךָ הֵיכָלָה, וְאֵתָה מִכְרָתָה לִי, וְזֶה
31 שֶׁטַּעֲנָתִי תְּחִילָה שֶׁהִיא שֶׁל אַבֹּתִי - בְּלוֹמֵר, שֶׁאֵין
32 סוֹמֵךְ עָלֶיהָ וְהָיָה שְׁלִי בְּשֶׁל אַבֹּתִי, אוֹ שֶׁאָמַר:
33 שֶׁל אַבֹּתִי שֶׁלְּקַחְתִּיהָ מֵאֲבֹתֶיךָ³³ - הָרִי זֶה טַעֲנָה
34 נִכְוָנָה, שֶׁהָיָה נֶתַן אֲמִתְלָא³⁴ לְדַכְרִיו הָרֵאשׁוֹנִים³⁵,
35 וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. וְאֵם טַעַן בְּתַחֲלָה וְאָמַר: שֶׁל
36 אַבֹּתִי וְלֹא שֶׁל אַבֹּתֶיךָ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ בְּטַעֲנָה זֶה
37 הָאֲחֵרֶת³⁶. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזֶה.

(28 שם לא. ולג: 29) והוכחשה טענת השני. (30) טענתו "של אבותי" הוכחשה על-ידי עדים וכאילו לא טען, ולא ביאר כיצד הגיעה לידו. (31) כמבואר למעלה פ"ד הי"ב. בגמרא שם, אמר רבה, שהמביא עדי חזקה נאמן ב'מיגר' שיכול לטעון קניתי השדה ממך ואכלתי שני חזקה. חלקו עליו אב"י ורבה (שם לג:). ואמרו, שאין מקבלים 'מיגר' במקום עדים. ורבינו פוסק בכל מקום, שאין אומרים 'מיגר' במקום עדים. ב'תוספות' (לא). ד"ה מה לי, הקשו למה אין בית-דין טוענים לבעל החזקה שאבותיו קנו מאבותיו של בעל דינו ואכלו יום אחד, שהרי טוענים ליורש. ותרצו: "של אבותי" משמע שהיו תמיד של אבותיו. ובמגיד-משנה מתרין, שטענה זו מועילה רק כשמביא ראייה שאכלוה אבותיו יום אחד, כמבואר למעלה (פ"ד הי"ג), וכאן אין לו ראייה כזו. ותרין שני: אין אנו טוענים ליורש אלא כשאנינו טוען טענת 'ברי', אבל כשטוען טענת 'ברי' אין טוענים לו טענה אחרת. (32) שם. (33) והביא ראייה שאכלוה יום אחד. (34) ביאר למה טען כך, ולא התכוון

עדותם לגמרי וכאילו אין כאן עדות. ואם נקבל נימוקו, יצא מזה, שגם בעדות לסירוגין בהכחשה אינו מחזיר הפירות. וה'טור' עצמו לא כתב כלום בדין החזרת הפירות בעדות לסירוגין. ורבינו כתב סתם "מחזיר הפירות", ולא חילק בין בהכחשה ובין שלא בהכחשה. נראה שלא נתקבלה על דעתו סברת הלחם-משנה. ובסמ"ע חו"מ שם סק"ג כותב, שהמדובר כשלא הכחישו זה את זה, אבל בהכחישו אינו מחזיר הפירות. והדוחק מורגש. וצ"ע (ראה לחם-משנה ד"ה שבשנה, ומה שכתבנו על דבריו בהשלמות).

1 ג. מִי שֶׁיֵּרֵד¹⁶ לְשָׂדֶה בְּחֲזָקָתָהּ שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ וְאֵכָל
2 פְּרוֹתֶיהָ, וְנִמְצָא יוֹרֵשׁ אַחֵר שֶׁהוּא קְרוֹב מִמֶּנּוּ וְרֵאשִׁי
3 לְיִרְשָׁהּ, בֵּין שֶׁנִּמְצָא בְּעֲדִים בֵּין שֶׁהוּדָה לוֹ זֶה שֶׁיֵּרֵד
4 תְּחִילָה - חַיֵּב לְהַחְזִיר כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאֵכָל¹⁷.

(16) גמרא שם לג. מעשה שבא לפני רב חסדא. (17) כאב"י ורבה, שם. אם נפרש הלכה זו כפשוטה כפי שהיא כתובה לפנינו, קשה להבין מה באה להשמיענו? הלא זה מובן מאליו (בגמרא שם יש כמה גירסאות, ונאמרו בהן כמה פירושים). ונראה שרבינו מפרש כרשב"ם שם, שלא הוברר מתחילה מי קרוב יותר, והחזיק בה האחד מדין "כל דאלים גבר" (ראה הלכה הבאה) ואחר-כך הודה זה שתפסה, שבעל דינו קרוב יותר, ופסק רב חסדא שמחזיר את הקרקע אבל לא הפירות שאכל, משום שאכלם כדין. ואב"י ורבה חלקו עליו, ואמרו: מכיון שהודה שהשדה אינה שלו, הרי הודה גם שאכל פירות שאינם שלו, ורבינו קיבל דעתם. ודבריו מתפרשים כך: "מי שירד" פירוש באלומות, "שהוא יורש" ואף-על-פי שגם אחר טען כך, והלשון "שירד" מוכיח שהכוונה לתפוס מעצמו, ולא הורידוהו בית-דין.

5 ד. שְׁנַיִם¹⁸ שֶׁהָיוּ עוֹרְרִין עַל הַשָּׂדֶה, זֶה אוֹמֵר שְׁלִי,
6 וְזֶה אוֹמֵר שְׁלִי, וְאֵין לְאֶחָד מֵהֶן רְאִיָּה, אוֹ שֶׁהִבִּיא
7 כָּל אֶחָד מֵהֶם עֲדִים שֶׁהִיא שְׁלוֹ אוֹ שֶׁל אַבֹּתָיו, אוֹ
8 שֶׁהִבִּיא כָּל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם עֲדִים שֶׁאֵכָלָה שְׁנֵי חֲזָקָה,
9 וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהִעֲדִיּוּ בֵּהֶן אֵלוֹ הֵן הַשְּׁנַיִם עֲצָמָן שֶׁהִעֲדִיּוּ
10 בֵּהֶן אֵלֻ¹⁹ - מִנִּיחִין אוֹתָהּ בְּיָדֵיהֶן, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד
11 בָּהּ²⁰, וְיִהְיֶה הָאֲחֵר מוֹצִיא מִיָּדוֹ וְעָלִיו הָרֵאשִׁי. וְאֵם
12 בָּא שְׁלִישִׁי וְתַקַּף עָלֶיהָ²¹ וְיֵרֵד לְתוֹכָהּ - מִסְלָקִין
13 אוֹתוֹ מִמֶּנָּה²².

(18) שם לד: (19) שאם לא העידו על אותן שנים עצמן - ברור שמעמידים את השדה ברשותו של זה שאכלה אחרון. (20) כרב נחמן שם, שאמר: "כל דאלים גבר". (21) לפני שירד לה אחד מבעלי הדין. (22) וחוזרים ומניחים אותה לפני השנים. כמסקנתו של רב אשי, שם לה: (ראה רשב"ם), נגד דעת חכמי נהרדעא, שאמרו: גולן של רבים - אין בית-דין מוציאים מידו.

14 ה. הִבִּיא הָאֶחָד²³ עֲדִים שֶׁהִיא שֶׁל אַבֹּתָיו וְשֶׁאֵכָלָה
15 שְׁנֵי חֲזָקָה וְהָיָה תַּחַת יָדוֹ, וְהִבִּיא הָאֲחֵר עֲדִים
16 שֶׁאֵכָלָה שְׁנֵי חֲזָקָה וְהָיָה תַּחַת יָדוֹ - נִמְצָאת
17 עֲדוֹת הַחֲזָקָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם מִכְחָשֶׁת, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ
18 בְּיַד זֶה שֶׁהִעֲדִיּוֹ עָלָיו עַדִּי הַחֲזָקָה שֶׁהִיא שֶׁל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ז ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 ומוציאין מזה כל פרות שהודה בהן שאכלן, אף על
17 פי שאין עליו עדים שאכל; שהרי הוא אומר
18 שמתחמת אבותיו אכל, והרי העדים שהיה של
19 אבותיו של זה הטוען⁴². וכן כל פיוצא בזה.

41 בבא זו לא הוצרכה לעצמה, שהרי כל-שכן היא מהדין
שבהלכה ו, ונכתבה כהקדמה לבבא הבאה. (42) ומשום
זה אינו נאמן לומר: שלי אכלתי, ב'מיגר' שלא אכלתי.

20 ט. הביא⁴³ המערער עדים שזו השדה שלו, וזה
21 שבתוכה טוען: ממך לקחתיה והרי שטר, והוציא
22 שטר מקדם⁴⁴, טען המערער שהוא מזיף, והודה
23 בעל השטר ואמר: כן הוא⁴⁵, אבל היה לי שטר
24 פשר ואבד, ולקחתי זה שפירי פדי לאים עליו
25 שיודה שמכר לי באמת, הואיל ואלו רצה היה
26 אומר⁴⁶ בשטרו, שהרי מקדם הוא - הרי זה נאמן⁴⁷,
27 ואין מוציאין את השדה מתחת ידו⁴⁸, וישבע הסת.

43 שם לב: מעשה שהיה. (44) שם כתוב סתם: "וזה
שטרא", ורבינו מפרש שטר מקויים. (45) והזיוף עלה יפה,
וטעו העדים וחשבו שאלו חתימותיהם. (46) צ"ל: עומד
(כת"י תימן). פירוש, היה ממשיך להסתמך על השטר.
(47) ב'מיגר'. (48) בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף בזה:
רבה אומר - נאמן ב'מיגר', ורב יוסף אומר - אינו נאמן.
וברשב"ם פירש טעמו של רב יוסף שזה כ'מיגר' במקום
עדים, שהרי הודה בעצמו שהשטר מזויף והודאת בעל-דין
כמאה עדים, ולא אמרו 'מיגר' אלא במקום ששתי הטענות
יכולות להיות אמת. ורבה לא קיבל סברא זו. ונפסקה שם
הלכה כרבה, בקרקע. וב'תוספות' שם ד"ה והלכתא,
מבארים שה'מיגר' מועיל להעמיד הקרקע בחזקת המוחזק
בו, ואין אומרים בזה: קרקע בחזקת בעליו הראשונים
עומדת. [בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף במעשה דומה,
בשטר הלוואה. ונפסקה הלכה כרב יוסף שאינו נאמן, משום
שמעמידים הכסף בחזקת בעלים (ראה פ"ד מהל' מלוה
ולוה ה"ו).

28 י. הביא⁴⁹ המערער עדים שזו השדה שלו⁵⁰, וזה
29 שבתוכה טוען: ממך לקחתיה ואכלתי⁵¹ שני חזקה,
30 והביא עדים שאכלה שני חזקה, טען המערער
31 ואמר: היאך תטען שלקחת ממני היום שלש שנים,
32 ובאותו הזמן לא הייתי במדינה זו^{51א} - מצריכין זה
33 שבתוכה להביא ראיה, שזה פלוני שמערער היה
34 עמו במדינה בזמן הזה שטוען שמכר לו בו. אפלו
35 יום אחד, פדי שהיה אפטר שמימר. ואם לא הביא
36 - מסלקין אותו.

49 שם כט: מעשה שהיה. (50) הרי"ף בהלכותיו מפרש
שהמדובר שם כשהביא עדים שהיא שלו. (51) בגמרא:
בשכונני גואי הואי, ופירש הרי"ף: במדינה רחוקה, ורבינו
קיבל פירושו. ומסתימת לשונם משמע, שאפילו שלא בשעת
חירום ושיבוש דרכים, הדין כך. [נחלקו עליהם הרמב"ן
והרשב"א, ושאלו: מכיון שהחזיק שלש שנים ולא מיחה,

לשקר. (35) בהגהות מיימוניות רואה כאן סתירה למה
שכתב למעלה (פ"ז ה"ז) שטוען וחוזר וטוען אפילו בלי
אמתלא. ופליאה היא, שהרי כאן הוכחשה טענתו על-ידי
עדים, ושם המדובר כשלא הוכחשה, ראה שם. (36) משום
שאין לו אמתלא לבאר טענתו הראשונה.

1 ז. ראובן³⁷ שהיה בתוך שדה, ובא שמעון וערער
2 עליו, ואמר ראובן: שדה זו מלוי קניתי ואכלתי
3 אותה שני חזקה, אמר לו שמעון: והלא שטר זה
4 מקדם פדי שאני לקחתיה מלוי מהיום ארבע שנים,
5 חזר ראובן ואמר: וכי תעלה על דעתך ששלש שנים
6 בלבד יש לי משקנתי? שנים רבות יש לי
7 משלקחתי, ואני קדמתיך - הרי טענת ראובן
8 טענה; שאדם קורא לשנים רבות שני חזקה³⁸.
9 לפיכך, אם הביא ראובן עדים שאכלה שבע שנים,
10 שנמצא שאכל שני חזקה קדם שלקחה שמעון -
11 מעמידין אותה בידו. אבל אם אכלה פחות משבע
12 שנים³⁹ - תחזור לשמעון; שאין לך מחאה גדולה
13 מזו⁴⁰, שהרי מכרה קדם שהחזיק ראובן.

37 שם ל: (38) רשב"ם שם מבאר, שאילו לא היתה דרכם
של אנשים לקרוא לשנים רבות שני חזקה, לא היינו
מאמינים לו, אפילו אם הביא עדים שאכלה שבע שנים,
משום שהוא עצמו מודה שלא אכלה יותר משני חזקה,
היינו שלש שנים, והודאת בעל-דין כמאה עדים (וכן כתבו
ה'תוספות' שם). ואין כאן חזרה מטענתו הראשונה, שאם
יש בכך חזרה אין מקבלים טענתו, משום שטענה הראשונה
הוכחשה על-ידי עדי השטר של שמעון המערער.
(39) ואם-כן מכרה לוי לשמעון לפני שמלאו שני חזקה של
ראובן. (40) מהמכירה לאחרים. ברא"ש שם שואל: מה
הועילה המחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו
ממחאתו ולהפסיד ללוקח. שאלה שניה (ראה למעלה פ"א
ה"ח) ולמה צריך שבע שנים? והוא משיב: טעמו של דבר
שצריך למחות בסוף כל שלש שנים - הוא, משום ששתיקתו
מתפרשת כחזרה מהמחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול
לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. ושאל עוד: למה צריך
להביא עדים על כל שבע השנים? אפילו כשהביא עדים על
שלש שנים האחרונות בלבד יהיה נאמן לטעון שקנאה לפני
המערער, ב'מיגר' שיכול לטעון קניתי ממך ואכלתי
בפניך שלש שנים ולא מחיתי? ותיירך, שאין כאן 'מיגר',
משום שבשעה שטען: מלוי קניתי, לא ידע עדיין שביד
המערער יש שטר קנין, וחשש שמא יתבע המוכר החזרת
הקרקע, והחזקה לא תועיל, משום שאין עמה טענה לגבי
המוכר, שהרי טען שמשמעון קנאה (ראה למעלה פ"ד
ה"ד). ונראה שגם ה'תוספות' שם לא. ד"ה אבל, התכוונו
לכך (ראה פלפולא חריפתא אות פ, ומגיד-משנה כאן).
וועדיין לא נתברר לי הענין כל צרכו, שהרי אם יתבענו
המוכר, יוכל ראובן לטעון: בפני קנאה שמעון ממך, ויהיה
נאמן, כמו שאמר רב בשם רב חיאי (שם מא:) וצ"ע.

14 ח. זה אומר של אבותי והביא עדים, וזה אומר של
15 אבותי ואין לו עדים - תחזור לזה שהביא עדים⁴¹.

זכותו²¹; שאומרים לו: היאך תעיד על המכר ותבוא
ותערער. וכן²² אם העיד לוי בשטר שכתוב בו:
השדה פלוני של ראובן מצד מזרח או מערב,
הואיל ועשה השדה סימן לאחר והעיד בשטר -
אבד את זכותו, ואינו יכול לחזור ולערער; שאומרים
לו: היאך תעיד בשטר זה שכתוב בו השדה הזאת
מצד פלוני ותחזר ותערער עליה.²⁷

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראובן שמכר לשמעון שדה והיה לוי מעדי השטר".

במקרה זה, הדין הוא שלוי אינו יכול לומר שראובן גזל אותה ממנו, ובהלכה שאח"כ החידוש גדול יותר שגם אם היה לוי עד בשטר שאינו שטר מכר אלא שכתוב בו שדה פלונית של ראובן בצד מזרח או מערב, גם אז אינו יכול לערער ולומר שנגזלה ממנו.

ויש לבאר שתי ההלכות על-פי פנימיות העניינים: ראובן מורה על העבודה בבחינת ראייה, ושמעון על העבודה שבבחינת שמיעה, אבל לוי מורה על בחינה שלמעלה משניהם.

ועל-פי-זה יש לבאר שתי ההלכות: במכירה, שעניינה שינוי והוצאה מרשות לרשות, המוכר הוא בבחינת משפיע ולכן יש בכוחו להעביר הבעלות לאחר, ואילו הקונה בדרגה נמוכה יותר בבחינת מקבל מהמוכר אלא שבמכר ישנה גם עבודתו של הקונה, היינו נתנית הכסף.

וזהו "ראובן שמכר לשמעון" שראובן, בגלל היותו בדרגה נעלית יותר - ראייה - משפיע לשמעון שבבחינת שמיעה. ובנוסף לזה צריך לפעול את קיום השטר שעניין זה נעשה על ידי המשכה מבחינה שלמעלה משניהם - "לוי מעדי השטר". ואע"פ שלוי הוא בחינה נעלית יותר, הרי מצד הבחירה אפשר לנצל זאת באופן בלתי רצוי ח"ו "בא לוי לערער".

ועל זה פוסק הרמב"ם "אין שומעין לו" היינו שלא רק שלא מקבלים דבריו אלא שגם מלכתחילה אין שומעין לו ואין משגיחין כו' שהרי אם אתה מצד שורשך ומקורך העדת על המכר, כיצד תבוא לערער.

וממשיך בהלכה שאח"כ שגם אם עדותו אינה מתייחסת ישירות לבעלות על השדה, גם אז מאבד זכותו לערער עליה. וביאור ההלכה בפנימיות, שמוכר וקונה מורה על הקב"ה וישראל, שהקב"ה מוכר לישראל את כל העולם כולו בזכות עבודתם כולל סדר השתלשלות כדי שיעשו ממנו דירה לו יתברך בתחתונים, ואם יבוא מישהו לערער על המכירה ולומר שמעמדו ומצבו של הקונה (שמעון) אינו כדבעי הרי ש"אין שומעין לו ואין משגיחין כו" שכן דבר ברור הוא שישראל הם בעלי הבית על העולם ועל כל סדר השתלשלות כי קנוהו על-ידי עבודתם במסירות נפש

למה הטילו על המחזיק להביא ראיה? הרי אפשר שבא ליום אחד ומכר, או מכר על-ידי שליח? (רבינו עצמו פסק למעלה בפ"א ה"ב, שאומרים לבעל הקרקע: אי-אפשר שלא הגיעה אליך במשך שלש שנים ידיעה שזה מחזיק בשדך). ומתוך קושיא זו פירשו, שהמדובר בגמרא בשעת מלחמה או שיבוש דרכים, ובמקרה כזה אין חזקה מועילה, וכן דעת הרא"ש שם, וה"טור' חו"מ סי' קמז.

1 יא. מי שהלך⁵² למדינת הים ואבדה דרך שדהו⁵³,
2 בין שהיו ארבע השדות המקיפות אותה לארבעה
3 אנשים⁵⁴, בין שהיו הארבע שדות קנויות מאחד⁵⁵ -
4 הרי כל אחד מהן דוחהו ואומר: שמא דרך שלך
5 על חברי הוא. לפיכך יקנה לו דרך במאה מנה⁵⁶ או
6 יפרח באויר. וכן אם היו ארבע השדות לאיש אחד
7 שקנה אותן מארבעה⁵⁷ - אין לו עליו דרך; שהרי
8 אומר לו: עתה אם אחזיר לכל אחד שטרו - אין
9 אתה יכול לעבר על אחד מהן, ואני קניתי מכל אחד
10 מהן כל זכות שיש לו⁵⁸. אבל אם היה בעל ארבע
11 שדות המקיפות איש אחד, והוא בעל המצר שלה
12 מתחלה ועד סוף - הרי זה אומר לו: מכל מקום
13 דרכי עליך; וילך לו בקצרה באי זו שדה שירצה
14 בעל השדה. וכן כל פיוצא בזה. ואם החזיק בדרך
15 ואומר: זו היא דרכי⁵⁹ - אין מסלקין אותו ממנה⁶⁰
16 אלא בראיה ברורה⁶¹.

(52) משנה וגמרא כתובות קט: (53) השכנים החזיקו בה, ואינו יודע מי. (54) לפני שהלך למדינת הים, ולא עברו לידי אחרים. (55) ארבעה אנשים קנו מאחד ארבע השדות המקיפות. (56) בכל מחיר שידרשו ממנו. (57) שהיו בעלי השדות לפני שהלך למדינת הים. (58) וגם הזכות שהיתה להם לדחות אותו. (59) אני מכיר אותה. (60) אין בעל השדות יכול להכריחו לקבל דרך אחרת. (61) במגיד משנה מפרש שהמדובר כשהחזיק בה שלש שנים. ובכסף משנה דחה פירשו וכתב, שאם החזיק בה וטוען: הכרתיה - אין מוציאים אותה מידו, משום שדרכו היא בשדותיו. דין זה נמשך לבבא האחרונה בלבד.

יום שני י"ז ניסן ה'תשפ"ב

פרק נעשה עשירי

(1) מבאר דין עורר על השדה והוא חתום כעד על שטר המכר, עשאה סימון גבול לאחר, ודין עורר על השדה ואחר הביא עד שאכלה שני חזקה וטען המערער בגזל אכלת או הביא שני עדים שאכלה שנתיים, וכלל שם איסור לטעון טענת שקר לעוות הדין, כמו שאמרה תורה: "מדבר שקר תרחק".

17 א. ראובן² שמכר לשמעון שדה, והיה לוי מעדי
18 השטר, ובא לוי לערער על השדה ולטען שראובן
19 גזל אותה ממנו - אין שומעין לו, ואין משגיחין
20 על ראיות שביא על אותה שדה, והרי אבד כל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ז ניסן - ספר משפטים - הלכות טוען ונטען קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מבואר, שחכמים לא אמרו "איבד את זכותו" אלא כשעשה מעשה (חתם על השטר) ובשביל נוחיות אין אדם עושה מעשה, אבל קורה לפעמים, שאדם מוציא דיבור מפיו לשם נוחיות, ולפיכך חכמים מודים בזה לאדמו"ר. [כתב רשב"ם שם, שאפילו אכלה הלוקח שני חזקה מוציאם מידו, כשאינו מביא ראייה שהמוכר אכלה יום אחד, משום שזו חזקה שאין עימה טענה, שהרי הלוקח מודה שלא קנאה מיד המערער, וכוחה של חזקה אינה יפה מכוח שטר, ובמקום ששטר (מיד הגזול) אינו מועיל - גם חזקה אינה מועילה (ראה למעלה פרק ט"ו הלכה ו').

ד. ראובן¹⁶ שערער על שמעון, ושמעון אמר: איני יודע מה אתה סח, אלא שדה זו מלוי לקחתיה¹⁷, והרי עדים שאכלתיה שני חזקה, אמר לו ראובן: והלא עדים יש לי שבערב באת אלי ואמרתי לי: מכר לי שדה זו - אין זו ראיה; ויש לו לשמעון לומר: רציתי לקנות ממך¹⁸, כדי שלא תערער ולא תטריחני בדין, אף על פי שאיני יודע אם היה שלך או אינה. וכן כל פיוצא בזה. ואם לא טען שמעון טענה זו - אין טוענין¹⁹.

(16) שם. (17) והביא עדים שלוי אכלה יום אחד, שאם לא כן - הרי זו חזקה שאין עימה טענה כמו שנתבאר בהלכה הקודמת (רא"ש שם). (18) בדמים מועטים. (19) במעשה שהובא בגמרא שם טען הלוקח עצמו טענה זו.

ה. ראובן שערער²⁰ והביא עדים ששדה זו שלו, ושמעון שפיתוכה טוען: אתה מכרתה לי ואכלתיה שני חזקה, וראובן אמר: בגזל אכלת. בין שלא היו עדים שאכל כלל, בין שהיה שם עד אחד שאכלה שלש שנים²¹ - אינו חייב להחזיר הפרות שאכל; שהרי הוא אומר: שלי אכלתי, ואין עליו עדים שמחזיקין אותו בפרות, שהרי מעצמו הודה²²; וזה העד שהעיד שאכלה שלש שנים - לנפות פחו של אוכל הוא בא²³, ואילו היה עמו אחר - היתה השדה עומדת בידו²⁴. לפיכך: ישבע ראובן הסת שלא מכר ותחזר לו השדה, וישבע שמעון הסת שאינו חייב לו כלום בפרות שאכל²⁵ ויפטר.

(20) שם לג': ועד אחד מחייב שבועה מן התורה וכאן אינו יכול להישבע, וכלל בדינו: מתוך שאינו יכול להישבע משלם - אף על פי כן אינו חייב להחזיר הפירות. (22) ברשב"ם שם מפרש, שנאמן במיגו שיכול לומר לא אכלתי, ומה שאמרתי בתחילה: "אכלתי" - התכוונתי להנאה מועטת מאוד שמספיקה לשם חזקה (וראה למעלה פרק י"ב הלכה י'). ובטור חושן משפט סימן קמה מגמק: שאם נאמין לו שאכל הפירות אין להוציא מידו הקרקע שהרי החזיק בו (ראה הערות למעלה פרק ט"ו הלכה ב). [בשולחן ערוך שם סעיף ג הביא נימוקו של הטור בלבד, ומזה מסיק הש"ך שם סעיף קטן ב, שאם טען המחזיק קניתיה ואכלתיה שנתיים - צריך להחזיר הפירות, אפילו אין עדים, שהרי אפילו אכל - לא החזיק. ומדברי רבינו לקמן

במשך כל הדורות, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל.

(על פי י"ן מלכות' ספר משפטים סימן יח)

(2) משנה כתובות קט. (3) במשנה שם נחלקו אדמו"ר וחכמים בדין זה. אדמו"ר אומר: "יכול הוא שיאמר: השני נוח לי הראשון קשה הימנו" (פירוש, נוח לי להתדיין עם הלוקח ולהוציא מידו, והגזולן הוא אלם וקשה להוציא מידו). "וחכמים אומרים: איבד את זכותו". והלכה כחכמים. (4) במשנה: "עשאה סימן לאחר איבד את זכותו". ונראה שרבינו מפרש: "עשאה" ראובן המוכר עשה שדה זו, "סימן" לאחר, היינו, מכר שדה אחרת לשמעון וכתב בשטר מצד פלוני גובלת שדה שלי, ולוי חתום על השטר, ואחר זמן בא ומערער. וכן פירש רש"י שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל עשאה כתבו: "משמע מתוך הלשון דאעורר קאי" פירוש, שהמערער עצמו מכר שדה אחרת וכתב בשטר: מצד פלוני שדה של ראובן - אינו יכול לערער עליה. [במגיד משנה מפרש, שרבינו קיבל פירושה של התוספות, ומתוך כך נדחק לתרץ למה לא הביא כלל את דברי המשנה. וקשה להבין מה דחקו לפירוש זה, שהתוספות עצמם מפקפקים קצת בכוננתו ומביאים ראייה לפירוש רש"י מן הירושלמי. ובה - בין לפירושו של רש"י ובין לפירושה של התוספות - גם אדמו"ר מודה שאיבד את זכותו, שהרי אין כאן מקום לטענה: השני נוח לי וכו'.

ב. טען⁵ העד ואמר: תלם אחד הוא שעשיתי סימן ולא כל השדה, ואותו התלם הסמוך למצר בלבד הוא של ראובן - הרי זו טענה הנשמעת⁶, ויש לו לערער על כל השדה חוץ מאותו התלם⁸. ואין כל הדברים אמורים אלא באחד מעדי השטר שבא לערער; אבל הדין⁹ שקיים השטר¹⁰ - יש לו לערער, מפני שיכול לטען ולומר: לא ידעתי מה היה כתוב בשטר. מפני שיש לדינין לקיים השטר אף על פי שלא קראוהו¹¹, אבל העדים אין חותמין על השטר אלא אם כן קראוהו פלו וידקדקו בו¹².

(5) שם עמוד ב. (6) המתקבלת על הדעת. (7) הזכות. מימרא של רב יוחנן שם. (8) ונוהג לו תלם שאפשר לזרוע בו תשעה קבים תבואה, שפחות מזה אינה נקראת "שדה" (מגיד משנה בשם הרמב"ן, וכן כתב גם רבינו יונה ור"ן, הובאו בטור חושן משפט סימן קמז). (9) כאב"י שם. (10) שאישר את חתימת העדים. (11) תפקידם הוא רק לבדוק אם החתימות אינן מזויפות. (12) שהרי הם מעידים על כל הכתוב בשטר.

ג. בא שמעון¹³ ונמלך בלוי ואמר לו: הריני קונה שדה פלונית מראובן, ובעצתך אקנה אותה; אמר לו לוי: לך וקנה אותה, טובה היא - יש לו ללוי לערער עליה, ולא אבד זכותו¹⁴; שהרי לא עשה מעשה¹⁵, ויש לו לומר: רצוני היה שתצא מתחת יד ראובן, שהוא אלם, כדי שתתבענה בדין ואקח שדי.

(13) בבא בתרא ל': (14) רבא שם. (15) בגמרא שם

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. אִסּוּר לְאָדָם³⁴ לְטַעַן טַעֲנַת שֶׁקֶר, כְּדֵי לַעֲוֹת הָדִין
או כְּדֵי לַעֲכָבוּ. כִּי־עַד? הֲיָה נִוְשָׁה³⁵ בְּחִבְרוֹ מִנָּה -
לֹא יִטְעֲנֶנּוּ מֵאֲתָם כְּדֵי שְׂיֹדֶה בְּמִנָּה וַיִּתְּחִיב
שְׁבוּעָה³⁶. הֲיָה נִוְשָׁה מִנָּה³⁷ וִיטְעֲנֶנּוּ מֵאֲתָם³⁸ - לֹא
יֵאמָר: אֶכְפֹּר הַכֹּל בְּבֵית דִּין וְאוֹדֶה לוֹ בְּמִנָּה בְּיָנִי
לְבִינִי כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתְחִיב לוֹ שְׁבוּעָה³⁹.

(34) שבועות לא. (35) יש הבדל בין "נושה" ל"תובע";
"נושה" משמעותו - תביעה אמיתית. ו"תובע", כולל כל סוג
תביעה שהיא, - צודקת ובלתי צודקת. (36) ואגלגל עליו
טענות אחרות, שאין בית דין משביעים עליהם.
(37) והנתבע מוכן לשלם לו המנה. (38) טענת שקר.
(39) ויגלגל עליו שבועה ממקום אחר ואפילו לאחר שתיקנו
חכמים שבועת היסט לכופר הכול ויוכל לגלגל, מעדיף אדם
להישבע שבועה קלה משבועה חמורה. נימוקים אלה נאמרו
בברייתא שם.

י. הָיָה שְׁלֹשָׁה⁴⁰ נוֹשִׁין מִנָּה בְּאַחַד, וְכָפֹר בָּהֶן - לֹא
יִהְיֶה אֶחָד תּוֹבֵעַ וְשְׁנַיִם מְעִידִים, וְכִשְׂיֹצִיאוֹ מִמֶּנּוּ
יִחְלַקוּ⁴¹. וְעַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְכִי־יֵצֵא בָּהֶן הַזִּהְיִר הַכְּתוּב
יֵאמָר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֶק.

(40) שם. (41) את הכסף המגיע להם מן הדין.
סְלִיקוּ לָהֶן הַלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעֵן בְּסִיעֲתָא דְשִׁמְיָא

הַלְכוֹת נַחְלֹת

מַצּוֹת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: דִּין סֵדֶר נַחְלֹת.
וּבְאֹר מַצָּה זֶה בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) מבאר דין סדר נחלות.

א. סֵדֶר נַחְלֹת² כֶּף הוּא: מִי שְׁמֵת³ - יִירָשׁוּהוּ בְּנָיו⁴,
וְהֵם קוֹדֶמִין לְכָל. וְהַזְכָּרִים קוֹדֶמִין לְנָקְבוֹת.

(2) משנה בבא־בִּתְרָא קטו. (3) בין איש בין אשה.
(4) כתוב בתורה (במדבר כז, ח): "איש כי ימות וכן אין לו,
והעברתם את נחלתו לבתו", מכאן שבן ובת יורשים את
האב, והבן קודם לבת. ירושת האם, למדו בגמרא (שם קיא.)
מהכתוב (שם לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות". ובן
נלמד בקל־וחומר מבת.

ב. בְּכָל מְקוֹם⁵ אֵין לְנָקְבָה עִם הַזְכָּר יִרְשָׁה⁶. אִם אֵין
לוֹ בָּנִים - יִירָשֶׁנּוּ אֲבִיו⁷. וְאֵין הָאֵם יִירָשֶׁת אֶת
בְּנִיהָ⁸. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקְּבֵלָה⁹.

(5) בין בירושת האב ובין בירושת קרובים אחרים, שדיניהם
יבוארו לקמן. (6) כשיש זכר - אין הנקבה יורשת כלום,
כשדרגת קירבתה למוריש אינה יותר גבוהה מזו של הזכר.
(7) בגמרא שם קח: למדו דין זה מהכתוב (שם יא): "ונתתם
את נחלתו לשארו" - ושארו זה אביו, שנאמר (ויקרא יח,
יב): "שאר אביך הוא". (8) רבא (שם קט): מבאר:
אף־על־פי שכתוב (שם יג): "שאר אמן היא", אין האם
יורשת את בניה, משום שהכתוב מסיים: "הקרוב אליו

הלכה ו שכתב: "ואפילו היה עד אחד" יש ללמוד, שאם
אין עד כלל אינו חייב להחזיר. (23) שאם נקבל עדותו
יזכה המחזיק גם בקרקע ואין זה מתקבל על הדעת שעדות
הבאה לזכותו - תחייבו. (24) ולא שייך כאן הכלל: שכל
מקום ששניים מחייבים אותו ממון - אחד מחייבו שבועה,
שהרי שניים לא היו מחייבים אותו. (25) אפשר שקנה
הפירות ושילם לתובע מחירם, ואפשר שלא אכל כלל, אבל
אין משיביעים אותו שקנה השדה ומשלו אכל, שאם נשביענו
כך, הרי אחד מהם נשבע לשקר. ועוד: אם נקבל טענתו הרי
יש להעמיד הקרקע בידו.

ו. הָיָה שְׁנֵי עֲדִים²⁶ מְעִידִים עַל שְׁמֵעוֹן שְׁאֲכָלָה
פָּחוֹת מִשְׁנֵי חֲזָקָה - יִחְזִיר כָּל הַפְּרוֹת שְׁאֲכָל. וְאִפְלוּ
הָיָה עַד אֶחָד - חֵיב לְהַחֲזִיר עַל פִּיו; שֶׁהָרִי אֵינוֹ
מִכְחִישׁ הָעֵד²⁷, אֲלֹא אוֹמֵר: אֲמַת הָעֵד וְאֲכָלְתִּי שְׁתֵּי
שָׁנִים²⁸ וְשָׁלִי אֲכָלְתִּי, נִמְצָא מִחֵיב שְׁבוּעָה²⁹ וְאֵינוֹ
יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמִשְׁלָם³⁰.

(26) שם. (27) כשמכחישו נשבע שבועה של תורה ונפטר.
(28) הכוונה, שמורה לעד שאכל שתי שנים, אבל הוא עצמו
טוען שאכל יותר (במעשה שהובא בגמרא טען המחזיק
שאכל שני חזקה). (29) לפי הכלל שבידינו: כל מקום
ששניים מחייבים ממון, אחד מחייבו שבועה (ראה למעלה
הלכה ה). (30) פירות שתי השנים, אבל פירות שנה
שלישית אינו מחזיר מפני שני הנימוקים שנאמרו בהלכה
הקודמת (ראה טור שם). [דין זה, שכל המחזיק שבועה
ואינו יכול להישבע - משלם, מבואר כמה פעמים בש"ס
וידוע בשם: "נסכא דרב אבא", משום שרב אבא אמר כלל
זה (שבועות לב): במעשה שאחד חטף חתיכת כסף מהותכה
(בלשון הגמרא: "נסכא") וטען אמנם חטפתי אבל שלי היא,
ועד אחד העיד שחטף. ופסק רב אבא שחייב לשלם].

ז. כָּל הַמִּחְזֵיב לְהַחֲזִיר הַפְּרוֹת, אִם לֹא הָיָה יְדוּעִין
וְאֵין בֵּית דִּין יוֹכִלִין לְשַׁעַר אוֹתָן כְּשֶׁעַר הַבָּתִּים
וְכִי־יֵצֵא בָּהֶן שֶׁהוּא יְדוּעַ, אֲלֹא הָיָה פְּרוֹת אֵילָן אוֹ
פְּרוֹת שָׂדֶה שְׁאֵינָן יְדוּעִין, הוֹאִיל וְאֵין כָּאֵן טַעֲנָה
וְדֹאֵית - יִשְׁלַם מֶה שְׂיֹדֶה בּוֹ שְׁאֲכָלוּ. וּמִחְרִימִין³¹
עַל מִי שְׁאֲכָל יוֹתֵר וְלֹא יִשְׁלַם.

(31) מתקנת הגאונים, ואין מחייבים את הנתבע שבועה,
משום שאין נשבעים היסט על טענת שמא. ולזה התכוון
רבינו באמרו: הוֹאִיל וְאֵין כָּאֵן טַעֲנָה וּדְאִית.

ח. כָּל הַמִּחְזִיר³² כְּנִרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ, אִם הִשְׁכִּירָה
לְאַחֲרִים כְּשֶׁהָיָה מִחְזִיק בָּהּ, וְהָיָה הַשּׂוֹכְרִין קְדִמִּין -
מוֹצִיאִין מִיָּד הַשֶּׁכֶר פַּעַם שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין לְבַעַל
הַכְּנִרְקַע³³, וְחוֹזְרִין וְתוֹבְעִין זֶה שֶׁהִשְׁכִּיר לָהֶם מְקוֹם
שְׁאֵינוֹ שָׁלוֹ.

(32) בבא בתרא כט. (33) בגמרא שם אמרו, שהשוכרים מן
המחזיק אינם כשרים להעיד שדרו בבית שלוש שנים
בשכירות, משום שהם נוגעים בעדותם, שאם יחזור הבית
לבעליו הראשונים יחייבו לשלם להם דמי שכירות פעם
שנייה.

למוריש גבוהה יותר מדרגתם, ואפילו אם מת הקודם בנחלה, לפני שמת זה שעל ירושתו אנו דנים. והטעם: הקודם בנחלה כאילו ירש בקבר, ויוצאי יריכו יורשים אותו לפי סדר נחלות ביורשים חיים. (13) היה לו בן, ומת בחיי אביו. (14) משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל. (15) הבן לא השאיר כל זרע אחריו. (16) משנה, שם קטו. (17) ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע האח, משום שהירושה חזרה לאבי המוריש אפילו כשהוא בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם לאחותו כמו שנתבאר. (18) אבל כל זמן שקיים יוצא ירך האב של המוריש - אין אבי האב יורש, ומה ששנינו "האב קודם לכל יוצאי ירכו", פירש רמי בר חמא (שם קטז): יוצאי ירכו שלו, אבל אינו קודם ליוצאי ירך בנו שהוא אבי המוריש, משום שהאב המת ירש את בנו, ואחי המת - שהם בניו - קודמים לכל (ראה ה"א). דוגמא: אברהם ויעקב בנכסי עשו - יעקב קודם לאברהם, משום שיצחק ירש את עשו בנו, ויעקב יורש את יצחק. (19) שם קיג: מקיש (משווה) ירושה שניה (כשחזרה ירושה לאב) לירושה ראשונה (כשהבנים יורשים), מה ירושה ראשונה - בן קודם לבת, אף ירושה שניה - בן קודם לבת. (20) לשון הגמרא (שם קטז): והמשמעות: כאדם הממשמש בידיו במקומות שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. (21) כלומר, עד אחד מבני יעקב. בגמרא שם, שאלו למה לא אמר עד יעקב. והשיב אביו, שמקובל בדינו, שלעולם לא יושמד שבט שלם, ולפיכך לעולם לא תחזור הירושה עד יעקב. [ברשב"ם שם מביא סמך לדברי אביו, מהכתוב (מלאכי ג, ו): "ואתם בני יעקב לא כליתם"]. (22) כל האמור למטה עד סוף ההלכה, היא תוצאה ישירה וברורה ממה שנתבאר למעלה, ואינו זקוק להבהרה נוספת.

ד. מי שמת²³ והניח בת ובת הבן, ואפילו בת בת בת הבן עד סוף פמה דורות - היא קודמת, ותירש הכל, ואין לבת פלוס²⁴. והוא הדין לבת האח עם האחות, ולבת בן אחי אביו עם אחות אביו²⁵. וכן כל פיוצא בקה.

(23) משנה, שם קטו. (24) במשנה: כל יוצאי ירכו של בן קודמים לבת. (25) גם דין זה למדנו מן ההיקש של ירושה שניה לירושה ראשונה, שאמרו בגמרא שם קיג:

ה. מי שהיו²⁶ לו שני בנים, ומתו השני בנים בחייו, והניח הבן האחד שלשה בנים, והניח הבן השני בת אחת, ואחר כך מת הזקן - נמצאו שלשת בני פניו יורשין חצי הנחלה, ובת בנו יורשת החצי; שפך אחד ואחד מהן²⁷ יורש חלק אביו. ועל דרך זו חולקין בני האחים ובני אחי האב עד ראש הדורות²⁸.

(26) משנה, שם קטז: וגמרא שם קיח: (27) לשלושת הבנים, קורא רבינו: "אחד", משום ששלתם באים מכח אחד. (28) נתבאר בהלכה הקודמת, ששתי הירושות שוות בדיניהן. בברייתא שם, דרשו מה שכתבה תורה גבי בנות צלפחד (במדבר כז, ז): "נתון תתן להם" - זו נחלת אביהן.

ממשפחתו וירש אותה", ומשפחת האם אינה קרויה משפחה, שנאמר בתורה (שם א, ב): "למשפחותם לבית אבותם". (9) קיבל תלמיד מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו, מפיו של הקדוש-ברוך-הוא. [אמנם, בגמרא שם (קטו) דרשו זה מן הכתוב, אולם רבינו קורא "דברי קבלה" לכל הדינים שאינם נשמעים מפשוטו של מקרא, אלא נמסר לחכמים לדרוש כך (ראה הקדמת רבינו לפירושו למשנה).

ג. וכל הקודם¹⁰ בנחלה - יוצאי ירכו¹¹ קודמין¹². לפיכך, מי שמת, בין איש בין אשה: אם הניח בן - יורש הכל; לא נמצא לו בן¹³ פעולם - מעינין בזרעו של בן: אם נמצא לבנו זרע, בין זכרים בין נקבות, אפילו בת בת בנו עד סוף העולם - היא תירש את הפל¹⁴; לא נמצא לו זרע בן¹⁵ - חוזרין אצל הבת. היתה לו בת - תירש את הפל; לא נמצאת לו בת פעולם - מעינין על זרע הבת: אם נמצא לה זרע, בין זכרים בין נקבות, עד סוף העולם - הוא יורש הפל; לא נמצא לה זרע בת - חוזרת הירשה לאביו¹⁶. לא היה אביו קיים - מעינין על זרע האב, שהן אחי המת: נמצא לו אח או זרע אח - יורש את הפל¹⁷; ואם לאו - חוזרין אצל אחות. נמצאת לו אחות או זרעה - יורש הפל; ואם לא נמצא לו זרע אחים ולא זרע אחות, הואיל ואין לאב זרע - תחזור הירשה לאבי האב¹⁸. לא היה אבי האב קיים - מעינין על זרע של אבי האב, שהן אחי אביו של מת. והזכרים קודמין לנקבות, וזרען של זכרים קודמין לנקבות, כמו שהיה הדין בזרעו של מת עצמו¹⁹. לא נמצאו אחים לאביו, לא הם ולא זרען - תחזור הירשה לאבי אבי האב. ועל הדרך הזאת נחלה ממשמשת והולכת²⁰ עד ראובן²¹. נמצאת אומרי²²: הבן קודם לבת, וכל יוצאי ירכו של בן קודמין לבת. והבת קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה קודמין לאבי אביה. ואבי המת קודם לאחי המת, מפני שהם יוצאי ירכו. והאח קודם לאחות, וכל יוצאי ירכו של אח קודמין לאחות. ואחות קודמת לאבי אביה, וכל יוצאי ירכה קודמין לאבי אביה. אבי האב קודם לאחי האב של מת. ואחי אביו קודמין לאחות אביו, וכל יוצאי ירכו של אחי אביו קודמין לאחות אביו. ואחות אביו קודמת לאבי אביו של מת, וכן כל יוצאי ירכה של אחות אביו קודמין לאבי אביו. ועל דרך זו הולך ועולה עד ראש הדורות. לפיכך אין לה אדם מישראל שאין לו יורשין.

(10) משנה, שם קטו. (11) כל הדורות המשתלבים מאבותיו - בין זכרים ובין נקבות - נקראים יוצאי ירכו (בספר שמות א, ה אנו קוראים: ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וכו'). בגמרא שם קח: למדו דין זה מהקרא. (12) לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם

לדינים שנלמדו מדרשה. ראה למעלה סוף ה"ב]].
 (42) אפילו לבניה. (43) בין איסורי דרבנן ובין איסורי תורה, שקידושין תופסים בה. (44) שקידושין תופסים בחייבי לאוין, שאין על ביאתן עונש כרת או מיתת בית-דין, אבל חייבי כריתות או מיתה אין קידושין תופסים בהן, ומי שקידשה אינו בעלה כלל, ומובן מאליו שאינו יורשה (תוספתא יבמות פ"ב ה"ג). (45) יתבאר לקמן ה"י.
 (46) ומן התורה אין קידושי מועילים, וחכמים תיקנו לו קידושין על-ידי רמזיה (ראה הלכות אישות פ"ד ה"ט).
 (47) שאינה חרשת, והטעם נתבאר בפכ"ב מהלכות אישות, שהיא זיכתה לו נכסיה כשנתרצית להינשא לו, וחרש קונה הדברים שזוכו לו על-ידי אחרים.

ט. כָּבֵד בְּאֲרָנֵינוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת⁴⁸, שְׁאִין הַבֶּעַל יוֹרֵשׁ
 אֶת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכְנַס בְּרִשְׁתּוֹ⁴⁹, וְשְׁאִין הַפֶּקֶחַ יוֹרֵשׁ
 אֶת הַחֲרֻשֶׁת שֶׁנִּשְׁאָת כְּשֶׁהִיא חֲרֻשָּׁתָּהּ⁵⁰, אֶפְלוּ
 נִתְפַּקְּחָהּ⁵¹. וְשֵׁם בְּאֲרָנֵינוּ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ אֶת נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ
 שֶׁבָּאוּ לְרִשְׁתָּהּ וְהַחֲזָקָה⁵², בֵּין נִכְסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ
 בְּנִדּוּנָתָהּ⁵³ בֵּין נִכְסִים שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה לוֹ. וְיָמִי
 שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה סִפֵּק גִּירוּשִׁין וְנִתְּנָה - אֵין הַבֶּעַל יוֹרֵשָׁהּ⁵⁴.

(48) שם ה"א וה"ב. (49) תיכנס לחופה, אבל מתה כשהיא ארוסה - אינו יורשה. (50) ואינה שולטת בנכסיה למוכרם או ליתנם. (51) אחר הנישואין. (52) שירשה אותם בחייה, אבל אינו יורש את הנכסים שנפלו לה אחר מיתתה (ראה לקמן ה"א). (53) נכתב בכתובתה שהכניסה כך וכך במזומנים או בנכסים אחרים (ראה פט"ז מהלי אישות ה"א וה"ב). (54) בקידושין מה: גבי ספק נישואין - אמר רב, שאם מתה אינה יורשה. ומכאן למד רבינו לספק גירושין (מגיד-משנה).

י. בַּעַל שֶׁנִּשְׂאָ קִטְנָה שְׁאִינָה צְרִיכָה מֵאוּיָן⁵⁵ - אֵינוֹ
 יוֹרֵשָׁהּ, שֶׁהָיָה אֵין פֶּאֶן שׁוֹם אִישׁוֹת. וְכֵן שׁוֹטָה
 שֶׁנִּשְׂאָ פִּקְחָת אוּ פִּקְחָ שֶׁנִּשְׂאָ שׁוֹטָה - אֵינוֹ יוֹרֵשָׁהּ,
 שֶׁהָיָה לֹא תִקְנוּ חֲכָמִים לָהֶן נִשְׁוֹאִין⁵⁶.

(55) בהלכות אישות פ"ד ה"ז וה"ח נתבאר, שגדול שקידש יתומה קטנה פחותה מבית שתי-עשרה בהסכמתה, יכולה למאן ולומר (בפני שני עדים) איני רוצה בבעלי זה - והנישואין בטלים. במה דברים אמורים שצריכה למאן, כשהגיעה לגיל של עשר שנים או למעלה משם, ובדקן אותה ומצאו שהיא מבחינה במשמעותם של נישואין, אבל למטה משם אף-על-פי שמבחינה, וכן משם עד עשר ואינה מבחינה - אפילו מיאון אינה צריכה וקידושיה אינם חלים כלל. (56) לאחר וקטן תיקנו נישואין, משום שיש בהם קצת דעת. ולא תיקנו לשוטה חסר דעה.

יא. בַּעַל⁵⁷ שֶׁמָּתָה אִשְׁתּוֹ וְאַחֵר כֶּף מֵת אָבִיהָ אוּ
 אֲחִיהָ אוּ אֶחָד מִן הַמְּוִרְשִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבֶּעַל
 יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ⁵⁸; אֶלֹא יוֹרֵשׁ אוֹתָהּ זִרְעָה, אִם הָיָה לָהּ
 זִרְעָה, אוּ תַחֲזֹר הַיִּרְשָׁה לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. שְׁאִין
 הַבֶּעַל יוֹרֵשׁ נִכְסִים הָרָאוּיִין לָבוֹא לְאַחֵר מִפֶּאֶן, אֶלֹא
 לְנִכְסִים שֶׁכָּבֵד בָּאוּ לְיִרְשָׁה קֶדֶם שְׁתָּמוּתָהּ.

"בתוך אחי אביהן" - זו נחלת אבי אביהן. יוצא מזה, שחמש בנותיו של צלפחד קיבלו ביחד מירושת חפר אבי אביהן רק חלקו של צלפחד בירושה זו, היינו שני שלישים (כבכור לקח פי שנים), או 10 חלקי חמשה עשר, ויצא לכל אחת 2 חמישיות, ואחיו של צלפחד (בגמרא שם אמרו, שאח אחד היה לצלפחד) לקח שלישי = 5 חלקי חמשה עשר, ואם מת והניח בת - היתה היא יורשת כל חלקו.

ו. מִשְׁפַּחַת הָאֵם²⁹ אֵינָה קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, וְאֵין יִרְשָׁה
 אֶלֹא לְמִשְׁפַּחַת הָאָב³⁰. לְפִיכָן: הָאֲחִים מִן הָאֵם -
 אֵין יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה, וְאַחִין מִן הָאָב - יוֹרְשִׁין זֶה
 אֶת זֶה. וְאַחֵד אָחִיו שֶׁהוּא מֵאָבִיו בְּלֶבֶד אוּ³¹ אָחִיו
 מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ³².

(29) שם קט: (30) ואף-על-פי-כן - הבן, וכן הבת כשאין בן, יורש את אמו, כמו שדרשו בברייתא (שם קטז). מן הכתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל" - משמע שהיא יורשת שני מטות (מטות=שבטים) זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. וכן נלמד מקל-והומר מבית. (31) בין... ובין. (32) חולקים בשוה.

ז. כָּל הַקְּרוֹבִין³³ בְּעִבְרָה³⁴ יוֹרְשִׁין פִּשְׁרִים. פִּיזֵד?
 כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מִמֶּזֶד אוּ אֶח מִמֶּזֶד - הָיָה אֵלֹ
 כְּשֶׁאָר בָּנִים וְכִשְׁאָר אָחִים לְנִחְלָה³⁵. אֶבְל³⁶ בָּנוּ מִן
 הַשְּׁפָחָה³⁷ אוּ מִן הַנְּכָרִית - אֵינוֹ בֵּן לְדָבָר מִן
 הַדְּבָרִים, וְאֵינוֹ יוֹרֵשׁ כָּלָל³⁸.

(33) משנה, יבמות כב. וגמרא שם עמוד ב. (34) נולדו מבעילה אסורה. (35) במשנה: "ואחיו הוא לכל דבר", ופירשו בגמרא: "לירשו". (36) במשנה, שם. (37) שפחה כנענית. (38) בגמרא שם כג. למדו מן הכתוב (שמות כא, ה): "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", שבנים אלה שנולדו לו מן השפחה - אינם נידונים כבניו. וכן הגויה, למד רבי שמעון בן יוחאי (שם כג.) מן הכתוב (דברים ז, ד): "כי יסיר את בנך מאחריי", ולא כתבה תורה "כי תסיר" (האשה הגויה שנישאה לבנו), מוכח שבנה הנולד לה מישראל אינו קרוי בן.

ח. הָאִשָּׁה³⁹ אֵינָה יוֹרֵשֶׁת בַּעֲלָהּ כָּלָל⁴⁰, וְהַבֶּעַל יוֹרֵשׁ
 אֶת כָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁴¹, וְהוּא קוֹדֵם
 לְכָל⁴² בִּירְשָׁתָּהּ. אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא אִסּוּרָה עָלָיו⁴³,
 כְּגוֹן אֶלְמָנָה לְכָהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכָהֵן
 הַדִּיּוּט⁴⁴, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִיא קִטְנָה⁴⁵, וְאֵף עַל פִּי
 שֶׁהַבֶּעַל חֲרֻשָּׁה⁴⁶ - הוּא יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ⁴⁷.

(39) משנה, שם קח. (40) כשאינה קרובתו הראויה לרשת אותו גם בלי האישות (ראה לקמן פ"ט ה"ג). (41) כרבי אליעזר (בכורות נב.), וכרב (כתובות פח:). [הראב"ד משיג על רבינו, וסובר שירושת הבעל מן התורה. ורוב הקדמונים הסכימו לדעתו. ובספ"ק משנה מבאר, שגם רבינו סובר שהיא מן התורה, ומשום שלא נכתבה בתורה בפירוש ולמדורה (ב"ב קיא:). מדרשה, קורא לה דברי סופרים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם. וב'שדי חמד' כללי הרמב"ם כתב, שגם כשכותב "מדבריהם" - מתכוון רבינו לפעמים

23 מִהָאֲרֵבָּעָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל שְׁתּוֹת. הַיֵּנִית תִּשְׁעָה בָּנִים
24 - הָרִי (הָאֶחָד) הַבְּכוֹר נוֹטֵל חֲמִישִׁית⁴, וְכָל אֶחָד מִן
25 הַשְּׁמוֹנָה פְּשׁוּטִים נוֹטֵל עֲשִׁירִית. וְכֵן עַל הַחֲלָקָה
26 הַזֹּאת חוֹלְקִין לְעוֹלָם.

(2) ברייתא בבא-בתרא קכב: (3) מחלקים את הנכסים
לששה חלקים, והבכור נוטל שני חלקים, וארבעת אחיו כל
אחד נוטל שתות, נמצא שהוא נוטל כפליים מכל אחד
ואחד. (4) היינו, שתי עשיריות.

27 ב. בכור⁵ שְׁנוֹלֵד אַחֵר מִיתָת אָבִיו⁶ - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי
28 שְׁנַיִם; שְׁנֹאֲמַר: וְהָיָה בְּיוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת בְּנָיו וְגו', פִּי
29 אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוֹאָה יִכִּיר⁷. וְאִם יֵצֵאת פְּדֻחָתוֹ⁸
30 בְּחַיֵּי אָבִיו, אָף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא כָּל רֹאשׁוֹ לְאֹוִיר
31 הָעוֹלָם אֲלָא לְאַחֵר מִיתָת אָבִיו - הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי
32 שְׁנַיִם⁹.

(5) שם קמב: (6) וכיצד אפשר שהבכור נולד אחר מיתת
אביו, ויהיו אחים שנולדו אחריו? פירש רשב"ם שם, כגון
שאמו לידה תאומים והאב מת בין שתי הלידות, או שהיו
למוריש שתי נשים. (7) אינו נקרא בכור לנחלה אלא
כשאביו יכול להכיר, ובנולד אחר מיתת אביו אין אפשרות
כזאת (שם). (8) המצח. (9) מחלוקת רבי יוחנן וריש
לקיש בבכורות מו: ופסק כרבי יוחנן.

33 ג. בכור¹⁰ שְׁנֹקְרַע¹¹ וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי
34 שְׁנַיִם, וּפְשׁוּט¹² שְׁנֹקְרַע וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ מִמַּעַט¹³
35 בַּחֲלָק בְּכוֹרָה; שְׁנֹאֲמַר: וְיָלְדוּ לוֹ בָּנִים - עַד שִׁיְהִיָּה
36 בֶּן מִשְׁעַת לָדָה.

(10) מימרא של רב אמי, שם קכו: (11) טומטום, שעור
הגוף מכסה את איברי המין שלו, ולא ידוע אם הוא זכר או
נקבה. (12) שם קמד. (13) יבואר בהלכה הבאה.

37 ד. פִּיצֵד אֵינוֹ מִמַּעַט בַּחֲלָק בְּכוֹרָה? הָרִי שֶׁהָיָה לוֹ
38 בֶּן בְּכוֹר וּשְׁנֵי פְּשׁוּטִים וְזֶה הַטְּמֵטוּם¹⁴ שְׁנֹקְרַע
39 וְנִמְצָא זָכָר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל רִבְעֵי הַמָּמוֹן בַּחֲלָק
40 הַבְּכוֹרָה¹⁵, וְכֹאֵלוֹ אֵין עֲמּוֹ אֲלָא שְׁנֵי הַפְּשׁוּטִים
41 בְּלִבָּד, וְחֻצִּי וְרִבְעֵי הַנִּשְׁאָר¹⁶ חוֹלְקִין אוֹתוֹ שְׁנֵי
42 הַפְּשׁוּטִין עִם הַנִּקְרָע וְעִם הַבְּכוֹר בְּשׁוּהָ¹⁷.

(14) וביחד ארבעה אחים. אילו היו כולם זכרים ודאי משעת
לידה, היו חולקים הנכסים לחמישה חלקים, והבכור היה
נוטל שתי חמישיות, כמבואר בהלכה א, ונמצא כל אחד
ממעט חלק הבכורה. כשאחד טומטום ונמצא זכר אחר
לידתו - אינו ממעט בחלק הבכורה. (15) כאילו היו רק
שלשה אחים. (16) היינו, שלשה רבעים. (17) כל אחד
נוטל רבע משלשה רבעים, היינו שלשה חלקי ששה עשר.

43 ה. קָטָן¹⁸ בֶּן יוֹם אֶחָד - מִמַּעַט בַּחֲלָק בְּכוֹרָה, אֲכָל
44 לֹא הָעֶבֶר¹⁹. וְכֵן שְׁנוֹלֵד²⁰ אַחֵר מִיתָת אָבִיו - אֵינוֹ
45 מִמַּעַט בַּחֲלָק בְּכוֹרָה.

(18) שם קמב: (19) כשבאים לחלק לפני לידתו. ואף-על-פי

(57) בבא-בתרא קכה: (58) שם: "אמר רב פפא, הלכתא:
אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק". פירוש, בעל יורש רק
הנכסים שאשתו מוחזקת בהם בחייה, ולא אלה הראויים
להגיע לרשותה אחר מותה. יורשים אחרים זוכים גם במה
שהמוריש המת היה זוכה אלמלא נפלו לו בחייו (ראה
למעלה ה"ב).

1 יב. וְכֵן⁵⁹ אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא בִּקְבֹר,
2 בְּשֹׂאֵר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָב⁶⁰. פִּיצֵד? בַּעַל
3 שְׁמֵת וְאַחֵר כֶּף מֵתָה אִשְׁתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוּאִיל
4 וְהַבַּעַל הָיָה קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירִשְׁתָּהּ, כֶּף יוֹרְשִׁי
5 הַבַּעַל יִקְדָּמוּ לְשֹׂאֵר יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; אֲלָא יוֹרְשִׁי
6 הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ הֵם הַיּוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, אִם
7 מֵתָה אַחֵר בַּעְלָהּ.

(59) שם קיד: (60) שנתבאר למעלה בהלכה ב, שהקודם
לירושא יורש אותה, גם כשהוא בקבר. ומורישה ליורשיו,
ואין הקרובים החיים זוכים בה אף-על-פי שהם קרובים
למוריש יותר מאלה.

8 יג. וְכֵן⁶¹ אֵין הֶבֶן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בִּקְבֹר כְּדִי לְהַנְחִיל
9 לְאַחֵיו מֵאָבִיו. פִּיצֵד? מִי שְׁמֵת וְאַחֵר כֶּף מֵתָה אִמּוֹ
10 - אֵין אוֹמְרִין: הוּאִיל וְאִלּוּ הָיָה הֶבֶן קֵדָם הָיָה קוֹדֵם,
11 אָף יוֹרְשִׁין שֶׁל בֶּן קוֹדֵמִין לַיּוֹרְשִׁיָּה שֶׁל אִשָּׁה זוֹ,
12 וְנִמְצָאוּ אֲחִיו מֵאָבִיו יוֹרְשִׁין אֶת אִמּוֹ שֶׁל זֶה אַחֵר
13 מוֹתוֹ שֶׁל זֶה⁶²; אֲלָא זֶרַע בְּנָה הוּא שִׁירִשְׁנָה, אִם
14 הָיָה לוֹ זֶרַע, וְאִם אֵין לוֹ זֶרַע - תִּחְזֹר יִרְשָׁתָהּ
15 לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אֲכָל⁶³ אִם מֵתָה הָאִם תִּחְלָה
16 וְאַחֵר כֶּף מֵת הֶבֶן, אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן בֶּן יוֹמּוֹ וְלֹא כָּלוּ
17 לוֹ חֲדָשִׁיו⁶⁴, הוּאִיל וְחָדָה אַחֵר אִמּוֹ שָׁעָה אַחַת וּמֵת
18 - הָרִי זֶה נוֹחַל אֶת אִמּוֹ וּמִנְחִיל הַנִּחִלָה לַיּוֹרְשִׁין
19 מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו⁶⁵.

(61) שם אמרו: כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר, כך
אין הבן יורש את אמו בקבר, כדי להנחיל לאחיו מן האב
מאשה אחרת. ושם קנט: למדו זה מגזירה שוה.
(62) והוא-הדין שאינו מוריש לאביו, אם נתגרשה אמו. ואם
לא נתגרשה - הרי הוא קודם לכל (ראה ה"ח). (63) משנה,
נדה מד. "תינוק בן יום אחד . . . נוחל ומנחיל".
(64) שנולד בחודש השמיני להריונה או לפני החודש
השביעי, והרי הוא בחזקת נפל (הנולד לשבעה חדשים אינו
נידון כנפל). (65) במגיד-משנה מבאר, שרבינו למד דין זה
ממה שאמרו בגמרא שם: "בן יום אחד - אין (כן), עובר
לא. מאי טעמא? איהו מת ברישא (העובר מת לפני אמו),
ומכאן שאם מתה אמו קודם - אפילו נפל מנחיל. והראב"ד
השיג על רבינו בלא כלל לו חדשיו (ראה מגיד-משנה).

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) מבאר דין הבכור שנוטל פי שניים.

20 א. הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי אָבִיו, שְׁנֹאֲמַר: לֵתָת
21 לוֹ פִּי שְׁנַיִם. פִּיצֵד? הַיֵּנִית חֲמִשָּׁה בָּנִים, וְאֶחָד מֵהֶן
22 בְּכוֹר - הַבְּכוֹר נוֹטֵל שְׁלִישׁ הַמָּמוֹן³, וְכָל אֶחָד

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יצא דופן (שלא יצא דרך הרהם באופן טבעי, בלשון המדוברת - חתך קיסרי). וכאן הכוונה לכל בן ראשון לאמו, בין בלידה טבעית ובין בבלתי טבעית.

ט. בכור לנחלה³⁸ הוא הנולד לאב ראשון, שנאמר: 19
פי הוא ראשית אנו. ואין משגיחין על האם. אפלו 20
ילדה במה בנים, הואיל וזה ראשון לאביו - יורש 21
פי שנים. 22

(38) בכורות מו. וכמה פעמים בבבא-בבא פ"ח.

י. הבא³⁹ אחר נפלים⁴⁰, אף על פי שיצא ראש הנפל 23
כשהוא חי - הבא אחריו בכור לנחלה⁴¹. וכן בן 24
תשעה⁴² שיצא ראשו מת - הבא אחריו בכור 25
לנחלה. שזה שנאמר: ראשית אנו, הוא שלא נולד 26
לו קדם לזה ולד שיצא חי לאויר העולם. לפיכך, 27
בן תשעה⁴³ שהוציא רב ראשו חי - הבא אחריו אינו 28
בכור⁴⁴. 29

(39) משנה, בכורות שם. (40) אשה שהפילה, ואחר ההפלה 30
ילדה בן חי. (41) חיי הנפל אינם נידונים כחיים כלל, 31
משום שאינו יכול להתקיים. (42) שנולד אחר תשעה 32
חדשי הריון. (43) שאין עליו תורת נפל, שהרי ראוי הוא 33
לחיות. (44) משום שהקודם לו יצא לאויר העולם כשהוא 34
חי, והרי הוא כילוד. שנינו שם: "והבא אחר נפלים . . . 35
ובן תשעה שיצא ראשו מת (הרי זה בכור לנחלה)". משמע, 36
שאם יצא ראשו חי - אין הבא אחריו בכור. 37

יא. יוצא דפן⁴⁵ והבא אחריו - שניהן אינן בכורים. 30
הראשון - לפי שלא נולד⁴⁶, ונאמר: וילדו לו בנים; 31
והשני - שהרי קדמו אחר. 32

(45) משנה, שם מז: (46) הוצאת הילד ממעיה באופן 33
מלאכותי - אינה קרויה לידה. 34

יב. היו לו בנים⁴⁷ כשהיה עובד פוכבים ונתגיר - 33
אין לו בכור לנחלה⁴⁸. אבל ישאל שיהיה לו בן מן 34
השפחה ומן העובדת פוכבים, ואינו קרוי בנו⁴⁹ - 35
הבא לו אחריו מן הישראלית בכור לנחלה⁵⁰ ונוטל 36
פי שנים. 37

(47) שם מז. (48) אלה שנולדו לו לפני הגיר, אינם יורשים 38
כלל אביהם הגר, ואלה שנולדו לאחר שנתגיר - אינם 39
"ראשית אונן". מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש שם, ופסק 40
כרבי יוחנן. (49) נתבאר למעלה פ"א ה"ז. (50) כן משמע 41
מפשוטה של המשנה, שם מו. (ראה מגיד-משנה). וב"בית 42
יוסף" חו"מ סי' רעז ציין כמקור הדין המשנה ביבמות כב., 43
שנינו שם: "ובנו לכל דבר, חוץ ממני שיש לו בן מן השפחה 44
ומן הגויה". משמע, שאינו בנו לשום דבר. 45

יג. היה הבכור⁵¹ ממזר - נוטל פי שנים; שנאמר: 38
פי את הבכור בן השנואה יפיר - זו ששנואה 39
בשנואה⁵². ואין צריך לומר אם היה בן גרושה או 40
בן חלוצה⁵³. 41

שהוא יורש כשאר האחים - חולקים כמו באח טומטום. 20
שם. לא נתבאר למה כתב רבינו שעובר אינו ממעט, 21
הלא כל-שכן הוא מנוול לאחר מיתת אביו.

ו. בן שנסתפק²¹ לנו אם הוא בכור או פשוט, כגון 1
שנתערב עם אחר - אינו נוטל פי שנים. וכיצד 2
עושין? 22? אם הכרו²³ ולבסוף נתערבו - כותבין 3
הרשאה²⁴ זה לזה²⁵ ונוטלין חלק בכורה עם 4
אחיהם; ואם לא הכרו, כגון שילדו במחבוא²⁶ 5
אחת - אין כותבין הרשאה²⁷, ואין כאן חלק 6
בכורה²⁸. 7

(21) ברייתא, שם קכז. (22) שם, אמרו בשם רב ינאי. 8
(23) כשנולדו, ידוע היה מי בכור ומי פשוט. (24) יפוי כח 9
לגבות חלק הבכורה. (25) ומי שקיבל יפוי הכוח, בא 10
ותובע: תנו לי חלק הבכורה בשבילי או בשביל אחי. 11
(26) שתי נשיו של המוריש, נחבאו במקום אחד וילדו שם 12
בחושך, ולפני שהכיר בהם אדם - נתערבו. (27) יפוי הכוח 13
לא יועיל כלום. (28) משום שהתורה כתבה "יכיר", 14
ופירשו חכמים, שהאב יוכל להכירו כבכור, וזה לא היתה 15
אפשרות להכירו כבכור אף רגע אחד, ולפיכך שניהם דינם 16
כפשוטים.

ז. מי שהיו²⁹ לו שני בנים, בכור ופשוט, ומתו 8
שניהם בחייו והניחו בנים, הבכור הניח בת³⁰ 9
והפשוט הניח בן - הרי בן הפשוט יורש בנכסי 10
הזקן שלישי, שהוא חלק אביו³¹, ובת הבכור יורשת 11
שני שלישים, שהוא חלק אביה. וכן הדין³² בבני 12
האחין³³ ובני אחי האב ובכל היורשין, אם היה אבי 13
אחד מן היורשים בכור - נוטל חלק בכורה שלו זה 14
היורש מחמתו. 15

(29) משנה, שם קטז: (30) וכל-שכן אם הניח בן. 16
(31) שם שנינו: "בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה 17
(בחלוקת אדמת ארץ ישראל): נחלת חלק אביהן . . . וחלקו 18
עם אחיו בנכסי חפר (אבי צלפחד), ושהיה (צלפחד) בכור 19
נוטל שני חלקים" (ראה למעלה פ"א סוף ה"ה). 20
(32) נתבאר למעלה הלכה א, שדיני ירושה שניה שווים 21
לדיני ירושה ראשונה. (33) כגון שמת יעקב בלי בנים 22
ואחר-כך מת יצחק, ובאים בני יצחק לירש נכסי יעקב 23
אחיהם, אם היה שם בכור או זרעו - יורשים חלק בכורה 24
בנכסי יעקב. ודין זה פשוט מאוד, שהרי יצחק ירש נכסי 25
יעקב, והוא מוריש אותם לכל בניו בנכסי עצמו. וקשה 26
להבין למה נכתב (ראה לקמן פ"ג ה"א בהערות). 27

ח. אין הבכור³⁴ נוטל פי שנים בנכסי האם. כיצד? 16
בכור ופשוט שירשו אמן - חולקין בשניה³⁵, בין 17
שהיה בכור לנחלה³⁶ בין שהיה פטר רחם³⁷. 18

(34) שם קיא: (35) אביו שם דרש: "אשר ימצא לו" 34
(פירוש, כתוב בתורה (שם): לתת לו פי שנים בכל אשר 35
ימצא לו) - ולא לה. (36) הבן הראשון של האב. (37) בן 36
ראשון של האם. "פטר רחם" האמור בכל מקום אינו כולל 37

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ח ניסן - ספר משפטים - הלכות נחלות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 שְׁזָה בְּנוֹ בְּכוֹרֵ - הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם, אֵף עַל פִּי
14 שְׁלֹא אָמַר הָאֵב בְּפִירוּשׁ: זֶה בְּנִי בְּכוֹרִי.

(67 ב"ב קכו: 68) דברים שאינם נוגעים ישר לענין אם זה הוא הבכור. (69) הסגנון מסובך קצת, וכוונתו ברורה: שמכלל אותם הדברים יוודע שזה בנו בכורו.

15 יִז. שְׁמַעוֹ⁷⁰ מִן הָאֵב שְׁאָמַר: זֶה בְּנִי בְּכוֹר - אֵינוֹ
16 נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּעֵדוּת זוֹ; שְׁאָמַר בְּכוֹר לְאָמוֹ הוּא,
17 וְלֹא נִחְבְּנוֹ הָאֵב⁷¹. עַד שְׁיֵאמַר⁷²: בְּנִי בְּכוֹרִי.

(70 שם. 71) כשאמר זה בני בכור, התכוון לומר שהוא בכור לאמו. (72) נמשך לפיסקא: "אינו נוטל פי שנים".

יום שלישי י"ח ניסן ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) מבאר דין שהבכור אינו נוטל פי שניים אלא במוחזק ולא בראוי ולא בשבח ששבחו נכסים, ודין בכור שמכר קודם חלוקה.

18 א. אֵין הַבְּכוֹר² נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסִים הָרְאוּיִין לְבּוֹא
19 לְאַחַר מִיתַת אָבִיו³, אֲלֹא בְּנִכְסִים הַמְּחֻזְקִין לְאָבִיו
20 שְׁבָאוֹ לְרִשּׁוֹתוֹ; שְׁנֵאמַר: בְּכָל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ⁴.
21 פִּינִיד? אֲחֵד מְמוֹרִישִׁי אָבִיו⁵ שְׁמַת לְאַחַר מִיתַת אָבִיו
22 - הַבְּכוֹר וְהַפְּשׁוּט יוֹרְשִׁין בְּאַחֵד. וְכֵן אִם הָיְתָה
23 לְאָבִיו מְלוּהָ⁶ אוֹ הָיְתָה לוֹ סְפִינָה בָּיִם - יוֹרְשִׁין
24 בְּאַחֵד⁷.

(2) משנה בכורות נא: (3) שיפלו לו בירושה אחר מיתתו. (4) משמע שהם נמצאים ברשותו. (5) מאלה שאביו הוא יורש שלהם. (6) בבא בתרא קכה: "אמר רב פפא הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה". (7) הראב"ד מציין מקור דין ספינה במשנה ערכין (יז); שם המדובר באדם שאמר ערכי עלי (פירוש: אני מתחייב ליתן להקדש דמי שוויי) או ערך פלוני עלי, וקבעה תורה (ויקרא כז) תשלומים קצובים בהתאם לגיל הנערך כשהמערך עשיר, ואם הוא עני - נותן כאשר תשיג ידו כפי הערכת הכהן, ואומרת המשנה: "אפילו אביו מת והניח לו ריבוא או ספינתו בים ובאה לו בריבואות אין להקדש בה כלום". ומכאן למד רבינו - לפי דברי הראב"ד - שספינה הנמצאת בים אינה בגדר מוחזקת ולפיכך פסק שאין הבכור נוטל בה פי שניים.

25 ב. הַנִּיחַ⁸ לָהֶם פָּרָה מְשֻׁפֶּרֶת אוֹ מְחֻפֶּרֶת⁹, אוֹ שְׁהִיתָה
26 רוּעָה בְּאֶפְרוֹ¹⁰, וְיִלְדָּה¹¹ - הַבְּכוֹר נוֹטֵל בָּהָּ¹² וּבְיִלְדָּהּ
27 פִּי שְׁנַיִם¹³.

(8) ברייתא בבא בתרא קכג: (9) מושכרת היינו שבעל הפרה מקבל סכום קבוע, ומוכרת - נוטל אחוז מסויים מההכנסות. (10) מקום מיוחד למרעה. (11) אחר מיתת אביו. (12) כשהשמינה. (13) משום ששבח זה בא מאליו. המדובר כשהשוכר נותן מזונותיה, ואין היתומים נושאים בעול הוצאה שהיא. בברייתא (שם קכד). נחלקו רבי ורבנן

(51) שם: "מי שיש לו בן בכל מקום . . . ובנו לכל דבר". ובגמרא שם עמוד ב, פירשו: לכל דבר - ליורשו, "מכל-מקום - לרבות ממזר". (52) נישואי עבירה. דרשה של רב פפא, שם כג. (53) שילדה מכהן, בן זה אינו ממזר אלא כהונתו מחוללת, ונקרא "כהן חלל". בלחם-משנה מרבה לתמוה על רבינו, שהביא כאן דרשתו של רב פפא, והרי רב פפא למד מדרשה זו שקידושין תופסים בחיבי לאוין (באשה שאסורה על המקדש בלא-תעשה שאין בה כרת) מפני שכתבה תורה: "כי תהיינה לאיש שתי נשים, האחת אהובה והאחת שנאוה", ולשון "תהיינה" משמע שיש בה הוויה, היינו קידושין, ויוצא מזה שהבן הבכור האמור כאן אינו ממזר, כי רבינו עצמו סובר שאין ממזר מחיבי לאוין אלא מחיבי כריתות. ולא מצא יישוב מתקבל על הדעת. [ב'בית יוסף' שם כתב שדין ממזר נלמד מהכתוב (ויקרא יח, ט): "אחותך היא". ובגמרא שם אמרו, שהמדובר באחותו שהיא ממזרת, ומכאן שממזר נחשב כקרוב משפחתי מלא].

1 יד. שְׁלֹשָׁה נְאֻמִּין⁵⁴ עַל הַבְּכוֹר⁵⁵: חֵיהָ⁵⁶, וְאָמוֹ,
2 וְאָבִיו. חֵיהָ - מִידָּה⁵⁷; שְׁאֵם אִמְרָה: זֶה יֵצֵא רְאשׁוֹן⁵⁸
3 - נְאֻמָּתָה. אָמוֹ - כָּל שְׁבַעַת יָמֵי הַלְדָּה נְאֻמָּתָה לִּימָר:
4 זֶה הַבְּכוֹר⁵⁹. אָבִיו - לְעוֹלָם⁶⁰. אֶפְלוֹ אָמַר הָאֵב עַל
5 מִי שְׁלֹא הִחֲזֹק בְּנוֹ כָּלִל: הוּא בְּנִי וּבְכוֹרִי הוּא -
6 נְאֻמָּן⁶¹. וְכֵן אִם אָמַר עַל הַמְּחֻזְקִי לָנוּ שְׁהוּא בְּכוֹרִי:
7 אֵינוֹ בְּכוֹר - נְאֻמָּן⁶².

(54) קידושין עד. (55) להעיד שזהו בכור. (56) מיילדת. (57) סמוך ללידה. (58) ביולדת תאומים. (59) משום שהילד נמצא כל שבעה תחת יד אמו, ואביו לא הספיק עדיין להכירו (רש"י). (60) ברייתא שם: "יכיר" (כתוב בתורה - דברים כא, יז "את הבכור . . . יכיר") - יכירו לאחרים. מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר זה בני בכור. (61) שנינו (ב"ב קלד). "האומר זה בני נאמן", ומכיון שנאמן להחזיקו כבנו - נאמן הוא לומר: בכורי הוא ('בית יוסף' שם). (62) כרבי יהודה, שם קכו: [ב'טור' חו"מ סי' רעז מביא מחלוקת בין רשב"ם ורמב"ן בדין זה. דעת רשב"ם שאביו נאמן לומר אינו בכור רק בהחזק בקול, שיצא הקול שזה בכור, אבל כשהעידו עדים שזה בכור, כגון שמכירים אותו מילדותו - אינו נאמן. ודעת רמב"ן שאפילו אם הוחזק בעדים - נאמן האב לומר אינו בכור. וכשהוא עצמו החזיקו ואמר זה בכורי - אינו נאמן לחזור בו].

8 טו. הָאֵב⁶³ שֶׁנִּשְׁתַּתְּקָה⁶⁴ - בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ⁶⁵ כְּדֶרֶךְ
9 שְׁבוֹדֵקִין לְגִטָּין⁶⁶. אִם רָמַז אוֹ פָּתַב שְׁזָה בְּנוֹ בְּכוֹרִי
10 - הָרִי זֶה נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם.

(63) גיטין עא. (64) ניטל ממנו כוח הדיבור. (65) אם שכלו אינו לקוי. (66) מעמידים לו שלוש שאלות - שתיים שיש לענות עליהן: לאו, ואחת שהתשובה הנכונה היא הן, או להיפך: שתיים הן, ואחת לאו (שם ע:).

11 טז. הַעֲדִירוֹ⁶⁷ שְׁנַיִם שֶׁהֵן שְׁמַעוֹ אָבִיו שֶׁל זֶה אוֹמַר
12 דְּבָרִים כֶּן וְכֶן⁶⁸, שְׁהָרִי אוֹתָן הַדְּבָרִים⁶⁹ יוֹדֵעַ מִכָּלֵן

9 שְׁרִטוֹן²⁵ - הָרִי זֶה נוֹטֵל בְּשִׁבְחָה פִּי שְׁנַיִם. וְאִם מִחֲמַת
10 הוֹצֵאָה הַשְּׂבִיחַ - אֵינוֹ נוֹטֵל²⁶.

(17) נתבאר באריכות בהלכה הקודמת. (18) אין הפשוט יכול לדרוש קרקע שמחירו כדמי השבח המגיע לו בחלק בכורה בקרקע שנטל הבכור. (19) מחשבים דמי השבח והבכור נוטל חלק בו כאחיו הפשוט ושאר הדמים (היתר) נותן לאחיו. (20) מימרא של רב נחמן בשם שמואל בבא קמא צה: (21) רב פפא בבא בתרא קכד. (22) קנה התבואה לפני שהוציאה שיכולת שהגרגרים גדלים בה. (23) פרי התומר סמוך לנפילת הפריחה. (24) ונשתנה שם הפרי. (25) כשהנהר מציף את השדות הסמוכות גורף איתו רפש וטיט ואחר ירידת המים הם נשארים ומשביחים את הקרקע. (26) גמרא שם.

11 ה. אֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִלְוֹה²⁷, אָף עַל פִּי
12 שֶׁהוּא בְּשִׁטְרָה²⁸, אָף עַל גֵּב שֶׁגָּבוּ קֶרֶקַע בְּחוּב
13 אֲבִיהֶם²⁹. הֵיתָה לָאֵב מִלְוֹה³⁰ בֶּיַד הַבְּכוֹר - הָרִי זֶה
14 סֵפֶק אִם נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם, הוּאִיל וַיִּשְׁנֶה³¹ תַּחַת
15 יָדוֹ, אוֹ לֹא יִטֵּל, הוּאִיל וּמִחֲמַת אָבִיו יִירָשְׁנָה וַעֲדִין
16 לֹא בָּאָה לִידוֹ שֶׁל אָבִיו. לְפִיכָּךְ יִטֵּל מִמֶּנָּה חֲצִי חֶלֶק
17 בְּכוֹרָה³².

(27) מסקנת הסוגייה שם קכה: "הילכתא ... ואין הבכור נוטל פי שניים במלווה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות". (28) שגביותו בטוחה. (29) וקרקעותיו של הלווה משועבדים למלווה בשטר, וכתב הרשב"ם שם קכה: שבמלווה על המשכון נוטל פי שניים משום שבעל חוב קונה משכון, והטור שם כתב, שאפילו משכנו בשעת הלוואתו, שאינו קונה המשכון (ראה בבא מציעא פב). נוטל, וביאר בפרישה שם טעמו של דבר: מדרשתו של רב יצחק (פסחים לא:); שקונה משכון שלא בשעת הלוואה למדנו עד כמה גדול כוחו של שעבוד, ולפיכך אפילו בשעת הלוואה מועיל המשכון שהמלווה יהא נידון כגבוי וכמצוי, וכפל דברי עצמו בקיצור בסמ"ע שם סעיף קטן כ. ובדומה לזה כתבו התוספות בפסחים שם דיבור המתחיל מדרב יצחק גבי בל יראה ובל ימצא. וכן בגיטין לו: דיבור המתחיל שאני גבי שמיטת כספים. וכל זה במטלטלין, אבל בקרקע הממושכן אמרו רב פפא ורב הונא בן רב יהושע (בבא מציעא סז). "האי משכנתא באתרא דמסלקי ... ואין הבכור נוטל בה פי שניים ובאתרא דלא מסלקי ... ובכור נוטל פי שניים". פירוש, ישנם מקומות שמשכנים קרקע, בתנאי, שהמלווה יאכל פירותיו מספר שנים קצוב, ולאחר כך יחזיר הקרקע לבעלים ללא כל תשלום (משכנתא דסורא) או ינכה סכום קצוב לכל זמן קצוב, והלווה משאיר לעצמו זכות לשלם למלווה - לפני גמר התקופה הקצובה מראש - את מותר החוב המגיע לו אחר ניכוי דמי השנים שאכל ולסלקן מן הקרקע (זה נקרא "באתרא דמסלקי") ויש מקומות שאין ללווה זכות זו, אלא הקרקע נשאר ביד המלווה עד סוף הזמן הקצוב (באתרא דלא מסלקי). ומלמדנו רב פפא ורב הונא, שבמקומות המסלקים אין הבכור של המלווה נוטל פי שניים באותו מלווה, ואף על פי שיש קרקע ממושכנת

בשבח הבא מאליו לאחר מיתת המוריש, רבי אומר: בכור נוטל פי שניים וחכמים אומרים אינו נוטל. ובגמרא מבאר רב פפא, שמשבח הבא מאליו ולא נשתנה שמו של הנכס, כגון דקל דק ונתעבה או שדה שהוצפה ואחר ירידת המים נשארה עליה שכבה של אדמה שמינה וזבל - גם חכמים מודים שנוטל פי שניים. ומשמיענו רבינו שגם מעוברת שילדה אין כאן שינוי (ראה סמ"ע חושן משפט סימן רצח סעיף קטן ו). ובקצות החושן שם סעיף קטן ג מוסר מקור לשיתת רבינו זו, בעבודה זרה מז. גבי בהמה מעוברת שנעשתה בה עבירה (נרבעה על ידי אדם) וילדה, שהוולד אסור להקריבו למזבח, משום שלא חל כל שינוי בגופו: "מעיקרא בהמה וגם עכשיו בהמה שמו, אלא שדלת של רחם אמו הייתה נעולה בפניו). והסתמך רבינו על מקור זה ופסק בפרק א מהלכות גניבה הלכה א, שגנב בהמה מעוברת וילדה - מחזיר הוולד לבעלים, משום שבוולד לא נשתנה כלום, שהרי במקום שיש שינוי פסק שם (הלכה י"ב) שהגנב קנה ואינו מחזיר. ומזה יצא לו (לבעל קצות החושן), שאם נתעברה הבהמה אחר מיתת המוריש - אינו נוטל פי שניים (ראה נתיבות המשפט שם). [הראב"ד משיג על רבינו, שהרי בגמרא שם אמרו, שבריייתא זו רבי אמר, וחכמים חולקים עליו, ולמה פסק כיחיד נגד רבים? ובמגיד משנה מבאר, שזה שאמרו: "זו דעת רבי" מופרך מדברי רב פפא הנ"ל במסקנא שם, שחכמים מודים שנוטל פי שניים כשאין שינוי בגוף הנכס. וסובר רבינו שבבהמה שילדה אין שינוי, כמבואר למעלה, שאם לא תאמר כן - נמצאים דברי רבינו בהלכה זו סותרים דבריו בהלכה ד: "שבחו מחמת עצמן, נוטל פי שניים". והסמ"ע (שם) קיבל סברה זו. נחלקו הפוסקים האחרונים בדין דמי השכירות. בסמ"ע שם כתב שנוטל שבח הפיטום והוולד, משמע שבשכירות אינו נוטל, וכן משמע גם מלשון רבינו כאן. כנראה מפני שדמי השכירות הם כמלווה (ראה לחם משנה כאן). ובנתיבות המשפט חושן משפט שם סעיף קטן א מחלק בין דמי השכירות שמלפני מיתת האב ובין אלה המגיעים בעד תקופת השכירות שלאחר מיתתו. הראשונים הם כמלווה ואינו נוטל, והשניים הם שבח הבא מאליו - ונוטל].

1 ג. שֶׁחֵט¹⁴ אַחַד מִמִּפְרֵי אֲבִיו¹⁵ בְּהֶמָּה, וְאַחַר כֵּן מֵת
2 אָבִיו - נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמִתְנֹת שֶׁל אוֹתָהּ בְּהֶמָּה¹⁶.

(14) ברייתא שם, דף קכג, עמוד ב. (15) שהיה רגיל ליתן לאביו הכהן את המתנות שציוותה תורה (דברים יח, ג) לתת לכוהנים מכל בהמת חולין שנשחטה, היינו הזרוע והלחיים והקיבה. (16) משום שזכה בהם אביו בחייו, בגמרא שם מבואר, שאפילו אם מת טרם שהורמו המתנות (לפני שנחתכו חלקים אלה מגוף הבהמה) משום, שמתנות שלא הורמו דינם כמו שהורמו.

3 ד. אֵין הַבְּכוֹר¹⁷ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּשִׁבְחָה שֶׁשִּׁבְּחוּ
4 נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, אֲלֹא מַעֲלָה אוֹתוֹ הַשִּׁבְחָה
5 בְּדָמִים¹⁸ וְנוֹתֵן הֵיתֵר¹⁹ לְפִשְׁטוֹ²⁰. וְהוּא שִׁישְׁתָּנוּ
6 הַנְּכָסִים, כְּגוֹן²¹ בְּרִמְלָה²² שֶׁנַּעֲשׂוּ שְׂבָלִים, וְכַפְנִיּוֹת²³
7 שֶׁנַּעֲשׂוּ תְּמָרִים²⁴; אֲבָל שִׁבְּחוּ מִחֲמַת עַצְמָן וְלֹא
8 נִשְׁתָּנוּ, כְּגוֹן אֵילָן קָטָן שֶׁגָּדַל וְעָבָה, וְאֶרֶץ שֶׁהֻעֲלְתָהּ

בידי היתומים. וטעמו של דבר: לא היה לאביהם כל זכות בגוף המשכון אלא שעבוד בלבד, אבל במקום שאין מסלקים - הקרקע קנוי לו לזמן. והר"י מיגאש (הובא בטור חושן משפט סימן רע"ח) מבאר, שאפילו במקומות שאין מסלקים - נוטל רק כשמת אביו לפני זמן פירעון, שאז הקרקע היה קנוי לו, אבל כשהגיע זמן פירעון בחיי אביהם אינו נוטל, משום שפקעה זכותו בגוף המשכון. ורבינו כאן לא העיר כלום בדיני משכון לעניין בכור, אולם בהלכות מלווה פרק ז הלכה ד כתב, שאין הבכור נוטל במקום שאין מסלקים. (30) בבא בתרא שם שם ככו. (31) ברי"ף שם כתב כל השיקול הזה לכאן ולכאן ופסק להלכה: חולקים. ופסק רבינו כמותו, כדרכו. (32) שם אמרו: "במלוה שעיימו פלגי". פירוש, במלוה שקיבל הבכור מהאב יחלוקו, ובתוספות שם דיבור המתחיל ובמלוה הסבירו, שדין זה הוא תקנת חכמים מיוחדת, אבל בכל מקום אחר נפסקה הלכה שממון המוטל בספק - המוציא מחבירו עליו הראייה.

1 ו. בכור³³ שֶׁמָכַר חֶלֶק בְּכוֹרָה קָדֵם חֲלֻקָּה³⁴ - מִמָּכְרוֹ
2 קָנָם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לְבִכּוֹר חֶלֶק בְּכוֹרָה קָדֵם חֲלֻקָּה.
3 לְפִיכָךְ, אִם חֶלֶק עִם אָחִיו קָדֵם בְּמִקְצַת נִכְסִים, בֵּין
4 בְּקִרְבָּע בֵּין בְּמִשְׁלָטִין, וְנוֹטֵל חֶלֶק כְּפֶשׁוּט³⁵ - וְתֵר
5 בְּכָל הַנִּכְסִים³⁶, אֵינוֹ נוֹטֵל בְּשֶׁאֵרָן אֶלָּא כְּפֶשׁוּט³⁷.
6 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁלָא מַחָה; אֲבָל אִם מַחָה³⁸
7 בְּאָחִיו וְאָמַר בְּפָנָי שְׁנִים: עֲנָבִים אֵלֹי שְׁאֲנִי חוֹלֵק
8 עִם אָחִי בְשִׁוָּה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁמִּחְלָתִי בְּחֶלֶק בְּכוֹרָה -
9 הָרִי זֶה מַחָה, וְלֹא וְתֵר בְּשֶׁאֵר נִכְסִים. וְאֶפְלוּ מַחָה
10 בְּעֲנָבִים³⁹ כְּשֶׁהָן מַחְבְּרִים, וּבְצִירוֹם וְחֻלְקוֹם בְּשִׁוָּה -
11 לֹא וְתֵר בְּשֶׁאֵר נִכְסִים⁴⁰. אֲבָל אִם דְּרִכּוּם, וְחֻלֵּק
12 עֲמֵהָן בְּשִׁוָּה בֵּינָן, וְלֹא מַחָה בֵּהֶן מִשְׁנַעֲשֶׂה יֵין - וְתֵר
13 בְּשֶׁאֵר הַנִּכְסִים⁴¹. הָא לָמָּה זֶה דּוֹמָה? לְמִי שֶׁמִּחָה
14 בְּעֲנָבִים וְחֻלֵּק עִמָּהּ בְּשִׁוָּה בְּזִיתִים, שֶׁהָרִי וְתֵר בְּכָל.
15 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(33) שם. (34) שם. נחלקו אמוראים בזה, רב פפא אמר בשם רבא: אין לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, פירוש, הבכור זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זוכה בחלק בכורה שלו בשעת חלוקת נכסי האב בין יורשיו, ולפני חלוקה לא זכה בו כלל, ולפיכך אינו יכול למכור, ורב פפי אמר בשם רבא, שבחלק בכורה זכה מייד עם מיתת אביו. ונפסקה הלכה שם כרב פפי. וחלקו עליו בתוספות שם עמוד ב דיבור המתחיל לא עשה. ודעתם, שחלק הפשיטות יכולים כל האחים למכור, וכן דעת הר"ן שם ונימק, שהרי אמרו (שם סב:) ששותף יכול למכור חלקו בנכסים משותפים, והסכימו לדעתם הטור והבית יוסף שם. ונראה שדעת רבינו כרשב"ם, שהרי כתב: בכור שמכר חלק בכורה וכו' ומשמע שחלק פשיטות אינו יכול למכור. [כתב הרי"ף שם, יש רוצים ללמוד מכאן שבכור נוטל פי שניים במלווה ואף על פי שלא הגיע לידו, כמו שזכה בחלק בכורה טרם שהגיע לידו. ודחה דעתם ואומר, שיש הבדל מכריע בין שני אלה: מלווה אינו מוחזק ביד המוריש והתורה אמרה בכל אשר "יימצא" לו - וזה

אינו מצוי, אבל חלק הבכורה היה מצוי בידו, ומכל המצוי בידו הוא מוריש לבכור פי שניים. וברור שרבינו קיבל סברתו, שהרי פסק שאינו נוטל במלווה ואף על פי כן יכול למכור חלק הבכורה לפני חלוקה. (35) ולא עירער, כמו שיבאר בסמוך. (36) גמרא שם: אמר רב אסי בכור שנטל חלק כפשוט - וויתר. ופירש רב פפי שם, שוויתר על חלק בכורה שבכל הנכסים. (37) דין זה מסקנה ישירה הוא משיטתו שיש לבכור חלק בכורה לפני חלוקה, ולפיכך יכול הוא לוותר עליו כשם שיכול למכור. ורב פפא שאמר בשם רבא שאין לו לפני חלוקה, חולק גם בדין זה ואומר, שאינו יכול לוותר אלא בחלק בכורה מהנכסים שחלקו. (38) שם. (39) שם. (40) משום שבענבים אלה מיחה כבר כשהיו מחוברים. (41) יין הוא נכס חדש שלא מיחה בו עדיין ומכיון שנטל בו חלק כפשוט ולא מיחה - גילה דעתו שהוא מוותר על הכל. רב אסי שם אמר: בכור שמיחה - מיחה. ומפרש רבא; בענבים ובצירות זיתים ומסקם, אבל דרכים לא. ופירש הר"י מיגאש על פי רבינו חננאל, שהמדובר בדין וויתור וקיבל רבינו פירושו. [הראב"ד כותב: "יש לנו דרך אחרת בכל זה". כנראה הוא קיבל פירושו של הרשב"ם, שרב אסי התכוון לשבח שהשביחו יתומים (ראה שם)].

16 ז. מִי שִׁיבֵם⁴² אֶשֶׁת אָחִיו - הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נִכְסֵי אָחִיו
17 הַמְּחֻזְקִים; וְכָל הָרְאוּיִין לְבוֹא לְאַחֵר מִכָּאן - הָרִי
18 הוּא בְּהֵן כָּל הָאָחִים⁴³. שֶׁהָרִי בְּכוֹר קָרָא אוֹתוֹ⁴⁴
19 הַפְּתוּב⁴⁵, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה הַבְּכוֹר⁴⁶ אֲשֶׁר תִּלְדַּךְ יָקוּם עַל
20 שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וְכֵשֶׁם
21 שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל מִמֶּנּוּ בְּרְאוּי כְּבִמְחֻזָּק, כִּף אֵינוֹ נוֹטֵל
22 בְּשִׁבְחָה⁴⁷ שֶׁשֶּׁבְּחָה נִכְסִים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו⁴⁸ מִשְׁעַת
23 מִיתָה עַד שְׁעַת חֲלָקָתוֹ עִם אָחִיו בְּנִכְסֵי אָבִיו⁴⁹.
24 וְאֶפְלוּ הַשְּׁבִיחוּ נִכְסִים אַחֵר שִׁיבֵם⁵⁰ וְקָדֵם שִׁיחֲלָקוֹ
25 - הָרִי הוּא בְּשִׁבְחָה כְּאַחֵד מִן הָאָחִיִּין⁵¹. אָף עַל פִּי
26 שְׁנוּטֵל מִן הַנִּכְסִים אֵלֹי שְׁנֵי חֻלְקִים, חֻלְקוֹ וְחֻלֵּק
27 אָחִיו שִׁיבֵם אֶשְׁתּוֹ, הוֹאִיל וּמָת הָאָב בְּחַיֵּי בָּלָן.

(42) התורה מצווה על אחיו של המת בלי בנים לישא את אלמנתו (דברים כה, ה), ונישואין אלה נקראים "ייבום". ביבמות כד. פירשו מה שאמרה תורה (שם, ו) "יקום על שם אחיו המת" הכוונה לנחלה, שהמייבם יורש את כל נכסי המת ואין לשאר אחיו בהם כלום. (43) שם כד: (44) את המייבם. (45) ולפיכך, דינו כבכור שאינו נוטל אלא במוחזק. (46) בגמרא שם, דרשו: "והיה הבכור" - מכאן שמצווה בגדול לייבם, פירוש, הגדול שבאחים צריך לייבם (דרשה זו מוציאה כתוב זה מפשוטו, וכולו נדרש לדינים שונים). (47) משנה בכורות נב. (48) כדין בכור לאביו (ראה למעלה הלכה ד). (49) המייבם יורש כל חלק אחיו המת בנכסי האב, שמת לפני מיתת האב. במשנתנו כתוב סתם: "אין נוטלין בשבח" ומפרש רבינו שהמדובר בנכסי האב שמת לפני מיתת בנו, ובניו לא הספיקו לחלק הירושה עד שמת הבן. ופירושו מוכרח, שהרי נכסי האב המת כולם שלו ואין כאן בעייה של השבח. [במגיד משנה כתב בשם הרמב"ן והרשב"א, שאם מת הבן בחיי האב אין המייבם נוטל חלק אחיו המת בנכסי האב, משום שלא זכה בהם

פרק רביעי

1 מבאר דין אמר זה בני או זה אחי, או אמר זה בני וחזר ואמר זה עבדי, ושאל קורין עבדים ושפחות אבא פלוני או אמא פלונית, ודין מי שיש לו בן משפחה ונכרית לעניין ירושה, ודין שיוורשים בחזקה אף על פי שאין שם עדי ייחוס, ודין אומר זה אחי שאינו נאמן לגבי אחיו הידועים ויטול עימו בחלקו.

- א. האומר: ² זה בני, או זה אחי, ³ או זה אחי אבי, ⁴ או שאל היורשין אותו, אף על פי שהודה באנשים שאינן מחזקין שהן קרוביו - הרי זה נאמן, ויירשנו. ⁵ בין שאמר קשהוא בריא בין שאמר קשהוא שכיב מרע. ⁶ אפלו נשתתק וכתב בכתב ידו שזה יורשו - בודקין אותו בדרך שבדקין לגטין. ⁷

2 משנה בבא-בתרא קלד. 3 מדובר כשאין לו בנים, והוא אומר שזה אחיו ויורש נכסיו. 4 כשאין לו בנים ולא אחים. 5 שם שנינו: "זה אחי - אינו נאמן", והכוונה לענין ירושת אביו, ויש לו עוד אחים שאינם מודים שזה אחיהם, אבל בירושת נכסי עצמו נאמן, משום שיכול לתת לו נכסיו במתנה. כך מתבאר שם מתוך סוגיית הגמרא. ברשב"ם שם כתב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לתת לו במתנה. ומזה הסיק, שבנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, ואז אין לו אפשרות לתת אותם במתנה (והמתנה שזיכה לו כשהיה בריא אינה מועילה לנכסים אלה, משום שלא היו אז ברשותו) אינו נאמן לומר זה בני, משום שזכות ההכרה שנלמדה מזה שכתבה תורה "כיר" - נוגעת רק לחלק בכורה. וכדבריו כתבו גם ה'תוספות' שם ד"ה לירשו. ונראה שדעת רבינו אינה כן, שהרי כתב "בין שכיב מרע", וברור שהכוונה כשאין לו אפשרות ליתן במתנה, שאם לא כן, מה בין חולה לבריא. וב'טור' חושן-משפט סי' רעט, כתב בפירוש "אפילו כשהוא גוסס". וה'בית יוסף' שם מעיר, שגם דעת רבינו כן. ולא ביארו טעמו של דבר בשאר קרובים, חוץ מבבן שנאמר בו "כיר", לדעת האומרים שכולל גם בן פשוט. [בלחם-משנה כאן שאל למה נאמן בנכסים שיפלו לו לאחר הצהרתו זו. והשאר בצ"ע. וב'קצות החושן' שם סק"ג מיישב, שנאמן ב'מיגו' שיכול לשעבד עצמו בסכום גדול. והסכים לו ה'נתיבות' שם ס"ק ב]. 6 שוכב חולה ונוטה למות. 7 נתבאר למעלה פ"ב הט"ו.

- ב. היינו מחזקין בזה שהוא אחיו או בן דודו, ואמר: אינו אחי ואינו בן דודי - אינו נאמן. אכל נאמן הוא על מי שהחזק שהוא בנו לומר: אינו בני, ולא יירשנו. ויראה לי: שאפילו היו לבן בנים, אף על פי שאינו נאמן עליו לומר אינו בני לענין יחוס, ואין מחזקין אותו ממנו על פיו, ¹⁰ נאמן הוא לענין ירשה, ולא יירשנו.

8 כרבי יהודה, שם קצו: שהתורה האמינה את האב לומר: זה בני או אין בני (ראה למעלה שם הי"ד). ומלמדנו רבינו, שלא האמינתו תורה אלא לגבי בן, אבל לא לגבי

האח והרי הם ראויים ולא מוחזקים והוסיף שגם דעת רבינו כן. ונראה שדייק זאת מסיומה של הלכה זו: "הואיל ומת האב בחי כולם". 50 וזכה בנכסיו. 51 מחלוקת אביו ורבא שם ופסק כרבא שהלכה כמותו נגד אביו בכל מקום, חוץ לשש הלכות, וזו אינה מהן. וטעמו: כל דיני ירושת המייבם בנכסי האח כדיני בכור בנכסי אביו (ראה למעלה הלכה ד).

- ח. כבר בארנו בהלכות שכיבים, ⁵² שהבכור נוטל שני חלקים שלו פאחד במצור ⁵³ אחר ⁵⁴. אכל היבם ⁵⁵ שחלק עם אחיו בנכסי אביו - נוטל חלקו וחלק אחיו בגורל ⁵⁶; ואם עלה גורלו בשני מקומות - נוטל בשני מקומות.

52 פרק י"ב הלכה ב. 53 בגבול. 54 ואף על פי שיש שם סוגי קרקעות שונים, טובים ורעים, ואין אפשרות לתת לו שני חלקים ביחד, אלא אם כן יקבל הוא רק שדה טובה ואחיו רעה - נוטל הבכור במקום אחד, ושמים שווין ומשלם לאחיו דמים לפי חשבון. והטעם: שני החלקים שהבכור מקבל נידונים כחלק אחד מוגדל. ובשאר שותפים או אחים שבאו לחלוק למדנו שם, שאם חלק אחד טוב וחלק אחד רע - נוטלים בגורל. 55 בבא בתרא יב: 56 ובזה אין דינו כבכור, כדרשתו של רבא שם: כתוב בתורה: "והיה הבכור" - הווייתו כבכור ואין חלוקתו כבכור. רש"י שם מנמק: שני החלקים שהיבם מקבל באים משני מורשים, חלק אחד מירושת אביו והשני מירושת אחיו.

- ט. שומרת יבם ⁵⁷ שמתה, אפלו עשה בה אחד מן האחים מאמר ⁵⁸ - משפחת בית אביה יורשין בנכסי מלוג ⁵⁹ וחצי נכסי צאן פרזל ⁶⁰, ויורשי הפעל יורשין בתבתה ⁶¹ עם חצי נכסי צאן פרזל. ויורשי הפעל חייבין בקבורתה, הואיל והן יירשו בתבתה, כמו שבארנו במקומות ⁶².

57 אלמנת האח שמת בלי בנים נקראת "שומרת יבם" מפני שהיא שומרת (מחכה) ליבם שיבוא ויירשנה. 58 מן התורה אין היבם קונה את יבמתו לאשה אלא בבאה, וחכמים תיקנו לה גם קידושי כסף או שטר ונקראים "מאמר", משום שביאה קונה ביבמה בלי כל אמירה, ובכסף או שטר צריך שיאמר הרי את מקודשת וכו' (תוספות יום טוב יבמות פרק ב משנה א). 59 הנכסים שבעלה המת לא קיבל עליו אחריותם, ותיקנו חכמים, שהבעל אוכל פירותיהם - וגופם נשאר ברשות האשה ומשום שמאמר אינו קניין גמור ביבמה - אין היבם יורש אותה. 60 הנכסים ששמו אותם בכתובתה והבעל קיבל עליו אחריותם; אם פחתו - נושא הוא בהפסד, ואם השביחו - השבח שלו. 61 מאתיים של בתולה ומנה של אלמנה וגרושה שהבעל מחוייב לתת לה עם התוספת שכתב לה מרצונו הטוב. 62 בהלכות אישות פרק י"ב הלכה ד. נתבאר שם שהטילו חכמים על הבעל הוצאת קבורת אשתו תחת זכותו לרשת כתובתה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ח ניסן - ספר משפטים - הלכות נחלות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 וְאִין צָרִיף לֹמַר אִם הָיָה מִן הַמִּפְקִירִין עֲצָמָן לָכֵף
25 - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת עֶבֶד לְכָל דְּבָר, וְאֶחָיו מֵאֲבִיו²⁵
26 מִזְכָּרִין אוֹתוֹ²⁶. וְאִם אֵין לְאֲבִיו בֶּן חוּץ מִמֶּנּוּ - אִשָּׁת
27 אֲבִיו מִתִּיבָמָת. וְזֶה הוּא הַדִּין שֶׁיִּרְאָה לִי שֶׁהוּא
28 הוֹלֵךְ עַל עֲקָרֵי הַקְּפָלָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁלֹּא חָלַק בֵּין
29 כְּשָׂרִים לְשָׂאֵר הָעָם, אֶלָּא לְעִנְיָן שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּהוּ אֶחָיו
30 בְּלִבָּד. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאִפְלוּ לַיּוֹרֶשׁוֹ לֹא נִחְלַק
31 בִּישְׂרָאֵל²⁷. וְאִין רָאוּי לְסַמֵּךְ עַל דְּבָר זֶה²⁸.

(22) שנינו ביבמות כב. "מי... ובנו לכל דבר, חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הגויה". ובגמרא שם כג. למדו מן התורה שאינם נידונים כבניו אלא כבניה. וברי"ף שם מביא בשם רב נטרונאי גאון, שהמדובר בשפחה של אחרים, אבל בשפחה שלו אנו סומכים על החזקה: שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ובוודאי שיחזרה לפני שבא עליה. וגאון אחר מפקפק בדבר, ופסק הרי"ף להלכה: שלענין איסורים הולכים לחומרא, שמה הבן או הבת כשרים, ושמה הם עבדים. ולענין ירושה, אין מוציאים מיד היורשים שהם ווראים. אולם רבינו בפ"ט מהלכות עבדים ה"א כתב בפירושו: "ישראל שבא על שפחה כנענית, אף-על-פי שהיא שפחתו - הרי זה הוולד כנעני לכל דבר". ומבאר במגיד-משנה שהסתמך על המכילתא משפטים פרשה ב, שדרש רבי נתן מן הכתוב (שמות כא, ד), "וילדה לו": "להביא את הרב (האדון) שבא על שפחתו, שילדיה עבדים" (הדרשה מסתמכת על תחילתו של הכתוב: "אם אדוניו יתן לו אשה", וממשיך "וילדה לו"). ומלשון "לכל דבר", אפשר לדיין שגם לענין ירושה דינו כעבד, שהרי בגמרא שם: פירשו מה ששנינו "לכל דבר" גבי ממזר הכוונה ליורשו. וזה בהתאם לשיטתו בפ"י מהלכות גירושין ה"ט, שלא אמרו "חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", אלא באשתו שגירשה (ראה שם ה"ד). ובא רבינו כאן וביאר מה שסתם שם, וחילק גם כן בין שפחתו לשפחה של אחרים, וצמצם את ההבדל לירושא בלבד, והוסיף עוד הסתייגות כמו שיבואר בסמוך. (23) כדרך שכן אדם מחבב בניו הכשרים ודואג לצרכיהם. (24) במגיד-משנה מבאר: בכל ענינים אחרים, אנו מעמידים חזקת שיפחות של זו נגד חזקת כשרות של אדונה, ונמצא שאין כאן חזקה כלל. אולם לענין ירושה אנו סומכים על ה'מיגו', שיכול הוא לתת לבנו זה במתנה אפילו כל נכסיו. וטעמו של ההבדל בין תלמיד-חכם או אדם כשר להדיוט הוא, שתלמיד-חכם מבחין בין חומרת איסור ביאת שפחה לביאת משוחררת פנויה, ומשום כך חזקה ששיחררה, ההדיוט אינו מבחין בזה - ולמה ישחררה, ולכן נשארה בתוקפה חזקת שיפחות, ו'מיגו' שאמרנו - אין כוחה יפה נגד החזקה (ראה לחם-משנה. אגב מתעוררת גם השאלה: מה דינם של הנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס? ראה למעלה ה"א הערה ד). (25) שהם יורשי אביו. (26) רשאים למוכרו, כמו כל העבדים שנפלו להם בירושה. (27) בין תלמיד-חכם להדיוט. (28) השווה הלכות גירושין שם ה"ט.

32 ז. פל הַיּוֹרֶשִׁין²⁹ יוֹרְשִׁין בְּחֻזְקָה. פִּיצֵד? עֲדִים
33 שְׁהַעֲדִי: שֶׁזֶה מְחֻזָּק לָנוּ שֶׁהוּא בֶּן שָׁל פְּלוֹנִי אוֹ

קרובים אחרים. (9) לפסול אותו לישא בת ישראל. (10) ביבמות מז. מסופר מעשה בגר לפני רבי יהודה, ואמר שנתגייר שלא בבית-דין, ואמר לו רבי יהודה: "נאמן אתה לפסול את בניך, ואי אתה נאמן לפסול את בני בניך" (לפי גירסת רבינא). וב'תוספות' שם ד"ה ואין, פירשו: נאמן אתה לפסול בניך כשאין לבניך בנים, אבל כשיש להם בנים - אין אתה נאמן אפילו לפסול את הבנים, משום שאין הדבר מתקבל על הדעת שבניו יהיו פסולים, ובני בניו הפסולים - יהיו כשרים. וכדבריהם משמע מלשון רבינו כאן: "שאינו נאמן עליו לומר איני בני". וכן משמע מלשון בפט"ו מהלכות איסורי ביאה ה"ו.

1 ג. הָאוֹמֵר¹¹: זֶה בְּנִי, וְחִזְרָא וְאָמַר: עֶבְדִּי הוּא - אֵינוֹ
2 נֶאֱמָן¹². אָמַר: עֶבְדִּי, וְחִזְרָא וְאָמַר: בְּנִי, אָף עַל פִּי
3 שֶׁהוּא מְשֻׁמָּשׁ עֶבֶד - נֶאֱמָן; שֶׁזֶה שֶׁאָמַר עֶבְדִּי -
4 כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא לִי עֶבֶד. וְאִם הָיוּ קוֹרִין לוֹ: עֶבֶד בֶּן
5 מֵאָה זוֹז, וְכִינֵצָא בְּדָבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵין אוֹמְרִין אוֹתָן
6 בְּיַחֲדָא אֶלָּא לְעֶבְדִּים - הָרִי זֶה אֵינוֹ נֶאֱמָן¹³.

(11) מימרא של רבי יוחנן, ב"ב קכז: (12) התורה האמינתו לומר זה בני, וכיון שהגיד - אינו חוזר ומגיד אחרת. (13) כפירושו של רב נחמן בר יצחק, שם.

7 ד. הָיָה¹⁴ עוֹבֵר עַל פִּית הַמֶּכֶס¹⁵, וְאָמַר: בְּנִי הוּא זֶה,
8 וְחִזְרָא אַחֵר כֶּף וְאָמַר: עֶבְדִּי - נֶאֱמָן; שֶׁלֹּא אָמַר בְּנִי
9 אֶלָּא לְהַכְרִיחַ מִן הַמֶּכֶס. אָמַר בְּבֵית הַמּוֹכֵס: עֶבְדִּי
10 הוּא, וְחִזְרָא וְאָמַר: בְּנִי הוּא - אֵינוֹ נֶאֱמָן¹⁶.

(14) שם. (15) הגובה מכס מעבדים. (16) מכיון ששילם מכס של עבד, אין הדבר מתקבל על הדעת כלל ששיקר וגרם הפסד לעצמו.

11 ה. הָעֶבְדִּים¹⁷ וְהַשִּׁפְחוֹת - אֵין קוֹרִין לָהֶן: אֶבָּא
12 פְּלוֹנִי¹⁸ וְאָמַר פְּלוֹנִי; שֶׁלֹּא יָבוֹא מִן הַדְּבָר תְּקַלָּה,
13 וְנִמְצָא זֶה הֵבֶן¹⁹ נִפְגָּם²⁰. לְפִיכָּה, אִם הָיוּ הָעֶבְדִּים
14 וְהַשִּׁפְחוֹת חֲשׁוּבִין בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ לָהֶן קוֹל, וְכָל הַקְּהָל
15 מִפִּירִין אוֹתָן וְאֵת בְּנֵי וְעֶבְדֵי אֲדוֹנֵיהֶן, כְּגוֹן עֶבְדִּי
16 הַנִּשְׁאִי - הָרִי אֵלּוּ מִתֵּר לְקִרְוֹת לָהֶן אֶבָּא וְאָמַר²¹.

(17) ברייתא, ברכות טז: (18) המלים "אבא" או "אמא" היו משתמשים כתואר לפני שם העצם. כשם שאומרים היום "מר" או "גברת". (19) שקרא לעבד "אבא". (20) ביחוס, שהשומעים יחשבו שהוא בנו של העבד. (21) בהמשך הברייתא שם: "וישל רבן גמליאל היו קוריים וכו'. ופירשו בגמרא: "משום דחשיבי".

17 ו. מִי שֶׁהֵיָתֵה²² לוֹ שִׁפְחָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן וְהָיָה
18 נוֹהֵג בּוֹ מִנְהַג בָּנִים²³, אוֹ שֶׁאָמַר: בְּנִי הוּא
19 וּמִשְׁחָרְרָת הִיא אִמּוֹ, אִם תִּלְמִיד חָכָם הוּא אוֹ אָדָם
20 כְּשֵׁר שֶׁהוּא בְּדוּק בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת - הָרִי זֶה יִירָשְׁנוּ²⁴.
21 וְאָף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נוֹשֵׂא בַּת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיָּבִיא
22 רֵאֵיָה שְׁנֵשְׁתַּחֲרָה אִמּוֹ וְאַחֵר כֶּף יִלְדָּה, שֶׁהָרִי
23 הַחֻזְקָה שֶׁפָּחָה כְּפָנֶיהָ. וְאִם מְשָׂאֵר הַדִּיּוֹטוֹת הוּא,

(1) מבאר דין כלל ביורשים אחד וודאי ואחד ספק, ודין ספק ובוני יבם שבאו לחלוק בירושה, ודין יורשים מספק כגון נפל הבית עליו ועל אשתו, עליו ועל אמו, עליו ועל בן בתו או עליו ועל אביו, ואין יודעים מי מת קודם.

21 א. זֶה הַכֶּלֶל² בְּיִרְשֵׁינוּ³: כָּל שְׁנֵי יִרְשֵׁינוּ שְׁאֶחָד מֵהֶן
22 יִירָשׁ וְדָאֵי וְהִשְׁנֵי סֶפֶק - אֵין לִסְפֵּק כְּלוּם.⁴ וְאִם הָיוּ
23 שְׁנֵיהֶם סֶפֶק, שְׁמָא זֶה הַיִּירָשׁ אוֹ שְׁמָא זֶה הַיִּירָשׁ
24 - חוֹלְקִין בְּשֻׁוּהָ. לְפִיכָךְ, מִי שְׁמַת וְהֵנִיחַ בֶּן
25 וְטַמְטוּם⁵ אוֹ אֲנֶדְרוּגִינוּס⁶ - הָרִי הֵבֵן יִירָשׁ אֶת
26 הַכֶּלֶל⁷; שְׁהַטְמָטוּם וְהָאֲנֶדְרוּגִינוּס סֶפֶק⁸. הֵנִיחַ בְּנוֹת
27 וְטַמְטוּם וְאֲנֶדְרוּגִינוּס - יִירָשׁוּת בְּשֻׁוּהָ⁹, וְהָרִי הוּא
28 כְּאֶחָת מִן הַבְּנוֹת.

(2) כל זה נלמד מפרטי הדינים ומקוריהם שיבוארו למקן.
(3) ואין ללמוד ממנו לענינים אחרים. (4) ולא אמרו בזה:
ממון המוטל בספק - חולקים. (5) אברי המין נמצאים
בתוך הגוף, ואין להכיר אם הוא זכר או נקבה. (6) שיש
לו אברי הזכרות והנקבות (ביוונית "אנדריי" - גבר, "גיני"
- נקבה). (7) נתבאר למעלה פ"א ה"ב שאין הבת יורשת
כלום כשיש בן. (8) בברייתא יבמות פג. "אמר רבי יוסי:
אנדרוינוס בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בו חכמים
אם זכר אם נקבה". ובגמרא (שם פב): למדו מן המשנה,
שלדעת חכמים: אנדרוינוס ספק הוא, ופסק רבינו כמותם.
[בתוספות' שם פג. כתבו, שגם לרברי רבי יוסי ספק הוא,
ספק היה לחכמים אם בריה משונה זו נידונית כזכר או
כנקבה, ואין לשלול שגם רבינו מפרש כך, ופסק כרבי יוסי,
כמו שאמרו שם: אמרי בי רב, הלכה כרבי יוסי. ונראה
שלזה התכוון במגיד-משנה באמרו: שדעת רבינו היא
דאנדרוינוס בריה בפני עצמה היא (ראה לחם-משנה).
(9) ב'טור' חו"מ סי' רפ כתב, שאם הניח טומטום וכת - נוטל
הטומטום שלושה חלקים, והבת חלק אחד. ונימוקו מבואר:
חצי הנכסים בוודאי הם שלו, בין אם הוא בן ובין אם הוא
בת, ובחצי הנכסים הנשארים - ספק הוא בן ויורש הכול,
וספק היא בת וכבר נטל יותר מחלקו, ולפיכך נוטל חצי
נכסים אלה. ולא מצאתי נימוק מספיק לשיטת רבינו. [הטעם
שכתב ה'בית יוסף' שם, מנמק רק למה טומטום נוטל בכלל
חלק בירושה, ולא ירדתי לסוף דעתו כי הרי זה פשוט מאוד
אחר שאמרנו שטומטום הוא ספק, ואדרבה, צריך להסביר
למה אינו נוטל חצי הנכסים בתוספת חלק בין הבנות
במחציתם השנית, כמו שהסביר ה'טור'].]

29 ב. כָּכָר בְּאֶרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת¹⁰ דִּין הַבָּנוֹת עִם
30 הַבָּנִים בְּמוֹנוֹתֵיהֶן וּבִפְרֻסָּתָן. וְשֵׁם בְּאֶרְנוּ,
31 שֶׁהַמוֹנוֹת¹¹ מִתְנָאִי בִּתְפָּה¹². בְּזֶמֶן שֶׁהַנְּכָסִים מֵרְבִּין
32 - אֵין לַפָּנוֹת אֱלָא מוֹנוֹתֵיהֶן, וְהַבָּנִים יִירָשׁוּ הַכֶּלֶל,
33 וְיִתְפָּרְסוּ הַבָּנוֹת¹³ בְּעֶשְׂרֵי נְכָסִים¹⁴ כְּדִי שֶׁיִּנְשְׂאוּ בֹו
34 לְבַעֲלֵיהֶן; וּבְזֶמֶן שֶׁהַנְּכָסִים מוֹעֲטִין¹⁵ - אֵין לַבָּנִים

(29) קידושין פ. (30) אינני יודע לפרש דבר זה במעידים שזה בנו או אחיו. ונראה שפסקא זו נמשכת לשאר יורשים, והכוונה: אפילו אינם יודעים למסור בדיוק דרגת הקירבה. ראה ההערה הבאה. (31) ואפילו מעידים סתם: אנו יודעים שפלוגי הוא קרוב הראוי לירש את המת, ואינם מעידים שאין אחרים קרובים יותר וקודמים לו בירושה ('בית חדש' חו"מ ס' רפד על-פי המעשה ברב אידי בר אבין שהובא בבבא-בטרא לג.).

3 ח. יַעֲקֹב³² שָׁמַת וְהָיִיחַ רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וְלֹא הִחֲזֹק
4 לוֹ בֶן אֶלָּא שְׁנֵיהֶם, תַּפְסֵם רְאוּבֵן לִוי מִן הַשּׁוֹק וְאָמַר:
5 גַּם זֶה אֲחִינוּ הוּא, וְשִׁמְעוֹן אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ³³ - הֲרִי
6 שִׁמְעוֹן נֹטֵל חֲצִי הַמָּמוֹן³⁴, וְרְאוּבֵן שְׁלִישׁ³⁵, שְׁהָרִי
7 הוֹדָה שָׁהֶם שְׁלֹשָׁה אַחִין, וְלִוי נֹטֵל שְׁתֹּת³⁶. מֵת
8 לִוי³⁷ - יַחְזֹר הַשְּׁתֹת לְרְאוּבֵן³⁸. נָפְלוּ לִלִוי נִכְסִים
9 אֲחֵרִים - יַחְלְקוּ אוֹתָן רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, שְׁהָרִי רְאוּבֵן
10 מוֹדָה לְשִׁמְעוֹן שְׁלֹוֹי זֶה אֲחִיהֶן³⁹. הַשְּׁבִיחַ⁴⁰ הַשְּׁתֹת
11 מֵאֲלֵיו⁴¹, וְאַחֵר כֶּךָ מֵת לִוי: אִם שָׁבַח מִגִּיעַ לַכְּתָפִים
12 הוּא, כְּגוֹן עֲנֻכִּים שֶׁהִגִּיעוּ לַהֲבַצֵּר - הֲרִי הַשְּׁבִיחַ הַזֶּה
13 כְּנֻכִּים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ מֵאֲחֵרִים, וַיַּחְלְקוּ בֵּהֶן⁴²; וְאִם
14 עֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לַהֲבַצֵּר - הֲרִי הֵן שֶׁל רְאוּבֵן לְבִדּוֹ⁴³.
15 אָמַר שִׁמְעוֹן: אֵין לִוי זֶה אֲחִי, וְנֹטֵל לִוי בְּחֻלְק
16 רְאוּבֵן כְּמוֹ שְׁבָאֲרֵנוּ, וְאַחֵר כֶּךָ מֵת לִוי - לֹא יִירֹשׁ
17 שִׁמְעוֹן מִמֶּנּוּ כָּלוּם⁴⁴, אֶלָּא רְאוּבֵן לְבִדּוֹ יִירֹשׁ
18 הַשְּׁתֹת עִם שְׂאָר נִכְסִים אֲחֵרִים שֶׁהָיִיחַ לִוי. וְהוּא
19 הָדִין בְּכָל הַיּוֹרְשִׁין שִׁיּוּדוֹ מִקְצָתוֹ בְּיּוֹרְשִׁין אֲחֵרִים
20 שְׁלֹא יוֹדוּ מִקְצָתוֹ.

(32) משנה, שם קלר. (33) אינו מכחיש בהחלט. (34) משום שהוחזקו שני בנים בלבד, והוא אומר ללוי: הבא ראה שאתה אחי - ותיטול. (35) כפי המגיע לו לפי טענתו. (36) במשנה, שם: "ונוטל עמו בחלקו", פירוש: לוי נוטל חלק שליש מחלקו של ראובן, שהרי ראובן עצמו הודה שמגיע לו שליש הנכסים בלבד, ולפיכך נותן ללוי שתות ונשארו לו שתי שתויות. בדין זה, אין הבדל בין אמר שמעון איני יודע ובין שהוא מכחיש. (37) בלי בנים. (38) ואין שמעון יורש כלום, שבין אם לוי אח ובין אחי - אין מגיע לו יותר מחצי, וכבר נטל חלקו. (39) דין זה נאמר כשאמר שמעון "איני יודע" אם זה אחי. ובסוף ההלכה יתבאר מה דינם כשהכחיש ואמר אין זה אחי. (40) בעיא של רבא שם, ונשארה בתיקו. (41) מבלי השקעות הוצאות על-ידי לוי. (42) גמרא שם: "בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך, דכי נכסים שנפלו לו ממקום אחר דמי". (43) דינם כגוף הקרקע (על-פי גירסת הרי"ף והר"י מיגש, בגמרא שם). ואף-על-פי שהבעיא נשארה בתיקו - אין לשמעון כלום, משום שראובן הוא יורש ודאי ושמעון ספק, ונפסקה הלכה (ראה לקמן פ"ה ה"א) שכל מקום שיש יורש ודאי ויורש ספק - אין לספק כלום.

24) שם לו: (25) באיסור. (26) כדין כל ממון המוטל בספק ואין אחד מוחזק בו. (27) המדובר, כשמת היבם לפני שחולקו נכסי אחיו שמת בלי בנים, בינו ובין הספק, וטוען הספק אני בנו של הראשון ויורש את כל הנכסים, ובני היבם טוענים: אחינו אתה, ונחלק בינינו את הנכסים בשווה. (28) בגמרא שם אמרו: הכא, אידי ואידי ספק (גם זה וגם זה באים לרשת מספק), פירוש, אע"פ שהספק עצמו - הוא ודאי בנידון כאן, שהרי בין אם הוא בן הראשון ובין אם הוא בן השני, הרי הוא יורש - הוא נידון כספק, משום שאינו יודע מכוח מי הוא בא לירש - אין טענתו ודאית. ולפיכך אין אומרים כאן: אין ספק מוציא מידי ודאי (רש"י שם). ובבית שמואל' אבן-העזר סי' קסג ס"ק ז מנמק שיטתו של רבינו, שבני היבם עומדים במקום אביהם, ואם היה קיים היה נוטל מחצה והם יורשיו הוודאיים, והספק אינו ודאי יורשו של היבם. [ב"טור' אבן-העזר שם פסק: שהספק נוטל תחילה החלק שבני היבם מודים לו, והשאר חולקים בשווה]. (29) גמרא שם. (30) כרב אבא בשם רב, שם, שאמר: "קם דינא", פירוש: הדין שפסקו הדיינים לפני החלוקה - הוא קיים, ואין לערער אחר שחולקו נכסי המת, וכשמת היבם הרי זה בא בטענת ספק, ובני היבם הם ודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

ה. ספק והיבם³¹ שבאו לחלק בנכסי האב³² - הרי היבם יורש ודאי, וזה הספק: אם הוא בן המת - יש לו חצי המקומן ולזה היבם חצי, ואם הוא בן היבם - אין לו כלום, לפיכך היבם יורש וידחה הספק³³. הניח היבם שני בנים ודאין³⁴, ואחר כך מת היבם³⁵, הרי הספק אומר: אני בן המת³⁶, ויש לי מחצה³⁷ ולשניכם מחצה; והשנים אומרים: אתה אחינו, וכן היבם אתה, ואין לך אלא שליש בנכסי הדין; החצי שמורה להם בו - נוטלין, והשלש שמודין הן לו - נוטל, והשתות הנשאר - חולקים אותו בשווה³⁸, הוא נוטל חציו ושניהם חציו. מת הספק³⁹, הרי היבם אומר: שמא בני הוא ואני אירשנו, ואבי היבם אומר: שמא בן בני המת הוא ואני אירשנו⁴⁰ - חולקין בשווה⁴¹. (מת היבם⁴², הספק אומר: בנו אני ואירשנו, ואבי היבם אומר: שמא בן בני האחר אתה, וזה אחי אביך הוא ואני אירשנו - חולקין בשווה).

(31) שם לח. (32) אביו של היבם. (33) ואפילו אם מת היבם אחר-כך, וטוען הספק: אם אני בנו של הראשון - תנו לי מחצית נכסי הזקן, ואם אני אחיכם - תנו לי חלק שוה בכל נכסי אביכם - אינו נוטל כלום, משום: "קם דינא", וזכה היבם בנכסי הזקן, ובניו יורשים אותו כלמעלה סוף ה"ד (מגיד-משנה). (34) שם. (35) צ"ל אבי היבם, וכן הוא בכת"י תימן. (36) אחי אביכם. (37) בנכסי הזקן. (38) מובן שהוא-הדין כשהניח שלושה בנים ויותר. (39) והיבם ואביו קיימים. (40) נתבאר למעלה פ"א ה"ב, שהאב קודם לאחים בירושת הבן. (41) משום ששניהם טוענים טענת ספק. (42) ולא הניח בנים. בספרים שהיו

כלום, אלא הפל למזון הבנות. לפיכך, מי שמת¹⁶ והניח בנים ובנות וטמטום או אנדרווגינוס: בזמן שהנכסים מרבין - הבנים יורשין, ודוחין הטמטום אצל הבנות, ונזון כמותן¹⁷; ובזמן שהנכסים מועטים - הבנות דוחות את הטמטום אצל הבנים, ואומרות לו: זכר אתה, ואין לך עמנו מזונות.

(10) פ"ט מן ה"ז עד סוף הפרק. (11) מזונות הבנות לאחר מיתת אביהן עד שתתבגרנה או תינשאנה. (12) התנאים שנקבעו לזכויות האשה ובניה, כנוספות לכתובה העיקרית. (13) יענק להן מנכסי הירושה. (14) אחד מעשרה. (15) ואינם מספיקים כדי מזונות הבנות. (16) משנה בבא-בטרא קמ': (17) כרבא, בגמרא שם, בניגוד לדעת אבין, שפירש שגם הנקבות דוחות אותו ואומרות לו זכר אתה. [ל"טור' שם שיטה אחרת בכל דינים אלה. ראה שם].

ג. מי שלא שהתה¹⁸ אחר בעלה שלשה חדשים¹⁹ ונשא²⁰, וילדה בן, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון²¹ או בן שבועה לאחרון²² - אין זה הבן יורש את אחד משניהם, מפני שהוא ספק. ואם מת הבן²³ - שניהן יורשין אותו, וחולקין בשווה, מפני ששניהם ספק, שמא זה אביו או זה אביו.

(18) משנה, יבמות ק': (19) הריון אינו ניכר עד שלושה חדשים מהתחלתו, ולפיכך תיקנו חכמים שאשה שנתאלמנה או נתגרשה - לא תינשא לאחר עד שיעברו שלושה חדשים ויתברר שאינה מעוברת. (20) באיסור, ואין אנו יודעים אם נתעברה לבעלה הראשון. (21) אם הבן הוא מבעלה הראשון, ונולד אחר תשעה חדשי הריון, כגון שלא עברו יותר מתשעה חדשים משנתאלמנה או נתגרשה. (22) כגון שנבעלה לבעלה השני שבועה חדשים לפני לידתו. חז"ל בקיאים היו בטבעי הריון ולידה, וידעו שהנולד בחודש השביעי להריון או לתשעה חדשים - הוא בן קיימא, והנולד לשמונה - נפל. (23) הספק בלי בנים והניח נכסים.

ד. יבמה²⁴ שלא שהתה שלשה חדשים ונתבמה²⁵ בתוך שלשה חדשים, וילדה בן, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחרון, זה הספק אומר: שמא בן המת אני ואירש את נכסי אבי בלן, ואין אתה ראוי ליבם אותה, שאין אמי בת יבום; והיבם אומר: שמא בני אתה, ואמך ראוי ליבם, ואין לך בנכסי אחי כלום; הואיל וגם זה היבם ספק שמא יבם הוא או אינו יבם - חולקין בשווה²⁶. וכן דין זה הספק עם בני היבם בנכסי המת²⁷ שנתבמה אשתו: חולקין בשווה²⁸, הספק נוטל מחצה ובני היבם מחצה. מת היבם אחר שחלק עם זה הספק²⁹, ובאו בני היבם הראויים לירש אביהם, אף על פי שיש לזה הספק לומר: אם אחיכם אני, תנו לי חלק בירשה זו; ואם אני אחיכם, החזירו לי החצי שלקח אביכם - אין לזה הספק בנכסי אביהן עמיהן כלום³⁰, ואין מוציא מידן.

לרחל בנים אחרים. וכשיש לה עוד בן בנימין מאיש אחר (לא מיעקב) - טוען בנימין: כולה שלי שירשתי מאמי, משום שבנה יוסף מת תחילה. וראובן טוען: רחל מתה תחילה, וירש בנימין מחצית ויוסף מחצית, וכשאחי יוסף מת, הרי אני - אחיו מאביו - יורשו ולא בנימין. [נאפשר לפרש דברי רבינו, שהמדובר כשיש לרחל עוד בן מאיש אחר, שגם יורשי הבן מודים שהוא יורש מחצית, ולפיכך הוא נקרא ודאי, כמו ספק ויבם בנכסי האב (ראה למעלה ה"ח). אבל כשאין לה בן אחר - הרי זה ספק וספק - ויחלוקו. אולם זה מנוגד לדברי אביו שם, שאין חולק עליו. וצ"ע ג].

- 13 ז. נפל הבית⁵⁴ עליו ועל בן בתו: אם האב מת
- 14 תחלה - בן בתו יירשנו, ונמצאו הנכסים של יורשי
- 15 הבן; ואם בן בתו מת תחלה - אין הבן יורש את
- 16 אמו בקבר, כמו שבארנו⁵⁵, ונמצאו הנכסים של
- 17 יורשי האב. לפיכך יחלקו⁵⁶ יורשי האב עם יורשי
- 18 בן הבת. וכן אם [נשפה] האב⁵⁷ ומת בן בתו
- 19 במדינה⁵⁸, או שנשפה הבן⁵⁹ ומת אבי אמו במדינה
- 20 - יחלקו יורשי האב עם יורשי בן הבת.

(54) ברייתא שם קנט: "אב שנשבה ומת, ובן בתו במדינה וכו'". ומביאה רבינו בסוף הלכה זו. ומשווה רבינו דין נפל הבית לדין נשבה, שאין כל טעם לחלק ביניהם. (55) למעלה פ"א ה"ג. (56) הרשב"א בתשובה, מובא במגיד-משנה כאן מקשה: מכיון שרבינו פסק בהלכה הקודמת, בנפל הבית עליו ועל אמו, שהנכסים בחזקת יורשי האב, היינו חזקת השבט, למה פסק כאן יחלוקו ומוציאים חצי הנכסים מחזקת שבט האב? ולא מצאו תירוצי מספיק. (ואם יתקבל פירושי בהלכה הקודמת שהעמדתו בסוגריים, תבאר יפה גם הלכה זו, שהרי כאן ספק וספק. ואין לשלול בהחלט שרבינו ראה בברייתא זו ניגוד לסברת אביו, ומשום כך דחה אותה. ורבינו גרשום מאור הגולה בפירושו לבבא-בבא-בבא דברי אביו לדין נפל הבית עליו ועל אשתו, ובא לנמק למה הבעל נוטל חצי צאן ברזל, שהם נכסי האשה, ומה שאמר: "הוחזקה נחלה באותו השבט", הכוונה לשבט הבעל שקיבל עליו אחריות מלאה והוחזק בהם. וסברא זו (בלי שינוי הגירסא) נאמרה גם ב'תוספות' שם ד"ה הואיל. ובדין עליו ועל אמו, לא הביא טעמו של אביו, ופירש "בחזקת יורשי האב" שברשות האב היו תחילה, ומתקבל על הדעת שרבינו קיבל גירסא זו. ומה שאמר "הם וודאים" הכוונה, מפני שהנכסים היו בחזקת האב, והם יורשיה. ואם נפרש את המלים "לאותו שבט" כפשוטם, היינו לאחד משבטי בני ישראל הקדמונים, יובנו דברי רבינו בקלות: מכיוון שבימי - ואפילו בימי המשנה - היה מיזוג מלא של שבטי ישראל, בטל נימוקו של אביו, ולפיכך הביא נימוק אחר. וגם לפי פירוש זה מתיישבת תמיהתו של הרשב"א, אלא שמתקבל על הדעת שהכוונה לאותה משפחה, ושבט לאו דוקא, ובא רק לרמז על מה שכתבה תורה (במדבר לו, ז): "ולא תסור נחלה וגו' ממטה אל מטה", שהרי דין זה עצמו נוהג באותו דור בלבד. ובתשובות הרא"ש כלל פד אות ג (מובא בכסף-משנה כאן)

בידי בעל מגיד-משנה אין פיסקא זו כלל. אבל הדין נכון, ונאמר בגמרא שם.

- 1 ו. מי שנפל⁴³ הבית עליו ועל אשתו, ואין ידוע אם
- 2 האשה מתה תחלה⁴⁴, ונמצאו יורשי הבעל יורשי
- 3 פל נכסיה, או הבעל מת תחלה, ונמצאו יורשי
- 4 האשה⁴⁵ יורשי פל נכסיה - פיצד דינם? מעמידין
- 5 נכסי מלוג בחזקת יורשי האשה; והפדה, עקר⁴⁶
- 6 והתוספת⁴⁷ - בחזקת יורשי הבעל⁴⁸; וחולקין בנכסי
- 7 צאן ברזל⁴⁹, יורשי האשה נוטלין חצין ויורשי
- 8 הבעל חצין. אבל אם נפל⁵⁰ הבית עליו ועל אמו⁵¹
- 9 - מעמידין נכסי האב בחזקת יורשי האב⁵², שהם
- 10 יורשי ודאין⁵³; אבל יורשי הבן - ספק הם, שאם
- 11 מת הבן תחלה - אין לאחיו מאביו בנכסי אמן
- 12 פלוג, כמו שבארנו.

(43) משנה בבא-בבא-בבא קנח. (44) וירש בעלה נכסיה, כמבואר למעלה פ"א ה"ח. (45) משום שגוף נכסים אלה נמצאו ברשותה, והבעל זכה רק בפירותיהם בלבד. כבית-הלל במשנתנו שאמרו: "נכסים הנכנסים ויוצאים עמה - בחזקת יורשי האב", פירוש: יורשי אביה. (46) מאתם דינר לבתולה, ומנה לאלמנה ולגרופה. (47) שהוסיף לה בעלה מרצונו. (48) משום שבחיי הבעל לא מגיע לה כלום, הרי הכסף הכתוב בכתובתה בחזקתו, ויורשיו נכנסים במקומו (רש"י שם). (49) כפירושו של בר קפרא לדברי בית-הלל במשנתנו שם (ראה למעלה ס"ג ה"ט) בדין שומרת יבם שמתה. (50) משנה וגמרא, שם. (51) אלמנה או גרושה, שאם היא נשואה - בעלה יורשה. וטוענים יורשי הבן, כגון אחיו מאביו ולא מאמו: האם מתה תחילה וירש הבן כל נכסיה, ואחר-כך מת הבן ואני יורשו; ויורשי האב, כגון אחיה מאביה, טוענים: הבן מת תחילה, ואנחנו היורשים היחידים, משום שאין בן יורש אמו בקבר, כדי להנחיל ליורשיו, כמבואר למעלה פ"א ה"ג. (52) כרבי עקיבא, שאמר: "הנכסים בחזקתן", כפי שביארו בגמרא רבי אילא ורבי זירא. (53) המלים "יורשים וודאים", מתפרשות כאן אחרת מכלל מקום אחר. שם הכוונה, שבעלי הדינים עצמם הם וודאים באותו מעשה שעליו דנים, ואילו כאן הכוונה לשבט של האב שהוא מוחזק באותם נכסים ואין להוציאם ממנו מספק. וכן מפרש אביו, בגמרא שם: "הואיל והוחזקה נחלה באותו שבט". וכל-שכן כשיש לה עוד בן מאיש אחר, והוא יורש ודאי מחצית הנכסים של אמו, ויורשי הבן - אחיו מאביו - תובעים את המחצית השניה, אמנם הרשב"ם שם מחלק בין יש לה בן אחר או לא, אבל המדובר שם לדעת תנא-קמא במשנתנו שאמר: יחלקו, וגם בזה חולקין עליו ב'תוספות' שם ד"ה יחלקו. וכן כתב ה'טור' חו"מ סי' רפ: לא-שנא אם היה לה עוד בן מאיש אחר, לא-שנא אין לה. והנה דוגמא להבהרת הענין: רחל נתאלמנה מיעקב, ונפל הבית עליה ועל בנה יחידה יוסף, וטוען ראובן בן יעקב מלאה: רחל מתה תחילה וירשה יוסף, וכשמת יוסף הרי אני - אחיו מאביו - יורשו, ולבן אחי רחל טוען: יוסף מת תחילה, ואני אחיה בן בתוואל יורשה, ואין לבני לאה כל זכות יורשה. דוגמא זו מכוונת למקרה שאין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ט ניסן - ספר משפטים - הלכות נחלות קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיישב קושיית הרשב"א, ותמצית דבריו, שבין אם מתה הבת תחילה ובין האב תחילה, הירושה עוברת מתחילה לבת, וממנה או למטה - ליורשי בנה או למעלה - ליורשי אביה. וכבר תמחו עליו רבים, שהרי אם היא מתה תחילה אין הירושה עוברת כלל אליה, משום שאינה יורשת בקבר. ראה 'אבן האזל' שהארין בזה]. (57) ומת בשביה. (58) ואין ידוע מי מת קודם. (59) ומת בשביה.

ח. נפל עליו⁶⁰ הבית ועל אביו או שאר מורישיו⁶¹, ועליו⁶² כתבת אשה ובעלי חוב, יורשי האב או מורין: מת הבן תחלה, ולא הניח פלוס, ואבד החוב⁶³, ובעלי חובות או מורים: האב מת תחלה, וזכה הבן בירושתו, ויש לנו לגבות מחלקו - הרי הנכסים בחזקת היורשין⁶⁴, ועל האשה ובעלי חובות להביא ראיה⁶⁵, או ילכו להם בלא פלוס.

(60) משנה, שם קנז. (61) של הבן. (62) על הבן מוטל לשלם. (63) שיוורשי האב אינם חייבים לפרוע חובותיו. (64) שהרי הם יורשים ודאי, בין מת הבן קודם ובין מת האב קודם. (65) שהאב מת תחילה.

ט. דין אלו⁶⁶ שמתו תחת המפלג, או שטבעו בים, או שנפלו לאש, או שמתו ביום אחד וזה במדינה זו והאחר במדינה אחרת - דין אחד הוא; ששכל אלו וכיוצא בהן אין יודעין מי הוא שמת תחלה.

(66) דברים פשוטים ומובנים, וביאור מיותר.

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשפ"ב

פרק ששי

(1) מבאר שאין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש.

א. אין אדם² יכול להוריש למי שאינו ראוי לירשו, ולא לעקור³ הירושה מן היורש, אף על פי שזה קמון הוא⁴. לפי שגאמר בפרשת נחלות: והיתה לבני ישראל לחקת משפט - לומר: שחקה זו לא נשתנתה⁵ ואין התנאי מועיל בה. בין שצוה והוא בריא בין שהיה שכיב מרע⁶, בין על פה בין בכתב - אינו מועיל.

(2) משנה בבא בתרא קל. (3) משנה שם קכו: (4) וכלל בדינו שבענייני מומן מועיל כל תנאי (כרבי יהודה קידושין יט: ובכמה מקומות). (5) בכתב יד תימן: לא תישתנה. (6) חולה אנוש.

ב. לפיכך⁷, האומר: איש פלוני בני בכורי לא יטל פי שנים, איש פלוני⁸ בני לא יירש עם אחיו - לא אומר פלוס⁹. איש פלוני יירשני במקום שיש לו בת¹⁰, בתי תירשני במקום שיש לו בן - לא אומר פלוס. וכן כל כיוצא בזה¹¹. אבל היו לו יורשין רבים, כגון בנים רבים או אחים או בנות, ואמר

ג. אומר: פלוני בני יירש חצי נכסי, ושאר בני החצי - דבריו קיימין¹⁸. אבל אם אומר: הבכור יירש בפשוט, או שאמר: לא יירש פי שנים עם אחיו - לא אומר פלוס; ושגאמר: לא יוכל לבקר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור¹⁹, פי את הבכור בן השנואה יפיר.

(18) דין זה פשוט, שהרי אפילו אמר יירש כל נכסי - דבריו קיימים כמבואר בהלכה הקודמת, ונכתב משום הבבא שלאחריה. (19) חציו הראשון של פסוק זה: "והיה ביום הנחילו את בניו" מלמדנו שהאב רשאי להנחיל את יורשיו כרצונו, כמבואר למעלה הלכה ב, ומסופו של הפסוק למדנו, שזכות זו ניתנה לאב רק בחלק הפשיטות לבדו ולא בחלק הבכורה. [הר"י מיגאש, מובא במגיד משנה כאן, מבאר ששני הדינים האלה: יירש הכל ויירש חצי נכסי דבריו קיימים - נאמרו כשאין בכור בין הבנים; אבל אם יש בכור ביניהם, ברור, שאינו יכול למעט חלק בכורה, והואיל ובטלה צוואתו לגבי חלק זה, בטלה גם לגבי חלק הפשוטים. והרא"ש והטור (שם) חולקים עליו בחלק הפשוטים ודעתם, שהבכור נוטל כדינו והפשוטים מפסידים לפי חשבון. (ראה לקמן הלכה ד).]

ד. ואם היה בריא²⁰ - אינו יכול להוסיף ולא לגרע, לא לבכור ולא לאחד משאר היורשין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי יִירְשׁוּ שְׂדֵה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית שְׁנֵתָתִים
לָהֶן בְּמִתְנָה וַיִּירְשׁוּם³². וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְנָה
בְּתַחֲלָה - יֹאמֶר: תִּתֵּן שְׂדֵה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית³³
לְפְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וַיִּירְשׁוּם. וְאִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְנָה
בְּסוֹף - יֹאמֶר: יִירְשׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית
וּפְלוֹנִית שְׁנֵתָתִים לָהֶן בְּמִתְנָה.

(31) נוסח מעורב בשלושתן שנאמר בסוף הלכה ו.
(32) לשונו של ריש לקיש שם. (33) דוגמא זו היא בשתי
שדות ושני בני אדם והוא הדין לשלושה או יותר.

ח. יִרְשֶׁת הַבַּעַל³⁴, אָף עַל פִּי שְׁהִיא מִדְּבָרֶיהָם³⁵,
עָשׂוּ חֲזוּק לְדְבָרֶיהָם בְּשָׁל תוֹרָה, וְאִין הַתְּנָא³⁶
מוֹעִיל בְּהָ³⁷, אָלָא אִם כֵּן הַתְּנָה עִמָּה בְּשְׁהִיא
אֲרוֹסָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת³⁸.

(34) כתובות פג: (35) מדברי חכמים. (36) אם התנה שלא
יירשנה. (37) והוא יורש אותה. (38) פרק כ"ג הלכה ב
והלכה ו. למעלה פק א נתבאר כל זה באריכות.

ט. הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים יוֹרְשׁ³⁹ אֶת אָבִיו דְּבַר תּוֹרָה. אָכֵל
שְׁאָר יִרְשׁוּתֵיהֶן - מִנִּיחִין אוֹתוֹ לְפִי מִנְהָגָם.

(39) מימרא של רבא קידושין יז: ולמד זה מדרשתו של
חזקיה על הכתוב גבי ישראל שנמכר לגוי (ויקרא כה, ג):
"וחישוב עם קונוהו" - ולא עם יורשי קונוהו, פירוש, אם מת
אדונו הגוי יצא עבדו הישראלי לחירות ללא כל תשלום
ליוורש. ומכאן למד רבא, שהבן הגוי יורש נכסים אחרים של
אביו. ורבי יוחנן (שם יח.) למד זה מהכתוב (דברים ב, ט)
"כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" ושם מבואר, שרבא לא
קיבל לימודו של רבי יוחנן, משום שאפשר לומר שמפני
כבודו של אברהם דודו העניק לו הקב"ה זכות ירושה כיוצא
מן הכלל.

י. וְהַגֵּר⁴⁰ אִינוּ יוֹרְשׁ אֶת אָבִיו הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים אָלָא
מִדְּבָרֶיהָם⁴¹. תִּקְנוּ לוֹ שְׁיִירְשׁ בְּשְׁהִיָּה, שְׁמָא יַחֲזֹר
לְמִדְרָתוֹ⁴². וְיִרְאֶה לִי, שְׁתֵּנָא מוֹעִיל בִּירְשָׁה זו⁴³,
הוֹאִיל וְאִין הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים מְחִיב לַעֲמֹד בְּתַקְנָת
חֻקִּים⁴⁴. וְאִין הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים יוֹרְשׁ אֶת אָבִיו הַגֵּר,
וְלֹא גֵר יוֹרְשׁ אֶת גֵּר⁴⁵, לֹא מִדְּבָרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי
סוֹפְרִים⁴⁶.

(40) שם. (41) מן התורה אינו יורשו, משום ש"גר שנתגייר
כקטן שנולד" ונותקה קורבת בשר עם הוריו. (42) כדי
שלא יפסיד את ירושתו. [בתוספות ישנים שם דיבור
המתחיל אלא הקשו: מה יועיל אם יחזור בו מגירותו, הלא
גר דינו כישראל גמור, שאף על פי שחטט ישראל הוא, ולא
יירש? ותירצו: שאינו בקי בדיני ישראל ויחשוב שיירש].
(43) אם התנה לפני שנתגייר, שלא יירש - אינו יורש.
(44) יכול הוא לוותר עליה לפני שנתגייר. נתבאר למעלה
הלכה ח שתנאו של הבעל בירושת אשתו אינו מועיל, אף
על פי שהיא מדבריהם ולפיכך משמיענו כאן, שבירושת הגר
מועיל התנאי מטעם האמור. (45) האב ובנו או שני אחים

(20) בעייה שלא נפשטה שם קלא. ואין מוציאים מיד
היורשים מספק (רי"ף שם). [בטור שם מביא דעת רבינו
חננאל שגם בריא יכול לשנות בלשון ירושה (עיין שם)].

ה. בְּמָה דְּבָרִים אָמורים²¹? בְּשֵׁאֲמַר בְּלִשׁוֹן יִרְשָׁה;
אָכֵל אִם נָתַן מִתְנָה - דְּבָרֵי קִימִין. לְפִיכָךְ, הַמְחַלֵּק
נָכְסִיו²² עַל פִּיו לְבָנָיו²³ בְּשֵׁהוּא שְׂכִיב מְרַע²⁴, רָבָה
לְאָחֵד וּמַעֲט לְאָחֵד, וְהַשְׁוָה לָהֶן הַכֹּכּוֹר - דְּבָרֵי
קִימִין²⁵. וְאִם אָמַר מְשׁוּם יִרְשָׁה - לֹא אָמַר כָּלוּם²⁶.

(21) האמור כאן מכוון גם להלכה א. שאין אדם יכול
להוריש למי שאינו ראוי ליורשו וגם להלכה ד בדין בריא.
(22) משנה שם קכו: (23) בלשון מתנה. (24) ואינה צריכה
קניין, משום שדברי שכיב מרע "ככתובין וכמסורין דמי".
(25) התורה לא צימצמה זכותם של בני אדם - בין בריאים
בין חולים - להעניק מתנות בחייהם כרצונם, וקבעה רק
סדרי ירושה, שאי אפשר לשנותם כמבואר למעלה הלכה א.
(26) לשון המשנה ובר"ן שם מביא כמה פירושים למשנה זו.
הרשב"ם מפרש, שהמשנה בשיטת חכמים החולקים על רבי
יוחנן בן ברוקה וסוברים שאפילו בראוי ליורשו אינו רשאי
לשנות. ויש מי שאומר, שדברי הכול היא ומה שאמרה "לא
אמר כלום" הכוונה להשוות להם הבכור בלבד ובבכור גם
רבי יוחנן בן ברוקה מודה, ולזה הסכים רבינו יונה. והפירוש
השלישי: דברי הכול היא וגם לגבי פשוטים לא אמר כלום,
מפני שבטלה מקצת הצוואה בטלה כולה. וכן היא דעת
הר"י מיגאש, שהבאנו למעלה בהערות להלכה ג. וסגנונה
של ההלכה שלפנינו מוכיח שרבינו קיבל את דעת רבו הר"י
מיגאש.

ו. כְּתִב²⁷ בֵּין בְּתַחֲלָה בֵּין בְּאֲמָצַע בֵּין בְּסוֹף מְשׁוּם
מִתְנָה, אָף עַל פִּי שְׁהַזְכִּיר לְשׁוֹן יִרְשָׁה בְּתַחֲלָה
וּבְסוֹף - דְּבָרֵי קִימִין. בְּיָצֵד? תִּתֵּן שְׂדֵה פְּלוֹנִית
לְפְּלוֹנִי בְּנִי וַיִּירְשָׁה, או שְׁאֲמַר: יִירְשָׁה וְתִתֵּן לוֹ
וַיִּירְשָׁה, או יִירְשָׁה וְתִתֵּן לוֹ, הוֹאִיל וַיֵּשׁ שָׁם לְשׁוֹן
מִתְנָה, אָף עַל פִּי שְׁהַזְכִּיר לְשׁוֹן יִרְשָׁה בְּתַחֲלָה
וּבְסוֹף - דְּבָרֵי קִימִין. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁלֹשׁ שְׂדוֹת²⁸
לְשִׁלְשָׁה יוֹרְשִׁין, וְאָמַר: יִירְשׁ פְּלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית,
וְתִתֵּן לְפְּלוֹנִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית, וַיִּירְשׁ פְּלוֹנִי שְׂדֵה
פְּלוֹנִית - קָנוּ, אָף עַל פִּי שְׁהָ שְׁאֲמַר לוֹ בְּלִשׁוֹן
יִרְשָׁה אִינוּ זֶה שְׁאֲמַר לוֹ בְּלִשׁוֹן מִתְנָה²⁹. וְהוּא שְׁלֹא
יִשְׁהָה בֵּין אֲמִירָה לְאֲמִירָה כְּדִי דְבוֹר³⁰; אָכֵל אִם
שְׁהָ - צָרִיךְ שְׁהִיא לְשׁוֹן הַמִּתְנָה מְעַרְבַּ בְּשִׁלְשֻׁתָּהּ.

(27) משנה שם, כפי שנתפרשה בגמרא שם קכט.
(28) גמרא שם. (29) גם בשלוש שדות אין הבדל בין
בתחילה או באמצע או בסוף, כפירושו של הר"י מיגאש
בבא בתרא שם לדברי ריש לקיש, שנפסקה הלכה כמותו
נגד רבי יוחנן בדין זה. (30) כדי שאילת שלום תלמיד
לרב: "שלום עליך רבי ומורי", שתוך כדי דיבור הוא
כדיבור אחד, ולשון מתנה נמשך לכולם.

ז. בְּיָצֵד³¹? אִם הָיָה לְשׁוֹן הַמִּתְנָה בְּאֲמָצַע - יֹאמֶר:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ט ניסן - ספר משפטים - הלכות נחלות קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלל אחר שחלקו עליהם בתחילה. ונימוקם: רגילים היו לכתוב בכתובה: "כשתינשא לאחר, תטלי מה שכתוב ליכי", והרי נישאה לאחר. (4) משום שאין מוציאים ממון מחזקתו אלא על-פי שנים, ובנישואי אשה הקילו חכמים, כדי שלא תתעגן, כמו ששינו (יבמות קכב). "והחזקו להיות משיאין עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה, מפי שפחה" (ראה הלכה הבאה).

ב. האשה שפאת ואמרה: מת בעלי, אף על פי שהיא נאמנת ותנשא ותטל כתבתה⁵ - אין היורשין נכנסין לנחלה על פיה. אמרה: מת בעלי, ונתניבמה - הרי יבמה נכנס לנחלה על פיה⁷; שנאמר: יקום על שם אחיו המת, והרי קם.

(5) נתבאר בהלכה הקודמת. (6) שם קי. (7) שנינו שם (מ:): הכנס את יבמתו, זכה בנכסים של אחיו. ובבביתא שם כד. למדו זה מן הכתוב (דברים כה, ז): "יקום על שם אחיו המת" - לנחלה. ובגמרא שם קיז. דרש רב חסדא, אותו הכתוב עצמו: "יקום על שם אחיו המת" - והרי קם. פירוש: הרי ייבם אותה, ולפיכך זכה בכל נכסי המת.

ג. מי שטבע במים שאין להם סוף⁸, ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו⁹, אף על פי שאין משיאין את אשתו לכתחלה¹⁰ - הרי היורשין נוחלין על פיהם¹¹. וכן אם באו עדים שראוהו שנפל לגב אריות ונמרים, או שראוהו צלוב והעוף אוכל בו, או שנזקק במלחמה ומת, או שנהרג ולא הפירו פניו אבל היו לו סימנים מבהקין בגופו והפירו אותם¹² - בכל אלו הדברים וכיוצא בהן, אם אבד זכרו אחר כך - יורדין לנחלה בעדות זו, אף על פי שאין משיאין את אשתו. שאני אומר: שלא החמירו בדברים אלו אלא מפני אסור פרת¹³; אבל לענין ממונן, אם העידו העדים בדברים שהזקקתן למיתה, והעידו שראו אותן הדברים ואבד זכרו, ואחר כך נשמע שמת¹⁴ - הרי אלו נוחלין על פיהן. וכנה מעשים בכל יום בכל פתי דינין, ולא שמענו מי שחלק בדבר זה.

(8) בבביתא, שם קכא. "נפל למים... וחכמים אומרים: מים שיש להם סוף - אשתו מותרת להינשא, שאין להם סוף - אשתו אסורה". ואביי שם מפרש, מים שיש להם סוף, היינו "שעומד ורואה מארבע רוחותיו", ולפיכך כשהעד ראה שבעלה נפל למים, ושהה יותר מכדי שאדם יכול להימצא במים ולחיות - אשתו מותרת להינשא, ואם אינו רואה מארבע רוחותיו, חוששים שמא עלה מן המים במקום שראיתו של העד אינה מגיעה. (9) לא הגיעה כל ידיעה ממנו ונשתכח. (10) דייק רבינו וכתב "לכתחילה", להודיענו שאם נשאת שלא ברשות בית-דין אין הבעל מחויב לגרשה, כמבואר בפ"ג מהלכות גירושין ה"ט (ראה שם, דיני עדות מיתת הבעל). (11) טעמו יתבאר בסוף הלכה זו. (12) בכל אלו המקרים, אמרו חכמים (שם קב, וקכא). שאין משיאים את אשתו (ראה הלכות גירושין שם,

שנתגיירו. והטעם, נתבאר למעלה: שנותקה קורבת בשר הגויית, ושניהם כאילו נולדו ברגע גיורם. (46) הנימוק שאמרנו בגר שאביו נשאר בגיורתו איננו שייך כאן שהרי אם יחזור לגיורתו גם כן לא יירש את אביו הגר.

יא. כל הנותן⁴⁷ נכסיו לאחרים והניח היורשין, אף על פי שאין היורשין נוהגין פשוטה - אין רוח חכמים נוחה הימנו⁴⁸, וזכו האחרים בכל מה שנתן להן⁴⁹. מדת חסידות היא, שלא יעיד אדם⁵⁰ חסיד בצוואה שמעבירין בו הירשה מן היורש, אפלו מבן שאינו נוהג פשוטה לאחריו חכם ונוהג פשוטה.

(47) משנה בבא בתרא קלג: (48) "אין לחכמים נחת רוח ממעשיו וכו' שכועסים עליו דקא עקר (שעוקר) נחלה דאורייתא" (רש"י שם). פסק חכמים בניגוד לדעת רבן שמעון בן גמליאל שאמר: אם לא היו בניו נוהגין כשורה - זכור לטוב. רבינו מסתמך על הוראתו של שמואל (שם) לרב יהודה תלמידו. (49) נתבאר למעלה הלכה ה. שבלשון מתנה דבריו קיימים. (50) שלא יחתום כעד על צוואה כזו. שמואל הורה כך לרב יהודה.

יב. ישראל⁵¹ שהמיר⁵² - יורש את קרוביו הישראליים כשהיה⁵³. ואם ראו בית דין לאבד את ממונו ולקנסו שלא יירש, כדי שלא לחזק את ידיהם⁵⁴ - הרשות בידן. ואם יש לו בנים בישראל - תנתן ירשת אביהן המומר להן. וכן המנהג תמיד במערב⁵⁵.

(51) שם. (52) החליף דתו, השתמד. (53) אף על פי שחטא ישראל הוא. בקידושין שם דרשו שגוי יורש את אביו מהכתוב (שם ה): "כי ירושה לעשיו נתתי את הר שעיר", ודחו לימוד זה משום ש"ישראל מומר שאני". ומכאן שישראל מומר - יורש (את עשיו הגדירו חכמים כישראל מומר). (54) ידי הממירים. (55) בארצות אירופה שהן מערבית למצרים, מקום מגורי רבינו.

יג. צו חכמים⁵⁶, שלא ישנה אדם⁵⁷ בין הבנים בחייו אפלו בדבר מועט, שלא יבואו לידי תחרות וקנאה, פאחי יוסף עם יוסף⁵⁸.

(56) שבת י: (57) לא יעדיף. (58) שכתונת הפסים שנתן לו יעקב גרמה לשנאת אחים חריפה.

פרק שביעי

(1) מבאר שאין היורשים נוחלים עד שיביאו ראייה שמת מורישם, ודין הורדת קרוב לנכסי שבוי או לנכסי בורח או לנכסי רטושים או נטושין.

א. אין היורשין² נוחלין עד שיביאו ראיה ברורה שמת מורישן. אבל אם שמעו בו שמת, או שבאו עובדי פוככים משיחין לפי תמן, אף על פי שמשיאין את אשתו על פיהם ונוטל כתבתה³ - אין היורשין נוחלין על פיהם⁴.

(2) משנה, יבמות קטז: (3) כבית-שמאי, שהודו להם בית-

מבואר ברש"י שם: שלא יימצאו אנשים שיסכימו לקבל עליהם טורח גדול של טיפול בקרקעות חנים, אלא בשביל יתומים קטנים יקבלו עליהם למען המצוה הרבה; ובמטלטלין, שאין כל טורח בשמירתם, יימצאו אנשים שמקבלים לשמירה, משום שמתכבדים בזה שבית-דין נותנים בהם אימון (על-פי ביאורו של המגיד-משנה). [ב'נמוקי יוסף' מביא מחלוקת ראשונים, במקרה שנמצא אדם שאינו קרוב, ומסכים לקבל על עצמו אפטרופוסות בקרקעות ללא תשלום. דעת הרשב"א שמורידים אותו לקרקעות, ודעת רבינו אהרן הלוי שאין מורידים, שמא יפסיד את הנכסים, אבל קרוב הראוי ליורשו ומקבל חלקו כאריס - לא יפסיד. וכן כתב ה'טור' סי' רפה בשם אביו הרא"ש, והוא מוסיף, שהיורש יכול למחות נגד מינויו של אפטרופוס].

נימוקי דינים אלה). (13) לאו דווקא "כרת", שהרי ביאת אשת איש עונשה מיתת בית-דין, ונקט "כרת" משום שכל עבירה שחייבים עליה מיתת בית-דין כשיש עדים והתראה - עונשה כרת בידי שמים כשאין עדים או התראה. (14) בבבא ראשונה, חסר הסיים: "ואחר-כך נשמע שמת". וב'בית יוסף' חו"מ סימן רפד (ב'דק הבית' שלו) כתב שזה לאו דוקא. ונראה שהתכוון לומר שאין זה תנאי נוסף, אלא מסקנה הגיונית מן העדות ומן "אבד זכרו". בהלכה הקודמת, ביאר רבינו שלפעמים משיאין את האשה ואין היורשים נוחלים, וכאן מבאר שלפעמים אין משיאין והיורשים נוחלים. ולא ביאר רבינו כאן אם האשה נוטלת כתובתה משום שזה דבר שבממון, או אינה נוטלת כל זמן שאסור לה להינשא. הראב"ד כאן אומר שאינה נוטלת, מפני "שאין אני קורא בה: כשתנישאי לאחר תיטלי כתובתך" (ראה מגיד-משנה).

- ו. נִשְׁפָּה²⁵ הַשְּׁבוּי וּבָרַח הַמִּסְפָּן, וְהָנִיחַ קָמָה²⁶ לְקָצֹר²⁷ וְעֹנְבִים לְבָצֹר, תִּמְרִים לְגֹדֵר וְזִיתִים לְמֶסֶק -
- בֵּית דִּין יוֹרְדִים לְנִכְסָיו וּמַעֲמִידִין לָהֶן אֶפְטְרוֹפּוֹס²⁸,
- וְקוֹצֵר וּבּוֹצֵר וְגוֹדֵר וּמוֹסֵק, וּמוֹכֵר הַפְּרוֹת, וּמִנְיָחִין
- דְּמִיתָהּ עִם שְׁאֵר הַמִּטְלָטְלִין בְּבֵית דִּין, וְאַחֲרֵי כֵן
- מוֹרִידִין הַקְּרֹב לְנִכְסָיו; שְׁאֵם יֵרֵד תְּחִלָּה, שְׁמָא
- יִתְּלֵשׁ אֵלֵיו הַפְּרוֹת שֶׁהֵן כְּתֻלוֹשִׁין וְיֵאכֹל אוֹתָן²⁹.
- וְהוּא הָדִין בְּחֻצְרוֹת וּפְנִדְקוֹת³⁰ וְחִנּוּיֹת, הַעֲשׂוֹיוֹת
- לְשֹׁכֵר וְאֵינֶן צָרִיכִין עֲבוּדָה וְלֹא טָרַח, וְאֵין אָדָם
- נוֹתֵן אוֹתָן בְּאַרְסוֹת³¹ - אֵין מוֹרִידִין לָהֶם יוֹרֵשׁ;
- שֶׁהָרִי גוֹבֶה הַשֶּׁכֶר וְאוֹכֵל. אֲלֹא כִּיצַד עוֹשִׂין? בֵּית
- דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן גִּבְּאִי, וְיִהְיֶה הַשֶּׁכֶר מִנְּחַ בְּבֵית דִּין
- עַד שְׂיָבִיא רְאִיָּה שְׁמָת, אוֹ עַד שְׂיָבֹא וְיִטֹּל שֶׁכֶר.

(25) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (שם). (26) תבואה מחוברת לקרקע. (27) בשלה וראויה לקצור. בעברית יש שמות שונים לקטיפת מינים שונים של גידולי קרקע: קצירה - לתבואה, בצירה - לענבים, מסיקה - לזיתים, גדירה - לתמרים, ואורה - לתאנים. (28) משום שאין בזה טורח לזמן מרובה, אפשר יהיה למצוא אדם שיעסוק בזה. (29) קרוב יורש, מורה היתר לעצמו. (30) בתי מלון. (31) על-מנת שהמקבל עליו הטיפול, יטול חלק מן ההכנסה. בגמרא שם אמרו שבקרקעות תיקנו חכמים שיטול שכר כאריס, כדי שיעבד את השדה ולא תבור (שדה שאין מעבדים אותה זמן רב - מתקלקלת). ומה למד רבינו, שבמקום שאין חשש הפסד כזה - לא תיקנו. ולפיכך בכל אלה, שאין הפסד מצוי בהם - אין מורידים יורש בשכר (מגיד-משנה. ראה ה"ז).

- ז. וְאֵין מוֹרִידִין³² הַקְּרֹב לְעוֹלָם אֲלֵא לְשִׁדּוֹת וּלְגִנּוֹת
- וּכְרָמִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁיְהִיָּה בָּהֶן בְּאַרְסִים³³, כְּדִי שְׁלֹא
- יִפְסְדוּ וְנִמְצְאוּ בּוֹרִים וְנִשְׁמִים.

(32) מתבאר מהאמור למעלה. (33) מלשונו משמע, שקרוב מקבל רק חלק אריסות מכל הפירות שאכל, ומחזיר לבעלים - כשיבואו - את מותר דמי הפירות. והראב"ד בהשגותיו חולק, ודעתו שכל מה שאכל הוא שלו, ובפירות שלא

- ד. שְׁבוּי¹⁵ שֶׁנִּשְׁפָּה, וְשִׁמְעוּ שְׁמָת, וְיֵרְדוּ יוֹרְשֵׁיו
- לְנַחֲלָה¹⁶ וְחָלְקוּ אוֹתָהּ בִּינֵיהֶם - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ
- מִיָּדָן. וְכֵן הַבּוֹרֵחַ מִחֻמַּת סִפְפָּה¹⁷. אֲבָל הַיּוֹצֵא
- לְדַעַת¹⁸ שֶׁשִּׁמְעוּ בּוֹ שְׁמָת, וְיֵרְדוּ יוֹרְשֵׁיו לְנִכְסָיו
- וְחָלְקוּם - מוֹצִיאִין מִיָּדָן¹⁹, עַד שְׂיָבִיא רְאִיָּה שְׁמָת
- מוֹרִישִׁין.

(15) בבא-מציעא לח: ולט. (16) לירש גוף הנכסים ולזכות בהם (לא רק כאריסים לקבל חלק הפירות). (17) סכנת הריגה. (18) מרצונו. (19) רש"י שם מבאר ההבדל בין נאנס לצאת ובין יוצא לדעת: במקרה השני, אנו אומרים: מכיון שלא אמר הורידו קרובי לנכסי, נראה שאינו רוצה בכך. אבל כשנשבע או ברח מפני הסכנה, אפשר שלא הספיק לצוות או שלא שם לב לעניני רכושו (על-פי ביאורו של המגיד-משנה).

- ה. שְׁבוּי²⁰ שֶׁנִּשְׁפָּה וּבּוֹרֵחַ מִחֻמַּת סִפְפָּה נַפְשׁוֹת -
- חִבְיִין בֵּית דִּין לְהַתְּעַסֵּק בְּנִכְסֵיהֶן²¹. כִּיצַד עוֹשִׂין?
- כָּל הַמִּטְלָטְלִין יְהִיוּ מִפְּקָדִין בְּיַד נְאֻמָּן עַל פִּי בֵּית
- דִּין, וּמוֹרִידִין לְתוֹךְ הַקְּרָקְעוֹת קְרֹבִין הָרְאוּיִין
- לִירְשָׁה כְּדִי לְעַבֵּד אֶת הַקְּרָקְעוֹת²² וְלַהֲתַעֲסֵק בָּהֶן עַד
- שְׂיִוְדַע שְׁמָתוֹ אוֹ עַד שְׂיָבֹא. וְלִכְשִׁיבֹא הַשְּׁבוּי
- וְהַבּוֹרֵחַ - שְׁמִין אֵלֵיו הַקְּרֹבִים שֶׁהוֹרְדוּ מֶה שֶׁעָשׂוּ
- וּמָה שֶׁאָכְלוּ, כְּמִנְהַג כָּל הָאָרִיסִין שֶׁל אוֹתָהּ
- הַמְּדִינָה. וְלִמָּה לֹא יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אֶפְטְרוֹפּוֹס²³
- לְעוֹלָם, בֵּין בְּמִטְלָטְלִים בֵּין בְּקָרָקְעוֹת, עַד שְׂיָבֹאוּ
- הַבְּעָלִים אוֹ עַד שְׂיִוְדַע בּוֹדָאִי שְׁמָתוֹ? לְפִי שְׁאֵין בֵּית
- דִּין חִבְיִין לְהַעֲמִיד אֶפְטְרוֹפּוֹס לְגְדוּלִים שֶׁהֵן בְּנֵי
- דַּעַת²⁴.

(20) שם לט. (21) ולשמור עליהם שלא יחזיקו בהם אחרים שלא כדין. (22) בהלכה שלפנינו, מדובר כשלא שמעו שמת, ולפיכך אין יורשיה זכאים לנחול אלא לעבוד ולקבל חלק מהיבול כפי מנהג המדינה. (23) שאינו נוטל שכר, כמו שמעמידים ליתומים. (24) בגמרא שם: "אפטרופא לדיקנני (מגודלי זקן) - לא מוקמינן". וטעמו של דבר,

לְנִכְסֵי הַיּוֹצֵא לְדַעַת שְׁמָעוֹ בּוֹ שְׁמָת - לֹא יוֹרִידוּ
 קָטָן³, שְׁמָא נְפִסִּיד הַנִּכְסִים. וְאֵין מוֹרִידִין קָרוֹב
 לְנִכְסֵי קָטָן, שְׁמָא יִטְעֵן וַיֹּאמֶר: זֶה חֲלָקִי הַמַּגִּיעַ לִי
 בִּירֵשְׁתִּי. וְאֶפְלוּ קָרוֹב מִחֲמַת קָרוֹב אֵין מוֹרִידִין.
 פִּיצֵד? הֵיוּ שְׁנֵי אָחִים, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְנִשְׁפָּה
 הַקָּטָן⁴ אוֹ בְּרָח - אֵין מוֹרִידִין הַגָּדוֹל לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ,
 מִפְּנֵי שֶׁהַקָּטָן אֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֲוֹת, וְשְׁמָא יִחְזִיק זֶה
 הָאֵח, וְלֹאחֵר שְׁנַיִם יֹאמֶר: זֶה חֲלָקִי שֶׁהַגִּיעַ לִי
 בִּירֵשְׁתִּי⁵, וּמִחֲמַת יִרְשָׁה בְּאֵתִי. וְאֶפְלוּ בֶן אָחִיו שֶׁל
 זֶה הַקָּטָן הַנִּשְׁפָּה - אֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ לְנִכְסֵיוֹ⁶, שְׁמָא
 יֹאמֶר: שְׁמִחְמַת אָבִי יִרְשְׁתִּי חֲלָק זֶה.
 31

(2) בבא-מציעא לט. (3) מימרא של רב הונא, שם: "אין מורידים קטן לנכסי שבוי, ולא קרוב לנכסי קטן, ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן". (4) רבינו מפרש מימרא של רב הונא, בקטן שבוי, משום שכל הסוגיא שם עוסקת בשבוי, אולם להלכה גם רבינו מודה שאין מורידים קרוב אפילו לקטן שאינו שבוי, שהרי הנימוק: "שמא יטעון" כוחו יפה גם בלא שבוי (ראה לחם-משנה). (5) והקטן אינו יודע למחות ולהתדיין עמו. (6) בהגהות מיימוניות אות א, כתב: "צריך-עיון מניין לו זה?" ובלחם-משנה האריך בזה, והוסיף קושיא: למה לא פירש רבינו קרוב מחמת קרוב, שפירשו בגמרא: "באחי דאימא"? (אחי האם שאינם יורשי אבי הקטן, ואף-על-פי-כן יש אפשרות רחוקה שיוכל לטעון: ירשתים. ראה ה"ב). ונראה לי, שהדין שלפנינו אינו ביאור לקרוב מחמת קרוב, אלא הרחבת המונח "קרוב", שהרי בן אחיו הוא יורש ממש כמו אחיו ועומד במקומו, "ואפילו" שכתב רבינו משמעותו - אף-על-פי שאחיו חי - אין מורידין את בנו, שמא ימות אביו ויאמר בנו זה: מחמת אבי ירשתי. ודין קרוב מחמת קרוב, מבאר רבינו בהלכה הבאה (ראה ביאורנו שם). [פירוש פשוט זה מיישר את ההדורים מבלי להיכנס לפירצה הדחוקה של בעל לחם-משנה].

ב. לְעוֹלָם אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסֵי קָטָן, אֶפְלוּ
 קָרוֹב מִחֲמַת אָחִי הָאֵם⁷ שְׁאֵינָן רְאוּיִין לִירֵשׁ. הִרְחָקָה
 יִתְרָה הִיא זו. וְאֶפְלוּ יֵשׁ בִּינְיָהֵן⁸ שְׁטַר חֲלָקָה⁹ בֵּין
 בְּתָרִים¹⁰ בֵּין בְּשׂוֹדוֹת - לֹא יֵרֵד. וְאֶפְלוּ אָמֵר: בְּתָבוּ
 עָלַי שְׁטַר אֲרִיסוֹת¹¹ - לֹא יֵרֵד; שְׁמָא יֹאבְדוּ הַשְּׁטָרוֹת
 וַיֹּאבְדוּ הַיָּמִים וַיִּטְעֵן וַיֹּאמֶר שְׂדֵה חֲלָק יִרְשָׁה בָּא לֹא
 (מִחֲמַתוֹ אוֹ) מִחֲמַת מוֹרִישָׁיו. מַעֲשֶׂה¹² בְּאִשָּׁה אַחַת,
 שֶׁהָיוּ לָהּ שְׁלֹשׁ בָּנוֹת, וְנִשְׁפִּית הַזְּקֵנָה הִיא וּבַת אַחַת,
 וּמֵתָה בַת שְׁנִיָּה וְהַיָּתִידָה בֶן קָטָן¹³; וְאָמְרוּ חֲכָמִים:
 אֵין מוֹרִידִין זֶה הַבַּת הַנִּשְׁאָרָה לְנִכְסֵים - שְׁמָא מֵתָה
 הַזְּקֵנָה¹⁴, וְנִמְצָאוּ שְׁלֹשׁ נִכְסִים¹⁵ אֵלּוּ לְקָטָן, וְאֵין
 מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסֵי קָטָן; וְכֵן אֵין מוֹרִידִין לָזֶה
 הַקָּטָן בְּנִכְסִים - שְׁמָא עֲדִין הַזְּקֵנָה בְּחַיִּים, וְאֵין
 מוֹרִידִין קָטָן לְנִכְסֵי שְׁבוּי. אֲלֵא פִיצֵד עוֹשִׂין? מֵתוֹךְ
 שְׁצָרִיהָ לְהַעֲמִיד אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס לְחֻצִּי שֶׁל קָטָן¹⁶,
 מַעֲמִידִין אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל כָּל נִכְסֵי הַזְּקֵנָה¹⁷. אַחֵר
 47

נקטפו עד שבאו הבעלים - הוא נוטל חלק אריסות (ראה 'טור' שם).

ח. מִי שֶׁיֵּצֵא³⁴ לְדַעַת וְהַנִּיחַ נִכְסָיו, וְאֵין יָדוּעַ לְהִיכֵן
 הַלֵּךְ וְלֹא מָה אָרַע לוֹ - אֵין מוֹרִידִין קָרוֹב לְנִכְסָיו;
 וְאֵם יֵרֵד - אֵין³⁵ מְסַלְקִין אוֹתוֹ. וְאֵין בֵּית דִּין צָרִיכִין
 לְהַטְפִּיל בּוֹ וְלַהַעֲמִיד לוֹ אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס, לֹא לְקַרְקַע
 וְלֹא לְמַטְלִטְלִין, שֶׁהָרִי לְדַעַתוֹ יֵצֵא וְהַנִּיחַ נִכְסָיו³⁶.
 וְכִיצַד יִהְיֶה דִין נִכְסֵי זֶה? מַטְלִטְלִין - יַעֲמִידוּ בֵּין
 זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ עַד שֶׁיָּבֹאוּ זֶה וְיִתְּבַע, אוֹ עַד
 שְׁיָמוּת וְיִתְּבַעו הַיּוֹרְשִׁין.
 8

(34) שם לח: "היורד לנכסי רטושין, מוציאין אותן מידו", ופירשו (שם לט.) "רטושין" היינו שבעליהם יצאו מרצונם, ולא מסרו לשום אדם את הטיפול בנכסיהם. (35) ב'בית יוסף' חו"מ שם, כתב שטעות-סופר נפלה כאן, ויש למחוק את התיבה "אין" (וכן היא הגירסא בכת"י תימן). (36) ללא כל השגחה, ולפיכך אין בית-דין מצווים לשמור עליהם.

ט. וְהַקְרָקַעוֹת: מִי שֶׁהַנִּיחוֹ שְׁכָן³⁷ - אֵין לוֹקְחִין
 מִמֶּנּוּ שְׁכָר³⁸. וְשְׂדֵה אוֹ כָרֶם שֶׁהָיָה בְּהֵן אָרִיס -
 יִשְׁאָרוּ כִּמּוֹ שֶׁהַנִּיחוֹ עַד שֶׁיָּבֹאוּ. וְשְׂדֵה אוֹ כָרֶם
 שֶׁהַנִּיחָם בּוֹרִים³⁹ - יִשְׁאָרוּ בּוֹרִים⁴⁰; שֶׁהָרִי הוּא
 בְּרִצּוֹנוֹ אֶבֶד מְמוֹנוֹ, וְאֶבְדָּה לְדַעַת אֵין אָנוּ מַצְוִין
 לְהַחֲזִירָהּ.
 14

(37) צ"ל "שוכן" - כת"י תימן. פירוש, אם מי שהוא שוכן בחצירו או בחנותו לפני שיצא לדעתו. (38) אין בית-דין גובה ממנו שכר דירה. (39) בלתי מועבדים. (40) ואף-על-פי שהקרקע ייפסד.

י. שְׁמָעוֹ בּוֹ⁴¹ שְׁמָת - הָרִי בֵּית דִּין מוֹצִיאִין כָּל
 הַמַּטְלִטְלִין וּמַנִּיחִין אוֹתָן אֶצֶל נֶאֱמָן עַל פִּיהֶן⁴²,
 וּמוֹרִידִין הַקָּרוֹב לְשְׂדוֹת וְלַכְרָמִים שֶׁהָיָה בְּהֵן
 בְּאָרִיס⁴³ עַד שֶׁיָּבִיא רְאִיָּה בְּרִוְרָה שְׁמָת אוֹ עַד
 שֶׁיָּבֹאוּ.
 19

(41) בזה שיצא לדעתו. (42) דעת רבינו, שדין שמעו שמת ביוצא לדעת - כדין לא שמעו שמת בשבוי (מגיד-משנה). (43) כמבואר למעלה בהלכה ה' בדין שבוי. והרשב"א - הובאו במגיד-משנה כאן - חולקים על רבינו בזה, ודעתם שאין מורידים קרוב כלל כל זמן שאין ראייה ברורה שמת. ונימוקם, שבברייתא אמרו סתם: היורד לנכסי רטושין מוציאין אותן מידו, ולא חילקו בין שמעו שמת ובין לא שמעו, אולם כשהקרובים רוצים להוריד לא קרוב בתורת אריסות - נותנים בית-דין הסכמתם לזה, משום שחוששים לשמועה כזו, אבל אין כוח השמועה יפה להוריד קרובים.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) מבאר דין שאין מורידין קטן לנכסים אלה, ולא קרוב לנכסי קטן.

א. כְּשֶׁמוֹרִידִין² קָרוֹב לְנִכְסֵי הַשְּׁבוּי אוֹ בּוֹרֵחַ אוֹ

והבת שלא נשבת - חצי. (17) כרבא, שם, בניגוד לדעת אב"י, שמוסרים לבת חצי הנכסים, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי (כלמעלה פ"ז ה"ה), ומעמידים אפוטרופוס למחציתו של הקטן. (18) כיורשה של אמו. (19) שאין אנו יודעים אם היא חיה או לא. (20) לכל השליש. גם כאן נחלקו אב"י ורבא, בהתאם לשיטותיהם בדין הקודם בחצי הנכסים. [כתב הר"ף בהלכותיו (בבבא-מציעא אות שלו): איתמר משמיה דרב צמח גאון זצ"ל, מעות (כסף מזומן) קטן, ממנין עליהן אפילו קרוב, דאמרין מעיינינן איניש דמעלי ושאפו נכסיה (נחפש ונמצא איש הגון ונכסיו במצב טוב), ולא פלוג רבנן (ולא חילקו חכמינו) בין רחוק לקרוב וכו'. ופסק הר"ף כמותו. וכן יש לדיין מלשונו של רבינו לקמן פ"י סוף ה"ו].

יום חמישי כ' ניסן ה'תשפ"ב

פרק תשיעי

(1) מבאר דין אחים ששיבחו נכסים שהשבח לאמצע, ודין יורש שהשביח הנכסים ולבא לו אח ממדינה אחרת, ודין אחד מהאחים שמינהו המלך גבאי או סופר, ודין נושא ונותן בבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו, ודין אחד מן האחים ששטר חוב של אביהם יוצא מתחת ידו ודין נטל מכספי הירושה כסף ללמוד תורה או אומנות, ודין מניח בנים גדולים וקטנים שאין הגדולים מתפרנסים פרנסת הקטנים ולא קטנים ניזונים ממזונות הגדולים, ודין החזרת שושבינות, ודין גדול האחים שלובש מתפוסת הבית, כדי שיהיו דבריו נשמעים.

- 8 א. האחין² שעדין לא חלקו ירשת אביהן, אלא פלן
- 9 משתמשין ביחד במה שהניח להן - הרי הן פשתפין
- 10 לכל דבר. וכן בשאר היורשין - הרי הן שתפין
- 11 בנכסי מורישן. וכל שפשא ונתן פל אחד מהן
- 12 במקומו זה³ - השקר לאמצע⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

בנוסח התפילה, נאמר "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו" והם שלושה עניינים שבכל אחד מישראל - חלק, גורל וירושה. והם שלושה עניינים בעבודת האדם לקונו. א. "ירושה" הם העניינים שיש לכל אחד ואחד מישראל בירושה מהאבות והאמהות, ובלשון התניא (פ"ח) "אהבה מסותרת שהיא ירושה לנו מאבותינו", ואין זה מגיע מצד יגיעת האדם אלא מירושה, שמבלי להתחשב במעמדו ומצבו - הוא "יורש הכל". ב. "חלק" היא עבודת האדם בכח עצמו, היינו העבודה בכוחות הפנימיים שלו - שכל ומדות. ג. "גורל" היא העבודה על-ידי הכוחות המקיפים - בחינת 'חידה' שבנפש. ההוראה מהלכה זו, שכל יהודי ויהודי "יורש הכל" בכל שלושת האופנים, וצריך שתהיה הירושה חדורה אצלו בכל כוחות הנפש - הגלויים והמקיפים.

1 זמן שמעו שמתה הזקנה. אמרו חכמים: תרד הבת
2 הנשארה לשליש הנכסים, שהוא חלק ירשתה; ויורד
3 הקטן לשליש, שהוא חלקו מנכסי הזקנה¹⁸;
4 והשליש של בת השבוייה¹⁹ - מעמידין לו
5 אפוטרופוס²⁰ מפני חלק הקטן, שפא מתה גם הבת
6 השבוייה, ויש לזה הקטן חצי השליש שלה. וכן כל
7 פיוצא בזה.

(7) רבינו מפרש מה שאמרו שם "אחי מאמא", בקרובים מחמת אחי האם, שאינם ראויים לירש את הנכסים שהיו בחזקת אבי הקטן. תמצית שיטתו של רבינו היא: א. כל מי שראוי לירש את נכסי אבי הקטן במקרים מצויים, כגון בני המת, אחיו ובני אחיו - נכנסים בגדר "קרוב", ועיקר התקנה שלא להוריד קרוב, מנומקת: שלא יאמר אני היורש החוקי של אותם הנכסים; ב. "קרוב מחמת קרוב", פירוש, אדם שאין לו אפשרות של ירושת נכסים אלא במקרה רחוק מן המציאות, שאין אנו רגילים לחוש לו בענינים אחרים, ואף-על-פי-כן אין מורידים אותו. וטעמו של דבר, מבאר רבינו: "הרחקה יתירה היא זו" כלומר, מכיון שהוכרחו לתקן שלא להוריד קרוב - לא נכנסו לחלק בין ראוי לירש במקרים מצויים, ובין אינו ראוי אלא במקרים יוצאים מן הכלל, וכללו בתקנה זו כל מי שיש אפשרות כל שהיא - לרבות כזו שבדרך כלל אין בית-דין חוששים לה - לטענת ירושה. וכן פירש ב"טור" חו"מ סי' רפה: "קרוב מחמת קרוב", אם יש בו צד שיכול להחזיק בהן משום ירושה. והגבלה זו - אפשרות ירושה - אין להימלט ממנה, שהרי מוכרחים לקבוע גבול מסויים בין קרוב מחמת קרוב ובין רחוק, שאם לא כן הרי כל ישראל קרובים הם, שכולם צאצאי יעקב אבינו (ונראה שגם רש"י מגביל כך תחומי הקרוב מחמת קרוב). ובזה נתבהרה שיטת רבינו ונסתלקו התמיהות. [ומה שהקשה בלחם-משנה בנגוע ל"אחי מאמא" שבדברי רב הונא בעמוד א, ולמה שאמרו שם בעמוד ב ב"אחי דאמא" לא על רבינו תלונתו - שהרי פסק כמסקנת הגמרא שם - אלא על הגמרא שסותרת לכאורה דברי עצמה. ראה מהר"ם ש"ף שיישב סתירה זו בפשטות]. (8) גמרא שם. (9) יורשי אבי הקטן כתבו בשטר, כיצד חלקו ביניהם נכסי המוריש, ומתוך כך בטל החשש שמא יאמר הקרוב: נכסים אלה שאני מטפל בהם - חלקי הם בירושה. (10) שיטה אחת בגמרא שם אומרת, שלבתיים מורידים קרוב, מפני שהשכנים יודעים שבתים אלה הם רכושו של הקטן, מה-שאין-כן בקרקעות הנמצאים מחוץ לעיר. ובמסקנא שם אמרו, שאין הברל בין בתים לשרות. (11) ובשטר זה ירשמו בדיוק גבולות שדותיו של הקטן. (12) שם. (13) שהוא יורש חלק אמו בנכסי הזקנה (הסתבא). (14) שנינו בגיטין כח. "המביא גט והניחו (את הבעל) חולה או זקן, נותן לה בחזקת שהוא קיים" ואין חוששים שמא מת, ולמה כאן חוששים למיתה? ב'תוספות' שם ד"ה והניחו (וכן כאן ד"ה דילמא) הסבירו: שלנכסי יתומים חששו יותר, ובעגונה הקילו. ועוד: בשבוייה יש לחשוש יותר למיתה, משום עינויי שביה. (15) בכל הנכסים, (16) שמא מתו שתי השביות, והקטן יורש חצי הנכסים,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ' ניסן - ספר משפטים - הלכות נחלות קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהמשך לזה ישנה גם הוראה פרטית מהלכה זו:

"האחין שעדיין לא חלקו ירושת אביהם... וכל שנשא ונתן כל אחד מהן במזון זה, השכר לאמצע".

העבודה בכלל היא, שהירושה שמקבל כל אחד מישראל תתגלה ותומשך בעבודה בפועל - "המעשה הוא העיקר", על-דרך ניהול משא ומתן במזון שבא בירושה. ובזה יש שני אופנים, האחד לפני שמחלקים את הירושה, שאז כולם עדיין שותפים, ולכן השכר לאמצע. והשני, שכל אחד ואחד נושא ונותן לעצמו ומקבל את חלקו.

ובעבודה, הסדר הרגיל הוא שכל אחד ואחד עובד את עבודתו לעצמו ומקבל את שכרו, אבל ישנם עניינים שחייבים להעשות ביחד, כגון תפילה בציבור עד"מ.

ולמעלה משני עניינים אלו, ישנו עניין הירושה שהיורש עומד במקום המוריש, ואז עבודתו אינה בבחינת בן שיורש, אלא שהוא המוריש ממש. ועבודה זו שייכת בכל ג' הקווים:

בתורה - שלימוד התורה שלו הוא בתכלית הביטול "תען לשוני אמרתך" שהוא כעונה אחר האומר דבר ה' ממש, מה שנאמר למשה מסיני.

בתפילה - ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך", ש"יגיד" הוא לשון המשכה, שהפה הוא רק כלי שיומשך ויתגלה על-ידו דיבורו ית'.

ובגמ"ח - שמרגיש בצדקה ובגמ"ח שנותן, שאינו אלא שליח של הקב"ה, וכל הצדקה שנותן היא משלו ית' שהוא "הזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים".

(ע"פ י"ן מלכות ספר משפטים סימן יט)

(2) משנה בבא בתרא קמד. (3) של הירושה. (4) חולקים בשווה. זה נלמד ממעשה של רב ספרא (שם קמד.) שנשא ונתן במזון של ירושה משותפת, ובאו היורשים האחרים ותבעו חלקם ופסק רבא, שאדם גדול כרב ספרא שביטל תלמוד תורה והקדיש זמן וטירחה, בוודאי לצרכי פרנסה נחוצים עשה זאת וכאילו התנה בפירוש, שלעצמו הוא עושה, ותנאי כזה מועיל כמבואר במשנתנו. ומכאן, שבאדם שאינו מסוגל של רב ספרא - השכר לאמצע ואינו יכול לטעון: אני טרחתי והרווחתי - ובשבילי טרחתי, שאנו אומרים שהמשיב מחל ליורשים האחרים את טירחתו.

1 ב. היו היוֹרְשִׁין גְּדוּלִים וקִטְנִים, וְהַשְּׁבִיחַ
2 הַגְּדוּלִים אֶת הַנְּכָסִים - הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע. אָמְרוּ:
3 רְאוּ מָה שֶׁהֵנִיחַ לָנוּ אָבָא, וְהֵרִי אָנּוּ עוֹשִׁין וְאוֹכְלִין
4 - הַשְּׁבִיחַ שֶׁל מִשְׁבִּיחַ. וְהוּא¹⁰ שֶׁהֵיחָה הַשְּׁבִיחַ מִחֲמַת
5 הוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא הַמִּשְׁבִּיחַ; אֲבָל שֶׁבָחוּ נְכָסִים מִחֲמַת
6 עֲצָמָן¹¹ - הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע.

(5) משנה שם קמג: וכביאורו של רבא בגמרא. (6) והקטנים אינם יכולים להשביח. (7) הגדולים לקטנים לפני שהשביחו. (8) נוטלים את השבח. רשב"ם במשנתנו מבאר, שאפילו לא אמרו בפני בית דין אלא בפני עדים -

מועיל התנאי. ובמגיד משנה כאן כתב, שכן משמע גם מלשוננו של רבינו, שהרי לא התנה שהאמירה צריכה להיות בפני בית דין. [בירושלמי בבא בתרא פרק ט הלכה ג אמר רבי לא (שם תנא או אמורא): אם אמרו בפני בית דין. וכן כתבו בתוספות בבבלי בשם תוספא (ראה הגהות הב"ח שם). ויש לתמוה על הרשב"ם והרב המגיד שלא הביאו כלל את דברי הירושלמי]. והרא"ש (פרק ט סימן ט) מחלק בין גדולים לקטנים: בקטנים - צריך שיאמר בפני בית דין, שמא יטרחו בית דין וימצאו אדם שישביח גם בשבילם. אבל בגדולים מספיק תנאי בפני עדים. (9) מפני שהאחרים, שאינם משתתפים בהשבחה, מוחלים. ומה שאמרו (בבבא מציעא כב:): "קטנים אינם בני מחילה" היינו במקום שמפסידים. אבל כאן אינם מפסידים כלום, שהרי אינם יכולים להשביח (תוספות שם דיבור המתחיל ואם. וכן כתב הרא"ש שם). (10) בתנאי. (11) כגון שעלה הנהר על גדותיו והציף שדות והעלה עליהן אדמה שמינה או זבל.

7 ג. וְכָךְ¹² אִם הֵיחָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֵת הָיָה הַיּוֹרֶשֶׁת בְּכָלֵל
8 אֲחִיוֹתֶיהָ¹³ אוּ בְּכָלֵל בָּנוֹת דּוּדֶיהָ¹⁴, וְהַשְּׁבִיחָה
9 הַנְּכָסִים - הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע. וְאִם אָמְרָה: רְאוּ מָה
10 שֶׁהֵנִיחַ לִי בְּעָלִי, וְהֵרִינִי עוֹשָׂה וְאוֹכְלָת, הַשְּׁבִיחַ
11 הַנְּכָסִים מִחֲמַת הוֹצָאָה - הֵרִי הַשְּׁבִיחַ שֶׁלָּה.

(12) במשנתנו: "וכן האשה שהשביחה וכו'" וביארו בגמרא (שם קמד.) שהמדובר באשה יורשת. ורבינו הוסיף דוגמאות. (13) כגון ראובן נשא בת שמעון אחיו ומת ראובן בלי בנים ושמעון מת והניח עוד בנות והן קטנות, הרי אלמנתו של ראובן ואחיותיה יורשות את בעלה מכוח אביהן, שהיה יורשו אילמלי היה בחיים. (14) כגון, שהיו לראובן ושמעון עוד אח, או אחים שהם דודיה ומתו והניחו בנות. ורשב"ם שם מוסיף עוד דוגמא: כגון שאמר בעלה: תירש אשתי בין הבנים.

12 ד. מִי שֶׁיִּרְשׁ¹⁵ אֶת אָבִיו, וְהַשְּׁבִיחַ הַנְּכָסִים וְנָטַע
13 וּבָנָה, וְאַחֲרַיָּךְ נִדְעָ שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲחִין בְּמִדְיָנָה אַחֲרָת:
14 אִם קִטְנִים הֵן - הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע¹⁶; וְאִם הֵיוּ גְּדוּלִים,
15 הוֹאִיל וְלֹא נִדְעָ שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲחִין - שָׁמִין לוֹ כְּפָאֲרִיס¹⁷.
16 וְכֵן אַח שֶׁיִּרְדַּ לְנִכְסֵי קָטָן וְהַשְּׁבִיחַ - אֵין שָׁמִין לוֹ
17 כְּפָאֲרִיס, אֲלָא הַשְּׁבִיחַ לְאִמְצָע, שֶׁהֵרִי לֹא בְּרִשּׁוֹת יָרַד.

(15) בבא מציעא לט: ר"מ. (16) ואינו נוטל חלק כאריס בחלק הירושה של אחיו. כרב חסדא שם במעשה של מרי בר איסק. והטעם, משום שאין מורידים קרוב לנכסי קטן אפילו הוא שבו (ראה למעלה פרק ח הלכה א) ולפיכך נידון כיורד שלא ברשות בית דין, שאין לו כלום, ואף על פי שלא ידע שיש לו אחים ולא שייך לומר: מחל לאחיו. (17) נוטל חלק היבול והשבח בחלקם של אחיו, משום שמורידים קרוב לנכסי שבו או בורח מחמת סכנה ומקבל חלק כאריס (ראה למעלה פרק ז הלכה ד) ואחים אלה שיצאו למדינה רחוקה לפני שמת המוריש - בית דין מטפלים בנכסיהם כמו בנכסי שבו, שהרי אינם בגדר יוצא לדעת שהשאירו נכסיהם מבלי לדאוג לטיפול בהם (ראה שם הלכה ח) ולפיכך דנים אותו כיורד ברשות בית דין. וכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעצמו. ובשם רבינו יונה מובא שם, שאפילו לאומנות המלך נוטל לעצמו רק שכרו כפועל, והשאר חולקים.

ז. אחד מן האחיין²⁷ שהיה נושא ונותן בתוך¹³ הבית²⁸, וקנה עבדים בשמו לבדו²⁹, הלוה לאחרים והיה שטר החוב בשמו לבדו, ואמר: מעות אלו שהלוייתי או שקניתי בהן עבדים אלו שלי לבדי הן, שנפלו לי מבית אבי אמי³⁰, או מציאה מצאתי, או מתנה נתנה לי - עליו להביא ראיה³¹ שנפלה לו ירשה אחרת, או מצא מציאה, או זכה במתנה³². וכך³³ האשה³⁴ שהיתה נושאת ונותנת בתוך הבית, והיו אונות, שהן שטרי ממפר עבדים ושטרי חובות, יוצאות על שמה, ואמרה: שלי הן, שנפלו לי מבית אבותי - עליה להביא ראיה שנפלו לה לירשה³⁵. וכן אלמנה שהיתה נושאת ונותנת בנכסי יתומים, והיו אונות ושטרות יוצאות על שמה, ואמרה: מירשה נפלו לי, או מציאה מצאתי, או מתנה נתנה לי - עליה להביא ראיה³⁶. ואם יש לה נדוניא³⁷, ואמרה: מנדוניתי לקחתי - נאמנת. אבל אם אין לה נדוניא ולא הביאה ראיה³⁸ - הרי הפל בחזקת היורשין.

(27 מחלוקת רב ושמואל שם נב. (28 היה מנהל כל ענייני נכסי הירושה המשותפים. (29 בשטר הקניין כתוב שמו בלבד ואין בו רמז שנקנו בכספי הירושה. (30 והיורשים האחרים הם אחיו מן האב ולא מן האם, ואין להם חלק באותן המעות. (31 כרב. אף על פי שבכל מקום הלכה כשמואל בדיני ממונות, פסק רבינו כאן כרב, משום ששנינו כמותו בברייתא (שם): (32 רב אמר סתם: "עליו להביא ראיה" ופירש רבה (שם): כוונתו, שעליו להביא ראיה שיש לו כסף משלו שאינו מנכסי הירושה, ורב ששת פירש שצריך להביא שטר מקויים בבית דין וסומכים אנו על בית דין שבוודאי בדק את כל הפרטים הנוגעים לתוכן השטר - ונמצאו נכונים. ופסק רבינו כרבה. (33 ברייתא שם. (34 נשואה. (35 לא התכוון לומר שעליה להביא ראיה שאותם השטרות נפלו לה לירושה, אלא מספיקה ראיה שנפלה לה ירושה בסכום מספיק לקניית העבדים ולהלוואות הרשומות בשטרות - כמו באחד מן האחים. בגמרא שם משמע שהברייתא מדברת באשה אלמנה המטפלת בנכסי יתומים. ורבינו משמיענו שגם בנשואה בנכסי בעלה הדין כן. ונראה מדברי הגמרא שם שלא כל שכן הוא מנכסי יתומים. [בפרק כ"ב מהלכות אישות הלכה ל כתב רבינו שהאשה נאמנת לומר במתנה נתנו לי, ובמגיד משנה שם מוסר מקור הדין בירושלמי כתובות פרק ו. ואין בזה ניגוד לדין שלפנינו, משום שהמדובר שם כשאנייה נושאת ונותנת בתוך הבית. (36 ואין אנו אומרים, מכיוון שבית דין נותן בה אימון ומוסר לידיה נכסי יתומים והרי היא מתגאה בזה - יש להניח שלא תנצל את האימון לרעת היתומים ולפיכך, נאמין לה בלי ראיה. (37 נכסים שהכניסה לבעלה מבית אביה והם חוזרים לידיה אחר מות בעלה. (38 שם.

זה כשלא ידע שיש לו אחים, אבל כשידע אנו אומרים: מכיוון שלא התנה בפני עדים שלטובת עצמו הוא משקיע כסף או טורח רב, מתקבל על הדעת שמחל. כל הדינים שבהלכה זו הם בשיטת הרי"ף בהלכותיו כאן. [בהשגות הראב"ד כתוב: "ואם ידע מה בכך, הלא מורידין קרוב לנכסי שבוי קטן אלא אם כן יצא לדעת ולא ציווה דהיינו רטושין". ברור, שטעות סופר כאן, במקום "קטן" צריך להיות "גדול"].

ה. אחד מן האחיין¹⁸ שלקח מעות ועשה בהן סחורה, אם היה תלמיד חכם גדול שאינו מניח תורתו שעה אחת - הרי השכר שלו¹⁹; שאין זה מניח תורתו ומתעסק לצורך אחיו²⁰.

(18 מעשה ברב ספרא (בבא בתרא קמד. ראה למעלה הלכה א בהערות). (19 משמע שכל השכר שלו. והרמב"ן הובא במגיד משנה כאן כתב, שרב ספרא לקח חלקו וגם שכר טירחתו בחלק אחיו כפי מנהג המדינה. [בנימוקי יוסף כאן כתב, שעכשיו אין לנו תלמידי חכמים כרב ספרא וכולם נידונים לעניין זה כאנשים פשוטים. ובבית יוסף חושן משפט סימן רפז מביא שיטת הנימוקי יוסף ואומר: "ואין דבריו נראים לי כלל" (ראה דרכי משה שם). (20 לצורך עצמו מוטל עליו לטרוח כמו שאמרו: יפה תורה עם דרך ארץ (סמ"ע שם סעיף קטן יג) אבל לא לצורך אחרים, והרי זה כאילו התנה שלצורך עצמו הוא עושה. מכאן יש ללמוד שעיסקא נידונית כטירחה רבה בגופו ממש, שהרי דעת רבינו, שהתנאי מועיל רק בהשקיע כספו או טירחה בגופו ממש (כמו שביארנו למעלה הלכה ב). ואין לומר, שרב ספרא השקיע כסף משלו, שהרי אמרו שם בפירוש: "שבק אבוה זוזי שקלינהו עבד בהו עיסקא (הניח אביו זוזים, לקחם ועשה בהם עסק)", ולא מצאנו בדברי הפוסקים שהמדובר בהשקעות כסף.

ו. אחד מן האחיין²¹ שמנהו המלך גבאי²² או סופר שמכניס ומוציא בממון המלך²³, וכן כל פיוצא בזה מעבודת המלכים: אם מחמת אביהן מנהו, כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה, ואמר²⁴: נעמיד תחתיו בנו כדי לעשות חסד עם היתומים - הפרס שישל וכל השכר שישתפר מעבודה לכל האחיין. ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנות²⁵. ואם מחמת עצמו מנהו - הרי זה לעצמו²⁶.

(21 ברייתא שם קמד: המדובר באחים שלא חילקו (בית יוסף שם סימן קעז בבדק הבית). וכן משמע מלשון המשנה: "האחיין השותפין". (22 גובה מסים. (23 ומקבל שכר קצוב או חלק מסויים מההכנסות. (24 המלך או שריו. (25 בזכות עצמו. (26 אפילו אם האב שימש גם כן בתפקיד זה, מכיוון שלא בזכות האב נתמנה. [במשנה שם כתוב: "האחיין השותפין שנפל אחד מהם לאומנות". ופירשו בגמרא שם: "האי אומנות - לאומנות המלך". ומפירוש זה למד הר"י מיגאש (מובא בטור שם סימן קעז) שבמינוי לאומנות פרטית - הכול

הלווה יכול לטעון: אינך בעל הדברים שלי, הבא ראיה שקנית את השטר בכתיבה ומסירה ואשלם לך וכן היא שיטת רבו הר"י מיגאש.

יא. אחד מן האחיין שנטל מאתם וזו ללמד תורה או ללמד אמונות - יכולין האחיין לומר לו: אם אין אתה אצלנו, אין לך מזונות אלא לפי ברכת הבית⁵⁴; שאין הוצאת מזונות האחד לבדו פהוצאת מזונותיו בין רבים.

53 ברייתא וגמרא שם קמד: 54 לפי חשבון הוצאות המזונות כשכולנו בבית אחד וניזונים על שולחן אחד, שמזונות משותפים של כמה אנשים עולים פחות מסיכום הוצאות מזונותיהם כשכל אחד ואחד מתפרנס בנפרד (על פי פירושו של רבינו גרשום. ראה תוספות שם דיבור המתחיל ברכת).

יב. מי שמת⁵⁵ והניח בנים גדולים וקטנים - אין הגדולים מתפרנסים⁵⁶ פורנסת הקטנים, ולא הקטנים נזונים מזונות הגדולים⁵⁷, אלא חולקים בשורה⁵⁸. נשא⁵⁹ גדולים לאחר מיתת אביהן - ישאו הקטנים בן מקלל הנכסים, ואחר כך יחלקו. נשא הגדולים בחיי אביהן, ואמרו הקטנים לאחר מיתת אביהן: הרי אנו נושאים⁶⁰ פדרך שנושאתם אתם⁶¹ - אין שומעין להן, אלא מה שנתן⁶² להם אביהם - נתן.

55 משנה שם קלט. כפי שנתפרשה בגמרא שם. 56 הקטנים יכולים לעכב שהגדולים לא יתלבשו ויתכסו מנכסים המשותפים, משום שמלבושי גדולים יקרים יותר משל קטנים מאותו הסוג עצמו. 57 דרכם של קטנים לאכול יותר מגדולים. 58 וכל אחד מוציא מחלקו כמה שהוא רוצה. 59 נשים, והוציאו לצרכי חופה וכדומה מנכסי הירושה לפני החלוקה. 60 מנכסי הירושה המשותפים. 61 בחיי האב. 62 שהרי זה מתנה מחיים.

יג. השיא האב⁶³ את בנו ועשה לו משתה, והיתה ההוצאה משל אב, ונשתלחה שושבינות⁶⁴ לזה הבן בחיי האב⁶⁵, כשהיא חוזרת⁶⁶ לאחר מיתת האב - חוזרת לאמצע⁶⁷. אבל הוציא הבן במשתה משלו⁶⁸ - אינה חוזרת אלא מחלק הבן שנושתלה לו בלבד⁶⁹.

63 משנה וברייתא שם קמד: 64 "מנהג פשוט ברוב המדינות, שבזמן שישא אדם אשה משלחין לו ריעו ומיודעיו מעות, כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו ובאים אותם הריעים והמיודעים לשלחו לו, ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתן - הכל כמנהג המדינה, ואלו המעות שמשלחין נקראין שושבינות" (לשון רבינו בפרק א מהלכות זכייה ומתנה הלכה א). ובהלכה ב שם מבואר, שהמקבל את השושבינות מחוייב להחזירה לשולח כשישא אשה (ראה שם פרטי דין שושבינות). 65 ומובן, שהאב לקח לעצמו את המעות, משום שהוא הוציא משלו לצרכי סעודות הנישואין.

ח. במה דברים אמורים? פאחים ובאלמנה שאין חלוקין בעסתן³⁹; אבל אם היו חלוקין בעסתן⁴⁰ - שמה מעסתו קמין⁴¹, ועל האחיין להביא ראיה⁴² שהן משל אמצע⁴³. וכן אם מת זה⁴⁴ הנותן והנושא בתוך הבית - על האחיין להביא ראיה, אף על פי שלא היו חלוקין בעסתן.

39 אינם חלוקים בשום דבר ואפילו מזונותיהם אוכלים ביחד. 40 כל אחד נוטל לצורך פרנסתו מהירושה המשותפת ומנהל משק בית בפני עצמו. 41 צמצם הוצאות משק הבית שלו וחסך סכום זה. 42 מימרא של רב חסדא שם. 43 מנכסים המשותפים. 44 שם עמוד א אמר שמואל: "מודה לי אבא (רב) שאם מת - על האחיין להביא ראיה", וטעמו, שאין היתומים יכולים להביא ראיה משום שאינם בקיאים בעיסקי אביהם. אבל על האח מטילים להביא ראיה ואם אינו מביא - יפסיד (רשב"ם שם), בגמרא שם הקשו על דברי שמואל וסיימו "קשיא" (הקושיא נשארה בתוקפה), ואף על פי כן פסק רבינו חננאל (וכן רבינו כאן) כמותו, וביאר: "קטנין מרבותי ז"ל כל היכא דאמרה גמרא: תיובתא דפלוני - תיובתא, בטלו דברי מי שהתיובתא עליו לגמרי, אבל היכא דעלתה בקושיא, כי הך דשמואל, לא בטלו דבריו דאמרין לא הוה ברירא להון דבטלה שמועה זו לגמרי, אלא דלא אישתכח פירוקא בהאי שעתא" [=כשמסיימים בגמרא "תיובתא דפלוני תיובתא" הכוונה בטלו דבריו, אבל כשמסיימים "קשיא" הכוונה - לא מצאנו לפי שעה תירוק לקושיא זו].

ט. אחד מן האחיין⁴⁵ ששטר חוב⁴⁶ יוצא מתחת ידו⁴⁷ - עליו להביא ראיה שאביו נתנו לו בכתובה⁴⁸ ומסירה⁴⁹, או שצוה לו בו כשהוא שכיב מרע; ואם לא הביא ראיה - הרי הוא לאמצע.

45 ברייתא שם קעג. 46 של אביהם שהלווה כסף לפלוני. 47 וטוען - אבא נתנו לי במתנה. 48 שכתב לו שטר מתנה על שטר חוב זה. 49 ומסר לו את השטר. בקידושין מז: נחלקו רבי וחכמים בדין הקנאת שטר; רבי אומר: אותיות (שטר שאינו ממון בעין אלא אותיות) ניקנות במסירה וחכמים מצריכים כתיבה ומסירה. ופסק רבינו כחכמים.

י. במה דברים אמורים? פאחים, מפני שחזקתן שומטין⁵¹ זה מזה; אבל אחר שטען שנתן לו או שקנהו מפעליו - גובה בו⁵², ואינו צריך להביא ראיה.

50 בגמרא בבא בתרא שם נחלקו אב"י ורבא באדם אחר (לא אח בין אחים) שהוציא שטר חוב שכתוב בו מלווה אחר, והוא טוען שקנה אותו מהמלווה, אב"י אומר - צריך להביא ראיה ורבא אומר - אינו צריך ופסק רבינו כרבא. 51 מורים היתר לעצמם לקחת מן הירושה המשותפת שלא מדעת אחיהם (נימוקו של רבא שם). 52 בהלכות מכירה (שם) כתב רבינו, שנאמנותו מצומצמת לגבי המלווה שאינו צריך להחזיר לו את השטר, משום שהוא מוחזק בו, אבל

אחר, יכול בעל החוב לומר אינני רוצה בשתי שדות מרוחקות זו מזו. ראה סמ"ע סי' קז ס"ק כא. (5) בבא-קמא ט. (6) כרב, משום שבמסקנא (ב"ב שם) אמרו: והלכתא: בטלה מחלוקת, וכאילו לא חלקו כלל. (7) מחלקים הנכסים לשלושה חלקים, ומטילים גורל ביניהם. [בלקח אחד קרקע והשני כספים, אמרו בבבא-קמא שם בלשון אחרון, שאם גבה קרקע יכול בעל הכספים לטעון: אני נטלתי כספים וקיבלתי עלי אחריות של גניבה, וכנגד זה קיבלת עליך אחריות של גביית חובות - אם יהיו כאלה, מהקרקעות שירשת. ורבינו כאן פסק כלשון ראשון. ונטה כאן מדרכו בכל מקום לפסוק כלשון אחרון, משום שהסוגיא שם עוסקת בביאור דברי רבי אסי, ואפשר שזה נאמר רק לפי שיטתו בבבא-בבא-בבא (שם) שלא בטלה מחלוקת לגמרי. אבל לפי דעת רב, שנפסקה הלכה כמותו, אין הבדל בין קרקע וקרקע לבין קרקע וכספים].

ב. מי שצוה⁸ בפשע מיתתו שיתנו לפלוני דקל או שדה מנכסיו, וחלקו האחין ולא נתנו לפלוני פלוס - הרי המחלקת בטלה. וביצד עושין? נותנין מה שצוה מורישי, ואחר כך חוזרין וחולקין פתחלה. (8) כתובות קט:

ג. האחין שחלקו⁹ - שמין להן מה שצליהן¹⁰; אבל מה ששעל בגיהן ובנחיתיהן, שקנו להן מתפיסת הבית¹¹ - אין שמין. וכן מה שעל נשוחיהן, שפכר זכו בהן לעצמן¹². במה דברים אמורים? בבגדי חל; אבל בבגדי שבת ומועד - שמין מה שצליהן¹³.

(9) מימרא של עולא, בבא-קמא יא: (10) הבגדים שהם לובשים, וקנו אותם מנכסי הירושה לפני החלוקה. (11) מרכוש הבית המשותף. וטעמו של דבר, שהאחים מוחלים זה לזה כדי למנוע מהנשים והילדים להתבזות ולבוא לבית-דין לצורך השומא. (12) בתוקף המחילה. (13) רי"ף בבא-קמא שם, ומסר מקורו בירושלמי (קידושין פ"א ה"ד).

ד. מי שהניח¹⁴ יתומים, מקצתן גדולים ומקצתן קטנים¹⁵, ורצו לחלק בנכסי אביהן פדי שישלו הגדולים חלקן - מעמידין בית דין אפטרופוס לקטנים, ובזר להן החלק היפה. ואם הגדילו - אינן יכולין למחות¹⁶, שהרי על פי בית דין חלקו להם¹⁷. ואם טעו בית דין בשומא ופחתו שתות¹⁸ - יכולין למחות¹⁹, וחולקין חלקה אחרת אחר שהגדילו.

(14) קידושין מב. (15) בגמרא כתוב סתם: "יתומים שבאו לחלק". ורבינו מבאר, שמדובר בגדולים וקטנים, שאם כולם גדולים הרי אין בית-דין נזקקים להם כלל, ואם כולם קטנים - חלוקה למה? הלא גם אחר החלוקה יימסרו לידי אפטרופוס. (16) כרב נחמן, שם. (17) מלשוננו זה, מדייק המגיד-משנה שאפטרופוס אינו רשאי לחלק על דעת עצמו, אלא על-פי בית-דין. (18) הקטנים קיבלו פחות

(66) כשהשולח נשא אשה ויש להחזיר לו שושבינות. (67) כל האחים משתתפים בהוצאה זו, משום שעל האב מוטל היה להחזיר, וכל בניו מתחלקים בשווה בזכויותיו ובחובותיו. (68) ולקח הוא השושבינות לצרכי ההוצאות. (69) שחובת החזרה מוטלת עליו. זה הכלל: מי שקיבל השושבינות צריך להחזיר שושבינות לשולח כשישא אשה.

יד. האב ששלה⁷⁰ שושבינות בשם אחד מבניו, כשתחזיר השושבינות⁷¹ לאותו הבן - הרי היא שלו⁷². אבל אם שלחה האב בשם בניו סתם, כשתחזיר - תחזיר לאמצע⁷³. ואין זה שגשגלה לו חיב להחזירה⁷⁴ עד שישמחו עמו הבנים כלן; שהרי כלן שושביניו, שששם כלן נשתלחה. לפיכך, אם שמח במקצתן⁷⁵ - מחזיר חלק זה ששמח עמו בלבד, והרי הוא לאמצע.

(70) שם. (71) אחר מיתת האב. (72) שעל מנת כן שלח האב השושבינות בשמו. (73) כולם שותפים בשושבינות, וכל מה שיתקבל כתוצאה מהשושבינות שנשלחה - יחלקו בשווה. (74) אם נשאו מקצתם, איננו חייב להחזיר חלקם. [אפשר גם לפרש באופן אחר: אינו חייב להחזיר כל השושבינות אלא החלק המגיע על פי החשבון לאלה שנשאן]. (75) מקצת האחים והוא השתתף בשמחת נישואיהם.

טו. גדול האחין⁷⁶ שהיה לובש ומתפסה מלבושין נאים, אם יש לאחים הנאה ממנו פדי שיהיו דבריו נשמעין - הרי זה לובש מתפיסת הבית⁷⁷.

(76) מימרא של רבא, שם קלט. (77) מכספי הירושה המשותפים.

פרק עשירי

(1) מבאר דין אחים שחלקו ובא להם אח ממדינת הים, ודין המצווה תנו דקל לפלוני וחלקי הירושה ולא נתנו, שבטלה החלוקה, ודין אחים שחלקו מה שעליהם, ודין מינוי אפטרופוס ליתומים קטנים.

א. שני אחים² שחלקו, ובא להן אח ממדינת הים³, וכן שלשה אחין שחלקו, ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן⁴, אפלו נטל זה קרקע וזה כספים⁵ - בטלה מחלקת⁶, וחוזרין וחולקין השאר בשווה⁷.

(2) מחלוקת רב ושמואל בבבא-בבא-בבא קו: (3) שלא היה ידוע להם בשעה שחלקו. (4) שאביהם עשה שדה זו אפותיקי לבעל-חוב. שאם לא כן, אין בעל-חוב יכול לגבות כל חובו מאחד מן היורשים בלבד, אלא נוטל מכל אחד כפי חלקו בירושה ('טור' חו"מ סי' קעה. ובסמ"ע שם סק"ה מבאר שני מקרים אחרים, שמזכים את בעל החוב לגבות כל חובו מיורש אחד: א. כשכל חובו אינו גדול יותר מדמי שדה אחת (כדי זריעת תשעה קבים תבואה. ראה הלכות שכנים פ"א ה"ד) במקרה כזה אין מכריחים אותו ליטול חצי שדה מזה וחצי שדה מזה, כמו שאין מכריחים שותפים לחלק שטח קרקע קטן; ב. כשחלקו של השני הוא במקום

אדם מחונן במידות הנמנות למטה. (25) אביי, כתובות קט: (26) נתבאר למעלה פ"ח ה"א וה"ב.

אחד משה מהמגיע להם. (19) שנינו בכתובות צט: שום היתומים שפיתחו שתות או הותירו שתות - מכרן בטל (ראה פ"ג מהל' מכירה ה").

ז. בית דין²⁷ שהעמידו אפטרופוס, ושמעו עליו¹⁸ שהוא אוכל ושותה ומוציא הוצאות יותר מדבר¹⁹ שהיה אמור בו - יש להן לחוש לו שמא מנכסי²⁰ יתומים הוא אוכל, ומסלקין אותו²⁸ ומעמידין אחר. אבל אם מנהו אבי יתומים - אין מסלקין אותו, שמא מציאה מצא. אבל אם באו עדים שהוא מפסיד נכסי יתומים - מסלקין אותו. וכבר הסכימו הגאונים²⁹ שמשביעין אותו³⁰, הואיל ומפסיד. והוא הדין לאפטרופוס שמנהו אבי יתומים, והיתה שמועתו טובה, והיה ישר ורודף מצות, וחזר להיות זולל וסובא והולך בדרכי החשד, או שפרץ בנדרים ובאבק גזל - בית דין חייבים לסלק אותו³¹ ולהשביעו, ולמנות להן אפטרופוס פשר. וכל הדברים האלו כפי מה שיראה לדין, שכל בית דין ובית דין הוא אביהן של יתומים.³²

(27) גיטין נב: (28) מעשה, שהודיעו לרב נחמן, שאפטרופוס על נכסי יתומים מוציא לצרכיו הפרטיים למעלה מהמתאים למצבו החמרי, וחשדו בו שהוא אוכל מנכסי יתומים, וסירב רב נחמן לסלקו, שמא מציאה מצא ונתעשר, ואמר: הביאו ראיה שהוא מפסיד את הנכסים ואסלקו. חלקו עליו דבי רב שילא, ואמרו: אין מסלקים אותו אפילו אם הוא מפסיד. וסובר רבינו שמחלוקת זו אינה אלא במינהו אבי יתומים, שהרי אין זה מתקבל על הדעת שדבי רב שילא יאמרו, שאין בית דין מסלקים אפטרופוס שהם עצמם מינהו בטעות, שחשבו שהוא אדם הגון (ראה ההלכה הקודמת), ונתברר שהוא מפסיד נכסי יתומים. ומזה יוצא שהנידון לפני רב נחמן היה במינהו אבי יתומים, וכשומר רב נחמן: "שמא מציאה מצא", לא אמר במינהו בית דין, משום שמציאה היא דבר רחוק קצת מן המציאות, ובית דין צריכים לשמור על נכסי יתומים ולא להשאירם ביד חשוד, ולפיכך מסלקים אותו אף-על-פי שאין עדות ברורה שמפסיד הנכסים. ובמינהו אבי יתומים אין לסלקו אלא בראיה ברורה שהוא מועל או מפסיד הנכסים (מגיד-משנה), ופסק רבינו כרב נחמן. (29) ר"ף שם. (30) שלא לקח לעצמו כלום מנכסי היתומים, אף-על-פי שנפסקה הלכה (שם נב). כאבא שאול, שאין משביעים אפטרופוס שמינהו אבי יתומים (ראה לקמן פ"א ה"ה). (31) אנו אומרים, שאילו ידע האב שיצא לתרבות רעה - לא היה ממנהו. וכתב במגיד-משנה, שאם מינה האב אדם בלתי הגון, אין ב"ד מסלקים אותו, שהרי רצה באפטרופוס כזה.

ח. קטן שהגדיל, אפלו היה אוכל ושותה יותר מדי ומפסיד, והולך בדרך רעה - אין בית דין מונעין ממנו ממונו, ואין מעמידין לו אפטרופוס³². אלא אם בן צנה אביו או מורישו, שלא יתנו לו אלא אם בן יהיה פשר ומצליח, או שלא יתנו לו עד זמן

ה. מי שמת והניח יורשין גדולים וקטנים - צריך למנות אפטרופוס²⁰ שהיה מתעסק בחלק הקטן²¹ עד שיגדיל. ואם לא מנה - חייבין בית דין להעמיד להן אפטרופוס עד שיגדילו; שבית דין הוא אביהן של יתומים.⁵

(20) כלומר, אדם המצווה מחמת חוליו הקשה, צריך למנות אפטרופוס. מקור הדברים במשנה, גיטין נב. (21) הראב"ד בהשגותיו מוסיף: "והוא שחלק להם בחייו, שאם לא חלק - יניח הכול ביד הגדולים והם ישיבחו לאמצע וטוב להם". ונראה שגם דעת רבינו כן, שאם הגדולים מסכימים להאריך את השותפות עד שיגדלו הקטנים, ונראה לבית דין שהגדולים ישיבחו את הנכסים - מניחים את חלק הקטנים בידיהם, כדי שיהנו מן השבח, כמבואר למעלה פ"ט ה"ב (מגיד-משנה). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ט ה"ב) "אין הגדולים מתפרנסים וכו' חולקין בשווה", לא התכוון לחלוקת כל הנכסים, אלא לעשות חשבון כמה הוציאו אלה וכמה אלה, וישלימו אלה לאלה.

ו. צנה המוריש²² ואמר: יתן חלק הקטן לקטן, ומה שירצה יעשה בה - הרשות בידו. וכן אם מנה המוריש אפטרופוס על הקטנים קטן או אשה או עבד - הרשות בידו. אבל אין בית דין ממניין אפטרופוס לא אשה ולא עבד ולא קטן ולא עם הארץ²³, שהוא בחזקת חשוד על העברות. אלא בודקין²⁴ על אדם נאמן ואיש חיל, ויודע להפך בזכות היתומים²⁵ וטוען טענתם, וישלם לו פח בעסקי העולם כדי לשמור נכסים ולהרויח בהן, ומעמידין אותו על הקטנים. בין שהיה רחוק בין שהיה קרוב לקטן²⁶. אלא שאם היה קרוב - לא ירד לקרקעות.¹⁷

(22) ברייתא שם: "אין עושין אפטרופין נשים ועבדים וקטנים, ואם מינן אבי יתומים - הרשות בידו", ולא כל-שכן שיכול למסור הנכסים לידי היורש הקטן עצמו. תמוה קצת, למה הקדים רבינו דין הקטן עצמו לדין אפטרופוס המפורש בברייתא, וממנו נלמד דין הקטן עצמו. (23) ברייתא פסחים מט: ברי"ף שם מבאר שישנם שני סוגי עם-הארץ: א. שלא למד מקרא ומשנה, אבל מקיים הוא מצוות ואינו חשוד על גניבה ושבועת שקר; ב. החשוד על אלה. ומה ששינוי שאין ממנים עם-הארץ אפטרופוס, הכוונה לסוג ב. ובמגיד-משנה כתב שגם דעת רבינו כן. כנראה הוא מפרש מה שכתב רבינו "שהוא בחזקת חשוד על העבירות", הוא ביאור לאיזה סוג של עם-הארץ אמרו שאין ממנים אותו, אולם אפשר לפרש פיסקא זו גם כנימוק: למה אין ממנים אותו? משום שהוא חשוד, וגם גניבת רכוש יתומים בכלל (ראה סמ"ע ס' רצ סק"ו). (24) מחזירים אחר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עדים שזה הפקיד כלים אלה אצל מקבל כסף היתומים (ראה מגיד-משנה), ונאמן לטעון לקוחים הם ביד, אבל בית-דין אין טוענים טענה זו ליתומים, מכיון שזה נתן סימן מובהק (ראה פ"ו מהל' שאלה ופקדון ה"). [בהגהות מיימוניות כאן אות ג, כתב שהמדובר כשהביא עדים. ומסתבר, שלשיתנו הכוונה שיקח את החפץ מהמקבל עצמו]. וב'תוספות' כאן ד"ה אתא, פירשו כרבינו, שחוששים שמא יבוא בעל הכלים אחר מיתת המקבל. (10) מקבל הכסף. (11) אינו עשיר, ואין מתקבל על הדעת שיש לו כלים יקרים כאלה (ראה דברי רבינו שם). (12) בצמצום, כדי שלא יכלה הקרן בזמן קצר. (13) קרקע מביא הכנסות, והקרן בטוח.

ב. כל המטלטלין¹⁴ של יתומים - שמין אותן ומוכרין אותן בבית דין. ואם היה השוק¹⁵ קרוב למדינה¹⁶ - מוליכין אותן לשוק ומוכרין אותן. ויצטרפו דמיתהן עם המעות של יתומים.

(14) מימרא של שמואל, בכתובות ק: (15) מקום שמתקבצים בו הרבה סוחרים בימים קבועים, ויש להניח שיתקבל שם מחיר יותר גבוה מאשר במקום מושב בית-הדין. (16) לעיר, שם.

ג. מי שהיה בידו¹⁷ שכר של יתומים, אם יניחו בלא עד שיעמר - שמא יחמיץ, ואם יוליכו לשוק - שמא יאצרו או אנס בדרך, הרי זה עושה בו פדרך שהוא עושה בשל¹⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(17) שם. (18) כמו שהיה נוהג במקרה כזה בסחורה שלו. במגיד-משנה מבאר, שלא התירו להוביל מטלטלין של יתומים לשוק במקום שיש סכנת אונס, על-מנת להרוויח יותר, אלא כשגם אם יניחם במקומם קיים ספק הפסד, אבל כשבמקומם אין חשש הפסד - אין להכניס נכסי יתומים בסכנה כדי להרוויח.

ד. כשמעמידין¹⁹ בית דין להן אפטרופוס, מוסרין לו כל נכסי הקטן. הקרקע והמטלטלין שלא נמכרו. והוא מוציא ומכניס, ובונה וסותר ושובר, ונוטע וזורע, ועושה כפי מה שיראה שזה טוב ליתומים. ומאכילן ומשקן ונותן להן כל ההוצאה כפי הממון וכפי הראוי להן. ולא ירויח להן יותר מדי²⁰, ולא יצמצם עליהם יתר מדי.

(19) גיטין נב. (20) יותר מזה שרגילים בני אדם במצב חומרי כלשהם להוציא למזונות.

ה. כשנידלו היתומים - נותן להם ממון מורישן, ואינו צריך לעשות להן חשבונות²¹ מה שהכניס והוציא, אלא אומר להן: זה הנשא²². ונשבע בנקיטת חפץ²³ שלא גזלן כלום. במה דברים אמורים? כשמנהו בית דין; אבל אפטרופוס שמנהו אבי יתומים וכן שאר המורישין - אינו נשבע²⁴ על טענת ספק²⁵. יש לאפטרופוס²⁶ ללבש

מרבא. והשוטה והחרש - הרי הן פקטנים, ומעמידין להן אפטרופוס³³.

(32) בבא-מציעא לט. אמרו: "אפטרופא לדיקנני - לא מוקמינן (אין אנו מעמידים אפטרופוס למגודלי זקן)". (33) בכתובות מח. אמרו: "מי שנשתטה, בית-דין יורדין לנכסיו", ובחרש מציין במגיד-משנה המקור ביבמות ק"ג. אולם שם אמרו רק כשאין דעתו צלולה, וגם זה נשאר בתיקון. ובהלכות מכירה פכ"ט ה"א מבאר רבינו דין חרש שוטה וקטן, ובהלכה ד שם הוא כותב שמעמידים אפטרופוס לשוטה כמו לקטן, ואילו חרש לא הזכיר, ומשמע שאין מעמידים לו אפטרופוס. וצ"ע.

פרק אחד עשר

(1) מבאר דין מעות יתומים למי מוסרין אותם, ודין מי שיש בידו שכר של יתומים ומתיירא שמא יחמיץ, ודין אפטרופוס מה יוכל למכור או לקנות לצרכי מצווה ואם פוסקים צדקה מנכסי יתומים.

א. מעות של יתומים? שהניח להן אביהן - אינן צריכין אפטרופוס. אלא כיצד עושין בהן? בודקין על מי שיש לו נכסים שיש להם אחרייות³, ויהיו עדית⁴, ויהיה איש נאמן ושומע דיני תורה ומעולם לא קבל עליו נדוי, ונותנין לו המעות בבית דין קרוב לשכר ורחוק להפסד⁵, ונמצאו היתומים נהנין משכר המעות. וכן אם אין לו קרקע - יתן להן משכון וזה שבויר⁶ שאין בו סימן, ונוטלין בית דין המשכון, ונותנין לו המעות קרוב לשכר ורחוק להפסד. ולמה לא יקחו משכון בלים של זהב או חלי⁸ של זהב? שמא של אחרים הוא, ויתנו סימן ויטלוהו אחר מותו⁹, אם ידע הדין שאין זה¹⁰ אמוד¹¹. וכמה יפסקו בשכר? כפי מה שיראו הדינים, או שליש השכר או חציו. אפלו רביע השכר ליתומים, אם ראו שזה תקנה להם - עושין. לא מציאו אדם שיתנו לו המעות רחוק להפסד וקרוב לשכר - הרי אלו מוציאים מהן מזונות מעט¹², עד שיקנו להן במעות קרקע¹³, וימכרו אותו ביד אפטרופוס שיעמידו להן.

(2) בבא-מציעא ע. (3) קרקעות. (4) שדות משובחות. (5) בית-דין מתנים עם מקבל הכסף, שישתף את היתומים בעסק שהסיכויים להרוויח גדולים מסיכויי הפסד. ולמה צריך לתת המעות בבית-דין? משום שעיסקא קרובה לשכר ורחוקה להפסד, יש בה איסור ריבית בדברי חכמים, אבל בית-דין רשאים להפקיר נכסי מקבל הכספים לטובת היתומים, שהפקר בית-דין - הפקר, ואין כאן ריבית (רש"י שם). ועיסקא שיש בה ריבית מן התורה - לא התירו חכמים. (6) לא כלים שלמים. (7) יתבאר בסמוך. (8) מין תכשיט. (9) בגמרא שם, אמרו סתם: "ואתי מריה ויהיב סימנא ושקיל ליה (ויבוא בעליו ויתן סימן ויקח אותו)". ומשמע, שיקח אותו ממקבל כסף היתומים עצמו. ונראה, שהמדובר כשאין

ז. אין האפוטרופין³³ רשאים למכר ברחוק³⁴ ולגאל³⁵ בקרוב³⁶, למכר ברעה ולגאל פיפה, שמה לא יצליח³⁷ זה שקנו. ואין רשאים לדון ולחוב³⁷ על מנת לזכות ליתומים³⁸, שמה לא יזכו ונמצא החוב קיים³⁹.

(33) ברייתא, שם. (34) שדות המרוחקות מן העיר. (35) לקנות. מלשון המקרא (ויקרא כה, לג): "ואשר יגאל מן הלויים". (36) אף-על-פי שיותר נוח לעבד שדה קרובה. (37) אינם רשאים להתדיין בשום תביעה נגד היתומים (לחוב = לחובתם של היתומים). (38) אף-על-פי שהם באים לטעון לזכותם של היתומים. (39) פסק של בית-הדין יחייב את היתומים. ומכיון שאינם רשאים להתדיין, עברו ודנו ונתחייבו - אין זה מחייב את היתומים, שהרי עשו שלא ברשות (על-פי פירושו של המגיד-משנה). ולא נתבאר מה הדין כשזכו האפוטרופוסים. מלשון רש"י משמע שהדין קיים, וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן. וב'טור' (שם) פסק כמותם. ומהשגתו של הראב"ד נראה, שלמד מדברי רבינו שאם דנו ונתחייבו - הדין קיים.

ח. אין האפוטרופין⁴⁰ רשאים להוציא עבדים⁴¹ לחרות⁴², אפילו לקח מן העבד דמים⁴³ שישא לחרות. אבל מוכרין אותם⁴⁴ לאחרים⁴⁵ ולוקחים מהן הדמים על מנת⁴⁶ שיוציאוהו לחרות, ואותן האחרים הן שמשחררין אותם.

(40) ברייתא, שם. (41) כנעניים. (42) משום שאין גופם קנוי לאפוטרופוס (רש"י שם). (43) שנתנו לו אחרים על-מנת שאין לרבו רשות בהם, ובמתנה שכזו לא אמרו "מה שקנה עבד קנה רבו". דין זה שנוי שם במחלוקת רבי וחכמים, ופסק רבינו כחכמים, לפי הכלל שבידינו: הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו. (44) כדי להאכיל את היתומים, כלמעלה ה"ו. (45) לאותם האנשים שרוצים לתת הכסף לעבדים שיפדו את עצמם. (46) אין לפרש "על מנת" זה כתנאי; והכוונה היא: כדי שיתקיים רצונם.

ט. האפוטרופין⁴⁷ תורמין ומעשרין נכסי יתומים⁴⁸ כדי להאכילן⁴⁸, שאין מאכילין את היתומים דבר האסור. אבל לא יעשרו ולא יתורמו כדי להניח פרות מתקנין⁴⁹, אלא ימכרו אותן טבל, והרוצה לתקן - יתקן⁵⁰.

(47) ברייתא, שם נב. (48) אותם הפירות. פירות שלא ניטלו מהם תרומות ומעשרות - אסורים באכילה אפילו לכהנים, ונקראים "טבל". (49) מותרים באכילה. (50) הראב"ד משיג ואומר: "אין הדעת נוחה הימנו, שיהא אפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל בני אדם בנכסי יתומים". ברור שהוא מפרש דברי רבינו: "והרוצה לתקן יתקן" שאין לאפוטרופוס לדייק ולמכור רק לחברים שבוודאי יעשרו ויתרמו. והוא מפרש שיניח אותם כמו שהם עד שיוכל למכור ברווח מתאים.

י. האפוטרופין⁵¹ עושין לקטנים לולב וספה וציצית ושופר, ספר תורה ותפלין ומזוזות ומגלה. פללו של

והתפסות מנכסי יתומים, כדי שיהיה מכבד ויהיו דבריו נשמעין. והוא שיהיה ליתומים הנאה בנכסיהם בהיות דבריו נשמעין.

(21) מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל שם, ופסק כרבן שמעון בן גמליאל, וכן כתב הר"ף בהלכותיו וביאר בשם גאון, שהכלל המקובל בידינו "הלכה כרבי מחבירו" לא נאמר במקום שהוא חולק על אביו (רשב"ג, הוא אביו של רבי). (22) ברייתא שם כתוב: "וצריך לחשב עמהם באחרונה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך". ודייק מזה 'בעל העיטור' (הובא במגיד-משנה כאן) שלא אמרו "אינו צריך לחשב" אלא באחרונה, אבל בתחילה - כשמוסרים לו בית-דין את הנכסים - מסדרים רשימה מדויקת של כל הנמסר לידו, וכותבים שתי רשימות דומות, אחת מוסרים לאפוטרופוס והשניה לקרובי הקטן. (23) כשהוא אוחד בידו חפץ של מצוה, כגון תפילין או ספר-תורה. (24) כאבא שאול במשנתנו, שנפסקה הלכה כמותו בגמרא (שם:). וטעמו נתבאר שם: אם נטיל שבועה על אפוטרופוס - יימנעו אנשים מלקבל אפוטרופוסות, אבל כשימנהו בית-דין יש לו הנאה מזה שבית-דין רואים בו אדם הגון ונותנים בו אימון, ולכן יקבל המינוי. וכתב הרמב"ן (מובא במגיד-משנה) שמכוח הנאה זו, דינו כשומר בשכר וחייב בגניבה ואבידה, וכשימנהו האב פטור אפילו אם פשע ולא שמר כראוי, שאם תחייבו - יימנע מראש מלקבל אפוטרופוסות (ראה 'תוספות' שם ד"ה הלכה, שהאריכו בזה). וב'טור' חו"מ סי' רצ כתב, שרב האי גאון פסק כך (במגיד-משנה כאן כתב שרב האי גאון מחייב בפשיעה). (25) אבל כשגדלו היתומים וטוענים 'ברי' שהאפוטרופוס לקח לעצמו מנכסיהם - משביעים אותו (רי"ף שם). (26) שם. מעשה שבאו קרובי יתומים קטנים לפני רב נחמן, והתלוננו על אפוטרופוס של היתומים, שהוא לובש ומתכסה ממעות היתומים, ואמר להם רב נחמן: "כי היכי דלישתמען מיליה (כדי שישתמעו דבריו)", והם הם דברי רבינו כאן.

ו. יש לאפוטרופוס²⁷ למכר בהמה ועבדים ושפחות, שדות וקרמים, להאכיל ליתומים. אבל אין מוכרין ומנחין המעוֹת²⁸, ואין מוכרין שדות לקח עבדים, ולא עבדים לקח שדות²⁹, שמה לא יצליח³⁰. אבל מוכרין שדה לקח שורים לעבודת שדות אחרות³¹, ששהשורים הן עקר כל נכסי שדות³².

(27) ברייתא, שם. (28) שכל אלה אינם נוחים להיגנב כמו כסף בעין, וכן מביאים כבוד לבית אביהם כמשפחה אמידה (רש"י שם). (29) כרבן שמעון בן גמליאל ברייתא, שם. (30) בגמרא שם אמרו: "דילמא (שמה) לא משפיין" ופירש רש"י: "אינם משוקטים, שמה יצא עליהם ערעור (שאינם של המוכר)". ורבינו לא בירר הצלחה זו מה היא. (31) שם, מעשה באפוטרופוס בשכינתו של רבי יהושע בן לוי שעשה כן - ולא מיחה בו. (32) בלי עבודת השוורים לא יצליח היבול. בגמרא שם אמרו שרבי יוסי קרא לשווריו "שדי", משום שבלעדם - השדה נטולת ערך.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר. ותירצו שם מה שתירצו. ושאלו: מהו דבר אחר? ומפרש רב חסדא: זה תכשיט, ורב יוסף אמר: זה צדקה. ואמרו שם (גירסת הרי"ף): "מאן דאמר תכשיט (אין נותנים לאשה) כל-שכן צדקה, ומאן דאמר צדקה אבל תכשיט יהיבין (נותנים לה)". ולפי גירסא זו נחלקו בברייתא. ותמה ה"ר"ן שם על רבינו, שפסק בנשתטה ונתחרש שגובים צדקה מנכסיהם, שהרי זה מנוגד לפירושם של רב חסדא ושל רב יוסף, ואע"פ שהם פירשו את הברייתא, מתקבל על הדעת שגם מה שאמר מר עוקבא: "ודבר אחר" מתפרש כך. ונראה שרבינו קיבל גירסת רש"י: "מאן דאמר צדקה כל-שכן תכשיט, ומאן דאמר תכשיט אבל צדקה לא" ומחלוקתם במימרא של מר עוקבא, שאמר נותנים דבר אחר, ופירש רב יוסף: זה צדקה, ופסק כמותו.

יב. אף על פי שאין האפוטרופוס צריך לעשות חשבון, כמו שבארנו, צריך לחשב בינו לבין עצמו לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים, שהוא רוכב ערבות⁵⁷; שנאמר: סלו לרכב בערבות וגו', וגי', אבי יתומים וגו'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים שהוא רוכב ערבות, שנאמר סלו לרכב בערבות וגו' אבי יתומים כו".

וצריך להבין:

א. מהפסוק הנ"ל אמנם יש ראייה שה"רוכב בערבות" הוא "אבי יתומים", אבל בפסוק גופא צריך ביאור, מה הקשר בין "רוכב בערבות" ל"אבי יתומים".
ב. מדוע לא הביא הרמב"ם ראייה מפסוקים אחרים בחומש ובנ"ך שלפני הפסוק בתהילים, ובהם נקרא הקב"ה בשמות אחרים שהם מז' שמות שאין נמחקים, ומדוע הביא דווקא את הפסוק "רוכב בערבות כו". וכידוע בכללי הרמב"ם (יד מלאכי ס"ד) שדרכו של הרמב"ם להביא ראיות מפסוקים שלא הוזכרו בגמרא, אם נראית לו הראיה האחרת בפשטות יותר.

והביאור בזה: בגמרא מסכת חגיגה נתבאר העניין המיוחד שבכל אחד משבעת הרקיעים, ובנוגע לרקיע ששמו "ערבות" אומרת הגמרא "ערבות שבו צדק ומשפט וצדקה... וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים".

ועל-פי"ז מובן מדוע בחר הרמב"ם בפסוק זה, כי תוכנו מתאים לעניין ש"צריך לחשב ולדקדק ביותר ולהזהר מאביהן של אלו היתומים כו", ובזה מדגיש את גודל הזהירות הנדרשת מהאפוטרופוס בענייניהם של היתומים, מפני הרקיע ששמו "ערבות" ובו צדק ומשפט, וכן "טל שעתיד להחיות בו את המתים" ובכללם הוריהם של יתומים אלו.

יש להוסיף ולבאר הטעם שציטט הרמב"ם גם את תחילת

דבר: פל מצות עשה שיש להם קצבה⁵², בין שהוא מדברי תורה בין שהוא מדברי סופרים - עושים להם, אף על פי שאין חבין במצוה מכל אלו המצוות אלא כדי לחנכן. אבל אין פוסקין עליהן צדקה, ואפילו לפדיון שבויים, מפני שמצוות אלו אין להן קצבה⁵³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אבל אין פוסקין עליהם צדקה ואפילו לפדיון שבויים מפני שמצוות אלו אין להן קצבה".

ונתבאר הטעם ברש"י מסכת גיטין "דהא בכל שעתא קיימי עניים, נמצאו נכסיהם כלים" וצריך להבין:

א. הלא טעם זה (שאין להן קצבה) שייך בכל אחד ולא רק ביתומים, ומדוע לפטור דווקא את היתומים ממצות צדקה.

ב. הלא מצות צדקה יש לה שיעור מעשר או חומש, ומדוע כתב שהיא מצוה שאין לה שיעור?

ג. בהלכה שאח"כ כתב שחרש ושוטה פוסקין עליהם צדקה, ובמה הם שונים מיתומים ואין חוששין שיכלה ממונם.

והביאור בזה: יסוד ההלכה הנ"ל הוא כמו שכתב הרמב"ם "כדי לחנכן במצוות", הגם שאין חייבים בכל אלו המצוות, ומובן שחייב החינוך הוא רק במקום שאין חשש שדבר זה לא יוכל להתקבל בשכלו ובהבנתו עד כדי תמיהה וכד'. והנה, במצות הצדקה בכלל ובפדיון שבויים בפרט, הקטן אינו מבין מדוע שלא יתן יותר ממעשר וחומש לשם מצות פדיון שבויים, והלא יש בידו מספיק כסף בכדי להוציא לפדותו, וא"כ כל העניין של "כדי לחנכן במצוות" אינו קיים בעניין זה. ומה שכתב שהיא "מצוה שאין לה שיעור", היינו שבעיני הקטן אין לה שיעור, אבל באמת יש לה שיעור, ולכן פוסקין צדקה על חרש ושוטה כי החיוב עליהם הוא כמו על כל אדם ולא מצד חינוך, ולכן אין שייך כאן החשש האמור.

(ע"פ י"ן מלכות ספר משפטים סימן כ)

51) כל הדינים הנמנים בהלכה זו, נאמרו בברייתא שם.
52) הוצאה חד פעמית, ורמתה ידועה מראש. 53) שהרי תמיד עומדים עניים וצריך לפרנסם. ובתקופת התלמוד שכיחים היו מקרים של פדיון שבויים.

יא. ומי שגשגתה⁵⁴ או שנתחרש⁵⁵ - בית דין פוסקין עליו צדקה⁵⁶, אם היה ראוי.

54) כתובות מח. 55) רבינו מדמה חרש לשוטה (ראה למעלה סוף פ"י). 56) גובים מנכסיו לצדקה. בגמרא שם: "אמר מר עוקבא, מי שנשתטה בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר". והקשה רבינא מברייתא: מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות – בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"א ניסן - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 (יח) שְׁלֹא לַחוּס עַל הוֹרֵג חֲבֵרוֹ אוֹ חוֹבֵל בּוֹ. יט)
26 שְׁלֹא לְרַחֵם אֶת הַדֹּל בְּדִין. כ) שְׁלֹא לְהִדֵּר גְּדוֹל
27 בְּדִין. כא) שְׁלֹא לְהַטּוֹת הַדִּין עַל בְּעָלֵי עֲבֻרוֹת, אִף
28 עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹטֵא. כב) שְׁלֹא לַעֲוֹת מִשְׁפָּט. כג)
29 שְׁלֹא לְהַטּוֹת מִשְׁפָּט גֵּר וְיָתוֹם. כד) לְשַׁפֵּט בְּצִדִּיק.
30 כה) שְׁלֹא לִירֹא בְּדִין מְאִישׁ זָרוֹעַ. כו) שְׁלֹא לִקַּח
31 שָׂחָד. כז) שְׁלֹא לְקַלֵּל הַדִּנְיָנוּם. כח) שְׁלֹא לִשָּׂא
32 שְׁמַע שְׁוֹא. כט) שְׁלֹא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא. ל) שְׁלֹא לְקַלֵּל
33 אָדָם מִשְׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשָׁרִים.
34 וּבְאֹר מִצּוֹת אֵלֹו בַּפְּרָקִים אֵלֶּי:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

1) מתבארת בו מצוות מינוי שופטים ושוטרים בכל מדינה
ופלך. הרכב חברי סנהדרין גדולה וסנהדרין קטנה. באיזו עיר
מעמידים סנהדרין קטנה, ובאיזו עיר מעמידים בית דין של
שלושה דינים בלבד.

35 א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְמִנּוּת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים
36 בְּכָל מְדִינָה² וּמְדִינָה וּבְכָל פֶּלֶךְ³ וּפְלֶה. שְׁנֵאמַר:
37 שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ⁴. שׁוֹפְטִים -
38 אֵלֹו הַדִּינִים הַקְּבוּעִין בְּבֵית דִּין, וּבְעָלֵי דִינֵין בָּאִים
39 לְפָנֵיהֶם. שׁוֹטְרִים - אֵלֹו בְּעָלֵי מִקְלָ⁵ וּרְצוּעָה, וְהֵם
40 עוֹמְדִים לְפָנֵי הַדִּינֵין, הַמְּסַבְּכִין בְּשׁוּקִים וּבְרַחוּבוֹת
41 וְעַל הַתְּנִיּוֹת, לְתַקֵּן הַשְּׂעִימִים⁶ וְהַמְּדוֹת⁷ וְלַהֲכֹת כָּל
42 מַעֲוֹת⁸. וְכָל מַעֲשִׂיהֶם עַל פִּי הַדִּינִים⁹. וְכָל שִׁירָאוֹ
43 בּוֹ עוֹוֹת¹⁰ דָּבָר - מִבִּיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וְדִנִּין אוֹתוֹ
44 כְּפִי רִשְׁעוֹ¹¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים כו".

מדבריו משמע שמינוי שופטים ושוטרים היא מצוה אחת,
ופסק שלא כדמשמע בגמרא סנהדרין (טז, ב) שהן שתי
מצוות ("מנין שמעמידין שופטים לישראל ת"ל כו'
שוטרים כו' ת"ל כו'") ולדעת ר"א ב'ספרי' הלימוד
משופטים ושוטרים הוא שאם אין שופט - אין שוטר כו'
אבל לא שהן מצוה אחת.

(ע"פ לקו"ש חלק ר"ט ע' 489 בהערה שם)

~ נקודות משיחות קודש ~

"השופטים אלו הדיינים הקבועים בבית-דין".

"...יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי שיראה
בית-דין לחזק הדבר.. כו"
עניינם של השוטרים שהם "...העומדים לפני הדיינים
המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים
כו' וכל שיראו בו עיוות מביאין אותו לבית-דין ודנין אותו
כפי רשעו", היינו שמפקחים ברחובות ובשווקין ומודיעים
לשופטים על כל עיוות שרואים."
על-פי־זה יובן מדוע לא מנה הרמב"ם את מצוות מינוי

הפסוק "סולו", הגם שאינו נוגע כל-כך לראיה מ"רוכב
ערבות אבי יתומים". ברשימות הצ"צ לתהילים על הפסוק
הנ"ל כתב ש"סולו" הוא מלשון מסיילה "לעשות לו מסיילה
כביכול לירד ולהתגלות למטה, על-דרך מה שנאמר "ואמר
סולו סולו פנו דרך כו'" כי זהו תפקידו של האפוטרופוס
לעשות מסיילות בלבבם של היתומים בחינוך להנהגה
על-פי תורה, שתעשה אצלם דרך סלולה למושך כל ימי
חיהם.

(ע"פ ר' יצחק מלכות' ספר משפטים סימן כא)

(57) יושב בשמים.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְּסִייעָן

1 נִגְמַר סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, בְּעֶזְרַת שְׂדֵי. הַלְכוֹתָיו
2 חֲמִשָּׁה, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים: הַלְכוֹת שְׁכִירוֹת -
3 שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפְקָדוֹן -
4 שְׁמוֹנֶה פְּרָקִים. הַלְכוֹת מְלֻחָה וְלֹוּה - עָשָׂר
5 וְשִׁבְעָה פְּרָקִים. הַלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן - שִׁשָּׁה עָשָׂר
6 פְּרָקִים. הַלְכוֹת נַחֲלוֹת - אֶחָד עָשָׂר פְּרָקִים.

יום שישי כ"א ניסן ה'תשפ"ב

פתח פיה שפֿט צִדִּיק, ודין עִנִּי וְאֶבְיוֹן

סֵפֶר אֶרְבָּעָה עָשָׂר

וְהוּא סֵפֶר שׁוֹפְטִים

7 הַלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁה. וְזֶהוּ סְדוּרָן: א. הַלְכוֹת סִנְהֶדְרִין
8 וְהַעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם. ב. הַלְכוֹת עֲדוֹת. ג. הַלְכוֹת
9 מְמָרִים. ד. הַלְכוֹת אָבֵל. ה. הַלְכוֹת מְלָכִים
10 וּמִלְחָמוֹתֵיהֶם.

הַלְכוֹת סִנְהֶדְרִין

וְהַעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

13 יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁלֹשִׁים מִצְוֹת. עָשָׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה,
14 וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א)
15 לְמִנּוּת שׁוֹפְטִים. ב) שְׁלֹא לְמִנּוּת דִּין שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ
16 דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט. ג) לְנִטּוֹת אַחֲרֵי רִבִּים אִם נִחְלָקוּ
17 הַשׁוֹפְטִים. ד) שְׁלֹא לְהִרְגֵּם אִם רַבּוֹ הַמַּחֲיִבִּין בְּאִישׁ
18 אֶחָד, עַד שִׁיָּהִיו יָתֵר שְׁנַיִם. ה) שְׁלֹא לִלְמַד חוּבָה
19 מִי שֶׁלֹּא זָכוֹת בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת. ו) לְהִרְגֵּם בְּסִקְלָה. ז)
20 לְהִרְגֵּם בְּשִׁרְפָה. ח) לְהִרְגֵּם בְּסִיף. ט) לְהִרְגֵּם בְּחֶנֶק. י)
21 לְתַלּוֹת. יא) לְקַבֵּר הַנִּהְרָג בַּיּוֹם הַרִיגָתוֹ. יב) שְׁלֹא
22 תִּלְוִין נָבִלָתוֹ. יג) שְׁלֹא לְהַחֲיֹת מִכְשָׁף. יד) לְהַלְקוֹת
23 רִשָּׁע. טו) שְׁלֹא יוֹסִיף בְּהַכָּאת הַלּוֹקָה. טז) שְׁלֹא
24 לַעֲנֹשׁ אָנוּס. יז) שְׁלֹא לְהִרְגֵּם דָּם נָקִי בְּאִמָּד הַדַּעַת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לשערים", והשווה הלכות גניבה פרק ח, הלכה ב "חייבים בית דין להעמיד שוטרים... מחזירים על החנויות ומצדקים את המאזנים ואת המידות... וכל מי שנמצא עימו משקל חסר או מידה חסרה או מאזניים מקולקלין יש להם רשות להכותו... ולקנסו כפי ראות בית דין לחזק הדבר". (8) מקלקל ומכשיל. ונוסח אחר: ולתקן כל מעוות. (9) וכן אמרו (סוטה מב, א): מה שוטר שיש ממנה על גביו - ומפרש רש"י: "השופט ממנה על השוטר, שהשוטר עשוי לנגוש את מי שיצווה השופט לכוף". וכתב רבינו בספר המצוות עשה קעו "ועמידו (=השוטרים) הגדרים על העובר, עד שלא יהיו מצוות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש". (10) ובכתב יד תימן: ערות דבר. (11) ב"ספרי" במדבר אות קיג אמרו: "וימצאו איש מקושש - מגיד שמינה משה שומרים ומצאו אותו מקושש".

- ב. אין אנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל פלך
ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד; אבל
בחוצה לארץ - אינן חייבין להעמיד בית דין בכל
פלך ופלך.¹² שנאמר: תתן לך בכל שעריך אשר יי
אלהיה נתת לך לשבטיה.¹³

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל בחוצה לארץ אינן חייבין להעמיד בית-דין בכל פלך ופלך".

ותמהו 'נושאי-הכלים' לרמב"ם שלכאורה הוא נגד גמרא מפורשת (מכות ז, א.) "והיו אלה לכם גו' למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ, א"כ מה תלמוד-לומר בשעריך? בשעריך אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, ובחול" אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר", ואין פסק שבחול" אין מושיבין בכל פלך ופלך.

יש הגורסים ברמב"ם "אבל בחול" אינן חייבין להעמיד בית-דין אלא בכל פלך ופלך אבל לא בכל עיר ועיר", ויש מפרשים שכוונת הרמב"ם היא שרק בכל פלך ופלך אין חייבים להעמיד, אבל בכל עיר ועיר חייבים.

אבל הרמב"ן (שחי בסמיכות לזמן הרמב"ם) בפירושו על התורה כתב שבחוץ-לארץ אינם חייבים להעמיד להם ב"ד, ורק "כאשר יצק המעוות, יעמדו עליו הראויין לשפוט ובמשפטיהם ישפטוהו, או יעלה לארץ בזמנה ושם ישפטוהו.... וכן כתב הרב משה". וברור שהיה תחת ידו כתב-יד שלדעת הרמב"ם אין חייבים להושיב דיינים בחול". עלי-פי חידושו של הרמב"ם, תתורץ תמיהה גדולה בסיפור חג הפורים. בקשר לחטאם של ישראל "שנחנו מסעודתו של אותו רשע" אומרת הגמרא (מגילה יב, א.) "הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים" (כמו שישראל עשו עצמם ולא כיוונו באמת, כך הקב"ה העמיד עליהם את המן רק להפחידם). ונשאלת השאלה, הרי מרדכי הזהירים "לא תלכו לאכול בסעודתו של

שוטרים בפני עצמה, אלא עם מצוות מינוי שופטים כאחת. כי אילו תפקיד השוטרים היה להוציא לפועל את דין השופטים, היה מקום לומר שהן שתי מצוות שונות, ועשיית הדין נחלקת לשתיים: פסק הדין על-ידי הדיינים, וביצועו על-ידי השוטרים. אבל מאחר ששופט האמור בתורה הוא זה שגם מבצע את הדין, על-דרך שאמר משה "אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו כו" (במדבר כה, ה.) וכן לגבי עונש מלקות (דברים כה, ב.) נאמר "והפילו השופט והכהו וגו'" נמצא שהשוטרים הם אלו המסייעים לשופטים כשאננם יכולים להוציא את הדין לפועל, ולכן לא מנה הרמב"ם את מינויים כמצווה בפני עצמה: א. כי זהו פרט בהוצאת המשפט לפועל על-ידי השופטים. ב. אינו עניין הכרחי להוצאה לאור של המשפט, ואפשר להוציאו לפועל גם בלי השוטרים כשאין צריך לסייעם.

ידועים דברי הש"ך (ריש פרשת שופטים) ש"שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" מדבר גם על "שערי הגוף" העיניים והאוזניים, ושיהיה מושל על כל אחד מאברים אלה.

ובפשטות, עניין השופטים באדם מתקיים על-ידי לימוד הלכות התורה לדעת את המעשה אשר יעשון, ומינוי השוטרים מתקיים על-ידי קיום ההלכות בפועל. ולפי מה שנתבאר לעיל שתפקיד השופט הוא להוציא לפועל את משפטו, מובן גם עניינם של השופטים והשוטרים שבאדם, כי "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים" ואם התלמוד (השופט) אינו מביא לידי מעשה (השוטר) חסר גם בתלמוד עצמו. אבל השוטר הוא כאשר יצרו של אדם מתגבר עליו וצריך לבטשו ולהרגיז עליו את היצר הטוב ולהכותו בדברים.

ועל-פיזה יובן הלשון "ואשיבה שופטיך כבראשונה" כי אז יתבטל כל הרע, ולא יהיה עוד צורך בשוטר אלא רק בשופט.

(ע"פ לקו"ש חלק ל"ד ע' 103 והע' 37)

(2) עיר. (3) עיר מחוזית, כלשון הכתוב (נחמיה ג, ט) "פלך ירושלים". כלומר, נוסף על בתי הדין שבכל עיר ועיר, צריך שבפלך יהיה בית דין מחוזי ממנה על כולם, וראה לקמן הערה בסוף הלכה ב (לחם משנה). (4) סנהדרין טז, ב. "בכל שעריך" - מתרגם אונקלוס: בכל קרויך. כלומר, בכל עיר ועיר. ושם נו, ב אמרו: "כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר" וראה בהלכות מלכים פרק ט, הלכה י"ד. (5) "שחובטים במקלות על פי השופטים לכל מי שאינו שומע" (רש"י שם טז, ב) וב"ספרי" דברים אות טו אמרו: "ושוטרים - אלו המכים ברצועה כעניין שנאמר (דברי הימים ב יט, יא) "ושוטרים הלויים לפניכם". (6) המחירים, שלא ימכרו ביוקר. (7) שמודרים בהן החנוונים ללקוחותיהם. ובבבא בתרא פט, א אמרו: "מעמידים אגרדמין (=שוטרים) בין למידות בין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי כ"א ניסן – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קנה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בו יתקיימו שניהם. עניינו כמלך המשיח הוא לפעול חידוש אמיתי בעולם, להפוך את כל העמים "לעבדו שכם אחד" והוא חידוש בהנהגת העולם, אבל בנוסף יהיה 'נשיא' כיון ש"ילמד תורה את כל העם", ועניין זה אינו חידוש ביחס לעניינו כמלך, שהרי אחרי הכל לא יכול להיות שינוי בתורה - התורה הזאת לא תהיה מוחלפת".

(ע"פ 9 לקו"ש חלק ל"ה ע' 209)

14) מניין חבריהם שבכל בית דין. (15) בלשכת הגזית שבבית המקדש (סנהדרין פו, ב) ובירושלמי מכות פרק ב, הלכה ו אמרו: מניין שהייתה סנהדרין גדולה אצל המזבח, שנאמר: ולא תעלה במעלות על מזבחי, וסמוך לו נאמר (שמות כא, א): ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם. 16) סנהדרין - מועצה בלשון יוונית. "ובמושב זקנים יהללוהו" (תהלים קז, לב) מתורגם: ובסנהדרין דחכימאי ישבחוהו יתיה. והרע"ב בפירושו לסוטה פרק ט, משנה י"א אומר: סנהדרין - ששונאים הדרת פנים בדין. (17) משנה בסנהדרין ב, א ובגמרא שם טז ב. (18) כמו שאמרו (בבא בתרא כב, א): "בישיבה הלך אחר חכמה; במסיבה (=של משתה) הלך אחר זקנה". (19) הוריות ט, א: יג, ב וכן בקידושין לב, ב ובאבות פרק ב, א ועוד. (20) סגן. (21) חגיגה טז, ב והוריות יג, ב. (22) בחכמה, אם היו שווים בשנים (כסף משנה). ובדפוס וינציאה שי"א וכן בכתב יד התימנים: "יושבים לפני שניהם (=הנשיא והאב"ד) כפי מעלתם". ולפי זה לא מדובר כאן בחשיבות השנים והגיל, אלא במעלת החכמה בלבד. (23) לא שכולם ישבו משמאל הנשיא, חוץ מהאב בית דין שישב מימנו, שאם כן החלה השורה מאב בית דין ואין זה כבוד לנשיא. אלא, שלושים וחמישה מגדולי הסנהדרין יישבו משמאל הנשיא ושאר שלושים וארבעה ישבו מימין האב-בית-דין, וכן שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ח משנה א "הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבים מימנו ומשמאלו" (רדב"ז). (24) משנה בסנהדרין לו, ב ושם מודגש: "כדי שיהיו רואים זה את זה" ומפרש רש"י: שאם היו יושבים בשורה אין פני הראשונים (=הקיצוניים) רואים זה את זה, אולם מקור רבינו מירושלמי שם פרק א הלכה ד: "והנשיא היה יושב באמצע כדי שיהיו רואים אותו ושומעים קולו" הרי שהכל מתייחס כלפי ההתאמה שבין הנשיא לזקנים (לחם משנה). (25) והטעם למניין זה מבואר בדברי רבינו לקמן פרק ה, הלכה ג. (26) חצר בית המקדש, ונזכרת במקרא יחזקאל מד, יד ובמשנה מידות פרק ב, משנה ו. (27) ההר שעליו הבית בנוי, והוא השטח שמחוץ לעזרה, וקדושתו קלה מקדושת העזרה, וכל ההר היה ת"ק אמה על ת"ק אמה, כמבואר בהלכות בית הבחירה, פרק ה, הלכה א (סנהדרין פח, ב). (28) והטעם למניין זה ראה להלן הלכה י. (29) שם. (30) ונאמר: שופטים... תיתן לך בכל שעריך (סמ"ג מצוות עשה צד). וב"ספרי" תצא אות רפט דרשו: "ועלתה יבמתו השערה - מצוה בבית דין שיהא בגובהה של עיר". (31) משנה בסנהדרין לו, ב "סנהדרין הייתה כחצי גורן עגולה" ומפרש רש"י: אף של כ"ג.

אחשוורוש", ומכיון שמרדכי היה אחד מראשי הסנהדרין, נמצא שעברו על הוראת בית-דין, ו"כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא-תעשה", ואיך אפשר לומר ש"לא עשו אלא לפנים".

אלא שעל-פי דעת הרמב"ם הקושיא מעיקרא ליתא, כי בשושן הבירה לא היה בית-דין וא"כ לא עברו על הוראת הדיינים.

(ע"פ י"ן מלכות' ספר שופטים סימן ג)

12) אלא בכל עיר ועיר, וכן אמרו (מכות ז, א): סנהדרין נוהגת בארץ ובחוץ לארץ שנאמר (במדבר לה, כט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט... בכל מושבותיכם". (13) ובחוץ לארץ אין השבטים מיושבים כל אחד לעצמו (מכות שם). אלא ששם הנוסח: "ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר" ולפיכך סובר הכסף משנה שיש לגרוס בדברי רבינו: אינם חייבים להעמיד בית דין אלא בכל פלך ופלך. וכן הדעת נוטה, שתפשת מועט - תפשת, ודיינו שנושיב בתי דין בח"ל בערי המחוז, ולא בכל עיר ועיר (לחם משנה) וראה ברמב"ן לתורה דברים טז, יח.

ג. פמה פתי דיגין קבועין יהיו בישראל? וכמה יהיה מנינן?¹⁴ קובעין בתחלה בית דין הגדול במקדש¹⁵, והוא הנקרא סנהדרין¹⁶ גדולה. ומנינם שבעים ואחד. שנאמר: אספה לי שבעים איש מזקני ישראל; ומשה על גביהן, שנאמר: והתאצבו שם עמך - הרי שבעים ואחד¹⁷. הגדול בתחמה שבכלן - מושיבין אותו ראש עליהן¹⁸, והוא ראש הדין. והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום¹⁹, והוא העומד תחת משה רבנו. ומושיבין הגדול שבשבעים משנה²⁰ לראש, ויושב מימנו. והוא הנקרא אב בית דין²¹. ושאר השבעים יושבין לפניו כפי שניהם וכפי מעלתם²². כל הגדול מחברו בתחמה - יהיה קרוב לנשיא משמאלו יותר מחברו²³. והם יושבין כמזו חצי גרן בעגול, כדי שיהיה הנשיא עם אב בית דין רואין כלן²⁴. ועוד מעמידין שני פתי דיגין של עשרים ושלשה עשרים ושלשה²⁵: אחד על פתח העזרה²⁶, ואחד על פתח הר הבית²⁷. ומעמידין בכל עיר ועיר מישראל, שיש בה מאה ועשרים²⁸ או יותר, סנהדרין קטנה²⁹. ויושבת בשער העיר, שנאמר: והציגו בשער משפט³⁰. וכמה יהיה מנינם? עשרים ושלשה דינים. והגדול בתחמה שבכלן ראש עליהן. והשאר יושבין בעגול כמו חצי גרין³¹, כדי שיהא הראש רואה את כלן.

~ נקודות משיחות קודש ~

הוא שקורין אותו נשיא בכל מקום".

'נשיא' הוא על שם שמלמד תורה, וכן הוא במשיח שנאמרו בו שני העניינים "מלך עליהם" ו"נשיא להם" כי

22 שְׁלֹשָׁה דִּינִים³². שָׁאִין בֵּית דִּין פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה, כְּדִי
23 לְהֵן אֶחָד מִשְׁאָר הַקָּהָל, וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בְּסוֹף שְׁנֵיהֶם
24 שְׁלִישִׁית⁴³. וְכֵן אִם צָרְכּוֹ לְסַמֵּךְ שְׁנֵי אוֹ שְׁלִישִׁי⁴⁴ -
25 עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה הֵם עוֹשִׂים⁴⁵.

(40) ויהיו שנים עשר מחייבים ואחד עשר מזכים, ואין
הטייה לרעה על פי אחד (ראה לקמן פרק ח, הלכה א),
וצריך להוסיף שניים שניים עד שבעים ואחד (שם וברש"י).
(41) ראה לקמן פרק ט, הלכה ב, שלעולם מוסיפים שניים.
(42) שאומרים לו: מוטב שתהיה "זנב לאריות ואל תהי ראש
לשועלים" (סנהדרין שם). (43) שם. נמצאו שלוש שורות
אלו משלימות עד שבעים ואחד. ואף על פי שמספיקים
ארבעים ושמונה להשלים עד ע"א, אולם אין זה מהנימוס
לעשות שתי שורות של כ"ד כ"ד, שתהיינה שורות
התלמידים מרובות משל הדיינים, שאינה אלא כ"ג, וגם אין
זה הוגן לעשות שתי שורות של כ"ג ואחת של שני תלמידים
בלבד, ולפיכך עושים שלוש שורות של כ"ג-כ"ג (רש"י
שם). (44) כגון שחלה אחד מהשורות או מת. (45) שאינו
יושב במקומו של הראשון, ראש בשורה, אלא בסוף השורה,
שהוא המקום הראוי לו, "שהגרוע מן התלמידים שבשורות
גדול מגדול שבקהל" (שם וברש"י). וראה לקמן פרק ב
הלכה ח.

26 ט. כָּל מְקוֹם שֵׁשׁ בּוֹ סִנְהֶדְרִין, יִהְיוּ שֵׁם שְׁנֵי סוֹפְרֵי
27 דִּינִים עוֹמְדִין לְפָנֵיהֶם, אֶחָד מִן הַיָּמִין וְאֶחָד מִן
28 הַשְּׂמָאל. אֶחָד פּוֹתֵב דְּבָרֵי הַמַּחֲבִיבִין⁴⁶, וְאֶחָד פּוֹתֵב
29 דְּבָרֵי הַמְּזַפִּים⁴⁷.

(46) פלוני חייב ומטעם זה. (47) פלוני זיכה ומטעם זה
(שם לו, ב). ולדעת רש"י שם, שניהם כותבים דברי המזכים
והמחייבים, שאם יטעה האחד יוכיח כתבו של חברו. וראה
לקמן פרק י"ב הלכה ג.

30 י. וְלֵמָּה אֵין סִנְהֶדְרִין אֶלָּא בְּעִיר שֵׁשׁ בָּהֶּם מֵאָה
31 וְעֶשְׂרִים? כְּדִי שִׁיחִיהָ מֵהֵן סִנְהֶדְרִין שֶׁל עֶשְׂרִים
32 וּשְׁלֹשָׁה, וְשֶׁלֹּשׁ שׁוֹרֹת שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה⁴⁸,
33 וְעֶשְׂרֵה בְּטַלְגִּין שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת⁴⁹, וְשְׁנֵי סוֹפְרִים,
34 וְשְׁנֵי חֲזָנִים⁵⁰, וְשְׁנֵי בְּעָלֵי דִינָיִם⁵¹, וְשְׁנֵי עֲדִים, וְשְׁנֵי
35 זוֹמְמִין⁵², וְשְׁנֵי זוֹמְמֵי זוֹמְמִין⁵³, וְשְׁנֵי גִבְאֵי צִדְקָה,
36 וְעוֹד אֶחָד כְּדִי שִׁיחִי שְׁלֹשָׁה לְחֵלֶק צִדְקָה⁵⁴, וְרוֹפֵא
37 אֱמִין⁵⁵, וְלִבְלֹר⁵⁶, וּמִלְמַד תִּינוּקוֹת. הָרִי מֵאָה
38 וְעֶשְׂרִים⁵⁷.

(48) ראה לעיל הלכה ח ובביאורנו שם. (49) בטלים מכל
מלאכה להיות מזומנים לבית הכנסת שחרית וערבית (שם
יז, ב וברש"י) והשווה הלכות מגילה פרק א, הלכה ח.
(50) שמשם להלקות החייב ולהזמין בעלי דינים לדין (שם).
שאם אחד מלקה, יוכל השני להזמין (תוספות יום טוב שם).
(51) שאם לא כן את מי הם דנים (רש"י שם).
(52) שיתיראו העדים להעיד שקר שלא יזומו על ידי עדים
אחרים (שם וברש"י). וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח
הלכה א-ב דיני הזמה והגדרתה. (53) עדים אחרים להזים
את הזוממים הקודמים, שמא יתחייב בעל דין על פי עדים

1 שְׁלֹשָׁה דִּינִים³². שָׁאִין בֵּית דִּין פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה, כְּדִי
2 שִׁיחִיהָ בָּהֶן רֹב וּמַעוֹט, אִם הֵיחָה בִּינֵיהֶן מִחֻלְקֶת
3 בְּדִין מִן הַדִּינִין³³.

(32) משנה בסנהדרין ב, ב "וכמה יהא בעיר ותהא ראוייה
לסנהדרין, מאה ועשרים" וזה וודאי שאין משאירים אותה
בלא בית דין ופחות שבבתי דין הוא של שלושה (כסף
משנה). (33) ואז יכריע הרוב את המיעוט. וכן אמרו
(סנהדרין ג, ב) "אשר ירשיעון אלהים - הרי כאן שניים ואין
בית דין שקול, מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי כאן שלושה.
וראה לקמן פרק ב, הלכה י"ג "אף על פי שבית דין של
שלושה בית דין שלם הוא, כל זמן שהם רבים הרי זה
משובח".

4 ה. כָּל עִיר שֵׁאִין בָּהֶּ שְׁנֵי חֲכָמִים גְּדוֹלִים, אֶחָד רְאִוִי
5 לְלַמֵּד וְלַהֲוֹרֹת בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה, וְאֶחָד יוֹדֵעַ
6 לְשִׁמְעָה³⁴ וְיוֹדֵעַ לְשָׂאֵל וּלְהַשִּׁיב³⁵ - אֵין מוֹשִׁיבִין בָּהֶּ
7 סִנְהֶדְרִין, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶם אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל³⁶.

(34) להבין היטב דברי חברו לאשורם. (35) לישא וליתן,
להתווכח בדברי חברו, שמתוך כך הוא מעמידם על
אמיתתם. (36) סנהדרין יז, ב "כל עיר שאין בה שניים
אחד לדבר ואחד לשמוע (כגירסת הכסף משנה) אין
מושיבין בה סנהדרין" ומפרש רבינו: לדבר - ללמד
ולהורות: לשמוע - לישא וליתן. והשאר וודאי צריך שיהיו
יודעים לשאול ולהשיב בקצת הדינים, אף על פי שאינם
יודעים להשיב בכל התורה, שאם לא כן איך יתמנו
בסנהדרין (כסף משנה). ורש"י שם מפרש בעניין אחר.

8 ו. סִנְהֶדְרִין שֵׁשׁ בָּהֶם שְׁנֵים אֶלּוֹ, אֶחָד רְאִוִי לְשִׁמְעָה
9 וְאֶחָד רְאִוִי לְדַבֵּר - הָרִי זֶה סִנְהֶדְרִין³⁷. הָרִי בָּהֶם
10 שְׁלֹשָׁה - הָרִי זֶה בִּינוֹנִית. הָרִי בָּהֶם אֲרָבָעָה יוֹדְעִים
11 לְדַבֵּר - הָרִי זֶה סִנְהֶדְרִי חֲכָמָה³⁸.

(37) וכשרה בדוחק. (38) כדברי הירושלמי שקלים פרק ה,
הלכה א, על פי התוספתא סנהדרין פרק ח, משנה א.
ובסנהדרין יז, ב אמרו: "בביתר היו שלושה, וביבנה
ארבעה: רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא ושמעון
התימני דן לפניהם בקרקע".

12 ז. כָּל סִנְהֶדְרִי קִטְנָה מוֹשִׁיבִין לְפָנֵיהֶן שְׁלֹשׁ שׁוֹרֹת
13 שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, כְּכָל שׁוֹרָה וְשׁוֹרָה עֶשְׂרִים
14 וּשְׁלֹשָׁה אִישׁ. שׁוֹרָה רְאִשׁוֹנָה קְרוּבָה לְסִנְהֶדְרִין,
15 וְשׁוֹרָה שְׁנִיָּה לְמִטָּה הַיָּמָנָה, וּשְׁלִישִׁית לְמִטָּה
16 הַיָּמָנָה. וְכָל שׁוֹרָה וְשׁוֹרָה יוֹשְׁבִין בָּהֶם לְפִי מַעְלָתָן
17 בְּחֲכָמָה³⁹.

(39) וכל אחד ואחד מכיר את מקומו, כמפורש במשנה
סנהדרין לו, א.

18 ח. אִם נִחְלְקוּ הַסִּנְהֶדְרִין⁴⁰, וְהִצְרִיכוּ לְסַמֵּךְ אֶחָד⁴¹
19 לְהוֹסִיף עַל מִנְיָנָם - סוֹמְכִין מִן הָרְאִשׁוֹנָה גְּדוֹל
20 שָׁפָה; וְהָרְאִשׁוֹן שֶׁבְּשׁוֹרָה שְׁנִיָּה בָּא וְיוֹשֵׁב בְּסוֹף
21 שׁוֹרָה הָרְאִשׁוֹנָה, כְּדִי לְמַלֵּאת חֲסִרוֹנָה, וְהָרְאִשׁוֹן

וישכור שניים להזימם, לפיכך צריך שיהיו שניים אחרים בעיר שיתיראו אלו הזוממים מהם, אם נבוא להזים העדים הראשונים, יבואו אלו השניים ויזימו אותנו (שם וברש"י).
זוממי זוממין - המזימים את העדים הראשונים כשהם עצמם נעשו זוממים הרי הם זוממים של זוממים הראשונים (רש"י לסנהדרין עח, א). (54) שהצדקה נגבית בשניים ומתחלקת בשלושה, שהיא כדיני ממונות, שנותנים לכל אחד די מחסורו (הלכות מתנות עניים פרק ט, הלכה ה). (55) שיודע חכמת הרפואה וגם הוא אומן במלאכת יד במובן הטכני (כסף משנה). (56) כותב ספרים. (57) סנהדרין יז, ב. ורש"י שם מפרש: רופא - למול תינוקות; אומן - מקיז דם. וראה בהלכות דעות פרק ד, הלכה כ"ג שרבינו מונה עשרה דברים של צרכי העיר ומונה רופא לחוד ואומן לחוד, וייתכן כי הם שני דברים, אבל איש אחד מתעסק בהם, כדברי ה"לחם משנה" שם.

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1) מי הם הראויים לסנהדרין, השכלתם וסגולת מידותיהם, כשרות הדיינים הראויים לבית דין של שלושה, סמכותו של דיין יחיד מומחה. הזכות לאדם לעשות דין לעצמו.

א. אין מעמידין בסנהדרין, בין בגדולה² בין בקטנה³, אלא אנשים חכמים ונבונים⁴, מפלגין⁵ בחכמת התורה, בעלי דעה מרבה, יודעים קצת משאר חכמות, פגון רפואות⁶ ותשבון ותקופות⁷ ומזלות ואצטגנינות⁸ ודרכי המעוננים⁹ והקוסמים¹⁰ והמכשפים¹¹ והכלי עבודה זרה וכיצא באלו¹², כדי שיהיו יודעים לדון אותם¹³. ואין מעמידין בסנהדרין אלא פהנים ולויים וישראלים המיחסים הראויים להשיא לכהנה¹⁴. שנאמר: והתעצבו שם עמך - בדומין לך בחכמה ובידעה וביחס¹⁵.

ושמותם: טלה, שור, תאומים וכו' כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ו. וגם במהלכם מחשב בית-דין לקבוע על פיו תאריך מולד הירח, כמבואר בהל' קידוש החודש פ"א, ה"ו; פ"ט, ה"ג; פ"א, ה"ד; פ"ז, ה"ד. (8) בכתי"י התימנים: ואסטגנינות. חכמת אסטרולוגיה, חזון בכוכבים, ויש מגידים עתידות לאדם ע"פ ראות מזלו בכוכבים, ראה שבת קנ"ו, א. (9) נותני עתים, שאומרים יום פלוני טוב, יום פלוני רע (הל' ע"ז פ"א, ה"ח). (10) עושים מעשים משונים עד שאומרים דברים העתידים להיות (שם ה"ו). (11) עושים מעשה כשפים, כגון שדה מליאה קישואים, והוא מלקטה כולה בכשפיו (שם ה"ט ובבאורנו). (12) כגון אוב וידעוני. וכל מעשי כשפים כולם דברי שקר והבל הם, כמבואר שם ה"ט, וכן הנביא אומר (ירמיה י, ט) "מוסר הבלים עץ הוא", ושם טז, יט "הבל ואין בם מועיל". (13) סנהדרין יז, א: ובעלי כשפים - מפרש רש"י: "להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מידי בית-דין ולגלות על המכשפים המסיתים ומדיחים בכשפיהם". וראה שם סח, א "לא תלמד לעשות - לעשות אי אתה למד, אבל אתה למד להבין ולהורות". וראה מנחות סה, א ב'תוספות' דיבור-המתחיל: בעלי כשפים, "פירש רב האי גאון, כדי לידע את הדין". (14) את בנותיהם לכהנים (משנה בסנהדרין לב, א וברש"י). (15) שם לו, ב. וראוי להעיר, שבמסקנה שם, הוכיחו זה מהפסוק (שמות יח, כב) "ונשאו אתך" - אתך, בדומים לך. כי מהפסוק הקודם אין להוכיח, שמא משום כבוד השכינה שתשרה עליהם, ככתוב (במדבר יא, יז) "ואצלת מן הרוח... ושמת עליהם", הקפיד הכתוב שיהיו מיוחסים כמשה.

ב. ומצוה להיות בסנהדרין גדולה פהנים ולויים, שנאמר: ובאת אל הפהנים הלויים. ואם לא מצאו, אפלו היו כלם ישראלים - הרי זה מתיר¹⁶.

(16) 'ספרי' שופטים אות קנג: "ואל השופט - אע"פ שאין בו כהנים ולויים - כשר". אל השופט - משמע כל שופט שהוא, ואפילו ישראל (רבינו הלל בפירושו שם).

ג. אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מפלג¹⁷ בפנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות¹⁸. ולא מי שאין לו פנים, כדי שיהא רחמן¹⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין מעמידין... ולא זקן מופלג בשנים מי שיש בהן אכזריות".

ראה "דרך מצותיך" פט, ב. הלכה זו היא המשך להלכה א', בה נאמרו התנאים למי שראוי להיות דיין, ללמדך שגם אם היו הדיינים בעלי כל המעלות "אנשים חכמים ונבונים מופלאים בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה וכו'" אין להושיב אותם בסנהדרין, כיון שיש בהם טבע של אכזריות ועלולים להטות את הדין לחוב.

(ע"פ לקו"ש חלק ח' עמוד 163 הערה 25)

(17) רב ביותר. (18) סנהדרין לו, ב ומפרש רש"י: הזקן שכת כבר צער גידול בנים, ואינו רחמני. וכן סריס, שמתוך

(2) של שבעים ואחד. (3) של עשרים ושלושה, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (4) מבינים דבר מתוך דבר. חכם - דומה לשולחני עשיר, כשמביאים לו דינרים לראות - רואה, וכשואין מביאים לו - יושב ותוהה; נבון - דומה לשולחני תגר, כשאין מביאים לו - הוא מחזר ומביא משלו ('ספרי' דברים אות יג), וראה עירובין ק, ב. (5) ובכתי"י התימנים: מופלאים. (6) הדברים המרפאים בטבע שניתנה שבת לידחות בשבילם, אבל לא הדברים המרפאים בסגולה. וכן אם השקה אחד את חברו סם מן הסמים ומת, אם ראוי אותו סם להמית וחייב או לא (רדב"ז). וכן לענין להאכיל לחולה ביום הכיפורים, שחכמת הרפואה קובעת בזה הרבה, ובעניני דם נדה להבחין בין דם נדה לדם מכה שהוא טהור (ראה הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"כ). וכן המכה את חברו באבן ומת, צריכין לאמוד אם יש באבן כדי להמית, כמבואר בסנהדרין עח, א ('אוצר נחמד' לכוזרי מאמר ב אות סד). (7) בכתי"י התימנים: וחשבון תקופות. וכן מצינו בשבת עה, א "חישבו תקופות ומזלות". חשבון תקופות - מהלך השמש והירח המקיפים את העולם, לדעת על פיו קביעת מולד החדש ועיבור שנים. מזלות - משורש נזל-הלך, והן קבוצות כוכבים שחילקום חכמים לשנים-עשר חלקים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שנאמר במסית: "ולא תחמול... עלי" משמע שבאחדים צריך שיהיו הדיינים ראויים לחמול (קרית ספר), וראה לקמן פ"א, ה"ה.

ד. ואין מושיבין מלך ישראל בסנהדרין, שאסור לחלק עליו¹⁹ ולמרות את דברו. אבל מושיבין כהן גדול, אם היה ראוי בחקמה²⁰.

19) שנאמר (שמות כג, ב) "ולא תענה על רב" – קרא בו: לא תענה על רב (רב חסר יו"ד כתוב), שאינך רשאי לסתור דברי המופלא שבדיינים, ואם יאמר המלך דברי חובה לנידון, שוב לא יוכלו הסנהדרין לראות לו זכות (סנהדרין יח, ב וברש"י). 20) ממשמעות הסוגיא שם, וכן שנינו שם עמ' א "כהן גדול דן ודנין אותו". וראה הל' קידוש החודש פ"ד ה"א שאין מושיבין כהן גדול לעיבור השנה, מפני הצינה. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב "מכאן לסנהדרין גדולה של כל ישראל: ויקח שר הטבחים את שריה כהן הראש (ירמיה נב, כד)... הרי שבעים..." – מכאן שגם הכהן הגדול נמנה במנין הסנהדרין (אור שמח).

ז. בית דין של שלשה, אף על פי שאין מושיבין אותם בסנהדרין – יושבין²² ודנים הם את העם²³. ודנים אותם, אם יש עליהן דין²⁴. אבל מלכי ישראל²⁵ – אין דנין ואין דנין אותם; לפי שאין נקבעים לדברי תורה, שמה תבוא מהן תקלה²⁶.

ה. מלכי בית דוד²¹, אף על פי שאין מושיבין אותם בסנהדרין – יושבין²² ודנים הם את העם²³. ודנים אותם, אם יש עליהן דין²⁴. אבל מלכי ישראל²⁵ – אין דנין ואין דנין אותם; לפי שאין נקבעים לדברי תורה, שמה תבוא מהן תקלה²⁶.

21) מלכי יהודה שהם מזרע בית דוד. 22) לבדם, שלא בחברת הסנהדרין. 23) סנהדרין יט, א, שנאמר (שם כא, יב) "בית דוד, כה אמר ה' דינו לבקר משפט". 24) שאם לא כן, גם הם לא יוכלו לדון את האחרים, שכלל הוא: "קשט עצמן ואח"כ קשט אחרים" (שם). 25) מימי ירבעם ואילך, שנקרעה המלוכה מיד שלמה, וניתנו לו עשרה שבטים (מלכים א' יא, לא) ורחבעם בן שלמה לא מלך אלא על שבטי יהודה ובנימין (שם יב, כא). 26) כמסופר בסנהדרין שם: מעשה בעבדו של ינאי המלך (ממלכי ישראל) שהרג את הנפש, שלחו לו לבוא ולעמוד בפני הסנהדרין, וכשבא וישב, אמר לו שמעון בן שטח, עמוד! אמר לו ינאי, "לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך", וכבשו הסנהדרין פניהם בקרקע מפני היראה, ונענשו ומתו, באותה שעה אמרו: מלך לא דן ולא דנים אותו. והדבר ברור, שאם אין דנים אותו, גם הוא אינו דן את אחרים, כמבואר לעיל אות כב. והשווה הל' מלכים פ"ג ה"ז "מפני שלבם (של מלכי ישראל) גס בהם, ויבוא מן הדבר תקלה והפסד על הדת".

ו. פשם שבית דין מנקין בצדק²⁷, כן צריכין להיות מנקין מכל מומי הגוף²⁸. וצריך להשתדל ולבדק ולחפש, שיהיו כלן בעלי שובה²⁹, בעלי קומה, בעלי מראה³⁰, נבוגי לחש³¹, ושידעו ברב הלשונות³², כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התרגמן³³.

21) מלכי יהודה שהם מזרע בית דוד. 22) לבדם, שלא בחברת הסנהדרין. 23) סנהדרין יט, א, שנאמר (שם כא, יב) "בית דוד, כה אמר ה' דינו לבקר משפט". 24) שאם לא כן, גם הם לא יוכלו לדון את האחרים, שכלל הוא: "קשט עצמן ואח"כ קשט אחרים" (שם). 25) מימי ירבעם ואילך, שנקרעה המלוכה מיד שלמה, וניתנו לו עשרה שבטים (מלכים א' יא, לא) ורחבעם בן שלמה לא מלך אלא על שבטי יהודה ובנימין (שם יב, כא). 26) כמסופר בסנהדרין שם: מעשה בעבדו של ינאי המלך (ממלכי ישראל) שהרג את הנפש, שלחו לו לבוא ולעמוד בפני הסנהדרין, וכשבא וישב, אמר לו שמעון בן שטח, עמוד! אמר לו ינאי, "לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך", וכבשו הסנהדרין פניהם בקרקע מפני היראה, ונענשו ומתו, באותה שעה אמרו: מלך לא דן ולא דנים אותו. והדבר ברור, שאם אין דנים אותו, גם הוא אינו דן את אחרים, כמבואר לעיל אות כב. והשווה הל' מלכים פ"ג ה"ז "מפני שלבם (של מלכי ישראל) גס בהם, ויבוא מן הדבר תקלה והפסד על הדת".

ו. פשם שבית דין מנקין בצדק²⁷, כן צריכין להיות מנקין מכל מומי הגוף²⁸. וצריך להשתדל ולבדק ולחפש, שיהיו כלן בעלי שובה²⁹, בעלי קומה, בעלי מראה³⁰, נבוגי לחש³¹, ושידעו ברב הלשונות³², כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התרגמן³³.

27) ששופטים בצדק, ללא הטיית דין כל שהיא, ככתוב

ז. בית דין של שלשה, אף על פי שאין מושיבין אותם בסנהדרין – יושבין²² ודנים הם את העם²³. ודנים אותם, אם יש עליהן דין²⁴. אבל מלכי ישראל²⁵ – אין דנין ואין דנין אותם; לפי שאין נקבעים לדברי תורה, שמה תבוא מהן תקלה²⁶.

ז. בית דין של שלשה, אף על פי שאין מושיבין אותם בסנהדרין – יושבין²² ודנים הם את העם²³. ודנים אותם, אם יש עליהן דין²⁴. אבל מלכי ישראל²⁵ – אין דנין ואין דנין אותם; לפי שאין נקבעים לדברי תורה, שמה תבוא מהן תקלה²⁶.

ז. בית דין של שלשה, אף על פי שאין מושיבין אותם בסנהדרין – יושבין²² ודנים הם את העם²³. ודנים אותם, אם יש עליהן דין²⁴. אבל מלכי ישראל²⁵ – אין דנין ואין דנין אותם; לפי שאין נקבעים לדברי תורה, שמה תבוא מהן תקלה²⁶.

34) יראת שמים ויראת חטא. 35) וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פרשה א: "צריכים הדיינים שיהיו בהם שבע מדות" וכו'. 36) מפרש רבינו: ידיעה = אהבה, ככתוב (בראשית יח, יט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה" וגו', ומפרש רש"י: לשון חיבה, "שהמחבב את האדם מקרבו ויודעו ומכירו". 37) סנהדרין פח, ב. 38) ירושלמי שם פ"א, ה"ד. 39) שעי"ז הם מתאהבים עליהם, כמבואר ביומא פו, א.

(שם קב, א) דיבור-המתחיל לענין חליצה, שאם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר לדון, ועדיף מגר שרק אמו מישראל היא. (54) שנולד מאיסור ערוה האמורה בתורה ויקרא יח, וכמבואר בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"א. (55) סנהדרין לו, ב, שהרי הוא בא מטיפה כשרה, ומקרב אחיך הוא. ובירושלמי שם פ"ד ה"ז, אמרו: "אפילו ממזרים". וכתב הכסף-משנה, שהוא-הדין לשלשה גרים שאמותיהם מישראל, שהם כשרים לדון, שהרי הם נקראים "מקרב אחיך", ועדיפים מממזר, שאינו כשר לבוא בקהל, ואילו גר כשר לבוא. (56) לדון דיני ממונות (סנהדרין לד, ב), שהרי שנינו במשנה שם לב, א "דיני ממונות דנים ביום וגומרים בלילה". והדבר ברור, שאין אנשים רואים בלילה כמו שהסומא באחת מעיניו רואה ביום, ולפיכך דין הוא, שידון ביום אפילו לכתחילה (רי"ף שם). (57) הדנה דיני נפשות, אין הסומא כשר לדון, שהרי בעל מום הוא, ובית-דין של עשרים ושלשה צריך להיות מנוקה מכל מום, כמבואר לעיל ה"ו. והוא-הדין לממזר וגר שפסולים להיות בסנהדרין, שאינם מיוחסים, ואפילו גר שאמו מישראל, שאפילו בחליצה פסול גר כזה לדון עד שיהיה ישראל מכל צדדיו, כמבואר בהל' יבום פ"ד ה"ה, כל-שכן בסנהדרין הדנה דיני נפשות, ואין מעמידים בה אלא מיוחסים, כמבואר לעיל ה"א, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"א ה"א (כסף-משנה). (58) אפילו לדיני ממונות ובבית-דין של שלשה, שהרי הוא פסול להעיד, כמבואר לקמן הל' עדות פ"ט ה"ב, וכל שאינו כשר להעיד - פסול לדון, שהרי שנינו (גדה מט, ב) "כל הכשר לדון - כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון", וכדברי רש"י שם ד"ה: לאתויי סומא, "אבל בשתי עיניו - אפילו לעדות פסול". וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ד, וראה ביאור הגר"א לחו"מ סימן ט ס"ק י.

- י. אף על פי שאין בית דין פחות משלשה⁵⁹ - מתר 13
- לאחד לדון מן התורה; שנאמר: בצדק תשפט 14
- עמיתך⁶⁰. ומדברי סופרים⁶¹, עד שיהיו שלשה⁶²; 15
- ושנים שדנו - אין דיניהן דין⁶³. 16

(59) כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (60) הרי שאפילו היחיד שופט את חבריו (סנהדרין ג, א). (61) החכמים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל, א), ובירושלמי פ"ה ה"א "שעשו התורה ספורות ספורות, חמשה לא יתרומו, חמשה דברים חייבים בחלה, חמש-עשרה נשים פוטרות צרותיהן" וכו'. (62) סנהדרין שם, "משום יושבי קרנות", תגרים שאינם בקיאים בטיב דינים, ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי. אבל כשהם שלשה, אי אפשר שלא יהיה אחד מהם יודע סברות הדין, ששמע מחכמים ומדיינים (רש"י שם). (63) כרבי אבהו (שם ו, א) ואע"פ ששמואל סובר (שם ה, ב) "דיניהם דין אלא שנקרא בית דין חצוף"? כבר אמרו בירושלמי שם פ"א ה"א "רבי יוחנן וריש לקיש, שניהם אומרים - אין דיניהם דין", וידוע שהלכה כרבי יוחנן לגבי שמואל (כסף-משנה). וכל זה כשהשנים דנים את הנתבע בעל כרחו, אבל אם קיבלם עליו כשלשה, דיניהם דין, ואפילו אחד שדן בהסכמת הנתבע - דינו דין, כמבואר

(40) מדרש תנחומא פרשת שופטים אות ג "אנשי חיל - בתורה, ובמעשים טובים ובגבורה". (41) ירושלמי שם, "לב טוב יצר טוב". (42) תנחומא שם, "שלא יהא בשופט דבר של פסולת". (43) בגרותם יפה, שלא יצא עליהם שם רע אפילו בילדותם, כמפורש בתענית טז, ב. (44) פסיקתא רבתא פל"ד: "אמר איוב... כיון שהייתי דן את הדין, אני עומד הייתי על הגזלן ומשבר את שניו להוציא מתוכן את הגזל". זהו שאמר איוב (כט, יז) "ואשברה מתלעות עול ומשניו אשליך טרף". (45) סנהדרין פח, ב. וכן בירושלמי פ"א, ה"ד. (46) חרדים. וכן אמרו במכילתא לפסוק זה: "שונאי בצע - ששונאים ממון עצמם בדין, וכל-שכן ממון אחרים". ובבבא-בתרא נח, ב אמרו: כל דין שנתבע לדין ומוציאים ממנו ממון בדין - אינו דיין. ומפרש הרשב"ם: "שיעוות הדין בשביל שוחד". (47) מלשון הכתוב במשלי כח, כב. (48) מרצונם הם, ולא יחכו עד שיעוררו אחרים על כך, וכן פירש הרמב"ם לשמות יח, כא "כי יראו עושק וחמס, אין דעתם סובלת אותו". וכתב הרדב"ז, שלא נאמרו מידות אלו אלא לכתחילה, אבל אם לא נמצאו שלשה דיינים כאלה, יבקשו שנים. ואם לא נמצאו, יבקשו אחד. ואם לא נמצא, יבקשו שלשה שיצטרפו בהם המידות האלה בכל שלשתם, ולעולם יבחרו הרע במיעוטו. וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פ"א "ולמה לא נכתבו שבע (=מדות) כאחת? שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע... ואם לא נמצאו משלש מביא מאחת", שכן נאמר (שמות יח, כה) "ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל".

- ח. אָמְרו חֲכָמִים⁴⁹: שִׁמְבִּית דִּין הַגְּדוֹל הִיוּ שׁוֹלְחִים 1
- בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבִדְרָקִין. כָּל מִי שִׁימְצָאוּהוּ חֲכָם, 2
- וִירָא חֲטָא, וְעָנִי, וְשָׁפוֹט⁵⁰, וּפְרָקוּ נָאָה, וְרוּחַ הַבְּרִיּוֹת 3
- נוֹחָה הִימָנוּ - עוֹשִׁין אוֹתוֹ דִּין בְּעִירוֹ. וּמִשָּׁם מַעְלִין 4
- אוֹתוֹ לְפֶתַח הַר הַבֵּית, וּמִשָּׁם מַעְלִין אוֹתוֹ לְפֶתַח 5
- הָעֶזְרָה, וּמִשָּׁם מַעְלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל⁵¹. 6

(49) סנהדרין פח, ב ובירושלמי שם פ"א, ה"ד. (50) שפל. ובגמרא שם אמרו "שייף נכנס - שייף יוצא". שייף - שוחה. ובכתי' התימנים הנוסח: ועניו ושפל. (51) שם, וראה לעיל פ"א ה"ג.

- ט. בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן גֵּר - הָרִי 7
- זֶה פְּסוּל⁵², עַד שֶׁתִּהְיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל⁵³. הִיָּה אֶחָד 8
- מִמִּזְרָא⁵⁴, אֶפְלוּ שְׁלֹשֶׁתָּן מִמִּזְרִים - הָרִי אֵלּוּ פְּשָׁרִין 9
- לְדוֹנָם⁵⁵. וְכֵן אִם הָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶם סוּמָא בְּאֶחָד 10
- מֵעֵינָיו - פְּשָׁר⁵⁶. מָה שְׁאִין בֶּן פְּסָנְהֶדְרִין⁵⁷. אֲבָל 11
- הַסּוּמָא בְּשֵׁתִי עֵינָיו - פְּסוּל לְכָל⁵⁸. 12

(52) שנאמר (דברים יז, טו) "שום תשים עליך מלך... מקרב אחיך" - כל משימות שאתה משים אל יהיו אלא מקרב אחיך (יבמות מה, ב). ואע"פ שבסנהדרין לו, ב הכשירו גר לדון בדיני ממונות, סובר רבינו שאינו כשר אלא לדון גר חבירו, כסתומת הסוגיא ביבמות קב, א, וכמבואר בדבריו לקמן פ"א ה"א, וכן שיטת הרי"ף בסנהדרין סוף פ"ד. (53) יבמות קב, א. וכמו שאמרו שם מה, ב: כיון שאמו מישראל, אנו קוראים בו: מקרב אחיך. וכתבו ה'תוספות'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

74) התאונן, צעק חמס. "והיה כי יצעק אלי" (שמות כב, כו) מתרגם אונקלוס: ארי יקבל קדמי. 75) ואם נתברר שלא עשה כדן, חייב לשלם לו על הכאתו (לחם-משנה).

יג. אף על פי שבית דין של שלשה בית דין שלם הוא, כל זמן שהן רבים - הרי זה משפח⁷⁶. ומוטב שיחתך הדין באחד עשר יותר מעשרה. וצריךין שיהיו היושבים כלם שם בבית דין תלמידי חכמים⁷⁷ וראויין⁷⁸.

76) סנהדרין ז: רב הונא כשבא דין לפניו, אסף והושיב עמו עשרה חכמים מבית המדרש, כדי שתגיענו נסורת קטנה מן הקורה. כלומר, שאם יטעה ישתלש העונש בין כולם ויקל לו (רש"י שם). 77) שיוכלו לדקדק ולברר הדין לאמיתו. 78) מצד מדותיהם המוסריות, כמבואר לעיל ה"ז, וכמו שאמרו (שבועות ל, ב) "מניין לדין שלא ישב תלמיד בור לפניו, תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק".

יד. ואסור לאדם חכם שישב בדין עד שידע עם מי ישב⁷⁹. שמוא יצטרף עם אנשים שאינן הגונים, ונמצא בכלל קשר בוגדים⁸⁰, ולא בכלל בית דין⁸¹.

79) סנהדרין כג, א, והשווה לקמן פכ"ב, ה"י. 80) חקר, ומעין הכתוב (ירמיה ט, א) "עצרת בוגדים". 81) כמו שאמרו (שם כו, א) "קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן המנין" ע"פ הכתוב (ישעיה ח, יב) לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר. וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ג ס"ק יג, שרבי יעקב ווייל כתב למהרש"ל: אם תשמע לעצתי, לא תשב אצל הקהל בשום דין, שפסקי בעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים.

פרק שליש

1) זמן ישיבת הסנהדרין ושעות ישיבת בית דין של שלושה. התחלת דין וקבלת עדות בלילה. העמדת דיין שאינו הגון, וכן היחס לדיין שנתמנה על ידי נתנית ממון.

א. עד אימתי יושבין הדיינים בדין? סנהדרין קטנה² ובית דין של שלשה - יושבין מאחר תפלת השחר³ עד סוף שש שעות ביום⁴. אבל בית דין הגדול⁵ היו יושבין⁶ מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים⁷. ובשבתות וימים טובים היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית⁸.

2) של עשרים ושלשה דיינים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. 3) שמתחלת עם הנץ החמה (הל' תפלה פ"ג, ה"א). 4) שזוהי שעת מאכל תלמידי-חכמים (שבת י, א), שנאמר (קהלת י, יז) "אשריך ארץ שמלכך (=הדיין) בן חורים ושריך בעת יאכלו". ומדובר, שכבר טעמו טעימת שחרית לפני ישיבתם לדין, שהרי אמרו שם "מכאן ואילך (מאחרי השעה הששית) כוורק אבן לחמת", שהיא קשה לגוף, אם לא כשהוא טעם משהו בבוקר (כסף-משנה). ובחו"מ סימן ה סעיף ג, הנוסח: "זמן ישיבת הדיינים מהבוקר עד סוף שעה החמישית". בהתאם לאמור בשבתי א, ששעה ששית היא זמן סעודה של תלמידי-חכמים, וכן דעת הר"ף

בסנהדרין ו, א ובירושלמי שם, וכדברי רבינו לקמן פ"ו ה"ג, ופ"ז ה"ב.

יא. אחד שהיה ממחה לרבים⁶⁴, או שנטל רשות מבית דין⁶⁵ - הרי זה מתר לו לדון יחידי⁶⁶, אבל אינו חשוב בית דין⁶⁷. ואף על פי שהוא מתר, מצות חכמים הוא שמושיב עמו אחרים; שהרי אמרו⁶⁸: אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד⁶⁹.

64) מומחה - שלמד תורה בכתב ושבעל-פה ויודע לסבור ולהשוות דבר לדבר. לרבים - שמפורסם ברבים שהוא כן, שבאמת בקי הוא בתורה שבכתב ושבע"פ, וכמו שאמרו (סנהדרין ה, א): כגון אני שלמדתי וסברתי (=יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעתי, רש"י) דן דיני ממונות ביחיד (ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"ג, מ"א). 65) שבארץ ישראל - לדון, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ד. 66) אפילו כשהנתבע לא קיבלו עליו לדון, הרי זה כופהו לידון בפניו, כמבואר שם, הואיל והוא מומחה, ואע"פ שאינו מפורסם ברבים. אבל אם אינו מומחה, אין רשות בית-דין מועילה לו כלום, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ט (כסף-משנה). 67) שתהא הודאתו בפניו כמודה בפני בית-דין של שלשה, שאינו יכול לחזור בו עוד, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ח. 68) אבות פ"ד, מ"ח. 69) הקב"ה שהוא יחיד בעולמו (רע"ב שם). אבל בשר-רום מוטב שידון בשלשה, כי ברוב משא ומתן יתברר הדבר יותר. ועוד, שאם הם שלשה, לא ידע המתחייב מי חייבו, שעל כל אחד יחשוב, שמא חבריו רבו עליו (תוספות יו"ט, שם). ואם קיבלוהו עליהם - דן אפילו יחידי, ועל זה סמכו ברוב הגלילות שאין להם אלא דין אחד, וכן מנהג קדום במצרים (רדב"ז). ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: רבי אבהו היה דן יחידי. שאלוהו תלמידיו, והלא לימדתנו רבינו: אל תהא דן יחידי?! אמר להם: כיון שהם רואים אותי יושב יחידי, ומופיעים לפני לדון, הרי זה כאילו קיבלו אותי עליהם, ושנינו: "אבל אם קיבלו עליהם - דן אפילו יחידי". ומכאן ראה לדעת הרע"ב באבות שם, שאם קיבלוהו עליהם - דן יחידי אפילו מדרך חסידות (משנה-למלך).

יב. יש לאדם לעשות דין לעצמו⁷⁰, אם יש בידו פח⁷¹. הואיל וכדת ובהלכה הוא עושה, אינו חייב לטרוח ולבוא לבית דין. אף על פי שלא היה שם הפסד בנקסיו אלו נתאחר⁷² ובא לבית דין. לפיכך⁷³, אם קבל⁷⁴ עליו בעל דינו והביאו לבית דין, ודרשו ונמצאו שעשה בהלכה, ודין אמת דן לעצמו - אין סותרין את דינו⁷⁵.

70) אם רואה שלו ביד אחר שגזלו ממנו, יכול הוא ללקחו ממנו ללא כל דיון בבית-דין. 71) אפילו ע"י הכאה, כמפורש בברייתא (בבא-קמא כז, ב) "בן בג"בג אומר: אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות (=בגניבה ובסתר) שמא תראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו ואמור לו, שלי אני נוטל" (=כלומר קח בחזקה, רש"י). וכן בשו"ע חו"מ סימן ד, סעיף א. 72) ממתין (בבא-קמא שם). 73) הואיל ואינו חייב לטרוח ולבוא לבית-דין.

ד. וכן אין מקבלין עדות¹⁷ ואין מקימין שטרות¹⁸ בלילה¹⁹. ובדיני ממונות²⁰, אם התחילו ביום - מתר¹⁵ לגמר הדין בלילה²¹.

(17) שחקירת העדים הרי היא כהתחלת דין (ראה השנה כה, ב) וראה ב'תוספות' סנהדרין לד, ב דיבור-המתחיל יום לתחילת דין. (18) אישור חתימת העדים שבשטר, לקבוע שאינה מזוייפת, ראה לקמן הל' עדות פ"ו, ה"ב. (19) שהקיום הרי הוא כדן, כמבואר שם ה"א, ואין דנים בלילה. (20) זה חוזר אל התחלת הלכה ג, לומר: אע"פ שאמרנו: "אין מתחילים את הדינים בלילה", שמשמעה דוקא התחלה, ולא גמר דין - אין זה אלא בדיני ממונות בלבד. (21) סנהדרין לד, ב: כתוב אחד אומר (שמות יח, כב) "ושפטו את העם בכל עת" (אפילו בלילה), וכתוב אחד אומר (דברים כא, טז) "והיה ביום הנחילו את בניו" שמשמעו ביום בלבד (והנחלות כדן הן, ראה בסמוך ה"ה). הא כיצד? "יום לתחילת דין, ולילה לגמר דין, שתחילת דין היא העיקר ('תוספות' שם). אבל דיני נפשות אין גומרים אלא ביום, כמבואר לקמן פ"א, ה"א. וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ה ס"ק ז, שאם נתרצו שני הצדדים לדונם בלילה, מותר להתחיל את דינם בלילה (=בדיני ממונות), שאין זה גרוע מקיבלו עליהם דין קרוב או פסול לדונם, שדינו דין (ראה לקמן פ"ז, ה"ב), וכן הדין לענין קבלת עדות, כמבואר בשו"ע חו"מ סימן כח, סעיף כד. וכתב ב"תורה תמימה" דברים כא, אות קיב, שדין כזה הריהו כהוראת איסור והיתר, שמתרת גם בלילה.

ה. הנחלות²² - בדינין²³; שפאמר בהן: לחקת משפט²⁴. לפיכך אין מפליין²⁵ נחלות בלילה²⁶.

(22) שאדם מצווה ליתן מעזבונו ליורשיו או לאחרים. (23) הרי זה מושג דיני, ואין זה כחלוקת שותפים לעצמם שאינה נחשבת דין (רשב"ם לבבא-בתרא ק"ג, ב). (24) ומטעם זה אין דנים בהן אלא בשלשה. (25) מלשון הכתוב (במדבר לד, ב) "אשר תפול לכם בנחלה". (26) סנהדרין לד, ב. וכפי שיתבאר בהלכה הבאה. ובכל זאת אם התחילו הדיינים לדון דין נחלה ביום, גומרים אותו בלילה ככל דיני ממונות, וכמבואר לעיל ה"ד (רדב"ז).

ו. שנים שנכנסו לבקר את החולה, וצוה בפניהם²⁷ - פותבים²⁸ ואין עושין דין²⁹. ואם היו שלשה - רצו פותבין³⁰, רצו עושין דין³¹. פמה דברים אומרים? ביום³²; אבל בלילה³³ - פותבין³⁴ ואין עושין דין³⁵.

(27) הסדיר בפניהם צוואה בעל-פה, למי ואיך הוא מוריש נכסיו. (28) בלשון עדות, והיורשים יבואו לבית-דין, ובית דין יעשה כפי הצוואה. (29) השנים עצמם אינם מוסמכים להחזיק את היורשים בנכסים בהתאם לצוואה, הואיל ושנים הם לא נראו מתחילה להיות דיינים אלא עדים בלבד. (30) בלשון עדות, וכנ"ל באות כז. (31) הם עצמם רשאים ושלטים להחזיק את כל אחד בשלו, כפי ששמעו, ואין עוד צורך בדיינים אחרים (סנהדרין לד, ב וברש"י). וכתב הרמ"א בחו"מ רנ"ג: עושים דין - "להחזיק כל אחד במה

בסנהדרין פ"א. וראה בסמ"ע לחו"מ שם ס"ק י. (5) של שבעים ואחד (לעיל פ"א, ה"ג). (6) בלשכת הגזית שבבית-המקדש. (7) הקרב בכל יום בתשע שעות ומחצה, וזהו זמן תפילת מנחה (הל' תפלה ס"ג, ה"ב). (8) שקדושתו קלה מלשכת הגזית שבעזרה. וטעם שינוי מקום זה, "שלא יהיו נראים כיושבים בדין (ובשבת אסור לדין), שבלשכת הגזית היו דנים" (סנהדרין פח, ב וברש"י) אלא ששם הנוסח: "יושבים בחיל", אולם בתוספתא סנהדרין פ"ז מ"א, כתוב: בבית-המדרש שבהר הבית. וראה הל' שבת פכ"ג ה"ד, ולקמן פכ"ה ה"ט לענין דין בשבת ובערב שבת. והשווה לקמן פ"א, ה"ב-ג.

ב. אין בית דין של שבעים ואחד צריכין שיהיו יושבין בלן פאחד במקומן שבמקדש; אלא בעת שיהיו צריכין להתקבץ⁹ - מתקבצין בלן, ובשאר העתות - כל מי שהיה לו עסק, יצא לעשות חפצו וחזור. והוא שלא יפתחו מעשרים ושלשה יושבין תמיד כל זמן שיתקבצו¹⁰. הצרך אחד מהן לצאת - הרי זה מסתפל בחבריו הנשארים: אם ישארו שם עשרים ושלשה¹¹ - יצא; ואם לאו - לא יצא עד שיבוא אחר¹².

(9) לדון בדברים הצריכים הרכב של שבעים ואחד, כגון אלה המנויים לקמן פ"ה, ה"א. (10) סנהדרין לז, א, שנאמר (שיר ז, ג) "שררך אגן הסהר אל יחסר המזג", שרך - זו סנהדרין, שהיא יושבת בטיבורו של עולם (שר - זה טבור). אל יחסר המזג - אל יחסרו מחלק שלישי שהוא כדי מזיגת יין במים (שליש יין, ושני שלישים מים), ועשרים ושלשה הם שליש משבעים סנהדרין (רש"י שם). (11) כנגד סנהדרין קטנה. (12) שם. וראה ב'תוספות' שם יד, ב דיבור-המתחיל אל יחסר המזג, שלא יחסר 'גימטריא של מז'ג', שהוא חמשים, אבל אם יחסרו ארבעים ותשעה אין לחוש, שישארו עשרים ושנים, ואין בית-דין שקול, הוסף עליהם אחד והרי הם כ"ג.

ג. אין מתחילין את הדינין בלילה¹³. מפני השמועה¹⁴ למדו, שהדינין כנגעים. שפאמר: כל ריב וכל נגע; מה ראית נגעים¹⁵ ביום בלבד, אף הדינין ביום בלבד¹⁶.

(13) משנה, בסנהדרין לב, א. (14) שקיבלו חכמינו איש מפי רבו. כל מקום שהדבר אינו מבואר היטב בכתוב, אלא מפני שקבלוהו בעל-פה, השתדלו החכמים לסמכו על הכתוב, למרות שהוא מדרש דחוק, קוראו רבינו: מפי השמועה (יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות לט). (15) שהרי נאמר בהם (ויקרא יג, יד) "וביום הראות בו". (16) סנהדרין לד, ב. ובירושלמי פ"ד, ה"ה אמרו: טעו הדיינים ודנו בלילה - דינם דין, שנאמר ושפטו את העם בכל עת. וכן בחו"מ סימן ה סעיף ב, אולם ראה ב'תוספות' יבמות קד, א ד"ה מר סבר, שמגיהים את הירושלמי הנ"ל וגורסים בו: מנין שגומרים בלילה, שזה כשר לדברי הכל, כמבואר בסמוך ה"ד.

(41) בארץ ישראל. (42) שהוא במקום מלך, וגם הוא מזרע בית דוד, והוא ממנה דיינים בגולה. וכפי שיתבאר לקמן פ"ד הי"ג, ובבאורנו שם. (43) מלא מדות טובות, ע"פ משקל הכתוב (שיר השירים ה, טז) "חכו ממתקים וכלו מחמדים". (44) מפורש לעיל ה"ג אות יג. (45) 'ספרי' דברים אות יז, והשווה לקמן פ"ד, הט"ו. (46) סנהדרין ז' ב, אלא ששם אמרו, "כאילו נטע אשירה בישראל. אולם בתרגום יונתן בן עוזיאל לפסוק: "ולא תקים לך מצבה", מתרגם: והיכמא דליתכון רשאין למקמא קמא (מצבה) היכדין ליתכון רשאין למנא לפרנסא גברא זידנא דרחקיה ה'. (47) שם. וגירסתנו שם: "ובמקום שיש תלמיד-חכמים כאילו נטעו אצל מזבח, שנאמר אצל מזבח ה' אלקיך", ומפרש רש"י: שתלמיד-חכמים מכפרים ומגינים כמזבח. (48) שנתן ממון למלך על כך (שם, וברש"י).

ט. פל דין שנתן ממון פדי שיתמנה - אסור לעמוד מפניו.⁴⁹ וצו חכמים להקל אותו ולזלזל בו.⁵⁰ ואמרו חכמים:⁵¹ שהטלית שמתעטף בה, תהי בעיניה פמדרעת⁵² של חמור.

(49) ירושלמי ביכורים פ"ג, ה"ג. (50) שם "ואין קוראים אותו רבי". ובשו"ע חו"מ סימן ח סעיף א: "שמצוה להקל ולזלזל בו". וחכמינו בסנהדרין ז' ובירושלמי שם, קראו עליו את הפסוק (חבקוק ב, יט) "הוי אומר לעץ הקיצה. עורי לאבן דומם, הוא יורה? הנה הוא תפוש זהב וכסף, וכל רוח (של חכמה) אין בקרבו. (51) ירושלמי, שם. (52) שטיח שמתחת לאוכף של חמור.

י. כף הנה דרך חכמים הראשונים: בורחין מלהתמנות⁵³, ודוחקין עצמן הרבה שלא ישבו בדין, עד שידעו שאין שם ראוי פמותם⁵⁴, ושם ימנעו מן הדין - תקלקל⁵⁵ השורה⁵⁶. אף על פי כן לא היו יושבין בדין אלא עד שמכבידין עליהם את העם והזקנים⁵⁷ ופוצרים⁵⁸ בהן.

(53) שם, ובסנהדרין יד, א שהרי אמרו חכמים: "לעולם היה אפל ותחיה", כלומר, התרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה (רש"י שם). וכן בהוריות י, א "שלח להם ולא באו" שברחו מן הגדולה (רש"י). וכן הכתוב אומר (שמואל-א י, כב) "הנה הוא (=שאול) נחבא אל הכלים". (54) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים (שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים) - פזר" (הגר"א לחו"מ ח, ס"ק יד). (55) ובכת"י התימנים: תתקלקל. (56) ע"ז יט, ב "ועצומים כל הרוגיה - זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה". עצומים - מתאפקים מלהורות (רש"י שם), ושורת הדין תתקלקל ע"י תלמידים שלא הגיעו להוראה וקופצים להורות (שם). (57) בכת"י התימנים: שמכבידים עליהם העם והזקנים. (58) מפצירים. מרבים לבקש.

יום ש"ק כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) סמיכת הסנהדרין והדיינים, ההסמכה לסמכות חלקית

שצויה ולדון בכל דברי ספק שנפל בצוואה, ואין אחד מן היורשים או המקבלים יכולים לומר לבית-דין אחר נלך". אין עושים דין - ואם יארע דבר ספק בצוואה, ישלחו כתבתם לפני בית-דין אחר שידון ע"פ כתב הצוואה (סמ"ע שם ס"ק ב). (32) שהשלושה ביקרו את החולה ביום, שאז נחשבת צוואת המת לדין פסוק, ואלה השלושה הם הדיינים. (33) כשביקרוהו בלילה שאינו זמן דין. (34) בלשון עדות, וכתבם יובא לאחר זמן לפני בית-דין אחר. (35) אפילו למחר, שמתחילתם לא נראו לישיב לשם דין אלא כעדים, ואין עד נעשה דין, ראה לקמן בהל' עדות פ"ה ה"ח (רש"י שם). וכתב הרשב"ם בבבא-בבא קיג, ב: אין השלושה נעשים דיינים אלא כשקנו מהחולה המצווה בקנין סודר, שאז אינו יכול לחזור בו. אבל כשלא קנו ממנו, הואיל ועדיין יכול לחזור בו, כשיקום מחליו - אין עושים דין, שאין לדיינים לעשות דין בדבר שאפשר להבטל, ואם דנו אין דיניהם דין. ומעין זה בתוספות' לסנהדרין לד, ב.

ז. פל בית דין של ישראל שהוא הגון³⁶ - שכינה עמהם³⁷. לפיכך צריכין הדיינים לישיב באימה ויראה³⁸ ועטיפה³⁹ וכבד ראש⁴⁰. ואסור להקל ראש או לשחק או לספר בפשיטה בטלה בבית דין, אלא בדברי תורה וחקמה.

(36) שיש בו המידות והתכונות המנויות לעיל פ"ב, ה"ז. (37) סנהדרין ז, א שנאמר (תהלים פב, א) "אלקים נצב בעדת אל, בקרב אלקים ישפוט" שהשכינה שרויה בקרב הדיינים ושופטת עמהם, והשווה לקמן פכ"ג ה"ט. (38) מפני כבוד השכינה. (39) עטיפת הראש בטלית מאימת השכינה (שבת י, א וברש"י). (40) הכנעה (רש"י לברכות ל, ב). והשווה לקמן פכ"ג, ה"ח.

ח. פל סנהדרין או מלך⁴¹ או ראש גולה⁴² שהעמידו להן לישראל דין שאינו הגון, ואינו חכם בחכמת התורה וראוי להיות דין, אף על פי שהוא פלו מחמדים⁴³ ויש בו טובות אחרות - הרי זה שהעמידו עובר בלא תעשה. שנאמר: לא תפירו פנים במשפט. מפי השמועה⁴⁴ למדו, שזה מדבר כנגד המנהג להושיב דינין. אמרו חכמים⁴⁵: שמה תאמר: איש פלוני נאה, אושיכנו דין; איש פלוני גבור, אושיכנו דין; איש פלוני קרובי, אושיכנו דין; איש פלוני יודע בכל לשון, אושיכנו דין. נמצא מזכה את החיב ומחייב את הזכאי. לא מפני שהוא רשע, אלא מפני שאינו יודע. לכך נאמר: לא תפירו פנים במשפט. ועוד אמרו⁴⁶: פל המעמיד לישראל דין שאינו הגון - פאלו הקים מצבה. שנאמר: ולא תקים לך מצבה אשר שגא יי אלהיך. ובמקום תלמידי חכמים - באלו נטע אשרה⁴⁷. שנאמר: לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח יי אלהיך. וכן אמרו חכמים: לא תעשון אתי אלהי כסף - אלוה הנפא בשביל כסף וזהב. זה הדין שמנוהו מפני עשרו בלבד⁴⁸.

המצטרפים עימו אין הכרח שיהיו סמוכים, שכן מצינו ברבי יהודה בן בבא, שסמך חמישה זקנים, והיו עימו עוד שניים, ואינו חושב אותם, משום כבודו של רבי יהודה (שם יד, א), ואילו היו סמוכים לא היה נמנע מלמנותם יחד עם רבי יהודה, שאין זו פגיעה בכבודו (רדב"ז). (17) לעיל הלכה א, שהסמיכה מוכרחה להיות רצופה איש מפי איש עד בית דינו של משה רבינו.

ד. אין קרוי אלהים¹⁸ אלא בית דין שנסמך בארץ ישראל בלבד¹⁹. והם האנשים החכמים הראויין לדון²⁰, שפדקו אותן בית דין של ארץ ישראל ומנו²¹ אותם וסמכו אותן.

(18) לדון דיני קנסות, ככתוב (שמות כב, ח) "אשר ירשעון אלהים ישלם שניים". אלהים - לשון שררה ורבנות. "ראה נתתיך רב לפרעה" (שמות ז, א) מתרגם אונקלוס: "מנתיך רב לפרעה" (רש"י לסנהדרין ב, א). (19) סנהדרין יד, א. וכן בבבא קמא פד, ב "אלהים בעיני וליכא" - שאין מומחים בבבל. (20) בזכות חכמתם ומידותיהם. (21) בכתב יד התימנים: והמחו אותן, שקבעו שהם מומחים ובקאים.

ה. בראשונה היה כל מי שנסמך סומך לתלמידיו²². וחכמים חלקו כבוד להלל²³ תוקן, והתקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות²⁴ הנשיא. ושלא יהא הנשיא סומך אלא אם פן היה אב בית דין עמו²⁵. ושלא יהיה אב בית דין סומך אלא אם פן היה הנשיא עמו. אבל שאר החבורה - יש לכל אחד מהם לסמך ברשות הנשיא. והוא שיהיו שנים עמו²⁶, שאין סמיכה פחות משלושה²⁷.

(22) בכתב יד התימנים: סומך תלמידיו. (23) בכתב יד הנ"ל: כבוד לבית הלל הזקן, כלומר, לבית הלל, שהוא מבית דוד המלך. וכן הנוסח בירושלמי (סנהדרין פרק א הלכה ב): "בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו כגון רבן יוחנן בן זכאי מינה את רבי אליעזר ואת רבי יהושע... חזרו וחלקו כבוד לבית הזה, אמרו: בית דין שמינה שלא לדעת הנשיא אין מינויו מינוי". (24) בהסכמתו ומדעתו. (25) כדי שיחלקו כבוד זה לזה, על פי הירושלמי שם, ורבינו גורס שם "אב בית דין" במקום "בית דין" (רדב"ז). (26) אף על פי שאינם סמוכים. (27) כמבואר לעיל הלכה ג. וחדש כאן, שאפילו מינהו הסמוך ברשות הנשיא, עדיין צריך שיהיו שניים עימו, שאין סמיכה פחות משלושה (לחם משנה).

ו. אין סומכין זקנים בחוצה לארץ, ואף על פי שאלו הסומכין נסמכו בארץ ישראל²⁸. אפלו היו הסומכין בארץ, והנסמך חוצה לארץ - אין סומכין²⁹. ואין צריך לומר אם היו הסומכין בחוצה לארץ והנסמכין בארץ. היו שניהם בארץ - סומכין אותו, אף על פי שאינו עם הסומכים במקום אחד³⁰; אלא שולחין לו³¹ או פותבין לו שהוא

ומוגבלת. אפשרות של חידוש הסמיכה גם בזמן הזה. ההבדל בין ראשי גלויות שבבבל לנשיאי בתי הדין שבארץ ישראל. דיין שאינו הגון שנתמנה בטעות, או שעבר ראש הגולה והרשהו לדון למרות שאינו ראוי.

א. אחד בית דין הגדול² ואחד סנהדרין קטנה³ או בית דין של שלשה, צריך שיהיה אחד⁴ מהן סמוך מפי הסמוך⁵. ומשה רבנו סמך יהושע ביד, שנאמר: ויסמך את ידיו עליו ויצוהו. וכן השבעים זקנים - משה רבנו סמךם⁶, ושרתה עליהן שכינה⁷. ואותן הזקנים סמכו לאחרים, ואחרים לאחרים. ונמצאו הסמוכין איש מפי איש, עד בית דינו של יהושע ועד בית דינו של משה רבנו⁸. ואחד הנסמך מפי הנשיא⁹ או מפי אחד מן הסמוכין, אפלו לא היה אותו סמוך בסנהדרין לעולם¹⁰.

(2) של שבעים ואחד. (3) של עשרים ושלושה, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. (4) בכתב יד התימנים: צריכים שיהיה כל אחד מהן, וכן הגיה התוספות יום טוב לסנהדרין פרק א, משנה ג בהתאם ללשון רבינו בפירושו שם: לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך. (5) נסמך על ידי סומך כזה, שאף הוא נסמך מפי אחר, ולא שיהיה סמוך על פי עצמו. (6) מינה אותם, כמו שדרשו במדרש בראשית רבה פרשה צ"ט, אות ו "האספו ואגידה לכם - שמינה אותם זקנים כמו שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" (קריית מלך, בהגהותיו לרמב"ם). (7) ככתוב (במדבר יא, כה) "ויאצל מן הרוח אשר עלי... ויהי כנوح עליהם הרוח". (8) השווה הקדמת רבינו: "ויהושע ממשה רבינו ומשה רבינו מפי הגבורה נמצא שכולם מה' אלוך ישראל". (9) ראש הסנהדרין, ראה לעיל פרק א, הלכה ג. (10) שהרי מצינו ברבה בר חנה שנסמך מפי רבי (סנהדרין ה, א), למרות שרבינו הקדוש היה לאחר החורבן ולא היה מן הסנהדרין.

ב. וכיצד היא הסמיכה לדורות? לא שייסמכו ידיהן¹¹ על ראש הזקן¹², אלא שקורין לו רבי, ואומרים לו: הרי את סמוך, ויש לה רשות לדון אפלו דיני קנסות¹³.

(11) בניגוד לסמיכת משה ליהושע, שהייתה ביד. (12) החכם, כמאמרם (קידושין לב:): "אין זקן אלא חכם". (13) סנהדרין יג, ב. דיני קנסות: כגון תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמישה, שאין דנים אותם אלא שלושה מומחים והם הסמוכים, כמבואר בלשון רבינו לקמן פרק ה, הלכה ח ורביאורנו שם.

ג. ואין סומכין סמיכה שהיא מנוי הזקנים לדינות¹⁴ אלא בשלושה¹⁵. והוא שיהיה האחד מהן סמוך מפי אחרים¹⁶, כמו שבארנו¹⁷.

(14) בניגוד לסמיכה מסוג אחר, שהיא סמיכת זקנים על פר העלם דבר של ציבור, ששלושה מן הסנהדרין סומכים עליו. כמבואר בהלכות מעשה הקרבנות פרק ג, הלכה י, שלא ידובר בה כאן. (15) סנהדרין יג, ב. (16) אבל השניים

אלא חכם מובהק, ראה הלכות נדרים פרק ד, הלכה ה. (42) כתמים אדומים, שנמצאו על בגד אשה, ספק אם דם הם והיא טמאה, או שמא צבע אדום הוא וטהורה, כמבואר בהלכות איסורי ביאה הלכה ל"ו [=ל"ט]. ואינו בודקם אלא החכם שנטל רשות לכך, כמבואר בירושלמי חגיגה פרק א הלכה ח. ושם אמרו: "הראוי לכל הדברים ראוי לדבר אחד, ושאינו ראוי לכל הדברים אפילו לדבר אחד אינו ראוי".

ט. וכן יש לסומכין לתן רשות עד זמן, ולומר לנסמך: יש לה רשות לדון או להורות עד שציבא הנשיא לצאן, או כל זמן שאין אתה עמנו במדינה⁴³. וכן כל פיוצא בזה.

(43) סנהדרין ה ב וכן בירושלמי חגיגה הנ"ל.

י. חכם מפלא שהוא סומא בעינו אחת, אף על פי שהוא ראוי לדיני⁴⁴ קמונות - אין סומכין אותו לדיני קמונות⁴⁵, מפני שאינו ראוי לכל הדברים⁴⁶. וכן כל פיוצא בזה⁴⁷.

(44) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה ט. (45) שאם יטעה יהיה פטור מלשלם, ראה לקמן פרק ו, הלכה א. (46) שהרי הוא פסול להיות בסנהדרין, כדלעיל פרק ב הלכה ט. (47) ירושלמי חגיגה שם. רבי יהושע בן לוי היה מצטער על תלמיד אחד שרצה לסמכו ולא יכול, מפני שהיה סומא באחת מעיניו וכמבואר לעיל.

יא. הרי שלא היה בארץ ישראל אלא סומא⁴⁸ אחד - מושיב שנים בצדו⁴⁹, וסומא שבעים כאחד, או זה אחר זה, ואחר כך יעשה הוא והשבעים בית דין הגדול, ויסמכו בתי דינין אחרים. נראין לי הדברים: שאם הספימו כל החכמים שבארץ ישראל⁵⁰ למנות דינים ולסמך אותם - הרי אלו סמוכים, ויש להן לדון דיני קנסות⁵¹, ויש להן לסמך לאחרים⁵². אם כן, למה היו החכמים מצטערים על הסמיכה⁵⁴ כדי שלא יבטלו דיני קנסות מישראל⁵⁵? לפי שישאל מפזרין⁵⁶, ואי אפשר שיעסימו פלן⁵⁷. ואם היה שם סמוך מפי סמוך - אינו צריך דעת פלן, אלא דן דיני קנסות לפל⁵⁸, שהרי נסמך מפי בית דין. והדבר צריך הכרע⁵⁹.

(48) ובכתב יד התימנים: סמוך. (49) שאין סמיכת דיינים אלא בשלושה וכמבואר לעיל הלכה ב. (50) אף על פי שאין ביניהם אפילו סמוך אחד. (51) שאין דנים אותם אלא הסמוכים בארץ, כמבואר לעיל הלכה ד ולקמן פרק ה הלכה ח. (52) לסמוכים, אלו שנתמנו בהסכמת כל חכמי ארץ ישראל. (53) ובפירוש המשנה (סנהדרין פרק א משנה ג) מנמק רבינו: "שאם לא תאמר כן, אי אפשר שתמצא בית דין הגדול לעולם, לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך... והקב"ה יעד (=הבטיח) שישבו כמו שנאמר: "ואשיבה שופטיך כבראשונה". וזה יהיה בלא ספק כשיכין הבורא יתברך ליבות בני אדם... ותגדל חכמתם לפני בוא המשיח". וכתב המב"ט בקרית ספר: "והיום כמו עשר

1 סמוך, ונותנין לו רשות לדון דיני קנסות³², הואיל
2 ושניהם בארץ. וכל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי
3 מצרים³³ ראוייה לסמיכה³⁴.

(28) סנהדרין יד, א. (29) בכתב או על ידי שליח. (30) מתוך שאמרו שם: סומכים בארץ ונסמכים בחוץ לארץ אין הסמיכה מועילה - אתה למד, שאם שניהם בארץ אף על פי שאינם במקום אחד סומכים (רדב"ז). (31) מודיעים לו על ידי שליח. (32) כמבואר לעיל הלכה ב. (33) אף על פי שלא החזיקו בה עולי בבל בימי עזרא וסיעתו. (34) אף על פי שאינה קדושה קדושת ארץ ישראל לעניין תרומות ומעשרות (ראה הלכות תרומות פרק א הלכה ה"ו) - לעניין סמיכה הרי היא בקדושת ארץ ישראל. וכן לעניין הדר בארץ ישראל והנקבר בה, שעונותיו מחולים (ראה לקמן הלכות מלכים פרק ה הלכה י"א"ב) הרי היא בקדושתה (רדב"ז). ומקור דברי רבינו מסנהדרין ה, א, שרבה בר חנה נטל רשות לדון ולהורות בעיירות העומדות על הגבולין, שהן מחוץ לארץ, ואם להן מועילה הסמיכה - לארץ ישראל, שהחזיקו בה עולי מצרים לא כל שכן, שהסמיכה לה, ובה מועילה (כסף משנה). וראה לקמן הלכה י"ד, שאין רשות בית דין שבארץ ישראל מועילה לכוף את בעלי דין בחוץ לארץ. ובהלכות תרומות שם הלכה ז מגדיר רבינו גבולות הארץ שהחזיקו בה עולי מצרים.

4 ז. יש לסומכין לסמך אפילו מאה בפעם אחת³⁵.
5 ודור המלך סמך שלשים אלף ביום אחד³⁶.

(35) סנהדרין יד, א. רבי יהודה בן בבא סמך לחמישה זקנים בפעם אחת ומשה רבינו סמך שבעים זקנים בפעם אחת (קרית ספר למב"ט). (36) ירושלמי סנהדרין פרק י, הלכה ב בקשר לפסוק (שמואל-ב ו, א) "ויסוף עוד דוד את כל בחור בישראל שלושים אלף", ורבינו גורס שם: שלושים, במקום תשעים אלף שבגירסתנו (לחם משנה).

6 ח. ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים יחידים.
7 והוא שיהיה ראוי לכל הדברים. כיצד? חכם
8 מפלא³⁷ שאריו להורות לכל התורה בזה - יש לבית
9 דין לסמך אותו ולתן לו רשות לדון³⁸, ולא להורות
10 באסור והתר. או יתנו לו רשות באסור והתר³⁹, ולא
11 לדון דיני קמונות. או יתנו רשות לזה ולזה, אבל
12 לא לדון דיני קנסות. או לדון דיני קנסות, אבל לא
13 להתיר בכורות במומין⁴⁰. או יתנו לו רשות להתיר
14 נדרים בלבד⁴¹, או לראות בתמים⁴². וכן כל פיוצא
15 בהן.

(37) מומחה ובקי. (38) בדיני ממונות. (39) שאם יטעה בהוראתו ויאסור את המותר ויפסידנו יהיה פטור מלשלם כמו שאמרו (סנהדרין לג, א) "פטור אתה, שכל המומחה לרבים פטור מלשלם", וראה בתוספות שם ה, ב דיבור המתחיל: אי גמיר. (40) שאם המום קבוע, מותר לשחטם במדינה כמבואר בהלכות בכורות פרק ב הלכה א, ואין שוחטים את הבכור אלא על פי מומחה שנתן לו הנשיא רשות, כלשון רבינו שם פרק ג הלכה א. (41) שאין מתירם

63) שיש להם כוח ושלטון מאת מלכי פרס (רש"י לסנהדרין ה, א), והם מזרע מלכות בית דוד, כפי שיבואר להלן. 64) ועדיפים הם מהנשיאים שבארץ ישראל שאין להם תוקף מלכותי. 65) לשלוט ולמשול, ככתוב (מלכים-א, ה, ד) "כי הוא (שלמה) רודה בכל עבר הנהר". 66) סנהדרין ה, א. שבט - לשון שררה. ויש להם רשות להפקיר ממונם, שהפקר בית דין הפקר (רש"י שם). ושם דרשו: "ומחוקק מבין רגליו - אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים", כלומר, בלימוד התורה ובדיני איסור והיתר, בני ארץ ישראל וחכמיה עדיפים, שמחוקק - זה חכם (רש"י להוריות יא, ב), אבל לעניין הפקעת ממון ראשי הגולה שבבבל עדיפים, והטעם מבואר בירושלמי (כלאים פרק ט, הלכה ג) שראשי הגולה הם בני דוד מהזכרים, ונשיאי ארץ ישראל הם מזרע דוד הנקבות, וכן בתוספות לסנהדרין שם דיבור המתחיל: דהכא שבט. והשווה פירוש המשנה לרבינו (בכורות פרק ד, משנה ד) שראש הגולה אינו צריך להיות חכם, ש"אין אנו חוששים לחכמתו אלא לייחוסו וממנים אותו בהסכמת אנשי מקומו בלבד".

יד. וְכָל דִּין הָרְאוּי לְדוֹן⁶⁷, שְׁנֵתָן לוֹ רֹאשׁ גְּלוּת⁹ רְשׁוּת לְדוֹן⁶⁸ - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְדוֹן בְּכָל הָעוֹלָם אֲף עַל פִּי שְׂאֵל רְצוֹ בְּעָלִי דִינֵין, בֵּין בְּאַרְץ בֵּין בְּחוּצָה לְאַרְץ⁶⁹, אֲף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ דָּן דִּינֵי קְנָסוֹת⁷⁰. וְכָל דִּין הָרְאוּי לְדוֹן, שְׁנֵתָנוּ לוֹ בֵּית דִּין שְׁבָאַרְץ וְיִשְׂרָאֵל רְשׁוּת לְדוֹן - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְדוֹן בְּכָל אֶרֶץ וְיִשְׂרָאֵל וּבְעִירוֹת הָעוֹמְדוֹת עַל הַגְּבוּלִים⁷¹ אֲף עַל פִּי שְׂאֵל רְצוֹ בְּעָלִי דִינֵין; אֲבָל בְּחוּצָה לְאַרְץ - אֵין רְשׁוּתָן מוֹעֵלָת לוֹ לִכְפֹּת אֶת בְּעָלִי דִינֵין. אֲף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ דָּן אֶלָּא לְמִי לְדוֹן דִּינֵי קְנָסוֹת בְּחוּצָה לְאַרְץ - אֵינוֹ דָּן אֶלָּא לְמִי שְׂרֹפָה לְדוֹן אֶצְלוֹ; אֲבָל לִכְפֹּת אֶת בְּעָלִי דִינֵין וְלְדוֹן לָהֶם - אֵין לוֹ רְשׁוּת, עַד שְׂטֵטל רְשׁוּת מְרֹאשׁ גְּלוּת⁷².

67) שהוא חכם בתורה והגון במידות. 68) בעסקי ממון שבין אדם לחבירו. 69) סנהדרין ה, א. 70) שלדיני קנסות צריך הוא להיסמך על ידי בית דין של ארץ ישראל בלבד, לעיל הלכה ד ובסנהדרין יד, א. 71) הנמשכות אחרי ארץ ישראל (סנהדרין ה, א וברש"י). 72) סנהדרין שם. מבואר מדברי רבינו, שסמיכה לחוד ונטילת רשות לחוד. סמיכה - להיקרא סמוך לדון דיני קנסות אינה אלא בארץ ישראל, ונטילת רשות - לדון ולכוף את בעלי הדין, מועילה בין על ידי בית דין שבארץ ישראל ובין על ידי ראש הגולה שבבבל, כל אחד כדינו. וראוי להעיר שרבינו בפירושו למשנה בכורות פרק ד, משנה ד אומר: ראש ישיבה - ממונה בארץ-ישראל, אבל ראוי שיהא גדול בחכמת התורה מאוד, עד שלא יימצא גדול ממנו בשום פנים בארץ ישראל בזמן שממנים אותו.

טו. מִי שְׂאֵינוֹ רְאוּי לְדוֹן, מְפָגִי שְׂאֵינוֹ יוֹדֵעַ אוֹ מְפָגִי שְׂאֵינוֹ הֶגוֹן⁷³, שְׁעֵבֶר⁷⁴ רֹאשׁ גְּלוּת וְנֵתָן לוֹ רְשׁוּת, אוֹ שְׂטֵעוֹ בֵּית דִּין⁷⁵ וְנֵתָנוּ לוֹ רְשׁוּת - אֵין הָרְשׁוּת מוֹעֵלָת לוֹ כְּלָם עַד שְׂיֵהָא רְאוּי. שְׂהַמְקִידֵשׁ בְּעַל מוֹם⁷⁶ לְמִזְבֵּחַ - אֵין הִקְדָּשָׁה חֻלָּה עָלָיו⁷⁷.

שנים בשנת ה'רח"ץ הסכימו רוב חכמי ישראל שבארץ ישראל לסמוך לגדול בדורו מורינו הרב רבי יעקב בירב ז"ל, והוא סמך קצת מתלמידיו המובהקים יבורכו מפי עליון, להחזיר העטרה ליושנה, אמר". 54) שלא תיבטל. 55) כמו שמצינו (סנהדרין יד, א) ברבי יהודה בן בבא שסיכן את עצמו למות וסמך חמישה זקנים, וכשהכירו בו האויבים דקרוהו והרגוהו על שעבר על גזירתם שלא לסמוך, לשם מה כל הסיכון הזה, והלא תמיד אפשר לחדש הסמיכה? 56) ברחבי הארץ. 57) שיתקבצו כולם למקום מעמד אחד. 58) כשמושיב שניים בצידי וסומכם, שאין דנים דיני קנסות אלא בשלושה סמוכים כמבואר לקמן פרק ה הלכה ח. 59) החלטה ברורה. רבינו מדגיש בזה, שעדיין הדבר בספק אצלו, וזה חוזר אל המשפט: "נראים לי הדברים" וכו'. שכל החידוש בדבר מינוי דינים על ידי הסכמת כל חכמי ארץ ישראל, עדיין לא נתברר אצלו בירור סופי. בעוד שבפירוש המשנה הנ"ל, שחיברו בנעוריו כתב אותו חידוש כהחלטה וודאית. ונראה שחשש רבינו, שאותה ראייה שהביא בפירושו הנ"ל, יש לדחותה, שהרי ידוע שאלהיו הנביא יבוא לפני המשיח כמבואר בכתובים (מלאכי ג כג), והרי הוא סמוך מפי אחיה השילוני, כמבואר בהקדמת רבינו לספר הזה, וממילא יסמוך אחרים לפני ביאת המשיח (רדב"ז). אולם אין זה כדאי לדחות את ראיית רבינו, שהרי בעירובין מג, ב אמרו: שאלהיו יבוא תחילה לבית דין הגדול, הרי שבית דין הגדול יהיה קיים בארץ עוד לפני בוא אליהו ועל כורחך ננסמך בהסכמת החכמים כדברי רבינו (מהר"ץ חיות בהגהותיו לעירובין שם). וכדאי להעיר, שבנוסח המקור הערבי של פירוש המשנה לרבינו המוזכר לעיל אות נב כתוב: "ושמא תאמר, שהמשיח יעמידם ואף על פי שאינם סמוכים, הרי זה מוכחש, לפי שכבר ביארנו בהקדמת ספרנו זה, שהמשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע ממנה לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, ואני סבור שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח וזה יהיה מסימניו אמר: ואשיבה שופטיי כבראשונה" וכו' (רבי בצלאל אשכנזי בהגהותיו לפירוש המשנה סנהדרין, דפוס ויניציאה שפ"ו, בשם רבינו, וכן בקונטרס הסמיכה של רבי יעקב בירב).

1. יב. בֵּית דִּין שְׁנֵסְמָכוּ בְּאַרְץ וְיִשְׂרָאֵל וְיִצְאֹו חוּצָה לְאַרְץ - הֲרִי הֵם דִּנִּים דִּינֵי קְנָסוֹת בְּחוּצָה לְאַרְץ⁶⁰ 2. בְּדֶרֶךְ שְׂדֵנִים בְּאַרְץ; שְׁסִנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בְּאַרְץ 3. וּבְחוּצָה לְאַרְץ⁶¹, וְהוּא שְׂיֵהִיו סְמוּכִים⁶². 4.

60) סנהדרין יד, א. וכן אמרו (בבא קמא פד, ב): "שבאו חכמי ארץ ישראל לבבל והעירו את בעל השור התם שהזיק, בפניהם" ודיני קנסות אלה אינם אלא בפני מומחים. וראה לקמן פרק ה הלכה י"ב. 61) משנה במכות ו, א. 62) בכתב יד התימנים: סמוכים בארץ.

5. יג. רֹאשִׁי גְּלוּת שְׁבִכְבָּל⁶³ - בְּמָקוֹם מְלֻף הֵן עוֹמְדִים⁶⁴. וְיֵשׁ לָהֶן לְרִדּוֹת⁶⁵ אֶת וְיִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹם, 6. וְלְדוֹן עָלֵיהֶן בֵּין רְצוֹ בֵּין לֹא רְצוֹ. שְׁנֵאָמֶר: לֹא יִסּוֹר שְׂבֵט מִיְהוּדָה⁶⁶ - אֵלוֹ רֹאשֵׁי גְּלוּת שְׁבִכְבָּל. 8.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(12) בכת"י התימנים: אין נעשה. (13) בכת"י התימנים: ממרה. כלשון הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיו", וגם זקן זה חולק על דברי חבריו החכמים, ומורה לעשות שלא כהוראתם, ואינו נעשה ממרה עד שיהלוק על בית-דין הגדול (ראה לקמן הל' ממרים פ"ג, ה"ח). שנאמר (דברים יז, ח) "וקמת ועלית אל המקום" שהוא בית-דין הגדול שבירושלים (סנהדרין טז, א וברש"י). (14) שתושביה הודחו מעבודת ה' לעבוד אלהים אחרים, אין דנים אותה אלא בבית-דין הגדול, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך" - איש ואשה אתה מוציא לשעריך - לבית-דין שבשעריך, ואי אתה מוציא את כל העיר כולה לשעריך (שם). והשווה הל' ע"ז פ"ד, ה"ג. (15) לבדוק אם לא בגדה בבעלה וטהורה היא (במדבר ה, כז), שנאמר בה: ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת, ונאמר בזקן ממרא: על פי התורה אשר יורוך, מה שם בבית-דין הגדול, אף כאן בבית-דין הגדול (סוטה ז, ב). (16) ירושלים, שקדושתה גדולה משאר קדושת א"י. (17) חצרות המקדש, שקדושתן גדולה מקדושת ירושלים. (18) המלחמה שנלחם המלך כדי להרחיב את גבול ישראל ולהרבות בגדולתו. בניגוד למלחמת שבעה עממים, או עזרת ישראל מיד צר הבא עליהם, הנקראת: מלחמת מצוה (הל' מלכים פ"ה, ה"א). (19) הרוג, שלא נודע מי הכהו, ומודדים אל הערים סביבותיו. והעיר הקרובה אל החלל, מביאה עגלה ערופה (דברים כא, ב). (20) ודרשו בסנהדרין טז, א "דבר גדול - דבר קשה". וענין הרציחה הוא דבר קשה, שהרי נאמר בו (דברים כא, ח) "כפר לעמך ישראל... ואל תתן דם נקי בקרב עמך" (רדב"ז). וכל אלו מקורם בסנהדרין טז, א ועמ' ב. הוספת העיר והעזרות, שנאמר (שמות כה, ט) "ככל אשר אני מראה אתך את תבנית המשכן... וכן תעשו" - כן תעשו לדורות הבאים, מה משכן ע"פ משה, שהוא כסנהדרי גדולה, אף לדורות ע"פ סנהדרי גדולה (רש"י). הוצאה למלחמת רשות, שנאמר (דברי הימים א כז, לד) "ואחרי אחיתופל יהיידע בן בניהו. אחיתופל - זה יועץ, בניהו בן יהיידע - זה סנהדרין", שנמלכים בסנהדרין ליטול מהם רשות לצאת למלחמה. מדידת החלל - שם יד, ב: רבי אליעזר בן יעקב אומר: ויצאו זקניך - זקניך זו סנהדרין (רדב"ז). אולם בהל' רוצח פ"ט ה"א כותב רבינו: "ויוצאים חמשה זקנים מבית-דין הגדול שבירושלים... ומודדים ממנו אל הערים שסביבות החלל". הרי שלא כולם יוצאים אלא חמשה מהם, שהם חברי בית-דין הגדול. וכך נראה מלשון המשנה בסוטה פ"ט מ"א, שלא יצאו אלא חמשה, שהם חברי בית-דין הגדול. וראה בלחם-משנה, שאלה החמשה יצאו ברשות בית-דין הגדול. ויש להעיר, שהשמיט רבינו כאן מה שכתב בהל' כלי המקדש פ"ד הט"ו: "אין מעמידים כהן גדול אלא בית-דין של אחד ושבעים", ומקורו בתוספתא סנהדרין פ"ג, מ"ב.

(73) במידות טובות. (74) בזדון, שחשוד הוא על כך. (75) שבארץ ישראל, שאינם חשודים לעבור על כך בזדון. (76) בהמה בעלת מום. (77) קדושת הגוף להיקרב על המזבח. אבל קדושה היא קדושת דמים וצריכה פדיון ותצא לחולין, כמבואר בהלכות איסור מזבח פרק א, הלכה י. והשווה לעיל פרק ג, הלכה ח"ט.

פרק חמישי

(1) הדברים שאינם מבוצעים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. הרכב בית הדין לדיני נפשות, ומספר חברי בית הדין לדיני מכות, עיבור החודש והשנה. ההבדל בין דיני ממונות לדיני קנסות. גביית קנסות בחוץ-לארץ לפי מנהג הישיבות.

1 א. אין מעמידין מלך אלא על פי בית דין של
2 שבעים ואחד². ואין עושין סנהדרי קטנה³ לכל
3 שבט ושבט⁴ ולכל עיר ועיר אלא על פי בית דין
4 של שבעים ואחד⁵. ואין דנין לא את השבט שהדח⁶
5 כל⁷ ולא את נביא השקר⁸ ולא את כהן גדול בדיני
6 נפשות⁹ אלא בבית דין הגדול¹⁰; אבל דיני ממונות
7 [של כהן גדול] - בשלשה¹¹. וכן אין עושין¹² זקן
8 ממרא¹³, ולא עושין עיר הנדחת¹⁴, ולא משקיין את
9 הסוטה¹⁵, אלא בבית דין הגדול. ואין מוסיפין על
10 העיר¹⁶ ועל העזרות¹⁷, ולא מוציין למלחמת
11 הרשות¹⁸ ולמדידת החלל¹⁹, אלא על פי בית דין
12 הגדול. שנאמר: כל הדבר הגדל יביאו אליך²⁰.

(2) תוספתא סנהדרין פ"ג מ"ב, ובהל' מלכים פ"א ה"ג מוסיף רבינו, שהמינוי צריך להיות גם על-פי נביא. "כיהושע שמינהו משה רבינו ובית דינו, וכשאלו ודוד שמינם שמואל הרמתי ובית דינו". (3) שהיא בת עשרים ושלשה דיינים. (4) ראה לעיל פ"א, ה"ב בביאורנו אות יב. (5) סנהדרין טז, ב: "כמו שמצינו במשה שהעמיד סנהדראות (=בעצת יתרו), ומשה - במקום שבעים ואחד הוא". ומפרש רש"י: משה היה שופט על-פי הדבור (=השכינה) ושקול כסנהדרי גדולה שבירושלים. (6) לעבוד עבודה-זרה, מלשון הכתוב (דברים יג, יד) "וידיחו את יושבי עירם". (7) ולדעת רש"י בסנהדרין ב, א הוא-הדין ברובו של שבט, שכלל הוא: רובו ככולו. ויתכן, שרבינו מודה בזה, כנראה מדבריו בהל' עבודה זרה פ"ד, ה"ב. וראה בחדושי מהרש"א שם. (8) המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מה שלא נאמר לו ונאמר לחבירו (הל' ע"ז פ"ה, ה"ח). (9) שחטא חטא, שעונשו מיתת בית-דין. (10) סנהדרין ב, א, ובגמרא שם טז, א פירשו: "נאמר בתורה (דברים יז, ח) "והוצאת את האיש ההוא... אל שעריך" - איש ואשה אתה מוציא לשעריך (=לבית-דין שבשעריך שהוא סנהדרי קטנה) ואי אתה מוציא כל השבט לשעריך" אלא בסנהדרי גדולה. נביא השקר - לומדים "גזירה-שוה" מזקן ממרא, מה זקן ממרא אינו נעשה ממרא עד שימרה את פי בית-דין הגדול שבירושלים, אף נביא אינו נידון אלא בבית-דין הגדול. כהן גדול, שנאמר: "כל הדבר הגדול יביאו אליך - דבריו של גדול" (כגון כהן גדול) יביאו אליך, ומשה - במקום שבעים ואחד הוא (רש"י שם). (11) שם.

13 ב. אין דנין דיני נפשות בפחות מעשרים ושלשה²¹,
14 שהן סנהדרי קטנה. בין דיני נפשות של אדם, בין
15 דיני נפשות של בהמה²². לפיכך, אין דנין שור
16 הנסקל²³ ולא הבהמה הנרבעת²⁴ או הרובע²⁵ אלא

כהטייתך לטובה - הטייתך לרעה, הטייתך לטובה ע"פ אחד (ומטעם זה היה מספיק שיהיו רק עשרים ואחד, שזה האחרון יכריע לזכות), הטייתך לרעה (=לחובה) ע"פ שנים". ומטעם זה היו מספיקים עשרים ושנים דיינים, שעשרה מזכים ושנים עשר מחייבים, ויש הטייה בשנים, אולם הואיל ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי עשרים ושלושה (שם עמ' ב). השווה לקמן פ"ח ה"א, ופ"ט ה"ב.

ד. מפות 40 - בשלשה⁴¹, ואף על פי שאפשר שימות 17
בשם מלקין אותו⁴². 18

40) מלקות ארבעים. 41) שנאמר (דברים כה, א) "ונגשו אל המשפט ושפטום" - ושפטום: שנים, ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי שלשה (סנהדרין י, א). 42) אין דנים אותו כדיני נפשות, בניגוד לרבי ישמעאל, הסובר שמטעם זה, מכות - בעשרים ושלושה (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב, וראה ב'תוספות' שם, דיבור-המתחיל: מלקות תחת מיתה עומדת).

ה. עריפת העגלה⁴³ - בחמשה⁴⁴. 19

43) האמורה בתורה (דברים כא, ד). 44) שנאמר: "ויצאו זקניך ושפטיך": זקניך - שנים; שופטיך - שנים, ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי חמשה (סנהדרין יד, א). אבל מדידת הערים סביבות החלל היא בבית-דין הגדול, כמבואר לעיל ה"א (רדב"ז). ולדעת הכסף-משנה והלחם-משנה עדיפה זו - פירושה המדידה האמורה לעיל ה"א, שהיא בחמשה היוצאים למדוד ברשות בית-דין הגדול, כמבואר בבאורנו לעיל אות יט, אבל העריפה עצמה אינה אלא בשלשה, כמבואר בהל' רוצח פ"ט ה"ב: "ובית-דין של אותה עיר מביאים עגלת בקר" וכו', וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין יד, א. ורבינו נמשך בזה אחרי לשון המשנה שם ב, א האומרת: "ועריפת העגלה", והכוונה למדידה.

ו. עבור החודש⁴⁵ - בשלשה⁴⁶. 20

45) שיהיה החודש שעבר שלשים יום, במקום עשרים ותשעה. 46) בית-דין של שלשה קובע אם החודש הוא מעובר או חסר (סנהדרין ב, א). וראה בנדרים עח, ב "מועדי ה' צריכים קידוש בית-דין". ובראש השנה כה, ב אמרו: החודש הזה לכס - אין לך מומחה לרבים יותר ממשה רבינו, ואמר לו הקב"ה: עד שיהיה אהרן עמך. ואין בית-דין שקול - מוסיפים עליהם עוד אחד, כמפורש ב'תוספות' שם. והשווה הל' קידוש החודש פ"א ה"ה יז.

ז. עבור השנה⁴⁷ - בשבעה⁴⁸. וכל אלו⁴⁹ סמוכין⁵⁰ 21
כמו שבארנו⁵¹. 22

47) שמוסיפים בה חודש, ועושים אותה שני אדרים (הל' קידוש החודש פ"ד, ה"א). 48) בשלשה מתחילים, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה (משנה בסנהדרין ב, א) וכמבואר בהל' קידוש החודש פ"ד, ה"ט. 49) כל השבעה. 50) ומחברי בית-דין הגדול, כמבואר בהל' קידוש החודש שם. 51) הל' קדוה"ח שם. ומקורו

1 בבית דין של עשרים ושלשה²⁶. אפלו ארי ודב
2 וברדלס²⁷, שהן בני תרבות²⁸ ויש להן בעלים,
3 שהמיתו - מיתתן בעשרים ושלשה. אבל נחש
4 שהמיתו - אחד הורג אותו²⁹.

21) הטעם מבואר בסמוך ה"ג. 22) סנהדרין ב, א שנאמר (שמות כא, כט) "השור יסקל וגם בעליו יומת" - כמיתת בעלים, כך מיתת השור. 23) שנגח אדם ומת, ודינו להסקל. 24) שנבעלה לאדם. 25) שור שבעל אשה. 26) שם, שנאמר (ויקרא כ, טו) "מות יומת, ואת הבהמה תהרגו" - כמיתת האדם, כך מיתת הבהמה בעשרים ושלושה. ובן בבהמה הרובעת נאמר (שם, טז): "והרגת את האשה ואת הבהמה מות ימותו". מה אשה בכ"ג, אף בהמה בכ"ג. 27) ובכתי" התימנים: וברדלס. ברדלס - ביוונית פרדלית. והיא חיה טורפת דומה לנמר, ולדעת הרע"ב בבא-קמא פ"א מ"ה, קוראים לה בערבית אלצב"ע. ויתכן שזהו הצבוע, ראה ב'תוספות' סנהדרין טו, ב. 28) אדם יכול לגדלם שלא יזיקו, והואיל ומותר לגדלם, שם בעלים נקרא עליהם ואינם כהפקר, ולפיכך אסור להרגם אם לא המיתו. 29) סנהדרין טו, ב. וכדעת רבי עקיבא שם, שכן סתמה המשנה (בבא-קמא פ"א, מ"ה) "והנחש מועד לעולם". והשווה הל' נזקי ממון פ"א, ה"ו.

5 ג. המוציא שם רע³⁰ - אין דנין אותו תחלה³¹ אלא
6 בבית דין של עשרים ושלשה, מפני שיש בדינו צד
7 דיני נפשות, שמה יהיה הדבר אמת³² ותסקל הפת.
8 לא נאמנו³³ דברי הבעל, וכא האב לתובעו בקנס³⁴
9 - דינו בשלשה³⁵. ומנין שאין דנין דיני נפשות אלא
10 בעשרים ושלשה? אף על פי שדברי קבלה הן³⁶,
11 הרי הוא אומר: וישפטו העדה והצילו העדה - עדה
12 שופטת ועדה מצלת; עדה שופטת - והן המחליטין,
13 ועדה מצלת - והן המזכין; ואין עדה פחות
14 מעשרה³⁷ - הרי עשרים; ומוסיפין שלשה, כדי
15 שלא יהא בית דין שקול³⁸, ויהיה בו אחרי רבים
16 להטות³⁹.

30) על אשתו, וטוען שלא מצא לה בתולים (ראה דברים כב, יד). 31) כשבא רק להפסידה כתובתה ולא להרגה, שאינו מביא עדים שזינתה תחתיו, בהיותה כבר ארוסה. 32) שיצא הקול, וישמעו עדים ויבואו להעיד שזינתה תחתיו (סנהדרין ח, א). 33) נתאמתו, כגון שהביא הבעל עדים שזינתה, והביא האב (אבי האשה) עדים והזימום לעדי הבעל, ונתברר שהבעל הוא שקרן ומחזר אחרי עדי שקר. 34) מאה סלעים, ככתוב (דברים כב, יט). 35) שדין זה אין בו צד נפשות, ודיני קנסות בשלשה, כמבואר להלן ה"ח (שם עמ' ב). 36) שקיבלום חכמים איש מפי רבו עד למשה מסיני. 37) שנאמר (במדבר יד, כז) "עד מתי לעדה הרעה הזאת" = עדת המרגלים, יצאו יהושע וכלב, שצדיקים היו, נמצאת העדה הרעה - עשרה. 38) זוגי, שאם יתחלקו ברעותיהם לחצאים - לא יוכלו להכריע מחוסר רוב. 39) דרשו חכמינו (סנהדרין ב, א) "לא

19 פְּתוּקָע לְחִבְרוֹ⁶⁹ וּבִסְטֵר⁷⁰ אֶת חִבְרוֹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן -
20 אֵין גּוֹבִין אוֹתָן דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָא⁷¹. וְכָל הַמְּשָׁלִם
21 חֲצִי נֶזֶק⁷² - אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָא⁷³; חוּץ
22 מִחֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת⁷⁴, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמוֹן וְאִינוּ קָנְסִים⁷⁵.

(65) בבא־קמא שם, כדי להרחיק את הנזקים ולא ירבו מזיקים בישראל. ובהודאות והלוואות, כדי שלא תנעל דלת בפני לווים, שאם יכפור יצטרך המלוה לבקש מומחים ולא ימצא, וימנע מלהלוות (המאירי לסנהדרין ב, ב). (66) הזיקה. (67) אלא גובים ממנו הקרן בלבד, כמבואר לקמן הי"ג. (68) ובכת"י תימן: שקצצו. (69) שהכה על אזנו, וקנסוהו לשלם סלע (בבא־קמא ז, א). (70) על הלחי, שקנסוהו לשלם מאתיים זוז (שם וברש"י). וכתב רבינו בהל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ט: "יש הכאות רבות שיש בהן ביזוי וצער מעט ואין בהן נזק, וכבר פסקו להם חכמים דמים קצובים... וכולן קנסות הן... ואותו הממון הקצוב הוא דמי הצער והבושת". (71) בבא־קמא כז, ב. (72) כגון שור תם (בפעם הראשונה) שהזיק את שורו של פלוני, שמשלם חצי נזקו (שמות כא, לה). (73) סנהדרין ב, א שחיובו מדין קנס, שסתם שוורים אינם נוגחים, ואין לבעליהם לשמורם כל זמן שלא הועדו, אלא שהתורה קנסה אותם לשלם חצי נזק, כדי שירבו בשמירתם (בבא־קמא טו, א ועמ"ב, ורש"י לסנהדרין ג, א). (74) שדרכה הבהמה על צרורות (קיסמי עצים), והיו הצרורות מנתזים מתחת רגליה ושברו את הכלים (הל' נזקי ממון פ"ב, ה"ג). (75) שזוהי הלכה למשה מסיני, שהבעלים משלמים בתורת ממון (בבא־קמא טו, ב). והרי זה כלוה מחברו שחייב לשלם (לשון רבינו שם ה"ז).

23 י. כָּל הַנְּשׁוּם כְּעֶבֶד⁷⁶ - אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ דִּינֵי חוּצָה
24 לְאַרְצָא⁷⁷. לְפִיכָּךְ, אָדָם שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ - אֵין גּוֹבִין
25 הַנֶּזֶק וְהַצָּעַר וְהַבִּשְׁת׃⁷⁸ שֶׁהוּא חֵבֵב בְּהֵן דִּינֵי חוּצָה
26 לְאַרְצָא; אֲבָל שְׁבֶתָּה⁷⁹ וְרַפּוּי - גּוֹבִין, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּהֵן
27 חֶסְרוֹן כִּסִּים⁸⁰. וְכֵן הוֹרֵי הַגְּאוֹנִים⁸¹, וְאָמְרוּ: שְׁמַעְשִׁים
28 בְּכָל יוֹם לַגְּבוֹת שְׁבֶתָּה וְרַפּוּי בְּכָבֵל.

(76) הנמכר בשוק, כגון החובל בחבירו חייב לשלם נזקו. כיצד? קיטע את ידו, רואים אותו כאילו הוא עבד נמכר בשוק, ושמים כמה היה יפה (=לפני החבלה) וכמה הוא יפה עכשיו, שאם היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי (בבא־קמא פג, ב וברש"י). (77) שם פד, א, הואיל ודבר שאין קצוב הוא, ויש צורך לשומו, אין דייני חו"ל מוסמכים לשומו (רש"י שם). ועיקר הטעם, מפני שאין זה מצוי, כמבואר שם עמ"ב. (78) שאין בהם חסרון כיס (שם), וראה הל' חובל ומזיק פ"ב ה"י, ופ"ג ה"א. (79) שיושב ומתבטל ממלאכתו כל ימי חליו, ראה שם פ"ב הי"ב. (80) והם שכחים=מצויים יותר מדמי נזק, שהרבה פעמים אדם חובל בחבירו ואינו מחסרו אבר אלא נחלה ונופל למשכב, נמצא נזק אין כאן, וריפוי ובושת ישנם (רדב"ז). (81) הובאו דבריהם בהגהות אשרי ב"ק פ"ח אות ב בשם רבינו חננאל, וראה באור הגר"א חו"מ סימן א ס"ק יד.

29 יא. בַּהֶמָּה שֶׁהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם - אֵין גּוֹבִין נֶזֶקוֹ דִּינֵי

בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב: "לעיבור הולכים אחר המיניו", ומינוי - זוהי סמיכה, כמבואר שם: "שם קוראים למינוי - סמיכה". וראה בכתובות קיב, א, שרבי אלעזר סמכוהו בא"י, ואח"כ הושיבוהו בסוד העיבור (קריית מלך).
1 ח. דִּינֵי קָנְסוֹת, כְּגוֹן גְּזוּלוֹת⁵² וְחִבְלוֹת⁵³, וְתִשְׁלוּמֵי
2 כְּפָל⁵⁴ וְתִשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וְחִמְשָׁה⁵⁵, וְהָאֻנְסָה
3 וְהַמִּפְתָּח⁵⁶ וְכִיּוּצָא בְּהֵן - אֵין דִּינֵין אוֹתָם אֲלָא שְׁלִשָּׁה
4 מְמָחִים⁵⁷, וְהֵם הַסְּמוּכִין בְּאַרְצָא יִשְׂרָאֵל⁵⁸. אֲבָל שְׂאָר
5 דִּינֵי מְמוֹנוֹת, כְּגוֹן הוֹדָאוֹת וְהִלָּאוֹת⁵⁹ - אֵין צְרִיכִין
6 מְמָחָה, אֲלָא אֲפִלוּ שְׁלִשָּׁה הִדְיוּטוֹת, וְאֲפִלוּ אֶחָד
7 מְמָחָה דִּין אוֹתָן⁶⁰. לְפִיכָּךְ⁶¹ דִּינֵין בַּהֲדוּאוֹת וְהִלָּאוֹת
8 וְכִיּוּצָא בְּהֵן בַּחוּצָה לְאַרְצָא. אָף עַל פִּי שְׂאֵין בֵּית דִּין
9 שֶׁל חוּצָה לְאַרְצָא אֱלֹהִים⁶², שְׁלִיחוֹת בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ
10 יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין⁶³; וְאֵין לָהֶן רְשׁוּת לְדוֹן דִּינֵי קָנְסוֹת⁶⁴
11 בְּשְׁלִיחוֹתָן.

(52) כגון נפקד שכופר בפקדון שהפקידו אצלו, וכן החוטף מיד חבירו (רש"י לסנהדרין ב, א). (53) אדם המזיק את חבירו בגופו או בממונו. (54) שמשלם הגנב (שמות כב, ו). (55) שמשלם הגנב כשגנב שור או שה וטבחיו או מכרו, חמשה לשור, וארבעה לשה (שם כא, לו). (56) שמשלם חמשים שקלים קנס לאבי הנערה (דברים כב, כט). (57) בקיאים בדינים. (58) סנהדרין ב, א וראה לעיל פ"ד, ה"ד. (59) שניהם על עסקי הלוואות, הודאות - שבא התובע לדון בעדי הודאה, המעידים: בפנינו הודה (הלווה) לו: הלוואות - שבא לדון בעדי הלוואה, המעידים: בפנינו הלווה, והנתבע כופר בשתינה (רש"י שם ב, ב). (60) שנאמר (ויקרא יט, טו) "בצדק תשפוט עמיתך" וכמבואר לעיל פ"ב ה"י, וראה שם הי"א. (61) הואיל ואין דיני ממונות צריכים מומחה וסמוך. (62) שהרי לא נסמכו, ואין סמיכה בחוץ לארץ, וראה לעיל פ"ד ה"ד, ש"אין קרוי אלהים אלא בית־דין שנסמך בא"י בלבד". (63) בבא־קמא פד, ב. ואע"פ שעכשיו אין מומחים גם בא"י, אנו פועלים בשליחותם של הראשונים שלפנינו ('תוספות' גיטין פח, ב דיבור־המתחיל: במילתא). וכבר הקשה הרמ"ך למה לרבינו לנמק את סמכות בית־דין לממונות מטעם שליחות, הלא אפילו בלי זה, אין כל צורך בדיני ממונות שיהיו סמוכים, כדברי רבינו עצמו, ש"אפילו שלשה הדיוטות" כשרים להם? ואולי נתכוון רבינו ליחיד מומחה, שכשר לדון ואפילו לא נסמך, וזה רק מטעם שליחות. (64) כגון תשלומי כפל, וארבעה וחמשה, ע"פ הכלל בבבא־קמא שם, כל דבר שאין בו חסרון כיס אין אנו עושים שליחותם, וכמבואר להלן ה"ט.

12 ט. אֵין דִּינֵין בֵּית דִּין שֶׁל חוּצָה לְאַרְצָא אֲלָא דְּבָרִים
13 הַמְּצוּיִין תָּמִיד וְיֵשׁ בְּהֵן חֶסְרוֹן כִּסִּים, כְּגוֹן הוֹדָאוֹת
14 וְהִלָּאוֹת וּמִזִּיק מְמוֹן חֲבֵרוֹ⁶⁵; אֲבָל דְּבָרִים שְׂאֵין
15 מְצוּיִין, אָף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּהֵן חֶסְרוֹן כִּסִּים, כְּגוֹן בַּהֶמָּה
16 שֶׁחָבַלָה⁶⁶ בַּחֲבֵרָתָהּ; או דְּבָרִים הַמְּצוּיִין, אֲבָל אֵין
17 בְּהֵן חֶסְרוֹן כִּסִּים, כְּגוֹן תִּשְׁלוּמֵי כְּפָל - אֵין דִּינֵין אוֹתָן
18 דִּינֵי חוּצָה לְאַרְצָא⁶⁷. וְכֵן כָּל הַקָּנְסוֹת שֶׁקָּנְסוּ⁶⁸ חֲכָמִים

104) שאלה הם דברים מצויים (ב"ק שם). (105) בדפוס וינציאה ובכת"י תימן: "אין גובין את התוספת", ובצדק, שבגזל אין דין כפל, אבל תוספת יש בו, כגון הגזול את חברו ותבעו הנגזל, ונשבע לשקר, וחזר הגזלן והודה, שחייב לשלם חומש נוסף על הקרן, ככתוב (ויקרא ה, כד). ואע"פ שכתב רבינו לעיל ה"ח: דיני קנסות כגון גזילות... אין דנים אותם אלא... הסמוכים בארץ ישראל? יתכן, ששם הכוונה לגזול ממש מיד חברו, וזה לא מצוי, ולפיכך אין דנים אותם אלא מומחים. ואילו כאן מדבר רבינו בכופר בפקדון שהפקיד אצל חברו, וזה מצוי יותר ('נמוקי יוסף' לב"ק פ"ח). וכן מצינו בהרבה מקומות בש"ס, שדנו דיני גזילות בבבל, ראה ב"ק צו, ב באחד שגזל צמד בקר מחבירו, וכן בבבא-מציעא ה, א ברועה שמסרו לו בהמות וגזלן, ודנו בהן חכמי בבל. וראה ב'תוספות' גיטין פח, ב דיבור-המתחיל: אי הכי.

יד. ולא כל המשלם על פי עצמו גובין ממנו דיני חוצה לארץ¹⁰⁶. שהרי הפגם¹⁰⁷ והפשת והפפר¹⁰⁸ משלם אדם על פי עצמו, כגון שאמר: פתיתי בתו של פלוני¹⁰⁹ והמית שורי את פלוני¹¹⁰, ואין גובין אותו דיני חוצה לארץ¹¹¹.

106) שאל נטעה לומר, הואיל ומשלם ע"פ עצמו בלא העדאת עדים, זה הופך אותו לדיני ממונות, שאינם צריכים מומחים, כי אילו היה זה חיוב קנס, אין אדם מתחייב קנס ע"פ עצמו, כמבואר בהל' נערה פ"ב, ה"ב. (107) שהאונס משלם לאבי הנערה כמה פחתה מדמיה בבעילתו (ראה שם ה"ו). (108) שהבעלים משלמים כופר נפש, כששורם הרג אדם, ככתוב (שמות כא, ל). (109) הרי זה משלם פגם ובושת (כתובות מא, א). (110) משלם את הכופר ע"פ הודאת עצמו (שם). (111) שאין אלה דברים מצויים, או שאין בהם חסרון כיס (רדב"ז). והשווה הל' חובל פ"ה, ה"ז-ח.

טו. דיני גרמאות¹¹² - אינן פקנסות, וגובין אותן ודיני בהן בחוצה לארץ¹¹³.

112) כגון השורף שטרותיו של חברו וגורם שלא יוכל להפרע החוב שבשטרות (ב"ק צח, א), או שזרק כלים מראש הגג על גבי כרים וכסתות, ובא אחר וקדם וסילק את הכרים מעל הארץ ונשברו הכלים, הרי זה חייב כאילו שברם בידו, שסילוק הכרים גרם להם שישברו (הל' חובל פ"ו, ה"ז). (113) שכן מצינו בתלמוד, שדנו דיני גרמות בבבל (ב"ק צח, ב; ק, א).

טז. וכן דין המוסר ממון חברו¹¹⁴, אף על פי שלא עשה מעשה¹¹⁵ - גובין אותו דיני חוצה לארץ¹¹⁶.

114) בידי אנס. (115) שלא נתן ביד "אלא הרגיל (=הלשין) בלבד" (לשון רבינו הל' חובל פ"ח, ה"א). (116) בבא-קמא קי, א והשווה הל' חובל שם ה"ג: "הרי שגזר המלך להביא לו יין... ועמד מוסר ואמר: הרי יש לפלוני אוצר יין... במקום פלוני והלכו ולקחו - חייב לשלם", וראה שם ה"י: "אסור למסור ישראל ביד גוי בין

1 חוצה לארץ, מפני שהוא דבר שאינו מצוי⁸². אבל אדם שהזיק בהמת חברו - משלם נזק שלם בכל מקום⁸³, כמי שקרע פסותו או שבר גליו או קצץ נטיעותיו. וכן בהמה שהזיקה בשן⁸⁴ ורגל⁸⁵, הואיל והיא מועדת⁸⁶ להן מתחלתה⁸⁷ - הרי זה דבר מצוי, וגובין אותו דיני חוצה לארץ. בין שהזיקה בהמה אחרת, כגון שנתחככה בה⁸⁸, או אכלה פרות שדרפה לאכלן, וכיוצא בזה, בין שהזיקה אכלין וכלים⁸⁹ שהיא חייבת עליהן נזק שלם - הפל גובין דיני חוצה לארץ⁹⁰. אבל אם היתה תמה⁹¹ והועדה⁹² והזיקה, כגון שגשכה⁹³ או נגפה⁹⁴ או רכצה או בעטה או נגחה⁹⁵ - אין גובין הנזק הזה השלם דיני חוצה לארץ, שאין מועד בחוצה לארץ⁹⁶. ואפילו הועד בארץ ויצא לחוצה לארץ והזיק - אין גובין נזקו, מפני שאינו דבר מצוי⁹⁷.

(82) ב"ק פד, א. (83) שזה מצוי יותר, ובית דין פועל בשליחות ב"ד של ארץ ישראל, כמבואר לעיל ה"ח, וכלשון רבינו בפירושו למשנה ב"ק פ"ח, מ"א "כדי שלא יאבדו זכויות בני אדם". (84) שאכלה פירות להנאתה. (85) שנכנסה לרשות הניזק, ושברה כלים ברגליה דרך הילוכה. (86) רגילה להזיק. (87) אפילו בפעם הראשונה, בניגוד לנזקי קרן שאינה מועדת אלא אחרי שהועדה שלשה ימים, כמבואר בהל' נזקי ממון פ"ו, ה"א. (88) להנאתה. וזוהי תולדת השן, שיש הנאה להזיקה (ב"ק ג, א). (89) שדרכה עליהם והזיקתם דרך הילוכה, שהזיקה מצוי ואלו הם נזקי "רגל". (90) שם פד, ב. (91) אינה רגילה, ואין דרכה לעשות נזקים אלה. (92) העידו בבעליה, שבהמה זו נוגחת היא מתמול שלשום, ככתוב (שמות כא, כט) "והועד בבעליו ולא ישמרנו". (93) בשיניה. (94) בגופה. (95) בקרניה, וכל אלה אינה רגילה בהן מתחילתה. (96) מבואר בסמוך ה"ב. (97) לבוא שור מועד מא"י לחוץ לארץ (ב"ק שם).

יב. מפני מה אין מועד בחוצה לארץ? לפי שצריך להעיד⁹⁸ בו בפני בית דין⁹⁹, ואין שם בית דין אלא הסמוכין בארץ¹⁰⁰. לפיכך, אם היו בית דין בחוצה לארץ¹⁰¹ - כשם שהן דנים דיני קנסות בחוצה לארץ¹⁰², כך מעידים את הבהמה בפניהם בחוצה לארץ¹⁰³.

(98) להתורות בבעליו, שהוא נגח שלש פעמים ועליו לשמרו שמירה מעולה. (99) שאין עדות אלא בפני בית-דין (ב"ק כד, א וברש"י). (100) שבפרשת משפטים כתוב (שמות כב, ח) "עד האלהים יבוא דבר שניהם", ואין קרוי אלהים אלא בית-דין שנסמך בארץ, כדלעיל פ"ד ה"ד. (101) שיצאו מארץ לחו"ל. (102) ראה לעיל שם ה"ב. (103) ב"ק פד, ב.

יג. מי שגנב או גזל - גובין ממנו הקרן דיני חוצה לארץ¹⁰⁴, אבל אין גובין את הפפול¹⁰⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הודאה, כל שלא היתה בבית-דין. וראה בבא-בבא-בבא, א שיכול אדם לטעון בבית-דין טענות הסותרות לגמרי כל מה שטען מתחילה חוץ לבית-דין, כי אין אדם מגלה טענותיו העיקריות אלא בבית-דין. (131) סנהדרין כט, ב "עד שיאמר להם - היו עלי דיינים", ואז הודאתו - הודאה. (132) על טענת בעל דינו, שאינו חייב לו כלום. (133) והעידו לטובת הנתבע. (134) אינו נאמן לומר עוד החזרתי ופרעתי, עד שיפרע בעדים (בבא-מציעא יז, א וברש"י) וכפירוש הר"ף שם שהכפירה היתה בבית-דין. (135) בהל' טוען ונטען פ"ו ה"א, שכל שאמר תחילה בפני בית-דין: "לא היה דברים מעולם", ואח"כ הביא הטוען עדים שהלווהו בפניהם, אינו נאמן שוב לטעון: לויתי ופרעתי, אלא הוחזק כפרן ומשלם. (136) שכבר נתבאר לעיל ה"ח, שבדיני הודאות והלוואות, ההדיוטות פועלים בשליחות בית-דין מומחה שבא"י.

פרק ששי

(1) דיין שדן דיני ממונות וטעה בדבר משנה, או בשיקול הדעת. פשרה או קניין בטעות. המתעצם בדין לומר: לבית דין הגדול נלך, למרות שקיים במקומו בית דין עירוני.

- א. פל דין² שדן דיני ממונות וטעה: אם טעה¹⁸ בדברים הגלויים והידועים, כגון דיני המפרשין¹⁹ במשנה או בגמרא³ - חוזר⁴ הדין, ומחזירין הדבר²⁰ כשהיה, ודין בו כהלכה⁵. ואם אי אפשר להחזיר, כגון שהלך זה שנטל הממון שלא פדין למדינת²¹ הים, או שהיה אלם⁶, או שטמא⁷ דבר טהור, או שהורה בכשרה שהיא טרפה והאכילה לכלבים⁸, וכיוצא בזה⁹ - הרי זה פטור מלשלם; אף על פי שגרים להזיק¹⁰, לא נתפנו להזיק¹¹.

(2) בין שהוא מומחה, או שהם שלשה הדיוטות ואפילו לא קיבלום עליהם בעלי הדין, או יחיד הדיוט וקיבלוהו בעלי הדין עליהם (ראה לעיל פ"ה ה"ח, ולקמן פ"ז ה"ב). (3) ובדפוס רומי: בתלמוד. (4) נסתר ומתבטל. (5) סנהדרין לג, א. והוא-הדין אם טעה בדבר המפורש (כסף-משנה). וכתב הרא"ש שם אות ו, כל מי שטעה בפסקי הגאונים או החכמים שאחריהם, וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה, הרי זה כטועה בדבר משנה, אבל אם לא ישרו בעיניו ומביא ראיות לדבריו, המקובלות לאנשי דורו, "יפתח בדורו כשמואל בדורו", ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס, אדם יכול לסתור ולבנות, אפילו לחלוק על דברי הגאונים. (6) איש תקיף ובעל זרוע. (7) לאחר שהורה שהוא טמא, לא דקדקו עוד בטירתו והניחוהו להטמא שנית בשרץ (סמ"ע לחו"מ כה, ס"ק ג). (8) שהשואל האכילה לכלבים כדין כל טריפה (ראה שמות כב, ל), אבל האכילה הדיין בידי חייב לשלם, שהרי זה מזיק ממש (כסף-משנה). וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין לג, א דיבור-המתחיל: השתא נמי. ולדעת ה'טור' חו"מ סימן כה בהבנת דברי רבינו, אפילו האכילה הדיין בידי פטור, שאינו אלא גורם להזיק, כיון שכונתו היתה

בגופו בין בממונו, ואפילו היה רשע ובעל עבירות... כל המוסר ישראל ביד גוי, בין בגופו בין בממונו - אין לו חלק לעולם הבא."

- יז. מנהג הישיבות בחוצה לארץ¹¹⁷: אף על פי שאין גובין שם קנס, מנדין אותם¹¹⁸ עד שישפיש לבצל דינו¹¹⁹, או יעלה עמו¹²⁰ לדין לארץ ישראל¹²¹. וכיון שיתן לו שעור¹²² הראוי לו¹²³ - מתירין נדיו, בין שנתפיש בעל דינו בין שלא נתפיש¹²⁴. וכן אם תפש הנזק שעור מה שראוי לו לטל - אין מוציאין אותו מידו¹²⁵.

(117) ישיבות הגאונים שבסורא ובפומבדיתא. (118) גוזרים עליו נידוי והוא מרוחק מהקהל, שאין יושבים עמו בארבע אמותיו, ראה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. (119) ויתפשו עמו. (120) הנתבע. (121) שיש שם בית-דין מוסמך הראוי לדון דיני קנסות. (122) סכום כסף. (123) כפי שבית-דין החליט בלבו, ואין מגלים אותו לבעלי הדין (רא"ש לב"ק פ"ח אות ג, בשם רב שרירא גאון). (124) רי"ף לב"ק פ"ח. וכתב הרא"ש שם בשם רב צמח גאון: כדי שלא יתא חוטא נשכר, ושלא יהיו ישראל פרוצים בנזיקין, כיון שיודעים שאין גובים דיני קנסות בבבל שולחים יד זה בזה, נהגו לנדותו עד שיפייסו בממון או ירבה עליו ריעים ויפייסנו בדברים. וראה בחו"מ סימן א, סעיף ה, בסמ"ע שם ס"ק יח, שמנהג זה נוהג רק בחבלות וגזילות, אבל לא לענין תשלומי כפל או ארבעה וחמשה, שאפילו אם לא יכפוהו אין לחוש שכל אחד יגנוב או יגזול, בהיותו יודע שיצטרך לפרוע לכל-הפחות את הקרן. (125) בבא-קמא טו, כ וכפירוש רש"י שם. ואם יתפרש הניזוק יותר מהראוי לו והמזיק צועק בפנינו, כופים לניזק שיחזיר המותר, ואין זה בכלל "דינים דיני קנסות", שאין זה אלא כמציל עשוק מיד עושקו (רדב"ז).

- יח. יחיד שהוא ממחה לרבים¹²⁶, אף על פי שהוא דן דיני ממונות יחידים¹²⁷ - אין ההודאה¹²⁸ בפניו הודאה בבית דין¹²⁹, ואפילו היה סמוך¹³⁰. אבל השלשה, אף על פי שאינן סמוכין, והרי הן הדיוטות, ואין אני קורא בהן אלהים - הרי ההודאה בפניהם הודאה בבית דין¹³¹. וכן הפופר בפניהם¹³², ואחר כך פאו עדים¹³³ - החזק בפרן¹³⁴, ואינו יכול לחזור ולטען, כמו שבארנו¹³⁵. כללו של דבר: הרי הן לענין הודאות והלוואות וכיוצא בהן בבית דין הסמוך לכל הדברים¹³⁶.

(126) מפורש לעיל פ"ב, ה"א. (127) סנהדרין ה, א. (128) של בעל הדין. (129) שלא יוכל לחזור בו מטענותיו הקודמות. (130) אין ההודאה מחייבת, ויכול לחזור ולטעון טענות אחרות (סנהדרין ל, א), ששטר הודאה שנחתמה בחתימתו של רב אשי, אינה מועילה עד שיחתמו בה שלשה דיינים, כי אין ההודאה בפניו חשובה הודאה (ביאור הגר"א לחו"מ סימן ג ס"ק יד), וראה ב"ק עד, ב שההודאה בפני רבי יהושע שהיה אב בית-דין אינה חשובה

17 **בֵּיד - יִחְזֹר הַדִּין²⁸, וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר - יִשְׁלַם**
18 **מִבֵּיתוֹ²⁹.**

(24) כדין תורה, וכיון שטעה - אין זה דין תורה (ראה רש"י לסנהדרין ו, א ד"ה: דין תורה). (25) שגבה מזה ונתן לזה. (26) ואין הדין חוזר, כיון שלא נפסקה הלכה כאחד מהם, יכול בעל הדין לומר: לא אחזיר את שלי, כי בדין נטלתי מה שנטלתי, בניגוד לטעה בדבר המפורש במשנה, שאין דינו דין כלל וחוזר (רש"י שם). (27) שהרי פשט המעשה כדברי האחר (שם). והואיל ולא נטל רשות, אין כוחו יפה להפטר מהתשלומין, ואפילו אם קיבלוהו לדון. הרי התנו שידון אותם כדן, וכיון שטעה לא דן כדן. ובכל זאת אם טעה בדבר משנה - פטור מלשלם (לעיל ה"א) מפני שזה קרוב לאונס הוא (ביאור הגר"א חו"מ סימן כח, ס"ק טז), כי לא היה לו להעלות על דעתו שיטעה בדבר מפורש כזה, ובוודאי לא נתכוון להזיק אלא מזלו הרע של הבעל-דין גרם שיפסיד. לא כן כשטעה בשיקול הדעת ואינו מומחה, היה לו להעלות בדעתו שמא יטעה, והרי זה דומה למתכוון להזיק וחייב (לחם-משנה). (28) כל עוד שלא נטל הבעל-דין, ודאי ראוי להחזיר הדין ולהורות כראוי. (29) כדעת הגאון, הובא דבריו ברי"ף לסנהדרין פ"ד, שהלכה כרבי מאיר המחייב את כל הגורם להזיק, וזה גרם להזיק, שלא היה לו לדון כשאינו מומחה, או לא נטל רשות, שמא יטעה בשיקול הדעת, והרי זה קרוב למזיד (ביאור הגר"א, וכן בלחם-משנה).

19 **ד. אֲבָל מִי שְׁאִינוּ מִמָּחָה וְלֹא קָבְלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי**
20 **דִּינָיו, אָף עַל פִּי שְׁנֵטֶל רְשׁוֹת³⁰ - הָרִי זֶה בִּכְלָל בַּעֲלֵי**
21 **זְרוּעַ, וְאִינוּ בִּכְלָל הַדִּינִינִין³¹. לְפִיכֶן אֵין דִּינוּ דִּין, בֵּין**
22 **טֵעָה בֵּין לֹא טֵעָה; וְכָל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינָיו, אִם רָצָה,**
23 **חֹזֵר וְדָן בִּפְנֵי בֵית דִּין³². וְאִם טֵעָה, וְנָשָׂא וְנָתַן בֵּיד**
24 **- חֵיב לְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ³³, וְחֹזֵר וְלֹקֵחַ מִבַּעַל דִּין זֶה**
25 **שָׁנָתוֹ לֹא שָׁלָא בְּהִלְכָּה. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחְזִיר³⁴, אוֹ**
26 **שִׁטְמָא³⁵, אוֹ שֶׁהֶאֱכִיל דְּבָר הַמָּתֵר לְכָלִּים - יִשְׁלַם,**
27 **בְּדִין כָּל גּוֹרֵם לְהִזִּיק; שְׁנָה מִתַּפְנוֹן לְהִזִּיק הוּא³⁶.**

(30) שעבר ראש הגולה, או שטעו בית-דין שבא"י ונתנו לו רשות. (31) שאין הרשות מועילה עד שיהא ראוי, כמבואר לעיל פ"ד ה"טז. (32) אחר, ובכל זאת אם קיבלוהו בעל-דין מה שעשה עשוי, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ב. (33) שהרי מתכוון להזיק הוא. (34) כאן מדובר, כשלא נשא ונתן ביד, אז אומר הדיין לבעל-דין: לך והתייני עם בעל דינך, והוצא ממנו הכסף שנתת לו על-פי פסק דיני שהיה בטעות, ובכל זאת אחרי שפנה לבעל-דין שכנגדו ואין לו להחזיר - אזי מחייב הדיין עצמו לשלם (רי"ף בסנהדרין פ"ד). (35) כשבא לשאול לפניו על דבר ספק טומאה הנוגד לו בטהרותיו, אמר לו הדיין: טמאים הם, ונטל שרץ והשליך עליהם לוודא את טומאתם, והם היו טהורים בתחילה (רש"י לסנהדרין לג, ב). (36) שאם אינו מומחה, אל יהא לו עסק בהוראה ואל יטעה את בית-הדין להעניק לו רשות שלא כדן.

28 **ה. דִּין שְׁטֵעָה וְחֵיב שְׁבוּעָה לְמִי שְׁאִינוּ חֵיב בָּהּ,**

להורות הלכה למעשה ולא להזיק (סמ"ע שם). (9) כגון שטיהר פירות חבירו ועירבם עם שאר הפירות הטהורים של הנשאל, ונמצא שטעה והרי הכל טמא (סנהדרין לג, ב). (10) וגורם להזיק חייב, כמבואר בהל' חובל ומזיק פ"ז, ה"ז. (11) וכך אמרו שם לג, א: "מעשה בפרה שניטלה האם שלה, והאכילה רבי טרפון לכלבים, ובא מעשה לפני חכמים והתירוה... אמר לו רבי עקיבא: פטור אתה". ואמרו שם, שהואיל וטעה בדבר משנה, פטור רבי טרפון, אפילו אם לא היה מומחה לרבים. וראה לקמן ה"גד.

1 **ב. טֵעָה בְּשִׁקוֹל הַדַּעַת¹², כְּגוֹן דְּבָר שֶׁהוּא מְחַלֶּקֶת**
2 **תַּנָּאִים אוֹ אֲמוּרָאִים¹³, וְלֹא נִפְסְקָה הִלְכָּה בְּאֶחָד מֵהֶן**
3 **בְּפִירוּשׁ, וְעָשָׂה בְּאֶחָד מֵהֶן, וְלֹא יָדַע שֶׁכָּפַר פֶּשַׁט**
4 **הַמַּעֲשֵׂה¹⁴ בְּכָל הָעוֹלָם בְּדַבְרֵי הָאֲחֵר: אִם הָיָה זֶה**
5 **הַדִּין מִמָּחָה¹⁵ וְנָטַל רְשׁוֹת מֶרֶאשׁ גְּלוֹת¹⁶, אוֹ שְׁלָא**
6 **הָיָה נֹטֵל רְשׁוֹת אֲבָל קָבְלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינָיו**
7 **עֲלֵיהֶן¹⁷, הוּאִיל וְהוּא מִמָּחָה¹⁸ - חֹזֵר הַדִּין¹⁹, וְאִם**
8 **אֵי אֶפְשָׁר לְהַחְזִיר²⁰ - פְּטוֹר מִלְּשַׁלֵּם²¹. אֶחָד הַנּוֹטֵל**
9 **רְשׁוֹת מֶרֶאשׁ גְּלוֹת²² אוֹ הַנּוֹטֵל רְשׁוֹת מִבֵּית דִּין שֶׁל**
10 **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא בְּחוּצָה לְאֶרֶץ,**
11 **כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵינוּ²³.**

(12) עיון בדבר לשם הכרעה לכאן או לכאן. (13) חכמי התלמוד שלאחר תקופת התנאים. (14) נתקבל המנהג. (15) בקי בדיני התורה. (16) שמועילה לדון בכל העולם, אפילו לא רצו בעלי הדין (לעיל פ"ד, ה"ד). (17) ודן לפי הסכמתם, וגם זה מועיל, כמבואר בסנהדרין ה' עמוד א, ולקמן פ"ז ה"ב. (18) יש טעם לנטילת רשות מראש הגולה, אבל אילו לא היה מומחה - אע"פ שנטל רשות אינו בכלל דיין, ודינו מפורש לקמן ה"ד. (19) ודנים בו כהלכה, כדי שלא יפסיד בעל-דין הזכאי. (20) כגון שהלך זה שנטל הממון שלא כדין למדינת הים. (21) הואיל ונטל רשות מראש הגולה, יש כח ביד בית-דין להפקיר ממון שלא כדין (רש"י לסנהדרין ה, א). וכן אם קיבלוהו בעלי הדין עליהם בין לדין בין לטעות, כמבואר בגמרא שם וברש"י דיבור-המתחיל: אי קבלוך. ואפילו נשא ונתן ביד, מידי בעל-דין זה לחבירו, הרי זה פטור, שהרי רבי טרפון פטרו רבי עקיבא לשלם (ראה לעיל אות י) מפני שהוא מומחה וקיבלוהו בעלי הדין, שהם באו אליו לשאול שאלת איסור והיתר, ולא כפאם שיבואו לשאול לפניו (כסף-משנה). (22) שרשותו מועילה לדון בכל העולם. (23) לעיל פ"ד ה"ד. רבינו נמשך בזה אחרי פסקי הרי"ף בסנהדרין פ"ד. והרא"ש שם אות ה חולק בזה. ולדבריו, כל שטעה בשיקול הדעת, אין הדין חוזר, כיון שפסק כאחד התנאים, אין בכח הדיין לבטל פסק דינו, הואיל ולא נפסקה הלכה כאחד מהם בפירוש (ראה סמ"ע חו"מ כח, ס"ק כג).

12 **ג. הָיָה הַטֹּעֶה מִמָּחָה וְלֹא נָטַל רְשׁוֹת וְלֹא קָבְלוּ**
13 **אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינָיו עֲלֵיהֶן, אוֹ שְׁלָא הָיָה מִמָּחָה אֲבָל**
14 **קָבְלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינָיו עֲלֵיהֶן לְדוֹן לָהּ בְּדִין²⁴,**
15 **וְטֵעָה בְּשִׁקוֹל הַדַּעַת: אִם נָשָׂא וְנָתַן בֵּיד²⁵ - מֵה**
16 **שְׁעָשָׂה עֲשׂוּי²⁶, וְיִשְׁלַם מִבֵּיתוֹ²⁷; אִם לֹא נָשָׂא וְנָתַן**

1 וַעֲשֵׂה זֶה³⁷ פֶּשֶׁרָה³⁸ עִם בַּעַל דִּינוֹ כְּדִי שְׁלֹא יִשְׁבַּע³⁹,
2 וְאַחֵר כִּף יָדָע שְׁאִינוּ בֶן שְׁבוּעָה⁴⁰, אִף עַל פִּי שְׁקֵנוּ
3 מִיָּדוֹ⁴¹ עַל הַפֶּשֶׁרָה - אֵינָה כְּלוּם⁴²; שְׁלֹא קָבַל עָלָיו
4 לִתֵּן לוֹ אוֹ לְמַחֵל לוֹ⁴³ אֲלֹא כְּדִי שִׁיפְטֹר מִשְׁבוּעָה
5 שְׁחִיבָה בָּהּ הַטּוֹעָה, וְכָל קִנְיָן בְּטָעוֹת - חוֹזֵר⁴⁴. וְכֵן
6 כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה⁴⁵.

37) הנתבע שנתחייב להשבע. 38) הסכם. פשרה - מלשון

פורשים, אינו קר ואינו חם, כך שני הצדדים מוותרים זה לזה. 39) התחייב לתת לו סכום מה. 40) שהדיין טעה, נמצא הנתבע פטור משבועה, ואינו חייב לתת לתובע כלום. 41) שהקנו לתובע בקבלת קנין מידי הנתבע, שהתחייב לתובע כסף כדי להפטור מהשבועה. 42) ואינו צריך לתת לו כלום. 43) במקרה והוא התובע, ועליו להשבע שבעל דינו חייב לו. 44) ובטל (גיטין יד, א). וכן אמרו (בבא מציעא סו, א) מחילה בטעות - אינה מחילה. ומקור דברי רבינו מתשובת הרי"ף הובאה ב'נמוקי יוסף' להתחלת מס' סנהדרין "מי שחייבוהו בית דין שבועה חמורה ועשו ביניהם פשרה ואח"כ ראו שלא היה עליו אלא חרם סתם (יהיה בחרם מי שכופר לחבירו) - יכול הוא לחזור, שיש לו לומר אילו היה יודע שאין עליו שבועה לא היה עושה פשרה, והרי זה קנין בטעות". 45) השווה הל' מכירה פט"ו ה"ב.

ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשִׁיחֵיו שֵׁם עֲדִים אוֹ
רְאִיָּה⁵⁸ לְנִגְזֵל אוֹ לְנִזְק אוֹ לְמַלְוָה; אֲבָל טַעֲנָה
רִיקָנִית - אֵין מַחֲיִיבִין אֶת הַנִּטְעָן לְצִאת כָּלָל, אֲלֹא
נִשְׁבַּע בְּמִקְוָמוֹ וּנְפִטֵר⁵⁹.

58) הוכחה. 59) שאם לא כן, כל הרמאים יתבעו את העשירים לעלות לדון בבית דין הגדול, וכדי שלא לטרוח יתפשרו עמהם, ונמצאו גזולים זה את זה (רדב"ז).

ט. וְכֵן הָדִין בְּזִמְן הַזֶּה, שְׁאִין שֵׁם בֵּית דִּין גְּדוֹל⁶⁰,
אֲבָל יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֵׁישׁ בָּהֶן חֲכָמִים גְּדוֹלִים מְמַחִין
לְרַבִּים⁶¹, וּמְקוֹמוֹת שֵׁישׁ בָּהֶן תַּלְמִידִים שְׁאִינָן
כְּמוֹתָן, אִם אֲמַר הַמַּלְוָה: גִּלְף לְמָקוֹם פְּלוֹנִי שְׁבָאֲרָץ
פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַגְּדוֹל⁶² וְנָדוֹן לְפָנָיו בְּדִין זֶה
- שְׁפּוֹפִין אֶת הַלְוָה וְהוֹלֵף עִמּוֹ⁶³. וְכֵן הָיוּ מַעֲשִׂים
בְּכָל יוֹם בְּסַפְרָד⁶⁴.

60) בירושלים. 61) ידועים לרבים במומחיותם ובבקיאותם. 62) בכת"י התימנים: "למקום פלוני שבארצו לפני פלוני הגדול", וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ג. 63) שהרי אמרו (סנהדרין לב, ב): "צדק צדק תרדוף - הלך אחר בית דין יפה, אחר רבי אליעזר ללוד... אחר רבי מתיא בן חרש לרומי", הרי שאפילו ברומי נקרא בית דין הגדול, כל שאין למעלה ממנו (כסף-משנה). 64) ובשו"ע חו"מ סימן יד, סעיף א: "התובע צריך לילך אחר הנתבע אם הוא בעיר אחרת, אע"פ שבעיר התובע, הבית דין גדול יותר". וכן אמרו שם: "עשיר מוחזק ואלם בעירו, מוציאים אותו לדון בעיר אחרת, אע"פ שהבית דין שבעירו יותר גדול".

ו. שְׁנֵים שְׁנֹתֵעֲצָמוֹ⁴⁶ בְּדִין, אֶחָד אוֹמֵר: נָדוֹן כָּאֵן,
וְאַחֵר אוֹמֵר: נַעֲלָה לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל⁴⁷, שְׁמָא יִטְעֹנוּ
אֵלָיו הַדִּינִין וְיִוצִיאוּ מִמּוֹן שְׁלֹא בְּדִין - כּוֹפִין אוֹתוֹ⁴⁸
וְדָן בְּעִירוֹ⁴⁹. וְאִם אֲמַר: כְּתָבוּ וְתָנוּ לִי מָאִי זֶה טַעַם
דְּנִתּוּנִי, שְׁמָא טַעֲיָתָם - כּוֹתְבִים וְנוֹתְנִין לוֹ, וְאַחֵר כִּף
מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ⁵⁰. וְאִם הַצֵּרֶף⁵¹ לְשָׂאֵל דְּכָר מִבֵּית דִּין
הַגְּדוֹל שְׁבִירוֹשָׁלַם - כּוֹתְבִים וְשׁוֹלְחִין וְשׁוֹאֲלִין,
וְדִנִּין לָהֶם בְּעִירָם כְּפִי מָה שִׁיבֵא בְּכֶתֶב בֵּית דִּין
הַגְּדוֹל⁵².

46) התעקשו, נעשו קשים זה לזה. 47) שבירושלים. 48) את הטוען לידון בבית דין הגדול. 49) סנהדרין לא, ב. 50) שם. ואפילו נתרצו שניהם בתחילה לדון כאן, כל שהחייב תובע אח"כ לכתוב לו פס"ד מנומק - נותנים לו, כי אין לך התעצמות יותר גדולה מזה שאינו רוצה לפרוע עד שיתנו לו פס"ד מנומק (רדב"ז). וראה ב'תוספות' שם ד"ה: ואם אמר. 51) בית הדין שבעירו. 52) לא שבית הדין הגדול פוסק הדין, שהרי צריך שיהיו בעלי הדין עומדים לפני הדיינים, אלא בית דין הגדול מודיע דעתו, ובית דין שבעירו דן את הדין, ראה חו"מ סימן יג, סעיף ו. ומשמיענו רבינו, שאע"פ שבית הדין שבעיר אינו יודע איך לדון דין זה, בכל זאת כופים אותו לידון לפניו, והוא יפנה לקבל חוות דעת בית דין הגדול (סמ"ע לחו"מ סי' יד, ס"ק ד), ושני בעלי הדין יפרעו שכר השליח (חו"מ יד, סעיף א).

ז. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשִׁאֵר הַדִּינִין שְׁזָה טוֹעֵן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום א' ט"ז ניסן - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ט"ז כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

יום א' ט"ז ניסן ה'תשפ"ב

הלכות מטמאי משכב ומושב

פרק אחד עשרי

1 יבאר הדברים שעם הארץ נאמן עליהם, ואם הביא חבית של תרומה ואמר שבתוכו קודש, דין כלי שהיה בתוכו יין או שמן וראינו עם הארץ יושב ומשמרו להוציא ממנו נסכים, המקומות שהם נאמנים על הכלים, וטומאת עם הארץ ברגל מה דינה, טבילת כל כלי המקדש במוצאי יום טוב, ועם הארץ שאמר טהור אני מטומאת מת אם נאמן.

1 א. פְּכַר פֶּאֶרְנוּ, שְׁעָמֵי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִים הֵן עַל טְהַרְת פֶּרֶת הַחֲטָאִת. מִפְּנֵי חֲמֻרְתָּהּ אֵין מְזַלְזֵלִין בָּהּ. וְכֵן 2 נֶאֱמָנִים הֵן עַל טְהַרְת יֵין וְשֶׁמֶן שֶׁל נְסָכִים.³ אִם 3 אָמַר: טְהוֹר הוּא⁴ - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת טְהָרָה.⁵ מִפְּנֵי 4 חֲמֻרְתוֹ נִזְהָרִין בּוֹ. וְכֵן נֶאֱמָנִים הֵן עַל הַתְּרוּמָה 5 בְּשַׁעַת הַגָּתוֹת⁶ וְהַבְּדִים⁷, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעָם מְטַהְרִין 6 עֲצָמָן וְכֻלְיָהֶן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת יֵינָם וְשֶׁמֶנָם בְּטְהָרָה. 7 8 עֲבָרוּ הַגָּתוֹת וְהַבְּדִים - אֵינָן נֶאֱמָנִים.

2 בפיי"ג מהלכות פרה הי"ב. 3 יין לנסכו על המזבח ושמן למנחות. 4 לנסכים. 5 משנה חגיגה כד, ב. רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקדישו לנסכים, וכן משמע גם מלשוננו של רבינו בפירושו שם. ויוצא מזה, שאסור לקנות ממנו יין ושמן של חולין לצרכי נסכים. ויש עוד מקום לעיין בדין זה. ראה לקמן ה"ד. במשנה שם אמרו, שרק בארץ יהודה נאמנים, אבל לא בשאר חלקי ארץ ישראל (ראה שם בגמרא כה, א) טעמו של דבר. וראה פירוש רבינו שם, רצ"ע. 6 בזמן דריכת הענבים בגת. 7 כתישת הזיתים בבתי הבד להוציא שמנם.

9 ב. פֶּהֱן⁸ שֶׁהִבִּיא לוֹ עִם הָאָרֶץ חֲבִית יֵין או שֶׁמֶן שֶׁל 10 תְּרוּמָה⁹ - לֹא יִקְבְּלָנָה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּחֻזְקַת 11 טְמֵאָה. הַנִּיחָה עִם הָאָרֶץ אֶצְלוֹ עַד גַּת הַבָּאָה 12 וְהִבִּיאָהּ לוֹ¹⁰ - יִקְבְּלָנָה מִמֶּנּוּ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ 13 שֶׁהִיא שֶׁל אֶשְׁתָּקֵד; שֶׁלֹּא גִזְרוּ עָלֵיהֶם טְמֵאָה בְּשַׁעַת 14 הַגָּתוֹת וְהַבְּדִים.

8 שם. 9 לא בשעת הגיתות. 10 בשעת הגיתות.

15 ג. עִם הָאָרֶץ¹¹ שֶׁנֶּעַל בֵּית בְּדוֹ או גִּתוֹ בְּשַׁעַת שֶׁגִּמְרוּ 16 הָעָם לְדִרְהָ¹² וְהוֹלִיךְ אֶת הַמִּפְתָּח מִיַּד לַפֶּה, אִף עַל 17 פִּי שֶׁשֶׁהָהָה¹³ כְּמָה יָמִים אַחֵר שֶׁעֲבָרוּ הַגָּתוֹת - הָרִי 18 הַפֶּהֱן בָּא וּפּוֹתַח בְּפָנָיו וּמִטְבִּילוֹ¹⁴ וְדִרְהָ וְנוֹטֵל 19 תְּרוּמָה בְּטְהָרָה¹⁵. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן - לֹא יִטַּל תְּרוּמָה 20 מֵעַם הָאָרֶץ אֲלָא זִיתִּים וְעִנְבִּים שֶׁאֵינָן מְכֻשְׂרִין¹⁶, 21 שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טְמֵאָה.

11 טהרות פ"ט, מ"ד. 12 ואז היה עדיין נאמן על טהרת

היין. 13 הכהן. 14 את עם הארץ. 15 אבל אם לא הביא את המפתח מיד אחר שנגרמה הדריכה - אינו נאמן. פסק כר' יהודה, במשנה טהרות פ"ט, ד. 16 אוכלין אינם מקבלים טומאה אלא אם נתלחלו באחד משבעת המשקין המפורטים במסכת מכשירין פ"ו מ"ד.

ד. הִבִּיא לוֹ¹⁷ עִם הָאָרֶץ חֲבִית שֶׁל תְּרוּמָה בְּשָׂאָר 22 יָמוֹת הַשָּׁנָה וְאָמַר: הַפְּרָשְׁתִּי בְּתוֹכָהּ קֹדֶשׁ, אֶפְלוֹ 23 רְבִיעִית¹⁸ - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמָן עַל טְהַרְת הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמָן עַל 24 הַכֹּל¹⁹. אֶפְלוֹ בְּשַׁעַת הַגָּתוֹת וְהַבְּדִים, שְׁעָמֵי הָאָרֶץ 25 נֶאֱמָנִין עַל הַתְּרוּמָה, אֵינָן נֶאֱמָנִין עַל הַכֹּל הַרִיקָם²⁰ 26 לוֹמַר שֶׁהוּא טְהוֹר לְתְרוּמָה. וְכֵן אֵין נֶאֱמָנִין לְעוֹלָם 27 עַל כִּלֵּי רִיקָם לוֹמַר שֶׁהוּא טְהוֹר לְקֹדֶשׁ²¹. 28

17 משנה חגיגה כד, ב. 18 חלק רביעי מלוג, מחזיק ביצה ומחצה. 19 בתוספות חולין לה, ב ד"ה ואם פירשו, שלא הקדיש רביעית מסויימת אלא אמר: ורביעית שאני עתיד להפריש מחבית זו תהיה קודש. שאם לא כן, כיצד ישתה הכהן את היין, הלא מעורב בו יין של קידוש (ראה תוספות זבחים פח, א ד"ה מן). 20 פירוש, אחר שעירו ממנו את היין, אסור להשתמש בו לטהרות, מפני שהאמיניהו רק על היין עצמו ולא על הכלי. למד זה מגמרא שם כה, ב שאמרו: מלאים דתרומה אינו נאמן. [ורש"י שם מבאר, שהאמיניהו על התרומה משום הפסד הכהנים, אבל בכלים הריקנים אין להם הפסד, ואולי גם רבינו סובר כן]. 21 דקדק רבינו בלשוננו, וכתב כאן "כלי ריקם" בלי ה"א הידיעה, כי המדובר בסתם כלי ריקם של עם הארץ, שהוא מעיד על טהרתו. אבל אם הביא יין קודש בכלי, ועירו ממנו את היין, נשאר הכלי בחזקת טהור כל זמן שחבר רואה אותו שלא נטמא. וברש"י שם מבאר, שגנאי הוא לקודש שהכלי שעירוהו ממנו יהיה טמא. ולמעלה בתרומה כתב "הכלי הריקם" בה"א הידיעה, מפני שהמדובר באותו הכלי שהביא בו את התרומה והוא נאמן עליה. עיין שם. ובזה מסולקת תמיהתם של הר"י קורקוס והכסף-משנה על רבינו.

ה. כֹּל שֶׁהִיא בְּתוֹכוֹ יֵין או שֶׁמֶן וְרָאִינוּ עִם הָאָרֶץ 29 יוֹשֵׁב וּמִשְׁמְרוֹ כְּדֵי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ נְסָכִים - הָרִי הוּא 30 נֶאֱמָן עַל טְהַרְת הַכֹּלִי, וְאֶפְלוֹ קֹדֶשׁ לַגָּתוֹת וְלַבְּדִים 31 בְּשַׁבָּעִים יוֹם²²; אֲבָל קֹדֶשׁ לְשַׁבָּעִים - אֵינָן נֶאֱמָנִים. 32 בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׂאָר אָרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל 33 בִּירוּשָׁלַם נֶאֱמָנִים²³ עַל כִּלֵּי חֲרָס הַרִיקָם לוֹמַר 34 שֶׁהוּא טְהוֹר לְקֹדֶשׁ לְעוֹלָם, בֵּין כִּלִּים דְּקִיָּם²⁴ בֵּין 35 כִּלִּים גָּסִים, בֵּין מְלֵאִין בֵּין רִיקָנִים²⁵ - הָרִי הוּא 36 נֶאֱמָן עַל הַכֹּלִי, אִף עַל פִּי שֶׁהִמְשָׁקִין שְׁבִתוֹכוֹ²⁶ 37 טְמֵאִין. אֶפְלוֹ הִיָּה בְּגִדוֹ, שֶׁהוּא מְדֻרָּס²⁷, בְּתוֹךְ הַכֹּלִי 38 - הָרִי הַכֹּלִי בְּחֻזְקַת טְהָרָה לְקֹדֶשׁ. וּמִפְּנֵי מָה הִקְלוּ 39 בָּהֶם²⁸? מִפְּנֵי שֶׁאֵין עוֹשִׂין כְּבִשּׁוֹנוֹת²⁹ בִּירוּשָׁלַם³⁰. 40

22 שנינו שם כד, ב "כדי יין וכדי שמן המדומעות, נאמנים

טְהוֹרָה לְקֹדֶשׁ אֲכָל לֹא לְתִרְוּמָה, כְּמוֹ שֶׁפָּאֲרָנוּ¹¹; 11
לְקַח קְדֵרָה וַיֵּצֵא בָּהּ חוּץ לְמוֹדִיעֵית - הָרִי זֶה טְמֵאָה 12
בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְתִרְוּמָה. אָף עַל פִּי שֶׁהֵן הֵם הַקְּדֵרוֹת 13
וְהוּא הַקְּדֵר עֲצָמוֹ, אֵינוֹ נֶאֱמָר אֶלָּא לְפָנִים מִן 14
הַמּוֹדִיעֵית. 15

(40) משנה שם כה, ב. (41) כמה פעמים בפרק זה.

ח. הַלּוֹקֶת⁴² פְּלִי חָרָס מִן הַכֶּבֶשׂ בְּכָל מְקוֹם - הָרִי 16
אֵלּוֹ טְהוֹרִין בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְתִרְוּמָה, וְאֵין אוֹמְרִים 17
שֶׁמָּא נִגַּע בָּהֶן עִם הָאָרֶץ. וְאִפְּלוּ לְקַח מִן הַסֹּדֶר 18
הָרֵאשׁוֹן⁴³, וְאָף עַל פִּי שֶׁהַכֶּבֶשׂ פְּתוּחַ וְיִכְבֵּר נִלְקַח 19
חֲצִי; שְׁלֹא גִזְרוּ טְמֵאָה עַל פְּלִים שֶׁכֶּבֶשׂ⁴⁴. 20

(42) הלכה זו שנויה במחלוקת תנאים במסכת פרה פ"ה מ"א, אולם בתוספתא שם פ"ה ה"א מסיים: "זו משנה הראשונה, רבותינו אמרו: פותח ונוטל ואינו נמנע, והחבר (גירסת הכסף-משנה "שהחבר") בא אפילו לאחר שלושה ימים ונוטל". ופסק רבינו כרבותינו בתוספתא (ראה כסף-משנה). (43) השורה הראשונה. (44) כל זמן שלא הוצאו ממנו, ולפיכך מותר לחבר להשתמש בכלים שהוא עצמו מוציאם מן הכבשן.

ט. טְמֵאָת עִם הָאָרֶץ⁴⁵ בְּרָגֶל⁴⁶ כְּטִהוֹרָה הִיא חֲשׁוּבָה, 21
שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים הֵן בְּרָגִלִים⁴⁷, וְכָלִיהֶם כָּלָם 22
וְאֶכְלִיהֶם וּמִשְׁקִיהֶן טְהוֹרִים בְּרָגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהַכָּל 23
מִטְהַרִּין עֲצָמָן וְעוֹלִים לְרָגֶל. לְפִיכָף הֵן נֶאֱמָרִים כָּל 24
יְמוֹת הָרָגֶל בֵּין עַל הַקְּדֵשׁ בֵּין עַל הַתִּרְוּמָה. מִשְׁעֶבֶר 25
הָרָגֶל חוֹזְרִין לְטְמֵאָתָן. 26

~ נקודות משיחות קודש ~

"טומאת עם הארץ ברגל כטהורה היא חשובה, שכל ישראל חברים הם ברגלים... מפני שהכל מטהרים עצמן ועולים לרגל... משעבר הרגל חוזרין לטומאתן".

כוונתו ב"משעבר הרגל חוזרין לטומאתן" שכל מה שנגע בו עם-הארץ בשעת הרגל טמא למפרע, כמו שכתב בפירוש בהלכה שלאח"כ "הפותח חביתו ברגל כו' ועבר הרגל הרי שאר החבית כו' בחזקת טומאה ואע"פ שלא נגע בה אלא בזמן שהוא כחבר אינה טהורה אלא בזמן הרגל בלבד".

ותמוה, שהרי טעמו של הרמב"ם הוא "שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל" ואם הוא טהור מדוע אחרי הרגלים טמאים האוכלין שנגע בהן למפרע? ובמה שונה הדין מנאמנות עמי הארץ "על התרומה בשעת הגיתות והבדים" ששם אין אומרים שאחרי זמן זה חזרו האוכלין להיות טמאין למפרע.

ובשלמא לרש"י שכתב הטעם "דכל ימות הרגל אישתי שלא לבייש" מובן מדוע טמאין למפרע כי בעצם אינם טהורים רק שחכמים ביטלו גזירתם כדי שלא לביישם, אבל לטעם הרמב"ם הרי "הכל מטהרין עצמן" ומדוע אחרי הרגל חזרו לטומאתן.

עליהן בשעת הגיתות והבדים, וקודם לגיתות שבעים יום" (רגילים היו לטהר את הכלים שבעים יום לפני תקופת הדריכה). ובגמרא (שם כה, ב) אמרו שהמדובר "במטהר את טבלו ליטול ממנו נסכים". ומפרש רבינו, שלא הקדיש עדיין כלום לנסכים אלא ייחדו לנסכים כשיצטרך לכך (וכן פירשו 'תוספות' שם ד"ה במטהר, ולא כפירוש רש"י) שהרי אם הקדישו נאמן כל השנה. (23) משנה שם כו, א. (24) קטנים. ברייתא שם כו, ב: "נאמנים על כלי חרס גסים לקודש" וכל-שכן על הדקים. ובברייתא אחרת שם אמרו, שעל דקים נאמנים מן המודיעים ולפנים (ראה ה"ו). (25) כר' יוחנן שם. (26) משקין חולין. (27) כלומר, שגזרו עליו טומאת מדרס (למעלה פ"י ה"א). בגמרא שם אמר ר' יוחנן: "אפילו אפיקורסותו בתוכו" ומפרש רבינו - בגדו (ראה רש"י שם). (28) סיום הברייתא הנזכרת. (29) לייצור כלי חרס. (30) ומוכרחים להשתמש בכלים המובאים ברובם בידי עמי הארץ מחוץ לירושלים.

1 ו. מִן הַמּוֹדִיעֵית³¹ וְלְפָנִים - נֶאֱמָרִים עַל פְּלִי חָרָס³²;
2 מִן הַמּוֹדִיעֵית וְלַחוּץ - אֵינָן נֶאֱמָרִין. וְהַמּוֹדִיעֵית
3 עֲצָמָה³³ - פְּעָמִים כְּלַחוּץ וּפְעָמִים כְּלָפָנִים. בִּיצֵד?
4 הֲיָה חֵבֶר נִכְנָס³⁴ וְעִם הָאָרֶץ יוֹצֵא³⁵ וְכָלִי חָרָס בִּידוֹ
5 - הָרִי זֶה נֶאֱמָר בַּמּוֹדִיעֵית לִזְמַר שֶׁהוּא טְהוֹר³⁶
6 לְקֹדֶשׁ³⁷; הֵיוּ שְׁנֵיהֶן נִכְנָסִין³⁸ אוּ שְׁנֵיהֶן יוֹצְאִין³⁹ -
7 אֵינוֹ נֶאֱמָר עַד שְׁיָהָא לְפָנִים מִן הַמּוֹדִיעֵית.

(31) משנה שם כה, ב. ושם כתוב "המודיעים" (שם עיר רחוקה חמשה עשר מיל מירושלים - פסחים צג, ב). (32) משמע בין גסים ובין דקים, אולם בברייתא שם כתוב: "נאמנים בכלי חרס הדקים". ורש"י מפרש, מפני שכל אדם צריך לכלים קטנים, הקלו בהם וטיהרום מן המודיעים ולפנים, אבל בגסים משתמשים רק אלה המספקים יין לנסכים, ולפיכך טיהרו רק בירושלים עצמה. ודעת הראב"ד כרש"י. ראה כסף-משנה. [החזון-איש כותב שצ"ל "כלי חרס הדקים", ובטעות נשמטה המלה "הדקים", ורבינו מחלק בין ירושלים עצמה ובין לפנים מן המודיעים, וגסים טהורים רק בירושלים בלבד. וראה חזקה לדבריו, מאריכות הלשון בהלכה זו, שהיה לו לכתוב בקיצור: מן המודיעים ולפנים - כירושלים. ומוכח מזה שמחולקים בדין כלים גסים]. (33) ברייתא שם. (34) בא מחוץ למודיעים, ונכנס לתוכה על-מנת להמשיך וללכת לירושלים. (35) מצד ירושלים. (36) מפני שהקדר לא יחזור לירושלים, ורצוי הדבר לקנות כליו ולהכניסם לירושלים. (37) אבל לא לתרומה. (38) יכול החבר לחכות עד שיגיעו לפנים מן המודיעים ולקנותם שם. (39) יכול היה לקנותם לפני שנכנסו לעיר, ואם לא עשה כך - אין מתירין לו (כסף-משנה), ונימוק שני: החבר אינו חוזר לירושלים אלא הולך לביתו, ואם כן אינו קונה לצרכי ירושלים, והתירו משום צרכי רבים בירושלים בלבד, וכל-שכן אם קדר נכנס וחבר יוצא.

8 ז. קְדֵרָה⁴⁰ שֶׁהִבִּיא קְדֵרוֹת וְהִנִּיחָן לְפָנִים מִן
9 הַמּוֹדִיעֵית, וְכָאוּ הַלּוֹקֶתִּין וְהוּא אוֹמֵר לָהֶן
10 שֶׁטְהוֹרוֹת הֵן: לְקַח קְדֵרָה וְנִכְנָס בָּהּ - הָרִי הִיא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום א' ט"ז ניסן – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

למפרע הטהרות שנגע בהם ברגל. ראה הלכה הבאה. בגמרא שם, שאלו אם מותר להניח את החבית לרגל הבא. ובמסקנא אמרו שמותר להניח. ורבינו סתם, ומשמע שאין להניחה. [קשה להבין מה בין זה להלכה ב. ראה כסף-משנה כאן].

יא. אַחֲרֵי הַרְגֵּל⁵⁴ בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָיוּ מְטַבְּלִין כָּל הַכֵּלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁנִּגְעוּ בָּהֶן עַמֵּי הָאָרֶץ בְּרִגְלָם בְּשַׁעַת הַחֲגִיגָה⁵⁵. וְלִפְיָקָהּ הָיוּ אוֹמְרִים לָהֶן: אַל תִּגְעוּ בַּשְּׁלֶחָן, בַּשֻּׁעָה שֶׁמֵּרְאִין אוֹתוֹ לְעוֹלֵי רִגְלִים⁵⁶, כִּדִּי שְׂלֹא יִהְיֶה טָמֵא בְּמַגְעוֹ אַחֲרֵי הַרְגֵּל, וְנִמְצָא צָרִיף טְבִילָה⁵⁷ וְהָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ, וְנֶאֱמַר בַּלָּחֶם הַפָּנִים: לִפְנֵי תַּמִּיד⁵⁸. וְכָל הַכֵּלִים הָיוּ טְעוּנִים טְבִילָה וְהָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ, חוּץ מִמִּזְבַּח הַזֶּהָב וּמִזְבַּח הַנֶּחֱשֶׁת⁵⁹, מִפְּנֵי שֶׁצְפוּיָהֶן כְּבָטְלִין לְגִבְיָהֶן⁶⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היו מטבילין כל הכלים שהיו במקדש... חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחושת מפני שצפוייהם כבטלין לגביהם".

בסיום מסכת חגיגה למד ר"א שהטעם לכך שאין מטבילין את המזבחות הוא מפני שהן כקרקע, דכתיב מזבח אדמה תעשה לי, והוקשו המזבחות זה לזה. אבל חכמים סוברים שהטעם הוא "מפני שהן מצופין". ובפירוש דברי חכמים נחלקו רש"י והרמב"ם, לדעת רש"י אמרו חכמים לר"א האם מפני שהמזבחות מצופין, אתה צריך להגיע לטעם "מפני שהן כקרקע" והלא ציפויין בטל אליהם.

אבל הרמב"ם סבר בדעת חכמים ש"מיבטל בטיל צפויין גביהו" הכוונה שהציפוי אינו סיבה לטמא את הכלי כי הכלי עצמו אינו מקבל טומאה מפני שהוא מצופה והציפוי אינו מקבל טומאה מפני שהוא בטל למזבח ולכן אין המזבחות צריכין טבילה. ויש לומר הסיבה לדעת הרמב"ם כי ר"א היה מתלמידי בית שמאי שבכמה וכמה עניינים מצינו שהביטו אל הדבר כמו שנראה בהסתכלות ראשונית. ונמצא שהפירושים השונים שנתנו רש"י והרמב"ם לתשובת חכמים לר"א "מיבטל בטיל ציפויין גביהו" מבטאים גדר אחר בציפוי הזהב של המזבח. לדעת רש"י ציפוי הזהב הוא לכאורה סיבה לטמא אלא שבטל למזבח שהוא כלי עץ העשוי לנחת. אבל לשיטת הרמב"ם ציפוי הזהב הוא סיבה לטהר, ולכן פסק כאן שמה שאין מטבילין את המזבחות הוא מפני ש"צפוייהם כבטלין לגביהם".

(על פי לקו"ש חלק ט"ז עמוד 309)

(54) משנה שם. (55) ראה הלכה הקודמת, ובהערה שם. (56) בגמרא שם עמוד ב: "מלמד שמגביהים אותו ומראים בו לעולי רגלים לחם הפנים, ואומרים להם: ראו חיבתכם לפני המקום, סילוקו כסידורו". פירוש, הלחם היה טרי בשעת סילוקו מן השולחן כמו ביום סידורו על השולחן לפני שבוע ימים, ומראים לעולי רגל את הנס הזה המעיד שישראל חביבים אצל הקדוש-ברוך-הוא ועושה להם נסים.

וב'משנה למלך' תירץ שגם לרמב"ם עיקר הטעם הוא שחכמים לא רצו לגזור עליהם שלא יבואו למריבה ויהיה כל אחד ואחד עושה במה לעצמו. אבל תירוצו קשה שאם זהו טעמו של הרמב"ם, הרי ש"עיקר הטעם" חסר מן הספר. ועוד שהרמב"ם לא נקט טעם זה גם בדין נאמנות עמי הארץ על טהרת יין ושמן של נסכים, והביא שם טעם אחר ש"מפני חומרתו נזהרין בו" ולא הזכיר כלל הטעם "משום חשש איבה".

ויש לומר הביאור: במקורו של דין זה במסכת חגיגה הובא הלימוד מהפסוק "ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים".

ובירושלמי נלמד מפסוק אחר "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו, עיר שעושה כל ישראל לחברים כו". ובהבדל שבין שני הביאורים יש לומר שלירושלמי הטעם ש"כל ישראל חברים" הוא מפני שנמצאים בירושלים שמכיון ששם מקום המקדש והשכינה, הרי שנזהרין בה ביותר ולכן אפילו עם-הארץ טהור.

אבל לשיטת הבבלי אין זה מצד קדושת העיר ירושלים אלא מצד התאספות עם ישראל שאז מתבטלת מציאות היחיד ויש כאן מציאות הציבור בלבד וכל הציבור כולו "חברים". אבל משעבר הרגל פקעה מציאות הציבור וממילא האוכלין שנגע בהן עם-הארץ שעתה הוא טמא, חזרו גם הם להיות טמאין למפרע.

ומדויק הדבר בלשון הרמב"ם שכתב כאן "שהכל מטהרין עצמן ועולים לרגל" היינו שלא כל יחיד ויחיד בודאי טיהר את עצמו אלא שכל הציבור טהור. ולכן שינה מלשונו בעניין טהרת עמי הארץ בשעת הגיתות והבדים, ושם כתב "שכל העם מטהרין עצמן וכליהן".

ועל פי זה מובן מדוע אחר הרגל חזרו האוכלין להיות טמאין למפרע שהרי כל אחד מן הציבור חזר להיות יחיד, ואם הוא עם-הארץ הרי שאוכלין שנגע בהן טמאין.

(על פי לקו"ש חלק ט"ז עמוד 20)

(45) משנה חגיגה כו, א. (46) בפסח, שבועות וסוכות, והמדובר בירושלים. (47) ר' יהושע בן לוי, דורש שם את הכתוב (שופטים כ, יא): "ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים" - הכתוב עשאו כולם חברים.

1 י. הַפִּתּוּחַ⁴⁸ חֲבִיתוֹ⁴⁹ בְּרִגְלָם וְהַמִּתְחִיל בְּעֶסְתּוֹ⁵⁰ וְעֶבֶר
2 הַרְגֵּל - הָרִי שָׁאֵר הַחֲבִית וְשָׁאֵר הָעֶסֶה בְּחֻזְקַת
3 טָמְאָה⁵¹, שֶׁהָרִי נִגְעוּ בּוֹ עַמֵּי הָאָרֶץ. וְאֵף עַל פִּי
4 שְׂלֹא נִגַּע בָּהּ אֶלָּא בְּזִמְן שֶׁהוּא כְּחֶבֶר⁵² - אֵינָהּ
5 טְהוֹרָה אֶלָּא בִּימֵי הַרְגֵּל בְּלִבְדָּה⁵³.

(48) משנה שם. (49) חבר שפתח חבית יין למכור בקימעונות, והקונים - וביניהם גם עמי הארץ - נוגעים בחבית ובכלים. (50) למכור לכל הבא. (51) פסק חכמים. (52) כלומר, ברגל. (53) ולאחר הרגל, טמאים

ונראה, שאפילו לא אמר כלום, הכלים בחזקת טהרה, שהרי אם אמר שלא נטמאו, אמרנו למעלה שאפילו אם אינו מכירו נאמן. (ויש לתמוה על דברי רבינו בפירושו למשנה הנ"ל שכתב: "והוא נאמן באמרו לא נטמאו במת", ומשמע שאם לא אמר כלום – טמאים. וצ"ע).

- ב. המניח¹⁷ פליו בפני עם הארץ ואמר לו: שמו לי את אלו - הרי אלו טמאין מדרס וטהורין מטמא מת¹⁸. הניח על פתפו¹⁹ - טמאין מדרס וטמא מת. שבת פליו בבית הפנס²⁰ - הרי הן טהורין, שאינו רשות עם הארץ גמורה. הניח פליו במרחץ ובא ומצאן פמות שנה²¹ - טהורין. ומלמדין אותו שלא יעשה כן. הניח גתו ובורו, אף על פי שנקנס לעיר ובא ומצא עם הארץ בצדו - טהורין, מפני שאין לו רשות שינקנס.

(7) כל הלכה זו, מקורה בתוספתא שם ה"ז. (8) כך היא גירסת רבינו שם (ראה ראב"ד וספ"ה-משנה). ומשמע אפילו לא אמר "טהורים הם". ואין זה דומה למפקיד ומוסר לאומן שבהלכה א, מפני ששם מסר את הכלים לרשות עם-הארץ, אבל כאן רק את השמירה הטיל עליו ולא יותר. ואעפ"כ מטמא מדרס, מפני שהם קצת ברשותו. (9) הרי מסרם לרשותו.

- ג. המוסר¹⁰ מפתח ביתו לעם הארץ - כל שבבית טהור, שלא מסר לו אלא שמירת המפתח.

(10) משנה, טהרות פ"ז מ"ב.

- ד. המניח¹¹ פליו בחלונות של מרחץ¹² ונעל עליהם¹³, אף על פי שנתן המפתח לעם הארץ - פליו טהורין¹⁴. וכן אם חתם על החלון או עשה לו סימן, אפלו מצא החותם מקלקל - הרי כל אלו טהורין¹⁵.

(11) שם, מ"ז. (12) במרחצאות שלהם היו כעין חלונות סתומות מבחוץ, ולהם דלתות מבפנים, והבלן מסר לכל מתרחץ חלון להניח שם בגדיו. (13) במפתח. (14) ואפי"א מסרו לבלן, לא יעזי לפתוח ולנגוע בבגדי המתרחצים, שהרי לא מסר לו אלא שמירת מפתח, כמו שאמרנו בהלכה הקודמת, אבל אם לא נעל במפתח, הרי סמך על שמירתו של הבלן שהוא עם-הארץ ולפיכך כליו טמאים. פסק כחכמים במשנה, שם. (15) תוספתא, שם פ"ח ה"ו.

- ה. המניח¹⁶ עם הארץ בתוך ביתו לשמרו וישב הוא מרחוק: בזמן שהוא¹⁷ רואה את הנכנסין ואת היוצאין - הרי כל שבבית מן האכלין והמשקין וכלי חרס שאינו מקף צמיד פתיל טמאין¹⁸, אבל המשפכות והמרכבות¹⁹ וכלי חרס המקף צמיד פתיל²⁰ טהורין²¹; ואם אינו רואה לא את הנכנסין ולא את היוצאין - כל שבבית טמא. אפלו היה פפות או פרות ידים ורגלים²² - הפל טמא, מפני שהן ברשות עם הארץ²³.

(57) וצריך להוריד ממנו את הלחם. (58) ואסור להסירו מן השולחן לפני השבת הבאה. במשנה שם נאמר: "ואומרים להם הזהרו שלא תגעו בשולחן". ופירש"י, לכהנים עמי הארץ אמרו, שהרי לויים וישראלים אסורים בכניסה להיכל שבו עמד השולחן. ורבינו מפרש "להם" לעולי רגל. שהרי כתב "שמראין אותו", וכהנים בלא-הכי רואים אותו כשנכנסים להיכל להשתחוות (ראה 'תוספות' שם). (59) שנעשו מעץ, וכלי עץ העומד בקביעות על מקום אחד ואין מזיזים אותו ממקומו, נקרא "כלי עץ העשוי לנחת" ואינו מקבל טומאה, ואעפ"כ שהזכחות היו מצופים מתחת, העץ עיקר, כמו שמסיים רבינו כאן. (60) גמרא שם כז, א.

- יב. עם הארץ שאמר⁶¹: טהור אני מטמאת מת, או שאמר: פלי זה טהור מטמאת מת - נאמן⁶², ומטבילין אותו משום טמאת עם הארץ בלבד, וצריך הערב שמש ואינו צריך הזאה. במה דברים אמורים? בששאלו ואמר טהור הוא; אבל הלוקח פלי סתם מרשות עם הארץ - חוששין לו שטמא טמא מת הוא, ומזין עליו שלישי ושביעי בכל הפלים הנמצאים בכל מקום חוץ לירושלים; שלא גזרו טמאה על הפלים הנמצאים בירושלים, כמו שיתבאר⁶³ בטמאת הספקות.

(61) חגיגה כב, ב. (62) לא האמינו אותם בטומאת זיבה, והאמינום בטבילת טומאת מת. ראה גמרא שם. (63) בפ"ג מהלכות אבות הטומאות ה"ד וה"ה.

יום ב' י"ז ניסן ה'תשפ"ב

פרק שנים עשר

(1) יבאר המפקיד כלי אצל עם הארץ או הנותן כלי לאומן עם הארץ, שכת כליו בבית המרחץ או הניחם במרחץ, והמוסר מפתח בית לעם הארץ, ודין המניח עם הארץ בתוך ביתו לשומרו, ועם הארץ ששאל מחבר מיטה לישן עליה, ודין חבר שאמר לעם הארץ שמור לי פרה זו שלא תיכנס לבית, גבאי מלכות שנכנסו לתוך הבית למשכן, והגבאים והגנבים שעשו תשובה ואמרו לא נגענו רק בזה, ודין המניח ביתו פתוח ומצאו נעול או איפכא, והדר עם עם הארץ בחצר, קדר שהכניס קדירותיו למכור ויצא לשתות.

- א. המפקיד² פלים אצל עם הארץ³ או שנתן פלי לאמן עם הארץ - הרי אלו טמאים טמא מת⁴ וטמאין מדרס. ואם מכירו⁵ שהוא אוכל בתרומה - טהורים מטמא מת⁶ אבל טמאים מדרס, מפני שאשתו נדה יושבת עליהם שלא מדעתו, שהרי אין נזהרין מן הטמאות בבתי עמי הארץ.

(2) טהרות פ"ח מ"ד. (3) תוספתא, שם. (4) ואינם נטהרים עד שיזו עליהם מי אפר פרה אדומה ביום השלישי והשביעי. ומדובר, כשלא אמר שהם טהורים, אבל אם אמר שלא נטמאו - נאמן, כמבואר בסוף הפרק הקודם. (5) הנפקד מכיר את המפקיד, ויודע שהוא כהן ואוכל תרומה. (6) מפני שהנפקד נזהר שלא יטמאו בטומאת מת.

לנגוע בהם כשהוא שוכב על מקומו. והטעם, מפני שכבר ראה את הכלים לפני השינה, אינו מעוניין למשמש בהם אחרי שהתעורר. [ה'חזון איש' מקשה, מה בין דין זה לדין של מיטה שבה"ז. ראה שם]. ואם הניחו ישר ומצאו ישר אין חוששים שמא התעורר בינתיים ונגע בכלים. (32) יש לחשוש שמא נגע בדברים שלא ראה אותם לפני כן, כדי להתבונן בהם, אבל אין חוששים שמא ירד מן המיטה ונגע בדברים המרוחקים, ופסק כחכמים. (33) שם, מ"ג. (34) כשהם עומדים על הקרקע בכל מקום שבבית, שאומנים אינם עומדים על מקום אחד כמו טוחנת (ראה ה"י). (35) כחכמים, נגד דעת רבי מאיר.

י. אֵשֶׁת חֵבֶר³⁶ שֶׁהִנִּיחָה אֵשֶׁת עִם הָאָרֶץ טוֹחֶנֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ, אָפְלוּ פִּסְקָה³⁷ הָרִחִים וְאָפְלוּ הָיו שְׂתִים³⁸ - אֵין טָמֵא אֲלָא מְקוֹם שִׁיכּוּלִין לְפֶשֶׁט אֶת יָדוֹ וְלָגַע, וְאֵין אוֹמְרִין: שְׁמָא הָאֵחָת טוֹחֶנֶת וְהַשְּׁנִיָּה בְּלִשָּׁה כָּל שְׂפָפִית וְשְׁמָא נִתְּלָת וְעֵלְתָה בְּמִקּוֹמוֹת הַגְּבוּהוֹת.

(36) שם, מ"ד. (37) הפסיקה את הטחינה, אין חוששין שמא בזמן שלא טחנה הסתובבה בבית הריחיים ומשמשה בכלים. ולפיכך טהורים גם הכלים שיכולה לנגוע בהם מבלי לעלות על כסא, משא"כ באומנים. (38) שתי נשים טוחנות.

יא. הָאִשָּׁה³⁹ שֶׁנִּכְנְסָה לְהוֹצִיא פֶת לְעָנִי, יֵצֵאת וּמִצָּאת⁴⁰ עוֹמֵד בְּצַד כְּכֹרוֹת⁴¹, אָפְלוּ תְרוּמָה - הָרִי הֵן טְהוֹרוֹת, שְׁאֵין חֲזָקָתוֹ לָגַע שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת. וְכֵן הָאִשָּׁה⁴² שֶׁיֵּצֵאָה וּמִצָּאָה אֵשֶׁת עִם הָאָרֶץ חוֹתָה גְּחִילִים מִפֶּתַח הַקְּדֵרָה - הָרִי הַקְּדֵרָה טְהוֹרָה⁴³.

(39) שם, מ"ט. (40) את עַם־הָאָרֶץ שהיה לפני כן במקום מרוחק מן הכיכרות. (41) ששינה את מקומו. (42) שם. (43) ואפילו היא של תרומה. מחלוקת רבי עקיבא וחכמים שם, ופסק כרבים.

יב. גִּבְעָא⁴⁴ מְלָכוֹת⁴⁵ שֶׁנִּכְנְסוּ לְתוֹךְ הַבֵּית לְמִשְׁפָּן - כָּל שְׂפָפִית טָמֵא⁴⁶. אִם יֵשׁ עִמָּהֶם עוֹבֵד כּוֹכְבִּים - נֶאֱמָרִים לוֹמְרֵי לֹא נִגְעָנוּ, מִפְּנֵי שְׁאִימַת הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים עֲלֵיהֶן⁴⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴⁸? בְּזִמְן שֵׁשׁ שָׁם יָעִידִים שֶׁנִּכְנְסוּ אוֹ שֶׁהָיָה הַמִּשְׁכּוֹן בֵּידָם; אֲבָל אִם אָמְרוּ הֵן מַעֲצָמִן: נִכְנְסָנוּ אֲבָל לֹא נִגְעָנוּ - נֶאֱמָרִין, שֶׁהָיָה שְׁאֶסְרֵי⁴⁹ הוּא הָפָה שֶׁהִתִּיר⁵⁰.

(44) שם, פ"ז מ"א. (45) גובי מס, ואפילו חברים שביניהם דינם כעמיה־הארץ (ראה למעלה פ"י ה"ח). (46) מפני שרגילים למשמש כל מה שאפשר למשכן. (47) תוספתא, שם פ"ח ה"ד. במשנה שם מפרש רבינו, שהגבאים מפחדים למשמש כשהגוי עמהם, וגם כאן הוא מקיים פירושו זה, אבל קשה מאוד להבין למה מפחדים מפני הגוי (ראה השלמות). (48) נמשך לבבא ראשונה "כל שבבית טמא". (49) שאמר נכנסנו. (50) באמרו לא נגענו, כי אלמלא אמרו לא נכנסנו היו נאמנים. בלשון התלמוד והפוסקים "מיגר" (מתוך, מפני).

(16) שם, מ"ה. (17) השומר. (18) כדין מוסר לעם־הארץ שמירת כליו (ראה ה"ב), ואפילו כלי חרס שאינו מיטמא מגבו, שמא הכניס ידו לתוכו, ומובן שכל־שכן כלי שטף המיטמאים מגבם. (19) שנעשים אב הטומאה, אם ישב עליהם זב וכיוצא בו. (20) מהודק יפה. (21) המשכבות והמרכבות טהורים מטומאת משכב ומושב, שלא גזרו על עַם־הָאָרֶץ שיטמא טומאה חמורה זו, ואין חוששים שמא נכנסה אשה נדה וישבה עליהם, אבל טמאים משום נגיעת עַם־הָאָרֶץ בכלים האחרים שבבית (ראה ה"ג והערות שם). וכלי חרס מוקפים צמיד פתיל טהורים ממש, מפני שאיר אפשר לו לנגוע בתוכם והם אינם מיטמאים מגבם. ואע"פ שהזב מטמא כלי חרס מוקפים צמיד פתיל (ראה למעלה פ"ח ה"ג) טומאת היסט, לא גזרו על עַם־הָאָרֶץ טומאה זו (ראה 'תפארת ישראל' שם 'יכין' אות כא). (22) במשנה כתוב: ואפילו היה "מובל", פירוש, אדם שמובילים אותו. (23) ולא חילקו חכמים בין אדם שיכול לנגוע לשאינו יכול.

ו. חֵבֶר²⁴ שֶׁהָיָה יֹשֵׁן בְּבֵיתוֹ שֶׁל עִם הָאָרֶץ, וְהָיו בָּלִים²⁵ מְקַפְּלִים וּמְנַחֲיִין פֶּתַח רֹאשׁוֹ, וְסִנְדְּלוֹ וְחִבְיָתוֹ לְפָנָיו - הָרִי אֵלּוֹ טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֻזְקַת שְׁמִירַת בְּעֻלְיָהֶן, וְלֹא יִגַּע בָּהֶן עִם הָאָרֶץ, שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר: עֲתָה יַעֲזוֹר וַיִּבִּיט בִּי.

(24) תוספתא, טהרות פ"ח ה"ב. (25) של החבר.

ז. עִם הָאָרֶץ²⁶ שֶׁשָּׂאֵל מִחֵבֶר מָטָה שְׁיִישֵׁן עָלֶיהָ וַיִּשֵּׁן עָלֶיהָ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חֵבֶר - אֵין טָמֵא אֲלָא אוֹתָהּ הַמָּטָה וְעַד מְקוֹם שֶׁהוּא יָכוֹל לְפֶשֶׁט אֶת יָדוֹ מֵאוֹתָהּ הַמָּטָה וְלָגַע²⁷.

(26) שם. (27) ואין חוששים שמא ירד מן המיטה ונגע בדברים המרוחקים, מפני שהחבר מסר לרשותו רק את המיטה הזו, ירא הוא לרדת ממנה ולנגוע בכלים המרוחקים. ח. חֵבֶר²⁸ שֶׁאָמַר לְעַם הָאָרֶץ: שְׁמַר לִי פֶרָה זוֹ שְׁלֹא תִכְנַס לְבֵית אוֹ שְׁלֹא תִשָּׁבֵר אֶת הַפָּלִים - הָרִי הַבֵּית וְהַפָּלִים טְהוֹרִים, שְׁלֹא מִסַּר לוֹ אֲלָא שְׁמִירַת הַפֶּרָה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: שְׁמַר לִי בֵית זֶה שְׁלֹא תִכְנַס בוֹ הַפֶּרָה, וְכָלִים אֵלּוֹ שְׁלֹא תִשָּׁבֵר - הָרִי הֵן טָמֵא²⁹.

(28) תוספתא, שם. (29) מפני שמסר לעם־הארץ את שמירתם.

ט. הַמִּנִּיחַ³⁰ עִם הָאָרֶץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וַיֵּצֵא: הִנִּיחוֹ עַר וּמִצָּאוֹ עַר, יִשֵּׁן וּמִצָּאוֹ יִשֵּׁן, אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ עַר וּמִצָּאוֹ יִשֵּׁן - כָּל שְׂפָפִית טְהוֹרָה³¹; הִנִּיחוֹ יִשֵּׁן וּמִצָּאוֹ עַר - כָּל מְקוֹם הַקְּרוֹב מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא יָכוֹל לְפֶשֶׁט אֶת יָדוֹ וְלָגַע בוֹ טָמֵא³². וְכֵן הַמִּנִּיחַ אֶמְנִין³³ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - אֵין טָמֵא אֲלָא עַד מְקוֹם שִׁיכּוּלִין לְפֶשֶׁט אֶת יָדֵיהֶן וְלָגַע³⁴, וְאֵין אוֹמְרִים: שְׁמָא עָלוּ עַל גְּבִי כֶּסֶף אוֹ עַל סֶלֶם וְנִגְעוּ בְּכָלִי אוֹ בְּאֶקְלִין הַתְּלוּיִין לְמַעְלָה בְּכַתְּלָה³⁵.

(30) משנה, שם פ"ז מ"ב. (31) ואפילו הדברים שיכול

- 1 יג. הגנבים⁵¹ שֶׁנִּכְנְסוּ לַתּוֹךְ הַבַּיִת - אֵין טָמֵא אֲלֵא
- 2 מְקוֹם רִגְלֵי הַגִּנְבִּים⁵², מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִפְּחָדִין מִלְּבַלֵּשׁ
- 3 אֲלֵא (דָּבָר) שֶׁנֶּחֱטְלִין בְּמִזְמָן. וְכֵּן הֵן מִטְמְאִין
- 4 בְּמְקוֹם הַלִּיכָתָן? הָאֲכָלִין וְהַמְשָׁקִין וְכָלִי חֶרֶס
- 5 הַפְּתוּחִים⁵³; אֲכָל הַמְשָׁכּוֹת וְהַמְרַכְּבוֹת וְכָלִי חֶרֶס
- 6 הַמְקַפִּין צְמִיד פְּתִיל - טְהוּרִין⁵⁴. וְאִם יֵשׁ עִמָּהֶן
- 7 עוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁵⁵ אוֹ אִשָּׁה - הֵפֵל טָמֵא⁵⁶.
- 8 יד. הַגִּנְבָּאִים⁵⁷ וְהַגִּנְבִּים שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְהִחְזִירוּ
- 9 מַעֲצָמָן, לֹא מִחֶמֶת יָרָא, וְאָמְרוּ: לֹא נִגְעָנוּ בְּכָל מָה
- 10 שֶׁהָיָה בַּבַּיִת כְּשֶׁנִּכְנְסוּ - הָרִי אֵלֵינוּ נִאֲמָנִים וְאֶפְלוּ עַל
- 11 מְקוֹם רִגְלֵיהֶן.
- 12 טו. הַמְּנִיחַ⁵⁸ אֶת הַבַּיִת וְהַמְּצִיא וְהַפְּתוּחַ אוֹ
- 13 שֶׁמְצָאוּ נְעוּל, אֶפְלוּ הַנִּיחוּ נְעוּל וְהַמְּצָאוּ פְּתוּחַ, וְלֹא
- 14 נִגְנַב מִמֶּנּוּ כְּלוּם - כָּל שֶׁבַּבִּית טְהוֹר⁵⁹; שְׂאֵנִי אוֹמֵר:
- 15 הַגִּנְבִּים פְּתוּחוֹהוּ וְנִמְלְכוּ וְהִלְכוּ לָהֶם וְלֹא נִכְנְסוּ.
- 16 טז. קָרְדִּים⁶⁰ שְׂאֵבֵד בַּבַּיִת, אוֹ שֶׁהִנִּיחוּ בְּזוּיָת זֹו וְכֵּן
- 17 וְהַמְּצָאוּ בְּזוּיָת אַחֲרָת - הַבַּיִת טָמֵא; שְׂאֵנִי אוֹמֵר:
- 18 אָדָם טָמֵא נִכְנֵס לָשֵׁם וְנִטְלוּ.
- 19 יז. הַדָּרִי⁶¹ עִם עֵם הָאֶרֶץ בְּחָצֵר וְשִׁכַח כְּלוּם בְּחָצֵר,
- 20 אֶפְלוּ חֲבִיּוֹת מְקַפּוֹת צְמִיד פְּתִיל אוֹ תִנּוֹר מִקֶּחַ צְמִיד
- 21 פְּתִיל - הָרִי אֵלֵינוּ טָמֵא⁶², עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לַתִּנּוֹר מִחִיצָה
- 22 גְּבוּהָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים⁶³, פְּדִי שְׂלֵא יִהְיֶה בְּרִשּׁוֹת עִם
- 23 הָאֶרֶץ.
- 24 יח. חֲבֵר⁶⁴ שֶׁהָיָה לוֹ מִחִיצָה אוֹ סִפָּה לְפָנָי פְּתוּחַ
- 25 שְׂל עִם הָאֶרֶץ, אוֹ שֶׁהָיָה מִחִיצָה אוֹ סִפָּה שְׂל עִם
- 26 הָאֶרֶץ לְפָנָי פְּתוּחַ שְׂל חֲבֵר - כְּלוּם שֶׁבַּסִּפָּה אוֹ כְּלוּם
- 27 שֶׁבַּמִּחִיצָה טָמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָעִם הָאֶרֶץ בְּסִפָּה זֹו
- 28 אוֹ בְּמִחִיצָה זֹו רִשּׁוֹת⁶⁵.
- 29 יט. חֲבֵר⁶⁶ שֶׁהָיָה גָּבוּ לְמַעְלָה מִגָּבוּ שְׂל עִם הָאֶרֶץ -
- 30 הָרִי זֹה שׁוֹטֵחַ שָׁם כְּלוּם וּמְנִיחַ טְהוּרִים וְהֵן בְּחִזְקָתָן,
- 31 אֵף עַל פִּי שָׁעִם הָאֶרֶץ וְכָל לְפָשֵׁט יָדוֹ וְלָגַע⁶⁷. וְכֵּן
- 32 בְּעוֹבֵד פּוֹכְבִּים אֵינוּ חוֹשֵׁשׁ לֹא מִשּׁוּם טָמֵאָה וְלֹא
- 33 מִשּׁוּם יֵינִי נִסְכָּה⁶⁸. הָיָה הַגָּבוּת זֹה בְּצֵד זֹה אוֹ שֶׁהָיָה
- 34 גָּבוּ שְׂל עִם הָאֶרֶץ לְמַעְלָה, וְשׁוֹטֵחַ הַחֲבֵר כְּלוּם אוֹ
- 35 הַנִּיחַ טְהוּרִים בְּגָבוּ - הָרִי כָּל מְקוֹם שֶׁיִּכּוֹל עִם הָאֶרֶץ
- 36 לְפָשֵׁט אֶת יָדוֹ וְלָגַע בְּחִזְקָת טָמֵאָה⁶⁹.
- 37 כ. שְׁמֵי חֲצִרוֹת⁷⁰ זֹו לְפָנִים מְזוֹ, הַפְּנִימִית שְׂל חֲבֵר
- 38 וְהַחִיצוֹנָה שְׂל עִם הָאֶרֶץ - חֲבֵר מְנִיחַ שָׁם כְּלוּם
- 39 וְשׁוֹטֵחַ שָׁם פְּרוֹת אֵף עַל פִּי שְׂיָד עִם הָאֶרֶץ מִגָּעַת
- 40 לָשֵׁם, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְפַּשֵּׁשׁ עָלָיו כְּגָבִי⁷¹.
- 41 כא. חֲצֵר⁷² הַחֲלוּקָה בְּמִסְפָּס⁷³, וְחֲבֵר בְּצֵד זֹה וְעִם
- 42 הָאֶרֶץ בְּצֵד זֹה - טְהוּרִתָּיו טְהוּרִים אֵף עַל פִּי שְׂיָד
- 43 עִם הָאֶרֶץ מִגָּעַת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּרִשּׁוֹת הַחֲבֵר⁷⁴.
- 44 כב. חֲבֵר⁷⁵ שֶׁנִּפְּלָה דָּלָיו לַתּוֹךְ בּוֹרוֹ שְׂל עִם הָאֶרֶץ⁷⁶
- 45 וְהִלָּךְ לְהִבְיָא בְּכָה יַעֲלֵנוּ - הָרִי זֹה טָמֵא⁷⁷, מִפְּנֵי
- 46 שֶׁהָיָה בְּרִשּׁוֹת עִם הָאֶרֶץ שְׂעָה אַחֲת.
- 47 טהרות פ"ח מ"ג. (76) ואע"פ שהדלי בתוך הבור ואין
עם-הארץ יכול ליגע בו. והטעם, מפני שלא חילקו חכמים
- 48 (61) שם פ"ח מ"א. (62) ואין זה דומה לדינים שלמעלה
ה"ה וה"ט, שמוקפים צמיד פתיל טהורים, מפני שכאן
דירתו הקבועה של עם-הארץ ומעיו להסיר את הכיסוי
ולהחזירו ולהדביקו. כך מפרש רבינו במשנה, והר"ש שם
מפרש מפני שאשתו מסיטתו, ונדה מטמאה בהיסט גם
מוקפים צמיד פתיל. ואפילו תנור מחובר שאי-אפשר
להסיטו, גזרו עליו טומאה משום שאינו מחובר. וכן פירש
גם ה'ברטנורא'. (63) פסק כרבי יוסי.
- 49 יט. חב"ר⁶⁴ שהיתה לו מחיצה או ספה לפני פתחו
של עם הארץ, או שהיתה מחיצה או ספה של עם
הארץ לפני פתחו של חב"ר - כלים שבספה או כלים
שבמחיצה טמאים, מפני שיש לעם הארץ בספה זו
או במחיצה זו רשות⁶⁵.
- 50 (64) תוספתא, טהרות פ"ט ה"א. (65) להיכנס שם, ושם
נגע בכלים.
- 51 יט. חב"ר⁶⁶ שהיה גבו למעלה מגבו של עם הארץ -
הרי זה שוטח שם כלים ומניח טהרות והן בחזקתן,
אף על פי שעם הארץ יכול לפשט ידו ולגע⁶⁷. וכן
בעובד פוכבים אינו חושש לא משום טמאה ולא
משום יין נסך⁶⁸. היו הגגות זה בצד זה או שהיה
גבו של עם הארץ למעלה, ושוטח החב"ר כלים או
הניח טהרות בגבו - הרי כל מקום שיכול עם הארץ
לפשט את ידו ולגע בחזקת טמאה⁶⁹.
- 52 (66) שם. (67) מפני שאם יפשוט ידו ויגע, ייתפס כגב.
(68) עבודה זרה ע, ב. (69) שאם ייתפס, יאמר שנפל לו
משהו והתגלגל לגג החב"ר והושיט ידו, כדי לחפש אותו
ולקחתו.
- 53 כ. שמי חצרות⁷⁰ זו לפנים מזו, הפנימית של חב"ר
והחיצונה של עם הארץ - חב"ר מניח שם כלים
ושוטח שם פרות אף על פי שיד עם הארץ מגעת
לשם, מפני שנתפש עליו כגבי⁷¹.
- 54 (70) עבודה זרה, שם. (71) שהרי אין לו רשות להיכנס שם.
- 55 כא. חצר⁷² החלוקה במספס⁷³, וחב"ר בצד זה ועם
הארץ בצד זה - טהרותיו טהורות אף על פי שיד
עם הארץ מגעת, מפני שהם ברשות החב"ר⁷⁴.
- 56 (72) שם. (73) מחיצה נמוכה. (74) ועם-הארץ ייתפס כגב
כשישיט ידו לשם.
- 57 כב. חב"ר⁷⁵ שנפלה דליו לתוך בורו של עם הארץ⁷⁶
והלך להביא בכ"ה יעלנו - הרי זה טמא⁷⁷, מפני
שהיה ברשות עם הארץ שעה אחת.
- 58 (75) טהרות פ"ח מ"ג. (76) ואע"פ שהדלי בתוך הבור ואין
עם-הארץ יכול ליגע בו. והטעם, מפני שלא חילקו חכמים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ג' י"ח ניסן - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וטימאו את כל הכלים שהם ברשות עמ-הארץ (רבינו, שם).
(77) טומאת מת, וטעון הזאת מי פרה בשלישי ובשביעי (רבינו בפירושו למשנה, שם).

1 כג. אשת עם הארץ⁷⁸ שנכנסה לתוך ביתו של חבר
2 להוציא בנו או בתו או בהמתו של חבר - כל
3 שבבית טהור, מפני שנכנסה שלא ברשות⁷⁹. קדר
4 חבר⁸⁰ שהכניס קדרותו למכר וירד לשותות - הרי
5 הפנימיות טהורות והחיצונות טמאות. במה דברים
6 אמורים? בשהניח⁸¹ סמוך לרשות הרבים, מפני
7 שהעוברים והשבים נוגעים בחיצונות בשעת
8 הליכה⁸²; אבל היו רחוקות מרשות הרבים: אם היו
9 פלי אמנותו בידו⁸³ - הפל טמאות, מפני שפליו
10 מוכיחין שהנחו למכר ויד הפל⁸⁴ ממשימשת בהן;
11 אין פלי אמנותו בידו - הפל טהורות, חזקתן שלא
12 נגע בהן אדם⁸⁵. חבר שהניח⁸⁶ אכלין ומשקין על
13 פתח חנותו ונכנס - הרי אלו טמאים, מפני
14 שהעוברים והשבים ממשימשים בהן⁸⁷.

(78) שם, מ"ה. (79) רבינו שם מפרש: "אם נכנסה שלא ברשות אלא להוציא הענין הפלוני וכו' אימת בעל הבית עליה ולא תשלח ידה לדבר". (80) שם פ"ז מ"א. (81) כתובות כד, ב. (82) שלא בכוונה. (83) כגון המחק למחוק את המידות. (84) שמעוניינים לקנות. (85) מפני שחושבים שאינם עומדים למכירה, ויזהרו מלנגוע בהם. (86) תוספתא, טהרות פ"ט ה"ב. (87) מקומם מוכיח שלמכירה הם עומדים.

יום ג' י"ח ניסן ה'תשפ"ב

פרק שלשה עשר

(1) יבאר כהן שטיהר כליו לגת זו והניחם לגת הבאה, הרוצה לעשות יינו או שמנו בטהרה באומנים עמי הארץ, הבדדים והבוצרים שנמצאת טומאה לפניהם אם נאמנים לומר לא נגענו, המטהר הבדדים והכניסם לבית הבד ונעל בפניהם, חמרו ופועליו טעונים טהרות ועברו לפניו והפליגו ממנו, חבר שהיה לבוש חלק ועטוף בטלית ומהלך ואמר בדעתי היה לשמור החלוק ולא הטלית, ודין היה משתמש מן החבית בטהרה בחזקת שהיה חולין ונמצאת תרומה, נתחלפו לה כלים של חול בכלים של שבת ולבשם, חבר שהניח טהרות או כלים ומת, ומי שאמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך, ודין היה עושה עמו בטהרות ולאחר זמן אמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאו.

15 א. פהן² שטהר פליו לגת זו והניחן לגת הבאה -
16 הרי אלו בחזקתן³; שאין עמי הארץ נוגעין בכלים
17 של פהן זה שהן בתוך גתו, מפני שהוא אוכל
18 טהרות⁴. אבל של ישראל⁵ טמאות, עד שיאמר:
19 בלבי היה לשמר⁶ עם הארץ שיפגס לגת שלא יגע
20 בכלים.

(2) טהרות פרק ז משנה ז ושם כתוב סתם "המניח" ורבינו

מפרש שהמדובר, בכהן המקבל לתוך כליו יין תרומה מעם הארץ והשאיר כליו בגיתו של עם הארץ, אולם הרי"ש והרא"ש גורסים: "בגוי כליו טהורים". ופירשו שאין חוששים ליין נסך, אבל לטומאה חוששים. (3) בחזקת טהרה. (4) עם הארץ יודע שהכהן אוכל טהרות ויזהר, שלא לנגוע בכליו. (5) חבר. (6) שמתו לב ושמרת.

21 ב. הרוצה לעשות יינו בטהרה באמנים עמי הארץ
22 - הרי זה מטביל את הבוצרים⁷. וכן אם היה עושה
23 שמן - מטביל את הבדדין⁸. וצריך לעמוד על
24 האמנים עד שיטבילו בפניו, שהרי אינן יודעים⁹
25 הלכות טבילה ונציצה¹⁰. יצאו חוץ לפתח בית הבד
26 ונפנו אחורי הגדר וחזרו - הרי אלו בטהרתן. עד
27 במה ירחיקו והם טהורין? עד כדי שלא יסתרו
28 מעיניהם. אבל אם נסתרו מעיניהם - חזרו לטמאתם,
29 עד שיטבילו פעם אחרת ויעריב שמשן.

(7) הקוטפים את הענבים מן הגפנים, שהענבים מקבלים טומאה משעת ביצירתם מפני שהוכשרו במשקה היוצא מעצמו מן הענבים. (8) שדורכים את הזיתים בבית הבד ואז כבר הוכשרו, אבל מוסקי (קוטפי) הזיתים אינם צריכים טבילה, שהרי הזיתים לא הוכשרו ומעט המוהל הנסחט בסלים אינו מכשיר. לקמן יתבאר שאוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא הורטבו באחד משבעת המשקין (הלכות טומאת אוכלין פרק א הלכה א). (9) אבל אם היו בקיאים היינו מאמינים להם שטבילו שלא בפני החבר. (10) מה הם הדברים החוצצים בין הטובל ובין המים והטבילה אינה מועילה, כגון אם משהו דבוק בבשרו וכדומה.

30 ג. הבדדין והבוצרים שנמצאת טמאה לפניהן -
31 נאמנים לומר לא נגענו. וכן בתינוקות שלהם¹¹.

(11) נאמנים לומר התינוקות לא נגעו ביין ובשמן.

32 ד. המטהר את הבדדין והכניסן לבית הבד ונעל
33 עליהן, אם היו שם פלים שנטמאו במדרס - הרי
34 בית הבד פלו טמא, שמא נגעו באותן הפלים¹².
35 ואפילו ראה אותם מקדם נזהרין מאותם הפלים מפני
36 טמאתן - הרי בית הבד טמא, שמא הסיטו¹³ והן
37 מדמיין שאין המסיט טמא, שאין עמי הארץ בקיאים
38 בטמאת הפסטי¹⁴.

(12) ואחר כן נגעו בזיתים ובשמן. (13) הזיוזי אותם ממקומם בלי נגיעה. (14) ולפיכך גם הכלים שבבית הבד טמאים, שמא נגעו בהם לפני שפירשו מהטומאה שאם נגעו בהם אחר שפירשו אינם מטמאים אותם, שהרי הם ראשון לטומאה ואין ראשון מטמא כלים.

39 ה. היו חמרי¹⁵ ופועליו טעונים טהרות ועוברים
40 לפניהם, אף על פי שהפליגו¹⁶ יתר ממיל¹⁷ - הרי אלו
41 טהורות, מפני שהן בחזקת שהיו שומרין, והן
42 מפקדין לגע ואומרים: עכשו יבוא¹⁸, שהרי הוא

ולפיכך לא שמרה כל כך על כליה. (31) סודר שלה. כל דינים אלה הם מעלות יתירות לטהרות.

ז. חבר שְׁמַת וְהַיִּיט טְהוֹרוֹת³² - הָרִי אֱלוֹ טְהוֹרוֹת³³.
הַיִּיט בָּלִים - הָרִי הֵן טְמָאִים³⁴; שְׁאֲנִי אוֹמֵר: שְׁמָא³⁵
נְטָמָאוּ וְהָזָה עֲלֵיהֶם בְּשִׁלְשִׁי וְלֹא הָזָה עֲלֵיהֶן
בְּשִׁבְעִי³⁶, אוֹ שְׁמָא הָזָה עֲלֵיהֶם בְּשִׁבְעִי וְעֵדִין לֹא
הִטְבִּיל³⁷, אוֹ שְׁמָא לֹא הָזָה עֲלֵיהֶן בְּשִׁבְעִי³⁸ כָּל
עֶקֶר.

(32) אוכלין ומשקין. (33) חבר אינו משהה בביתו אוכלין
טמאים, כדי שלא יבוא לידי מכשול. (34) בכלים החמירו
מפני שאפשר לטהרם על ידי הזאה וטבילה ולא חילקו בין
כלי לכלי ולפיכך טימאו אף כלי חרס, שאין להם טהרה
כלל. (35) כל הספיקות הללו נאמרו בתוספתא שם.
(36) וטעונים הזאה ארבעת הימים הראשונים, שכל אחד הוא
ספק שביעי. (37) וטעונים טבילה אחר כל ההזאות.
(38) המלה בשביעי לכאורה מיותרת.

ח. מִי שְׁאָמַר לוֹ עֵד אֶחָד: נְטָמָאוּ טְהוֹרוֹתֶיךָ, וְהִלָּה
שׁוֹתֵק - הָרִי זֶה נָאֵמַן וְהָרִי הֵן טְמָאוֹת. וְאִם הִכְחִישׁוּ
וְאָמַר: לֹא נְטָמָאוּ - הָרִי הֵן בְּחֻזְקָתָן, עֵד שְׁעִידוֹ
שָׁנִים. הִיָּה עוֹשֶׂה עֲמֹא³⁹ בְּטָהֳרוֹת אוֹ בְּזָבָחִים, וְלֹא אַחֵר
זִמָּן מַצָּאוֹ וְאָמַר לוֹ בְּשַׁעֲה שְׁפָגַע בּוֹ: טְהוֹרוֹת שְׁעִישִׁיתִי
עִמָּךְ נְטָמָאוּ וְזָבָחִים שְׁעִישִׁיתִי עִמָּךְ נִתְפָּגְלוּ - הָרִי זֶה
נָאֵמַן. אָבֵל אִם פָּגַע בּוֹ וְלֹא אָמַר לוֹ בָּלִים, וְאַחֵר כָּךְ
פָּגַע בּוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה וְאָמַר לוֹ - אֵינוֹ נָאֵמַן, אֲלֹא הָרִי
זָבָחִיו בְּחֻזְקָת פְּשָׁרוֹת וְטְהוֹרוֹתֵיו בְּחֻזְקָת טְהָרָה.

(39) והמדובר, בעושה עימו חנינם, אבל אם הוא מקבל שכר
נאמן אפילו בפגישה שנייה מפני שהוא מפסיד את שכרו
ולפיכך אנו אומרים מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן גם
לטמא את הטהרות, כמו סופר שכתב ספר תורה בשכר ואמר
שהקלף לא היה מעורבד לשמו והספר פסול.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

יום ד' י"ט ניסן ה'תשפ"ב

הַלְכוֹת שְׁאָר אֲבוֹת הַטְּמָאוֹת¹

יֵשׁ בְּכֻלָּלָן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֶׂה², וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א)
דִּין טְמֵאת נִבְלָה. (ב) דִּין טְמֵאת שְׂרִץ. (ג) דִּין טְמֵאת
שִׁכְבַּת זֵרַע. וְעִבּוּדָה זָרָה מְטַמְּאָה בְּשְׂרִץ, וְטְמֵאתָהּ
מִדְּבַרֵּי סוֹפְרִים.

וּבִאֵוָר מִצְוֹת אֱלוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:
(1) רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה סדר טהרות מונה אחד
עשר סוגי אב הטומאות, והם: טומאת מת, טומאת
חטאת (מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה), חטאות
(בספרים שבידינו כתוב "חטאת", וצ"ל "חטאות"), והכוונה
לחטאות שמזים דמם בהיכל, טומאת צרעת, זב, זבה, נדה,
יולדת, נבילה, שרץ ושכבת זרע. דיניהם של שמונת
הראשונים נתבארו בארבע ההלכות הקודמות, ודיני שלושת

1 אַחֲרֵינוּ. אָבֵל אִם אָמַר לָהֶם: צָאוּ וְאֲנִי אָבֹא
2 אַחֲרֵיכֶם¹⁹ - פִּינָן שְׁנַתְּכֶסוּ מַעֲיָנוּ הָרִי הֵן טְמָאוֹת²⁰.

(15) נוהגי חמורים. (16) שהרחיקו. (17) מיל הוא אלפיים
אמה ואין בעל הבית יכול לראות אם הם נוגעים.
(18) שהרי הוא הולך אחריהם והם אינם יודעים, שמרחק רב
כזה מפריד ביניהם (כסף משנה). (19) אחר זמן מה.
(20) בטוחים הם שלא יבוא כל כך מהר ואינם מפחדים
לנוגע.

3 ו. חֶבֶר שֶׁהִיָּה לְבוֹשׁ בְּחֻלּוֹק וְעֵטוֹף בְּטָלִית וּמַהֲלָךְ,
4 וְאָמַר: בְּלִבִּי הִיָּה לְשֹׁמֵר אֶת הַחֻלּוֹק וְהִיָּיתִי נִזְהָר בּוֹ,
5 וְהִסְתַּחֲתִי דַעֲתִי מִן הַטָּלִית - הָרִי הַחֻלּוֹק בְּטָהֳרוֹתוֹ
6 וְהַטָּלִית טְמָאָה, שְׁמָא נִגַּע בָּהּ עִם הָאֶרֶץ. הִיָּה סָל²¹
7 עַל כְּתָפוֹ וּמִגְרָפָה²² בְּתוֹךְ הַסֵּל, וְאָמַר: בְּלִבִּי הִיָּה
8 לְשֹׁמֵר אֶת הַסֵּל²³, וְלְשֹׁמֵר אֶת הַמִּגְרָפָה מִדְּבַר
9 הַמְטַמְּאָה²⁴ אָבֵל לֹא מִדְּבַר הַפּוֹסְלָה²⁵ - הַסֵּל טְהוֹר²⁶,
10 וְהַמִּגְרָפָה טְמָאָה²⁷, וְכָל תְּרוּמָה שְׂפֹסֶל פְּסוּלָה, מִפְּנֵי
11 הַמִּגְרָפָה שְׂפּוֹסְלָתָהּ הָאֲכָלִין שְׂפֹסֶל. הִיָּה מִשְׁתַּמֵּשׁ מִן
12 הַחֵבֶת בְּטָהֳרָה בְּחֻזְקָת שֶׁהִיא חֲלִין וְאַחֵר כָּךְ נִמְצְאָת
13 תְּרוּמָה, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא טְהוֹרָה - הָרִי הִיא אֲסוּרָה
14 בְּאֲכִילָה, שְׁמָא נִגַּע בָּהּ טְבוּל יוֹם²⁸, שֶׁהוּא פּוֹסֵל
15 בְּתְרוּמָה וְטְהוֹר בְּחֻלּוֹן כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר, וְאֵינוֹ דוּמָה
16 מִשְׁמֵר תְּרוּמָה לְמִשְׁמֵר חֲלִין. וְאִם אָמַר: בְּלִבִּי הִיָּה
17 לְשֹׁמֵרָה אֲפִלוּ מִדְּבַר הַפּוֹסְלָה - הָרִי זֶה מִתַּת
18 בְּאֲכִילָה. נִתְחַלְפוּ לוֹ בָּלִים שֶׁל שֶׁבֶת בְּכָלִים שֶׁל חַל
19 וְלִבָּשָׁן - נְטָמָאוּ, שְׁאֵינוֹ מִשְׁמֵר בָּלִים שֶׁל חַל בְּכָלִים
20 שֶׁל שֶׁבֶת²⁹. מַעֲשֶׂה בְּשֵׁתִי נָשִׁים חֲבֵרוֹת שְׁנַתְּחַלְפוּ לָהֶן
21 בְּלִיָּהֶן בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, וְכֹא מַעֲשֶׂה לְפָנֵי חֲכָמִים וְטָמָאוּ
22 הַכֹּהֲלִים³⁰. אֲפִלּוּ נִפְלָה מַעֲפָרְתָּהּ³¹ מִמֶּנָּה וְאָמַרָה לְחֶבֶר:
23 תִּנָּה לִי, וְנִתְנָה לָהּ - נְטָמָאת. גְּזֵרָה שְׁמָא יִתְנָה לָהּ עִם
24 הָאֶרֶץ, אוֹ שְׁלֹא יִהְיֶה הַחֶבֶר מִשְׁמֵרָה; שְׁאִין אָדָם
25 מִשְׁמֵר בָּלִים שְׁאִין שְׁלוֹ בְּכָלִיו, אֲלֹא אִם בֶּן הוֹדִיעַ
26 שְׁסִמָּךְ עָלָיו.

(21) ובו תאנים. (22) כלי ברזל שמשתמשים בו להפריד את
התאנים המודבקות זו בזו. (23) מכל טומאה. (24) פירש
בכסף משנה, מדבר הנותן לה כוח טומאה לטמא אוכלין
שיפסלו אוכלין אחרים שיגעו בהם. (25) שנותן לה כוח
לפסול את הנוגע בה (פסול אינו פוסל אחרים). (26) שהרי
שמר עליו מכל דבר טמא. (27) פירוש, לפסול אוכלין אבל
לא לטמאם (פירוש זה דחוק, שהרי פתח ב"הפוסלה" וסיים
ב"טמאה", אולם לא מצאתי פירוש אחר להלכה זו).
(28) טמא שטבל ביום וטרם שקעה השמש, טהור לחולין
ופוסל את התרומה והוא שמר רק שמירת חולין.
(29) ומכיוון שהסיח דעתו מהשמירה הדייקנית הרי זה כאילו
הסיח דעתו לגמרי משמירה (רש"י שם). (30) מפני שלא
שמרה על כליה של השנייה כמו על כליה. ואפשר לפרש
שהמדובר, כשלא ידעה האחת את האחרת היא חבירה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ד' י"ט ניסן – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(שם פ"ו הלכה ז): "הנוגע יטמא עד הערב", ואין הנוגע מטמא בגדים. (10) הנוגע באב הטומאה נעשה ולד (ראשון לטומאה). (11) ונוגעים ראשון לטומאה כמו האדם, אבל כלים שנגע בהם אחרי שפירש מן הטומאה לא נטמאו. וכל זמן שלא פירש מן הטומאה, מטמא כל כלים שהוא נוגע בהם, ולא דוקא בגדים. שם, פרשתא ד, ה"ט: מנין לעשות שאר כלים כבגדים? (בתורה כתוב: יכבס בגדיי), תלמוד לומר "טמא" (צ"ל יטמא - הגר"א). (12) שם: "יכול יטמא אדם וכלי חרס? תלמוד לומר בגד, בגד הוא מטמא ואינו מטמא אדם וכלי חרס". (13) פרק ו.

ב. אַחַד¹⁴ בַּהֶמָּה וְחִיָּה, בֵּין הַמֵּתִירִין בְּאֲכִילָה בֵּין הָאֲסוּרִין¹⁵, אִם מָתוּ - בְּלֹן בְּשָׂרָן מִטֵּמֵּא בְּבִיזָה. וְשִׁחִיטַת בַּהֶמָּה טְהוֹרָה וְחִיָּה טְהוֹרָה מִטְהַרְתָּן¹⁶ בְּכָל מָקוֹם. וְאֶפְלוּ שָׁחַט חֲלִין בְּעֶזְרָה וְקִדְשִׁים בְּחוּץ¹⁷ - הָרִי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וְאִם אֶרֶץ פָּסוּל בְּשִׁחִיטָה - הָרִי זֶה נִבְלָה¹⁸ וּמִטֵּמָּאָה בְּמִשְׁאֵל¹⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת שִׁחִיטָה²⁰.

(14) בין בהמה ובין חיה. (15) בגמרא חולין ע, ב למדו זה מן הכתוב. (16) אפילו אם היא אסורה באכילה ע"י אחד משמונה-עשרה טריפות. שם עב, ב (ראה לקמן ה"ג). (17) שהם אסורים גם בהנאה (זבחים סח, א). (18) כר' יהושע, במשנה חולין לב, א. (19) השחיטה אינה מועילה אפילו לטהר מטומאת משא החמורה. (20) פ"ג הלכה יח.

ג. בַּהֶמָּה טֵמְאָה וְחִיָּה טֵמְאָה אֵין הַשְׁחִיטָה מוֹעֵלָת בָּהּ²¹, וְאֶחָד הַשּׁוֹחֲטָה אוֹ הַנוֹחֲרָה אוֹ הַחוֹנֵקָה אוֹ שִׁמְתָה בְּדִרְכָּה - הָרִי זֶה נִבְלָה. וְכָל הַנִּבְלֹת מַצְטַרְפוֹת²² לְעֵנֶן טֵמְאָה לְכוֹזִית, אֶחָד טֵמְאָה וְאֶחָד טְהוֹרוֹת²³.

(21) משנה שם עב, ב. (22) משנה מעילה א, ב. (23) כחצי זית מטמאה מצטרף עם כחצי זית מטהורה לענין טומאה, אבל אין מצטרפים לחייב מלקות על אכילתם (ראה הלכות מאכלות אסורות פ"ד הלכה יז, והשלמות להלכה יב).

ד. מִחַ הָרִי הוּא כְּבֶשֶׂר²⁴. וְדָם הַנִּבְלָה אֵינוֹ מִטֵּמָּא²⁵ בְּנִבְלָה, אֲלָא הָרִי הוּא כְּמִשְׁקִין טֵמְאִים, שְׂאִינוֹ מִטֵּמָּא לֹא אָדָם וְלֹא בָּלִים²⁶ מִן הַתּוֹרָה²⁷.

(24) חולין קכה, א. (25) עדיות פ"ח מ"א. העיד ר' יהושע בן בתירה על דם נבילות שהוא טהור. (26) כוונת רבינו ברורה, שאינו מטמא מן התורה כלל אפילו בשיעור רביעית הלוג שהוא גדול פי שלושה מכזית. וחזר בו מפירושו למשנה זו (וכן פירש גם הרע"ב שם) שטהור מלטמא בכזית כבשר אבל ברביעית מטמא, מפני שבברייתא (מנחות קג, ב) נאמרה עדות זו בשם ר' יהושע (בן חנניה) ור' יהושע בן בתירה, והוסיפו מעשה שהיה, שלא טימאו חכמים דם נבילה אפילו בשיעור גדול (ראה 'תוספות יום טוב' בעדויות שם, וראה הלכות טומאת אוכלין פ"י הלכה ג בהשלמות). (27) משמע שמדברנו מטמא כלים כמשקין טמאים. אולם מלשונו בפ"י מטומאת אוכלין ה"ג, משמע שאינו משקה.

אב הטומאות הנשארים יתבאר בהלכה זו, ומכאן השם "שאר אבות הטומאות". (2) כשאנו קוראים בתורה (ויקרא, יא) נמצא ציוויים רבים, אולם רבינו ב'ספר המצוות' כלל שביעי, מודיע לנו שיטתו במנין המצוות, וקובע שאין למנות את פרטי המצוות כמצוות בפני עצמן, אלא כולן נמנות כמצוה אחת הכוללת דינים הרבה, והשיג על 'בעל הלכות גדולות' שמנה פרטים במספר תרי"ג המצוות. בהתאם לשיטתו זו, יצאו לו כאן רק שלוש מצוות-עשה.

פרק ראשון

(1) יבאר שהנבילה אב מאבות הטומאות, ומה מטמאה, ואי זו היא נבילה. ודין אם שחיטה מועילה בבהמה וחיה טמאה, ואם הנבלות מצטרפות לטמא בכזית. מוח וחלב ודם בהמה טהורה שמתה או חלב בהמה טמאה. חלב הכזי והדברים שאין מטמאין מן הנבילות והבהמות שעורותיהן כבשרן. ודין אם עיבדן או הלך בהם כדי עיבוד או עשה מעשה שבטלם. ודין עד כמה יהיה העור חיבור ועור שיש עליו כזית נבילה. ודין עור שיש עליו שני חצאי זיתים, ובשר נבילה יבש או שהיה סרוח מעיקרו. ודין שיליא וקיבה וחלב של נבילה, ובהמה ששפעה חררת דם, ונבילה שנתערבה בשחוטה.

א. הַנִּבְלָה - אָב² מֵאֲבוֹת הַטֵּמְאָהוֹת. כְּזִית³ מִבְּשָׂרָהּ⁴ מִטֵּמָּא אָדָם וְכָלִים בְּמִנְעֵה⁵, וְכָלִי חָרָס בְּאִוִּיר⁶. וּמִטֵּמָּא אֶת הָאָדָם בְּמִשְׁאֵל⁷ לְטֵמֵּא בְּגָדִים, כְּמִרְכָּב הַזֶּבֶב⁸. פִּיֶּצֶד? אָדָם שֶׁנִּגַּע בְּנִבְלָה - נִטְמָא, וְהָרִי הוּא רִאשׁוֹן לְטֵמְאָה. וְאִם נִגַּע בְּכָלִים אֶפְלוּ בְּשַׁעַת מִגְעוֹ בְּנִבְלָה - הָרִי הֵן טְהוֹרִין⁹. וְכֵן בָּלִים שֶׁעָלְיוּ טְהוֹרִין. לְפִי שֶׁהוּא וְלֹד¹⁰, וְאֵין וְלֹד מִטֵּמָּא בָּלִים. אֲבָל הַנוֹשֵׂא אֶת הַנִּבְלָה מִטֵּמָּא בָּלִים בְּשַׁעַת נִשְׁאִיתוֹ¹¹, שְׂנֵאמֶר: וְהַנֶּשֶׂא אֶת נִבְלָתָם יִכַּסֵּס בְּגָדָיו. וְאִתָּן הַבְּגָדִים רִאשׁוֹן לְטֵמְאָה. וְאֵינוֹ מִטֵּמָּא לֹא אָדָם וְלֹא כָּלִי חָרָס וְאֶפְלוּ בְּשַׁעַת נִשְׁאִיתוֹ¹², כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּמִטְמְאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב¹³.

(2) כלים פ"א מ"ב. (3) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא יוד, ה"ו: "למה נאמר (ויקרא יא, מ) האוכל מנבלתה? ליתן שיעור לנוגע ונושא, מה האוכל - כזית, אף הנוגע והנושא כזית" (סתם אכילה - כזית). (4) ולא עצמות - 'תורת כהנים' שם פרק י: "מנבלתם" ולא מן העצמות. (5) כתוב בתורה (שם, כז): כל הנוגע בנבלתם יטמא עד הערב. (6) אם נכנס כזית מן הנבילה לאוירו של כל חרס, נטמא הכלי וכל מה שבתוכו, אף-על-פי שלא נגע בדופניו. כתוב בתורה (שם, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו יטמא", ודרשו ב'תורת כהנים' (שם פרשתא ז ה"ה): "מתוכו הוא מטמא ואינו מטמא מאחוריו". (7) אם האדם נשא את הנבילה, אף-על-פי שלא נגע בה, כגון שהיה דבר מבדיל בין גופו ובין הנבילה, שנאמר (שם, כח): "והנושא את נבלתם יכבס בגדיו וטמא עד הערב". (8) שהנוגע בו אינו מטמא בגדים, והנושא מטמא בגדים. ובוה נבדל מרכב ממשכב וממושב, שגם נגיעתם מטמאה בגדים (ראה הלכות מטמאי משכב ומושב פ"ו הלכה ב). (9) ב'תורת כהנים'

45) חיה אכלה את הבשר, והשאירה חתיכות קטנות דבוקות בעור. (46) כשהפריד בסכין את הבשר מהעור, נפלטו החתיכות מתחת חודו של סכין ונשארו במקומם בעור. (47) כנס את החתיכות הקטנות, והניחן יחד. (48) כרב הונא אליבא דרבי יהודה (שם קכא, א. ראה ראב"ד וכסף-משנה). והמדובר כשכנסו אדם בכוונה, וע"י מעשהו גילה דעתו שלא ביטלו לגבי העור. אבל אם כונס שלא בכוונה, כגון ע"י תינוקות, אינו מטמא (רש"י שם).

ט. ואלו⁴⁹ בהמות שעורותיהם כבשרם: עור חזיר²⁶ של ישוב, ועור חטוטרת הגמל הרפה, ועור בית הבשת, ועור השליל⁵⁰, ועור שתחת האליה. הרי אלו מטמאין מן הנבלה. ואם עבדן או הלף בהן⁵¹ פדי עבודה⁵² - הרי אלו טהורים. ואם עשה בהן מעשה שבטלן⁵³ - טהורין אף על פי שלא הלף בהן פדי עבודה. כיצד? און חמור שטלאה⁵⁴ לכפיפתו - טהורה. במה הוא פדי עבודה? ארבעה מילין⁵⁵. ואי זו היא חטוטרת רפה? כל זמן שלא טענה⁵⁶. הגיע זמנה לטען⁵⁷ ולא טענה, או שטענה קדם שנגיע זמנה⁵⁸ - הרי זה ספק⁵⁹.

49) משנה שם קכב, א. (50) העובר שבמעי אמו. רבינו השמיט עור הראש של עגל הרך, ועור הפרסות שנימנו (שם) בין אלה שעורותיהם כבשרם. וטעמו, מפני שר' יוחנן אמר (שם קכב, ב) שדעת יחיד היא, ואין הלכה כאותו יחיד. (51) יש שוטחים את העורות, כדי שידרסו עליהם, ועל-ידי זה הם מתקשים ונעשים ראויים למלאכת עור. (52) אולי צריך להיות: עיבודם. (53) על-ידי מעשה זה, ביטל אותם מתורת בשר הראוי לאכילה. (54) השתמש בה כטלאי לסל וכדומה. (55) גמרא שם. (56) שלא הניחו עליה משא. (57) הגמל גדל, וכוחו אתו לישא משאות. (58) הטעינו משא בעורו צעיר וחלש. (59) בעיא שם שלא נפשטה.

י. הפפשיט⁶⁰ נבלת בהמה או חיה, בין טמאה בין טהורה, בין דקה בין גסה: אם לשטיחה⁶¹ הפשיט - פיון שפפשיט מן העור פדי אחיזה, והוא שני טפחים⁶², הנוגע בעור זה שפפשיט טהור⁶³; ועד שלא הפשיט שני טפחים - הנוגע בעור פנולע⁶⁴ בפשר. הפשיטה פדי לעשות מן העור חמת⁶⁴ - הרי העור חבור⁶⁵ עד שפפשיט את כל החזה. ואם הפשיטה מרגליה⁶⁶ בלבד - הרי העור פלו חבור, והנוגע בעור פנולע בפשר, עד שפפשיט העור פלו מעל הפשר. וכן הפפשיט בשרצים⁶⁷ - חבור עד שפפשיט פלו. עור שעל הצואר - חבור⁶⁸ עד שפפשיט פלו. וכל עור שהוא חבור לטמא⁶⁹ - כף הוא חבור להתטמא, שאם היתה שחוטטה ונגעה טמאה בעור זה שהוא חבור - נטמא הפשר⁷⁰.

60) משנה שם קכג, א. (61) שהעור ישמש לו שטיח. בהפשט כזה, קורעים את העור מן הזנב עד הצואר ואחר-כך מפרידים אותו מן הבשר בסכין. (62) גמרא שם.

ה. חלב²⁸ בהמה טהורה שמתה - טהור. שנאמר: וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה²⁹ ואכל לא תאכלהו - מי שאסורו משום נבלה וטרפה³⁰. ואם הכשר במשקין המכשירין³¹ - הרי הוא פאכלין טמאין³², ואינו כבשר נבלה. והנוגע בחלב החופה את הפליא קדם הפרשה³³ - הרי זה טמא פנוגע בפליא עצמה, שהרי במה חוטיין נמשקין ממנה³⁴ בחלב. אבל בהמה טמאה והחיה בין טהורה³⁵ בין טמאה - אחד בשרה ואחד חלפה לטמאה, ומטמא אדם וכלים בכזית כבשר הנבלה.

(28) פסחים כג. (29) משמע אפילו למלאכת קודש שאסור לטמאו. (30) זה נימוק לטומאת חלב בהמה טמאה שנתנבלה, שנאמרה בסוף הלכה זו. (31) אוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נרטבו באחד משבעת המשקין שמנאם רבינו בפ"א מהלכות טומאת אוכלין הלכה ב [חלב שחוטא אינו צריך הכשר, מפני ששחיטתו מכשירתו]. (32) ואפילו אם לא נגע בטומאה, הרי הוא מטמא טומאת אוכלין כראשון לטומאה (רבינו בפירושו, עוקצין פ"ג מ"ט. ראה השלמות). (33) לפני שהפרידו מן הכליה. (34) מן הכליה, וחוטים אלה בשר הם. (35) שחלבה מותר באכילה כשנשחטה.

ו. הפיו³⁶ - חלבו מטמא כבשרו, וטמאתו בספק³⁷. לפיכך אין שורפין עליו תרומה וקדשים, ואין חיבין פרת על טמאתו ועל³⁸ ביאת המקדש³⁹ או על אכילת קדשיו⁴⁰.

36) בברייתא חולין (פ, א) נחלקו תנאים במהותה של בריה זו, יש אומרים שהוא נולד מתיש וצביה (אביו בהמה, ואמו חיה). ור' יוסי אומר בריה בפני עצמה היא, ולא הכריעו בה חכמים אם היא מין חיה או מין בהמה. (37) שמא מין בהמה הוא, שחלבה טהור. (38) צ"ל "על". (39) פירוש, אם נטמא בחלב נבלת כזי ונכנס למקדש, אינו חייב כרת כמו טמא ודאי. (40) קדשי המקדש.

ז. ואלו דברים שאין מטמאין מן הנבלות: העצמות, והקרנים והטלפים, אפלו עקרן הרף שאם יחתך מן החי יוצא דם, והעור, אף על פי שאינו מעבד, והאלל⁴² והגידים, והמרק והתבלין שמתבשליין עמה. במה דברים אמורים? בזמן שפרשו מן הנבלה; אבל הנוגע באחד מכל אלו פשהן מחפרין בפשר - הרי זה טמא⁴³. והוא שיהיה בפשר פזית, שאין אחד מכל אלו מצטרף לכזית⁴⁴.

41) משנה חולין קיז, ב. (42) חתיכות קטנות של בשר שנשארו דבוקות בעור אחר הפשטתו. (43) שם קיח, א. והטעם, מפני שהם כיד לבשר, שנוטלים אותו והבשר ניטל עמו. (44) שם.

ח. האלל, בין שפלטתו חיה⁴⁵ בין שפלטתו סבין⁴⁶ - אינו מצטרף לכזית. ואם פנסו⁴⁷ והיה בו פזית - מטמא⁴⁸.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ד' י"ט ניסן - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואינן מצטרפות, כמבואר למעלה (כסף-משנה. ראה השלמות). (86) בתנאי. זה נמשך לדין נושא, כלומר: אימתי טמא הנושא? (87) ע"י דפיקות או לחץ חזק. (88) אם יגביה חלק אחד, יעלה השני עמו (ראה השלמות).

16 יג. פֶּשֶׁר⁸⁹ נִבְלָה שֶׁנִּפְסַד וְהַבְּאִישׁ וְנִפְסַל מִלְּאֹכֶל
17 הַכֶּלֶב - טְהוֹר⁹⁰. לְפִיכָךְ, נִצֵּל⁹¹ הַנִּבְלָה - סֶפֶק אִם
18 מְטֵמָא בְּכֻזִּית אִם לֹא⁹². פֶּשֶׁר נִבְלָה שֶׁיֵּבֵשׁ⁹³: אִם
19 יָכוֹל לְשֵׁרוֹת בְּפוֹשְׁרִין מַעֲת לַעֲת לַחֲזֹר לַח וְרֵאיוּ
20 לְכֶלֶב - מְטֵמָא; וְאִם לֹא - טְהוֹר, וְאֶפְלוּ פְּאָקְלִין⁹⁴
21 טְמֵאִין אֵינּוּ מְטֵמָא.

(89) בכורות כג, א. (90) ואם הוא ראוי לכלב, אע"פ שאינו ראוי לאכילת אדם, מטמא בין במגע ובין במשא. פסק כר' יוחנן שם (כסף-משנה. וראה לקמן פ"ג ה"א ופ"ד ה"ב). (91) בשר שנימוח וקרש. (92) הלכה למשה מסיני, שכזית ניצל מן המת מטמא כבשר (משנה זיר מט, ב), ובנבילה בעיא היא (שם נ, א) שלא נפשטה. ופסק רבינו, כדרכו בכל בעיא שלא נפשטה, שטמא מספק. [בגמרא שם משמע, שניצל אינו ראוי לאכילת אדם, אבל ראוי לאכילת כלב, ולפיכך אין מקום לבעיא זו לדעת בר פדא שנבילה שאינה ראויה לגר (לאכילת אדם) אינה מטמאה, ונשאלה לדעת ר' יוחנן, שהיא מטמאה, ופירשו ב'תוספות' שם (וכן גם בפירוש המיוחס (בטעות) לרש"י), שניצל, אע"פ שהוא ראוי לאכילת כלב אין דינו כבשר הנבילה, מפני שהוא כעפר ("עפרא בעלמא"), ושאל השואל, אם ניצל מנבילה כלול גם כן בהלכה שניצל מטמא אע"פ שהוא עפרא בעלמא או לא. ולפי פירושם, קשה להבין כוונת המילה "לפיכך" בדברי רבינו. ונראה שלדעת רבינו ניצל נפסל מאכילת כלב, ונמסרה הלכה שטמא, ושאלו אם גם ניצל של בהמה נכללה בה]. (93) משנה נדה נד, ב. (94) צ"ל כאוכלין. פירוש שאינו מטמא אפילו במגע, ואפילו אוכלין ומשקין.

22 יד. פֶּשֶׁר⁹⁵ נִבְלָה שֶׁהָיָה סְרוּחַ מַעֲקָרוֹ וְאֵינּוּ רֵאיוּ
23 לְמַאֲכֵל אָדָם - הָרִי זֶה טְהוֹר; שְׁנֵאמַר: לִגְרָ אֲשֶׁר
24 בִּשְׁעָרָיו תִּתְּנֶנָּה וְאֹכְלָהּ - עַד שֶׁתִּהְיֶה תִּחְלָתָהּ רֵאיוּהָ
25 לִגְרָ.

(95) בכורות כג, ב.

26 טו. שְׁלִיא⁹⁶ שֶׁל נִבְלָה - הָרִי הִיא כְּפָרֶשׁ וְכִרְעִי
27 וְאֵינָהּ מְטֵמָאָה פְּנִיבָלָה⁹⁷. וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ לְאֹכְלָהּ -
28 מְטֵמָאָה טְמֵאָת אֶקְלִין⁹⁸. הַקֶּבֶה⁹⁹ וְהַחֶלֶב¹⁰⁰ שֶׁל
29 נִבְלָה - טְהוֹרִין מִכָּלָם¹⁰¹.

(96) העור שהעובר מונח בו. (97) משנה חולין עז, א. (98) אם נגעה בטומאה, שהמחשבה עושה אותה אוכל, אבל אין המחשבה מועילה שתטמא טומאת נבילות. (99) פירוש, חלב קרוש שנמצא בקיבת נבילה, אבל עור הקיבה מטמא. (100) חלב צלול שבקיבה. (101) חולין קטז, ב. רבינו קיבל גירסת הרי"ף שם: והילכתא... אבל מעמידין בקיבת נבילה וכו'. מאי טעמא? חלב המכונס בה

(63) כרב שם. (64) כעין שק גדול, שהרועים נותנים בו חפציהם, ויש משתמשים בו גם למשקין. בהפשט זה אין קורעים את העור לאורך הבהמה, אלא מרגל לרגל, ומפשיט ממטה למעלה באופן שיצא העור שלם בהיקפו, ואחר-כך קושרים במשיחה את המקום הפתוח. (65) אם נגע בעור הנבילה נטמא, כאילו נגע בבשר. (66) כשרוצים לעשות נוד (נוד קטן מחמת) מעור כבש, מתחילים להפשיט מן הרגלים, וממשיכים באופן שיצא העור כולו שלם, וקושרים את מקום הרגליים וממלאים אותו מים ומשקין אחרים (על פי פירוש רבינו במשנה). (67) ברייתא שם קכג, ב. (68) אם הפשיט כל העור, והשאיר עור הצוואר - העור מטמא. כחכמים במשנה. (69) שהנוגע בעור נבילה נטמא.

1 יא. עוֹר⁷⁰ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּזִית נִבְלָה - הַנוֹגֵעַ בְּצִיב⁷¹
2 הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ⁷² וּבִשְׁעָרוֹ שֶׁנִּגְדָּו⁷³ מֵאֲחוּרֵי הָעוֹר
3 נְטֵמָא, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹר בִּשְׁעָרוֹ שׁוֹמֵר לְפֶשֶׁר⁷⁴. בְּמָה
4 דְּבָרִים אֲמֹרִים? שֶׁפִּלְטָתוֹ תִּהְיֶה; אֲבָל פִּלְטָתוֹ סִכִּין⁷⁵,
5 אִם הָיָה מְרֻדָּד⁷⁶ - בִּטּוֹל אֲגַב הָעוֹר⁷⁷.

(70) משנה שם קכד, א. (71) חוט דק. (72) מן העור, והוא נוגע בבשר (רבינו בפירושו. ורש"י מפרש, שיוצא מן הבשר). (73) שכנגד הכזית. (74) והשומר מטמא כבשר עצמו. לא נתבאר דין הנוגע בשער כנגד הציב, ויש פנים לכאן ולכאן. (75) אנו אומרים שביטלו אצל העור. (76) דק מאוד וארוך ורחב, שאם תצרפו יחד יהיה בו כזית (רש"י). (77) שאין דרכו של אדם לטרוח ולכנס שיכבה דקה של בשר ולפיכך בטלו, אבל פלטתו חיה לא ביטלו אדם.

6 יב. עוֹר⁷⁸ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו פֶּשֶׁר חֲצָאִי זִיתִים בֶּשֶׁר נִבְלָה
7 - הָעוֹר מִבִּטּוֹלָן⁷⁹, וְאֵינּוּ מְטֵמָאִין לֹא בְּמִגַּע וְלֹא
8 בְּמִשָּׁא⁸⁰; שֶׁפֶל שְׂאִינוֹ מְטֵמָא מִן הַנִּבְלָה בְּמִגַּע -
9 אֵינּוּ מְטֵמָא בְּמִשָּׁא⁸¹. אֲבָל שְׁנֵי חֲצָאֵי זִיתִים שֶׁתִּתְּכֶן
10 בְּקִיסָם⁸² - הַנוֹשָׂאֵן טְמֵא⁸³, שֶׁהָרִי נִשָּׂא פִּזְתָּהּ, וְהַנוֹגֵעַ
11 טְהוֹר, שְׂאִין חֲבוּרֵי אָדָם⁸⁴ חֲבוּרֵי⁸⁵. וְהוּא⁸⁶ שֶׁהָרִי
12 שֶׁנִּהְיֶה מְרֻדִּין⁸⁷ וְדִבּוּקִין זֶה בְּזֶה עַד שֶׁיִּשְׁטָלוּ
13 בְּאֶחָד⁸⁸; אֲבָל אִם הָיָה חֲצִי זִית זֶה בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ וְזֶה
14 בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ בְּקִיסָם אֶחָד, אֶפְלוּ הוֹלִיף וְהֵבִיא כָּל
15 הַיּוֹם כָּלוּ - טְהוֹר.

(78) משנה שם. (79) כמות קטנה שכזו בטלה לגבי העור. (80) עקיבא, שם. (81) נימוק זה נאמר בברייתא שם עמוד ב בשם ר' עקיבא, ופירושו: אף-על-פי שהוא נושא כזית שלם בבת אחת אינו טמא, מפני שהמגע אינו מטמא ולמה אין המגע מטמא? מפני שאין כאן נגיעה אחת בכזית שלם אלא שתי נגיעות - כל אחת בחצי זית - ושתי נגיעות אינן מצטרפות. (82) הכוונה לכזית שלם שחתכו לשנים, או חתך חצאי זיתים מנתח גדול, ולא באותם החצאים שהיו על העור (ראה שם קכב, בגמרא, רש"י ותוספות ד"ה דאמר). (83) במשנה שם קכד, א: ומודה ר' עקיבא וכו'. (84) חיבור מלאכותי. (85) ודינם כשני חצאים נפרדים. ואפילו אם נגע בשניהם - טהור, מפני ששתי נגיעות הן

פרק שני

1 יבאר בהמה או חיה טמאה ששחטה או נחרה והיתה מפרנסת אם מטמאה טומאת נבילה. ודין חלק הבהמה לשנים או שניתלה ירך וחלל שלה, ובהמה שמת עובר במיעיה. בשר או אבר הפורש מבהמה כשהיא חיה. ואם יש שיעור לאיברים. הבשר או האבר המדולדלים בבהמה או חיה שאינם יכולים לחיות. טריפה שנשחטה שחיטה כשרה. והשוחט בהמה ומצא בה עובר מת או בן שמונה חי. ודין השוחט את הבהמה ומצא בה בן ט' חי קודם שיהלך על גבי קרקע. טריפה שנשחטה אם מטמאה קודש. ובהמה המקשה לילד והוציא העובר את ידו וחתכה וכו'. ודין שחיטת נכרי וישראל עומד על גביו. וקולית נבלה שניקבה או חישוב לנוקבה.

א. בהמה² או חיה טמאה שנשחטה³ - אינה¹¹ מטמאה משום נבלה כל זמן שהיא מפרנסת⁴, עד שיתז⁵ את ראשה⁶, והרי היא פאכלין טמאין⁶. נחרה⁷ והרי היא מפרנסת - אין בה אפלו טמאת אכלין⁸ כל זמן שהיא מפרנסת. ואבר⁹ הפורש מן המפרנסת¹⁰ - אסור לבני נח כפורש מן החי¹¹, ובשר הפורש ממנה - כפורש מן החי. וכן טהורה שנפסלה בשחיטתה ועדין היא מפרנסת, או שחט בה אחד¹² או רב אחד - אין לה טמאה כלל עד שתמות¹³. חלק בהמה לשנים¹⁴ או שנטלה¹⁵ ירך וחלל שלה¹⁶ - הרי זו נבלה ומטמאה במשא ובמגע, אף על פי שהיא עדין בחיים. וכן אם קרעה מגפה או שנשברה מפרקת ורב בשר עמה - הרי זו נבלה לכל דבר¹⁷.

2 משנה, חולין קיז, ב. 3 בידי ישראל, שחיטה המתירה בהמה טהורה לאכילה. 4 שם, קכא, ב - אמרו: "מפרנסת יצאה מכלל חיה, ולכלל מתה לא באה". 5 אם התיז את ראשה הרי היא כנבילה אף-על-פי שהיא מפרנסת. 6 אם נגעה באב הטומאה נטמאה ומטמאה אוכלין אחרים - אפילו של חולין - גם בעודה מפרנסת. ואם נגעה בוולד הטומאה פוסלת את התרומה, מפני ששחיטה כזו מתירה בהמה טהורה לאכילה לישראל, היא מועילה בבהמה טמאה לעשותה כאוכל המקבל טומאה ומטמא. 7 אפילו ישראל (שם קכא, ב). 8 מפני שנחירה אינה מתירה לאכילה את המפרנסת, לא לישראל אפילו בטהורה ולא לגוי, אין עליה תורת אוכל. וכן גוי ששחט שחיטה כדירה, שהרי שחיטתו נבילה והרי היא כנחירה. 9 שלם. 10 אפילו מטהורה שנשחטה ע"י ישראל (רבינו בהל' מלכים פ"ט ה"ג), אע"פ שהיא מותרת לישראל. וטעמו של דבר, מפני שהשחיטה מתירה לישראל גם את המפרנסת, אבל לגויים שלא ניתנה להם מצוות שחיטה, לא יצאה הבהמה מכלל חיה כל זמן שלא מתה. 11 שאבר מן החי וכן בשר מן החי, הם

1 טז. בהמה ששפעה¹⁰² חררת דם¹⁰³, אף על פי שנפטר מן הפכורה¹⁰⁴ - אינה מטמאה¹⁰⁵ לא במגע ולא במשא עד שיהיה בה צורת נפל, לפי שהיא בטלה ברוב היוצא עמה¹⁰⁶, לפיכך היא טהורה אף על פי שהיתה ראויה לגר¹⁰⁷ אגב אמה¹⁰⁸.

102 הפילה. 103 חתיכה כעין דם קרוש, ויש בה בשר עובר שנימוק. 104 הוולד שתלד אחר-כך אינו קדוש ככבור, אפילו אם טרם ילדה בכלל (משנה בכורות כא, ב) מפני שאינו פטר רחם. 105 אף-על-פי שהחררה נידונה כוולד לענין בכורה. 106 הדם וגופים אחרים שאינם מגוף הנפל שנימוק (ר' יוחנן שם כב, א). ואם יש בה צורת ולד נפל, הרי אינו מעורב עם הגופים האחרים ואינם מבטלים אותו. 107 למעלה (בהלכה יד) אמרנו, שסרוחה מעיקרה ולא היתה ראויה לגר לפני הפלחה, ומטמאה עד שתיפסל מאכילת כלב (שם כג, ב). 108 כל זמן שהחררה היא במעי אמה אינה נמאסת על האדם אלא עם יציאתה, ואז חלה עליה הטומאה, ואם כן לא נפסלה לאכילה לפני חלות הטומאה.

יז. נבלה שנתערבה בשחוטה, אם רב מן השחוטה - בטלה הנבלה בשחוטה¹⁰⁹, ואין הפל מטמא במגע; אבל אם נשא הפל - נטמא¹¹⁰. שאי אפשר¹¹¹ לשחוטה שתחזור נבלה¹¹², אבל הנבלה אפשר שתטהר בשתסרה, לפיכך תבטל.

109 שם כג, א תני ר' חייא. 110 מפני שהטומאה ישנה כאן במציאות, והוא נשא אותה. ואין זה דומה לחררת דם (בהט"ז) מפני שנימוק הבשר ונתערב עם הגופים הטהורים ואינו בעין (הר"י קורקוס). 111 זהו נימוק לדין מגע. 112 בגמרא נאמר טעם זה לפי דעת ר' יהודה, שמין במינו אינו בטל, וכאן בטל מפני שאינו מין במינו ממש, שזו שחוטה, ולעולם לא תהיה נבילה שמתמאה במגע ובמשא (ראה השגת הראב"ד וכסף-משנה). והר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן) מסביר את ההבדל בין מגע למשא. במגע הרי כל חתיכה היא נגיעה בפני-עצמה בבשר טהור מפני הביטול ברובו, ואפילו אם נוגע בבת אחת הרי נגיעות אינן מצטרפות, אבל במשא נשיאה אחת היא. ונמה בין זה לשני חצאי זיתים (בהי"ב) שאינו מטמא במשא אלא במרודד, ואין אנו אומרים נשיאה אחת היא? חצי זית אינו מטמא כלל, ושני חצאי זיתים מצטרפים רק כשנישאו ביחד, והתורה אמרה (לפי דרשת עולא הנ"ל), שאם מגביה חלק מהכזית ואין כולו נישא עמו - אין זה נידון כנישאו ביחד, אבל כאן הוא נשא בבת אחת שיעור המטמא, אלא שאין אנו יודעים איזה כזית הוא הטמא ולכן הוא טמא, שהרי נשא כזית שלם בבת אחת, וחסרון ידיעה אינו מועיל לטהרין.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ה' כ' ניסן - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 פָּמוּ שֶׁפָּרְשׁוּ מִחַיִּים³⁹. אֲכָל אִם מֵתָה הִבְהֵמָה -
25 הַבֶּשֶׂר שֶׁהָיָה מְדַלְדֵּל בָּהּ צָרִיף הַכֶּשֶׁר⁴⁰, וְהָאִיבָר
26 מִטְּמֵא מִשּׁוּם אִיבָר מִן הַחַיִּי⁴¹ וְאֵינוֹ מִטְּמֵא מִשּׁוּם
27 אִיבָר מִן הַנִּבְלָה⁴². וְיָמָּה בֵּין אִיבָר מִן הַחַיִּי לְאִיבָר מִן
28 הַנִּבְלָה? שֶׁהַבֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאִיבָר מִן הַחַיִּי - טָהוֹר,
29 וְהַבֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאִיבָר מִן הַנִּבְלָה - מִטְּמֵא בְּכַזִּית
30 בְּמִגְעַ וּבְמִשָּׁא. וְזֶה וְזֶה⁴³ שְׁוִין לְשַׁעוֹר⁴⁴.

33 משנה, חולין כז, א. (34) בשר מן החי אפילו פירש לגמרי מן הבהמה אינו מטמא (למעלה ה"ג), ונכתב כאן במדולדל להשמיענו שמטמא טומאת אוכלין אף-על-פי שעודנו מדולדל בבהמה חיה (ר"י קורקוס). (35) הורטבו באחד משבעת המשקין (ראה הל' טומאת אוכלין פ"א ה"ב) אחרי שנידלדלו. (36) בכת"י תימן, וכן בדפוס רומא: "במקומן", פירוש, כשהם תלויים בבהמה. (37) כרבי מאיר במשנה שם, נגד דעת רבי שמעון [בעירובין מו, ב שאלו: רבי מאיר ורבי שמעון, הלכה כמי? ולא נפשטה הבעיה, ולפיכך פסק רבינו לחומרא]. (38) גמרא, שם. (39) בלשון התלמוד: "שחיטה אינה עושה ניפול" (חולין עג, ב). ואסורים באכילה, שהשחיטה מועילה להם רק לטהרם אבל לא להתירם לאכילה (שם). (40) אם לא הוכשר לפני שמתה. (41) שמיטה עושה ניפול, והרי הוא כאילו פורש לגמרי מן הבהמה רגע לפני מיתתה. (42) מובן מאליו, שהבשר המדולדל אינו מטמא כלל אם לא נגע בטומאה. (43) אבר מן החי ואבר מן הנבילה. (44) מטמאים בכל שהוא, אם יש בהם גידים ועצמות ובשר כדי להעלות ארוכה, כלמעלה בה"ג.

31 ו. טרפה שנשחטה⁴⁵ שחיטה פשרה, אף על פי
32 שהיא אסורה באכילה - הרי היא טהורה. וכן
33 השוחט את הבהמה ומצא בה עבר מת⁴⁶ - שחיטת
34 אמו מטהרתו מידי נבלה⁴⁷. מצא בה בן שמונה חיה⁴⁸
35 - נטרף⁴⁹. אף על פי שנשחט⁵⁰ אחר שנטרף - אין
36 שחיטתו מטהרתו מידי נבלה, לפי שאין למינו
37 שחיטה⁵¹. לפיכך, ולד בהמה⁵² שלא שהה שבעה
38 ימים גמורין, אם שחטו בתוך שבעה - אין שחיטתו
39 מטהרתו מידי נבלה, מפני שהוא כנבל⁵³.

45 משנה, שם עב, ב. (46) אפילו בן תשעה חדשים (בהמה גסה טהורה יולדת לתשעה - כאדם). (47) משנה, שם עד, א. רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ה הי"ג י"ד פסק שמותר באכילה, וכתב כאן "מטהרתו מידי נבילה" משום סיפא: "מצא בה בן שמונה חי וכו'" אין שחיטתו מטהרתו. ולא הקפיד רבינו להודיע שמותר באכילה, מפני שכאן אנו עוסקים בדיני טומאה וטהרה בלבד. (48) מדובר כשלא נשחטה אמו כדין, וקרעה והוציא ממנה עובר בן שמונה חדשים, אבל אם נשחטה אמו הותר העובר אפילו לאכילה, וכל-שכן שאינו מטמא. (49) פירוש, נאסר באכילה כטריפה. (50) ואמרנו למעלה שטריפה שנשחטה - טהורה. (51) בן שמונה חדשים אין לו שחיטה כלל, אלא נותר בשחיטת אמו. וזה שהוציאנוהו לפני שחיטת אמו אין

משבע המצוות שנצטוו עליהם הגויים. (12) סימן אחד, וושט או קנה. (13) בהמה אינה ניתרת באכילה בשחיטת סימן אחד, ולכן אין עליה תורת אוכל. [ראה הל' טומאת אוכלין פ"ג ה"ד, פירוש דנינים נוספים בענין זה. ודילג עליהם רבינו כאן, מפני שאינם נוגעים לטומאת נבילות, שבה אנו עוסקים כאן]. (14) גיסטרא בלשון הגמרא (שם כא, א). (15) שם. (16) כל הבשר החופה את עצם הקולית. (17) שם.

1 ב. בהמה¹⁸ שמת עברה בתוך מעיה והושיט הרועה
2 את ידו ונגע בו, בין בבהמה טמאה בין בטהורה -
3 הרי זה הנוגע טהור¹⁹, עד שיצא הנפל לאויר
4 העולם.

18 שם ע, ב. (19) בגמרא שם דרשו דין זה מהמקרא, אולם לדעת רבינו (בהל' טומאת מת פ"כ ה"א), שטומאה בלועה אינה מטמאה, דרשה זו מיותרת, ונאמרה שם אליבא דרבי עקיבא (שם עב, א) שעובר במעי אשה טמא. ולא נתברר לשם מה העתיק רבינו משנה זו.

5 ג. בשר הפורש מבהמה וחייה פשהן חיון, בין
6 טהורין בין טמאין - טהור ואינו מטמא פנבלה²⁰.
7 אכל איבר מן החי הפורש מהן - מטמא²¹ פנבלה,
8 אחד איבר מן החי הפורש מן הבהמה עצמה או
9 איבר הפורש מן השליל²² שבבטנה²³. והאיברים אין
10 להן שעוור²⁴, אפלו היה פשעורה או פחות - מטמא.
11 והוא שיהיה האבר כפריתו²⁵, בשר וגידין
12 ועצמות²⁶, ויהיה עליו בשר פדי להעלות ארוכה²⁷;
13 היה הבשר פחות מהעלות ארוכה פחי או חסר
14 עצמו²⁸ - טהור²⁹.

20 ברייתא, חולין קכח, ב. (21) משנה, שם כז, ב. (22) עובר. (23) משנה, שם עב, א. (24) אהלות פ"א מ"ז. (25) בשלימותו הטבעית. ראה 'כסף משנה' הל' טומאת מת פ"ב ה"ג. (26) חולין קכח, ב. (27) כדי שיתרפא הפצע (כלים פ"א מ"ה). (28) ניטל קצת מן העצם. (29) אהלות פ"ב מ"ה, בדין אבר מן האדם. ובתוספתא שם (פ"א ה"ב) אמרו שגם בבהמה הדין כך (ראה הל' טומאת מת פ"ב).

15 ד. הפליא³⁰ והלשון והשפה וכיצא בהן, אף על פי
16 שהן איברים ואין עושין תליפין³¹, הואיל ואין בהם
17 עצם - הרי הן כבשר³².

30 חולין קכח, ב. (31) אם נחתכו, אין אחרים גדלים במקומם. (32) מן החי שאינו מטמא כלל. פסק כרבי שם (ראה כסף-משנה).

18 ה. הבשר³³ או האבר המדלדלין בבהמה או חיה
19 שאינן יכולין לחיות ולהדבק בשאר הגוף - אינן
20 מטמאין פנבלה³⁴ כל זמן שהבהמה בחיים; והרי הן
21 כשאר אכלין, אם הכשרו³⁵ - מקבלין טמאה
22 במקומן³⁶. נשחטה הבהמה - הכשרו פשחיתה³⁷
23 ואינן מטמאין פנבלה³⁸, שאין השחיטה עושה אותן

אילפא שם סט, א. שאל, אם אפשר לצרף לענין טומאה שחיטת הסימן הראשון שבא להתיר באכילה, לשחיטת הסימן השני שאינו מתיר באכילה את האבר היוצא. (72 כרבא, שם.

- י. שחיטת עובד פוכבים⁷³ - נבלה ומטמא במשא, ואפילו ישראל עומד על גביו ושחט⁷⁴ בספיין יפה שחיטה פראוי. אחד העובד פוכבים ואחד הפותי⁷⁵ או גר תושב⁷⁶ שחיטתן נבלה⁷⁷. וקרוב פניני, שאף זה מדברי סופרים⁷⁸. שהרי טמאת עבודה זרה וטמאת תקרבתה מדבריהם, כמו שיתבאר⁷⁹, ובגלל עבודה זרה נתרחקו הפותים ונאסרה שחיטתן. ואם תאמר: והלא היא אסורה באכילה דין תורה! לא כל האסור באכילה מטמא, שהרי הטרפה אסורה וטהורה. ואי אפשר לחיב כרת על טמאה זו על ביאת מקדש ואכילת קדשיו אלא בראיה ברורה⁸⁰.

(73 משנה, שם יג, א. (74 אפילו שחט. (75 הגויים שהושיב סנחריב במדינת אפרים, שקיבלו עליהם מצוות כישראל ולא קיימו אותן. וחכמים השוו דנים לדין גויים (שם, ו, א). (76 שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ואפילו אם הוא מקיימן. (77 לאכילה ולטומאה. (78 הכוונה לטומאה, אבל באכילה כותב רבינו לקמן שאסור מן התורה (ראה הל' שחיטה פ"ד ה"א, שלוקים על אכילתה). [בתוספתא חולין פ"א ה"א, למדו מן הכתוב (דברים יב, כא) "וזבחת... ואכלת" ולא זובח הגוי ולא זובח הקוף. ורבינו בהל' שחיטה, מביא דרשה אחרת מהמקרא (שמות לד טו): "וקרא לך ואכלת מזבחך". ונראה שרבינו הביא את הכתוב "ואכלת מזבחך", כדי לנמק למה לוקה על אכילתה, הלא על "עשה" אין לוקים, אולם בשמות שם כתוב "פן", ו"פן" דינו כלא-תעשה]. (79 לקמן פ"ו. (80 מלשון זה יש ללמוד, שרבינו עצמו מפקפק בדבר אם טומאתו מן התורה או מדבריהם (ראה ראב"ד וכסף-משנה).

- יא. קולית הנבלה⁸¹ - הנוגע בה או נושא טהור⁸²; שכל דבר⁸³ מן הנבלה שאינו מטמא במגע - אינו מטמא במשא. נקבה כל שהוא - הנוגע בה או נושא טמא⁸⁴. במה דברים אמורים? פשהיה המוח שבה מתקשקש⁸⁶, שהרי אינה מעלה ארוכה⁸⁷; אבל אם היה עומד במקומו, אם יש בו כדי להעלות ארוכה לעצם מבחוץ⁸⁸ - הרי זו מטמאה במגע ובמשא פכל האיברים⁸⁹. וכבר פירשנו, שהקולית היא העצם הסתום מכל צדדיו.

(81 משנה, שם קכה, א. קולית = עצם הירך. (82 עצמות נבילה אינן מטמאות (שם עז, ב) ובמוח שבה אינו יכול ליגע, ולפיכך אינה מטמאה אפילו מדין שומר לטומאה. (83 נימוק למה אינה מטמאה במשא. (84 שם. ובברייתא (שם קכו, ב): "בנבלתה" ולא בקולית סתומה, יכול (יכול) אתה לחשוב) אפילו ניקבה? תלמוד-לומר "הנוגע יטמא", את שאפשר ליגע - טמא, ואת שאי-אפשר ליגע - טהור. אם הקולית נקובה אפילו כל שהוא, אפשר להכניס שערה

לו כל שחיטה, ולפיכך אינו דומה לטריפה ששחטה. (52 שנולד באופן טבעי. (53 כנולד לפני זמנו. [בשבת קלד, ב - אמרו שהוא ספק נפל. ונראה, שגם רבינו התכוון לכך]. ידעו חכמים, שנפל אינו חי שבעה ימים שלמים, ולכן אם עברו עליו שבעה ימים יצא מחשש נפל.

- ז. השוחט⁵⁴ את הבהמה ומצא בה בן תשעה חי, קדם שיהלף על הקרקע, אף על פי שאין צריך שחיטה כמו שבארנו⁵⁵, שהרי שחיטת אמו מטהרתו, אם נטמאת אמו⁵⁶ - לא נטמא הוא⁵⁷, ואם נתנבלה אמו - הרי הוא טהור⁵⁸; שאין החי מתטמא לא טמאת אכלין ולא טמאת נבלות ואף על פי שהוא פאיבר מאיברי⁵⁹. ואם מת קדם שפירס⁶⁰ על גבי קרקע - הרי הוא טהור⁶¹, ששחיטת אמו טהרתו.

(54 משנה, שם עד, א. (55 בהל' מאכלות אסורות פ"ה הי"ד. (56 נגעה בדבר המטמא אוכלין לפני שהוציאו מתוכה את העובר. (57 מפני שהוא גוף בפני עצמו. כרבי יוחנן בדעת חכמים במשנה (כסף-משנה). (58 לגמרי טהור, אין דנים אותו כנבילה כחלק מגוף הבהמה, וגם לא נטמא בנגיעה באמו. (59 שהרי שחיטתה מתיר אותו באכילה בלי שחיטת עצמו. (60 שהעמיד פרוסתיו. (61 שם עד, א. מדובר בבהמה שנשחטה, בין כשירה ובין טריפה, אבל לאכילה יש הבדל ביניהן. כשאמו כשירה הוא מותר באכילה, ובטריפה אסור (ראה כסף-משנה).

- ח. טרפה שנשחטה⁶², אף על פי שהיא טהורה מן התורה, אם נגע בה הקדש - נטמא מדברי סופרים. וזו מעלה תורה שפשו בקדש.

(62 שם עג, א.

- ט. בהמה⁶³ המקשה לילד, והוציא העבר את ידו וחתכה, ואחר כך שחט את אמו - האיבר שנחתך נבלה⁶⁴, ושאר בשר העבר טהור⁶⁵. שחט את אמו ואחר כך חתכה⁶⁶ - האיבר פטרפה שנשחטה⁶⁷, ושאר בשר העבר מגע טרפה שחוטטה⁶⁸, שהיא מטמאה את הקדש⁶⁹ אבל לא את התרומה⁷⁰. הוציא העבר את ידו בין שחיטת סימן לשחיטת סימן⁷¹ וחתכו - מצטרף⁷² שחיטת סימן לסימן לטהר האיבר מידי נבלה.

(63 ברייתא, שם סח, א. (64 כלומר, מטמא כנבילה מפני שהוא אבר מן החי (ראה למעלה ה"ג). (65 מפני שלא נגע אחר שחיטה באבר מן החי. (66 שם. ומשנה, שם עב, א. (67 שהשחיטה מטהרתה מטומאת נבילות אף-על-פי שהיא אסורה באכילה. שם סח, א - דרשו מהכתוב (שמות כב, ל): "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהאבר שיצא לפני שחיטה, דינו כטריפה. המילה "בשדה" נדרשה חוץ למקומו הטבעי. (68 כחכמים, שם. (69 כמבואר בה"ח. (70 חכמים גזרו אחת-עשרה מעלות יתירות בקודש שלא גזרן בתרומה, ומנאן רבינו לקמן בפ"ב. (71 בעיה של

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ו' כ"א ניסן - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קפז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִטְמָאֵיו, שְׁאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא טָעוֹן טְבִילָה וְהָעֶרֶב
שְׁמֵשׁ - אֵינוֹ מִטְמָא בָּלִים.⁸

(2) כל הדינים שבהלכה זו מקורם בתורת כהנים פרשת אחרי פרק י"ב ומובאים במקומות שונים בש"ס. (3) איש מפי איש עד משה רבינו. (4) בתורת כהנים שם הלכה ז': יכול אף נבלת עוף הטמא ... תלמוד לומר "אשר תאכל נבילה וטריפה" ... נבילה שיש לה טריפה יצא עוף טמא שאין לו טריפה (איסור טריפה חל רק על עוף טהור). (5) עיקר הנאת הנפש היא בבית הבליעה. (6) פירוש, אפילו שאר כלים שאינם של חרס. (7) שקיעת החמה. טמא שטבל אינו טהור לכל דבר עד שתשקע החמה ונקרא "טובל יום". (8) מפני שכלים אינם מקבלים טומאה מראשון לטומאה אלא מאב הטומאה.

ב. אֵין נְבִלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר צָרִיכָה מִחֲשֶׁבָה⁹ לְטָמֵא
טָמֵא זֶה הַחֲמוּרָה¹⁰, אֲלֹא כִּיּוֹן שֶׁפִּלַּע מִמֶּנָּה כְּזִית
מִכָּל מְקוֹם - הָרִי זֶה מִטְמָאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה. חֲשָׁב
עָלֶיהָ לְאֲכִילָה - הָרִי זֶה מִטְמָאָה טָמֵאת אֲכָלִין¹¹,
וְהָרִי הִיא כְּאֶחָל רֵאשׁוֹן לְטָמֵאָה אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגַּע
בָּהּ טָמֵאָה אַחֶרֶת¹², וְאֵינָה צָרִיכָה הֶכָשֶׁר.

(9) ישנם סוגי אוכלין שאינם מטמאים טומאת אוכלין עד שהאדם יחשוב לאכלם (ראה לקמן) ומשמיענו רבינו שנבלת עוף טהור מטמאה בבית הבליעה בלי מחשבה כזו. (10) שמטמאה בגדים. (11) אם נגעה באוכלין - נטמא, אבל אם לא חשב לאוכלה אין דינה כאוכל, מפני שאין דרכם של בני אדם לאכול נבלת עוף. [בעוקצין פרק ג משנה ג שנינו, שלא אמרו דין זה אלא בכפרים, אבל בשווקים שמתאסף שם עם רב, נאכלת (על ידי גויים), ולפיכך מטמאה גם בלי מחשבה מיוחדת. וכן פסק רבינו בהלכות טומאת אוכלין פרק ג הלכה ג]. (12) נידה נא, א: אינה צריכה לא הכשר שרץ ולא הכשר מים. פירוש, מטמאה טומאת אוכלין אפילו לא נגעה בשרץ (או בדבר טמא אחר) ואפילו לא נרטבה באחד משבעת המשקין שמכשירים את האוכלין לקבל טומאה, וטעמו של דבר, מפני שבבית הבליעה היא מטמאה טומאה חמורה לטמא בגדים, וכל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר. כתנא דבי רבי ישמעאל שם.

ג. פָּרָה אֲדָמָה¹³ וְשִׁעִירִים הַנִּשְׂרָפִים אֵינָן כֵּן. אֵף עַל
פִּי שֶׁהֵן מִטְמָאִין הַמַּתְעַסֵּק בָּהֶן, אִם חֲשָׁב עָלֶיהֶן
לְאֲכִילָה - צָרִיכִין שֶׁתִּגַּע בָּהֶן טָמֵאָה¹⁴ וְאַחֵר כֵּן
שֶׁטָּמֵא טָמֵאת אֲכָלִין.

(13) יש להוסיף: ופרים. (14) נבלת עוף טהור מטמאה אוכלין בנגיעה אפילו לא נגעה בטומאה, מפני שמטמאה טומאה חמורה בבית הבליעה כל אדם שהוא, אבל פרה ופרים שאינם מטמאים טומאה חמורה כל אדם, אלא את המתעסקים בהם, אינם מטמאים אוכלין אם לא נגעו בטומאה.

ד. כְּזִית מִנְבִּילַת הַפָּהֳמָה שֶׁתִּחַבּוּ בְּכּוֹשׁ¹⁵ וְהַכְּנִיס
לְתוֹךְ מְעִי הָאִשָּׁה מִלְמָטָה, או שֶׁהַכְּנִיסוּ לְתוֹךְ

דרך הנקב ולנגוע במוח, ולפיכך גם הנגיעה בעצם הקולית מטמאה, שהרי היא כשומר לטומאה (ראה עוקצין פ"א מ"א). (85) שקולית שלא ניקבה טהורה. (86) המוח ניתק מחיבורו בעצם הקולית בפנים, ומקשקש כשמנדנדים את הקולית. (87) בחי. ידעו חכמינו ז"ל, שעצם שנקלף מעליה הבשר, ויש בו מוח בריא בפנים, היא מעלה ארוכה (מתרפאת), אבל מוח שניתק ממקומו בפנים העצם אינה מרפא את העצם. (88) כמותו ואיכותו מספיקות כדי לרפאות ולהעלות עליה בשר. (89) אפילו במגע, מפני שנגע באבר שלם. פסק כרבי יוחנן שם.

יב. קולית⁹⁰ שֶׁחֲשָׁב עָלֶיהָ לְנִקְבָה וְעָדִין לֹא נִקְבָה -
הָרִי הַנּוֹגֵעַ בָּהּ סָפֵק טָמֵא; שֶׁהָרִי יֵשׁ בְּדָבָר סָפֵק, אִי
מְחַסֵּר נִקְיָה מִמְּחַסֵּר מַעֲשֶׂה אוֹ לֹא⁹¹.

(90) שם קכו, ב - בעיה של רבי אושעיא. (91) בספרים שלנו, הגירסא שם "הדר פשטה (חזור ופשט בעצמו את בעייתו) מחוסר נקיבה לאו כמחוסר מעשה", ובספרי רבינו אין הסיום הזה.

יום ו' כ"א ניסן ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר שנבלת עוף טהור מטמאה מן התורה, וכיצד היא טומאתה. ודין נבלת עוף טהור אם צריכה מחשבה. ואם חישוב עליה אם צריכה הכשר. תחב כזית נבלת בהמה למקום שנבלת העוף מטמא. הכורך כזית נבלת העוף בחזרת או בסיב ובלעו. הבולע נבלת עוף טהור ואחר שבלעה הקיאה. ואם בלע ממנה אבר שלם ואין בו כזית. ודין הדברים שמצטרפים לכזית עם הבשר בעוף והראויים לאכילה או לשתייה. נבלת העוף שנפסדה מאכילת כלב, ועוף שנטרף ונשחט. נבלת העוף הטמא, ואבר מן החי הפורש ממנה או מן הטהורה.

א. נְבִלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר מִטְמָא מִן הַתּוֹרָה. מִפִּי
הַשְּׂמוּעָה לְמַד, שֶׁזֶה שְׁנֵאָמַר: וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל
נְבִלָה וְטְרֵפָה פְּאֻרָּתָהּ וּבָגֶר וּכְבֵּס בְּגָדָיו וְרִחֵץ בַּמֵּיִם -
אֵינוֹ מְדַבֵּר אֲלֹא פְּאֻכָּל נְבִלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר בְּלִבָּהּ,
שֶׁהוּא אִסוּר מִשּׁוּם נְבִלָה וְטְרֵפָה⁴. וְכִיצַד הִיא
טָמֵאָתָה? אֵינָה מִטְמָאָה לֹא בְּמַגַּע וְלֹא בְּמִשָּׂא וְלֹא
כִּשְׁהִיא בְּתוֹךְ הָפֶה, אֲלֹא בְּתוֹךְ בֵּית הַבְּלִיעָה. שְׁנֵאָמַר:
וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל - אֵינָה מִטְמָאָה אֲלֹא כִּשְׁהִיא
בְּבֵית הַנֶּפֶשׁ; וְזֶה שְׁנֵאָמַר 'תֹּאכַל' - לְתֵת שְׁעוֹר
לְטָמֵאתָה כִּשְׁעוֹר אֲכִילָה שֶׁהוּא כְּזִית. וְהָרִי נֵאֱמַר בָּהּ:
וּכְבֵּס בְּגָדָיו - מִלְמַד, שֶׁהַמִּטְמָא בָּהּ מִטְמָא בְּגָדָיו עַד
שִׁפְרֵשׁ מִמִּטְמָאֵיו, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. כִּיצַד? הַבּוֹלֵעַ כְּזִית
מִנְבִּילַת הָעוֹף הַטָּהוֹר וְנִגַּע בְּכָלִים בְּשַׁעַת בְּלִיעָתוֹ -
טָמֵאִים וְנִעְשׂוּ רֵאשׁוֹן לְטָמֵאָה. הִנֵּה נִוָּגַע בְּאֶדָם וּבְכָלִי
חֶרֶס בְּשַׁעַת בְּלִיעָתוֹ - לֹא טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּשִׁאֲרָ
אֲבוֹת הַטָּמְאוֹת. וְאַחֵר שֶׁפִּלַּע אֵינוֹ מִטְמָא שְׁאֵר פְּלִים⁶,
שֶׁהָרִי הוּא כְּכָלִי רֵאשׁוֹן לְטָמֵאָה אַחֵר שֶׁפִּרֵּשׁ

- 1 בְּלִיעָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּמָקוֹם שֶׁנִּבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר
- 2 מִטְמְאָה - הָרִי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשָׂא¹⁶, לֹא מִשּׁוּם
- 3 נוֹגֵעַ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּתַחֲלַת הַסֵּפֶר.
- 15(16) בַּפֶּלֶךְ. רַבִּינוּ לְשִׁיטָתוֹ, שֶׁמִּשָּׂא מִטְמֵא אִפִּילוּ
- כִּשְׁלֹא הָיָה אֶת הַטּוֹמֵאָה מִמְּקוֹמָהּ. פֶּסֶק כִּרְבֵּא שֶׁם,
- שֶׁמִּקְוִיּוֹת אֵלֶּה דִּינֵם כְּבֵית הַסְּתֵרִים שֶׁמִּטְמֵא בְּמִשָּׂא וְלֹא
- בְּמַגֵּעַ בְּנִיגוּד לְדַעַת אֲבִי שְׂדִינִם כְּבֹלֹעַ שְׂאִינוּ מִטְמֵא כֻּלָּל.
- 4 ה. הַפּוֹרֵף פְּזִית מִבֶּשֶׂר נִבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר בְּחֻזְרָת
- 5 וְכִיּוֹצֵא בָּהּ וּבִלְעוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגַּע בְּגִירוֹנוֹ -
- 6 הָרִי זֶה טָמֵא¹⁷. פָּרְכוּ פְּסִיכָא¹⁸ וּבִלְעוֹ - הָרִי זֶה
- 7 טְהוֹר¹⁹.
- 17(17) שְׁדֵרֶךְ אֲכִילָה הִיא. דְּרָכָם שֶׁל בְּנֵי אָדָם לֹאֲכֹל בִּשְׂר
- בְּחֻזְרָת, וְלִכְּן אֵין הַחֻזְרָת חוֹצֶצָה. (18) כַּעֲיֵן חוֹטִים רַכִּים
- הַכְּרוּכִים עַל אֵילָנוֹת. (19) מִפְּנֵי שֶׁהַטּוֹמֵאָה לֹא נִגַּעָה בְּבֵית
- הַבְּלִיעָה וְהַסִּיב חוֹצֵץ.
- 8 ו. הַבּוֹלֵעַ נִבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר וְאַחַר שֶׁבִּלְעָה הִקְיָאָה
- 9 קֹדֶם שֶׁתִּתְעַפֵּל - הָרִי זֶה אֵינוֹ מִטְמֵא בְּגִדִּים בְּשִׁתְּצָא
- 10 לְגִירוֹנוֹ בְּשִׁעָה שֶׁמִּקְיָאָה; שְׂאִינָה מִטְמְאָה בְּבֵית
- 11 הַנֶּפֶשׁ אֲלֵא בְּשִׁעָה בְּלִיעָה, לֹא בְּשִׁעָה שֶׁמִּקְיָאָה.
- 12 ז. מְעִי שֶׁל נִבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר שֶׁבִּלְעוֹ, מִקְצָתוֹ
- 13 בְּבֵית הַבְּלִיעָה וּמִקְצָתוֹ בְּחוּץ לְתוֹךְ פִּיו: אִם יֵשׁ
- 14 בְּבֵית הַבְּלִיעָה פְּזִית - הָרִי זֶה טָמֵא, וְאִם לֹא -
- 15 טְהוֹר.
- 16 ח. בִּלְעוֹ²⁰ מִמֶּנָּה אֵיכָר שְׁלֵם שְׂאִין בּוֹ פְּזִית - אֵינוֹ
- 17 מִתְטַמֵּא. אֲפִילוּ נִטֵּל צִפּוֹר וְאָכְלָה: אִם יֵשׁ בָּהּ פְּזִית
- 18 - נִטְמֵא, וְאִם לֹא - טְהוֹר.
- 20(20) תּוֹסַפְתָּא זִבִּים פֶּרֶק הַלֵּכָה ו'. נֹאמַר בַּהּ "אֲשֶׁר תֹּאכַל"
- וּפְחוֹת מְכֻזִּית אֵינָה אֲכִילָה.
- 19 ט. הַכֹּנֶפִּים²¹ וְהַנּוֹצָה²², אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּאֲכָלִים
- 20 וּמִתְטַמְּאִין וּמִטְמֵאִין טְמֵאָת אֲכָלִין - אֵינָן
- 21 מִצְטַרְפִּין²³ בְּנִבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר לְכֻזִּית. אֲכָל
- 22 הַמְּקוֹמוֹת הָרָפִים הַקְּרוּבִים לְבֶשֶׂר מִן הַחֲרָטוֹם
- 23 וְהַצִּפּוֹרִים - הָרִי הֵן כְּבֶשֶׂר וּמִצְטַרְפִּין לְכֻזִּית. רִאשִׁי
- 24 אֲנָפִים²⁴ וְרֹאשׁ הַזָּנָב וְהַעֲצָמוֹת, אֲפִילוּ הִרְכּוֹת - אֵינָן
- 25 מִצְטַרְפִּין²⁵.
- 21(21) הַנּוֹצָה הִדְקָה הַנִּשְׁאֶרֶת בְּעוֹף אַחַר מְרִיטַת הַנּוֹצָה הַגְּסָה.
- 22(22) הִדְקָה מִן הִדְקָה הַנִּשְׁאֶרֶת אַחֲרֵי מְרִיטַת הַכֹּנֶפִּיִּים.
- 23(23) אִם אָכַל פְּחוֹת מְכֻזִּית בִּשְׂר, וְהַנּוֹצָה שֶׁאָכַל עִימוֹ
- מִשְׁלִימָה לְכֻזִּית - טְהוֹר. (24) יִבְשִׁים הֵם וְנוֹהֲגִים לְחַתֵּכֶם
- וְלִזְרוֹקֶם. (25) אֲבֵל מִטְמֵאִים וּמִיטְמֵאִים. כֹּל הַלֵּכָה זֶה
- מִקּוּרָה בְּטָהֳרוֹת פֶּרֶק אַ מִשְׁנָה ב.
- 26 י. הָאוֹכֵל מִנִּבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר מִן הַעֲצָמוֹת הָרָפִין
- 27 אוֹ מִן הַגִּידִין וּמִן הַשְּׁלָל שֶׁל בִּיצִים²⁶ וּמִן הַדָּם

וּמִבֶּשֶׂר מִן הַחֵי²⁷ מִמֶּנּוּ - טְהוֹר. אֲכָל הָאוֹכֵל מִן
הָאֲשָׁכֹל²⁸ שֶׁל בִּיצִים וּמִן הַקֶּרֶקֶבֶן וּמִן בְּגִי
הַמַּעֲצִים, אוֹ שֶׁהִמְחָה אֶת הַחֶלֶב²⁹ בְּאֹר וּגְמָעוֹ -
הָרִי זֶה טָמֵא בְּאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר; שֶׁהִשְׁוֵתָה בְּכֻלָּל
אוֹכֵל. הִמְחָהּ בְּחֻמָּה וּגְמָעוֹ - טְהוֹר, שֶׁהָרִי
הַסְּרִיחוֹ³⁰.

(26) הַבִּיצִים הַקֵּטְנוֹת כִּשְׁהֵן דְּבוּקוֹת בְּשִׁידְרָה. (27) חֲתָךְ
כְּזִית בִּשְׂר מִעוֹף חֵי וְאֲכָלוֹ. (28) הַבֶּשֶׂר שֶׁעַל הַשִּׁידְרָה
מִבְּפִנִּים. שֶׁהַבִּיצִים דְּבוּקוֹת בּוֹ. (29) הַשּׁוּמֹן. (30) שּׁוּמֹן
שֶׁנִּיתָן בַּחוּם הַשֶּׁמֶשׁ הַתְּקַלְקֵל וְנִפְסַל לֹאֲכִילָה.

יא. נִבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר³¹ שֶׁנִּפְסְדָה מִלְּאֲכָל הַכֶּלֶב -
טְהוֹרָה. וְכֵן אִם יִבְשֶׂה פֶּחֶרֶס וְאֵינָה יוֹכֵלָה לְהִשְׁרֹת
כְּפּוֹשְׁרִין מֵעַת לַעַת לְחֻזּוֹר לְכֻמוֹת שֶׁהִיָּתָה - הָרִי זֶה
טְהוֹרָה. וְהָאוֹכֵל נִצֵּל³² שֶׁל נִבְלַת הָעוֹף הִטְהוֹר - הָרִי
זֶה טְהוֹר.

(31) מִבּוֹאֵר לְמַעַל פֶּרֶק אַ הַלֵּכָה יֵג בְּדִין נִבְלַת בַּהֲמָה.
(32) לְמַעַל (שֶׁם) כָּתַב רַבִּינוּ נִיצֵל שֶׁל בַּהֲמָה טָמֵא מִסֵּפֶק
מִפְּנֵי שֶׁבַעֲיִיא הִיא שְׁלֹא נִפְשָׁתָה, וְכֹאן, בְּנִיצֵל שֶׁל עוֹף, פֶּסֶק
שְׂאִינוּ מִטְמֵא מִפְּנֵי שֶׁהַבַּעֲיִיא הִיא בְּנִיצֵל שֶׁל בַּהֲמָה כְּלָבָד,
וְסוּבֵר רַבִּינוּ שֶׁנִּיצֵל שֶׁל עוֹף מֵאִסּוֹ יוֹתֵר מִשֶּׁל בַּהֲמָה.

יב. עוֹף טְהוֹר שֶׁנִּשְׁרַף וְנִשְׁחַט שְׁחִיטָה כְּשֶׁרָה -
שְׁחִיטָתוֹ מְטַהֵרְתּוֹ, וְאֲפִילוּ נִשְׁחַט בְּעֻזְרָה. וְאִם נִמְלַק
וְנִמְצָא טְרֵפָה - אֵין מְלִיקָתוֹ מְטַהֵרְתּוֹ³³. נִמְצָאָתָה
אוֹמֵר³⁴: שֶׁהִשְׁחַט עוֹף טְהוֹר, בֵּין בְּחוּץ בֵּין בְּפָנִים,
בֵּין קִדְשִׁים בֵּין חֻלִּין - הָרִי זֶה טְהוֹר³⁵; וְהַמְּלִיק
חֻלִּין בְּפָנִים³⁶ אוֹ שֶׁמְּלַק קִדְשִׁים בְּחוּץ - הָרִי אֵלוֹ
מִטְמֵאִין³⁷ בְּגִדִּים בְּבֵית הַבְּלִיעָה.

(33) בֵּין בְּפָנִים וּבֵין בְּחוּץ. (34) יוֹצֵא מִזֶּה. (35) וְאֵף עַל
פִּי שֶׁקִּדְשִׁים טַעֲנוּנִים מְלִיקָה מִפְּנֵי שֶׁהִשְׁחַט עוֹף קִדְשִׁים
בְּחוּץ חַיִּיב כֹּרֶת (שֶׁם קֵז, א) הָרִי חֲשִׁיבָה תּוֹרָה אֶת שְׁחִיטָת
הָעוֹף בְּחוּץ וּלְפִיכָךְ מִטְהַרֵּת מִיָּד בְּנִילָה גַם בְּפָנִים, שֶׁבְּפָנִים
וּבְחוּץ דִּינָם שׁוֹוֶה בְּכֹל עֲנִינֵי טוֹמֵאָת נִבְלַת הָעוֹף. (36) וְכֹל
שֶׁכֵּן בְּחוּץ, שְׁלֹא מִצְאָנוּ שֶׁם מְלִיקָה בְּכֻלָּל. (37) מִשְׁנָה שֶׁם
סו, א. וְהַטַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְלִיקָה מוֹעִילָה לְחוּלִין בְּשׁוּם
מָקוֹם, וְקִדְשִׁים בְּחוּץ נִלְמַד (שֶׁם) מִן הַכֹּלֵל הַמְּקוּבֵּל: "לֹא
הִיא פִּסּוּלוֹ בְּקוּדֶשׁ, מִטְמֵא בְּגִדִּים בְּבֵית הַבְּלִיעָה."

יג. הַמּוֹלֵק³⁸ קִדְשִׁים בְּפָנִים, אִם הָיוּ רְאוּיִין לְקָרְבָן
וְלֹא נִמְצְאוּ בָּהֶן מוֹמִין שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמִקְוָמוֹ - הָרִי אֵלוֹ
טְהוֹרִין. כִּיּוֹצֵא בּוֹ, עֲגָלָה עֲרוּפָה³⁹ שֶׁנִּשְׁרַפָּה
כִּהְלֵכְתָּהּ - טְהוֹרָה. כִּפְּרָה כְּתִיב בָּהּ⁴⁰ קִדְשִׁים⁴¹. וְכֵן
אִם נִשְׁחַטָּה⁴² אַחֲרֵי יִידְתָּהּ לְנֶחֱל, אֵף עַל פִּי
שֶׁאֲסוּרָה בְּהִנָּאָה - הַצִּילָה אוֹתָהּ שְׁחִיטָתָה מִיָּדִי
נִבְלָה.

(38) בְּרִייתָא שֶׁם. וְהִיא מְלֻמֶּדֶת, שְׁלֹא תֹאמַר, אִמְנָם הַתּוֹרָה
הַתִּירָה מְלִיקָה בְּקִדְשִׁים לְמִזְבֵּחַ וְלִכְהֵנִים, אוֹלָם לְאַחֲרִים לֹא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק כ"ב ניסן – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יום ש"ק כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

פרק רביעי

1 יבאר טומאת שמונה שרצים האמורים בתורה ושיעורה
וכל דיניה.

- א. שְׁמוֹנֶה שְׂרָצִים הָאֲמֻרִין בַּתּוֹרָה, וְהֵן: הַחֹלֶד²⁰
וְהַעֲכָבִר וְהַצֵּב וְהָאֲנָקָה וְהַלְטָאָה וְהַכַּחַח וְהַתְּנַשְׁמָת²¹
וְהַחֲמָט - טִמְאָת פֶּלֶן שָׁוָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין שְׂרָץ לְעִנְיֵן²²
טִמְאָה.²³

~ נקודות משיחות קודש ~

"שמונה שרצים האמורים בתורה והן החולד... והן הנקראין שרץ לענין טומאה".

בספר "קהלת יעקב" כתב ששבעת השרצים שמהחולד והלאה, הם סוד שבעה קצוות הטומאה וכל אחד כלול מן השאר הרי ביחד מ"ט שרעי טומאה ואלו יש להם עוד צד טהרה ששבעה אלה שבים טהורים (כל שבים טהור) אבל החולד אינו גם בים (חולין קכז, א). ואין לו צד טהרה כלשהו כי חולדה רומז לבניה, כמו שכתב הרב בענין חולדה הנביאה כי חולדה לשון הטמנה וכיסוי, עלמא דאתכסיא "הנסתרות לה" אלקינן דקאי על בחינת הבינה. ובבינה נ' שיערים, מ"ט מתפשטים לז' קצוות ושער הנז"ן נשאר בה וכולם מתקדשים על-ידי הבינה, כי האם מטהרתו והוא סוד התשובה שבחזרתם למקורם לבניה נטהרו אבל אם פגם גם בבניה אין לו שוב מקום לטהר. וכן מצינו ביציאת מצרים שהיו ישראל שקועים במ"ט שרעי טומאה, ואילו הגיעו לשער הנז"ן שוב לא היו יכולים לטהר.

ויש להוסיף שכל זה הוא בנוגע לגאולת מצרים, אבל בגאולה האמיתית יהיה גם הבירור של שער הנז"ן כי במצרים הרע עדיין נשאר בתוקפו אלא שהיה הענין של "ברח העם" אבל בגאולה השלימה יתבטל הרע לגמרי וכתב "...ובמנוסה לא תלכון" ועל זה נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" שהנפלאות שלעתידי לבא הם כימי צאתך בכ"ף הדמיון ויהיו עוד הרבה למעלה מהם. ודוגמא לדבר בעבודת התשובה שהקשה אדמוה"ז באגרת התשובה מעניינים שאין תשובה מועילה בהם, איך יתכן והרי אין לך דבר העומד בפני התשובה, ומתרץ שאין מועילה תשובה תתאה אבל תשובה עילאה (תשובה עילאה בבניה) מועילה גם לעניינים אלו. ועל-דרך-זה בעניינינו הגם שאין חולדה בים הרי זה בבחינת ים סתם, אבל כשנמשך ומתגלה בחינת ים לעתיד-לבוא בדרגא נעלית יותר אזי נעשה טהרה גם בנוגע לחולדה בירור שער הנז"ן. ומכיון שכל הגילויים שיהיו לעתיד-לבוא תלויים במעשינו ועבודתנו עתה, הרי שמעין ודוגמת דבר זה צריך להיות במעשינו ועבודתנו גם עתה, וענין זה נפעל על-ידי

יצאה מכלל נבילה. (39) שם ע, ב. אם נמצא אדם הרג ולא נודע מי רצחו מביאים בית דין עגלה, מורידים אותה לנחל ועורפים אותה. (40) שם: כפר לעמך ישראל. (41) ועשיית מצוותה מטהרתה מידי נבילה כמו מליקה בעוף. (42) שם. מפני ששחיטתה מתירה בחולין, היא מועילה לטהר בעגלה ערופה.

- יד. נִבְלַת הָעוֹף הַטָּמֵא - טְהוֹרָה⁴³ וְאִינָה מִטְמָאָה
בְּבֵית הַבְּלִיעָה⁴⁴. וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ לְאֲכִילָהּ וְהִכְשִׁירָהּ⁴⁵
- הָרִי הִיא פְּאֻלִּין טָמֵאִין שֶׁהֵן רָאוּשׁוֹן לְטִמְאָה⁴⁶.
וְכִנְפֵיכֶם וְהַנּוֹצָה וְהַמְקוֹמוֹת הַרְכִּים מִן הַחֲרָטוֹם וּמִן
הַצִּפְרָנִים שָׁלָה - הָרִי הֵן כִּבְשָׁה⁴⁷.

(43) בברייתא חולין (ק, ב) למדו זה מן הכתוב "נבילה וטריפה לא יאכל לטמאה בה" (ויקרא כב, ח) מי שאיסורו משום נבילה, יצא זה שאיסורו משום כל תאכל טמאה. (44) שטומאה זו נאמרה בעוף טהור בלבד, כל דבר שאינו מיוחד למאכל אדם אינו מטמא טומאת אוכלין אלא אם חישב עליו לאכילת אדם (הלכות טומאת אוכלין פרק א) ונבלת עוף טמא רוב בני אדם אינם אוכלים אותה ולפיכך צריכה מחשבה. (45) לשון המשנה טהרות פרק א, ג: "צריכה מחשבה והכשר" ופירש הר"י קורקוס, שהכוונה להכשר מים והכשר שרץ, היינו, שתורטב במשקין ותיגע אחרי כן בשרץ. אולם בכסף משנה כאן כתב, שמלשון רבינו משמע שצריכה הכשר מים בלבד. (46) הר"י קורקוס פירש: כשנגעה באב. (47) מיתטמאים ומטמאים ומצטרפים (טהרות שם משנה ג'). בעוף טהור אמרנו למעלה (בהלכה ט) שהכנפיים והנוצה אינן מצטרפות. הרא"ש מנמק את ההבדל: נבלת עוף טמא אין אוכליה מצויים ולפיכך מניחים אותה כמו שהיא עם הכנפיים והנוצות עד שיימצאו אוכלים ולפיכך הם חשובים כחלק מן העוף.

- טו. אֶחָד הָעוֹף הַטָּהוֹר וְאֶחָד הָעוֹף הַטָּמֵא - אֵיבָר
מִן הַחֵי הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶם טָהוֹר, וְאִין בּוֹ טִמְאָה כָּלָל.
שְׁנָאִמְר: וְלֹאֵלָה תִּטְמָאוּ, לְכָל הַבְּהֵמָה⁴⁸ - לְהוֹצִיא
אֶת הָעוֹף שֶׁאִין לוֹ פֶּרֶסָה. וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוּ,
שֶׁלֹּא בָּא הַכְּתוּב אֶלָּא לְטָמֵא אֵיבָר מִן הַחֵי שֶׁל
בְּהֵמָה אוֹ חֵיָה⁴⁹.

(48) והכתוב ממשיך: "אשר היא מפרסת פרסה".
(49) ומפני שכתוב "פרסה" ממעטים אבר מן העוף.

- טז. אֵיבָר מִן הַמֵּת⁵⁰ מִן הָעוֹף - הָרִי הוּא נִבְלַת
הָעוֹף שֶׁפִּרֵּשׁ מִמֶּנּוּ: אִם הֵיְתָה נִבְלַת עוֹף טָהוֹר -
מִטְמָאָה טִמְאָה חֲמוּרָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה בְּכִזִּית; וְאִם
חָשַׁב עָלֶיהָ לְאֲכִילָהּ - מִטְמָא טִמְאָת אֶכְלִין. וְאִם
הֵיְתָה נִבְלַת עוֹף טָמֵא - מִטְמָא טִמְאָת אֶכְלִין, אִם
חָשַׁב עָלֶיהָ וְהִכְשִׁירָהּ. וְאִינוּ מִטְמָא אֶכְלִין אֲחֵרִים עַד
שֶׁיְהִיָּה בּוֹ כִּבְשָׁה, כְּשֶׁעוֹר כָּל הָאֶכְלִין לְטָמֵא, כְּמוֹ
שֶׁיִּתְבָּאֵר.

(50) אבר מן העוף אינו כלול במה שאמרו במשנה (אהלות פרק א משנה ז): "האיברים אין להם שיעור".

21) משנה מעילה יז, א. (22) מטמא בכעדשה. (23) אבל אם פירש מן הבשר אינו מצטרף, כרב חנין בגמרא שם, וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה אמר.

ח. עֲצָמוֹת הַשָּׁרֵץ²⁴ וְגִידֵיו וְצִפְרָנָיו - טְהוֹרִין. וְעוֹר הַחֹלֶד וְהַעֲכָבֵר וְהַצֵּב וְהַתְנַשְׁמָת - טְהוֹרִים²⁵, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹחַ וְעֵדִין לֹא עֲבָדוֹ וְלֹא הֵלֵךְ בּוֹ²⁶. אֲכָל עוֹר הָאֲנָקָה וְהַפֶּחַ וְהַלִּטָּאָה וְהַחֲמֹט - כְּבָשָׂרָן, וּמִטְמֵא בְּכַעֲדָשָׁה. וְאִם עֲבָדוֹ אוֹ שֶׁהֵלֵךְ בָּהֶן כְּדִי עֲבֹדָה - טְהוֹרִין. וְכִמָּה הִיא כְּדִי עֲבֹדָה? כְּדִי הַלּוֹף אֶרְפָּעָה מִלֵּין.

24) ב'תורת כהנים' פרשת שמני פ"י ה"ב, שנינו: "וכל אשר יפול מנבלתם עליו יטמא", לא מן העצמות ולא מן הצירפונים. ורבינו מוסיף גידים. (25) במשנה חולין קכב, א נמנו השרצים שעורותיהם מטמאים, ולא מנו תנשמת. ראה שם עמוד ב. (26) ראה למעלה פ"א ה"ט.

ט. קוֹלִית הַשָּׁרֵץ²⁷ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ טְהוֹר, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא מְלֵאָה מִחַיִּים. וְהוּא שִׁיחָהּ הַמֵּחַ מִתְקַשֵּׁשׁ²⁸, שְׂאִינוֹ מַעֲלָה אֲרוּכָה; אֲכָל אִם הִיא עוֹמֵד בְּמִקְוָמוֹ וַיֵּשׁ בּוֹ כְּדִי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה בָּהּ מִבְּחוּץ - הִרִי הַנוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא, כָּכָל הָאֵיבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדִי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²⁹. נִקְבָּה הַקּוֹלִית כָּכָל שֶׁהוּא - הַנוֹגֵעַ בָּהּ מְכַל מְקוֹם טָמֵא³⁰.

27) משנה שם קכ, א. (28) ראה למעלה פ"ב הי"א. (29) שם. (30) חולין שם.

י. בִּיצַת הַשָּׁרֵץ³¹ הַמְרַקֶּמֶת³², אֵף עַל פִּי שֶׁהַשָּׁרֵץ נִרְאָה מִתּוֹכָהּ³³ - טְהוֹרָה. נִקְבָּה כָּל שֶׁהוּא - הַנוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא.

31) שם קכו, ב. יש שרצים שמולידים ולדות חיים, ויש מהם (חומט צב ולטאה) שמטילים ביצים. (32) שהתקמה בה תבנית בעל-חי. (33) דרך קליפת הביצה השקופה. [בתוספתא חולין פ"ח ה"ה, אמרו: "וכמה היא ריקומה? כדי שייראה השרץ מתוכה". ומפרש רבינו, שאפילו במצב שכזה - טהורה, כל זמן שלא ניקבה. והטעם נאמר בברייתא שם, מפני שאי אפשר לנגוע בשרץ עצמו].

יא. שָׂרֵץ³⁴ שֶׁחֲצִי בָּשָׂר וְחֲצִי אֲדָמָה - הַנוֹגֵעַ בְּבָשָׂר טָמֵא, וּבְאֲדָמָה טְהוֹר. וְאִם הַשָּׂרֵץ עַל פְּנֵי כְּלוֹ³⁵ - אֵף הַנוֹגֵעַ בְּאֲדָמָה, שֶׁעֵדִין לֹא נִגְמְרָה צִנּוּרָתוֹ, טָמֵא³⁶.

34) משנה שם. (35) לכל ארכו, אבל לא לכל רחבו. (36) כר' יהודה במשנה, לפי פירושו של ר' יהושע בן לוי שם.

יב. בָּשָׂר הַשָּׂרֵץ שֶׁנִּפְסַד³⁷ וְהַבָּאִשׁ וְנִפְסַל מְלֵאכֶל הַכֶּלֶב - טְהוֹר. וַיֵּשׁ³⁸ עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כְּחֶרֶשׁ: אִם יָכוֹל לְהַשְׁרוֹת בְּפוֹשְׁרֵין מַעַת לָעַת וּלְחֹזֵר לֹחַ בְּשִׁחָהּ - מִטְמֵא; וְאִם לֹא - טְהוֹר, וְאִפְלוּ כְּאֲכִלִּים טָמֵאִים

שלומדים בתורה אודות שמונה שרצים, כי המציאות שלהם כמו שהיא בתורה הוא עניין של קדושה, ולא עוד אלא שעל-ידי-זה פועלים הבריור והטהרה של שמונה השרצים גם במציאות העולם עד לטהרה של שער הנו"ן.

(ענ"פ י"ן מלכות' ספר טהרה סימן י"ח)

2) לא עלה בידי אנשי המדע לקבוע בוודאות, שאפשר לסמוך עליה להלכה, את זהותם של שמונת השרצים ושמותיהם בזמננו.

ב. הַשָּׂרֵץ³ - אֵב מְאֻבּוֹת הַטְּמָאוֹת. מִטְמֵא אֲדָם וְכִלִּים⁴ בְּמַגֵּעַ, וְכִלִּי חֶרֶס בְּאִוִּיר⁵, וְאִינוֹ מִטְמֵא בְּמִשְׁא⁶, וְהַנוֹגֵעַ בּוֹ אִינוֹ מִטְמֵא בְּגִידִים⁷ בְּשִׁיעַת מַגֵּעוֹ⁸. וְשֶׁעוֹר טְמֵאָתוֹ בְּכַעֲדָשָׁה⁹. וְכָל הַשָּׂרָצִים מִצְטָרְפִין לְכַעֲדָשָׁה¹⁰.

3) כלים פ"א מ"א. (4) ככל אב הטומאה. (5) אם השרץ היה תלוי בחוט והכניסוהו לאויר כלי חרס ולא נגע בדופנו - נטמא הכלי. (6) אם לא נגע (שם). (7) בתורה כתוב (ויקרא יא, לא): "הנוגע בהם במותם יטמא עד הערב", ולא נאמר "יכבס בגדיו" כמו שנאמר בטומאות אחרות. (8) כלומר, אפילו בשעת מגע בשרץ, ומכל-שכן אחר שפירש ממנו. (9) כשיעור תחילת ברייתו של החומט. ברייתא חגיגה יא, א. (10) חצי עדשה משרץ זה וחצי עדשה משרץ אחר - מצטרפים ומטמאים (מעילה טו, ב).

ג. הָאֵיבָרִים¹¹ אֵין לָהֶן שְׁעוֹר¹². אֵיבָר מִן הַשָּׂרֵץ כְּבִרְיָתוֹ¹³.

11) אהלות פ"א מ"ז. (12) מטמאים בכל שהם. (13) כשהוא שלם, כמו שנברא (ראה למעלה פ"ב ה"ג).

ד. בָּשָׂר¹⁴ וְגִידִים וְעֲצָמוֹת, שֶׁהוּא פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה, בֵּין שֶׁפֶרֶשׁ מִן הַחִי בֵּין שֶׁפֶרֶשׁ מִן הַמֵּת - מִטְמֵא טְמָאָתוֹ¹⁵. וְהוּא שִׁיחָהּ בְּבָשָׂר שֶׁעָלָיו אוֹ בְּמִחַ שֶׁבַעֲצָם כְּדִי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה¹⁶.

14) זה פירוש להלכה הקודמת. (15) טומאת שרץ. (16) ראה למעלה פ"ב הי"א.

ה. בָּשָׂר¹⁷ מִן הַחִי הַפּוֹרֵשׁ מִן הַשָּׂרֵץ - טְהוֹר¹⁸; שְׂאִין מִטְמֵא אֲלֵא אֵיבָר הַדּוֹמָה לַשָּׂרֵץ כְּלוֹ: מֵה שָׂרֵץ - בָּשָׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת, אֵף אֵיבָר הַפּוֹרֵשׁ - בָּשָׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת.

17) בלי גידים ועצמות. (18) ברייתא חולין קכח, ב.

ו. הַכְּלִיא¹⁹ וְהַכְּבֵד וְהַלְשׁוֹן וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן אֵיבָר וְאֵין עוֹשִׂין חֲלִיפִין²⁰ - הִרִי הֵן בְּבָשָׂר, וְאִם פָּרְשׁוּ מִן הַחִי - טְהוֹרִין.

19) חולין שם. ראה למעלה פ"ב ה"ד. (20) אם נחתכו אינם חוזרים וגדלים. ראה למעלה פ"ב ה"ד.

ז. דָּם הַשָּׂרֵץ²¹ - בְּבָשָׂרוֹ²², וּמִצְטָרֵף לְכַעֲדָשָׁה כָּל זְמַן שֶׁהוּא מְחַבֵּר בְּבָשָׂר²³.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום ראשון-שלישי ט"ז-י"ח ניסן

מתוך מהדורת חזק

דיחוי באיסורין. פירוש, אם ירד האיסור או הטומאה מחתיכה זו מפני עצמקה לפחות מכשיעור, שוב לא יחזור אפילו אם תתפח ותחזור לשיעורה הקודם (ראה הלכות טומאת אוכלין פ"ד ה"ה וה"ו).

1 אינו מטמא. במה דברים אמורים? במקצת השרץ;
2 אבל שרץ שיבש ושלדו קנים³⁹, או שנשרף ושלדו
3 קנים, הואיל ותבנית כלו עומדת - הרי זה מטמא⁴⁰.
4 וקרוב בעיני⁴¹, שטמאה זו מדבריהם.

יד. השרץ⁴⁵ אינו מטמא עד שומות. התזו ראשיהן,
אף על פי שעדיין הראש מערה בעור הגוף⁴⁶, אף
על פי שהן מפרקסין כזנב הלטאה⁴⁷ - מטמאין.
שאר שקצים ורמשים⁴⁸ כלן, כגון הצפרדע והנחש
והעקרב וכיוצא בהן, אף על פי שהן אסורין
באכילה - הרי הן טהורין מכלום, ואפלו פאכלין
טמאין אינן⁴⁹. ואין לה בכל השרצים מה שטמא
במותו חוץ משמות המינין המפרשין בתורה.

(37) ראה למעלה פ"א ה"ג בדין נבילה. (38) משנה, נדה
נד, ב. (39) תבניתו נשארה שלמה וניכרת. (40) שם נו,
א. (41) סברת עצמו, ללא מקור בתלמוד ובגאונים. בגמרא
שם למדו זה מן המקרא, ודעת רבינו שהדרשה היא
"אסמכתא בעלמא" (חכמים הסמיכו גזירתם על הכתוב).

5 יג. פזית מן הנבלה או פערדשה מן השרץ שצמקו
6 וחסרו - טהורין⁴². פחות מפערדשה מן השרץ ופחות
7 מפזית מן הנבלה שתפחו ועמדו על פשעור -
8 מטמאין מדברי סופרים⁴³. הוי בתחלה פשעור
9 וצמקו, וחרזו ותפחו עד שהגיעו לשעורן - הרי
10 אלו מטמאין כשהיו דין תורה⁴⁴. וכן אתה אומר
11 בפזית מן המת.

(42) טהרות פ"ג מ"ד. (43) מנחות נד, א. (44) שם עמוד
ב, נפרכה שיטת ר' שמעון ברבי וריש לקיש שאמרו יש

(45) אהלות פ"א מ"ו. (46) אבל נמלקו שני הסימנים (קנה
וושט). פסק כריש לקיש בחולין כא, א. ושם משמע, שריש
לקיש מקפיד רק על מליקת שני הסימנים, אבל העור לא
מעלה ולא מוריד. (47) שנחתך והופרד לגמרי מגוף
הלטאה מפרס עוד זמן מסוים, ואף-על-פי שאין בו כל
חיות. (48) שלא נמנו בהלכה א בין השמונה. (49) אפילו
אם נגעו בטומאה, אינם מטמאים אוכלין ומשקין.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ז-כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה רמו. 20

21 המצוה הרמ"ו — הצווי שנצטוינו בדין טוען
22 ונטען, והוא אמרו ותעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו'" אשר
23 יאמר ב"הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת
24 משפטים שם): "כ"הוא זה — עד שיודה במקצת (חובו
25 — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בגי
26 אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה
27 והפחשה. וכבר נתבאר ממשפטי דין זה בפרק ג' (מבבא)
28 קמא ובריש (בבא) מציא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק
29 ו' ופרק ז' משבועות. ומענין זה שאלות רבות מפורות
30 במקומות רבים בתלמוד.

אדם מן הטענות שיש להם זה על זה, שיש בהן הודאה
והפחשה. וכבר נתבאר ממשפטי דין זה בפרק ג' (מבבא)
קמא ובריש (בבא) מציא ובפרק ח', וגם בפרק ה' ופרק
ו' ופרק ז' משבועות. ומענין זה שאלות רבות מפורות
במקומות רבים בתלמוד.

המצוה הרמ"ח — הצווי שנצטוינו בדיני נחלות,
והוא אמרו ותעלה: "איש פי-ימות וכן אין לו [וגו']"
(במדבר כו, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור
יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי הירשים. וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא.
(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום שלישי י"ח ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה רמח. 48

המצוה הרמ"ח — הצווי שנצטוינו בדיני נחלות,
והוא אמרו ותעלה: "איש פי-ימות וכן אין לו [וגו']"
(במדבר כו, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור
יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי הירשים. וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא.
(כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום שני י"ז ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה רמו. רמח. 31

32 המצוה הרמ"ו — הצווי שנצטוינו בדין טוען
33 ונטען, והוא אמרו ותעלה: "על-כל-דבר-פשע וגו'" אשר
34 יאמר ב"הוא זה" (שמות כב, ח). ולשון המכלתא (פרשת
35 משפטים שם): "כ"הוא זה — עד שיודה במקצת (חובו
36 — חייב שבועה)". ובדין זה נכלל כל-מה שיפול בין בגי

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה רמח.

המצוה הרמ"ח — הצווי שנגצטינו בדיני נחלות, והוא אמרו יתעלה: "איש ביימות וכן אין לו [גו]". (במדבר כז, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי היו"שים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום חמישי כ' ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה רמח.

המצוה הרמ"ח — הצווי שנגצטינו בדיני נחלות, והוא אמרו יתעלה: "איש ביימות וכן אין לו [גו]". (במדבר כז, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, שיהיה הבכור יורש פי שנים, כי זה משפט ממשפטי היו"שים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא. (כאן מביא הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה).

יום שישי כ"א ניסן ה'תשפ"ב

מצות עשה קעו.

מצות לא תעשה רפד. מצות עשה קעה.

המצוה הקע"ו — הצווי שנגצטינו למנות [דינים] שופטים ושופטים להוציא לפעל צווי התורה, ויכריחו את הסוטים מדרך האמת ללכת בה, ויצו על הטוב ויזהירו מן הרע, ויוציאו לפעל את העצמים על העבדן, כדי שלא יהיו מצות התורה ואזהרותיה מסורים לרצון כל אדם ואדם. ומתנאי מצוה זו, שהממנים האלה יהיו דרגה למעלה מדרגה, והוא: שממנים בכל-עיר עשרים ושלושה דינים שמתקבצים כלם במקום אחד בשער העיר (בעלת מספר אוכלוסין) הראויה למנון זה — וזוהי סנהדרין קטנה. וממנים בירושלים בית דין הגדול של שבועים דינים, וממנים אחד על אותם השבועים — והוא ראש ה'שיבה, והוא ששופטים לו חכמים גם 'נשיא' והכל יתקבצו במקומם המיוחד להם. ומקום שאנשי מועטים, שאינו ראוי לסנהדרין קטנה, ממנים בו על-כל-פנים שלושה להוציא לפעל את הדינים בדינים קטנים, ואלה מעבירים את הדינים הגדולים למי שלמעלה מהם. וכן ממנים שופטים ונגשים המבקרים בשופקים ובדקים דרכי בני אדם במשפט ומתנם, כדי שלא יעשו עול אפלו בדרך מועט. והצווי שנגמרה בו מצוה זו הוא אמרו יתעלה: "שפטים ושופרים תתן-לך בכל-שעריך" (דברים טז, יח). ולשון ספרי (ירושלמי פרשת שופטים): "מנין שממנין בית דין אחד לכל-ישראל? תלמוד לומר: שפטים ושופרים תתן-לך. ומנין שממנין אחד על גבי כלן? תלמוד לומר:

תתן-לך, ומנין שממנין בית דין לכל-שבט ושבט? תלמוד לומר: בכל-שעריך. רבי שמעון בן גמליאל אומר: לשבטיך ושפטו — מצוה על כל-שבט ושבט להיות דין את-שבטו שנגמרה: ושפטו את-העם — על ברכם" ויכר נכפל הצווי למנות שבועים וקנים, והוא אמרו יתעלה למשה: "אספה-לי שבועים איש" (במדבר יא, טז) ואמרו (ספרי פרשת בהעלותך) זכרונם לברכה: "כל-מקום שנגמרה לי — הרי הוא קים לעולם: וכהנו-לי וגו'" (שמות כח, מא) — כלומר: שנה צווי תמיד ואינה מצוה לפי שעה, אלא חובה למשך הדורות.

ודע, שכל-המנויים האלה, כלומר: סנהדרין גדולה וקטנה ובית דין של שלושה ושאר המנויים — כלם לא יהיו אלא בארץ ישראל בן-קא, ואין סמיכה (הסמכה לדיינות) בחוצה לארץ. אף אם נתקיימה הסמיכה בארץ ישראל, ושאם אותם הסמוכים לדון בארץ ובחוצה לארץ, וזהו ענין אמרם (מכות ז): "סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ"; אבל לא דיונו דיני נפשות לא בארץ ולא בחוצה לארץ, אלא אם בית הבחירה עומד, כמו שבארנו בהקדמת המאמר הזה (סוף הכלל ה"ד). ולשון ספרי על אמרו יתעלה במכה-נפש בשנגה: "יהיו אלה לכם לחקת משפט לדרכתכם בכל מושבתיכם" (במדבר לה, כט), אמרו: "בכל מושבתיכם — בארץ ובחוצה לארץ. יכול אף ערי מקלט יהיו נוהגות בחוצה לארץ? תלמוד לומר: אלה — אלו הדינים נוהגין בין בארץ בין בחוצה לארץ, וערי מקלט אין נוהגות אלא בארץ". וכבר נתבאר דיני כל-דיני מצוה זו במסכת סנהדרין.

המצוה הרפ"ד — האזהרה שהזהר בית דין הגדול או ראש גלות מלמנות דין שאינו בקי בחקמת התורה וימנה אותו בגלל מעלות שיש בו, הרי הוא מזקק על כך; אלא אין מביטים במנויים התורניים אלא לבקאות האדם בחקמת התורה וידעת צווייה ואזהרותיה והתנהגותו במעשים המתאימים לכך. והאזהרה מלמנות ממנה בגלל מעלות אחרות היא אמרו יתעלה: "לא-תכירו פנים במשפט" (דברים א, יז), ולשון ספרי (פרשת דברים שם): "לא-תכירו פנים במשפט — זה הממנה להושיב דינין", כלומר: שאזהרה זו אינה אלא לאדם שיש לו הרשות למנות דינין על ישראל, שהזהר מלמנותם בגלל דבר מכל מה-שהזכרנו לעיל. אמרו: שמא תאמר: איש פלוני נאה אושיבנו דין, איש פלוני גבור אושיבנו דין, איש פלוני קרובי אושיבנו דין, איש פלוני הלוני ממון אושיבנו דין, איש פלוני יודע בכל-לשון אושיבנו דין, ונמצא מזכה את-החייב ומחייב את-הנזקאי, לא מפני שהוא רשע אלא מפני שאינו יודע — לכן נאמר: "לא-תכירו פנים במשפט".

אחר סברת דין אחר דרך הסמכות עליו בחיוב המהיב
או זכוי הנזכר. בלי שיבחון הדבר בעצמו לפי חקירתו
וסברתו מתוך יסודות הדין, והוא אמרו: "ולא-תענה
על-רב לנטת" (שם). הפונה בזה: אל תבקש בריב, הנטיה
בלבד, והוא: שתטה עם הרב או עם הגדולים, ותשתוק
ממה שיש בדעתך באותו הדין ולשון המכלתא: "ולא-
תענה על-רב לנטת, שלא תאמר בשעת מנן: דיי שאתה
כרבי איש פלוני — אלא אמור מה שלפניך. יכול אף
דיני ממונות כן — תלמוד לומר: אחרי רבים להטת" (שם).
ונג מן-הלאו הזה נלמדה האזהרה למלמד זכות
שלא יחזור וללמד חוכה, אמרו יתעלה: "ולא-תענה
על-רב לנטת", כלומר: לא יזה דברך בו להטות אותו
לחוכה. וכן אין פותחין בדיני נפשות לחוכה, שנאמר:
"ולא-תענה על-רב לנטת". וכן מחזירין (הדין) לזכות
ואין מחזירין לחוכה. וכן אין מתחילין מן-הגדול —
כל-הדברים האלה נלמדי ממה שנאמר: "ולא-תענה
על-רב לנטת", כמו שנתבאר בפרק ד' מסנהדרין (לו).
ושם נתבארו דיני מצוה זו.

המצוה הרכ"ט — הצווי שנגצטינו לסקול את-
העובדים על מקצת (חלק מ)המצוות, והוא אמרו יתעלה:
"ויסקלתם אתם באבנים ומתו" (דברים כב, כד) ונעיר על
המצוות שהעובר עליהן חייב סקילה, כשאזכיר מצוות
לא-תעשה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ו'
מסנהדרין (מה).

המצוה הרכ"ח — הצווי שנגצטינו לשרוף את-
העובדים על מקצת המצוות. והוא אמרו יתעלה: "באש
ישרפו אתו ואתה" (ויקרא כ, יד), ונעיר במצוות לא-
תעשה על המצוות שחייבים עליהן שרפה. וכבר נתבארו
דיני מצוה זו בפרק ז' ממסכת סנהדרין (נב).

המצוה הקע"ה — הצווי שנגצטינו ללכת אחר הרב,
אם נופלת מחלוקת בין הסמכים באיזה דין מכל-דיני
התורה; וכן נהג גם בדין הפרטי, כגון בדין שבין ראובן
לשמעון: אם נופלת מחלוקת בין דיני עירם, אם שמעון
הוא הטיב או ראובן — גלף אחר הרב, והוא אמרו
יתעלה: "אחרי רבים להטת" (שמות כג, ב) ובפרוש אמרו
(חולין יא, א): 'רפא — דאורייתא'. וכבר נתבארו דיני מצוה
זו והלכותיה בכמה מקומות בסנהדרין.

יום ש"ק כ"ב ניסן ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רפב. רפג.

מצות עשה רכט. רכח.

המצוה הרפ"ב — האזהרה שהזהר הדין מלנטות
אחר דעת הרב אם היה הרב אדם אחד בלבד. ופרוש
הענין הזה, שאם נפלה מחלוקת בין הדינים בחוטא:
מקצתם אמרו שהוא חייב מיתה ומקצתם אמרו שאינו
חייב מיתה, והיו המחכים יתרים במנן על המזכים איש
אחד — אסור להרוג אותו החוטא, והזהיר ה' את-הדין
מלהקרו עד שיהיו המחכים יתרים על המזכים —
שנים. והוא אמרו: "לא-תהיה אחרי-רבים לרעת" (שמות
כג, ב) כלומר: לא תמשך אחר כל-רב שיעור, כגור דין
המנות, וזהו ענין אמרו במיוחד "לרעת". ולשון המכלתא
(פרשת משפטים שם): "אחד עשר מזכין ושנים עשר
מחביין שומע אני יזה חייב — תלמוד לומר: לא-תהיה
אחרי-רבים לרעת". ושם אמרו: "הטותך לטובה על פי
אחד, הטותך לרעה על פי שנים". וכבר נתבארו דיני
מצוה זו בפרק ד' מסנהדרין (לב).

המצוה הרפ"ג — האזהרה שהזהר הדין מלנטות

המשך ביאור למסכת סוטה ליום רביעי לעומר עמ' א

תיקון.
שנינו בברייתא, חנין בן פנחס אומר שהשיעור הוא כרי שתושיט
ידה לתוף פיה ליטול את הקיסם. בעי רב אשי לפי איזה שיעור
זמן משערים, דמתירק או דלא מתירק — להוציא קיסם שנמצא דחוק
בין השניים, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה
הגמרא, תיקון.
שנינו בברייתא, פלימו אומר שהשיעור הוא כרי שתושיט ידה
לסל ליטול בכר ותטלו. בעי רב אשי לפי איזה שיעור זמן
משערים, דמתירק או דלא מתירק — להוציא ככר שנמצא דחוק
בסל, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק
האם משערים בחרתא או בעתיקא — בסל חדש או בישן, סל חדש
אינו נוח לשימוש משום שיוצאים ממנו חוטי האריגה, אך סל ישן נוח
לשימוש ונדרש פחות זמן להוציא ממנו את הככר. וכן יש להסתפק
האם משערים בבמימא או בקריא — בככר חם או קר, בככר חם
צריך להוציאו מן הסל בנחת כדי שלא ימעך ויפול מידו, אך בככר קר
נדרש פחות זמן להוציאו מן הסל.

הוא כרי לגמוע שלש ביצים זו אחר זו, ואילו קבא — בברייתא
השנייה, אומר שהשיעור הוא כרי לגמיעה — לגמוע ביצה אחת.
מתרצת הגמרא, מה שאמר רבי יהודה בן בתירא בברייתא הראשונה
שהשיעור הוא כדי לגמוע שלש ביצים, אין זו דעתו, שהרי הוא סובר
כדי גמיעת ביצה אחת. אלא לדרביו דרבי עקיבא קאמר, דקאמר
רבי עקיבא שמשערין בצליאה ובגמיעה של ביצה אחת, וכפי
שביארה הגמרא את שיטתו, ולדבריו אמר רבי יהודה בן בתירא,
מדוע אתה משער בצליה וגמיעה של ביצה אחת, אימא — תאמר
שיעור של גמיעה לחודה, כלומר כרי לגמוע שלש ביצים זו אחר
זו, דהיינו צליאה וגמיעה — ששיעור זה שווה לצליה וגמיעה של
ביצה אחת.
שנינו בברייתא, רבי אליעזר בן ירמיה אומר שהשיעור הוא כרי
שיקשור גרדי ניקא — שיקשור האורג את החוטים שיוצאים מהבד.
בעי רב אשי לפי איזה שיעור זמן משערים, דמתירק — קשירת שני
חוטים שרוקנים אחד מהשני, או דמתירק — קשירת שני חוטים
שקרובים אחד לשני, ונדרש פחות זמן לקושרם. מסיקה הגמרא,

נוהגים ללמוד בימי הספירה מס' סוטה נוסף על השיעורים הקבועים - דף ליום דף ליום

היום יום ז' אייר

משיחת ערב חג השבועות תשמ"ה

- 1 י. הוזכר לעיל (סעיף ח) על דבר המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו ללמוד
- 2 בימי הספירה מסכת סוטה (נוסף על השיעורים הקבועים) - דף ליום דף ליום, אשר בהתאם לכך, ה"סיום"
- 3 דמסכת סוטה הוא - בערב חג השבועות.
- 4 ובהקדם - "קלאץ-קשיא" בעניין זה שאין שמים לב. וזאת, למרות שרגילים לדייק בעניינים דקים
- 5 "כחוט השערה":
- 6 מקובל לחשוב שבמסכת סוטה ישנם מ"ט דפים - בהתאם למ"ט הימים דספירת העומר. דף ליום דף
- 7 ליום. אמנם, לאמיתו של דבר, יש במסכת סוטה מ"ח דפים בלבד, שכן, התחלת המסכת (כבכל
- 8 המסכתות) - בדף ב', ובמילא, ישנו יום אחד שבו חסר, לכאורה, הלימוד דמסכת סוטה, מה שאין כן
- 9 בנוגע לספירת העומר - אם יחסר ח"ו יום אחד ממ"ט ימי הספירה, אין זה "שבע" שבתות תמימות!
- 10 ויש לומר - ש"דף-השער" דמסכת סוטה משלים את המנין דמ"ט הדפים המכוונים כנגד מ"ט ימי
- 11 הספירה.
- 12 והביאור בזה:
- 13 "דף-השער" הוא בבחינת "שומר" על המסכת כולה - בדוגמת שער העיר שעניינו לשמור שלא ייכנסו
- 14 דברים בלתי רצויים. וכפי שיודע ומבין גם פשוט שבפשוטים, ש"דף-השער" של "סידור", "תהילים"
- 15 וכיוצא-בזה, ובנדון דידן, מסכת סוטה - שומר על שאר הדפים שלא יתקטטו, ופשיטא - שלא ייקרעו,
- 16 וכן שלא ייפול עליהם לכלוך וכיוצא-בזה. ומכיוון שכן, יש לו שייכות ל"פנים" הספר, ובנדון-דידן -
- 17 מסכת סוטה.
- 18 אמנם, ביאור זה אינו מספיק עדיין, שכן, יום ראשון דספירת-העומר הוא אחד מימי הספירה (ולא
- 19 רק הקדמה וכיוצא-בזה), ולא עוד, אלא שיש בו מעלה יתירה לגבי שאר ימי הספירה, שהרי כל ימי
- 20 הספירה אינם באים אלא מכוחו של יום ראשון, שבו הייתה הבאת והקרבת העומר. ואם-כן, כיצד ייתכן
- 21 שביום זה ילמדו את ה"שער" בלבד?
- 22 ולכן, יש לומר, ש"דף השער" אינו בבחינת שומר בלבד, דבר הטפל כו', אלא אדרבה - יש בו עילוי
- 23 לגבי כל המסכת:
- 24 ב"דף-השער" נדפס גם שם המסכת - שם הכולל את המסכת כולה, ונפקא-מינה לדינא בנוגע למכירת
- 25 ספר (מסכת) על-ידי "שטר", שכאשר כותבים ב"שטר" את שם הספר, אזי עובר הספר מרשותו של המוכר
- 26 לרשותו של הלוקח. וכל זה - אפילו ב"שמות הסכמיים", ועל אחת כמה וכמה ב"שמו אשר יקראו לו
- 27 בלשון הקודש", אשר, כתורת הבעל שם טוב², מהווה מחייה ומקיים את הדבר הנקרא בשם זה.
- 28 ולהעיר מדברי השל"ה³: "אף מי שהוא עם הארץ גמור, ומצטער מאוד על מיעוט הבנתו ואינו מבין

(2) שעהיוה"א פ"א.

(3) יג, סע"א ואילך בהג"ה.

(1) אמור כג, טו. וראה טוש"ע ואדה"ז) או"ח סתפ"ט ס"ח

(סכ"ג-כד).

שום דבר, קורא בכל ליבו שמות של תורה שבכתב ותורה שבעל-פה . . . ושמות כל המסכתות . . . וקריאת השמות תועיל להיות נחשב כאילו עיין ולמד כולם".

ומעלה מיוחדת בנוגע לשם דמסכת "סוטה" - להיותו מהמסכתות ששמן נזכר בגמרא⁴.

ונמצא, ש"דף-השער" אינו "שומר" בלבד, כלומר דבר הטפל לדפי המסכת עצמה, אלא אדרבה: מכיוון שנדפס בו שמה של המסכת, כולל הוא ומהווה ומחזיק את כל דפי המסכת כולה.

וזוהי שייכותו של "דף-השער" ליום א' דספירת-העומר - שכל ימי הספירה באים מכוח הבאת והקרבת העומר ביום זה:

בלימוד דף ליום דף ליום - הרי גם כאשר לומר על דרך הפשט, הדרוש, הרמז והסוד, אין לו אלא העניינים השייכים לדף פרטי זה, על דרך ובדוגמת הספירה הפרטית דכל יום: מה שאין כן ביום א' דספירת העומר שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב"דף-השער" (ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום) - יש לו את המסכת כולה (לא רק "בכוח" בלבד, אלא) באופן של "כלל", ומזה נמשכים ה"פרטים" - דף ליום דף ליום, על דרך ובדוגמת שאר ימי הספירה הבאים מכוח הבאת העומר ביום א'.

ועל פי זה יש לבאר את העניין ד"נעוץ סופן בתחילתן"⁵ - דלכאורה, מכיוון שב"סופן", לאחר שסיים את כל דפי המסכת, יש לו את המסכת כולה, אם כן, מהו העילוי בכך ש"נעוץ סופן בתחילתן", "תחילתן" ממש, לפני שהתחיל ללמוד את הדף הראשון (שהרי לאחר שכבר התחיל - שוב אינו אוזח בהתחלה ממש)?! והביאור - על פי האמור - שב"תחילתן", ב"דף-השער", ישנו כל העניין באופן של "כלל".

יא. על-פי האמור, יש להתעכב תחילה על ההוראה שלמדים משמה של המסכת - "סוטה".

ובהקדמה: אף שאין זה אלא שם (מסכת) בלבד, מכל מקום, מכיוון שגם זה עניין בתורה, ועד ששייך הוא לתורה כולה, כדברי הרמב"ם⁶: "האומר שאין התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה (כולה), וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה".

מובן, שגם בעניין זה יש הוראה ולימוד בעבודת ה', כדלקמן.

והעניין בזה:

הפירוש ד"סוטה" הוא - מלשון "שטות", כדרשת חכמינו ז"ל⁷ על הפסוק⁸ "איש כי תשטה אשתו", "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות".

ולכאורה, בשלמא עצם העובדה ד"נכנס בו רוח שטות" - אפשרית היא מצד עניין הבחירה, אבל כיצד ייתכן שעניין כזה ("סוטה") יהיה שם של חלק (מסכת) בתורה?!

ואף שהקב"ה הוא "כל יכול", מכל מקום, הרי נאמר⁹ "לא יהי לך אלהים אחרים על פני", ואם כן, נשאלת השאלה: איך ייתכן שבתורתו של הקב"ה - "על פני" - יהי עניין של "רוח שטות" שעלול להביא לעבירה על רצונו ית', שזהו עניין ד"אלהים אחרים"¹⁰ ?!

והביאור בזה:

ידוע הכלל דירידה צורך עלי', כלומר, כוונת הירידה היא - כדי שעל ידי זה יבוא האדם לעילוי גדול יותר מכמו שהיה קודם הירידה, על דרך מעלת הבעל-תשובה לגבי צדיק¹¹, וזהו גם הדיוק בלשון "נכנס בו רוח שטות" - שבעצם אין הדבר שייך אליו כלל, אלא ש"נכנס בו" ממקום אחר, באופן ד"נורא עלילה על בני אדם"¹², וזאת, כדי שעל ידי זה יבוא לעילוי גדול יותר מכמו שהיה לפני הירידה.

(9) יתרו כ, ג. ואתחנן ה, ז.

(10) ראה תניא שם.

(11) ראה ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. ובכ"מ.

(12) תהלים סו, ה. וראה תנחומא וישב ד. תו"ח תולדות יג, א

ואילך. שעה"ת לאדהאמ"צ ח"א כ, ד ואילך.

(4) סוטה בתחילתה.

(5) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(6) הל' תשובה פ"ג ה"ח.

(7) סוטה ג, א. וראה תניא פכ"ד.

(8) נשא ה, יב.

1 וכן הוא בנוגע לירידה ד"סוטה", שהכוונה בזה היא - שעל ידי זה יהי' העילוי ד"ונקתה ונזרעה זרע",
2 "אם הייתה עקרה נפקדת . . אם הייתה יולדת בצער יולדת בריווח, נקבות יולדת זכרים כו"13, וכמסופר
3 בגמרא14 בנוגע לחנה: "אם ראה תראה"15. . אמרה חנה לפני הקב"ה, אם ראה - מוטב, ואם לאו - אלך
4 ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר
5 ונקתה ונזרעה זרע".

6 [ולהעיר, שגם בהשקאת הסוטה מודגש העניין דירידה צורך עלי' - כמאמר רבותינו ז"ל16 "גדול
7 השלום שהשם [שם הוי', שם היותר נעלה מבין כל השמות שאין נמחקין, "שם המפורש"17] שנכתב
8 בקדושה, אמר הקב"ה, ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו", שבזה מודגש גודל העילוי
9 דעניין השלום, אשר לא זו בלבד ש"מזבח מוריד עליו דמעות"18, אלא יתירה מזה, שהקב"ה אומר
10 שבשביל עילוי זה מותר ש"ימחה שמי על המים", תכלית הירידה. ולא עוד, אלא שיש מצווה בדבר,
11 ובלבד שיהי' "שלום בין איש לאשתו".]

12 יב. ביאור העניין:

13 לכאורה, אינו מובן: כיצד אמרה חנה "אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתרנא משקו לי
14 מי סוטה כו" - הרי השקאת הסוטה אינו אלא אם נסתרה לאחר קינוי הבעל, ולאחרי קינוי הבעל אזי
15 הסתירה אסורה (גם בסתירה כזו שלולי קינוי הבעל אין בה איסור19), ואם כן, כיצד ייתכן שחנה תעבור
16 על הקינוי דאלקנה ותסתתר, בה בשעה שיש איסור בדבר?!

17 אפילו לולי האיסור, לא מסתבר שחנה תעבור על דבריו של אלקנה - כאשר יודעים אודות גודל
18 מעלתו של אלקנה. כמסופר במדרש20 בנוגע לאופן עלייתו לרגל, שהי' מעלה עמו את כל אנשי העיר
19 שברך, ו"בדרך שהי' עולה שנה זו לא הי' עולה שנה אחרת, עד שהיו כולם עולים", כלומר, שזיכה
20 רבים מישראל בעניין ד"יראה כל זכורך אל פני האדון ה'"21, "כדרך22 שבא ליראות כן בא לראות"!
21 וכל זה, כאמור, מצד דבריו של אלקנה בלבד, וכל שכן וקל וחומר - כאשר יש איסור בדבר!

22 ואם מפני שעל ידי זה יהי' "ונקתה ונזרעה זרע" - הרי זה על-דרך ובדוגמת (אבל לא ממש) "האומר
23 אחטא ואשוב", ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה"23 (אלא אם כן "דחק ונתחזק כו"24)!

24 אמנם, בנוגע לפועל - בוודאי לא נסתרה כו', אלא רק "אמרה . . אלך ואסתתר כו'", אבל אף על פי
25 כן, השאלה היא: כיצד יכלה להעלות על דעתה ולומר שתעבור על דבר איסור?!

26 והביאור בזה:

27 מכיוון שכוונתה אינה אלא כדי שעל ידי זה יהי' העניין ד"ונקתה ונזרעה זרע" - הרי במקום
28 שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא25, ובמילא, מצד פנימיות העניינים אין ב"סתירה" זו עניין של חטא
29 כלל;

30 ובנוגע לחיצוניות העניינים במעשה בפועל, אשר המעשה הוא העיקר, שישנו המעשה ד"סתירה" -
31 הנה לזה מועילה התשובה, שכן, כאשר "דחק ונתחזק כו' מקבלין תשובתו", וטעם הדבר - מכיוון שמצד
32 פנימיות העניינים לא הי' כאן עניין של חטא.

(13) סוטה כו, א. הובא בפרש"י עה"ת נשא שם, כח.

61.

(20) יל"ש ש"א רמז עז.

(14) ברכות לא, ב.

(21) משפטים כג, יז.

(15) ש"א א, יא.

(22) חגיגה בתחלתה.

(16) במדב"ר פי"א, ז. וש"נ. וראה שבת קטז, א. וש"נ. רמב"ם

(23) יומא פה, ב - במשנה. רמב"ם הל' תשובה רפ"ד.

הל' תנוכה בסופן.

(24) ראה תניא פכ"ה. אגה"ת פי"א.

(17) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב.

(25) כש"ט הוספות סל"ח. וש"נ. וראה לקו"ש ח"כ ע' 426 הע'

(18) גיטין בסופה.

78. וש"נ.

(19) ראה צפע"נ הל' סוטה פ"א ה"ז. וראה לקו"ש ח"ח ע'

ויש להוסיף בזה - בעומק יותר:

אפילו כשהסתירה היא (לא כדי שיהי' "ונקתה ונזרעה זרע", אלא) מצד ה"רוח שטות", ויתירה מזה, אפילו לאחר שנתברר שהי' עניין של היפך הטהרה כו' - הנה גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה (אף שבמחשבת ורגש האדם אינו כן), תכלית הכוונה בזה היא - בשביל העלי' דתשובה, כלומר, כל הירידה אינה אלא כדי שסוף כל סוף יבוא לעילוי דתשובה, שהרי "בוודאי סופו לעשות תשובה, בגלגול זה או בגלגול אחר, כי לא ידח ממנו נדח"²⁶. ולכן, גם אז הרי זה ("סוטה") שם דתורה - דמכיוון ש"בוודאי סופו לעשות תשובה", נמצא, שתכליתו של החטא (כמו שהוא מצד למעלה) הוא - העלי'²⁷. ולא עוד, אלא אפילו כשהחטא הוא באופן ד"אחטא ואשוב", שאז "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" - גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה, הכוונה בזה היא - שיהי' "דחק ונתחזק", היינו, לעוררו לתשובה נעלית יותר²⁸. יח. ובפשטות - שזוכים תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלמה על ידי משיח צדקנו, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"²⁹, שלימות העם, ובאים לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"³⁰, שלימות הארץ, ושם גופא - להר הקודש, ולבית המקדש השלישי, ומקבלים גם את התורה - "אוריאל תליתאיי", שלימות התורה, ובצירוף כולם - שלימות המשולשת, "חוט המשולש"³¹, וכל זה - תיכף ומיד, במהרה בימינו ממש.

(29) בא י, ט.
(30) עקב יא, יב.
(31) ראה קהלת ד, יב.

(26) תניא ספ"ט. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סו"ג.
(27) ראה לקו"ש ח"ה ע' 65 ואילך. ח"ח ע' 236 הע' 14. ח"ח ע' 395. וש"נ.
(28) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1153 הע' 16.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ' ב

בקיננו - שצריך שני עדים שקינא לה הבעל, וכמו כן דורשים 'בה' ולא בסתירה - שצריך שני עדים שנסתרה. ולימוד זה מיכ"ע ליה לתנא להביא. מתרצת הגמרא, ה"כ נמי קאמר - אכן גם המשנה סוברת שהלימוד שעד אחד אינו נאמן על סתירה הוא משום שתלמוד לומר 'בה' לא בקיננו 'בה' ולא בסתירה. אלא שהמשנה דיברה על דין נוסף, ש'טומאה בעלמא בלא קיננו ובלא סתירה' - באופן שלא היה קיננו וסתירה ומעיד עד אחד שזינתה, הדין הוא דלא מהימן עד אחד אלא צריך שנים, ודין זה מנלן, על זה משיבה המשנה, נאמר כאן, לגבי ערוה "כי מצא בה ערות דבר" ונאמר להלן "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר", ודורשים בגזרה שוה, מה 'דבר' האמור להלן מאמינים רק לעדים שנים, אף כאן לגבי ערוה מאמינים רק לעדים שנים. תנו רבנן, אי זו היא עדות הראשונה - איזו עדות נקראת במשנה 'עדות ראשונה', זו עדות סתירה - עדות שנסתרה. ואיזו עדות נקראת במשנה 'עדות אחרונה', זו עדות טומאה - העדות שנבעלה לאחר קיננו וסתירה.

המשנה, וקל וחומר לעדות הראשונה מעתה - אם כן נלמד בקל וחומר להיפך, שבעדות על סתירה מספיק עד אחד, שהרי ומה עדות האחרונה - להעיד שזינתה, שאוסרתה איסור עולם על בעלה, ומכל מקום מתקיימת בעד אחד, עדות הראשונה - להעיד שנסתרה, שאין אוסרתה איסור עולם - שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק במי סוטה ותימצא כשרה, אינו דין שתתקיים עדות זו בעד אחד. אין הדין כן משום שתלמוד לומר אמרה התורה לגבי ערוה "כי מצא בה ערות דבר", ולהלן הוא אומר "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר", ודורשים גזירה שווה 'דבר דבר, מה דבר האמור להלן - לגבי ממון, מאמינים רק על פי שנים עדים, אף כאן - לגבי ערוה מאמינים רק על פי שנים, ולכן צריך שני עדים שנסתרה ולא לומדים בקל וחומר להאמין לעד אחד. עד כאן דברי המשנה להלן. מקשה הגמרא על המשנה, האי מ'כי מצא בה ערות דבר' נפקא - האם דין זה - שעד אחד אינו נאמן לומר שנסתרה נלמד מהגזירה שווה, והרי מ'בה' נפקא - דין זה נלמד מהפסוק 'ועד אין בה', שדורשים דווקא בה - להעיד שזינתה נאמן עד אחד, אבל ולא

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

המקנא לאשתו - פרק ראשון

1 אשה שקינא לה בעלה, דהיינו שאמר לה אל תתייחד עם פלוני,
2 ונסתרה, דהיינו שעברה על ציווי והתייחדה עמו - היא הנקראת
3 סוטה, ואסורה לבעלה מן התורה כדן אשת איש שזינתה, אלא אם
4 כן תיבדק בסדר הכתוב בפרשה ויוכח שלא נבעלה לאותו פלוני.
5 סדר בדיקתה הוא, שמביאה בעלה לבית המקדש, ובית דין הגדול
6 משקים אותה מים מאררים, אם מתייסרת באיסורים משונים ומתה -
7 סימן הדבר שנבעלה לו, ואם לא היו מוזקים לה המים - סימן הדבר
8 שטהורה היא ולא נבעלה לו, וחוזרת לבעלה ואף הייתה מתברכת
9 בבנים וזכרים. אם האשה מודה שנבעלה, אין משקים אותה, אלא
10 מגרשה ומפסידה כתובתה כדן אשת איש שזינתה. וכן אם אמרה
11 האשה שאינה רוצה להיבדק, או שאמר האיש שאינו רוצה
12 שתיבדק, אינה שותה. ובמקרים אלו ודומיהם שאין משקים אותה,
13 חייב הבעל לגרשה, ואף לאחר שתתגרש או ימות בעלה אסורה על
14 הבעל, וכן אינה אוכלת בתרומה. כדן אשת איש שזינתה.
15 משנה. בעל המקנא לאשתו ואומר לה אל תתייחד עם איש פלוני,
16 והיא עברה על ציווי והתייחדה עמו מרצון, רבי אליעזר אומר אינה
17 נאסרת על בעלה כדן סוטה וכן אינו משקה אותה את המים
18 המאררים, אלא אם כן מקנא לה על פי שנים - ציווה עליה בפני
19 שני עדים כשרים והעידו שציווה עליה בפניהם. אך אין צריך שיעידו
20 שנים שהתייחדה עם אותו פלוני, אלא ומשקה על פי עד אחד - אף
21 אם העיד עד אחד שהתייחדה עמו או על פי עצמו - או שהבעל
22 עצמו אומר שראה שהתייחדה עמו - הרי היא סוטה, שאסורה
23 לבעלה ומשקים אותה את המים המאררים. רבי יהושע חולק
24 ואומר שאינה נחשבת סוטה להיאסר על בעלה ולהשקותה את
25 המים המאררים - אלא אם כן מקנא לה על פי שנים - שהעידו
26 שנים שציוה עליה בפניהם שלא להתיחד עם אותו פלוני, ומשקה
27 על פי שנים - וכן שהעידו שנים שהתייחדה עמו בפניהם.
28 כאמור, אין האשה נחשבת סוטה אלא אם כן קינא לה בעלה ועברה
29 על ציוויו. דנה המשנה ביצר מקנא לה - מהו הציווי שמצווה עליה,
30 אם אומר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני, אין זה נחשב
31 קינוי, ואף שעברה על ציוויו ודברה עמו, ואפילו אם התייחדה עם
32 אותו פלוני צדיקין היא מותרת לביתה - לשמש עם בעלה, ומותרת
33 לאכול בתרומה אם היא אשת כהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי
34 עם פלוני, והיא עברה על ציוויו ונכנסה עמו - עם אותו פלוני לבית
35 הסתר - מקום מסתור, ושתתה עמו באותו מקום כדי טומאה - זמן
36 של העראה, אסורה לביתה - לשמש עם בעלה, ואסורה לאכול
37 בתרומה אם בעלה כהן, כדן אשת איש שזינתה, כל זמן שלא
38 השקה אותה והוכיח שהיא טהורה. ואם לפני שהספיק להשקותה
39 מת הבעל בלא בנים, שאסורה להינשא בלא יבום או חליצה,
40 חולצת לאחי בעלה, אך ולא מתייבמת, ובגמרא יתבאר טעם
41 הדבר.
42 גמרא. שואלת הגמרא, מדי תנא מניין סליק - הרי התנא סיים
43 לעסוק במסכת נזיר, מאי תנא דקא תנא סוטה - איזה דבר שנה
44 התנא בנזיר שדומה לסוטה שלכך הסמיך לה את מסכת סוטה. עונה
45 הגמרא, בדרבי - על פי דברי רבי, תנא רבי אומר למה נסמכה
46 בתורה פרשת נזיר לפרשת סוטה, כדי ללמדך ולומר לך שכל
47 הרוצה סוטה בקלקולה - בניוולה, נזיר עצמו מן היום - יקבל על
48 עצמו נזירות ויאסר בשתיית יין שמביא את האדם לידי קלות ראש,
49 שקלות הראש היא אשר גרמה לסוטה לחטוא. ומטעם זה סמך גם
50 התנא את מסכת סוטה למסכת נזיר. שואלת הגמרא, אם כן ולייתי
51 תחילה מסכת סוטה ודורר ליתני מסכת נזיר כפי סדר פרשיות

52 התורה. עונה הגמרא, סדר המסכתות בסדר נשים נקבע כך משום
53 שאידי דתנא מאחר ששנה את מסכת כתובות ותנא בה את פרק
54 המזיר שעוסק בעניני נדרים, תנא סמוך לו את מסכת נדרים, ואידי
55 דתנא את מסכת נדרים, תנא סמוך לו את מסכת נזיר משום דתנא
56 לנדרים - שזירות חלה על ידי נדר שמקבל על עצמו. וקתני את
57 מסכת סוטה סמוך למסכת נזיר, בדרבי - ללמדך שכל הרוצה סוטה
58 בקלקולה יזיר עצמו מן היין.
59 מדייקת הגמרא מלשון התנא שאמר המקנא לאשתו, ולא אמר -
60 רבי אליעזר אומר מקנא אדם לאשתו על פי שנים, שדיעבד אין
61 לבתחילה לא - לבתחילה אין ראוי שיקנא בעל לאשתו, ופרשת
62 סוטה נאמרה באופן שעבר על האיסור וקינא לה, שדיעבד תנא דידן
63 שאסור לקנאות - כיון שהקינו גורם לריב בין הבעל לאשה על
64 שהודש בה.
65 אמר רבי שמואל בר רב יצחק, כי הנה פתח ריש לקיש בסוטה
66 - לדרוש בפרשת סוטה, אמר רבי, אין מוויגין לו לאדם אשה אלא
67 לפי מעשיו - צנועה לצדיק ופרוצה לרשע. שנאמר "כי לא ינות
68 שבט הרשע על נזיר הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה
69 ידיהם" הרי שמתאימים לאדם את סביבתו על פי מעשיו. אמר רבי
70 בר בר חנה אמר רבי יוחנן וקשין לוויגין - איש לאשה בקריעת
71 ים סוף אשר נשתנו בה סדרי בראשית, שנאמר "אלהים מושב
72 יחידים ביתה" - מושב את האיש ואשה שחיו ביחידות בתוך אותו
73 בית, ומוציא אסירים בפיושורות" - והוציא את ישראל שהיו אסורים
74 במצרים, בזמן שכשר וטוב ללכת, בחודש ניסן שהוא לא חם ולא קר,
75 הרי שהוקש זיווג איש ואשה לקריעת ים סוף. מקשה הגמרא על ריש
76 לקיש, איני, והא אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם
77 יצירת הולד הזכר, בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני,
78 בית פלוני לפלוני, שהה פלוני לפלוני - ומבואר שאין הזיווג נקבע
79 לפי מעשיהם, שהרי לא ניתן לדעת בשעת יצירת האדם האם יהיה
80 צדיק או רשע. מתרצת הגמרא, לא קשית, הא - מה שאמר רבי
81 יהודה בשם רב שארבעים יום קודם יצירת הולד נקבע הזיווג
82 משמים, זהו בוגג ראשון שהוא לפי מזל, והא - מה שאמר ריש
83 לקיש שנקבע הזיווג צדיק לצנועה ורשע לפרוצה, זהו בוגג שני
84 שהוא לפי מעשיהם.
85 שנינו במשנה, רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים וכו' רבי
86 יהושע אומר וכו' מדייקת הגמרא, עד כאן לא פליגי רבי אליעזר
87 ורבי יהושע אם צריך שני עדים או שדי בעד אחד, אלא בקינוי
88 וקטירה - שלדעת רבי אליעזר צריך להביא שני עדים רק על הקינוי,
89 ולדעת רבי יהושע צריך להביא שני עדים גם על הסתירה, אבל
90 בטימאה - אם העידו שנים על הקינוי ועל הסתירה, ובא עד אחד
91 והעיד שנבעלה לאותו פלוני כשהתייחדה עמו, כולם מודים שהעד
92 אחד מהימן - ואין בודקים אותה במים המאררים, אלא יוצאת בלא
93 כתובה ואסורה לבעל ולבעל, שהרי לא נחלקו בכך. ויתנן נמי - וכן
94 מפורש במשנה לקמן, עד אחד אומר אני ראיתי שניטימאת -
95 שנבעלה לאותו פלוני כשהתייחדה עמו, לא היתה שותה את המים
96 המאררים, משום שמאמינים לעד שאכן זינתה. שואלת הגמרא,
97 מדאורייתא מנל דהיתמן עד אחד - מהו המקור בתורה שבאמין
98 עד אחד לומר שזינתה. עונה הגמרא לפי מה ששינוי בברייתא דתנא
99 רבנן נאמר לגבי אשה שקינא לה בעלה ונסתרה "והיא נטמאה ויעד
100 אין בה" - ואף שנכתב "עד" בלשון יחיד, בשנים חתוב מדבר -
101 כוונת הפסוק שאין שני עדים שראו שנבעלה, או אינו אלא אפילו
102 בקינא - שמא נפרש שאין אפילו עד אחד שנבעלה, אין לומר כן
103 שתלמוד לומר - שהרי נאמר בתורה "לא יקום עד אחד באיש לכל
104 עון ולכל חטאת",

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ב עמוד ב

תוספות

רש"י

מפשיטע שטאמער עד. ולא נאמר עדים איני יודע דאחך קאמר. אלא מדיאטריץ למכתב
אחך שמע מנה דער שנים משמע. דאינו אלא לשון עדות וסתם עדות שנים: ואמר רחמנא
תרי לית בה. לעיל קאי לפרוש' מסקנא דמלתיה היכי מירדש ועד אין בה: אלא טעמא
בו: קרשאי דיא. כלומר טעמא דכתיב לא יקום עד אחד. דהוהא מוכח לך דהאי ועד אין
בה בתרי קאמר. הא לאו הכי הוה אמרינן עד
דכתיב הקא בסוטה חד הוא וקאמרין אפלו
אחד אין בה: איצטריד. לא יקום עד אחד לגלוי
עליה דהאי ולא שמעין דחד מהיקון. דאי לאו
הכי הוה אמרינן כל סתם עד אחד הוא ובסוטה
לא הוה אמרינן דמתסרא ואפי' בעד א' וכל שכן
בלא עד. והכי הוה דרשין ליה ועד אין בה דקא
אמר רחמנא הכי קאמר ועד אחד אין נאמן בה
אלא שנים: ופירשין אין נאמן בה. בתמיה: אלא
מאי בעי. קרא עד דאיכא תרי בתמיה. אמאי
אתא קרא להאי לשונן קרא מניה בו: דבך דבך
מספון. כתיב בגאפת כי מצא בה עדות דבך
וקריס (זו) וכתיב דריני ממונות ע"פ שני עדים
יקום דבך קס יט: איצטריד. לא יקום לגלוי
עליה דהאי עד דבשנים הכתוב מדבר. דאי לא
גלי עליה הוה אמרינן עד חד משמע ואין נאמן
בה. קאמא קרא לאשמעין. ודקשיא לך למה
לי קרא. סלקא דעתך אמרינן סוטה שאמר קמי
וסתירה בא עד אחד והעיד שנטמאה באותה
סתירה שאני וראוי להאמינו כאן שדרי נגלים
לדבר: וזי מצית אמרת. דאי לא גלי רחמנא
דכל עד שנים הם דאנא (דוהו) אמרינן דהאי עד
אין בה אין נאמן בה קאמר א"כ בה הכתוב
להקל עליה: והא מוכתיב והאי לא נתפשה
מכלל דפשיטא לך דנטמאה. והיכי קאמר והאי
לא נתפשה אנדע אין בה. נהי דרשאי דקרא
איכא למימר ע"י שנים עדים. ושבכ איש אותה
בעדים ועד אחד אין נאמן בה. אלא והאי לא
נתפשה היכי קאי אאין נאמן בה. הא אמרת
דלא מחזיק לה בנגעלה. בה בטמאה קאי דהא
מנה סליק. והאי נטמאה ועד אין בה. ודרשין
אין בה תרי אלא חד: בה. עד אחד נאמן ולא
בקניו: סתירה עדיא. לאחמורי בה. שכן
אוסרתה. על הבגד ועל הובלע מספק. סתירה
ודאית בדרשין לקמן מגיד לך הכתוב שעל
הספק אסורה. בפרק בשם שהמים בודקין וף
מת. שכן עקר גרם לה. שע"י הקניו סתירה
אוסרתה. מתני'. דקתני ל"א דקניו בשנים
וסתירה על פי עצמו: דלא פי האי תנא. דקתני
ל"א סתירה בשנים וקניו על פי עצמו: לדברי
ר"י בר' יהודה אין לדברי ר' אליעזר סוף. ולקמן
מפרש לה: מאי ניהו. אין לדבר סוף דקאמר
ואמר קנאי. בשבועת עליה אומר קנאתי לה
מפלוז ומביא עדים שנסתרה עמו סתירה כל
שהוא. דכיון דלא קנא לה לא נוקרה בו: הא
למשנתנו יש סוף. לדברי רבי אליעזר בתמיה
והא זמנין דלא אסתרי. ואומר ראיתיה
שנסתרה: ולא מיבעיא למשנתנו. בתמיה: איכא
עקר. שבקר התחיל בעדים שלא ע"י כעס. הקא
ליכא עקר. ולכשיכעס נקל לומר קנאתי והוא
ימצא לה סתירות ורבה: לא ליכא איניש. אפלו
בינו לביתה וסתתרה. ונסתרה ונאסרת עליה
קנאה. כעס כמו הם קאנוני בלא אל וקריס (זו) כי

מקום שנאמר עד ררי כאן שנים. ואחד דכתיב גבי ועד אחד לא יענה בנפש (במדרש לה)
מוקי לה בפרק אחד דיני ממונות (פסוקין דף לה) בדרשה מן התלמידים ולא יזומת על
פי עד אחד (המניס ו) דרשין בפרק ראשון דמכות (דף ו) לעדות מיוחדת לאפוקי אחד רואה
מחלוך זה ואחד רואה מחלוך זה אבל קשיא דגבי שבעות העדות כתיב והוא עד (ויקרא ו)
ומחייבין אפילו אחד בדתנן (שטות דף לה) כפר
אחד וחודה אחד הכופר חייב ויל דשבעות
העדות לא חייבה תורה אלא כתביעה כדלפינן
התם מקריא הילכך כל היכא דמפסידו ממון
מיחייב דבהפסד ממון תליא מילתא:
מאי טעמא דר' יהושע. בירושלמי מפיק ליה
דמני קראי מאי טעמא דרבי יהושע כי
מצא בה עדות דבר ערוה זו הסתירה דבר זו
הקניו וילפינן דבר דבר מה דבר האמור להלן על
פי שנים אף כאן ע"פ שנים תני רבי יוסי בר' יהודה
וכי משקה ע"פ שנים נאמר כי מצא ואין מציאה
בכל מקום אלא על פי עדים מה מקיים רבי
אליעזר דבר דבר שהוא מורגל לבא לידי ערוה
עוד בירושלמי כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגו'
שלא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש
ולא מתוך גאות אלא מתוך דבר של אימה עבר
וקנא לה תחמת הדברים הללו מה את אמרת
למצוה או לעיכוב אם תאמר מצוה קנינו קניו
אם תאמר לעיכוב אין קנינו קניו אמר רבי נטא
אתאי כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעבב:
רבי
דלא נתפשה קא משמע לן: רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים וכו'. מאי טעמא
דרבי יהושע. אומר קרא 'בה' ולא בקניו. בה ולא בסתירה. ורבי אליעזר אומר. בה ולא
בקניו. ואימא 'בה' ולא בסתירה. סתירה איתקש לטומאה דכתיב ונסתרה והיא נטמאה.
קניו נמי איתקש לטומאה. דכתיב וקנא את אשתו והוא נטמאה. הא מיבעי רחמנא בה.
ומה ראית. מסתברא סתירה עדיפא שכן אוסרתה בטומאה. אדרבה קניו עדיף שכן עיקר
גרם לה. אי לאו סתירה קניו מי איכא. ואי לא קניו. סתירה מאי אהני. אפילו הכי
סתירה עדיפא דאתחלתא דטומאה היא. מתניתין דלא פי האי תנא דתניא רבי יוסי ברבי
יהודה אומר משום רבי אליעזר. המקנא לאשתו. מקנא על פי עד אחד או על פי עצמו.
ומשקה לה על פי שנים. השיבו חכמים. לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף. מאי
טעמא דרבי יוסי ברבי יהודה. אומר קרא 'בה' בה ולא בסתירה. ואימא 'בה' ולא בקניו.
קניו איתקש לטומאה דכתיב וקנא את אשתו והוא נטמאה. סתירה נמי איתקש לטומאה
דכתיב ונסתרה והיא נטמאה. ההוא לכמה שיעור סתירה כדי טומאה הוא דאתא. השיבו
חכמים. לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף. מאי ניהו. דזמנין דלא קני ואמר קנאי.
הא למשנתנו יש לדבר סוף. זמנין דלא אסתתרי ואמר אסתתרי. אומר רב יצחק בר יוסף
אמר רבי יוחנן אף לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף. אף לדברי רבי יוסי ברבי
יהודה. ולא מיבעיא למשנתנו. אדרבה למשנתנו איכא עיקר התם ליכא עיקר. אלא אי
איתמר הכי איתמר אומר רבי יוסף אומר רבי יוחנן לדברי רבי יוסי ברבי יהודה
אף למשנתנו אין לדבר סוף. אומר רבי חנינא מפורא לא ליכא איניש לאיתתיה בזמן הזה
לא תיפתרי בהרי פלוני דילקא קניא לן ברבי יוסי ברבי יהודה דאמר קניו על פי עצמו
ומיסתתרא וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה וקאסר לה עליוהי איסורא דלעולם. אומר ריש
למישן מה לשון קניו. דבר המטיל קנאה ביניה לבין אחרים. אלמא קסבר קניו על פי עצמו
וכולי' עלמא לא ידעי דקני לה ואמרי מאי דקמא דקא בדלה ואתו למיעבד קנאה בהדה.
ורב יומר בר רבי שלמאי משמיה דאבי' אמר. דבר המטיל קנאה בינו לבניה. אלמא קסבר
קניו על פי שנים עדים וכו' עלמא ידעי דקני לה ואיהו הוא דאתי למיעבד קנאה בהדה

אלמא

קנאה חמת גבר (מנחם ו) מאי דקמא. מה יש לפניה. מה אירע עכשיו שזו בודלת מן האנשים: וכו' עלמא ידעי דקני לה. שהעדים מגלין דהך ואין שונאין אותה: ואיהו דאתי למיעבד
קנאה בהדה. שזו מקניטתו על שחשדה:

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מדהיקש שכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, כך לגבי סתירה מועיל עד אחד. שואלת הגמרא, הרי קנינו נמי אי תקיש לטומאה, דבתיב "קנא את אשתו והוא נטמא", ומדוע בקינוי מודה רבי אלעזר שצריך שני עדים. ומשיבה, הא מיצטריך בקניא ביה שרק על עדות שנבעלה מספיק עד אחד, וממעטים שעל הקינוי צריך שני עדים. שואלת הגמרא, ומה ראית - הרי גם קינוי וגם סתירה הוקשו לטומאה, ומדוע העדיף רבי אלעזר למעט מ'בה' שבקינוי צריך שני עדים, וללמוד מהיקש שבסתירה עד אחד נאמן, ולא להיפך. ומשיבה, מסתברא סתירה עדיף להחמיר בה שלא יצטרכו שני עדים שכן אסתריתא כטומאה - שהרי על ידי הסתירה נאסרת מספק כאילו ודאי נבעלה. שואלת הגמרא, אדרבה, קינוי עדיף להחמיר בו שלא יצטרכו שני עדים, שכן עיקר גרם לה - שהרי הקינוי הוא הגורם לאיסור. ומשיבה, עדיף להחמיר בסתירה, משום שאי לאו סתירה קינוי מי אכא - שהרי אם לא נסתרה אינה נאסרת מחמת הקינוי. שואלת הגמרא, ואי לאו קינוי, סתירה מאי אהני - הרי גם בסתירה לבד אינה נאסרת בלא קינוי, ואם כן מדוע עדיף להחמיר בסתירה יותר מבקינוי. מתרצת הגמרא, אפילו הכי סתירה עדיף להחמיר בה, משום דאסתרתא לטומאה היא - היחוד הוא התחלת הטומאה.

שנינו במשנה, שלדעת רבי אלעזר קינוי בפני שני עדים וסתירה בפני עד אחד או בפני הבעל. אומרת הגמרא, סתניתין דלא כי האי תנא - אינה סוברת כתנא של הברייתא דלהלן. דתניא רבי יוסי ברבי יהודה אומר משום רבי אלעזר, המקנא לאשתו, מקנא על פי עד אחד או על פי עצמו, ומשקה לה על פי שנים - וזה להיפך ממה שמבואר במשנתנו בשם רבי אלעזר, המשך הברייתא, השיבו חכמים לדברי רבי יוסי ברבי יהודה, אם נחשב קינוי גם על פי עד אחד ועל פי עצמו אין לדבר סוף - שכל בעל יאמר שקינא לאשתו. שואלת הגמרא, מאי מעמא דרבי יוסי ברבי יהודה בדעת רבי אלעזר, שלקינוי מספיק עד אחד ולסתירה צריך שני עדים. ומשיבה, אמר קרא ביה, וממעטים ביה - על טומאה נאמן עד אחד ולא בסתירה. שואלת הגמרא, ואימא - שידרוש גם ביה ולא בקינוי - ומדוע בקינוי מועיל עד אחד. משיבה הגמרא, קינוי אי תקיש לטומאה דבתיב "קנא את אשתו והוא נטמא" - וכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, גם לגבי קינוי מועיל עד אחד. שואלת הגמרא, סתירה נמי אי תקיש לטומאה דבתיב "ונסתרה והיא נטמא". ומשיבה, והוא לכמה שיעור סתירה כדי טומאה הוא דאיתא - מהדיקש זה לומדים שזמן סתירה הוא זמן שיכולה לבוא בו לידי טומאה.

שנינו בברייתא, השיבו חכמים, לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף. שואלת הגמרא, מאי ניהו - מדוע לדבריו אין לדבר סוף. ומשיבה דומיין דלא קני ואמר קנא - פעמים שהבעל לא קינא לאשתו, ומתוך שיכעס עליה יאמר שקינא לה ויהיה נאמן. מקשה הגמרא, הא למשנתנו יש לדבר סוף - משמע מדברי חכמים שהקשו על רבי יוסי, שלשיטת משנתנו בדעת רבי אלעזר שנאמן על הסתירה ולא על הקינוי, לא הוקשה שאין לדבר סוף. והרי זמנין דלא אסתתרו ואמר אסתתרו - פעמים שלא נסתרה האשה ומתוך שיכעס עליה הבעל יאמר שנסתרה ויהיה נאמן, ואם כן גם על שיטה זו היה לחכמים להשיב שאין לדבר סוף. מתרצת הגמרא, אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן, אף לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף, ואכן תשובת חכמים היא גם לשיטת רבי אלעזר במשנה. שואלת הגמרא, מהלשון אף לדברי רבי יוסי ברבי יהודה, משמע שולא מיבעיא למשנתנו - על שיטת רבי אלעזר במשנה פשוט שיש להשיב, וחדישו שאף לשיטת רבי יוסי יש להשיב, והרי אדרבה - מסתבר להיפך, שלמשנתנו איכא עיקר - שקינא לה בפני עדים, ולכן מסתבר להאמין לו, אבל ה"ם - לשיטת רבי יוסי ליכא עיקר - שלדעתו אין צריך לקנא לה בפני עדים, ולדבריו

יש להקשות, הרי משמע שנאמר לא יקום עד באיש - בלשון יחיד, איני יודע שהוא אחד, מה תלמוד לומר אחד? לשם מה נאמר עד אחד, אלא זה בנה אב - התורה באה ללמדנו בזה שבכל מקום שנאמר בתורה 'עד' אין פירושו עד אחד, אלא הרי כאן שנים, עד שיפריט לה כתוב אחד - אלא אם כן נאמר בפירוש 'עד אחד'. מסיימת הגמרא, מאחר ואמר רחמנא תרי לית ביה - שהרי 'עד אין בה' היינו שאין שני עדים שנבעלה אלא אחד, ואף על פי כן נאמר 'והוא לא נתפשה' - שאם לא נאנסה אלא עשתה כן מרצון, אסורה לבעלה, ומכאן לומדים שעד אחד נאמן לומר שזינתה אם קינא לה ונסתרה.

מקשה הגמרא על הברייתא, אלא מעמא - ההוכחה ש'ועד אין בה' היינו שאין שני עדים אך יש עד אחד שנבעלה, היא מדבתיב "לא יקום עד אחד באיש", הא לאו הכי הוה אמנא עד דסומה חד - אם אף לולי כן היינו מפרשים שאין אפילו עד אחד שנבעלה. וקשה, שהרי אפילו חד ליכא, אלא בבאי מיתקרא, אם אין אפילו עד אחד שנבעלה מדוע נאסרת בוודאי על בעלה. אלא ודאי שאין שני עדים אלא עד אחד, ומדוע הוצרכה הברייתא להוכיח כן מהפסוק. מתרצת הגמרא, איצטריך - הברייתא הוצרכה ללמוד זאת מהפסוק, שלולי כן סלקא דעתך אמנא שהפסוק 'עד אין בה' בא ללמד שאם יש עד אחד שנבעלה - אין נאמן ביה ואינה נאסרת על פיה. שואלת הגמרא, כיצד היינו יכולים לפרש שבא הפסוק לומר שעד אחד אין נאמן ביה לומר שנבעלה, ואלא מאי בעי עד דאיכא תרי - אלא צריך שני עדים, אם כן לישתוק קרא מיניה - והיינו יודעים זאת, משום דאיתא דיני עריות למדים בגזירה שווה 'דבר' 'דבר' 'מקמון', ואנא ידענא שצריך שני עדים מדי הוה 'דבר' עריות שבתורה - כשם שצריכים שני עדים לכל עדות דיני ערוה בתורה. מתרצת הגמרא, איצטריך - הוצרכה התורה להשמיענו דבר זה, משום שקלקא דעתך אמנא סומה שאני - דין סוטה שונה משאר דיני ערוה, שאף שבכל דיני ערוה אין עד אחד נאמן, מכל מקום לגבי סוטה דרנלים לדבר - שיש סיבה לחשוש שאכן נבעלה, שהרי קינא לה ונסתרה, ולפיכך היינו סבורים שליתמינן ביה עד אחד - יהיה עד אחד נאמן לומר שנבעלה. לכן הוצרכה הברייתא ללמוד מהפסוק שבכל מקום 'עד' היינו שנים. חזרת הגמרא ומקשה, ומי מצית אמרת דאין נאמן ביה ושריא - האם ניתן לפרש את הפסוק שבא לומר שעד אחד אינו נאמן, וממילא מותרת לבעלה, והא דבתיב בהמשך הפסוק 'והוא לא נתפשה' - שמחמירים עליה משום שלא נבעלה באונס אלא ברצון, מבקל דאסורה - מכוח שהפסוק בא לאוסרה ולא להחירה. מתרצת הגמרא, איצטריך - ללמוד מהפסוק 'לא יקום וגו' ש'עד' היינו שני עדים, שלולי כן סלקא דעתך אמנא לפרש את הפסוק כאמור, שעד אחד אין נאמן ביה עד דאיכא תרי. ובתרי נמי היא דלא נתפשה - והמשך הפסוק 'והיא לא נתפשה' בא לומר שגם כשיש שני עדים שנבעלה, אינה טמאה אלא אם הבעילה הייתה במידה. קא משמע לן מהפסוק 'לא יקום וגו' שכל מקום שנאמר 'עד' היינו שנים, וחדשה התורה שעד אחד נאמן לאוסרה.

שנינו במשנה, רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים וכו'. שואלת הגמרא, מאי מעמא דרבי יהושע שצריך שני עדים על הקינוי והסתירה. ומשיבה, אמר קרא 'ועד אין ביה', ודרשה הגמרא מהפסוק שעד אחד נאמן להעיד שנבעלה, ומדיק רבי יהושע, שדוקא ביה - להעיד שנטמאה עד אחד נאמן ולא בקינוי, וכן ביה ולא בסתירה - אלא על הקינוי והסתירה צריך שני עדים כשאר עדויות שבתורה. מבארת הגמרא, ורבי אלעזר הסובר שלגבי הסתירה מועיל עד אחד, אומר שדורשים רק ביה ולא בקינוי. שואלת הגמרא, ואימא ביה ולא בסתירה ונצריך שני עדים גם נסתרה. ומשיבה, סתירה אי תקיש לטומאה דבתיב "ונסתרה והיא נטמא" - התורה הסמיכה סתירה לטומאה, ולומדים

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

רשות - מותר לו לקנא לה, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא חולק
ואומר, חזקה על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה. מבארת הגמרא
את הראיה מהברייתא, אי אמרת בשלמא, האם מקנא משום
שנכנסת בו רוח טהרה, שפיר - מוכן שנחלקו האם חייב לקנאות או
רשות בידו, אמר רבי אבהו, אי אמרת משום, רוח טהרה
שנכנסה בו, וכי שייך לומר רשות וחזקה לעיולי לאיניש רוח
טומאה בנפשיה - לשון של רשות או חובה שיכניס האדם לעצמו
רוח טומאה, הרי ודאי שאסור לגרום לכך. אלא מוכח שמקנא על ידי
שנכנס בו רוח טהרה.
גופא, חזרת הגמרא לעצם דברי הברייתא. וקנא את אשתו
רשות - מותר לקנאות לאשתו אם חושש שתבוא לידי עבירה עם
פלוני, דברי רבי ישמעאל. ורבי עקיבא אומר חזקה - חייב הבעל
לקנאות לה אם חושד בה. אומרת הגמרא שכיוצא בדבר נחלקו רבי
ישמעאל ורבי עקיבא לגבי כהן שמיטמא לאחד מקרוביו שמתו,
שכתוב בפסוק "ולאחותו הבתולה וגו' לה יטמא", אין כוונת התורה
שחובה עליו להיטמא לקרוביו, אלא רשות - מותר לו להיטמא
להם, דברי רבי ישמעאל. ורבי עקיבא חולק ואומר חזקה - מצווה
עליו להיטמא להם. וכן נחלקו לגבי עבד כנעני, שכתוב בפסוק
"לעלם בהם תעבדו", אין כוונת התורה שחובה לשעבדם לעולם,
אלא רשות - מותר לשעבדם לעולם, דברי רבי ישמעאל. רבי
עקיבא אומר חזקה - מצוות עשה לשעבד עבד כנעני לעולם ולא
לשחררו. ולהלן תבאר הגמרא את שלושת המחלוקות.
מקשה הגמרא, אמר ליה רב פפא לאבבי, ואמרי לה - ויש אומרים
שהקשה כן רב משה רביא לרבא, לימא - האם נאמר שרבי ישמעאל
ורבי עקיבא בכל התורה בזה הדין, חלקים לגבי כל
מצוות עשה שבתורה, דמר אמר רשות ומר אמר חזקה - שלרבי
ישמעאל הרשות בידו לעשותם, ולדבריו אין מצוות עשה שהיא
חובה, ולרבי עקיבא זהו חובה. משיבה הגמרא, אמר ליה אביי הך
בבבא פליגי - דוקא בשלושה פסוקים אלו חולק רבי ישמעאל
וסובר שהם רשות, מפני שסובר שכך מוכח מהפסוקים, אך בכל
מצוות עשה שבתורה מודה שהם חובה. ומארת הגמרא את
מחלוקתם הראשונה, וקנא את אשתו, רשות דברי רבי ישמעאל,
רבי עקיבא אומר חזקה. שואלת הגמרא, מאי טעמא דרבי
ישמעאל שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם ואילו כאן דורש
שאין זה אלא רשות. ומשיבה, סבר לה כי האי תנא - סובר רבי
ישמעאל כתנא שלהלן, דתניא רבי אליעזר בן עקיבא אומר כלפי
- מאחר שאמרת תורה לא, תשנא את אחיך בלבבך, ואסור
לגרום לעצמו לבוא לידי שנאתו, יכול - היינו יכולים לומר שגם כגון
זו - שרואה את אשתו מתיחדת עם אחר, יהיה אסור לקנאות לה כדי
שלא תשנא אותו. תלמוד לומר, ויעבר עליו רוח קנאה וקנא את
אשתו - מותר לו לקנאות ואינו עובר על לא תשנא, ולכך סובר
רבי ישמעאל שאין ללמוד מהפסוק שחייב לקנאות, אלא שהוצרכה
התורה לכתוב שמותר לקנאות ואינו עובר בזה על לא תשנא, אבל
בשאר מצוות עשה שבתורה ודאי שחובה לקיימם. שואלת הגמרא,
ורבי עקיבא מניין לו שמצווה לקנאות, הרי צריך את הפסוק ללמוד
שמותר לקנאות. ומשיבה, קיימי אחרניא בתיב - חזרה התורה
וכתבה פעם נוספת וקנא את אשתו ודאי לא נטמאה, ומכך שכללה
התורה, לומדים שאין זו רשות אלא חובה. שואלת הגמרא, ורבי
ישמעאל מה ילמד מהכפילות, ומשיבה, אין ללמוד מהכפילות
שחובה עליו לקנא, אלא אידיך דבעי למיכתב - כיון שהוצרכה
התורה לכתוב וקנא נטמאה, וקנא לא נטמאה - ללמדנו שגם
אם אין ידוע אם נבעלה או לא אסורה עליו מספק, בתיב נמי - חזרה
וכתבה שוב לא עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו, ודרך התורה
לכפול כן לביתא דרבי רבי ישמעאל, דתנא דרבי רבי ישמעאל כל
פרשה שנאמרה ונשינית שוב, לא נשינית אלא בשביל דרבי
שנתיחדש בה - לא דורשים מכפילות זו, מפני שדרך התורה לחזור

אומרת הגמרא, אלמא קסבר ריש לקיש ואבבי דאסור לבעל
לקנאות לאשתו - שהרי אמרו שקינוי גורם קנאה וכעס. שואלת
הגמרא, ומאן דאמר שמוותר לבעל לקנאות - וצריך לומר
שדבריו קינוי אינו מביא לידי קנאה וכעס, אם כן מהו לשון קינוי.
משיבה הגמרא, אמר רב נחמן בר יצחק אין קינוי אלא לשון
התרה - שמתרה באשתו ואומר לה אל תסתרי עם פלוני, וכן הוא
אומר - מצינו קינוי מלשון התרה, שנאמר וקנא ה' לארצו
ויחמול על עמו - שהתרה בחבבים שלא ישחיתו את הארץ.
תניא, היה רבי מאיר אומר אדם עובר עבירה בפתר והקדוש
ברוך הוא מכריז עליו ומתפרסם הדבר בגלוי, וכגון אשה פרוצה
שמנה תחת בעלה בסתר, ונותן הקדוש ברוך הוא בלב בעלה
לקנאות לה, ועל ידי כך מתפרסם הדבר בגלוי. שנאמר ויעבר עליו
רוח קנאה וקנא את אשתו, ואין עבירה - אין מתפרש הלשון
ועבר, אלא לשון הקדוש - שמשמים רוצים להכריז על מעשיה
ולכן נותנים בלב הבעל לקנאות לה. ומצינו שיעבר הוא לשון
הכרה, שנאמר ויצו משה ויעבירו קול בסנהד - והיינו על ידי
הכרזת קול, ריש לקיש אמר אין אדם עובר עבירה אלא אם כן
נכנס בו רוח טהרה, שנאמר איש איש כי תשמה אשתו, ומכך
שתשמה בתיב ולא תסתה, דורשים שמקנא האדם לאשתו רק
משום שנכנסה בו רוח טהרה, וריש לקיש לשיטתו שסובר שאסור
לקנאות.
תנא דרבי רבי ישמעאל מפני מה האמינה תורה לעד אחד בסוטה
- שאומר שנבעלה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו,
ולא הצריכה שני עדים כמו בכל התורה. משום שהגללים לדבר - יש
לנו בסיס להאמין לעד שאומר נבעלה, שהרי שני עדים מעידים
שקינא לה ונסתרה, ומלבד זאת ועד אחד מעידה שהיא טמאה.
מקשה הגמרא, אמר ליה רב פפא לאבבי מניין לתנא שאין עד אחד
נאמן לומר שנבעלה אלא אם כן קינא לה הבעל, והא כי בתיבה
קיימי בתיב סתירה וטומאה הוא דבתיבה - הרי הפסוק בתורה
שמדבר על קינוי - ועבר עליו רוח קנאה, כתוב אחרי הפסוק ודיא
נסתרה ועד אין בה שממנו לומדים שעד אחד נאמן, ומשמע שנאמן
העד אחד גם אם לא קינא הבעל תחילה. מתרצת הגמרא, אמר ליה
ועבר, וכבר עבר - הפסוק ועבר עליו רוח קנאה מתפרש בלשון
עבר, שכבר עבר עליו רוח קנאה. שואלת הגמרא, אלא מעתה
שועבר הוא מלשון שכבר עבר, האם את הפסוק ויעבר לך כל
חלון, הדין נמי נפרש שציווה עליהם לאחר שכבר עברו, והרי משה
ציווה אותם לפני שעברו. משיבה הגמרא שבכל מקום מתפרשת
ההילה ועבר לפי הענין, הדין - לגבי בני גד ובני ראובן בפרשת
בהמשך ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשבו - ויתשובו הוא
לשון להבא, מושמע שגם מה שנכתב לעיל ועבר הוא לשון דלקבא.
אלא הדין - לגבי סוטה אי סלקא דעתך דבתיבי שיעבר, הוא
מלשון להבא, ומתפרש הפסוק פתר טומאה וסתירה שכבר נאסרה
עליו, אם כן קשה קיימי למה לי - למה לו לקנאות, הרי כבר נאסרה
עליו על ידי שהאמינו לעד אחד. אלא מוכח שהפסוק מתפרש בלשון
עבר, כלומר, שאין עד אחד נאמן לומר שזינתה אלא באופן שכבר
קינא לה הבעל.
תנא דרבי רבי ישמעאל, אין אדם מקנא לאשתו אלא אם כן
נכנסה בו ממום רוח לקנאות, שנאמר ויעבר עליו רוח קנאה
וקנא את אשתו, מבארת הגמרא, מאי רוח - איזה רוח מביאה את
האדם לידי קינוי. רבנן אמרי רוח טומאה - על ידי השטן הרוצה
להחטיאו, שיקנא לאשתו ויבאו לידי מריבה. רב אשי אמר רוח
טהרה - ששונא את הפריצות ולכן מקנא. אומרת הגמרא,
ומסתברא במאן דאמר רוח טהרה - מסתבר כדברי רב אשי,
שפרש את דברי תנא דבי רבי ישמעאל שנכנסה בו רוח טהרה.
משום דתניא - שנינו בברייתא, מה שנאמר וקנא את אשתו, אין
כוונת התורה שחובה על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה, אלא

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ג עמוד א

תוספות

ר"י

אלמא קסברי דאסור לקנאות. כיון דאמרי לשון הַסְלַת קנאה הוא אלמא אסור. ולמד
מותר לקנאות מאי לשון קנא. וינא. ח' לארצו. התרה בליל וחסיל וננס שלא יחזיתו עוד
את ארצו. דבשלוח גובאי משתעי פרישה לעיל. לארצו על ארצו. כמו וישאלו אנשי
המקום לאשתו (מלכות טו) עד אשתו האתם תרבונו לבדל (מנחות ו) אדם עובר עברה. כגון
אשה פרוצה עוברת בסתר. ותקנ"ה מכריו
בגלוי. שנותן בלב בעלה לקנאות לה והדבר
מתפרסם בגלוי. ואין עברה גרסינן. לשון הכרה.
הקבה מתבון להעביר קול. גללים לדבר.
שנעמאת. והא בי כתיב קני בתר סתירה
וסתירה. דאסתירה בה עד אחד כתיב. וסתירה
והיא נטמאה ועד אין בה וגו'. וקמרי ליה ועבר
עליו וגו'. אלמא בלא קני נמי עד אחד מהמין
בטמאה ועבר לכס כל חליו. בבני גד ובבני
ראובן כתיב. שהיה משה מצוה אותם לעבור עם
יהושע את הירדן. תשובה. מוכיח דלהקא הוא:
נכנסה בו ויהי מקורו. ולקמן מפרש דאין סתירה
או רוח טמאה ע"י שטן הקא להחטיא להקא
את אשתו רגנן. דבי רב אשי אמרי רוח טמאה
רוח סתירה. ששונא את הפריעות. וסתירה
כפ"ה. דרוח דקאמר רבי ישמעאל סתירה היא:
דתניא. דקאמר רבי ישמעאל רשות. פלוגתא
דר' ישמעאל ור' עקיבא לקמן מפרש טעמיה:
שפיר. אי רשות אי חובה. ר' עקיבא אמרי חובה.
שאסור לשחרר עבדו. בכל התורה. בכל עשה
שבתורה. איכא אין לה מצות עשה לרבי
ישמעאל חובה. דתניא. לא גרסינן. אלא הדר
ונקט למלתייהו לפרשי כל חדא באפי נפשה:
כלפי. כמו אחרי שאמרה תורה שאסור להביא
עצמו ליד שטן ואתה. וכל אה זה פני. שיהא
את אשתו עוברת על דת יהודית נסתרת עם
שכניה לא יקנא לה. כלפי לשון כנגד. תלמוד
לומר וקנא. אם רצה לקנא הירשות בידו. ומשום
דאי לא כתיב קרא והו אמינא דאסור הוא.
דאיר ישמעאל הקא רשות אבל בכל מצות
עשה שבתורה לא אמר הכי. קני אחרינא כתיב.
ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא
נטמאה. חד לרשות וחד לחובה. ורבי ישמעאל.
אמר לה. אידי דבעי למכתב והיא נטמאה והיא
לא נטמאה. ששקף הוא בדיעו ואנפ"כ אסרה
הכתוב מספק. תב נמי וקנא אחרינא. ואף ע"ג
דמצי למכתב הכי. ועבר עליו רוח קנאה וקנא
את אשתו והיא נטמאה או לא נטמאה. אפלו
הכי אורחיה דקרא לחזור ולשנות את האמור
מפני דבר אחר המתחדש בכפילות: ואיצטרך
למכתב לה ויטמא. לומר שמתר לטמא לקרובים
הכלה מבי אם לשאר נפקא. לנפש לא יטמא
בעמיו. כי אם לשאר הקרוב אליו לאמור ואלמו
וגו' ולאחותו הבתולה. וממילא שמענן משמא
לכלה לה ויטמא. אם מתה. ואינו משמא
לאיברה. אם אחד מאלו מכה שחין ואיבריו
נופלי. אין משמא להן. דקיימא לן בהעור
והרעב (קלף דף קמח) אבר מן הדין משמא כאבר מן
המות. ואיצטרך לה למעוטי איברה:
אם

רבי ישמעאל אמר רשות. תימה לרבי וכי לית להו הא דאמר בשלחי מסכת מכות וק'
(מ:). שש מאות ור"ג מצות נאמר למשה מסיני וכי לרבי ישמעאל דאמר רשות בצר
להו או לר' עקיבא טפי להו ונראה דבשאר מצות דמפיק ר' ישמעאל מקרא עבדי ליה ר'
עקיבא אסמכתא ודרש ליה לדרשה אחריית בירושלמי אמר ר' אליעזר אמר חובה ואין
להקשות הא אמרין לעיל המקנא דיעבד אין
אלמא קסבר אסור לקנאות דתנא דידן דוקא
דתני כי דף לישנא סבירא ליה הכי אבל ר'
אליעזר לא סבירא ליה הכי והכי נמי אמר ר' ב'
קמא דקידושין (קף כח) וגאל את ממכר אחיו ר'
אליעזר אמר חובה ובפרק השולח (גיטין קף חת)
נמי ואמר אמרין לעולם בהם תעבדו חובה ואין
להקשות נמי מפ"ב דמכות (קף יג) דאמר ר' עקיבא
ירצח וגאל הדם רשות מי כתיב ירצח והכא
אמרין וקנא חובה דשאני הכא משום דכתיב תרי
קניין אבל קשיא מירושלמי דרבי יהושע אמר
הדם רשות ומפרש טעמא אתאי דר' יהושע בבית
החלל דבית החלל אומרים אפי' הקדיחה תבשילו
לפום כן הוא אמר רשות רצה לקנא יקנא רצה
לגרש יגרש וזא ר' עקיבא מיקל הכם טפי מבית
החלל ואמר הכם אפילו מצא אחרת נאה והימנא
מגרשה ואפי' הכי אמר חובה והכם בירושלמי
פליג רבי אליעזר עליה דר' יהושע ואמר חובה
ואמר אתאי דר' אליעזר בבית שמאי דבית שמאי
אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא איכ מצא
בה ערות דבר מצא בה דברים כעורים לגרשה
אינו יכול שלא מצא בה ערות לקיימה אינו יכול
שמצא בה דברים כעורים לפום כן הוא אמר
חובה והא תניא משום בית שמאי אין לי אלא
היוצאת משום ערוה מנין היוצאת משום דראשה
פרוע ונרדיה מפורמין חורעותיה חלוצה (מנח)
ת"ל כי מצא בה ערות דבר אמר רבי תנא קיימת
כאן בעדים וכאן שלא בעדים ותימה לפי
הירושלמי כיון דתליא קניו בגירושין הוה ליה
למיתני סוטה בתר גיטין ובתר סוטה נזיר כסדר
פרשיות ובתר נזיר נדרים ובתר נדרים כתובות.
לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש. תימה
לרבי היבא דאיכא למדרש כי הכא אמאי
לא דרשין לה בדאמר גבי קל וחומר מילתא
דאתאי מקל וחומר טרח ובחב לה קרא ואפילו
הכי היבא דאיכא למדרש דרשין וכן בפרק כל
שעה (פסחים ק"ה) כל היבא דאיכא למדרש לא
מוקמינן ליה בלאו יתייה.
לא יטמא מצוה. ונ"מ לעוסק במצוה בדאמרין
בסוף פרק משוח מלחמה (לקמן קף מה).
ולטמאותו בעל כרחו אם לא ירצה לטמאות
בדאמר' בפרק בבבול יום (מס' ק) מעשה ביוסף
הכותן וכו':

ורבי

רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, חובה. מאי טעמא דרבי ישמעאל, סבר לה כי האי תנא,
דתניא רבי אליעזר בן עקיבא אומר, כלפי שאמרה תורה לא תשנא את אחיך בלבבך ויכול
בגון זו, תלמוד לומר ויעבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו. ורבי עקיבא, קיניו אחרינא
כתיב. ורבי ישמעאל, אידי דבעי למיכתב 'והוא נטמאה' 'והיא לא נטמאה' כתיב נמי
'קנא את אשתו'. לכדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרישה ששנאמרה
דבר שנתחדש בה. 'לה ויטמא' רשות, דביר רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, חובה. מאי
טעמא דרבי ישמעאל, אידי דכתיב 'אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו' איצטריקא למיכתב 'לה
ויטמא'. ורבי עקיבא, מ"כ אם לשאר' נפקא, 'לה ויטמא' למה לי, לחובה. ורבי ישמעאל, 'לה' מיטמא ואין מיטמא לאיברה.
ורבי

רע"י

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

אסור להעביד עבד עברי בעבודה כזו. שואלת הגמרא, ורבי עקיבא
 שדורש מהפסוק 'לעולם בהם תעבדו' שחובה לעבוד בו ואסור
 לשחררו, מהיכן לומד שאסור לעבוד בעבד עברי כמו בנכרי.
 ומשיבה, באחיכם - דין זה שאסור לעבוד בעבד עברי כמו בכנעני,
 מסיפא דקרא נפקא - נלמד מהמשך הפסוק של 'לעולם בהם
 תעבדו', שכתוב 'ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו
 בפרך' - הרי שאין להשתעבד בעבד עברי כמו בעבד נכרי. שואלת
 הגמרא, אם כן ורבי ישמעאל - מדוע הוצרך ללמוד זאת מלעולם
 בהם תעבדו. ומשיבה, אכן האיסור להעביד עבד עברי בעבודת
 פרך נלמד מהפסוק 'ובאחיכם בני ישראל וגו' ומכל מקום סובר רבי
 ישמעאל שהפסוק 'לעולם בהם תעבדו' לא בא ללמדנו שחובה
 להשתעבד בעבד כנעני, אלא שאידי דבתיב 'ובאחיכם' בתיב נמי
 'בהם' - מאחר שכתבה התורה את הדין בעבד עברי 'ובאחיכם בני
 ישראל וגו' - שאסור להעבידו עבודת פרך, חזרה וכתבה גם את
 הדין של עבד כנעני 'לעולם בהם תעבדו' - שאותו מותר להעביד.
 עבודת פרך. לכדתניא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל,
 כל פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בפסוק דבר
 שנתחדש בה - וכפי שהתבאר לעיל.
 אמר רב חסדא, ונותא בביתא - זנות בבית, גורם להחרבת הבית
 כי קריא לשומשומא - כמו שהתולעת אוכלת והורסת את
 השומשום. ואמר רב חסדא וקפא בביתא - גם כעס בבית גורם
 להחרבת הבית כי קריא לשומשומא. ומבאר הגמרא, אידי ואידי
 באיתתא - החרבת הבית אינה נגרמת אלא כאשר האשה מזנה או
 כועסת, משום שמתעסקת בזנותה ואינה עושה את מלאכות הבית
 ואינה שומרת עליו, אבל בנכרא לית לן בה - זנות וכעס של הבעל
 אינם גורמים להחרבת הבית. ואמר רב חסדא בפתחיה קודם
 שנקמא ישראל באיסורי עריות היתה שכינה שורה עם כל אחד
 ואחד - עם כל איש ואשה בביתם, כמו שנאמר 'כי ה' אליהו
 מתהלך בקרב מחנך' - כלומר בתוך ביתו. בין שנקמא בעריות
 נסתלקה שכינה מהם, שנאמר 'ולא יראה כד ערות דבר ושב
 מאחריה' - אם חוטאים בעריות ושב מאחריה, שמתלקת השכינה.
 אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל העושה מצוה
 אחת בעולם הוה, אותה מצווה מקדמתו והולכת לפניו - מקיימה
 ומכריזה עליו כשמוגיע לעולם הבא, שנאמר 'והלך לפניך צדקך'.
 וכל העושה עבירה אחת בעולם הוה, העבירה מלפנתו - נכרת
 סביבו והולכת לפניו ליום הדין להעיד עליו שעבר, כמו שנאמר
 'לפתו ארחות דרכם' עליו בזהו ויאבדו - שהעבירה תהיה
 כרוכה בו ותלך עמו לגדיהם שהוא מקום תהו. רבי אליעזר ואמר
 העבירה שעבר קשורה בו ככלב, כמו שנאמר אצל יוסף כאשר
 אשת פוטיפר ניסתה לשכנעו לעבוד איתה, ולא שמע אליה
 לשכב אצלה לחיות עמה, ודורשים, שלא רצה לשכב אצלה -
 עמה בעולם הוה, כדי שלא יצטרך לחיות עמה - עם העבירה
 לעולם הבא.
 הגמרא לעיל הביאה מהמשנה שעד אחד נאמן להעיד על אשה
 שזינתה, לאחר שקינא לה הבעל ונסתרה. מביאה עכשיו הגמרא את
 המשך המשנה שם.
 תנן היום, שהיה בדין - היינו יכולים ללמוד בקל וחומר שלא יהיה
 נאמן עד אחד להעיד שזינתה, שהרי ומה עדות הראשונה - להעיד
 נסתרה. עם פלוני שקינא לה הבעל שלא חסתר עמו, שאין
 אוסרתה איסור עולם - שהרי יש לה היתר לבעלה לא תיבדק במי
 סוטה ותימצא כשרה, ומכל מקום אינה מתקיימת העדות בפחות
 משנים - שאם אין שני עדים שנסתרה אינה נאסרת כלל על בעלה.
 עדות האחרונה - להעיד שזינתה, שאוסרתה איסור עולם על
 בעלה, אינו דין שלא תתקיים העדות בפחות משנים. אין הדין כן
 משום שתלמוד לומר - אמרה התורה 'ועד אין בה' - ודורשים
 שאין שני עדים שזינתה, אך כל שיש בה אפילו עד אחד נאמן. דנה

שואלת הגמרא ורבי עקיבא, מניין לו שמצווה על הכהן להיטמא
 לקרוביו, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין מיטמא לאברים.
 ומשיבה, אם כן שבא ללמדנו רק דין זה שאינו מיטמא לאברים,
 ליכתוב ורבי עקיבא לה' ולישתוק - היתה התורה כותבת 'כי אם
 לשאר וגו' ולאחרונה להתבאר לה' והיינו לומדים דין זה, אך 'וממא'
 למה לי - למה הוסיפה התורה וכתבה לה יטמא, שמע מינה -
 ללמדנו שאין זו רשות, אלא מצוה על הכהן להיטמא לקרוביו.
 שואלת הגמרא, ורבי ישמעאל מה ידרוש מהיתור של 'יטמא'.
 ומשיבה, סובר רבי ישמעאל שאין לדרוש מהפסוק 'יטמא' שחייב
 להיטמא, אלא שאידי דכתב לה כתב נמי ויטמא - מאחר שחזר
 הכתוב וכתב לה ללמדנו שאינו מיטמא לאברים - חזר וכתב גם
 'יטמא'. לכדתני דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל, כל
 פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בפסוק דבר שנתחדש
 בה - וכפי שהתבאר לעיל.
 מבאר הגמרא את מחלוקת השלישית של רבי עקיבא ורבנן.
 'לעולם בהם תעבדו' רשות - מותר להשתעבד בעבד כנעני לעולם,
 דבי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר חובה - חייב לעבוד בו
 לעולם ואסור לשחררו. שואלת הגמרא, מאי נפקא דבי רבי ישמעאל
 שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זו
 אלא רשות. ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה להשתעבד בו
 לעולם, אלא אידי דבתיב לגבי שבעה אומות 'לא תחיה כל
 נשמה' - שחובה להורגם, איצטרף נמי למיתב 'לעולם בהם
 תעבדו' כדי למישרי - להתיר אחד מכל האומות שבה על
 הפנענית והוליד ממנה בן, שהיינו סבורים לומר שכיון שאמו של
 הבן היא משבעה אומות, יהיה דינו כדין שבעה אומות ואסור
 להחיותו, לכך הוצרך הפסוק 'לעולם בהם תעבדו', ללמדנו שאמרה
 רשאי לקנותו כיוון שלגבי דין שבעה אומות הולכים אחר האב,
 והאב אינו משבעה אומות.
 מביאה הגמרא ברייתא שבדין שבעה אומות הולכים אחר האב,
 דתניא, מנין לאחד מן שאר האומות שבה על הפנענית והוליד
 ממנה בן שאמרה רשאי לקנותו בעבד - לקנות את הבן לעבד,
 תלמוד לומר 'וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו' -
 כלומר, שגם בני אומות אחרות שבאו להתיישב בארץ ונשאו נשים
 משבעה אומות והולידו בנים, מותר לקנות את הבנים לעבדים, כיון
 שאביהם אינו משבעה אומות. ממשיכה הברייתא, וכול - שמא
 נאמר שאם הפנעני שבה על אחת מן שאר האומות והוליד ממנה
 בן שאמרה רשאי לקנותו בעבד כיון שאמו אינה משבעה אומות,
 תלמוד לומר 'אשר הולידו בארצכם', שדווקא מן הנולדים
 בארצכם - בנים שנולדו בארץ, כלומר, שאבותיהם הם משאר
 האומות ונשאו נשים משבעה אומות בארץ, מותר לקיימם ולקחתם
 לעבדים, ולא מן הגרים בארצכם - אך אסור לקנות בנים שנולדו
 לאבות משבעה אומות שהלכו לארץ אחרת ונשאו שם נשים,
 והביאו את בניהם לגור בארץ, שכיון שהולכים אחר האב ואביהם
 משבעה אומות - אסור להחיותם.
 חזרת הגמרא לבאר את מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא
 ושואלת, אם כן ורבי עקיבא כיצד למד מפסוק זה שחובה
 להשתעבד בעבד כנעני לעולם ואסור לשחררו, והרי פסוק זה הוצרך
 ללמדנו שמותר לקנות עבד שאמו כנענית ואביו משאר האומות.
 ומשיבה, מ'מהם תקנו' נפקא - ההיתר לקנות עבד שאביו משאר
 אומות נלמד מהפסוק 'מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו',
 'לעולם בהם תעבדו' למה לי, על בורחך לחובה - ללמדנו שחייב
 לעבוד בעבד הנכרי ואסור לו לשחררו. שואלת הגמרא, כיון שכך,
 אם כן ורבי ישמעאל שסובר שאין זו חובה, מה דורש מהפסוק
 'לעולם בהם תעבדו', והרי ההיתר לקנות עבד שאביו משאר אומות
 נלמד ממהם תקנו. ומשיבה, שדורש 'בהם' - עבד כנעני מותר
 להעבידו עבודת גנאי שניכר בה שהוא עבד, ולא באחיכם - אך

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

רבי אליעזר ואמר שיעור אחר, ואילו **הָכָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** כדעת
 רבי ישמעאל בברייתא הראשונה, שהשיעור הוא **כְּדִי חֲזָרָה דָּקְלָהּ**.
 מתרצת הגמרא, **אָמַר אֲבִי**, הקפת דקל וחזרת דקל הם פעולות
 שונות, מה שאמר רבי ישמעאל שהשיעור הוא **כְּדִי חֲזָרָה** של דקל,
 היינו זמן שנדרש לאדם כדי ללכת **כְּרָגָל** סביב הדקל, וחלק עליו
 רבי אליעזר שם. ומה שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה שהשיעור
 הוא **כְּדִי חֲזָרָה** של דקל, היינו **כְּרָגָה** - כפי הזמן שחולף ממתי
 שהרוח דוחפת ענף של דקל עד שחזור למקומו. **כְּעִי רַב אֲשֵׁי**, מדי
 כונות רבי אליעזר שהשיעור הוא **כְּדִי זמן של חֲזָרָה** של הדקל
כְּרָגָה, האם כי **הִכִּי דְאֵיִל וְהָדָר אֵתִי** - כפי הזמן שנדרש הענף על
 ידי הרוח וחזור למקומו פעם אחת, שהוא זמן קצר. **אִו דִּילְמָא כִּי**
הִכִּי דְאֵיִל וְאֵתִי וְהָדָר קָאִי כְּרָגָה - כפי הזמן שחולף ממתי
 שהרוח מתחילה לנענע, עד שנח מהנענע ונעמד במקומו. מסיקה
 הגמרא, תִּיקוּ. ממשכה הגמרא להקשות, שהרי עדיין יש סתירה בין
 הברייתות בדעת רבי אליעזר, שהרי **הָתָם** - בברייתא הראשונה,
אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שהשיעור הוא **כְּדִי מִזְיַת הַכּוֹס**, ואילו **הָכָא** -
 בברייתא השנייה, אמר שהשיעור הוא **כְּדִי חֲזָרָה דָּקְלָהּ**. מתרצת
 הגמרא **אִידִי וְאִידִי חֵד שִׁיעוּרָא הוּא** - מִזְיַת כּוֹס וְחֲזָרָה דָּקְלָהּ הֵם
 אותו שיעור של זמן.
 מוסיפה הגמרא להקשות, שלכאורה בדעת שאר התנאים יש סתירה
 בין הברייתות, שהרי **הָתָם** - בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ**
 שהשיעור הוא **כְּדִי לְשִׁתּוֹתוֹ** - זמן שנדרש כדי לשנות כוס של
 רביעית יין, ואילו **הָכָא** - בברייתא השניה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדִי**
מִזְיַת הַכּוֹס - זמן שנדרש כדי למוזג כוס של רביעית יין במים.
 מיישבת הגמרא, **אִימָא** - צריך לומר, שלדעת רבי יהושע השיעור
 הוא **כְּדִי לְמוֹזֵג וְלְשִׁתּוֹת** - כפי הזמן שנדרש למוזג כוס רביעית יין
 ולשנותה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך, **וְלִימָא** - נתרץ
 שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהושע, משום **שְׁאִידִי וְאִידִי**
חֵד שִׁיעוּרָא הוּא - מִזְיַת וְשִׁתּוֹת הֵם אותו שיעור של זמן. מיישבת
 הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי יהושע שהשיעור הוא **כְּדִי**
 מִזְיַת וְשִׁתּוֹת, משום **שֶׁאִם בֵּין** - שהשיעור הוא רק **כְּדִי מִזְיַת** אלא
 שהוא אותו שיעור זמן כמו שתייה, **לִינֵינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** - נמצא שאין
 חילוק בין רבי יהושע לרבי אליעזר, שהרי גם לדעת רבי אליעזר
 השיעור הוא **כְּדִי מִזְיַת**, אלא ודאי שלדעת רבי יהושע השיעור הוא
כְּדִי מִזְיַת וְשִׁתּוֹת.
 מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי בן עזאי, **הָתָם** -
 בברייתא הראשונה, **אָמַר בֵּין עֲזַאי** שהשיעור הוא **כְּדִי לְגוֹמְעָה**
כִּיצָה, ואילו **הָכָא** - בברייתא השנייה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדִי**
לְשִׁתּוֹתוֹ - את הכוס של רביעית יין. מתרצת הגמרא, **אִידִי וְאִידִי חֵד**
שִׁיעוּרָא הוּא - צליית כיצה ושתיית כוס רביעית יין הם אותו שיעור
 זמן.
 מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, **הָתָם** -
 בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** שהשיעור הוא **כְּדִי לְגוֹמְעָה**
 - את הכיצה, ואילו **הָכָא** - בברייתא השנייה, **אָמַר** שהשיעור הוא
כְּדִי לְצִלּוֹת כִּיצָה. מתרצת הגמרא, **אִימָא** - צריך לומר בדעת רבי
 עקיבא שהשיעור הוא **כְּדִי לְצִלּוֹת כִּיצָה וְלְגוֹמְעָה**. שואלת הגמרא,
 מדוע הוצרכנו לתרץ כך, **וְלִימָא** - נתרץ שאין סתירה בין הברייתות
 בדעת רבי עקיבא, משום **שְׁאִידִי וְאִידִי חֵד שִׁיעוּרָא הוּא** - צליית
 וגמיעת הכיצה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח
 צריך לבאר בדברי רבי עקיבא שהשיעור הוא **כְּדִי צליה וגמיעה**,
 משום **שֶׁאִם בֵּין** - שהשיעור הוא רק **כְּדִי צליה** אלא שהוא אותו
 שיעור זמן כמו גמיעה, **לִינֵינוּ בֵּין עֲזַאי** - נמצא שאין חילוק בין רבי
 עקיבא לבן עזאי, שהרי גם לדעת בן עזאי השיעור הוא **כְּדִי צליית**
 כיצה, אלא מוכח שכונות רבי עקיבא לשיעור של צליה וגמיעה.
 מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהודה בן בתירא,
הָתָם - בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה בֵּין כִּיצָה** שהשיעור

שואלת הברייתא, **וְכִפְהָ זמן** הוא **שִׁיעוּר סְתִירָה** - שאם התייחדה
 האשה לזמן זה נאסרת על בעלה כדן סוטה. ומשיבה, **כְּדִי זמן**
 שיכולה לבא בו לידי **טוּמְאָה**, כלומר זמן שיש בו **כְּדִי בִימָה** - שיכול
 לבוא עליה בזמן זה, והיינו **כְּדִי הַעֲרָאָה** - תחילת ביאה. מבארת
 הברייתא כמה הוא זמן תחילת ביאה, **כְּדִי חֲקֵפַת דָּקְלָהּ** - כפי הזמן
 שנדרש להקיף בהליכה עץ דקל, **דְּכָרִי רַבִּי יְשַׁמְעֵאל**. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**
אָמַר כְּדִי מִזְיַת הַכּוֹס - כפי הזמן שנדרש למוזג כוס של רביעית
 הלוג יין במים. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר** כפי הזמן שנדרש **כְּדִי לְשִׁתּוֹתוֹ** -
 את הכוס של רביעית הלוג יין. **בֵּין עֲזַאי אָמַר** כפי הזמן שנדרש **כְּדִי**
לְצִלּוֹת כִּיצָה. **רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר** כפי הזמן שנדרש **כְּדִי לְגוֹמְעָה** -
 לשנות כיצה. **רַבִּי יְהוֹדָה בֵּין כִּיצָה** **אָמַר** כפי הזמן שנדרש **כְּדִי**
לְמוֹזֵג שְׁלֹשׁ בִּיצִים זו אחר זו. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֵּין יְרֵמָה אָמַר** כפי
 הזמן שנדרש **כְּדִי לְקַשׁוֹר נְרָדִי נִימָא** - שיקשור האורג חוטים
 שיוצאים מהבד. **חֲנִין בֵּין פְּנִיחָא אָמַר** כפי הזמן שנדרש **כְּדִי**
שְׁתִּישִׁיט אשה יְדָה לְתוֹךְ פְּתִי לְפִיטוֹל קִיסָם הנמצא בין שניה.
פְּלִימוֹ אָמַר כפי הזמן שנדרש **כְּדִי שְׁתִּישִׁיט** אשה יְדָה לְפִסְל לְפִיטוֹל
 ממנו **כְּבָר**, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין רֵאָה מן המקרא **לְכָרֶךְ** זה, שהשיעור
 הוא **כְּדִי שְׁתִּישׁוֹל כְּבָר** מהסל, מכל מקום יש **וְכָר** - רמז לְכָרֶךְ,
 שנאמר **"כִּי בְעַד אִשָּׁה זֹנָה עַד כְּבָר לְחֵם"**, הרי שהוקשה אשה
 זונה לככר לחם.
 מקשה הגמרא על התנא של הברייתא, **וְכָל הֵנִי לְמָה לִי** - מדוע
 האריך בדבריו ואמר שזמן סתירה הוא **כְּדִי טוּמְאָה** שהוא **כְּדִי ביאה**,
 שהוא **כְּדִי העראה**, וביאר שהוא **כְּדִי חֲקֵפַת דָּקְלָהּ** או כשאר
 השיעורים. ולא אמר בקצרה שהשיעור הוא בכדי שתוכל לבוא לידי
 טוּמְאָה, וזמן זה הוא כפי הזמן שנדרש להקפת דקל או כשאר
 השיעורים. מתרצת הגמרא, **צְרִיכִי** - הוצרך התנא לכתוב כך, משום
דְּאִי תִנָּא רק **כְּדִי טוּמְאָה**, **תָּוָה אִמְיָנָא** שזמן סתירה הוא **כְּדִי**
טוּמְאָתָה וְאַרְצֻתָּה - שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם לפתותה
 בדברים וגם לבוא עליה, **קָא מְשַׁמְעֵ לָן** - לפיכך אמר התנא **כְּדִי**
בִּימָה - שאף אם לא התייחדה עמו אלא לזמן שהיה יכול לבוא
 עליה, נחשב שנסתרה ונאסרה. **וְאִי תִנָּא** רק **כְּדִי בִימָה**, **תָּוָה**
אִמְיָנָא שהשיעור הוא **כְּדִי גִמְרָה בִימָה** - שהתייחדה עמו לזמן שהיה
 יכול לבוא עליה ביאה גמורה, **קָא מְשַׁמְעֵ לָן** שזמן סתירה הוא אף
 אם לא נתייחדה עמו אלא **כְּדִי הַעֲרָאָה** - דהיינו זמן שנדרש
 לתחילת ביאה. **וְאִי אֲשַׁמְעִינָן** רק **כְּדִי הַעֲרָאָה**, **תָּוָה אִמְיָנָא**
 שהשיעור הוא **כְּדִי הַעֲרָאָה וְאַרְצֻתָּה** - שהתייחדה עמו לזמן שהיה
 יכול גם לפתותה בדברים וגם לתחילת ביאה, **קָא מְשַׁמְעֵ לָן** - לפיכך
 אמר התנא תחילה שהשיעור הוא **כְּדִי טוּמְאָה**, ללמדנו שמה
 שאמר לאחר מִיכָן **כְּדִי ביאה**, היינו שאף אם לא התייחדה עמו אלא
 לזמן של ביאה עצמה בלא רִיצוֹ - נחשב סתירה, שאם לא כן מדוע
 הוסיף מילים אלו, והרי היינו יודעים כן ממה שאמר **כְּדִי טוּמְאָה**.
 ומפרש התנא **וְכִפְהָ זמן** הוא **כְּדִי [הַעֲרָאָה]**, **כְּדִי חֲקֵפַת דָּקְלָהּ**.
וְרַמְיָנִי - הקשו בני הישיבה ממה שנינו בברייתא אחרת, נאמר
 לגבי סוטה **וְנִסְתִּירָהּ**, **וְכִפְהָ זמן** הוא **שִׁיעוּר סְתִירָה**, **לֹא שִׁמְעֵנוּ** -
 לא ניתן להוכיח מהמילה ונסתרה. אך **בְּשִׁהוּא** - הפסוק **אָמַר**
'וְהָיָא נְטִמְאָה', **הוּא אָמַר** - אנו למדים ששיעור סתירה הוא **כְּדִי**
טוּמְאָה, והיינו **כְּדִי בִימָה**, כלומר **כְּדִי הַעֲרָאָה**. וזמן תחילת ביאה
 הוא **כְּדִי חֲזָרָה דָּקְלָהּ דְּכָרִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר** **כְּדִי**
מִזְיַת הַכּוֹס, **בֵּין עֲזַאי אָמַר** **כְּדִי לְשִׁתּוֹתוֹ**, **רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר** **כְּדִי**
לְצִלּוֹת כִּיצָה, **רַבִּי יְהוֹדָה בֵּין כִּיצָה** **אָמַר** **כְּדִי לְגוֹמְעָה** - לשנות
 את הכיצה. מבארת הגמרא את הקושיא, **קָא סְלָקָא דְּעֵתִין** - הבנו
 בתחילה ש**לִינֵינוּ חֲקֵפַת דָּקְלָהּ** **לִינֵינוּ חֲזָרָה דָּקְלָהּ** - מה שאמר רבי
 ישמעאל בברייתא הראשונה **כְּדִי חֲקֵפַת דָּקְלָהּ**, וזהי אותה פעולה
 שאמר רבי אליעזר בברייתא השנייה **כְּדִי חֲזָרָה דָּקְלָהּ**, ואם כן קשה
 שהרי **הָתָם** - בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְשַׁמְעֵאל** שהשיעור
 הוא **כְּדִי חֲקֵפַת דָּקְלָהּ**, ופליגי **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** עליה - ושם נחלק עליו

לדבר. דברא לאו הוושמו יד לסל בחר ביה. יוש

50 **אֶלְעִזֵּר**. דָּהָא ר' אֶלְעִזֵּר בְּקַמְיִיתָא כְּדִי מִזִּית הַבּוֹס קָאָמְר וְקָא פֿלִיג ר' זְדוּשֶׁה וְאָמְר כְּדִי
51 מִזִּית דְּקָאָמְר ר' זְדוּשֶׁה בְּתַרְיָה בְּלֹא שְׂתִיָּה קָאָמְר, הֵינּוּ רַבִּי אֶלְעִזֵּר: **הָבָא אִמְר כְּדִי לְשִׁתָּה**
52 לְבוֹס, וְאָמְר בֵּן עֲזַאי בְּתַרְיָה כְּדִי לְעִלּוֹת בִּצְעָה דְּהוּא כְּדִי שְׂתִיָּה: לֹא קוֹשֵׁי הֵיא. דָּהָא א'
53 דְּהוּא כְּדִי שְׂתִיָּה לְחֹדֶה דְּבוֹס: **אִימָא כְּדִי לְעִלּוֹת וְלִגְמִיעָה**. נִגְמִיעָה דְּקָאָמְר ר' ע' בְּקַמְיִיתָא
54 וְלִגְמֵע קָאָמְר, וְסִתְּמָ צִלְיָה נִגְמִיעָה בְּתַרְה, שׁוּמְעָה חֵם שְׁלֹא יִצְטָן: דְּכִרְדִּי דְּר' ע' **קָאָמְר**
55 בְּנִמְיָעָה דְּשֶׁשֶׁל דְּהוּא כִּצְלִיָּה וְנִגְמִיעָה כִּבְדָּא: **דְּמַרְחָה**, שְׁנֵי רֵאשֵׁי הַצִּימָא הַנֶּפֶסְקוֹת מִרְחִיז
56 הַסֵּל: **כִּבְרִיתָא אִו בְּעִתִּיקָא**, יֵשׁ חֶלֶק הוּא וְנֹחַ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ מִן הַחֶדֶשׁ, שֶׁלֹּא יִצְאֵן
57 חֲלָוִיָּה בְּנֹחַח

שָׁמַע לְו' בְּדִי הַעֲרָאָה, וְ
שָׁמַע לְו' בְּדִי מוֹמָאָה, וְ
וְדָוִד סְתִירָה, לֹא שָׁמְעוּ. כִּי
הַעֲרָאָה, בְּדִי חֹזֶרֶת דָּקֶל,
אָמַר, בְּדִי לִשְׁתוֹתוֹ. רַבִּי
לְגוֹמְעָה. קָא סִלְקָא דַּעְתָּה
יִתְקַפֵּי דָקֶל וּפְלִיג רַבִּי
הִקְפָּה בְּרַגְלֵי, חֹזֶרֶת בְּרוּתָה
כִּי הֵיכֵל דְּאִזְוִיל וְאִתִּי וְ
הָכָא בְּדִי חֹזֶרֶת דָּקֶל,
הָכָא אָמַר בְּדִי מוֹיֵי
אֵם בֶּן הֵינִי וְ
לִשְׁתוֹתוֹ, אִידִי וְאִידִי חֹדֶר
לְעֻלּוֹת בִּיצָה, אִימָא כְּדִי
בֶּן הֵינִי בֶּן עֲזַרְיָה. הָכָא
הָכָא אָמַר בְּדִי לְגוֹמְעָה
אִימָא שִׁיעוֹר גְּמִיעָה לְחֹדֶר
אֲלֵעֵזֶר בֶּן יִרְמְיָה אָמַר בֶּן
גִּינָן בֶּן פְּנַחֲם אָמַר בְּדִי
לֹא מִתְּרַק, תִּיקוּ: פְּלִימוֹ
אוֹ דְּלֹא מִתְּרַק, בְּחֻדְתָּא

הבי היינו רבי אליעזר. ה'ה דהה מצי למימר אי הכי היינו בן עזאי אלא ברייתא קמייתא וקמייתא דברייתא נקט א"נ יתרח בן עזאי כדי למוזג ולשתות: אמר ר' יהושע בן לוי ה'ה דהה מצי למימר היינו בן יהודה בן בתירה אלא ברייתא קמייתא וקמייתא דברייתא נקט: **מרחק** או המוקר. בחזרת דקל לא קמבעי ליה בגדול או בקטן משום ידיע שיעוריה דהיינו כדי מוגית הבוס וכן בצלילת יציגה במדורה גוללה או קטנה משום דפ' כבר דהיינו כדי שתיית הבוס אבל בהקפת דקל תימה אמאי לא קמבעי ליה:

נעקד
שְׁמַעִינָן 'בְּדִי הַעֲרָאָה' הוּא אִמָּא
בְּדִי [הַעֲרָאָה], בְּדִי חֲקַפְתָּ דְקָל.
א אִמָּר 'וְהִיא נִמְכָּמָה', הוּא אִמָּר
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻעַ אִמָּר,
כָּא אִמָּר, בְּדִי לְצִלּוֹת בִּצְדָה. רַבִּי
יְיִוִנו חֲקַפְתָּ דְקָל תֵּינִי חוֹרָה דְקָל,
עוֹר עֲלֶיהָ, חָכָא אִמָּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
עִי רַב אֲשִׁי, חוֹרָה בְּרוּתָּ, כִּי חִיבִי
קָאִי בְּדוּכְמִתִּיהָ. תִּיקוּ. הָתָם אִמָּר
יְוֹאֲדִי חַד שְׁעוּרָא הוּא. הָתָם
חֲכוּס, אִמָּא בְּדִי לְמוֹזוֹג וּלְשִׁתּוֹת.
אֱלִיעֶזֶר. הָתָם אִמָּר בֶּן עֲזַאי בְּדִי
עוֹרָא הוּא. הָתָם אִמָּר רַבִּי עֲקִיבָא
לְצִלּוֹת בִּצְדָה וּלְגוּמָעָה. וְלִמָּא אִידִי
אִמָּר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתִירָא בְּדִי
בְּכִרְיוֹ דְּרַבִּי עֲקִיבָא קְאָמֵר, דְקָאִמָּר
בְּדִי לְגַמְעַ שְׁלֹשׁ בִּצְיִים זֶה אַחֵר זֶה
שְׁקִישׁוֹר בְּרַדִּי נִמָּא: בְּעִי רַב אֲשִׁי,
שֵׁט יְדָה לְתוֹךְ פִּיָּה לִיפּוֹל קִיסָם:
חַד בְּדִי שְׁתּוּשִׁיט יְדָה לְפָל לִיפּוֹל
בְּעִתְרָקָא, בְּחִמְכָא אִו בְּקִרְיָא,
בְּרַחֲטָא

גור חֹרֵת דָּקֵל ואֶקְיָמָא דְּהִינּוּ בְּדִי מִזִּיגָה, וְאִי
הֵיבֵי חֵר' ר' יְהוֹשֻעַ, דְּבִקְמִיתָא אָמַר כְּדִי לִשְׁתּוּתוֹ
לִשְׁתּוּת, וְקָאֵמַר לִיה בֵּן עֲזַאי כְּדִי לִצְלוֹת בִּיצָה
וּבִבְתִּייתָא דְּקָאֵמַר כְּדִי לִצְלוֹת בִּיצָה לִצְלוֹת
רַת בִּצְלִיָה וְהִמְיָה כְּבָדָא (שְׁפַר) (ס"א שִׁיעוּר)
ס בְּדַחַק בֵּין הַשְּׁנַיִם: דְּמַתְרֵי, הַכֹּהֵן בִּדְחַק כְּתוּב
בְּמִקְרָא. לָחֵם חֵם נִמְגֵּר וְנִשְׁקַט מִן הַיָּד וְצִרְרִי

תוספות

רעש"י

בדבתי או בדשעתי. של חטין חלק ונקטם יותר משל שעורתי רבינא. נשקט יותר מאקושהא: רבינא. שגלושה העשה רכה: כל אחד ואחד. מן התנאים הקלה בעצמו שעה בקנה שעה שורה בביתא: ורבינא בן עזאי דלא נסבי. בדאמר ביבמות (דף סג:) אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה, אפשר לעולם שיתקדם ע"י אחרים. בפרק הא על יבמות: כפי בעד אשה וזנה וגו'. השקט דרשי ליה מסיפיה לירשיה. בשביל כפר כלם אדם מתחייב בענש של אשה וזנה: במלמיה דרבינא גיס' בעד כפר כלם עד אשה וזנה מבעי ליה. דמשמע בשביל כפר כלם רב הענש עד כדי ענש אשה וזנה, והיה נמי אי הוה כתיב עד אשה וזנה בעד כפר כלם לא הוה קשיא לרבינא מידו, ודאי מסיפיה לירשיה כדדריש קרא. אלא עד וכעד קאי קשיא ליה. דגבי כפר כלם קלוי ליה למכתב בעד וגבי אשה וזנה הוה קלוי ליה למכתב עד המולול. שאוכל תמיד בלא נטילת דים: נעקרה. דעובר על דברי חכמים חייב מיתה דכתיב ופורץ גדר יכבנו נחש ומתא לא מים ראשונים. שלפני המזון: שנגבן. דיו. ראשית אצבעותיו שיהו המים משפיעין לצד ורעותיהו. ולקמן מפרש טעמא: שם יצאי מים חיוץ לפרק ויחזור ויטמאו את הידים. כדתנן במסכת ידים (פ"ב מ"ג) שצריך לטון המים על דיו שני פעמים. הראשונים מטהרין את הידים והשניים מטהרין את המים הטופחים על דיו שנטמאו בתחלה ונמשכו דים. ותנן התם הידים נטמאות ומטהרות עד הפרק. כלומר כל הפרק למטה גזרו עליון להיות שניות ופוסלות את התרומה ומטהרות בנטילה עד הפרק. שעד הפרק צריך נטילה. נטל את הראשונים ואת השניים עד הפרק וחזרו ליד טהורים. שהרי יטוהו השניים את הראשונים. נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד הפרק וחזרו ליד טמאים. כלומר יצאו הראשונים חוץ לפרק ואל השניים לא הקפיד לשול עד מקום שצנאו הראשונים אלא עד הפרק במשפטם וחזרו הראשונים ליד טמאה. שהרי נטמאו תחלה מחמת הידים והשניים לא טהרו את היוצאים. הלכך צריך שיגביה ראש אצבעותיו ויטמא שם ראשונים מים הראשונים וחזרו ויטמאו את הידים אחרונים. כל אשר הסעדה שהיובי חכמים מפני שמלח סדומית יש שמוטא את העינים: צריך להשפיל דיו למטה. כדי שתרד הוזהמא של תבשיל שקביו. שהרי להעביר הוזהמא הן כל האוכל בלי נגוב דים. דבר מאוס הוא וחסוב שטמאה צנאמר כרה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא. אלקא דבר מאוס קרי טמא: מאי ואשת איש וגו'. סיפיה דקרא לעציל הוא. כי בעד אשה וזנה עד כפר כלם: לסוף נכשל באשת איש. והכי קאמר. בעד אשה וזנה עד כפר כלם. ואשת איש וזנה נפש היקרה הגבוהה היא תצדקה. דודא אחריה וצד אותה ומגיעה היא תצדקת בל. חינו הוספתיה למשה

אפילו

קדרשת ליה, הכי איצני ליה למכתב, ואשת איש נפש יקרה היא תצור אותה, אבל השתא משמע שאשת איש צדה את הנפש לכהן עם הארץ לפתוח ראשון ולברך ראשון, ומתאי קרא 'לפנין ליה בחוריות וכו' ודרם לכהן. מעלה אני עליך כאלו שכחתו: מוכיב: איך נקטה באפי. שמחוק עצמו כבעל נפש, דהיינו גאון, שחשבוהו נפשו בעיניו: מאי די ליה לא יקנה. סיפיה דקרא לא יקנה: ח"ו כל שיש בו נשות אפילו חקניו בו, ולי כל הבא על אשת איש, דלא משתעי קרא אלא בגמי ודורות חקני ששראהו קונה שמם וארץ, והיינו די ליה, אפלו דומה לאברהם שאמר הרימותי ידי ליה, דתא קרא במקביל מוקמינן ליה ולא בנותן, ונדון לא אפלו הוא ממש. שקבל מיד הקדוש ברוך הוא לידו תורה די מיד מיכני ליה, דתא קרא במקביל מוקמינן ליה ולא בנותן, ונדון לא

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

יְקַרְהָ תַצְדוּר' - ודורשים, שהנפש היקרה, כלומר הנפש הגבוהה
שמתגאה, תדרוך אחר אשת איש זונה. מקשה הגמרא, אִמָּר רַבָּא,
הָאִי - הרי לשון הפסוק נִפְשָׁה יְקַרְהָ אינו מתפרש כפי שדרש רבי
יוחנן, שהרי לדבריו, נִפְשָׁה גְבוּהָה - שהוא לשון גאוה מִיָּבֵעִי לִיָּה -
היה צריך לכתוב, וְעוֹד, הִיא תַצְדוּר מִיָּבֵעִי לִיָּה - אם כוונת הפסוק,
שהנפש היקרה צדה את האשת איש, היה צריך לכתוב 'היא תצדו',
ואילו מלשון הפסוק משמע שהאשת איש צדה את הנפש היקרה.
אֵלָּא אִמָּר רַבָּא הפסוק נדרש כך, כִּל הָבָא עַל אִשְׁתִּי אִישׁ ולא עשה
תשובה, אֲפִילוּ אִם לְמַד תוֹרָה דְּכָתִיב בָּהּ 'יְקַרְהָ הִיא מִפְּנֵינִים' -
ודורשים פסוק זה, שתלמיד חכם חשוב יותר מִכְּבֹהֶן גְּדוֹל שְׁנִכְנָם
לְפָנֵי וְלָפָנִים - לקודש הקודשים, אף על פי כן הִיא - העבירה שבא
על אשת איש תַצְדוּרָה לְדִינָה שֶׁל גִּיהֶנֶם - תביא אותו לגיהנום.
ומתפרש הפסוק כך, 'ואשת איש' - מי שבא על אשת איש, אפילו
שהוא 'נפש יקרה' - שלמד תורה, עבירה זו 'תצדו' אותו לגיהנום.
אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי כֹּל אָדָם שֵׁשֶׁשׁ בּו גְּסוּת
הָרוּחַ - בעל גאוה, נחשב כְּאִילוּ שְׁעוֹדֵר עֲבֻדָּת פִּזְבָּכִים, ונלמד
ממנו שנקראו שניהם תועבה, שְׂכָתִיב הָבָא - לגבי בעל גאוה
'תועבת ה' כִּל גְּבַה לִב' וְכָתִיב הָתָם - לגבי עבודה זרה 'וְלֹא
תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ'. וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידִיהָ - בעצמו אִמָּר, שבעל
גאוה נחשב כְּאִילוּ שְׂכָר פְּעִיקָר - בד', שְׁנֵאמַר 'וְרָם לִבְךָ
'וְשִׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו' - שעל ידי גאוה נחשב כאילו שכח את
ד'. רַבִּי הֵמָּה בֶּר הִנִּינָא אִמָּר בעל גאוה הרי הוא כְּאִילוּ שְׂכָר עַל
כֹּל הָעֲוִיּוֹת, ונלמד ממנו שנקראו שניהם תועבה, שְׂכָתִיב הָבָא -
לגבי בעל גאוה, 'תועבת ה' כִּל גְּבַה לִב' וְכָתִיב הָתָם - לגבי
עויות, 'כִּי אֵת כֹּל הַתוֹעֵבָה הָאֵל וְגו''. עוֹלָא אִמָּר שבעל גאוה
הרי הוא כְּאִילוּ בְּנָה בָּמָה - עבודה זרה, שְׁנֵאמַר 'חָדְלוּ לָכֶם מִן
הָאֲדָרִים אֲשֶׁר נִשְׁמָה בָּאֵמָּה כִּי בָמָה נִחְשָׁב הָאֵל', ודורשים, אֵל
תִּיקָרְהָ את הפסוק 'כִּי בָמָה נחשב הוא', אֵלָּא 'כִּי בָמָה נחשב הוא',
דהיינו שהמתגאה להחשיב עצמו לבעל נפש - נחשב כאילו עבד
עבודה זרה בבמה.
שואלת הגמרא, מָאִי - מה דורשים מהפסוק 'יָד לֹד לֹא יִנְקָה'.
עונה הגמרא, אִמָּר רַבִּי יֵשׁ לְדִרּוּשׁ כֵּךְ, כִּל הָבָא עַל אִשְׁתִּי אִישׁ -
כל ישיב בו גסות רוח, אֲפִילוּ אִם אוֹתוֹ אִדָּם הִקְנִיָה לְחִקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא שְׁמִים וְאָרְצִין - שיבא את הקדוש ברוך הוא, ועל ידי כך פרסמו
והשליטו על שמים וארץ כְּאִבְרָהִם אֲבִינוּ דְּכָתִיב בֵּיהּ 'הָרִמְתָּ יָדֶיךָ
אֶל ה' אֵל עֲלִיוֹן קִנְיָה שְׁמִים וְאָרְצִין', אף על פי כן לֹא יִנְקָה מִדִּינָה
שֶׁל גִּיהֶנֶם. מקשה הגמרא, קִשְׁיָא לְהוּ לְרַבִּי - בני הישיבה של רבי
שִׁילָא, הָאִי - הרי לשון הפסוק 'יָד לֹד לֹא יִנְקָה' לא מתפרש כפי
שדרש רב, שהרי לדבריו יָדִי מִיָּבֵעִי לִיָּה - היה צריך להיות כתוב,
כמו שנכתב אצל אברהם אבינו. אֵלָּא אִמָּר רַבִּי שִׁילָא יֵשׁ
לְדִרּוּשׁ את הפסוק כך, אֲפִילוּ אִם הִבֵּעַל גָּאוֹה קִיבֵל תוֹרָה מִיָּדִי
הקדוש ברוך הוא כְּמִשְׁחָה רַבִּינוּ, דְּכָתִיב בֵּיהּ - על קבלת התורה
'מִיִּמִּינוּ אִשׁ דָּת לְמוֹ', אף על פי כן לֹא יִנְקָה מִדִּינָה שֶׁל גִּיהֶנֶם.
קִשְׁיָא לִיָּה לְרַבִּי יוֹחָנָן, הָאִי - הרי לשון הפסוק 'יָד לֹד' לא מתפרש
כמו שדרשו תלמידי רב שילא, שהרי לדבריהם יָדִי מִיָּבֵעִי לִיָּה
- היה צריך להיות כתוב, שהרי קיבל לידי מידו של הקדוש ברוך
הוא. אֵלָּא אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן

וכן יש להסתפק האם משערים בְּרַחֲמֵי אֵל בְּרַשְׁעִי - בכבר העשוי
מחזיטים שהוא חלק ונשמת מהיד, או בכבר העשוי משערים שנדרש
פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים בְּרַחֲמֵי אֵל
בְּאִקְוִיָּא - בכבר שנילוש בעיסה רכה ומתוך שהוא רך נשמת מהיד,
או בעיסה שנילוש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא על כל
הספיקות של רב אשי בדעת פלימו, תִּיקוּ.
אִמָּר רַבִּי יִצְחָק בַּר (רב) יוֹסֵף אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן כִּל אִמָּר וְאִמָּר
מהתנאים שהשווה את זמן תחילת ביאה, בְּעֶצְמוֹ שִׁיעוֹר - שיער כפי
הזמן שהיה שווה בעצמו בתחילת ביאה, שואלת הגמרא, וְהָאִמָּא
בֶּן עֲזַרְיָא דְלֵא נָסִיב - שלא נשא אשה, וכיצד ניתן לומר ששיער כפי
הזמן שהוא עצמו שווה בביאה. עונה הגמרא, אִיבָּעִית אִמָּא - אם
תרצה תשיב שְׁנָסִיב וּפִירֵשׁ הָהוּא - נשא אשה ובא עליה, אלא
שלאחר מכן התגרש ופרש מהאשה. וְאִיבָּעִית אִמָּא, מִרְבִּיהָ שְׁמִיעַ
לִיָּה - אמנם הוא עצמו לא נשא אשה, אך קיבל מרבו כמה הוא זמן
הביאה. וְאִיבָּעִית אִמָּא, התקיים בו מה שנאמר 'סוד ה' לִירְאָיו' -
שידע כמה זמן היה שווה אם היה נשוי.
דְּרַשׁ רַב עֲזַרְיָא, וְזִמְנִין אִמָּר לָהּ - פעמים אמר דרשה זו מִשְׁמִיָּה
דְּרַבִּי אִמִּי, וְזִמְנִין אִמָּר לָהּ מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי אִסִּי, כִּל הָאוּכֵל לָחֶם
כִּלָּא נְטִילַת יָדִים לְפָנֵי הָאֵבִילָה, מענישים אותו כְּאִילוּ כֹּאֵל אִשָּׁה
זוֹנָה. שְׁנֵאמַר 'כִּי בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכָּר לָחֶם', ונדרש הפסוק
מסופו לתחילתו, שבשביל חטא שחטא בכבר לחם מתחייב האדם
בעונש כמי שבא על אשה זונה. שואלת הגמרא, אִמָּר רַבָּא הָאִי -
הרי לשון הפסוק 'בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכָּר לָחֶם' אינו מתפרש כפי
שדרש רב עזריא, שהרי לדבריו 'בְּעַד כִּכָּר לָחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה'
מִיָּבֵעִי לִיָּה - צריך היה לכתוב, מִשׁוּם ש'בְּעַד' מתפרש על המעשה
שעשה, רַעֲד' מתפרש על העונש שמקבל, ואילו רב עזריא דרש את
הפסוק להיפך. אֵלָּא אִמָּר רַבָּא יֵשׁ לְדִרּוּשׁ את הפסוק כך, כִּל הָבָא
עַל אִשָּׁה זוֹנָה, לְסוֹף - סופו שִׁכְבַּקְשׁ כִּכָּר לָחֶם, שמגיע לדי
עניות. אִמָּר רַבִּי יִרְמְיָא אִמָּר רַבִּי אֶלְעִיָּזָר כִּל הַמּוֹלֵל בְּנִטְיִלַת
יָדִים - שרגיל לאכול בלא ליטול את ידיו, סופו שמת ונִצְעָק מִן
הַעוֹלָם.
אִמָּר רַב חִיָּא בַר אִשִּׁי אִמָּר רַב, כשנטול אדם מִים רַאשׁוֹנִים -
נטילת ידים שלפני הסעודה, צִירָךְ שְׁנִיבִית יָדוֹ בשעת הנטילה
לְמַעַלָּה, וכשנטול מִים אַחֲרֵינִים - נטילת ידים שבסוף הסעודה,
צִירָךְ שִׁשְׁפִּיל יָדוֹ לְמַטָּה, תִּנְיָא נָמִי חֵבִי - וכן שנינו בברייתא,
הַנּוֹטֵל יָדוֹ צִירָךְ שְׁנִיבִית יָדוֹ לְמַעַלָּה, שאם לא יעשה כן, יֵשׁ חֲשֵׁשׁ
שְׁמָא יִצְאוּ הַמִּים שֶׁנִּטְמָאוּ בנטילה הראשונה חוץ לַפֶּה - מחוץ
למקום החיבור שבין האצבעות לכף היד, וְחִתְּוִי לֹא אֲבָעוּתִי
כשנטול פעם שנייה, וְיִטְמָאוּ אֵת הַיָּדִים. אִמָּר רַבִּי אֲבָהוּ כִּל
הָאוּכֵל פֶּת כִּלָּא נִיגוּב יָדִים - שלא מנגב את ידיו לאחר הנטילה,
הרי זה דבר מאוס, ונחשב כְּאִילוּ אוֹכֵל לָחֶם טָמֵא, שְׁנֵאמַר לאחר
שאמר ה' ליחזקאל לאפות לחם בצורה מאוסה כסימן שכן ידיה
לישראל בגלות, 'וְיִאמָר ה' כִּכָּה יֵאָכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לָחֶם
טָמֵא וְגו' - הרי שדבר מאוס נקרא טמא.
שואלת הגמרא, וּמָאִי - מה דורשים מהמשך הפסוק 'וְאִשְׁתִּי אִישׁ
נִפְשָׁה יְקַרְהָ תַצְדוּר'. עונה הגמרא, אִמָּר רַבִּי חִיָּא בַר אֲבָא אִמָּר רַבִּי
יוֹחָנָן, יֵשׁ לְדִרּוּשׁ כֵּךְ, כִּל אָדָם שֵׁשֶׁשׁ בּו גְּסוּת הָרוּחַ - גאוה, לְבִסְפוֹ
נִכְשֵׁל כְּאִשְׁתִּי אִישׁ - באיטור אשת איש, שְׁנֵאמַר 'וְאִשְׁתִּי אִישׁ נִפְשָׁה

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שביעי לעומר עמ' א

שערה מקשירתו לאחר שגילה את שערה, כדי לנוולה ויגרום לה
שתודה. רַבִּי יְהוֹדָה חוֹלֵק וְאִמָּר, שאם הָיָה לָבָה נָאָה לֹא הָיָה
מְגַלְחוֹ, וְאִם הָיָה שְׁעָרָה נָאָה לֹא הָיָה סוֹתֵר, כדי שלא יתגרו בה
הכהנים. אִם הָיְתָה מְתַכַּסֶּת בְּלָבָנִים - אם היתה לבושה בגדים
לבנים, מְכַסֶּת בְּשָׁחוֹרִים - מלבישים לה בגדים שחורים כדי לנוולה.
וכן אם הָיְתָה עֲלֵיהָ כְּלִי זָהָב - תכשיטי זהב,

שֵׁשֶׁם הוּא המקום שבו היו מִשְׁקִין את תַּפְסוּתָהּ, וְיִמְטְהִרִין את
הַיּוֹלָדוֹת - שהיו עומדות שם היוולדות בשעה שמקריבים את קרבן
טהרתם, וְיִמְטְהִרִין את הַמְצוֹרְעִין - מזים את הדם על ידם ורגלם.
וְכֵהָן אִיחָה בְּכִדְרֵיהָ - בפתח הצואר, ומושך כלפי מטה, אִם נִקְרָעוּ
בגדיה מחמת המשיכה, נִקְרָעוּ ואינו מקפיד על כך, וְאִם נִפְרָמוּ -
ואם נפרמו לקרעיהם רבים, נִפְרָמוּ, וכן מושך הכהן את בגדיה עַד
שֶׁהָיָה מְגַלָּה אֶת לָבָהּ, וכן, וְסוֹתֵר אֶת שְׁעָרָה - מתיר הכהן את

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ש"ש בו נסות הרוח, אין עפר נער - אינו קם לתחיית המתים, שנתן צדקה מידו ליד העני, דכתיב על כך "מתן בסתר יכפה אף וגו", אף על פי כן לא יקבה מדינה של גיהנום.

שואלת הגמרא, אזהרה לפני הרוח - שלא להתגאות, מנין. ומשיבה, אמר רבא אמר יערי מהפסוק "שמעו והאזינו אל תנבחו", הרי כאן אזהרה שלא להתגאות. רב נחמן בר יצחק אמר מהכא - שהאזהרה היא מהפסוק "ורם לבבך וישכחת את ה' אלהיך", כלומר שהמתגאה בא לידי שכחה ה' וכתב "השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך" - שמוזהר האדם שלא לשכוח את ה' וממילא יש כאן אזהרה שלא להתגאות, שהרי הגאווה מביאה לשכחה ה' ויכדרי אבין אמר רבי אילעא - מה שאמרנו שהלשון השמר פן תשכח הוא לא תעשה, זה על פי דברי רבי אבין בשם רבי אילעא, דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא כל מקום שנאמר בתורה לשון של השמר, פן, ואל, אינו אלא לומר שהעובר על ציווי זה, הרי הוא עובר בלא תעשה.

דרש רב עזריא, זמני אמר לה - פעמים אמר דרשה זו משמיה דרב אסי, וזמני אמר לה משמיה דרב אמי, כל אדם שיש בו נסות הרוח, לסוף מתמעט - סופו שמתמעט מחשיבותו, שנאמר "דומו מעט" - ודורשים שאם מתרומם ומתגאה סופו להתמעט. ממשכה הגמרא לבאר את המשך הפסוק, ושמא תאמר ישנו בעולם - שזה ככל האדם, תלמוד לומר "ואיננו" - שמת קודם זמנו. ואם חוזר בו ונעשה עניו, הרי הוא נאכף - מת בזמנו באכרעם אבינו והאבות, שנאמר "והיכבדו ככל יקצצו" - ודורשים את המילה "והיכבדו", שאם נעשה עניו ומך, מתקיים בו "ככל יקצצו" - שימות מות ישרים באכרעם יצחק ויעקב דכתיב בהו "כלל מכלל", והיינו כיכל יקצצו, כמו האבות שכתוב בהם "כלל", ואם לאו - אם לא נעשה עניו, מתקיים בו המשך הפסוק "וכראש שבלת ימלו" - שישבר ויפול כמו שיבולת, וכדלהלן.

שואלת הגמרא, מאי "וכראש שבלת" - מה כוונת הפסוק שבעל גאווה יפול כמו שנופל ראש השיבולת. ומשיבה שנחלקו בזה רב הונא ורב חסדא, חד אמר - אחד מהם אמר שיפול כי סאסא דשיבולתא - כמו החלק העליון של השיבולת שנופל ונשבר מאיליו. וחד אמר בשיבולת עצמה שנופלת בזמן הלקיטה. מקשה הגמרא, וכלא למאן דאמר כי סאסא דשיבולתא - כראש השיבולת, היינו דכתיב - מובן מה שנכתב בפסוק שהמתגאה יפול "וכראש שבלת", אלא למאן דאמר כי שובולתא עצמה, קשה מאי "וכראש שבלת" - והרי הדימוי הוא לנפילת השיבולת עצמה. מתרצת הגמרא, אמר רב אסי וכן תנא דבי רבי ישמעאל, משל לאדם שנכנס לתוך שדהו ולקט שיבולות, נבחה נבחה הוא מלקט - דרכו להתחיל לקט את השיבולים הגבוהים שבוטלים למעלה, ומדמה הפסוק שיכרת בעל הגאווה כמו שכרתים ושוכרתים תחילה את השיבולת שראשה גבוה.

מביאה הגמרא פסוק נוסף שמדבר על ענוה, "מרום וקדוש אשכון ואת דבא וישל רוח", נחלקו רב הונא ורב חסדא בביאור המילה זאת, חד אמר אתי דבא - ה' מגביה את הדבא ושפל רוח אליו שישכנו עמו. וחד אמר אני את דבא - ה' מרכין את שכנינו לשכון אתם. אומרת הגמרא, ומסתברא במאן דאמר אני את דבא - שמוריד שכנינו אליהם, שהרי מצינו במתן תורה שהקדוש ברוך הוא הניח כל הרים ונבעות והשרה שכנינו על הר סיני הנמוך, ולא נבה הר סיני למעלה - ולא הגביה ה' את הר סיני להשרות עליו את השכינה, הרי מצאנו שמוריד ה' את השכינה לעניו. אמר רבי יוסף לעולם ולמך אדם מודעת קונו לאהוב את השפלות והענוה, שהרי במתן תורה הקדוש ברוך הוא הניח כל הרים ונבעות והשרה שכנינו על הר סיני שיהיה עניו. (והניח כל אילנות מובנות והשרה שכנינו בסנה - באילן שלא נותן פירות).

אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו נסות הרוח ראוי לנרעו - לשבור ולעקרו באשריה - כמו שצריך לשבור ולעקור מהשורש עץ שעברו אותו לעבודה זרה. ולמד מכך שבשניהם נאמר לשון גדיעה, כתיב קבא - לגבי בעל גאווה, "ורמי מקום גדיעים", וכתביתם אתם - לגבי עבודה זרה, "ואשריהם תגדעו". ואמר רבי אלעזר כל אדם

ש"ש בו נסות הרוח, אין עפר נער - אינו קם לתחיית המתים, שנאמר "הקיצו ורגנו שכני עפר", ומדייקים מכך ששכני עפר לא נאמר, אלא שכני עפר, שלא כל מי ששכב בעפר יקום לתחיית המתים, אלא רק מי שנעשה שכן לעפר בחייו - שהשפיל עצמו בעפר. ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו נסות הרוח שכניו מילת - מקוננת ובוכה עליו, שנאמר "ונבה מפרחק ידע", ודורשים שמי שמגביה את עצמו, כבר ממרחק עוד לפני שבא הפורענות, יידע השכינה בוכה ומתאוננת עליו.

דרש רב עזריא ואיתימא - ויש אומרים שדרש זאת רבי אלעזר, בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם נבחה וראה את הנבחה - החשוב והמכובד מחשיב ומקרב את השווה לו בחשיבותו, אבל ואן נבוח וראה - מחשיב ומקרב את השפל, אבל מדת הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא הוא נבחה ואף על פי כן וראה את השפל, שנאמר "כי רם ה' ושפל ראה". אמר רב חסדא ואיתימא רב עוקבא, כל אדם שיש בו נסות הרוח, אמר הקדוש ברוך הוא אין אני יכול לובלין לדור בעולם יחד, שנאמר "מלשני כסתר רעהו אותו אצמית, נכח עיניו ורחב לבב אותו לא אוכל" אל תקרי אותו לא אוכל אלא אותו לא אוכל - כלומר שה' אינו יכול להיות יחד עם המתגאה בעולם. איכא דמתני לה - את הדרשה שלא יכול ה' לדור איתו יחד בעולם, אמספרי - על מספרי לשון הרע, שנאמר בתחילת הפסוק "מלשני כסתר רעהו אותו אצמית", אמר רבי אלכסנדר כל אדם שיש בו נסות הרוח, אפילו רוח קימא - פורענות קלה שבאה לעולם עוברת - טורפת ומאבדת אותו מהעולם, שנאמר "והרשעים כים נגרש וכו' ויגרשו מימיו רפש וטיט" - בעלי גאווה הם כמו דים אשר משליך רפש סביבו ועובר את מימיו, ודורשים, ומה ים שיש בו כמה רביעיות לוגים של מים, אף על פי כן אנו רואים שרוח קימא עוברת - מערבת את מימיו, אדם שאין בו אלא רביעית אחת של דם שעל ידה הוא מתקיים, על אחת כמה וכמה שרוח קלה של פורענות עוברת ומאבדת אותו מהעולם.

אמר רבי חייא בר אשי אמר רב, תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה בשמיניות - כלומר, שלא יהיה שפל ביותר אלא תהיה בו מידה קטנה של גאווה, כדי שהתקבלו דבריו לבני עירו ויוכל להוכיחם. אמר רב הונא בריה דרב יהושע, ומעשרתא ליה - אותה מעט גאווה מוסיפה נוי לתלמיד חכם כי סאסא דשיבולתא - כמו ראש השיבולת שמוסיף נוי לשיבולת. אמר רבא דאמר דאמר בנדיד יהיה דאית ביה - תלמיד חכם שיש בו גאווה, וקשמתא - ובנדיד יהיה דלית ביה - תלמיד חכם שאין בו מעט גאווה. דעה חולקת, אמר רבי נחמן בר יצחק לא מינה ולא מקצתה - שלא תהיה בתלמיד חכם אפילו מעט גאווה, מי וזמר דכתיב ביה - וכי קטן הוא בעינינו מה שכתוב על בעל גאווה "תועבת ה' כל נבה לב".

אמר חזקיהו אין תפלתו של אדם נשמעת ומתקבלת, אלא אם כן משים לבו בכשר - שבו רך כבשר ולא קשה כאבן כמו בעל גאווה, שנאמר "והיה מדי חרש בחרשו וגו' ובו כל בשרי להשתחות וגו' - ולא כתוב כל אדם, וכדלהלן. אמר רבי יודא, קשר כתיב ביה ונרפא - כאשר כתוב בתורה על בשר שיש בו גגע צרעת כתוב גם שנרפא. אבל כאשר כתוב על אדם שיש בו גגע לא כתיב ביה ונרפא. ולומדים מכך שמי שהוא רך ועניו כבשר יש רפואה למכאוביו, אך מי שלבו קשה כאדם, כלומר כאדמה, אין רפואה למכאוביו.

אמר רבי יוחנן, למה נקרא האדם בשם אדם, משום שנרמז בראשי התיבות של שם זה, שהאדם יש בו אפר - יסודו מעפר, דם - שגורם למחלות רבות וק"ה - שכאשר היא מתגברת על האדם בא חולי ומכאוב על האדם, כלומר שהאדם כולו הבל ושפלות ולכן אין לו להתגאות. ולמה נקרא בשר האדם בשם בשר, שנרמז בראשי התיבות, שלאחר מות האדם יש לו בושח - ביום הדין, ס' ווחה - גופו סרוח וק"ה - שגופו מאכל לתולעים. איכא דאמר שבות 'ש' בשם בשר נרמזת המילה שאול - שסופו של האדם להיות בקבר. ואין לפרש שנרמזת המילה סרוחה, משום דכתיב בשר בשרי ולא בשרי. אמר רב אשי כל אדם שיש בו נסות הרוח לסוף נפתח - מתמעט מחשיבותו ונעשה פחות שבאנשים, שנאמר לגבי נגעים

תוספות

אפילו עושה צדקה בטהרה שנותן מידו לידו של העני, והכי משמע יד הנותנת ליד אף הוא לא יקנה דברים ביה מותן בטהרה בו' לאו ושיקוף האי קרא בקרא לדליל, אלא רבותא היא שאע"פ שנקמה אף ונקמה אינו מכפר על גסות הרוח אוקרה. שלא ידא גס רוחו ורם לבבו ושיבתו, אלקמו מגבה לב בא לידו שקמה ששובח את בוראו, ובשקמה הוא מוקרה השמר לקן פן תשכח מתמעט. משיבתו ריחו מעט. כיון שרואו תתמעט, ישנו בעולם מתקיים ההפך, ואם חור נעשה עניו שממיר את עצמו בכל. באותו שממיר דמן כלל יתפצוץ. מן העולם ימחו מותו וישרים. אברהם כתיב היה וד' ברא את אברהם בכל, יצחק כתיב היה ואוכל מכל, יעקב כתיב היה כי חנני אליהם וכי יש לו כל, והכי מפרש בהודיא בבראשית רבה (דרשלקמו ומה מכל וכל) ומה מכל וכל, רבותא ביה ברך.

אָפֿילו ע״שׁוּשׁ צִדְקָה פֿסֶתֶר, דִּכְתִּיב ׳מֹת׳ פֿסֶתֶר יִכְפֵּה
אָפֿ וְגו׳ לֹא יִנְקֵה מוֹדִיעַת שֶׁל גִּיהֶנֶם. אִוְהֶרָה לְגַנְסֵי הָרוּחַ
מִנֶּזֶן, אָמֶר דָּבָא אָמֶר וְעוֹרִי, ״שִׁמְעוּ וְהִיאֲנִינוּ אֶל תִּנְבְּהוּ״.
רַב נִחְמָן בַּר יִצְחָק אָמֶר מִהֲבָא ״וְרִם לְכָבֶד וְשִׁכְחִת״
וּכְתִיב ״הַשְׁמֵר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ״ וּכְדִרְבִּי
אֲבִין אָמֶר רַבִּי אִילְעָא, דְּאָמֶר רַבִּי אֲבִין אָמֶר רַבִּי
אִילְעָא, כֹּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמָר ״הַשְׁמֵר פֶּן וְאַל״ אִינוּ אֵלָא
כֹּלָא תַעֲשֶׂה. דְּרַשׁ רַב עֲזִירָא, זִמְנִין אָמֶר לֵה מִשְׁמִיחַ

דָּרַב אָפִי וְזִמְוִינִי אָמַר לָהּ מִשְׁמִיחָה דָּרַב אָמַר, כֵּל אָדָם
שֶׁנֶּאֱמַר 'רֹמְמוֹ מַעֲמֵ' וְשֶׁמָּא תֵּאֱמַר יִשְׁנֵנוּ בְּעוֹלָם, תִּלְמָדוּ
בְּזִמְנוּ פֶּאֶרְבְּרָהֻם אָבִינוּ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהִמְכִּי כֹלל' וְקִפְצוֹן, כִּי
מִכָּל כֵּל' וְאִם לֹא 'וְכִרְאֵשׁ שִׁבְלֹת יִמְלוֹ'. מֵאֵי 'וְכִרְאֵשׁ'
כִּי סֵאסָא דְשִׁיבְלָתָא וְחַד אָמַר בְּשִׁיבְלֹת עֲצֻמָּה, בְּשִׁלְלָהּ
הֵינִי דְכְּתִיב 'וְכִרְאֵשׁ שִׁבְלֹת'. אֱלָא לְמָאן דָּאִמַּר 'כִּי'
אָמַר רַב אָפִי וְכֵן תֵּנָא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲעָל, מִשָּׁל לֹאֲדָם
מִלְּקֻטָּ: 'זֹאת דִּבְא וְשִׁפְל רֹחַ' רַב הוּנָא וְרַב חֲסִידָא, וְ
דִּבְא, וְכִסְתִּיבְרָא כִּמָּאן דָּאִמַּר 'אֲנִי אֶת דִּבְא' שְׁהֵרִי הִקְדוּ
וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינִי וְלֹא גָבַהּ הַר סִינִי לְמַעַל
מִדַּעַת קוֹנֵי שְׁהֵרִי הִקְדוּשׁ בְּרֹדֶף הוּא הֵנִיחַ כֵּל הָרִים
(וְהֵנִיחַ כֵּל אֵילָנוֹת מִזֹּבוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בְּסִנְיָה). אָמַר
הַרוּחַ, רָאוּי לְגַדְעוֹ פֶּאֶשְׁרִיחָה, כְּתִיב הָאֵל 'וְרַמִּי הַקּוֹמָה גָּז'
וְאָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, כֵּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ גְּסוֹת הַרוּחַ, אִין
עַפְר' שְׁכָבִי בַּעֲפָר לֹא נֶאֱמַר אֱלָא שְׁכָבִי עַפְר, מִי שֶׁנֶּעֱשֶׂה
כֵּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ גְּסוֹת הַרוּחַ שְׁכִינָה מִלְּלָלָהּ עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר
וְאִיתִימָא רַבִּי אֱלֵעָזָר, בֹּא וְרֹאֵה שְׁלֹא כְּמִדַּת הִקְדוּשׁ
וְדָם גְּבוּהָ רֹאֵה אֶת הַגְּבוּהָ וְאִין גְּבוּהָ רֹאֵה אֶת הַשִּׁפְלָה
הוּא גְבוּהָ וְרֹאֵה אֶת הַשִּׁפְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי רֵם ה' וְשִׁפְלָה
עֵינֶקְבָא, כֵּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ גְּסוֹת הַרוּחַ, אָמַר הִקְדוּשׁ בְּרֹדֶף
שֶׁנֶּאֱמַר 'מִלְּשֵׁנִי כִסְתֵר רַעְיוֹ אוֹתוֹ אֲצִמִּית גְּבַה עֵינִים
אוֹתוֹ אֱלָא אוֹתוֹ לֹא אוֹכַל. אוֹיֵבא דְמִתְנִי לָהּ אֲמַסְפִּירִי לִי
אוֹתוֹ אֲצִמִּית'. אָמַר רַבִּי אֶלְפִּסְסַנְדֹּרִי, כֵּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ
שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהִרְשָׁעִים כִּים נִגְרֵשׁ' יִמּוֹה יֵם שֵׁישׁ בּוֹ כְּמֹה רַב
בּוֹ אֱלָא רִבְעִית אַחַת, עַל אַחַת כְּמֹה וְכְמֹה. אָמַר רַבִּי
צִרְדָּי שִׁיחָא בּוֹ אַחַד מִשְׁמִיחָה בְּשִׁמְנִית. אָמַר רַב הוּנָא
סֵאסָא לְשִׁבְלָתָא. אָמַר רַבָּא, בְּשִׁמְתָא דְאִית בִּיהּ וְבִשְׁמִי
לֹא מִינָהּ וְלֹא מִקְצָתָהּ, מִי וּזְטֵר דְכְּתִיב בִּיהּ 'תִּזְעֶבֶת ה'
שֶׁל אָדָם גִּשְׁמַעַת אֱלָא אִם כֵּן מִשִּׁים לְבֹו כְּבִשְׁוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר
כֵּל בִּשְׁוֹר לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְגו'. אָמַר רַבִּי יִזְרָא, בִּשְׁוֹר כְּתִיב
אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲד"ם - א"פֵּר ד"ם מ"דֵּר, בִּשְׁוֹר -
שְׁאוּל דְכְּתִיב בְּשִׁין. אָמַר רַב אִשִּׁי, כֵּל אָדָם שֵׁישׁ

6 וכל אשר נתן לי מלתא בעלמא הוא דקאמרא
7 **בסאמא דשבלתא** גבהו של שכולת שקורין וקן
8 השכולת, והוא נגבר ונפל מאזלי: נבוקה נבוקה
9 הוא סלמא, והיינו ובראש שכולת שראשה
10 נראית מעלמלה מחבורתיה: **אתי דבא** אני
11 מגבירי עד ששוכן אצלי, והיינו אשכון את דבא:
12 **אני את דבא** אני מרכיב שכנתי אצלי: **לפד**
13 **אדם פדעת** אנו לאהוב את הנמיכתי: כל היום
14 **ונקעות** כגון תבור וכרמל שבאו שם, בדכתיב
15 למח תרצדון הרים גבננים (תלמי סח): **באשרה**
16 יגיע וירשש אתריה באשרה שצריך גדוע
17 אתריה בדכתיב ואבדתם את שמם (תלמי יט)
18 **נעיר** מלפין בתחילת המתיים: **שככי בעפר** לא
19 **נאמר** להשתמש על המתיים: שכן **לעפר**,
20 משפיל עצמו לעפר: **מיללת** מרסון: וגבה
21 **מפרק** ידע, רישיה דקרא בי קר ה' ושלל
22 יראה, וגבה - והגבה ממפרק מקדש שתבא עליו
23 פרענות ומים רבים - ידע, שכניה מתאוננות
24 ומשתברת עליה, כמו ידע אלמנעו (תלמי יט)
25 וידע בהם אנשי סבות (תלמי יט) **ידע** כמביא
26 מעלמלה (תלמי עה) לשון שבר: **רוחא אתי** [שכל
27 (תלמי)] לקרבו להשקדל עמו, וחדשוב בעיני,
28 כמו (תלמי ט) כפבורת תאנא באשריה ראיתי
29 את אבותיכם, נתתי עיני לקרבו ולחבקם: **ואיבא**
30 **דמתי** לה **אספרי** לשון דרע, משום רישא
31 דקרא מלשין בסתר רעזו וגו': **רוח קמא**
32 **עוברת**, פרענות קלה טורפת ומאבדת:
33 **והרשעים**, גסי הרוח, דלא לעליל משעתי
34 בשפלים ונדקאים, להחיות רוח שפלים וגו': כי
35 לא לעולם אריב עם אותן שפלים בעז בצעז וגו'
36 דרבינו ראיתי וגו' בורא גיב שפתים וגו', אבל
37 הרשעים שאינן שפלים ונדקאים כיום נגרשו, כים
38 המגוש ומשליך רפש ויטל לשפתי כסביה: **במח**
39 **רביעיות** לוגי מים אנו רואים שרוח קמא
40 עוברת עוברת את ממייה: **אדם בן אלה**
41 **רביעיות אחת**, שרביעיות דם שני ומתקנים
42 שיעור אחת לקבלה למשח שמיני שרביעית עד מת
43 מטמא באהל, מפני שהיא נפש קוראנה על
44 כל נפשות מת לא יבא: **אחד משמונה בשמינית**,
45 משקל קטן הוא והיינו עובלך, כלומר צריך
46 שיהיה בו מעט אגדה, שלא יהו קלי הראש
47 מסתוללין בו ויהא דקרו מתקבלין עליהן בעל
48 כרחם: ומקצתא **ליה** כי **בסאמא** **לשבלתא**, גסות
49 מועט גבה ודונגת לו לתלמיד חכם ומעשנות
50 כסאסא נאשרת את השכולת: **בשקמא דאית**
51 **בית**, גסות הרוח: **ובשקמא דלית בית**, גסות
52 פורקא, לפי שאין בני עירו ריאים ממנו ואין בו
53 כח להוכיחם: **לא סקנה ולא ספיקתה**, לא
54 יחפזין אדם כל ככלה ולא במקצתה: **דמי וטר**
55 **מאי לקרי** ליה קרא לעצבת ה': **בכשור**, שהיה רך
56 ולא באבן שהוא קשה: **התחלת**, להתחיל,
57 אותם שנים בשל: כזאו ויתפלו כי הם נשמיים

לפי, אָבֵל גָּסִי הָרוּחַ לֹא; וּבֹאֵה: **בֶּשֶׂר כְּתִיב בִּיה' וְנִרְפָּא.** וּבֶשֶׂר כִּי יִהְיֶה בּוֹ בְּעוֹרֹו שְׁחִין וְנִרְפָּא. אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בִּשְׂרֹו, נִגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם, לֹא כְּתִיב בְּחַד מִנְיִהּ וְנִרְפָּא. לפי
דַּרְכָּה אֲתָה לִמֵּד, שֶׁמִּי שְׂוֵה רַח וְעֵינָיו בְּכֶשֶׂר קָרוֹב לַחֲתֻרְפָּאוֹת מִיִּסְרִין הַבָּאִין עָלָיו, אָבֵל מִי שְׂוֵה קֶשֶׁה בְּאָדָמָה אִין רְפוּאָה לְמִפְתּוּיָהּ אָדָם. לָמָּה נִקְרָא שְׂמוֹ אָדָם, שְׂוֵהוּ אִפְרִי דָם מִקְרָה.
בְּלוֹמֵר בְּלוֹ הַכֵּל, לֵכָךְ אֵל יִתְנָהּ. מִקְרָה הִיא לִינְלוּחִית מִקְרָה וְהִיצָאָה מִן מִקְרִירָה שֶׁכְּבֹד וּמוֹתְגָרַת בְּאָדָם הַכֵּל לִפִּי הַחֲדָשִׁים וְשִׁנּוּי הַעֲתִידִים וְלִפִּי הַמְאֻכָּל שְׂאוּכֵל, וְעַל יְדֵיהּ בָּאִין אֵלִים
וְנִגְעִים וּמְכַאֲבוֹת. יֵשׁ שְׂקוּרִין בְּדַבְרֵי הָרֹפְאִים מִרְרִיחַ שְׁחוֹרָה וְיֵשׁ שְׂקוּרִין מִרְרִיחַ אֲדָמָה שְׂאוּל. מְקוֹם שְׂאוּל בֵּיתוֹ: נִפְתָּח. מִתְעַמֵּם מִחֲשִׁיבוֹתוֹ וְנִעֲשֶׂה פְחוֹת בְּאֲנָשִׁים:
וְלִשְׁמָהּ

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ה עמוד ב

תוספות

רש"י

הא גופא קשיא. תימה לרבי אמאי לא נקט הכא לישנא דריש מס' מכות (ף ג.) כיצד העדים נעשים ומומנין כיצד אין העדים נעשים ומומנין מבני ליה הכא נמי הוה ליה למימר הכי כיצד מקנא לה כיצד אין מקנא לה מבעי ליה והתם מתוך שפיר אבל הכא אפילו לפי היתרוץ הוה ליה למיתני כיצד אין מקנא לה ונראה דלחכי לא פריך הכא משום

דמצי למימר אל תדברי דרישא פירושו סתירה

דהיינו קנין גמור ואחיו שפיר לישנא דריש מקנא לה ולא קשיא מידי אלא רישא לסיפא וד'פ' הכא אלמא פירוש דמתני' דריבור סתירה הוא מדקתני כיצד מקנא נשון וכן הוא כדנתן בפרק קמא דכתובות (ף ג.) ראה מדרבת ומפרש בגמ' מאי מדרבת נסתרה א"כ תיקשי סיפא דקתני דיברה עדיין מותרת לביתה ואי פירוש דריבור דמתני' סתירה אמאי מותרת אלא דריבור משום הוה ולפי הירושלמי משמע דבעי לתרוצי דריבור דרישא סתירה אלא דנקט לשון נקי והכי איתא התם סוף דבר שדבר עמו הא אם נסתרה עמו ולא דברה אין סתירה כלום פירוש בתמינה דבורה אתא מימר לך אפי' דברה עמו ולא נסתרה עדיין מותרת לביתה לשון נקי הוא מתני' פ' דריבור דרישא לשון נקי היינו דסיפא אית לן למימר על כרחי דריבור משום:

לאחר ולא ליכנס. אל תהאשט מפרק האשה שפילו לא נכנסו (מכות דף פה.) בשמעתין דשומרת יבם דפריך התם הוא בעינן לכשתנשאי לאחר חטלי מה שכתוב לבי אמר רב אשי יבם כמו אחר דמי דלענין לשון תנאי ב"ד שויה כאחר אבל באחר דקרא אין האח בכלל דהכי נמי משמע בפרק אין מקדישין (מכילין דף כה.) דקתני אם מבר את השדה לאיש אחי לאחר ולא לכן או אינו אלא לאחר ולא לאח כשהוא אומר איש הרי אח אמור הא מה אני מקיים לאחר לאחר ולא לכן דמשמע טעמא דכתיב איש הא לאו הכי לא הוי אח בכלל אחר וכ"ש גבי יבם דבא מכה נשואי אחיו דלאו אחר הוא והכי אמרנן גבי פ"ק דקידושין (ף ג.) אמר קרא פ' ימות במלגמיה ואחיו יקחנה מתוך דף לה רב שיטא בריה דרב אידי אימא מאן אחר יבם ומשני דייבם לא מקרי אחר אבל קשיא מפרק האומר (קידושין פ"ז) דנפקא לן מהבא בפרק האומר דלא תפסי קדושין באחות אשה אימר דאיצטריך קרא דקא ליבם משום דרמיא עליה ליבומי כדאמרין בשמעתין ואבתי אחות אשה מנל ועוד תקשה דהבא אפי' דכתיב איש אחר ממעטין יבם ובערכין מרבינן יבם מאיש וממעטין בן מאחר וא"ת מאיש ממעטניה ב'פ' האומר (ג"ז טז) קרובים ומלאחר יבם סוף סוף ואיש אחר יקחנה מאי דרשת ביה:

לאחר ולא ליכנס. אי קשיא והא אי קרא בסוטה ודאי ע"י עדים כתיב דילפינן דבר דבר ממנו בסוף מסכת גיטין (ף ג.) וסוטה ודאי אמר בפ"ק דיבמות (ף יא) דפסורה בלא חליצה משום דכתיב בה טומאה כעריות תריץ דלאחר לא איצטריך למיכתב אלא ליוצאת משום סתירה כיון דנפקא לן סוטה ודאית מטומאה דכתיב בה:

אילו איתיה לבעל מי לא בעיא גט. הקשה רבי בשם ר' אברהם בר מרדכי דל הא סוטה ודאית ואיילונית היכא דהכיר בה ואשת סריס דבעי גט מבעל היכא דאיתיה ואפ"ה פטורות מיבם בלא חליצה ויש לתרץ סוטה ודאית לא דמיא להבא כיון דטומאה (וכתיב בה) סתם הרי היא כערה גמורה דגירות הכתוב הוא דפטורות ואשת סריס ואיילונית היכא דאיתיה לבעל שרו ליה ואפ"ה אימעוט בפ"ק דיבמות מדין יבום דלא צריך בהו כלל אבל סוטה ספק לא אימעוט אלא גבי איסורא דבעל וקמשמע לן קרא כיון דבא מכה נשואי אחיו הרי הוא במקום בן דאסורה לו ליבם אבל חליצה בעיא:

דלא ליסתרה לביתה ואת אמרת תתייבם נמי בזמני. רבינו חננאל הטעים דבריו ופירש ודמאנא אמר אשר לא יבנה לבנות ולא לסתור:

וְלִשְׁמֵאת וְלִסְפַּחְתָּ. על ידי שמשנא עצמו בא לידי ספחת, שאינו עקר באנשים אלא נספח וספח: פסלה. דבר שאינו חשוב בעצמו אלא נספח באחרים: ספחני. נא. אספני נא. גבובות בית עלי משקעי קרא. אעמיד בהנים גדולים אחרים שיוציאו את כהני וְהָרַךְ מִגְדֻלָּתָם, וְיִצְטָרְכוּ לְבָקֶשׁ מִמֶּה לְאִסְפָּס וְלְקַלְסָם אֶצְלָם: אל אחת הבהנות. באחת מן המשמרות שבר עולה בידו. ולא שבר קרבן אחר: וְהָיִי כֵל הַזִּבְחִים בְּמִשְׁמֵעִי: השם איהויה. מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה: (אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו. שלא ביהודי: עדיין סתירה אפרת. לקמא לה אפי' לה בפני תשמיש הוא: אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה. עד שתשטה. ולקמן בפ' בשם שהמים בודקין (ף טז) לוי' מונטמאא ונטמאא שלש פעמים, אחד לבעל ואחד לבעול וְאֶחָד לְתַרְוּמָה: ואם פת בלא גנים. עד שלא השקה חולצת ולא סת'פסות. בנקמא מפרש טעמא: הא גופא קשיא אפרת כיצד מקנא לה אפי' לה בפני שנים בו. קסיד אמר לה בו היינו פרושא דריצד מקנא לה אמר לה בפני שנים בו, ואשמועין דוהו חקניה: אלא דבור סתירה היא. אפי' מדברת עמו בשוק סתירה חשיב לה מקמא זה הקנין, דאי לאו דסתירה הוא ולא מיתסרא בה מאי קמי אפי' וקמה לי דמתנה בה וְהָרַךְ תני. דכי עברה על התרואה ודברה עמו מתרת לביתה: אפי' אפי' הכי קאמר. אמר לה לאו פרושא דריצד מקנא לה הוא, אלא תרתי קתני וד'ק, אמר לה אל תדברי ונסתרה או דברה אע"פ שעברה על קנין אצל דבור, או אם דברה עמו אחר קנין גמור דאל תסתרי. עדיין באת משמי אלו מתרת לבעלה. אכל עברה על קנין אצל סתירה, כגון שאמר לה אל תסתרי ונכנסה עמו לבית הסתר בו: וְיִצְאָה מִבֵּיתוֹ. לעיל מניה כתיב כי מצא בה ערות דבר וגו' וְיִצְאָה מִבֵּיתוֹ וגו' לאיש אחר. לקח לי למכתב. אי למשניה לאנסוקא על ידי גט בריאות לכתוב וְיִצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ. לקח לי למכתב לאחר, אלא וְיִקַּח הַיָּדָא דְלֹא גָרַשָׁה בַּעַל לְאִישׁ שְׂמָאָה בְּהָ עֲרוֹת דָּבָר, והכי משמע קראי כי מצא בה ערות דבר וְיִרְשָׁהּ בִּסְפָר בְּרִיתוֹת וְיִצְאָה מִבֵּיתוֹ. כלומר ובכל צד שתצא מביטו בין ע"י גירושין בין ע"י מיתה, אם באת לנשא, לאיש אחר תנשא ולא ליבם, שאינו אחר אצל נשואין של זו, שמוכח נשואי ראשון היא וְנִקְּחָהּ לוֹ: אי הכי חליצה נמי לא תיבעי. דהא פסרה רחמנא ושריה לאיש אחר בכל ענין שתצא מביטו אחר שנמצא בה ערות דבר: אלו איתיה לבעל. מי משתריא בלא גט, הא כתיב וכתב לה ספר בריאות, אפי' מצא בה ערות דבר בריאות

בעיא, השתא נמי בעיא חליצה, דקם במקום בעל קאי: אית דאמרין. דהכי שני רב יוסף לעיל, רחמנא אמר בו צוה לבעלה לגרשה מביטו כשמצא בה ערות דבר כי הכי ולא תסתריה לביתה, כדאמר לעיל ונותא בביתא כי קריא לשוממא:

מי

היבם בלא חליצה ויש לתרץ סוטה ודאית לא דמיא להבא כיון דטומאה (וכתיב בה) סתם הרי היא כערה גמורה דגירות הכתוב הוא דפטורות ואשת סריס ואיילונית היכא דאיתיה לבעל שרו ליה ואפ"ה אימעוט בפ"ק דיבמות מדין יבום דלא צריך בהו כלל אבל סוטה ספק לא אימעוט אלא גבי איסורא דבעל וקמשמע לן קרא כיון דבא מכה נשואי אחיו הרי הוא במקום בן דאסורה לו ליבם אבל חליצה בעיא:

מי

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שהרי לא התייחדה עמו. נמצא שתחילה אמר התנא 'דיבור' והתכוון
ליחוד ובהמשך אמר 'דיבור' והתכוון לדיבור כפשוטו. מתרצת
הגמרא, **אמר אביי הכי קאמר**, אם אמר לה אל תדברי עם פלוני
ודברה עמו, או שאמר לה אל תדברי ונסתרה - התייחדה עמו,
(ולא כלום). וכן אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני ודברה עמו
דיבור בעלמא אך לא התייחדה עמו, אינה נחשבת סוטה אלא עדיין
מוותרת לביתה - לשמך עם בעלה, ומוותרת לאכול בתרומה -
אם בעלה כהן. אבל אם אמר לה לא תסתרי, הרי זה קניו, ואם עברה
על ציוויו ונכנסה עמו לבית הסתר ושקתה שם עמו כדי מונאה,
נחשבת סוטה. ודינה שאסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה.
שנינו במשנה, **ואם פת בעלה של הסוטה ואין לו בנים**, הסוטה
חולצת לאחיו ולא מתייבמת. שואלת הגמרא, **אמאי יכולה רק**
לחלוץ, תתייבם נמי יבומי - מדוע אינה מתייבמת. מתרצת הגמרא,
אמר רב יוסף דין זה נלמד ממה שאמר קרא לגבי אשה שגירשה
בעלה מפני שמצא בה ערות דבר, ויוצאה מביתו והלכה והיתה
לאיש אחר, ודורשים מהיתור של 'איש אחר', שאשה שנמצא בה
דבר ערוה יכולה להנשא רק לאיש אחר, אך ולא ליבם. מקשה
הגמרא, **אמר ליה אביי, אלא מעתה** - שאמרה התורה שתלך
לאיש אחר, חליצה נמי לא תיכפי. שהרי התירה התורה למי
שנמצא בה דבר ערוה להנשא לאחר. מתרצת הגמרא, **אמר ליה**
רב יוסף אינה מותרת בלא חליצה, שהרי גם אילו איתיה לבעל -
אם בעלה היה בחיים, **מי לא קניא גט** - האם לא הייתה צריכה גט
כדי להנשא לאחר, **השתא נמי שמת ואחיו עומד במקומו, תיכפי**
חליצה - היא צריכה חליצה כדי להיות מותרת לשוק להנשא.
ואית דאמרי אמר רב יוסף - יש אומרים שרב יוסף למד דין זה
שסוטה אינה מתייבמת, באופן אחר, **רחמנא אמר** - התורה צויתה
למי שמצא באשתו דבר ערוה **ויוצאה מביתו והלכה והיתה לאיש**
אחר - כלומר שיגרשנה כדי שלא ליסתרה לביתה - שלא
תחריב את ביתו, **ואת אמרת תתייבם נמי יבומי** - ודאי שאין לומר
שמצווה לאחיו לייבמה ולגרם שתחריב את ביתו. שואלת הגמרא,
אמר ליה אביי לרב יוסף אלא מעתה לאחר לא תינשא - יהיה
אסור לאותה אשה שזינתה להינשא גם לאחר, כדי שלא תסתרה
לביתה, ואילו התורה אמרה 'והייתה לאיש אחר'. **אמר ליה רב**
יוסף לאביי,

"ולשאת ולספחת" ודורשים, ואין שאת אלא מלשון גבות, כמו
שנאמר "ועל [כל] ההרים הרמים ועל [כל] ההבעות הנשאיות",
הרי ש'שאת' הוא לשון של התנשאות והתרוממות. ואין ספחת
אלא מלשון מפילה, כמו שנאמר "ספחני נא אל אחת ממשמרות
הכהנות לאכול פת לחם", הרי ש'ספחת' הוא מלשון דבר הנטפל
ונספח, ויש ללמוד מכאן שכל המתנשא על אחרים סופו שלא ידיה
חשוב אלא נטפל לאחרים.
אמר רבי יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח -
השפלים והענוים לפני הקדוש ברוך הוא, **שכשעה שבית המקדש**
קיים, אדם שמקריב עולה, שבר של הקרבת קרבן עולה בידו, וכן
המקריב מנחה שבר של הקרבת קרבן מנחה בידו, אך אין להם
שבר יותר ממה שהקריבו בפועל. אבל מי שדעתו שפלה, מעלה
עליו חתוב כאילו הקריב את כל הקרפנות בולם, שנאמר ויבחי
אלהים רוח נשברה, ונדרש משום שזבחי משמע הרבה זבחים.
ולא עוד אלא שאין תפילתו של מי שדעתו שפלה נמאסת לפני
ה', שנאמר "לב נשבר וינקה, אלהים לא תבזה" - שלא יבוזו
לתפילתו. ואמר רבי יהושע בן לוי כל השם אוחותיו בעולם הזה
- שמחשב את מעשיו, הפסד של מצווה כנגד שכרה אם יקימה,
זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא, **שנאמר וישם דרך**
אראנו בישע אלהים, אל תקרי וישם אלא וישם דרך, שמחשב
את דרכיו.
שנינו במשנה, **[ביצד מקנא לה כו']** אמר לה בפני שנים אל תדברי
עם איש פלוני ודברה עמו עדיין היא מותרת וכו'. מקשה הגמרא, **הא**
גופא קשיא - גוף דברי המשנה סותרים, בתחילה אמרת - אמר
התנא שקניו היינו שאמר לה בעלה בפני שנים אל תדברי עם
איש פלוני זה, אלא - ממה שאמר שבר הוא לשון קניו, משמע
שמה שאמר התנא שאסור עליה 'דיבור', סתירה הוא - שציווה עליה
לא להתייחד עם פלוני, אלא שהתנא דיבר בלשון נקיה וקרא ליחוד
דיבור. ואילו ויחדר תני - המשיך התנא ואמר שאם עברה האשה
על ציוויו זה ודיברה עמו - עם אותו פלוני, עדיין מותרת לביתה
ומוותרת לאכול בתרומה - שאינה נאסרת כדין סוטה, אלא -
משמע ש'דיבור' שדיבר עליו התנא אינו יחוד, שאם כן מדוע אינה
נאסרת כדין סוטה והרי קינא לה ונסתרה, אלא ודאי 'דיבור' לא
כלום הוא - שמתפרש כפשוטו מלשון דיבור, ולכן אינה נאסרת

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שישי לעומר עמ' א

הם אין המים בודקים אותה, נמי נמצא איתה מוציא שם רע על
המהורות ששטו ולא ארע להן דבר משום שלא זנו, והן אומרים
ממאות היו - ויאמרו עליהן שבאמת זינו, אלא שיש להן עדים
במדינת הים - מה שלא ארע להן דבר, זהו משום שאין המים
מועילים לבדוקן כיון שיש עדים שיודעים שזינו. אלא מוכח מדברי
רבי שמעון שהמים בודקים גם במקרה שיש עדים שיודעים שזינתה,
וקשה על רב ששת. מתרצת הגמרא, **לרבי שמעון קאמרת - וכי**
מרב שמעון אתה מוכיח שלא כדברי רב ששת, לרבי שמעון
מדינות לא תליא עדים נמי לא תלו - לדעת רבי שמעון הסובר
שאם אף יש בידה זכות מועילים המים לבדוקה, והוכיח דבריו, שאם
לא כן יצא לנו על נשים כשרות, אכן גם באופן שיש עדים שיודעים
שזינתה המים בודקים אותה. ורב ששת אמר את דינו לדעת רבי
ורבנן שלא חששו ללעז זה.

מקשה הגמרא על רב ששת, **מתיב רב** שנינו במשנה לחלץ, ואלו
שמנחיתיהן נשרפות - אלו הן הנשים הסוטות ששורפים את
מנחותיהן, ולא ניתן לפדותן או להוציאן לחולין.

זכות היא מתנוונת. ורב יוסף שבר, **לרבי הויה מתנוונה** - רק לרבי
היא מכחישה והולכת, אך לרבנן לא הויה מתנוונה - אלא מפני
הזכות לא ניכר עליה דבר. וממילא אין להוכיח מהמשנה, שלעולם
יתכן שהמים בודקים אותה גם באופן שיש עדים, ומה שלא אירע לה
דבר הוא משום שהיתה לה זכות.
מקשה הגמרא על רב ששת, **מתיב רב ישימי בר אשי**, שנינו במשנה
שם רבי שמעון אומר אין זכות תולה במים המרים - חולק על
רבי ורבנן, וסובר שאין זכות של האשה מועילה כלל למנוע ממנה
את העונש הראוי לבוא על ידי המים המרים, ואם איתה אומר זכות
תולה במים המרים - אם תאמר שזכות מועילה שלא תענש, נמצא
מדיחה איתה את המים בפני כל הנשים השוטות - הסוטות לא
יפחדו מלשותות את המים. ועוד, ואתה מוציא שם רע על
המהורות ששטו ולא אירע להן דבר משום שלא זנו, והן אומרים
ממאות היו - ויאמרו עליהן שבאמת זינו אלא שתלה להן זכות -
מה שלא ארע להן דבר זהו מחמת זכות שבידם. וקשה, ואם איתא
- אם נאמר כרב ששת, מחמת דין זה שאם יש לה עדים במדינת

ביאורים למסכת סוטה דף ו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

לבודקה, שכיון שבא עליה באיסור אין המים בודקים אותה אם
זינתה.
גמרא. אמר רב עמרם, הא מילתא - הדין שלהלן אמר לו רב
ששת, ואנהר לו עיניו מפתניתין - והאיר את עניינו בכך שהביא
ראיה לדבריו ממשנתו. סופה שיש לה עדים במדינת הים
שיודעים שזינתה עם מי שקינא לה בעלה, אף אם אותם עדים לא
מעידים על כך, אין המים בודקין אותה - אין שתית המים מועילה
לבדוק אם זינתה. מבאר רב ששת, מאי טעמא שאין שתית המים
מועילה לבדוקה, משום דאמר קרא "ונסתרה והיא נטמאה ועד
אין פה", ודורשים, שדוקא אם ועד אין בה, כלומר דליכא דידע
בה - שאין בשום מקום עדים שיודעים שזינתה, באופן זה נאמרה
הפרישה "והביא האיש את אשתו אל הכהן וגו'", ושנבדקת על ידי
המים המרים. לאפוקי הא - למעט מקרה כזה שיש עדים שזינתה,
דחא איכא דידע בה - שהרי יש מי שיודע שזינתה, ואנהר לו עיניו
מפתניתין - והביא רב ששת ראיה לדינו ממשנתו, דקתני ושבאו
לשט עדים שהיא טמאה אסורה לאכול תרומה לעולם. והנה יש
לברר, דאנהו עדים אימת - מתי באו העדים והעידו שזינתה, אי
נימא מקמי דתשתי - אם נאמר שבאו לפני ששתתה הסוטה את
המים, מדוע הוצרכה המשנה לומר שאינה אוכלת בתרומה, אין בזה
חידוש כלל, שהרי זונה היא, וכבר אמרה המשנה שאם הודתה
האשה שזינתה אסורה לאכול בתרומה, וכל שכן אם באו עדים.
אלא בהכרח צריך לומר שבאו העדים לבתר דתשתי - אחרי שכבר
שתתה את המים המרים, וחידשה המשנה שאף על פי שלא אירע
לה דבר על ידי שתית המים, נאמנים העדים לומר שזינתה. מבאר
רב ששת את ההוכחה מהמשנה, אי אמרת בשלמא שאם יש עדים
שיודעים שזינתה אין המים בודקין אותה, שפיר - מובן הדבר שאף
ששתתה ולא אירע לה דבר אין זו ראיה שלא זינתה, שכיון שהיו
עדים שידעו שזינתה, אין המים מועילים לבדוקה. אלא אי אמרת
שהמים בודקין אותה גם באופן שיש עדים שיודעים שזינתה, אם
כן, כיון ששתתה והוכח שלא זינתה, תינלי מילתא למפרע דסתרי
שקרי נינהו - יתברר שהעדים שמעידים שזינתה הם עדי שקר,
ומדוע נאסרת בתרומה. אלא מוכח, שבאופן שיש עדים שיודעים
שזינתה - אין המים בודקים אותה.
דוחה הגמרא את ראיית רב ששת, אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא
לך - ניתן לומר שגם אם יש עדים שיודעים שזינתה המים בודקין
אותה, והא - ומה שמאמינים לעדים שזינתה אפילו אם כבר שתתה
ולא אירע לה דבר, הוא משום שאימור זכות תולה לה - יתכן
שזכות מעשים טובים שבידה עמדה לה שלא אירע לה דבר,
ובדלהלן, ואין מכך הוכחה שלא זינתה והם עדי שקר.
שואלת הגמרא, במאי קמיפלגי רב ששת ורב יוסף, אם יש להוכיח
ממשנתו שאין המים בודקים את האשה באופן שיש עדים שיודעים
שזינתה או לאו. ומשיבה, נחלקו במתנוונה דרבי, דתנן רבי אומר
זכות תולה במים המרים - סוטה שזינתה אלא שיש לה זכות של
מעשים טובים, מועילה הזכות לענין שלא תהיה בטנה מנפחת
וירכה נופלת בשעה ששותה את המים, אך אף שיש לה זכות ואינה
יולדת ואינה משבחת - אינה יולדת עוד ואינה מבריא ומתחזקת.
אלא מתנוונה - מכחישו והולכת, ולסוף - סופה שהיא מתה
באותה מיתה שבאה על ידי שתית המים, שבטנה צבה וירכה
נופלת. מבארת הגמרא את מחלוקתם, רב ששת סבר בין לרבי ובין
לרבינן שחולקים על רבי, הוויא מתנוונה - הרי היא מכחישה
והולכת מזמן שתיית המים, אלא שלרבי סופה שמתה באותה מיתה,
ולרבנן מתה במיתה רגילה. והנה במשנתו לגבי סוטה שבאו עדים
שזינתה לאחר שכבר שתתה, לא מבואר שהאשה התנוונה לאחר
שתית המים, ולכן הוכיח רב ששת שאם יש עדים שיודעים שזינתה
אין המים בודקים אותה, שאם המים בודקים אותה אלא שאשה זו
היתה לה זכות, מדוע לא התנוונה, שהרי התבאר שגם אם יש לה

סברה זו אינה שייכת אלא לגבי יבום, שכיון שאשה זו עלולה
להחריב את הבית לא מסתבר שתצווה התורה ליבמה, ווממילא היא
אסורה על היבם באיסור אשת אח. אך אין זו סברה לאסור אותה
להינשא לאחר, משום שמי קא רמינן לה עליה פעל בפרהיה - וכי
אנו מכריחים את האחר לישא אותה, אם ירצה ישאנה.
ואיכא דאמרי אמר רב יוסף, הדין שאם מת בעל הסוטה בלא בנים
אינה מתיבמת נלמד מסברא, שהרי הכתוב קרא - למי שנושא
אשה שמצא בה בעלה הראשון ערות דבר - אחרי, כלומר, שאין
הבעל השני בן זוגו של הראשון - שאינו דומה לו, משום שזה -
הראשון הוציא רשעה מביתו, וזה - ואילו השני הכניס רשעה
לתוך ביתו, ומפני שאינו דומה לראשון נקרא 'אחר'. ואת אמרת
תתיבם נמי יבומי, ודאי שאין שייך לצוות את היבם ליבמה, ויקרא
'אחר' משום שמכניס רשעה לתוך ביתו. שואלת הגמרא, אמר ליה
אביי לרב יוסף, אלמא מעתה - לדברך, גם אם הלכה אותה אשה
שמצא בה בעלה ערות דבר וגירשה ונשאת לאחר, וזאת האחר
בלא בנים, לא תתיבם לאחיו של האחר, משום דהכתוב קראו -
אם ישא אשה רשעה זו אחרי, מתרצת הגמרא, באופן זה יש דין
יבום, כיון שלפניה דחא - לגבי האח של הבעל השני מיהא בשם
טוב הוה קניימא משום שלא זינתה תחת הבעל שהיה לפניו, ויש
לומר שחזרה בה ממעשיה הרעים, ואם ייבמה לא יקרא 'אחר'.
רבא אמר הדין שאם מת בעל הסוטה בלא בנים אינה מתיבמת נלמד
מקל וחומר, שאם נאסרה מחמת שנעשתה סוטה במוותר לה -
לבעלה שהייתה מותרת לו, אם כן בלאסור לה - לאחיו שהיתה
אסורה עליו בחיי בעלה, לא כל שכן שתיאסר להתיבם לו מחמת
שנעשתה סוטה תחת אחיו, ולכן אין הסוטה מתיבמת. שואלת
הגמרא, אמר ליה אביי לרבא אלמא מעתה - לדברך, צריך להיות
דבר בביתן גדול שקידש את האלמנה שאסורה לו, וזאת בלי בנים,
ויש לו אח בן חתן הדיים שמתה באלמנה, שלא תתיבם לכהן הדיים.
משום שיש לומר קל וחומר כעין זה, אם נאסרה כשהיתה נשואה
במוותר לה - לבעלה הכהן הגדול, אם כן בלאסור לה - לאחיו
שהיתה אסורה עליו בחיי בעלה לא כל שכן שתיאסר להתיבם לו.
דוחה הגמרא, אין נידון זה דומה לסוטה, שהסוטה היתה מותרת
לבעלה ונאסרה מחמת שנעשתה סוטה, אך באלמנה לכהן גדול, וכי
האלמנה נאסרה עליו, הא אסירה וקניימא - מעולם לא היתה
מותרת לו. וכן מה שאמרת שנאסרה במוותר לה, הרי הכהן גדול
אסור לה הוא, ולכן לא שייך בזה הקל וחומר. אלמא כך הקשה אביי
לרבא, לדברך צריך להיות הדין באשת בן שנאנסה ונאסרה בזה
על בעלה, וזאת בעלה בלי בנים, ויש לו אח חלל - שמתה לו לישא
אשה שפסולה לכהונה, שלא תתיבם לאח החלל, משום שיש לומר
את אותו קל וחומר, אם נאסרה מחמת שנאנסה במוותר לה -
לבעלה שהיתה מותרת לו, אם כן בלאסור לה - לאחיו שהיתה אסורה
לו בחיי בעלה, לא כל שכן שתיאסר להתיבם לו מחמת שנאנסה
תחת אחיו. דוחה הגמרא, גם נידון זה אינו דומה לסוטה, שאיסור
סוטה נהג גם באח, וגם אם היתה נעשית סוטה תחתיו היתה נאסרת
עליו. אך בנידון זה, הדין הוא שאונם בישראל מישרא שרי -
כלומר, שרק אשת כהן כשר שנאנסה נאסרת לבעלה, אך אשת
ישראל וכן אשת כהן חלל שנאנסה מותרת, ונבי דחא (מיהא)
ליכא איסורא - וכיוון שאם הייתה נאנסת תחתיו לא היתה נאסרת,
לא נאסרת להתיבם לו מחמת שנאנסה תחת אחיו.
משנה. ואלו הם הנשים הסוטות שנשואות לכהנים ואסורות
מלאכול בתרומה לעולם, משום שלא ניתן לבדוקן על ידי המים
המרים. האמרת טמאה אני לך - שמודה האשה שזינתה תחתיו,
ושבאו עדים שמעידים עליה שהיא טמאה - שזינתה, והאמרת
אני שותה - שאינה רוצה לשותות את המים ולהיבדק, ושבועלה
אינו רוצה להשקותה את המים. ושבועלה בא עליה כשהיו בדרך

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ו עמוד א

רש"י

תוספות

מי קא רמינן עליה בעל כרחיה. דאלו לבינן אמרין ליה מצות יבום קודמת למצות חליצה, אבל בהא אסור למימר ליה. וממילא אשמועינן קרא דאסור לביבמה, דלא שייך בה יבום, והויא קאשת אח שלא במקום מנדה. הכתוב קרא אחרי. למי שנושאה, ואת אמרת תתיבם תרמינן עליה בעל כרחיה: נשאת לאחר. שגרשה ראשון שמקנא בה

ערוה דבר וניסת בו לא תתיבם. דהשתא נמי אחר הוא ואין וזהו בן זוגו של ראשון אם ישאנה, וקרמית לזה עליה במצות יבום: נביה דהאי. אחר, אחיו של זה בשם טוב הוה קרימא. ואיכא למימר הדרה בה, ואין קריי אחר אלא הנושאה מתוך אלמנות או ודשין על מי שקלקלה תחתיה: רמא אפר. האי דקמני מתניתין ולא מתיבמה, ק"ו דאם נאסרה בסתיחה זו במתה, לה, בבגלה שהיה מתה לה ונתקלקלה עכשיו הנושאה ליאסר עליה באסור לה. דהיינו נקבה שהוא אסור לה בחייה בעלה, לא כל שכן שנקרה נשואי הראשון שלא להתיבם מכח אותו הנשואין: שקרש את האלמנה. שהיא אסורה עליה לא תתיבם. מזה ק"ו זה, אם נאסרה בו, ולקמן מפרש מאי נאסרה ומאי מתה לה הלא אסור היה מתחלתה: אלא. הכי פריך. אשת כהן שנאנסה נאסרה עליה, דאשת כהן אסורה אפלו באנס אבל אשת ישראל מתרת דכתיב (פסוקי) וזהא לא נאסרה והא נתפשה, דאשת כהן, ומדכתיב וזהא מיטעא הוא מיטעא דאשת אחרת שאפלו נתפשה אסורה: ויש לו אחיו. מאביו והוא חלל שגולד לאביו מן הגרשה ונתחלל מן הכהנה, ומתה בגשים הפסולות לכהנה בדכתיב בכהנים הנושאים פסולות ולא לחלל ורעו (שם) אלקמא ורעו חלל: לא תתיבם. מק"ו דאם נאסרה בבגלה זו לבגלה שהיה מתה לה, ביבמה האסור לה באותה שעה לא כ"ש שנקרה עליה נשואי אחיו שלא לביבמה מכח נשואין: ליבא אסורא. ואצלו הוא הדר גמור ואין זה ק"ו. אבל בזנותה כרצון שהבעל והיבם שוין באסור זה אם יהיה תחתיו הוי ק"ו. שדרי מזה נשואין הראשונים היא נקנסת ליבום, ואם לא הבעל שנקלקלה ק"ו לביבמה מתני לאבול בתרומה. אם הוא כהן: ושבעה בא עליה בדרה. דשוב אין המים בודקין אותה בדרקמן (זה מה) ונקח האיש שער, בזמן שהאיש מנקה שלא בא עליה מאחר שנאסרה עליה או האשה ההיא תשא את עונה, אין האיש מנקה מעון אין המים בודקין אותה: גמי ואחר. גמי עניינו. הביא לנו ראיה לדבריו מפותניתין: סופה שיש לה עדים במדינת הים. שראו שנטמאה מזה ועד אין בה. אע"פ דדרשינן לעיל לעד אחד נאמן בסוטה ולסוטה ודאית שלא תשתה עור, אין מקרא יוצא מיד פשוטו ודרשינן ליה נמי אחר, ועד אין בה הוא דאמר והביא האיש שער, וזהו כל הפרשה. הא ש בה עד אין המים בודקין אותה: ואנרגיהו לענינו. משום דקרא לא ראיה הוא כל כך דהא דרשיניה לסוטה ודאית שיש בה עד אחד לקנינו וללמד שלא

תשתה: וזהו חייא. ופשיטא דאסורה בתרומה דהא תנא ליה האומרת טמאה אני: אלא לכתר דשתיא. ואיצטרך לאשמועינן דלא מחזקינן להו בשקרי על אשר לא בדיקה המים: שפיר. ומשום הכי לא מחזקינן להו בשקרי. דמשום דהו ידעי בה לא בדיק לה מנא: וזאת תליא לה. דאמר לקמן (זה מה) וזאת תולה במים המרים: וקפישלי. רב ששת ורב יוסה: בפתניות. דקאמר לקמן (זה מה) גבי אשה שתלה לה וזאת: וזאת תולה. שלא יצבה בטנה מיד. אבל אינה יולדת לעולם ואינה משבחת: אלא מתנוונה וחולכת. מבקשת וחולכת: באותה מיתה צבוי בטנה ונפול ירה. רב ששת סבר. לא פליגי רבנן עליה דרבי אלא שסוף שהיא מתה באותה מיתה לחוד, אבל במתנוונה לא אפילוה דכל מי שזכות תולה לה מתנוונה היא. וזו דואיל ולא מתנוונה לא תלה לה וזאת אלא שאינה ראיה לבד כלל משום עדים: ורב יוסה סבר. ראיה לבד היא אלא וזאת תולה לה, ואי משום דלא נתנונה הוה מני רבנן היא דאמר לקמן וזאת תולה לה הויא מתנוונה כלל: מיתה את המים בפני הנשים. שלא היו יראות מהם לחודות שהיא טמאה ולא ימחה שם הקדוש על המים: ואי איתא. דיש לה עדים לא מיבדיקה. השתא נמי על ידי זה נמי איכא לעז על הסהירות ששתו בו: מדכות לא תליא. משום האי טעמא דהייש הוא לעז על הסהירות. עדים נמי לא תלה שפנותיתין נשפחות. מנחות קנאות שלה עשירית האופה קמח שעורים נשפרות למטה על בית הדשן. שאין ראיות לקרב ולא לפדות וליצא לחליל:

מי קא רמינן עליה בעל כרחיה. הכא הוה מצוי למיפרך כדפריך לבסוף דאמר אלא מעתה נשאת לאחר ומת בלא בניס לא תתיבם ולא נסתירה לביתיה: אשת כהן שנאנסה. וא"ת אמאי לא תני לה בפרק ש מותרות (ימנע ק"ו). גבי אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן יש לומר לא תני לה חייבי לאוין וזו מחייבי לאוין כדאמר בפרק רבא על יבמתו (ספ ק"ו ח) וזכיל

הוי בכלל אחרי אשר הוטמאה וגו' והכי מתרץ התם דפריך מפצוע דכא אבל יש לתמוה אמאי לא פריך הכא ישראל שנושא כשרה ונעשה פצוע דכא ויש לו אח כשר דרמי למתני מאי היה ליה לתרוצי: האומרת טמאה אני. אי קשיא בשליח מוט' נדרים (ה מה) דפליגי רבה ורב ששת באומרת טמאה אני לך דרב ששת אומר אוכלת בתרומה וכו' תרץ דהכא מיירי אחר קינוי וסתרי' דרגלים לדבר אפילו רב ששת מודה והכי מפרש לה בירושלמי:

ושבאו לה עדים ואמרו שנטמאה. מספקא לרבי א דוקא נקט עדים שנים אבל עד אחד לא מודינן דמוקמינן ליה בגמרא דמיירי לאחר ששתה דדוקא קודם ששתתה האמינה תורה לעד אחד ורב ששת דאמר בגמרא סוטה שיש לה עדים במדינת הים דאין המים בודקין אותה דוקא עדים נקט ולא עד א' או ידלמא כיון דהאמינה תורה לעד אחד אחר אחר קינוי וסתרי' ליבא חזוקין בין אחד לשנים מזהו מוסברא דהיה לעד אחד כדלעיל דאמר בפרק מי שאמר ושקנא (לקמן ק"ו ח) כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים:

אם אתה אומר וזאת תולה מדחה אתה את המים. וא"ת לרב ששת דאמר בין לרבי בין לרבנן מתנוונה א"כ אודיכא קאי ר"ש דאמר מדחה אתה אתה יראו דמתנוונה ודאך ר"ז דאמר להוציא שם רע על הסהירות ששתו כשלא יתנוונו יש לומר הנשים העומדות משום ייסור ולא יהיו ניכר לאלתר כשישומדת בעורה נתנונה ויצאנו שם רע וזהו הבעל יגיד להם שקלקל עמה ולא ידעי שזו מתנוונה אי נמי לא יתלו נותונה במים המרים וכו' היא לא תחלה במים המרים וכל בחולי אחר:

כי

אזתה, תיגלי מילתא למפרע דסהדי שקרי ניהו. אמר ליה רב יוסף, לעולם אימא לך מים בודקין אותה, והא אימור וזאת תולה לה. במאי קמפילגי במתנוונה דרבי, דתנן רבי אומר וזאת תולה במים המרים ואינה יולדת ואינה משבחת אלא מתנוונה וחולכת, לסוף שהיא מתה באותה מיתה. רב ששת סבר, בין לרבי ובין לרבנן הויא מתנוונה, ורב יוסף סבר, לרבי הויא מתנוונה, לרבנן לא הויא מתנוונה. מתיב רב שימי בר אשי, רבי שמעון אומר אין וזאת תולה במים המרים, ואם אתה אומר וזאת תולה במים המרים, מדיחה אתה את המים בפני כל הנשים השותות ואתה מוציא שם רע על הסהירות ששתו והן אומרים טמאות הוי אלא שתלה להן וזאת, ואם איתא, יש לה עדים במדינת הים נמי אתה מוציא שם רע על הסהירות ששתו והן אומרים טמאות הוי אלא שיש להן עדים במדינת הים. לרבי שמעון קאמרת, לרבי שמעון מוזהבות לא תליא, עדים נמי לא תלו. מתיב רב, ואלו שפנותיתין נשפרות, האומרת

האומרת טמאה אני: אלא לכתר דשתיא. ואיצטרך לאשמועינן דלא מחזקינן להו בשקרי על אשר לא בדיקה המים: שפיר. ומשום הכי לא מחזקינן להו בשקרי. דמשום דהו ידעי בה לא בדיק לה מנא: וזאת תליא לה. דאמר לקמן (זה מה) וזאת תולה במים המרים: וקפישלי. רב ששת ורב יוסה: בפתניות. דקאמר לקמן (זה מה) גבי אשה שתלה לה וזאת: וזאת תולה. שלא יצבה בטנה מיד. אבל אינה יולדת לעולם ואינה משבחת: אלא מתנוונה וחולכת. מבקשת וחולכת: באותה מיתה צבוי בטנה ונפול ירה. רב ששת סבר. לא פליגי רבנן עליה דרבי אלא שסוף שהיא מתה באותה מיתה לחוד, אבל במתנוונה לא אפילוה דכל מי שזכות תולה לה מתנוונה היא. וזו דואיל ולא מתנוונה לא תלה לה וזאת אלא שאינה ראיה לבד כלל משום עדים: ורב יוסה סבר. ראיה לבד היא אלא וזאת תולה לה, ואי משום דלא נתנונה הוה מני רבנן היא דאמר לקמן וזאת תולה לה הויא מתנוונה כלל: מיתה את המים בפני הנשים. שלא היו יראות מהם לחודות שהיא טמאה ולא ימחה שם הקדוש על המים: ואי איתא. דיש לה עדים לא מיבדיקה. השתא נמי על ידי זה נמי איכא לעז על הסהירות ששתו בו: מדכות לא תליא. משום האי טעמא דהייש הוא לעז על הסהירות. עדים נמי לא תלה שפנותיתין נשפחות. מנחות קנאות שלה עשירית האופה קמח שעורים נשפרות למטה על בית הדשן. שאין ראיות לקרב ולא לפדות וליצא לחליל:

האומרת

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ו עמוד ב

תוספות

רש"י

כ קדוש מעיקרא שפיר קדוש משום הכי נשרפת. קשיא כיון דהוא היה מביא מנחתו עליה אמאי נשרפת מאי שנא מהא דתנן בפרק ורובנסכת נזיר (דף כז:) האשה שנדרה בניור והפרישה את הבמה בניור וחיפה לה בעלה אם שלו היתה הבמה תצא ותרעה בעור ואם שלה היתה הבמה חטאת חמות ואע"ג דבשעת הקדש הות בת מקדש דק"ל דבעל מיגו גיזי ואפ"ה אמר כיון דמשלו היתה תצא ותרעה

בער דנפקא לחולין וחנן נמי החם בפרק בית שמאי (טז דף כז:) מי שנדר בניור והלך להביא בהמתו אם עד שלא נגבה בהמה נדר הרי הוא נזיר ואם משנגבה בהמה נדר אינו נזיר והכי נמי הוה עדים בעולם קודם הקדש ולא אדעתא דהכי הקדש ועוד אמאי נשרפת כיון דק"ל בבית הלל דאמרין בפרק יש נוחלין (כ"ז דף קכ:) ובפרק ב"ש במסכת נזיר (דף קכ:) דיש שאלה להקדש למה אינו נשאל עליה ותצא לחולין. **דב** קדוש מעיקרא בטעות קדוש. ואין להקשות דהא אשם תלוי אינו דבי קדוש מעיקרא בטעות קדוש ולא חזי לכפר מיד והכי דלא חטא ואפ"ה תנן בפרק בתרא דכריתות (דף קכ:) המביא אשם תלוי ונודע שלא חטא ירעה עד שיסתאב דהא מפרש החם טעמא משום דלבו נקופא גמר ומקריש:

גזירה שמו יאמרו מוציאין מכלי שרת לחולין. ואי תקשה כל הני דתנן תצא ותרעה בער גמור שמו יאמרו מוציאין מקדשות הגוף לחולין תריץ החם לא מוכחא מילתא וליכא היכירא בין קדושת פה לקדושת הגוף ויאמר קדושת הפה היה אבל הבא איכא היכירא בין קדושת הפה לקדושת כלי שרת וצ"ע בפרק שתי מדות (מנחות דף לז:) ובפרק התורה (טז דף עט:) **קרב** הקומץ ולא הספיק בו. נראה דהוא הדין אם קרב הקומץ ובאו עדים שנטמא דאמר נמי כיפרה ספיקה דהכי אמר בפרק בתרא דכריתות (דף קכ:) גבי טהאת העוף הבא על הספק אם משמיצה דמו נודע לה שילדה אסורה אפילו בהנאה שעל הספק באת כיפרה ספיקה: **נמצאו** עדים וזממין. נראה דאקדשה בכלי קאי וקדוש הקמיצה דלאחר הקמיצה איכא איסורא דרבנן ונשרפת דמוקמינן נמי החם הא דתנן משנמלקה נודע לה הרי זו תקבר בנודע לה שלא ילדה וברין הוא דמותרת בהנאה ונמאי טעמא תקבר מדרבנן: **ומהורהר** ולא הוה טהולא לה זכות. מהבא משמע דבעלה מותרת בה כאלתר ולא אמרי

ימתין עד שלש שנים שמו זכות תלתה לה דאם היה אסור בה היכי הוה מצטו למישרי בה ונקתה ונורעה וזע וכן הראני רבי בירושלמי נזקה האיש משון אינה ואינו חושש שמו תלה זכות ואחתי כמדי חוכות תולה ואינה ניכרת:

יש

האומרת טמאה אני. שהודתה לבית דין על קלקולה. שהיו מאימין עליה כרתני מתני: **מקמי** דתקדוש. בכלי שרת תיפוס לחלין. בפדיון. שלא היה קדשת הגוף אלא קדשת פה וכל המנחות נפדות כל זמן שלא קדשו בכלי אלא לכתר דקדושו. דכלי שרת מקדשין את הראוי להם שלא לצאת עוד לחלין כרתנן כל הנוגע בהם יקדש. ולקרב אינה ראיה שהרי אינה באה אלא להקביר עונה של זו שתקדש ודאי היא בדוקה ועומדת. ולקרב נמי לא חזיא להקריבה דמנחת שעורים אינה בקרה אלא לסוטה ולעומר. **אי אפרת בשלמא מים** בודקין אותה. אם שתקה עד שלא באו עדים, אלקמא בשעה שנתבה בה ראיה היתה לכלי שרת. ודהויא שעתא בת מיקדשא ומיקרב היא מספק בשאר מנחת סוטה. הלכך כי קדש בכלי שפר קדוש ומשום הכי כי אתו עדים אפסלא מהקרה מכאן ולהבא ולא נפקא לחלין

ונשרפת: **אלא אי אפרת אין המים בודקין אותה**. הואיל ולא לבדק עומדת ולא ראיה היא למנחה: **תצלי מלמא לפתור**. דלא היתה ראיה לכלי, ואין כלי שרת מקדשין אלא הראוי להם כדאמר בבבא בתרא (דף פז:) **ותיפוס לחלין**. בלא פדיון. שקדשת פה שלה וקדשת כלי שלה הכול בטעות. שהיינו סבורים שהיא טעונה מנחה ואינו כן, והקדש טעות אינו הקדש: **שעונה בעונה**. לאחר שקדשה בכלי, ועל גנות זה באו העדים ולא על טמאה של סתירה ראשונה. הלכך כי קדשה בכלי בת מקדש ומקרב הוא, דלא הוה לה עדים: **שנזכרה לנזכרה**. והצדקה ותלכה ונתנה. **דאפו פרחי בהמה בכפה**. של ראשה תלוים לה שלא תשטמ מוקד: **לעולם בדרמיון מעקרא**. בדוקה סלקא דעמיה ברישא שעל טמאת סתירה ראשונה באה ואפילו הכי לא קשיא לרב ששה. דהא דקאמר דבין דלא חזיא לקדוש תיפוס לחלין. אין הכי נמי מדאורייתא יצאת לחלין. ומדרבנן היא נשרפת לפי שאין הכל בקיאי בהלכות לידע בשבביל שהיו לה עדים לא היתה ראיה לקדש. והאנו למימר מוציאין דבר שקדש בכלי שרת לחלין. הרי היא בכל המנחות. שנטמאו עד שלא קדשו בכלי ותפדה ויביא בדמיה את המנחה: **קדש הקמיץ**. שקמצה ונתן הקמיץ בכלי שרת קדש בקדשת קמיץ. שהמנחה טעונה ארבע עבודות כנגד ארבע עבודות של דם וזבחים. קמיצה מתוך כלי שרת כנגד שחיטה. שהספק של כלי שרת מקדש את הדם, ומתן כלי להקדיש הקמיץ בכלי שרת שני כנגד קבלת דם. והלכך כנגד חולכה. והקשרת הקמיץ כנגד זריקת הדם: **שפת הוא**. ושוב אינה שותה. דאמאן בעינן למשרייה: **הרי היא בכל המנחות**. שאירע בהן פסול בין קמיצה להקשרה ותשרף למטה: **ולא הספיק**. כיון לאכול את השירים: **בפרה**. מנחה זו את ספקה. דאי בפרה לאו בפרת

יש

מקדש את הדם, ומתן כלי להקדיש הקמיץ בכלי שרת שני כנגד קבלת דם. והלכך כנגד חולכה. והקשרת הקמיץ כנגד זריקת הדם: **שפת הוא**. ושוב אינה שותה. דאמאן בעינן למשרייה: **הרי היא בכל המנחות**. שאירע בהן פסול בין קמיצה להקשרה ותשרף למטה: **ולא הספיק**. כיון לאכול את השירים: **בפרה**. מנחה זו את ספקה. דאי בפרה לאו בפרת

עון הוא ולא הוקרת עון. אלא בפרה הראיה לה קאמרין, שעשיתה מנחה זו בשעת הקשרת קמצה כל מה שיש עליה לעשות. שהרי בהכשר קרבה, יבא ויחשק אותה ותבדק, ובין בהכשר קרבה שרייה נאכלין כל זמן שלא אירע בהן פסול בגופן: **באו לה עדים שהיא טמאה**. אמעקרא קאי. קדם הקשרת: **נמצאו עדיה וזממין**. עדי סתירה שעל ידיהם באה לה במנחתה חלין. לא קדשת פה ולא קדשת כלי, ואין מועלין בה דבטעות היה. אלקמא לא אמרין תשרף מדרבנן כי נמצאו עדיה וזממין שמו יאמרו מוציאין מכלי שרת לחלין. ויש"מ כי קתני באו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת מדאורייתא קאמר. דבת מקדש הואי קלא אית לחו. הכל יודעין שהקדשה טעונה כוונתיה **דרב ששת**. דאין המים בודקין סוטה שיש לה עדים: **ולא מפעמיה**. ודעך אין בה. ודהוא לאו לספק סוטה מידריש אלא לסוטה ודאית בעד אחר. אלא מקרא אחריתא נפקא: **מהורהר**. ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ונורעה ורעה. והנה ליה למכתב ואם לא נטמאה ונקתה ונו, וטהורה היא לדרשה למרשך הכי, טהורה נקדשה ורעה ולא שנוצלת מן המים מפני שהיו עדים בטמאתה: **ומהורהר**. ור"י ומריא למעטי שקלתה לה זכות, דהא לא אמר קרא ונורעה ורעה: **היא**. ולא הצולת מן המים על ידי שהיה קלקולה מפרסם כלל, שכבר היו נושאות ונותנות בה לרוב בה מוירות בלבנה. נשים טווח בלבנה: **ופרכין ורבי שמעון**. דאמר אין זכות תולה, נהי דר"י לא דריש מידו יש לה עדים נפקא מקרא. קשיא דאקתא מוציא שם רע על הטהורות ויאמרו עדים עלי להם: **לא**

מעלתה המיוחדת של ארץ ישראל היא - "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלוךך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", כלומר גילוי אלוקות.

מהתועודיות "א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

ביאורים למסכת סוטה דף ו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

הקדוש יקנו מנחה אחרת. אבל אם נטמאה משקדושה בכלי - שחלה
עליה קדושת הגוף שאינה ניתנת לפדיון, הרי היא בכל המנחות
שנטמאו לאחר שקדשו, ונשפך. אם קדש הקומץ - הניח הכהן את
הקומץ מהמנחה בתוך כלי שרת והתקדש הקומץ, ולא הספיק
להקריבו - להקטיר את הקומץ, עד שפחת הוא - הבעל, וממילא
אין צורך להשקותה שהרי אין למי להתירה, או עד שפחתה היא -
הסוטה, הרי היא בכל המנחות שאירע בהן פסול בין הקמיצה
להקטרה, ונשפך. אבל אם כבר קרב הקומץ - הקטירו את קומץ
המנחה, ולא הספיק הכהן לאכול את השירים עד שפחת הוא או
עד שפחתה היא, ולא ישקו אותה, הרי היא בכל המנחות שנטמאו
השירים שלהם לאחר הקטרת הקומץ, ונאכל המנחה לכהנים
כדינה. והטעם שאם כבר הקטר הקומץ נאכלים השירים אף על פי
שלא ישקו את האשה, הוא משום שעל הספק באת מתחילה -
ספיקה והלכה לה - עשתה המנחה מה שהיה עליה לעשות,
כלומר, שהוקרבה בדיון והכשירה את האשה שיהיה ניתן להשקותה,
ואף שלמעשה לא ישקו אותה מפני שמה הוא או מנה היא, מכל
מקום כל קרב שהוקרב כדינו, נאכלים השירים לכהנים. ואם באו
לה עדים לפני שהוקטר הקומץ, והעידו שהיא טמאה - שזינתה,
מנחתה נשרפת. ואם נמצאו עדים - העדים שהעידו שנסתרה עם
אוחו פלוני שקינא לה בעלה שלא תסתר עמו וזממן - שהוזמו
ונמצאו שקרנים, מנחתה חולין - המנחה יוצאת לחולין, כיון
שמתברר שהקדושה חלה בטעות, משום שבטלה עדות העדי סתירה
ואינה נחשבת לסוטה. וקשה על רב פפא שאמר שאף במקום
שהתברר שהקדש חל בטעות שורפים את המנחה מדרבנן, שאם
כן, מדוע באופן שנמצאו העדי סתירה וזממן חזרת המנחה להיות
חולין ולא גזרים מפני הוראים. מתרצת הגמרא, עדים וזממן
קאמרת - אתה מקשה מעים שנמצאו וזממים, עדים וזממן קלא
אית להו - מתפרסם הדבר שהוזמו וממילא אינה סוטה כלל, ושוב
לא יבאו לטעות ולומר שניתן להוציא לחולין מנחה שהוקדשה בדיון.
והגזירה היא רק באופן שבאו עדים שזינתה, כיון שאין האנשים
בקאים בדיון של רב ששת, שאם יש עדים שיודעים שזינתה אין
המים בודקים אותה, ולכן אינם יודעים שהקדש היה בטעות.
תניא בנותיה דרב ששת ולא מפעמיה - בברייתא מבואר כדינו
של רב ששת אך לא מטעמו. שנאמר בפסוק "ואם לא נטמאה האשה
וטהורה היא, ונקתה ונזרעה זרע", והמילים 'וטהורה היא' מיותרות
שהרי כבר כתוב שלא נטמאה, ודורשת מכך הברייתא, 'טהורה' -
דוקא אם ניצלה מהמים משום שהיא טהורה, מתקיים בה המושך
הפסוק 'ונקתה ונזרעה זרע', ולא אם ניצלה משום שנישש לה עדים
במדינת הים. וטהורה' - מהיתור של האות וי' בתחילת המילה
דורשים, שהיא מנוקה רק אם ניצלה משום שלא זינתה, ולא אם
ניצלה משום שתלתה לה זכות. ומיהא דורשים, ולא שישאו
ויתנו פה מזורות פלגנה - למעט סוטה שניצלה משום שהיא
מפורסם רבים שזינתה, ואף הנשים שטוות חוטים לאור הלכנה
מספרות זאת האחת לחברתה.
שואלת הגמרא, ורב ששת שזינתה שזינתה לאשה, אלא
אם זינתה אף אם יש לה זכות נענשת על ידי המים, נהי דיי' - את
היתור של האות וי' במילה 'וטהורה' לא דריש - שאינו דורש את
היתור של האות וי', ולכן חולק על התנא שזינתה וסובר שגם
אם יש לה זכות המים בודקים אותה. אך קשה עליו והא איכא

האמרת טמאה אני - שהודתה שזינתה, ונשכחו לה עדים שהיא
טמאה - שהעידו שזינתה, שורפים את מנחתה, ויש לברר לגבי
המקרה השני במשנה, דאנו עדים אמת - מתי באו העדים והעידו
שזינתה, אילמא ספקי דתקדוש - לפני שהניח הכהן את המנחה
בכלי שרת, אם כן מדוע שורפים את המנחה, תיפוק - תצא המנחה
לחולין על ידי שפדה אותה בדמים, וכמו כל דבר הקדוש בקדושת
דמים שאפשר לפדותו. אלא ודאי שהעידו לבתר דקדוש - אחרי
שהכהן הניח את המנחה בכלי שרת, וחלה עליה קדושת הגוף שאי
אפשר לפדותה. מבארת הגמרא את הקושיא על רב ששת, אי
אמרת בשלמא מים בודקין אותה - את האשה שיש עדים
שיודעים שזינתה, אלא בן מקדש ומקרב היא - נמצא שמנחתה
היא כמנחת שאר סוטות, וראויה להיות קדושה ולהקרב על גבי
המזבח, ובי קדוש מעיקרא - ולכן כשהונחה בכלי שרת לפני שבאו
העדים, שפיר קדוש - חלה עליה קדושת הגוף כדיון, ומשום הכי -
ולפיכך כשבאו אחר כך עדים ולא ניתן להשקותה, מנחתה נשרפת
כיון שלא ניתן להקריבה. אלא אי אמרת כרב ששת, שאם יש עדים
שיודעים שזינתה אין המים בודקין אותה, אם כן, לאחר שבאו
העדים לפני בית דין, תיגיל מילתא למפרע דבי קדוש מעיקרא
בטעות קדוש - יתברר למפרע שהקדושה שחלה על המנחה היתה
בטעות, שהרי כבר באותו זמן לא היה ניתן לבדוק את האשה על ידי
המים, וממילא לא ניתן להקריב את המנחה, ותיפוק לחולין - ותצא
המנחה לחולין, ומדוע אמרה המשנה שמנחתה נשרפת.
מתרצת הגמרא, אמר רב יהודה מדיסקריתא, אין כוונת המשנה
שהעידו שזינתה בזמן שנסתרה לראשונה עם אותו פלוני, אלא בגזון
שהעידו שזינתה בעורה לאחר שכבר הוקדשה מנחתה, דבי קדוש
מעיקרא שפיר קדוש - שהקדושה שחלה עליה מתחילה חלה בדיון,
כיון שבאותו זמן היתה יכולה להיבדק על ידי המים וממילא ראויה
להקריב מנחה, ולכן כאשר העידו שלאחר מכין זינתה בעורה
ומעתה אין סיבה להשקותה, נשרפת המנחה. מקשה הגמרא, מתקין
לה רב מששאי, כיצד יתכן שזינתה בעורה לאחר שהביאה
מנחתה, והלא הדין הוא שפירחי כהונה מליין אותה משהגיעה
לעזרה, ודאי שהיו מונעים ממנה לזנות. מתרצת הגמרא, שמעידים
העדים שזינתה מפרחי כהונה עצמן. רב אשי אמר לתרין בגין
שנצרכה לנקבה - ובאותו זמן אין הפרחי כהונה נלווים לה, דאמרו
פירחי כהונה בפיפה תלי לה - וכי הפרחי כהונה מחזיקים בכיפה
שעל ראשה שלא תלך מהם, ובאותו זמן זינתה.
תירוצ נוסף על קושיית רב, רב פפא אמר, לעולם בראמרינן
מעיקרא - כפי שלמדנו מתחילה, שמעידים שזינתה בסתירה
הראשונה שמחמתה נעשית סוטה, ודקאמרת שולדת רב ששת
קשה מדוע נשרפת המנחה, והרי לאחר שבאו עדים התברר
שהקדש היה בטעות, כיון שבזמן שהניחו בכלי שרת לא היתה
ראויה להיבדק על ידי המים ולהביא מנחה, ואם כן תיפוק המנחה
לחולין. דין זה מדרבנן הוא, שאמרו לשורפה גזירה שפא יאמרו
הרואים שהמנחה חוזרת להיות חולין, שמוציאין מכלי שרת לחול
- שניתן לפדות ולהוציא קרבן קדוש לחולין, והם אינם יודעים
שהתברר שהמנחה לא היתה קדושה.
מקשה הגמרא על רב פפא, מתיב רב מרי, שנינו בבביתא, אם
נממאת מנחתה של הסוטה עד שלא קדשה בכלי - לפני שהניחה
בכלי שרת, שעדיין לא חלה עליה קדושה, הרי היא בכל המנחות
שנטמאו לפני שקדשו, ונשפך המנחה בכסף ותצא לחולין, ובכסף

על לאו, לא חֲמִידָא לִיה וְלֹא מְחִינָן - אינו חמור בעיניו, ולכן אינו נאמן שלא יבוא עליה, ואסור לו להתייחד עמה בלא שני עדים.

מקשה הגמרא על הברייתא שהביאה, וְרַבִּי יְהוּדָה מְקַל וְחֹמֶר מִיְיָתָהּ - וכי רבי יהודה למד שהבעל נאמן מקל וחומר, והא רבי יְהוּדָה מְקַרְאִי מִיְיָתָהּ - והרי מצאנו שלמד זאת מפסוק, דִּתְנִיָא בברייתא אחרת, נאמר בפסוק לגבי סוטה "וְהִכִּיָּה הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֶּהֵן", מבואר שֶׁמֶן הַתּוֹרָה הָאִישׁ לבדו מְכַיֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ הסוטה לבית דין הגדול, ואין צריך שנים שלושה. אֲכַל אֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ בדברנו מוסרין לו שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים, משום שחוששים שֶׁמָּא יִבְא עֲלֵיהּ בְּדֶרֶךְ. רַבִּי יוֹסִי חוֹלֵק וְאָמַר, אף מדרבנן אין צריך שנים שלושה, אלא בְּעֵלָה נֶאֱמַר נֶאֱמַן עֲלֵיהּ שלא יבוא עליה, ולמדו זאת מְקַל וְחֹמֶר, ומה נדה שְׁהִיא בְּכֶרֶת, בְּעֵלָה נֶאֱמַן עֲלֵיהּ, סוּמָה שְׁהִיא בְּלֹא, לא כָּל שֶׁבֶן שנאמן. אֲמָרוּ לוֹ חֲכָמִים לרבי יוסי, לא - אין ללמוד מהקל וחומר משום שיש לפורכו, אִם אֲמַרְתָּ בְּנֶדֶה - מה שמצינו לגבי נדה שבעלה נאמן הוא משום שֶׁבֶן יֵשׁ לָהּ הֵיטֵר - שתהיה מותרת לו לאחר זמן כשטובלת, ולכן לא חוששים שיבוא עליה באיסור, תֹּאמַר בְּסוּמָה שְׁאִין לָהּ הֵיטֵר - אין ללמוד משם שיהיה נאמן גם לגבי איסור סוטה, שהרי אם יתברר שזינתה תהיה אסורה עליו לעולם, ולכן יש יותר חשש שיבוא עליה בדרך. וְאָמַר - וכן לגבי סוטה יש יותר חשש, כפי שאומר הפסוק "מִיֵּם נִגְזְרִים יִתְקַוּוּ וְגו'" דהיינו, שיש מתקוות לאחר דווקא בדבר האסור לו, ולכן אין הבעל נאמן שלא יבוא עליה. ממשיכה הברייתא, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ לבדו מְכַיֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֶּהֵן, שְׁנֹאמַר "וְהִכִּיָּה הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ". ואם כן קשה, שבברייתא הזו מבואר שרבי יהודה למד מפסוק שהבעל נאמן והולך לבדו, ואילו בברייתא הראשונה מבואר שלמד כן מקל וחומר. מתרצת הגמרא, אֲמַר לָהּ קַל וְחֹמֶר בְּרִישָׁא - בתחילה אמר להם רבי יהודה שהבעל נאמן מקל וחומר, ופְּרִכִּיבָהּ - ופרכו לו את הקל וחומר, וְהָדָר אֲמַר לָהּ קָרָא - וחזר ודרש להם כן מהפסוק.

שואלת הגמרא על הברייתא השנייה, רַבִּי יְהוּדָה הֵינִי תָנָא קָמָא - שניהם הרי לומדים מהפסוק שהבעל לא צריך עדים, ובמה הם חולקים. מתרצת הגמרא, אִיכָא בִּנְיֵיהוּ אֲכַל אֲמָרוּ - שתנא קמא הוסיף 'אבל אמרו חכמים', שמדרבנן צריך שני שולחים, ואילו רבי יהודה לא סבר תקנה זו.

המשנה תבאר את סדר הדברים שהיו עושים לה בבית דין הגדול ובבית המקדש קודם שהשקו אותה.

משנה. הָיוּ הַבַּעַל וְהַשְּׁלִיחִים מַעְלִין אוֹתָהּ - את האשה לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁנֶּשְׁבַּע אִתּוֹ שבעים אחד דיינים שְׁבִיבוּשָׁלַיִם, וּמֵאִימִין עֲלֶיהָ - מפוזרים אותה ממי הסוטה, כדי שאם נבעלה תודה בכך ולא תצטטר להיבדק, בְּדֶרֶךְ שְׁמֵאִימִין עַל עֵדֵי נִפְשוֹת - כמו שמצינו שמפזרים עדים שעל פי עדותם הורגים אדם. וְאָמַר לָהּ הַדִּין כדי לפתוח בפניה דרך להודות, בְּתֵי, יתכן שאכן זנית תחת בעלה, שֶׁהִרְבֵּה יֵין עוֹשֶׂה - גורם לכא לדיי עבירה, וכן תִּרְבֵּה שֶׁחָזַק עוֹשֶׂה, הִרְבֵּה לִירוֹת עוֹשֶׂה, תִּרְבֵּה שֶׁכָּהִינַם עוֹשֶׂה, ואם אכן זנית, אל תגרמי לעצמך מיתה מנוולת הבאה על ידי שתיית המים, אלא תודי בכך. וכן אומר לה, עֲשִׂי - אם אכן זנית, תודי לְשֵׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בְּקְרוֹשָׁה - למען כבוד שם השם שנכתב על המגילה שלא יִמָּחַח עַל הַמִּים - שכן היו עושים. כמו כן וְאָמַר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שְׂאִינֵם בְּרִי לְשׁוּמְעֵן - שאין ראי לה שתשמע אותם, על הצדיקים שחסאו והודו כפי שיתבאר בגמרא, הִיא - משמיעם בפניה וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבֶיהָ - ובפני משפחתה, בשביל שתודה. אִם הִשְׁתַּכְנַעָה הָאִשָּׁה להודות וְאָמְרָה מֵמָא אֲנִי - שזינתה תחת בעלה, הרי היא שׁוֹכֶרֶת בְּתוּבָתָהּ - כותבת שובר שזינתה והפסידה את כתובתה, וְיוֹצֵאת מִבְּעֵלָה בגט.

ואם אף לאחר כך מה שאמרו לה, עמדה על דבריה וְאָמְרָה הִיא, הִיא הִיא מַעְלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמָּוֶת - השער החיצוני של זה הבית, שְׁעַל פֶּתַח שְׁעַר נִקְנוֹר - ומשם לשער העזרה הנקרא שער ניקנור,

המשך בעמוד רט

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ז עמוד א

רש"י

תוספות

לא שכיחא. ולא מסקי אנשי אדעתיהו למחשדיהו לטהרות בהכי. והא דשני לעיל לר' שמעון מודכות לא תלה עדים נמי לא תלה, משום דאפתי לא הוה קיימא לן דרשא דהאי קרא: **מתני'** **שָׂמָא** **עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ. שְׂצִירָה לְהַשְׁקוּתָה בִּירוּשָׁלַם בְּבִד' הַגְּדוּל בְּדִלְקָהּ. נֶאֱמָן עָלֶיהָ. שֶׁלֹא יָבֵא: גַּמְלָא** לא שנו. הא דתנן בקדושין אכל אשה מתייחדת עם שני אנשים: **שָׂמָא יִצְטָרֵךְ בּו'. הָקָא נָמִי הוּאֵל**

וְשִׁנְיָה אֲסוּרִין קָה לֹא סָגִי בְּתָרֵי, שָׂמָא יִצְטָרֵךְ **הַבְּעֵל אִו שְׁלִיחַ בִּיד לְנִקְבִיו בּו'. דְּלִיתֵיהּ עָלֶיהָ** **פְּתָרִי. יָבֵא יָבֵא עָלֶיהָ וְעִידו עָלֶיהָ וּבִלְבִיד הַגְּדוּל** **וְלֹא יִשְׁקוּהָ: ל"ש. דְּאִשָּׁה מִתִּיחַדָת עִם שְׁנֵי** **אֲנָשִׁים: וְהוֹצִיאָהָ עֲשָׂרָה. אִשָּׁה אִישׁ חוץ לַעֲרֵי** **בְּמִשְׁחָה בְּחֻקָּת מִתָּה לְקַלְקֵל עֲמֻה: דִּידֵעִי לְאִתְרֵי** **בִּיה. וְלִזְמִיר לִן מִן הַתּוֹרָה בְּשִׁאֵין הָאִישׁ מִנְקָה** **מִעֻן. שָׂבָא עָלֶיהָ מִשְׁנֶאֱסָרָה עָלֶיהָ. אִין חֲמִים** **בּוֹדֵקִין אֵת אִשְׁתָּה: בְּעֵלָה נֶאֱמָן עָלֶיהָ. וְאִין עֲרִיר** **לְהַעֲמִיד עֲרִים אֲעֵלָה בּוֹסָה שְׂהִיא בְּלֹא. דְּלֹא** **יִוָּכַל בְּעֵלָה הָרֵאשִׁית וְגו'. דְּאִמְרִין בִּיקְמוּת פִּק' (ף קי) מִה אִנִּי מִקָּמִים אֲחֵרִי אֲשֶׁר הִשְׁמָאָה לְרִבּוּת** **סוּטָה שְׂנִיתָרָה: וְהִיא הַנּוֹתֶנֶת. הַמְדִּיר הַזֶּה** **שֶׁבִּאֵת רֹאשִׁי לְהַדְרִיק, הִיא הַנּוֹתֶנֶת אֵת הַדִּין** **שָׂאֵנָּה אֲמִירִים שְׂצִירָה עֲרִים: נָדָה שְׂהִיא בְּכֶרֶת.** **הַמְדִּיר עָלֶיהָ וְאִנִּי בָּא עָלֶיהָ: שָׂבָן יֵשׁ לָהּ הֵתֵר.** **לְכַשְׁתִּתָּה, לְפִיכָר אִין יִצְרו חוֹקֶפּ שְׂמֻבְסָת הוּא** **לֹאִיר זֶמֶן. שָׂאִין לָהּ הֵתֵר. אִלּוּ הִתְנָא אִתְּנָא שְׂמָאָה.** **וּלְפִיכָר לִבּוּ רֹדֶף אֲחֵרֵיהּ: גּוֹבִים. כְּלוּמֵר דְּכָר** **הָאֲסוּר לֹא יִצְרו רֹדֶף אֲחֵרֵיהּ וּפְרֻכָּה. כְּדָאֵמֵר** **שָׂבָן יֵשׁ לָהּ הֵתֵר: הִינֵנּוּ ת"ק. דְּבִרְיָתָא: אֲכָל** **אֲמִירִי. לֹר' יְהוּדָה לֵית לִיה: מִתְנִי וְמֵאִימִין עָלֶיהָ.** **שְׂתֵּנָה מוֹדָה: עַל עֲרֵי נִפְשוֹת. כְּדָאִמְרִין** **בְּסִנְהֶדְרִין. הִוּוּ יוֹדְעִין שֶׁלֹא בְּרִינִי מִמוּנֹת דִּינִי** **נִפְשוֹת בּו'. בְּפִרְק אֶחָד דִּינִי מִמוּנֹת וְףו' ל"ה. לִידֵּה** **יָלִידוֹת עוֹשָׂה. וְגִרָם לְנִעֲרָה יוֹדָה שְׂתֵּנָה אֵת** **קִלְקוּל. וְשָׂמָא אָמַת הַדְּבָר, אִל תְּבִיאִי עֲצֻמָּה** **לִידִי מִיתָה מְקַלָּת וְזו' שְׂכָנִים רַעִים. יוֹדְעִים** **לְפִתּוֹת וְמוֹצִיין לָהּ תְּמִיד: שְׂאִינָה כְּדָאִי לְשִׁמְעוֹ.** **אִינָה רֹאשִׁית לָהּ. שְׂאֵמֵר לְפָנֶיהָ דְּבִרִי הוֹדָאוֹת** **צִדִּיקִים הָרֵאשׁוֹנִים. אֵלָּא כִּיד שְׂתוּדָה עוֹל:** **קִלְקוּלָה כְּדָאִמְרִי לִקְלָן יְהוּדָה הוֹדָה וְלֹא בִּישׁ** **שׁוֹבֶרֶת כְּתֻבָּתָה. כּוֹתֶבֶת שׁוֹבֵר עַל כְּתֻבָּתָה. וְזִיתִי** **וְהַפְסְדִי כְּתֻבָּתִי. וְנִתְּנָה בִיד בְּעֵלָה שֶׁלֹא** **תִּתְּנֶנָּה לְאִתֵּר זֶמֶן. וְאִינָה נִדְרָגָת, שֶׁלֹא הִתֵּר** **בָּה עֲרִים בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה: לְשַׁעַר מוֹדָה. שַׁעַר** **הַחֲצִיץ שְׁבָן נִכְנָסִין לָהּ בְּפִתָּה. וּמִשָּׁם לִשְׁעֵר** **נִקְוֵר הוּא שַׁעַר הַעֲלִיץ שֶׁבְּחֻמָּה שְׂבִין עוֹלָה** **יִשְׂרָאֵל לַעֲזוֹת נָשִׁים: שֶׁשָּׁם מִשְׁקִין אֵת הַסּוּמָת.** **מִפְּנֵי שֶׁלֹא נִתְקַדַּשׁ בְּקִדְשָׁת עוֹרָה עָבִי חָלַל אוֹתוֹ** **הַשַּׁעַר. מִפְּנֵי הַמְּצוּרָעִין שְׂמֻבְסִין יִדְּיָן** **לְבוֹתוֹת לָתֵן מִדֵּם הָאִשָּׁם עַל בְּתוּ יָדוֹ. וְהִתְקַר** **כְּפֹרִים שְׂנֵכְסֵן לַעֲזוֹה בְּכֶרֶת, לְפִיכָר לֹא כִדְשָׁה** **שִׁיבֵל לַעֲמֹד חָלַל הַשַּׁעַר. שָׂאֵם הָיָה בְּתוּ** **מוֹצִיא אֵת דֵּם הָאִשָּׁם חוץ לַעֲזוֹה הָרִי הוּא נִפְסָל** **בִּיּוֹצָא. לְפִיכָר עֲרִיר לְהַכִּיֵּס יָדוֹ לְתוֹךְ חָלַל** **הָעוֹרָה. וְבִיאַת מִקְצֵת שְׂרָא רְחֻמָּנָא: נִקְוֵר. אִדָּם** **גְּדוּל הָיָה. וְתִבְיָא דְלִתּוֹת נִחְשָׁת מֵאִלְכַּסְנֶדְרָאִי** **שֶׁל מִצְרַיִם לֵאוֹתוֹ שַׁעַר וְעַשׂוֹ בּוּ נִסִּים בְּדִרְתָּן** **כְּסִדֵּר יוֹמָא וְףו' ל"ה. וְנִקְרָאוּ עַל שְׂמֻה: שֶׁשָּׁם מִשְׁקִין** **סוּמָת. דְּבִעֲבִין לְפָנֵי ה' דְּרִלְיָף לִקְלָן. וְיִסְתְּהִין** **אֵת הַיּוֹלָדוֹת. לִקְלָן מִפְּרֵשׁ מֵאִי הָיָ: אוֹתוֹ**

בְּכִנְיָה. בְּבִית הַצֹּאֵר שֶׁלֹּה: אִם נִקְרָעוּ. אִינוֹ חוֹשֵׁשׁ: וְאִם נִפְרְמוּ. אִינוֹ חוֹשֵׁשׁ. פְּרִמָּה גְּדוּלָּה מִקְרִיעָה שֶׁנִּקְרָעָה לְקָרְעִים הִרְבֵּה דְּמִינִצִּיר. בְּלַע"ז כִּמּוֹ הָאִי פְּרִסִּים סִלְקָא (ף קי) מִה: עַד **שֶׁנִּפְלָה אֵת לָבָה. וְלִקְלָן יָלִיף לָהּ מִקְרָא: וְסוּתֵר אֵת שְׂעָרָה. מִקְלִיעֻתוֹ. וְלִקְלָן יָלִיף לָהּ:**

יֵשׁ לָהּ עֲרִים בְּמִדְיַת הֵים לֹא שְׂכִיחָא. וְהָיָ בֹא עָלֶיהָ בְּעֵלָה בְּדֶרֶךְ נָמִי לֹא שְׂכִיחָ: כִּי דְּחִבִּי **יִדְעִי אֲתָרֵיהּ בִּיה. דְּחִבִּי אֲמִירִין נָמִי ב'פ' אִלּוּ חוֹנֵלִין (מִזּוֹת וְף ט') גְּבִי גֻלְגִּל לַעֲרִי** **מִקְלָט וּמוֹסְרִין לֹא שֵׁנִי תַלְמִידִי חֲכָמִים שְׂמֹא יִהְיֶהוּ בְּדֶרֶךְ וְיִידִין בְּגִמְרָא מֵאִי לֹאֹ אֲדָרְתוּ בִּיה** **דְּאִי קִטְלֵי בֵר קִטְלָא הוּא אִלְמָא גְבִי הִתְרָאֵם בְּעֵתִן תַּלְמִידִי חֲכָמִים: **נִמְרָא** שְׂהִיא בְּכֶרֶת** **בְּעֵלָה נֶאֱמָן עָלֶיהָ. תִּימָה דְּמִשְׁמַע בְּפִרְק אִין** **מַעֲמִידִין (פ"ח קי) לֹר' דִּיחֹד דְּעִרִיּוֹת דְּאִוְרִייתָא אִם** **כֵּן יִחֹד נִדְרָה מְגֻלָּן דְּשִׁרִי וִישׁ לִזְמִיר דּוֹקָא יִחֹד** **דְּעִרִיּוֹת דָּאִין לָחֵן הִיתֵר דּוּמִיא דְּבָן עִם אֲמֹר אִסְרָה** **תּוֹרָה אֲבֵל נָדָה לֹא:**

הִיא הַנּוֹתֶנֶת. הִיא הִיא הַנּוֹתֶנֶת לֹא דְּמִי כָלָל **לְהוֹרָא דְּפִרְק קָמָא דְּעִירוֹבִין (ף קי) **אֲמִיר**** **לִזְו ק'ו וּפְרֻכָּה. יֵשׁ לִזְמִיר דּוֹקָא בְּפִירָכָא שְׂכָן יֵשׁ** **הִיתֵר לְאִיסוּרָתוֹ (פְּרֻכָּה אֲבֵל בְּהִיא הַנּוֹתֶנֶת לֹא** **פְּרֻכָּה וְלִכָּר הוֹצִירָתוֹ לְפִירָכָא אֲחֵרִיתִי** **דְּאִשְׁכּוֹן בְּרוּכְתִי סִגְיָא דְּחִמְרָא לִזְו לְאִינִישׁ** **עֲבִירָה קָלָה וּמִסְתַּפּוּ מִינָה טַפִּי מַעֲבִירָה חֲמוּרָה** **כְּזֶן ב'פ' דְּכִתּוּבוֹת (ף קי) דְּחִמְרָא לִזְו אֲבִילוֹת** **דְּלֹא הוּי אִלֹּא מִדְּרַבְנָן מְנַדָּה שְׂהִיא בְּכֶרֶת וּב'פ'** **הַנוֹקֵן (יטין קי) **בְּ** אֲתָרֵיהּ דְּרִבִּי יְהוּדָה חֲמִירָא** **לִזְו שְׂבִיעִית דְּלִיכָא אִלֹּא לֹאֹ מִשְׁבֵּת שְׂהוּא** **בְּסִקְלָה וּבְרִישׁ פ'ק דְּבִרְעָה (ף קי) **אֲמִיר** הָיָ דְּקִיל** **צִרִיךְ הַרְחָקָה טַפִּי דְּאִמֵּר מִשׁ גְּבִי שְׂבֵת דְּסִתָּם לָן** **תָּנָא כְּרִבִּי שְׂמַעוֹן וְגִבִּי יוֹם טוֹב כְּרִבִּי יְהוּדָה שְׂבֵת** **דְּחִמִּיר סִתָּם לָן כִּרִּישׁ יֵט דְּקִיל סִתָּם לָן כְּרִבִּי** **יְהוּדָה אִלְמָא דִּימְנָן בְּדִילִי מִקְלִילָת טַפִּי מִחֲמִירָתָא** **דִּימְנָן אִיפְכָא וְהִשְׁתָּא צִרִיךְ לִישֵׁב הַבְּרִייתָא לְפִי** **הִירוּשְׁלַמִּי וְהַתּוֹסְפָתָא דְּחִבִּי מִיתְנִיא בְּתוֹסְפָתָא** **(פ"ח קי) ר' יְהוּדָה אֲמִיר נֶאֱמָן עָלֶיהָ בְּעֵלָה מִקְלָט חוֹמֵר** **וְזִמָּה נָדָה שְׂחִיבֵי עַל בִּיאַתָּה כִּרָּת בּוּר' ר' יוֹסִי אֲמִיר** **הַכְּתוּב הָאֲמִינוּ שְׂנֵא' וְהִבִּיא הָאִישׁ אֵת אִשְׁתּוֹ וְגו'** **וּבִירוּשְׁלַמִּי מִיתְנִיא חִבִּי רִבִּי יְהוּדָה אֲמִיר בְּעֵלָה** **נֶאֱמָן וְכו' אֲמִירו לֹא אִם אֲמִירָת בְּנָדָה יִישׁ לָהּ** **הִיתֵר וְכו' אֲמִיר לָחֵם רִבִּי יְהוּדָה גִּזִּית הַכְּתוּב הוּא** **הִבִּיא הָאִישׁ אֵת אִשְׁתּוֹ וְגו' אֲמִירו לֹא וּבִלְבַד** **בְּעִרִים וְהִשְׁתָּא אִית לָן לְמִימֵר דְּבִהֲחִיא תוֹסְפָתָא** **פְּרֻכָּה וְהוּדֵר אֲמִיר לִזְו קָרָא כְּהוּא דִּירוּשְׁלַמִּי** **אֲבֵל (וּבְמִדְרַבִּי יוֹסִי אִיכָא לְחֻמָּה לְמִימֵר אִיפְכָאֵן)** **דְּמַעֲקִירָא אֲמִיר לִזְו קָרָא וְהוּדֵר אֲמִיר לִזְו קָל** **חוֹמֵר: **וְאֲמִיר** מִיִּם גּוֹבִים. נִרָאֵה דְּהָאִי וְאֲמִיר** **פִּירוּשׁוֹ חִבִּי כְּלוּמֵר מֵאִי תֵלִי בְּחִבִּי שָׂאִין הִיתֵר** **לְאִיסוּרָה חֲדָא דִּיצְרו חוֹקֶפּ מֵאֲחֵר שָׂאִין הִיתֵר** **לְאִיסוּרָה אִין מִתּוֹן דְּבִיר עַם לֹא עֲכַשִׁי אִמִּיתִי** **וְאִת' לֹא יִתְּנָה יִצְרו לָהּ אִשְׁתּוֹ הוּאֵל וּבְעֵלָה**

כְּבִר מִיִּם גּוֹבִים יִתְּנָה: **מִה**

עַל עֲרֵי נִפְשוֹת וְאֲמִירִים לָהּ בְּתֵי, תִּרְבֵּה יִין עוֹשָׂה, תִּרְבֵּה שְׂחֹק עוֹשָׂה, תִּרְבֵּה יָלִידוֹת **עוֹשָׂה, תִּרְבֵּה שְׂכָנִים רַעִים עוֹשִׂין, עֲשִׂי לְשִׁמּוֹ הַגְּדוּל שְׂנֵכְתֵּב בְּקִדְשָׁה שְׂלֹא יִפְחָה עַל** **חֲמִים. וְאֲמִיר לְפָנֶיהָ דְּכָרִים שְׂאִינָה כְּדָאִי לְשִׁמְעוֹ, וְהִיא וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אִם אֲמִירָה** **טְמֵאָה אִנִּי, שׁוֹבֶרֶת כְּתֻבָּתָה וְיִוִּצָּתָה. וְאִם אֲמִירָה טְהוֹרָה אִנִּי, מַעְלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמּוֹרָה** **שֶׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקְוֵר שֶׁשָּׁם מִשְׁקִין אֵת הַסּוּמָת וְיִמְטְהִרִין אֵת הַיּוֹלָדוֹת וְיִמְטְהִרִין אֵת** **הַמְּצוּרָעִין, וְכֵהֵן אוֹחֹז בְּכִנְיָה, אִם נִקְרָעוּ נִקְרָעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ עַד שֶׁהוּא מְגֻלָּה אֵת** **לָבָה וְסוּתֵר אֵת שַׁעֲרָה. רִבִּי יְהוּדָה אֲמִיר אִם הָיָ לָבָה נָאֵה לֹא הָיָ מְגֻלָּה, וְאִם הָיָ** **שַׁעֲרָה נָאֵה לֹא הָיָ סוּתֵר, הִיתָה מִתְּפַסָּה בְּלִכְנִים מְכַסֶּה בְּשַׁחוּרִים, הָיָ עָלֶיהָ כְּלִי זָהָב** **וּקְטִילֹאוֹת**

וּקְטִילֹאוֹת

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ז עמוד ב

תוספות

רש"י

וְקַנְיָאוֹת. תְּכַשִּׁית הוּא בְּמִין חֲצִי עֹגֹל פְּתוּחַ, וְסוּגֶרֶת בּוֹ אֵת חֲלֻקָּהּ וּמִקֵּץ אֶת גְּרוּנָהּ מִן הַצִּדִּידִין; כָּל הַמַּצְרִי, עֲשׂוֹי מַצְרֵי דָקֶל, מְסִיב הַגָּדֹל קִיבִּי הַדָּקֶל וְכוּרֶךְ עָלָיו; וְקוֹשֶׁר לְמַעַל פְּרִיָּהּ. כִּדִּי שֶׁלָּא יִשְׁמְטוּ בְּגִינָה לְאֶרֶץ; שְׁלֵפָה גַם בָּהּ. כְּשֶׁאֵדָם רֹאֵה בְּנִי בִּיתוֹ דַּעְתּוֹ מִתְגַּבֶּרֶת עָלָיו וְלֹא תֵיכָא וְלֹא תוֹדָה, וְאֵדָם מְבַקֵּשׁ שְׂתוּדָה וְלֹא יִמָּנֶה שֵׁם הַקֹּדֶשׁ עַל הַמִּיָּם; וְכָל הַנָּשִׁים בְּתָרִית לְרֵאוּתָהּ. לִקְנוֹן פְּרִיָּהּ וְהָא תָנָא רִישָׁא כָּל הַרְצָה לְרֵאוּתָהּ בָּהּ רֹאֵה וְאִפְּלוּ אֲנָשִׁים; וְנִסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים. מִקְרָא הוּא בִּיתוּקָא; וְגַם מִנָּה הֵיזְי מִלֵּי. דְּבִעְיָא בִּיד הַגָּדוֹל, נָהִי דְּבִירֵדוֹשִׁים בְּעֵינָן לְהַשְׁקוּתָהּ כְּדִכְתִּיב וְהַעֲמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לְפָנֶיךָ ה', אֲבָל בִּיד הַגָּדוֹל דְּהֵינִי בְּעֵינִים וְאִחֵד מִנָּה לְדָא נִתְכַּשְׂרוּ בָּהּ אִחֵד מִשְׁנֵי בְּתִי דֵּינִי שְׁהָיוּ שֵׁם שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. אִחֵד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבֵּית וְאִחֵד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הָעִירָה כְּדָמָר בְּסִנְהֶדְרִין וְהָ שׁ: מִלֵּי חֲלָקִין. בְּזֶקֶן מִמָּרָא: כְּשֶׁבִשְׁבִּים וְאִחֵד. דְּכִתִּיב (וְקָרִים יז) מִן הַמִּקְדָּשׁ הַהוּא, מִקְדָּשׁ מִיָּה, דְּהֵינִי לְשִׁבְתִּי הַהוּיָה, שְׁאִפְּלוּ מִצָּדָן אֲבִי פְּנֵי הַמִּקְרָא עֲלֵיהֶן לְפִינָן מִנִּיה דְּהֵינִי הַמִּקְרָאוֹ הַמִּקְרָא וְסִפְּקִין דֵּי וְהָ: עֲמִיד עַל בּוֹרֶיךָ. הַסִּמְכִי עַל נְקִיטָתָהּ; קָרָם שְׁמִנְחָהּ מִנִּיה. כִּדִּי שֶׁלָּא יִמָּנֶה הַשֵּׁם מֵאִמְרֵי שֶׁלָּא לְשׁוֹתוֹ, וְלֹא אִחֵד שְׁמִנְחָהּ אֲמִירִים לֵה דְּכִרִי תַּחֲנוּמִין לְשׁוֹתוֹ אִם נִקְיָה הִיא כִּדִּי לְהַמְרִיחַ לְבַעֲלָהּ, אִחֵד תֵּיכָא מִן הַמִּיָּם וְתֹאמַר טָמְאָה אֲנִי וְהִיא טוֹהֶרֶת וְתוֹרֵצָא לַעֲזוֹ עַל עֲצָמָהּ וְעַל בְּגִידָהּ: בְּכַתוּבִים הָרִאשׁוֹנִים. כְּדִכְרִים הַכְּתוּבִים בְּתוֹרָה שְׁנַעֲשׂוּ בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים. כְּגוֹן הַגָּדֹל וְזוֹ דְּאִשָּׁר חֲכָמִים יִגִּידוּ וְיִדְּוּ עַל הַטָּעָם וְלֹא כְּחֹדֶר עֲנָם מֵאֲבוֹתֵיהֶם. וְגַם הֵם, רֵאוּבֵן בְּמַעֲשֵׂה בְּלִחָה כְּדִלְקָן, וְיִהוּדָה בְּמַעֲשֵׂה תִּמְרָה צִדְקָה מִמֶּנִּי; לֵהם לְבָבִים נִתְּנָה הָאֵרֶץ. יִהוּדָה וְכֵה לְמַלְכוּת בְּתוֹסֶפֶת אֲדָרְכּוֹת (פ"ח). רֵאוּבֵן נָטַל חֶלֶק תְּחִלָּה כְּאֶרֶץ גְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּי; וְלֹא עָבַר זֶה בְּתוֹכָם. דְּרִשׁ רַבִּי תַּחְנוּמָא, אִימָתִי לֹא עָבַר זֶה בְּתוֹכָם, כְּשֶׁכָּא מִשָּׁה לְכִרְכָּךְ; יְחִי רֵאוּבֵן וְזֹאת לִיְהוּדָה. אֵין לָךְ בְּכִרְכָּךְ כָּל הַשִּׁבְטִים מִתְחַלְּלִין וְזֹאת חֹזֵן מִזֶּה: עֲצָמוֹתַי שֶׁל יִהוּדָה מִתְחַלְּלִין בְּאֵירֹן. עֲצָמוֹת כָּל הַשִּׁבְטִים הַעֲלִילוּ מִמַּעֲצֵרִים, וְהוּא שְׁאֵמֶר יוֹסֵף וְהַעֲלִיתָם אֶת עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אֲתֹכֶם (שמות יז) עִם עֲצָמוֹתֵיכֶם, וְהָיוּ עֲצָמוֹת כָּל הַשִּׁבְטִים שְׁלֹחַן קִימָה, וְיִהוּדָה אֵיכָרֵי מִתְפָּרֵקִין וּמִתְגַּלְּגִין בְּאֵרֹנוֹ מִפְּנֵי שְׁנֵדָה אֶת עֲצָמוֹ בְּעִרְבּוֹ שֶׁל בְּגִמְיָן וְחֻסְתָּא לָךְ כָּל הַקִּיָּם (בְּרֵאשִׁית מג) אֲפִי לְעוֹלָם הַבָּא. וְהִיא נִפְקָא לָן (שמות יז) נָדִיד שֶׁל חֹכֶם אִפְּלוֹ עַל תְּנַאי הוּא בָּא: מִי גָרָם לְרֵאוּבֵן שִׁינְדָה. בְּמַעֲשֵׂה יִרְעֵי אֲבִי: יִהוּדָה. שְׂחוּדָה בְּמַעֲשֵׂה תִּמְרָה. וְכֵן הָיָה מִסֻּרָה בִּינֵיהֶם. וּמִדֶּרֶשׁ אֲנִידָה דִּר' תַּחְנוּמָא, כְּשֶׁאֲמַר יִהוּדָה צִדְקָה מִמֶּנִּי עָמַד רֵאוּבֵן וְאָמַר בְּלִבִּילִי יִרְעֵי אֲבִי, וְעָשִׂי חֵי רֵאוּבֵן שְׁלֹחַ קִימָתָא אִפְּלוֹ הוּא חֵי, וְזֹאת לִיְהוּדָה שְׂחוּתָהּ מִתְגַּלְּגִל; לְשִׁמָּא. לְמִקְדָּשׁ שְׁתַּקֵּוּ מִשָּׁם, כְּמוֹ דְּרִשָּׁה מִדְּבִרְמִיתָה (שמות יז) לְמַתִּיבָתָא. לִשְׂא וְלָתֵן עִם שְׂאֵר הַחֲכָמִים: לְמִשְׁקֵל וּמִסֻּרָה. לִשְׂא וְלָתֵן: דִּי רַב לוֹ, וְהָא לֹא נִצְחָן לִירֵב, וְהָא דְּכִתִּיב דִּי לִשׁוֹן מִלְחָמָה הוּא מִלְחָמָתָה שֶׁל תוֹרָה: אִלָּכָא

וְהָלֵךְ בְּשִׁבְעִים וְאַחֵר. תִּימָה אֲמַאי לֹא תִנִּי לֹדוֹ לְסוּטָה חֻקֵּן מִמָּרָא בְּפ"ק דְּסִנְהֶדְרִין וְהָ (ז). בְּהָדִי הֵיזְזוּ בְּבִידֵי שֶׁל שְׁבַעִים וְאַחֵר וְיִלֵּי מִשׁוֹם דְּגִמְרָה שֶׁל סוּטָה חֻקֵּן מִמָּרָא לֹא הִיָּה בְּבִית דִּין שֶׁל שְׁבַעִים וְאַחֵר: מִזֶּה. הָלֵךְ בְּבִית דִּין שֶׁל שְׁבַעִים וְאַחֵר. קִישִׁי כִּיּוֹן דִּילִפְּנִין מִזֶּקֶן מִמָּרָא אֵית לָךְ לְמִימַר בִּיד סוּטָה שְׁתַּמְקוֹם גִּרָם כְּמוֹ גָבִי זֶקֶן מִמָּרָא וְלִכְרִי הֵיזְזוּ מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשִׁבְתָּהּ הַהוּא א"כ פִּסְקוֹ הַמִּיָּם הַמִּרְדִּים מִיּוֹם שְׁגִלְתָּהּ סִנְהֶדְרִין וְיִשְׁבָּה לֵה בְּחֻנֹּת כְּדָמָר בְּפִרְקִי הָיוּ בּוֹדֵקִין (מִסְנֵהוֹ דף מ"א). לְפִי שֶׁלָּא רִצּוֹ לְדוֹן דִּינֵי נַפְשׁוֹת לְפִי שְׁתַּמְקוֹם גִּרָם וּבְפִרְקִי בְּתָרָא דְּמִכְלִיתָן (לִקְנוֹן דף מ"א). אֲמִירָנִין דְּרַבִּין יִיחִיָּה בֶן זְבַאי בְּחִסְקִין וְקוֹדֶם גִּלּוֹת סִנְהֶדְרִין אֲמִירָנִין אֲמִירָנִין בְּפִרְקִי הָיוּ בְּחִסְקִין (ס"ט מ"א). דְּרַבִּין יִיחִיָּה בֶן זְבַאי תַּלְמִיד יוֹשֵׁב לְפָנֵי רַבִּי הִיָּה וְלֹא מִקְרִי רַבִּין וְנִרְאָה דְּאִיּוֹם לֹא הִיָּה מַעֲכָב וְאִם לֹא הִיָּה מֵאִמְרֵי כָּל אֲעִיב' הִיָּה שׁוֹתָה הַיִּלְכָּר הִיָּה נִזְהָת אֲפִי' לֹא אֲחֵר גִּלּוֹת: לֹא עֲבַר זֶה בְּתוֹכָם. פִּירֵשׁ ר"י בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל הָיָה בְּחֻלּוֹת יִיחִיָּה וְיִחִיָּה שְׂרָאוּבִן וְיִהוּדָה שְׁכִינִים: שְׁמַעְתָּ מִנִּיה בְּתוֹכָן שׁוֹכֵר. תִּימָה וְהָא הִכָּא לֹא אֲפִשֶׁר בְּלֹא שׁוֹכֵר אִם הִיא אֲמִירָנִין אֲבִדָה בְּתוֹכָתָהּ בְּמָה יִכּוֹף אוֹתָהּ לְהַחֲזִיר בְּתוֹכָתָהּ בְּשִׁלְמָא לֹדוֹ בְּעִלְמָא מַעֲכָב הַפְּרִיעוֹ עַד שְׁחִידוֹ מִלּוּחַ אֶת הַשֹּׁטֶר אֲבָל כָּאֵן אֵין פְּרַעוֹן שְׁחִידוֹ כָּאֵן אֲבִדָה בְּתוֹכָתָהּ וְיִחִיָּה דְּבִידָא אֲפִשֶׁר דְּבִידוֹ הִכָּל בְּתוֹכָתָה וְיִלֵּי שְׂחִידָה יִכּוֹל לַעֲכַב אֶת הַגִּט אֲעִילוֹ שֶׁל שְׁחִידוֹ לֹדוֹ הַכְּתוּבָה אֲבָל תִּמְיָה לְפִינֵי מֵאִי דְּמִסִּיק בְּמִקְדָּשׁ שְׁאֵין בְּתוֹכָתָה בְּתוֹכָהּ בְּתוֹכָתָה שׁוֹכֵר לְמַה לִּי לְמִיכְתֵּב שׁוֹכֵר יִקְרַע הַגִּט וְיִכְתוּב עָלָיו גִּיטָא דִּנֵּן דְּקִרְעָתוֹ לֹא מִשׁוֹם דְּהִיטָא פְּסוּלָא הוּא אִלָּא דִּלָּא תַּהֲדוֹר וְתַגְבִּי בִּיה וְיִמָּנֶה אֲחִירִיתִי כְּדָמִירָנִין בְּפ"ק הַכְּתוּבָה (מִסְנֵהוֹ דף פ"ט). וּבְפִרְקִי קִמָּא דְּבִבָּא מִצִּיעָא (דף י"ח) וְיִלֵּי דְּהִבָּא מִיִּירִי מִן הַסִּכְנָה וְאִילָךְ דָּמָר בְּפִרְקִי הַכְּתוּבָה (מִסְנֵהוֹ דף פ"ט). דְּרִבּוּבָה בְּעִיד גִּירוּשִׁין אִפְּלוֹ בְּלֹא גִט: אֲמִירָנִין רַבָּא בְּמִקְדָּשׁ שְׁאֵין בְּתוֹכָתָה בְּתוֹכָהּ עִסְקִין. מִקְשִׁים אֵין בְּמִקְדָּשׁ שְׁכּוֹתֵבִין אֵין בְּתוֹכָתָה שׁוֹכֵר וּבְגֵן פְּשׁוּט (דף כ"ב ד' ק"ח). אֲמִירָנִין מִסְתַּבְּרָא דְּכּוֹתֵבִין שׁוֹכֵר דִּיא אֵין בְּתוֹכָתָה יִאכַל הֵלֵךְ חֲדָי אִלֵּי אֲבִי עֲבַד לֹדוֹ לֵאשׁ מִלּוּחַ הֵלֵךְ חֲדָי אִלֵּי רַבָּא אֵין עֲבַד לֹדוֹ לֵאשׁ מִלּוּחַ אֲלִמָּא דְּקִבֵּל אוֹתָהּ כִּסְרָא דְּכּוֹתֵבִין וְנִרְאָה דְּרַבָּא סִיל בְּתוֹכָתָה אֲבָל הִכָּא דְּחִיָּה בְּעִלְמָא הוּא דְּלִכָּא לְמַשְׁמַע מִהִבָּא דְּכּוֹתֵבִין שׁוֹכֵר: שִׁשִּׁים שְׁמַעְתָּ ה' קוֹל יִהוּדָה, עַל אֵיכָרִיהָ לְשִׁפָּא וְלֹא הוּא קָא מַעֲלִילִין לִיה לְמַתִּיבָתָה דְּרִקְשָׁא 'וְאֵל עֲמֹ תִבְרָא', וְלֹא הוּא קָא יַדַּע מִשְׁקֵל וּמִמָּרָה בְּשִׁמְעָתָה בְּהָדִי רַבִּין 'דִּיּוֹ רַב לוֹ', לֹא הוּא קָא סָלְמָא לִיה שְׁמַעְתָּ אֲלִיבָא דְּהִילְכָתָה 'וְעוֹר מִצִּדֵּי תִהְיֶה', בְּשִׁלְמָא יִהוּדָה דְּאִדִּי, כִּי הִיכִי דִּלָּא תִישָׁרֵף תִּמְרָה, אֲלֹא רֵאוּבֵן לְמָה לִיה דְּאִדִּי, וְהָאֲמַר רַב שֶׁשֶׁת חֲצִיף עָלִי (בְּר' יִשְׂרָאֵל) דְּמִפְּרִיט הַבְּאִיָּה, כִּי הִיכִי דִּלָּא לִיחִשְׁדוֹ אֲחוּדִי: אִם אֲמִירָנִין מִמָּה אֲנִי וְכִי: שְׁמַעְתָּ מִיָּה בְּתוֹכָתָה שׁוֹכֵר. אֲמִירָנִין אֲבִי, תִּנִּי מִקְרַעְתָּ. אֲמִירָנִין לִיה רַבָּא, וְהָא שׁוֹכֵרֶת קִתְּנִי, אֲלֹא אֲמִירָנִין רַבָּא, בְּמִקְדָּשׁ שְׁאֵין בְּתוֹכָתָה בְּתוֹכָהּ עִסְקִין: וְאִם אֲמִירָנִין טוֹהֶרֶת אֲנִי מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעֲרֵי מִזְרָח: מַעֲלִין אוֹתָהּ, הֵם

דְּהִילְכָתָה. לֹא הָיָה זִכְרוֹ לְמוֹר דְּכִרִי הַמִּתְקַבֵּל: מֵאֵן דְּסִפְּרִית חֲסִיָּה. לְרַבִּים נִרְאָה שְׁאֵינוֹ וּבִשׁוֹן וּבִשׁוֹן דְּכִרִי: דִּלָּא לִיחִשְׁדוֹ אֲחוּדִי. שְׁלֹא יְדוֹ שְׁאֵר אֲחִירִי נִחְשָׁדִין מֵאֲבִיתָה: שְׁמַע מִיָּה בְּתוֹכָתָה שׁוֹכֵר. וְפִלְגִּיתָה דְּכִרִי יִהוּדָה וְרַבִּי יוֹסִי הִיא בְּבָבָא בְּתָרָא (דף ק"ח) דְּקָאֲמַר רַבִּי יִהוּדָה אֵין בְּתוֹכָתָה שׁוֹכֵר אֲלֹא יִקְרַעוּ אֶת הַשֹּׁטֶר, דָּאֵם כֵּן צִרְיָן וְזוֹ לְשׁוֹר שׁוֹכֵר מִן הַעֲבָרִים: תִּנִּי מִקְרַעְתָּ. שֹׁטֶר בְּתָבָתָה בְּמִקְדָּשׁ שְׁאֵין בְּתוֹכָתָה בְּתָבָה. אֲלֹא סוֹמְכִין עַל תְּנַאי בֵּית דִּין שְׁתַּקְנוּ לְתַחֲלוֹתָהּ מֵאֲתָם וְלֹאֲלִמְנָה מִנָּה וּכְשֶׁמִּקְרַעְתָּ מוֹצִיאָה גִּטָּה וְגוֹבֶה בָּהּ. וּכְשֶׁנִּשְׁתַּלְמָנָה מִבִּיאָה עֲדִי מִיָּתָה וְגוֹבֶה, וְהֵם כִּיּוֹן דִּלָּא אֲפִשֶׁר מוֹדִי רַבִּי יִהוּדָה שְׁכּוֹתֵבִין שׁוֹכֵר, דְּטוֹב לֹדוֹ שִׁיָּה כִּיּוֹן קִצֵּת רָאָה שְׁפָרַע כִּדִּי שֶׁלָּא תַּחֲזוֹר וְתִבָּא עֲדִי מִיָּתָה אֲחִירִים בְּבִית דִּין אֲחֵר וְתַבְעִנָּה: הֵם

ביאורים למסכת סוטה דף ז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

דכתיב כששלחה אליו תמר את הסימנים "ויבר יהודה ויאמר צדקה
ממני" הרי שהודה. **אלא ראיובן מנלן דאורי** - היכן מצאנו שהודה
מעצמו במעשה בלחה. משיבה הגמרא, **דאמר רבי שמואל בר**
נחמני אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב 'הי ראיובן ואל ימת' 'וזאת
ליהודה' - מפני מה שונה ברכת יהודה ומתחילה ב'וזאת ליהודה',
לומר לך שכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של
יהודה שהעלו ישראל ממצרים מגולגלין בארון - מתגלגלים
ומתפרקים בארון, עד שעמד משה ובקש עליו רחמים לפני הקב"ה
ואמר לפניו, רבוננו של עולם, מי גרם לראובן שהודה על מעשה
בלחה, יהודה - שכיון שראה את יהודה מודה על מעשה תמר הודה
הוא על מעשה בלחה, ועל זה אמר משה 'וזאת ליהודה' - שיהודה
אבריו מפורקים ואילו ראובן שלדו קיים. **מיד 'שמע ה' קול יהודה'**
- התקבלה תפילתו של משה על יהודה, ועל איבריה לשפא - וחזרו
אבריו למקום חיבורם. **ולא הוה קא מצילין ליה למיתבתא דרקיעא**
- אך עדיין לא הכניסו את יהודה לישיבה של מעלה, עד שהתפלל
משה **ואל עמו תביאנו**, והכניסוהו לישיבה של מעלה. **ולא הוה קא**
ידע משקל וממרח בשמעתא ביה רבנן - אך עדיין לא היה יודע
יהודה לשאת ולתת בדברי תורה עם החכמים, עד שהתפלל משה
ידיו רב לו - שהיה לו כח לנצח במלחמתה של תורה, ואחר
שהתפלל כך, ידע לשאת ולתת בדברי תורה. אך לא הוה קא שללא
ליה שמעתא אליבא דהלכתא - עדיין לא היה זוכה יהודה לומר
דברים שיתקבלו להלכה, עד שהתפלל משה **ועזר מצריי תהיה**.
הרי מפורש שראובן הודה על חטאו.
מקשה הגמרא, **בשללא יהודה דאורי** - מוכן שהודה, כי היכי דלא
תשרף תמר - שעל ידי הודאתו נמנעה שריפתה, **אלא ראיובן למה**
ליה דאורי - מפני מה הודה, והרי והאמר רב ששת הציץ עלי (בר
ישיראל) דמפרש תמיה - המודה בריבם שחטא הרי הוא חצוף,
שמראה שלא מתבייש בדבר. מתרצת הגמרא, שראובן הודה כי
היכי דלא ליחשדו אחוהי - כדי שלא יחשדו יעקב בשאר האחים
שהם חטאו ובלבלו את מיטתו.
שנינו במשנה, **אם אמרה סמא אני וכו'**, כותבת ונותנת לבעל שטר
שכתוב בו זניתי והפסדתי את כתובתי. **שמעת מינה** - נלמד מדברי
המשנה שכותבין שובר - ולא כשיטת רבי יהודה בבבא בתרא,
שיכול הלווה לומר שאינו פורע את חובו עד שיחזיר לו המלווה את
שטר ההלוואה כדי שלא יוכל לתבוע אותו שוב, ואינו מסתפק בכך
שיכתוב המלווה שובר שפרע לו הלווה את החוב, מפני שיכול לטעון
שאינו יכול לשמור את השטר כל ימיו שלא יאכלו אותו העכברים
וכדומה. וממה שמבואר במשנה שהאשה כותבת לבעל שאינו חייב
לה כתובה, ולא מצריכים את האשה להחזיר לבעל את כתובתה,
משמע כשיטת רבי יוסי שחולק שם. **אמר אביי** אין ראייה מהמשנה
שסוברת כרבי יוסי, משום שהגני מקרעת - ניתן לשנות במשנה
מקרעת כתובתה, דהיינו שצריכה לקרוע את כתובתה ואכן לא די
בכתיבת שובר. שואלת הגמרא, **אמר ליה רבא לאביי, והא שוברת**
קתני - הרי שנינו במשנה 'שוברת כתובתה' ולא ניתן לשנות
שקורעת. **אלא אמר רבא** אין ראייה מהמשנה שסוברת כרבי יוסי,
משום שבמקום שאין כותבין כתובה עסקינן - המשנה דיברה על
מקום שנהגו שלא לכתוב כתובה לאשה, אלא סומכים על תקנת
חכמים שאם מת הבעל או גירשה חייב לה כתובה, ובמקום כזה שאין
כתובה לקרוע, גם לפי רבי יהודה תכתוב לו שובר
שנינו במשנה, **ואם אמרה מהוזה אני מעלין אותה לשערי מדרה**.
מקשה הגמרא, **מעלין אותה** - וכי היא הייתה מוחזק לעורה שיש
צורך להעלותה לשם,

וקמליאות - תכשיט המקיף את הצוואר מלפניה, נזמים ומכעיות,
מעבירין - מסירים אותם ממנה כדי לנזולה, בשביל שתודה. ואחר
כך - אחר שקרע הכהן את בגדה עד כנגד הלב, מביא הכל מצרי -
העשוי מסיב הגדול סביב הדקל, וקושרו למעלה מדרה בשביל שלא
יפלו בגדיה עוד כלפי מטה. וכל הרוצה לראות את הסוטה בבזיונה
ובבושתה בא לראות, חוץ מעבדיה ושפחותיה, שמפני שלכת גם
בתן היא לא תודה בפניהם. וכל הנשים מותרות לראותה בשעת
ניזולה, שנאמר **ונגסו כל הנשים ולא תעשנה כזאתנה** - על
ידי שיראו הנשים מה שעושים לסוטה, ישמרו עצמם שלא לבוא
לידי זימה וזנות.
נמרא. שנינו במשנה, שהיו מביאים את הסוטה לבית דין הגדול
בירושלים. שואלת הגמרא, **מנהי מילי** - שלגבי סוטה צריך בית דין
של שבעים ואחד ידינים. ומשיבה, **אמר רבי תימא בר גמרא אמר רבי**
יוסי ברבי חנינא, אהיא - לומדים בגזירה שווה 'תורה' 'תורה',
בתיב קא - לגבי סוטה **'ועשה לה כהן את כל התורה' וכתב**
התם - לגבי זקן ממרא **'על פי התורה אשר יודע'**, ולומדים מה
להלן בשבועים ואחד - שזקן ממרא חייב דווקא אם הורה כנגד בית
דין הגדול, אף כאן - השקאת הסוטה היא בשבועים ואחד.
שנינו במשנה, **ומאימין עליה וכו'** כדי שאם זינתה תודה ולא ישקו
אותה. מקשה הגמרא, **ורמינחו, בדרך שמאימין עליה שלא תשתה**
כך מאימין עליה שתשתה, שאומרים לה בתי, אם ברור לך הדבר
שמהוזה את ולא נבעלת בסתירה, עמדי על בורייך - תסמכי על כך
שאת נקייה מעוון, וישרי את המים ולא תינוקי מהם, **לפי שאין מים**
המרים דומין אלא לכם יבש שמונה על בשר חי, אם יש שם מכה
והבשר תתור, הרי הסם מתקלח ויורד לגוף, אך אם אין שם מכה,
אינו מועיל כלום - שאינו מחלחל לתוך הבשר, וכמו כן המים
המרים לא עושים דבר לאשה שלא זינתה. וקשה שהרי במשנה
מבואר שמאימין עליה רק כדי שלא תשתה. מתרצת הגמרא, לא
קשיא, כאן - מה שמבואר במשנה שמאימין עליה כדי שלא תשתה,
היו עושים כן קודם שנמחקקה המניקה שכתוב בה שם השם בתוך
המים, ולכן היו מאימין עליה שלא תשתה בשביל למנוע את מחיקת
השם. כאן - מה שמבואר בברייתא שמאימין עליה גם כדי
שתשתה, היו עושים כן לאחר שנמחקקה המניקה ונמחק כבר שם
השם, היו אומרים לה דברי תנחומים, כדי שאם היא טהורה לא
תודה שזינתה מחמת שתפחד מהמים.
שנינו במשנה, **ואמר לפניה דברים שאינם כדאי לשומעין וכו'**. תנו
רבנן מה הם הדברים שהיה אומר לסוטה, **אמר לפניה דברים של**
הנה וימנעו שראדעו וכתובים בכתובים - בתורה, אשר נעשו
בימים הראשונים, כגון, דברי הגדה על הפסוק **אשר חקמים יגידו**
ולא כחור מאבותם - שהחכמים ספרו את חטאם והודו עליו ולא
הסתירו אותם. החכמים הם יהודה וראובן, שיהודה הודה שבא על
תמר ולא בוש להודות, ומה היה סופו, שזכה ונחל חיי העולם הבא.
וראובן הודה על מעשה בלחה ולא בוש להודות, ומה היה סופו,
זכה ונחל חיי העולם הבא. וכגון אלו הדברים היו אומרים לסוטה,
כדי לשכנעה להודות אם זינתה. שואלת הברייתא, **ומה שכתבן** - מה
השכר שקיבלו ראובן ויהודה על מה שהודו. מפסיקה הגמרא
ומקשה על הברייתא, מה שכתבן - מה כוונת הברייתא ששאלה מה
שכרן, כך קא אמרין - והרי התבאר שנחלו חיי העולם הבא.
מתרצת הגמרא, **אלא כוונת הברייתא בשאלתה, מה שכתבן** שקיבלו
בעולם הזה, משיבה הברייתא, קיבלו שכרם אף בעולם הזה, שנאמר
עליהם **להם לבדם נתנה הדרך ולא עבר זר בתוכם**.
שואלת הגמרא על הברייתא, **בשללא ביהודה אשכחן דאורי**,

יחזקאל פרק י"ט

יִד וַתֵּצֵא אִשׁ מִמִּטָּה בְּדִיהָ פְּרִיָּה אֲכָלָה וְלֹא־הָיָה בָּהּ מִמֶּה־עָזוּ שְׁבַט לְמִשּׁוּל קִינָה הִיא וְתָהִי לְקִינָה: (פ)

יחזקאל פרק כ"א

א וַיְהִי | בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית בַּחֲמִשִּׁי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּאוּ אַנְשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְדַרְשׁ אֶת־יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי: (ס) ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ג בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמַּרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה הַלְדַּרְשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חִי־אֲנִי אִם־אֲדַרְשׁ לָכֶם נָאִם אֲדֹנֵי יְהוָה: ד הַתְּשַׁפֵּט אֹתָם הַתְּשַׁפֹּט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֵבֶת אֲבוֹתָם הַדֹּדִיעִם: ה וְאִמַּרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה בְּיוֹם בַּחֲרִי בְיִשְׂרָאֵל וְאִשָּׁא יָדִי לְזֹרַע בֵּית יַעֲקֹב וְאוֹדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִשָּׁא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ו בְּיוֹם הַהוּא נִשְׁאֲתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תִּרְתִּי לָהֶם זָבֹת חֶלֶב וְדָבַשׁ צָבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: ז וְאָמַר אֲלֵיהֶם אִישׁ שְׁקוּצִי עֵינָיו הִשְׁלִיכוּ וּבְגָלָלִי מִצְרַיִם אֶל־תַּטְמָאוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

רש"י

כיוצא בזה ההוא אמר ולא יעשה (במדבר כג) מדרש תנחומא: (ד) התשפוט אותם. לשון ויכוח: (ה) ביום בחרי בישראל. הרי שהיתה שנאה זו כבושה לפני המקום קרוב לתשע מאות שנה משהיו במצרי' עד יחזקאל והיתה אהבתו מחפ' עליהם ועל ידי שהיו עתה מרבים לפשוע נתעוררה ועל זה נאמר שנאה תעורר מדנים וגו' (משלי י'): (ז) ואומר אליהם. אהרן ניבא להם נבואה זו קודם שנגלה הקב"ה על משה בסנה וזהו שנאמר (שמואל א ב) לעלי, הנגלה נגלתי אל בית אביך בהיותם במצרים וגו':

(יד) ותצא אש ממיטה בדיה. מעון מלכיה ושריה באת לה הרעה: קינה היא ותהי לקינה. איליא היא נבואתא ותהא לאיליא:

(א) לדרוש את ה'. על צרכיהם ואם אינו שומע לנו גם אנו לא ניענש על עבירות שבידנו שהרי כבר מכרנו ואין לו עלינו כלום. עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום ומסוף הענין אתה למד מתשובה שהשיכם והעולה על רוחכם וגו' (לקמן ל"ב): (ג) אם אדרש לכם. בבקשתכם ובסוף הספר הזה הוא אמר אדרש לבית ישראל זו אחת מן המקומות המלמדים אותנו שהקב"ה חוזר בו על הרעה. ועל

מצודת ציון

(יד) בדיה. הם הענפים הגסים וכן ותעש בדים (לעיל ו): (ג) הלדרש. הוא ענין תפלה וכן אני אדרוש אל אל (איוב ה): (ד) התשפוט. ענין ויכוח: (ו) תרתי. ענין חיפוש כמו תרתי בלבי (קהלת ב): זבת. מל' זיבה ונטיפה: צבי. ענין הדר ויופי: (ז) שקוצי. מלשון שיקץ ותיעוב:

מצודת דוד

(יד) ותצא אש. מן הברים שהיו כמוטות יצאה אש ושרף את פריה ולא נשאר בה מטה חזק ושבט למשול ע"י לרדות וללקות בו את המורדים ר"ל בעבור גודל הממשלה פשעו בה' ונלקח ממנה טובתה וגם מן הממשלה לא נשאר בה ואין בה עוד כח לעמוד מול הקמים עליה: קינה היא. אמורה היא לקינה וכן תהיה לקינה לקונן בה על הממלכה ההיא:

(א) בשנה השביעית. לגלות המלך יהויכין: בחמישי. בחודש החמישי: לדרוש את ה'. ר"ל להתפלל לפניו ולהתחנן לו על ירושלים שלא תחרב: וישבו לפני. התעכבו לפני: (ג) הלדרוש. הוא בה"א השאלה שאמר האם באתם לדרוש אותי בתפלה הנה דעו דעו הרני נשבע חי אני אם אהיה נדרש לכם לקבל תפלתכם: (ד) התשפוט. האם תתווכח עמם להודיעם שהדין עמדי זאת עשה הודיעם גם תועבות אבותם עם מה שהוסיפו המה: (ה) ביום בחרי בישראל. כאשר בחרתי בישראל בהיותם במצרים: ואשא ידי. אז נשאתי ידי בשבועה להוציאם משם: ואודע להם. נודעתי להם שמה בהשראת שכנתי על אהרן ונשאתי ידי בשבועה לאמר להם אני ה' אלהיכם ר"ל אני אהיה למנהיג ומשגיח עליכם לא כגוי' הקדמונים שהיו מושגחים באמצעות מערכת השמים ושריהם של מעלה: (ו) ביום ההוא. ר"ל בו ביום שנשבעתי להם שאהיה להם למנהיג ומשגיח אז נשבעתי להוציאם ממצרים אל ארץ אשר חפשתי אותה להם שהיא זבת חלב ודבש והיא המפוארה לכל הארצות: (ז) ואומר אליהם. ע"י אהרן אמרתי אליהם כל איש ואיש השליכו השקץ והתיעוב שענינו מראות לו כי העין הוא סרסור לעבירה: ובגלולי. בעכו"ם של מצרים אל תטמאו ללכת אחריהם: אני ה' אלהיכם. כאומר ואיך א"כ תחליפו אותי בעכו"ם:

דברי הימים א פרק ב יז-כד

יז ואֲבִיגַיִל יִלְדָה אֶת־עֲמִשָּׁא וְאָבִי עֲמִשָּׁא יֵתֵר הַיִּשְׁמְעֵאלִי: יח וְכָלֵב בֶּן־חֲצֹרֹן הוֹלִיד אֶת־עֲזוֹבָה אִשָּׁה וְאֶת־יְרִיעוֹת וְאַלְהָה בְּנֵיהָ יִשָּׁר וְשׁוֹכֵב וְאַרְדּוֹן: יט וְתַמָּת עֲזוֹבָה וַיִּקְחֶלּוּ כָלֵב אֶת־אֶפְרַת וְתָלַד לֹו אֶת־חֹור: כ וְחֹור הוֹלִיד אֶת־אוּרִי וְאוּרִי הוֹלִיד אֶת־בְּצַלָּאֵל: (ס) כֹּא וְאַחֲרָיִם חֲצֹרֹן אֶל־בֶּת־מְכִיר אָבִי גִלְעָד וְהוּא לְקַחָה וְהוּא בֶן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְתָלַד לֹו אֶת־שָׁנוֹב: כב וּשְׁנוֹב הוֹלִיד אֶת־יָאִיר וַיְהִי־לֹו עֲשָׂרִים וְשָׁלוֹשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד: (ס) כג וַיִּקַּח גִּשּׁוּר־וָאָרָם אֶת־חֹתָן יָאִיר מֵאִתָּם אֶת־קַנְתָּ וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ שְׁשִׁים עֵיר פְּלִאֲלָה בְּנֵי מְכִיר אֲבִי־גִלְעָד: כד וְאַחֲרָיִם מוֹת־חֲצֹרֹן בְּכָלֵב אֶפְרַתָּה וְאִשָּׁתָּ חֲצֹרֹן אֲבִיהָ וְתָלַד לֹו אֶת־אֲשָׁחֹור אָבִי תְקוּעַ: (ס)

רש"י

שנה חסר אחת נמצא שכל אחד מהם היה פחות מן ח' כשהולידו וכן מפורש בפרק בן סורר ומורה ומדרש בן שש ושש הולידו: (כא) ואחר בא חצרון אל בת מכיר. כל זה משום כבודו של דוד שהרי חצרון בא אל בת מכיר לקחה לפילגש שלא לשום אישות דוגמא כאשר בא אל בת שבע (תהלים נ"א) והוא היה בן ס' הרי ב' דברים לבת מכיר לגריעותא אחת שלא לקחה לשום אישות ואחת שחצרון היה זקן מפני כבוד משפחות יהודה נתנוה לו וכשהוליד יאיר נתנו לו בני מכיר כ"ג ערים ליקח אשה אחת מבנותיו: (כג) ויקח גשור וארם. גשור הוא גשורי והמעכתי לפי שהיו קרובים לארמים שהיו יושבים במזרח של ארץ ישראל, וארם היו יושבים במזרח דכתיב (ישעיה ט') ארם מקדם ופלשתים מאחור ובימי השופטים כשחטאו ישראל מסרם ביד אויב ביד ארם ואז הלכו (אלו סא"א) ולקחום מהם וכשבא דוד החזירן ולפי שהחזירן כתבן כאן: (כד) בכלב אפרתה. על שם (כלב) אשתו קראו את העיר (כלב) אפרתה: ותלד לו את אשחור אבי תקוע. לאחר מיתת חצרון: אבי תקוע. שר של עיר תקוע שהוא של שבט יהודה:

(יז) יתר הישמעאלי. (ובשמואל ב' י"ז) כתוב הישראלי בארץ ישמעאל היה דר דוגמת בית עובד אדום הגתי (שם ב' ו') וכן (מלכים א' ו') וישלח המלך ויקח את חירם מצור בן אשה אלמנה ואביו איש צורי: (יח) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה. לפי שהיתה לו אשה ששמה עזובה לכך כינה את שם בתו עזובה אשה כדכתיב ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת מכאן שהיתה לו אשה ששמה עזובה: (יט) ותלד לו את חור: (כ) וחור הוליד את אורי ואורי הוליד את בצלאל. צא וחשוב שכל אחד מהם היה פחות מן שמונה שנים כשהולידו שהרי כלב היה בן מ' שנים במרגלים דכתיב (יהושע י"ד) בן ארבעים שנה אנכי בשלוח וגו' ואותה שעה כבר נולדו כולם שהרי הוקם המשכן שעשה בצלאל, כלב היה בן ח' כשהוליד עזובה אשה ובן ט' כשהוליד יריעות ואחר מיתת עזובה אשתו לקח את אפרת והולידה את חור בשנה אחרת הרי בן י' שנים וחור בן ח' כשהוליד את אורי ואורי בן ח' כשהוליד בצלאל הרי כ"ו שנים וכתיב (שמות ל"ו) ואת כל איש חכם לב ואין איש פחות מ"ג שנה הרי בצלאל בשעה שעשה המשכן בן י"ח שנה הרי מ'

מצודת ציון

(יז) יתר הישמעאלי. הוא יתרא הישראלי האמור (בש"ב) ונקרא הישמעאלי על שהתגורר בארץ ישמעאל ולדעת שהוא מבני ישראל נקרא הישראלי: (כג) חות. תרגומו כפרני:

(כא) ואחר. ר"ל אחר שנולד לו שלשת הבנים האמורים למעלה: אבי גלעד. על כי גלעד היה חשוב וידוע, לזה ייחס את מכיר אחר בנו וכמוהו רבים: (כב) ויהי לו. ארז"ל שלקח אשה מארץ הגלעד וממנה ירש הערים האלה ואין זה יאיר הכתוב בתורה: (כג) את חות יאיר. על כי יאיר בן מנשה המוזכר בתורה קרא לעריו חות יאיר, לזה קרא גם הוא לעריו חות יאיר כי היה שמו כשמו ועריו מרובות וכמו יאיר הגלעדי השופט המוזכר בשופטי' שהיו לבניו שלשים ערים וקראם ג"כ חות יאיר בעבור זה: מאתם. ר"ל לאחר מות יאיר לקחו מבניו: את קנת. עם קנת ועם בנותיה שהיו בהמחוז ההוא ששים עיר: כל אלה בני מכיר. תחסר הלמ"ד כאילו אמר כל הששים הערים האלה היו לבני מכיר: (כד) ואחר מות חצרון. ר"ל אחר שמת חצרון בעת שלקח כלב בנו את אפרת אז אשת חצרון ששמה אביה ילדה לו את אשחור: אבי תקוע. שר של תקוע והוא שם עיר, ור"ל כל אנשי תקוע היו בניו וזרעו וכן בכל מקום שזכר לשון אבי על עיר:

מצודת דוד

(יח) וכלב בן חצרון. מפני כבוד כלב שהיה נשיא הקדים גם אותו לירחמאל הבכור: הוליד את עזובה אשה. הוליד בנים מן עזובה אשתו ומן יריעות וכן כצאתי את העיר (שמות ט) ומשפטו מן העיר: ואלה בניה. של האחת, והיא עזובה:

ד המדלה את הגפן על מקצת אילן מאכל, מתר להביא זרע אל תחת המותר. ואם הלך החדש, יחזירנו. מעשה שהלך רבי יהושע אצל רבי ישמעאל לכפר עזיז, והראהו גפן מדלה על מקצת תאנה. אמר לו: מה אני להביא זרע אל תחת המותר? אמר לו: מתר. והעלהו משם לבית המגנה, והראהו גפן שהיא מדלה על מקצת הקורה וסדן של שקמה, ובו קורות הרבה. אמר לו: תחת הקורה זו אסור, והשאר מתר. ה איזהו אילן סרק? כל שאינו עושה פרות. רבי מאיר אומר: הכל אילן סרק, חוץ מן הצית והתאנה. רבי יוסי אומר: כל שאין במוהו נוטעין שדות שלמות, הרי זה אילן סרק.

ו פסקי ערים – שמונה אמות ועוד. וכל מדות שאמרו חכמים בפרם אין בהם ועוד, חוץ מפסקי ערים. אלו הן פסקי ערים? ערים שחרב מאמצעו, ונשתירו בו חמש גפנים מכאן וחמש גפנים מכאן, אם יש שם שמונה

פירוש ברטנורא

ד יחזירנו. למקום שהיה תחילה וזרע המותר: עזיז. שם מקום: אמר לו מותר. שאין אדם מבטל תאנתו מפני גפנו: בית המגנה. שם מקום: סדן של שקמה. שרש של אילן שקמה והוא אילן תאנה הגדל ביערים וחוכבין ממנו קורות לבנין: תחת קורה זו אסור והשאר מותר. שאני רואה כל קורה וקורה כאילו בפני עצמו:

ה הכל אילן סרק. דסבר ר' מאיר כל שאר אילנות אדם מבטל אצל גפנו, ור' יוסי סבר דכל מין שרגילין ליטע שדות שלימות חשובים הן ואין אדם מבטלן מפני גפנו, והלכה כר"ק דאילן שאינו עושה פירות הוא דבטל לגבי גפן:

ו פסקי ערים. מפרש לה ואילו: שמונה אמות ועוד. כלומר מוסיף עוד על שמונה אמות דבר מועט והיא ששית אמה דהיינו טפח: שחרב מאמצעו. כגון שננטע "א גפנים בצד הגדר וחרב גפן האמצעי ונעשו שתי עריסין, שאין ערים פחות מחמש גפנים: שמונה אמות ועוד נותנין לו עבודתו. לר' יוחנן

משניות מבוארות – קהתי

יוס רא שו

באור משנה ד

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד שאילן מאכל אין דינו כאפיפירות, כמו שהזכרנו בסוף המשנה הקודמת.

המדלה את הגפן על מקצת אילן מאכל – המגביה שריגי הגפן על חלק מאילן מאכל, מתר להביא זרע אל תחת המותר – מותר לזרוע תחת שאר האילן שלא נמשכו עליו שריגי הגפן, שאין אדם מבטל אילן מאכל לגבי גפנו, ולכן אין דינו כאפיפירות. ואם הלך החדש – אם נמשכו השריגים החדשים על כל האילן, יחזירנו – יחזיר את החדש למקום שהדלה עליו בתחילה. הרמב"ם מפרש

כאן כמו במשנה הקודמת, שהלך החדש וסכך על הזרע שכבר נזרע, וכיון שאילן מאכל אינו בטל לגפן, יחזיר את החדש למקום אחר, והזרעים מותרים, ויש מפרשים, שלא מדובר כאן כשזרע כבר אלא שאם הוא רוצה לזרוע תחת שאר הענפים שלא הדלה עליהם, אף על פי שהשריגים הלכו והתפשטו, יחזירם למקומם, ויזרע תחת המותר (רש"י; ברטנורא). ואמנם באילן סרק אין זה מועיל שיחזיר החדש, לפי שבטל לגבי הגפן, ובכל מקום שהלך בו החדש דינו כאפיפירות, אבל באילן מאכל כשמחזירו, הרי הוא מוכיח שלא נתבטל לגבי הגפן (תוספות יום טוב). מעשה שהלך רבי יהושע אצל רבי ישמעאל לכפר עזיז – יש סוברים שהוא המקום הנקרא היום "חרבת עזיז" בדרום מערב חברון, והראהו – רבי ישמעאל, גפן מדלה על מקצת תאנה – על חלק מאילן תאנה, אמר לו – רבי ישמעאל לרבי יהושע: מה אני להביא זרע אל תחת המותר – המותר לי לזרוע תחת שאר התאנה? אמר לו – רבי יהושע: מתר – שאין אדם מבטל תאנתו מפני גפנו (תוספות). והעלהו משם לבית המגנה – יש מפרשים, שבית המגנה היינו שם מקום סמוך לכפר עזיז. ויש מפרשים: לבית המגנה – לשדה של משפחת מגניה (ימלאכת שלמה). והראהו גפן שהיא מדלה על מקצת הקורה וסדן של שקמה – יש גורסים: על מקצת הקורה בסדן, או בתוך הסדן. של שקמה: אילן השקמה (מין תאנה מדברית) וענפיו נקראים

"קורות", לפי שעושים מהם קורות לבניין, והגזע נקרא "סדן"; והגפן היתה מודלה על מקצת ענף אחד של השקמה, ובו קורות הרבה – ובשקמה היו הרבה ענפים, שעליהם לא היתה מודלה הגפן. אמר לו – רבי יהושע לרבי ישמעאל: תחת הקורה זו אסור – אותה קורה שהגפן מודלה על מקצתה אסור לזרוע תחת כולה, שדינה

כאפיפירות, והשאר מתר – אבל תחת שאר הקורות מותר לזרוע, שכל קורה וקורה בשקמה חשובה כאילן בפני עצמו (תוספות). לפי הרמב"ם יוצא, שהטעם הוא מפני שהשקמה היא אילן מאכל, והוא הדין בכל אילן מאכל, שאותו ענף שמודלה עליו הגפן אסור לזרוע תחתיו, ולא הותר לזרוע אלא תחת שאר הענפים, וכן לשונו (הל' כלאים ו, יב): "הדלה על מקצת אילן מאכל הרי זה מותר לזרוע תחת ברי האילן שלא נמשכו עליהן שריגי הגפן", ומשמע ודאי שאותו בד על כל פנים כולו אסור (תוספות יום טוב).

באור משנה ה

לאחר שלמדנו במשנה ג שהמדלה את הגפן על מקצת אילן סרק אסור לזרוע תחת המותר, לפי שדינו כאפיפירות, באה משנתנו להגדיר, מה נקרא אילן סרק לענין זה.

איזהו אילן סרק – ששינוי לעיל שדינו כאפיפירות? כל שאינו עושה פרות – כל אילן שאינו מגדל פירות, לפי שאילן כזה אדם מבטלו לגבי גפנו. רבי מאיר אומר: הכל אילן סרק – כלומר לענין הדלאת הגפן כל האילנות דינם כאילן סרק, שאדם מבטלם לגבי גפנו, חוץ מן הצית והתאנה – שיש להם חשיבות יחידה, ואינם בטלים לגבי הגפן. רבי יוסי אומר: כל שאין נוטעין שדות שלמות – כל מין מעצי פרי שאין דרך לנטוע אותו שדות שלמות, הרי זה אילן סרק – שאדם מבטלו לגבי גפנו; אבל מה שרגילים לנטוע שדות שלמות, אילנות חשובים הם, ואין אדם מבטלם מפני גפנו. ההלכה כתנא קמא. שאילן שאינו עושה פירות הוא הנקרא אילן סרק שבטל לגבי הגפן. אבל כל אילן העושה פירות, אינו בטל לגבי הגפן.

יוס שני

באור משנה ו

פסקי ערים – קטעים של ערים שנפסק, כמפורש להלן במשנתנו, שמונה אמות ועוד – שיעורם, כדי לבטל אחידותו של העיר, הוא שמונה אמות ועוד דבר מועט, היינו שישית האמה, שהיא טפח (תוספות). וכל מדות שאמרו חכמים בפרם – בשיעורים הנמדדים באמות, אין בהם ועוד – אלא מידות מדויקות הן, חוץ מפסקי ערים – שאמרו בהם "שמונה אמות ועוד". אלו הן פסקי ערים? ערים שחרב מאמצעו – שהיו בו יותר מעשר גפנים וחרבו הגפנים האמצעיות, ונשתירו בו חמש גפנים מכאן וחמש גפנים מכאן

אֲמוֹת, לֹא יָבִיא זֶרַע לָשֶׁם; שְׁמוֹנֶה אֲמוֹת וְעוֹד – נוֹתֵינָן לוֹ פְּדֵי עֲבוֹדָתוֹ, וְזוֹרֵעַ אֶת הַמוֹתֶר. ז' עָרִים שֶׁהוּא יוֹצֵא מִן הַפֶּתַל מִתּוֹךְ הַקֶּרֶן וְכֻלָּה – נוֹתֵינָן לוֹ עֲבוֹדָתוֹ, וְזוֹרֵעַ אֶת הַמוֹתֶר. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אִם אֵין שֵׁם אַרְבַּע אֲמוֹת, לֹא יָבִיא זֶרַע לָשֶׁם.

ח הַקֶּנִּים הַיּוֹצֵאִים מִן הָעָרִים וְחֵם עֲלֵיהֶם לִפְסָקָן – פִּגְגֵּינָן מִתֵּר. עֲשָׂאֵן פְּדֵי שִׁיחֶלֶךְ עֲלֵיהֶן הַחֲדָשׁ, אָסוּר. ט הַפֶּרֶחַ הַיּוֹצֵא מִן הָעָרִים, רֹאֵין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ מִטְּמֵלֶת תְּלוּיָהּ בּוֹ – פִּגְגֵּינָן אָסוּר; וְכֵן בְּדִלְתִּי. הַמוֹתֶם זְמוּרָה מֵאִילָן

פירוש ברטנורא

בן גורי דלא חשיב ערים כרם נותן ששה טפחים לזה וששה טפחים לזה חורע את המותר, ולמאן דחשיב ליה כרם צריך שיתן ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה ואינו יכול לזרוע אלא אותו ועוד. מיהו אפילו מאן דחשיב ערים כרם לאו לכל מילי, מדלא בעי בפסקי ערים ט"ז אמה כמו בקרחת הכרם, ועוד דהזרוע ד' אמות בכרם מקדש והזרוע מותר פסקי ערים מששה טפחים ואילך לא מקדש כדלקמן (פ"ז מ"א):

ז ערים שהוא יוצא מן הכותל מתוך הקרן וכלה. כגון חמש גפנים הנטועות בצד גדר, ואין מחזיקות את כל הגדר אלא שלש בראש הקרן מזה ושתיים בראש הקרן השני מזה, ובאמצע הכותל אין שם גפנים אלא בשני זווית הכותל עומדות: נותנים לו עבודתו. ששה טפחים מכאן וששה טפחים מכאן וזרוע שאר הכותל, ואע"פ שאין אורך הכותל ארבע אמות: ר' יוסי אומר אם אין שם ארבע אמות וכו'. ר' יוסי למעמיה דאסר בפרקין דלעיל גבי גת ונקע אם אין שם ד' אמות, והכא קמ"ל דלא תימא דוקא בגת ונקע שסתומים מארבע רוחות הוא דמצריך רבי יוסי ארבע אמות אבל אצל כותל שאינו מוקף מארבע רוחות אימא לא. ואי אשמעינן בהא. [ה"א] בהא מצריך ר' יוסי ארבע אמות משום דיש כאן [ה'] גפנים בין שני קרנות של כותל, אבל גבי גת ונקע שאין שם אלא גפן יחידית אימא לא צריכא. ולעיל כתבנו דאין הלכה כרבי יוסי:

ח הקנים היוצאים מן הערים. שובלטין חוץ לסדר הערים: וחס עליהן לפסקן. שלא הניחן שם מחמת שדעתו להדלות עליהן הגפן אלא מפני שחס עליהן בלבד: כנגדן מותר. לפי שאינן חשובים מן האפיפירות הלכך מותר לזרוע תחתיהן: כדי שיהלך עליהן החדש. שידלה על גבן שריגי הגפן כשיצמחו ויגדלו:

ט הפרח היוצא. מלשון הפרחה הגפן (שיר ו), כלומר מה שגדל מן הגפן יוצא ובולט חוץ לערים: מטוטלת. הוא הברזל שהבונים מורידים בחבל למטה

משניות מבוארות – קהתי

מתוך הקרן וכלה" (הל' כלאים ח, ט), ומפרש בעל "תפארת ישראל" שכוונת הרמב"ם היא, שהכתלים סמוכים זה לזה בצורת אות דל"ת, וחמש גפנים נטועות בזווית, שלש מהן מעורסות על כותל אחד ושתיים מהן על הכותל השני, כזה:

והלשון "מתוך הקרן וכלה", היינו שבקרן זווית מתאחדות ונגמרות שתי השורות של

הערים; או הכוונה היא שכל שורה יוצאת מהזווית וכלה באמצע הכותל; ויש סוברים, שלא נתכוון הרמב"ם לשני כתלים העומדים בצורת דל"ת, אלא שהם בכלל סמוכים זה לזה, ובקרן זווית שביניהם נטוע ערים ואינו מתפשט בצידי הכתלים, אלא הוא כלה במקום שהוא יוצא מן הקרן (ד"ח אלבאב); וכן נראה גם מפירושו למשנתו. מכל מקום דעת תנא קמא היא (לפי לשון הרמב"ם), "שמרחיק מעיקרי הגפנים כשיעור (היינו ששה טפחים), וזרוע במקום הכלה שאין עליו ערים; ואף על פי שהזרוע מכוסה בין שני הכתלים שביניהן הערים, הואיל והרחיק כשיעור, הרי זה זורע בין הכתלים". רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אִם אֵין שֵׁם אַרְבַּע אֲמוֹת – אִם אֵין בְּכוֹתֵל אַרְבַּע אֲמוֹת (לפי פירוש הר"ש), או אם אין בין הכתלים ארבע אמות (לפי פירוש הרמב"ם), לֹא יָבִיא זֶרַע לָשֶׁם – כִּמוּ בִּגְפֵן שְׁהִיא נְטוּעָה בְּגַת או בְּנֶקַע שְׂרָבִי יוֹסִי אוֹסֵר לְזוֹרֵעַ שֵׁם אִם אֵין שֵׁם אַרְבַּע אֲמוֹת (לעיל ה, ד).

יוס של שיי

באור משנה ח

הַקֶּנִּים הַיּוֹצֵאִים מִן הָעָרִים – הַבּוֹלֵטִים חוּץ לָעָרִים, ואין הגפנים מודלות עליהם, וְחֵם עֲלֵיהֶם לִפְסָקָן – שלא הניחם שם מפני שרוצה להדלות עליהם גפנים, אלא מפני שחס עליהם לחתכם ולקצרים, שאינו רוצה לקלקל את הקנים, פִּגְגֵּינָן – מתחת הקנים, מִתֵּר – לזרוע, שאין להם דין אפיפירות (עין לעיל משנה ג). עֲשָׂאֵן פְּדֵי שִׁיחֶלֶךְ עֲלֵיהֶן הַחֲדָשׁ – אבל אם עשה במכוון שיהיו הקנים יוצאים כדי שיתפשטו עליהם השריגים החדשים שיגדלו מהגפנים, אָסוּר – לזרוע כנגדם, שדינם כאפיפירות.

באור משנה ט

הַפֶּרֶחַ הַיּוֹצֵא מִן הָעָרִים – שריג חדש שפרח וגדל מן הגפן, והוא יוצא ובולט חוץ לערים, רֹאֵין אוֹתוֹ – את הפרח, כְּאִלּוּ מִטְּמֵלֶת

– כלומר שנשתייר כדי שיעור ערים מכל צד, אִם יֵשׁ שֵׁם שְׁמוֹנֶה אֲמוֹת – אם המקום החרב שבין שני העריסים שנשתיירו שם אינו אלא שמונה אמות מצומצמות, לֹא יָבִיא זֶרַע לָשֶׁם – אסור לזרוע שם; שְׁמוֹנֶה אֲמוֹת וְעוֹד – אבל אם המקום החרב שבין העריסים הוא רחב שמונה אמות ועוד ששית האמה, כמו שבארנו לעיל, נוֹתֵינָן לוֹ פְּדֵי עֲבוֹדָתוֹ – נותנים לכל ערים כדי עבודתו, לדעת חכמים ארבע אמות, ולדעת רבי יוחנן בן גורי ששה טפחים (עין לעיל משנה א), וְזוֹרֵעַ אֶת הַמוֹתֶר – שבאמצע. נמצא לדעת חכמים שאינו זורע אלא אותו "ועוד". ומכאן, שאף לדעתם אין ערים חשוב ככרם לכל דבר, שהרי אין דין פסקי ערים כדין קרחת הכרם, שנותרים לה שש עשרה אמה (לעיל ד, א); ועוד, שהזרוע בתוך ארבע אמות של עבודת הכרם הרי הוא מקדש, ואילו הזרוע מותר פסקי ערים, במרחק של ששה טפחים מהעריסים, אינו מקדש (כמבואר להלן ז, ג). – בארנו את המשנה כפי פירוש הר"ש (וכן פירשה רוב המפרשים). אבל הרמב"ם מפרש, שאם יש שם שמונה אמות ועוד, לדברי הכל אין נותנים לכל ערים אלא ששה טפחים, וזרוע את המותר, לפי שבכגון זה אין הגפנים מצטרפות להיות כרם, ודינן כגפנים יחידות (עין למעלה ד, ח). הגר"א מפרש כרמב"ם ולא מטעמו, אלא משום שאין נותנים לכרם ארבע אמות אלא כשזרועים כנגד הגפנים, אבל הבא לזרוע מן הצד אינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים. ואף כאן שזרוע בין העריסים הרי הוא זורע מן הצד. – בענין שיעור "ועוד" כותב הרמב"ם, שהוא אחד מששים באמה, היינו עשירת טפה (פירוש המשניות להרמב"ם: הל' כלאים ח, ה-ו)

באור משנה ז

עָרִים שֶׁהוּא יוֹצֵא מִן הַפֶּתַל מִתּוֹךְ הַקֶּרֶן וְכֻלָּה – חמש גפנים המעורסות על כותל, ואינן תופסות את כל הכותל, אלא שלש גפנים של הערים עומדות בקרן אחת של הכותל, ושתי גפנים – בקרן השנייה, והחלק האמצעי של הכותל הוא פנוי, נוֹתֵינָן לוֹ עֲבוֹדָתוֹ – ששה טפחים מכאן וששה טפחים כאן, כמו בגפן יחידית, וְזוֹרֵעַ אֶת הַמוֹתֶר – את שאר השטח שבאמצע הכותל, אף על פי שאין ארכו של הכותל ארבע אמות. – כך מפרשים משנתנו הר"ש והרב מברטנורא. אבל הרמב"ם כותב: "שני כתלים הסמוכים זה לזה והגפנים נטועות בזווית שביניהם והערים יוצא עם הכתלים

לֵאמֹר – תַּחְתִּיהָ אֶסּוּר. סִפְקָהּ בְּחֶבֶל אוֹ בְּגָמִי – תַּחַת הַסִּפּוּק מִתֵּר. עֲשָׂאָהּ בְּרִי שֶׁיִּהְיֶה עָלֶיהָ הַחֹדֶשׁ – אֶסּוּר.

פ ר ק ש ב י ע י

א הַמְּבֻרֵךְ אֶת הַגֶּפֶן בְּאַרְצָהּ, אִם אֵין עֵפֶר עַל גִּבָּהּ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, לֹא יָבִיא זֶרַע עָלֶיהָ, אִפְּלוּ הַבְּרִיכָה בְּדִלְעָת אוֹ בְּסִילּוֹן. הַבְּרִיכָה בְּסִלְעָה, אִף עַל פִּי שְׂאִין עֵפֶר עַל גִּבָּהּ אֵלָּא שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת – מִתֵּר לְהִבִּיא זֶרַע עָלֶיהָ. הָאֲרֻכּוּבָה שְׂבָנָה אֵין מוֹדֵדִין לָהּ אֵלָּא מִן הָעֵקֶר הַשֵּׁנִי.

ב הַמְּבֻרֵךְ שְׁלֹשׁ גִּפְנִים וְעֶקְרֵיהֶם נִרְאִים, רַבִּי אֱלֵעָזָר בֵּר צְדוֹק אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם מֵאֲרָבַע אֲמוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה,

פירוש ברטנורה

על פני החומה לראות בו את הבנין [אם] החומה ישרה ובו משערים אם הזרעים מכוונים תחת הפרח. והכא מיירי כגון שגדלו זמורות הערים יותר מעבודתו ופרח לחוץ, דבתוך עבודתו אפילו אין שם פרח אסור: וכן בדלית. וכן משערין בגפן יחידית המודלית על גבי כלונסות שאינה ערים אם פרחת חוץ לששה טפחים שהם עבודתה: תחתיה אסור. תחת הזמורה אבל מן הצדדים מכאן ומכאן מותר: ספקה בחבל. שלא היתה הזמורה ארוכה שתגיע מאילן לאילן וקשר בראשה חבל או גמי להאריך אותה כדי שתספיק עד האילן. תחת הזמורה אסור תחת הספוק מותר. אבל אם עשה הספוק כדי שיהלך עליו החדש, אסור לזרוע תחתיו:

א המבריך את הגפן בארץ. ועוברת ההברכה חוץ לששה טפחים, דבתוך ששה טפחים אפילו יש עפר על גבה שלשה טפחים אסור, משום עבודת גפן יחידית: לא יביא זרע עליה. אבל מן הצד מותר הזרעים לצדדים לא משתרשי, אלא שעושין העפר תיחוח ומלקין יסודות הכותל כשנורעים אצלו, אבל אין השרשים שלהן מהלכין מן הצד. ומעמא דלא יביא זרע על הגפן המוכרכת אפילו חוץ לעבודתה לפי שהגפן רך ונכנסים שרשי הזרעים בגפן והיו הרכבת ירק באילן, אבל שאר אילנות שאינן רכין שרי: אפילו הברכה בדלעת או בסלון. שתחב הגפן בתוך הדלעת או בתוך הסלון אסור משום דשרשי הזרעים נוקבים ומפלישין עד הגפן כשאין על גבה שלשה טפחים עפר. ומשום זרעים בדלעת לא מתסר כגון שהדלעת יבשה: סלון. צינור ומרוב וסלון אחד הוא. ובסלון של חרס דוקא מיירי דבסלון של מתכת אין צריך עפר שלשה טפחים: הברכה בסלע. קשה. דסלע רך [מתפלש] ונפתח מן השרשים: הארכובה שבגפן. גפן עקומה ונכפפת על גבי קרקע וחוזרת ונוקפת כמין ארכובה עקומה, כשבאים למדוד ששה טפחים שהן עבודת גפן יחידית מודדין מן העיקר השני במקום שהוא חזר וזוקף. והני מילי כשאין העיקר הראשון נראה אלא דומה כאילו היא נטועה במקום כפפתה, אבל אם העיקר הראשון נראה וניכר שהוא שרש הגפן העקומה אין מודדין אלא מן העיקר הראשון:

ב המבריך שלש גפנים. דרך המבריך כשיוצאין שתי זמורות מגפן אחת חופר בארץ ומשכיב הזמורה תחת הקרקע באותה גומא ומוציא ראשה מצד אחר ונעשית גפן, נמצא משלש גפנים עושים ששה. וה"ה דהוי מצי למתני (המרכיב) [צ"ל המבריך] שתי גפנים משלש דרכיה הוו כרם דהא איכא שתים

משניות מבוארות – קהתי

בגפן. אבל מן הצד מותר לזרוע, לפי שאין שרשי הזרעים מהלכים לצד, אפילו הברכה בדלעת – שתחב את הזמורה המוכרכת בדלעת, וכגון שהדלעת יבשה, שהיא עצמה אינה אוסרת משום כלאים, או בסלון – שהכניס את הזמורה בסלון, היינו בצינור, וכגון שהוא של חרס (ירושלמי), מכל מקום אם אין עפר על גבה שלוש טפחים אסור לזרוע עליה, לפי ששרשי הזרעים מנקבים את הדלעת ואת הסלון ונכנסים בזמורה. ברם בצינור של מתכת אין צריך עפר שלוש טפחים, שאין השרשים יכולים לנקבו. הברכה בסלע – הברך את הזמורה בתוך סלע קשה, אף על פי שאין עפר על גבה אלא שלש אצבעות – (כ-6 ס"מ), מתר להביא זרע עליה – שאין השרשים מנקבים את הסלע. הארכובה שבגפן – יש שהגפן לאחר שעלתה מעט מן הארץ נכפפת למטה, וכשמעלים אותה הרי היא נעשית כעין ארכובה, היינו ברך, אין מודדין לה – ששה טפחים כדי עבודתה משרשה של הגפן, אלא מן העקר השני – ממקום שהארכובה עולה, מסוף הארכובה. במה דברים אמורים? כשאין העיקר הראשון נראה, היינו שלא ניכר מקום שרשה של הגפן, והרי זה נראה כאילו הגפן נטועה במקום כפפתה. אבל אם נראה העיקר הראשון, היינו שורש הארכובה, יש למדוד מהעיקר הראשון (ירושלמי; פירוש המשניות להרמב"ם).

באור משנה ב

המבריך שלש גפנים – שכפף זמורה מכל גפן וטמנה בקרקע, ויצאו ראשיהן של שלש הזמורות במקום אחר, ועל ידי כך נעשו שלש הגפנים לשש גפנים, ועקריהם נראים – הגזעים של כל שש הגפנים נראים, שלא טמן כל הגפן אלא זמורה אחת ממנה, כמו שבארנו, רבי אלעזר בר צדוק אומר: אם יש ביניהם – בין גפן לגפן, מארבע אמות ועד שמונה – לא פחות מארבע אמות ולא יתר על שמונה אמות, הרי אלו מצטרפות – לכרם, ואף על פי ששלש הגפנים החדשות מחוברות לגפנים הראשונות, הרי הן נחשבות כגפנים מיוחדות וכיון שיש כאן שתי שורות של שלש גפנים, הרי זה

תלויה בו – "מטוטלת" היינו אנך, משקולת של ברזל או מתכת אחרת הקשורה בראשו של חוט, שהבנאים בוחנים בה את הקיר הנבנה אם הוא ישר ומאונך; ואף כאן משערים בקו אנך ישר, וכל מה שהוא כנגדו – כנגד הפרח, היינו מתחתיו, אסור – לזרוע, אף על פי שהוא חוץ לעבודת הכרם. וכן בדלית – בגפן יחידית המודלית על גבי קנים, שאם יצא ממנה ענף חדש והתפשט מחוץ לששה טפחים, שהוא שיעור עבודת הגפן, מודדים לפי קו אנך, וכנגדו אסור לזרוע. המותר זמורה מאילן לאילן – מגפן אחת לחברתה, תחתיה אסור – תחת הזמורה אסור לזרוע. ספקה בחבל או בגמי – אם הזמורה היתה קצרה, וקשר בראשה חבל או גמי כדי שתספיק עד לאילן, תחת הספוק – תחת החבל או הגמי, מתר – לזרוע. עשאו ברי שיהלך עליו החדש – אבל אם עשה את הספוק, כלומר שקשר בו החבל או הגמי, כדי שיתפשט עליו הענף החדש, אסור – לזרוע תחתיו, שדינו כאפיפירות.

יוסרביעי

באור משנה א

הרצה להגדיל את מספר הגפנים בכרמו, ואין לו אפשרות לנטוע בין גפן לגפן מחמת מיטעו שטח היניקה, שמא לא תיקלט, ואם תיקלט שמא תדלדל את הגפנים הסמוכות, הריהו לוקח זמורה ארוכה של גפן וכופפה ונועצה בתוך האדמה, ובאמצע השטח שבין גפן לחברתה מוציאה מעל הקרקע, באופן שתיקן מהקרקע ומהגפן שהיא מחוברת אליה; ולאחר שתיקלט ותשתרש ותוציא ענפים, מפרידים בינה ובין גפן האם. דרך זו לריבוי הגפנים נקראת "הברכה" מלשון "ברך". על שם שכופפים את הזמורה ונועצים אותה באדמה. משנתנו עוסקת בדיני כלאים הקשורים ב"הברכה".

המבריך את הגפן בארץ – הכופף זמורת הגפן וטמנה בקרקע ומוציא ראשה מצד אחר, כדי שתצמח משם כגפן חדשה כמו שבארנו לעיל; ומדובר כאן בהברכה שהיתה חוץ לששה טפחים מעיקר הגפן (ברטנורה). שהזריעה מותרת שם, אם אין עפר על גבה – על גבי הזמורה המוכרכת, במקום שהיא טמונה שם, שלשה טפחים – עובי, לא יביא זרע עליה – לא יזרע במקום זה, שבפחות משלושה טפחים שרשי הזרעים נכנסים בגוף הזמורה, והרי זה כמרכיב כלאים

הרי אלו מצטרפות; ואם לאו, אינן מצטרפות. גפן שיבשה, אסורה ואינה מקדשת. רבי מאיר אומר: אף צמר גפן אסור ואינו מקדש. רבי אלעזר בר צדוק אומר משמו: אף על גבי הגפן אסור ואינו מקדש. ג אלו אוסרין ולא מקדשין: מותר חרבן הכרם, מותר מחול הכרם, מותר פסקי ערים, מותר אפיפירות. אבל תחת הגפן, ועבודת הגפן, וארבע אמות שבכרם, הרי אלו מקדשות. ד המספק את גפנו על גבי תבואתו של חברו, הרי זה קדש וחיבב באחריותו. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: אין אדם מקדש דבר שאינו שלו.

פירוש ברטנורה

כנגד שנים ואחת יוצאת זב: ועקריהן נראין. שלא השכיב כל הגפן בקרקע (ד"א"כ) [צ"ל דאל"כ] לא היו שלש עושים שש גפנים אלא שהניח העוקר ועשה גפן אחת שתי גפנים: אם יש. בין גפן לגפן, לא פחות מארבעה ולא יותר משמונה מצטרפים, ואע"פ ששנים וינקות משרש אחד חשבינן כשתי גפנים: גפן שיבשה אסורה. אסור לזרוע בתוך עבודתה משום מראית העין, ואם זרע אינה מקדשת. ולא מבקיעא בחורף שאסור לזרוע תחתיה דאיכא למיחש למראית העין שכל הגפנים נראים כיבשים, אלא אפילו בקיץ דניכר שהיא יבשה אסור, משום דגם בקיץ איכא גפנים שנושרין עליהן ונראין כיבשים והן אינן יבשים: צמר גפן. מוך שקורין קוטון ואילו שלו דומה לגפן, אסור ואינו מקדש לפי שאינו מין זרעים: אף על גבי הגפן. אם זרעו על גבי גפן המוכרכת בקרקע ואין על גבה עפר ג"ט אסור ואינו מקדש. ואין הלכה כר"מ ולא כר' אלעזר בר' צדוק שאמר משמו: ג אלו אוסרים. המקום לזרוע בו: ולא מקדשים. שאם זרע אין הזרע טעון שריפה: מותר חרבן הכרם. כגון הא דתנן לעיל קרחת הכרם ט"ו אמה אם לא היו שם אלא ט"ו אמה זרע שבע אמות לא קדש. וכן מותר מחול הכרם י"ב אמה אם לא היו שם אלא י"א אמה והרחיק ד"א מן הכרם וזרע את המותר לא קדש: מותר פסקי ערים. דתנן בפרקין דלעיל אם יש שם [ח'] אמות לא יביא זרע לשם ואם הרחיק ו' טפחים מכאן וז' טפחים מכאן וזרע את המותר לא קדש. ופסקי ערים דנקט לרבותא ואע"פ שיש ערים מכאן וערים מכאן, וכ"ש בערים א': מותר אפיפירות. דתנן בפרקין דלעיל לא יביא זרע אל תחת המותר אם הביא לא קדש: אבל תחת הגפן. כגון זמורה שנמשכה חוץ לעבודת הגפן וזרע תחתיה: ועבודת הגפן. ו"ט שהם עבודת הגפן ויחידית: ועבודת הכרם. ד"א:

ד ה וחיבב באחריותו. לשלם לו את תבואתו ואפילו למאן דלא דאן דינא דגרמי שאני הכא דקא עביד מעשה בידים: אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. ולא דמי לשאר איסורים שבתורה כגון הנותן חלב ודם בקדירת חברו או בשל בשר בחלב של חברו דאוסרין, דשאני כלאים דכתיב בהו (דברים כב)

משניות מבוארות – קהתי

מתקדש. מותר מחול הכרם – שכן למדנו (לעיל ד, ב) בענין מחול הכרם, היינו המקום שבין כרם לגדר, שאם אין שם שנים עשרה אמה לא יביא זרע לשם, ואף על פי שהרחיק ארבע אמות מהכרם, מכל מקום אסור לזרוע את "מותר מחול הכרם"; ובאה המשנה ללמד שבדיעבד אם זרע מותר מחול הכרם, אין הזרע מתקדש. מותר פסקי ערים – ששינוי (לעיל ו, 1): "פסקי ערים – אם יש שם שמונה אמות לא יביא זרע לשם; שמונה אמות ועוד, נותנין לו כדי עבודתו וזרע את המותר", ובאה משנתנו ללמד, שאם אין שם שמונה אמות והרחיק מהגפנים ששה טפחים לכל צד וזרע את המותר, אין הזרע מתקדש. מותר אפיפירות – כמו ששינוי (לעיל ו, ג): "המדלה את הגפן על מקצת אפיפירות, לא יביא זרע אל תחת המותר, ואם הביא לא קידש". אבל תחת הגפן – הזרע תחת הגפן, כגון בזמורה שנמשכה חוץ לעבודת הגפן וזרע תחתיה, וזרע אמות – או בתוך ששת הטפחים שהם שיעור עבודת הגפן היחידית, וארבע אמות שבכרם – או הזרע בתוך ארבע אמות של הכרם, שהן שיעור עבודת הכרם, הרי אלו מקדשות – הכל אסור בהנאה וטעון שריפה.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

המספק את גפנו על גבי תבואתו של חברו – והוא הדין בזרע תחת גפנו של חברו, אלא נקט התנא "המספק" משום שיש בזה חידוש לדברי תנא קמא (תוספות יבמות פג, א), הרי זה קדש – אסר תבואת חברו בהנאה, משום כלאי הכרם, כדין תבואתו, וחיבב באחריותו – בתשלומי נזק חברו, לפי שהפסיד תבואתו בידים. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: אין אדם מקדש דבר שאינו שלו – אין אדם אוסר משום כלאים דבר שאינו שלו, ולכן המספק גפנו על גבי תבואתו של חברו, אין תבואת חברו נאסרת, שנאמר (דברים כב, ט): "לא תזרע כרמך כלאים" – כרמך ולא כרם של אחר. ותנא קמא דורש: "אין לי אלא כרמך, כרם אחר מניין? תלמוד לומר "כלאים" – "כרם" ("ותבואת הכרם"). ויש גורסים: "תלמוד לומר: "כלאים" – מכל מקום", כלומר שהפסוק בא לרבות, שאדם מקדש אפילו כרם חברו.

כרם, וצריך להרחיק משם את הזרע ארבע אמות, ואם לאו – שיש ביניהן פחות מארבע אמות או יתר על שמונה אמות, אינן מצטרפות – לכרם, ודינן כגפנים יחידות, שאין להרחיק מהן אלא ששה טפחים. גפן שיבשה – שנושרו עליה בתחילת החורף, והיא נראית כיבשה, אסורה – בזריעה סמוך לה, כלומר שאסור לזרוע תוך ששת הטפחים שלה, משום מראית העין. וכירושלמי מבואר, שאפילו אם נשרו עליה בקיץ, אף על פי שניכר שהיא יבשה, מכל מקום אסור לזרוע בתחום ששת הטפחים שלה, שיש גפנים שעליהן נושרים גם בקיץ ונראות כיבשות אבל אינן יבשות. ואינה מקדשת – אם זרע סמוך לה, אין הזרע נאסר משום כלאי הכרם. רבי מאיר אומר: אף צמר גפן – אילן המגדל צמר גפן, אסור ואינו מקדש – אסור לנטוע אותו בכרם, אבל בדיעבד כשנטעו בכרם אינו אוסר את הכרם. ויש מפרשים: שאסור לזרוע אצל האילן המגדל צמר גפן, משום מראית העין, שהוא דומה לגפן, אבל אינו מקדש את הזרע (תפארת ישראל). רבי אלעזר בר צדוק אומר משמו – של רבי מאיר: אף על גבי הגפן – שהכריכה בארץ, ואין עפר על גבה שלוש טפחים, אסור – לזרוע, כמו ששינוי במשנה הקודמת, ואינו הלכה לא כרבי מאיר ולא כרבי אלעזר בר צדוק שאמר משמו.

י ו ח ז ט י

ב א ו ר מ ש נ ה ג

משנתנו מוסיפה ללמד בדינים שאסור לזרוע ואינו מקדש.

אלו אוסרין – המקום לזרוע בו; ויש גורסים: אסורין. ולא מקדשין – שאם זרע, אינו נאסר משום כלאי הכרם: מותר חרבן הכרם – למדנו (לעיל ד, א) בענין "קרחת הכרם", היינו כרם שחרב מאמצעו, שאם הקרחת היא שש עשרה אמה, מרחיקים מן הגפנים ארבע אמות כדי עבודת הכרם, וזורעים את המותר. "מותר" זה נקרא "מותר הקרחת" או "מותר חורבן הכרם"; אבל כשאין בקרחת שש עשרה אמה, אסור לזרוע את המותר (אף על פי שמרחיקים מן הגפנים ארבע אמות); ובאה משנתנו ללמד שבדיעבד אם זרע את המותר, אין הזרע

ה אָמַר רַבִּי יוֹסִי: מַעֲשֶׂה בְּאַחַד שְׁזָרַע אֶת פְּרִמּוֹ בְּשִׁבְעִית, וְכָא מַעֲשֶׂה לְפָנָי רַבִּי עֲקִיבָא, וְאָמַר: אִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבַר שְׂאִינוּ שְׁלוֹ.

ו הָאֲנָס מְשַׁלֵּחַ אֶת הַכֶּרֶם וְיֵצֵא מִלְפָּנָיו, קוֹצְרוֹ אֶפְלוּ בְּמוֹעֵד. עַד כַּמָּה הוּא נוֹתֵן לְפוֹעֲלִים? עַד שְׁלִישׁ. יֵתֵר מִכָּאן, קוֹצֵר בְּדִרְכּוֹ וְהוֹלֵךְ, אֶפְלוּ לְאַחַר הַמוֹעֵד. מֵאֵימָתִי הוּא נִקְרָא אָנָּס? מִשִּׁישְׁקָע.

ז הָרוּחַ שֶׁעֲלָעְלָה אֶת הַגִּפְּנִים עַל גְּבִי תְּבוּאָהּ, יִגְדֵּר מִיד. אִם אֵרְעוּ אָנָּס – מִתֵּר. תְּבוּאָתוֹ שֶׁהִיא נוֹמָה תַּחַת הַגִּפְּנִים,

פירוש ברטנורה

לא תזרע כרמך כלאים דמשמע כרמך ולא כרם אחר, ורבנן אמרי לא תזרע כרמך אין לי אלא כרמך כרם אחר מנין ת"ל כלאים מ"מ. ואין הלכה כר' יוסי [ולא כרבי שמעון] ולא כרבי עקיבא: בשמיטה. אין לו בהם קנין גמור שהכל הפקר ואינו חשוב כשלו:

ו הָאֲנָס. שגול כרם וזרעו: ויצא מלפניו. שחזר הכרם לבעליו כשהוא זרעו: קוצרו אפילו במועד. ואע"פ שאינו דבר האבד שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אעפ"כ מפני מראית העין התירו לקצור במועד שלא יהא נראה כמקיים כלאים בכרם. א"נ אם הוא ירא שמו יוסיף מאתים במועד או היו דבר האבד, דאף ע"ג דהאנס לא אסרן דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מכל מקום אם הוסיפו מאתים לאחר שחזרה לבעלים קדש, דלא גרע מלכשאחזור אלקטנו או סערנו הרוח לפניו דתנן לעיל שקדש: עד שליש. אית דמפרשי עד שליש בשכר הפועלים, שאם לא מצא פועלים אלא בשליש יותר על שכרן הראוי יתן כדי שיעקור הכלאים מיד, ויתר על זה לא יתן אלא קוצר כדרכן אע"פ שהכלאים משתהין בכרם. ואית דמפרשי עד שליש ממה ששון פירות הכרם ותבואת השדה יתן לפועלים כדי לעקור הכלאים מיד, ויתר משליש שווי פירות הכרם ותבואת הזרע לא יתן, אלא ימתין עד שיקצור כדרכו: מאימתי נקרא אָנָּס. כלומר מאימתי נקרא הכרם על שם האנס להחשב כשלו לאסרו בוויעה: משישקע. שם הבעלים מן הכרם ויקרא ע"ש הגול, מאותה שעה תהיה הכרם חשובה כשלו ויקדש כל מה שזרע בה:

ז הָרוּחַ שֶׁעֲלָעְלָה. שסערה. רוח סערה מתרגמין רוח עלעלא: יגדור. כמו גודר בתמרים כלומר יחתך וילקוט: וכן בירק. [הנוטה] תחת הגפן: יחזיר.

משניות מבוארות – קהתי

בְּמוֹעֵד – קוצר הוא את התבואה אפילו בחול המועד; ואף על פי שאין מלאכה מותרת בחול המועד אלא בדבר האבד, מכל מקום התירו לו לקצור תבואה זו מפני מראית העין, שלא יהא נראה כמקיים כלאים בכרם: עַד כַּמָּה הוּא נוֹתֵן לְפוֹעֲלִים – אם אינו מוצא פועלים שיקצרו בשכר הקצוב, עד כמה הוא חייב להעלות בשכרם, כדי להחיש את הקצירה? עַד שְׁלִישׁ – בירושלמי נחלקו אמוראים בפירוש הדבר: אחד אומר עד שליש יתן על השכר הקצוב, ואחד אומר עד שליש מדמי הפירות. יֵתֵר מִכָּאן – אם הפועלים דורשים תוספת תזירה על שליש, קוֹצֵר בְּדִרְכּוֹ וְהוֹלֵךְ – אינו חייב לשכור פועלים, אלא הוא עצמו קוצר כפי יכלותו, אֶפְלוּ לְאַחַר הַמוֹעֵד – אפילו אם על ידי כך תשתנה הקצירה ותימשך גם לאחר המועד, שהואיל והוא עוסק בקצירת הכלאים, הכל רואים שאינו רוצה לקיימם, ואין כאן משום מראית העין. מֵאֵימָתִי הוּא נִקְרָא אָנָּס – כלומר מאימתי נקרא הכרם על שם האנס שייחשב כשלו לאסרו בזריעת כלאים? מִשִּׁישְׁקָע – משישחכח שם הבעלים הראשונים מן הכרם; מאז נחשב הכרם כשלו, וכשזרע בו הריהו מקדש הכל. כך מבארים מפרשי המשנה. והגר"א כותב: "פירושם של כל המפרשים דחוק, והיה ראוי שיהא הלשון: מאימתי נקרא של אָנָּס. וגם מהו הלשון "מאימתי"? הרי לא הוזכר מקורם שיהיה שלו? אבל הפירוש הנכון הוא, שמה ששנינו במשנתנו שצריך ליתן לפועל עד שליש, היינו דווקא כשאנס כרם חברו, שכשהיה בידו היה אסור, הלכך כשיצא מלפניו צריך בעל הבית להחיש את הקצירה. אבל באדם אחר שזרע כרמו של חברו, הדין אמנם שצריך לעקור את הכלאים, ואם לא יעקור הריהו כמקיים כלאים, אבל אינו צריך ליתן לפועלים יותר מהראוי להם, משום שמעולם לא היה אסור, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ובעל הבית כשיזרע לו יעקור. מכאן דנה משנתנו דווקא באנס ולכך היא שואלת: מאימתי הוא נקרא אָנָּס לענין דין זה? משישקע שם הבעלים. אבל קודם שישקע אינו צריך ליתן לפועלים יותר מהראוי, שדינו כאדם אחר שזרע כרמו של חברו (ישנות אליהו).

שבת קודש

באור משנה ז

הָרוּחַ שֶׁעֲלָעְלָה אֶת הַגִּפְּנִים עַל גְּבִי תְּבוּאָהּ – שסערה וכפפה את הגפנים על גבי שבלי התבואה (תרגום "רוח סערה" – יחזקאל א, ד. – רוח עלעולא), יִגְדֵּר מִיד – יעשה גדר ביניהן (ר"ש), שלא יסככו הגפנים על התבואה; ויש גורסים: יגדור – כלומר יחתך את הזמורות

בחוספות (יבמות פג, ב) מבואר, שאיסור כלאים שונה לדעת רבי יוסי ורבי שמעון מאיסורים אחרים, שהרי באיסורים אחרים אנוחזם שואם אוסר דבר שאינו שלו, כגון הנותן נבלה או חלב בתבשיל של חברו הרי זה נאסר, והטעם הוא לפי שאיסור כלאים הוא איסור התלוי במחשבה, שכן שנינו (לעיל ה, 1): "הרואה ידק בכרם ואמר: כשאני ע"ז אֶקְטנו – מותר, ואפילו הוסיף מאתים", מה שאין כן בשאר איסורים. ויש דוחים הסבר זה ומבארים, שהטעם הוא משום שכתוב בכלאים: "לא תזרע", היינו פעולה הנעשית ברצון, או שנוח לו בקיום הדבר, והרי אין אדם נתנה ולא ניחא לו ממה שגדל אצל חברו, או משום שכתוב "כרמך" כמו שבארנו לעיל.

בירושלמי נחלקו אמוראים בדברי רבי יוסי ורבי שמעון לגבי דין הגפן שסיכך בה על גבי תבואת חברו. ר' יוחנן סובר, שהגפן על כל פנים אסורה, הואיל והיא שלו, ור' אלעזר סובר, שהואיל ואין התבואה נאסרת אף הגפן אינה נאסרת (ופירושים שונים נאמרו על טעמו של ר' אלעזר). והרמב"ם פוסק: "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. לפיכך המסכך גפנו על גבי תבואתו של חברו, קידש גפנו ולא נתקדשה התבואה. סיכך גפן חברו על תבואתו, קידש תבואה ולא קידש גפן חברו" (הל' כלאים ה, ח).

יוסי

באור משנה ז

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, ואמנם בכל הנוסחאות באות שתי המשניות הללו ביד, ומסומן בראשן: ד' ה.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי: מַעֲשֶׂה בְּאַחַד שְׁזָרַע אֶת פְּרִמּוֹ בְּשִׁבְעִית – זרע תבואה או ירקות בכרמו בשנת השמיטה, וְכָא מַעֲשֶׂה לְפָנָי רַבִּי עֲקִיבָא, וְאָמַר: אִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבַר שְׂאִינוּ שְׁלוֹ – כיון שהכל הפקר, הרי זה כזרע בכרם של אחר, ואין אדם אוסר משום כלאים דבר שאינו שלו, ולכן לא נאסר על ידי זריעתו לא הכרם ולא הזרע. והביא רבי יוסי עובדה זו כראיה וסמך לדבריו שבמשנה הקודמת, וכן פוסק הרמב"ם: "סיכך גפן חברו על תבואת חברו, לא קידש אחד מהן, ומפני זה הזרע כרמו בשביעית, לא קידש" (כלאים ה, ח). והר"ש כותב, שדווקא הענבים לא נאסרו, אבל הגפנים נאסרו, אם הוסיפו מאתים, שאין הזמורות הפקר.

באור משנה ו

משנתנו מוסיפה ללמד בדיון "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו".

הָאֲנָס שְׁזָרַע אֶת הַכֶּרֶם – ליסטים שגול כרם וזרעו תבואה, וְיֵצֵא מִלְפָּנָיו – מלפני האנס, שחזר הכרם לבעליו כשהוא זרעו כלאים; והרי הכרם מותר, שאין אדם מקדש דבר שאינו שלו, אלא שצריך לקצור את התבואה, שלא יהא מקיים כלאים בכרמו, קוֹצְרוֹ אֶפְלוּ

מסכת כלאים פרק שביעי משנה ז

וכן בִּירְק, מְחֹזֵר וְאִינוּ מְקַדֵּשׁ. מֵאֵימָתִי תְּבוּאָה מִתְקַדֶּשֶׁת? מִשְׁתַּשְּׂרִישׁ. וְעֵנָבִים? מִשְׁעִישׁוּ כְּפֹל הַלֶּבֶן. תְּבוּאָה שִׁיבְשָׁה כָּל צֶרֶפָה, וְעֵנָבִים שִׁבְשְׁלוּ כָּל צֶרֶפָן – אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת.

פירוש ברטנורה

התבואה והירק למקומן: ואינו מקדש. אם לא החזיר אינו מקדש, דהא דתנן לעיל תחת הגפן אוסר ומקדש היינו כשעיקר התבואה תחת הגפן אבל כשעיקר התבואה עומדת חוץ לגפן ונוטה תחת הגפן אינו מקדש: **משתשריש**. משעה שיתפשטו שרשים בקרקע. ואית דגרסי משתשליש כלומר משתביא שליש דרחמנא אמר (דברים כב) ותבואת הכרם ופחות משליש לא מקרי תבואה: **וענבים משיעשו כפול הלבן**. שאם זרע תבואה או ירק בכרם שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלבן ועקר הזרע קודם שיגיעו הענבים להיות כפול הלבן ה"ז לא קדש. וכן ענבים שנעשו כפול הלבן זרע זרע בצדן תבואה או ירק ולקט הזרע קודם שישירש, או קודם שיביא שליש למאן דגרסי משתשליש, ה"ז לא קדש: **תבואה שיבשה כל צרכה וענבים שבשלו כל צרכן**. ונטע גפן בצד התבואה שיבשה כל צרכה או זרע בצד [הענבים שבשלו] כל צרכן אינן מקדשות, דאמר קרא (דברים כב) פן תקדש המלאה הזרע אשר זרע ותבואת הכרם, אינו מקדש עד שיהיה שם מלאת זרע ותבואת כרם, ותבואה וירק שלא שרשיו או שלא הביאו שליש לא הגיעו לכלל מלאת זרע, וכן לאחר שיבשו שוב אינן קרוין מלאת זרע, וענבים קודם שיגיעו להיות כפול הלבן או לאחר שבשלו כל צרכן אינן קרוין תבואת כרם:

משניות מבוארות – קהתי

באיסור לענות "פול הלבן" וזהו "משיעשו הענבים כפול הלבן" ואם הגיעו הענבים בהיתר לענות פול הלבן, ורק אחר כך נזרע בו כלאים הרי הם נאסרים כשנזרעו אחד ממאיתיים. זמנים אלו נלמדים משינוי הלשון בכתוב "פן תקדש המלאה הזרע אשר זרע ותבואת הכרם". "זרע" – משמע: משעת הזריעה, היינו משישריש, שקודם לכן כמותה בכד הוא (עיי' פסחים כה, א); "המלאה" – משמע: שהתוספת המתמלאת מתקדשת, היינו תוספת אחד ממאיתיים; "תבואת הכרם" – משמע: מאותה שנה שחל על הענבים שם "תבואת הכרם", שהוא כדברי חכמים "משיעשו כפול הלבן". ואף על פי ש"הזרע" ו"המלאה" אמורים בנוגע לתבואה שנזרעה בכרם, מכל מקום למדים מכאן גם בנוגע לכרם עצמו.

וכן גם בתבואה ישנם שלשת הזמנים הללו (על פי הירושלמי): א) משתשריש, ב) משתביא שליש הגידול (כנגד עונת "פול הלבן" שבענבים), ג) כשתוסף אחד ממאיתיים. עונת הקידוש בהבאת שליש היא בתבואה שנזרעה בכרם, שאז אין התבואה נאסרת משתשריש, אף על פי שעיקר זריעתה באיסור כלאים, שהואיל והכרם לא נזרע באיסור, גם עונת הקידוש של התבואה אינה אלא בהבאת שליש, זו דעת ר' אושעיא (בירושלמי); אבל ר' יוחנן חולק עליו וסובר, שגם בכגון זה נאסרת התבואה משתשריש, שהרי היא "זרועה מעיקרא באיסור". ומכל מקום נראה (כותב בעל "ארץ חמדה") שגם לדעת ר' יוחנן יתייכן בתבואה עונת קידוש בהבאת שליש, והוא בהעברת עצין נקוב הזרוע תבואה בכרם (כמבואר במשנה הבאה), שבכגון זה גם התבואה עיקר זריעתה בהיתר, ולכן תיאסר בהבאת שליש, וצריך עיון.

כן לפי שיטת הר"ש אין הענבים והתבואה תלויים זה בזה לענין הקידוש, שאם הענבים הגיעו לענות הקידוש, דהיינו שנעשו כפול הלבן, אף על פי שהתבואה עדיין לא הביאה שליש או לא הוסיפה אחד ממאיתיים, או להיפך אם התבואה הביאה שליש גידולה, ועדיין הענבים לא נעשו כפול הלבן, אותו מין שהגיע לענות הקידוש הריהו נאסר, חוץ בממקרה שהמין השני עוד לא השריש, שאז אינו אוסר כלל, שהרי זה כאילו אין כאן עדיין כלאים כלל.

שיטת הרמב"ם היא:

בכרם – עונת הקידוש אינה אלא משייעשו הענבים כפול הלבן, ואין בו עונת קידוש אחרת לא בהשריש ולא בהוספת אחד ממאיתיים. דבר זה נלמד ממה שכתוב "ותבואת הכרם".

בתבואה – עונת הקידוש היא משתשריש, או לגירסת הירושלמי משתשליש, היינו משתביא שליש. במה דברים אמורים? בתבואה שנזרעה מעיקרה באיסור. אבל ב"זרוע ובא" (כגון שמצא ירק בכרמו שצמח מאליו) עונת הקידוש היא בתוספת אחד ממאיתיים. דבר זה נלמד ממה שכתוב: "פן תקדש המלאה הזרע", שכן "הזרע" משמעו משישריש, ו"המלאה" משמעו על ידי מליו ותוספת. ברם עונות אלו מיוחדות הן לתבואה בלבד, וכפשוטו של מקרא המדבר על תבואה, אבל בענבים אין עונות אלו כלל, כמו שכבר הזכרנו קודם.

איסורי הכרם והתבואה קשורים זה בזה, וכל זמן שאחד מהמינים לא הגיע לענות הקידוש, אף המין השני אינו מתקדש.

ומכל מקום גם לדעת הרמב"ם, הזרוע תבואה בכרם ונשתרשה, אף על פי שהענבים לא הגיעו עדיין להיות כפול הלבן, התבואה אסורה מדברנו. משום קנס (הל' כלאים ה, יד).

או את הגפנים שעל גבי התבואה ("מלאכת שלמה"); ויש מפרשים כך גם לפי הגירסה "גורר", כמו "גורר בתמרים" (ברטנורה). אם אָרְעו אָסֶם – ואינו יכול לגדור מיד, מִתָּר – אפילו אם הוסיף ביתניים אחד ממאיתיים (עיי' לעיל ה, ו). **תְּבוּאָתוֹ שֶׁהִיא נוֹטָה תַּחַת הַגֶּפֶן** – אם שבלי תבואתו הזרועה חוץ לגפן היו נוטות תחת ענפי הגפן, **וְכֵן בִּירְק** – אם עלי הירק היו נוטים תחת הגפן, מִתְחַזֵּר – את השיבולים או את עלי הירק למקומם, וְאִינוּ מְקַדֵּשׁ – ואינו אוסר בהנאה אם לא החזירם; ומה ששינונו לעיל (משנה ג): תחת הגפן מקדש. היינו כשעיקר התבואה או הירק תחת הגפן, אבל כשעיקר התבואה או הירק עומד חוץ לגפן, אלא שראשי השיבולים או עלי הירק נטו תחת הגפן אינו מקדש (רא"ש; ברטנורה). **מֵאֵימָתִי תְּבוּאָה מִתְקַדֶּשֶׁת** – תבואה שנזרעה בכרם, מתי היא נאסרת בהנאה? **מִשְׁתַּשְּׂרִישׁ** – משעה שתשלח שרשים בקרקע. ויש גורסים: משתשליש (ירושלמי). כלומר משתגיע שליש גידולה, אבל אם עקר את התבואה קודם לכן, לא נתקדשה. **וְעֵנָבִים** – מתי מתקדשים ואוסרים את התבואה? **מִשְׁעִישׁוּ כְּפֹל הַלֶּבֶן** – ואם זרע תבואה בכרם ועקר אותה קודם שנעשו הענבים כפול הלבן, הכל מותר. **תְּבוּאָה שִׁיבְשָׁה כָּל צֶרֶפָה** – ונטע גפן בצידה, **וְעֵנָבִים שִׁבְשְׁלוּ כָּל צֶרֶפָן** – זרוע בצידם, **אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת** – שכתוב בכלאי הכרם (דברים כב, ט): "פן תקדש המלאה הזרע אשר זרע ותבואת הכרם", ותבואה שיבשה כל צרכה אינה נקראת עוד "מלאת זרע" אלא "גֶּפֶן" או "תבואה". וענבים שבשלו כל צרכם אינם נקראים עוד "תבואת הכרם" אלא "ענבים". כן גם תבואה קודם שהשרישה, או (לפי גירסת הירושלמי) קודם שהביאה שליש, וענבים קודם שנעשו כפול הלבן, אינם בכלל "מלאת הזרע ותבואת הכרם", ומכאן הטעם למה ששינונו לעיל: "מאימתי תבואה מתקדשת? משתשריש (או משתשליש). וענבים משייעשו כפול הלבן" (רמב"ם). ויש מבארים טעם הסיפא, שהואיל ונגמר כל בישולם, שוב אינם גדלים, ואין כלאי הכרם מתקדשים אלא כשהם גדלים באיסור (הר"ש).

ממשנתו נמצאנו למדים, שאיסור ההנאה בכלאי הכרם אינו אלא משעה שהגיעה התבואה והענבים לעונה מסויימת, והיא הנקראת: "עונת הקידוש". עונה זו הרי היא בתבואה – משתשריש (או משתשליש), ובכרם משייעשו הענבים כפול הלבן. זוהי אמנם שיטתו של הרמב"ם, שלפיה בארנו את משנתנו, אך שיטת הר"ש היא אחרת.

ולהרחבת באור הענין נפרט איפוא שתי השיטות (על פי "ארץ חמדה").

לפי שיטת הר"ש (בפירושו למשנתנו), יש בכרם שלושה זמנים שבהם הוא מתקדש, וכן גם בתבואה יש שלושה זמני קידוש.

הזמנים בכרם הם: א) משישריש החרצן, ב) משייעשו הענבים כפול הלבן, ג) כיוסיף הכרם אחד ממאיתיים. פירוש הדברים: החרצן שנשתל מעיקר באיסור ("זרוע מעיקרא") עם הזרע, נאסר מיד בהשתרשות הגרעינים, וזהו "משישריש החרצן". אולם הזרוע תבואה או ירק בכרם שהוא נטוע מכבר ("זרוע ובא"), אף על פי שגם בזה הכל נאסר, אין הענבים נאסרים, אלא כשהגיעו

ח עֲצִיץ נָקוֹב מְקַדֵּשׁ בְּפָרֶם. וְשֹׁאֵינוֹ נָקוֹב אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: זֶה וְזֶה אוֹסְרִין וְלֹא מְקַדְּשִׁין. הַמַּעֲבִיר עֲצִיץ נָקוֹב בְּפָרֶם – אִם הוֹסִיף בְּמֵאֲתָיִם, אָסוּר.

פירוש ברטנורה

ח עֲצִיץ נָקוֹב. שיש בו נקב כדי שרש קטן זרע בתוכו: מְקַדֵּשׁ בְּפָרֶם. אם הניחו בכרם או בארבע אמות של עבודת הכרם מקדש כאילו זרע בארץ: אסורין ולא מקדשין. לא יביא זרע לתוכו לכתחלה ואם הביא לא קדש דלא הוי כזורע בארץ. ואין הלכה כר' שמעון: הַמַּעֲבִיר עֲצִיץ נָקוֹב בְּכֶרֶם. עֲצִיץ נָקוֹב שיש בו תבואה שהביאה שליש, והעבירו בכרם שיש בו ענבים כפול הלכך, ולא הניחו בארץ אלא העבירו תחת הגפנים בלבד, אם הוסיפו הזרעים בדרך העברתו חלק ממאתים על מה שהיו תחלה, אסור הזרע שבעצין, אבל הגפנים לא קדשו כיון שלא הניחו בקרקע. ולעיל בפרק כרם שחרב פירשנו כיצד רואין אם הוסיף אחד ממאתים:

משניות מבוארות – קהתי

אִם הוֹסִיף בְּמֵאֲתָיִם – אם בזמן שהעביר את העצץ בכרם הוסיף הזרע שבו אחד ממאתיים; וכבר הזכרנו, שתוספת אחד ממאתיים היינו שהיו בצמח מאה תשעים ותשעה חלקים כשיעור התוספת גדולה באיסור, ועם התוספת יש בו מאתיים חלקים, אָסוּר – הזרע, אבל הגפנים לא נאסרו, כיון שלא הניח העצץ בקרקע. יש מבארים, שאף הזרע שבעצין אינו אסור אלא משום קנס, שקנסוהו חכמים כדי שיהא זהיר בכלאי הכרם (יְתוּסְפוֹת יוֹם טוֹב). אבל לדעת הרמב"ם אין הזרע שבעצין נאסר כלל, ולא באה המשנה אלא להשמיע, שאסור להעביר בתוך הכרם עצין נָקוֹב שזרוע בו ירק. אבל בדיעבד אם העביר, לא נאסר הכרם ואף לא הזרע. אך הרמב"ם מוסיף: "ואם הניחו תחת הגפן ונשתהה שם בארץ כדי תוספת אחד ממאתיים, הרי זה קידש" (הל' כלאים ה, כג). ברם, לשון המשנה נראה כפירוש הראשון שהבאנו (על פי ברטנורה).

באור משנה ח

כבר שנינו במסכת דמאי (ה, י'): "עֲצִיץ נָקוֹב הרי הוא כארץ", ושם בארנו ש"עצין נָקוֹב" היינו שיש בו נקב כדי שזרע קטן, והזרוע בו יונק גם מן הקרקע שהוא עומד עליה. משנתנו באה ללמד דין עצין נָקוֹב לענין איסור כלאי הכרם. עֲצִיץ נָקוֹב – שזרע בתוכו מין תבואה או ירק, מְקַדֵּשׁ בְּפָרֶם – אם העצץ היה מונח בכרם או בארבע אמות של עבודת הכרם, הרי הוא אסור בהנאה, כאילו זרע בקרקע הכרם. וְשֹׁאֵינוֹ נָקוֹב – אבל עצין שאינו נָקוֹב, אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ – אם הניחו בכרם זרוע בו, אינו מקדש, ומכל מקום יש בזה איסור מדרבנן (רמב"ם). וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: זֶה וְזֶה – עצין נָקוֹב ועצין שאינו נָקוֹב המונחים בכרם, אוֹסְרִין וְלֹא מְקַדְּשִׁין – לכתחילה אסור לזרוע בהם, אבל בדיעבד אם זרע בהם, אינם מקדשים, שאף הזרוע בעצין נָקוֹב אין דינו כזרוע בארץ. ואין הלכה כרבי שמעון. הַמַּעֲבִיר עֲצִיץ נָקוֹב – הזרוע מין ירק, בְּפָרֶם – שלא הניחו בארץ, אלא העבירו באויר תחת הגפנים,

המשך מעמוד לה

- 1 וכשיעסקו בהפצת תורת החסידות, יקרבו ביאת המשיח רגע אחד קודם!
- 2 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות, ולכפול בבא הד' – ז' פעמים].
- 3 * * *
- 4 טז. לאחר חג הסוכות ישנו היו"ט דשמיני-עצרת, כמבואר במדרש⁶⁵ המשל למלך שאמר לבניו
- 5 "בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם";
- 6 אבל לאחר חג הפסח אין יו"ט נוסף, וטעם הדבר – לפי שבליל ב' דפסח מתחילים לספור ספירת
- 7 העומר, וכל ימי הספירה הם המשך לחג הפסח, ולאחרי חג הפסח בא חג השבועות, שהוא ה"עצרת"
- 8 דחג הפסח⁶⁶ (שלכן אין לו זמן קבוע בימי החודש – "פעמים בחמשה פעמים בששה פעמים בשבעה"⁶⁷,
- 9 אלא קביעותו היא ביום החמישים של ספה"ע⁶⁸).
- 10 וכיון שהולך ונמשך חג הפסח, יש להשתדל שהמאמר חסידות וההתוועדות יפעלו גם לאחר כן,
- 11 בעשי' בפועל: עשי' בפועל בלימוד התורה, ובפשטות – ללמוד נגלה וחסידות, ועשי' בפועל בקיום
- 12 המצוות.
- 13 "עשי' לעילא"⁶⁹. ע"י עשי' בפועל דוקא – נזכה לגילוי המשיח, שאז יהי' גילוי העצמי דעצמות
- 14 ומהות א"ס ב"ה.
- 15 (לאחרי ברכת המזון ותפלת ערבית אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
- 16 כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג לאחל לאחר פסח: קיץ בריא.

(68) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסצ"ד.

(69) זהר ח"ג קח, רע"ב. ח"א קטו, א (הובא בלקו"ת פינחס

עח, ב).

(65) הובא בפרש"י אמור כג, לו. פינחס כט, לו.

(66) ראה שהש"ר פ"ז, ב.

(67) ר"ה ו, ב.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף סט ע"ב: **מִיתִיבִי, דִּתְנִיָּא חֵיכָן קוֹרִין בּוֹ** - בספר התורה, **בְּעֶזְרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** חולק ו**אָמַר בְּהַר הַבֵּית, שְׁנַאמֶר** בקריאה שקרא עזרא (נחמיה ח ג) **וַיִּקְרָא בּוֹ לְפָנֵי הָרָחוֹב אֲשֶׁר לְפָנֵי שַׁעַר הַמַּיִם**. ולדעת תנא קמא קשה, שהרי אין ישיבה בעזרה מלבד למלכי בית דוד. **וְאָמַר רַב חֲסֵדָא, כּוּונַת תְּנַא קמא שקראו בְּעֶזְרַת נָשִׁים**, שבה מותר לשבת.

אגב העיסוק בקריאת עזרא, מפרשת הגמרא פסוק נוסף באותו ענין: נאמר (שם שם ו) **וַיִּבְרַךְ עֶזְרָא אֶת ה' הָאֱלֹהִים הַגָּדוֹל**. מבררת הגמרא: **מֵאִי גָדוֹל** - כיצד גידלו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב, שְׁנִידְלוּ בְּכָךְ שֶׁהִזְכִּירוּ בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ** - שם בן ארבע אותיות. **רַב גִּידֵל אָמַר**, גידלו בכך שתיקן בבית המקדש השני לומר בסוף כל ברכה את הפסוק (דה"א טז לו) **בְּרֹךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם**.

הגמרא מקשה על דברי רב גידל: **אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב דִּימִי**, מנין לרב גידל לפרש כך, **וַיִּדְלֵמָא** הפירוש הוא כרב **שְׁנִידְלוּ בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ**. משיבה הגמרא: **אָמַר לִיה רַב דִּימִי** לאבִּי, רב גידל מיאן בפירוש זה כיון **שְׁאִין אֲמָרִים שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ בְּגִבּוּלִים** - חוץ לעזרה. וכיון שעזרא עמד חוץ לעזרה, לא יתכן שהזכיר את שם המפורש.

מקשה הגמרא: **וְלֹא** - וכי לדעת רב גידל אין אומרים שם המפורש בגבולים, **וְהַבְּתִיב** (שם שם ד) **וַיַּעֲמֹד עֶזְרָא הַפֶּפֶר עַל מַגֵּדל עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לְדָבָר, וְאָמַר רַב גִּידֵל**, מהו 'מגדל', שָׁהֶעַם גִּידֵלוּ לֵה' ונשבע **בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ** לעשות כהוראת עזרא. מתרצת הגמרא: **הוֹרָאתָ שְׁעָה הֵייתָה זו**, שזעקו לה' שיעקור את יצר הרע מביניהם, אבל בכל מקום אסור.

הגמרא ממשיכה לדרוש את הפסוקים: בתפילת אנשי כנסת הגדולה שם נאמר (שם ט ד) **וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' אֱלֹהִים בְּקוֹל גָּדוֹל**. מבררת הגמרא: **מֵאִי אָמַר בְּזַעֲקָתָם**. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב וְאִיתִימָא רַבִּי יוֹחָנָן, בְּיָא בְּיָא** - אבוי אבוי, **הֵינֵנו הָאִי** - הלא זהו, היצר הרע של עבודה זרה, **דְּאֲחֲרֵיבִיה לְמַקְדָּשָׁא** - שהחריב את המקדש, **וְקָלִיָּה לְחִיבָלִיָּה** - ושרף את היכלו, **וְקָטְלִינְהוּ לְכוּלְהוּ צַדִּיקֵי** - והרג את כל הצדיקים, **וְאֶגְלִינְהוּ לְיִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵהוּ** - והגלה את ישראל מארצם, **וְאַחַר כֵּל זֹאת הוּא עֲרִיין מְרַקֵּד בִּינָן** ומסיתנו. **בָּלִים** - וכי לא לכך יִהְיֶה לָן את היצר הרע **אֵלָא** כדי לְקַבְּלֵי בֵּיה אֲנָרָא - לקבל שכר כשנתגבר עליו, אך אנחנו **לֹא אִיהוּ בְּעִינָן וְלֹא אֲגִרִיה בְּעִינָן** - לא בו אנו חפצים ולא בשכרו. **נָפַל לָהּ פִּיתְקָא** - כתב מְרִקִיעָא, דְּהוּא כְּתַב בָּה אֲמַת, כלומר שה' מסכים עמם שטוב הדבר לסלקו. **אָמַר רַב חֲנִינָא, שְׁמַע מִינָהּ שְׁחוּתָמוּ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲמַת**, ולכן חתם 'אמת' בפיתקא, כמלך שמסכים עם עבדיו וחותרם על תקנותיהם.

בתפילין העניין ד"שם ה' נקרא עליך" הוא באופן גלוי אפילו אצל אומות העולם, כמו שכתוב "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך".

מהתועדויות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

אשתו וְהָיָה וְהוֹתֵרָה מֵאִסוּר אַחֲתָה אֲשֶׁה תַּחֲוֹר לְהִתְיָרָה הָרִאשׁוֹן
 בִּיבּוֹם כְּבִשְׁעַת נִפְלִיתָהּ.
 הגמרא מקשה על רב מברייטא: מְהִיב רב הַמְנוּנָה לרבא, שנינו
 בברייטא, שְׁלֹשָׁה אַחִין שֶׁנִּשְׁנִים מֵהֶם נִשְׁוֵאִין לְשָׁתִי אַחֲוִית, שראובן
 נשא את רחל ושמעון נשא את לאה אחותה, וְאַחֵר מוֹפְנָה – וְלֹא
 לא היה נשוי, וְכֵן רֵאוּבֵן שְׁהוּא אֶחָד מִבְּעָלֵי הָאֲחֻוֹת בְּלִי בָנִים,
 וְעָשָׂה כֶּה הַמוֹפְנָה בְּרַחֵל אֶתֶּר רֵאוּבֵן מֵאִסְרָא, וְאַחֵר כֶּךָ מֵת שִׁמְעוֹן
 אַחֲוִי הַשֵּׁנִי, וְנִפְלָה גַם לֵאחֵר אֲשֶׁתוֹ לִיבּוֹם לִפְנֵי לֹו, וְאַחֵר כֶּךָ מֵתָה
 לֵאחֵר אֲשֶׁתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן הָאֵם אַחֲרָיו וְרֵאחֵר צִירוֹ, רַחֵל אֶתֶּר רֵאוּבֵן
 שְׁהִיא אוֹתָהּ יִבְמָה שֶׁנִּפְלָה רֵאשׁוֹנָה לִפְנֵי לֹו חוֹלְצָת לוֹ וְלֹא
 מִתְיַבֶּמֶת, שֶׁכֵּן לֵאחֵר שֶׁנִּפְלָה לִפְנֵי לֵאחֵר אַחֲוִיתָהּ בְּמִיתַת שִׁמְעוֹן
 בְּעֵלָה נֶאֱסָרָה עָלָיו רַחֵל לְעוֹלָם, וְאֵף לֵאחֵר מִיתַת לֵאחֵר. מְסִיקָה
 הַגְמָרָא אֶת קוּשִׁיתָהּ: וְאִמָּאִי הִיא מִמְשִׁיכָה לְהִיאֶסֶר עַל לֹו, הֲלֹא
 תִּהְיֶינָה כִּיבְמָה שְׁהוֹתֵרָה וְנֶאֱסָרָה וְחֻזְרָה וְהוֹתֵרָה, שְׁהִי בִשְׁעַת
 נִפְלִיתָה מֵרֵאוּבֵן עֵדִינָה הִיתָה מוֹתֵרָת לוֹ וְרַק לֵאחֵר מִכֵּן נֶאֱסָרָה,
 וְאֵם כֵּן לְדַבְּרֵי רַב דִּינָה שֶׁתַּחֲוֹר לְהִתְיָרָה הָרִאשׁוֹן לֵאחֵר מִיתַת
 לֵאחֵר.
 אִישְׁתִּיק רַבָּא וְלֹא הִשִּׁיב לְרַב הַמְנוּנָה דְּבַר. לְבָתֵּר דִּנְפֵּק וְלֵאחֵר
 שִׁיעָצָא רַב הַמְנוּנָה, אֶמְרָא רַבָּא לְעִצְמָהּ, אִמָּאִי לֹא אֶמְרַת לִיהָ,
 שְׁהִבְרִיתָא בְּשִׁית רַבִּי אֶלְעָזָר הָיָא שְׁנוּיָה, וְאִילוּ רַב סוֹבֵר כְּשִׁית
 חֲכָמִים הַחֲלֻקִּים עָלָיו. דְּהָרִי אֶמְרָא רַבִּי אֶלְעָזָר בְּמִשְׁנָה לְהֵלֵךְ (קט),
 הַמְחִיזֵר אֶת גְּרוּשְׁתּוֹ וְאַחֵר כֶּךָ מֵת בְּלֹא בָנִים, אִינָה נּוֹפֶלֶת לִיבּוֹם,
 שֶׁכֵּן בּוֹמֵן שְׁהִיתָה גְּרוּשָׁה מִבְּעָלָה נֶאֱסָרָה עַל אֲחִיו, שְׁהִי אִילוּ
 הִיָּה מֵת בְּאוֹתָהּ שְׁעָה לֹא הִיתָה רֵאוּיָה לִיבּוֹם, וְכִיּוֹן שֶׁעָמְדָה עָלָיו
 וְעַל הַיִּבְמָה שְׁעָה אַחֶת מִתִּירוּצוֹ נֶאֱסָרָה עָלָיו עוֹלָמִית. וּמִבּוֹאֵר
 דְּבַרְבְּרִי, שֶׁאֵף שֶׁבְּתַחֲלִילָה הִיתָה רֵאוּיָה לִיבּוֹם וְרַק לֵאחֵר שֶׁגִּירָשָׁה
 הוֹפְקָה מִיבּוֹם, מִכֵּל מְקוֹם אִינָה חוֹזֵרָת לְהִתְיָרָה לֵאחֵר שְׁחוֹר
 וְנִשְׁאָה. אֲבָל חֲכָמִים חֲלֻקִּים וְסוֹבְרִים שְׁהִיא מוֹתֵרָת בִּיבּוֹם, מִשּׁוּם
 שִׁיבְמָה שְׁהוֹתֵרָה וְנֶאֱסָרָה וְחֻזְרָה וְהוֹתֵרָה תַּחֲוֹר לְהִתְיָרָה הָרִאשׁוֹן.
 רַבָּא חוֹר בּוֹ מִתִּירוּצוֹ: הֲדַר אֶמְרָא רַבָּא, אֵין לְהַעֲמִיד אֶת הַבְּרִיתָא
 כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, מִשּׁוּם דְּאִמְרוּר – שִׁישׁ לּוֹמֵר דְּמִתִּי אֶמְרָא רַבִּי אֶלְעָזָר
 שֶׁכִּשְׁנֶאֱסָרָה וְחֻזְרָה וְהוֹתֵרָה, אֶסוּרָה עוֹלָמִית, רַק חֵיבָא דְּלֹא חֵיבָא
 וְרֵאוּיָה לִיבּוֹם בְּשְׁעָתָה נִפְלָתָה, שֶׁכֵּן נֶאֱסָרָה בִּשְׁעַת גִּירוּשָׁהּ קוֹדֵם
 שִׁמַּת בְּעֵלָה וְנִפְלָה לִיבּוֹם. אֶמְלָל חֵיבָא דְּחֵיבָא לִיבּוֹם בְּשְׁעָתָה נִפְלָתָה,
 כִּאֲפוֹן הַשְׁנוּי בְּבִרְיָאָה שֶׁבִּשְׁעָה שִׁמַּת רֵאוּבֵן בְּעֵלָה הוֹתֵרָה בְּפּוֹעֵל
 לֹו, מִי וְכִיּוֹן אֶמְרָא רַבִּי אֶלְעָזָר שֶׁאֵם לֵאחֵר מִכֵּן נֶאֱסָרָה וְחֻזְרָה
 וְהוֹתֵרָה שֶׁלֹא תַּחֲוֹר לְהִתְיָרָה הָרִאשׁוֹן, וְכִיּוֹן שֶׁלֹא מִצִּינוּ שְׁבָדִין
 הַבְּרִיתָא וְלִגְבִי מֵאֲמֹרָה חֲלֻקִּים רַבִּי אֶלְעָזָר וְחֲכָמִים, אֵם כֵּן כִּמִּי
 סוֹבֵרֶת הַבְּרִיתָא, אֵלֹא שִׁמַּע מִינָה שְׁבָדִין הַבְּרִיתָא לִפְנֵי כּוֹלָם
 אֶסוּרָה, וְלֹא אֹמְרִים שִׁיבְמָה שְׁהוֹתֵרָה וְנֶאֱסָרָה וְחֻזְרָה וְהוֹתֵרָה
 חוֹזֵרֶת לְהִתְיָרָה הָרִאשׁוֹן, וְאֵם כֵּן אִי אֶפְשֵׁר לּוֹמֵר שֶׁרַב סוֹבֵר
 כְּחֲכָמִים, מִמִּילָא קוּשִׁית רַב הַמְנוּנָה קִימָה, וְטוֹב עָשָׂה רַבָּא
 שִׁשְׁתָּק.
 שׁוֹב חוֹר בּוֹ רַבָּא וְקִיִּים אֶת תִּירוּצוֹ: הֲדַר אֶמְרָא רַבָּא, אֵין – אֲבָן דִּין
 הַבְּרִיתָא תִּלּוּי בְּמַחֲלֻקֶת רַבִּי אֶלְעָזָר וְחֲכָמִים. וְהַתִּיבָּא – שֶׁכֵּן שֶׁנִּינוּ
 בְּבִרְיָאָה, הַמְקִדֵּשׁ אֶת אַחֲוִית יִבְמָתוֹ לֵאחֵר שֶׁנִּפְלָה הִיבְמָה לִפְנֵינוּ
 לִיבּוֹם, רַבִּי אֶלְעָזָר אֹמְרָא, לֵאחֵר שִׁמַּתָּה יִבְמָתוֹ מוֹתֵר בְּאֲשֶׁתוֹ וְכֹבֵר
 אִינָה אֶסוּרָה עָלָיו מִשּׁוּם אַחֲוִית זָקוּקָתָה. אֲבָל אֶפְלִלוּ לֵאחֵר שִׁמַּתָּה
 אֲשֶׁתוֹ עֵדִינָה אֶסוּרָה בִּיבְמָתָהּ, וְאוֹתָהּ יִבְמָה חוֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. אֵם
 כֵּן הַבְּרִיתָא לְעֵל לְבִשְׁלֹשָׁה אֲחִים סוֹבְרֵת כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וְרַב סוֹבֵר
 כְּחֲכָמִים הַחֲלֻקִּים עָלָיו בְּמִשְׁנָה (ש), וְמִתִּירִים גְּרוּשָׁה מוֹחֲזֵרֶת
 בִּיבּוֹם.
 שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: אֵם כֵּן לִימָא שֶׁשְׁמוּאֵל וְרַב אִסִּי הַסּוֹבְרִים שֶׁאֵף
 לֵאחֵר שִׁמַּתָּה אֲשֶׁתוֹ אֶסוּרָה בִּיבְמָתָהּ, הֲאִמְרָא רַבִּי אֶלְעָזָר
 וְלֹא כְּחֲכָמִים. מִשְׁיבָה הַגְמָרָא, אֶפְלִלוּ תִּימָא שְׁהֵם סוֹבְרִים כְּרַבִּי
 לֹא יִקְשֶׁה עֲלֵיהֶם מִדּוּעַ אֶסְרוּ אֶת אֲשֶׁתוֹ לֵאחֵר מִיתַת יִבְמָתָהּ. שֶׁכֵּן
 יִסְבְּרוּ שְׂעֵד כִּי אֵין קָמִיפְלִין וְלֹא נַחֲלֻקוּן כְּרַבִּי עֲלִיהָ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר
 וְהַתִּירוּרָה, אֵלֹא מִשּׁוּם דְּמִפְלִילָה וְאִילָף לֹא מִתִּסֵּר עָלֶיהָ – מִשְׁעַת
 מִיתַת הַבְּעַל שְׁהִיא שְׁעַת נִפְלִיתָה לִיבּוֹם לֹא נֶאֱסָרָה הִיבְמָה עַל

מִשְׁיבָה הַגְמָרָא: הֵךְ דְּאִילָא בְּהֵרָה לִפְנֵי דִינָא – קְרוֹבַת הַחֲלֻצָה
 שֶׁדִּרְכָּה לְהַתְּלוֹת אֵלֶיהָ כְּשֶׁהוֹלֶכֶת לְחֻלּוץ בְּבֵית דִּין, וְנִירוּ כְּהוּ כְּרַבִּין
 בְּצִירוּתָהּ וְאֶסְרוּ אוֹתוֹן עַל הַחֻלּוץ, שְׁמָא יִסְבְּרוּ הָרֹאִים שֶׁחֻלּוץ
 לְקְרוֹבָהּ, וְאֵם תִּתִּיר אֶת צִרְתָּה יִבּוֹאֵר לְהִתִּיר גַּם צִרְתָּה חֲלֻצָה
 שֶׁאֶסְרוּהָ מִן הַתּוֹרָה כְּמִבּוֹאֵר לְעֵיל (מ). אֲבָל הָיָא צִרְתָּה חֲלֻצָה דְּלֹא
 אִילָא בְּהֵרָה לִפְנֵי דִינָא, וְאֵין לְחַשׁוֹשׁ שְׁמָא יִחְלִיפוּ בִּינֵיהֶן וְיִאֲמְרוּ
 שֶׁנִּשְׁאָ אֶת קְרוֹבַת חֲלֻצָתוֹ, לֹא וְנִירוּ כְּהוּ כְּרַבִּין בְּקְרוֹבוּתָהּ לְאוֹסְרִין
 עַל הַחֻלּוץ.

משנה

הַחֻלּוץ לִיבְמָתוֹ, וְנִשְׁאָ אַחֲוִי אֶת אַחֲוִיתָהּ שֶׁל הַחֲלֻצָה, וְכֵת אַח זֶה
 וְנִפְלָה אֲשֶׁתוֹ לִיבּוֹם לִפְנֵי הַחֻלּוץ, הִרִי הִיא חוֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת,
 מִשּׁוּם שְׁהִיא קְרוֹבַת חֲלֻצָתוֹ. אֲבָל צִרְיָה חֲלִיצָה, מִשּׁוּם שֶׁמֶן
 הַתּוֹרָה אִינָה אֶסְרוּהָ עָלָיו, וְהִיא זָקוּקָה לוֹ. וְכֵן הַמְּגִירָה אֶת אֲשֶׁתוֹ,
 וְנִשְׁאָ אַחֲוִי אֶת אַחֲוִיתָהּ, וְכֵת אַח זֶה וְנִפְלָה אַחֲוִית זֶה לִיבּוֹם מִמֶּנּוּ
 לִפְנֵי הַמְּגִירָה, הֲרִי זֶה שְׁטוּקָה אֵף מִן הַחֲלִיצָה. שֶׁכֵּן אַחֲוִית גְּרוּשָׁתָהּ
 עוֹמֶדֶת עָלָיו בְּאִסְרוֹר אַחֲוִית אֲשֶׁה מִן הַתּוֹרָה, וְעֵרָוָה פְּטוּרָה מִיבּוֹם
 וְחֲלִיצָה.

שׁוֹמְרֵת יִבְמָה שִׁמַּתִּינָה לִיבּוֹם שִׁיבְמָה, שֶׁקִּדְּשָׁה אַחֲוִי שֶׁל בְּעֵלָה הַמֵּת
 אֶת אַחֲוִיתָהּ לֵאחֵר מִיתַת הַבְּעַל, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹדָה כֵּן בְּתִירוּצָה אֶמְרָא,
 אֹמְרִים לוֹ לְמַקְדֵּשׁ, הִמְתֵּן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אַחֲוִי מַעֲשֶׂה יִבּוֹם אוֹ חֲלִיצָה
 בִּיבְמָה, וְזֹאת תוֹתֵר לָךְ אֶרֶסוֹתָהּ שְׁהִיא אַחֲוִיתָהּ. אֲבָל קוֹדֵם לְכֵן אֶסְרוּ
 בְּאֲחֻתָהּ מִשּׁוּם אַחֲוִית זָקוּקָתָה. אֵךְ לֵאחֵר שֶׁחֻלּוץ לָהּ (לִיבְמָה) אַחֲוִי
 הֵאֱחָר אוֹ כִּנְסָהּ, פִּקְעָה זִיקָתָהּ, וּמַעֲתָה יִבְמָה אֶת אֲשֶׁתָּהּ שְׁהִיא
 אַחֲוִיתָהּ. וְכֵן אֵם מֵתָה הִיבְמָה יִבְמָה הַמְקִדֵּשׁ אֶת אֲשֶׁתָּהּ שְׁהִיא
 אַחֲוִיתָהּ, שֶׁכֵּן בְּמִיתַתָּה פִּקְעָה זִיקָתָהּ, וְשׁוֹב אֵין אַחֲוִיתָהּ נִחְשָׁבֶת
 לְאֲחֻתָהּ זָקוּקָתָהּ.

אֵם מֵת הִיבְמָה הַשֵּׁנִי, וְלֹא נוֹתֵר אַח אַחֵר שִׁיחֻלּוץ אוֹ יִיבְמָה מִלְּבַד זֶה
 שֶׁקִּדְּשָׁה אֶת אַחֲוִיתָהּ, יִצְאִי אַח זֶה אֶת אֲשֶׁתָּהּ (אֲחֻתָהּ הִיבְמָה) כִּנְסָה,
 וְאֵת אֲשֶׁת אַחֲוִי הִיבְמָה יִצְאִי בְּחֻלְצָהּ. שֶׁכֵּן זֶה שֶׁהַתְּקִדְשָׁה לוֹ
 אֶסְרוּהָ עָלָיו מִשּׁוּם אַחֲוִית זָקוּקָתָהּ, וְהִיבְמָה אֶסְרוּהָ עָלָיו מִשּׁוּם
 אַחֲוִית אֲשֶׁה.

גמרא

שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָתָהּ: וְכֵן הַמְּגִירָה שֶׁל אֲשֶׁתוֹ וְנִשְׁאָ אַחֲוִי אֶת אַחֲוִיתָהּ וְכֵת
 הִרִי זֶה פְּטוּרָה. מְקַשָּׁה הַגְמָרָא: מֵאִי יִבְמָה הַמְּגִירָה, הֲלֹא אֵין דִּין
 הַמְּגִירָה שׁוֹה לְדִין הַחֻלּוץ שֶׁנִּשְׁנָה לִפְנֵינוּ, שֶׁכֵּן אַחֲוִית גְּרוּשָׁה פְּטוּרָה
 אֵף מִחֲלִיצָה, וְאִילוּ אַחֲוִית חֲלֻצָה חוֹלְצָת. מִתְּרַצָּה הַגְמָרָא: אִמָּא
 וְאֶמְרוּר) בְּדַבְּרֵי הַמְּשִׁנָּה אֶמְלָל הַמְּגִירָה.

אֶמְרָא רִישׁ לְקִישׁ, כִּי אֵין בְּמִשְׁנָה זֶה שֶׁנִּינוּ רַבִּי, שֶׁאִסְרוּ אַחֲוִית גְּרוּשָׁה
 הוּא מְדַבְּרֵי תוֹרָה, וְלִכֵּן פְּטוּרָה אֵף מִן הַחֲלִיצָה, אֲבָל אִסְרוּ אַחֲוִית
 חֲלֻצָה הוּא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, וְעַל כֵּן חוֹלְצָת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת.

שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָתָהּ: שׁוֹמְרֵת יִבְמָה שֶׁקִּדְּשָׁה וְכו', מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹדָה כֵּן
 בְּתִירוּצָה אֶמְרוּ, אֹמְרִים לוֹ הַמֵּת עַד שִׁיעֲשֶׂה אַחֲוִי מַעֲשֶׂה. אֶמְרָא
 שְׁמוּאֵל, הֲלֵכָה בְּדַבְּרֵי רַבִּי יְהוֹדָה כֵּן בְּתִירוּצָה הַסּוֹבֵר שֶׁמִּדְּרַבְנָן זִיקָה
 נִחְשָׁבֶת כְּאִישׁוֹת, וְאוֹסֵרֶת עַל הַיִּבְמָה אֶת קְרוֹבוֹת זָקוּקָתוֹ כְּאִילוּ הֵן
 קְרוֹבוֹת אֲשֶׁתוֹ.

הַגְמָרָא מִסְתַּפֶּקֶת בְּדִין יִבְמָה זֶה: אִיבְמָה לָהּ, יִבְמָה שֶׁקִּדְּשָׁה הַיִּבְמָה
 אֶת אַחֲוִיתָהּ, וְאַחֵר כֶּךָ מֵתָה אֲשֶׁתוֹ, כְּהוּ דִינוּ בִּיבְמָתָהּ. הֵאֵם לֵאחֵר
 שִׁמַּתָּה אֲשֶׁתוֹ מוֹתֵר בְּאֲחֻתָהּ הִיבְמָה, שְׁהִי לֵאחֵר מִיתַת אֲשֶׁתוֹ
 נִיתֵרֶת אַחֲוִיתָהּ, וְכֵן מֵאֲחֵר שֶׁנֶּאֱסָרָה עָלָיו שְׁעָה אַחַת מִשּׁוּם אַחֲוִית
 אֲשֶׁה, פִּקְעָה מִמֶּנָּה דִּין יִבּוֹם לְעוֹלָם, וְהִרִי הִיא אֶסְרוּהָ עָלָיו כֹּאשֶׁת
 אַח שֶׁלֹא בְּמִקוֹם מִצְוָה. הַגְמָרָא מְבִיאָה מַחֲלֻקֶת אֶמְרוּרִים בְּדִין
 זֶה: רַב וְרַבִּי הִנִּינָא דְּאֶמְרֵי תִירוּיָהוּ – שֶׁנִּינוּ אֶמְרוּר שֶׁלֹאֲחֵר שִׁמַּתָּה
 אֲשֶׁתוֹ מוֹתֵר בִּיבְמָתָהּ, שְׁמוּאֵל וְרַב אִסִּי דְּאֶמְרֵי תִירוּיָהוּ, שֶׁאֵף לֵאחֵר
 שִׁמַּתָּה אֲשֶׁתוֹ אֶסְרוּ בִּיבְמָתָהּ. מִפְּרִשְׁתָּהּ הַגְמָרָא: אֶמְרָא רַבָּא, מֵאִי שְׁעָמָה
 דְּרַב הַמְּתִיר אֶת הִיבְמָה לֵאחֵר מִיתַת אֲשֶׁתוֹ, מִשּׁוּם דְּהָיָא יִבְמָה
 שְׁהוֹתֵרָה בִּשְׁעַת נִפְלִיתָה לִיבּוֹם, וְרַק לֵאחֵר מִכֵּן כְּשִׁקִּידֵשׁ אֶת
 אַחֲוִיתָהּ נֶאֱסָרָה עָלָיו בְּאִסְרוֹר אַחֲוִית אֲשֶׁה, וְעַל כֵּן לֵאחֵר שִׁמַּתָּה

הך דאולא בהדה לבי דינא - פירש בקונטרס: כשלאה חולצת מוליכה אחותה עמה לבית דין, ואיכא דסברי שרחל חלצה ולהכי אסורה גם צרתה, אפילו שתיהן נשואות לנכרי, דאינהו סברי שרחל וצרתה נשי אחיו היו, שהרי חלץ לרחל, ותימה גדולה פירש, דהא תנן במתניתין: ובאחותה בזמן שהיא קיימת, הא מנה - שריא ותנן נמי לקמן (מט, א):

חלץ לה ומתה מותר באחותה. ואמאי? והא סברי שלאחותה חלץ? ועוד, דתנן: האחין מותרין, אף על גב דאולי בהדיה לבי דינאו ועוד: דלא מיתסר צרה אלא דוקא במצוה, כדאמרין בפרק קמא (יבמות ט, א), ולעיל בריש "ארבעה אחין" (כו, א) גבי התחיל באחות מייתי לה למתניתין דהבא, דהיינו שניחן נשואות לאחיו, ופירוש הקונטרס יש לישב קצת בנשואה לאחיו ולא לנכרי. ונראה לרבינו יצחק דגרסינן: הא דאולא בהדיה לבי דינא, פירוש: שהחלצת לחלוץ, וכיון דחלצה - דמיא לגרושה טפי, ואסור גם צרת קרובתה כנשואה לאחין, דמיא לצרת ערוה. אבל כשתולצת צרת לאה ולא לאה - לא דמיא לאה לגרושה, ואפילו רחל שהיא קרובת צרת חלוצה שריא, ויש ספרים דלא גרסי לא בהדיה ולא בהדה, אלא: הא דאולא לבי דינא והא דלא אולא, "ויציא" את אשתו בגט - בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כט, א) לא בעי למימר ד"רז"ה ד"ה" למעוטי הך דהבא דרפשי, כדפרשית לעיל. **מתה** אשתו מותר ביבמתו - ומתניתין דקתני מתה יבמתו, ולא נקט מתה אשתו, דהוי רבואה טפי - אידי דבעי למיתני מת היבם תנא נמי מתה היבמה. **מאי** טעמא דרב משום דהוי יבמה שהותרה - ואף על פי דבפרק "ארבעה אחין" (יבמות כו, ב) שרי רב אפילו לא הותרה להחלצה, דקאמר: מתה הראשונה מותר בשניה - היינו דוקא בויקא דרבנן, אבל הבא - אחות אשה דאורייתא, דוקא משום שהותרה.

עשה בה מופנה מאמר - לא אעטיך אלא לאפוקי מבית שמאי, דאמר (יבמות כט, א): מאמר קונה קצין גמור, אי נמי: נקט עשה בה מאמר לאשמוענין דאף על גב דאין זיקת השניה גמורה - אפילו היא אסורה את זו. **ואמאי** תיחוי יבמה שהותרה בו - תימה: דלא פריך מוקד ברייתא לרב בריש פרק "ארבעה אחין" (יבמות כח, א), ולעיל דרבי אלעזר היא, כדמשני הכא. **הדר** אמר אימור דאמר רבי אלעזר בו - אבתי הוה מצו למימר דטעמא דרבי אלעזר כדמפרש לקמן בפרק "בית שמאי" (קט, א), אבל בוך ברייתא דלמא לא פליגי.

אמאי

אפילו תימא ברבנן, עד כאן לא קמיפלגי רבנן עליה דרבי אלעזר - אלא משום דמנפילה ואילך לא מיתסר עלייהו, אבל הכא דאיתסר - אפילו רבנן מודו. **משנה** תיבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיש לה שלשה חדשים, וכן כל שאר הנשים לא יתארוסו ולא ינשאו עד שיהיו להן שלשה חדשים אחד בתולות ואחד בעולות, אחד גרושות ואחד אלמנות, אחד נשואות ואחד ארוסות. רבי יהודה אומר: הנשואות יתארוסו, והארוסות ינשאו, חוץ מן הארוסות שביהודה, מפני שלבו גם בה. רבי יוסי אומר: כל הנשים יתארוסו, חוץ מן האלמנות, מפני

הך דאולא בהדה לבי דינא - כשלאה חולצת מוליכה אחותה עמה לבית דין, וכולי עלמא לא דעי חי מנייהו יבמות, ואיכא דסברי דלרחל חלץ, וכי נסיב צרת רחל, דהיינו צרת קרובת חלוצתה, אמרי: צרת חלוצתה נסיב. דאינהו סברי שרחל וצרתה נשי אחיו היו, שהרי חלץ לרחל. **הא לא אולא בהדה לבי דינא** - כשהיבמה חולצת אין צרתה חולצת עמה. הלכך, כי נסיב אחות צרה - לא אמרינן אחות חלוצתה נסיב.

משנה ולא מתייבמת - והוא לא אחות חלוצתה. ומיהו, מחלוצה לא מפטרא, דמדאורייתא רמיא קמיה, ואף על גב דאחותה קיימת, דאחות חלוצה אינה אלא מדברי סופרים, וכן המגרש - בגמרא בעי מאי "וכן"? **פטורה** - אף מן החלוצה, דיוצאה משום אחות אשה, והואל ואשתו קיימת. ואחות גרושה מדברי תורה, דכתיב (ויקרא יח): "עליה בוזייה" - כל שבחיה. **שומרת יבם שקדש** - אחד מן האחין את אחותה לאחר שנפלה זו לפניו, והזקקה לכולן. **המתן** - מלגנוס, דקא פגעת באחות זקוקה. עד שעשה מעשה - שיכנסו האחין את היבמה או יחלצו, ותעקר זיקתה ממך. **מתה היבמה יבנה את אשתו** - דאפילו כנסה ומתה - מותר באחותה, מת היבם - ולא נותר לו אח אלא זה, ואת אשת אחיו בחלוצה - אבל יבומי לא, דאחות גרושתה היא. **גמרא** תלכה כרבי יהודה - דיש זקא, ואלימא למיסרא עליו. מה ביבמתו - מי אמרינן: כיון דמתה - פקע איסור אחות אשה, ושריא. או דלמא, אף על גב דפקע איסור אחות אשה, קם עליה באיסור אשת אח, והואל ונאסרה עליו שעה אחת בשעה שהיתה זקוקה ליבם, ואין אני קורא בה "במה יבא עליה" - הרי היא כאשת אח שיש לה בנים, ואסורה לעלמית עליו. **מאי טעמא דרב** - דשרי, הרי נאסרה עליו שעה אחת! **והותרה** - בשעת נפילתה. **נאסרה** - כשקדש זה אחותה, ואחר כך מת אחיו - השני, ונפלה אחותה, ואסרתה לראשונה עליו משום אחות זקוקה. ואף על גב דעבד בה מאמר, כדנתן בפרק "ארבעה אחין", בית הלל אומרים: אוי לו על אשתו, ואוי לו על אשת אחיו, ואחר כך מתה אחותו של שני אחיו - ונאסרה בעלת מאמר זה, רבי אלעזר היא - בפרק "בית שמאי": המגרש את האשה והחזירה - מותרת ליבם, רבי אלעזר אוסר, והואל ועמדה עליו שעה אחת באיסור גרושת את. **דבשעת נפילה לא איתחזיא** - דמקמי נפילה איתסרא עליה. **מתה יבמתו** - אמקדש אחות יבמתו קאי. **חולצת** - כשמואל ורב אסי. עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אלעזר - בפרק "בית שמאי" אלא גבי מגרש אשה והחזירה, משום דמנפילה ואילך לא איתסרא עליה, ואיסור שבחי אחיו לא מחזי. השתא, דליכא למימר אין אני קורא בה בשעת נפילה - דלא בשעת נפילה. **הוא**, אבל ברייתא דמקדש אחות יבמתה, דמנפילה ואילך איתסרא עליה, והרי אין אני קורא בה בשעת זיקת יבום "יבמה יבא עליה", לא פליגי. **משנה** לא תחלוץ - מפרש טעמא בגמרא. בתולות ובעולות איסיות ונשואות - בגמרא בעי: מאי הפרש איכא בין

בתולות וארוסות, בין נשואות לבעולות? **יתארוסו** - דטעמא משום להבחין בין זרע ראשון לזרע שני הוא. שלא תלד ספק בין תשעה לראשון ספק בין שבעה לאחרון, ובאידועס ליכא למימר הכי. **והארוסות ינשאו** - מיד, דא לא איבערב מן הראשון, חוץ מארוסות שביהודה - דתנן פרק קמא דכתובות (יב, א): ביהודה היו מייחדים החתן והכלה קודם בניתן לחופה כדי שיהא לבו גס בה - כלומר: רגיל ומצוקה עמה - שלא יהיו בושיין זה מזה בבעילת מצוה. הלכך, חיישינן דלמא בעיל, כל הנשים **יתארוסו** - רבי יוסי אנושאות קאי, והכי קאמר לרבי יהודה: כל הנשים נשואות יתארוסו, כדאמרת, ולא גורנין אידועסן אטו נשואין. ומיהו, בהא פליגנא עלך, שלא חלקת בין אלמנה לגרושה, והתרת אלמנה ליאסר בתוך ימי אבלה - ואנא סבירא לי: אלמנה מן הנשואין לא תאסר כל שלשים ימי אבלה.

אמאי לימא תיהו תיובתא דרבי יוחנן — ואם תאמר: דלמא לא תחלוץ משום שמא תסמוך על אותה חליצה לנישא לשוק, וחיישין שמא תמצא מעוברת ולד של קיימא, ולד אינו פטור עד שיצא לאור העולם! ויש לומר: דהא ליכא למיחש, דחון שלשה ודאי לא תנשא, ולאחר שלשה נמי, אם תמצא מעוברת לא יבא לטעות. ועוד: שלא ישא אדם מעוברת חבר. **משום** דמפסיד לה מזוני

לפי טעם זה לא תחלוץ דמתניתין — עצה טובה קא משמע לן. **אחלא** ארוסה גרושה מאי איכא למימר — ואם תאמר: לריש לקיש ארוסה, כיון דלא מיעברא, אמאי לא תחלוץ? ויש לומר: דלריש לקיש גזרו ארוסה אטו נשואה, אבל לרבי יוחנן, דנשואה גופה משום כרוח בעלמא, ליכא למגור. ותימה: דאמאי נקט גרושה? דמארוסה גרידא הוה מצי למיפרך. **קרא** עליו המקרא הוה — ואם תאמר: לריש לקיש תקשי ליה מרבי יוסי! ויש לומר: דלריש לקיש נמי אינה חולצת תוך שלשה, משום דאינה עולה ליבום.

הספקות חולצות ולא מתיבמות — מההיא דבפרק שני (יבמות כג.ב), ומי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש, הוה מצי למיפרך, אלא שהיה צריך להאריך. **בבא** מההיא דריש "ארבעה אחין" (לעיל כו.א), דחולצות ולא מתיבמות — לא הוה מצי למיפרך, דלעולם אין לה לישב ולדעתה, אבל הכא — יכולה להמתין עד שיחברר הספק, כההיא דלעיל שיכולה להמתין עד אשר תשלש. ומיהו, מההיא דספק קידושין דבפרק "ארבעה אחין" (לעיל לב.) הוה מצי למפרך.

אילימא ספק קידושין תתייבם ואין בכך כלום — ולא בעי למימר שגולד ספק קידושין בערה, דהיי ספק אם היא צרת ערוה או לא — דאם כן הוה ליה למימר הספקיות צרותיון חולצות ולא מתיבמות. ובספק גירושין הוה מצי לאוקמי דלא מתיבמות, שמא היא גרושת אחיו. **הא** קטנה דלא בת איעבורי — ואפילו לא דלא גזר לקמן (מב.ב.) קטנה אטו גדולה — הני מילי לענין הבתה בשאר נשים, אבל לענין יבמה — מודה. **עמד** ברין וברח — לאו בברח בשבילה איירי, שרצה לענגה ואין רצה לא ליבם ולא לחלוץ. דהא בפרק בתרא דכתובות (ק.ב.) פריך מנה לשמואל דחייש לצררי, ואם בשבילה ברח — אמאי אית לן למיחש לצררי? אלא בברח מחמת מרדין או מחמת מזון איירי, ולא דוקא ברח, דהוא הדין חלה, דכיון דלא בשבילה ברח, אלא מחמת אונס שאירע לו — מה לי ברח מה לי חלה. ובהדיא אמר בירושלמי בפרק "אף על פי" דהוא הדין חלה, ולא כמו שפירש בקנטרס דהם דוקא ברח, אבל חלה לא. והא דבעיא בריש כתובות (ב.א.) חלה מאי — היינו

שחלה מיד בהגעת זמן, אבל הכא — שחלה אחר שעמד ברין, דהוה לו לכנסה לאלתר קודם שאירע לו אונס. ונראה לרבינו יצחק דוקא בתרצה ליבום וברח, אבל אם לא תרצה אלא לחלוץ — אין נראה שיתקן לה חכמים מזונות מיבם, כיון דאין סופו ליבם אלא לחלוץ. ודוקא ברח תקנו לה מזונות משלו, אבל לא ברח — לא, משום דלא שכיח שיאחר מליבם, כיון דאיתיה קמן ותרצה, ומשום זמן מועט שרגיל לאחר לא תקנו לה מזונות. ומיהו בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כט.ב.) משמע קצת דכי לא ברח נמי חייב במזונות. דקאמר: כשעמד ברין ופסקה לה מזונות משלו, ואינו מזכיר כלל ברח, אף על גב דהתם איירי בעבד בה מאמר, כדפרישית לעיל — לענין זה אין שום סברא לחלק בין עשה בה מאמר ללא עשה אלא כשש שני יבמין, דאי לא עשה מאמר לא זה ולא זה לא — מחייב במזונות, לא זה ולא זה, אפילו נתרצה אחד מהם ליבם וברח. ואצטריך התם לאוקמי בעבד בה מאמר, משום דבענין אחר לא הוה מצי מיפרך. וקצת נראה דמתקן קנס שקסדו חכמים שלא כנסה — תקנו לה מזונות.

דהא אין מעשה ידיה שלו. דבמאמר בפרק דכתובות (ק.ב.) "אי משום מעשה ידיה לא משעבדא ליה". ולמאי דפרישית דבשלא ברח אין לה מזונות — אינו ראה דמעשה ידיה אינו שלו, דאין לחוש שמא אמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך — דאבתי לא משעבדא ליה עד שיעבר ויפסקו לה מזונות. ומיהו, אמר רבינו יצחק: דלפירושו זה טפי הוי ליה למימר דלא מחייב במזונותיה.

מפני האיבול — אבילות. והאי כל הנשים יתאסרו — לאו למעוטי ארוסה לינשא, דהתם כרבי יהודה סבירא ליה. דגבי הבתנה רבי יוסי מקיל טפי מרבי יהודה, כדאמר בשלהי גמרא ד"ארבעה אחים" (יבמות לה.א), אלא באבילות אתי לפלוגי עליה. **נמרא** אלא לא תחלוץ אמאי — ולאחר שלשה, אם אינה מעוברת — תנשא, או אם הפילה — תנשא, דהא חליצה. לימא תיהו תיובתיה דרבי יוחנן —

ומשום הכי לא תחלוץ שמא תפיל ותנשא בחליצה זו, וחליצת מעוברת לא שמה חליצה. **ולא מי אורבניה** — בריש פירקין (לה.ב.) **לימא** מהא נמי תיהו תיובתא — ונפקא מינה דאי מיתרצא קמיתא — תיקום דך. גרושה מאי איכא למיפר — אמאי לא תחלוץ, אם היתה גרושה מאחר קודם שנשאה אחיו של זה, דהא פסולה היא לכהונה וקיימא, מאי איכא למימר? אמאי לא תחלוץ? משום מזוני — דאית לה כל שלשה מנכסי בעלה, כדנתיבא בברייתא בשמעתי. ואי חליצה — לית לה מזוני. ואהיה לא מצי מינסבא עד לאחר שלשה, ומפסיד לה. ארוסה וגרושה — גרושה שנתארכה ומת בעלה, ונפלה ליבום מן האירוסין — תחלוץ בתוך שלשה, דהא לא משום מזוני איכא — דארוסה לית לה מזוני נכסל, ולא משום כרוח לכהונה — דהא פסולה היא משום גרושין קמאי. אלא משום דרבי יוסי — כל העולה ליבום כו', וזו הואיל ואינה עולה ליבום בתוך שלשה, כדאמרן לעיל שמא יפגע באשת אח — אינה עולה השערה לפני הדין חליצה. ולרבי יוחנן לא תיקש, דאי חליצה — ודאי חליצה, דהאי אינה עולה לחליצה — לאו חליצה פסולה משמע, שהרי כמה נשים שנינו חולצות ולא מתיבמות היכא דלא אפשר, אלמא חליצה היא. ומיהו, היכא דאפשר לאמתוני עד שתראה ליבום משהינן, **אילימא** ספק קידושין — כגון זרק לה אחיו קידושין, ספק קרוב לו ספק קרוב לה. **אמאי לא מתיבמת** — תתייבם ממה נפשך: אי היא יבמתו — שפיר מיבם, ואי לאו קידושין הוו — גברית בעלמא נסיב. שקידש אחת משתי אחיות ואין יודע איזה מהן קידש — ומת, שתיהן חולצות ולא מתיבמות, דלא מצי לייבומי, דלמא פגע באחות זקוקה. והא הכא דאינה עולה ליבום ועולה לחליצה, ולא אמרינן תמתין עד שיבואו עדים ויבררו את יבמתו. הכי **השתא** — התם עולה לייבום היא, אי הוה ידעין לה, אבל הכא, אם יבא אליהו ויאמר לא מיעברא — מי משגיחין ביה ותתייבם? הרי קטנה דלאו בת איעבורי היא כו' — הלכך לא חליצה. וכל דהך דאמרו רבנן חולצות ולא מתיבמות, כגון אחות חלוצתה ואחות זקוקתה וספק צרת ערוה — התם משום דלא אפשר הוא, דאם כן לעולם תאסר. הלכך, כיון דמאורייתא בת ייבום היא — חליצה, אבל הכא, דאפשר לשווי — משדיחין, ויצא הדבר בהיתר. שלשה דרשים הראשונים — שאינה יכולה להנשא מחמת בעלה. נזונת משל בעלה — שכן כתב לה: "את תהא יתבא בביתו ותמתא מנכסי כל יומי מיגר ארמלוותיך". **מכאן ואילך אינה נזונת** לא משל בעל ולא משל יבם — ואינה דומה לשאר אלמנות. דהתם, כל זמן שלא נשאת לאחר ואומרת: מחמת פלוני בעלי שכבודו גדול עלי — יש לה מזונות. אבל דהך — אנגיד ביבם, לפיכך אין לה על נכסי בעל מזונות. ולא משל יבם — עד שתכנס לחופה. **עמד** ברין — שתבעתו ברין או כנסו או פטור, וברית נזונת משל יבם — דקסגין ליה. **צריכה** להמתין — עד שיהיה לה שלשה דרשים מיום מיתה.

לאחר

משום דלא אפשר הוא, דאם כן לעולם תאסר. הלכך, כיון דמאורייתא בת ייבום היא — חליצה, אבל הכא, דאפשר לשווי — משדיחין, ויצא הדבר בהיתר. שלשה דרשים הראשונים — שאינה יכולה להנשא מחמת בעלה. נזונת משל בעלה — שכן כתב לה: "את תהא יתבא בביתו ותמתא מנכסי כל יומי מיגר ארמלוותיך". **מכאן ואילך אינה נזונת** לא משל בעל ולא משל יבם — ואינה דומה לשאר אלמנות. דהתם, כל זמן שלא נשאת לאחר ואומרת: מחמת פלוני בעלי שכבודו גדול עלי — יש לה מזונות. אבל דהך — אנגיד ביבם, לפיכך אין לה על נכסי בעל מזונות. ולא משל יבם — עד שתכנס לחופה. **עמד** ברין — שתבעתו ברין או כנסו או פטור, וברית נזונת משל יבם — דקסגין ליה. **צריכה** להמתין — עד שיהיה לה שלשה דרשים מיום מיתה.

הוי

משום דלא אפשר הוא, דאם כן לעולם תאסר. הלכך, כיון דמאורייתא בת ייבום היא — חליצה, אבל הכא, דאפשר לשווי — משדיחין, ויצא הדבר בהיתר. שלשה דרשים הראשונים — שאינה יכולה להנשא מחמת בעלה. נזונת משל בעלה — שכן כתב לה: "את תהא יתבא בביתו ותמתא מנכסי כל יומי מיגר ארמלוותיך". **מכאן ואילך אינה נזונת** לא משל בעל ולא משל יבם — ואינה דומה לשאר אלמנות. דהתם, כל זמן שלא נשאת לאחר ואומרת: מחמת פלוני בעלי שכבודו גדול עלי — יש לה מזונות. אבל דהך — אנגיד ביבם, לפיכך אין לה על נכסי בעל מזונות. ולא משל יבם — עד שתכנס לחופה. **עמד** ברין — שתבעתו ברין או כנסו או פטור, וברית נזונת משל יבם — דקסגין ליה. **צריכה** להמתין — עד שיהיה לה שלשה דרשים מיום מיתה.

יבמות דף מא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) רלה

מפני האבול – והאבולות על בעלה שמת, שאכל אסור באירוסין
מפני שיש בהם שמחה.

גמרא

שנינו במשנתנו: היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם בתוך שלשה
חדשים. שואלת הגמרא: בשלמה לא תתייבם עד שלשה חדשים
ממיתת הבעל, שהרי יש לחשוש ששם התעברה מבעלה הראשון
והיה הולך בן קטן, והרי היא אשת אח שיש לו בנים שאין בה
מצות יבום, ואם תתייבם נמצא דקא פגע היבם באסור אשת אח
דאורייתא. אלא מה ששנינו שלא תחלוץ עד שלשה חדשים אינו
מובן, אמאי לא תחלוץ מיד, ואם יתברר לאחר שלשה חדשים
שאינה מעוברת תותר מיד להנשא. ובהכרח שטעם משנתנו הוא
משום שחליצת מעוברת אינה חליצה אפילו אם לבסוף תפיל,
וכדברי ריש לקיש לעיל (לה). ועל כן אסרה לחלוץ תוך שלשה
חדשים, שמא תימצא מעוברת ותפיל, ותסמוך על חליצה זו
ותינשא לאדם מהשוק ללא חליצה נוספת. ואם כן לימא – והאם
נאמר שמשנתנו תיהי תיובתא דרבי יוחנן דאמר חליצת מעוברת
שמה חליצה, שהרי לדבריו אין שום טעם שתמתין שלשה חדשים
עד שתחלוץ.

הגמרא מפסיקה באמצע קושייתה ושואלת: ומה בכך שתהיה
ממשנתנו קושיא על רבי יוחנן, ולא מי אותביניה לרבי יוחנן דהא
יובתא – וכי לא דחינו כבר את דבריו פעם אחת לעיל (לה) מחמת
דברי הברייתא. משיבה הגמרא: אכן כבר קשה על דבריו
מברייתא, אלא שעדיין יש לשאול, האם לימא מהא משנה נמי
תיהי תיובתא על דבריו.

מתרצת הגמרא: לא קשה ממשנתנו על רבי יוחנן, משום דהכא
היינו ששם שלא תחלוץ תוך שלשה חדשים, ששם היא מעוברת
והיא הולך בן קטן, ונמצאת חליצתה שלא לצורך ואינה נפסלת
לכהונה מדין חלוצה, והרואים את החליצה יסברו שהיא חלוצה
ופסולה לכהונה, ונמצאת שאתה מצריכה כרוז לכהונה – שכדי
לחתירה לכהונה יצטרכו להכריז עליה שחליצתה לא היתה
חליצה.

מקשה הגמרא: ונצריה – מה בכך שנצריך כרוז להכשירה
לכהונה, וכי משום כך יש לאסור עליה את החליצה. מתרצת
הגמרא: דלימא אימא דהוא בחליצה ולא הוי בהכרזה – שמא ישנם
בני אדם שנכחו בשעת החליצה ולא בשעת ההכרזה, ומשום כך
יסברו שהיא חלוצה ומפסלה – ויפסלוהו מן הכהונה, ואם תינשא
לכחן יבואו להתיר חלוצה לכהונה. על כן אסרו עליה לחלוץ תוך
שלשה חדשים, כדי שיתברר האם היא אכן צריכה חליצה ולא
תחלוץ שלא לצורך.

מקשה הגמרא: תינת לפי טעם זה מדוע אלמנה לא תחלוץ עד
שלשה חדשים, אבל ביבמה שהיתה גרושה לפני שנישאה לבעל
זה שנפלה ממנו ליבום מאי אימא למימר, ומדוע לא תחלוץ בתוך
שלשה חדשים, הלא גם ללא חליצה היא אסורה לכהן מחמת
גירושה, ומה בכך שתחלוץ בטעות. הגמרא מביאה טעם אחר
להמתנת גרושה: אף גרושה צריכה להמתין עד שתחלוץ, משום
דפסיד לה מוונות בחליצה. שכן יבואר להלן שבמשך שלשה
חדשים לאחר מיתת הבעל היוונת היבמה מנכסיו, אבל אם חלצה
בתוך הזמן אינה ניוונת מנכס הבעל. ומאחר שאסורה
להנשא עד לאחר שלשה חדשים לא יהיו לה מוונות כלל, לא
מבעלה ולא מאדם אחר.

הגמרא מקשה על טעם זה: תינת לפי טעם זה מדוע יבמה שהיתה
נשואה למת לא תחלוץ עד שלשה חדשים, אבל יבמה שהיתה רק
ארוסה למת, וקודם שנתאסרה לו היתה גרושה מאדם אחר, מאי
אימא למימר, הלא גם ללא חליצה אין לארוסה מוונות, וכן היא
אסורה לכהונה מחמת גירושה, ואם כן מדוע עליה להמתין
שלשה חדשים. הגמרא מביאה טעם אחר להמתנת שלשה חדשים
לחליצה: אלא צריכה להמתין מלחלוץ עד לאחר שלשה חדשים,
משום טעמי דרבי יוסי. דתינא, מעשה באדם אחד ששם לפני רבי
יוסי ואמר לו, מהו דין היבמה לחלוץ בתוך שלשה חדשים ממיתת
בעלה. אמר לו רבי יוסי, לא תחלוץ. אמר לו אותו אדם, ותחלוץ,

ומה בכך. קרא עליו רבי יוסי מקרא זה (דברים כה ז ט), 'אם לא יחפזין
האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה וגו', וחליצה נעלה
מעל רגלו. וממה שנאמר בחליצה 'אם לא יחפזין משמע, הא אם
חפזין לייבם, יבם – בידו לייבם. ומכאן שדווקא כל יבמה העולה
ו-הראויה לייבום עולה לשער בית דין לחליצה כשאין היבם חפז
לייבמה בו, אבל כל יבמה שאינה ראויה ליבום אף אינה ראויה
לחליצה. ואף יבמה תוך שלשה חדשים ממיתת בעלה אינה ראויה
ליבום, שמא תמצא מעוברת ואין נהוג בה דין יבום, ועל כן אף אין
לה לחלוץ בזמן זה.

הגמרא מקשה על דברי רבי יוסי: מתיבם רב חנינא, שנינו בברייתא,
הפסקות חולצות ולא מתייבמות. מבררת הגמרא: מאי הן הפסקות
אלו, אילימא פסק קידושין – שספק הוא האם התקדשו לאח המת
וזן זקוקות ליבום, אמאי לא מתייבמות, תתייבם, ואין בכך כלום.
שכן ממה נפשך, בין אם היא אשת המת ובין אם לאו הרי היא
מותרת לאחיו. אלא לאו – אלא ודאין מדובר בפסק שקידוש המת
אחת משתי אחיות רחל ולאה ואינו יודע איזו מהן קידש, ולאחר
שמת אין ידוע מי מהן זקוקה ליבום. ששתיהן חולצות ואין
מתייבמות, משום שאסורות על היבם מספק, שכן אם רחל היא
אשת המת אסורה עליו משום שהיא אחות זקוקת, ואם לאה היא
אשת המת אסורה עליו רחל מטעם זה וראה ציורו. והרי אין אף
אחת מהן ראויה ליבום, ומכל מקום קתני שהיא חולצת, ואין
אומרים לה להמתין עד שיתברר בעדים מי היא אשת המת. ואם
כן אף יבמה תוך שלשה חדשים תחלוץ אפילו שאינה ראויה
ליבום, ולא תצטרך להמתין עד שיתברר אם היא ראויה ליבום.

מתרצת הגמרא: הכי תשקא – וכי כך נראה בעיניך עתה לדמות
דין זה לדין יבמה תוך שלשה חדשים. הלא התם בספק קידושין,
אם יבא אליהו ויאמר דהא – ו-שאת זאת קידש המת, ודאי בת
חליצה ייבום היא, ונמצא שלפי האמת החולצת ראויה גם ליבום,
אלא שמחמת חסרון ידיעתנו אנו אוסרים אותה על היבם, ועל כן
יחלוץ לשתייהן, וזו שמקודשת נותרת לשוק בחליצה זו. אבל הקא
ביבמה תוך שלשה חדשים ממיתת בעלה, אף אם יבא אליהו ויאמר
דהא לא איצריה – ו-שאינה מעוברת) מי משנח ביה ויבמין לה – וכי
נשגיח בדבריו ונתיירנה ביבום. שהרי אף שסיבת אסורה ליבום
היא מחמת הספק שמא נתעברה, מכל מקום לאחר שתיקנו
חכמים להמתין הרי זה איסור ודאי, וגם אם יתברר שאינה
מעוברת יעמוד האיסור בעינו. נמצא שהיא יבמה שאינה עולה
ליבום, ועל כן אף אין לה לחלוץ. הגמרא מוכיחה כדבריה: דהא
קמנה דלאו בת איצבורי היא – שאינה בת עיבור, ואפילו הכי
צריכה להמתין שלשה חדשים. הרי שאין זה ספק איסור אלא איסור
ודאי.

הברייתא דנה מוונות היבמה: תנו רבנן, יבמה שעדיין לא
התייבמה או חלצה, בשלשה חדשים הראשונים לאחר מיתת בעלה
נוונת מנכסיו של הבעל, שהרי בתוך זמן זה היא מנועה מחמתו
מלהנשא לאחרים. אבל מכאן ואילך אינה נוונת לא משל בעל ולא
משל יבם. ואם קמד היבם בדין, שתבעתו היבמה שיכנסנה או
יחלוץ לה, וזכה, קונסים אותו שותה ניוונת משל יבם.

הגמרא דנה בדין מוונות יבמה שנפלה לפני קטן. נפלה לפני יבם
קטן וצריכה להמתין לו עד שיגדל ויחלוץ או ייבם (מאי), מנכסי
היבם ודאי לית לה מוונות, שהרי אין בידו ליבם או לחלוץ, ואין
שום סיבה לקונסו. אבל לענין מוונות מנכסי הבעל לאחר שעברו
שלשה חדשים ממיתת בעלה, מאי דינה. מביאה הגמרא: פליגי בה
רב אחא ורב הונא. חד אמר אית לה מוונות מנכסיו, משום שאין בידה
להתייבם או להנישא לאדם מהשוק עד שיגדלו היבם. וחד אמר
לית לה מוונות מנכסי הבעל, ככל יבמה שאינה ניוונת מנכסי
הבעל לאחר שלשה חדשים. מסיקה הגמרא: והלכתא, לית לה
מוונות לא מנכסי הבעל ולא מנכסי היבם, ומשמיא קנסיה שתיפול
לפני יבם קטן, ולא יהיו לה מוונות מאף אחד מהם.

הברייתא דנה בדין יבמה שחלצה שלא בדין בתוך שלשה חדשים:
תנו רבנן, יבמה שחלצה לה אחים בתוך שלשה חדשים להנשא
לשוק מיד אחר החליצה, אלא צריכה להמתין שלשה חדשים מיום
מיתת הבעל.

לבעלה השני וימות בלי בנים ותתחייב בחליצה, יפטרו אותה
בטעות מחליצה משום שיסברו שכן זה נולד לה מבעלה השני. וכן
יש לחשוש שיפסור את יבמתו לשוק. שאם יש לבעל הראשון של
אמו בן שמת ללא בנים, ואין שם אח אחר מלבדו, הרי היא נזקקת
לו ליבום, ומאחר שיטעו לומר שהוא בן השני יסברו שאין לאח
המת אחים, יתירו את אשתו לשוק בלא חליצה.
הגמרא מביאה קושיא על דברי רבא: מתיב רב הונאה, שנינו
ברבייתא, כבולין – בכל הנשים שאסרו חכמים להתייבם או
להינשא, אני קורא בהן שטעם איסורן הוא משום תקנת ערוה.
ואילו כאן בדין המתנת שלשה חדשים הטעם הוא רק משום תקנת
הולד, להבחין אם נולד מהראשון או מהשני. ואם איתא כדברי
רבא שהחשש הוא שמא ישא את אחותו מאביו, אם כן בוליה
ו-כל תקנות אלו, וגם דין המתנה הוא משום תקנת ערוה, ולמה
שנתה ברבייתא שהוא משום תקנת ולד. מתרצת הגמרא: אף
לדברי רבא היא תקנת המתנה היא משום חקנים וולד, דלא לפגע
בהו ערוה – שלא יפגע הולד באיסור ערוה. מה שכן בן בשאר
הנשים שאסרו חכמים עליהן להתייבם או להינשא, שטעם
האיסור הוא משום שלא יעברו היבם והיבמה עצמם על איסור
ערוה.
הגמרא שבה לבאר את תקנת משנתנו. מקשה הגמרא: בשלמא
תקנת שני חדשים ותנשא לא – מה שאמרו שלא תינשא לאחר
שני חדשים ממינת הבעל או מגירושיה מוכן, משום דהיינו ספקא
שאי תלד לאחר תשעה חדשים מנישואיה יתיעור ספק אי הולד
הוא בר תשעה חדשי עיבור ונולד לקמא ו-מהראשון, או אי בר
שבעה חדשי עיבור הוא ונולד לבתרא ו-מהאחרון. אלא שעדיין
קשה, מדוע עליה להתמתן שלשה חדשים. תקנת הולד בלבד
ותנשא, ואי לשבעה חדשים מנישואיה ילדה אין ספק דהאי ולד בר
שבעה חדשי עיבור ונולד לבתרא הוא, שהרי אם הוא מהראשון
נמצא שנולד בחודש השמיני לעיבורו, ולא יתכן כדבר הזה, שכן
אין האשה יולדת בר קיימא אלא לאחר שבעה חדשי עיבור או
לתשעה, אבל הנולד בחודש השמיני אינו חי. ואי לתקנתא
ולשמונה חדשים מנישואיה ילדה אין ספק דהאי ולד בר תשעה
חדשי עיבור ונולד לקמא הוא, שהרי לא יתכן שילדה לשני
בחודש השמיני לעיבורה, שכן הנולד לשמיני אינו חי.
מתרצת הגמרא: אין די בחודש אחד של המתנה, משום דאי נמי
לתקנתא ילדה – גם אם תלד בחודש השמיני לנישואיה איכא למימר
דבנו של בתרא הוא, שכן דלקמא לא נתעברה מיד לאחר נישואיה
אלא אישתהווי אישתתא ו-השתתהווי חוש אחר ורק לאחר מכן
איצטרך ו-התעברה, ונמצא שנולד לשבעה חדשי עיבור מהשני.
שוב מקשה הגמרא: ותקנתין רק שני חדשים ומתנשא, ובאופן
זה לא יתעורר שום ספק בולד. דהרי אי לשבעה חדשים מנישואיה
ילדה, אין ספק דהאי ולד בר שבעה חדשי עיבור ונולד לבתרא הוא,
שכן כבר עברו תשעה וחצי חדשים ממינת בעלה, ולא יתכן
שימשך זמן עיבורה יותר מתשעה חדשים. ואי לשייתא ופלגא
ו-לששה וחצי חדשים מנישואיה ילדה, אין ספק דהאי ולד בר
תשעה חדשים ונולד לקמא הוא, דהרי אי בר בתרא הוא נמצא
שלא נמשך עיבורו אלא ששה וחצי חדשים בלבד, והלא בר שייתא
ופלגא לא חיי – אינו חי. מתרצת הגמרא: אי נמי לשייתא ופלגא
ילדה – גם אם תלד לששה וחצי חדשים מנישואיה איכא למימר
דבנו של בתרא הוא. משום דאמר מר וזמרא (נדה לח), אפילו למאן
דאמר שילדת לתשעה חדשים אינה יולדת למקומעין – אינה יכולה
ללדת ולד חי אלא רק לאחר תשעה חדשים שלמים, מכאן מקום
אשה שילדה לשבעה חדשים יולדת אפילו למקומעין – לשבעה
חדשים שאינם מלאים. שנאמר בלדת שמואל הנביא (שמואל א' א'
ו' יחיה לתקופות הימים ותהר חנה ותלד בן וגו'. מיעוט 'תקופות' –
לשון רבים של 'תקופות' הוא לכל הפחות שנים, ומיעוט 'ימים' אף
הוא לכל הפחות שנים, והשנה מחולקת לארבע תקופות של
שלשה חדשים (עירובין נז). נמצא שילדה לאחר עיבור של שתי
תקופות שהן ששה חדשים, ועוד שני ימים. הרי שאשה יכולה

ואם חלצו לה האחים לאחר שלשה חדשים ממינת הבעל, אין
צריכה להתמתן עוד שלשה חדשים, אלא נישאת מיד לאדם
מזהו. הוי אומר, שהשלשה חדשים של המתנה שאמרו חכמים
הם משעת מיתת הבעל, ולא משעת חליצת היבם.
מקשה הגמרא: מאי שנא מנא שצריכה האשה להתמתן אחריו
שלשה חדשים עד שתינשא לאחר, ונחלקו אמוראים בגיטין (יה)
ממתי נמנים שלשה חדשים אלו. דרב אמר, משעת הנתינה של
הגט נמתין שלשה חדשים, ושמאל אמר, די שתמתין שלשה
חדשים משעת הכתיבה של הגט. שכן מאותה שעה אינו מתייחד
עמה ואין לחשוש שמא נתעברה ממנו. אך לדעת רב אין להתירה
עד לאחר שיעברו שלשה חדשים משעת הנתינה, שכן יש לחשוש
למי שכתב גט לאשתו הראשונה ולאחר חודש כתב גט לשניה,
ונתן את שניהם באותו היום, שאם נתיר לראשונה להינשא לאחר
שני חדשים ושהם שלשה חדשים מכתביה גיטה, יבואו להתיר
באותו זמן גם את השניה, ולדברי רב גם בחלוצה יש לגזור
שתמתין שלשה חדשים מהחליצה ולא ממינת בעלה, שהרי אם
נתיר ליבמה שחלצה שלשה חדשים לאחר מיתת בעלה להינשא
מיד לאחר החליצה, יבואו להתיר גם יבמה שחלצה בסמוך
למינת בעלה להינשא ללא המתנה.
מתרצת הגמרא: אמר רבא, לא גזרו כן בחלוצה משום קל וחומר,
אם איסור ברת של אשת אח התרת לאחר שלשה חדשים ממינת
הבעל, שכן הותר לו לבא אז על אשת אחיו להיבמה, איסור לאשה
של יבמה לשוק, לא כל שכן שיש להתיר לחלוצה לאחר שלשה
חדשים ממינת הבעל, ואין להצריכה להתמתן עוד שלשה חדשים
מהחליצה.
שנינו במשנתנו: וכן שאר כל הנשים שנאלמנו או נתגרשו לא
יתאסרו ולא ינשאו עד שיהיו להן שלשה חדשים. שואלת הגמרא:
בשלמא יבמה לא תתייבם עד שלשה חדשים ממינת הבעל
בדאמרה לעיל (מא), שמא התעברה מבעלה בולד בן קיימא, והרי
היא אסורה על היבם באיסור אשת אח שיש לו בנים. אלא בשאר
כל הנשים אמאי צריכות להתמתן שלשה חדשים ממינת הבעל או
מהגירושין. משיבה הגמרא: אמר רב נחמן אמר שמואל, צריכות
להמתין משום דאמר קרא (בראשית יז י) 'להיות לך לאלהים ולירקע
אחריך', ומכאן שאין השכינה שורה אלא על מי שיחוסו לאביו
ברור, ולא על מי שאין ידוע מי אביו. על כן על הגרושות
והאלמנות להתמתן שלשה חדשים, כדי להבחין בין וירעו של ראשון
לורעו של שני. שכן אם לא ימתינו, אם ילדו לאחר שבעה חדשים
מנישואיהם השניים לא נדע אם הולד הוא מהבעל הראשון או
מהשני, כפי שיבאר להלן.
מתיב רבא, שנינו ברבייתא, לפיכך גר וגיורת שהיו נשואים זה לזה
לפני גירותם, צריכין להתמתן שלשה חדשים לאחר גירותם עד
שינשאו שוב זה לזה. והרי קמא מאי להבחין בין ראשון לשני איכא,
הלא נישאת שוב לאותו אדם, ומדוע עליה להתמתן. מתרצת
הגמרא: קמא בגרים נמי איכא טעם להתמתן, כדי להבחין בין וירע
שנורע פקדושה לאחר שנתגירו וירע שלא נורע פקדושה לפני
שנתגירו.
הגמרא מביאה טעם אחר להתמתן כל הנשים: רבא אמר, אלמנה
וגרושה צריכה להתמתן שלשה חדשים משום גזירה, שמא הבן
שיוולד לה ינשא את אחותו מאביו. וראה ציור 8. שאם תינשא מיד
לאחר מיתת בעלה או לאחר גירושיה, שמא היא מעוברת מהבעל
הראשון, ותלד בן לאחר שבעה חדשים מנישואיה לשני, ויטעו
ויאמרו שהוא בנו של השני ונולד לאחר שבעה חדשי עיבור, ויכל
וישא את בת בעלה הראשון שנולדה לו מאשה אחרת, משום
שיסברו שאינה אחותו. וכן יש לחשוש שמא תלד אמו בן נוסף
מבעלה השני, וימות בן זה ללא בנים, ויבם ספק זה את אשת אחיו
זה שאינו אחיו אלא מאמו, משום שיסברו בטעות שנולד מהבעל
השני, והמת הוא אחיו גם מאביו, ונמצא עובר על איסור אשת
אח, שכן אין נהג דין יבום באשת אח מאם. וכן יש לחשוש שיוציא
בן זה את אמו לשוק להינשא ללא חליצה. שכן אם לא תלד אמו

רלב"ג
יבמות. פרק רביעי - החולץ דף מב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ)
תוספות

הוי — כלומר, הוי לומד מובאן שלשה חדשים שאמר בו, ופאי שגא מנג דרב אמר
משעת תניה, ואף על גב דמשעת כתיבה לא נתייחד עמו, דאם כן הוה ליה גט ישי,
ואפילו הכי משעת תניה מניין, הכי נמי נמני משעת חליצה, לאיסור ברת — ליבם,
התרת לאחר שלשה חדשים מיד, לאיסור לאו — לשוק, לא כל שכן דמותרת לאחר

לְאַחֵר שְׁלֹשָׁה - אֵין צְרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים.
הוּא הַשְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים שְׁאָמְרוּ - מִשְׁעַת מִיתָה הַבְּעַל,
וְלֹא מִשְׁעַת חֲלִיצַת הַכֶּבֶד. מָאִי שְׁנָא מִגִּזְמִי דְרַב אָמֵר
מִשְׁעַת נְתִיבָה וְשִׁמּוּאֵל אָמֵר מִשְׁעַת בְּתִיבָה? אָמֵר
רַבָּא, קָל וְחֹמֶר: אִיפּוּר כֶּרֶת הַתֵּרֶת, אִיפּוּר לֹא
לֹא כָּל שֶׁכֶּן? "וְכֵן שְׂאָר כָּל הַנְּשִׁים". בְּשִׁלְמָא יִבְמָה
- כִּדְאֲמַרְהוּ. אֲלֵא שְׂאָר כָּל הַנְּשִׁים אֲמַאי? אָמֵר רַב
נַחֲמָן אָמֵר שְׁמִימָאֵל, מִשּׁוּם דְאָמֵר קֵרָא: "לְהִיּוֹת לְךָ
לְאֱלֹהִים וְלִזְרַעְךָ אַחֲרֶיךָ" לְהַבְחִין בֵּין זֶרְעוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן
לְזֶרְעוֹ שֶׁל שֵׁנִי. מְתִיב רַבָּא: לְפִיכָד גַּר וְגִיזְרָת צְרִיכִין
לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, הֲכָא מָאִי לְהַבְחִין אִיכָא?
הֲכָא נָמִי אִיכָא, לְהַבְחִין בֵּין זֶרַע שְׁנֹרַע בְּקִדּוּשָׁה לְזֶרַע
שֶׁלֹא נִזְרַע בְּקִדּוּשָׁה. רַבָּא אָמֵר: גִּיזְרָה שְׁמָא יִשְׂא
אֶת אֲחֻתּוֹ מֵאִבּוֹ, וְיִיבָם אִשֶּׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ, וְיִזְצִיא
אֶת אִמּוֹ לְשׁוּק, וְיַפְטוּר אֶת יִבְמָתוֹ לְשׁוּק. מְתִיב רַב
חֲנִינִי: כְּבוֹלָן אֵינִי קוֹרָא בְּהֵן מִשּׁוּם תַּקְנַת עֶרְוָה, וְכָאֵן
מִשּׁוּם תַּקְנַת וָלֶד. וְאִם אֵיתָא - כּוֹלְהוּ מִשּׁוּם תַּקְנַת
עֶרְוָה! הָאִי מִשּׁוּם תַּקְנַת וָלֶד דְּלֹא לִפְנֵעַ בְּהוּ עֶרְוָה
בְּשִׁלְמָא תַּמְתִּין שְׁנֵי חֲדָשִׁים וְתַנְשָׂא, לֹא - דְּהִינּוּ
סְפִיקָא, אִי בִּר תַּשְׁעָה לְקָמָא אִי בִּר שְׁבַעָה לְבִתְרָא.
אֲלֵא, תַּמְתִּין חֲדָשׁ אַחַד וְתַנְשָׂא: וְאִי לְשְׁבַעָה יִלְדָּה -
הָאִי בִּר שְׁבַעָה לְבִתְרָא הוּא, וְאִי לְחִמְנִיא יִלְדָּה - הָאִי
בִּר תַּשְׁעָה לְקָמָא הוּא. אִי נָמִי לְחִמְנִיא יִלְדָּה - אִיכָא
לְמִימַר דְּבִתְרָא הוּא, דְּלִמָּא אִישְׁתַּהוּי אִישְׁתַּהוּא חֲדָשׁ
אַחַד וְאִיעֵבֵר. וְתַמְתִּין שְׁנֵי חֲדָשִׁים וּמִחְצָה וְתַנְשָׂא,
דְּאִי לְשְׁבַעָה יִלְדָּה - הָאִי בִּר שְׁבַעָה לְבִתְרָא הוּא.
וְאִי לְשִׁיתָא וּפְלָגָא יִלְדָּה - הָאִי בִּר תַּשְׁעָה לְקָמָא
הוּא, דְּאִי בִּר בִּתְרָא הוּא - בִּר שִׁיתָא וּפְלָגָא לֹא חִי!
אִי נָמִי לְשִׁיתָא וּפְלָגָא יִלְדָּה - אִיכָא לְמִימַר דְּבִתְרָא
הוּא, דְּאָמֵר כִּר וּזְמַרָא: אֲפִילוּ לְמָאֵן דְּאָמֵר יוֹלְדָת
לְתַשְׁעָה אֵינָה יוֹלְדָת לְמִקּוּפְצִין - יִלְדָּה לְשְׁבַעָה יוֹלְדָת
לְמִקּוּפְצִין, שְׁנָאֲמַר: "וְיָהִי לְתַקְפוֹת הַיָּמִים", מַעוֹט
לְתַקְפוֹת" - שְׁתִּים, מַעוֹט "יָמִים" - שְׁתִּים. וְתַמְתִּין
מִשּׁוּם וְתַנְשָׂא, וְכִי מָלוּ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים לְבִדְקָה! אָמֵר

49 **וְהָיָה** אִישִׁיתִי — לאחר שנשאת. וְהָיָה הָיָה נָמִי
50 דְּמִצִּי לְתַרְצִי אִי נָמִי לְשַׁבְּעָה יָלֵדָה — איבא
51 לְמִמֶּנּוּ בִּר תִּשְׁעָה לְקָמָא וְהָיָה. מְעִיקְרָא חֲדָשׁ
52 אֶחָד אֵיבִירָבָא קֹדֶם מִיתָתָה. אֵלָּא הָוִילָא וְתִרְצִי
53 לְמִילְתִּיהָ בְּחָדָא. וְאוּקִי דִּאֲבָתִי אֵיבָא סָפֵק — סִגִּי
54 לֵיהּ בְּחִבִּי. אֲפִילוּ לְמָאן דִּאֲמַר — בְּמִסְכַּת גִּדָּה,
55 בְּפִרְקָא "בְּנוֹת כּוֹתִים". וְיִדִּי לְתַקְּפוֹת הָיִים —
56 חֲרִי שִׁשָּׁה חֲדָשִׁים וְשִׁנִּי יָמִים. וְתַמְתָּן מִשְׁהוּ —
57 שְׁבוּעָה אִי שְׁבוּעָה. וְכִי מָלוּ לְשִׁשָּׁה חֲדָשִׁים —
58 לֵבִי מִיתָת עֵבֶלָה. שְׁדֵּר עֵבֶר לְדִּהּוּת יִצְחָק —

ליבדקה בדידיה, בדרך נשים. ואי מעיברא – ודאי בר קמא הוא, דאי בר בתרא הוא אכתב
לא מינבר ולבתר הכי מינבר – ודאי בר בתרא הוא. בחילובא – ממליכין אותה בעפר תיזית
מצאתי בתשובת האגונים. מחפה קצמה – שלא תראה מעוברת, כדי שלא יבינו שכן ה
הוא. ושמך דאז ספק, כטלוא ודעיס דאי צורה – מעוברת מראשון – נאמא ומשני: גורה
אזי, ושלך צורת פניו, כטלוא דהו שאני לך. ודאי דאמר כמון כמון – פלוגו
שלחנא, דבארמו למון (קמא) גבי חליצה: צריך למיחדשה לבערניה, וכן נמי – פלוגו

יבמות. פרק רביעי – החולץ דף מב עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

רבי יוסי אומר כל הנשים יתאסרו – בעירובין (מ.א.) פירש בקונטרס דאפילו ארוסות דוקא יתאסרו. אבל ינשאו – לא, דגור רבי יוסי ארוסה אטו נשואה. ואין נראה. דאי גרס בברייתא דרדופה רבי יוסי מתיר ליארס ולנשוא מיד – אם כן קשיא דרבי יוסי אדרבי יוסי, דהבא גור אפילו ארוסה אטו נשואה. כל שכן דהיה ליה למיגור נשואה רדופה אטו שאינה רדופה ואפילו גרס בברייתא דרדופה רבי יהודה – מכל מקום קשיא, דרבי מנחם בפרק "מי שהוציא ארוה" ובגמרא דייחידא פליג עליה מברייתא דרדופה, ותנא קמא דמתניתין הוא רבי מאיר; דלמא רבי מאיר דרדופה הוא כרבי יוסי דמתניתין, דלא שרי אלא ליארס, אבל לינשא – לא, וצריכות להמתין שלשה חדשים דקאמר רבי מאיר, היינו מלינשא, אבל ליארס – מיד שרי, ואף על גב דקתני סתמא צריכות להמתין, הכי נמי קתני בפרק "ארבעה אחין" (יבמות לה.א.) גבי גיורת ושבויה ואנוסה ומפוחה צריכות להמתין סתמא, דרבי רבי יהודה. ועל כרחך דהיינו דוקא לינשא, דליארס אפילו נשואה שרי דהא רבי יהודה. ועוד: דכתיב בגמרא דהדר ביה רבי יוחנן ממתניתין דכרמא, דקתני כולן צריכות להמתין. דלמא לינשא קאמר, אבל ליארס שרי? ונראה כמו ופירש רש"י כאן, דרבי יוסי שרי נמי ארוסה לינשא, ולא פליג ארבי יוסי, דהא אלא צריכות להמתין, ומייד, מה שהביא רביה דשמעון לרבי יוסי דמיקל בהבטחה טפי מרבי יהודה בסוף פרק "ארבעה אחין" (שם) – אינה רביה. דלמא בגיורת ואנוסה מיקל, משום דמתחפפת שלא תתעבר, כדאמרין לעיל (לה.א.) אבל לעולם גור ארוסה אטו נשואה. ומברייתא דרדופה היה יכול לדקוק אי גרס בה רבי יוסי, דלא גור אפילו נשואה רדופה אטו שאין רדופה – כל שכן דלא גור ארוסה אטו נשואה. והא דפסקי רבי יוחנן כרבי יוסי, ולא נקט רבי יהודה, כיון דשניהם שוין – משום שבא לפסוק כרבי יוסי גם באיבול. או נקט רבי יוסי כדפירש בקונטרס משום דנימוק עמו. ואם תאמר: כשמגיה בגמרא (לקמן מ.א.) אימא רבי יוסי אומר כל הנשים ינשאו, ופריך: ולית ליה לרבי יוסי להבחין ומאי קשיא ליה! נימא דכל הנשים לאו דוקא, וארוסות דוקא קאי, ולא אנשואות, דמעיקרא נמי לא היה "כל" דוקא. דלא הוי קאי אלא אנשואות, דארוסות שרי אפילו לינשא ויש לומר: דלא דמי, דהשתא הוי כל דוקא, וקאי שפיר בין אארוסות בין אנשואות, אלא שהדיוק בדמשמע יתאסרו – אין, ינשאו – לא, לא קאי אכל נשים אלא אנשואות לחוד. אבל פשטא דמתניתין אבל נשים אכל, אבל קשה לרבינו חם, דקתני לקמן בברייתא: וכולן לא ינשאו עד שיהיו להם שלשה חדשים. משמע אפילו ארוסות כמו כל הנשים ודחוק לחלק בין וכולן לכל הנשים. ואמר רבינו תם: דגרס בברייתא דרדופה רבי יוסי מתיר ליארס, ולא שרי לינשא. וגור רבי יוסי ארוסה אטו נשואה. ודחוק הוא למחוק הספריים. דבבבולו גרס

לינשא. ועוד, דליארס אפילו נשואה שרי. **הלכה**

ואי מנסבא דלפא מעיבא – לאחר לידתה, ומיעבר עליה חלבה, וקטלה לברה ברעב. מנסבא ליה – מאכילתו. לא יחב לה בעל – משום דלאו בריה הוא. וליחבנניה ליורשים – של בעל ראשון. אשה בושה לבא לבית דין – ולתבעו יורשים בשביל בנה. והורגת את בנה – על כרחא מת בנה ברעב. הוי ניהו בתולות הוי ניהו ארוסות – הא חדא היא, דהוי משכחת לה בתולה יבמה אם לא ארוסה? הכי קאמר – כלומר, לא תלגי אחת ואחת, דמשמע תרי מילי, אלא כולה חדא קתני, ופרשי קמפרש: אחת בתולות ואחת בעולות, וכגון שנתארמלו או נתגרשו בין מן האירוסין, דהיינו בתולות, בין מן הנשואין, דהיינו בעולות. הלכה כרבי יוסי – דשרי ארוסות לינשא, והאיל וליבא למינש לרע ראשון, ונשואה ליארס. והאי דנקט רבי יוסי ולא רבי יהודה, דהא רבי יהודה נמי שרי ארוסה לינשא בהדיא, אלא משום דרבי יוסי נימוק עמו. ככלל דייחידא פליג עליה – תנא קמא דאמר לא ינשאו ולא יתאסרו אחת ארוסות ואחת בתולות, דאמר אפילו ארוסות ליארס כל שכן לינשא – דייחידא היא, ולא סתמא דרביס היא. הכי גרסינן אין והתניא – בנתיבות. **רדופה** – רגילה. וגם סמוך למיתתו עמדה בבית אביה זמן מרובה, דליבא למיגור מעוברת היא. או שתייה לה כעם – ולא שמישה. עקיר – שנקצר רחמה, ונטלה האם שלה. אילונית – ממעי אמה לקויה היא, ואין לה סימני שער ורדיים. או שאינה ראויה לילד – לאיתניו (ממחנת) סמא או חולה. כולן צריכות להמתין – דגדור שאינה ראויה אטו ראויה. פטנתיא דכרמא – שנונית בכרם ביבנה, מחמת אותה משנה חור בו. בכרם ביבנה – שהיו יושבים שורות שורות כעין הכרם. לא חש לקיפוחי – למה שהווא טחון ומוציא מפיו, כלומר לדיבורו. סתם ואחר כך מחלוקת היא – דהא אפילו גרס רבי יוסי ורבי יהודה, מחלוקת ואחר כך סתם – בין שסתם אחריה מיד באחד מהם, בין שסתם אחריה במסכת אחרת באותו הסדר. כגון: נתן צמור לצבע, דמחלוקת בבבא קמא "בהחול" (ק.ב.) וסתם בבבא מעצינא (ע.א.) כל המשנה ידו על התחתונה, וסתם לן כרבי יהודה, דאמר אם השבת יתר על הציצא כו' – לא היה בסתם. סתם ואחר כך מחלוקת – כי מתניתין. מנקיש – מלקט ממנו הלכות פסוקות, הלכה כפלוני ופלוני.

רבי

פפא ואיתמא רבי יוחנן: מחלוקת ואחר כך סתם – הלכה כסתם, ואחר כך מחלוקת – אין הלכה כסתם. מסתמיד ואיל רבי אבהו אפתפיה דרבי נחום שמעיה, מנקיש ואיל הלכתא מיניה. קצא מיניה: מחלוקת ואחר כך סתם מאי? אמר ליה: הלכה כסתם. סתם ואחר כך מחלוקת מאי? אמר ליה: אין הלכה כסתם. סתמא דמתניתין ומחלוקת בברייתא מאי? אמר ליה: הלכה כסתם. מחלוקת במתניתין וסתמא בברייתא מאי? אמר ליה: ובי

כרבי יוסי – ולא גרסינן כרבי יהודה, דהא בפרק "מי שהוציא ארוה" (עירובין מ.ב.) קאמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן: רבי מאיר ורבי יהודה – הלכה כרבי יהודה, רבי יהודה ורבי יוסי – הלכה כרבי יוסי, ואין צריך לומר רבי מאיר ורבי יוסי – הלכה כרבי יוסי. ודייק דליתנהו לצדי כללי מדאיצטריך רבי יוחנן לפסוק כרבי יוסי, אף על גב דייחידא פליג עליה. **סתם** – ואחר כך מחלוקת היא – ואם תאמר: דהא אמרין בריש מסכת ביצה (ב.א.) גבי שבת סתם לן תנא כרבי שמעון. דתנן: מחלוקת הדולעין כו', אף על גב דפליג רבי יהודה בסיפא, וקאמר לא היה נבילה מערב שבת כו' ויש לומר: דהא חשיב סתם גמור – מכל מקום חשיב כרבים לגבי יחיד. ואם תאמר: בפרק "המוציא יין" (שבת ב.א.) דפריך: ומי סבר רבי יוחנן דרבי שאין מתבין אסורי דהאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן: נזיר חופץ ומפסס אבל לא סורק ומאי קשיא? דסתמא בניור (מ.א.) ופולוגא בפרק שני דביצה (ב.א.) גבי קירור וקריצון, ובתרי מסכתי אמר בפרק קמא דמסכת עבודה זרה (ו.א.) אין סדר למשנהו וליבא למימר דרבי יוחנן אית ליה הלכה כסתם, אפילו כסתם ואחר כך מחלוקת – דהא קאמר הכא בהדיא אליבא דרבי יוחנן סתם ואחר כך מחלוקת היא! ויש לומר: דהיא בסתם ואחר כך מחלוקת מודה רבי יוחנן דאין הלכה כסתם, אבל בתרי מסכתי – אית ליה לרבי יוחנן דהלכתא כסתם. וטעמא דרבי יוחנן משום דמסתמא אית לן למיגור ומחלוקת ואחר כך סתם הוא, לא סתם ואחר כך מחלוקת, דאין לנו לומר שחור בו רבי מפסקע עד שנראה בפירוש. ומייד, שאר אמוראי אית להו דבדתי מסכתי אין סדר למשנה ואין להבא כסתם. ואם תאמר: דבפרק "כל גנות" (עירובין ג.א.) פסק רבי יוחנן כרבי שמעון, ופריך: דהא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ומיידה יסתם משנה דבפרק "חולץ" (שם ע.ב.) דהיינו סתם ואחר כך מחלוקת ותייך רבי רבין אחין כהן: דעיקר קשיא לרבי יוחנן אינה אלא דלא גור בעירבו, ובזה הדבר הוי מחלוקת ואחר כך סתם, מחלוקת בשלש חצירות ב"מי שהוציא ארוה" (שם מ.ה.) וסתם בפרק "חולץ". אבל בפרק "כל גנות" לא פליגי בגיוריה. ומיידה קשה, דבסוף פרק קמא דמסכת עבודה זרה (ב.א.), גבי שכירות בתים, פסק שמואל כרבי יוסי, אף על גב דסתם לן תנא בתר הכי כרבי מאיר

1-ומריבה] עם בעלה כשהיתה בְּבֵיתָהּ בְּעֶלְהָ וְלֹא שִׁמְשָׁה עִמּוֹ, אוֹ
 שְׁהִיָּה בְּעֶלְהָ כְּבוֹשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין, אוֹ שְׁהִיָּה בְּעֶלְהָ וְזָנָה אוֹ חוֹלָה
 שאִינוֹ יִכּוֹל לְשִׁמְשׁ, אוֹ שְׁהִיָּה הִיא חוֹלָה וְלֹא יִכּוֹל לְשִׁמְשׁ עִם
 בַּעֲלָהּ, אוֹ שְׁהִיָּה אֶת עוֹבְרָה אַחֵר מִיָּתָהּ בְּעֶלְהָ וְלֹא יִתְּכֵן שֶׁהִיא
 מְעוֹבֵרֶת מִמֶּנּוּ, אוֹ שְׁהִיָּה עֲקָרָה שֶׁנֶּעֱקַר רְחוּמָהּ, אוֹ שֶׁהִיא לִקְנָה אוֹ
 קְטָנָה אוֹ אֶלּוּנִית שֶׁאִינֶן בְּנוֹת עֵיבוֹר לִדְלָה, אוֹ שְׁאִינָהּ רְאוּיָה לִילֵד
 מִטַּעַם אַחֵר, כְּגוֹן מַחֲמַת חוּלִי אוֹ סָם, אִפְּלוּ שֶׁבָּכַל אֲפוּנִים אֵלּוּ אֵין
 חֹשֶׁשׁ שֶׁמָּא הִתְעַבְּרָה מִבַּעֲלָהּ הָרָשָׁון, הִרִי הִיא לְרִיבָה לְהִמָּתֵן
 שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. שְׁגוּרָה עַל כָּל אֶלּוּ, מִשּׁוּם שֶׁאִם
 נִתֵּיר לָהֶן לְהִנְשֵׂא מִיָּד יִבְאוּ לְהִתֵּיר גַּם נָשִׁים שְׂרָאוּיוֹת לְהִתְעַבֵּר.
 רַבִּי יְהוּדָה מְתִיר בְּכָל הַנָּשִׁים הָאֵלּוּ לְיֵאֵרֶם וְלִינְשָׂא מִיָּד, וְלֹא גוֹר
 עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם נָשִׁים הָרָאוּיוֹת לִילֵד. הִרִי שְׂרָבִי מֵאִיר הוּא הַתָּנָא
 הַסּוֹבֵר שְׁגוּרָה עַל נָשִׁים אֵלּוּ שֶׁאִינֶן רָאוּיוֹת לִילֵד אִטּוּ הָרָאוּיוֹת
 לִילֵד, מִשּׁוּם כֵּן גוֹר גַּם בְּאַרְסָה אִטּוּ נִשְׁוֹאָה. נִמְצָא שֶׁאֵין זֶה שִׁטָּת
 רַבִּים אֲלֵא שִׁטַּת יַחֲדִיד בְּלַבָּד.
 רַבִּי יוֹחָנָן חוֹזֵר בּוֹ מִשּׁוּם בְּרִייתָא אַחֲרָת: אֲמַר רַבִּי חֵיָּיא בְּרַ אֲבָא, תוֹר
 בּוֹ רַבִּי יוֹחָנָן מִמָּה שֶׁפֶּסֶק כְּרַבִּי יוֹסִי, וּפֶסֶק כְּתָנָא קָמָא. הַגְמָרָא
 מִפְּרִשְׁתָּא אֶת טַעַם חֲזוֹרָתוֹ: אֲמַר רַב יוֹסֵף, אֵי אֲבָן הָרָד בִּיה – [חֲזוֹר בּוֹ]
 רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּתִיגָתָא דְּכָרְמָא הָרָד בִּיה – מִשּׁוּם הַבְּרִייתָא שֶׁנִּשְׁנָתָהּ
 בְּכֹרֶם בִּיבְנָה חֲזוֹר בּוֹ. דְּהִנָּה, אֲמַר רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בְּגוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן
 בְּרוֹקָה, שְׁמַעְתִּי מִפִּי חֲכָמִים בְּכֹרֶם בִּיבְנָה, בּוֹלָן – [כָּל הַנָּשִׁים]
 צְרִיכוֹת לְהִמָּתֵן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים לֵאחֹר מִיָּתָהּ בַּעֲלֵיהֶן אוֹ גִּירוּשִׁיהֶן,
 וְאִפְּלוּ אֵלּוּ שֶׁאִינֶן רָאוּיוֹת לִילֵד, מִשּׁוּם שְׁגוּרָה עֲלֵיהֶן אִטּוּ הָרָאוּיוֹת
 לִילֵד.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה קוּשִׁיא עַל דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן קוֹדֵם חֲזוֹרָתוֹ: אֲמַר לִיה
 רַבִּי יְרֵמְיָה לְרַבִּי יוֹרְיָא, בִּי עֲיִילַת לְקָמִיָּה – [כְּשֶׁתְּבוֹא לִפְנֵינוּ] דְּרַבִּי
 אֲבָהוּ רַמִּי לִיה – [תַּקְשָׁה לוֹ], מִי – [וְכִי] אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁהִלְכָה בְּרַבִּי
 יוֹסֵף, שְׂאֵרֶסָה מוֹתֵרֶת לְהִתְאַרֵס וְלִהְיֵנָשׂא מִיָּד וְנִשְׁוֹאָה מוֹתֵרֶת
 לְהִתְאַרֵס מִיָּד. וְהָאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן עֲצֻמוֹ שֶׁהִלְכָה בְּסָתָם בְּשִׁנָּה בְּכָל
 מָקוֹם, וְהִרִי תָנָן בְּמִשְׁנֵתָהּ שֶׁנִּשְׁוִירָה בְּסָתָם, כָּל הַנָּשִׁים לֹא יִנְשָׂאוּ וְלֹא
 יִתְאַרְסוּ עַד שֶׁיִּחְזְרוּ לָהֶם שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, אַחַת בְּתוֹלוֹת וְאַחַת בְּעוֹלוֹת
 וְכו' אַחַת נִשְׁוֹאָה וְאַחַת אֲרוּסוֹת. וְאִם כֵּן אֵיךְ סֹתֵר אֶת דְּבָרֵי עֲצֻמוֹ
 וּפֶסֶק כְּרַבִּי יוֹסִי.
 אֲמַר לִיה רַבִּי זִירְקָא לְרַבִּי יִרְמְיָה, דְּרָמָא לָךְ הֵא לֹא חֵשׁ לְקָמִיָּה –
 מִי שֶׁהִקְשָׁה לָךְ סִתְרִיהָ זֶה אִינוֹ מִרְגִּישׁ אֶת קִמְחוֹ, כְּלוּמֹר, אִינוֹ מִבֵּין
 אֶת הַדִּיבּוּרִים שֶׁהוּא טוֹחֵן וּמוֹצִיא מִפִּיו. שֶׁכֵּן מִשְׁנֵתָהּ סָתָם וְאַחֲרֵי
 כֵּךְ מִפְּחֻלוֹקֶת הִיא, שֶׁהִיא בְּהַמְשָׁכָה מִבּוֹאִים דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי וְאַחֲרֵי
 יְהוּדָה שֶׁחוֹלְקִים עַל דִּין זֶה, וְבִאֲפוּזָה זֶה אֵין הִלְכָה בְּסָתָם. עַל כֵּן פֶּסֶק
 רַבִּי יוֹחָנָן כְּרַבִּי יוֹסִי וְלֹא כְּתָנָא קָמָא. רַבִּי יוֹרְיָא מְכַיֵּחַ כְּדִבְרֵיהּ:
 דְּהִרִי אֲמַר רַב שֶׁמָּא, וְאִיִּתִּיָּא רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁדוּקָא כְּשֶׁקוֹדֵם מוֹבָאֵת
 מִפְּחֻלוֹקֶת תְּנָאִים וְאַחֲרֵי כֵּךְ נִשְׁנִית שִׁטָּה אַחַת מִזֶּה בְּסָתָם, הִלְכָה
 בְּסָתָם, שֶׁכֵּן מִכָּךְ שִׁסְתָּמָה הַמְשָׁכָה כְּשִׁטָּה זֶה לֵאחֹר שֶׁהִבְיָאָה אֶת
 הַשִּׁטָּה הָרִאשׁוֹנָה נִרְאָה שֶׁהִסְתַּבֵּר לָהּ יוֹתֵר טַעְמָה שֶׁל הַשִּׁטָּה
 הַשְּׁנִיָּה, אֲבָל אִם קוֹדֵם נִשְׁנָה בְּמִשְׁנָה דִּין בְּסָתָם וְאַחֲרֵי כֵּךְ הוֹבָאָה
 מִפְּחֻלוֹקֶת בְּדִין זֶה, אֵין הִלְכָה בְּסָתָם. וְאִם בְּמִשְׁנֵתָהּ הוֹבָאָה שִׁטָּת
 רַבִּי יוֹסִי לֵאחֹר שִׁטָּת תָּנָא קָמָא שֶׁנִּשְׁנָתָה בְּסָתָם, וְעַל כֵּן פֶּסֶק רַבִּי
 יוֹחָנָן כְּרַבִּי יוֹסִי.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה כְּלָלִים שׁוֹנִים בְּהִכְרַעַת הַהִלְכָה: מִפְּתִיגָתָא וְאִילוּ רַבִּי
 אֲבָהוּ אִפְּתִיגָתָא דְּרַבִּי נָחוּם שְׁמַעְיָה – רַבִּי אֲבָהוּ נִסְתָּךְ בְּהִלְכָתוֹ עַל
 כְּתִפִּי רַבִּי נָחוּם שֶׁמָּשׁוּ, וְהִדִּיחַ רַבִּי נָחוּם מִנְּקִיט וְאִילוּ הִלְכָתָא מִיָּנִיָּה
 – מִלְקָט וְשׁוּמַע מִמֶּנּוּ הִלְכוֹת פְּסוּקוֹת. בְּעָטָא מִיָּנִיָּה – שָׁאֵל אוֹתוֹ רַבִּי
 נָחוּם, אִם קוֹדֵם נִשְׁנָתָה בְּמִשְׁנָה מִפְּחֻלוֹקֶת וְאַחֲרֵי כֵּךְ נִשְׁנָתָה בָּהּ
 שִׁטָּה אַחֲרָת בְּסָתָם, מָאִי הִיא הַהִלְכָה. אֲמַר לִיה רַבִּי אֲבָהוּ, הִלְכָה
 בְּסָתָם. עוֹד שָׁאֵל: סָתָם וְאַחֲרֵי כֵּךְ מִפְּחֻלוֹקֶת, מָאִי הִיא הַהִלְכָה. אֲמַר
 לִיה רַבִּי אֲבָהוּ, אֵין הִלְכָה בְּסָתָם. עוֹד שָׁאֵל: כִּשִּׁישׁ סָתָמָא
 דְּמִתְּנִיתִין – מִשְׁנָה סָתָם לֵאל מִפְּחֻלוֹקֶת, וּמִפְּחֻלוֹקֶת בְּבְרִייתָא –
 וּבְבְרִייתָא שְׁנוּי דִּין זֶה בְּמִפְּחֻלוֹקֶת, מָאִי הִיא הַהִלְכָה. אֲמַר לִיה רַבִּי
 אֲבָהוּ, הִלְכָה בְּסָתָם מִשְׁנָה. עוֹד שָׁאֵל: אִם מוֹבָאֵת מִפְּחֻלוֹקֶת תְּנָאִים
 בְּמִתְּנִיתִין – [בְּמִשְׁנָה] וּסָתָמָא בְּבְרִייתָא – וְהַבְרִייתָא סוֹתֵמַת כְּשִׁטָּה
 אַחַת בְּלַבָּד וְלֹא מְבִיאָה מִפְּחֻלוֹקֶת בְּדִין זֶה, מָאִי הִיא הַהִלְכָה. אֲמַר
 לִיה רַבִּי אֲבָהוּ,

1 ואם תינשא יש לחשוש דְּלָמָא אֵינְיָקְרָה – [וְתִתְעַבֵּר] מִבַּעֲלָהּ הַשְּׁנִי
 2 לֵאחֹר לִידְתָּהּ וּמַעְבֵּר – [וְיִתְעַבֵּר] חֲלָקָה וְלֹא יִכּוֹל הוֹלֵד לִינוֹק
 3 מִמֶּנָּה, וְנִמְצָא דְּקָמָלָה לִיה – [שְׁהוֹרֵגַת אֶת בְּנָה] בְּרַעֲב.
 4 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אֵי הָבִי בְּאִשְׁתִּי דִּידִיהָ נָפִי יֵשׁ לָנוּ לֵאסוֹר תְּשִׁמִּישׁ
 5 כְּשֶׁהִיא מִיָּנִיקָה, שְׁמָא תִתְעַבֵּר וְיִתְעַבֵּר חֲלָבָה וְיִמּוֹת בָּנָם. מִתְרַצָּת
 6 הַגְמָרָא: בְּבִן דִּידִיהָ אֵין לְחֹשׁוֹשׁ לָכֵךְ, שֶׁכֵּן אִם יִתְעַבֵּר חֲלָבָה
 7 מִמֶּסְמָסָא לִיה – [וְתִאכִילְנָה] בְּבִיצִים וְחָלָב וְלֹא יִמּוֹת.
 8 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אִם כֵּן, דִּידֶהָ נָפִי – גַּם כְּשֶׁמִּיָּנִיקָתָה אֶת בְּנָה שֶׁלָּהּ
 9 מִבַּעֲלָהּ הָרָשָׁון, מִדּוּעַ אִסּוּר לְשִׂאתָהּ. הֵלֵא אָף אִם תִּתְעַבֵּר
 10 מִהַשְּׁנִי וְיִתְעַבֵּר חֲלָבָה לֹא יִמּוֹת הָבִן, שֶׁהִרִי מִמֶּסְמָסָא לִיה
 11 – [וְתִאכִילְנָה] בְּבִיצִים וְחָלָב. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: בְּבִן שְׁנוּלֵד לָהּ מִבַּעֲלָהּ
 12 הָרָשָׁון, אִם יִתְעַבֵּר חֲלָבָה וְלֹא תוֹכֵל לְהִנְיֹק לֹא יָהֵב לָהּ הַפֶּעַל
 13 הַשְּׁנִי דְמִים כְּדִי לְקוֹנוֹת לוֹ בִּיצִים וְחָלָב מִשּׁוּם שֶׁאִינוֹ בָּנָה, וְיִמּוֹת
 14 מִרַעֲב.
 15 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְלִיִּתְבַּעְיָנָה לְיִוְרִישִׁים – הֵלֵא יֵשׁ לָהּ לֵאשָׁה לְתַבּוּעַ
 16 אֶת דְּמֵי הַבִּיצִים וְהַחֲלָב מִיּוֹרְשֵׁי בַעֲלָהּ הָרָשָׁון וְלִיטֹלֶם מִנְּכִסִּי
 17 הַדִּירוּשָׁה, שֶׁהִרִי הָאֵב מְחוּיָב לִזְוֹן אֶת בְּנָהּ, וְאִם מֵת הָאֵב גּוֹבִים
 18 מִנְּכִסִּיו. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אֲמַר אֲבִי, אֲשֶׁה בּוֹשָׁה לְבֵית דִּין, וְיֵשׁ
 19 לְחֹשׁוֹשׁ שְׁמָא לֹא תִתְבַּע אֶת יוֹרְשֵׁי בַעֲלָהּ בְּשִׁבּוּל בְּנָה, וְאִם תִּינְשָׂא
 20 שְׁמָא תִתְעַבֵּר וְיִתְעַבֵּר חֲלָבָה, וְנִמְצָא שֶׁהִיא חוֹרְקָת אֶת בְּנָה בְּרַעֲב.
 21 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵתָנָה: כָּל הַנָּשִׁים צְרִיכוֹת לְהִמָּתֵן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים
 22 מִלְּהִתְאַרֵס וְלִהְיֵנָשׂא, אַחַת בְּתוֹלוֹת וְאַחַת בְּעוֹלוֹת, אַחַת גִּירוּשׁוֹת
 23 וְאַחַת אֲלֻמְנוֹת, אַחַת נִשְׁוֹאָה וְאַחַת אֲרוּסוֹת. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: הִי
 24 נִיחוּ – [מִי הֵן] בְּתוֹלוֹת וְהִי נִיחוּ אֲרוּסוֹת, הֵלֵא הֵינּוּ הֵךְ הוּא, שֶׁהִרִי
 25 לֹא יִתְּכֵן שְׁבִתוֹלָה תְּפוּל לִיבּוֹם אֲלֵא אִם כֵּן הִיתָה מְאֻרְסֶת לְמֵת,
 26 וּמִדּוּעַ הוֹרְצָהּ הַמְשָׁנָה לְכַתּוּב אֶת שְׁתִּיָּהּ, הֵלֵא דִי שְׁתַּכְתּוּב
 27 בְּתוֹלָה וּמִכָּךְ בֵּין שֶׁהַכּוּנָה לְאֲרוּסָה. וְכִמוֹ כֵּן יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: הִי נִיחוּ
 28 בְּעוֹלוֹת, וְהִי נִיחוּ נִשְׁוֹאָה, – הֵלֵא הֵינּוּ הֵךְ הוּא, שֶׁכֵּן אִם נִיִּשְׂאָה
 29 הִרִי הִיא בַּעֲלוּהָ. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אֲמַר רַב יְהוּדָה, אֲבָן 'אֶחָת
 30 נִשְׁוֹאָה וְאַחַת אֲרוּסוֹת' אִינוֹ דִּין בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ, אֲלֵא הוּא פִּירוּשׁ לְדִין
 31 הַקּוֹדֵם, וְהָבִי קָאֲמַר, 'אֶחָת בְּתוֹלוֹת וְאַחַת בְּעוֹלוֹת' שְׁנִתְאַרְמְלוּ
 32 – [וְנִתְאַלְמְנוּ] אוֹ שְׁנִתְאַרְשׁוּ, כְּלוּמֹר בֵּין בְּתוֹלוֹת שְׁנִתְאַלְמְנוּ אוֹ
 33 נִתְגַּרְשׁוּ מִן הָאֲרוּסִין, וְכֵן בְּעוֹלוֹת שְׁנִתְאַרְמְלוּ אוֹ נִתְגַּרְשׁוּ מִן
 34 הַנִּשְׁוֹאִין, צְרִיכוֹת לְהִמָּתֵן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים.
 35 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנֵתָנָה, שְׂרָבִי יְהוּדָה חוֹלֵק עַל דְּבָרֵי חֲכָמִים, וְאֹמֵר שֶׁלֹּא
 36 גּוֹרֵר עַל אֲרוּסוֹת שְׁנִתְאַלְמְנוּ אוֹ נִתְגַּרְשׁוּ לְהִמָּתֵן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים,
 37 אֲלֵא מוֹתֵר לָהֶן לְהִנְשֵׂא מִיָּד. שֶׁהִרִי טַעַם הַגְּזִירָה הוּא מִשּׁוּם
 38 הַחֹשֶׁשׁ שֶׁמָּא תִתְעַבֵּר וְלֹא נָדַע שֶׁל מִי הַעוֹבֵר, וְחֹשֶׁשׁ זֶה אִינוֹ קִיִּים
 39 אֲלֵא בְּאֹפֶן שֶׁהִיתָה נִשְׁוֹאָה לְרָאשׁוֹן, אֲבָל אִם הִיתָה רַק אֲרוּסָה לוֹ
 40 בּוֹדֵאי לֹא נִתְעַבְּרָה מִמֶּנּוּ. וְגַם עַל הַנִּשְׁוֹאָה שְׁנִתְאַלְמְנוּ אוֹ נִתְגַּרְשׁוּ
 41 לֹא גּוֹרֵר לְהִמָּתֵן אֲלֵא עַד לְנִישְׁוִאִיהֶן, אֲבָל מוֹתֵר לָהֶן לְהִתְאַרֵס
 42 מִיָּד. שֶׁכֵּן רַק אִם תִּינְשָׂא לְשִׁנִּי קִיִּים הַחֹשֶׁשׁ הָאֵמֹר, אֲבָל אִם רַק
 43 תִּתְאַרֵס לוֹ בּוֹדֵאי לֹא תִתְעַבֵּר מִמֶּנּוּ. וְגַם רַבִּי יוֹסִי סוֹבֵר כְּרַבִּי
 44 יְהוּדָה, שְׂאֵרֶסוֹת מוֹתֵרֶת לְהִנְשֵׂא מִיָּד וְנִשְׁוֹאָה מוֹתֵרֶת
 45 לְהִתְאַרֵס מִיָּד, אֲבָל לְדַעַת חֲכָמִים גּוֹרֵר עַל אֲרוּסוֹת אִטּוּ – [מִשּׁוּם]
 46 נִשְׁוֹאָה, וְכֵן גּוֹרֵר עַל אֲרוּסִין אִטּוּ נִשְׁוֹאִין.
 47 הַגְמָרָא דִּנָּה אֵיךְ נִפְסַק לְהִלְכָה בְּמִפְּחֻלוֹקֶת זֶה: רַבִּי אֶלְעָזָר לֹא עָל
 48 – [לֹא בֹא] לְבִי מִדְּרָשָׁא. אֲשֶׁרְפִּיָּה – [מִצָּא] רַבִּי אֶלְעָזָר לְרַבִּי אֲסִי
 49 וְאַחֲרֵי לִיה, מָאִי אֲמַר – [וְמָה] אִמְרוּ רַבִּין בְּבִי מִדְּרָשָׁא. אֲמַר לִיה רַבִּי
 50 אֲסִי, הָבִי אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּבִית הַמִּדְרָשׁ, הִלְכָה בְּרַבִּי יוֹסִי
 51 שֶׁנִּשְׁוֹאָה מוֹתֵרֶת לְהִתְאַרֵס מִיָּד, וְהָאֲרוּסוֹת מוֹתֵרֶת לְהִנְשֵׂא
 52 מִיָּד. אִמְרָה לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר: מִכָּל דִּיִּתְחַלְחַל פְּלִגְ עֲלֵיהּ – הָאֵם מוֹכֵחַ
 53 מִדְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁפֶּסֶק לְהִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי שֶׁהִתָּנָא קָמָא בְּמִשְׁנֵתָנָה
 54 שְׁחוֹלֵק עַל רַבִּי יוֹסִי, וְסוֹבֵר שְׁבִין אֲרוּסוֹת וּבֵין נִשְׁוֹאָה צְרִיכוֹת
 55 לְהִמָּתֵן בֵּין לְנִישְׁוֹאִין וּבֵין לְאֲרוּסִין, הוּא יַחֲדִיד וְלֹא רַבִּים. שֶׁכֵּן
 56 אִילוּ הִיתָה זֶה דַּעַת רַבִּים הִיתָה נִפְסַקְתָּ הִלְכָה כְּמוֹתָם וְלֹא כְּרַבִּי
 57 יוֹסִי. אִמְרָה לוֹ רַבִּי אֲסִי, אֵין – אֲכַן תָּנָא קָמָא הוּא יַחֲדִיד.
 58 רַבִּי אֲסִי מְבִיא רֵאשִׁי לְדִבְרֵיו שֶׁשִּׁטָּת תָּנָא קָמָא הִיא דַּעַת יַחֲדִיד:
 59 וְהִתְנָא – שֶׁכֵּן שְׁנִינוּ בְּבְרִייתָא, הִרִי שְׁהִיָּה הָאִשָּׁה דְּרִדְפָּה – [רָגִילָה]
 60 לִילְדָּה לֵאחֹר נִישְׁוִאִיָּה לְבֵית אֲבִיהָ בְּעִיר אַחֲרָת, וְגַם זִמְן רַב לִפְנֵי מוֹת
 61 בַּעֲלָהּ לֹא שִׁחַתָּה עִמּוֹ אֲלֵא הִיתָה בְּבִית אֲבִיהָ, אוֹ שְׁהִיָּה לָהּ פֶּעַם

יְבִי וְיָמָא חָרָה שְׂרָפָה שִׁסְדָּר אַתְּ הַמְשָׁנָה לֹא שְׂנָאָה לַמְשָׁנָה זֶה בִּסְתָם
וְלֹא רָצָה לְהַכְרִיעַ כְּמוֹתָהּ, אִם כֵּן רָבִי חֵיָא תִּלְמִידוֹ שֶׁנֶּחֱמָה אַתְּ
הַבְרִייתוֹת מִן לֹא לְהַכְרִיעַ כְּמוֹתָהּ. לְפִיכָךְ אֵין לְהוֹכִיחַ שְׁהִלְכָה
כְּמוֹתָהּ מִכָּר שֶׁסְתָמָה בְּבִרְיָתָא.

רַבִּי נַחוּם מִקְשָׁה מִסְתָּם מִשְׁנָה שְׁאֵין הִלְכָה כְּמוֹתָהּ: אָמַר לִיה רַבִּי
נַחוּם, וְהָא תַנן בְּמִסְכַּת כְּלִים (פ"ג מ"ח), מְסַרְקָ שֶׁל פְּשָׁתָן – שְׁמִסְרָקִים
בּו פְּשָׁתָן, שְׁנִיפְלוּ שִׁינֵי וְנִשְׁתִּירוּ בּו שְׁתֵּים בִּלְבָד, מְטָאוֹת – הַמְסַרְק
נִחָשׁ לְכָלִי וּמִקְבֵּל טוּמָאָה כְּלִים, לִפִּי שְׁעָדִין רַאוי לְסַרְק פְּשָׁתָן
בְּשֵׁתֵי שִׁינֵי הַנּוֹתָרוֹת. וְאִם נּוֹתָרָה בּו רַק שֵׁן אַחַת, מְהוֹרָה – אֵינוֹ
מִקְבֵּל טוּמָאָה לִפִּי שֶׁשּׁוּב אֵינוֹ רַאוי לְתַשְׁמִישׁ. וְכֹלָן – כָּל הַשִּׁינִים
שְׁנִיפְלוּ אַחַת אַחַת מִהַמְסַרְק בְּפָנֵי עֶצְמָן מְטָאוֹת, לִפִּי שְׁרָאוֹת
לְתַשְׁמִישׁ. וּמִסְרָק שֶׁל צֶמֶר – שְׁמִסְרָקִים בּו עֲצָם, שְׁנִיפְלוּ שִׁינֵי אַחַת
מִבְּנֵיתֵיהֶם – שְׁמַתוֹן כָּל שֶׁלֹּשׁ שִׁינִים סְמוּכוֹת נִיטְלָה הָאֻמְצָעִית,
מְהוֹרָה לִפִּי שֶׁכְּבָר אֵינוֹ רַאוי לְתַשְׁמִישׁ. אֲבָל אִם נִשְׁתִּירוּ בּו שְׁלֹשׁ
שִׁינִים רַצּוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד, מְטָא, מִשּׁוּם שְׂדֵי בִשְׁלֹשׁ שִׁינִים כִּדִּי
לְסַרְק צֶמֶר. וְאִם הָיְתָה הַשֵּׁן הַחִיצוֹנָה אַחַת מִהֶן וּמִשְׁלֹשׁ אֲלוֹהֶן
הַמְסַרְק מְהוֹרָה, לִפִּי שְׁהִיא רַחְבָּהּ וְאֵינָה רַאויָה לְסִירוֹק. וְאִם נִיפְלוּ
שְׁתֵּים וְעֶשְׂרֵן לְמִלְכָּם – לְמִלְכָּהֵימָן מְטָאוֹת. וְכֵן אִם נִיטְלָה שֵׁן אַחַת,
וְהִתְקִינָה לְקַר בַּה אַתְּ הֵנָּה, אוֹ שְׁהִתְקִינָה לְמִיתוֹתָ – לְמַתִּיחָתָ
הַבְּגָד, מְטָאָה.

מִסִּיק רַבִּי נַחוּם אַתְּ קוֹשִׁיתוֹ: וְהִרִי מִיָּמָא לֵה, דְּאֵין הִלְכָה בְּאוֹתָהּ
מְשָׁנָה אֲפִילוּ שְׁהִיא שְׁנוּיָה בִּסְתָם. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אָמַר לִיה רַבִּי
אֲבָהוּ, כִּד מִינָה דְּהִיתָא – מִשְׁנָה זֶה הִיא מוֹחֵץ לְכָלִי הָאֻמּוֹר, דְּהִירִי
רַבִּי יוֹחָנָן וְרִשִׁי לְקִישׁ דְּאָמְרֵי תְרִינְיוֹה, זֶה אֵינָה מְשָׁנָה מְדוּקְדָּתָה, וְעַל
כֵּן אֵין הִלְכָה כְּמוֹתָהּ. מִפְּרִשְׁתָּ הַגְמָרָא: מָאִי טַעְמָא, אָמַר רַב הוֹנָא
בְּרַ מְנַחֵם מְשָׁמִיָּה דְּרַב אִידִי בְּרִיָּה דְּרַב אִיקָא, מִשּׁוּם דְּקָשָׁא סְתִירָה
מִרְיָשָׁא לְסִיפָא שֶׁל מִשְׁנָה זֶה. דְּהִירִי קָתַנִּי בְּרִישָׁא, מְסַרְק שֶׁל צֶמֶר
שְׁנִיפְלוּ מִבְּדִין שֶׁלֹּשׁ שִׁינֵי הַסְמוּכוֹת אַחַת הָאֻמְצָעִית מִבְּנֵיתֵיהֶם, מְהוֹרָה
הָא נִשְׁתִּירוּ בּו שְׁתֵּים הַסְמוּכוֹת זֶה לְזֶה בְּמָקוֹם אֶחָד, מְטָא. וְהִדְרִי תִנִּי
בְּסִיפָא, שְׁאֵם נִשְׁתִּירוּ בּו שְׁלֹשׁ שִׁינִים מִמָּקוֹם אֶחָד מְטָא, וּמִשְׁמַע
שְׁדוּקָא שְׁלֹשׁ אֵין – מִקְבֵּל טוּמָאָה, אֲבָל אִם יֵשׁ בּו רַק שְׁתֵּים לֹא
מִקְבֵּל טוּמָאָה. וְאִם כֵּן וְדַאי נִמְסְרָה מִשְׁנָה זֶה שְׁלֹא בְּדַקְדּוֹק, וְאֵין
לְסַמּוֹךְ עֲלֶיהָ.

דוּחָה הַגְמָרָא: וְמָאִי קוֹשִׁיָא הִיא זֶה, הֲלֹא יֵשׁ בְּמִסְרָק שְׁתֵּי שוּרוֹת
שִׁינִים זֶה לְפָנִים מִזֶּה, וְעִיקָר הַסִּירוֹק נַעֲשֶׂה עַל יַד הַחִיצוֹנִית, וְאֵילוֹ
הַפְּנִימִית הִיא רַק כִּדִּי לֵאחֹר אַתְּ הַצֶּמֶר שְׁלֹא יִשְׁמַט בְּשַׁעַת הַסִּירוֹק.
וְאִם כֵּן דְּלָמָּא הָא שְׁנִינֵי שְׁאֵם נִשְׁתִּירוּ שְׁתֵּי שִׁינִים הַמְסַרְק טָמֵא
הוּא בְּגוּזִינְיוֹהֶן – בְּשׁוּרָה הַפְּנִימִית, שְׁכֵן יֵדֵי שְׁתֵּי שִׁינִים כִּדִּי לְתַפּוֹס
אַתְּ הַצֶּמֶר, וְעִדִּין רַאוי הַמְסַרְק לְתַשְׁמִישׁוֹ. וְאֵילוֹ הָא שְׁנִינֵי
שְׁדוּקָא בִשְׁלֹשׁ שִׁינִים הוּא טָמֵא, הוּא בְּבִרְיָתָא – בְּשׁוּרָה
הַחִיצוֹנִית שְׁבָה נַעֲשֶׂה עִיקָר הַסִּירוֹק, וְשְׁתֵּי שִׁינִים בִּלְבָד אֵין
רַאווִית לְסִירוֹק.

הַגְמָרָא מִפְּרִשְׁתָּ אַתְּ הַסְתִּירָה בְּמִשְׁנָה בֹּאוּפֵן אַחֵר: אֵלֵּא מְהִכָּא
מוֹכַח שְׁזוֹ אֵינָה מִשְׁנָה מְדוּקְדָּתָה, דְּהִירִי קָתַנִּי בְּרִישָׁא, וְכֹלָן – כָּל-
הַשִּׁינִים שְׁנִיפְלוּ אַחַת אַחַת בְּפָנֵי עֶצְמָן מְטָאוֹת, וּמִשְׁמַע שְׁכָל שֵׁן
טָמֵא אֵף עַל גַּב דְּלֹא הִתְקִינָה עַל יַדִּי מַעֲשֶׂה. אֲךָ אִיקָא סִיפָא, אִם
נִיטְלָה שֵׁן אַחַת וְהִתְקִינָה לְגַב אוֹ לְמִיתוֹתָ הַבְּגָד מְטָאָה. וּמִשְׁמַע
שְׁדוּקָא כְּשֶׁהִתְקִינָה עַל יַדִּי מַעֲשֶׂה אֵין – הִיא מִקְבֵּלָה טוּמָאָה, אֲךָ
אִם לֹא הִתְקִינָה לֹא מִקְבֵּלָה טוּמָאָה. וּמֵאַחֵר שְׁדַּבְּרִי הַמְשָׁנָה
סוֹתִירִים אֵלוֹ אַתְּ אֵלוֹ, בְּהִכְרַח שֶׁנִּשְׁנָתָה שְׁלֹא בְּדַקְדּוֹק, וְעַל כֵּן אֵין
הִלְכָה כְּמוֹתָהּ.

דוּחָה הַגְמָרָא: אָמַר אֲבִי, וְמָאִי קוֹשִׁיָא הִיא זֶה, דְּלָמָּא הָא שְׁנִינֵי
בְּרִישָׁא שְׁעָם מִקְבֵּלָה טוּמָאָה גַּם לֹלֵא תִיקוֹן, הוּא בֹּאוּפֵן שְׁהִשֵּׁן
בְּקִתְיָהּ – וְעַם הַקֵּת שְׁלָהּ, שְׁמֵאחֵר שִׁישׁ לַה בֵּית יֵד הִרִי הִיא
רַאויָה לְשִׁימוֹשׁ כְּמוֹת שְׁהִיא, וְאֵינָה צְרִיכָה תִיקוֹן. אֲבָל הָא שְׁנִינֵי
בְּסִיפָא שְׁהִיא צְרִיכָה תִיקוֹן, הוּא בֹּאוּפֵן שְׁהִיא גְּלָא קִתְיָהּ – לֹלֵא
קִתְהוּ, וְאֵינָה רַאויָה לְתַשְׁמִישׁ, וְעַל כֵּן אֵינָה מִקְבֵּלָה טוּמָאָה עַד
שִׁיתְקִינוּהָ לְמַלְאכְתָּהּ. הַגְמָרָא מְבִיאָה תִירוֹץ נֹסֵף עַל סְתִירָה זֶה:
אָמַר רַב פִּפְא, וְמָאִי קוֹשִׁיָא הִיא זֶה, וְדָלָמָּא הָא שְׁנִינֵי בְּסִיפָא

שְׁאֵינָה מִקְבֵּלָה טוּמָאָה בִּלְא תִיקוֹן, הוּא בְּשֵׁן מְטָאוֹתָ – וְקִטְנָה
שְׁאֵינָה רַאויָה לְתַשְׁמִישׁ לֹלֵא בֵּית יֵד, וְהָא שְׁנִינֵי בְּרִישָׁא
מִמִּקְבֵּלָה טוּמָאָה גַּם לֹלֵא תִיקוֹן הוּא בְּשֵׁן אֵלֵּימָתָא – וְעַבְהוּ
שְׁרָאוֹיָה לְשִׁימוֹשׁ אֵף בִּלְא בֵּית יֵד. אִם כֵּן מֵאַחֵר שְׁאֵין סְתִירָה
בְּדַבְּרֵי הַמְשָׁנָה, מְדוּעָה אֵינָה מִשְׁנָה וְאֵין הִלְכָה כְּמוֹתָהּ.
מִסִּיקָה הַגְמָרָא: אֵלֵּא מָה שְׁאֻמְרוֹ רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ שְׁאֵינָה
מִשְׁנָה, כּוּוֹנֵת שְׁאֵינָה סְתָם מִשְׁנָה, מִשּׁוּם דְּמִסְיָמִי בְּה דְּיוֹקְנִי
וְהַמְדַּקְדִּיקִים) וְדִּי דְרָבִי רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֲבָל חֲכָמִים חוֹלְקִים עֲלֵיו.
וּמֵאַחֵר שְׁאֵינָה סְתָם מִשְׁנָה אֵין הִלְכָה כְּמוֹתָהּ.

הַגְמָרָא חוֹזֶרֶת לְדַבְּרֵי מִשְׁנָתָהּ בְּדִין הַמְתָּנָה: שְׁלַח רַבִּי חֵיָא בְּרַ אֲבִין,
מְאִרְסִין תוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים מִמִּיתָת הַבֶּעַל, וְכֵן רַאיתִי שְׁעוֹשִׂים
חֲכָמִים מְעַשֶּׂה, שְׁאֵין הָאִשָּׁה צְרִיכָה לְהַמְתִּין מִלְּהִתְאַרֵס שְׁלֹשָׁה
חֲדָשִׁים מְלָאִים, אֲלָא דִּי לַה בַּחוּדָשׁ אֶחָד מְלָא וְרוֹב שֶׁל שְׁנֵי
חֲדָשִׁים נֹסְפִים. וְכֵן הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר מְלַמְּדֵנוּ מִשּׁוּם רַבִּי חֲנִינָא הַגְּדוֹל,
שְׂדֵי לַה לְהַמְתִּין רוֹבָה שְׁלֹשׁ חוּדָשׁ הָרִאשׁוֹן, וְרוֹבָה שְׁלֹשׁ חוּדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי,
וְחוּדָשׁ הָאֲמִצְעִי שְׁלֹם.

הַגְמָרָא מְבִיאָה שִׁטָּה נֹסְפֶת בְּדִין זֶה: אָמַרְתָּ שְׂרָא – וְהִתִּיר לִיאֵרִם
בְּיוֹם הַתְּשָׁעִים מִמִּיתָת הַבֶּעַל. אָמַר לִיה רַב אִישִׁי לְאִמְרִי, וְהָא רַב
וְשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תְרִינְיוֹה שְׁצִירָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, חוּץ מִיּוֹם
שְׁמַת בּו, וְחוּץ מִיּוֹם שְׁנַתְאָרְסָה בּו, וְלֹא תִתְאַרֵס בְּיוֹם הַתְּשָׁעִים
עֲצָמוֹ. הַשִּׁיבֹה אִמְיָמָר: הוּא מִימָרָא שֶׁרַב וְשְׁמוּאֵל, לְעֶזְרָן הַמְתָּנָה
מִינְקָת אִיקָמָר. דְּרַב וְשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תְרִינְיוֹה, מָה שְׁשִׁינֵי שְׁהִמְנִיקָתָה
צְרִיכָה לְהַמְתִּין מִלְּהִתְאַרֵס עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חוּדָשׁ, זֶמַן זֶה הוּא
חוּץ מִיּוֹם שְׁנִינֵי בּו הַתִּינוֹק, וְחוּץ מִיּוֹם שְׁנַתְאָרְסָה בּו. אֲבָל בָּאִשָּׁה
שְׁאֵינָה מִינְקָת שִׁיעוֹר שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים כּוֹלֵל אֵף אַתְּ יוֹם הָאִירוֹסִין
עֲצָמוֹ. שׁוּב מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְהָא הוּא דְּעָבֵר קְעוּדָת אִירוֹסִין בְּיוֹם
הַתְּשָׁעִים מִמִּיתָת בַּעַל הָאִשָּׁה הָרִאשׁוֹן, וְאַפְסָדִיָּה רַבָּא לְקַעְדוּתֶיהָ
בְּכָךְ שְׁאִסַּר עֲלֵיו לְאַרְסָה בָּאוֹתוֹ יוֹם. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: הָיָא
סְעוּדָה, קְעוּדָת שְׁאוּאִין הוּא, וְלֹא אִסַּר רַבָּא בְּיוֹם הַתְּשָׁעִים אֲלָא
נִישׁוּאֵין וְלֹא אִירוֹסִין.

מִסִּיקָה הַגְמָרָא: וְהִלְכָתָא, מִינְקָת צְרִיכָה לְהַמְתִּין עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
חוּדָשׁ מְלָאִים מִיּוֹם לִידָת הַחֹלֶד, חוּץ מִיּוֹם שְׁנִינֵי בּו הַתִּינוֹק, וְחוּץ
מִיּוֹם שְׁנַתְאָרְסָה בּו. וְכֵן אִשָּׁה שְׁאֵינָה מִינְקָת צְרִיכָה לְהַמְתִּין
מִלְּהִתְאַרֵס וְלִהְיֶשֶׁא שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים מְלָאִים, חוּץ מִיּוֹם שְׁמַת בּו
בַּעֲלָה אוֹ שְׁנַתְגִּרְשָׁהּ, וְחוּץ מִיּוֹם שְׁנַתְאָרְסָה בּו.

שְׁנִינֵי בְּמִשְׁנָתָהּ: רַבִּי יוֹסִי אֹמַר כָּל הַנִּשְׁיָם יִתְאַרְסוּ מִיד, חוּץ מִן
הָאִלְמָנָה וְכו'. מִן הַנִּישׁוּאִים שְׁאִסוּרָה לְהִתְאַרֵס תוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם:
מִמִּיתָת בַּעַל שֶׁנִּיטְלָה אֲבִילוֹת. הַגְמָרָא מְקַשָּׁה לִּי דְרַבִּי רַבִּי יוֹסִי:
אָמַר רַב חֲסִדָּא, הֲלֹא יֵשׁ לְהַתִּיר אִירוֹסִין בִּשְׁלֹשִׁים יָמִי אֲבִילוֹת מִקָּל
וְחוֹמֶר, וְמָה בְּמָקוֹם שְׁאִסוּר לְכַבֵּס בּו, בִּשְׁבוּעַ שְׁחָל בּו תִּשְׁעָה בָּאֵב,
וְאֵף עַל פִּי כֵן מוֹתֵר לִיאֵרִם בּו מִשּׁוּם שְׁאֵין בְּכָךְ שְׁמַחָה אֲלָא עֲשִׂית
מִצְוָה, מָקוֹם שְׁמוֹתֵר לְכַבֵּס בּו, בִּשְׁלֹשִׁים יָמִי אֲבִילוֹת, אֵינוֹ דִּין
שְׁהִידָה מוֹתֵר לִיאֵרִם בּו. מִפְּרִשְׁתָּ הַגְמָרָא: מָאִי הִיא – מָה הוּא מְקוֹר
אִיסוּר כִּיבוֹס וְהִתִּיר אִירוֹסִין בִּשְׁבוּעַ שְׁחָל בּו תִּשְׁעָה בָּאֵב, דְּתַנן
בְּתַעֲנִית (כ"ה), שְׁכַת וְכו' – שְׁבוּעַ שְׁחָל תִּשְׁעָה בָּאֵב לְהִיתוֹת בְּתוֹקָה, אָסוּר
לְסַפֵּר וְלְכַבֵּס בּו. וְכַתְּמִישִׁי שֶׁבִּשְׁבוּעַ זֶה מוֹתֵר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס מִפְּנֵי
כְּבוֹד הַשְּׁכַת. וְתִנְיָא בְּבִרְיָתָא, קוֹדֵם הוֹמֵן הָיָה, הָעֵם מְעַמְּצִין
בְּעַסְקֵיהֶם מְלִישָׁא וּמְלִיתָן – שְׁלֹא לְהַרְבוֹת בְּמִשְׁא וּמִתָּן, וּמְלִכּוֹנָת
בְּנִין שֶׁל שְׁמַחָה, וְלִנְטוּעַ נְטִיעָה שֶׁל שְׁמַחָה, וְאוֹלָם מְאִרְסִין בִּשְׁבוּעַ
זֶה לִפִּי שְׁאֵין בְּכָךְ מִשּׁוּם שְׁמַחָה, אֲכָל לֹא בּוֹנִסִין וְכו' – נִישׁוּאִים בּו אִשָּׁה
לִפִּי שִׁישׁ בְּכָךְ מִשּׁוּם שְׁמַחָה. וְאוֹלָם אֵין עוֹשִׂין קְעוּדָת אִירוֹסִין מִשּׁוּם
שִׁישׁ בַּה שְׁמַחָה. וְסָבֵר רַב סָאדָא, שְׁקוּדֵם הוֹמֵן הוּא, הוּא שְׁבוּעַ
שְׁחָל בּו תִּשְׁעָה בָּאֵב, וְעֲלִיו שְׁנִינֵי שְׁאִסוּר כִּיבוֹס מוֹתֵר בְּאִירוֹסִין.
וְאִם כֵּן כָּל שְׁכֵן בִּשְׁבִּשְׁלֹשִׁים יָמִי אֲבִילוֹת יֵשׁ לְהַתִּיר אִירוֹסִין.

מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: כִּי תִנְיָא בְּהִיאָה בְּרִייתָא שְׁמוֹתֵר לְאַרְסֵי קוֹדֵם הוֹמֵן
הוּא, הַכּוּוֹנָה הִיא לְקוֹדֵם דְּקוֹדֵם (תִּנְיָא) – לִימִים שְׁמֵרָאשׁ חוּדָשׁ אֲב
עַד לְשְׁבוּעַ שְׁחָל בּו תִּשְׁעָה בָּאֵב, שְׁאֵף תְּסוּפּוֹרָת וְכִיבוֹס מוֹתֵרִים בּו.
אֲבָל בִּשְׁבוּעַ שְׁחָל בּו תִּשְׁעָה בָּאֵב גַּם אִירוֹסִין אִסוּרִים. הַגְמָרָא
דוּחָה תִירוֹץ זֶה: אָמַר רַבָּא, וְהֲלֹא מִשְׁבוּעַ שְׁהוּא קוֹדֵם דְּקוֹדֵם

רבי לא שנא - רבי שסידר את המשנה לא שנא שהתא משנה, שלא רצה לסתומה.
רבי חיאי - תלמידו, מניין לו שהלכה כמותה, שסתמה בברייתא? שנים שפאות - רדחו למילתיה. אחת מהורה - דלא חוי למידר. אחת בפני עצמה - שאינה תחובה במסרק.
שפאות - שראיה לנר, או למיתוה, לפרוש בגדים או חוט זו מזו. אחת מביתיים - שמכל

שלל הסמוכות ניטלה החיצונית - תו לא חוי.
היתה החיצונית - אחת מהשלמות הללו, שנשתירו של עם החיצונית. וכן חיצונית רחבה היא, כעין חיצונית שבמסרק של עץ שלנו - הלכך לא מנחיא בהדיה, וטהור. למלקט - מלקטים, שקורין טנ"ש. לנר - לנקר את הנר. ולמיתוה - לפרוש בגד, כעין החייתים שמתוחין עורות במסמרים. שפאות - לקמן פריך: דהא תנא רישא כולא אחת אחת בפני עצמן שפאות, ואף על גב דלא התקינה. הא - דקתני שנים טמא בגווייתא אמצעיות, דחויין טפי, שהן כנגד בית יד המסרק, וכשהוא אחדו בו מכוונות דן לסרוק. והא - דקתני שלל אין שנים לא - בברייתא. ולא בחיצונית ומשום, דהא אמרין היתה חיצונית אחת מן טהור, אלא אותו המשוכות כלפי הראש, ואין מכוונות כנגד בית יד המסרק, ולא חזו כולי האי - הלכך שלל הוא דחוי במקצת, אבל שנים - לא חזו ולא מידר. לשון אחר, והוא עיקר: בגווייתא וברייתא - שתי שורות שנים יש למסרק של צמר, חיצונית ופנימיות. החיצונית - עיקר המלאכה תוליה בזה, ופנימיות - לקולט הצמר שלא יפול. והלכך, בחיצונית צריך שלל במקום אחר, והפנימיות - דין בשנים. בקתייהו - שנטל עמה חתיכת עץ, והיא נעשית לה בית יד, ואינה צריכה תיקון אחר. אליפתא - עבות, ואינם צריכות בית יד. זו דברי רבי שמעון - ולאו סתמא איתא. וכן עושין מעשה - כלומר: כי ראיתו מנחה חבמים עושים. רבו - של חדש ראשון, ורובו של אחרון, ואמצעי שלם. והלכתא - מניקה צריכה להמתין עשרים וארבעה חדש חוץ מיום שנולד בו, ואשה שאינה מניקה צריכה להמתין שלשה חדשים, חוץ מיום שמת בעלה וחזין מיום שנתיארה בו (כל הנשים יתארו - אנשואות קאי, חוץ מן האלמנה - אתא לאשמעתין ולא אארוסות ולמעטנהו מלינשא. דגבי הבחנה רבי יוסי מיקל טפי מכללה, כדאמר ב"ארכה אחין". קל וחומר - רב חסדא מתמיה על דברי רבי יוסי שאסור ליאירס מחמת אבילות כל שלשים, כדקתני לקמן: כמה איבול שלה - שלשים יום. במקום שאסור לכבש - שבת שחל תשעה באב להיות בחוכה. מותר ליאירס - דאירוסין לאו שמחה ניהו. מקום שמוטל לכבש - תוך שלשים יום של אבל, דאבל אין אסור בתכבוסת אלא שבעה ימים. דכל שלשים יום לגיהוץ תנן בפרק "ואלו מנגליח" (מועד קטן כגא), אבל כביס - לא דהא תוספות דאיתא גופה, אי לא דאתא "פרע" "פרע" מנזיר - לא מיתסרא. קודם חופין הזה - קא סלקא דעתך: קודם תשעה באב, דהיינו כל השבת שחל להיות בחוכה ממעטין בו. ונאמרין - דלאו שמחה היא. ומצוה קעבדי. כי תניא - היא - דמארסין, קודם דקודם - קודם שבת שחל תשעה באב בחוכה, דהתם מותר לכבש. אבל תוך השבת, כשם שאסור לכבש - אסור נמי ליאירס, וליכא קל וחומר.

אלא

במקום שמוטל לכבש - גרסינן, ולא גרסינן לספר. דהא אמרין (בירושלמי) במועד קטן: לגיהוץ ולתספורת שלשים יום. ודבר רבינו יעקב מאורליי"ש הביא מהך גרסא דאשה מותרת בגטילת שער, וכן איתא בהלכות גדולות. ועוד מצינו למימר: דהתם אליבא דרבי יוסי קיימי, דשרי תספורת באבל. דהכי כתב בעל הלכות גדולות: כשם שאסור לגלח

במועד כך אסור לגלח בימי אבלו, דברי רבי יודנה. רבי יוסי מנזיר, כל שלשים יום אסור לתספורת, אחד זקנו אחד שער ראשו, ואחד כל שער שבו. וכשם שאסור לטול צפרנים במועד - כך אסור בימי אבלו, דברי רבי יודנה. רבי יוסי מנזיר, והאשה מותרת בגטילת שער לאחר שבעה. ומיהו, אין נראה: דשמוא אשה, דשריא באבלה - שריא נמי בתשעה באב, וכן רבי יוסי, דשרי לספר באבילות - שרי נמי בתשעה באב. ועוד נראה: דלרבי יוסי נמי אסור לספר, דמסתמא יליף "פרע" "פרע" מנזיר, וכל ראשו הוא דשריא לגלח - דניחול הוא, אבל לספר - אסור. וכן משמע מתוך הלכות גדולות שהבאתי, ואם כן לא גרסינן חכא לספר, דגילוח כל הראש לא מיקרי סיפור.

שמוטל - לכבש - אתר שבעה ותוך שלשים. והא דמשמע בפרק "ואלו מנגליח" (מועד קטן כגא) דאבל אסור לכבש בסותו במים - היינו תוך שבעה. דדוקא גיהוץ אסור תוך שלשים יום. ומיהו, גיהוץ דין שרי, כדאמרין בפרק קמא דבתבות (יב), דגיהוץ שלנו כביסו שלחם. ואין להאריך. מא - היא דתנן - למאי דפרישית דאביבול פליגי דרבי יודנה ורבי יוסי קשה, דדוקא דשרי לארס בתשעה באב כרבי יודנה, דשרי נמי באבל! וכי תימא: מכל מקום תקשה ליה, שסברת רבי יוסי הפוכה מדריב יודנה, דרבי יודנה מחמיר טפי בכיבוס מבאירוסין, ולרבי יוסי איפכא - בעי כרוחין אין תלמודא חדש בכך, דהא לקמן בעי לממר דתנא: היא! ויש לומר: דהא נראה להתלמוד ששום תנא יחלוק אמתניתין דשרי לארס בתשעה באב אם לא ימצא ברייתא בפירוש. והא לקמן כשמצא ברייתא נמי בהדיא דקתני ממעטין מליאירס - דחוק ומוקד לה בסעודת אירוסין כי דהכי דלא תפלוג אמתניתין ודעתם.

מלישא - וליתן מלכונת ולנטות - בפרק בתרא דתענית ובירושלמי מוקד בבנין ונטיעה של שמחה, כגון אבונק של מלכים. ויש מפרשים דמשא ומתן נמי איירי בשל שמחה, כגון צרכי חופה. ואין נראה: דלא אסור אלא סעודה עצמה. ונראה דריבוי משא ומתן קא אסר, שימעטו יתיר מבשאר ימים.

ומה במקום שאסור לישא וליתן - ואם תאמר: מה לקודם דקודם - שמוטל לספר! ועוד תימא: דתספורת יזא אסור בקודם דקודם מקל וחומר דשלשים יום דאבילות, שמוטל לישא וליתן! או משא ומתן ליתסר בשלשים יום דאבילות מקל וחומר לתספורת בקודם דקודמו או תספורת לישא ולתספורת יום של אבילות! ולפי המסקנא נחת.

ולית

במקום שאסור לכבש - מותר ליאירס, מקום שמוטל לכבש - אינו דין שמוטל ליאירס! מאי היא? דתנן: שבת שחל תשעה באב בחוכה - אסור לספר ולכבש, ובחמישי מותר בפני כבוד השבת. ותניא: קודם הזמן הזה העם ממעטין בעסקיהם מלישא ומליתן, מלכונת ולנטוע, ומאירוסין אבל לא פונסין, ואין עושין סעודת אירוסין. כי תניא והיא - קודם דקודם תניא. אמר רבא: וקודם דקודם נמי, קל וחומר: ומה במקום שאסור לישא וליתן - מותר ליאירס, אמר רבא: וקודם דקודם נמי, קל וחומר: ומה במקום שאסור לישא וליתן - מותר ליאירס, אמר רבא: וקודם דקודם נמי, קל וחומר: ומה במקום שאסור לישא וליתן - אינו דין שמוטל ליאירס! לא תימא דרבי יוסי אומר כל הנשים יתארו, אלא אימא: כל הנשים יתארו, ולי

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60

ולית ליה לרבי יוסי להבחין לית ליה - ורדופה וחברותיה נקט לעיל - משום רבי מאיר.
א' הכי היינו רבי יהודה - השתא לא בעי למימר דאיכא בנייהו איבול - דלא מסתברא
ליה למימר שלא ידוש רבי יהודה באיבול לענין נישואין, כדפירש בקונטרס, אף על גב
דלפי המסקנא ליכא איבול בארוסה, מכל מקום, למאי דסלקא דעתך השתא דאיכא איבול
בארוסה - אין סברא לומר שלא ידוש רבי יהודה
לענין נישואין.

שאני בין אבילות חדשה - פירש בקונטרס:
דאבילות חדשה באב דהוי ישנה
ודרבים - קילא. וקשיא: דאכתי תקשי קל דחומר,
כדמעיקרא: ומפרש רבינו חם: שאני בין אבילות
חדשה שאסור ליאירס, לפי שבחדשה יש להחמיר
מבישנה, מה שאין כן באבילות ישנה ובאבילות
דרבים יש להחמיר טפי לענין משא ומתן
מאבילות דחידה. ונמשא ומתן שהוא דבר של
פרהסיא, אם יעסקו בפרקמטיא כל היום - יבאו
ויאמרו שאין חוששין להתאבל על ירושלים. ולא
דמי לאירוסין שאין אלא שעה אחת, ובדאוקמינן
בקודם דקודם. אבל בשבת שחל תשעה באב
להיות בתוכה - אסור ליאירס, דאי שרי - אכתי
איכא קל דחומר דכיבוס, ומיהו, כבגילות סתרי
מתוך ליאירס דכבוס בתשעה באב, שלא יקדמו
אחר ברחמים. והביא רביה מירושלמי. וצריך
לומר: דבאבילות דרבים יש להחמיר נמי בכיבוס,
דכיבוס נמי דבר של פרהסיא. שלא יהו כלם
עוסקים לכבס ולספר ולפית עצמם, ונראים שאין
חוששין להתאבל כלל. ואם תאמר: דהבא אסרינן
ליאירס תוך שלשים. ובפרק בתרא דמועד קטן
(כגא) תני: כל שלשים יום לנישואין, משמע
דליאירס שרי! ויש לומר: דההיא כרבי יהודה
דשרי. אי נמי, נשואין נקט, לאשמועינן דאפילו
נשואין שרי מיד לאחר שלשים יום. אף על פי
שבאשתו קתני דצריך להמתין שלשה רגלים.
ונראה לר"ת: דאף על גב דאסרינן באביו ובאמו
בית השמחה עד שנים עשר חדש - מכל מקום
מוחר לישא אחר שלשים, משום מצות פריה
ורביה. דכל שלשים יום לנשואין סתמא קתני,
אפילו באביו ובאמו, דלא מפליג אלא באשתו.
ואף על גב דקיים פריה ורביה - שרי, דהלכה
כרבי יהושע דאמר ב"באם יבמות: ושא אשה
בוקעות, שנאמר: "בבקר ורע את זרעך" (קהל
יא). ואם יש לו בנים קטנים - מותר לכבוס אפילו
תוך שבעה. ואם שאין לו בנים כלל, או לכל הפחות
אחד שבעה בדמשמע בעובדא דרבי יוסף הכהן
(מועד קטן כגא), דבעוד שהיה בבית הקברות
אמר לאחותה לכו וגדלי בני אחותך - ומשמע
דכבוס אלאחר, דקתני: אף על פי כן לא ישא
עליה אלא לזמן מרובה, ומפרש רתם דהיינו
שלשים. ומשמע דלא בא עליה, אבל נשואין -
הווי. ורבינו הנאל הביא הירושלמי, דקתני: אף על
פי שבכנה - לא הניח בה עד לאחר שלשים.
ומעשה באחת משודרת שמת אחיה לאחר חמנת
קראים סמוך לחופה, והתיר לכבוסה תוך שלשים
משום טריה ורביה דבעל, מאחר שאם לא ישא
את זו - לא ישא אחרת. ושמן אפילו אם לא

היתה משודרת היה מתיר, מאחר שחפץ בה יותר מאחרת, כדאשכחן ברבי יוסף הכהן
דמשום פרנסת בניו אשרתאי, אף על פי שהיתה אבילה מאחותה. ומיהו, התם לא אפשר
באחרת לפי שמרדמתו על בני אחותה יותר משאר נשים. והא דאסר במתניתין ליאירס תוך
שלשים, ולא מפליג אפילו רוצה לינשא למי שיש לו בנים קטנים, או למי שאין לו בנים כלל - לפי שצריכה להמתין עדיין לינשא עד שלשה חדשים מיום הבחנה. ועוד אומר רבינו חם:
דמי שאין לו בנים מותר לינשא ולבעול תוך שלשים, דלא מקיימא מצות פריה ורביה אלא בבעלה. אבל תוך שבעה ימי אבילות - אסור לכבוס, כדמוכח בפרק בתוכה (נהא) דלא שרי אלא
בטבחי טבחי ויינו מוזג, ובמת אביו של תוך אמה של כלה דקא. ובשאין לו בנים מיירי התם, מדאמרינן דהתם דאביו של תוך קטרת. ורבי יוסף הכהן אף על פי שדבר הזה הובא בקריית
- לא כנס עד אחר שבעה. או שמו משום פרנסת בנים שרי לכבוס אפילו תוך שבעה. וקצת קשה לפירוש רבינו חם מדתני במסכת שמחות פרק שבעי גבי אשתו דצריך להמתין שלש רגלים
כשיש לו בנים, אבל אין לו בנים או שיש לו בנים קטנים - מותר לישא אחרת לאחר שלשים יום, ומותר לישא - צריך לומר דלישא ולבעול קאמר, ולכבוס גרידא
אפילו

ולית ליה לרבי יוסי להבחין? לית ליה. ואיבעית
אימא: לעולם אית ליה, ואימא, רבי יוסי אומר: כל
ארוסות גרושות ינשאו. אי הכי היינו רבי יהודה!
איכא בנייהו נשואה ליאירס; רבי יהודה סבר: נשואה
מותרת ליאירס, ורבי יוסי סבר: נשואה אסורה ליאירס.
וסבר רבי יוסי נשואה אסורה ליאירס? והתניא, רבי
יוסי אומר: כל הנשים יתארוסו, חוץ מן האלמנה מפני
האיבול, וכמה איבול שלה - שלשים יום. וכולן לא
ינשאו עד שיהיו להן שלשה חדשים! האי מאי
קשיא? אלימא דקתני, רבי יוסי אומר: כל הנשים
יתארוסו - מי אלימא ממתניתין דאוקמינא בארוסות
גרושות ינשאו - הכא נמי כל ארוסות גרושות ינשאו.
אקא מסיפא, דקתני: וכולן לא ינשאו עד שיהיו להן
שלשה חדשים. אינסובי הוא - דלא, הא איתורסי -
שפיר דמי. אמר רבא, תריין ואימא הכי: רבי יוסי
אומר כל ארוסות גרושות ינשאו, חוץ מן האלמנה
מפני האיבול, וכמה איבול שלה - שלשים יום.
ונשואות לא יתארוסו עד שיהיו להן שלשה חדשים.
ואלמנה מן האירוסין מי אית לה איבול? והתני רבי
חייא בר אמי: אשתא ארוסה - לא אוגן ולא מיטמא
לה, וכן היא לא אוגנת ולא מיטמאה לו. מתה - אינו
יורשה, מת הוא - גזכה בתוכה. אלא תנאי היא.
דתנאי: מראש חדש ועד התענית העם כמיעטין
מעסקיהן, מלישא ומלית, מלכנות ולמנוע, ומליאירס
ומלישא. שבת שחל תשעה באב בתוכה - אסור
לספר ולכבס ואסור ליאירס. ויש אומרים: כל החדש
אסור. מתקוף לה רב אשי: ממיא דליאירס - ליאירס
ממי? אדלמא למיעבד סעודת אירוסין הוא דאסור,
הא ליאירס - שפיר דמי. אי הכי, מלישא? לינשא נמי
למיעבד סעודת נשואין הוא דאסור, הא לישא -
שפיר דמי? הכי השתא! בשלמא נשואין בלא סעודה
- איכא שמחה, אלא אירוסין בלא סעודה - מי איכא
שמחה? אלא אמר רב אשי: שאני אבילות חדשה
מאבילות ישנה, ושאני אבילות דרבים מאבילות
דיחידה. משנה ארבעה אחין נשואין ארבע נשים,
ומתו. אם רצה הגדול שבהם לייבם את כולן -
הרשות בידו. מי שהיה נשוי לשתי נשים ומת -
ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה.

היתה

אלא אימא רבי יוסי אומר כל הנשים ינשאו - חוץ ממאלמנה. ורבי יוסי לא איבול אתא
לאשמועינן. דבנישואין אפילו רבי יהודה מודה דאסור בימי איבול, דהא שמחה היא.
אלא ינשאו אתא לאשמועינן, ופליג אדרבי יהודה, דאמר כל הנשואות יתארוסו. ואתא
רבי יוסי למימר: אפילו נשואות ינשאו. ושלש מחלוקות בדבר: דהנא קמא אסור אפילו
ארוסות ליאירס, דגורו ארוסות ראשון אסור
נשואה, וגורנין דאסור דאחרון אסור נשואין
דאחרון. ורבי יהודה סבר: הנשואות יתארוסו,
ולא גזר אירוסין אסור נשואין, והארוסות ינשאו,
ולא גזר ארוסה אסור נשואה. אבל הבתנה מיהא
אית ליה, ונשואה לא נשואה. ורבי יוסי - אפילו
הבתנה לית ליה. ואי בעית אימא אית ליה -
ואפילו הכי ינשאו קתני. ואלא אנשואות קאי!
אלא אארוסות קאי, והכי קאמר: כל הארוסות
שנתגרשו - ינשאו חוץ מן הארוסות אלמנות
מחמת האיבול. ולקמן פריך: מי חיל איבול
אארוסה? אי הכי היינו רבי יהודה - דרבי
יהודה נמי שרי ארוסה לינשא. וליכא למימר
הבא כדלעיל, דרבי יוסי איבול אתא
לאשמועינן, דנשואין אסור כל שלשים יום -
דהא בנשואין כולי עלמא מודו דשמחה היא.
וינשאו דקאמר רבי יהודה - אנרוסה, דליכא
איבול, קאמר. איכא בנייהו נשואה ליאירס -
דקאמר רבי יהודה הנשואות יתארוסו, דלא גזר
אירוסין אסור נשואין. ואתא רבי יוסי למימר: כל
ארוסות (גרושות) ינשאו, הואיל וליכא איבול -
שרי. ומשום הבתנה - לא מיתסרא, דהא לאו
מעוברת היא. וארוסה אסור נשואה לא גורנין.
אבל נשואות לא יתארוסו, דאיכא למחש שמא
מעוברת היא, ואי שרית לה להתאסר - אתי
לאינסובי. כל הנשים יתארוסו - ואפילו
נשואות. וכולן - הנשואות, בין גרושה בין
אלמנה - לא ינשאו, משום הבתנה עד שלשה
חדשים. הבא נמי - תני הכי: כל ארוסות
גרושות ינשאו, חוץ מן האלמנה אפילו ארוסה,
מפני האיבול. וכולן - הנשואות לא ינשאו,
אפילו גרושה דליכא איבול, דחיישין להבתנה.
אלא מסיפא דקתני וכולן לא ינשאו - דעל
כרחיך א"נשואות לא ינשאו" קאי, דהא אוקמא
רישא אארוסות ינשאו, ולא גורנין משום הבתנה
דנשואות. הלכך, סיפא אנשואות קאי, דקתני
לא ינשאו, דבעינן הבתנה. אבל איתורסי -
שפיר דמי, ולא גורנין אירוסין אסור נשואין. תריין
ואימא הכי כו' - דודאי סיפא אנשואין קאי
כדקאמרת, ומיהו לא יתניא לא ינשאו, אלא לא
יתארוסו. ולא מיטמא - כלומר, אינה מצויה
להתעסק בו. גזכה בתוכה - ובגן דכתב לה
מן האירוסין. הכי גרסינן: אלא תנאי היא -
אלא לעולם דקתני מתניתין כל הנשים
יתארוסו, וכדפרשין בריש שמעתין דאנשואות
קאי. ואיבול איכא בנייהו, ואשמועינן דאירוסין
בימי אבל אסור. ודקשיא לך: קודם הזמן דקתני
ומאריסין - תנאי היא, דאיכא למאן דאסר.
וההיא דקתני מאריסין - לא דברי הכל היא,
ולא סבירא ליה לרבי יוסי. אלא אמר רב אשי

- לא תוקמא כתנאי, ורבי יוסי מודה בהדיא דמאריסין. ודקשיא לך: קל וחומר הוא -
שאני בין אבילות חדשה, דתשעה באב דהוי אבילות ישנה ואבילות דרבים, הלכך קילא.
היתה

לפי שצריכה להמתין עדיין לינשא עד שלשה חדשים מיום הבחנה. ועוד אומר רבינו חם:
אסור לכבוס, כדמוכח בפרק בתוכה (נהא) דלא שרי אלא
בטבחי טבחי ויינו מוזג, ובמת אביו של תוך אמה של כלה דקא. ובשאין לו בנים מיירי התם, מדאמרינן דהתם דאביו של תוך קטרת. ורבי יוסף הכהן אף על פי שדבר הזה הובא בקריית
- לא כנס עד אחר שבעה. או שמו משום פרנסת בנים שרי לכבוס אפילו תוך שבעה. וקצת קשה לפירוש רבינו חם מדתני במסכת שמחות פרק שבעי גבי אשתו דצריך להמתין שלש רגלים
כשיש לו בנים, אבל אין לו בנים או שיש לו בנים קטנים - מותר לישא אחרת לאחר שלשים יום, ומותר לישא - צריך לומר דלישא ולבעול קאמר, ולכבוס גרידא
אפילו

57 מתאבלת על בעלה, ומדוע אסר עליה רבי יוסי להנשא בתוך
58 שלשים יום ממתתו.
59 הגמרא חוזרת לפרש בדברי רבי יוסי בפירוש הראשון שבתחילת
60 הסוגיא, שהתיר לכל הנשואות להתארס מיד, מלבד אלמנה מן
61 הנישואין שאסורה להתארס כל שלשים יום מחמת אבילות. אלא
62 שהקשה רבא לעיל (ע"א), הלא אם מראש חודש אב עד שבו
63 שחל בו תשעה באב אסור משא ומתן ואירוסין מותרים, שלשים
64 ימי אבילות שמותרים במשא ומתן כל שכן שמותרים באירוסין.
65 ועל כך מתרצת הגמרא: מה ששינוי בברייתא שמותר להתארס
66 מראש חודש אב אינו מוסכם לדברי הכל, אלא מחלוקת תנאי היא
67 בדבר זה. ותנאי בברייתא אחרת, מראש חודש אב ועד התענית,
68 העם מנעטין מעסקיהן מלישא ומלית - מלהרבות במשא ומתן,
69 ומלכנות בנין של שמחה, ולמנוע נטיעה של שמחה, ומליארס,
70 ומלישא אשה. ושבת (שבוע) שחל תשעה באב בתוכה חמורה
71 יותר, ואסור אף לספר ולכבב בה (ואסור ליארס). ויש אומרים,
72 שכל החודש - מראש חודש אב עד התענית אסור לספר ולכבב.
73 ומעתה יש לומר שאף רבי יוסי סובר בברייתא זו, וכשם שאסר
74 אירוסין מראש חודש אב כן אסר אותם בשלשים ימי אבילות.
75 הגמרא מקשה על תירוץ זה: מתקין לה רב אשי, מפניו - מניין דמה
76 שאסרה הברייתא ליארס מראש חודש אב כוונתה ליארס ממש,
77 דלמא רק למיעבד - לעשותו סעודת אירוסין הוא דאסור משום
78 שיש בה שמחה, הא - אבל ליארס בלא סעודה שפיר דמי - מותר.
79 ואם כן שוב חוזרת קושית רבא למקומה, איך אסר רבי יוסי
80 להתארס בשלשים ימי אבילות, הלא יש להתיר בקל וחומר
81 מחודש אב. מתרצת הגמרא: אין לפרש שכוונת הברייתא היא
82 לאיסור סעודת אירוסין, משום דאי הכי, מה ששינוי בסמוך לכך
83 שנמנעים אז מלישא, וכי באיסור לינשא נמי נפרש שרק למיעבד
84 סעודת נשואין הוא דאסור, הא לינשא בלא סעודה שפיר דמי -
85 מותר, והרי לא כן הוא, אלא ודאי שהנישואין עצמם אסורים אף
86 בלא סעודה, משום שיש בהם שמחה. ואם כן כשם שהאיסור
87 לינשא הוא גם בלא סעודה, אף האיסור ליארס הוא גם בלא
88 סעודה. ושוב יש לומר שרבי יוסי האסר ליארס בשלשים ימי
89 אבילות סובר בברייתא זו.
90 רב אשי דוחה תירוץ זה: הכי השתא - וכי כך נראה בעיניך עתה
91 להוכיח מנישואין לאירוסין, בשלמא בנשואין גם בלא סעודה איכא
92 שמחה, אלא אירוסין בלא סעודה מי - וכי איכא שמחה, ואם כן
93 אף ששנתה הברייתא אירוסין ונישואין בסמיכות, עדיין יש לפרש
94 שאסרה דווקא סעודת אירוסין, אבל נישואין אסרה אף ללא
95 סעודה.
96 רב אשי מתרץ באופן אחר את קושיית רבא: אלא אמר רב אשי,
97 לעולם לדברי הכל מותר ליארס מראש חודש אב, ומכל מקום אין
98 לדון מכך קל וחומר על שלשים ימי אבילות. משום דשאני אבילות
99 אשה על בעלה שהיא אבילות חדשה, וחמורה יותר מאבילות יגנה
100 על חורבן בית המקדש. וכן שאני אבילות על חורבן הבית שהיא
101 אבילות דרבים של תשעה באב שהיא קלה יותר מאבילות יחיד
102 של אשה על בעלה. לפיכך סובר רבי יוסי, שאפילו שמותר ליארס
103 בחודש אב, מכל מקום בשלשים ימי אבילות על המת אסור
104 ליארס.

משנה

105 ארבעה אחין שהיו נשואין לארבע נשים, ומתו כל ארבעת האחים
106 בלא בנים, ונפלו נשותיהם לפני שאר אחיהם ליבום, אם רצה
107 הגדול שבהם ליבום את כולן, הך שות כדו.
108 מי שהיה נשוי לשתי נשים, ומת בלא בנים, ונפלו שתי נשותיו לפני
109 אחיו ליבום, ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת את צרתה
110 מיבום וחליצה, ומותרת היא להינשא לכל אדם מהשוק.
111

1 שואלת הגמרא: וכי לית ליה לרבי יוסי דין המתנת שלשה חדשים
2 כדי להבחין בין בעל ראשון לבעל שני, ומתיר אף לנשואות
3 להנשא מיד. משיבה הגמרא: אכן לית ליה לרבי יוסי דין המתנת
4 שלשה חדשים.

5 הגמרא מפרשת את דברי רבי יוסי באופן אחר: ואיכתיא איכא,
6 לעולם אית ליה לרבי יוסי שנשואות צריכות להתמתן שלשה
7 חדשים, ואיכא - וכך יש לפרש בדרי, רבי יוסי אומר, כל אירוסות
8 גרושות ונשואות מיד ואין צריכות להתמתן שלשה חדשים, שכן אין
9 בהן חשש שמא התעברו מהראשון, ולא גזר רבי יוסי ארוסה אטו
10 נשואה. אבל ארוסות אלמנות לא ינשאו כל שלשים יום מפני
11 האבילות. מקשה הגמרא: אי הכי, דברי רבי יוסי תיני כדברי רבי
12 יהודה, שהרי גם רבי יהודה מתיר לארוסה להנשא, ואם כן במה
13 נחלקו. מתרצת הגמרא: איכא פנייהו האם נשואה שנתאלמנה או
14 נתגרשה ומותרת ליארס מיד. רבי יהודה סבר, נשואה מותרת ליארס
15 מיד, משום שבאירוסין אין לחשוש שמא תתעבר מהשני, ורבי יוסי
16 סבר נשואה אסורה ליארס עד לאחר שלשה חדשים, שכן גזרו על
17 האירוסין אטו נישואין, שאם נתיר לה להתארס מיד, תבוא אף
18 להנשא מיד.

19 מקשה הגמרא: וכי סבר רבי יוסי שנשואה שנתאלמנה או נתגרשה
20 אסורה ליארס מיד, ותניא בברייתא, רבי יוסי אומר, כל הנשים
21 יתארו מיד לאחר שנתגרשו, חוץ מן האלמנה שאסורה להתארס
22 מיד מפני איבול - האבילות על מיתת בעלה, וכמה הוא זמן
23 האיבול שלה, שלשים יום ממיתת בעלה. וכולן - כל הנשואות בין
24 גרושות ובין אלמנות, לא ינשאו עד שיהיו להן - שישחון שלשה
25 חדשים ממיתת הבעל או מהגירושין. הרי שגם רבי יוסי מתיר לכל
26 הגרושות להתארס, ואף לגרושות מן הנישואין, ולא גזר על
27 אירוסין אטו נישואין, ואם כן במה נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה.
28 מתרצת הגמרא: האי קושיא מאי קושיא היא זו, ואיך מוכח
29 מהברייתא שמתיר רבי יוסי להתארס גם בגרושות מן הנישואין.
30 אולימו שמוכח כן ממה דקתני ברישא, רבי יוסי אומר כל הנשים
31 יתארו - שמשמע אף נשואות, הלא גם במשנתנו שינו כלשון זה,
32 ומי אלימא - וכי עדיפה הברייתא ממתניתין, וכשם דאוקימנא את
33 המשנה באירוסות גרושות שנישאו מיד, הכא בברייתא נמי יש
34 לפרש במה ששנתה 'כל הנשים יתארו' שכוונתה היא שכל
35 האירוסות הגרושות ינשאו מיד, אבל נשואות לא יתארו. אלא
36 ודאי באת להוכיח מסיפא של הברייתא, שגם בנשואות התיר רבי
37 יוסי להתארס מיד, דהרי קתני בסיפא, וכולן - כל הנשואות לא
38 ינשאו עד שיהיו להן שלשה חדשים, ומשמע שדווקא איכסובי
39 - להנשא הוא דלא הותר להן בתוך שלשה חדשים, הא איגרוסי
40 שפיר דמי - להתארס מותר להן מיד. הגמרא דוחה גם ראייה זו:
41 אמר רבא, תריין ואיכא הכי - כך יש לגרס בדברי הברייתא, רבי
42 יוסי אומר כל אירוסות גרושות ינשאו, ולא גזרו עליהן אטו נשואות,
43 חוץ מן האלמנה שאסורה להנשא מפני איבול, וכמה איבול שלה,
44 שלשים יום. ונשואות אף לא יתארו, עד שיהיו להן שלשה חדשים,
45 שכן לשיטת רבי יוסי גזרו על האירוסין אטו נישואין, ואין לגרס
46 בסיפא 'כולן לא ינשאו', אלא 'כולן לא יתארו'.

47 הגמרא דוחה פירוש זה בדברי רבי יוסי: איך אסר רבי יוסי על
48 האלמנה מן האירוסין להנשא מפני אבילות, וכי אלמנה מן
49 האירוסין מי אית לה איבול - האם היא חייבת להתאבל על בעלה.
50 ותני רבי תימא בר אמי, מי שמתה אשתו בעודה ארוסה לה, לא
51 אוני - ומתאבל עליה, ואינו נאסר באכילת קדשים ביום מיתתה,
52 ולא מיפמא לה - ואם הוא כהן אסור לו להיטמאות לה. וכן היא
53 - הארוסה שמת בעלה, לא אוגנת עליו ואינה נאסרת באכילת
54 קדשים ביום מיתתה, ולא מיפמא לו - ואינה חייבת להתעסק
55 בקבורתו. וכן ארוסתו שמתה אינו יורשה. ואולם אם מת הוא
56 בחייה הרי היא גובה את כתובתה מנכסיו. הרי שאין ארוסה

1 ואם היתה אחת מהן כשירה לכהונה ואחת פסולה לכהונה, אם היה
2 חולץ לאחת מהן, חולץ לפסולה, שכן אם יחלוץ לכשירה יפסולנה
3 לכהונה, ועל כן עדיף שיחלוץ לזו שכבר פסולה לכהונה. ואולם
4 אם היה מייבם לאחת מהן, מייבם גם לכשירה.

גמרא

5 שנינו במשנתנו: 'ארבעה אחין נשואין ארבע נשים ומתו, ומשמע
6 שלא היו אלא ארבעה אחים בלבד. מקשה הגמרא: ארבעה אחין
7 סלקא דעתך – וכי עולה בדעתך לפרש במשנה שהיו הם רק
8 ארבעה אחים ומתו כולם, הלא אם כן מי הוא המייבם. מתרצת
9 הגמרא: אלא אימא, שארבעה אלו שמות היו כמה מתוך הרבה
10 אחין.

11 שנינו במשנתנו: אם רצה הגדול שבהם לייבם את כולן הרשות
12 בידו. מקשה הגמרא: וכי שכי ליה – מניחים לו בית דין לייבם את
13 ארבעתו, והתניא בברייתא, נאמר בפרשת יבום (דברים כ ה) 'וְיָקְרָא
14 לוֹ יָקְנִי עֵרֹו', ומכאן שהן – הזקנים – עצמם קוראים ליבם ומדברים
15 איתו, ולא שולחין. ודבריו אלו, מלמד שהזקנים משיאין לו ליבם
16 עצה הוגנת של, שאם היה הוא יקר – צעירו, והוא זקן, או אם הוא
17 זקן, והוא יקר – צעירו, אומרים לו לזקן, מה לך ללכת אצל ילדך,
18 ולצעיר אומרים, מה לך ללכת אצל זקנה, בלך – לך – אצל אשה
19 שכימה, ואל תשים קמטה בביתך. הרי שעל הזקנים להשיא עצה
20 הוגנת, ואם כן איך הם מניחים לו לייבם את ארבע היבמות, הרי
21 לא יהיה לו במה לפרנסן.

22 מתרצת הגמרא: לא צריכא אלא באופן דאפשר ליה ליבם לפרנס
23 את כולן. מקשה הגמרא: אי הכי, אפילו מוכא – ויתר] מארבע
24 יבמות נמי ייבם, ומדוע נטתה המשנה דווקא ארבע. מתרצת
25 הגמרא: עצה מוכה קא משמע לן משנתנו, שעד ארבע נשים אין –
26 ייבם, אבל מפי מארבע לא ראוי שייבם, כי היכי דנמטיה – כדי
27 שתגיע לכל אחת מהיבמות עונה אחת בחדש. שכן עונת תלמידי
28 חכמים היא מערב שבת לערב שבת, ועד ארבע נשים תהיה עונת
29 כל אחת מהן לפחות פעם בחודש.

30 שנינו במשנתנו: מי שהיה נשוי וכו' לשתי נשים ומת, ביאתה או
31 חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. שואלת הגמרא: ונניבם
32 לתרניהו יבמות, ומניין שיבום האחת פוטרת את צרתה מייבום.
33 משיבה הגמרא: אמר רבי תימא בר אבא אמר רבי יוחנן, אמר קרא
34 (שם כ ט) 'אשר לא יבנה את בית אחיו', ומכאן שרק בית אחד הוא
35 (היבום) בונה על ידי יבום, ואין בונה שני בתים מבית אחיו. שוב
36 שואלת הגמרא: ונחלוץ לתרניהו, ומניין שחליצת האחת פוטרת
37 את צרתה מחליצה. משיבה הגמרא: אמר ר' זוטרא בר מוכי,
38 אמר קרא בחליצה (שם כ ה) 'ונקרא שמו בישראל בית חלוצי הנצל',
39 ומכאן שרק בית אחד הוא חולץ, ואין חולץ שני בתים.

40 שוב שואלת הגמרא: ונניבם לתרא, ובמה, ואחר כך נחלוץ לתרא,
41 ומניין שיבום האחת פוטרת את צרתה מחליצה. משיבה הגמרא:
42 אמר קרא בחליצה (שם כ ה), 'ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו'
43 וגו', ומשמע, הא אם חפץ הוא לייבם ייבם, ומכאן שרק כל יבמה
44 העולה – הראויה לעלות – ליבום עולה לחליצה, אבל כל יבמה שאין
45 עולה ליבום אף אין עולה לחליצה ונפטרת בלא כלום. ומכיון
46 שלאחר שייבם את הראשונה, אין צרתה ראויה ליבום, שכן 'אינו
47 בונה שני בתים', הא אינה נוקטת לחליצה. הגמרא מביאה טעם
48 נוסף לכך שאינו יכול לחלוץ לשניה לאחר ייבום הראשונה: ועוד,
49 כדי שלא יאמרו בית אחד של אחיו המת מקצתו בניו (מתייבם)
50 ומקצתו חלוץ. מקשה הגמרא: ומה בכך שאמרו כן. מתרצת
51 הגמרא: אי דמיבם תחילה לאחת והדר חלוץ לשניה, הכי נמי שאין
52 קלוקל בדבר, אלא יש לחוש [דלקא] חלוץ מתחילה לאחת והדר
53 מייבם לשניה, ונמצא קם ליה – עובר] באיסור לא יבנה' על יבום
54 השניה.

55 מקשה הגמרא: ואימא – אמור] לפרש בדרשת 'בית אחיו' ולא שני
56 בתים, שדווקא כי אימא יבמה תתקיים מצות יבום, אבל כי

57 אימא תרתי יבמות לא תתקיים מצות יבום, ויפטרו כולן בלא כלום.
58 מתרצת הגמרא: אם כן, צרת ערוה דאסר רחמנא לייבם, למה לי
59 לאוסרה. הלא השתא, בשתיים – שתי יבמות] בקלמא שאף אחת
60 מהן אינה ערוה, אמרת ששתיהן לאו בני חליצה ויבום נינהו, צרת
61 ערוה מיבעיא – וכי צריך לומר שאינה מתייבמת. דוחה הגמרא:
62 אלקה – [מדוע] לא אצטרף הכתוב לפטור צרת ערוה, הלא אף אם
63 נאמר ששתי צרות שאינן ערוה פטורות, מכל מקום סלקא דעתך
64 אמנא ערוה אכראי קיימא – היה עולה בדעתך לומר שערוה
65 עומדת מבחון ואינה נופלת ליבום כלל, ונמצא שאין זה אלא 'בית
66 אחד' ועל כן תתייבם צרתה. קא משמע לן הכתוב דאף צרת ערוה
67 אסירה. ואם כן עדיין יש לומר ששתי יבמות שאינן ערוה, אינן
68 נופלות ליבום כלל.

69 הגמרא מתרצת תירוצו אחר: אלא נאמר (שם כ ה) 'ואם לא יחפץ
70 האיש לקחת את יבמתו ועליתה יבמתו', ובכך שכפל הכתוב את
71 תיבת 'יבמתו' ריבה גם אחת משתי יבמות שנפלו מבית אחד
72 ליבום.

73 שנינו במשנתנו: היתה אחת מהן כשירה ואחת פסולה,
74 יחלוץ לפסולה. הגמרא מבארת את טעמו של דין זה: אמר רב
75 יוסה, כאן שנה רבי, שלא יפשוף אדם מי בורו ואחרים צריכים להם,
76 ואפילו שהוא עצמו אינו צריך להם. לפיכך אף על גב שיכול היבם
77 לחלוץ לשתייהן מכל מקום יחלוץ דווקא לפסולה, כדי שלא
78 לפסול את הכשירה מלהינשא לכהנים.

משנה

79 הפחיתו את גרושתו לאחר שנשאה לאיש אחר ונתגרשה או
80 נתאלמנה ממנו ונאסרה על הראשון באיסור לאו, והנשוא את
81 חלוצתו שאסורה עליו באיסור לאו, והנשוא קרובת חלוצתו, יוציא
82 אותן, והולך שנולד לו מהן ממזר. דברי רבי עקיבא הסובר שכל
83 הנולד מביאה האסורה באיסור לאו הוא ממזר. והכמים ואמרים,
84 שאין הולך ממזר, לפי שאין ממזר מחייבי לאוין. ומזדים חכמים
85 בנושא קרובת גרושתו, שהולך ממזר, מכיון שהיא אסורה עליו
86 באיסור כרת, ויש ממזר מחייבי כריתות.

גמרא

87 שנינו במשנתנו, שלדברי רבי עקיבא ולד קרובת חלוצתו ממזר.
88 מקשה הגמרא: וכי סבר רבי עקיבא שהנשוא קרובת חלוצתו הולך
89 ממזר, והאמר ריש לקיש לעיל (מא), כאן (במשנה שם) שנה רבי
90 שפחות גרושה אסורה על המגרש מדברי תורה, ואילו שפחות
91 חלוצה אסורה על החולץ רק מדברי סופרים, כדי שלא יבואו
92 להתיר אחות גרושה. הרי שאפילו איסור לאו אין בה, ואיך אמר
93 רבי עקיבא שהולך הנולד ממנה ממזר. מתרצת הגמרא: תני
94 ו–גרוס] דברי רבי עקיבא 'הנשוא קרובת גרושתו', ולא קרובת
95 חלוצתו.

96 מוכיחה הגמרא כדבריה: הכי נמי מסתברא שיש לגרוס 'קרובת
97 גרושתו', משום דקתני בסיפא, ומזדים חכמים בנושא קרובת
98 גרושתו שהולך ממזר. אי אמרת בשלמא שגם רבי עקיבא איידי
99 ו–מדבר] בה, הנינו דקתני ומזדים בה חכמים, אלא אי אמרת שרבי
100 עקיבא לא איידי בה אלא דיבר בקרובת חלוצתו, מאי 'מזדים'
101 חכמים בנושא קרובת גרושתו? שאמרה המשנה, והרי לא הזכירה
102 קודם לכן כלל. דוחה הגמרא: ודלקא אף שלא הזכירה רבי עקיבא,
103 מכל מקום הא קא משמע לן משנתנו, שמזדים חכמים דאפילו
104 שאין ממזר מחייבי לאוין, מכל מקום יש ממזר מחייבי כריתות.

105 הגמרא מקשה על דחיה זו: הא כבר קתני לה לדין זה במשנה לקמן
106 (מט), איחיה ממזר, כל הנולד משאר פשר שהוא בלא נא – שביאתו
107 אסורה בלאו, דברי רבי עקיבא. רבי שמעון התיימא אומר, כל שאר
108 בשר שהיבין עליו כרת בידו שמים הולד הנולד ממנו ממזר, והלכה
109 כדבריו. אם כן מדוע הוצרכה משנתנו להשמיע שוב דין זה.
110 מתרצת הגמרא: ודלקא קסתיים לן – וסתם] תנא משנתנו כשיטת

יבמות. פרק רביעי - החולץ דף מד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רמה רש"י תוספות

חיתה אחת כשרה — לכהונה, ואחת פסולה, כגון שנתגרשה מאיש אחר. אם בא יבם לחלוץ חולץ לפסולה — ולא יפסול את הכשרה לכהונה. דלא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם, אף על גב דהוא אין צריך להם.

גמרא ארבעה אחין סלקא דעתך — כיון דלא הוא אלא ארבעה וכולן מתו, בדתני מתו, מאן מייבב? ושביקין ליה —

בתמיה; ובמה יפרנס כולן? דאפשר ליה — שעשיר הוא, ויכול לזנון, ענינה כהרש — עונה של תלמיד חכם מערב שבת לערב שבת, וחזו "אשר פרו יתן בעתה" בכתובות (סבג), דמטי לכל חזא עונה כחדש, ונייבם לחזא — ברישא, והדר נחלוץ לחזא, כל שאני עולה — לבית דין לייבום, שאניא זוקקה להתייבם, דרחמנא פטורה דכתיב: "את בית אחיו" — בית אחד הוא בונה, ולא שני בתים — אינו עולה לחליצה. אלמא לא — בתמיה, כלומר: ואי שתי בתים בעלמא פטורה — מי לא איצטריך למיסר צרת ערוה? והא איצטריך, סלקא דעתך אמינא ערוה אבראי קיימא ולא רמיא קמיה, וחזיא לה צרת בית אחד ותייבבם, קא משמע לן, כאן שנה רבי — במשנה זו למדנו רבי לא ישפוך ב', **משנה** המחזיר גרושתו — משגיגא, והנושא את חלוצתו — דקיימא עליו בלאו, דשוב לא יבנה, והנושא את קרובת חלוצתו — לקמן בעי לן בגמרא: הא קרובת חלוצתו לאו דאורייתא היא! ויציא והולד ממזר — דסבר רבי עקיבא: יש ממזר מחייבי לאוין, קרובת גרושתו — דגרושתו כאשתו, ואחותה אה אמה חייבי כריתות ניהו לגביה, **גמרא** אימא קרובת גרושתו — ורבנן אמחיור גרושתו ונושא חלוצתו פליגי, ודלמא הא קא משמע לן דיש ממזר מחייבי כריתות — והכי קאמר: אף על גב דפליגי רבנן בחייבי לאוין, מודים הם בחייבי כריתות שהולד ממזר, ודלמא לעולם לא איירי בה — ודקאמרת לאשמועינן שאר חייבי כריתות, אידי דתנא רישא מחזיר גרושתו ונושא חלוצתו וקרובת חלוצתו — ופליגי רבנן עליה, תנא נמי ומודים בקרובת גרושתו, אבל קרובת חלוצתו — הכי נמי דלרבי עקיבא הוי ממזר, הכותב קראו ביתו — ולית ליה סתמא דמתניתין ברש פריק (מאמ), דקתני: החולץ ליבמתו ונשא אחיו את אחותה ומת — חולצת, דלרבי עקיבא פטורה לגמרי, שהולד

היתה אחת כשרה ואחת פסולה, אם היה חולץ - חולץ לפסולה, ואם היה מייבם - מייבם לפשרה. **גמרא** ארבעה אחין סלקא דעתך? אלא אימא: ארבעה מאחין, הרשות בידו, ושביקין ליה? והתניא: "וקראו לו זקני עירו" - הן ולא שלוחן, "ודברו אליו" - מלמד שמשאין לו עצה הוגנת לו, שאם היה הוא ילד והיה זקנה, הוא זקן והיה ילדה - אומרים לו: מה לך אצל ילדה, מה לך אצל זקנה? בלך אצל שכמותך, ואל תשים קטטה בביתך. לא צריכא, דאפשר ליה, אי הכי, אפילו טובא נמי! עצה טובה קא משמע לן: ארבע - אין, טפי - לא, כי הויב דנמטייה עונה בחדש, "מי שתיה נשוי וכו'". **ונייבם לתרויהו!** אמר רבי חיאי בר אבא אמר רבי יוחנן, אמר קרא: "אשר לא יבנה את בית אחיו" - בית אחד הוא בונה, ואין בונה שני בתים. ונחלוץ לתרויהו! אמר מר זוטרא בר טוביה, אמר קרא: "בית חלוץ הנעל" - בית אחד הוא חולץ, ואין חולץ שני בתים. ונייבם לחדא ונחלוץ לחדא! אמר קרא "אם לא יחפזין" הא חפזין - ייבם, כל העולה ליבום - עולה לחליצה, כל שאין עולה לייבום - אין עולה לחליצה, ועוד: שלא יאמרו בית מקצתו בנוי ומקצתו חלוץ, ויאמרו! אי דמייבם והדר חליץ - הכי נמי, אלא [דלמא] חליץ והדר מייבם, וקם ליה ב"לא יבנה", ואימא: כי איבא חדא - תתקיים מצות יבום, כי איבא תרתי - לא תתקיים מצות יבום! אם כן, צרת ערוה דאסר רחמנא למא ליה? השתא, תרתי בעלמא אמתר לאו בני חליצה ויבום ניהו, צרת ערוה מיבעיא? אלמא לא? אצטריך, סלקא דעתך אמינא ערוה אבראי קיימא, ותייבבם צרתה - קא משמע לן דאסירא, אלא: "יבמתו" - יבמה, "יבמה" היתה אחת כשרה, אמר רב יוסף: פאן שנה רבי: לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם. **משנה** המחזיר גרושתו, והנושא חלוצתו, והנושא קרובת חלוצתו - ויציא, והולד ממזר, דברי רבי עקיבא, וחכמים אומרים: אין הולד ממזר, ומודים בנושא קרובת גרושתו, שהולד ממזר. **גמרא** וסבר רבי עקיבא הנושא קרובת חלוצתו הולד ממזר? והאמר ריש לקיש, פאן שנה רבי: אחות גרושה - מודברי תורה, אחות חלוצה - מודברי סופרים! תני: קרובת גרושתו, הכי נמי מסתברא, דקתני ספא: ומודים בנושא קרובת גרושתו שהולד ממזר, אי אמתר בשלמא איירי בה - היינו דקתני "ומודים", אלא אי אמתר לא איירי בה - מאי "ומודים"? ודלמא הא קא משמע לן: דיש ממזר מחייבי כריתות, הא קתני לה לקמן: איזהו ממזר - כל שאר בשר שהוא ב"לא יבא" דברי רבי עקיבא, רבי שמעון התייבב אומר: כל שחייבין עליו פרת ביד שמים, והלכה כדבריו, ודלמא קסתים לן תנא פריש שמעון התייבב, אם כן ליתני שאר חייבי כריתות, קרובת גרושתו למה ליה? אלא שמע מנה איירי בה, [ודלמא] לעולם לא איירי בה, ואידי דתנא מחזיר גרושתו ונושא חלוצתו וקרובת חלוצתו - תני נמי קרובת גרושתו, אלא קרובת חלוצתו לרבי עקיבא הוי ממזר, אמר רבי יוסף אמר רבי: הפל מודים במחזיר גרושתו דאמר קרא: "בית חלוץ הנעל" - הפתוב קראו ביתו, אמר רב יוסף אמר רבי שמעון בר רבי: הפל מודים במחזיר גרושתו שהולד

אפילו תוך שלשים שרי, כדמוכח בעובדא דרבי יוסף, דמשמע אף על פי שאין לו בנים כלל — אין מותר לבעול עד לאחר שלשים, ושמא מילתא דפסיקא לתרויהו נקט, ולעולם באין לו בנים שרי אפילו תוך שלשים, ולרבינו יצחק נראה: באין לו בנים כלל — אסור אפילו לכנס תוך שלשים, כיון דאני יכול לבעול עד לאחר שלשים, ואני שפיר נקט במסכת שמחות לישא, משום דאין לו בנים נקטיה, דאפילו לישא אסור, והרב רבינו יוסף אומר, דהא דאסרינן בית השמחה, היינו דוקא שמוח של רשות, דאמרינן במסכת שמחות (פרק ט): על כל המתה אסור לילך לבית השמחה עד שלשים יום, ועל אביו ועל אמו שנים עשר חדש, אלא אם כן היתה סעודה של מצוה, דאפשר דלא שרי בסעודה של מצוה אלא אחר שלשים, וקאי אאביו ואמו, אך קצת משמע דשרי אפילו תוך שלשים.

ונייבם לחדא חלוצא חלוצא אמר קרא אם לא יחפזין בו — אית ספרים דגרסי מקמי הכי: ונחלוץ לחדא ונייבם לחדא, אמר קרא: "אשר לא יבנה" — כיון שלא בנה שוב לא יבנה, ונראה דלא גרסינן, דלא צריך קרא להכי, דכיון דחליץ לחדא — אי אפשר לייבם שניה, כיון דאין עולה לחליצה, כדאמר לעיל דאניא חליצה שני בתים, ויעד, דאני חולץ שני בתים חשעני דהשניה מותרת לשוק בולא כלום, וקרא ד"לא יבנה" אייתר לכדדרשינן פרק קמא (יבמות יא), לנתק החלוצה מכרת לאלו, כל שאני עולה כי — ואם תאמר: ודרי חרש וחרשת, דאינן עולים לחליצה ועולים לייבום כדאמר בפרק "חרש" (יבמות קיב), ויש לומר: דהתם בני חליצה ניהו, אלא דפומיהו הוא דכאבי להו, **ועוד** לא גרסינן: ועד גורה שמא יאמרו בית מקצתו בו, דאי מדאורייתא מייבם לחדא חלוצין חלוצא — משום גורה לא יניח, **כי** איבא תרתי לא תתקיים מצות ייבום — תימה: דאם כן למה לי קרא דאין חולץ לשני בתים?

אלמא לא איצטריך סלקא דעתך אמינא ערוה אבראי קיימא — הקשה הרב רבינו יום טוב ברבי יצחק: אבתי צרת צרה היכי משכחת לה? שהרי צרת ערוה אינה יכולה לישא לאחיו השני, דאסורה לו מדאורייתא, דגבי ידיה ערוה לאו אבראי קיימא ויש לומר: דמשכחת לה כגון שהערוה היא מחייבי עשה או לא תעשה ונעשה לכל דאחין, דלאו בת יבום היא, וצרתה שריא, **ודלמא** קסתים לן תנא כשמעון התייבב — תימה: דסתם ואורז כך מחולקת היא, דכחאי גונא פריך בפרק "יש נחליץ" (בבא בתרא קכב), וכי תאמר סתם לן תנא כרבי יוחנן בן ברוקא — סתם ואורז כך מחולקת היא ויש לומר: דגוי דאין חשיב סתם, מכל מקום חשיב כרבים לגבי יחיד, כדפרשית לעיל, ובפרק "יש נחליץ" סמך אקושיא אחריתי, דקאמר: ועד מאי אלא, אם כן לשמעון שאר חייבי כריתות — אבתי הוה מצי למיפך תנינא, דסתם לן תנא כותיה בפרק "האומר" (סבג), כל מקום שאין קדושין בו ואית זה — הבא על אחת מכל העריות.

הכל מודים במחזיר גרושתו — לרבותא נקט מחזיר גרושתו טפי משאר חייבי לאוין, דאף על גב דכתיב "חיה" "תועבה" ואין בניה תועבין — פגום מיהא הוי, שכן

היינו טעמא דרבי עקיבא, דאמר רבי יוחנן: אמר רבי חיאי בר אבא אמר רבי יוחנן: היינו טעמא דרבי עקיבא, דאמר קרא: "בית חלוץ הנעל" - הפתוב קראו ביתו, אמר רב יוסף אמר רבי שמעון בר רבי: הפל מודים במחזיר גרושתו שהולד

יבמות. פרק רביעי – החולץ דף מוד עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

שכן היא עצמה מתחללת – ליכא למימר דהיא נמי מתחללת מקל וחומר, דהא אמר
בקדושין (ע"ב) דאין חללה אלא מאיסורי כהונה, ולעיל בפרק קמא (ט"ב) דיבור
המתחיל ("מה") פירשתי. **היא** כשרה – לכהונה איירי, בדמיסוק היינו לתרומה, דלכון
אסירה דגרופה היא. ואם תאמר: לרבי עקיבא, אמאי מופסלה לתרומה? הלא זו אצל
מעיקרא הוא! ולקמן בפרק "אלמנה" (ט"ט),
פרקי: ואימנא נבעלה לפסול לה מחזיר גרושה, ו
ומשנה זו אצל מעיקרא בעינן ויש לומר: דסוגיא
דהתם אליבא דרבנן, אבל רבי עקיבא לא בעי זו
אצל מעיקרא, כדאמר בפרק "עשרה יוחסין"
(קדושין ע"ה): השתא ממזר הוי, מופסל בביאתו
מביעאי: וקצת תימה לרבינו יצחק: דמאי גריש
רבי עקיבא מדיאל תועבה? ולא דריש ואין ביה
תועבין – דהא ממזר הוי, ולא מצי למודרש נמי
ואין צרתה תועבה – דלא שייך בה צרתה, דאין
קדושין תופסין בחיבי לאון אליבא דרבי עקיבא.
הבא נמי כיון דבא עליה עשאה זונה –
משמע הבא דזונה פסולה לתרומה, דמתחללת
כמו אלמנה, וכן בפרק קמא דטוטה (ו"א)
אמנותין ד"האל תועבה" ודא דריש ואין ביה
דקאמר: אילמא מקמי דתשתי – זונה היא,
ופשיטא דאסורה בתרומה. ותימה לרבינו יצחק:
מנא לן דאסורה בתרומה? ד"אשה זונה לא יקח"
כתיב, אבל לתרומה לא אשכחן! ועוד: לקמן בפרק
"אלמנה" (ס"ב) דפרקי: ואימנא נבעלה לפסול לה
– חיבי ברייתא, ולמה לי קרא ד"כי תהיה לאשה
זר" לחיבי ברייתא? כיון דבחיבי ברייתא הויא
זונה, וזונה אסורה בתרומה! והיה נראה לרבינו
יצחק ד"מכי תהיה לאשה זר" הוא דנפקא לן דזונה
אסורה בתרומה. וכל חיבי ברייתא, אפילו אותה
דעל ידי קדושין דלא הוי זר אצל מעיקרא, וכן
חיבי לאון לרבי עקיבא, ואפילו מחזיר גרושה,
דלא הוי זר אצל מעיקרא, כדמשמע לעיל
דמיפסלה לרבי עקיבא מתרומה – הוי בכלל
ד"איש זר", כדאמרין ב"עשרה יוחסין" (קדושין
ע"ה, א): השתא ממזר הוי, מופסל בביאתו מביעאי:
ואפילו לרבי יהושע דלא הוי ממזר, כיון דחמירי
חריס אצל חשיבי, והא דבעינן בפרק "אלמנה"
(יבמות ט"א), הוי אצל מעיקרא – היינו דוק
בחיבי לרבי, ולרבנן, ולא ממשעו מ"כי תהיה"
דמשמע הנך דאית בהו הויא חיבי ברייתא
דחמירי, אלא דוק נביר ועבד. ולהכי איצטריך
קרא ד"אלמנה וגרושה" – מי שיש לו אלמנות
וגרושין, לאתויי נביר ועבד. ולרבי עקיבא דמנכר
ועבד הוי ממזר, ונפיק מליש זר" – דריש

שהולד פגום – ואם ילדה בת – פסולה לכהונה כחללה. שכן היא עצמה מתחללת –
שאם מת כהן גדול – אסורה אפילו לכהן הדיוט, שפסלה זה בביאתו ועשאה חללה,
דכתיב: "לא יחול זרעו" (ויקרא כא), ולא כתיב: "ולא יחול". ומשמע: שני חילולים, אחד
לה ואחד לזרעו, והכי מפרש בקדושין (ע"ב), או אם בת כהן היא פסלה מן התרומה,
כדאמר במכילתין לקמן (ס"ה, א): תאמר במחזיר
גרושה שאין הוא עצמה מתחללת, דאי
למפסלה לכהן לא מפסלה בהאי חזרה, דהא
פסולה וקיימא משעת גירושין, ואי לתרומה –
לא מתסרא בהכי, כדאמר בפרק "אלמנה לכהן
גדול" (יבמות ט"א), המחזיר גרושה –
משנשאת, אין לו בה קדושין – דקסבר רבי
עקיבא: אין קדושין תופסין בחיבי לאון, והיא
פסולה – לכהן, דזונה היא, וילדה פסול –
ממזר הוא. לטאן – קתני ולדה כשר, לאו
לכהונה? הא כדאיתא והא כדאיתא – היא
כשרה לכהונה, ולדה כשר לבא בקהל, אבל
לכהונה – פגום. הכי נמי מסתברא – דהא
כדאיתא והא כדאיתא, והיא תועבה – דקא
פרכת היא תועבה ואין בניה תועבין – ואין
תידוק הכי, אלא: היא תועבה ואין צרתה
תועבה, ליאסר לייבום, אלא מתיבמת. רבי
יהושע – דאמר במנותין (יבמות ט"א): אין
ממזר אלא מחיבי מיתות. עשאה זונה – ופסלה
לכהונה, אבל לעיל, גבי מחזיר גרושה, ליכא
לשנויי הכי, דאמר בפרק אלמנה לכהן גדול
לקמן (ט"ט, א): ואימנא נבעלה לפסול לה מחזיר
גרושה? ומשנה זו אצל מעיקרא בעינן.
חיבי

לקהל? אלא לאו – לכהונה, וולדה פסול, למאן? אילמא לכהונה – הא לקהל פשר? האמר
רבי עקיבא הולד ממזר! אלא פשיטא – לקהל, ומדרישא הא כדאיתא והא כדאיתא – סיפא
נמי הא כדאיתא והא כדאיתא. ו"היא תועבה" נמי, היא תועבה – ואין צרתה תועבה, אבל
בניה – תועבין. אלא אלמנה קשיא: מה לאלמנה שפן היא עצמה מתחללת! אלא אי אתמר
הכי אתמר: אמר רב יוסף אמר רבי שמעון ברבי: הפל מוידם בבא על חיבי ברייתא שהולד
פגום. מאן "הפל מוידם" – רבי יהושע, דאף על גב דאמר רבי יהושע אין ממזר מחיבי ברייתא,
נתי דממזר לא הוי – פגום מיהא הוי, מקל וחומר מאלמנה. ומה אלמנה לכהן גדול, שאין
אסורה שוה בכל – בנה פגום, זו שאסורה שוה בכל – אינו דין שבנה פגום. וכי תימא: מה
לאלמנה שפן היא עצמה מתחללת – הכא נמי, כיון שבעלה – עשאה זונה. אמר רבה בר בר
הנה אמר רבי יוחנן: הפל מוידם בעבד ונכרי הבא על בת ישראל שהולד ממזר. מאן "הפל
מוידם" שמעון התמימי. דאף על גב דאמר שמעון התמימי אין ממזר מחיבי לאון – הני מילי
מחיבי

"אלמנה וגרושה" לקמן (ט"ט, א) לדרשה אחריית. ומכל הנהו דלא תפסו בהו קדושין הויא זונה כו',
דלשון זונה משמע שא"א להיות בה אלא ביאת זנות – לא לאו דמלקות. ואין להקשות: למה לי דכתב רחמנא "זונה לא יקח" כיון דזונה אסורה בתרומה – קל וחומר דאסורה לכהונה,
מגרשה דשריא בתרומה ואסורה לכהן? דמהאי קל וחומר נפקא לן (יבמות ס"ב) דגר עמוני ומואבי פסלי לכהונה, אף על גב דאין מוזהרין מן הדיוט – קאמר רותם דגילוי מילתא בעלמא הוא!
דאיצטריך לאו דזונה דלקי תרת. ועוד איצטריך לזונה מנכר ועבד לרבנן דרבי עקיבא, דליכא בה לאו בתרומה מליאיש זר" אלא מ"אלמנה וגרושה", דמאלמנה וגרושה נפקא. אי נמי: משום
גזירת ומשחזרת איצטריך לאו דזונה. ואפילו לאביי דאמר בפרק "כל האסורין" (מנחות ס"ב) דכהן הבא על הזונה נכריה אינו לוקה משום זונה, אם נתגיירה – מודה דלקי, דהוי זרעו מיתוס
אחרי. ועוד: דמשמע שנעשה זונה ואסרה רחמנא משום זונה – הוא דהוי חיבי ברייתא בכלל "לאיש זר", כדמשמע הבא ובכל דוכתי, דשם וזה גורם לה ליפסל. ומיזדו ממכר ועבד, אף על
גב דהויא זונה, דהא לא תפסי בה קדושין מנייניה – לא הוי בכלל "לאיש זר", אלא דוקא חיבי ברייתא דחמירי. וקצת קשה: דבפרק "עשרה יוחסין" (קדושין ע"ה), דפרקי: דהשתא ממזר הוי,
מופסל מביעאי: ממשע, דכיב דהוי ממזר פשיטא דהוי בכלל "לאיש זר" אפילו לא הויא זונה. ומיהו, לרבי יהושע דלא הוי ממזר מחיבי ברייתא, ושם זונה גרם לה חללה אצל כל
ד"איש זר". וזהו דוחק, דבכל דוכתי דמשמע דשם זונה גורם לה ליפסל מתרומה אתי כרבי יהושע, ולעיל בסוף פרק "ארבעה אחין" (ל"ה, א) דיבור המתחיל "אף על פי" הביא רבינו יצחק דכל
הנך דעל ידי קדושין, כיון דלא הוי זר אצל מעיקרא – לא הוי בכלל "לאיש זר", וזונה דפסולה לתרומה – משום דכללה קרא בהדי חללה, להכי פסולה כחללה. ולפי זה צריך לישב הא
דפרקי בפרק "אלמנה" (יבמות ס"ב) ואימנא נבעלה לפסול לה – חיבי ברייתא. **עשאה** זונה – משמע דלרבי יהושע אין קדושין תופסין בחיבי ברייתא, דבתפסית קדושין חלוש שם זונה,
כדמשמע בפרק "כל האסורין" (שם), וכן בסוף פרק "רבן גמליאל" (לקמן נ"ג, א) איצטריך לאשמועינן דאין קדושין תופסין בחיבי ברייתא, משמע דליכא מאן דפליג. והא דמשמע בסמוך
דממזרות תלי בתפסית קדושין, וכן לקמן (מ"ה, א) דקאמר: מה אשת ואב דלא תפסי קדושין הולד ממזר, משמע דכל היכא דלא תפסי קדושין – הוי ולד ממזר. היינו לשמעון התמימי ולרבי
עקיבא, משום דגלי לן קרא שיש ממזר מחיבי ברייתא, כדילפינן בסוף פירקין (ט"ט, א), וגלי לן נמי דלא תפסי בהו קדושין, כדאמרין בסוף פרק "האומר" (קדושין ס"ה, א), משום הכי אית לן
למימר דהא בהא תליא. אבל לרבי יהושע, אף על גב דאין קדושין תופסין בחיבי ברייתא – לא הוי ממזר, כדילפי רבי יהושע בסוף פירקין דאין ממזר אלא מחיבי מיתות בית דין. ולהכי
בסמוך, דקאמר: הכל מוידם שמעון התמימי, לא קאמר: הכל מוידם רבי יהושע – אף על גב דאמר רבי יהושע אין ממזר מחיבי ברייתא הני מילי כו', דלרבי יהושע אין קדושין תופסין בחיבי
ברייתא אף על גב דאין הולד ממזר. אבל קצת קשה, דבפרק קמא דהמורה (ה"ב) פרקי: לרבא דאמר כל היכא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מחגי – ודרי אלמנה לכהן גדול, דרחמנא

בְּרִישָׁא דבבְּרִי רבי עקיבא, הוּא פְּסוּלָה וְלִדָּה פְּסוּלָה. 'הוּא פְּסוּלָה'
 לְמָאן – לְמִי הִיא פְּסוּלָה, אִילִימָא פְּסוּלָה לְקַהֲלָה, וְכִי מְשוּם הִנְיָא
 וְשׁוֹנִיתָהּ אִפְסָלָה (לִיח) לְקַהֲלָה, הִלָּא בּוֹדַאי לֹא כֵן הוּא. אִילָּא
 לְמָא, כּוֹנֵנָה רבי עקיבא הִיא שְׁנַפְסֵלָה לְכַהֲנָה. וְאִילוּ מַה שֶּׁאָמַר רבי
 עקיבא 'וְלִדָּה פְּסוּלָה', לְמָאן – לְמַה הוּא פְּסוּל, אִילִימָא לְכַהֲנָה, הָא
 מִשְׁתַּמֵּעַ מִכָּר שֶׁלְקַהֲלָה הוּא כָּשֶׁר, וְהִי לֹא יִתְכַּן לומר כֵּן בְּשִׁיטָה
 רבי עקיבא, דְּהָאִמֶּר רבי עקיבא מְשַׁנְתָּה שְׁהוּלָה שֶׁל מַחְזִיר
 גְּרוּשָׁתוּ מִמּוֹ. אִילָּא פְּשִׁימָא שְׁכוּנָתוּ רבי עקיבא הִיא שְׁהוּלָה פְּסוּל
 לְקַהֲלָה, וְפְסוּל הָאִשָּׁה הוּא לְכַהֲנָה. וְאִם כֵּן, מִכָּר בְּרִישָׁא שֶׁל הַמִּשְׁנָה
 דבבְּרִי רבי עקיבא, הָא בְּרִיאָתָא וְהָא בְּרִיאָתָא, וְפְסוּל הָאִשָּׁה וְפְסוּל
 הוּלָד אֲמוּרִים בְּשֵׁנִי עֲנִינִים שׁוֹנִים, בְּסִיפָא נְפִי יֵשׁ לִפְרֹשׁ דְּהָא
 בְּרִיאָתָא וְהָא בְּרִיאָתָא, שֶׁהָאִשָּׁה כְּשִׁירָה לְכַהֲנָה. וְאִילוּ הוּלָד כֶּשֶׁר
 רַק לְקַהֲלָה. וְאִם כֵּן יִתְכַּן שְׁגַם לַחֲכָמִים הוּלָד פְּגוּם לְכַהֲנָה, כְּדַבְּרִי
 רבי יוֹסֵף.
 הַגְמָרָא חוֹרֶת לְתַרְץ אֶת הַקּוּשִׁיא הַשְּׁנִיָּה שֶׁהַקְּשֵׁתָה לְעִיל עַל
 דְּבִרֵי רבי יוֹסֵף: מַה שֶּׁהַקְּשִׁינוּ לְעִיל מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּמַּחְזִיר גְּרוּשָׁתוּ
 'תּוֹעֲבָה הִיא', וּמִשְׁמַע דּוּקָא הִיא תּוֹעֲבָה אֲבָל אֵין בְּנִיָּה תּוֹעֲבִים
 לְכַהֲנָה, נְפִי יֵשׁ לְדַחוּת, שֶׁלֹּא בֹא הַכְּתוּב לְמַעַם אֶת בְּנִיָּה, אֲלֹא כִּךְ
 יֵשׁ לְדוֹרְשׁוֹ, דּוּקָא 'הִיא תּוֹעֲבָה', וְאִילוּם אֵין צִרְתָּה תּוֹעֲבָה, שֶׁאִם
 מֵת בְּעַלָּה לְאַחֵר שֶׁהַחֲזִירָה בְּאִסּוּר וְיֵשׁ לוֹ אִשָּׁה נּוֹסֶפֶת, וְנִפְּלוּ
 שְׁתֵּיהֶן לְפָנֵי אַחִיו לִיבּוּם, אָף שֶׁהַגְּרוּשָׁה הַמּוּחָזֶרֶת אֲסוּרָה בִּיבּוּם
 מִכָּל מִקּוּם צִרְתָּה מִתִּיבּוּמָה, וְאֵין הַגְּרוּשָׁה נַחֲשֶׁבֶת כְּעוֹרָה
 שְׁפוֹטֶרֶת אֶת צִרְתָּה מִיבּוּם. אֲבָל בְּנִיָּה תּוֹעֲבִין וּפְגוּמִים לְכַהֲנָה
 כְּדַבְּרִי רבי יוֹסֵף, וְאִינִים מִתְּמַעֲטִים מִתּוֹעֲבָה הִיא.
 מִסִּימָת הַגְמָרָא: שְׁתֵּי הַקּוּשִׁיּוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת עַל רבי יוֹסֵף אֲמַנִּים
 תּוֹרְצוּ, אִילָּא שֶׁהַקּוּשִׁיא הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהַקְּשִׁינוּ עַל הַקֵּל וְחֹמֶר שֶׁרֹשֶׁשׁ
 מֵאִלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, עֲדִין קָשְׁיָא. שְׁהִי יֵשׁ לְחַשִּׁיב עֲלֵיהּ, מַה
 לְאִלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל שֶׁכֵּן הִיא עֲצָמָה מִתְּחַלְלָת וְנֶאֱסָרָת לְכַהֵן הַדִּיּוֹט
 וְלֹאֲכִילַת תְּרוּמָה, וְעַל כֵּן אָף זֶרְעָה מִתְּחַלֵּל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּמַּחְזִיר
 גְּרוּשָׁתוּ שֶׁאִינֶה נִפְסֵלָת בְּבִיָּאָה זֹו לְכַהֲנָה, וְאִם כֵּן יִתְכַּן שֶׁאָף בְּתָהּ
 אִינֶה נֶאֱסָרָת לְכַהֲנָה.
 מְשׁוּם קוּשִׁיא זֹו הַגְמָרָא חוֹרֶת בַּהּ וּמִפְרֶשֶׁת אֶת דְּבִרֵי רבי יוֹסֵף
 בְּאִוְנָה אַחֶר: דְּבִרֵי רבי יוֹסֵף לֹא נֶאֱמָרוּ עַל וְלֹד הַמַּחְזִיר גְּרוּשָׁתוּ,
 אִילָּא אִי אֲתִמֶּר דִּינוּ שֶׁל רבי יוֹסֵף, הִכִּי אֲתִמֶּר. אֲמִר רבי יוֹסֵף, אֲמִר
 רבי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי, הִכִּל מוֹדִים כָּכָא עַל חִיבֵי בְּרִיתוֹת שְׁהוּלָה פְּגוּם
 וְפְסוּל לְכַהֲנָה. מִפְרֶשֶׁת הַגְמָרָא: מָאן (י-מ) הֵם הִכִּל שְׁמוֹנִים דְּבִרֵי
 זֶה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא, דָּאָף עַל גַּב דְּהָאִמֶּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּמִשְׁנָה לְהֵלֶן
 (מט) שֶׁאֵין הוּלָד נַעֲשֶׂה מִמּוֹר כְּשֶׁנּוּלַד מִבִּיַּאת חִיבִי בְּרִיתוֹת אֲלֵא
 רַק מִחִיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, נְהִי (א-א) מִנְּהוּ דְּהָאִמֶּר לֹא הָיוּ וְכֶשֶׁר
 לְקַהֲלָה, מִכָּל מִקּוּם פְּגוּם לְכַהֲנָה מִיָּהָ הָיוּ. וּמִקּוֹר דִּין זֶה הוּא מִסְּקָל
 וְחִימֶר מֵאִלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, וְכֵּה אִלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל שֶׁאִסּוּרָה קָל,
 לְפִי שֶׁאֵין אִיסּוּרָה שְׁוֶה בְּבֹל, אֲלֹא אֲסוּרָה רַק לְכַהֵן גְּדוֹל, וּמִכָּל
 מִקּוּם בְּנָה הַנּוּלָד לֵה מִמֶּנּוּ פְּגוּם לְכַהֲנָה, זֹו הָאֲסוּרָה בְּאִסּוּר כְּרַת,
 שֶׁאִיסּוּרָה שְׁוֶה בְּבֹל יִשְׂרָאֵל, וְכִי אִינוּ דִּין שִׁיְהִיהָ בְּנָה פְּגוּם לְכַהֲנָה.
 וְכִי תִימָא לְפָרוֹךְ אֶת הַקֵּל וְחֹמֶר, מַה לְאִלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל שֶׁכֵּן הִיא
 עֲצָמָה מִתְּחַלְלָת וְנִפְסֵלָת לְכַהֲנָה, וְעַל כֵּן גַּם זֶרְעָה מִתְּחַלֵּל וְנִפְסֵל
 לְכַהֲנָה, הִלָּא הָכָא בְּחִיבֵי בְּרִיתוֹת נְפִי מִכֵּין שֶׁשְׁעֵלָה עֲשָׂאָה זֹוֹנָה
 בְּבִיָּאָה זֹו הָאֲסוּרָה בְּאִסּוּר כְּרַת, וְנִפְסֵלָה לְכַהֲנָה וְלִתְרוּמָה. לְפִיכָּךְ
 יֵשׁ לְפִסּוּל לְכַהֲנָה וְלֹד שְׁנוּלַד מִבִּיַּאת חִיבִי בְּרִיתוֹת, בְּקַל וְחֹמֶר
 מוּלַד שְׁנוּלַד מִבִּיַּאת כַּהֵן גְּדוֹל עַל אֲלֻמָּה.
 הַגְמָרָא דְּנָה בְּדִין וְלֹד שֶׁל עֶבֶד וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים מִבֵּת יִשְׂרָאֵל: אֲמִר
 רַבִּי בַר בַּר הִנָּה אֲמִר רַבִּי יוֹחָנָן, הִכִּל מוֹדִים כָּכָא בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי וְעוֹבֵד
 בּוֹכְבִּים הָכָא עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל, שְׁהוּלָה מִמּוֹ. מִפְרֶשֶׁת הַגְמָרָא: מָאן
 (י-מ) הֵם הִכִּל שְׁמוֹנִים דְּבִין זֶה, שְׁמַעוֹן הַתִּימָנִי הוּא. דָּאָף עַל גַּב
 דְּהָאִמֶּר שְׁמַעוֹן הַתִּימָנִי שֶׁאֵין מִמּוֹר מִבִּיַּאת חִיבִי לְאִוְנָה, הִנֵּי מִיָּלִי

שְׁהוּלָה הַנּוּלָד לוֹ מִמֶּנָּה פְּגוּם לְכַהֲנָה, וְאִם הִיא בֵּת הָרִי הִיא אֲסוּרָה
 לְהִינָשׂא לְכַהֵן כְּדִין חֻלָּה. הַגְמָרָא מִפְרֶשֶׁת אֶת דְּבִרֵי רבי יוֹסֵף: מָאן
 (י-מ) הֵם 'הִכִּל' שְׁמוֹנִים לְדִין זֶה, שְׁמַעוֹן הַתִּימָנִי הוּא, דָּאָף עַל גַּב
 דְּהָאִמֶּר שְׁמַעוֹן הַתִּימָנִי בְּמִשְׁנָה לְהֵלֶן (מט) שֶׁאֵין הוּלָד נַעֲשֶׂה מִמּוֹר
 כְּשֶׁנּוּלַד מִבִּיַּאת חִיבִי לְאִוְנָה אֲלֹא רַק מִבִּיַּאת חִיבִי בְּרִיתוֹת, וְאִף
 אִיסּוּר מַחְזִיר גְּרוּשָׁתוּ אִינוּ אֲלֹא בִלְאָה, מִכָּל מִקּוּם נְהִי (א-א) מִנְּהוּ
 דְּהָאִמֶּר לֹא הָיוּ, מִכָּל מִקּוּם פְּגוּם לְכַהֲנָה מִיָּהָ הָיוּ. וּמִקּוֹר פֶּגֶם זֶה
 הוּא מִסְּקָל וְחִימֶר מֵאִלְמָנָה, וְכֵּה אִלְמָנָה שְׁנִישָׁתָה לְכַהֵן גְּדוֹל
 שֶׁאִסּוּרָה קָל מִשָּׂאֵר חִיבֵי לְאִוְנָה, שְׁהִי אֵין אִיסּוּרָה שְׁוֶה בְּבֹל אֲלֹא
 אֲסוּרָה רַק עַל כַּהֵן גְּדוֹל בִּלְבַד, וּמִכָּל מִקּוּם בְּנָה שְׁנוּלַד לֵה מִבִּיָּאָה
 זֹו פְּגוּם לְכַהֲנָה, גְּרוּשָׁה מוּחָזֶרֶת זֹו שְׁחִמּוּרָה יוֹתֵר מֵאֲלֻמָּה לְכַהֵן
 גְּדוֹל לְפִי שֶׁאִיסּוּרָה שְׁוֶה בְּבֹל יִשְׂרָאֵל, וְכִי אִינוּ דִּין שִׁיְהִיהָ בְּנָה פְּגוּם
 לְכַהֲנָה.
 הַגְמָרָא דּוּחָה אֶת דְּבִרֵי רבי יוֹסֵף מִשְׁלֹשָׁה טַעֲמִים: א. אִילָּא לְמִפְּדִי
 אֶת הַקֵּל וְחֹמֶר, שְׁהִי מַה לְאִלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוֹל, שְׁחִמּוּרָה הִיא, שֶׁכֵּן
 הִיא עֲצָמָה מִתְּחַלְלָת בְּבִיָּאָה זֹו וְנַעֲשִׂית חֻלָּה שֶׁאֲסוּרָה גַּם לְכַהֵן
 הַדִּיּוֹט לְאַחֵר שְׁמַת הַכַּהֵן הַגְּדוֹל, וְאִם הִיא בֵּת כַּהֵן נֶאֱסָרָת בְּאֲכִילַת
 תְּרוּמָה, וְיִתְכַּן שְׁדוּקָא מְשׁוּם כֵּן מִתְּחַלֵּל זֶרְעָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן
 בַּמַּחְזִיר גְּרוּשָׁתוּ שֶׁהִיא עֲצָמָה אִינֶה נִפְסֵלָת מִחֲמַת בִּיָּאָה זֹו
 לְהִינָשׂא לְכַהֵן, וְאִם הִיא בֵּת כַּהֵן אִינֶה נֶאֱסָרָת לֹאֲכֹל בְּתִרּוּמָה
 לְאַחֵר שֶׁתִּצָּא מִבְּעַלָּה וְתִשׁוּב לְבֵית אֲבִיהּ.
 ב. וְעוֹד יֵשׁ לומר שֶׁאֵין וְלֹד הַמַּחְזִיר גְּרוּשָׁתוּ נִפְגַּם לְכַהֲנָה, מְשׁוּם
 שֶׁנֶּאֱמַר בַּהּ (דברים כד) 'לֹא יִכַּל בְּעַלָּה הָרָאשׁוֹן אֲשֶׁר שְׁלָחָה לְשׁוּב
 לְקַחְתָּהּ וגו' כִּי תּוֹעֲבָה הִיא' דּוּקָא 'הִיא' תּוֹעֲבָה כְּתִיב, וּמִשְׁמַע
 מִכָּר שֶׁאֵין בְּנִיָּה תּוֹעֲבִין, וְאִינִים נִפְסֵלִים לְכַהֲנָה.
 ג. וְעוֹד יֵשׁ לְהוֹכִיחַ שֶׁלֹּא כְּדַבְּרִי רבי יוֹסֵף מִדְּבִרֵי הַבְּרִייתָא. דְּהִנְיָא,
 הַמַּחְזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוּ, וְהַנִּישָׂא אֶת חִלּוּצוֹתוּ, וְהַנִּישָׂא אֶת קְרִיבַת
 חִלּוּצוֹתוּ, רַבִּי עֲקִיבָא אֲמִר, אֵין לוֹ בָּהּ תְּפִיסַת קְדוּשִׁין. וְאִף
 גְּרוּשָׁתוּ וְחִלּוּצוֹת אֲסוּרוֹת עֲלֵיו רַק בְּאִסּוּר לֹא וְלֹא בְּאִסּוּר
 כְּרַת, סוֹבֵר רַבִּי עקיבא שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִים בְּחִיבֵי לְאִוְנָה,
 וְלִפְיָכְךְ אִינֶה צִרְיָה הִימְנוּ נְפִי. וְהִיא פְּסוּלָה מִלְּהִינָשׂא לְכַהֲנָה
 מְשׁוּם שְׁנַעֲשִׂית זֹוֹנָה בְּבִיַּאת אִסּוּר זֹו, וְזֹוֹנָה אֲסוּרָה לְכַהֵן. וְלִדָּה
 פְּסוּלָה לְבּוֹא בְּקַהֲלָה מְשׁוּם שֶׁהוּא מִמּוֹר, שֶׁכֵּן לְשִׁיטַת רבי עקיבא יֵשׁ
 מִמּוֹר מִחִיבֵי לְאִוְנָה. וְבֵית דִּין כּוֹפִין אוֹתָהּ לְהוֹצִיא אוֹתָהּ מְשׁוּם
 שֶׁהִיא אֲסוּרָה עֲלֵיהּ. וְאִילוּם חֲכָמִים אֲמִירִים שֶׁהַמַּחְזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוּ
 הַנּוּשָׂא אֶת חִלּוּצוֹתוּ יֵשׁ לוֹ בָּהּ תְּפִיסַת קְדוּשִׁין, וְלִפְיָכְךְ הִיא צִרְיָה
 הִימְנוּ נְפִי, מְשׁוּם שֶׁקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִים בְּחִיבֵי לְאִוְנָה, וְהִיא בְּשִׁירָה
 לְכַהֲנָה, שֶׁכֵּן אֵין אִשָּׁה נַעֲשִׂית זֹוֹנָה מִבִּיַּאת חִיבִי לְאִוְנָה, וְלִדָּה
 בְּכֶשֶׁר. מִסִּיקָה הַגְמָרָא אֶת רֵאשִׁיתָה: 'וְלֹדָה כֶּשֶׁר' שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים
 לְמָאן – לְמִי הוּא כֶּשֶׁר לְהִינָשׂא, הָאִם לֹא לְכַהֲנָה הוּא כֶּשֶׁר. הִרִי
 שְׁלִשִׁית הַסּוֹבְרִים שׁוֹלַד שְׁנוּלַד מִבִּיַּאת חִיבִי לְאִוְנָה אִינוּ מִמּוֹר,
 אָף אִינוּ נִפְגַּם לְכַהֲנָה, וְלֹא כְּדַבְּרִי רבי יוֹסֵף שֶׁלְּדְּבִרֵי הַכֵּל הוּלָד
 פְּגוּם לְכַהֲנָה.
 דּוּחָה הַגְמָרָא רֵאיהּ זֹו: לֹא אֲמָרוּ חֲכָמִים שֶׁהוּלָד כֶּשֶׁר לְכַהֲנָה,
 אֲלֹא רַק לְקַהֲלָה יִשְׂרָאֵל. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אִי הִכִּי, מַה שֶּׁאֲמָרוּ חֲכָמִים
 שֶׁהִיא בְּשִׁירָה, לְמָאן – לְמִי הִיא כְּשִׁירָה, אִילִימָא כְּשִׁירָה לְהִינָשׂא
 לְקַהֲלָה, הִלָּא פְּשִׁימָא הוּא, וְכִי מְשׁוּם הִנְיָא (י-שׁוֹנִיתָהּ) אִפְסָלָה
 (נִפְסֵלָה) לְקַהֲלָה. אִילָּא לֹאן (י-דִּאֵין) שְׁכוּנָתוּ חֲכָמִים הִיא שְׁכִישִׁיהָ
 לְכַהֲנָה, וְאִם כֵּן מִשְׁמַע, מִדְּהִיא לְכַהֲנָה – כֶּשֶׁם שֶׁדְּבִרֵי חֲכָמִים 'הִיא
 כְּשִׁירָה' הֵם לַעֲנִין כּוֹנֵנָה, אָף מַה שֶּׁאֲמָרוּ 'וְלִדָּה כֶּשֶׁר', הוּא נְפִי
 לְכַהֲנָה, וְלֹא כְּדַבְּרִי רבי יוֹסֵף הָאוֹמֵר שֶׁהוּלָד פְּגוּם לְכַהֲנָה.
 מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: מִיָּד אִירָא – וְכִי רֵאיהּ הִיא, הִלָּא יֵשׁ לומר הָא
 בְּרִיאָתָא וְהָא בְּרִיאָתָא – מַה שְּׁשִׁנִּי 'הִיא כְּשִׁירָה' הוּא לַעֲנִין
 כּוֹנֵנָה, אִךְ מַה שְּׁשִׁנִּי 'וְלֹדָה כֶּשֶׁר' הוּא לַעֲנִין לְבּוֹא בְּקַהֲלָה, אֲבָל
 לְכַהֲנָה יִתְכַּן שֶׁהוּא פְּסוּל. מוֹכִיחָה הַגְמָרָא כְּדַבְּרִיהּ: הִכִּי נְפִי
 מִסְּתַבְּרָא שֶׁלֹּא כָּל דְּבִרֵי הַבְּרִייתָא אֲמוּרִים בְּעִנֵּין אַחַד, דְּהִרִי קִתְּנִי

שאינה נפסלת לכהונה, ועל כן יתכן שגם בנה אינו פגום לכהונה. 64
מתרצת הגמרא: **הָאָם נָמִי** בעבד ועובד כוכבים הבא על בת 65
ישראל, **כִּינן שְׁנִבְעָלָה** למי שפסול אצלה, **סָפְלָה מִן הַכְּהוֹנִה, דְּאָמַר** 66
רַבִּי יוֹחָנָן מְשֻׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן, מִזֵּן לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד הָאֵם על 67
הַכְּהֵנָה וְעַל הַלְוִיָּה וְעַל הַיִּשְׂרָאֵלִית, שְׁפָסְלוּהָ מִן הַכְּהוֹנִה, שְׁנִבְעָמַר 68
(ויקרא כב יג) **וְכַת בָּהֶן כִּי תִהְיֶה אֶלְמָנָה וְגִירָשָׁה וְגו' מִלְּחָם אֲבִיהָ** 69
תֹּאכְלֶנָּה, וּמִכָּאן שְׁדוּקָא אם נישאה למי שיש לו דיני אֶלְמָנָה 70
וְגִירָשִׁין בָּהּ, כלומר לישראל שקידושין תופסים לו בה, והיא 71
נעשית מחמתו לאלמנה וגרושה אם ימות או יגרשנה, הרי היא 72
חוזרת לאכול בתרומת בית אביה לאחר שנתאלמנה או נתגרשה. 73
וְצֵאוּ עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד שְׂאִין לָהֶם דִּינֵי אֶלְמָנָה וְגִירָשִׁין בָּהּ, מִכֵּיוֹן 74
שֶׁאִין קִידוּשֵׁיהֶם תּוֹפְסִים בָּהּ, שֶׁאִם נִבְעָלָה לָהֶם, לְעוֹלָם אֵינָה 75
חוזרת לאכול בתרומת בית אביה. 76
אביי מקשה על רב יוסף שפסק שהולד ממזר: **אָמַר לִיה אֲבִי לֵרַב** 77
יוסף, מֵאֵי חֵזֶק דְּסָמְכֵית אֲדָרְבִּי דִּימִי - מה ראית לסמוך על דברי רב 78
דימי שאמר בשם רבי שהולד ממזר: **סָמְכִי אֲדָרְבִּין שֶׁאִמְרַב בִּשְׁם רַבִּי** 79
שהולד כשר. דְּכִי אָתָּא רַבִּין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִבְבַל אָמַר, רַבִּי נָתָן 80
וְרַבִּי יְהוּדָה תְּנִישָׁא מוֹרִים בָּהּ בְּבֵת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּבְעָלָה לְעַבֵּד וְעוֹבֵד 81
כּוֹכְבִּים, לְהִיתִידָא, וְהַכְּשִׁירוּ אֶת הוֹלֵד לְבוֹא בְּקָהֶל. וְכֵאֵן הוּא רַבִּי 82
יְהוּדָה תְּנִישָׁא, הֵלֵא רַבִּי הוּא, וְאֵם כֵּן אִין הִדְבֵּר מוֹסְכִם שְׁלֹדַעַת 83
רבי הולד ממזר. 84
הגמרא מביאה שיטה נוספת המכשירה את הולד לקהל: **וְאָף רַב** 85
מוֹתָ בָּהּ לְהִיתִידָא, וְהַכְּשִׁיר לְקָהֶל וְלֹד שְׁוֹלֵד לְבֵת יִשְׂרָאֵל מֵעַבֵּד 86
ועובד כוכבים. וְהָהוּא אִדָּם שְׁוֹלֵד מֵעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שָׁבָא עַל בֵּת 87
יִשְׂרָאֵל דְּאָתָּא לְקָמִית דְּרַב, וְאָמַר לִיה אִדָּם זֶה לֵרַב, עוֹבֵד כּוֹכְבִּים 88
וְעוֹבֵד הָאֵם עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל, מֵהוּ דִּינוּ. אָמַר לֹד רַב, הוֹלֵד כְּשֶׁר לְבוֹא 89
בְּקָהֶל וְאֵינוּ מִמְּזוֹר. אָמַר לִיה אוֹתוֹ אִדָּם, אִם כֵּן הָ לִי בְּרִתְךָ - תֵּן 90
לִי אֶת בְּתָךְ לֵאשׁוּה. אִמַּר לֹד רַב, לֹא יִהְיֶנָּה לָךְ אֶת בְּתִי. אָמַר שִׁימִי 91
בִּר חֵייל לֵרַב, אָמַר אִינְשִׁי בְּדֶרֶךְ גּוֹזְמָא, וְנִמְלָא כְּמִדָּא אֶשְׁכָּחָא רַבָּא 92
- וְגַמִּל בֶּאֱרֵץ מְדִי רֹקֵד עִם אֲרַבְעַת רַגְלָיו בְּתוֹךְ כְּלִי שְׁוֹאֵם בְּמִידַת 93
קֶב, וְהוּא לֹא קָבָא, וְהוּא נִמְלָא, וְהוּא מְדִי, וְהוּא רַבָּא - אִם כֵּן מִדּוּעַ 94
הַגְּמִל שֶׁלִּפְנֵינוּ אֵינוּ רֹקֵד בְּתוֹךְ קֶב בְּמִדָּא, יָבֹא וִירְקוֹד לִפְנֵינוּ. 95
ואמר כן לרב בדרך משל, הלא אמרת דבר חידוש שכן עובד 96
כוכבים מבֵּית יִשְׂרָאֵל מוֹתֵר לְבוֹא בְּקָהֶל, וְאֵם כֵּן, בּוֹא וְתוֹכִיחַ 97
כְּדִבְרִיךָ וְתֵן לֹד אֶת בְּתָךְ לֵאשׁוּה. אָמַר לִיה רַב לְשִׁימִי בִּר חֵייל, 98
אִפִּילוּ אִי יִתְּנִי ו-אִם יִהְיֶה אִדָּם זֶה גְּדוֹל כִּיהוֹשֻׁעַ בֵּן נֹן לֹא יִהְיֶנָּה 99
לִיה בְּרִית - לֹא אֶתֵּן לֹד אֶת בְּתִי. אָמַר לִיה שִׁימִי בִּר חֵייל לֵרַב, וְאִם 100
הוּא אִדָּם זֶה גְּדוֹל כִּיהוֹשֻׁעַ בֵּן נֹן, אִם מִר לֹא יִהְיֶה לִי, אֲחִירִי תִּהְיֶה 101
לִי - אִם אֶתֵּחַ לֹא תֵּתֵן לֹד אֶת בְּתִי אֲחִירִים יִתְּנוּ לֹד אֶת בְּתִם, אֲבָל 102
הָא -אִדָּם זֶה) שֶׁאֵינוּ גְּדוֹל וְחָשׁוּב כִּיהוֹשֻׁעַ, אִם מִר לֹא יִהְיֶה לִי 103
אֶת בְּתִי, גַּם אֲחִירִי לֹא יִהְיֶה לִי אֶת בְּתִם. לֹא תִּהְיֶה קְאִוִּיל ו-לֹא 104
הֵלֶךְ אִדָּם זֶה מְקַשֵּׁי דְרַב וְהַמְּשִׁיר לְעַמּוּד לִפְנֵינוּ כְּדִי שִׁיתֵּן לֹד אֶת 105
בְּתִי. יִהְיֶה בִּיה עֵינִי - נִתֵּן בּוֹ רַב אֶת עֵינִי, וְשָׂכִיב ו-וְמִתָּן אוֹתוֹ 106
אִדָּם. 107
הגמרא מביאה אמוראים נוספים המכשירים ולד זה לקהל: **וְאָף רַב** 108
מְתָנָה מוֹתָ בָּהּ לְהִיתִידָא, וְאָף רַב יְהוּדָה מוֹתָ בָּהּ לְהִיתִידָא. דְּכִי 109
אָתָּא בֵּן עוֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁוֹלֵד לְבֵת יִשְׂרָאֵל לְקָמִית דְּרַב יְהוּדָה 110
וְשָׁאֵל הָאֵם הוּא מוֹתֵר לְבוֹא בְּקָהֶל, אָמַר לִיה רַב יְהוּדָה, וְלִי 111
אִיפְסִי - לֹךְ לְמִקּוֹם שֶׁאִין מְכִירִים אוֹתוֹךְ וְלֹא יִדְעוּ שֶׁאַתָּה בֵּן עוֹבֵד 112
כוכבים, וְתִשָּׂא שֵׁם בֵּת יִשְׂרָאֵל לֵאשׁוּה, אוֹ נָסִיב בֵּת מִינֶךָ - אִם 113
שִׁתִּישָׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל שְׁוֹלֵדָה מֵעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, כְּמוֹתָךְ, אֲבָל לֹא תִשָּׂא 114
מִמּוֹת הָאֲסוּרָה עַל יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁר. וְכֵן כִּי אָתָּא בֵּן עוֹבֵד כּוֹכְבִּים 115
מִבֵּית יִשְׂרָאֵל לְקָמִית דְּרַבָּא, אָמַר לִיה רַבָּא, אוֹ גִּלִּי - בֵּן שֶׁתְּגַלֵּה 116
לְמִקּוֹם שֶׁלֹּא יִכְיֹר, וְיִתְּנוּ לָךְ בֵּת יִשְׂרָאֵל, אוֹ נָסִיב בֵּת מִינֶךָ - אִם 117
שִׁתִּישָׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל מֵהָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, כְּמוֹתָךְ. 118
הגמרא דנה בדִּין וְלֹד שֶׁל בֵּת יִשְׂרָאֵל מִמִּי שֶׁחֲצִיו עַבֵּד וְחֲצִיו בֵּן 119
חוֹרִין שְׁלָחוּ לִיה בְּנֵי הַמִּקּוֹם שֶׁנִּקְרָא **בֵּי מִיכָּסִי לְרַבָּה, מִי שֶׁחֲצִיו** 120
עַבֵּד וְחֲצִיו בֵּן חוֹרִין הָאֵם עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל, מֵהוּ דִּינוּ שֶׁל בְּנֵם. אָמַר 121
לְהוּ רַבָּה, הִשְׁתַּאֲ בְּעָבֵד פּוֹלֵד שָׁבָא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל, אָמַרְנִין שְׁוֹלֵד 122
כְּשֶׁר, מִי שֶׁחֲצִיו עַבֵּד שָׁבָא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל, מִיבְּעִיא - וְכִי צִירִךְ 123
לומר שֶׁבְּנֵי כְּשֶׁר, רַב יוֹסֵף מְקַשֵּׁה עַל דְּבַר רַבָּה: אָמַר רַב יוֹסֵף, מִרָּא 124
דְּשִׁמְעָתָא ו-בְּעַל שְׁמוּעָה זֶה שְׁוֹלֵד עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעַבֵּד מִבֵּית יִשְׂרָאֵל 125
כְּשֶׁר, 126

בולד שְׁוֹלֵד מִחִיבִי לְאוּרִין דְּתַפְסִי בְּהוּ קְדוּשִׁין, אָבָל הָאֵם בְּעוֹבֵד 1
כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד שָׁבָא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל, כִּינן דְּלֹא תַפְסִי בְּהוּ קְדוּשִׁין, 2
מִחִיבִי בְּרִיתוֹת דְּמִי, וְכִשְׁם שוֹלֵד הַנּוֹלֵד מִחִיבִי כְּרִיתוֹת הוֹלֵד 3
מִמּוֹר, הוּא הָדִין לְנוֹלֵד לְבֵת יִשְׂרָאֵל מֵעוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעַבֵּד. 4
הגמרא מקשה על פירוש זה בדברי רבי יוחנן: **מִיִּתְבִּי, שִׁנִּינוּ** 5
בְּבִרְיִיתָא, עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד הָאֵם עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל, הוֹלֵד הַנּוֹלֵד לָהֶם 6
מִמּוֹר, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן יְהוּדָה אָמַר, אִין מְמֹר אֵלָּא מְמִי שְׁאִיפּוֹרוּ 7
אִיפּוֹר עָרָה וְעִנְשָׁה בְּרִית, הָרִי שְׂרַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן יְהוּדָה הַסּוֹבֵר 8
כְּשִׁמְעוֹן הַתִּימְנִי שֶׁאִין מִמּוֹר מִחִיבִי לְאוּרִין, סוֹבֵר כֵּן גַּם בּוֹלֵד שֶׁל 9
עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעַבֵּד, וְלֹא כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל בְּדַבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן שְׁמוּדָה 10
בו שְׁמַעוֹן הַתִּימְנִי שְׁהוּא מִמּוֹר. 11
הגמרא מפרשת את דברי רבי יוחנן באופן אחר: **אֵלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף,** 12
מֵאֵן 'הַכֵּל מוֹרִים' שֶׁאִמַּר עֲלֵיהֶם רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁהֵם מוֹדִים שְׁהוֹלֵד 13
מִמּוֹר, רַבִּי הוּא. שִׁנִּינוּ הֵלֶךְ בְּמִשְׁנָה (להלן ג) 'אִין בִּיאָה אַחַר 14
חֲלִיצָה, שֶׁאִם נָפְלוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי יִבְמוֹת וְחָלַץ אֶתֵּחַת מִזֵּן וְאַחַר כֵּךְ 15
בֹּא עַל צֶרֶתָה, אִין אֵפְלָה שְׁנִינָה צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גַּם, שֶׁכֵּן נִפְטָרָה מִיבֹם 16
בְּחִלְצָת הָרֵאשׁוֹנָה וְשׁוֹב אֵינָה נִקְנִית לֹד בִּבִּיאָה. וְאִמַּר רַבִּי יוֹחָנָן, 17
דָּאָף עַל גַּב דְּרַבִּי אָמַר (להלן נב), אִין הִרְבִּים הִלְלוּ אֲמִוּרִים אֵלָּא 18
לְרַבִּי רַבִּי עֲקִיבָא שְׁהִי עוֹשֶׂה אֶת הַחֲלִיצָה וְצֶרֶתָה שֶׁאִסּוּרֹת 19
בִּאִסּוּר לֹא שֶׁל 'לֹא יִבְנֶה' כְּעֶרְוָה הָאִסּוּרָה בִּאִסּוּר כְּרִית, מִשּׁוּם 20
שֶׁלִּישִׁיתוֹ אִין קִידוּשִׁין תּוֹפְסִים בְּחִיבִי לְאוּרִין הוֹלֵד מִמּוֹר, וְאוֹלָם 21
לִיה ו-רַבִּי עֲצִמָּן לֹא כְּבִירָא לִיה כֵּן, אֵלֵּא סוֹבֵר שֶׁקִּידוּשִׁין תּוֹפְסִים 22
בְּחִיבִי לְאוּרִין הוֹלֵד כְּשֶׁר, וְאֵם בֹּא עֲלֵיהָ לְשֶׁם קִידוּשִׁין קְבָאָה, מִכֵּל 23
מִקּוֹם כְּעוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד הוּא מוֹתָ שְׁוֹלֵד מִמּוֹר. רַב יוֹסֵף מְוִכִּחַ 24
כְּדַבְרֵיהִי: דְּכִי אָתָּא רַבִּי דִּימִי מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִבְבַל, אָמַר בִּשְׁם רַבִּי 25
יִצְחָק בִּר אֲבוּרִימִי מְשֻׁם רַבִּינוּ ו-רַבִּי, עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד הָאֵם עַל 26
בֵּת יִשְׂרָאֵל, הוֹלֵד מְמֹר. 27
הגמרא מביאה את הכרעת ההלכה בדִּין וְלֹד זה: **רַבִּי אָתָּא שֶׁר** 28
הַבִּירָה, וְרַבִּי תַנְחוּם בְּרִיה דְּרַבִּי חֵייל אִינְשִׁי כְּשֶׁר עָבֹד, פְּרוּק נִהְיֹה 29
שְׁבִיטָא - פְּדוּ שְׁבוּיֹת הַלֵּל דָּתָו וְדָתָו מֵאֶרֶם לְמִכְרָא. הוּוּ הָרָא 30
מִשְׁבוּיָא אֵלֹד דְּאֶשְׁכָּרָא ו-שְׁנִתְעַבְרָה) מְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, וְאָתוּ רַבִּי 31
אֲחָא וְרַבִּי תַנְחוּם לְקָמִית דְּרַבִּי אָמִי, לְשׁוֹאֵלוּ מִה דִּין עוֹבְרָה. אָמַר 32
לְהוּ רַבִּי אָמִי, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי חֵינָנִי דְּאָמְרִי, עוֹבֵד 33
כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד הָאֵם עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל הוֹלֵד מְמֹר. רַב יוֹסֵף תִּמַּח עַל 34
דְּבַר רַבִּי אָמִי: אָמַר רַב יוֹסֵף, הָאֵם רְבוּתָא הִיא לְמַחְשָׁב אֶת מִנְיָן 35
הַנִּבְרִי הַסּוֹבְרִים שְׁהוּא מִמּוֹר, וְכִי מִשּׁוּם שֶׁהֵם רַבִּים יֵשׁ לְפָסוּק 36
הַלֵּכָה כְּמוֹתָם. הָאֵם רַב וְשִׁמְעוֹן שְׁכַבְכָּל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן לִי וְרַב 37
קְפָרָא שְׁבִיטָא יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לֵה חֲלוּפִי - וְרַבִּי שְׁמַחְלִיפִים אֶת רַבִּי 38
קְפָרָא וְעִירִיל ו-וּמִכְנִיסִים) בְּמִקּוֹמוֹ וְאִין וְקֵינִי דְרוּם, דְּאָמַר עוֹבֵד 39
כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד הָאֵם עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל הוֹלֵד כְּשֶׁר, אִם כֵּן, מִנְיָן שִׁישׁ 40
לְפָסוּק כְּאִמּוּרָאִים הַסּוֹבְרִים שְׁוֹלֵד מִמּוֹר, וְלֹא כְּאִמּוּרָאִים 41
הַמְכַּשִּׁירִים אוֹתוֹ לְבוֹא בְּקָהֶל. אֵלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף, יֵשׁ לְפָסוּק 42
שְׁוֹלֵד מִמּוֹר לֹא מִשּׁוּם אוֹתָם אִמּוּרָאִים שֶׁפָּסְקוּ כֵּן, אֵלֵּא מִשּׁוּם 43
שִׁשִּׁית רַבִּי הִיא כֵּן, וְהַלֵּכָה כְּמוֹתוֹ. דְּהָרִי כִי אָתָּא רַבִּי דִּימִי אָמַר 44
בִּשְׁם רַבִּי יִצְחָק בִּר אֲבוּרִימִי, מְשֻׁם רַבִּינוּ אָמַר, עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד 45
הָאֵם עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל הוֹלֵד מְמֹר. 46
הגמרא מביאה שיטה נוספת בדִּין וְלֹד זה: **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן לִי אָמַר,** 47
הוֹלֵד שְׁוֹלֵד מֵעַבֵּד וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שָׁבָא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל מְקוֹלְקֵל. 48
הגמרא מבררת את דבריו: **לְמָאן -** 49
לְהִישָׁא, אִילִּימָא לְקָהֶל, כִּדִּין מִמּוֹר. הָאֵם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן לִי 50
עֲצִמָּו לְעִיל שְׁוֹלֵד כְּשֶׁר לְקָהֶל. אֵלָּא בְּהִרְחֵק כּוּוֹנֵת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ 51
הִיא, שֶׁאִם נּוֹלֵדָה בֵּת מִבִּיאָה זוֹ הִיא מְקוֹלְקֵלָת לְבָחוּנָה, וְאִסּוּרָה 52
לְהִישָׁא לְבָחוּ. דְּהָרִי בּוֹלְהָ מֵאִמּוֹר, וְאָף אֵלֹד דְּמִכְרָא אֶת הוֹלֵד 53
לְקָהֶל, מוֹדוּ (ו-מודים) שְׁוֹלֵד פְּגוּם לְבָחוּנָה, וְלְמִדָּם זֹאת מִקָּל 54
וְחֹמֶר מֵאֶלְמָנָה לְבָחוּ גְּדוֹל. מֵה אֶלְמָנָה לְבָחוּ גְּדוֹל שֶׁאִסּוּרָה קֵל 55
מִשּׁוּם שֶׁאִין אִיפּוֹרָה שְׁוֹה כְּבָל, אֵלֵּא אִסּוּרָה רַק עַל כֵּהן גְּדוֹל, וּמִכֵּל 56
מִקּוֹם כֵּהן הַנּוֹלֵד לֹה מִמֶּנּוּ מִתְחַלֵּל וְנַעֲשֶׂה פְּגוּם לְבָחוּנָה, בֵּת 57
יִשְׂרָאֵל זוֹ שֶׁאִיפּוֹרָה בְּעַבֵּד וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁוֹה כְּבָל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, 58
אֵינוּ דִּין שִׁיחִיהָ כֵּהן הַנּוֹלֵד מִהֶם פְּגוּם לְבָחוּנָה. 59
הגמרא פורטת קל וחומר זה: **מֵה לְאֶלְמָנָה לְבָחוּ גְּדוֹל שֶׁכֵּן הִיא** 60
עֲצִמָּה מִתְחַלֵּלָת וְנִפְסֶלֶת מִלְּהוֹשָׁא לְבָחוּ הָרִיתוֹ לְאַחַר שִׁימֹת 61
בְּעָלָה הַכֵּהן גְּדוֹל, וְיִתְּכֵן שְׁדוּקָא מִשּׁוּם חוֹמֶרְתָּה זוֹ בְּנָה נִפְסֵל 62
לְבָחוּנָה, מֵה שֶׁאִין כֵּן עַבֵּד וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שָׁבָא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל 63

יבמות. פרק רביעי – החולץ דף מה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רמט רש"י תוספות

חייבי לאוין דתפסי בהו קדושין — דנפקא לן בפרק "כיצד" (יבמות כג.) מ"כ התיין לאיש שתי נשים" וגו', ועבד ונכרי לאו בני קדושין גינהו, דכתיב (בראשית כב): "שבו לכם פה עם החמור" — עם החומה לחמור. ונכרי נמי ליתיה בכלל קדושין, דכתיב (דברים ז) בשבע אומות: "לא תחתן בהם" — לא יהא לך בהן חיתון. ובשאר אומות כתיב (שם כא):

ומשני: שאני התם דאמר רחמנא: "לא יחלל" — חילוליה הוא עושה, ואין עושה ממזרים. פירוש: וכיון דלא הוי ממזר — תפסו בה קדושין, אם כן לרבי יהושע לא תפסי קדושין באלמנה אליבא דרבא, דלרבי יהושע ליבא לאוכוחי מיד דתפסי בה קדושין מולא הוי ממזרתו ואם תאמר: בקדושין ב"האומר" (סח.) אמאי דחוק למצוא שאר עריות דלא תפסי בהו קדושין מנלן, כיון דכבר אשכחן דלא תפסי באשת אב קדושין? דמהשתא תיפוק לן כל עריות דהוי מיניהו ממזר ויש לומר: דממזרים גופיהו לא שמעינן בכל חייבי כריתות כל כמה דלא מייתי דיקשא דרבי יונה. דמ"ל יקח" — ולא יגלה" דמייתי בסוף פירקין (יבמות מט.) דכתיבי באשת אב ובשומרת יבם של אביו — לא שמעינן ממזרות בשאר עריות, כגון אשת איש שיש לה היתר בחיזי אוסרה, ואתות אשה וכל דכוותיה. אבל בסוף דמייתי דיקשא — איבא למילף בעלמא, כדפרשנין.

יבאו נכרי ועבד שאין לו אלמנות וגירושין בה — ואם תאמר: והא רבי יוחנן אית ליה לעיל דנכרי ועבד תבא על בת ישראל הולד ממזר, אם כן למה לי קרא? דהשתא ממזר הוי, מפסלה בביתא מעביעא? ויש לומר: הא דידדה והא דרכיה. ועוד: דאמוראי גינהו, ואליבא דרבי יוחנן, כדאמרין סוף פרק קמא (יבמות טז.) ושם פירשתי אמאי הוי ממזר מנכרי, כיון דביאת היתר היא מדאורייתא. זיל איטמר — וישאון מיוחסת. ואם תאמר: והא בעי ראיא, כדאמר בפרק שני בכתובות (כד.) דמעלין מתרומה ליוחסין? ויש לומר: דהתם להשיא בתו לכהן העובד על גבי המזבח, כמו שמוכיח שם רבינו תם. אי נמי: התם כרבי מאיר, אבל חכמים אומרים כל משפחות בחזקת כשרות הם עומדות, בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין עב.) משום

- הולד ממזר. רבי יהושע בן לוי אומר: הולד מקולקל. למאן? אילימא לקהל - הא אומר רבי יהושע הולד כשר, אלא לכהונה - דכולהו אמוראי דמכשרי מודו שהולד בפגום לכהונה, מקל וחומר מאלמנה: מה אלמנה לכהן גדול, שאין איסורה שוה בכל - כנה פגום, זו שאיפורה שוה בכל - אינו דין שגנה פגום. מה לאלמנה לכהן גדול שכן היא עצמה מתחללת! הקא נמי, כיון שנבעלה - פסלה. דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון: מנין לנכרי ועבד הקא על התפנית ועל הלויה ועל הישראלית שפסלה? - שנאמר: "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגירושא", מי שיש לו אלמנות וגירושין בה, יצאו נכרי ועבד שאין להם אלמנות וגירושין בה. אומר ליה אבי: מאי חיות דממכת אדרב דמי? סמוך אדרבין? דכי אתא רבין אמר: רבי נתן ורבי יהודה הנשיא מורים בה להיתירא, ומאן רבי יהודה הנשיא - רבי, ואף רב מורה בה להיתירא, דההוא דאתא לקמיה דרב, אומר ליה: נכרי ועבד הקא על בת ישראל מהו? אומר לו: הולד כשר. אומר ליה: הב לי ברתך! לא יתובנא לך. אומר שימי בר חיאי לרב: אמרי אינשי: גמלא במדי אקבא רקדא, הא קבא והא גמלא והא מדי - ולא רקדא? אומר ליה: אי גיהוי פיהושע בן נון לא יתובנא ליה ברתו. אומר ליה: אי הוה פיהושע בן נון, אי מר לא יתוב ליה - אחריני יתבי ליה. האי, אי מר לא יתוב ליה - אחריני לא יתבי ליה. לא הוה קאול מקמיה, יתוב ביה עיניה ושכיב. ואף רב מתנה מורה בה להיתירא, ואף רב יהודה מורה בה להיתירא. דכי אתא לקמיה דרב יהודה אומר ליה: זיל איטמר, או נסיב בת מינה? וכי אתא לקמיה דרבא אומר ליה: או גלי, או נסיב בת מינה. שלחו ליה בני בני מיכסי לרבה: מי שחציו עבד וחציו בן חורין הקא על בת ישראל מהו? אומר ליה: השתא עבד פולא אמרינן כשר - חציו מיבעיא? אומר רב יוסף: מרא דשמעתא מנו

— לא יתנה לך. אלמא לא ממזר הוא, מדאבשר ליה בת ישראל, שררי ממזר מוחרד על הכשרה. בת מינה — בת ישראל — לך במקום שלא יכירך, ושא בת ישראל. שאילו יכירך, לא תשא, אלמא כשר הוא. גלי — צא לגלות במקום שלא יכירך. ויתנו לך בת ישראל כשרה. בני בי מיכסי — מקום. מרא דשמעתא מן הגרבי, הכשרה כמוןך. אבל ממזרת ושפחה — לא תשא, אלמא כשר הוא. גלי — צא לגלות במקום שלא יכירך. ויתנו לך בת ישראל כשרה. בני בי מיכסי — מקום. מרא דשמעתא — דאמר: נכרי ועבד הבא על בת ישראל — בנו כשר.

יבמות. פרק רביעי – החולץ דף מה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

משום דאית צד עבדות ומשתמש באשת איש – והא דמשמע בפרק קמא דקדושין (ו,א) דהתקדש לחצי לא אמר כלום, אי לאו משום דאי בעינן למינסב אחריית נסיבנא קאמר – הדינו משום דשיר בקינינו, כדאמר ב"השולח" (גיטין מג,א) והכא לא שיר. **מה** אשת אב בר – ואם תאמר: מה לאשת אב שכן ברת ומיתתו ויש לומר: דממורות תלוי בתפיסת קדושין, כדפרישית לעיל.

רבא אבשריה לרב מרי בר רחל – רבא גרסינן ולא רב, דרב מרי בריה דאסור גירא הוה, שדיה בימי רבא, כדמוכח בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמט,א). **פורסי** דבבל – ממונה, כדאמר בפרק קמא דיומא (ט,א). מאי פיריהו – פורסי. **ביון** דאמו מישראל מקרב אחי קרין ביה – זמאן, כדפרישית בקונטרס: פירשית "באלו נאמרין" (סוטה קמ,א) גבי אנריס מנחל, שאמרו לו אחינו אתה. וקאמר בגמרא דבאותה שעה נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה, שהנפיו לאגריס, ופירש בקונטרס: שקראו אחינו לפי שהיתה אמו מישראל, ולפירשו אמאי נענשו? הא אמרין הכא כיון דאמו מישראל – "מקרב אחיך" קרין ביה? ואף על גב דתניא בתוספתא (סנהדרין פרק ד) דאין מעמדין מלך אלא מן המשיאים לכהונה – מכל מקום תימה הוא לומר דמשום איסורא דרבנן נתחייבו כלייה ואמרו רבנו שמאל; דהורדוס לא נשא בת ישראל, שעשה תשובה, כדאמרין בפרק קמא דבבא בתרא (ד,א). ולכן נעשו. ואף על פי שהיה עבד קראו אחינו, לפי שהיה אחיהם במצות. ואתי שפיר הא דאמו שמאל בפרק "עשרה יחסין" (קדושין ע"ב). כל דאמר מבית חשמונאי קאיתנא – עבדא הוא, ושמאל גופיה אית ליה (לעיל עמוד א) דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר. אלא ודאי לא נשא ישראלית. ואם תאמר: מכל מקום אמאי עבדא הוא? והלא מסתמא כשמלך הורדוס נתיאשו בעלי, ושמאל אית ליה (יבמות מח,א). המפקיד עבדו יצא לחירות, ואין צריך גט שחרורו ויש לומר: דשנא היו מצפים שתהא נאורו מושפלת. ואם תאמר: דהכא משמע דגר שאין אמו מישראל אין כשר לדון, ובפרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין לו,ב) תנן: הכל כשרין לדון, ופריך: תנינא! ומשני: דא לאתריה גר, ודא לאתריה ממו. משמע דגר, אף על פי שאין אמו מישראל, אלא שנתגבר בעצמו – דכשר לדון, דקרין ליה בא מטיפה פסולה דקאמר התם, אבל גר מטיפה פסולה – לאו ויש לומר: דהתם מיידי לדון גר חברו, כדאמר בפרק "מצות חליצה" (יבמות ק"א). גר דן את חברו דבר תורה, ואם היתה אמו מישראל – דן אפילו ישראל. ואם תאמר בפרק "עשרה יחסין" (קדושין ע"ב). אמרין: מי שהחזיק אבותיו משוטר הרבים, למימרא דלא מוקינן פסולים, ורמיניה: הכל כשרים לדון בר, ואמר רב יהודה: לאתוי ממו. ומאי קשיא? דהתם היינו לדון את חברו ויש לומר: דממו, כיון דאביו ואמו מישראל –

"מקרב אחיך" קרין ביה, תדע, דהא דרשין "עליך" הוא דבעינן "מקרב אחיך", וחברו ממו מיקרי שפיר "עליך", שבא מזורע ישראל, ואי מיפסל ממו לדון את ישראל – מיפסל נמי לחברו, ובפרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין לו,ב) דקעביד צריכותא בין גר לממו, אף על פי שגר וממו חלוקין, דגר אינו דן אלא חברו – מכל מקום נקט צריכותא. לפי שהמשנה שניה סתם, ואין חילוק זה מפורש בה. **אטבלה** להדיא נכריה לשום אנתנא – שדיה רוצה ליחידה לו, והיה מטבילה בדרך כל בנות ישראל שטובלות משנתבעות לינשא. וטועה היה, דבעבד לא גורו נדה, שפחה, נכריה. וזנה כדאמרין בגדה. **מי** לא טבילה לנדותה – תימה: דאמר לקמן (מ"ב) דגר "שלושה, דמשפט" כתיב ביה. ואפילו למאן דאמר בריש סנהדרין (ג,א). דבר תורה חז נמי כשר – מכל מקום אין דרך נשים להביא איש עמון בשעת טבילה, ואשה אינה ראויה לדון, כדנן (ב"ב מט,ב). כל הכשר לדון כשר להעיד. ובהדיא איתא בירושלמי דיומא: מעתה שאין אשה מעידה אינה דנה. ודבורה לא היתה דנה, אלא מלמדת לה שדינו. אי נמי, על פי הדיבור שאני ויש לומר: האי דבעינן שלושה – היינו לקבלת המצות, אבל לא לטבילה. אף על גב דאמרין לקמן (מ"ב). דשני תלמידי חכמים עומדים מבחוץ – היינו לכתחלה, דערך טפי. ויש מפרשים: דכיון דידוע לכל שטבילה – כאילו עומדים שם דמי. ומידו קשיא: דטבילת נדה בלילה, ולקמן (מ"ב). אמר: אין מטבילין גר בלילה! אבל אי לאו כתיב משפט אלא אקבלת מצוה – אתי שפיר, והא דאין מטבילין – היינו לכתחלה, מדרבנן.

מנו רב יהודה – כדאמר, ואף רב יהודה מורה בה להיתירא. והאמר רב יהודה – גבי חציו עבד הבא על בת ישראל, הולד אין לו תקנה – בבית ישראל, כלומר: ממוז הוא. כי איתמר – ההיא דאין לו תקנה. כגון דקריש – מי שחציו עבד וחציו בן חורין את בת ישראל, ואחר כך בא עליה. דכיון דקדשה היא מקודשת לצד חירות, אבל לא לצד עבדות, ונמצא צד עבד שבו משתמש באשת איש, ולפיכך הולד ממוז. וכל הני דמכשורי – בפניה מכשורי, אבל באשת איש – אפילו בישראל הולד ממוז, וכל שכן נכרי ועבד. אבל היכא דבא עליה בלא קדושין – כשר. הכי גרסינן: דנמצא צד עבדות שבו משתמש באשת איש. לדברי המכשיר – בעבד הבא על בת ישראל, מכשיר אפילו באשת איש. וטעמא מפרש אביו, אלא באשת אב – דממורות לגבה כתיב, דכתיב: "לא יקח איש את אשת אביו", וסמך ליה: "לא יבא ממוז" (דברים כג).

כגון שבא על אשת איש – ומשום הכי הולד אין לו תקנה בבית ישראל, דנמצא צד חירות של עבד, כשבא עליה. משתמש באשת איש. ואף על גב דאי כולו עבד הולד כשר, כדאמרן לדברי המכשיר מכשיר אפילו באשת איש – הכא ממוז משום צד חירות דהוי כשאר ישראל הבא על אשת איש, דהולד ממוז. רב נזא – גרסינן. הוה עובדא – בעבד גמור. בין באשת איש – כדאמרן, שאין עושה ממוז אלא מי שיש לו קדושין על אחרים. רב מרי בר רחל – מנכרי הבא על ישראלית הוה. בפורסי דבבל – גבאים ממונים על ישראל. ואף על גב דגר בעלמא אסור למנותו פרנס על ישראל, דאמר מר בר, האי, כיון דאמו מישראל – "מקרב אחיך" קרין ביה. אטבלה לשם אנתנא – לשם טבילת נדה, ולא לשם טבילת גירות. ויכלנא לאכשורי בה – להיות גירות גמורה, ואף על פי שלא טבלה לשם גירות. ואמר לקמן (מ"ב). לעולם אינו גר עד שימול ויטבול. דטבילת נדה סלקא לה לשם גירות, דנכריה לא טבלה לנדותה. ויברית – ואף על גב דבת עבד הבא על בת ישראל היא, דהא נתגירה זו, ובבת ישראל היא – אפילו הכי כשרה בתה. בה בדיבא אסי – דאמר בשמעתין: דהוא דהוה קור ליה בר ארמיתא, שלא טבלה לעולם איש גירות, ואמר רב אסי: מי לא טבלה לנדותה? אלמא: טבילת נדה סלקא לה לשם גירות. לישנא אחרינא: לשם אנתנא – לשם אישות. וטבילת גירות הוה, אלא שאינה טבילה, דאמר ב"כיצד" (יבמות כ"ד). אחד איש שנתגיר לשום אשה ואחד אשה שנתגירה לשום איש – אינן גרים. ויכלנא לאכשורי בה על ידי טבילת אחרות שטבלה אחר כך לנדותה. כך שמעתי, וקשיא לי: דהא, דקבעינן הלכתא התם הלכה כולן גרים. ואפילו למשנה ראשונה נמי, אי קמיינא לא סלקא לה – בתרא נמי לא סלקא לה, דלאו לשם שמים נתגירה. ולשון ראשון עיקר, ונראה בעיני. בר ארמיתא – שלא טבלה אמו כשנתגירה. מי לא טבילה לנדותה – ונראה טבילה עולה לה לטבילת גירות, דדת יהודית היא. כן מן לא טבל לקרי.

אטבלה להדיא נכריה לשום אנתנא – שדיה רוצה לקמן (מ"ב) דגר "שלושה, דמשפט" כתיב ביה. ואפילו למאן דאמר בריש סנהדרין (ג,א). דבר תורה חז נמי כשר – מכל מקום אין דרך נשים להביא איש עמון בשעת טבילה, ואשה אינה ראויה לדון, כדנן (ב"ב מט,ב). כל הכשר לדון כשר להעיד. ובהדיא איתא בירושלמי דיומא: מעתה שאין אשה מעידה אינה דנה. ודבורה לא היתה דנה, אלא מלמדת לה שדינו. אי נמי, על פי הדיבור שאני ויש לומר: האי דבעינן שלושה – היינו לקבלת המצות, אבל לא לטבילה. אף על גב דאמרין לקמן (מ"ב). דשני תלמידי חכמים עומדים מבחוץ – היינו לכתחלה, דערך טפי. ויש מפרשים: דכיון דידוע לכל שטבילה – כאילו עומדים שם דמי. ומידו קשיא: דטבילת נדה בלילה, ולקמן (מ"ב). אמר: אין מטבילין גר בלילה! אבל אי לאו כתיב משפט אלא אקבלת מצוה – אתי שפיר, והא דאין מטבילין – היינו לכתחלה, מדרבנן.

1 יוסי רבי רבי יודנה הוה, ואבשר את הולד בין בעבד שבא על פנויה
2 ופין קבא על אשת איש, וכדברי נהרדעי.
3 וכן אמר ליה רב אחא בריה דרבא רבינא, איקלע אמר לאתרין,
4 ואבשר אמימר את וולד העבד, בין קבא על פנויה ובין קבא על
5 אשת איש. מסיקה הגמרא: והלקחא, עובד בוכבים ועבד הקא על
6 בת ישראל, תולד כשר, בין בפנויה בין באשת איש.
7 הגמרא דנה במינוי של וולד זה לשררה על הציבור: רבא אבשריה
8 ו-הכשירן לרב קרי בר רחל שנוולד לה מעובד כוכבים, ומנייה
9 בפוקסי דרבא – ומינה לגבאי על הציבור בבבל. הגמרא מפרשת
10 את החידוש שבמעשה זה: ואף על גב שגר סתם אסור למנותו
11 פרס על ישראל, דאמר בר ברייתא, ממה שנאמר (דברים יז טו)
12 'שום תשים עליך מלך' [מקרב אחיך], יש לדרוש שכל משימות
13 ו-מינויים שאתה שמים, אל יהו אלא מקרב אחיך ולא מקרב גרים,
14 מכל מקום האי ורב מרין פין דאמו רחל היתה מישראל, מקרב
15 אחיך קרינן ביה, ועל כן מינהו רבא לגבאי על הציבור.
16 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין וולד זה: עבדו דרבי
17 חייא בר אמי אטבלה ו-הטבילן להתיא עובדת בוכבים לשם אנתתא
18 – לשם טבילת אישות, כלומר לשם טבילת נדה שבאה להתיר
19 אשה לבעלה, ולא לשם טבילת גירות, ואין גירות בלא טבילה
20 לשם גירות, ואחר כך בא עליה וילדה לו בת. אמר רב יוסף, וקילנא
21 לאבשריה בה – יכול אני להכשיר את העובדת כוכבים שתיחשב
22 בת ישראל כשרה, שכן מאחר שנכרית אינה טובלת לנדותה, זו
23 שטבלה לשם נדות בודאי היתה כוונתה לקבל עליה את דת
24 ישראל, והרי היא כמי שטבלה לשם גירות. וכן בידי להכשיר
25 בבריתא – את בתה לקהל, ואפילו שנוולדה לה מהעבד. מפרש רב
26 יוסף את דבריו: בה –[אותה] אני מכשיר בדרבא, דאמר רב אסי
27 במעשה שיובא בסמוך בארם שטבלה אמו שלא לשם גירות לפני
28 שנוולד, מי –[וכן] לא טבלה לגדותה, ואם כן, נחשבת טבילה זו
29 כטבילה לשם גירות. ובבריתא –[ואת בתה] אני מכשיר משום
30 שהלכה בדינו, עובד בוכבים ועבד הקא על בת ישראל תולד כשר.
31 הגמרא מביאה את המעשה שלגביו אמר רב אסי את דבריו: הווא
32 דהו קרו ליה בר ארמייתא – שהיו מכנים אותו 'בן הארמית', משום
33 שלא טבלה אמו בשעת גירותה. אמר עליו רב אסי, מי –[וכן] לא
34 טבלה אמו לגדותה, ומאחר שטבלה לנדותה, הרי זו כמי שטבלה
35 לשם גירות, וישראל כשר הוא.
36 הגמרא מביאה מעשה דומה בטבילה שלא לשם גירות: הווא דהו
37 קרו ליה בר ארמייתא – שהיו מכנים אותו 'בן הארמי', לפי שהיה
38 אביו נכרי ואמו ישראלית, ולא טבל אביו בשעת גירותו. אמר עליו
39 רבי יהושע בן לוי, מי –[וכן] קודם שנתעברה אמו לא טבל אביו
40 לקרי – כדי להיטהר מטומאת קרי, ואף טבילה זו נחשבת טבילה
41 לשם גירות, שכן עובדי כוכבים אינם טובלים לקריים, ונמצא
42 שטבל לשם דת ישראל.
43 הקונה עבד כנעני צריך למול ולהטבילו לשם עבדות, ובכך נעשה
44 העבד ישראל במקצת, ומתחייב במקצת מצוות כאשר. הגמרא
45 דנה בעבד כנעני שטבל לשם גירות גמורה: אמר רב קמא בר גוריא
46 אמר רב, ישראל תלוך עבד כנעני מן אדונו העובד בוכבים, ולפני
47 שהטבילו הישראל לשם עבדות קדם העבד וטבל עצמו לשם
48 גירות גמורה להיות ישראל בן חורין, קנה עצמו בן חורין, והרי הוא
49 ישראל גמור ויצא לחירות. מפרשת הגמרא: מאי מעמא יצא
50 לחירות,

1 מנו –[מי הוא], הלא רב יהודה הוא המכשיר וולד זה לקהל, כמובא
2 לעיל (ע"א), והא אמר רב יהודה, מי שחציו עבד וחציו בן חורין הקא
3 על בת ישראל ונולד להם בן, אותו וולד אין לו תקנה, ואסור לבוא
4 בקהל. הרי שאף המכשיר וולד של עבד פוסל וולד של חצי עבד
5 וחצי בן חורין.
6 מתרצת הגמרא: כי איתמר דינו דרב יהודה שהולד אין לו תקנה,
7 הוא כגון דקדוש חצי עבד זה את בת ישראל, והיא מקודשת רק
8 לצד החירות ולא לצד העבדות שבו, דכאשר בא עליה לאחר מכן
9 נמצא שצד העבדות שבו משתמש באשת איש הקנייה לצד החירות
10 שבו, והרי ביאה זו אינה רק ביאת חייבי לאוין של איסור עבד בבת
11 ישראל, אלא היא ביאת חייבי כריתות של איסור אשת איש, ועל
12 כן הולד הנולד ממנה ממור, אך רבה דיבר באופן שבא עליה החצי
13 עבד ללא קידושין, שאין בזה אלא איסור לאו, ועל כן הולד כשר.
14 מקשה הגמרא: והאמר בני נהרדעי משמיה דרבי יעקב, לדברי
15 הפוסל את הולד שנוולד מעבד, הרי הוא פוסל אותו אפילו באופן
16 שנוולד מבת ישראל פנויה, ולדברי המכשיר אותו, הרי הוא מכשיר
17 אפילו באופן שנוולד מאשת איש. ושניהם, בין המכשיר ובין הפוסל
18 לא למדות הלכה זו אלא מאשת אב, שכן איסור ממזר נסמך
19 לאיסור אשת אב, שנאמר (דברים כג א) 'לא יקח איש את אשת
20 אביו', ולאחר מכן נאמר (שם כג א) 'לא יבא ממזר בקהל ה'',
21 ומסמיכות זו יש לדרוש, שכל וולד הנולד מביאת איסור שדומה
22 לאיסור אשת אב נעשה ממזר, אלא שנחלקו איזה איסור נחשב
23 דומה לאשת אב. מאן דפסיל וולד הנולד מעבד ועובד כוכבים הבא
24 על בת ישראל, כבר, מה אשת אב דלא תפסי בה קדושין משום
25 שיש בה איסור כרת, [תולד הנולד מביאת איסור זו ממזר], אף כל
26 הנולד ממי דלא תפסי לבועל בה [באשה] קדושין תולד ממזר, ועל
27 כן אף הנולד מביאת עבד ועובד כוכבים על בת ישראל שאין
28 קדושין תופסים לו בה, הולד ממזר. ומאן דמכשיר וולד זה, כבר, מה
29 אשת אב דרק לירידה [לבן בעלה] לא תפסי בה קדושין, אבל
30 לאתרין –[לאדם אחר] תפסי בה קדושין, רק בביאת איסור כזו
31 הולד ממזר, ויש לאפוקי –[למעט] מסמיכות זו עובד בוכבים ועבד
32 דלא תפסי בהו קדושין כלל בשום בת ישראל, שאפילו אם באו על
33 אשת איש הולד כשר משום שאינם דומים לאשת אב. ואם כן, אי
34 אפשר לפרש בדברי רב יהודה, שהולד פסול משום שחצי
35 העבדות בא על אשת איש, שהרי רב יהודה המכשיר את הולד
36 בעבד שבא על בת ישראל פנויה, מכשיר גם כשבא על אשת איש.
37 הגמרא מפרשת את דברי רב יהודה באופן אחר: אלא, כי איתמר
38 דינו דרב יהודה שאין לולד תקנה, הוא כגון שקא מי שחציו עבד
39 וחציו בן חורין על אשת איש ישראלית הנשואה לישראל, ונמצא
40 צד חירות שבו שהוא ישראל גמור ותופס לו קידושין משתמש
41 באשת איש, ועל כן הולד ממזר.
42 הגמרא מביאה שיטה החולקת על דברי נהרדעי: אמר רבינא, אמר
43 לי רב גוא, איקלע –[נודמן] רבי יוסי בר אבין לאתרין –[למקומנו],
44 והוה עובדא בפנויה שבא עליה עבד גמור, ואבשר רבי יוסי בר
45 אבין את הולד. וכן היה מעשה באשת איש שבא עליה עבד גמור,
46 ופסיל רבי יוסי בר אבין את הולד. וחולק רבי יוסי בר אבין על
47 נהרדעי שאמרו שאין לחלק בין עבד שבא על הפנויה לבין עבד
48 שבא על אשת איש. רב ששת חולק על רבינא: אמר רב ששת, לא
49 כך היה המעשה, אלא לדידי אמר לי –[לי עצמי] סיפרו רב גוא
50 מעשה זה, ולא רבי יוסי בר אבין הוה האמורא שפסק בו, אלא רבי

מבואר בכמה מקומות בענין "הלכה כבית הלל" – שבזמן הזה אין העולם ראוי שההלכה תהיה כבית-שמאי (דרגא נעלית יותר), ורק לעתיד-לבוא תהיה הלכה כבית שמאי.

מהתועודות י"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

רב אחא דוחה את ראיית רב אויא: פריך רב אחא, מה ראייה היא
 מהדרשה האמורה, אָמַר שההבדל בין ישראל לעובדי כוכבים
 הוא, שגוי אינו קונה בישראל קנין הגוף לעולם, אבל ישראל קונה
 בגוי קנין הגוף בִּכְסָפָא וּבְיָבִילָהּ, שדווקא אם לאחר שקנאו בכסף
 הטבילו לשם עבדות קנה את גופו. אבל כל זמן שלא הטבילו אין
 לו בו אלא שעבוד למעשה ידיים בלבד, ועדיין יוכל העבד לטבול
 לשם חירות. מסיקה הגמרא: אכן פָּסְיָא הוכחה רב אויא.
 הגמרא מביאה את דברי שמואל בענין טבילת עבדות: אָמַר
 שְׂמוּאֵל, וְצִירָהּ אֲדֹנָיָא לְתַקְפָּא לעבד ולתת עליו עול מלאכה בעודו
 בְּמִים בשעת טבילתו, כדי שיהיה ניכר על הטבילה שהיא לשם
 עבדות. שאם לא כן יוכל העבד לומר שהוא טובל לשם חירות,
 אבל באופן זה אפילו אם יאמר כן העבד אין בדבריו כלום. הגמרא
 מביאה מעשה שעולה ממנו כדברי שמואל: כִּי הָיָא דְּמִנְיָא עֲבִידָהּ
 דְּרַב אֲשִׁי, בְּעָא לְאַתְּבִילָא – שרצה רב אשי להטבילו לשם עבד
 כנעני לאחר שקנאו. מְסָרָהּ נִתְּלִיחוּ – מסר אותו להם לְרַבִּינָא
 וְלְרַב אֲחָא בְּרִיהּ דְּרַבָּא להטבילו לשם עבדות, ואָמַר לְהוּ, הוּוּ
 דְּמִנְיָא לְרַבִּינָא לֵיה – ראו שיתבול לשם עבדות, שכן אם יטבול
 לשם בן חורין יוצא לחירות אתבוע מכס את דמיו. בשעה שהטבילו
 אותו רָמַז לֵיה אֲרִיִּסָא בְּצִוְרָא – הניחו לו חבל בצווארו, אָרְפוּ
 לֵיה וְצִמְצִימוּ לֵיה – והרפו את החבל ושוב הדקדוהו סביב צווארו.
 מפרשת הגמרא: אָרְפוּ לֵיה את החבל, כִּי חִיבִי (כדין) דְּלֵא לְהוּ
 חֲצִיצָה ויבואו המים על בשרו, שכן אם יש דבר החוצץ בין בשרו
 למים אין זו טבילה. ומיד צִמְצִימוּ לֵיה שוב את החבל סביב צווארו,
 כִּי חִיבִי דְּלֵא לְקַדִּים וְלִמָּא לְהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין אֲנִי מוֹבֵל, אך כל זמן
 שהחבל שבידם מהדוק על צווארו אינו יכול לומר כן, משום
 שהוא כמו שנותנים עליו עול מלאכה. בְּהִרְדִּי רִישֵׁיה מְמַי –
 ובשעה שהוציא העבד את ראשו מהמים, אָנְחוּ לֵיה וְלִמָּא דְּמִינָא
 אֲרִישֵׁיה – הניחו עליו כלי מלא טיט ואָמְרוּ לֵיה, וְיֵל אֲמַטִּי לְבִי מִרְדָּ
 – לך ודבה טיט זה לבית רב אשי דונך, כדי להראות שהוא עבד.
 הגמרא ראה במי ששנתעבד למלך מחמת חובו ונמכר לישראל:
 אָמַר לֵיה רַב פָּפָא לְרַבָּא, הוּוּ מִרְדָּ הִנֵּי דְבִי פָפָא בִּר אָבָא – יראה
 אדוני את מעשה בני ביתו של בית פפא בר אבא, דְּהִתְבִּי וְזוּי לְאִינְשִׁי
 לְבִרְיָהּ שפורעים למלך את מס הגולגולת של גויים שאין בידם
 לשלמו, וּמִשְׁעָבְדֵי בְּהוּ – ומשעבדים את הגויים האלו לעבדים
 תמורת פירעון חובם. ושאל רב פפא: כִּי נָפְקִי – לאחר שמחזירים
 גויים אלו לבני פפא בר אבא את הממון ששילמו עבורם ויוצאים
 מתחת ידם לחירות, האם הם צִירִיבִי נִיטָא דְּחִירָתָא (גט שחרור)
 אם יתנו להתגיר ולשאת מישראל. או שזמא לֵא צִירִיבִי – שחרור
 שחרור משום שאין גופם קנוי, שכן עבד כנעני שנמכר לישראל
 אינו קנוי אלא למעשה ידיים כל זמן שלא הטבילו לעבדות. אָמַר
 לֵיה רבא, אִיבֵי שְׂכִיבִי לֵא אֲמִירָא לְבוּ הָא מִיְתָא – אילו לא הייתי
 בין החיים לא הייתי יכול להשיב לך את מה ששמעתי מרב ששת.
 הָבִי אָמַר רַב שִׁשְׁתִּי, מוֹהֲרִיקָהוּ דְּהִנֵּי בְּסָפָא דְּמִלְכָא מִנָּה – חותם
 העבדות שלהם מונח בארגז המלך. כלומר, הרי הם עבדי המלך
 וקנויים לו בקנין הגוף, והרי מִלְכָּא אָמַר, מָאן דְּלֵא יְהִיב בְּרָנָא
 מִשְׁתַּעֲבָד לְמָאן דְּיְהִיב בְּרָנָא – מי שלא ישלם מס יהיה עבד למי
 שיפרע בעבורו את מסו. ומכיון שהם קנויים למלך בקנין הגוף, אף
 בני פפא בר אבא שזכו בהם מכח ציווי המלך קנו את גופם, ואינם
 יוצאים מתחת ידם אלא בגט שחרור.
 הגמרא חוזרת לדן עובד כוכבים שבא על בת ישראל שנידון
 לעיל (מז), ומביאה מעשה שנהג בו רבי יוחנן כשיטתו לעיל: רַבִּי
 חִזְקִיָּא בִּר אָבָא אִיקְלַע – (דוודמן) למקום הקרוי בְּנָלָא, חָזָא – (וראה)
 שם בנות ישראל שֶׁעָבְדוּ – (שמעוברות) מְרִירִים שָׁפְלוּ וְלֵא מְבִילָא
 לגירותם. וְעוֹד חָזָא – (וראה) שם חֲמָרָא דִּישְׂרָאֵל דְּמִנְיָא עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים
 – יין של ישראל שמזגהו עובדי כוכבים וְשָׁתוּ יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ. ועוד
 חָזָא תוֹרְמוֹסִין דְּשִׁלְכִי – (שבישלום) עוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים וְאֲכָלִי יִשְׂרָאֵל
 מִמֶּנּוּ. וְלֵא אָמַר לְהוּ רַבִּי חִיָּיא בִּר אָבָא וְלֵא מִידִּי – (כלום), ולא
 הוכיחם על שלושת דברים אלו, אָתָא רַבִּי חִיָּיא בִּר אָבָא לְקַמִּיהּ
 דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְסִיפֵר לֹו אֵת שְׁלוֹשֶׁת הַדְּבָרִים שֶׁרָאָה שֶׁם. אָמַר לֵיה
 רַבִּי יוֹחָנָן, צָא וְהַכְרֵז עַל גְּמִינָהּ שֶׁל אוֹתָן בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַמְעוֹבְרוֹת

משום שהאדון הקודם שהיה עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, גוֹפָא – (את גופו) של
 העבד לֹא קָנִי לֵיה, אלא היה העבד משועבד לו למעשה ידיו
 בלבד, ואם כן רק מִי דְּקָנִי לֵיה לעובד כוכבים עבד הוא דְּמִקְנִי
 לֵיה לִישְׂרָאֵל, ונמצא שעד שהישראל מטביל את העבד לשם
 עבדות אין לו בו אלא שעבוד בלבד. וְכִין דְּקָדָם העבד כנעני
 וְכָל אֵת עצמו לְשֵׁם גִּירוֹת של בֶּן חוֹרִין ולא לשם עבדות, אָפְקִיעָה
 לְשִׁעְבּוּדֵיהּ – הפקיע מעצמו את שעבוד הישראל ויצא לחרות.
 וטעם הדבר הוא כְּדָרְכָא, אָמַר רַבָּא, הִקְדֵּשׁ, חֲמִין, וְשִׁחְרוּ,
 מְסָקִיעִין מִידִּי שְׁעָבְדֵי. שאם שעבד הלוח את שורו ועשאו אפותיקי
 למלוה, ואחר כך הקדיש הלוח את השור למזבח, הקדושה שחלה
 על השור מפקיעה ממנו את השעבוד, ואין המלוה יכול לגבות
 ממנו את חובו. וכן אם שעבד ישראל את חמצו ועשאו אפותיקי
 לבעל חובו הגוי, והחמץ עדיין ביד הישראל, משהגיע זמן ביעורו
 של החמץ בשעה השישית של ערב פסח, נפקע ממנו שעבוד הגוי
 וחיוב הישראל לבערו. וכן אם שעבד הלוח את עבדו הכנעני
 ועשאו אפותיקי לבעל חובו, ואחר כך שחררו הלוח, נפקע מהעבד
 שעבוד המלוה והרי הוא יוצא לחירות. אם כן אף עבד זה שאין
 גופו קנוי לאדון אלא רק משועבד לו למעשה ידיו, כשטובל את
 עצמו לשם גירות באה קדושת ישראל ומפקיעה ממנו את
 שעבודו.
 רב חסדא מקשה על דברי רב מברייטא: מְתִיב – (מקשה) רַב חֲסִידָא,
 שנינו בברייטא, מְעַשֶׂה בְּבִלְוִיָא הַגִּירוֹת שְׁקָדְמוּ עֲבָדֵיהּ הכנענים
 וְכָבְלוּ לִשְׁם גִּירוֹת לְפָנֵיהּ – לפני שהיא עצמה התגירה. וְכָא מְעַשֶׂה
 זֶה לְפָנֵי חֲמִינִים, וְאָמַר, קָנוּ הָעֲבָדִים אֵת עַצְמָן ונעשו ישראלים בְּנֵי
 חוֹרִין. מדייק רב חסדא: משמע מדברי הברייטא, שדווקא אם טבלו
 לְפָנֵיהּ, אין – עלתה להם הטבילה ונעשו בני חורין, משום שכל זמן
 שלא נתגירה לא היה לה בהם אלא שעבוד בלבד. אבל אילו
 היתה מקדימה וטובלת לפנייהם והיו העבדים טובלים לְאַחֲרֵיהּ, לא
 היתה עולה להם הטבילה, והיו נשארים בעבדותם. הרי שמיד
 כשקנה הישראל את העבד נקנה לו גופו, ושוב אין בידו לטבול
 לשם חירות, ולא כדברי רב הושעיה שטיבילו האדון לשם
 עבדות אין לו בו אלא שעבוד בלבד והרי הוא יכול לטבול לשם
 גירות.
 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, לעולם גם אם טבלו העבדים לשם
 חירות לאחר שנתגירה היא יצאו לחירות, אלא שאם טבלו לְפָנֵיהּ
 והיא עדיין בגויותה, בֶּן אֵם טבלו בְּסָתָם ולא פירשו שטובלים
 לשם חירות, וְכִין אֵם טבלו בְּמִשְׁפָּחָא לשם חירות, נעשו בני חורין.
 אבל אם טבלו לְאַחֲרֵיהּ, אם טבלו בְּמִשְׁפָּחָא לשם חירות, אין – נעשו
 בני חורין, אבל אם טבלו בְּסָתָם לא יצאו לחירות, אלא הם עבדים
 כנענים.
 הגמרא חוזרת לפרש את דברי רב: אָמַר רַב אויא, לֹא שָׁנוּ
 שמעילה לעבד טבילתו לשם חירות, אָלָא בִּישְׂרָאֵל שְׁלוֹקָה עַבְד
 מִן הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, שמכיון שאין לגוי קנין הגוף בעבדו, גם לישראל
 שקנאו ממנו אין בו קנין הגוף עד שיתבילו לשם עבדות. אָבָל
 עוֹבֵד בּוֹכְבִּים שמכר את עצמו לישראל, אף את גוֹפִיָּה של העבד
 קָנִי הישראל, ושוב אינו יכול לטבול לשם בן חורין. מוכיח רב
 אויא את דבריו: דְּכִתְבִּי (ויקרא כה מה) וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגֵּרִים
 עִמָּכֶם מִהֶם תִּקְנֶנּוּ, דווקא אֲתֶם הישראל קונים עבדים מִהֶם
 (ומהגויים), וְלֹא הֵם הגויים קונים עבדים מִהֶם הישראלים, וְלֹא הֵם
 הגויים קונים עבדים זֶה מִזֶּה, ומה שדרש וְלֹא הֵם קונים מִהֶם, לְעַיֵן
 מִי דֵרַשׁ כֵּן. אִילִּימָא למעט שאין הגוי קונה ישראל לְמַעֲשֵׂה דִידֵוּ,
 לא יתכן לפרש כן. שהרי אָמַר – (וכי) עוֹבֵד בּוֹכְבִּים לֹא קָנִי לֵיה
 לִישְׂרָאֵל לְמַעֲשֵׂה דִידֵוּ, וְהִתְבִּיב (שם כה מז) וְיָמָךְ אֲחִירָךְ עִמּוֹ, וְנִמְכַּר לְגֵר
 תוֹשֵׁב עִמָּךְ, או יִקְרָא מִשְׁפַּחַת גֵּר, וְאָמַר מִר, מִשְׁפַּחַת גֵּר, זֶה הָעוֹבֵד
 בּוֹכְבִּים. הרי שישראל נמכר לגוי לעבד למעשה ידיו. אָלָא לֹא
 בודאי בא הכתוב למעט שאין ישראל נמכר לגוי לְגוֹפִיָּה – לקנין
 גופו. וכנגד קנין זה קָאָמַר רַבְּהִינָא, אֲתֶם הישראלים קונים מִהֶם
 (ומהגוי) עַבְד אֲפִילוּ לקנין גוֹפִיָּה – (גופו). נמצא שגוי המוכר את
 עצמו לישראל אף גופו קנוי, ועל כן אינו יכול לטבול לשם בן
 חורין.

נברי גופא לא קני — נברי לא קנאו לגופו של זה מתחלה. כדאמר לקמן: ולא הם קונים זה את זה. הקדש חמין ושחרור — עשה שורר אפותיקי והקדישו למזבח, דהויא קדושת הגוף — פקע שיעבודא דקמא. אבל קדושת בדיק הבית לא מפקעא, כדתנן בערכין (כג.ב). מוסיף עוד דינר ופודה הנכסים כולן, או אם עשה חמצו אפותיקי לנכרי, והרי הוא מונח בידו של ישראל, ובאו שש שעות של ערב הפסח — פקע שיעבוד הנכרי, והואל ולא הוי ממש ידיה, וחיוב זה לבכור. ושחרור — עשה עבדו אפותיקי לחבירו ושחררו — משחררו, ופקע ממונו של מלוה. בבבארא ב' לפניה אין — לפי שחן גרים, והיא נכריה, והנכרי — ישראל לא קני לגופיה. לאחריה לא — אלמא גבי ישראל לא אמרינן קנה עבד עצמו בן חורין. בין כסתם — שלא פירש, הרי אנו טובלין לשם בני חורין. כמפורש — כדרב חמא בר גוריא, דקתני: וקדם וטבל לשם בן חורין. אבל נברי גופיה — נברי שמכר עצמו לישראל — קנהו ישראל לגופיה, ואם קדם וטבל לשם בן חורין — לא קנה עצמו בן חורין. אלא נברי מי לא קני ליה ישראל — למעשה ידיו, והכתוב: "או לעקר משפחת גר", ואמר מר: משפחת גר — זה הנכרי. אימא כסתם, ובסתם: לשום עבדותו, ודאמר רחמנא לקני, אבל אם קדם וטבל לשם בן חורין — הכי נמי דבן חורין הוא. לתקפו במים — כשטבילו לשם ידות לעבדות, צריך שיתקפנו, תחת עליו עול מלאכה במים, כדי שתהא נראית כטבילת עבדות. שאפילו יאמר הוה לשם בן חורין — לא קנה עצמו בן חורין, ולא ידא ממשות בדבריה, בעי לאסתכלי — לשם ידות לעבד. מניינו קא בעינא ליה — אם יקדים ויאמר לשם בן חורין. אריימא — *קריסטריי. וצמצמו — דחקוהו לקשור בצוארו, משום לתקפו במים. ארפו ליה וצמצמו ליה — שהיה לו ענותו, והאשרצו מושבין ראש החבל והוא דחוק מאליו, וכשאין מושבין — רפוי, והמים נכנסים על בשרו, וזולמא דמינא — כלי מלא טט. דיהבי וזוי לאינשי לכרניהו — כשאין נותנין כסך גולגולת למלך תופסים אותם בבאי המלך. והני דבי פפא עשירים היו, ופורעים המס לבגאי המלך, וקונין אותם לעבדים מהם. ובכריהו דאנתו דהנקין, וקא מביעיא ליה אי חיו קני, דלכי נפקי מיניה ליבעי גיטא דחירותא, או לא. מוהקרייהו דהני — דותמן של אלו. כמפסא דמלכא — שחן לו לעבדים. טפסא — ארגו, **אשקריין בלעז". ומלכא אמר ב' — הילכך מר דוא, ובעי גיטא דחירותא אי בעי לאיגורי ולאשתרוי בבתי ישראל. לפי שאינם בני תורה — אנתורמוסין קא, דאין בו משום בישוילי נכרים כדמפרש לקמן, אלא לפי שאינן בני תורה צא ואסור עליהן, שלא ילולו בבשולי נכרים. ועל יינם משום יין נסך — דאף על גב דלא נגעי אלא כחו בעלמא הוא — אסור. משום לך לך אסרין לגוריא ב'. תורמוס — אינו עולה על שלחן מלכים. מאבותינו ששלו — בימי ששלו, כשיצאו ממצרים, ויצאו מכלל בני נח לקבל התורה ולקבל פני השכינה. באמהות — נשותיהם שטבלו כדמפרש לקמן, דאם לא טבלו — במה נכנסו תחת כנפי שכינה? משאי אפשר — אמהות אי אפשר למול. אלא מן החולין — ולא מדמי מעשר שני, דאבותי מעשר שני לא הוה. אין בא אלא מן החולין — למעוטי מדמי מעשר שני. הכי גרסינן במנחות ב"התורה" (פב.א). אמר ליה רבי עקיבא וכו' דנין אפשר כו'

הקדש חמין ושחרור — מפורש ב"השולח" (גיטין מ.ב). כ' נפקי צריכי גיטא דחירותא או לאו — מספקא ליה אי דינא דמלכותא דינא או לא. ואף על גב דלא קני גופיה — הכא קני, או דלמא, הכא נמי לא קני אלא למעשה ידיו. ובנכריות מיירי, אם היו באין להתנייה. רבי יוחנן באידך לישנא סבירא ליה — אמור רבינו הם: דכולהו מורו דכשנאכל כמות שהוא זה — דאין בו משום בישוילי נכרים, דאמר ב"אין מעמידך" (עבודה זרה לח.א) דאיכא בינייהו דגים קטנים ארזי ודייסא, היינו: דברים שאין עולים על שלחן מלכים ואין נאכלים כמות שחן חזין. ולא נקט כמה דברים הנאכלים כשחן חזין ועולים על שלחן מלכים, כמו פירות וגבינה וכיוצא בהן, והא דאמר רבי יוחנן התיב ביצה, אף על גב דראוי לגומעה חיה — אין זו אכילה חשובה, דהכי נמי בשר מליח מותר לטלטלו בשבת (שבת קכח.א). דחוי לאכילה. ואפילו הכי יש בו משום בישוילי נכרים. אמר ליה רבי עקיבא וכו' דנין אפשר משאי

נכרי גופא לא קני ליה, מאי דקני ליה — הוא דמקני ליה לישראל, וכיון דקדם וטבל לשם בן חורין — אפקעיה לשעבודיה, דרביא. דאמר רבא: הקדש, חמין, ושחרור — מפקעין מידי שעבוד. מתיב רב חסדא: מעשה בבבארא גיזירת שקדמו עבדיה וטבלו לפנייה. ובא מעשה לפני חכמים ואמרו: קנו עצמן בני חורין. לפנייה — אין, לאחריה — לא! אמר רבא: לפנייה — בין בסתם בין במפורש. לאחריה, במפורש — אין, בסתם — לא. אמר רב אבוי: לא שנו אלא בלוקח מן הנכרי, אבל נכרי גופיה — קני, דקתיב: "וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מִהֶם תִּקְנוּ" — איתם קונים מהם, ולא הם קונים מהם, ולא הם קונים דיו — אפיו נכרי לא קני ליה לישראל למעשה ידיו? והכתוב: "או לעקר משפחת גר", ואמר מר: "משפחת גר" — זה הנכרי! אלא — לגופיה, וקאמר רחמנא "איתם קונין מהם" — אפילו גופיה. פריך רב אחא: אימא בכספא ובטבילה! קשיא. אמר שמואל: וצריך לתקפו במים. פי האי דמנינו, עבדיה דרב אשי, בעא לאטבולי, מסריה ניתליהו לרבינא ולרב אחא בריה דרבא, אמר להו: הוו דמנינו קבעית ליה. רמו ליה ארוסא בצואריה, ארפו ליה, וצמצמו ליה. ארפו ליה — פי היכי דלא לקדים ולקמא להו: לשם בן חורין אני טובל. בהרי דדלי רישיה ממיא, אנהו ליה וזולמא דמינא ארישיה. ואמרו ליה: זיל אמטי לבי כרד. אמר ליה רב פפא לרבא: חזי מר הני דבי פפא פר אבא דיהבי וזוי לאינשי לכרניהו, ומשעבדי בהו. פי נפקי, צריכי גיטא דחירותא או לא? אמר ליה: איכו שכיבי לא אמרי לכו הא מילתא, הכי אמר רב ששת: מוהקרייהו דהני בטפסא דמלכא מנא, ומלכא אמר: מאן דלא יתיב פרנא — משתעבד למאן דיהבי פרנא. רבי חייא פר אבא איקלע לנבלא. הוה בגות ישראל דמעברין מגרים ששלו ולא טבלו, וחוה חמרא דישאל דמוני נכרים ושחור ישראל, וחוה תורמוסין דשלקי נכרים ואכלי ישראל, ולא אמר להו ולא מידי. אתא לקמיה דרבי יוחנן. אמר ליה: צא והכריז על בגיהם שהם ממוזרים, ועל יינם משום יין נסך, ועל תורמוסין משום בישוילי נכרים, לפי שאינן בני תורה. על בגיהן שהם ממוזרים — רבי יוחנן לטעמיה, דאמר רבי חייא פר אבא אמר רבי יוחנן: לעולם אין גר עד שימול ויטבול, וכיון דלא טבול — נכרי הוא. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: נכרי ועבד הפא על פת ישראל — הולד ממוזר. ועל יינם משום יין נסך — משום "לך לך, אמרין גיזרא, סחור סחור, לכרמא לא תקרב". ועל תורמוסין משום בישוילי נכרים — לפי שאינן בני תורה, הא בני תורה שרי? והאמר רב שמואל בר רב יצחק משמיה דרב: פל הנאכל פמות שהוא חי — אין בו משום בישוילי נכרים, והא תורמוס אינו נאכל פמות שהוא חי, ויש בו משום בישוילי נכרים? רבי יוחנן פאידיך לישנא סבירא ליה דאמר רב שמואל בר רב יצחק משמיה דרב: מפל שאין עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת — אין בו משום בישוילי נכרים. וטעמא דאין בני תורה, הא בני תורה — שרי. תנו רבנן: גר ששלו ולא טבל, רבי אליעזר אומר הרי זה גר, שכן מצינו פאבותינו ששלו ולא טבלו. טבל ולא מל, רבי יהושע אומר: הרי זה גר, שכן מצינו באמהות שטבלו ולא מלו. וחכמים אומרים: טבל ולא מל, מל ולא טבל — אין גר עד שימול ויטבול. ורבי יהושע נמי — גילף מאבות, ורבי אליעזר נמי — גילף מאמהות! וכי תימא: אין דנין אפשר משאי אפשר — והתניא, רבי אליעזר אומר: נמנין לפסח דורות שאין בא אלא מן החולין — נאמר פסח במצרים ונאמר פסח בדרורות, מה פסח האמור במצרים — אין בא אלא מן החולין, אף פסח האמור לדורות — אין בא אלא מן החולין. אמר ליה רבי עקיבא: וכי דנין אפשר משאי אפשר? אמר ליה: אף על פי שאי אפשר — ראייה גדולה היא, ונלמד הימנה. אלא בטבל

משא אפר — תימה: לרבי עקיבא, מנלן דאין משלשין במכות? דבפרק קמא דמכות (הא) ליפנין לה ממינה, והיינו אי אפרה! ואין לומר דהתם דגירה שוה היא מודה רבי עקיבא דדינן משאי אפרה, משום דאין גירה שוה למחצה. אבל הכא, בנזן אב הוא. דהא הכא נמי היקישא הוא, כדמסיק בסוף "התורה" (מנחות פ"ב). דרדריש רבי אליעזר מ"דעבדת" (שמות יג) — שיהו כל העבודות שוות זה כזה, ולא קיבל רבי עקיבא, אף על גב דאין היקש נמי למחצה.

בשטבל ולא מל כולי' עולמא לא פליגי — ואם תאמר: ורבי יהושע, אדמודי ליה אודוי — לפלוג עליה לפלוגי, דנקט טבל דמודי רבי אליעזר, ולא נקט מילתא דפליגי בה? וכי האי גוונא פריך בסוף "שבעות הפקדון" (שבעות להא). ויש לומר: הדין לא דייק יהושע — משום דהתנא דראשון הוזכר הכל, אבל הכא נקט שפיר רבי יהושע טבל ולא מל, כיון דלא בר ברבי אליעזר. **בי** פליגי במל ולא טבל — תימה: דלקמן בריש "הערל" (ע"א), ממעט רבי עקיבא גר שמואל ולא טבל מפסח, מדכתיב "תושב ושכיר" (שבעות להא). ויש לומר: הדין לא דייק יהושע — למה לי קרא? פשיטא דלא אבל בפסח, דכרי גמור הוא ואי כרבי אליעזר, כיון דגר מעליא הוא — אין סברא למעטו מפסח, כדמשמע דהם יוש לומר: דלעולם כרבי יהושע סברא ליה, ולאו מטעמיה. דאידו סבר דבאבות נמי טבילה הוה, ורבי עקיבא סבר מדמעטיה קרא בפסח — שמע מינה דאין גר עד שימול וטבול.

דאין הואה בלא טבילה — מפרש רבינו תם: בלא טבילה לפני הואה, כדי לקבל הואה. כדאמר בפרק "ארכעא מחזירי כפרה" (בריות ט"ז), מה אבותינו לא נכנסו לביתא אלא במילה וטבילה והואת דמים. והואת טבילה כשרה אף בלילה, כדתנן במסכת פרה (פרק י' משנה יא): אבל הוא עצמו טובל בלילה ביום. ולענין טומאה יש עוד טבילה אחרת אחרי הטהרה, שהיא כדי לטהר מטומאה, כדכתיב בקרא: "והוה" בירשא והדר "ורחץ במים", והואת טבילה אינה כשרה אלא ביום, כדתנן בפרק שני דמגילה (כ"א), אין טובלין אין מזין אלא ביום. ויש מפרשים דהתם בטבילה אחרי טבילת ארירי — אין טובלים אחר אלא ביום, כדאמרין בסוף מסכת פרה שאם טבל את האזוב בלילה אפילו הוה ביום הואתו פסולה. והשתא אתי שפיר הא דתנן טבילה קודם להואה. והא דקאמר התם בגמרא: לא מזין אלא ביום, דכתיב (במדבר יט): "הוה הטהור על הטהור ביום השלישי וגו'" ואיתקש טבילה להואה — היינו בקרא דטבילה דכתיב: "ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והוא על האהל וגו'". וכן משמע בירושלמי דמגילה דאמר: וטבל הוה, מה הואה ביום אף טבילה ביום. ואין לתמונה כיון דבעי הואה היאך מקבלין גרים בזמן הוה? דבפרק "ארכעא מחזירי כפרה" נפקא לן מקרא דלא בעינן. **ורבי** יהושע טבילה באומה מנא ליה אף על גב דאית ליה דאין הואה בלא טבילה — שמא הנשים לא היו בכלל אותה הואה. אי נמי, משום רבי אליעזר איצטריך האי טעמא, דמסיק משום דאידו נמי מודה דטבילה לחוד סגי, כדאמר לעיל בטבל ולא מל — כולי' עולמא לא פליגי דלית ליה, דאין הואה בלא טבילה.

כיון דאמר רבי יהודה דבחוה סגי בו' — תימה: דפריך פשיטא, דמנא ליה דסגי במילה לחוה? דלמא כרבי יהושע סבר ליה דטבילה בלא מילה — מהניא, אבל מילה בלא טבילה — לא מהני. **תקוני** גברא בשבתא לא מתקנינן — ואף על גב דלענין טומאה שרי לטבול בשבת משום דנראה כמיקר — שאני הכא, דבעי שני תלמידי חכמים לעמוד שם בשעת טבילה לחודיעו המצות, כדאמרין לקמן (מ"ב). **דרבי** יוסי תרתי בעי — כתב בעל הלכות גדולות דגר שנתגייר כשהוא מהול צריך להטות ממנו דם ברית, וקטן שנולד כשהוא מהול אין צריך להטות, וטעמא: דקטן, שלא היתה לו ערלה מעולם, אין צריך, אבל גר שהיתה לו ערלה ומילתו אינה מילה — צריך להטות דם ברית, ומיהו, אם נכרת לו כל הגיד ובא להתגייר — אין דומה שמילתו מעכבתו מלהתגייר. ומודי רבי יוסי בהדיא דסגי בטבילה לחודה. ורבינו חננאל פסק במסכת שבת איפכא מהלכות גדולות, וכן משמע בפרק "רבי אליעזר דמילה" (שבת קל"א), דאמר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על גולד כשהוא מהול שצריך להטות ממנו דם ברית, על מה נחלקו — על גר שנתגייר כשהוא מהול. ונראה שזה על סמכו הלכות גדולות, ודבריו דלא כאמוראי דהתם, דאית להו דקטן אין צריך, ובגר סברי כרבי יוסי דשמעתין, דמשמע דהלכתא כוותיה. ובפרק "הערל" (יבמות ע"ב), פליגי רבי אליעזר ברבי שמעון ורבנן בגר שנתגייר כשהוא מהול אם נחלקו ביום או אפילו בלילה, אבל בלילה מודו דצריך הטפת דם ברית. **שמע** רבי חייא הוכיזו לפי שהיה בעל מעשה וראש, ורבי יוסף הוכיז רבי אושעיא חברו, אבל רב ספרא — למה הוכיז רבי אושעיא ברבי חייא. **אינו** גר עד שימול וטבול — מהכא לא מצי לדקדק דלא תיטיג בטבילה לחודה, ולא בא לדקדק אלא דמילה בלא טבילה לא מהניא. **אין** מטבילין גר בלילה — ד"משפט" כתיב ביה, ואף על פי שכבר מל — חשיב ליה כתחלת דין.

משפט כתיב ביה — "ושפטם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו" (דברים א). אי נמי — "משפט אחד יהיה לכם ולגר" (במדבר טו). ואפילו למאן דאמר בסנהדרין (א"א).

במקום שאין מעין כיבוס — כגון בעל קרי בעלמא, דכתיב: "ורחץ במים וטמא עד הערב" (ויקרא טו) ולא כתיב כיבס בגדיו. מקום ששעין כיבוס — כגון בקבול תורה, דכתיב: "וכבסו שמלותם". דלמא נקיות בעלמא — הואה כיבוס לאו משום טומאה הוה דלטעון טבילה מקל וחומר, אלא שיהיו בגדיהם לבנים והגונים לקבל פני שכינה. ויורוק על העם — הואה הוא. מטבילים אותו — והוה כישראל

מעליא, ואין צריך לברוק בעדים אם מילתו לשם מצות מילה. ומה בכך — אם אין מילתו לשם מילה, הואיל וטבל — בטבילה סגי. **אין** מטבילים — שמא ערבי מהול וגבעוני מהול הוא, וצריך להטות ממנו דם ברית, דרבי יוסי תרתי בעי. לפיכך — הואיל ולרבי יהודה כהדא סגי — מטבילין בשבת גר שמואל תאמול לפנינו, דבמילה סגי ליה, וכי מטבילי ליה בשבתא — לא מתקני גברא. הכי גרסינן: **אמר** רב לפיכך מטבילין גר בשבת דברי רבי יהודה פשיטא כיון דלרבי יהודה כהדא סגי הויא פני הויא דמל לפנינו מטבילים. טבילה עיקר — דהא אמילא שמעתין ליה דקאמר, ומה בכך. רבי יוסי אוסר **אין** מטבילין — תרתי בעי, ואף על גב דמל בפנינו — טבילתו תקנתו. עובדא הוה בי רבי חייא בר רבי יודן יוסף פתני כרבי אושעיא בר רבי — כלומר, רבי אושעיא נמי הוה כהדי רבי חייא. ורב ספרא פתני — דאף רבי אושעיא ברבי חייא הוה כהדיהו. שחי **האידנא** — לילה היה. שמע מינה — מדבר ספרא, דאמר תלתא הוו — רבי צריך שלשה. דבעינן מופתין — כי הוה תלתא גברי רבנן רבירבי. דלמא דאיכלעו — הכי הוה מעשה דאיתרמו רבנן כי הני. אבל שלשה דאי שמעתין, מדקפליג רב ספרא ומוסיף עד דהוו תלתא. שפסג כתיב ביה — "משפט אחד יהיה לכם ולגר" (במדבר טו) ואין משפט פחות משלשה. יכול מקבילין אותו — כי גר נצטרכו הטפת דם ברית וטבילה. **כא** ועדיי עמו מנין — שנאמר, תלמוד לומר וכי יגור — מכל מקום. ולקמן פריך: כיון דעדיי עמו — פשיטא, ומי בעי קרא?

בכל רבי יוסף פתני רבי רבי, ורב יוסף פתני רבי אושעיא בר רבי, ורב ספרא פתני רבי אושעיא ברבי חייא. דאיתא לקמיה גר ששול ולא טביל, **אמר** ליה: שחי פאן עד למחר ונמפליגך. ששע מינה תלת. בשמע מינה: גר צריך שלשה, ושמע מינה: אינו גר עד שימול ויטבול, ושמע מינה: אין מטבילין גר בלילה. ונימא: ששע מינה נמי פתני מוכחין! דלמא דאיכלעו. **אמר** רבי חייא בר אבא **אמר** רבי יוחנן: גר צריך שלשה, "משפט" כתיב ביה. תנו רבנן: נכרי ששא ואמר: "גר אני", יכול נקבלנו — תלמוד לומר: "אתה" — במחזור לך. **כא** ועדיי עמו מנין — תלמוד לומר: "וכי יגור אתה גר בארצכם". אין

יהושע טבילה באומה מנא ליה — דהוה כהדי רבי יוסף פתני רבי רבי, ורב יוסף פתני רבי אושעיא בר רבי, ורב ספרא פתני רבי אושעיא ברבי חייא. דאיתא לקמיה גר ששול ולא טביל, **אמר** ליה: שחי פאן עד למחר ונמפליגך. ששע מינה תלת. בשמע מינה: גר צריך שלשה, ושמע מינה: אינו גר עד שימול ויטבול, ושמע מינה: אין מטבילין גר בלילה. ונימא: ששע מינה נמי פתני מוכחין! דלמא דאיכלעו. **אמר** רבי חייא בר אבא **אמר** רבי יוחנן: גר צריך שלשה, "משפט" כתיב ביה. תנו רבנן: נכרי ששא ואמר: "גר אני", יכול נקבלנו — תלמוד לומר: "אתה" — במחזור לך. **כא** ועדיי עמו מנין — תלמוד לומר: "וכי יגור אתה גר בארצכם". אין

משפט כתיב ביה — "ושפטם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו" (דברים א). אי נמי — "משפט אחד יהיה לכם ולגר" (במדבר טו). ואפילו למאן דאמר בסנהדרין (א"א).

בְּמִלָּה וְלֹא כָּל כּוֹלֵי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי דְּמִתְּנִי – בֵּין רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וּבֵין
 רַבִּי יְהוֹשֻעַ סוֹבְרִים שְׁמוּעִילָה הִטְבִּילָה לְבִדָּה וְנַעֲשָׂה גַר אֶף לֹלָא
 מִילָה, כְּמוֹ שְׁמִצְיָנוּ בְּאִמְהוּת שְׁנַתְגִּירָיו בְּטַבִּילָה בְּלִבְדָּה. כִּי פְּלִיגִי
 רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וּרְבִי יְהוֹשֻעַ, בְּמִלָּה וְלֹא מִכָּל. רַבִּי אֲלִיעֶזֶר סוֹבֵר שֶׁבְּמִילָה
 בְּלִבְדָּה נַעֲשָׂה גַר, מִשּׁוּם דְּלִיף מִאֲבֹת שְׁלִישִׁיתוֹ נִתְגִּירָיו קוֹדֵם מִתֵּן
 תּוֹרָה בְּמִילָה לֹלָא טַבִּילָה. וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ סוֹבֵר, שֶׁבְּאֲבֹת נִמְי מִכָּלִּה
 הָיָה מְלַבֵּד הַמִּילָה.
 שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מִנָּא לִיָּה לְרַבִּי יְהוֹשֻעַ שֶׁטְּבִילוֹ אֲבֹתָיו קוֹדֵם מִתֵּן
 תּוֹרָה. אֲלִיָּמָא מְדַבְּרִיב (שְׁמוֹת טו ז) לָךְ אֵל הָעָם וְקִשְׁתָּם הַיּוֹם וּמִחֵר
 וְכָבֵדוֹ שְׁמִלֹתָם, וְאֵם כֵּן יֵשׁ לְלַמּוֹד מִקֵּל וְחוֹמֵר שֶׁהִיָּתָה שֵׁם גַּם
 טַבִּילַת הַגּוֹף, וְמָה מְקוֹם שְׁאֵין מְעוֹן בְּכֹס בְּגָדִים כְּגוֹן בַּעַל קִרִּי,
 וּמִכָּל מְקוֹם הוּא מְעוֹן מִכָּלִּה לְטַהֲרָתוֹ, מִתֵּן תּוֹרָה שְׁהוּא מְקוֹם
 שְׁמִעוֹן בְּכֹס בְּגָדִים אֵינִי דִּין שִׁיחִיהָ מְעוֹן מִכָּלִּה. הָרִי שֶׁטְּבִילוֹ
 אֲבֹתָיו קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה כְּדִי לְהִכְנֵס תַּחַת כִּנְפֵי הַשְּׂכִינָה, דּוּחָה
 הַגְּמָרָא: וְדָלְמָא כִּיבּוֹס הַבְּגָדִים קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה הִיָּה לְנִקְיֹת
 בְּכָדִי שִׁיחִיהָ בְּגָדִים לְבָנִים וְהַגּוֹנִים לְקַבֵּל פְּנֵי שְׂכִינָה, וְאֵין
 הַכּוֹנֵנָה לְטַבִּילַת הַבְּגָדִים בְּמִקּוֹה, וְאֵם כֵּן אֵין רֹאיהָ מְכִיבּוֹס זֶה
 שֶׁהִיָּתָה שֵׁם גַּם טַבִּילַת הַגּוֹף. מְסִיקָה הַגְּמָרָא: אֲלָא מְקוֹר הִטְבִּילָה
 בְּאֲבֹתָיו הוּא מְקָמָא. שְׁנֹאמֵר בְּמִתֵּן תּוֹרָה (שְׁמוֹת כד ח) וְיִקַּח מִשָּׁה
 אֶת הָרִים וְיִזְרַק עַל הָעָם, וְנִמְרִי – וְקַבֵּלָה בִּידֵינוֹ, דָּאֵין הָזָאת בְּלֹא
 שְׁתַּקְדֵּם לָהּ מִכָּלִּה. וּמֵאֲחֵר שֶׁהִיָּתָה אֲצֵל אֲבֹתָיו הוֹאֵת דְּמִים
 בַּחֲכָרָה שֶׁטְּבִילוֹ קוֹדֵם לָכֵן.
 שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ הִלְמִיד מֵאִמְהוּת שְׁמוּעִילָה טַבִּילָה
 בְּלֹא מִילָה, מִכָּלִּה בְּאִמְהוּת מְנָל – מִנֵּין לָנוּ שֶׁטְּבִילוֹ. מִתְּרַצָּת
 הַגְּמָרָא: כִּבְרָא הוּא, מִשּׁוּם דָּאֵם לֹא טְבִילוֹ אֵם בֵּן בְּמָה נִכְנָסוּ תַּחַת
 כִּנְפֵי הַשְּׂכִינָה.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת הַכְּרַעַת הַהִלְכָה בְּמַחְלֻקֶּת זֶה: אֲמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרִ
 אָמָא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם אֵינִי גַר עַד שְׁיִמּוֹל וְיִטְבּוֹל, כְּדַבְּרִי
 חֲכָמִים הַחוֹלְקִים עַל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וּרְבִי יְהוֹשֻעַ שְׁאִמְרוּ שְׁאִינוּ גַר עַד
 שְׁיִמּוֹל אוֹ יִטְבּוֹל. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: הֲלֹא פְּשִׁיטָא שֶׁהִלְכָה חֲכָמִים
 שְׁאֵין גִּירוֹת בְּלֹא מִלָּה וְטַבִּילָה, שְׁהִיָּה כָּלֵל הוּא בִּידֵינוֹ, וְחִיד וְרִבִּים
 הִלְכָּה בְּרַבִּים, וְמָה הוֹצֵר רַבִּי יוֹחָנָן לְפִסּוֹק כְּמוֹתָם. מִתְּרַצָּת
 הַגְּמָרָא: מֵאֵין חֲכָמִים שֶׁהוֹכְרִי בְּבִרְיָתָא, רַבִּי יוֹסִי הוּא, וְאֵין זֶה דַּעַת
 רַבִּים, וְעַל כֵּן הוֹצֵר רַבִּי יוֹחָנָן לְפִסּוֹק כְּמוֹתוֹ. הַגְּמָרָא מוֹכִיחָה שׁוֹ
 הִיא דַּעַת רַבִּי יוֹסִי: דְּתִנָּי, תְּרִי שְׂבָא אֲדָם וְאָמַר, מְלִיתִי וְלֹא מְכַלִּיתִי
 לְגִירוֹתִי, מְכַלִּילִין אוֹתוֹ וְנַעֲשָׂה גַר גָּמוֹר, וְמָה כִּכָּךְ שְׁאִינוּ יוֹדְעִים
 אֵם מִלִּשְׁם גִּירוֹת, הֲלֹא דִי לֹו בְּטַבִּילָה לְגִירוֹתוֹ, דְּכָרִי רַבִּי יְהוֹדָה.
 רַבִּי יוֹסִי אֲמַר, אֵין מְכַלִּילִין אוֹתוֹ, שְׁמָא לֹא נִימּוֹל לְשֵׁם גִּירוֹת, וְאֵין
 גִּירוֹת בְּלֹא מִילָה, אֶךְ לְדַעַת רַבִּי יְהוֹדָה, כֵּשֶׁם שְׁדִי בְּטַבִּילָה בְּלִבְדָּה
 דִּי בְּמִילָה בְּלִבְדָּה, וְלִפְיָךְ, מְכַלִּילִין גַּר בְּשִׁשְׁתָּה אֵם כְּבֵר מִלִּפְנֵינוּ
 קוֹדֵם הַשְּׁבֵת, וְאֵין בְּכָךְ מִשּׁוּם תִּיקוֹן גְּבָרָא וְעִשְׂתִּיו לְיִשְׂרָאֵל, שְׁהִי
 כְּבֵר מִתּוֹקֵן הוּא מֵאֲתַמּוֹל עַל יְדֵי הַמִּילָה, דְּכָרִי רַבִּי יְהוֹדָה. וְרַבִּי יוֹסִי
 אֲמַר, אֶף אֵם מִלִּשְׁם קוֹדֵם הַשְּׁבֵת אֵין מְכַלִּילִין אוֹתוֹ בְּשִׁשְׁתָּה, לְפִי שִׁיש
 בְּכָךְ מִשּׁוּם אִיסוּר תִּיקוֹן גְּבָרָא, מִשּׁוּם שְׁאֵין גִּירוֹת בְּלֹא טַבִּילָה. הָרִי
 שְׁסוֹבֵר רַבִּי יוֹסִי שְׁאִינוּ גַר עַד שְׁיִמּוֹל וְיִטְבּוֹל.
 הַגְּמָרָא דְּנָה בְּדַבְּרִי בְּרִיָּיתָא זֶה: אֲמַר מֵר, לִפְיָךְ מְכַלִּילִין גַּר בְּשִׁשְׁתָּה.
 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: הֲלֹא פְּשִׁיטָא הוּא, שְׁהִיָּה מְכַלִּילִין דְּאֲמַר רַבִּי יְהוֹדָה
 בְּרִישָׁא דְּתַנְקָא מְנָא – שְׁדִי בְּטַבִּילָה לְבִדָּה, כְּמוֹ כֵּן דִּי בְּמִילָה
 לְבִדָּה, אֵם כֵּן חִיָּבָא דְּמִלִּי לְפִנֵּינוּ קוֹדֵם הַשְּׁבֵת בּוֹדָא שְׁלִישִׁיתוֹ
 מְכַלִּילִין אוֹתוֹ בְּשִׁשְׁתָּה, שְׁהִיָּה אֵין בְּטַבִּילָה זֶה שׁוֹם תִּיקוֹן, וְאֵם כֵּן מְאִי

לְפִיכָךְ' וּמְדוּעַ הוֹצֵרָהּ הַבְּרִיָּיתָא לְהוֹסִיפוֹ. מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא: מָהוּ
 דְּתִנָּי שְׁלִבִּי יְהוֹדָה הִטְבִּילָה הִיא הַעֵיקָר, וְאֶף שְׁדִי בְּטַבִּילָה לֹלָא
 מִילָה אֵין דִּי בְּמִילָה לֹלָא טַבִּילָה, וְאֵם כֵּן מְכַלִּילָה בְּשִׁשְׁתָּה לֹא תוֹתֵר
 לוֹ אֲפִילוֹ שֶׁכְּבֵר מִלִּ קוֹדֵם הַשְּׁבֵת, מִשּׁוּם דְּקָא מְתַקֵּן נִכְרָא עַל יְדֵיהָ.
 קָא מְשַׁמַּע לָן דְּרַבִּי יְהוֹדָה סוֹבֵר אִי הָא אִי הָא כְּעִי – אוֹ מִילָה אוֹ
 טַבִּילָה, וְדִי בֹאחַת מִקּוֹ.
 הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה בְּבִיאוֹר דְּבִרֵי הַבְּרִיָּיתָא: רַבִּי יוֹסִי אֲמַר, אֵין
 מְכַלִּילִין. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: פְּשִׁיטָא שְׁאֵין לְהִטְבִּילוֹ בְּשִׁשְׁתָּה, דְּהִרִי מִיָּין
 דְּאֲמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרִישָׁא דְּתַרְתִּי כְּעִינוֹ, וְאֵין דִּי בְּמִילָה לֹלָא טַבִּילָה,
 אֵם כֵּן בּוֹדָא שְׁאֵין לְהִטְבִּילוֹ בְּשִׁשְׁתָּה, שְׁהִיָּה טַבִּילָה זֶה מִתְּקַנָּת אוֹתוֹ
 לְהִיָּוֵת אִישׁ יִשְׂרָאֵל, וְתִקּוֹנִי נִכְרָא בְּשִׁשְׁתָּה לֹא מְתַקְּנִינוּ. מִתְּרַצָּת
 הַגְּמָרָא: מָהוּ דְּתִנָּי לְרַבִּי יוֹסִי מִילָה הִיא עֵיקָר הַגִּירוֹת, וְאֵין צָרִיךְ
 מְלַבְּדָה גַם טַבִּילָה, וְדוּקָא הָתֵם בְּרִישָׁא הַדִּין הוּא שְׁאִינוּ גַר מִשּׁוּם
 דְּלֹא הָיוּ מִילָה בְּפִנֵּינוּ וְשְׁמָא לֹא מִלִּ שְׁלֹשׁ גִּירוֹת, וְאֵין דִּי בְּטַבִּילָה
 לְבִדָּה. אֲכָל חִיָּבָא דְּתִנָּי מִילָה בְּפִנֵּינוּ קוֹדֵם הַשְּׁבֵת אֵימָא לִימְבַלֵּל זֶה
 בְּשִׁשְׁתָּה וְאֵין בְּכָךְ מִשּׁוּם תִּיקוֹן גְּבָרָא, לְפִי שֶׁכְּבֵר נִגְמְרָה גִירוֹתוֹ
 קוֹדֵם הַשְּׁבֵת בְּמִילָה לְבִדָּה. קָא מְשַׁמַּע לָן, דְּרַבִּי יוֹסִי תַרְתִּי כְּעִי, גַּם
 מִילָה גַם טַבִּילָה, וּמֵאֲחֵר שְׁנִגְמַרְתָּ גִירוֹתוֹ עַל יְדֵי הִטְבִּילָה אֲסוּר
 לְהִטְבִּילוֹ בְּשִׁשְׁתָּה.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה שְׁמַנּוֹ נִלְמַדִּים כְּמָה דִּינֵי גִירוֹת: אֲמַר רַבָּה
 עוֹבְדָא הָיָה כִּי רַבִּי חִיָּיא בְּרִי רַבִּי – מַעֲשֵׂה הִיָּה אֲצֵל רַבִּי חִיָּיא בְּרִ
 רַבִּי, וְרַבִּי יוֹסִי מְתַנִּי (=שְׁנָה) שְׁאֵף רַבִּי אֲשִׁעְיָא בְּרִי רַבִּי הִיָּה עֲמוֹ,
 וְרַבִּי כִּסְרָא מְתַנִּי שְׁאֵף רַבִּי אֲשִׁעְיָא בְּרִי חִיָּיא הִיָּה עֲמֹם, דְּאָתָא
 לְקַמִּיָּה בְּלִילָה גַר שְׁמֵל וְלֹא מְכָל. וְאֲמַר לִיָּה רַבִּי חִיָּיא בְּרִי רַבִּי, שְׁהִי
 (=הַמִּתֵּן) כָּאֵין עַד לְמִחֵר וְנִטְבָּלִינָךְ בְּיוֹם, מִשּׁוּם שְׁאֵין מְטַבִּילִים
 בְּלִילָה. מִדִּיָּיקָה הַגְּמָרָא: שְׁמַע מִיָּנָה מִמַּעֲשֵׂה זֶה תִּלֵּת דִּינִים. מִמָּה
 שֶׁהוֹסִיף רַב סִפְרָא שְׁהִיוּ שֵׁם שְׁלֹשָׁה אֲמוּרָאִים, שְׁמַע מִיָּנָה
 שֶׁלְטַבִּילַת גַּר צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה דִּינִים. וְשְׁמַע מִיָּנָה מִמָּה שְׁאִמְרוּ לוֹ
 שְׁעָלִיו לְטְבוֹל, שְׁאִינוּ גַר עַד שְׁיִמּוֹל וְיִטְבּוֹל. וְשְׁמַע מִיָּנָה מִמָּה שְׁאִמְרָ
 לוֹ רַבִּי חִיָּיא בְּרִי רַבִּי לְהַמְנוֹן לְמַחֵר וְלֹא הִטְבִּילוֹ בְּלִילָה, שְׁאֵין
 מְכַלִּילִין גַּר בְּלִילָה, שֶׁכֵּן גִּירוֹת נַחֲשֶׁבֶת לְדִין כְּפִי שִׁבּוּאֵר לְהִלֵּךְ, וְאֵין
 דִּנִּים בְּלִילָה.
 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְנִימָא, שְׁמַע מִיָּנָה נִמְי דְּכַעֲנִין דִּינִים מוֹמְחִין לְקַבֵּלַת
 גִּרִּים, שְׁהִיָּה כָּל שְׁלוֹשֶׁת אֲמוּרָאִים אֵלוֹ הִיוּ מוֹמְחִים. מִתְּרַצָּת
 הַגְּמָרָא: אֵין לְהִבָּיֵא רֹאיהָ מִמַּעֲשֵׂה זֶה שְׁצָרִיךְ מוֹמְחִים, שֶׁכֵּן יֵשׁ
 לוֹמֵר דְּלָמָא דְּאִיכְלָעוּ – שְׁמָא כֵּךְ הִיָּה מַעֲשֵׂה שְׁנִקְלַעוּ לְשֵׁם
 אֲמוּרָאִים אֵלוֹ שְׁהִיוּ מוֹמְחִים, וְלַעוֹלָם אֵין צָרִיךְ דִּינִים מוֹמְחִים
 לְגִירוֹת.
 וְכֵן אֲמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרִי אָמָא, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גַּר צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה דִּינִים
 בְּשַׁעַת גִּירוֹתוֹ, מִשּׁוּם שְׁמִשְׁפָּט' בְּתִיב בִּיָּה בְּגַר, שְׁנֹאמֵר (בְּמַדְבָּר טו טו)
 וְיִמְשָׁשׁ אַחַד יְהִיָּה לָכֵם וְלִגְר', וְכֵשֶׁם שֶׁבְּמִשְׁפָּט צָרִיךְ שְׁלֹשָׁה
 דִּינִים הוּא הַדִּין לְגִירוֹת.
 הַבְּרִיָּיתָא דְּנָה בְּנִאמּוֹת אֲדָם עַל גִּירוֹת: תִּנּוּ רַבָּנִן, מִי שְׂבָא וְאָמַר
 גַּר אֲנִי, וְאֵין עֲדִים שְׁמַעֲדִים עָלָיו שְׁמַל וְטַבֵּל לְשֵׁם גִּירוֹת, בְּכָל
 נִאמְרִין לוֹ וְנִקְבְּלָנוּ כְּגַר מְבָלִי לְהַצְרִיכוֹ הַטַּפֵּת דָּם בְּרִית וְטַבִּילָה,
 תִּלְמִיד לּוֹמֵר (וּיְסָרָא יט לא) 'וְכִי יִגְדֵר אֲתָךְ גַּר בְּאַרְצֵכֶם', וּמֵאֲתָךְ
 מִשְׁמַע, דּוּקָא בְּמִתְּקִין לָךְ בִּידִיעָה בְּרוּרָה שְׁנַתְגִּירָי. וְאֵם כָּא הָגַר
 וְעָדִיו עָמּוֹ, וְמַעֲדִים עָלָיו שְׁמַל וְטַבֵּל לְשֵׁם גִּירוֹת, מִנֵּין שְׁהֵם
 נִאמְנִים, תִּלְמִיד לּוֹמֵר 'וְכִי יִגְדֵר אֲתָךְ גַּר בְּאַרְצֵכֶם'. וְלַהֲלֵךְ (מז) יְבוּאֵר
 הַחִידוּשׁ שְׁבָדִין זֶה.

עצם ההתעסקות עם ענייני בלתי-רצוי, אפילו כדי לשלול ולבטל זאת – יש בה משום חיסרון כו'.

מהתועודיות ו"א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

והוסיף רבי יהודה, וכשם שנאמן אדם לומר זה בני בכור, כך כחן
 נאמן לומר בני זה בן גרושה הוא, והוא חלל הפסול לכהונה, או בן
 חלוצה הוא שנפסל מדרבנן לכהונה. והקמים אומרים, האב אינו
 נאמן לומר בני זה בכור במקום שבו אחר מוחזק בכבור, וכן אינו
 נאמן לפסול את בניו. הרי שלדעת רבי יהודה נאמן אדם לפסול
 את בניו, ומדוע לא האמין לגר שלא נתייגר כדן לענין פסול בניו.
 מתורת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, הכי קאמר ליה רבי
 יהודה, הלא לך בריך שנתגיירת שלא כדן, עובד פוקבים אתה, ואין
 עדות לעובד פוקבים – ונאמנות האב על בנו שנלמדת מיכיר לא
 נאמרה אלא בישראל ולא בעובד כוכבים.
 הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רבינא אמר, הכי קאמר ליה רבי יהודה
 לגר, האם יש לך בנים, השיב לו הגר הן. והוסיף לשואלו, האם יש
 לך בני בנים, השיב לו הגר הן. אמר ליה רבי יהודה, נאמן אתה
 לפסול רק את בנית, ואי אתה נאמן לפסול בני בנית, שכן נאמנות
 יכיר אינה אלא על הבנים, ולא על בני הבנים. והרי אם יפסלו
 הבנים ממילא יפסלו גם בניהם, ולפיכך במקום שיש בני בנים אינו
 נאמן אף על הבנים.
 הגמרא מוכיחה מברייטא דברבי רבינא: תניא נמי הכי, רבי יהודה
 אומר נאמן אדם לומר על בנו הקטן שהוא פסול, ואולם אין הוא
 נאמן לומר כך על בנו הגדול. ואמר רבי חייה בר אבא אמר רבי
 יוחנן, לא התכוין רבי יהודה באומרו שהאב נאמן על הקטן דווקא
 לקטן קטן, ולא התכוין באומרו שאינו נאמן על הגדול לגדול
 קטן, אלא גם קטן ויש לו בנים והו גדול שאמר עליו רבי יהודה:
 שאין אביו נאמן לפסולו, ואילו גדול ואין לו בנים והו קטן שאמר
 עליו רבי יהודה שאביו נאמן לפסולו.
 הגמרא מסיקה להלכה: והלכתא ביוותיה דרב נחמן בר יצחק, שאף
 לדעת רבי יהודה אין אדם נאמן לומר שלא התגייר כדן לענין
 לפסול את בניו, ואפילו שאין להם בנים. מקשה הגמרא: והתניא
 ביוותיה דרבינא, שכשאין לבנו בנים הוא נאמן לפסולו, ואם כן
 מדוע נפסקה הלכה דברבי רב נחמן בר יצחק. מתרצת הגמרא: הווא
 הווא – ברייתא זו לענין יכיר אתה, שנאמן האב לפסול את בניו
 ולומר עליהם שהם בני גרושה או חלוצה, ואינה מדברת במי שבא
 לפסול אותם משום שלא נתייגר כדן, ואכן באופן זה אינו נאמן
 משום שלבריו הוא גוי, ולא האמינה התורה לעדות האב על בניו
 אלא בישראל בלבד.
 הברייטא שלפנינו מפרטת את אופן קבלת הגרים וגיוסם: תנו רבנן,
 גר שבא להתגייר בזמן הזה, ואומרים לו בית דין, מה ראית שבאת
 להתגייר, האם אי אתה יודע שישיראל בזמן הזה דיונים – מצטערים,
 דחופים – נדחים ממקום למקום, וקחופים – מושפלים וכפויים,
 ומטורפים – מבולבלים, וסורין באין עליהם, ולמה לך להסתפח
 אליהם. אם משיב הגר ואומר, יודע אני שכן הוא מצב בני ישראל,
 ואיני בראי – ואין להשתתף עמם בצרתם והלואי שאזכה לכך,
 ואיני חושש לחיי צער שבעולם הזה, מקבלין אותו מיד, ומודיעין
 אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות. וכן מודיעין אותו
 את עין מי שאינו מניח שיהיה לקט שבה ופאה ומעשר עני.
 ובגמרא להלן (ע"ה) יבואר טעמן של כל הודעות אלו. וכן מודיעין
 אותו את ענין של מצות, ואומרים לו הוי יודע שעד שלא באת
 למדה זו – למדריגת ישראל, אם אכלת חלב אי אתה ענוש כרת,
 ואם חללת שבת אי אתה ענוש סקילה, ועכשיו בשאתה מתגייר,
 אם אכלת חלב אתה ענוש כרת, ואם חללת שבת אתה ענוש
 סקילה. וכשם שמודיעין אותו את ענין של מצות, כך מודיעין אותו
 מין שבת. ואומרים לו, הוי יודע, שאף שבעולם הזה ישראל
 שרירים בצרות, מכל מקום יבואו על שכרם בעולם הבא, שכן
 העולם הקא אינו עשוי אלא לצדיקים, וישראל בזמן הזה אינם יכולים
 לקבל

אין לי אלא שמקבלים גרים בארץ שכן נאמר 'בארצכם', אבל בחוץ
 לארץ מניין שמקבלים גרים, תלמוד לומר 'אתה', שמקבלים גר בכל
 מקום שהוא אתה, ואפילו בחוץ לארץ. אם כן מה תלמוד לומר
 'בארץ' – 'בארצכם', שדווקא בארץ ישראל צריך הגר להביא
 ראיה שנתגייר, שכן יש לחשוש שמשקר שנתגייר מפני שרוצה
 לגור בארץ ישראל משום טובתה, אבל בחוץ לארץ אין צריך
 להביא ראיה שנתגייר. דברי רבי יהודה. והקמים אומרים, בין בארץ
 ישראל ובין בחוצה לארץ צריך להביא ראיה שנתגייר.
 הגמרא מבררת את דברי הברייטא: קא הוא ועדיו עמו מנין, תלמוד
 לומר 'אתה'. מקשה הגמרא: קרא למה לי, הלא פשוט שעדים
 נאמנים בעדותם. מתרצת הגמרא: אמר רב ששת, מדובר בעדים
 דאמרי שמענו שנתגייר בבית דין של פלוני, אבל לא ראו בעיניהם,
 שלקא דעתה אמינא לא להמנייה – לא נסמך על עדותם משום
 דלא ראו בעצמם, קא משמע לן הכתוב שסומכים על עדות זו.
 עוד שנינו בברייטא: 'בארץ' 'בארצכם', אין לי אלא בארץ, בחוץ
 לארץ מנין, תלמוד לומר 'אתה', בכל מקום שאתה. מקשה הגמרא:
 והא מפיקתיה – והרי כבר דרשנו מ'אתה' דווקא במוחזק לך, ואיך
 דורשת הברייטא מ'אתה' דין אחר. מתרצת הגמרא: קרא – דין
 אחד) נדרש מ'אתה', והרא נדרש מעמך, שכן ממה שנאמר (ויקרא
 כה לה) 'גר ותושב וזר עמך', משמע שמקבלים גרים בכל מקום.
 עוד שנינו בברייטא: והקמים אומרים, בין בארץ בין בחוץ לארץ
 צריך להביא ראיה. ושאלת הגמרא: ואלא הא בתיב 'בארץ'
 'בארצכם', ולמה נכתבה תיבה זו. מתרצת הגמרא: הווא
 'בארצכם' מיבעי ליה כדי ללמד דאפילו בארץ ישראל מקבלים גרים.
 משום דסלקא דעתך אמינא שמשום טיבותא – וטובתה) דארץ
 ישראל שהיא זבת חלב ודבש קמנייה, ולא לשם שמים, ועל כן אין
 מקבלים בה גרים. ואף השתא בזמן הזה נמי אפילו דליקא טיבותא
 – שפסקה טובתה של ארץ ישראל, מכל מקום עדיין איכא בה
 מתנות לקט שבה ופאה ומעשר עני, ויש לחשוש שמא באים
 הגרים בארץ ישראל להתגייר כדי לזכות בהן. קא משמע לן שגם
 בארץ ישראל מקבלים גרים.
 הגמרא מביאה את הכרעת ההלכה בדן זה: אמר רבי חייה בר
 אבא אמר רבי יוחנן, הלכה כדברי חכמים, שבין בארץ ובין בחוץ
 לארץ צריך הגר להביא ראיה שנתגייר. מקשה הגמרא: פשיטא
 שהלכה כחכמים, שהרי יחיד ורבים הלכה כרבים. מתרצת הגמרא:
 מהו דתיקא, כיון שמסתבר מעמך דרבי יהודה לדרוש 'בארצכם'
 שדווקא בארץ ישראל צריך להביא ראיה, משום דקמנייה ליה
 קראי – שיש יראה לדבריו מהכתובים, שהרי לא לא כן למא נאמר
 'בארצכם', קא משמע לן רבי יוחנן, שמכל מקום הלכה כחכמים.
 הברייטא שלפנינו דנה בנאמנות האב על פסול בניו תנו רבנן,
 נאמר בתורה (דברים טו) 'ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו',
 ומכך שמגר הכותב את הגר למשפט, מקאן אמר רבי יהודה, גר
 שנתגייר בבית דין הרי זה גר, אבל אם נתייגר בינו לבין עצמו ולא
 בפני בית דין אינו גר. ומעשה באדם אחד שהוחזק כישראל, שבא
 לפני רבי יהודה ואמר לו, נתייגרת ביני לבין עצמי. אמר ליה רבי
 יהודה, האם יש לך עדים על כך. אמר ליה הגר, לאו. שוב שאין
 רבי יהודה, האם יש לך בנים. אמר ליה, הן. אמר ליה רבי יהודה,
 אם כן נאמן אתה לומר שהתגיירת שלא כדן רק לגבי לפסול את
 עצמך מלישא בת ישראל, ואולם אי אתה נאמן לגבי לפסול את
 בנית.
 מקשה הגמרא: [ומי] אמר רבי יהודה אבנים לא מהימן – שאין אדם
 נאמן לפסול את בניו. והתניא, נאמר בפרשת ירושת בכור (דברים כא
 י) 'כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים', ומשמע מיתור
 יתבת 'יכיר', שהאב יכירנו לאחרים. מקאן אמר רבי יהודה, נאמן
 אדם לומר זה בני הוא הבכור, אף שכן אחר מוחזק לנו בכבור.

בכל הדורות כולם, למדו ופלפלו ושקלו-וטרו בתורה – בזמנו של משה רבינו, בזמן בית ראשון, בזמן בית שני, בזמן התנאים ובזמן
 האמוראים.

מהתועודות "א ניסן, שבת הגדול, ואחרון של פסח ה'תשמ"ג

דבר תורה דמי כשר - הבא מדמיון לגוללות וחבלות, דבעינן שלשה לכולי עלמא. ורבי יוחנן דהבא אית ליה בחדא בירושלמי דשנין שדנו אין דיניהם דין. ואם תאמר: ואן היכי מקבלין גריס? הא בעינן מומחין ויש לומר: דשליחותיהו עבדינן, כדמשמע נמי בשלוחי "המגרש" (גיטין פח.ב). וכמו שחשו לגעילת דלת בפני חזון נמי לגעילת דלת בפני גרים.

במוחזק לך - אומר רבינו תם דדוקא בדיעבד דהוה נכרי משמער, דאי לא הוה ידיעין - מדיחין מוג דאי בעי אומר, ישראל אני, דמהימן, כדמשמע בריש מסכת פסחים (ג.ב) גבי הווא נכרי דהוה סליק ואביל פסחים בירושלים. ואין לומר: שאני התם דהו סמכי ארובא דהו ישראל - דהא בכל מקום נמי איכא רובא, דרוב הבאין לפנינו תורת ידות ישראל הם. ועוד ראיא משמעתיך, דאמר ליה רבי יהודה: אי אתה נאמן לפסול את בניך. ואידו גופיה כשר, אלא דשוי נפשיה חתיכה דאיסורא. אבל אם בא על בת כהן לא פסלה, כדפרישונו לעיל. ומחזיא דלעיל (מ.הא.) דאמר ליה: זיל גלי - אין ראיא, דשמא לא הו בודקס אלא אם הוא ישראל אם לאו, אבל כדמשפחתי לו הו בודקס. **אין** לי אלא בארץ - פירוש: דמקבלין גרים. ואף על גב דחובת הגוף היא - בעיא ריביא, כיון דכתיב "בארץ". כדאשכחן בסוף פרק קמא דקידושין (לח.ב) גבי שליח עבדים והשטת כספים. אי נמי: בארץ לא חיישין דלמא חרדי בהו, משום דאיכא שבחא דארץ ישראל.

מהו דתימא לא להימניהו? ויש ספרים דגרסי: מהו דתימא להימניהו, והכי פירושו: להימניהו כעד מפי עדי. **יש** לך עדים - פירושו: שתיגידתי בינך ליבין עצמך. ותימא: מהא, אי הא דבעינן שלשה היינו דוקא בכתחלה, אבל דיעבד דמי כשר - אם כן אם יש לו עדים לאו בינו לבין עצמו הוא.

נאמן אתה לפסול עצמך כן - היינו דוקא במילי דמשוי נפשיה חתיכה דאיסורא, אבל אם בא על בת כהן - לא פסלה, כדפרישית לעיל בסוף פרק שני (ב.ב.). ואם תאמר: היכי דמי? אם אשתו נכריה - ממה נפשך בניו פסולים, דאין קרי בנך אלא בנה. ואם היתה אשתו ישראלית - ממה נפשך בניו כשרים, דקיימאן לן (יבמות מ.הא.). נכרי ועבד הבא על בת ישראל - הולד כשר. וכי תימא: נהי דממזר לא הוי - פגום מיהא הוי, הא השתא נמי דאין נאמן גמולין הם, דרבי יהודה אית ליה בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין ע.א.) דבת גר זכר כבת חלל זכרו ויש לומר: דקסבר רבי יהודה נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, דבפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין ג.א.) אמר רבי יהודה סבר לה רבי עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחיבי לאוין. **כך** נאמן אדם לומר זה כן גרושה - רבי אליהו מפרש: מפרש דנפקא לן מדכתבי: "בן השנואה יכיר" (דברים כא.) וכן משמע בירושלמי בפרק בתרא דקידושין. ולשון התלמוד לא משמע הכי, דקתני: כשם שבאנו אדם לומר זה בני בכור - משמע דמינה גמר. ויש מפרשים דטעמא דרבי יהודה, דמשמע ליה קרא דנאמן אדם לומר זה בני בכור אפילו על תיטק בין הגנים. וכשאומר על הקטן שהוא בכור - אם כן הראשון ממזר, אלמא דנאמן לפסולו. והכי נמי דנאמן לומר שהוא כן גרושה.

אתה נאמן לפסול בני בניך - אומר רבינו יצחק דרבי פירוש: כשאין לו אלא בנים ואין לו בני בנים, ואי אתה נאמן לפסול בני בניך - כשיש לו בני בנים אין נאמן לפסול אפילו בניו, דאין סברא לומר שיחיו בניו פסולים ובניו כשרים. וכן משמע בסמוך, דקאמר: ואין אדם נאמן על בנו גדול, ומפרש כשיש לו בנים, משמע דאבנו נמי לא מהימן. **והלכתא** כוחיה דרב נחמן בר יצחק - משמע דהלכה כרבי יהודה, דנאמן אף לפסול בניו. ודדוקא משום דאין עדות לכבר דאין יכול לפסול, ולא כמו שמפרש רבינו תם דאין הלה כרבי יהודה אלא כשפסול אחרים על ידי הכרת בכור, אבל בלא הכרת בכור - לא. ובשאלות בפרשת "וירא" נמי דקדק מוך דשמעתין דבכל ענין הלה כרבי יהודה.

בכל מקום שאתך - ולקמן פריך: הא אפיקתיה. צריך להביא ראיא - שבבית דין נתגיה, שמה גבעתי מהול הוא, ומשום שבחא דארץ ישראל הוא דקאמר הכי, ומשקר. הכי גרסין: מהו דתימא לא להימניהו. מעמך - "גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה.). דליכא טובה - דספק חלב ודבש. דקמסייעי קרא - דהא "עמך" - כל מקום שאתך משמע, ואפילו בארץ. "ובארצבם" למה לי? אלא לאו אראיה קאי. דבארץ צריך להביא ראיא, ולא בחוצה לארץ. מדכתיב גר צלע "ושפטתם", מכאן אמר רבי יהודה: גר בעי בית דין. יכיר - "את הכבוד בן השנואה יכיר". יכירונו לאחרים - שאם אין בית דין מכירים אותו - נאמן עליו אביו לומר: זה בני בכור ליטול פי שנים. בן גרושה הוא - ובחן חלל הוא. ואין עדות לכבר - הואיל ובניך ממוחזק בבשרות - אין אתה נאמן להעיד עליהן ולפסול. לפסול את בניך - דנפקא לן מ"יכיר", ואי אתה נאמן לפסול את בני בניך. והלכתא כרב נחמן - דאמר לדבריו נכרי הוא, ואין עדות לכבר, ואפילו אבנים לא מהימן.

והתניא ברבינא - דנאמן הוא על בנו קטן שאין לו בנים. וקסלקא דעתך דהא דמא מתניתין בנר שבא ואמר גר אני קמירי. התיא - דקתני נאמן הוא על בנו קטן. לענין יכיר - תניא, אהדיא מתניתין דיכיר קאי, דקתני: וכשם שנאמן אדם לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בני בן גרושה. ועלה קתני דנאמן הוא על הקטן, דהא ישראל הוא ויש לו עדות, והתורה האמינתו על בנו, ולא על כל בנו. אבל גבי גר - אפילו אבנו לא מהימן, דאין עדות לכבר. וסחופין - שפלים וכפופין. כמו "סחופי כסא" (שבת טו.ב) - כפיית הכלי. ואינו כדאי - ואינו ראוי להשתתף בצרתו, ומי יתן ואזכה לכך. ומודיעים אותו - לקמן מפרש טעמא דכולה מתניתין. לא

אינו גר. מעשה באחד שבא לפני רבי יהודה, ואמר לו: נתגידתי ביני לבין עצמי. אמר ליה רבי יהודה: יש לך עדים? אמר ליה: לאו. יש לך בנים? אמר ליה: הן. אמר לו: נאמן אתה לפסול את עצמך, ואי אתה נאמן לפסול את בניך. [ומין] אמר רבי יהודה אבנים לא מהימן? והתניא: "פיר" - יכירונו לאחרים. מכאן אמר רבי יהודה: נאמן אדם לומר "זה בני בכור". וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר: בני זה בן גרושה הוא, או בן חלוצה הוא. והכמים אומרים: אינו נאמן. אמר רב נחמן בר יצחק, הכי קאמר ליה: לדבריו נכרי אתה, ואין עדות לכבר. רבינא אמר, הכי קאמר ליה: יש לך בנים? הן, יש לך בני בנים? הן. אמר ליה: נאמן אתה לפסול בניך, ואי אתה נאמן לפסול בני בניך. תניא נמי הכי, רבי יהודה אומר: נאמן אדם לומר על בנו קטן, ואין נאמן על בנו גדול. ואמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: לא קטן קטן ממש, ולא גדול גדול ממש, אלא, קטן ויש לו בנים - זהו גדול, גדול ואין לו בנים - זהו קטן. והלכתא פותיה דרב נחמן בר יצחק. והתניא פותיה דרבינא: והוא לענין "פיר" איתמר. תנו רבנן: גר שבא להתגיר בזמן הזה אומרים לו: מה ראית שבאת להתגיר? אי אתה יודע שישאל בזמן הזה דוויים, דחופים, סחופים ומטורפין, ויפורין באין עליהם? אם אומר: יודע אני ואינו כדאי - מקבלין אותו מיד. ומודיעין אותו מקצת מצות קלות, ומקצת מצות חמורות, ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני, ומודיעין אותו ענישן של מצות, אומרים לו: הוי יודע שעד שלא באת למדה זו, אכלת חלב - אי אתה ענוש ברת, חללת שבת - אי אתה ענוש סקילה. ועכשיו, אכלת חלב - ענוש ברת, חללת שבת - ענוש סקילה. וכשם שמודיעין אותו ענישן של מצות, כך מודיעין אותו מתן שכר. אומרים לו: הוי יודע שהעולם תבא אינו עשוי אלא לצדיקים, וישאל בזמן הזה אינם יכולים לקבל

ואין עדות לכבר - ועל עצמו נאמן, משום דשוי נפשיה חתיכה דאיסורא. **ואין** לא אלא בנים ואין לו בני בנים, ואי אתה נאמן לפסול בני בניך - כשיש לו בני בנים אין נאמן לפסול אפילו בניו, דאין סברא לומר שיחיו בניו פסולים ובניו כשרים. וכן משמע בסמוך, דקאמר: ואין אדם נאמן על בנו גדול, ומפרש כשיש לו בנים, משמע דאבנו נמי לא מהימן. **והלכתא** כוחיה דרב נחמן בר יצחק - משמע דהלכה כרבי יהודה, דנאמן אף לפסול בניו. ודדוקא משום דאין עדות לכבר דאין יכול לפסול, ולא כמו שמפרש רבינו תם דאין הלה כרבי יהודה אלא כשפסול אחרים על ידי הכרת בכור, אבל בלא הכרת בכור - לא. ובשאלות בפרשת "וירא" נמי דקדק מוך דשמעתין דבכל ענין הלה כרבי יהודה.

מטבילין

1 אותו מיד - משמע שהמילה קודם טבילה, וכדאמר: אין גר עד שימול ויטבול.
2 תימה, דאמר ב"הערל" (יבמות עה,א): מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך
3 טבילה ואומר רבינו יצחק: דשאני האם, דאכתי לא חוי למילה. **במקום** שהנדה טובלת
4 - טבילה נדה לא כתב קרא בהדיא, ופירש רב יהודה גאון דנפקא לן בלך וחומר ממגעה
5 דטעון טבילה - וכל שכן היא עצמה. ורבינו חם
6 מפרש דנפקא לן מהא דדרשין בעבודה זרה
7 (עה,ב): "אך במי נדה יתחטא" - מים שזונה
8 טובלת בהם, ובמה הם - ארבעים סאה. ורבינו
9 יצחק פירש: דנפקא מהא דדרשין בפרק "במה
10 אשה" (שבת סד,ב): תהיה בנדרה - תהא בנדרה
11 עד שתבא במים. **שם** גר ועבד טובלים -
12 בבולי שמעתין משמע דעבד בעי טבילה
13 כשמשחררה, ולא סגי ליה בטבילה קמייתא.
14 וקשה: דב"השולח" (גיטין מ,א) אמרין: הכותב
15 שטר אירוסין לשפחתו, ואמר לה צאי בו
16 והתקדישי בו - משמע דמקדשה, אף על גב דלא
17 טבלה! ויש לומר: דאירי כגון שטבלה מקודם
18 לשם שחרור, שהטבילה של שחרור קודמת לגט,
19 כדמשמע לקמן, דקתני: ומטבילה לשם שחרור
20 ומשחררה, ומותר בה מיד.
21 **ובל** דבר שחוצץ בטבילה בו' ובנדה - תימה:
22 דלענין הכשר מקוה פשיטא ליה שאין
23 לחלק בין נדה לבעלה, ובין טהרות, דקאמר:
24 במקום שזונה טובלת, ולענין חציצה תלי נדה
25 בטבילה טומאה וטהרה! ויש לומר: דבחציצה
26 דאיכא מילי טובא דלא הוי אלא מדרבנן, כגון
27 רובו ואינו מקפיד, או מעטו ומקפיד, איצטריך
28 לאשמועינן דבחציצה דרבנן נמי אין לחלק בין
29 לבעלה לטהרות, ואיכא מילי דחציצה דאמר
30 בפרק בתרא (דמא,יז,א): הני מילי - לטהרות,
31 אבל לבעלה - לא, והיינו ספק חציצה, אבל ודאי
32 חציצה, אפילו דרבנן - לא אקילו לבעלה יותר
33 מלטהרות. ובקונטרס לא גרס ליה במסכת נדה
34 משום הא דרבא.
35 **קשים** גרים לישראל כספחה - לפי שאין
36 בקיאין בדקדוקי מצות. וישראל למדין
37 ממעשיהם. ובמסכת נדה (ג,ב) פירש בקונטרס
38 עוד לשון אחד: משום דכל ישראל ערבים זה בזה.
39 וקשה: דבפרק "אלו אמורים" (סוטה לז,ב) משמע
40 שלא היו ערבים על הגרים, דלא חביב האם
41 ערבות של ערב רבו ועוד יש לומר: דקשים גרים
42 לישראל - לפי שמתערבין בהם, ואין שכניה
43 שורה אלא על משפחות דמיוחסות שבישראל.
44 ויש מפרשים: לפי שביותר הוזהרו ישראל על
45 הגרים, ואין יכולין לחזור מאונאתן.

לא רוב טובה ולא רוב פורענות. ואין מרבין עליו,
ואין מדרקקין עליו. קיבל - מלין אותו מיד. נשתתירו
בו ציצין המעפבין את המילה - חוזרים ומלין אותו
שנית. נתפא - מטבילין אותו מיד. ושני ת"ח עומדים
על גביו, ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת
מצות חמורות. מכל ועלה - הרי הוא בישראל לכל
דבריו. אשה - נשים מושיבות אותה במים עד
צוארה, ושני תלמידי חכמים עומדים לה מפחוץ,
ומודיעין אותה מקצת מצות קלות ומקצת מצות
חמורות. באחד גר ואחד עבד משוחרר. ובמקום
שנדה טובלת - שם גר ועבד משוחרר טובלין. וכל
דבר שחוצץ בטבילה - חוצץ בגר ועבד משוחרר
ובנדה. אמר מר: גר שפא להתגיייר אומרים לו: מה
ראית שפאת להתגיייר? ומודיעים אותו מקצת מצות
קלות ומקצת מצות חמורות. מאי טעמא? דאי פריש
גר פרוש, דאמר רבי חלבו: קשים גרים לישראל
כספחה, דכתיב: "וגילו הגר עליהם וגספחו על בית
יעקב". ומודיעים אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר
עני. מאי טעמא? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי
יוחנן: בן נח נהרג על פחות משנה פרוטה, ולא
ניתן להשבון. (ומודיעים אותו עון שכחה ופאה). ואין
מרבין עליו ואין מדרקקין עליו. אמר רבי אלעזר:
מאי קראה - דכתיב: "ותרא פי מתאמצת היא ללכת
אתה ותתנדל לדבר אליה", אמרה לה: אסיר לן
תחום שבת - "באשר תלכי אלך", אסיר לן יחוד
- "באשר תליני אליו", מפקדינן שש מאות ושלש
עשרה מצות - "עמך עמי", אסיר לן עבודה זרה
- "ואלהך אלתי", ארבע מיתות נמסרו לבית דין -
"באשר תמותי אמות", שני קברים נמסרו לבית דין -
"וישם אקבר". מיד - "ותרא פי מתאמצת היא וגו".
קיבל - מלין אותו מיד. מאי טעמא? שהיו מצוה לא
משחינו. נשתתירו בו ציצין המעפבין המילה וכו'.
פרתנן: אלו הן ציצין המעפבין המילה: בשך החופה

את רוב העמרה, ואינו אוכל בתרומה. ואמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: בשך החופה
רוב גובהה של עמרה. נתפא מטבילין אותו מיד, נתפא - אין, לא נתפא - לא.
מאי טעמא? משום דמאי מרוז מפה. ושני תלמידי חכמים עומדים על גביו. והא אמר
רבי חייא אמר רבי יוחנן: גר צריך שלשה! הא אמר רבי יוחנן לתנא: תני שלשה. "מכל
ועלה הרי הוא בישראל לכל דבריו". למאי הלכתא? דאי הדר ביה, ומקדש ביה ישראל
- ישראל מומר קרינא ביה, וקידושי קידושין. "אחד גר ואחד עבד משוחרר". קסלקא
דעתך לקבל עליו עול מצות, ורמינהו: במה דברים אמורים - בגר, אבל בעבד משוחרר
- אין צריך לקבל! אמר רב שישת: לא קשיא, הא - רבי שמעון בן אלעזר, הא - רבנן.
דתנאי, "ובכתה את אביה ואת אמה וגו'" במה דברים אמורים - שלא קבלה עליה, אבל
קבלה עליה - מטבילה, ומותר בה מיד. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף על פי שלא
קבלה עליה - פופה, ומטבילה לשם שפחות, וחוזר ומטבילה לשם שחרור, ומשחררה,
ומותר

לא רוב חסובה - לפי שיער הרע מחזור אחריה, כדאמרין במסכת סוכה (גב,ב), ושמן
תווח דעתן עליהו, ויחטאו. ואין מרבין עליו - דברים, לאים עליו שיפרשו. ציצין -
חתיכות בשר, שלא נפרעת המילה כהלכתה. ומודיעין אותו מקצת מצות - הדשאת,
על ידי טבילה, הוא נכנס לכלל גירות, הלכך בשעת טבילה מצוה צריך לקבל עליו על
מצות. אחד גר ואחד עבד משוחרר - לקמן
מפרש למאי הלכתא אקשינהו. ובמקום שנה
טובלת - בארבעים סאה. שם גר ועבד משוחרר
טובלין - ואף על פי שאין טבילתו משום
טומאה וטהרה כשאר טבילות. חוצץ בגר ועבד
משוחרר ובנדה - לבעלה, ואף על פי שאין
טבילתו לענין מגע טהרות כשאר טבילות. דאי
פריש - שלא יתגיייר. נפרש - ולא איכפת לן.
דאמר מר קשים גרים לישראל כספחה דכתיב
וגילו הגר עליהם נספחו על בית יעקב - לשון
ספחה, שאחזקן מעשיהם הראשונים, ולומדים
ישראל מהם, או סומכין עליהם באיסור והיתר.
ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה - שלא
יאמרו: ענים הללו הולקטין פאת שדה -
גולנים הם, ועומד עליהם הורגם בניניהם,
שכן נה הוזהר על הגול, דלכא דלא בעי התראה,
ואוחרתו זו היא מיתתו, דכלא בעי התראה.
לפיכך בן נח נהרג על פחות משנה פרוטה,
דנברי קפיד על דבר מועט, ולגבי ישראל הוא
מתלה. ולא ניתן להשבון - אינו בחורה, אלא
נדה. דגבי ישראל כתיב: "והשיב את הגולה
אשר גזל" (ויקרא ה). אבל בני נח אמרין
בסנהדרין (נח,ב): אוחרתו זו היא מיתתו, וכיון
שעבר על אחת משבע מצות - נהרג. לישנא
אחרינא: מודיעים אותו עון לקט שכחה ופאה -
הואיל דהן מקפידים על המנוח כל כך, כדאמר
דנהרג על פחות משנה פרוטה - מודיעין אותו
עון לקט בו שמו יחזור בו מלהתגיייר. ולשון זה
עיקר, דאי משום טעמא קמא - מאי לשון עון
לקט שכחה ופאה? וידועתו שילקט ענים
בשדה. אסיר לן יחוד - להתיחד עם אשת
איש. שני קברים - אחד לנסקלים ולנשרפים
שהשיעו בעבירות חמורות, ואחד לנדרגים
ולנחנקים שאין מיתתן חמורה, ואינם רשעים כל
כך. עפשה - שורה גבוהה שסביב הגיז, וממנה
הולך ומשפע למעלה ולמטה. וכל נבחה - של
אותה שורה, ולא תימא רוב היקפה. ואין אוכל
בתרומה - אם כהן הוא. דכהן ערל אסור
בתרומה, כדאמר לקמן בפרק "הערל". מרוז
מכה - מכבידן את חולי המכה, כמו "מטרא
רויא לאילני" במסכת תענית (ג,ב). דאי הדר ביה
- לקדמותו, ואחר כך קדש בת ישראל -
מקדושתו, וצריכה גט. דישראל מומר קידושי
קידושין, דישראל הוא. קסלקא דעתך - דהאי
דאקיש שיחורו של עבד לגירות הנכרי - לקבל
קאמר, שבשעת טבילה שחרור העבד צריך
להודיעו מקצת מצות. אבל עבד אין צריך לקבל
- בשעת שחרור, דמשעה שטובל לשם עבדות
שייך במצות. דכתיב (דברים ה): "למען יתח
עבדך ואמתך". ועוד: דגמרין (תניגה דא, ז) "לה"
לה" מאשה. שלא קבלה עליה - להתגיייר.
כופה ומטבילה לשם שפחות - דכל טבילות
עבדים על כרחן היא. ומשחררה - ומטבילה
לשם שחרור בעל כרחא.
ומותר

תְּמוּנַת אִמּוֹת, ומקבלת אני על עצמי מיתה אם אתחייב בה. אמרה
 לה, שְׁנֵי קָבָרִים – בתי קברות) נִמְסְרוּ לְבֵית דִין, אחד לקבור בו
 חייבי סקילה ושריפה התמורות יותר, ואחד לחייבי סייף וחנק
 הקלים יותר. השיבה רות נלעמ (שם) וַיֵּשֶׁב אֶבְיָר, מקבלת אני על
 עצמי להיקבר לפי דין התורה. מִיָּד לאחר מכן נאמר, וַיֵּתֶר אִי
 מִתְאַמֶּצֶת הָיָה וגו' וַתְּחַדֵּל לְדַבֵּר אֵלָיו, שכשראתה נעמי שרות
 משתוקקת להצטרף אליה ולהתגיר, חדלה מלדבר אליה
 ולשכנעה שתשוב לבית אביה. ומכאן שאין מרבים לאיים על הגר
 שיפרוש.
 עוד שנינו בברייתא: אם קִיָּבֵל הגר על עצמו עול מצוות מִלֵּין אוֹתוֹ
 מִיָּד. מפרשת הגמרא: מֵאֵי טַעְמָא, משום דְּשֵׁחִי מִצֻּוֹת לֹא מִשְׁחִינָן,
 ומיד כאשר אפשר לקיים את המצווה יש לקיימה.
 עוד שנינו בברייתא: נִשְׁתַּיִּירוּ בּוֹ צִיצִין הַמַּעֲבָדִין הַמִּלֵּה וכו' חוזרים
 ומלים אותו. מפרשת הגמרא: צִיצִין אלו הם בְּרִיתָנָן בשבת (קלו),
 אלו הן צִיצִין הַמַּעֲבָדִין הַמִּלֵּה, אם נשתתף בְּשֵׁר מהעירלה בשיעור
 החוֹמָה – (המכסה) אֵת רֹב הַעֲמֻרָה, הרי הוא עדיין ערל, וְאֵם הוּא
 כְּחַן אִינוֹ אוֹכֵל בְּתְרוּמָה. וְאִמֶּר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּר אָבָא אָמַר רַב, כוונת
 המשנה היא לְבָשֶׁר הַחוּפָה את רֹב גֻּבְהָה שֶׁל עֲמֻרָה, ולא לבשר
 הערלה החופה את רֹב הִיקָפָה של העטרה. ואפילו אם הוא מכסה
 את רֹב גֻּבְהָה רק במקום אחד, הרי הוא מעבב את המילה.
 עוד שנינו בברייתא: נִתְרַפָּא מִטְּבִילִין אוֹתוֹ מִיָּד. מדייקת הגמרא:
 נִתְרַפָּא אֵין – מטבילים אותו, אך כל זמן שלא נִתְרַפָּא ממילתו לֹא
 מטבילין אותו. מֵאֵי טַעְמָא, משום דְּמֵאִין מְרִיז מִכָּה – שהמים
 מכבידים על חולי המכה, ועל כן יש להמתין עם טבילתו עד
 שיתרפא.
 עוד שנינו בברייתא: וְשֵׁנִי תִלְמִידֵי חֲכָמִים עוֹמְדִים עַל גְּבִי. מקשה
 הגמרא: אִיךָ דִּי בְּשִׁנִּים, וְהָאֵם רַבִּי חֵיָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גֵּר צִירִךְ
 בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה משום שנאמר 'מִשְׁפָּט' בסמיכות לגר, כמובא
 לעיל (ע"א). מתרצת הגמרא: הָאֵם כְּבֵר אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְתַנָּא – לשונה
 המשניות שישב לפניו, תֵּן 'שְׁלֹשָׁה תלמידי חכמים'.
 עוד שנינו בברייתא: מִכָּל וְעָלָה מִטְּבִילוֹת הָרִי הוּא בִּישְׁרָאֵל לְכָל
 דְּבָרָיו. מפרשת הגמרא: לְמֵאִי חֵלְקָתָא נִאֲמַר כֵּן, דְּאֵי חֵדֵר בֵּיהּ הָגֵר
 והתחרט מגירותו ואחר כך מִקְדָּשׁ בֵּית יִשְׂרָאֵל, אין מועילה לו
 חזרתו, אלא יִשְׂרָאֵל מוֹסֵר קְרִינָא בֵּיהּ, וְקִדּוּשׁוֹ קִדּוּשֵׁן, ועד שלא
 יגרשנה בגט הרי היא אסורה על אחרים.
 עוד שנינו בברייתא: אָחֵד גֵּר וְאָחֵד עֶבֶד מְשֻׁחָרֵךְ שׁוּיִם לַעֲנֵן
 גִּירוֹת. קִשְׁלָא דַּעְתָּךְ שבאה הברייתא להשוותם לענין שגם עבד
 משוחרר צריך לְקַבֵּל עָלָיו עוֹל מִצֻּוֹת בשעת טבילתו. מקשה
 הגמרא: וְרַמְיָנָהּ, הלא שנינו בברייתא אחרת, בְּמָה דְּבָרָיו אִמּוּרִים
 שצריך קבלת עול מצוות, דווקא בְּגֵר שבא להתגיר, אֲבָל בְּעֶבֶד
 מְשֻׁחָרֵךְ אֵין צִירִךְ לְקַבֵּל עָלָיו עוֹל מִצֻּוֹת בשעת טבילתו, שהרי
 משעה שטבל בתחילה לשם עבדות כבר התחייב במקצת מצוות
 כאשר, ועל כן בשעה שמשחרר נעשה ישראל גמור בעל כרחו.
 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שְׁשֵׁת, לֹא קָשְׁיָא סתירה זו, משום שדין
 זה באמת שנוי במחלוקת תנאים, וְהָאֵם – הברייתא הסוברת שעבד
 משוחרר אינו צריך לקבל עליו עול מצוות בשעת רַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן
 אֶלְעָזָר היא שנויה, וְהָאֵם – הברייתא הסוברת שצריך לקבל עליו
 עול מצוות בשיטת רַבֵּנָן היא שנויה. דְּתַנָּא בברייתא, שכן הלכה
 בידינו, שהלוקח בשבי מלחמה אשה יפת תואר, התירה לו התורה
 אותה רק לאחר שלשים יום שבהם תשב ותתאבל על אביה ואמה.
 ותגלה את שערה ותגדל את צפרניה, שאז מטבילה לשם גירות
 ומותרת לו. ושנינו בברייתא, מִה שֶׁנִּאֲמַר בַּהּ (דברים כא יא) 'וְכִבְּתָהּ
 אֵת אִבֶּיהָ וְאֵת אִמָּהּ וגו' יָרַח רַבִּי מִיָּמִים, בְּמָה דְּבָרָיו אִמּוּרִים, דווקא שֶׁלֹּא
 קִבְּלָה עָלֶיהָ עוֹל מִצֻּוֹת ובא לגייר בעל כרחו, שאז אינו מותר
 בה עד שתעשה את כל הדברים האמורים בפרשה. אֲבָל אם קִבְּלָה
 עָלֶיהָ עוֹל מִצֻּוֹת ורוצה להתגיר מעצמה, מִטְּבִילָה מִיָּד לשם
 גירות ומותר בָּהּ מִיָּד. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן אֶלְעָזָר אָמַר, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא
 קִבְּלָה עָלֶיהָ להתגיר מעצמה, בידו להתירה לו מִיָּד על ידי שבוֹקֵה
 וּמִטְּבִילָה בעל כרחו לְשֵׁם שְׁפָחוּת, ולאחר שנעשתה שפחתו
 הכנענית הוא חֹזֵר וּמִטְּבִילָה לְשֵׁם שְׁחָרִי, וּמְשַׁחֲרָהּ,

לֹא רֹב – (הרבה) מִכָּה, שכן יצר הרע מחזר אחריהם להחטיאם,
 ומרוב טובה תזוה עליהם דעתם ויבואו לידי חטא, וְלֹא רֹב
 – (הרבה) פִּירְעָנוּת, כדי שלא יאבדו מן העולם. וְאֵין מְרַבִּין עָלָיו מִי
 הרבה דברים לאיים עליו שיפרשו, וְכֵן אֵין מְדַקְדְּקִין עָלָיו
 להודיעו את כל דקדוקי הדינים והעונשים אלא רק את מה
 שהזכיר לעיל. ואם קִיָּבֵל על עצמו דברים אלו, אין משהים אותו
 אלא מִלֵּין אוֹתוֹ מִיָּד. ואם לאחר ששמו אותו נִשְׁתַּיִּירוּ בּוֹ צִיצִין
 הַמַּעֲבָדִין אֵת הַמִּלֵּה, חוֹזְרִים וּמִלֵּין אוֹתוֹ פעם שְׁנִיָּה ומסירים צִיצִין
 אלו. וממתינים עד שיתרפא, ולאחר שנתרפא מִטְּבִילִין אוֹתוֹ מִיָּד.
 וְשֵׁנִי תִלְמִידֵי חֲכָמִים עוֹמְדִים עַל גְּבִי, וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ לפני הטבילה
 מִקְצַת מִצֻּוֹת קְלוֹת וּמִקְצַת מִצֻּוֹת חֲמִירוֹת פעם שְׁנִיָּה. ולאחר שטָבֵל
 וְעָלָה מִטְּבִילוֹ הָרִי הוּא בִּישְׁרָאֵל לְכָל דְּבָרָיו. ואם היא אִשָּׁה שבאה
 להתגיר, נִשִּׁים מוֹשִׁיבוֹת אוֹתָהּ בְּמִים עַד צִוְּאָהָ כְּדִי שתהיה
 מכוסה מפני הדיינים, וְשֵׁנִי תִלְמִידֵי חֲכָמִים עוֹמְדִים לָהּ מִבְּחוּץ
 וּמוֹדִיעִין אוֹתָהּ לפני טבילתה מִקְצַת מִצֻּוֹת קְלוֹת וּמִקְצַת מִצֻּוֹת
 חֲמִירוֹת, ואחר כך נכנסים הדיינים והיא טובלת בפניהם, והם
 מחזירים פניהם ויוצאים, כדי שלא יראה בשעה שהיא עולה מן
 המים. וְאָחֵד גֵּר וְאָחֵד עֶבֶד מְשֻׁחָרֵךְ שְׁטוּבֵל כְּדִי להיעשות ישראל
 גמור, שוים באופן גירותם. וּבְמִקְוֵם שְׁנִיָּה מוֹכֵלָת, שהוא מקוה או
 מעין של ארבעים סאה, שֶׁם גֵּר וְעֶבֶד מְשֻׁחָרֵךְ מוֹכֵלִין לגירותם. וְכָל
 דְּבָר שֶׁחֻצֵּץ בְּמִכְלָהּ שהיא לצורך טהרת טמאים לענין מגע, חוֹצֵץ
 גַּם בְּטַבִּיל גֵּר וּבְטַבִּיל עֶבֶד מְשֻׁחָרֵךְ שֶׁמִּטְבִּילָת נָדָה להתירה
 לבעלה.
 הגמרא מבארת את דברי הברייתא מתחילתם: אָמַר מִר, גֵּר שָׂבָא
 לְהַתְּגִיר, אוֹמְרִים לוֹ, מָה רְאִיתָ שָׂבָא לְהַתְּגִיר, וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ
 מִקְצַת מִצֻּוֹת קְלוֹת וּמִקְצַת מִצֻּוֹת חֲמִירוֹת. מפרשת הגמרא: מֵאֵי
 טַעְמָא מוֹדִיעִים לוֹ. משום דְּאֵי פְּרִישׁ בְּשִׁישְׁמַע מִהַמְצוּוֹת, נִפְרִישׁ –
 יפרוש ולא יתגיר, ואין לנו חפץ בגירותו. דְּאָמַר רַבִּי חֵלְבֵי קָשִׁים
 גִּירִים לְיִשְׂרָאֵל בְּסַפְחָת – (נגע צרעת), לפי שהם ממשיכים לנהוג
 כמגעשים ורשאים, וישראל לומדים מהם, וגם סומכים עליהם
 באיסור והיתר. ויש להביא סמך לדבר זה מזהם דְּכָתִיב (ישעיה יד א),
 'וְנִלְוָה הָגֵר עִלְיָהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב', הרי שנאמרה לשון
 'ספחת' בגרים.
 הגמרא ממשיכה לפרש את המשך דברי הברייתא: וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ
 עוֹן לְקָם שִׁבְחָה וּפָאָה וּמַעֲשֵׂר עֲנִי. מפרשת הגמרא: מֵאֵי טַעְמָא
 מוֹדִיעִים אוֹתוֹ דוֹקָא עַל אֵלוֹ, משום דְּאָמַר רַבִּי חֵיָא בֶר אָבָא אָמַר
 רַבִּי יוֹחָנָן, בֵּן נָח נִתְּנָה עַל עוֹן גּוֹזֵלָה, ואפילו על פְּחוֹת מִשְׁנָה
 פְּחוֹתָה, מכיון שהוא מקפיד על ממונו ביותר, ואינו מוחל אף פחות
 משהו פרוטה. וכמו כן גזל כן נח לא נִתָּן לְהַשְׁכּוֹן, שכן אין לו
 אפשרות לתקן את עוֹן הגזילה על ידי השבה, כי רק ישראל נצטוו
 להשיב את הגזילה, ולא בני נח. ומשום שהם מקפידים ביותר על
 ממונם, כשהם באים להתגיר יש להודיעם על חוב לקט שכחה
 ופאה, שמא יחזרו בהם משום מצוות אלו. (וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ) עוֹן
 שִׁבְחָה וּפָאָה).
 עוד שנינו בברייתא: וְאֵין מְרַבִּים עָלָיו וְאֵין מְדַקְדְּקִים עָלָיו. אָמַר רַבִּי
 אֶלְעָזָר מֵאֵי קָרָא – מהו הכתוב שממנו אנו למדים שאין מרבים
 עליו בדברים ואין מדקדקים עליו להודיעו את כל דקדוקי המצוות
 והעונשים, דְּכָתִיב בנעמי וברות שרצתה להתגיר (רות א יח), 'וַיֵּתֶר
 בִּי מִתְאַמֶּצֶת הָיָה לְקַבֵּל אֹתָהּ וַתְּחַדֵּל לְדַבֵּר אֵלָיו'. הגמרא מפרטת
 את הדין ודברים שהיה ביניהן קודם לכן. אָמַרָה לָהּ נעמי לרות,
 אָסִיר לָךְ – אסור לנו לצאת מחוץ לתחום שָׂבָא, והשיבה לה רות
 (רות א טו), 'בְּאִשְׁרֵי תִלְכִּי אֶלָּךְ' – ולא אלך בשבת למקום שאסור לך
 ללכת. אמרה לה נעמי, אָסִיר לָךְ יְחִיד שֶׁל אִישׁ עִם אִשָּׁה אִישׁ,
 והשיבה לה רות (שם) 'בְּאִשְׁרֵי תִלְכִּי אֶלָּךְ', ואם אשה במקום
 שאסור לך לשהות. אמרה לה נעמי, מִשְׁפָּרְדִּין – (מצווים אנו) על
 שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצֻּוֹת, והשיבה לה רות (שם) 'עֲמֹךְ עִמִּי',
 ומקבלת אני על עצמי כל מצוות אלו. אמרה לה נעמי, אָסִיר לָךְ
 לַעֲבֹד עֲבֹדַת בּוֹכְבִּים, והשיבה לה (שם) 'וְאֶלְהִיךָ אֶלְהִי', ולא
 אעבוד אלהים אחרים. אמרה לה, אֶרְבַּע מִיתוֹת נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין
 להמית בהם חייבי מיתות בית דין. השיבה לה (שם א טז), 'בְּאִשְׁרֵי'

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 לט אכל מחט שנפלט חדה שנח או חור שלה שנסח – אסור לטלטלה, מפני שבטל תורת כלי ממנה שסו.
- 2 ואינה דומה לשברי שאר כלים שמותרים בטלטול הואיל וראויים לתשמיש אחר, ומחט זו שנפלט חדה
- 3 או חודה, ראוייה גם כן לתשמיש אחר, כגון לטול בה את הקוץ, מפלמקום אין רגילות כלל ליחד אותה
- 4 לתשמיש, אלא דרכו של אדם לזרקה בין גרוטאות (פרוש: שברי מתכות), מה שאין כן בשברי שאר
- 5 כלים שרגילים ליחדם לתשמיש אחר, לכן לא נפקע שם כלי מהם.
- 6 ומפל מקום, אם יחד שסב מחט זו לאיזה תשמיש שסגר שסד – נעשה עליה תורת כלי, ומתר לטלטלה כדין
- 7 כלי שמלאכתו להתר שסד שסו אם יחדה לתשמיש המתר בשבת.
- 8 ומחט חרשה שלא נקבה עדין שסו – מתר לטלטלה לצורך גופה שסו, לפי שלפעמים אדם נמלך עליה

ביאורי הלכה

- שנח שנפלט חודה – בין בערב שבת בין בשבת ³⁴⁷. לעולם ³⁵³.
- שנח חור שלה – או חודה או חור שלה ³⁴⁸. שסו [תורת כלי ממנה – ואסורה בטלטול אפילו לצורך גופה ומקומה ³⁴⁹.
- שסא בין גרוטאות – בדוגמת שברי עריבה קטנים האסורים בטלטול גם אם ראויים לכיסוי כלי ³⁵⁰.
- שסב אם יחד – בערב שבת מבעוד יום ³⁵¹.
- שסג לאיזה תשמיש – ליטול בה את הקוץ, או לשים אותה בצעיף ³⁵².
- שסד לאיזה תשמיש – צריך לייחדה לתשמיש זה

ציונים והוספות

- (347) כדלעיל סעיף כו: בין שנשברו בשבת בין שנשברו בחול.
- (348) היינו במחט נקובה המשמשת לתפירה, אבל מחט שאינה נקובה המשמשת לקשירת צעיפי נשים לא בטלה ממנה תורת כלי עד שיינטלו גם ראשה וגם חודה, כדלעיל ס"ו ש"ג סכ"ד.
- (349) כדלעיל סעיף כו.
- (350) דלעיל סעיף כט, כי אין דרך להשתמש בהם לזה ולכן בטלה מהם תורת כלי.
- (351) כדלעיל ס"ו שג סכ"ד, ואסורה בטלטול ללא ייחוד אפילו אם רגיל לייחדה לתשמיש היתר וגם אם ניטל חודה בשבת עצמה, ובהל"ד ס"ק יז ביאר שאף שדבר שהקצה מדעתו בשבת עצמה יכול לחזור ולעשותו כלי, היינו דווקא במה שאחד מקצה מדעתו, אבל לא דבר שכל אדם מקצה מדעתו וזוהרה לבין הגרוטאות – שצריך לייחדה מחדש (וראה לעיל הערות רמב, רנא).
- (352) כמבואר בס"י שג שס, ואם ניטל גם החור שלה מותר גם לצאת בה לרשות הרבים.
- (353) בתהל"ד ס"ק יט פירש שדי ביחוד לשבת זו כי ביחוד לעולם פשיטא דלכ"ע מהני, אך לא משמע כן בשו"ע, וי"ל שהחידוש בזה משום שכיון שבטלה דעתו בדעת כל אדם עד שלא מועיל שבדעתו להשתמש בה ללא ייחוד מערב שבת (כפי שביאר התהל"ד עצמו בס"ק יז הובא לעיל הערה שנא) והיה מקום לומר שגם על ידי ייחוד לעולם לא
- יועיל ללא מעשה (ראה ס"י שג הערה קמא על ב' שיטות בזה). וכן כתב בחידושי הר"ן הובא בנמוקי יוסף קכג, א: "דכיון שנראית ונדחית שוב אינה חוזרת ונראית במחשבה".
- (354) כדלעיל סעיף טז, והחידוש כאן שמלבד שיכול לתת לה תורת כלי על ידי ייחוד במחשבה בלבד (ולא ייחוד שעל ידי מעשה כפי שהסתפק במוסגר לעיל ס"י שג סכ"ד) הרי המחשבה נותנת לה דין כלי שמלאכתו להיתר לגמרי, אבל אם היה צריך ייחוד שעל ידי מעשה, כתב בתהל"ד ס"ק יט: שלדברי הסוברים דבעי מעשה אינו מותר לטלטלם אלא לצורך דבר שהוכנו לכך לדעת הרב ז"ל שם.
- (355) המחט אינה כלי שמלאכתו לאיסור כיון שעדיין לא ראוייה לתפירה, וכן אינה כלי שמלאכתו להיתר כיון שעדיין לא ייחדה לכך ולכן אסורה בטלטול לצורך מקומה, אלא שכיון שיש לה תורת כלי יכול לתת לה גדר כלי ממש אפילו בשבת עצמה (ראה מעין זה לעיל הערה רנא) ובכך משתמש בה בשבת לצורך גופה הרי מחשבה זו עצמה נותנת למחט גדר "כלי", ולכאורה לאחר שהשתמש בה לצורך גופה אם דעתו לייחדה לכך לעולם יהיה מותר לטלטלה ככל כלי שמלאכתו להיתר, אלא שמהלשון "שלא ניקבה עדיין" משמע שלא מייחדה כעת לשימוש של היתר ולכן אין לטלטלה לצורך מקומה אף שיש לה תורת כלי כי לא נגמרה עדיין מלאכתה (ע"פ חידושי הר"ן קכג, א ד"ה תרגמא).

- 1 ומניחה כן בלא נקב ומיחדה שטט] לנטילת קוץ, לכן יש תורת פלי עליה אף שעדיין לא יחדה שטט, מה שאין
2 בן כשנטל חדה אדם זורקה לבין הגרופאות:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת טעף לט

ביאורי הלכה

שסמ] ומיחדה – היתר טלטול המחט בגלל שלפעמים
תורת כלי³⁵⁶. מייחדים אותה לכך, אבל אם לעולם לא מייחדים
שע] לא יחדה – מערב שבת³⁵⁷. אותה לזה אלא לפעמים נוטלים בה קוץ – אין לה

ציונים והוספות

שימוש "לפעמים" ללא ייחוד לא מועיל לתורת כלי.
(357) או אפשר לפרש שעדיין לא יחדה אלא בדעתו לנקבה
כדי שתהיה עומדת לתפירה (כמבואר לעיל הערה שנה).
(356) משום שכל עוד לא ניקבה אינה כלי כלל כדלעיל
הערה שנה, ואילו תורת כלי הוא רק אם לפעמים מייחדים
אותה לזה (כבנדר"ד) או אם רגילים להשתמש בה כך
לנטילת קוץ (כדלהלן סעיף נח לעניין טלטול עורות), אבל

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שטו דין עירוב לחצר שהרבה בני אדם דרים בתוכו:

29 ואימתי מברך בשעה שמקבץ אותו מבני החצר או בשעה
30 שמזכה להם מפני שכל המצות מברך עליהם עובר
31 לעשייתן.

* * *

32 ולמנהג מדינות אלו שהשמש עושה העירוב בחלה שאופה
33 מהקמח שקיבץ אם אינו מזכה להם הרי הברכה היא אחר
34 שנעשה העירוב ממילא כשנאפה החלה ואעפ"כ היא עובר
35 לעשייתן מפני שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב
36 שקניית עירוב היא בין השמשות (ולפי זה אדם אחר שאינו
37 דר בעיר זה אינו יכול לברך ברכה זו שכיון שאינו שייך
38 בעירוב זה על מה יברך ואינו דומה לשאר מצות שהעושה
39 מצוה לאחרים יכול לברך על עשייתה מפני שהוא עושה
40 אותה להם אבל כאן אינו עושה כלום שהעירוב נעשה כבר
41 ממילא) אבל העיקר כמו שנתבאר למעלה שהשמש יזכה
42 להם העירוב ויברך בשעה שמזכה או הוא או הזוכה להם
43 (ואפילו אינו דר בעיר זה).

44 ואם גבו העירוב ולא ברכו עליו ולא אמרו עליו כלום אין
45 הברכה והאמירה מעכבת ומותרים לטלטל מבתיים לחצר:

חלק ב סימן שטז דין אם אשה יכולה לערב:

47 א אשתו של אדם מערבת עליו משלו שלא מדעתו אפילו
48 אם מיחה בה שלא לערב ואפילו אינו רגיל לערב
49 עמהם.

50 במה דברים אמורים כשאוסר עליהם החצר אם לא יערב
51 עמהם כגון שאין ביתו פתוח אלא לחצר זו בלבד ואין לו
52 דרך אחרת לצאת מביתו לרשות הרבים אלא דרך חצר זו
53 אבל אם הוא פתוח לשתי חצירות באחת הוא רגיל לצאת
54 ולבא תדיר שאוסר עליהם ובאחת אינו רגיל לצאת ולבא
55 תדיר שאינו אוסר עליהם כלל אלא שאסור לטלטל ממנה
56 לביתו באותה שרגיל בה מערבת עליו אשתו בעל כרחו

1 טו המזכה לאחרים משלו אינו צריך להודיע להם קודם
2 השבת שעירב עליהם אלא מודיעם בשבת והם מותרים
3 לטלטל ואע"פ שבשעת קניית העירוב שהוא בין השמשות
4 (כמו שיתבאר בסימן שצ"ג]) לא ידעו ממנו כלל אין בכך
5 כלום שקניית עירוב זה זכות הוא להם וזכין לאדם שלא
6 מדעתו:

7 טז בני החצר שהיו מסובים לאכול בבית אחד מהם וקידש
8 עליהם היום הפת שעל השלחן סומכין עליו משום
9 עירוב אפילו הוא פת של בעל הבית לבדו ואע"פ שהמערב
10 משלו צריך לזכות בכאן סתמו כפירושו שכל שזימן לאכול
11 על השלחן הרי יזכה להם את הכל ואף על פי שלא הונח
12 הפת על השלחן לשם עירוב אין בכך כלום.

13 והוא שמסובין בבית שהוא מקום הראוי להנחת עירוב אבל
14 אם מסובין בחצר אינו עירוב שהרי העירוב צריך להיות
15 בבית דירה.

16 וכן בני החצר שיש להם פת בשותפות לסחורה אינם צריכים
17 לערב כלל אם הפת מונח בבית דירה אע"פ שלא הונח שם
18 לשם עירוב כלל:

19 יז אפטרופוס של קטן יכול לערב בעד הקטן אפילו משל
20 הקטן שלא מדעתו מפני שהוא לו כבן בית שיכול לערב
21 משל בעל הבית שלא מדעתו כמו שיתבאר בסי' שס"ז:

22 יח מצוה לחזו(ר) אחר עירובי חצירות כדי שלא יבואו
23 לטלטל באיסור.

24 וצריך לברך עליו אקב"ו על מצות עירוב כמו שצריך לברך
25 על כל מצות של דבריהם.

26 ואומר בדין עירובא יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי מן
27 הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית לכל הבתים
28 שבחצר ונוסח שלנו יתבאר בסימן שצ"ה.

והוא שמערב משלהם אבל אם מזכה להם משלו אין צריך להודיעם אפילו כלה מין הראשון לפי שבדאי יתרצו שיערב עליהם בכל המינים שירצה כיון שהם אין נותנים כלום.

ואם לא כלה מין הראשון לגמרי אלא נתמעט משיעורו קודם שנכנס השבת ובא להוסיף עליו יכול להוסיף אפילו ממין אחר ואין צריך להודיעם אף על פי שמערב משלהם:

* * *

ב וכל זה אם בא להוסיף מחמת שנתקלקל אבל אם בא להוסיף מחמת שניתוספו דיורין בחצר אפילו אם מזכה להם משלו צריך להודיע לכל מי מהם שצריך להודיע לו בתחלת עירוב דהיינו כל מי שביתו פתוח לשתי חצרות לפי שהוספה זו היא תחלת עירוב להם ובתחלת עירוב אין מערבין שלא לדעת לכל מי שביתו פתוח לשתי חצרות אפילו אם מזכה לו משלו כי שמא אינו חפץ כלל לערב בחצר זו אלא באחרת:

ג כמה הוא שיעור העירוב בתחלתו בזמן שהם י"ח או פחות שיעורן כגרוגרת פת לכל אחד ואם הם יותר מ"ח אפילו הם אלף או יותר שיעורו מזון ב' סעודות שהם י"ח גרוגרות שהם כששה ביצים בינונית פת ויש אומרים שב' סעודות הן כשמונה ביצים.

וכל זה בתחלת העירוב אבל שיורי עירוב דהיינו עירוב שהיה בו כשיעור ונתמעט אחר שנכנס שבת ראשונה ונשתייר בו אפילו כל שהוא כשר אף לשאר שבתות.

ואפילו אם המשווייר אינו ככר שלם אלא פרוסה ולא אמרו שאין מערבין בפרוסה אלא בתחלת העירוב ואפילו אם נפרס קודם כניסת השבת כשר אם שיעורו קיים עד כניסת השבת שהרי לא הצריכו שלם אלא בשביל שלא יבוא לידי מחלוקת וא"כ דיו כשהוא שלם בשעת הנחתו אבל אם נתמעט משיעורו קודם כניסת השבת אף אם המשווייר הוא ככר קטן שלם פסול שתחלת העירוב הוא תחלת כניסת השבת:

* * *

ד אם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול הרי הוא כמו שכלה לגמרי וצריך לערב מחדש ולכן נהגו במדינות אלו לעשות העירוב בערב פסח מחלת מצה שאינה ממהרת להתעפש ועוד שיכולין לשומרה בימי הפסח ויכולין לשמור העירוב כל השנה וזה טוב יותר מלערב כל ערב שבת כי שמא ישכחו מלערב פעם אחת וזהו טעם המנהג אבל באמת יותר טוב לערב כל ערב שבת כי רוב פעמים מצה של עירוב מתקלקלת ומתעפשת מאורך הזמן ואינה ראויה לאכילה והרי היא כמו שכלתה לגמרי וכל המערב בכל ערב שבת יש לו לאכול העירוב למחר כמו שיתבאר בס' שצ"ד.

והרוצה לעשות על צד היותר טוב יערב משלו בכל ערב שבת ויזכהו לכל הקהל ע"י אחר ובוזה אין חשש אם יתקלקל העירוב שבבית הכנסת ולא יברך על שלו כיון שיש עירוב בבית הכנסת ושמא הוא כשר והברכות אינן מעכבות:

חלק ב סימן שסט באיזה אופן מקנין העירוב:

א הנותן מעות לנחתום ואמר לו אם יבואו בני החצר

ואפילו איננו רגיל לערב עמהם אבל באותה שאינו רגיל בה אינה מערבת עליו בעל כרחו אלא אם כן הוא עצמו היה רגיל לערב עמהם אבל אם לא הורגל עדיין לערב עמהם אינם יכולים ליטול עירובו שלא מרצונו ברצון אשתו כיון שאינו אוסר עליהם.

* * *

והוא שגילה דעתו בפירוש שאינו רוצה אבל כל זמן שלא אמר כן בפירוש יכולה אשתו ליתן להם עירובו אע"פ שאינו אוסר עליהם ואינו רגיל לערב עמהם לפי שמן הסתם נוח לו בעירוב אשתו.

אבל אינה יכולה לזכות משלו לאחרים שלא בידיעתו אפילו לבני חצר שאוסר עליהם ורגיל לערב עמהם אבל יכולה היא לזכות להם ממזונותיה שהוא שלה.

ואם אין הבעל והאשה בעיר יכולים בני הבית לערב משלו שלא בידיעתו שמן הסתם לא יקפיד עליהם והוא שאין הבית פתוח אלא לחצר אחת שיעירוב זה בודאי זכות הוא לו ואין לו בו צד חובה וזכין לאדם שלא מדעתו אבל אם הוא פתוח לשתי חצירות אין כל אחת מהן יכולה לערב עליו משלו ממה שנותנים לה בני ביתו שלא בידיעתו כי עירוב זה איננו זכות לו ודאי כי שמא לא יחפוץ לערב עם חצר זו אלא עם זו ומכל מקום אם הוא רגיל לערב באחת מהן יכולה היא לערב עליו שלא מדעתו ממה שנותנים בני ביתו כי מן הסתם חפץ הוא בעירובה גם היום כמו עד עתה.

אבל מי שעירב כבר עם בני החצר ועירובו קיים ואח"כ חזר בו מעירובו אין חזרתו כלום ועירובו עירוב בעל כרחו אם אוסר עליהם או שרגיל לערב עמהם אבל אם אינו אוסר עליהם ואינו רגיל לערב עמהם ועירב באקראי ואח"כ חזר בו הרי נתבטל עירובו ואם רוצה לחזור ולערב צריך לחזור ולזכות בעירובו:

* * *

חלק ב סימן שסח אם אחר שיעירבו נתקלקל העירוב:

א עירבו ואח"כ נתקלקל העירוב ונתמעט משיעורו קודם שנכנס השבת ובא אחד מבני החצר לתקנו להוסיף עליו עד כשיעור אם בא לערב ממין הראשון אין צריך להודיע להם אפילו מערב עליהם משלהם ובלבד שלא יטול פתם מבתיהם שלא מדעתם אלא בני הבית יתנו לו ואפילו אם כלה הראשון לגמרי ובא לערב מחדש משלהם אין צריך להודיעם ואפילו מי שצריך להודיע לו בתחלת העירוב ואין מערבין בתחלה שלא מדעתו כגון שביתו פתוח לשתי חצירות שאין העירוב הזה זכות לו בודאי וכמו שנתבאר בס' שס"ז אין צריך להודיע לו כשנתקלקל וחוזר ומתקנים אותו שכיון שכבר נתרצה בו בתחלה מן הסתם גם עכשיו יתרצה בו.

אבל אם בא לערב ממין אחר (כגון שמתחלה היה פת חטים ועכשיו בא לעשותו מפת אורז) אם כלה מין הראשון לגמרי צריך להודיע לכל מי שצריך להודיע לו בתחלת עירוב שגם עכשיו הוא כתחלת עירוב כיון שכלה מין הראשון לגמרי ושמא לא יתרצו במין זה.

יזכה במעוה בלבדה וחזקה שליח עושה שליחותו.
ואפילו אם אמר זכה לי אם נתן לו כלי שיקנה לו בתורת
קנין סודר קנה עירוב.
ואם נתן מעוה לבעל הבית ואמר לו זכה לי בעירוב קנה
עירוב לפי שאין דרך בעל הבית למכור פת משלו ולדעת
שיקנה לו במעותיו פת מן השוק אמר לו כן וכאילו אמר
ערב לי שעשאו שליח לערב וחזקה שליח עושה שליחותו
ומן הסתם קנה לו וזכה בשבילו או זיכה לו ע"י אחר משלו:

חלק ב סימן שע דיני שיתוף בעירוב:

א הדר בבית שער אע"פ שיש לו ד' מחיצות כיון שרבים
עוברים דרך שם לבתיהם אין עליו תורת בית אלא תורת
חצר ואין צריך לערב עם שאר הבתים וכן הדר באכסדרא
ומרפסת שבחצר אינו אוסר על בני החצר שאינם חשובות
דירה וכן סוכת החג בחג אינה חשובה דירה לאסור אבל
הדר בבית התבן בבית הבקר בבית האוצר בבית העצים
אוסר עד שיערב לפי שראויים לדור בהם וחשובים דירה
אע"פ שעשויים מקנים וכיוצא בהם:

לקנות ממך ככר לעירוב זכה לי בעירוב שיהא לי חלק
עמהם בשביל מעוה זו אינו עירוב לזה שמעות אינן קונות
עד שימשוך ואפילו אם זיכה הנחתום הככר לכל בני החצר
כולם בכלל ע"י אחר במתנת חנם והרי גם זה הוא מכלל
בני החצר ונתכוין הנחתום שגם זה יזכה ויהיה לו חלק
בככר זה מכל מקום לא נתכוין הנחתום שיזכה בו זה ע"י
הזוכה שיהא נעשה שלוחו כמו שנעשה שליח לכל שאר בני
החצר שמזכה להם הנחתום במתנת חנם אלא דעת הנחתום
הוא שזה יש לו כבר זכות בככר זה בשביל המעוה שנתן לו
ולשאר בני החצר שנותן להם מתנת חנם להם בלבדם הוא
שעושה את הזוכה שליח שיזכה בשבילם אבל לזה אינו
עושהו שליח כלל ונמצא שאין לו חלק בעירוב.

* * *

(אבל אם יש בדעתו שיהיה הזוכה שליח לזה כמו לשאר
בני החצר קנה עירוב). ואם אמר לו ערב לי קנה עירוב בכל
ענין אם זיכה לכל בני החצר כולם בכלל שהרי עשאו שליח
לערב לו בענין שיועיל וכיון שאי אפשר להיות לו עירוב
אלא אם כן יזכה לו ע"י אחר כמו לאחרים שלא נתנו מעות
הרי זה כאילו אמר לו שיזכה לו ע"י אחר כמו לאחרים ולא

לְקוּטֵי תוֹרַה' פִּרְשַׁת אַחֲרֵי – הַפֶּרֶשָׁה הַחֲסִידִית

בִּיאוּר הַדְּבָרִים בְּעֵנֶן "לְטַהֵר", "תְּטַהֲרוּ"

הַיְחָדוּד. וְכֵן הוּא בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ מִקִּיף עֲלִיּוֹן, שְׁמִקִּיף
גַּם אֶת נַפְשׁוֹ לְהַתְּפַלֵּל בְּבַחֲיִנַת אוֹר אֵין־סוֹף, בְּבַחֲיִנַת
יְחָדוּד עַל יְדֵי מִקִּיף אֶחָד הַכּוֹלֵל ב' הַבְּחִינּוֹת.
וְעַתָּה נִבְּאוּ לְבִיאוּר "לְבוּשִׁיָּה כְּתֹלֵג חַיּוּר":
אֵיתָא בְּזֵהרָה¹, שֶׁהִ' י"ג תִּיקוּנֵי דִיקָנָא' נִקְרָא לְפַעְמֵי
גַּם בְּשֵׁם "לְבוּשִׁיָּה כְּתֹלֵג חַיּוּר". אֶךְ הָאֻמַּת הוּא,
שְׁעִיקָר הַלְבוּשׁ הוּא ה"חֲשֵׁמֶל". וְלֹא הַחֲשֵׁמֶל הַמְּפָסִיק
בֵּין אֲצִילוֹת לְבִי"ע, כִּי זֶהוּ מַחֲצוֹנִיּוֹת בִּינָה, וְהוּא בְּנוּגָה
שְׁמַבְחִינַת שְׁבִירַת הַכְּלִים. אֲלֹא הוּא הַחֲשֵׁמֶל עֲלִיּוֹן
הַמִּקִּיף כָּל הָאֲצִילוֹת. דְּהֵינּוּ שְׁהַתְּלַבְּשׁוֹת גְּבוּרָה־דְּעִתִּיק
בְּמוֹתָא־סְתִימָאָה הוּא עַל יְדֵי מִקִּיף זֶה.
(ב' לְקוּטֵי הַש"ס" מִהַאֲרִיז"ל דִּף ט"ז, דְּבֹר הַמּוֹתְחִיל "לְכִי
וּמַעֲטִי" אֵיתָא וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

וְעַד. וְרָאָה זֶהר חֶלֶק א' לר, א. וְרָאָה אֲגוּרֹת קוֹדֵשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדַמּוּר חֶלֶק
כ עֲמוּד עֵט.

4. (וְהוּבָא ב' פְּרִי עֵץ חַיִּים", שְׁעַר הַקְּדִישִׁים, פֶּרֶק א'. וְעֵינִי ב' עֵץ חַיִּים",
שְׁעַר הָאֲרֵת הַמּוֹחִיין, פֶּרֶק ב'. וְעֵינִי מִזֶּה גַם כֵּן ב' מִקְדָּשׁ מִלֵּךְ" סוֹף חֶלֶק
א', בְּהַשְׁמָטוֹת, דְּבֹר הַמּוֹתְחִיל "בְּרֵאשִׁית").

5. (זֶהר חֶלֶק ג נְשֵׂא קַבָּה, סוֹף עֲמוּד ב).

בִּיאוּר הַדְּבָרִים בְּעֵנֶן "לְטַהֵר", "תְּטַהֲרוּ":
הִנֵּה "חַיִּי צַעַר תַּחֲיָה"², הֵינּוּ מִהַתְּבַוְּנָנוֹת מְגֻדּוֹלַת
אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, שְׁכַשְׁמוּ בֵּן הוּא – אֵין לוֹ סוֹף כו',
מִמִּילָא יַחֲיָה "חַיִּי צַעַר" עַל מַה שְׁרַחוּק מְאוּר פְּנִי
יְתַבָּר.
וְתַחֲיָה זֹאת נִחְמָתוֹ: "אֲשֶׁרִיף וְטוֹב לָךְ [..] בְּעוֹלָם־הַזֶּה"
עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא חֲכָמָתוֹ, וְשֵׁם הַתְּלַבְּשׁוֹת אוֹר
אֵין־סוֹף מִמֶּשׁ בְּחֲכָמָה, וְנִמְצָא מִתְּלַבֵּשׁ גַּם הוּא בְּלִבוֹשׁוֹ
שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא, וְנַעֲשֶׂה יְחָדוּד אֵין־סוֹף בְּנַפְשׁוֹ, וְזֶהוּ
"יְחָדוּד קוֹדֵשׁא בְּרִיךְ־הוּא וְשִׁכְנִיתִיָּה"³.
וְכַמְּבֹאֵר בְּזֵהר בְּעֵנֶן יְחָדוּד זו"ל, שְׁהַמְּלָאכִים מְכַסִּים
הַיְחָדוּד בְּגִדְפִין, וְכִיסִּיו זֶה הוּא הַנְּמִשָּׁךְ מִבְּחִינַת אֲבָא־
וְאִמָּא כו', דְּהֵינּוּ שְׁנַמְשָׁךְ מִקִּיף אֶחָד לְשְׁנֵיהֶם לְצוּרָךְ

1. (פְּרָשְׁתְּנוּ טו, ל "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם, לִפְנֵי
ד' תִּתְּהַר").

2. (אָבוֹת ו, ד: "כִּי הָיָא דְרַבָּה שֶׁל תּוֹרָה: פֶּת בְּמַלְחָת אַבְרָהָם, וּמִיָּם בְּמִשְׁוֹרָה
תִּשְׁתַּה, וְעַל הָאֲרֵץ תִּישָׁן, וְחַיִּי צַעַר תַּחֲיָה, וּבִתּוֹרָה אֶתָּה עֲמֹל. אִם אֶתָּה עֲשֵׂה
כֵּן, אֲשֶׁרִיף וְטוֹב לָךְ: אֲשֶׁרִיף – בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְטוֹב לָךְ – לְעוֹלָם־הָבָא).

3. (עַל פִּי נוֹסֵחַ הַתְּפִלָּה הַפֶּלַת שְׁחִירִית. ה' מִלֵּךְ; "ה' מִלֵּךְ; ה' יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם

– בחינת חכמה¹¹ אצל הנבראים.

ועל ענין זה נאמר (תהלים קמו, י"ט): "משליך קרחו כפתים כו', ישלח דברו וימסם, ישב רוחו וילוו מים. מגיד דבריו ליעקב" – שלהיות "מגיד דבריו ליעקב", שהוא מבחינת "ילוו מים" – נעשה על ידי הקרח, שנגלד ונקרש כעין הקרח. וכך הוא בענין השלג, אלא שהשלג הוא בהתחלקות טיפין טיפין, כי להיות יורד ההשפעה מוכרח להיות על ידי התחלקות. וכמו שנודע מ"גבורות גשמים"¹² – שיוֹרְדִים על ידי התחלקות, שאם לא כן היו מבול¹³ חס־ושלום.

וגם י"ג תיקוני דיקנא נקראים בחינת "לבושים" על דרך זה, שההארה היוֹרְדִת דרך השערות, שהם חלולים, הנה השערות הם בחינת לבושים, והן בבחינת פירור והתחלקות – בבחינת שלג, ונקרא "חיוור" – ששרש ההשפעה עצמה היא בחינת חסד (וגם השלג יש בו תוקף הלכנונית יותר מבחינת "עמר נקא"¹⁴), ומים שיוֹרְדִים ממקום גבוה למקום נמוך¹⁵ (אלא שיוֹרְדִים בבחינת צמצום והתחלקות ההשפעה לפירורים):

ב. והנה, מבחינת "לבושיה בתלג חיוור" נמשך בחינת "שער רישיה פעמר נקא", אלו הן פרטי ההלכות שבגשמיות.

כמו כל מסכת יומא, שכל הרעש של הפה גדול, שהוא פורש משאר העם ונכנס לפני ולפנים, והיה רק פעם אחת בשנה, והיה צריך חמש טבילות ועשרה קידושין, וכל העבודה הוא שמנה "מדם הפך ומדם השעיר" (פרשתנו טו, יח) באצבע – אחת למעלה ושבע למטה, ומונה: אחת ואחת כו',

והנה כח זה שיש בגשמיות דם הפך והשעיר להיות נוגע להמשכת אור איי־סוף ברוך־הוא – הוא דרך בחינת שערות, שהם המשכות מצומצמות, שהשערה היא המשכה להיות גילוי אור איי־סוף למטה גם כן, אך היינו דוקא על ידי ביטול ומסירת־נפש.

ועל דרך זה היה לימוד תנאים ואמוראים. וכל עסק רבי שמעון בר יוחאי היה ב'נגלה'¹⁶, כ"ד קושיות וכ"ד

כי יש מסך בין עולם לעולם כו', ויש בין הא"ק לאצילות מסך, וכן בין האצילות לבריאה כו', וכל המסכים נקראים מקיפים. עד כאן לשונו.

והנה הרמ"ז ריש פרשת אמור, דף פ"ח, סוף עמוד ב' גבי "בשמן הטוב על הראש" (תהלים קלג, ב), כתב:

שגם כתר אריך נחשב מעולם איי־סוף כו', ועיקרו של אצילות מתחיל ממוחא־סתימאה, שהיא חכמה־דאריך. עד כאן לשונו.

ואם כן, ענין התלבשות גבורה־דעתיק ממוחא־סתימאה הוא ענין ההמשכה מאור איי־סוף בראשית האצילות, ועל כן התלבשות זו הוא על ידי מקיף זה ומסך הנ"ל.

ואפשר שזהו גם כן ענין "קרומא דאורא כו"¹⁷. עיין בעץ חיים שער אריך אנפין פרק ז'¹⁸, שזהו ענין רקיע ה"מבדיל בין מים למים" (בראשית א, ו).

ומזה יובן גם כן ענין "סלסלה ותרוממך", שנתבאר לעיל¹⁹, דענין ההתרוממות הוא מבחינת "לבושיה בתלג" לבחינת ומדרגת "שער רישיה כו'", והיינו כי "שער רישיה" הוא מבחינת כתר־אריך, שהוא מעולם איי־סוף, שלמעלה מהמסך ומהאצילות כו')

ועל זה נאמר: "לבושיה בתלג חיוור" – כמו שלג, שתחלת הווייתו ממים²⁰, ונקפא ונעשה שלג, ואחר כך חוזר ונפטר ונמס והיה למים. וזהו "חכמה בראש חכמה בסוף"²¹.

והוא על דרך משל, כמו משלי שלמה או כמו שהרב מסביר שכל להתלמיד על פי משל, שבשעומד התלמיד על פונת רבו במשל זה, ומבין השכל עצמו, הנה נעשה אצלו גם כן בחינת חכמה כמו שהיה אצל רבו החכמה מתחלה, רק שבאמצע נגלד ונקרש, לפי שהחכמה לא היתה נתפסת בשכל התלמיד כמות שהיא בעצמה בשכל הרב, רק על ידי משל.

וכך הוא בחינת לבוש עליון, הוא בבחינת שלג – שנגלד ונקרש עצמיות החכמה לבלתי הגלות נגלות כמות שהיא בעצמה, רק אחר כך חוזר ונמס והיה למים

6. (זהר שם).

7. (בדפוסים שלפנינו פרק ו).

8. (לעיל בפנים המאמר דבור המתחיל "כי ביום הנה יכפר" דף כו, סוף עמוד א ואילך).

9. (ראה אור התורה נ"ך בפרק א עמוד עו).

10. (זהר חלק א כו, ב, חלק ג רלח, סוף עמוד א).

11. (קוים – בחינת נזקקה ראה פרדס שער ערכי הכינויים בערכו).

12. (ברכות לג, א, תענית ב, א, ועוד).

13. (ראה בבא בתרא טו, א).

14. וכמו שנתבאר במקום אחר על פסוק "הנותן שלג כצמר" (סידור עם דא"ח סג, ב, ספר המאמרים תקס"ז עמוד קכח).

15. (על פי תענית ז, א).

16. (ראה לקוטי שיחות חלק ז עמוד 343 בהערה דבור המתחיל "התנא הגדול". אגרת הקדש סימן כו דף קמו, א. ראה לקוטי שיחות חלק כב עמוד 328).

והנה, כדי להיות המשכת המצות למטה, הוא רק
כמו כן בבחינת שערות, "ושער רישיה בעמר נקא", שעל
ידי זה נמשך למטה בכהן גדול, כמו בסדר עבודת יום
הכפורים הנ"ל. וגם זה הוא על ידי ביטול, כי כהן גדול
נקרא "כהנא רבה"²⁴, בחינת ביטול. רק לפי שזה הביטול
הוא ביטול-היש, לכן תלוי בזמן ובמקום – בקדשי
קדשים דוקא.

אבל התורה, אף על פי שהוא איש זר²⁵, ולומד
בלילה, ד"לאו זמן הקרבה היא"²⁶, אף על פי כן מעלה
עליו הכתוב באלו הקריב²⁷ בזמנו ובמועדו, לפי
שהתורה היא בבחינת אין ממש.

והיינו, לפי שעיקר לימוד התורה, "ברעותא דליבא
תליא מילתא", שיהיה בטל במחשבתו ודבורו. וזה יכול
להיות בעסקו בתורה, אבל במצוה, בעשייה גשמית על
ידי הגוף העושה, אין זה ביטול ממש, רק ביטול היש
לאין, שהוא עושה ומקיים מצות המלך, שזהו בחינת
עבד, שהוא נפרד. מה שאין כן עסק התורה הוא בבחינת
כן, וזהו "אם כבנים אם כעבדים כו"²⁸.

אף הנה "זה לעומת זה עשה האלקים" (קהלת ו, יד), וכל
סטרא דקליפה הוא רק בחינת יש, "הקנאה והתאווה
והכבוד מוציאין את האדם מן העולם"²⁹.

ו"כבוד חכמים ינחלו" (משלי ג, לה), שמי שהוא בבחינת

פירוקים¹⁷, וגם בכל פרק¹⁸ מפרקי המסכתות שבש"ס
נובר רבי שמעון, ואפילו בכלים ובנגעים ועוקצין; והיה
פטור מתפלה¹⁹, לפי שכל עסק תורתו היה על דרך זה.
וכמו שכתוב (ישעיה נט, כא): "ודברי אשר שמתי בפיה".

אף אין כח זה אלא בתורה עצמה, אבל המצות הן
"מצות המלך"²⁰, שהוא ביטול היש לאין – שיהיה יש
ויהיה בטל.

ומלכות נקרא בשם "לבוש", כמו שכתוב (תהלים צג, א):
"ה' מלך גאות לבש", שלהיות בחינת מלכות, ועל מי
מולך – הלא כל עצמיות הנבראים וחיותם הוא מבחינת
מלכות, ואיך שייך לשון מלוכה?

אלא כל ענין מלכות הוא למעלה רק בחינת לבוש,
שנעשה לבוש והסתר להיות בחינת מלכות. וכמו
שכתוב (תהלים פד, יב): "כי שמש ומגן ה' אלקים", שבחינת
"אלקים", הוא בחינת המלכות, היא בחינת "מגן", שהיא
בחינת לבוש²¹. רק בשרש העליון המצות הם גבוהים
יותר, שהמצות הן מבחינת "גולגלתא"²², ותורה היא
בחינת "מוחא". אלא שלפי שהמצות הם גבוהים יותר,
אינם יכולים להיות בבחינת התגלות כי אם בבחינת
לבוש, שהוא בחינת חיצוניות ומקין. אבל התורה,
שהיא בחינת מוחא, נעשית בחינת מזון – "ותורתך בתוך
מעיו"²³ (תהלים מ, ט).

17. (שבת לג, ב).

18. (ובבבלי פירק נז, "לבאורה קשה ממסכת חלה וכו'. ויש לישב דפוקתא לא
דק" – הערת כבוד קדושת אדמו"ר בהערות וצינונים).

ובלקוטי שיחות חלק יב עמוד 194 (מקשימת כבוד קדושת אדמו"ר).

"בבבלי פירק מפרקי המסכתות שבש"ס נזכר רבי שמעון ואפילו בכלים ובנגעים
ועוקצין". לבאורה, כמה פרקים ישנם שלא נזכר בהם – אלא הכוונה לאו דוקא
במשנה, כי אם גם בתוספתא וגמרא.

ומה שלא נזכר רבי שמעון בכל פרק שבמסכתות תמיד מדות קנים, "אין למדים
מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בהם חוץ" וערוכין כו, א. ואם יחסרון מפרקי
הש"ס פרקים אחרים – בכל זאת ראית הלכותי תורה חזקה היא.

ועוד: בלקוטי תורה מדבר על דבר זה שעסק רבי שמעון בנגלה בקושיות
ופירוקים כו' ומסכתות הנ"ל אין ענינם הנגלה, כי אם מדות בני אדם וכיוצא
בזה, שלכן לבמה מפרשים אין אבות נבנסת במנין סמ"ך מסכתות הש"ס. וכן
תמיד ומדות – אינם אלא סיפור כו' וכמו שכתוב בהקדמת פירוש המשנה
ולהרמב"ם.

(ועל פי זה מתורץ גם כן שלא יחלוק הסמ"ג שמונה ס"ג מסכתות – על שיר
השירים רבה ו, ט) שמונה ס' מסכתות של הנגלות.

ומה שמוסיף שנובר רבי שמעון ואפילו "בכלים ובנגעים ועוקצין" – במה נשתנו
מסכתות אלו, אשר, לבאורה, בהם לא היה צריך להיות נזכר רבי שמעון,
ומחדש דאפילו בהם נזכר.

יש לומר דהחדוש בכלים הוא, כי היא כבר היתה סודית מקודם לזמן רבי יוסי
כן דורו של רבי שמעון, וכדמוכח מדברי רבי יוסי (סוף פלים) "אשריך פלים כו".

תננים (והראשון דלשון המורגל בש"ס "נגעים ואהלות" נקט. וגם לאהלות
כוונתו, ואטו כי רובלאל לילל וליחשוב) – שהוא לימוד קשה ביותר. וכדמשמע
בבבא מציעא נט, א. ועיין גם כן חגיגה (יא, א, יד, א) סנהדרין (פו, א).

ועוקצין – מסכת שלמיתה אינו מצוי. וכדמשמע בהוריות (יג, ב). ועיין גם כן
ברכות (כו, א) ועדין צריך עיון בכל זה.

19. (שבת יא, ב).

20. (מלכים ב' יח, לו. אסתר ג, ג. נחמיה יא, כג. ראה זהר חלק ג שלח קעה,
ב. צו, ג. ב ברעיא מהימנא. קדושים פב, ב. תהני זהר בהקדמה י, ב).

21. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "יונתי בחגי" (לקמן שיר השירים
י, ב). מענין "פתי". ועיין סוף דבור המתחיל "ועשית בגדי קדש" (תורה
אור פב, ד). ובדבור המתחיל "ביאו לבוש מלכות" (תורה אור צ, ג).

22. (זהר חלק ג קט, א).

23. (ועיין ב"אגנת הקדש" (סימן כ דף קלא, ב) דבור המתחיל "איהו
וחיהו". ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "מזמור שיר תנופת הבית"
(לקמן ברכה צח, ד). מענין מזון ולבוש כו').

24. (תרגום אונקלוס מסעי לז, כה).

25. (על פי קרח יז, ד: איש זר – אשר לא מנרע אהרן הוא").

26. (מעילה ב, א וברש"י).

27. (מנחות בסופה).

28. (פיס "היום הרת עולם" בתפילת מוסף של ראש השנה).

29. (אבות ד, כא).

עומקא-דליבא, שצועק הלב בקרבו, והיא בחינת אין²⁹
 סוף שבנפשו, שעל ידי זה מעורר בחינת אין-סוף³⁰
 ש"ממעמקים" – למעלה משם הויה.³¹
 והיינו דוקא "ביום הזה", הוא יום הכפורים – עליית³²
 המלכות³³ להיות פנים-בפנים, שהמלכות היא מקור³⁴
 הנבראים ומחיה אותם, ועתה היא עולה לקבל פנים³⁵
 עליונים דאין-סוף, "את פני הויה אבקש" (תהלים כו, ח).
 ולכן אין עולים לתורה ביום הכפורים רק ששה³⁶,
 לפי שהמלכות שהיא בחינת שביעית עלתה למעלה³⁷.
 (ועיין בפירוש "לפני הויה" בזהר חלק ג', ס"ז, א'. ועל פי³⁸
 פירוש ה"מקדש מלך" שם בשם ה"רח"ו, מוכן כמו שנתבאר³⁹
 כאן, ד"לפני" היינו למעלה יותר כו'.
 אכן בזהר תרומה, דף ק"ע, עמוד ב' פירש: כי "מלפני" הוא⁴¹
 בחינה שלמעלה משם הויה, אבל "לפני" היינו בחינת מלכות,⁴²
 שהיא בחינת שקודם לשם הויה – מלמשה-למעלה.⁴³
 וגם לפירוש הזהוה אין סתירה למה שכתוב כאן דהוא⁴⁴
 בחינת "ממעמקים", שלמעלה משם הויה, כי הנה יום הכפורים⁴⁵
 הוא עליית המלכות בעתיק. אם כן ב' הפירושים עולים בקנה⁴⁶
 אחד, שהבחינת מלכות שהיא לפני שם הויה ממשה-למעלה,⁴⁷
 עולה ביום הכפורים לבחינת אין-סוף שלמעלה משם הויה,⁴⁸
 ולכן על ידי זה "תטהרו" גם אתם.⁴⁹
 והיינו כמו שכתוב בזהר תצוה, דף קפ"ה, עמוד ב' על פסוק⁵⁰
 "כי ביום הזה יכפר" – "יכפר ביום הזה, וינקי ליה בקדמיתא,⁵¹
 וכל דא 'עליכם'. ופירש ב"מקדש מלך": תחלה יתוקן מדת⁵²
 המלכות, שנקרא "היום הזה", ואחר כך ישראל. והיינו, שעל⁵³
 ידי עליית המלכות באין-סוף, על ידי זה יתוקנו כל הפגמים, כי⁵⁴
 "אנת הוא שלימותא דכולהו"⁵⁵ :³⁸.

חכמה, בחימ"ה, אין הכבוד עושה אותו יש. ולכן "מפני¹
 שיבה תקום" (קדושים יט, לב). וכן "ועשית בגדי קדש לאהרן²
 אחיק לכבוד כו'" (תצוה כח, ב). מה שאין כן מי שאינו³
 בבחינת בחימ"ה, יכול להיות נמשך לבו אחר הכבוד,⁴
 ונעשה יש וגם רוח. והוה עיקר עבודה ורה, שמחשיב את⁵
 עצמו ליש, "דקרו ליה אלקא דאלהא"³⁰. ולכן אמרו⁶
 רז"ל: "מי שיש בו גסות הרוח כו"³¹.
 והנה, כמו שבקדושה יש ב' בחינות: תורה ומצות,⁸
 שהן פנימיות וחינוניות כנ"ל, כך גם כן לעומת זה יש⁹
 ב' דברים – חיצוניות ופנימיות: חיצונית היינו גסות¹⁰
 בבחינת לבושים ומקיפים, ופנימית היינו תאוות "זולל¹¹
 וסובא"³². והכל הוא בנוגה, שחינוניות שלה רע ופנימית¹²
 טוב, ולפעמים עולה הכל ונכלל בטוב, ולפעמים להפך.¹³
 כמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" פרק ד'.¹⁴
 והנה בחינה הפנימית יכולים להפך בעצמם מרע¹⁵
 לטוב. כמו איש אשר בסובאי יין וזוללי בשר³³, אם¹⁶
 למחר מתפלל בכח האכילה, הרי הרע עצמו מתהפך¹⁷
 לטוב ונעשה מרע טוב, אבל החינוניות ולבושיה אינו¹⁸
 נעשה מהם דבר טוב, שיוכל לקבל הכבוד להיות נתפס¹⁹
 בתוכו שלא יהיה יש.²⁰
 ולכן "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם":²¹
 "עליכם" דוקא, מה שהוא בחינת מקיף – "יכפר",²²
 יקנה ויעביר לגמרי, "ואת רוח הטומאה אעביר" (וכריה יג,²³
 ב); "כי תעביר ממשלת ודון"³⁴. אבל "מכל חטאתיכם" –²⁴
 פנימית שבכם, "לפני הויה תטהרו" – בעצמיכם.²⁵
 והיינו "לפני הויה", דהיינו "ממעמקים קראתיך הויה"²⁶
 (תהלים קל, א). כאדם הקורא לחבירו שיבא אצלו, כך²⁷
 קוראין וממשיכים בחינת הויה על ידי "ממעמקים" –²⁸

30. (מקדש קי, א).

31. "ראוי לגדעו באשירה". סוטה ה, א.

32. (לשון הכתוב תצא כא, ב).

33. (על פי משלי כג, א: כל תהי בסבאי יין וזוללי בשר למו').

34. (נוסח תפלת העמידה של ימים נוראים).

35. (פרי עץ חיים שער יום הכפורים סוף פרק א. לקמן שבת שובה סה, ד).

36. (מגילה כא, א במשנה. טור ושלחן ערוך, ושלחן ערוך אדמור הנזקן סימן

תרכ"א סעיף א).

37. (ראה פרי עץ חיים שער יום הכפורים פרק ד. לקמן מסעי צ, ג).

38. (ועיין עוד על פסוק "כי ביום הזה כו" – בזהר: וינקי, ט"ו, ב'.
 ובפרשת אחרי, ס"ב, ב'. ס"ד, א'. ובפרשת אמור, דף ק"ב. האזינו, דף
 ר"צ, סוף עמוד ב').

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

ידע מזה כלום. איך נעלם זה מן האדם והנחש ידע מזה⁴
 כו'. דהנה מבואר למעלה בענין ידיעת אלקים טו"ר⁵
 שהוא בבחי' מקיף עכ"פ כו'. אבל האדם לא ידע⁶

1 (יא) ואחר כל הנ"ל יתורץ הקושי' דלעיל מאין הי'
 2 הנחש יודע דבר זה שבאכלם מעה"ד
 3 יפקחו עיניהם ויהיו כאלקים יודעי טו"ר כו' והאדם לא

בבחי' עה"ד טו"ר דוקא. ע"כ ידע הנחש ממציאות
הרע בידיעה מורגשת דוקא היפוך האדם שהי' מופשט
ומושלל לגמרי מידיעה זאת. וזה אשר ראה והשיג
הנחש באדם ואשתו איך שהן למעלה ממציאו' עה"ד
לגמרי ונתקנא בהם וחשק מאד שידעו מעה"ד כמוהו.
(וכמ"ש בלק"ת שהנחש היה מסית לאדם שיראה ויביט
בהיכלות הקליפות להשיג בשורש מציאותן ולידע
אחריתן כו'. וע"י הבטה זאת הגם שלא הי' רק הבטה
והסתכלות מרחוק נמשך נפשו קצת אח"ז. וזה הי'
סיבה ששמע לקול אשתו בשבחי' שלה לעה"ד באמרה
כי טוב העץ למאכל כו'). וזהו הטעם שהאדם לא ידע
מעה"ד כלל והנחש היה יודע ממנו היטב:

והנחש היה ערום

בעה"ד טו"ר גם בבחי' מקיף מרחוק קודם שאכל
מעה"ד דהיינו שלא ידע ממציאות רע כלל וכלל גם
בידיעה מרחוק לפי שהי' כולו קדוש למעל' מעלה
מבחי' טו"ר כלל כנ"ל. רק באכלו מעה"ד נפקחו עיניו
לידע טו"ר בידיעה מורגשת ולא כידיעה אלקי' כנ"ל
הטעם באריכות. וזהו מפני שהאדם גם גופו מן האדמ'
הוא למעלה מבחי' עה"ד טו"ר כו' אך הנה הנחש
שרשו מבחי' עה"ד טו"ר דוקא להי' ידוע דנחש הוא
בחי' גבורו' חיצונו' הנופלות מבחי' אחוריי' דגבורו'
עליונו' דבחי' הקטנו' דיסוד ז"א כו'. (וכמ"ש במ"א
בענין (במדבר כא, ט) ויעש משה נחש נחשת כו'.
ובענין (שבת קמו, א) בא נחש על חוה כו'). שזהו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיו

מצות מינוי מלך פרשת שופטים:

למנות¹ מלך מישראל, שנאמר: "שום תשים עליך
מלך" (תצ"ז):
הנה צריך להבין מה שקצף שמואל על בני ישראל
כששאלו ממנו "תנה לנו מלך"².

וגם השם יתברך אמר לו: "כי לא אותך מאסו כו"³
– מה החרי אף הנה? הלא זוהי מצותו יתברך! במאמר
רבותינו זכרונם לברכה: "ג' מצות נצטוו בני ישראל
בכניסתם לארץ", ואחת מהם "למנות להם מלך".

הנה שרש ענין המבון במינוי המלך הוא, שבו ועל
ידו יהיו הישראל בטילים לה'. כי כל ישראל צריכים
להיות בטילים למלך וסרים למשמעתו בכל אשר יגזור,
כמו שאמר שמואל ו"זה יהיה משפט המלך וגו'".

והנה המלך בעצמו בטל לאלהות. וכמו שאמר דוד
המלך עליו השלום: "אם לא שויתי ודוממתי"⁴, דהיינו
שנגע הביטול לה' כל כך בלבבו, עד שגם בגשמיות לא
היה יכול להרים עיניו ולהגביה לבו בבחינת יש ודבר
מה, אלא היה כמו בחינת דומם, שאין לו תנועה.

וזהו העיקר במלך, שמחמת זה נקרא מלך – שהוא
מרפבה למדת מלכותו יתברך שבאצילות. וידוע
דפירוש "מרפבה" הוא בחינת הביטול כמו ביטול
המרפבה לגבי הרוכב. ומאחר שהמלך הוא בטל
למלכות שמים, וישראל בטילים למלך – הרי נמצא, בו
ועל ידו הישראל בטילים לאלקותו יתברך. וזאת היא
עבודת המלך תמיד – להיות בו ועל ידו הנבגאים
בטילים לה' על ידי שהוא בטל והם בטילים אצלו כו'.
ועוד יש טעם פשוט במינוי המלך: שינהיג את העם

(3) שופטים יז, טו. ובספרי על הפסוק: "שום תשים עליך מלך – זו מצות עשה".

(4) שמואל א ח, ו.

(5) "כי אתי מאסו ממלך עליהם" (שם, ז).

(6) סנהדרין כ, ב. ספרי פרשת ראה יב, י.

(7) שמואל שם, יא.

(8) תהלים קלא, ב. ובפירוש אבן עזרא: "שויתי – כמו נשתנה או שומתי, כמו
"שויתי ה'". ודוממתי – מגזרת דומם". וראה ספר המאמרים קונטרסים חלק ג
עמוד קה.

(1) טעמי מנחה נוספת מפרשת שופטים (על פי הסדר בספר החינוך) שנתבאר
בספרי תורת הנסידות חב"ד – שלא להקים מצבה: אור התורה ובראשית ברך
א ויצא (קצת, א). מרשימת כבוד קדושת אדמו"ר.

(2) מצות מינוי מלך: מאמר זה מיוסד על המאמרים "להבין מה שאמר שמואל
לשואל" – מאמרי אדמו"ר הזקן נביאים חלק א עמוד א (הנחת אדמו"ר
האמצעי), "להבין ענין כפל הע' שנה" – מאמרי אדמו"ר הזקן ענינים חלק א
עמוד קלא, וגם הקהות – אור התורה ענינים עמוד רי; עוד הקהות – דבור
המתחיל "להבין מה שכתוב בזהר דאדם קדמא שאל ע' שני לך" – מאמרי
אדמו"ר הזקן על מאמרי רד"ל עמוד רי. וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי ואתחנן
עמוד ריד ואילך בארוכה. ספר המאמרים תרכ"ח עמוד סב. נתבאר בלקוטי
שיחות חלק כד עמוד 104 ואילך. רשימות חוברת קנד.

1 כְּרָאוּי. כִּי "אֲלֵמְלָא מוֹרְאָה – אִישׁ אֶת רַעְהוּ חַיִּים
2 בְּלֵעוּ"⁹, וְ"הַמֶּלֶךְ בְּמִשְׁפֹּט יַעֲמִיד אֶרֶץ"¹⁰, לְהַצְדִּיק אֶת
3 הַצְדִּיק וּלְהַרְשִׁיעַ אֶת הָרָשָׁע¹¹.

4 וְהִנֵּה שְׁנֵי כְּוֹנוֹת אֵלּוּ שְׁבִמִינֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָן שְׂיִיכִים
5 לְצוּרֵךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שְׁבִישְׂרָאֵל. כִּי הִנֵּה בְּנִשְׁמוֹת
6 יִשְׂרָאֵל יֵשׁ ב' מִיָּנִים:

7 א' – אוֹתָן שְׂאִינָן תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְהֵם רִיקָנִים מִתּוֹרָה
8 וְחֻכְמָה, וְאֵף עַל פִּי כֵּן הֵם מְלָאִים מִצְּוֹת וְזִהְרִים בְּתַכְלִית
9 ב' סוֹר מֵרַע וְעֵשָׂה טוֹב¹², וְאִפִּילוּ בְּדַקְדּוּק קָל שֶׁל דְּבָרֵי
10 סוֹפְרִים. וְזֶהוּ מִצַּד מְגוֹ וְתַכְנוּת שֶׁרָשָׁן שְׁלֹמְעֵלָה, שְׂאִינוּ
11 רְאוּי לְקַבֵּל בְּתוֹכָהּ בְּחִינַת תּוֹרָה וְחֻכְמָה, רַק בְּבִחִינַת
12 מַעֲשֵׂה בְלִבָּד. וְכֵמוֹ שְׂאֵנוּ רוֹאִים בְּעֵלִיל, שִׁישׁ כְּמָה
13 אֲנָשִׁים שְׁלוֹמֵדִים אֶצֶל רַב, וּמִיד בִּיצִיאָתָם מִמֶּנּוּ מִנִּיחִים
14 הַתּוֹרָה וּמִשְׁכַּחִים עֲלֶיהָ כְּאִילוּ לֹא הָיָה, וְעוֹסְקִים בְּחַיֵּי
15 עוֹלָם הַזֶּה.

16 וְהַב' – הֵן הַנִּשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת, אוֹתָן שְׁהֵם תַּלְמִידֵי
17 חֲכָמִים, בְּעֵלֵי תּוֹרָה הַמְּשֻׁכָּלִים בְּחֻכְמַת ה', וּבְתוֹרָתוֹ
18 יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה¹³.

19 וְהִנֵּה לְפִי ב' הַטְּעָמִים הַנ"ל אֲנוּ מוֹרְאִים, שֶׁהַנִּשְׁמוֹת
20 הַפְּשׁוּטוֹת הֵן לְבַד הַצְרִיכִים לְמֶלֶךְ שִׁינְהִיג אוֹתָן כְּרָאוּי
21 עַל פִּי טַעַם הַב'. אֲבָל מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אוֹמְנָתוֹ, יוֹדֵעַ בְּעִצְמוֹ
22 הָאִסּוּר וְהַמּוֹתֵר, וְהַכֵּל בְּרוּר לוֹ כְּשֶׁמֶשׁ, וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר
23 שְׁבוּדָאֵי הוּא צְדִיק וְלֹא יַעֲשֶׂה בְּזוּדוֹ, כִּי סֵתָם תַּלְמִיד
24 חֲכָם הוּא יֵרָא שְׁמִים כו'¹⁴, הָרִי אֵינוֹ צְרִיךְ לְמֶלֶךְ כָּלֵל,
25 רַק לְנִבְיָא וְשׁוֹפֵט בְּשִׁמוּאֵל וְכִיּוֹצֵא.

26 וְגַם עַל פִּי טַעַם הָרֵאשׁוֹן בְּעִנְיַן הַבִּיטוּל לַה' עַל יְדֵי
27 הַמֶּלֶךְ – זֶה אֵינוֹ שְׂיִיךְ גַּם כֵּן אֲלֵא לְאוֹתָן שְׂאִינָן תַּלְמִידֵי
28 חֲכָמִים, שְׁהֵם בְּחִינַת יֵשׁ מִצַּד עֵצָם מִצִּיאוֹתָן לְמַעְלָה,
29 שְׁלֹכֵן אֵינָן תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, כִּי הַחֻכְמָה הִיא בְּחִינַת
30 בִּיטוּל, "כַּח מֶה"¹⁵. וְעַל כֵּן "כָּל גִּיָּא שׁוֹטֵה"¹⁶, כִּי מִבְּחִינַת
31 הַחֻכְמָה אֵי אֲפָשָׁר לְהִיּוֹת הַסְתַּעְפּוֹת הַיְשׁוּת, אֲלֵא

32 אֲדַרְבָּה בְּחִינַת בִּיטוּל דּוֹקָא. וְלִכֵּן הֵם צְרִיכִים לְמֶלֶךְ, כְּדִי
33 שִׁיתְבַּטְּלוּ בִּיטוּל הַיֵּשׁ בְּבִיטוּל הָעֶבֶד לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ, כְּמוֹ
34 שְׁכַתּוֹב "שׁוֹם תִּשִּׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ", שֶׁהָרִי הַמֶּלֶךְ בְּטַל לַה'.

35 אֲבָל הַנִּשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת הַנִּקְרָאוֹת "תַּלְמִידֵי חֲכָמִים",
36 הֵם בְּבִחִינַת בִּיטוּל מִצַּד עֵצָם שֶׁרָשָׁן שְׁלֹמְעֵלָה, כִּי "אִיּוֹהוּ
37 חָכֵם – הָרוּאָה אֶת הַנוֹלָד"¹⁷, שֶׁהַחֻכְמָה הִיא בְּחִינַת
38 רְאִיָּה, שְׁרוּאָה אֵיךְ שְׁנוֹלָד מֵאֵין לֵישׁ, וְ"מַחֲדָשׁ בְּכָל יוֹם
39 מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית"¹⁸. וְהֵם שְׁנִקְרָאִים "אֲחִים וְרִיעִים
40 לְמָקוֹם"¹⁹ אוֹ "בְּנִים", הָרִי אֵינָן צְרִיכִים לְמֶלֶךְ כָּלֵל לְהִיּוֹת
41 מִתְבַּטְּלִים עַל יְדֵי "בִּיטוּל הַיֵּשׁ" כְּעֶבֶד לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ, שֶׁהָרִי
42 הֵם בְּטִילִים מִצַּד עֵצָמָן בְּבִחִינַת בִּיטוּל שְׁלֹמְעֵלָה
43 מִ"בִּיטוּל הַיֵּשׁ"²⁰.

44 וְלִכֵּן הַמְּלָאכִים יֵשׁ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ, מִפְּנֵי שְׁהֵם גַּם כֵּן
45 בְּחִינַת יֵשׁ וְדָבָר. כְּמוֹ מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל, הֵגֶם שְׁעוֹמְדִים
46 בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה תָּמִיד, הָרִי מִכָּל מָקוֹם הוּא מִצִּיאוֹת נִפְרָד
47 לְעִצְמוֹ, יֵרָא ה' וְאוֹהֲבוֹ, עַל כֵּן יֵשׁ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ – הוּא
48 מֶה שְׁכַתּוֹב²¹ "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים". וְכֵן הֵם
49 הַנִּשְׁמוֹת דְּבִי"ע כְּנ"ל.

50 אֲבָל הַנִּשְׁמוֹת הַגְּבוּהוֹת כְּמוֹ נִשְׁמַת רִשְׁב"י וְכִיּוֹצֵא,
51 הֵם בְּבִחִינַת "בְּנִים", וְהֵם לְמַעְלָה מִבְּחִינַת גֶּדֶר קְבִלַת
52 הַמֶּלֶךְ בְּשׁוֹר וְדָם שְׁלֹמְטָה עֲלֵיהֶם, שְׂאִינוּ אֲלֵא לְמִי שֶׁהוּא
53 עֶבֶד דִּינִקָּא, דִּהְיִינוּ שֶׁהוּא דָּבָר נִפְרָד כְּנ"ל, שֶׁהָרִי אִפִּילוּ
54 עַל אֶלְף בְּנִים לֹא יִקְרָא הָאֵב מֶלֶךְ (כִּי הֵם מִבְּחִינַת אֲצִילוּת,
55 שֶׁהוּא אֲלֵהוּת מִמֶּשׁ. עֵינֵי בִיאור ב' מִיָּנֵי נִשְׁמוֹת אֵלּוּ מִצָּה מ"ב
56 פָּרָק ב'²²). וְלִכֵּן לֹא רָצָה שְׁמוּאֵל לְהִמְלִיךְ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ, כִּי
57 רָצָה שִׁיְהִי כּוֹלֵם בְּמִדְרִיגָה זוֹ, וְאֵין לֹא יִצְטָרְכוּ לְמֶלֶךְ
58 בְּשׁוֹר וְדָם.

59 וְזֶהוּ שְׂאוּמְרִים "אֲבִינוּ מִלִּפְנֵי" – ב' הַבְּחִינּוֹת²³.
60 וּב' "אֲבִינוּ" אוֹמְרִים "חֲטָאנוּ", וְחֲטָא הֵינֵינוּ בְּשִׁגְגָה;
61 וּב' "מִלִּפְנֵי" אוֹמְרִים "פָּשַׁעְנוּ", וּפָשַׁעִיהָ הֵינֵינוּ בְּזוּדוֹ :

מִצְוֹת מִיַּיִד מְזִלָּה, פְּרִשְׁתִּי שׁוֹפְטִים:

(18) נוסח ברכת יוצר אור.

(19) זהר חלק ב קכא, ב: "וכו ישראל לאתקרי אחים לקודשא בריך הוא, דכתיב (תהלים קכב) למען אחי ורעי וגו'." ח"ג ז, ב: "לקתר קרא לון בנים, הדיא הוא דכתיב (דברים יד) בנים אתם לון אלהיכם. לקתר קרא לון אחים, הדיא הוא דכתיב למען אחי ורעי וגו'".

(20) "ואין נופל על זה לשון מלוכה, כמו שעל אלף בנים לא נקרא מלך, מפני שאינו בבחינת עבד ויש כלל שיתבטל וקרא עליו מלך, שהרי הוא חלק ממנו, 'כרא כרעא דאבות' (אור התורה ענינים עמוד ריב).

(21) תהלים קמה, יג.

(22) מצות דין עבד עברי – לעיל פ, ב.

(23) נוסח ברכת "סלח לנו" בתפלת שמונה עשרה: "סלח לנו אבינו כי חטאנו. מחל לנו מלכנו כי פשענו".

(9) אבות פרק ג משנה ב.

(10) משלי כט, ד.

(11) על פי תצא כה, א: "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע".

(12) תהלים לד, טו.

(13) תהלים א, ב: "ובתורתו יתגה יומם ולילה".

(14) ראה בכורות ל, ב. רמב"ם הלכות מעשרות פרק י הלכה ב.

(15) זהר חלק ג כרעא מהימנא צו כה, א, לד, א. ועוד.

(16) הובא בכמה מקומות בדא"ת. ראה קהלת רבה ריש פרשה יב ובמתנות כהונה שם. וראה פסחים סו, ב: "כל המתנהיר, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו".

(17) תמיד לב, א.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ובכ"ד בלק"ת, עד שמזכירי את הוי' צבאות הוא מה
שאות הוא בצבא דילי, וה"ה בבחי' רצון ותשוקה,
ועי"ז הם עומדי' ממעל לו היינו לבחי' ההתלבשות
בש' אד' שהוא בגימ' היכל היינו בחי' היכל לש' הוי'
המהוה מאין ליש בדרך ממילא ומאיליו כו'.
אמנם האופנים להיות כי הם בעשי', שבעשי' אינו
מאיר גילוי אלקות כ"כ כמו בבריאה, אשר
בריאה היא ראשית התהוות היש וקרובה להאין
משא"כ העשי', וגם יש עוד כמה בחי' בהפרש בין
עשי' לבריאה, ולכן כתי' אף עשיתיו להפסיק הענין,
והיא רגל שמאל דה' דבהבראם בה' בראם שרגל
השמאל נפסק מהגג, וכמ"ש במ"א, ולכן הם בבחי'
רעש על העדר השגתם, ונת' בד"ה את ה' האמרת הנ"ל
שמבחי' רעש נעשה שער שהוא בחי' שער בימין
כמ"ש בלק"ת, ולכן הם יכולי' להזכיר את השם אחר
שתי תיבות ע"י הרעש שלהם שע"ז נעשה יתרון האור
מהחשך כמשי"נ שם שהוא בחי' בירור התהו. ולכן הם
אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו פי' ממקורו ושרשו,
שהכוונה על מקורו ושרשו דבחי' כבוד עילאה כו'.

בס"ד. (ש"פ ד' ד' דל"ג רל"ג)

ענין שינוי מקום ושינוי השם כו' ברוך כבוד ה' ממקומו

ומעתה יובן ענין דכתיב ברוך כבוד ה' ממקומו.
דהנה ארז"ל בחולין דצ"א סע"ב חביבין
ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת כו' וישראל
מזכירין את השם לאחר שני תיבות שנא' שמע ישראל
הוי' ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר
שלש תיבות כדכתי' קדוש ק"ק הוי' (ישעי' וא"ו) וכו',
והאיכא ברוך, ברוך אופנים הוא דאמרי לי' (שהם
מכסא הכבוד עצמו וכי אמרינן אנן במלאכים, רש"י).
משמע שבדבר זה אופנים הם יותר נעלי' משרפי'.
והיינו ע"ד שנת' בד"ה את ה' האמרת (ל"ב) בענין
והאופנים וחייה"ק ברעש גדול, שענין הרעש שלהם
הוא מחמת העדר ההשגה, ע"ד בן כפר שראה כו',
והיינו כי השרפי' שהם בבריאה שהוא קרוב יותר
לבחי' האין המהוה היש דבריאה לכן הם משיגים את
בחי' כבוד ה' שהוא מ"ש ולכבודי בראתיו, שהוא ענין
הלבוש מל' שע"ז ארז"ל ר"י קארי למאנא מכבודותא
כמ"ש במ"א, ולהיות כי חיותם שבבריאה הנה הם
משיגים, ומשיגי' שאוא"ס ב"ה הוא קדוש ומובדל
מהם לכן הם אומרים ג"פ קדוש בוא"ו כמ"ש במ"א

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

בחי' סוכ"ע בכלל דאינו שייך שם שום תואר שהרי
אוא"ס מופשט מכל תואר כו', כ"א שייך שם תוארי
השלילה, דאנו אומרי' עד"מ שם חכם הכוונה לא
לתאר במדרי' החכ' כ"א לשלול כל מה שהוא היפך
החכ' כו' וא"כ ה"ז חכ' עכ"פ, ולכא"ו מהו השלילה
מאחר שסוף סוף הוא בחי' חכ', הענין הוא דהשלילה
היא שאינו כלל מערך וסוג בחי' החכ' דהשתל' גם לא
בהמקור דהשתל' כו' (דאל"כ לא היו צריכים לשלול
שה"ה חכ' רק שהיא במדרי' עליונה הרבה יותר, וכמו
ח"ס לגבי חכ' הגלוי' ה"ז מסוג בחי' החכ' כו',
וכמשנת"ל פצ"ו דכח המשכיל עם היותו מושלל
ממציאו' השכל אינו מושלל מענין השכל כו', ובאמת
בחי' החכ' דהשתל' אינו נחשב חכ' לגבי עצמות א"ס,
וכמו עד"מ גבי חכם גדול הרי חכמת החכם הקטן אינו

קא) והנה פנימי' בינה היא ג"כ השגה (דבינה בכלל
הו"ע השגה כו'), וההשגה בזה באה ג"כ
מבחי' חיצוני' בינה (דכשם שכללות ההשגה הזאת
שיש מה שבלתי מושג הוא מה שמוכרח מתוך ההשגה
כו' כנ"ל, כמו"כ השגת ענין הבלתי מושג הוא מהאור
הנגלה המושג כו'), רק שהיא השגה אחרת והוא השגת
ענין ההפלאה דעצמו' אוא"ס ב"ה כו'. והענין הוא
דהנה ידוע שיש ידיעת החיוב וידיעת השלילה, ידיעת
החיוב הוא שמשיג מהות הדבר מה הוא והו"ע תוארי
החיוב שמתארי' את הדבר במהותו ומציאותו כו',
ותוארי השלילה הוא שאינם מתארים את הדבר כ"א
ששוללים ממנו את ההיפך, וכמו שם חכם הוא לא
לתאר במדרי' החכ' כ"א לשלול את ההיפך מהחכ' כו'.
וידוע דתוארי השלילה הן באוא"ס שלמע' מהשתל'

באיזה מדרי' היינו באיזה מציאו' דבר ע"כ ה"ז באמת
למע' מהשגה דלית מח' תב"כ כו', רק שע"י ידיעות
ההשגה מה שאפשר להיות מושג וכאשר יודע לשלול
העניני' מאוא"ס ב"ה יהי' קצת ידיעה בענין ההפלאה
דאוא"ס ב"ה כו'. וי"ל כמו בענין ההתאמתות מבו'
במ"א שע"י הקדמת ההכרה בא לידי התאמתות שנותנים
זה מלמע' כו', כמו"כ ע"י הקדמת ידיעת השלילה באים
לידי ידיעת והרגש ההפלאה דאוא"ס ב"ה כו' (וכ"ז שייך
רק בבחי' חיצוני' דאוא"ס השייך אל העולמו' כו'), ואם
לא היו הגילויים מאתו ית' לא היינו יודעים כלל
מציאו' ההפלאה ומכ"ש שלא היו יודעים אופן ההפלאה
כ"א ע"י הגילויים דהיינו הע"ס יודעים מציאו' אוא"ס
ואופן ההפלאה דאוא"ס ב"ה כו', וגם מובן איך שכל
הגילוי' הם באין ערוך לגבי אוא"ס המופלא כו'.
קיצור. והנה פנימיות בינה ג"כ השגה, והיא ידיעת
השלילה, ובאה מחיצוניות בינה שהוא ידיעת
החיוב, דהנה השלילה בחכ' עד"מ היא מהעדר החכ'.
וא"כ ה"ה חכם, אך השלילה היא גם מהחכ' דהשתל',
וא"כ מידיעה טובה בבחי' החכ' יודעים ומכירים אופני
ההפלאה דאוא"ס בענין החכ', וכן ביכולת משלילת
היכולת דהשתל' יודעים ומכירים ההפלאה בענין
היכולת, וכ"ז אינו מדרי' כ"א הפלאה, וידוע מן הגילוי
דוקא.

בס"ד. ש"פ תולדות, תער"ג

נחשב חכ' כלל, וכמו"כ ויותר מכן באין ערוך דלגבי
עצמות א"ס בחי' החכ' דהשתל' אינו נחשב לחכ'
(ועמ"ש לקמן בענין חכ' דתורה וחכ' דמע"ב) וכמ"ש
כולם בחכ' עשית, וכמו שכל המעשי לגבי חכמת אלקית
ומכ"ש לגבי למעלה מהחכ' כו'). ונמצא במה שאנו
אומרים תואר חכם רק בדרך שלילה הרי אנו שוללי' לא
רק מההיפך דחכ' כ"א גם מהחכ' דס' השתל' כו', ומאחר
ששוללים בחי' החכ' דס' השתל' מאוא"ס ב"ה, הרי ע"י
ידיעת החכ' דס' השתל' במהותה ומציאותה ובפרטי
המדרי' שבוה גבוה מעל גבוה כו', ואנו שוללי' פרטי
אופני המדרי' והגילוי' האלו מבחי' עצמו' אוא"ס ב"ה,
יש עי"ז ידיעה והכרה באופן ההפלאה דאוא"ס ב"ה
בענין החכ' כו'. וכמו"כ הוא בכל העניני' וכמו בענין
היכולת ובענין החיות שנק' חי בעצם ולא בחיים כו'
וכמ"ש במ"א, וכ"ז אינו בבחי' מציאות מדרי' באוא"ס,
שהרי כ"ז אינו בבחי' חיוב באוא"ס כ"א רק בדרך
שלילה, והיינו דזה שאנו אומרים שזהו חכ' עכ"פ הרי
א"ז בבחי' חיוב (דאז ה"ז בבחי' איזה מדרי') כ"א בבחי'
שלילה שאנו שוללים את היפך החכ' ואנו שוללים את
החכ' דסדר השתל', א"כ מה שהוא בבחי' חכ' עכ"פ א"ז
בבחי' איזה מדרי' כ"א שזהו הפלאה אוא"ס בענין החכ'
וכן הפלאה אוא"ס בענין היכולת וכו' (ועמ"ש לקמן
בעזה"י בענין הספי' באוא"ס הבל"ג), ומפני שאינו

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

1 "בבל¹ דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, שנאמר² והגדת לבנך ביום
2 ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים"³.
3 בכל זמן שיהיה, ובכל דור שיהיה, על כל יהודי לחוש ש"עשה ה' לי בצאתי ממצרים", כי באמת
4 ענין הגלות והגאולה הוא ענין רוחני.
5 אף שגלות מצרים היא הגלות הראשונה, וגאולת מצרים היא הגאולה הראשונה, הרי גלות וגאולת
6 מצרים הן הוכחה לשאר הגלויות והגאולות.
7 עד כדי כך שעל הגאולה הנוכחית, האחרונה והנצחית, העתידה לבוא על ידי משיח צדקנו, כתוב⁴
8 "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", כי כל ענין הגלות והגאולה הוא ענין רוחני.

(2) שמות יג, ח.

(1) ראה את המאמר ד"ה בכל דור ודור הראשון (לעיל ע')

(240) [הערת כ"ק אדמו"ר].

1 יעקב אבינו לא הלך למצרים ברצונו, ולא בכוחותיהם יצאו בני ישראל ממצרים. ה' ברוך-הוא הביא
2 את יעקב אבינו עם שבעים הנפשות שלו למצרים על ידי מכירת יוסף, וה' ברוך-הוא, על-ידי משה רבינו,
3 הוציא את בני ישראל ממצרים.

4 כך גם בגלות הנוכחית, האחרונה, ובגאולה האחרונה והנצחית העתידה לבוא:
5 בני ישראל בדורו של רבי יוחנן בן-זכאי לא הלכו מארץ ישראל לארצות הגלות ברצונם, ובני ישראל
6 לא יכנסו לארץ ישראל בכוחם.

7 ה' ברוך-הוא, שבגלל מעשי חטאים מסוימים העניש אותנו וגירש אותנו מארץ אבותינו – כאשר
8 נעשה תשובה באמת, הוא ישלח לנו את הגואל צדק שיגאל אותנו מכל ארצות הגלות ויביא את כל בני
9 ישראל לארץ ישראל.

10 בכוחות האישיים לא עושים דבר, כי ענין הגלות והגאולה הוא סדר שמימי.
11 הגלות אינה ענין של רצון. בין אם רוצים ובין אם לא רוצים, שום דבר לא עוזר ומוכרחים לקבל
12 את עונש הגלות.

13 גם ענין הגאולה אינו ענין של כוח, אי אפשר לקחת אותו בכוחות האישיים, כמו שכתוב⁵ "לא בחיל
14 ולא בכוח, כי אם ברוחי אמר ה' צבאות".

15 לא על ידי אנשים רבים וכוח חזק יבנה המקדש בארץ ישראל, אלא ברצון האלקי.
16 גלות וגאולה הם סדר רוחני, והעם הנבחר מוכרח לבצע את הרצון האלקי בכל ארצות הגלות על-ידי
17 קיום תורה, מצוות ותשובה, שאז ה' ברוך-הוא ימלא את הבטחותיו לגאולה על-ידי משיח צדקנו.

18 כשם שבגלות מצרים, ה' שלח את משה רבינו, הגואל הראשון, לבצע את גאולת מצרים, על-ידי
19 זעקת התשובה של עם ישראל – כמו שכתוב⁶ "ונצעק אל ה' וגו'" – כך גם עתה, על-ידי זעקת
20 תשובה, ה' ברוך-הוא ישלח את הגואל-צדק.

21 כל ענין הגלות והגאולה הוא ענין רוחני שבני ישראל צריכים לבצע בעולם, כמאמר רז"ל⁷ שתכלית
22 הגלות היא כדי שיתוספו גרים בישראל.

23 בני ישראל צריכים לברר את ניצוצות הקדושה⁸, ובידורי הניצוצות הם על-ידי העבודה הפרטית של
24 כל יהודי בפרט, כי לכל יהודי יש שליחות-נשמתית שעליו לבצע בעולם.

25 זוהי המשמעות ש"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים"². יציאת מצרים
26 בגשמיות תלויה ביציאת מצרים הרוחנית.

27 על גלות מצרים כתוב⁹ "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך". המילה "בפרך" מתפרשת בגמרא¹⁰
28 בשני פירושים:

29 רבי אליעזר מפרש "בפרך" – "בפה רך" – בדיבור עדין, כמו שכתוב במדרש¹¹ איך פרעה מלך
30 מצרים רימה את בני ישראל. הוא דיבר אל בני ישראל דיבורים טובים כדי לברר כמה לבנים ניתן לייצר

(8) תורה אור ו ע"א.

(9) שמות א, יג.

(10) סוטה יא, ע"ב.

(11) שמות רבה, פרשה ה, יח.

(3) פסחים פרק י משנה ה.

(4) מיכה ז, טו.

(5) זכריה ד, ו.

(6) חוקת כ, טז. תבא כו, ז.

(7) פסחים פז ע"ב.

1 במאמץ הגדול ביותר, ואז הוא הכריח את בני ישראל לעבד כזו כמות של לבנים בכל יום ויום. זו הכוונה
2 ש"הפה רך" גרם ל"בפרך".

3 רבי שמואל בר נחמני אומר "בפרך" – שפרעה שבר את בני ישראל בגשמיות וברוחניות, וזהו
4 שכתוב¹² "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה".

5 בני ישראל בגלות מצרים, וכך גם בגלות האחרונה, שבורים כל כך בגשמיות וממורמרים ברוחניות
6 עד שאינם מקבלים נחמה.

7 קיצור. מבאר שכל יהודי בכל דור ובכל עת צריך לחוש כאילו הוא עצמו יצא מגלות מצרים. גלות
8 וגאולת מצרים מהוות הוכחה לכל הגלויות והגאולות שהן סדר שמימי-רוחני. הגלות אינה ברצון האישי,
9 זהו עונש, והגאולה אינה בכוח האישי. הגלות האחרונה המרה היא עונש, ועל-ידי תשובה ה' ברוך-הוא
10 ישלח את הגאול-צדק. כוונת הגלות היא שיכררו את ניצוצות הקדושה. המרירות מהגלות מפריעה לנחמת
11 הגאולה.

בכל דור ודור [ניסן ה'תש"ה]

(12) שמות ו, ט.

ספר השיחות – ה'תש"ה בל"ה

ליל שבת פרשת וילך, שבת שובה, בסעודה

22 כ"ק אאמו"ר הרה"ק את השופרות ביום ראשון של
23 ראש-השנה. לתלות את הדבר בשכחה, בוודאי שלא
24 היה מקום לכך. השינוי השני שראיתי אז, אין אני
25 יכול לספר כעת.

26 כעבור זמן, שאלתי את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
27 על השינוי השני וענה לי. לאחר מכן חיך ואמר:
28 ויותר אין לך מה לשאול? ושאלתי על מה שלא סידר
29 את השופרות. ענה לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק:
30 קשה להעמיד על דברי חלומות, נבואה גם-כן נקראת
31 חזיון, אך זה שונה, אבל על... גלוי ונוכחי כזה... אבי
32 – הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש – אמר לי: ביום
33 ראשון של ראש-השנה אין "הוא" צריך לדעת
34 שהולכים לתקוע בשופר. לקראת הברכה הרי
35 הולכים לקיים מצות-עשה, ולפני מצוה יש לו דרך-
36 ארץ. דינא רפיא¹ "הוא" מבלבל מהתקיעות
37 והתפילות – אז מותר לו לדעת.

38 מאז נהג הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שלא לסדר
39 את השופרות ביום הראשון. רק ביום השני של
40 ראש-השנה.

41 ב. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק כשהיה עולה
42 למפטיר בראש-השנה, היה מחזיק את המחזור בידי
43 באלכסון, מכוסה בטליתו ומעיניו זלגו דמעות.

1 א. בשנת תר"ס היו אצל הוד כ"ק אאמו"ר
2 הרה"ק כמה שינויים בהנהגה של אותו ראש-השנה.
3 בכל ראש-השנה היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
4 נוהג לסדר את השופרות לפני התקיעות. על שולחן
5 הקריאה היו מונחים שלשה שופרות – אחד מהם
6 היה ארוך מאד, היה זה שופרו של המהר"ל מפראג,
7 וגם אחרי שקיצרו אותו כמה פעמים בגלל הסדקים
8 שנתהוו בו, היה בכל זאת ארוך מאד, – והסדר היה
9 כך:

10 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה מניח בתחילה
11 מטפחת לבנה, עליה מטפחת אדומה, ועליהן את
12 השופרות, והיה מכסה אותם במטפחת לבנה. בשנים
13 הראשונות, היה מכסה את קצות המטפחת האדומה
14 במטפחת הלבנה התחתונה, אך ברוסטוב לא נהג כך.
15 יכול להיות שזה מחמת החולשה שחש בידי, ואילו
16 היה צריך לעשות זאת, זה לא היה נעשה במהירות
17 שאנשים מהצד לא ירגישו בכך, ולכן לא רצה בזה.
18 לפני הברכה, היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
19 מהפך את הצד הרחב של השופר לצד ימין, כדי שמיד
20 אחרי עשיית הברכה יהיה מוכן לתקוע.

21 אך באותו ראש השנה – תר"ס – לא סידר הוד

מלשון יראה, לכן אמרתי את הפסוק עוד פעם
 בחשאי.
 ג. מהשנים תרמ"ז-מ"ח בלויבאוויטש אני זוכר
 את ר' מיכעלע, היו קוראים לו ר' מיכעלע העזעלע.
 הוא היה אצל הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי,
 בשנים תקפ"ב-פ"ג-ד בערך. היה חוזר תמיד על
 שני דברים ששמע מהוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק
 האמצעי:
 (א) הוא שמע את הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק
 האמצעי אומר באמצע מאמר, שבשעה שאומרים
 "אשמנו" צריכים להתכופף, ומאז היה הוא ר'
 מיכעלע - נוהג כך. ר' מיכעלע היה אדם נמוך מאד,
 וכשהיה מתכופף היה ראשו כמעט מונח על הספסל.
 (ב) פעם שמע את הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק
 האמצעי מתפלל ערבית בלילה הראשון של ראש-
 השנה, ובאמצע התפילה צעק: איי, והקהל נפל
 בחלשות כמו בשעת "כורעים". מאז היה ר' מיכעלע
 בוכה רבות ביום הראשון של ראש-השנה, למרות
 שבדרך כלל היה אביר לב.
 כשהכרתי את ר' מיכעלע, היה כבר זקן מופלג
 והיו מכבדים אותו בראש-השנה בעליה לתורה. וגם
 כשהיו קוראים אותו לתורה, היה בוכה. פעם שאלתי
 אותו אם הוא רוצה לטעום משהו ל"שהחיינו", וענה:
 אה, והמשיך לבכות. ואילו ביום השני של ראש-
 השנה לא היה בוכה.
 ד. ר' מיכעלע - הנ"ל - היה שותף במסחר עם
 אחד מבניו של הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק 'צמח צדק'.
 כפי הידוע, התעסקו כל בני הוד כ"ק אדמו"ר
 הרה"ק 'צמח צדק' - במסחר. כלומר, שהיו
 משתתפים עם סוחרים שונים במסחרם. כבוד דודי-
 זקני הרב"ש השתתף במסחר של פשתן. כבוד דודי-
 זקני מהרי"ל השתתף עם אחד שסחר בסוסים.
 פעם אחת עשה דודי-זקני מהרי"ל חשבון של
 העסק, וכשהגיע לכתיבת הסך-הכל, כתב: סך-הכל
 לית אתר פנוי מיני'. ולא שהתכוון לכתוב כך.
 ה. על"י שבת שובה' היו מכינים אצל הרביים
 'נרות תשובה'. היה זה נוסף על הנרות שהיו מכינים
 ליום כיפור, שהיו קוראים להם 'נרות נשמה'. 'נרות
 של חיים'. נרות יום כיפור היו⁵ צרים וארוכים, ואילו
 'נרות שבת שובה' היום שמנים וקצרים.
 הוד כ"ק רבינו הזקן היה מודד בעצמו את

בשנת תרס"ו, כאשר יום ראשון של ראש-השנה
 חל בשבת, הנה אחרי שהוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק
 אמר בהפטרה: "ומורה לא יעלה על ראשו"², הפסיק
 לרגע, והרגשתי ששפתיו מרחשות משהו בחשאי בלי
 קול. בחודש אדר שבאותה שנה, אירע האירוע של
 'פועלי ציון' נגד 'תומכי תמימים' - הם לא רצו שאני
 אהיה 'מנהל פועלי' של ישיבת 'תומכי תמימים' כי לא
 היתה להם דריסת רגל בישיבה, ועוד עניינים. - דודי
 הרז"א הכיר אחד בשם ברוק, שנודע לו מכל אשר
 מכינים אצל 'פועלי ציון' והוא מסר את הדברים
 לדודי הרז"א שסיפר את הדברים להוד כ"ק אדמו"ר
 הרה"ק.
 דודי הרז"א לא היה פחדן. לדוגמא: דירתו
 בלויבאוויטש היתה במקום שבעבר עמד שם בית
 התפילה של הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי.
 בית הכנסת של הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק
 האמצעי היה ארוך מאד, עד שהיו אומרים שאם
 מתחילים "הודו" בצד אחד של בית הכנסת, יכולים
 לסיים ב"עלינו" בצד השני של בית הכנסת.
 פעם פרצה שריפה באמצע הלילה בלויבאוויטש.
 וזה לא רחוק מביתו של דודי הרז"א, עוררוהו משנתו
 ואמרו לו שהשריפה לא רחוקה מביתו. וענה,
 כשתגיע השריפה לקיר שממול הבית, אז יעוררוהו,
 הפך עצמו לצד השני ונרדם, ולא שעשה את עצמו
 ישן, אלא ישן באמת.
 אף-על-פי-כן כשסיפר להוד כ"ק אדמו"ר
 הרה"ק ממה שמכנים 'פועלי ציון', אמר: צריכים
 להתחשב בזה, כי הם שקצים גדולים, ויכולים לחטוף
 זעזוע.
 ענה לו הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק: לפחד לא שייך,
 בפירוש אמרתי בראש-השנה "ומורה לא יעלה על
 ראשו", כסף - נו... כתוב³ "לא יחרץ כלב", אבל
 כשהוא כן "יחרץ" - צריכים להשליך לו מטבע.
 דודי הרז"א היה ליטאי, וליטאי מאמין אחרי
 שהוא סופר בפועל ומכניס לכיס. אף-על-פי-כן
 מילות הפשיטות של הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק עשו
 עליו רושם גדול.
 כשיצא דודי הרז"א, שאלתי את הוד כ"ק אדמו"ר
 הרה"ק מה אמר בחשאי בשעת ההפטרה ביום
 הראשון של ראש-השנה. וענה לי: הפירוש הפשוט⁴
 של הפסוק הוא מורה - תער, אבל אני אמרתי מורא

(*) סעיפים ה"ו, ח - נדפסו גם בסה"מ ה'תש"ט ע' 73.
 (5) ראה מג"א סתרע"ב סק"ג דנרות שזעה ארוכות הם הידור מצוה.
 ועל נרות דיוהכ"פ הרי דרשו רז"ל "על כן באורים כבדו הוי".

(2) שופטים יג, ה.
 (3) שמות יא, ז.
 (4) ראה ת"י רש"י ומפרשי התנ"ך (ש"א א, יא) ומשנה סוף מס' נזיר.

27 בשנת תרמ"ח סיפר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק,
28 שהוד כ"ק רבינו (הזקן) היה רבי, וחיבר 'שולחן ערוך'
29 וכו'.
30 ה. ללכת לבקוע עצים, לחמם את המים, להמיס
31 את השעוה במים - כל זה הכנות לעשיית הנרות
32 הללו ל'שבת שובה' - היה ענין בשבילי, אך להניח
33 פתילה לא ידעתי. אז - בשנת תרמ"ח - אמר לי הוד
34 כ"ק אאמו"ר הרה"ק בוא ונלך אל הסבתא - כבוד
35 אמי זקנתי הרבנית רבקה נ"ע - שתניח פתילה
36 עבורנו.
37 ט. בזמנו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק 'צמח
38 צדק' היה חסיד בשם ר' נחום טוביה - רנ"ט -. הוא
39 היה בקי בהרבה חסידות וקבלה, ונהג קצת בענייני
40 נשיאות. הוא היה אומר על עצמו, שהוא יכול לתרץ
41 כל ה"צ"ע" שבחסידות וקבלה. מורי הרשב"ץ אמר
42 עליו, שהוא הקליפה של החסיד ר' הלל מפאריטש.
43 פעם אחת אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק 'צמח
44 צדק' מאמר, ובהמשכו אמר: איי, סתירה לכך ממקום
45 פלוני - הרי צריך עיון. כעבור זמן מסויים, התחיל
46 רנ"ט לתרץ את הצ"ע הזה. הסיר הרשב"ץ את סנדלו,
47 "נתן" לו על הראש, ואמר: הרבי אומר וצ"ע, ואתה
48 רוצה לתרץ זאת?
49 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לא היה שבע-רצון
50 ממה שרנ"ט עשה מסכתות בחסידות: מסכת אצילות,
51 מסכת א"ק כו', ואף על גדול ממנו - הרה"ק הר"א
52 מסטראשעלע - התרעם בגלל כך.

ליל שבת פרשת ויזך, שבת שובה, בסעודה, ה'תש"ה

1 הפתילות שהיו מניחים עבורו, ובשעת מעשה אומר:
2 "נר הוי' נשמת אדם"⁶. גם הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק
3 האמצעי, למרות שלא היה מקפיד בעניינים חיצוניים,
4 אף-על-פי-כן היה גם הוא שומר על מנהג זה. הוד
5 כ"ק אאמו"ר הרה"ק ה'צמח צדק' שהייתה לו
6 משפחה גדולה, היה מניח פתילות עבור כל אחד
7 ואחד ממשפחתו⁷, עבור הבנים, הכלות, הבנות ועבור
8 החתנים. לכן היו מכינים כמה נרות. פעם היו שלשה
9 נרות, נכנסה הרבנית מוסיא, זוגתו של הוד כ"ק
10 אאמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' - ואמרה לבעלה
11 אדמו"ר 'צמח צדק': שלשה 'נרות תשובה'? הלוואי
12 שיהיה כוח לחזור בתשובה פעם אחת.
13 אמר לה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק 'צמח צדק':
14 אכן, ישנן שלש תשובות.
15 כפי שמוסבר ענין שלש התשובות ב'לקוטי
16 תורה'⁸.
17 ו. לא רק עד הוד כ"ק רבנו הזקן - מלמטה
18 למעלה - היו מנהגים אלה, אלא כפי הנראה גם
19 לפני-זה⁹.
20 ז. עד בערך שנת תרמ"ח לא ידעתי אודות 'רבי'.
21 ידעתי רק זאת שההורים היו אנשים גדולים. בדרך
22 כלל היה שמשון המלמד מצליף בנו שלש פעמים
23 ביום. אם אחד מן התלמידים היה עושה משהו, היה
24 מצליף בי, באמרו, שמכל-שכן שאחרים צריכים
25 לפחד, ולכן לא היה מונח לי בראש משהו אחר מלבד
26 ה'חדר'.

בשיחת יום ב' דר"ה.

(8) ד"ר מה טובו.

(9) ראה ספר השיחות תש"ד שם.

(6) משלי כ, כז.

(7) באל"י רבא הביא מתרגום דמגלת אסתר, שמדליקין נרות בליל

יוהכ"פ "סכום בניהון, סכום אבהתהון". - ראה ג"כ ספר השיחות תש"ד

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ק"ה - מיגון לשמחה

1 היה זה בבוקרו של שבת קודש. יהודי ויטבסק התרכזו בבתי הכנסת לתפלה. לפתע הצטלצלו
2 פעמוני כל הכנסיות שבעיר. משמעות הדבר הייתה מובנת לכל: הייתה זו קריאה להמונים
3 להתאסף בכנסיה הראשית של העיר כדי לשמוע נאום מיוחד מפי ראש הכמרים.
4 היהודים לא הלכו, כמובן, אל הכנסייה, אך שיערו כי הדבר כרוך בצרה חדשה עבורם. הם
5 ידעו כי כל עניין כזה מביא לתוצאות לא טובות ליהודים.

1 אמנם ראשי הקהילה והגביר ר' אברהם סג"ל שוחררו בערב שבת, לאחר שהחוכר העשיר
2 ר' זאב וולף, שנודע גם בשם משפחתו: עטינגר, נתן ערבותו בשבילם. אך העניין לא סודר עד
3 תום.

4 למושל היו סיבות מספיקות כדי לזעום על יהודי ויטבסק, ורצונו היה עז להתנקם בהם.
5 בהרגישם מראש, כי מתבשלת צרה חדשה הסתגרו היהודים בבתיהם לאחר שסיימו תפילתם.
6 הם לא העזו להיראות ברחובות.

7 מיד נודע כי נאומו של ראש הכמרים היה גדוש הסתה נגד היהודים. הדבר נעשה לפי בקשתו
8 של המושל. הלה ידע כי היהודים שלחו אישים בעלי השפעה לקראקא להשתדל בקשר לראשי
9 הקהל שנאסרו, וחש כי מעמדו אינו שפיר. משום כך זמם לבשל "דייסה" חדשה: שיסוי ההמון
10 הנוצרי ביהודים.

11 לפי פקודתו, השמיע הכומר נאום חוצב להבות שבו תיאר בצבעים קודרים כיצד היהודים
12 מוצצים את דמם של הגויים ומרוששים אותם. הם קונים מצרכים מן הפריצים בחצי המחיר
13 ובדרכי רמייה, ומוכרים אותם להמונים במחירים מופקעים.

14 כך עובר כל עמלם וכספם של הגויים אל היהודים המתעשרים מיום ליום מעושק הגויים.
15 המזימה הייתה להביא לידי התנפלות של הגויים על היהודים, תוך בזיזת בתיהם ועסקיהם.

16 בכך התכוון המושל להציל את עורו אצל הממשלה המרכזית בקראקא, שכן בכך יוכיח כי
17 טיפולו התקיף היה דרוש דווקא כדי להגן על היהודים מזעם ההמונים, אלא שעל אף כל מאמציו
18 אלו לא יכול היה להרגיע לגמרי את הגויים הזועמים על היהודים.

19 כשהגיעו בשבת לרחובות היהודים הידיעות על מהלך נאומו של הכומר השתררה בהלה.
20 בכל בית פרצו בכיות, הפוגרום הצפוי עמד לפרוץ כל רגע.

21 מאוחר יותר הגיעה הידיעה שהכומר סיים את נאומו בהכרזה כי על כל הנוכחים לבוא
22 למחרת, יום ראשון בשבוע, לשמוע מפיו הוראות לדרכי פעולה נגד היהודים. אחדים ראו בכך
23 נחמה פורתא שאף על פי שצריכים להתכונן לפוגרום הרי הוא נדחה לפי שעה ליום המחרת.

24 אך כל זה היה רק חיי שעה, מעט נחמה, אך לא היה בכל זה לגרום שיהודי ויטבסק יהיו
25 רגועים.

26 כאשר הגיעה ידיעה זו לעילוי הצעיר ר' יוסף יצחק, התמיה אותו הדבר, ורצה לראות כאן
27 את ברכתו של הבעל-שם-טוב מתקיימת, שכן הוא זכר היטב את הבטחת הבעל-שם-טוב בדבר
28 הישועה הצפויה, הבטחה שאכן קויימה ביחס ליהודים שנאסרו, אך כאן צמחה צרה חדשה,
29 ולציבור היהודי כולו.

30 הוא האמין אמנם באמונה שלימה כי גם מצרה זו תבוא ישועה. ומצדו היה רוצה להודיע
31 על כך ליהודי העיר כדי שלא תושבת מנוחת השבת, אך הרי הבעל-שם-טוב ציוה שהדבר יישמר
32 בסוד. עדיין לא הגיע הזמן שיוכלו לדבר אודות הבעל-שם-טוב ורוח הקודש שלו באופן גלוי.

33 נאלץ, אפוא, רבי יוסף יצחק לשתוק. הוא דיבר על כך עם כלתו דבורה לאה, וכן עם
34 החסידים הנסתרים בוויטבסק, אך היה עליהם לשמור את ביטחונם בלבם.

1 אך תוך זמן קצר התברר כי אכן יש בסיס ממשי לביטחונם ואמונתם של ר' יוסף יצחק
2 והחסידים הנסתרים ברבם הקדוש. לפתע נשמעו שוב צלצולי הכנסיות הקוראים להמונים
3 להתאסף.

4 אך הפעם היו הצלצולים חגיגיים ומבשרי שמחה, בניגוד לצלצולים הנוגים ומעוררי
5 החלחלה שהיו בפעם הקודמת.

6 מה מבטאים צלצולים אלו? היהודים בבתיים לא יכלו לדמיין לעצמם כי קרה כאן שינוי.
7 הם סברו כי אין כאן אלא מעשה רמייה למען יחשבו שהסכנה חלפה, כאשר באמת יחל עכשיו
8 הפוגרום והגויים יתנפלו עליהם, יכום, ואולי אף יהרגום, ויבזו את רכושם.

9 חלף זמן מה והתבררו פשר הדברים וסדר המאורעות.

10 ראשית התערב בעניין זאב וולף עטינגר, החוכר היהודי, ששבת אותה שבת בויטבסק. הוא
11 מיהר לבית המושל ובכוח אישיותו המיוחדת וקשריו המיוחדים וניסיונו העשיר במציאת מסילות
12 ללב מושלים בפולין וליטא – השפיע על המושל לבטל את מזימותיו השטניות כלפי היהודים.

13 הוא הבהיר למושל כי ניתנת לו הזדמנות חייו לרכוש לו מעמד נכבד בעיני יהודי המדינה,
14 ובאמצעותם בעיני ראשי הממשל, אם ישכיל לקיים יחסים אנושיים ולבכיים עם יהודי עירו.

15 אך לא זה היה הגורם העיקרי בשינוי יחסו של המושל. עוד הם מדברים הגיע רץ אל המושל
16 בהודעה כי אחד מאישי הממשל הבכירים במדינה נמצא בדרכו לויטבסק. הלה נשלח מקראקא
17 כדי לחקור את פרשת מאסרם של ראשי הקהילה ור' אברהם סג"ל. עתה היה זקוק המושל
18 לשרותו של עטינגר כמליץ יושר. מה גם שהתברר כי האישיות המגיעה מקיימת קשרי ידידות
19 ישנים עם עטינגר עצמו.

20 מיד החליט המושל לארגן קבלת פנים חגיגית ונכבדה לאיש הבכיר נציג הממשלה המרכזית.
21 לשם, כך, אפוא, צלצלו הפעמונים את צלצוליהם החגיגיים. בד בבד יצאו כרוזים מטעם
22 המושל שקראו לתושבים – יהודים ושאינם יהודים – לצאת לרחובות בלבוש חג כדי לקבל את
23 פני השר הבכיר.

24 אנשיו של המושל פשטו על העיר עם הוראות מיוחדות איך לארגן את קבלת הפנים לאישיות
25 החשובה בה יוכלו לקחת חלק הן היהודים לפי דרכם הם והן שאינם יהודים לפי דרכם הם.

26 הרחובות היו מלאים בחיילים ופוליטיקאים וסתם עמך אשר היו לבושים חגיגית. וההסתה
27 נגד היהודים נמוגה.

28 עטינגר הכין בינתיים, בשיתוף עם ראשי הקהילה ועשיריה, תכנית של איסוף סכום גדול
29 של כסף להעמידו לצרכי הממשלה כהלוואה, במקום ההלוואה שנדרשה מסג"ל שלא יכול היה
30 להעמידה ואשר בעקבותיה הייתה העלילה שאין יהודי ויטבסק מוכנים לעזור לממשלה.

31 קבלת הפנים לשר התקיימה ברוב הדר. המושל הפגין בגאווה את כוחו לקבל בכבוד הראוי
32 את פני אישיות ממשלתית בכירה, כאשר כל תושבי עירו, כולל היהודים, נוטלים חלק פעיל בכך.

33 בערב קיים המושל נשף חגיגי בארמונו לכבוד האורח, ולאות הערכה מיוחדת כלפי עטינגר
34 היה הוא היהודי היחיד שהוזמן לנשף.

- 1 שאר היהודים, שלא קיבלו את ההזמנה, מחלו על הכבוד בלב שלם, הם היו מאושרים על
2 שניצלו מצרה.
- 3 רבי יוסף יצחק וחסידיו ויטבסק שמחו להיווכח שוב כי כל מה שחזה הבעל-שם-טוב התקיים
4 במלואו.
- 5 ויטבסק שבה למסלול חייה הרגיל, ורבי יוסף יצחק התכונן לנישואיו עם דבורה לאה.

אגרות קודש

ב"ה, ה' ניסן, תרצ"א

כבוד ידידי הנכבד, החכם הנעלה ואוהב
מושכלות, בעל מדות תרומיות, וו"ח
איי"א מוה"ר מיכאל שי

1 שלום וברכה!

2 חפץ אני לשאול את כבודו שי, אם למד דא"ח מעת
3 עזבו את ליובאוויטש (כוונתי לא על חלק העבודה
4 והמוסר, רק על חלק ההשכלה). יסלח לי כבודו על שאלה
5 כזו, שאולי אפשר אין מהדרך להעמיד שאלה שכזו, אמנם
6 אני מתעניין בזה לרגלי ענין אחד, שאני מתעניין בו זה כבר,
7 והוא אפשרות העתקה של ענינים שונים מדא"ח ואיזה
8 פרקים מספר התניא וכדומה לשפות אירופא (אשכנזית,
9 צרפתית, אנגלית) וגם לאידיש המדוברת בין היהודים.
10 אולי אפשר יוכל כבודו שי לקבל על עצמו דבר כזה, או
11 אולי אפשר יודע מי שהוא בין מכריו שיסכים לקבל על
12 עצמו עבודה כזו, וכאשר ישיבני את תשובתו על זה אז
13 אכתוב לו בפרטות מה חפצי בזה.

14 במשך נסיעותי בכלל, ובארה"ב בפרט, נזדמן לי
15 להפגש עם אנשי מדע שונים בכלל, ועם הנוער היהודי

16 בפרט, וראיתי אשר הרבה מהנוער אם לא הי' קשה
17 עליהם החבנה בלה"ק בכלל, והטרמינולוגי של דא"ח
18 בפרט הנה הרעיונות שבדא"ח היו קרובים ללבם והיו
19 מתקבלים להם. נפגשתי עם אברכים, בניהם ובני בניהם
20 של חסידים, מהם שעוד בעצמם בנערותם למדו דא"ח,
21 ומהם שרק ראו לומדי דא"ח, ובזמנים ידועים נתתי איזה
22 שעות עליהם, ועשה עליהם רושם גדול, וראיתי בהם רגש
23 חזק, ואם לא הי' קשה עליהם השפה והי' להם קצת
24 תפיסה בהענינים היו מתקבלים מאד על לבם. ומאז
25 מחשבתי וגעגועי לפתוח פתח צר להיכל האור לכגון אלו.
26 וסוף סוף הלא כי לא ידח ממנו נדח.

27 אני חושב אשר אם היו מתרגמים בשפה פופולרית
28 איזה ענינים מיוחדים מדא"ח ופרקים מתניא אשר חוג
29 האנשים הנ"ל היו יכולים להבנים הי' נותן בהם קו אור
30 בחייהם המוסריים.

31 מחכה אני לתשובת כבודו על שאלתי הנ"ל, ואז
32 אכתוב לו בפרטות חפצי בזה.

33 והנני ידיו מוקירו ומכבדו ומברכו

34 **יוסף יצחק**

אג"ק מוהריי"צ נרץ יז

המשך ביאור למס' יבמות ליום רביעי עמ' א

12 רבי עקיבא 'קרובת גרושתו', אלא יש לקיים את גירסת המשנה
13 בדבריו 'קרובת חלוצתו'. ולפי זה חוזרת הקושיא, אלא מעתה ולד
14 'קרובת חלוצתו' לרבי עקיבא תו' ממזר, הלא אינה אסורה אלא
15 מדרבנן. מתרצת הגמרא: אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן,
16 היינו מעמיא דרבי עקיבא שולד קרובת חלוצתו ממזר, מכיון
17 שלשיטתו קרובת חלוצה אסורה מן התורה, משום דאמר קרא
18 בחליצה (דברים כה ט) 'בית חלוץ הנעל', חתוב קרא לחלוצה ביתו
19 (-אשתו) של החולץ, והרי היא כאשתו שקרובותיה אסורות עליו
20 מן התורה.
21 הגמרא דנה בולד מחזיר גרושתו: אמר רב יוסף, אמר רבי שמעון
22 בר רבי, תכל מוידים כמחזיר גרושתו,

1 רבי שמעון התיימן, והביאה בשם חכמים כדי שנפסוק הלכה
2 כמותה. מקשה הגמרא: אם משום כן כתבה המשנה שמודים
3 חכמים בקרובת גרושתו, ליתני שאר חייבי כריתות, קרובת גרושתו
4 למה לי - למה נקטה דווקא קרובת גרושתו. אלא שמע מינה, שרבי
5 עקיבא איירי בה, ולא בקרובת חלוצתו.
6 שוב דוחה הגמרא: [וידלמא] לעולם לא איירי בה רבי עקיבא, אלא
7 בקרובת חלוצתו, ומה שנקטה המשנה שמודים חכמים בקרובת
8 גרושתו לאו דווקא הוא, אלא הוא הדין לשאר חייבי כריתות,
9 ואיירי דתנא בדברי רבי עקיבא 'מחזיר גרושתו' ונושא חלוצתו
10 וקרובת חלוצתו, תני נמי בסיפא שמודים לו חכמים בקרובת
11 גרושתו שדומה לקרובת חלוצתו. ומעתה אין הכרח לגרוס בדברי

פרשת אחרי

טז » וידבר יהוה אל־משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנתם לפני־יהוה ומתו: ^א ויאמר יהוה אל־משה דבר אל־אהרן אחיך ואל־יבא בכל־עת אל־הקֹדֶשׁ מבית לפרכת אל־פני הכפרת אשר על־הארן ולא ימות כי בענן אראה על־הכפרת: ^ב ונזאת יבא אהרן אל־הקֹדֶשׁ בפר בן־בקר לחטאת ואיל לעלה: ^ג בתנת־בד קֹדֶשׁ ילכֹש ומכנס־בד יהיו על־בשרו ובאבנט בד יחגור ובמצנפת בד יצנף בגדי־קֹדֶשׁ הם ורחץ במים את־בשרו ולבשם: ^ד ומאת עדת בני ישראל יקח שני־שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעלה: ^ה והקריב אהרן את־פר החטאת אשר־לו וכפר בעדו ובעד ביתו: ^ו ולקח את־שני השעירים והעמיד אתם לפני יהוה פתח אהל מועד: ^ז ונתן אהרן על־שני השעירים גרלות וגרל אחד ליהוה וגרל אחד לעזאזל: ^ח והקריב אהרן את־השעיר אשר עלה עליו הגורל ליהוה ועשהו חטאת: ^ט והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל יעמד־חי לפני יהוה לכפר עליו לשלח אתו לעזאזל המדברה: ^י והקריב אהרן את־פר החטאת אשר־לו וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט את־פר החטאת אשר־לו: ^{יא} (וישראל) ^{יב} ולקח מלא־המחֹתה גחלי־אש מעל המזבח מלפני יהוה ומלא חפניו קמרת סמים דקה והביא מבית לפרכת: ^{יג} ונתן את־הקמרת על־האש לפני יהוה וכסה ^{יד} ענן הקמרת את־הכפרת אשר על־העדות ולא ימות: ^{טו} ולקח מדם הפר והזה באצבעו על־פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה שבע־פעמים מן־הדם באצבעו: ^{טז} ושחט את־שעיר החטאת אשר לעם והביא את־דמו אל־מבית לפרכת ועשה

את־דמו פאשר עשה לדם הפר והזה אתו על־הכפרת ולפני הכפרת: ^{יז} וכפר על־הקֹדֶשׁ מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל־חטאתם וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם: ^{יח} וכל־אדם לא־יהיה ^{יט} באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד־צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל־קהל ישראל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח"ב ע' 92)

אחרי מות שני בני אהרן בקרבנתם לפני ה' (טז, א)

מספר בחסידות שפני אהרן הגיעו בעבודתם לדרגה מאד געלית בקרבנתם אל ה', עד שגופם לא היה יכול להכיל את התשוקה והאהבה העצומה לקב"ה, ובאו ל"כלות הנפש" ממש, ש"יצאה נשמתם. ובכל־זאת באה התורה - 'אחרי מות' - עם צווים ואזהרות נוספות, לומר, שגם לאחר הדרגה הגעלית ביותר של בני אהרן, צדין יש מקום לעלות בדרגות נוספות, ואין גבול בעבודת ה'.

שני ^{יח} ויצא אל־המזבח אשר לפני־יהוה וכפר עליו ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על־קרנות המזבח סביב: ^{יט} והזה עליו מן־הדם באצבעו שבע פעמים וטהרו וקדשו מטמאת בני ישראל: ^כ וכלה מכפר את־הקֹדֶשׁ ואת־אהל מועד ואת־המזבח והקריב את־השעיר החי: ^{כא} וסמך אהרן את־שתי כתיב ידו קרי ידיו על־ראש השעיר החי והתודה עליו את־כל־עונת בני ישראל ואת־כל־פשעיהם לכל־חטאתם ונתן אתם על־ראש השעיר ושלח ביד־איש עתי המדברה: ^{כב} ונשא השעיר עליו את־כל־עונתם אל־ארץ גזרה ושלח את־השעיר במדבר: ^{כג} ובא אהרן אל־אהל מועד ופשט את־בגדי הפד אשר לבש בבאו אל־הקֹדֶשׁ והניחם שם: ^{כד} ורחץ את־בשרו במים במקום קדוש ולבש את־בגדיו ויצא ועשה את־עלתו ואת־עלת העם וכפר בעדו ובעד העם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 338)

לפני ה' תטהרו (טז, ל)

כתב הרמב"ם: "כל בהמות הקרבים ביום זה, חמש עשרה". וקשה, מדוע נקט "בהמות", ולא "קרבנות". ויש לומר, שרמזו רמזו לנו שביום כפור נפעל החבור של תכלית העלוי עם הדרגה הפחותה ביותר. שכן "לפני ה'" קשור בעקר עם התחלת שם הו' ופנימיותו, האותיות י"ה, מספר ט"ו; ומתכלית העלוי של שם הו' נמשך לדרגה הנמוכה ביותר - חמש עשרה בהמות.

רבי י' א' וידבר יהוה אל-משה לאמר: דבר אל-אחרון ואל-בניו ואל כל-בני ישראל ואמרת אליהם זה הדבר אשר-צוה יהוה לאמר: ג איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או-כשב או-עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה: ואל-פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן ליהוה לפני משכן יהוה דם יחשב לאיש שהוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו: ה למען אשר יביאו בני ישראל את-זבחייהם אשר הם זבחים על-פני השדה והביאם ליהוה אל-פתח אהל מועד אל-הכהן וזבחו זבחי שלמים ליהוה אותם: וזרק הכהן את-הדם על-מזבח יהוה פתח אהל מועד והקטיר החלב לריח ניחח ליהוה: וזלאי-זבחו עוד את-זבחייהם לשעירים אשר הם זנים אחריהם חקת עולם תהיה זאת להם לדורתם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ליל י"א ניסן תשמ"א, ע"פ ביאורי

החומש)

וזרק הכהן את הדם על מזבח ה' פתח אהל מועד והקטיר החלב לריח ניחח לה' (יז, ו)
הדם והחלב אסורים בכל שמוש, מלבד עלייתם לקרבן לה' במזבח. באור הענין בעבודת הבוֹרֵא: החלב מסמל את כח התענוג שבאדם, והדם מסמל את הלהט וההתלהבות שבו. הוצר הרע יכול לטען כלפי האדם: אין ספק שצריך להשתמש עם התענוג וההתלהבות שבאדם לדברים שבקדושה, אך מחר גם להשתמש בהם לעניני רשות, ועניני העולם הזה. על כך מלמדת אותנו התורה, את הדם והחלב חייבים להקריב על המזבח - את התענוג וההתלהבות

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח"ג ע' 987)

אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה' וימתו (טז, א) יש להקשות מהו כפל הלשון - 'אחרי מות' . . וימתו? ויש לבאר על-פי פרוש התסידות, מה היה חטאם של בני אהרן: בני אהרן התעלו לדרגא געלית מאד, שהביאה אותם לקרבה ואהבה עצומה לקב"ה, עד שהביאה אותם לכלות הנפש, ביציאת הנשמה מן הגוף. וחטאם היה שאין זה רצון הקב"ה, רצון הקב"ה הוא שבני ישראל ישתוקקו ויתקברו אל הקב"ה, אך יחד עם זה שישארו בעולם הזה, ויחפכו אותו לדידה לקב"ה. על פי זה מובנת הפלילות בפסוק, מות שני בני אהרן הגיע כתוצאה מ'בקרבם לפני ה' וימתו', ה'ימתו' מתאר את חטאם של בני אהרן, שהתקברו לה' עד שיצאה נשמתם.

שליש כה ואת חלב החמאת וקטיר המזבח: כ והמשלח את-השעיר לעזאזל יכבם בגדיו ורחץ את-בשרו במים ואחרי-כן יבוא אל-המחנה: כ ואת פר החמאת ואת שער החמאת אשר הובא את-דמם לכפר בקדש יוציא אל-מחוץ למחנה ושרפו באש את-עורתם ואת-בשרם ואת-פרשם: כ והשרף אתם יכבם בגדיו ורחץ את-בשרו במים ואחרי-כן יבוא אל-המחנה: כ והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את-נפשתיכם וכל-מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר בתוכם: כ כיום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו: כ שבת שבתון היא לכם וענייתם את-נפשתיכם חקת עולם: כ וכפר הכהן אשר ימשח אותו ואשר ימלא את-ידו לכהן תחת אביו ולבש את-בגדי הכהן הקדש: כ וכפר את-מקדש הקדש ואת-אהל מועד ואת-המזבח יכפר ועל הכהנים ועל כל-עם הקהל יכפר: כ והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על-בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה ויעש כאשר צוה יהוה את-משה: פ

וחי בהם - לא שימות בהם (תורת כהנים)

יש לתמוה: מאחר שנאמר בכתוב במפרש "וחי בהם" - מה מוסיף על כך המדרש במלים "לא שימות בהם"? ויש לפרש, שפונת המדרש להזהיר את האדם ש"לא ימות" אפילו מרב התלחבות ודבקות בקב"ה עד כלות הנפש - כפי שארע לכני אחר.

שישי ו איש איש אל כל שאר בשו' לא תקרבו לגלות ערוה אני יהוה: ם ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך הוא לא תגלה ערותה: ם ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך הוא: ם ערות אחותך בת אביך או בת אמך מולדת בית או מולדת חוץ לא תגלה ערותן: ם ערות בת בנך או בת בתיך לא תגלה ערותן כי ערותך הנה: ם ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך הוא לא תגלה ערותה: ם ערות אחות אביך לא תגלה שאר אביך הוא: ם ערות אחות אמך לא תגלה כי שאר אמך הוא: ם ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב ודתך הוא: ם ערות פלתיך לא תגלה אשת בנך הוא לא תגלה ערותה: ם ערות אשת אחיך לא תגלה ערות אחיך הוא: ם ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה הוא: ם ואשה אל אחתה לא תקח לצר לגלות ערותה עליה בחייה: ם ואל אשה בנות טמאתה לא תקרב לגלות ערותה: ם ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה: ם ומזרעך לא תתן להעביר למלך ולא תחלל את שם אלהיך אני יהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 144)

ואשה אל אחתה לא תקח לצר (יח, יח) "כבאן פרש הקתוב טעם האסור . . הן ראיות שתהיינה אוהבות זו את זו, לא שתהיינה צרות" (רמב"ן). "ולכן לא אסרה וזלתי בחיי אחותה" (ספורנו). ואולי יש לומר, שמשמע זה, האסור הוא

שבאדם יש לשמר אף ורק לדברים שבקדושה, ולא לשום משרה אחרת.

חמישי ה ואלהם תאמר איש איש מבית ישראל ומנהגך אשר יגור בתוכם אשר יעלה עלה או זבח: ם ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אתו ליהוה ונכרת האיש ההוא מעמיו: ו איש איש מבית ישראל ומנהגך הגר בתוכם אשר יאכל פלדם ונתתי פני בנפש האכלת את הדם והכרתי אתה מקרב עמה: ם כי נפש הפשוט בדם הוא ואני נתתי לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם כיהדם הוא בנפש יכפר: ם על פן אמרתי לבני ישראל כל נפש מבם לא תאכל דם והגר הגר בתוכםם לא יאכל דם: ם ואיש איש מבני ישראל ומנהגך הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל וישפך את דמו וכסוהו בעפר: ם כי נפש כל פשוט דמו בנפשו הוא ואמר לבני ישראל דם כל פשוט לא תאכלו כי נפש כל פשוט דמו הוא כל אכלו יפרת: ם וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח ובגר וכבם בגדיו ורחץ במים ומא עד הערב וטהר: ם ואם לא יכבם ובשו לא ירחץ ונשא עונו: פ יח ם וידבר יהוה אל משה לאמר: ם דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני יהוה אלהיכם: ם כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחקותיהם לא תלכו: ם את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו ללכת בהם אני יהוה אלהיכם: ם ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני יהוה: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם התוועדיות כרך ב עמוד 288)

(על פי ביאורי החומש)

ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם

וחי בהם (יח, ה)

וְיִקְרַב מִשִּׁיחָהּ. אֲמַן בְּחַיִּיכוֹן וּבְחַיִּיכוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בְּעִנְיָא וּבְזִמְנָן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהִי שְׁמֵהּ
רַבּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ: יְהִי שְׁמֵהּ רַבּא מְבָרַךְ
לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר,
וְיִתְרוֹמֵם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ
דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעָלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנִחְמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

מפסיר כח וְלֹא־תִקְיֹא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמְאֲכֶם
אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם: כֹּה פִי
כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרָתוּ
הַנַּפְשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקְרֵב עִמָּם: וְשִׁמְרָתֶם אֶת־
מִשְׁמַרְתִּי לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת מַחְקוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר
נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 124)

וְנִשְׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנָתָם אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה (טז, כב)
הַרְמַב"ם פֶּסֶק, שֶׁהַשְּׁעִיר מְכַפֵּר עַל עֲבֻרֹת קְלוֹת גַּם בְּלִי
תְּשׁוּבָה, וְאֵלּוּ יוֹם כְּפוּר מְכַפֵּר רַק לְשָׁבִים. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה
הַשְּׁעִיר מְכַפֵּר עַל הָעֲבֵרָה ("וְנִשְׂא . . עֲוֹנָתָם"), וְלֹא הָרִי
עֲבֵרָה קֵלָה (שְׁמַתְפָּרֵת בְּלִי תְּשׁוּבָה) כְּתוּבָה (שְׁמַתְפָּרֵת
רַק לְשָׁבִים). אִךְ יוֹם כְּפוּר מְכַפֵּר עַל הָאָדָם ("כִּי־יִזְכֹּר ה' יוֹם
עֲלֵיכֶם"), וְיָמִי שְׁלֵא שָׁב הוּא 'מִנְגַּד' לְכַפֵּרָה זֹו וּמַעֲבָבָה
מִלְּחֹל עָלָיו, בְּלִי תְּבַדֵּל בֵּין קֵלָה לְחִמּוּרָה.

פ' פסוקים, כ" כ"ל סימן. ער"ו סימן.

- לפי דרך הפשט - גם בכני גח. ויש אומרים שכן הדין גם
לפי דרך הקלכה (ראה רמ"ה סנהדרין נח, א).

שביעי כח וְאֶת־זִכְרִי לֹא תִשְׁכַּח מִשְׁכַּבִּי אִשָּׁה
תּוֹעֵבָה הוּא: כֹּה וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׂכָבְתָךְ
לְטַמְאֵה־בָּהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְּהֵמָה
לְרִבְעָה תִּבֵּל הוּא: כֹּה אֶל־תִּטְמְאוּ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי
בְּכָל־אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מוֹשִׁלָּה
מִפְּנֵיכֶם: כֹּה וְתִטְמְאוּ הָאָרֶץ וְאֶפְקֹד עֲוֹנָה עָלֶיהָ
וְתִקָּא הָאָרֶץ אֶת־יִשְׁבֵּיהָ: כֹּה וְשִׁמְרָתֶם אֹתָם
אֶת־חֻקֹּתִי וְאֶת־מִשְׁפָּטִי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכָּל
הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֲזֻרָה וְהַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם:
כֹּה כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אֲנִשֵּׁי־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וְתִטְמְאוּ הָאָרֶץ: כֹּה וְלֹא־תִקְיֹא
הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמְאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה
אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם: כֹּה כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרָתוּ הַנַּפְשׁוֹת הָעֹשֹׂת
מִקְרֵב עִמָּם: וְשִׁמְרָתֶם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבַלְתִּי
עֲשׂוֹת מַחְקוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם
וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

חצי קריש

וְתִגְדֹּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבּא. אֲמֵן בְּעָלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרִיעוּתָהּ וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פּוֹרְקָנָהּ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּהּ מְאֹשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעֱם, וְכָל־נִתְיבְתִּיָּהּ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בְּיָמֶיהָ,
בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֹשֶׁר וְכִבּוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֵאָדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים
בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּנְאָמְרִים בְּאַמֶּת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(ז) כְּבִנְי כְּשִׁיִּים אַתֶּם לִי, כְּמוֹ בְּנֵי פוֹשִׁיִּים שֶׁהֵם עֲבָדִים לְאֹדֹנֵיהֶם עֲבֹדוֹת עוֹלָם, כֵּן אַתֶּם עֲבָדִים לִי כָּל יְמֵי עוֹלָם. הֲלֹא אֶת יִשְׂרָאֵל הִעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁהָיָה הִעֲלִיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים, לָכֵן אַתֶּם לִי לְעֲבָדִים. וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתָּוֹר וְאַרְם מִקִּיֹּר, וְכִי אֶעֱלֶה אֶת הַפְּלִשְׁתִּים שְׂמוֹצָאֵם מִכַּפְתָּוֹר וְגָלוּ מֵאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים לְמִקְוֹמוֹת אֲחֵרִים, וְכִי אֶעֱלֶה אֶתְכֶם מִמִּקְוֵם זֶלֶתְכֶם. וְאַרְם מִקִּיֹּר, וְכִשְׁבָּא מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְהִנָּחֵל אֶת אֶרֶם לְ"קִיר"

(כמו שכתוב במלכים ב' טז, ו) וְכִי

אֶעֱלֶה אֶתְכֶם מִשָּׁם. וְרָצָה לִזְמֶר, הוֹאִיל

וְלֹא עָשִׂיתִי וְלֹא אֶעֱשֶׂה לְאִמָּה אַחֶרֶת

כְּפִי שֶׁעָשִׂיתִי עִמָּכֶם, לָכֵן גְּנוּיִם אַתֶּם

לִי לְעֲבָדִים. (ח) בְּמַמְלָכָה

הַחֲפֹאֶה, הִיא הַמְּלֻכּוֹת שֶׁל אֲפָרַיִם.

אֶת בֵּית יַעֲקֹב, אֶת הַמְּנוֹן הַעַם לֹא

אֲשִׁמִּיד לְנִגְרִי, אֶלֶּא אֶת הַמְּלֻכּוֹת בְּלָבָד

אֲשִׁמִּיד. (ט) וְהַנְּעוּתִי, מִלִּשׁוֹן הַנִּגְעָה

וְנִגְדוּר. בַּכְּבֹּדָה, מִן נֶפֶשׁ הַחֲפֹדֶת

עַד וּפְסִלַת מִנְּגִידַת הַחֲפֹה. וְלֹא

יְפֹל צָרוֹר אֶרֶץ, שֶׁנִּגְדִּיר הַחֲפֹה

הַטּוֹבִים וְכֵן צָרוֹר שֶׁהוּא עֲבָה מִנְּקִבֵי

הַכְּבֹּדָה אֵינֶם נִפְלִים לְאֶרֶץ. כֵּן יִתְנַעֲצוּ

יִשְׂרָאֵל וְיִטְלָטְלוּ בְּכָל הַנּוֹסִים, וְלֹא יִפְּלוּ

לְאֶרֶץ אֶלֶּא חֲטָאִים שֶׁבָּהֶם הַדּוֹמִים

לְעַד וְלִפְסִלַת. (י) לֹא תִגִּישׁ, לֹא

תִּתְקַרֵּב. וְתִקְדִּים, וְלֹא תִמָּחֵר.

בְּעֲדֵינִי, בְּעַד מַעֲשֵׂינִי שֶׁהֵם אוֹמְרִים

מִקְרָה הוּא בְּעוֹלָם. (יא) בְּיוֹם

הַחַוָּא, בְּיוֹם הַנֶּאֱלָה. אֶת סִכַּת

דָּוִד, אֶת מְלֻכּוֹת דָּוִד. וְנִקְרָא "סִכַּת"

כִּי הִיא סוֹכֶכֶת עַל הָעַם. הַנֶּפֶלֶת,

עטרת מרים

ז הָלֹא כְּבִנְי כְּשִׁיִּים הַנִּפְרִים תָּמִיד עַל יְדֵי שְׁהֲרוֹת עוֹרֶם, כֵּן אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם שֶׁהֵיוּ וְהִתְעַבְּרוּ בֵּין הָעַמִּים, תָּמִיד תִּהְיוּ נִגְרִים, כִּי אַתֶּם לִי נִאֲמִי־יְהוָה וְהָרָאָה לָזֶה הָלֹא אֶת־יִשְׂרָאֵל אַחֵר יָמִים רַבִּים שֶׁל גְּלוּת וְשִׁעְבּוֹד, הִעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מוֹפְרָד וְנִיכָר בְּשִׁמּוֹ וּבְחֻסּוֹ. וּפְלִשְׁתִּיִּים

וְכִי הִעֲלִיתִי אוֹתָם מִכַּפְתָּוֹר וְאַרְם

מִקִּיֹּר בְּתַמְחִיָּה? הֲלֹא בְּגִלּוֹתָם וְהִתְעַבְּרוּ

עִם הָעַמִּים וְהִתְבָּטְלוּ בְּתוֹכָם: ח תִּהְיֶה

עֵינִי אֶדְרִי יְהוָה בְּמַמְלָכָה

הַחֲפֹאֶה מְלֻכּוֹת אֲפָרַיִם וְהַשְׂמִדְתִּי

אֶתְּךָ אֶת הַמְּלֻכּוֹת מֵעַל פְּנֵי

הָאֲדָמָה אֲפֶם כִּי לֹא הַשְׂמִיד

אֲשִׁמִּיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב אֶת הַמְּנוֹן

הָעַם שֶׁל אֲפָרַיִם, הֵם שֶׁיִּנְשְׁנוּ, הֵיוּ

תָּמִיד בֵּית יַעֲקֹב נִגְרִים בֵּין הַנּוֹסִים

נִאֲמִי־יְהוָה: ט כִּי־הִנֵּה אֲנֹכִי

מַצִּיָּה וְהַנְּעוּתִי לְהַנְּחִיתָם וְלִהְיוֹתָם

בְּכָל־הַנּוֹסִים אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל

כַּאֲשֶׁר יִנְוֹעַ מֶה שְׂמֻנָּה בַּכְּבֹּדָה

לְהַפִּיל הָעַרְפָּה, כֵּן יִשְׂרָאֵל יִתְנַעֲצוּ

וְיִטְלָטְלוּ בְּכָל הַנּוֹסִים וְלֹא־יִפְּלוּ צָרוֹר

הַנְּעוּתִים מִלֵּאִים מִקְּמָה, הֵם הַנְּדִידִים

הַמְּלֻאִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, לֹא יִפְּלוּ אֶרֶץ

וְיִשְׁאָרוּ בְּאִמּוֹתָם: י בַּחֲרֹב יָמוּתוּ

כָּל חֲטָאֵי עַמִּי הָאֲמִרִים לֹא־

תִּגִּישׁ לֹא תִתְקַרֵּב וְתִקְדִּים וְלֹא

תִּמָּחֵר לְבֹא בְּעֲדֵינִי הָרָעָה לְהַעֲשִׂי

אוֹתָנוּ כִּי הִכַּל עֲנִין מִקְרָה: יא בְּיוֹם

הַחַוָּא בְּיוֹם הַנֶּאֱלָה אֲקִים אֶת־

סִכַּת דָּוִד הַנֶּפֶלֶת אֲחִיר הַמְּלֻכּוֹת

לְבֵית דָּוִד אֲשֶׁר נִפְלָה וְהַשְׁפִּילָה בְּיָמֵי

הַנּוֹלָה וְגִדְרָתִי אֲכַנֶּה אֶת־פְּרִצִּיתָן

הפטרת אחרי־מות לקריאה בציבור

ולשמו"ת עמוס פרק ט

ט ז הָלֹא כְּבִנְי כְּשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִאֲמִי־יְהוָה הֲלֹא אֶת־יִשְׂרָאֵל הִעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתָּוֹר וְאַרְם מִקִּיֹּר: ח תִּהְיֶה עֵינִי אֶדְרִי יְהוָה בְּמַמְלָכָה הַחֲפֹאֶה מְלֻכּוֹת אֲפָרַיִם וְהַשְׂמִדְתִּי אֶתְּךָ אֶת הַמְּלֻכּוֹת מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲפֶם כִּי לֹא הַשְׂמִיד אֲשִׁמִּיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב אֶת הַמְּנוֹן הָעַם שֶׁל אֲפָרַיִם, הֵם שֶׁיִּנְשְׁנוּ, הֵיוּ תָּמִיד בֵּית יַעֲקֹב נִגְרִים בֵּין הַנּוֹסִים נִאֲמִי־יְהוָה: ט כִּי־הִנֵּה אֲנֹכִי מַצִּיָּה וְהַנְּעוּתִי לְהַנְּחִיתָם וְלִהְיוֹתָם בְּכָל־הַנּוֹסִים אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנְוֹעַ בַּכְּבֹּדָה וְלֹא־יִפְּלוּ צָרוֹר אֶרֶץ: י בַּחֲרֹב יָמוּתוּ כָּל חֲטָאֵי עַמִּי הָאֲמִרִים לֹא־תִגִּישׁ וְתִקְדִּים בְּעֲדֵינִי הָרָעָה: יא בְּיוֹם הַחַוָּא אֲקִים אֶת־סִכַּת דָּוִד הַנֶּפֶלֶת וְגִדְרָתִי אֶת־פְּרִצִּיתָן

הסדקים והרסותיו אקים ובניתי להיות בני ומתקן בימי עולם שתהיה מלכות קבועה במקום: יב למען יירשו ישראל את-שארית אדום כי רוב בני אדום ופלו אז במלחמת גוג ומגוג וכל-הגוים אשר-נקרא שמי עליהם שהם יכירו שם ה' ויקבלו אמונת האמת, כל אלה יהיו ויחיה למשיח נאם-יהוה עשה זאת: יג הנה ימים באים נאם-יהוה ונגש חורש בקציר ולא יספיקו לחרוש עד שיבא הקציר ודרך ענבים במושך הזרע ולא יספיקו לכצור עד שיבא עת הזרע והטיפו ויזלו ההרים עפים מדבש הפירות, וכאלו וכל-הנבעות תתמוגגנה תתמוססנה מרוב מרעה השמן שלהם, והחלב הזב מן הצאן: יד ושבת את-שבות עמי ישראל מעלתם ומדברתם ובני ערים נשמות שהיו שוקמות בעת הגולה וישבו ונטעו כרמים ושתו את-ייןם ועשו גנות ואכלו את-פריהם ולא יזלו עוד ממנה כי שמה ישוב עד עולם: טו ונטעתים על-אדמתם יהיו קעץ הנטוע במקומו שאי אפשר לעקרו מאדמתו ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם לא ילכו עוד בגלות לעולם אמר יהוה אלהיך:

אשר נפלה והשפלה בזמן הגלות. ונדרתי את פריציהן, שלא יהיה מלך אחר על שבטים אחרים, שלא תהיה שום פרצה במלכות בית דוד. והרסותיו אקים, ההריסה שהיתה במלכות בית דוד כל ימי הגלות שלא מלכו כלל, הרי אז אקים אותה. בימי עולם, כמו שהיתה מאז בימי דוד עצמו. יב למען יירשו וגו', הפסוק כמו הפוך, למען יירשו אשר נקרא שמי עליהם, את שארית אדום וכל אויביהם הגוים. יג ונגש חורש בקציר, כלומר, הרבה תבואה תצמח, ויהיו עוסקים בקצירה עד זמן החרישה, והחורש והקוצר יפגשו זה בזה. ודרך ענבים במושך הזרע, ויהיו עוסקים בדריכת הענבים עד הזריעה. והטיפו ההרים עפים, רבוי צמיחת ענבים ושאר הפירות, כאלו יזוב מההרים יין טוב ומתוק ושאר מושקים של פרות. עפים, קעץ כתישה וסחיטת פרות. מלשון "ועפותם רשעים" (מלאכי ג.כא). תתמוגגנה, על דרך משל, כאלו הנבעות נמנו ונמסו מרובי החלב שוב עליהן מן הצאן, ואף על פי שלא נזכר החלב בפסוק, כך היא הכונה, בדרך המקרא לקצר במקום המובן מאליו או מקום אחר, וכן נאמר "נטפו ההרים עפים והנבעות תלכנה חלב" (יואל ד.יח). יד ושבת, אעמיד בהשקט ומרגוע. כמו "בשוכה

ונחת תושעון" (ישעיהו ל.טו). את שבות עמי, את בני השבי של בני עמי ישראל. נשמות, שהיו שוקמות בזמן הגלות. ושתו את ייןם, כלומר, שלא יתהו יגיעם לריק, ולא יבאו אויבים עליהם. טו ונטעתים, אני אטעם, קעץ הנטוע היטב, שלא יזוז ממקומו, כלומר, שלא יזלו עוד מארצם. אמר ה' אלהיך, ככה הוא מאמר הקב"ה לנביא עמוס.

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברייך, ודבר אחד מדברייך אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵירוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶלֶךְ דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

יֵשֵׁא כִּי-אַתָּה-קִדְשׁ יְהוָה חֲלָל וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ
הַהוּא מַעֲמִיחַ: ^א וּבִקְצָרְכֶם אֶת-קִצְרֵי אֲרָצְכֶם
לֹא תַכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךְ לַקָּצֵר וְלִקְטַת קִצְרֶיךָ לֹא
תִלְקֹט: ^ב וּבִרְמֶיךָ לֹא תַעֲוִלֵּל וּפְרַט בְּרִמְיֶךָ לֹא
תִלְקֹט לַעֲנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ^ג לֹא תִגְנוּבוּ וְלֹא-תִכְחָשׁוּ וְלֹא-
תִשְׁקְרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ: ^ד וְלֹא-תִשְׁבְּעוּ בִשְׁמִי
לְשָׁקֵר וְחִלְלַת אֶת-שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: ^ה לֹא-
תַעֲשֶׂק אֶת-רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא-תִלְוֶן פְּעֻלַּת
שֹׁכֵר אֹתְךָ עַד-בֹּקֶר: ^ו לֹא-תִקַּל חֵרֶשׁ וּלְפָנֶי
עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל וְיִרְאָת מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

קִרְיַאת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת-קוֹדֶשׁ
יט ^א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ב דַּבֵּר אֶל-
כָּל-עַדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדָשִׁים
תִּהְיוּ כִּי קָדֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ^ג אִישׁ אָמְרוֹ
וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת-שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ^ד אֶל-תִּפְנוּ אֶל-הָאֵלִילִם וְאֱלֹהֵי מִסְכָּה
לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ^ה וְכִי
תִזְבְּחוּ זִבְחַ שְׁלָמִים לַיהוָה לְרֹצְנֵיכֶם תִּזְבַּחְהוּ:
^ו בַּיּוֹם וּבַחֲמֵשׁ יֵאָכֵל וּמִמַּחֲרַת וְהַנּוֹתֵר עַד-יוֹם
הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשְׂרָף: ^ז וְאִם הָאֵכֵל יֵאָכֵל בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי פָגוּל הוּא לֹא יִרְצָה: ^ח וְאָכְלֹיו עוֹנֵי

אגרות קודש

ב"ה, י"א ניסן, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה' ניסן עם הפ"נ המוסגר בו, הנה קראתיו היום על הציון הק' של כ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע. ומי"ש בהנוגע לשיעוריו אשר אין לו פה לחשיב כו', הנה אפילו את"ל
שצודק הוא בכל הסיבות שפורטם במכתבו, הנה ידוע פסק תוה"ק אשר אף שאונס רחמנא פטרי, הנה
כמאן דעביד לא אמרינן, ובפרט כיון שעל פשעים תכסה אהבה, וידוע הערמת הקלוגינקער כפתגם כ"ק
מו"ח אדמו"ר הנה גם סיבות הנ"ל טעונים בדיקה, ויה"ר שעכ"פ מכאן ולהבא בל יחסר המזג.

בנועם קבלתי ברכתו וכהבטחת הקב"ה הנה כל המברך יתברך, ויחוג הוא וכל ב"ב שיחיו את
חג המצות הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה בכשרות ובשמחה ויבשר טובות אודות כל אלו הנזכרים
במכתבו.

בברכת החג.

לוח זמנים לשבוע פרשת אחרי־מות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	16:11	16:04	08:48	08:44	09:24	09:20	10:31	10:28	13:13	13:12	19:11	19:15	19:37	19:42	18:54	19:52
חיפה (ק)	16:08	16:01	08:46	08:41	09:22	09:18	10:29	10:26	13:12	13:11	19:14	19:19	19:39	19:43	18:45	19:54
ירושלים (ק)	16:09	16:02	08:46	08:41	09:22	09:18	10:29	10:26	13:11	13:10	19:14	19:18	19:36	19:41	18:38	19:52
תל אביב (ק)	16:10	16:03	08:48	08:43	09:23	09:19	10:31	10:27	13:13	13:12	19:11	19:16	19:38	19:43	18:53	19:54
נוסטריה, וינה (ק)	16:01	15:50	08:37	08:29	09:26	09:20	10:37	10:32	13:29	13:28	19:48	19:57	20:23	20:33	19:37	20:48
אוסטרליה, מלבורן (ח)	16:48	16:54	08:55	08:57	09:32	09:34	10:29	10:30	12:50	12:49	17:52	17:44	18:19	18:12	17:26	18:23
אוקראינה, אודסה (ק)	16:07	15:56	08:43	08:35	09:30	09:24	10:40	10:36	13:31	13:30	19:47	19:55	20:21	20:30	19:36	20:44
אוקראינה, דונייצק (ק)	15:36	15:25	08:11	08:03	09:00	08:54	10:11	10:07	13:03	13:02	19:22	19:30	19:57	20:06	19:11	20:21
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	15:46	15:35	08:21	08:13	09:11	09:05	10:22	10:17	13:14	13:13	19:34	19:42	20:09	20:19	19:23	20:34
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	16:08	15:56	08:42	08:34	09:35	09:28	10:46	10:42	13:40	13:39	20:03	20:12	20:40	20:50	19:52	21:06
אוקראינה, קייב (ק)	16:01	15:48	08:34	08:26	09:27	09:21	10:39	10:34	13:32	13:32	19:56	20:05	20:33	20:43	19:46	20:59
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	15:59	15:54	08:36	08:32	09:09	09:06	10:15	10:12	12:54	12:53	18:45	18:48	19:10	19:13	18:28	19:23
איטליה, מילאנו (ק)	16:35	16:24	09:11	09:04	09:57	09:51	11:07	11:03	13:57	13:56	20:14	20:22	20:45	20:54	20:00	21:07
אקוואדור, קיטו (ח)	16:10	16:09	08:41	08:40	09:10	09:09	10:12	10:11	12:44	12:43	18:17	18:15	18:39	18:38	17:58	18:47
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	17:19	17:23	09:29	09:30	10:04	10:06	11:02	11:02	13:23	13:22	18:28	18:21	18:55	18:48	18:03	18:58
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	18:18	18:24	10:21	10:23	10:59	11:02	11:56	11:57	14:15	14:14	19:11	19:02	19:41	19:33	18:46	19:44
ארה"ב, בולטימור (ק)	16:27	16:18	09:04	08:58	09:44	09:40	10:53	10:49	13:39	13:39	19:46	19:52	20:16	20:22	19:33	20:34
ארה"ב, ברוקלין (ק)	16:14	16:05	08:51	08:45	09:33	09:28	10:42	10:38	13:29	13:28	19:37	19:44	20:08	20:15	19:24	20:27
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	16:14	16:06	08:52	08:46	09:33	09:28	10:42	10:38	13:29	13:29	19:38	19:44	20:08	20:15	19:25	20:28
ארה"ב, דטרויט (ק)	16:48	16:39	09:25	09:19	10:08	10:03	11:17	11:13	14:05	14:05	20:16	20:23	20:48	20:55	20:04	21:08
ארה"ב, האוסטון (ק)	16:52	16:46	09:30	09:26	10:05	10:01	11:12	11:09	13:53	13:52	19:51	19:54	20:16	20:20	19:35	20:31
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	16:19	16:12	08:56	08:52	09:33	09:29	10:41	10:38	13:24	13:23	19:25	19:30	19:52	19:57	19:11	20:09
ארה"ב, מיאמי (ק)	16:56	16:51	09:33	09:29	10:06	10:03	11:12	11:10	13:52	13:52	19:45	19:48	20:10	20:14	19:30	20:24
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	16:09	16:00	08:46	08:40	09:28	09:23	10:37	10:34	13:25	13:24	19:34	19:41	20:05	20:12	19:21	20:25
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	16:38	16:30	09:16	09:10	09:57	09:52	11:06	11:02	13:53	13:52	20:01	20:07	20:32	20:38	19:48	20:51
ארה"ב, שיקגו (ק)	16:07	15:58	08:44	08:38	09:27	09:22	10:36	10:32	13:24	13:23	19:34	19:40	20:05	20:12	19:21	20:25
בוליביה, לה-פס (ח)	16:41	16:43	09:05	09:04	09:35	09:35	10:35	10:35	13:02	13:01	18:23	18:19	18:46	18:42	18:02	18:52
בלגיה, אנטוורפן (ק)	16:43	16:31	09:17	09:07	10:11	10:04	11:23	11:18	14:17	14:16	20:42	20:52	21:20	21:31	20:32	21:47
בלגיה, בריסל (ק)	16:44	16:32	09:18	09:09	10:11	10:05	11:23	11:18	14:17	14:17	20:41	20:51	21:19	21:30	20:31	21:45
ברזיל, סאן פאולו (ח)	16:21	16:24	08:40	08:41	09:12	09:12	10:11	10:11	12:36	12:35	17:55	17:50	18:15	18:11	17:29	18:20
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	16:09	16:11	08:28	08:28	08:59	09:00	09:59	09:59	12:24	12:23	17:40	17:35	18:04	17:59	17:18	18:09
בריטניה, לונדון (ק)	16:01	15:48	08:34	08:25	09:29	09:22	10:41	10:36	13:35	13:35	20:02	20:12	20:39	20:50	19:54	21:06
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	16:05	15:51	08:36	08:26	09:35	09:28	10:48	10:42	13:44	13:44	20:13	20:24	20:54	21:06	20:07	21:23
גרמניה, ברלין (ק)	16:05	15:52	08:37	08:27	09:34	09:27	10:46	10:41	13:41	13:41	20:10	20:21	20:48	21:00	19:59	21:16
גרמניה, פרנקפורט (ק)	16:29	16:17	09:03	08:54	09:55	09:48	11:07	11:02	14:00	13:59	20:22	20:32	20:59	21:10	20:12	21:25
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	16:24	16:27	08:41	08:42	09:13	09:14	10:12	10:13	12:37	12:36	17:56	17:50	18:14	18:09	17:27	18:19
הודו, מומבאי (ח)	16:20	16:16	08:56	08:53	09:27	09:24	10:32	10:30	13:10	13:09	18:56	18:58	19:20	19:22	18:40	19:32
הודו, פונה (ח)	16:17	16:12	08:52	08:49	09:23	09:21	10:28	10:26	13:06	13:05	18:52	18:54	19:16	19:18	18:35	19:27
הונגריה, בודפשט (ק)	15:52	15:41	08:27	08:19	09:16	09:10	10:26	10:22	13:18	13:17	19:36	19:44	20:10	20:20	19:25	20:34
טורקיה, איסטנבול (ח)	15:19	15:10	07:56	07:50	08:37	08:32	09:46	09:43	12:33	12:33	18:42	18:48	19:13	19:20	18:29	19:32
יוון, אתונה (ק)	16:47	16:39	09:25	09:19	10:04	09:59	11:12	11:09	13:58	13:57	20:03	20:08	20:32	20:38	19:49	20:50

לוח זמנים לשבוע פרשת אחריי־מות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ק)	06:14	06:03	08:49	08:42	09:37	09:31	10:48	10:43	13:38	13:38	19:56	20:04	20:30	20:39	19:45	20:54
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:17	06:12	08:53	08:50	09:24	09:21	10:29	10:27	13:06	13:07	18:54	18:56	19:18	19:20	18:38	19:30
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:07	07:15	09:04	09:07	09:46	09:49	10:42	10:43	12:58	12:59	17:51	17:40	18:23	18:13	17:24	18:25
נפאל, קטמנדו (ח)	05:37	05:32	08:15	08:11	08:48	08:45	09:55	09:52	12:35	12:35	18:30	18:33	18:55	18:59	18:14	19:09
סין, בייג'ין (ח)	05:34	05:26	08:11	08:06	08:52	08:47	10:01	09:57	12:47	12:47	18:54	19:00	19:24	19:31	18:39	19:43
סינגפור, סינגפור (ח)	07:00	06:58	09:31	09:30	10:00	09:59	11:03	11:01	13:33	13:35	19:09	19:07	19:31	19:30	18:50	19:39
פולין, ורשא (ק)	05:35	05:22	08:07	07:58	09:03	08:56	10:16	10:11	13:10	13:11	19:37	19:48	20:17	20:28	19:28	20:45
פרו, לימה (ח)	06:13	06:14	08:39	08:39	09:09	09:08	10:10	10:09	12:37	12:38	18:02	17:59	18:25	18:22	17:41	18:31
צרפת, לילאון (ק)	06:52	06:41	09:28	09:21	10:14	10:08	11:24	11:20	14:14	14:14	20:30	20:38	21:03	21:12	20:18	21:26
צרפת, פריז (ק)	06:56	06:45	09:31	09:23	10:21	10:15	11:33	11:28	14:24	14:25	20:47	20:56	21:21	21:31	20:35	21:46
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:49	05:47	08:21	08:20	08:50	08:49	09:54	09:52	12:25	12:26	18:03	18:02	18:25	18:25	17:44	18:34
קנדה, טורונטו (ק)	06:31	06:22	09:08	09:02	09:52	09:47	11:02	10:58	13:50	13:51	20:06	20:13	20:36	20:43	19:51	20:57
קנדה, מונטריאול (ק)	06:05	05:55	08:42	08:34	09:28	09:22	10:38	10:34	13:27	13:28	19:44	19:52	20:17	20:25	19:32	20:39
קפריסין, לרנקה (ק)	06:11	06:04	08:49	08:44	09:26	09:22	10:34	10:31	13:17	13:18	19:19	19:24	19:47	19:52	19:05	20:04
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:49	05:35	08:19	08:08	09:21	09:13	10:34	10:28	13:31	13:31	20:04	20:15	20:46	20:59	19:55	21:17
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:20	05:06	07:49	07:36	08:53	08:45	10:07	10:01	13:05	13:05	19:43	19:55	20:23	20:36	19:32	20:55
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:30	05:19	08:05	07:58	08:54	08:47	10:04	10:00	12:55	12:55	19:13	19:21	19:47	19:56	19:02	20:11
שווייץ, ציריך (ק)	06:34	06:23	09:10	09:02	09:58	09:52	11:09	11:04	14:00	13:59	20:22	20:31	20:52	21:02	20:07	21:16
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:04	06:01	08:39	08:36	09:09	09:07	10:13	10:11	12:49	12:48	18:32	18:33	18:55	18:56	18:14	19:05

(*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

עירוב תבשילין

ביום חמישי ערב יום טוב יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג ויתן ביד אחר לזכות על ידו לכל הקהל ואומר:

אֲנִי מְזַכֵּה לְכָל מִי שְׂרוּצָה לְזָכוֹת וְלִסְמוּךְ עַל־עֲרוֹב זֶה:

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח, וחוזר ונוטל מיד הזוכה והמזכה מברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֲרוֹב:

בִּידֵינוּ יְהִי שְׂרָא לָנָא לְאַפְנוֹי וּלְבָשׂוּלֵי וּלְאַטְמוֹנֵי וּלְאַדְלוּקֵי שְׂרָגָא וּלְתַקְנָא וּלְמַעַבְד
כָּל־צָרְכָנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבְתָּא לָנָא וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת:
[=בְּזֶה יְהִי מִתֵּר לָנוּ לְאַפּוֹת וּלְבִשָּׁל וּלְהַטְמִין (אֲכֹל) וּלְהַדְלִיק נֵר וּלְתַקֵּן וּלְעֲשׂוֹת
כָּל צָרָכָנוּ מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת]:

סדר מצות הדלקת נרות לערב שביעי־אחרון של פסח וערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני, ערב שבת קודש). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה, ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב ליל שביעי־אחרון של פסח

יש להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני ערב שבת־קודש. זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים. במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

אין מברכין שהחיינו.

ערב שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

המשך ביאור למס' יבמות ליום שלישי עמ' א

6 הגמרא מפרשת את דברי רבי יוסי באופן אחר: לֹא תִימָא דְרַבִּי יוֹסִי
7 אֲמַר כָּל תַּנְשִׁים 'תַּנְאֲרִסוּ' חוץ מאלמנה, אֵלָּא אִמָּא, כָּל תַּנְשִׁים
8 יִנְשְׂאוּ חוץ מאלמנה מן הנישואין, שלא תינשא עד לאחר שלשים
9 יום משום אבילות.

1 תשעה באב נָמִי יש ללמוד בקל וחומר שמותר לארס בשלשים ימי
2 אבילות. ומה בַּמָּקוֹם שָׂאסור לִישָׂא וְלִיתֵן מראש חודש אב עד
3 שבוע שחל בו תשעה באב מותר לִיאָרֵס, כל שכן בַּמָּקוֹם שְׁמוּתֵי
4 לִישָׂא וְלִיתֵן בתוך שלשים ימי אבילות, אִינוּ דִּין שְׁמוּתֵי לִיאָרֵס
5 בהם.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצערנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר) ותחזירנו לשלום, ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי ש' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00831
17/04/2022

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

P.P.
שולם
1949
תל אביב

